C LIB.U.R
S F D H

Besnet
Clerc tons

Interessante chronique des années 1500 à 1574 : Belles lettres ornées

Chesnel

Clericorum

COMMENTARIVS BREVIS RERVM IN ORBE GESTARVM,

AB ANNO SALVTIS M. D. VSQVE IN ANNVM M. D. LXXIIII. EX OPTImis quibuſque Scriptoribus congeſtus, & nunc recèns non parùm auctus & locupletatus,

PER F. LAVRENTIVM SVRIVM CARTHVSIANVM.

Cum INDICE copioſiſſimo.

COLONIAE,

Apud Geruinum Calenium, & hæredes Ioannis Quentelij, Anno M. D. LXXIIII.

Cum gratia & priuilegio Imperiali in decennium.

RPJCB

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. ALBERTO, COMITI PALATINO Rheni, ac vtriuſque Bauariæ Duci, &c. Domino ſuo clementiſſimo, S.P.D.

CVM ante annos non multos D. Naucleri Chronica in officina Quenteliana denuò eſſent excudenda, illuſtriſs. Princeps, clementiſs. Domine, rogauit me D. Geruinus Calenius, Iuris Licentiatus, mihi ob animi candorem & morum integritatem charus, vt ad Nauclerum adijcerem eius temporis hiſtoriam, quód ab illius Chronicis interìm effluxiſſet. Maluiſſem ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluiſſe, quòd illi argumento parùm eſſem idoneus: ſed cùm non occurreret alius, coactus eſt à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & abſolutiùs atque etiàm accu-

ratiùs præſtare potuiſſent. Feci ergò quod rogatus eram, & vt non prorsùs lectu indigna ſcriberem, multorum doctiſſimorum hominum libros hiſtoricos cursìm perlégi, atque ex ijs non ſinè labore collegi, quę poſſent Lectori aliquam adferre vtilitatem. Et nè planè ſterilis eſſet narratio, ſi nihil præter nudam hiſtoriam contineret, admiſcui interìm pias quaſdam admonitiones, nonnunquàm etiàm ſanctiſs. Patrum inſignes ſententias, vt vberior ad Lectorem fructus rediret. Deindè autem etiàm ſeparatìm excudi placuit eam hiſtoriam, iam multis locis auctam & recognitam: quæ quidem breui tempore facilè diſtracta eſt. Sed interìm tamen ad me perfertur, non deeſſe, qui dicant parùm decuiſſe Carthuſianum ſcribere hiſtoriam, alios etiàm, qui me putent pluſculùm indulſiſſe affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuiſſimè ſatisfaciam, nôrint primi, me non facilè hanc ſcribendi prouinciam ſuſcepturum fuiſſe, ſi vel ipſi eam ſuſcipere, vel alios doctiores, vt ſuſciperent, adhortari voluiſſent. Porrò alij id certum habeant, me nihil aut odio cuiuſquam aut amo-

amore ſcripſiſſe ſecùs, quàm haberet rei veritas, quantùm equidem ſcire potui: nec debet mihi vitio verti, ſi laudaui præclarè de Repub. Chriſtiana meritos, & acriùs interìm perſtrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ noſtræ: quales ſunt ij, qui ſub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ teterrimos errores & iam olìm damnatas hæreſes in orbem inuexerunt. Poſtremi autem, qui me maledicentiæ inſimulant, deſinant (oro) eſſe ſchiſmatici: deſinant populum Chriſtianum, Chriſti Ieſu precioſo ſanguine redemptum, in errores inducere: deſinant atrociſſimè & impijſſimè lacerare ac proſcindere Chriſti Catholicam Eccleſiam, Romanos Pontifices, Sacramenta & inſtituta Eccleſiæ, & id genus alia: deſinant dicere bonum malum, & malum bonum, redeantque ad pacem & vnitatem filiorum Dei: & tum ſentient me, etſi nonnunquàm aſperiùs ſcripſiſſe videar, tamen longè fuiſſe modeſtiorem, quàm res ipſæ poſcere viderentur. Atque his ego in præſens reſponſum eſſe velim ijs, quos ſuprà dixi. Nam prolixè contendere mihi ſanè integrum non eſt. Quanquàm quòd ad poſtremos attinet,

qui me maledicum vocant, poſſem faci-
lè oſtendere, ſi mea ſcripta cum eorum
ſcriptis conferātur, illos ſe potiùs quàm
me perſtringere voluiſſe. In ijs enim eſt
Caſparus Peucerus Melanchthonis ge-
ner, qui in ſuo illo v. Carionis libro, dum
eum illuſtr. Saxoniæ Electori Auguſto
dedicat, adeò furioſus & rabidus in me
incurrit, vt non modò ſcurram, ſed eti-
àm blaſphemum filij Dei hoſtem me vo-
cet, nec dicere vereatur, quod tamen do-
cere nunquàm poterit, me impudentèr
res manifeſtè veras calumniari ac depra-
uare. Tum verò in ipſa hiſtoria tam im-
potenter incurrit in Summos Pontifi-
ces, quorum odio iſti infelices & miſeri
deflagrant, vt ſanè belliſſimum & ger-
maniſſimum Luteri diſcipulū ſe probet.
Dolet ſcilicèt viro euāgelico, quòd frau-
des, mendacia, antilogiæ, mutuæ cędem-
que acerbiſſimæ diſſenſiones, contenti-
ones, odia plùs quàm Vatiniana, noui
huius Euangelij buccinatorū in mea hi-
ſtoria annotātur, & identidèm veriſſimè
commemorantur: nec pudet eū iactare
doctrinæ Lutericę irrefragabilem autho-
ritatem & perſpicuitatem, cùm certiſſi-
mè conſtet & Luterum ipſum ſæpè pu-
gnans

gnantia docuiſſe, & Luteranos inter ſe odioſiſſimè & pertinaciſſimè diſſidere: tum quoquè Philippum Melanchthonem Confeſſionem Auguſtanam nō ſemèl mutâſſe, atque ab Illyrico diſcipulo ſuo falſi inſimulatū eſſe,& in ipſos quoquè ſymmyſtas ſuos Luteranos acerbè ſanè ſcripſiſſe, potiusq́ue in doctrina Euchariſtiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes acceſſiſſe. Hæc & eius generis alia cùm nos citra vllum mendaciū ex ipſorum editis libris proferimus, maledicos nos vocant, & blaſphemos hoſtes filij Dei. Cùm autem illi immanitèr conſpuunt & calumniantur etiàm optimos & ſanctiſſimos Pontifices, Sacramenta & inſtituta Eccleſiæ Catholicæ, aliaq; ſimilia, non ſolùm non maledici, ſed etiàm egregiè Euangelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè ſæuiant & tumultuentur viri optimi, veniet quandoquè ille dies, vt intelligant homines, quàm luculentèr ſub Euangelij ementita ſpecie ipſis impoſitum & illuſum adhùc ſit ab ipſis. Atque vt id faciliùs poſſint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Commentario doctrinæ inconſtantiam, fœdiſſimas antilogias, atro-

ciſſimas altercationes, & his conſimilia multa, quæ in noſtris Euangelicis dogmatiſtis & præconibus viſuntur, diligentèr Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt magìs moueant, & tenaciùs animis affigantur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à Peucero me maledicum appellari. Ille enim non didicit aliud à ſuo Lutero & Melanchthone, quàm monachis maledicere, & monachos calumniari, quemadmodùm etiàm præclarè facit, dum in eadem ſua Epiſtola dedicatoria monachos vocat deploratùm & profligatum genus hominũ: quaſi verò neſciat monachorum inſtitutum ſemper omnibus ſeculis præcipuæ apud Chriſtianos, atque etiàm potentiſſimos reges & principes fuiſſe venerationi, adeò vt etiàm Magnus ille Conſtantinus, teſte Athanaſio, & eius liberi Conſtans atque Conſtantius, crebrò ad S. Antonium quaſi ad patrem ſcripſerint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illum celebrârit: Theodoſius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannũ ſuſcepturus, Iohannem monachũ Aegyptiũ, miſſo ad illum fidiſ-

In vita S. Antonij.

Nicephor. Hiſt. Eccl. lib. 12. cap. 39.

fidiſſimo eunucho Eutropio, de belli euentu conſuluerit: porrò Carolus Magnus in literis quibuſdam, quarũ exemplum legi, affirmare non dubitârit, ſe ſanctorum monaſteriorũ loca ſuſtentando & ditando, non ſolùm Deum hoc ipſo ſibi placare, ſed etiàm totius regni ſui ſtatum corroborare. Eat ſanè Peucerus & maledicat monachis: nos interìm eius maledictis nihil ꝓrsùs abſterriti, pergemus Deo propitio hominibus oſtendere malas artes, portentoſam vanitatem, impias hæreſes, turpiſſimas antilogias, immania aliorum in alios cõuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrũ euangelicorum. Quòd ſi id Peucerus ferre non poteſt, ſeparet ſe ab illorũ hominum ſodalitio, redeatque ad Eccleſiam, & eiuſmodi noſtro labore etiàm gratulabitur: porrò etiàm in pertexendo illo ſuo Carione deſinat criminari Pontifices, & res geſtas ſcribat bona fide: non imitetur Sebaſtiani Franci maledicentiam, non Sleidani vanitatẽ, cuius poſterioris Cõmentarij ſanè eiuſmodi ſunt, vt grauiſſimi viri eos non immeritò ſint deteſtati & execrati. Atque ipſe etiàm Romanorum inuictiſſimus & pientiſſimus Impe-

 rator

rator Carolus V. cùm eos interdùm legi audiuiſſet, identidē exclamauit, Mentitur nebulo, mētitur nebulo. Quod idem non ſemèl auditum eſt ex ore doctiſſimi Numburgēſis Epiſcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad menſam prælegerentur. Et illi certè, quòd res Imperij probè cognitas haberent, & plerunquè pręſentes interfuiſſent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum ſit, apud pleroſque, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commentarios, quoſdam etiàm vix æquo ferre animo, ſi Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiusque mendacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligenter à quibuſdam præſtitum eſt, ſed accuratiùs & elaboratiùs etiàm præſtitum fuiſſet, ſi clariſſimis & doctiſſimis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidano longior vita cōtigiſſet. Quin etiàm is, quem dixi, potentiſſimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, literas & alia inſtrumenta, ſua manu tradidit, vt ex ijs Sleidani mendacia detegerentur. Quæ quidem eò faciunt,

vt nemo mirari debeat, identidèm à me perſtringi Sleidanum, & eius vanitatem non vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malã fidem aperiri, vt caueat ſibi ab infido hiſtorico, qui in ſuis illis belliſſimis Commẽtarijs ſic hiſtoriam texit, vt non nisì execrabilium errorum, damnatarũ hæreſum, ſeditioſorum dogmatũ & turbulentorum hominũ, quales fuêre Luterus, Zuinglius, Caluinus, &c. patronum agere velle videatur, idque non ſinè imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo verſutus religionis negociũ cum hiſtoria ità permiſcet, vt dum animum Lectoris & rerum infida plerunquè narratione, & multa ſermonis blandiloquentia & ſuauitate demulcet, vnà inſtillet impios errores & execranda dogmata. Erunt autem fortaſsìs, qui quandoquè totã eius hiſtoriam exactè ſibi confutandam ſumant: quod difficile nõ erit, ſi poſſint habere copiam eorũ, quæ in Comitijs acta ſunt, & quorũdam aliorum. Mihi id integrũ non fuit, nec libet ſanè cum iſtis portentoſis hominibus contẽdere. Prodeſſe aũt certè hoc meo qualicũq; labore voluì Lectoribus, prę ſertìm parũ doctis, & imperitę

peritę multitudini, quam iſti ſuis mendacijs & præſtigijs miſerè euertunt. Atque tametſi non deſunt forſan, qui meã operam carpendam putent, tamen me plurimùm conſolatur, quòd cùm alijs multis bonis & doctis viris, tum inprimis tuæ illuſtriſſimi Celſitudini, Princeps celeberrime, eam probari intelligam: quemadmodùm etiàm nupèr ad me datis humaniſſimè literis haud obſcurè indicauit. Quæ etiàm res, tum I. C. T. apud omnes peruulgata virtus, & in fide Catholica inuicta animi cõſtantia, me permouerunt, vt poſteaquàm diem ſuum obijt Reuerendiſſimus Treuericus Elector, cui ſuperiores editiones inſcripſeram, hanc poſtremam aliquot annorum acceſſione locupletatã, eidem I.C.T. ſumma animi ſummiſſione & promptitudine nuncuparem, vt habeat contra obtrectatores tam inſignem & eximiũ patronũ, quem iam longè latéque celeberrimum reddidit, magisque etiàm in poſterum redditura eſt Principe Germano digniſſima in auita religione fortis & immota cõſtantia, præter alias multas easque egregias corporis & animi dotes, quibus eam cumulauit rerum omnium præpotẽs Deus.

Oro

Oro autem,& quidē enixiſſimè,vt T.I.C. hanc meam exiguam opellam boni conſulat,& eo quo ſolet fauore proſequatur. Chriſtus Opt. Max. ſeruet nobis diù incolumem I. C. T. cum omnibus ſuis. Ex Carthuſia Colonienſi, Idibus Martij, Anno M. D. LXIIII.

T. I. C. obſequentiſſimus
clientulus

F. Laurentius Surius
Carthuſianus.

PIO

PIO ET CANDIDO LECTORI S.

QVia præſens liber nihil continet, quod Catholicæ fidei aut bonis moribus aduerſetur, aut quod in alicuius ſiue viuentis ſiue demortui ſugillationem tendat: Idcircò ex permiſſione officij inquiſitionis, typis excuſus prodit in lucem, vt multorum expectationi ſatisfiat, qui res in orbe diuerſis temporibus & locis geſtas auidè cognoſcere geſtiunt & percupiunt: Bona, vt imitentur: Mala, vt ab ijs & ſimilibus abſterreantur: Sicque in omnibus glorificetur Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, floreatque eiuſdem Chriſti Dei & Domini noſtri vnicè dilecta ſponſa eccleſia, inter perſecutionum turbines, ſicut lilium inter ſpinas. Eò ſiquidem vergit ſcriptoris ſyncera intentio, eiuſdemq́ candidus affectus, cupiens prodeſſe omnibus, obeſſe nemi-

nemini. Benè vale amice lector, & Deum Optim. Maxim. fideliter pro pace eccleſiarũ & conſolatione populi Chriſtiani exora, quem propter peccata, quæ in immenſum excreuerunt, necnon propter hæreſes & ſchiſmata (quæ vt peccatorum præcedentium ſunt pœnæ horrendæ, ità ſubſequentium cauſæ & omnium malorum lernæ) grauiſsimè nobis offenſum experimur. Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Mirabiles quidem hodiè elationes maris, manet tamen mirabilis in altis Dominus. Et quamuis, dicente Propheta, Non dormiet neque dormitabit qui cuſtodit Iſrael, nihilominùs peccatis noſtris id exigentibus, ad inſtar dormientis ſe habet in nauicula fluctuantis eccleſiæ, donèc excitatus gementium oppreſſorum, & exulantium piorum Catholicorũ precibus exurgat, vt diſsipentur inimici eius, & gentes quæ bella volunt, imperetq́ ventis & mari, & obedient ei: tum enim ſequetur

tran-

tranquillitas magna. Quod vt quantocyùs fiat, tacti dolore cordis intrinſecùs, exaltemus in fortitudine vocem, & clamemus cum Iuda Machabæo in cælum, & miſerebitur noſtrî Dominus, finemque malis imponet, vt populus fidelis dignis flagellationibus caſtigatus, in ipſius miſeratione reſpiret. Non enim in arcu noſtro ſperamus, & gladius non ſaluabit nos, ſed humilis & aſsidua oratio cæleſtem Aquilam ad protegendum nos ſub vmbra alarum ſuarum inclinabit.

F. Theodoricus Buſcoducenſis Theologus, Ordinis S. Dominici intra Coloniā Prior & Apoſtolicus Inquiſitor.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM MAXIME INSIGNIVM, IN PRAECEDENTEM REꝛ
rum in orbe geſtarum Commentarium, collectore Laurentio Surio, digeſtore Barthol. Laurente.

A

ABbas Brabātiæ quidam apoſtata 737.a
abbas Leodij à famulo iugulatur 603.a
abbatia S. Nicolai apud Tornacū, quàm Turcicè à Geuſis expoliata & exuſta 703.a
abbatiæ Blandiniēſis bibliotheca quid à Geuſis damni tulerit 692.a
abdamelech qs quàm deimprouisò Tuneto potitus, ac mortuus 399.b
abdyſu patriarcha Aſſyrius venit Romam, & quid ibì fecerit ac dixerit 586. b. 587. a.b. 588.a
abraim⁹ ex ſeruo ad ſummos à Solimanno prouehitur honores 255.a. &c. incitat Solimannum in Perſas 255.b. erga Chriſtianos mercatores humanus eſt 256.a. perdit gratiam Solimāni, ab eodemque iugulatur 258.a.b
abſque fide nihil placere Deo 318, b. 319, a
abusus quis à Pio quinto ſublatus 643. a
abusûs cauſa res ipſas nō tollendas 59. b. 60. a
Academia Francophordienſis inſtituitur 50. a
academia Romæ vndè quî're formata 645. a
academia Vuittenbergeñ inſtituitur 91. b
acanzes qui ſint 79.a
acroceraunioꝛum hominum agreſtium audax facinus 313. b
Ade, cuiuſmodi felicis Arabię emporiū, qui direptum 307. a. b
adenius rex quàm perfidè à Turcis interceptus 307.b
adiaphoriſtæ ſeu Indifferentiales qui per quem hæreticum alio recèns nomine appellentur 653. a. b
admiralius caput rebellium in Gallia 771. b
admiralij proſcriptio 772.a
adolphus Naſſouius occumbit 754. b
adolphus Scauuēburgicus fit

 episco-

epiſcopus Colonień 424.a reſtituit antiquam religionem 424. a. celebrat primitias 438. a. obit 483.b
adrianus primus ſcripſit contra libros falsò Carolo Magno adſcriptos de imaginibus 444. b. eius legati præſident VII. Synodo, ibidèm b.
adrianus ſextus fit Pontifex 114. b. reſtituit pacem Hiſpaniæ, ibidèm. fuit Caroli V. præceptor 119.b. moritur 126. b
aduentum quem qui Pius V. exigat 645. b
adulatores Luteri quales 652. a
adulteria quos quò adigant 296. a. b
adulteria Euangelicorū præconum 589. b
Aegyptus quàm fertilis & populoſa 88.a
ægyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis 85.b
æſtas ſicca & vini precioſiſſimi ferax 353. a
ætnæ mirum & prodigioſum incendium 292.a
ætnæi ignis deſcriptio & philoſophica ratio 293. b. 294. a
Afflictiones quæ q̄bus quàm ſalutares 353. b
africæ hiſtoria breuis 251. a. b. &c.
afrorum ſupplicū mos, fraus & fides qualis 399. a
Agnus vbì è terra naſcat̄ 47.b
agricolæ olim quínam dicti 45. a
Alanus Copus ſcripſit cōtra Centurias Magdeburgenſium 541. b
alba regalis qui Turcis dedita, & vndè ſic dicta 387.b
albanus Dux quanto inſtructus milite in Belgium venerit 734.b. Antuerpiæ caſtrum fortiſſimum extrui curat 735. a. bona confiſcata in quos vſus cedere voluerit 735. b. decimi nummi exactionem in Belgio inſtituit 777.a. qua de cauſa id fecerit 778. a. magnum ſibi ea re tam apud exteros quàm ſubditos odium conflauit 777. a. edicto propoſito quid mandauerit 736. b. edicto publico Auraicum Principem aliosque vocat 749. a. exercitum mittit in Friſiā contra Ludouicum Naſſouium 753. a. in Friſia quo ordine exercitum ſuum inſtruxerit 756.b. fugientem Auraicū inſequitur 764. a militem ſuum temerè periculo obijcere noluit 764. a temerariæ pugnæ authores punit 753. b. multos tradit in cuſtodiam 753. a. libellis famoſis paſſim ꝓſcinditur 748. a

albani

albani exercitui Gallias trãſeunti, minimè fidendum cenſent Galli 742. b
albani metu multi è Belgio profugiunt 734. b. 738. a. 749. b
albano Duci Pius v. Pontif. mittit enſem & pileum inſignem 776. b
albano quanta poteſtas à Rege collata 737. a
albano, conſpiratione quorundã ſtructę inſidię 751. b. 754. b
inter Albanum & Anglię Reginam ſimultas 768. b
albericus Veſpuci⁹ nouas regiones inquirit 17. a
albertus Brandeburgicus perſtringit Carolum v. 458. b. item Ludouicum ab Auila 459. a. vexat Vlmenſes 460. a. item Vuolphgangũ Teutonici ordinis Magiſtrum & Norinbergenſes, itemque Epiſcopos 466. b. 467. b. 468. a. 472. a redit cum Cæſare in gratiam 468. b. exemplũ crudelitatis edit 471. b. à Camera proſcribitur 475. b. omni ſua ditione eijcitur 477. a. moritur 495. b
albertus Pius Carporũ princeps, quo habitu ſepultus 336. a
albertus Pruſſiæ Magiſter fit Luteranus, & ducit vxorẽ 148. b
alberti Pighij mors 382. b
alces animal quale 35. a
aldenardi ſeu Aldernadi quãta auſi ſint Geuſæ 693. a
alexander Farneſius fit Pontifex 246. a
alexander Medices fit caput Reip. Florentinæ 196. a. celebrat nuptias 283. b. monetur à Carolo v. vt ſibi caueat ab inſidijs 285. a. qui clàm occiſus 295. a. b
alexander VI. Caſtellanos ac Luſitanos cõciliat 5. b. ſcribit Ruthenis 23. b. moritur 41. a
algerica ſeu Argierica Cæſaris expeditio qualis 373. a
algerij regulus quot cum triremibus ad Turcas in Meliten acceſſerit 620. a. b
aloſtanorum in Flandria laus 693. b
aloyſius vel Ludouicus Grittus, quære Grittus.
alſatia commendatur 22. a
altenburgenſis Colloquij inter Luteranos celebrati breuis hiſtoria, & quis ei⁹ ſucceſſus 764. & ſeq.
Ambaſiæ quale ex fumo Cęſari periculum oblatum 339. a
amida quibus rumoribus cõtra patrem Muleaſſem incitatus 398. b
amidæ Tunetani in patrem ſuum Muleaſſem ſcelus 399. a. b

amſdorfius quis vndè factus epiſcopus Numburgenſ. & rurſùs eiectus 376. a
amsfordia qui per Roſſemiũ occupata 389. a
amſterodamica Carthuſia à quibus fugitiuis direpta 725. a
Anabaptiſtæ exiſtunt 157. b. eorum dogmata 157. b. inter ſe diſſecti ſunt, ibidèm. quorundam ex ijs inſania & impudentia 159. b
anabaptiſta quidam ſuo fratri coram parentibus præcidit caput &c. 160. a
anabaptiſtæ occupant Monaſterium 235. b. eijciunt omnes ipſis conſentire nolentes 236. a. ſartorem creant regẽ 236. b. & tota eius vrbis occupatæ & expugnatæ, itemque regis hiſtoria, ibidèm & ſequentibus.
anabaptiſtæ inuadunt Amſterodamum, ſed plectuntur 271. a. eodem modo agitur in quodam Friſiæ monaſterio, ibidèm.
anabaptiſtarum apud Antuerpiam audacia qui retuſa 691. a
andreas Auria deficit ad Carolum V. 165. b. eripit Gallis Genuam, ibidèm b. recuſat Genuę principatum, & ſtatua illi decernitur 166. a. aliquot Græcię vrbes expugnat 223. a. quam de Turcis prædam adeptus 312. b. 313. a. cur cum ea præda aufugerit 313. b. vndè Gallorũ regi reconciliatus 317. a
andegauum eripitur hęreticis 585. b
andeloti obitus 771. b
anglia redit in gratiam cum Pontifice & Eccleſia 478. b
anglię rex ſpernit Concilium œcumenicum 304. b
in Anglia florent literæ 59. b. Catholici quidam occidũtur 770. b
angli apoſtatæ duo curant teſtamentum nouum Lutericum Anglicè excudi 151. b
angli vincunt Scotos 435. b. &c. bellum faciunt ſacris imaginibus 436. a
anglorum contra Henricum octauum ſeditio qui ſedata 314. b. 315. a
anglorum Luterizãtium articuli contra Luterum qui & quot 337. a. b
anna Bolenia quota qualíſve Henrici octaui vxor, cur capite plexa 292. a. b
annam Cliuicã Henricus Anglus repudiat 352. b
annibaldi & Pieneſij ducum Gallicorum fortuna & clades 297. b. 298. a

annua illa Antuerpień ſupplicatio qui p Geuſas blaſphemata 689. b
antichriſtus politicus, hæretico cuidã Vuigando quid ſit 667. a
antichriſtus qui à Lutero ſcilicèt interfectus 657.a
antichriſtum qui quo onere & cura leuent 408.a
antididagma Colonień contra Bucerum & eius ſocios 383. b
antinomi vndè orti, & vndè (ſi dijs placet) primũ confutati 326. a. b
antipodes ſunt 513.b
antuerpia quot peditum ſignis, ventura illuc Gubernatrice, occupata 724. b
antuerpia quot ſectis vno eodemque tempore contaminata 689. b
antuerpia vndè meritò dicta Babylonia, ibidèm.
antuerpiæ noua conuenticula qui tãdèm ſublata 721.a
antuerpiæ qualia Geuſis fana ædificari permiſſa 695.b
antuerpiẽſium ſeditioſorum libellus quis quid continuerit 683. a
antuerpień qui qua in re Flãdros ſequuti, & quomodò velut inſaniẽrint 684. b
antuerpienſis plebis temeraria & audax ſeditio 685.a
antuerpienſium ſupplicatio annua quàm blaſphemè M.D.LXVI. irriſa 689. b
antuerpienſium tumultus & iconoclaſmus Turcicus 690. a
antuerpienſis tumultus iconoclaſticus qui inchoatus, ibidèm.
antuerpienſis tumultus quis cuius Comitis præſentia ſedatus 698. b
antuerpiẽſes quot noua fana condiderint 699. a
antuerpienſes quibus conditionibus gatiam adepti 722. a
Aphrodiſium expugnatur & euertitur 451. b
apoſtata quidã Carmelitanus qui ſe monachum fuiſſe, & ſuæ matris filiũ negârit, & quid de eo mortuo Geuſæ finxerint 729. b
apoſtatæ quomodò ab Eraſmo depicti, aut deprædicati 290. b. 291. a
apoſtatæ qui quantoperè deteſtandi & fugiendi 385. a.
apoſtatæ qui quibus potiſſimùm requirendi 645. b
apoſtatarũ impudentia 343. a mendacia, ibidèm.
apoſtoli quàm vitârint hæreticos 352. a
Aqua ſacrata ab hæreticis irridetur 131. b. eius antiquus vſus & vis, ibidèm
aquæ mortuæ quorum principium

cipum conuentu illuſtratæ 117. a
aquenſis Epiſcopus qui in legatione ſua apud proteſtãtes exceptus 204. a
Arabes & eorum res deſcribuntur 252. b. 253. a
aras & imagines è templis exigere, quid præ ſe ferat 308. a
arca marmorea miris clenodijs referta, vbi nõ ità pridèm inuenta 396. a
archiepiſcopus Colonienſis Buceri patron⁹ qualis 383. a
archiepiſcopus Colonienſis vrget ſuã reformationem 401. a
archiepiſcopi Coloniẽſis pro Cliuenſi principe interceſſio quid profuerit 389. b
arenbergius Comes cæditur 753. b
arenbergij Comitis aduenientis rumore quomodò Antuerpiẽſes affecti 685. a
argentinenſes fœdus percutiunt cum Heluetijs 182. a. primò Zuingliani, poſteà Luterani 261. b. recipiuntur in fœdus Smalcaldicum 202. a. apud ſe alienos transfugas hæreticos fouent 322. a. ex Zuinglianis facti Luterani 604. a
argierica Cæſaris expeditio cur importuno tẽpore ſuſcepta 373. a
arlunum qui contra fidem à Gallis dirutum 377. a
armati cur Geuſij concionibus intereſſent 874. a
arouienſis ſynodi (ſi dijs placet) decretum quod quale 287. b
arriani vbinàm hodiè repullulent 329. a
artheſiæ laus 874. b
arx ſancti Elmi in Melita obſidetur 615. b. oppugnatur 617. a. b. expugnatur 619. a
arx Turcica occupatur ab Hiſpanis 597. b
Aſanaga quis qualiſve fuerit 491. b
aſſyrij quos biblicos & ſanctorum patrum libros, quę Sacramenta hodieque habeant 587. b. 588. a
Athanaſij Symbolum qui vbinam hodiè blaſphemetur 329. a
Aues quæ cur quos Geuſas deuoraturæ 697. b
auguſtana confeſſio qui Luteranis habita 348. b. cur quantilli facienda 349. b. qui hoc anno à Comite Helfenſteinio piè deſerta 733. a
auguſtanæ confeſſionis themata aliquot diſcutiuntur 349. b. eius nullum neque in doctrina, neque in cæremonijs eſſe fundamentum 733. b

auguſti-

auguſtini ſtylus dicendi qualis 289. a
auraicæ princeps quis, quàm Cæſari dilectus 400. b
auraicus Princeps quarum Belgij prouinciarum præfectus 698.a.b. qd Vltraiecti cum Geuſis tranſegerit 700. b. magnum exercitum colligit contra Ducem Albanũ, anno LXVIII. 760. b. detinet naues & mercatores aliquot ad Rhenum 762. a. ducit copias ſuas per Moſam 763. a. ab Albano profligatus, recedit è Belgio 764.a
auraici Principis ſymbolum ſignis militaribus inſcriptum 761.b
auraici cæduntur à regijs 763. b
auraicæ militiæ, diſciplina militaris 762. b
auraico & Egmondano quid à fœderatis reſponſum 686. a
aurelia obſidetur 586.b
aureliæ quot templa euerſa 748.b
auſtriaci fruſtrà à Ferdinando rege petunt nouam religionem 485.b
B
Babylonia deſcribitur 256. a
baiazetes fugat fratrem ſuum 9. b, à filio regno exutus, & veneno ſublatus 9. a
baiazetes Turca expugnat Metonem 9. a
baiazetis crudelitas 9.a
balliolani & Iperenſes quæ monaſteria & templa quàm Turcicè tractârint 688. a. b
balſamum vbì creſcat 809. a
baptiſmus Ruthenorum 31. a
baragani equitis Melitenſis ſtrenuitas 617. b
barbaruſſa accitur à Solimãno 251. a. ab eo creatur Baſſa & maris præfectus 251. b. affligit Chriſtianos, ibidèm b. occupat Tunetum 254. a. item ciuitates multas Africę 254. b. à Cęſare ex Africa profligatur 277. a. b. fugit Conſtantinopolim 278. a. Mangonionas abducit in ſeruitutem 284. a. quantum vbì & quandò fecerit naufragium 329. a. vndénã Turcarum Imperatori maximè acceptus 329. b. claſſe quanta Rhegium occupârit 386.b
baſilea deſcribitur, ac deficit ab Imperio 22.a.b.
baſileenſes ſub Oecolampadio vt ſeruârint Cœnam 138. a. tumultuãtur 169.a. imagines comburũt 169. a
baſilius dux Ruſſię duriſſimè impe-

imperat ſuis 27. a. b. latet ſub fœno 46. a. b. oppugnat Tartaros 47. b
baſſæ apud Turcas qui ſint 80. a
bati Tartarus vaſtat Chriſtianos 25. a
Belgarũ aliquot ad Cæſarem ſupplicatio qualis 681. a
belgici Status loco decimi nummi offerunt certã pecuniæ ſummam 778. b
belgici tumultûs hiſtoria 679. a. & deincèps.
belgium quomodò per quos vaſtatum 377. b
belgradũ expugnatur à Turca 114. a
bellerbechi duo apud Turcas 79. b
belliaca apud Pariſios turris fulmine tacta 298. b
beneficiorum Dei in Germaniam recẽſio qualis 655. a. & indè
benno ſanctus Epiſcopus canonizatur & eleuatur, at à Lutero mirè proſcinditur 127. b
bergenſis Marchionis vidua quàm ſe viriliter contra Geuſas geſſerit 726. b
bernates fiũt Zuingliani 161. a. bernates multa auferũt Sabaudo 283. a
bertoldus archiepiſcop. Moguntinus moritur 48. a. laudatur 48. a
bertramus quis fuerit 225. b. fit magni à Zuinglianis 226. a
beza quid Galliæ principibus ſit machinatus 747. a
bezæ ſupba & inſana de Caluino encomia 325. b
Biblia qui per Luterum ſcilicèt illuſtrata 482. a
biblia à Tigurinis verſa 380. b
bibliopolarũ quæ quibus vbi habenda cura 728. a
bibliothecę quales & quę per Geuſas vaſtatæ 688. b
bibliothecis cur adeò infenſi Geuſæ 692. b
bichlingo Comiti quis à Carolo V. vitam obtinuerit 397. a
biſontes & Vri vt differant 35. b
Blandinienſis apud Gandauos abbatia quid à Geuſis perpeſſa 692. a
Boëmi Ferdinando regi conciliantur 434. a
bolenia Anglorũ regina ſuis coloribus depicta 292. a. b
bolonia obſidetur 400. b. deditur 516. redditur 400. b
bona Eccleſiæ quàm diuersè à diuerſis hęreticis ęſtimata 665. b
bona opera vndè meritoria 318. b
Bongari regis in Giapa diuitiæ & potentia 610. b
Bonna quibus alijs hæreticis con-

concionatoribus, præter Bucerũ, honorata ſeu oneꝛata potiùs 383.a.b
Bononia prædicatur 53.a
Bonorum eccleſiaſticorũ rapina quid cui Luterano mali ſit 669.a.
bonorum hominum ſuſpiciones de Ieſuitis, vndenàm ſint 358.a
Boppardia occupatur 21.b
Bornemiſſa quî Budam proditurus, non prodiderit 365.a.b
Boũ millia 80. vnica via Vienneñ vno anno in Germaniam adducta 371.a
Brabantia quî à Gallis, duce Roſſemio, vexata 377.b
brabanticæ copiæ quæ, quî à Iuliaceñ aut cæſæ, aut fugatæ 388.a
bragadinus Famaguſtæ præfectus à Turcis immaniter vexatus & excarnificatus 792.b. & 793.a
Brandeburgicus elector qualis inter Imperatorem & Smalcaldicos mediator 330.b
Brentius quid & quàm impiè ſcribat de crucis ſigno 114.b. 565.b. latitat Baſileę 439 b. ſcribit contra Martyrem & Bullingerum 589.a
brẽtius inter Luteranos qualis aut quantus 647.a. quid noui excogitârit 648.b. quî Bullingerum tractet aut nominet 649.b
brentius & Bullingerus, quî & quàm ſe mutuò traducant 651.b. 654. a
brentij antilogia 652.a. de inferno error 653.a
brentium ſuo ſe gladio iugulare 652.b
Brugeñ Prætor quis quã quare laudem meruerit 689 a
brugeñ epiſcopi encomium 686.b
brugeñ Geuſæ qualem apud Brugas elegerint præconem 721.a
brugenſes quanto Geuſarum timore affecti, & quomodò indè liberati 693.a.b
brugenſes quo Geuſarum rumore q̃ timuerint 689.a
brugeñ Geuſarum tumultus quot⁹ qui cõpreſſus 699 a
brugenſium laus 684.b. 693.b
brugenſibus ſectarij qui quid negocij faceſſerint 700.a
Brulij Zuingliani apud Tornacũ fortuna quæ 402.a.b
Brunſuiceñ dux è ſua ditione eijcitur 379. b. cũ filio vndè captus, & quid à Lutero tum adhuc ſuperſtite paſſus 406.b. 407.a
brunſuiceñ ducis nũcium ab Heſſo pręter ius faſq; ſpoliatum 331.b
Bruxellæ duo Luterani comburuntur 122.b
bruxellis quàm Geuſæ inſtiterint, & quî eis illic reſti-

tum 695.b
bruxellenſiũ laus 684.b
Bucerus Zuinglianus, poſteà Luteranus 152.b. moritur in Anglia 153. a. corrumpit commentarios Pomerani in Pſalmos, ibidèm a. item Luteri in Epiſtolã ad Hebręos 153.b. contra Brentium ſe tuetur 152.b. vt primò venerit ad Luterũ, ibidèm b. inclinat ad Luterũ 138.b. non auditur ab Heluetijs, ibid. b. 334.b. 240.b. ſe à Tigurinis alienat 327.a
bu cerus vndè & cur Bonnam vocatus 383.a. an diœceſi Colonieñ reformandę neceſſarius 384.a. Bõnæ præſente Cęſare qui ſe geſſerit 391.a. ſuo q gladio iugulatus 409.a. & quò tãdèm redactus 409.b. nõ vult ſubſcribere Interim 438.a. moritur 453.b. circuncidit filium ſuum, ibid.
buceri ſimulatio, leuitas & verſutia 287.a. 288.a
buceri apud Zuinglianos in ſynodo technę 326.b. variæ de vna eademque re ſententiæ 327.a. liber Bõnæ aduersùm colonieñ editus, qualis 383.a
bucerum antilogiarũ diuerſarum à Groppero conuictum 384.b. cur tanti fecerit archiepiſcopus Colonieñ 385.a. Colonieñ archiepiſcopo imponere potuiſſe, Tigurinis non potuiſſe 403.a
Budęus vbì & quandò mortuus 352.b. 353.a
buda qui iam propemodùm capta, rursũ amiſſa 365. a.b
buda cur Turcis adeò vtilis & grata 371.a.b
budæ obſeſſio 364.a
budæ oppugnatio infauſta 365.a
budę laus à ſitu ſeu amœnitate loci incõparabilis 372.a
budam Turca clàm occupat 366.b
budenſes thermę calidę quot & quales 371.a
budenſia templa qui à Turcis tractata 367.a
Bullingerus qui Brentiũ perſtringat 648.b. & deĩdè ſuo qui ſe iugulet gladio 649. a.b. 653.a.b. inter Zuinglianos qualis aut quãtus 647. b. de Brentio teſtimonia 647.b. 648.a
burdegalenſes tumultuantur 441.b. 442.a. durè caſtigãtur, ibid. reſtituũtur 450.a
buſcoducenſiũ furor iconoclaſticus quõ ſpecioſiſſimũ D. Ioannis templũ fœdârit 691.b. temeritas in legatos ad ſe miſſos 715.b. nouꝰ tumultus q mox ſedatꝰ 723.a
buxetũ in Italia quorũ principum colloquio illuſtratum 477.a

Cada.

C

Cadauera Buceri & Fagij comburuntur &c. 496.a
Cæci qui quos cæcos ducant 652.a
cædis clandeſtinæ ſeu proditorię principis Florentini, deſcriptio 295.a.b.296.a
cæſareopapatus hęretico cuidam Vuigando quid ſit 667.b
cæſar q. Bõnæ tractatus 391.a
cæſaris Argieram obſidentis aduerſitas quanta 374.a.b. 375.a
cæſaris & papę colloq.a 373.b
cæſaris in Paulum III. qualis aliquandò affectus 386.a
Cairus qui olìm vocata 305.a
caletũ & Guienna expugnãtur à Gallis 503.a. quandò Caletum primò ereptum Gallis 503.b. quid de illo dixerint Britanniæ reges, ibid.
calecutanorum idololatria diabolica 308.a
calix doceri non poteſt quòd ſit neceſſariò ſumendus 225.a
calumnia quę quibus in quos quàm familiaris 299. a. 657.b.672.b
Caluinus ſuis coloribus depictus 322.a.eius blaſphemię 322.b.quali miraculo ſuam hæreſin defendere conatus 323. a. quibus technis ſe & Zuinglianis & Luteranis applicet 324. a. qui inter Zuinglianos & Luteranos mediet 325.b. quibus coloribus Luteranos depinxerit 341. a. b. Seruetum ſupplicio afficit 474.b. Luteri in Geneſim commentarios explodit 476.a. diſputat cũ Velſio 482. b. reijcitur à miniſtris Francophordiæ, ibid. eius fermento Gallia corrumpitur 498. a. ſcribit in Vueſtphalũ 479.a.499.b perſtringit Magdeburgenſes, ibid. Petrum Romę eſſe mortuũ affirmat & negat 542. b. oppugnat cum ſuis Heshuſium 569.a
caluiniſta aliquis quid in pximo apud Coloniam pago auſus 719.b
caluiniſtæ ſæuiũt, & vaſtant templa &c. in Gallia, & eius tumultûs hiſtoria breuis 571.a. &c. tuentur ſe quodã edicto 574.a. in Gallijs impudentèr mentiuntur de rege & Catholicis 576. b. ſæuiunt in Clerum 577.a. nitũtur occupare Lutetiã, ibidèm. fraude occupant Aureliam, ibidèm b. vaſtant ibì templa &c. 577.b. ſumma eorũ crudelitas in moribundum monachum 578. b. comburunt oſſa S. Aniani, ibidèm b. diripiunt omnia è templis & ędibus ſacerdotum 579. a.

vexant

vexant quendam ſacerdotem ſacrificantem 580.b. Item parochum ſeptuagenarium, ibidèm b. 580.b. tandèm ſuſpendunt 581.b. in Gallijs immanitèr tractant clerum 582.a. item omnis generis catholicos. ibidèm. ſæuiũt in ſtatuam & oſſa Ludouici XI.& magnatum quorundam, &c. 582.b. Turonis magnam prædã rapiunt 583.a. grandæuum monachũ cogunt ſua edere virilia &c. 583.b. mirè ſæuiũt in Nortmannia & Aquitania 584.a. cęduntur à regis exercitu 585.b. 536.b

caluiniſtæ & Luterani quæ ſibi ſeorsùm loca ſeu templa Antuerpiæ occupârint 691.a

caluinianę ſcholę artes 741.b

caluiniſticæ, vt vocant, cœnę mos quis quàm abominãdus 701.a

caluinus quanti apud Argentoratum habitus 322.a. qui ſe Lutero præferri affectârit 341.b

caluini aſtutia 323.b. ſimulatio qui aliquandò Bernæ depræhenſa 324.a. eius & Luteranorũ diſſenſio qui tandèm manifeſtata 324.b

caluini de Luteranis ſententia, quid illis tribuat, quibuſue coloribus depingat 324.b. eius antilogiæ & inconſtantia 326.a. eius contra ſanctorum reliquias cauillatio quanti faciẽda 391.a

caluini fœda mors 743.a

caluino ſuum qui falſum miraculum ceſſerit 323.a

Cambaia qualis Indorũ vrbs qui Luſitanis dedita 292.b

Cameracum quorum principum conuentu illuſtratum 330.a. Cæſar occupat 394.b

Camerę iudiciũ Proteſtantes odiſſe & nolle 300.b. 301.a. 302.a. cur Cæſar ſublatum noluerit 301.a. cur Smalcaldicis adeò inuiſum 331.a. qui cur amotum voluerint 342.a. proteſtantibus eſſe velut in oculis ſpinam 381.b

Campſon Sulthanus perit 86.a

Canonũ pœnitentialiũ vſus quantus & vtilitas 650.b

Canes è Gallorum caſtris fugiunt ad Heluetios 69.a

Canibali anthropophagi 7.a eorum crudelitas 7.a

Cantana vrbs Sinarum, cuius obitu clara 872.a

Cantuarieñ archiepiſcopi & martyris oſſa, hæreticè combuſta 327.b

Capita occiſorum ducũ quot qui Turcarum tyranno oblata 311.a

Capituli ſummi Colonieñ & Vniuerſitatis diſceptationes

nes cōtra præſulem ſuum, quales 383.b
Capſula argentea mira, vbì non ità pridē reperta 396.a
Caput S. Annæ qui Duræ ab incendio ſeruatum 392.a
Cardinalium aliquot recèns electorum catalogus 315.a
cardinalibus qua in re parci nolit Pius V. 646.a
cardinaliſtę Geuſcis in Belgio qui aut quid habiti 683.a
Carolus Magnus fingitur ſcripſiſſe contra 7. Synodū 444.a. monaſteria ditādo dicit ſe Deum placare &c. 460.b. &c. eius literarum exemplum, ibidèm.
carolus v. vbì & quandò natus 2.a
carolus v. baptizatur, & quæ ibì contigerint 3.b
carolus v. debellat Marrhanos 99.b
carolus v. fit Cæſar 131.a. eius genealogia 101.a. potētia, modeſtia, prudentia 102. a. coronatur Aquiſgrani. 104.b
carolus v. ducit vxorem 148.b
carolus v. venit in Italiam, & tota hiſtoria coronationis eius 175. a. b. 176. &c. eius laudes eximiæ 177.a.b. eius corporis habitudo 177. b. equitandi peritia, ibidèm. Franciſco Sphortiæ reſtituit principatū Mediolanen 179.a. b. naſcitur ei filius Ferdinandus 180.a
carolus v. ex Italia abiens Auguſtam, vt illo itinere tractatus ſit 192.a. &c. eſt Auguſtæ in proceſſione admodùm religiosè 193.a.b. indignatur Luteranis principibus nolentibus interefſe proceſſioni, ibid.b
carolus v. agit cum Saxone per legatos 211. b. eius copiæ contra Turcas 221.b
carolus v. Italiæ proceres ſibi deuincit 247.a
carolus v. eſt in maris periculo 352.b. eius claſſis contra Barbaruſſam 273.b. contemnit pericula 274.a. 418.a. b. coronam ciuicā meretur 276.a. ſeruat fidē Clementi VII. iam defuncto 283. a. percutit fœdus cum Venetis 284. b. Romæ lauat pedes 12. pauperibus, & ijs munera largitur 284.b. fruſtrà tentat Maſſiliā 285.b
carolus v. apud regem Franciſcū in vrbe Gallica prandet, cœnat, pernoctat 317.b
carolus v. quandò qui in Gallia tractatus 339.a
carolus v. cùr quàm ſimplici habitu in Italiam profectus 373.a
carolus v. quandò & cur vulgò diceret mortuus 376.a
carolus v. bellum facit Proteſtantibus 415. b. & tota

eius belli hiſtoria, ibidèm &c. eius copiæ omnes in hoc bello 419. a. multos Proteſtãtes recipit in gratiã 421. b. &c. à Germanis pater appellatur 422. a. oppugnat Saxonem, & tota hiſtoria 426. a. eius pijſſima vox 429. b. Scythę & Afri illi ſuã offerũt operã 430. b. eius liberalitas in Hungaros &c. 431. a. ſedat Germanos & Hiſpanos milites, ibid. b.

carolus v. totam domat Germaniã 432. b. à Paulo III. maximi & fortiſſimi cognomine ornatur, ibidèm. diſtribuit tormenta bello parta 432. b. curat cõſcribi Interìm 437. b. offert pontifici 439. a. mutat Senatũ Auguſtæ & Vlmæ 440. b. Camerã conſtituit 442. a. promulgat in Belgio ſeuerum edictũ in Luteranos 450. a

carolus v. inopinato bello obruit ferè 459. b. recipit Auguſtam 468. a. ingreditur Argentinã 468. b. Metim fruſtrà oppugnat 469. a. Terouennam diruit 471. b. Heſdinũ expugnat 473. a. ſolo æquat 474. a. tradit Philippo filio Belgiũ 480. b. nauigat in Hiſpaniã, vacatq; ſoli Deo & ſibi 488. a

carolus v. imperio ſe abdicat 503. b. piè moritur 505. b. vt ſe ſub mortem geſſerit, ibid. eius totius vitæ hiſtoria breuis 506. b. &c. eius victus, veſtitus 517. a. vt diẽ tranſegerit 520. a. b. eius exequiæ celeberrimæ 535. b.

carolus Franciſci regis filius moriẽ adhuc iuuenis 407. a

carolus Philippi filius, Caroli v. nepos naſcitur 406. b. miraculo curatur 563. b.

caroli v. genus 4. a

caroli v. felix ex Italia in Hiſpaniam nauigatio 294. b

caroli v. & Franciſci regis Gallorum familiaris conuentus 315. b.

caroli v. filia notha vidua Octauio Farneſio nubit 316. a

caroli Geldrorum ducis Catholici obitus 332. a

caroli v. quale per Galliã ex Hiſpania in Belgium iter 338. b.

caroli v. preces quotidianæ 338. b

caroli v. edictũ in ſuis ditionibus hæreditarijs contra libros hæreticos 351. a. b.

caroli v. copię aduersùm Argieram quantæ 374. a

caroli v. in ſummis aduerſitatibus animus quis 374. b

carolo v. quæ cur cum quibus aliquandiù diſſimulanda 332. b

carolo v. qualia in itinere per Galli-

Galliam pericula inſtite-
rint 338.b
carolum v.& regem Franci-
ſcum, Pauli III. pedes oſcu-
latos 316.a
Carlſtadius fit ex doctore ru-
ſticus 116.a, ſcribit in Lute-
rum 129.a. quid ſentiat de
euchariſtia, ibid. fit prim⁹
ex ſacerdotibus vxorius
134.b. in eius nuptijs Miſ-
ſam Luterani componũt,
ibid. Orlamundæ palàm
reprehendit Luterum, cu-
ius opera proſcribitur 135.
a. rursùs reſtituitur 135.a.
oppugnatur à Lutero &
Luteranis, ibid. ab Oeco-
lampadio defenditur, ibid.
b. fit poſteà diaconus Ti-
gurinus, pòſt moritur Ba-
ſileę 204. b. quid de eo
ſcribant Luterani, ibid. b
carthuſiæ quę quid paſſę 263.
a. 267.b. 698.a. 702.b
carthuſianus aliquis qui per
Eraſmum ab apoſtaſia ſer-
uatus 291.a
caruenna vrbs libera 252.a.
proceres Mauri in eius tẽ-
plo tumulantur, ibid.
Casletani, eorumque vicini,
quomodò templa, tẽplo-
rumque ſupellectilia tra-
ctârint 688.a
caſparus Querhamer edit Lu-
teri antilogias de commu-
nione 270.a. malè tracta-
tur à Luteranis 270.b
caſtrenſibus agri Salentini q-
bus quid à Turca beneficij
pręſtitum 114.a
caſtronouũ Dalmatię vrbs q
p Turcas expugnata 340.a
catechiſmi innumeri Sectari-
orum, ſed diſcrepantes in-
ter ſe 182.b
catharina Anglię regina de-
cedit 271. b. fortiter tolerat
diuortium, ibid. ſcribit re-
gi Henrico epiſtolam ſub
mortẽ 271. b. eius ſepultu-
ra & apophthegma 272.b
catharina Hẽrici octaui vxor
I. cur ab eo repudiata 292.a
catharina Hauarda fit quinta
Henrici viij. vxor 352.b
catharinæ martyris quale in
Sina delubrum 305.b
catholicę fidei defectum quę
neceſſariò mala ſequantur
613.b
catholici alicuius nautę apud
Antuerpiã facinus ac peri-
culum 690.a
catholici qui à quibus ſecta-
rijs quomodò ſuperentur
352.a.b
catholici merguntur in pute-
os Pariſijs 573. a.b
Cazan regnum 45.b
cazanenſes deficiunt à Mo-
ſcouitis 45. a. fugant Mo-
ſcouitas 46.a
Cephalenia expugnatur à
Venetis 39.a
cetus eijcitur in terrã 216.a.
Chalcedoneñ ſynodus vndè
qui

qui hodiè ſpernatur 345.b. 635.b
Chartulæ minaces quandò Bruxellis ſparſæ 683.a
chartulæ quæ quibus ædibus apud Antuerpiam affixæ 685.a
chartularum falsò pro Geuſis ſcriptarum, vnoque die bìs mille diſtractarum, argumentum 688.a
Cherſoneſus aurea vndè non ità pridèm expugnata 8.b. 306.b
Chriſmate & oleo ſacro qui Geuſæ quàm ſcelerate abuſi 688.b
Chriſtus dicitur à quodã apoſtata deſperâſſe, ab alijs nõ fuiſſe Deus 160.b
chriſti à cruce pendentis imago quibus vocibus à Geuſis impetita 688.b
chriſti Deitatem hodiè à quibuſdam Chriſtianis in diſputationem rapi 613.b
Chriſtiana templa quomodò à Turcis tractentur 307.b
chriſtianorũ miſerrimæ clades aut fugæ 310. a. 311. b. 329.b.340.a.366.a.
chriſtianorum apud Barbaros recèns conuerſorũ feruor quis 612.a
Chriſtiernus Daniæ rex fraude acceptos Suediæ obſides abducit in Daniã 95.b. occupat Stocholmiam, & ſummam exercet tyrannidem 95.b.96.a. exulat, ibid. & 155.a. moritur 96.a. capitur à ſuis 217. b. moritur Luteranus 217.b
Chriſtophorus Bomgartner horrendas cædes perpetrat 163.a.b
chriſtophorus Columbus inuenit nouas terras 6.a. nouam inſtituit nauigationem 7.a
chriſtophorus Longolius qui aut quo habitu ſepultus 136.a
chronicõ Peuceri quale 626.a
Ciuilis diſſenſio quàm perniciosa 739.b
ciuitas aliqua ſub Geuſico domino, quid ab eo fruſtrà petiërit 683.a
ciuitates aliquot tumultuantur 141.b. alię ſcribũt militem nè idem patiãtur, ibidèm b
ciuitates nolũt obſiſtere Ferdinãdi regis electioni 211.a
Claſſis Turcarũ contra Melitenſes quanta 614.b
claudiæ Turoniæ virile factum 759.b
Clemens VII. ingentem pecuniã confert contra Turcas 218.b. moritur 245.b
clerus per Luterum in contemptum adductus 182.b. 183.a
clenodiorum mira ſupellex vbì nuper ſub terra inuenta 396.a.b

Cliuenſis dux quibus conditionibus Cæſari reconciliatus 395.a
Colloquiũ Ratiſponeñ quid ſucceſsûs habuerit 361.a
colloquiũ quod qui cur clam reliquerint 410.a
colloquium Vuormatienſe 500.b. fit in eo diſſenſio inter Luteranos 501. a. ex ijs quinque à ſuis excluſi, dant literas Catholicis 501.b.
colloquiũ Mulbrunenſe euãgelicorum 599. a. nulla inter eos pax ibì effici poteſt, ibidèm.
Colonia qualib9 technis quotiès per hæreticos tentata 396 a
colonia vndè potiſſimũ vbiquè & ſemper laudanda 396.b
coloniẽſis archiepiſcopus nouas ſeque indignas res meditatur 383.a
colonieñ clerus prouocat ad Papam & Cæſarem 401.a
colonienſis Archiepiſcopus à Carolo v. citatur 406.a
colonieñ ſenatus cur à Carolo v. per literas laudatus 389.b.390.a
colonieñ ſenatûs laus 708.a
colonienſes contra Senatum tumultuantur 68. a. duos conſules & alios quoſdam ſupplicio afficiunt 68.a
Cometæ alicuius deſcriptio & apparitio 330.a
commorinum promõtorium vndè non ità dudùm inſignitum 609.b
Concalli Sylucrienſis laus & obitus 359.a.359.b
concilium Piſanum contra Iulium II. 165.b
concilium Lateraneñ ſub Iulio II. 66.a
concilium qui à proteſtantibus reiectum 504.a
concilium Tridentinũ continuatur 456. a. ſunt ibì tres electores Archiepiſcopi, ibidèm. Epiſcopi Galliæ cur non adſint, ibid. diſſoluitur concilium 458.a
concilia omnia qui ab hæreticis traducta & ſpreta 335. a. 634.b
concionator iuuenis Luteranus à Sectarijs vbiquè reijcitur 594. a. à quodam Catholico ſanum accipit conſilium 595.b
concionator Nouiomagium infecturus, quis fuerit 704.a
concionatores ſectarij trepidant 439. b. Luterani apud Zuinglianos deliteſcũt, ibidèm b. alij aliò diffugiunt, ibidèm b. proſcribuntur à Carolo V. 455. a. reuocantur 466.a
cõcionatorum ſeditioſorum fæx vndiq; in Belgium vocata 684. a
concionatoribus qualibus a-

pud Antuerpiam Geuſij primùm vſi 684.b.
concionatoribus quid qua pœna vetitum 684.b
condęus capitur & Caluiniſtę ceduntur 586. b. liberatur è cuſtodia 592.b. in conflictu occumbit 769.b
conditio pacis à Turca Ferdinando oblata, qualis 368.b
confeſſio Auguſtana offertur Carolo v. 190. a. mutatur crebrò à Melāchthone 190. b. quanti eā quidā fecerint, ibid. multæ ſectæ ad eam reclamantibus Luteranis ſe referunt 191.a, ceu Babylonica meretrix adoratur à multis, ibi.b. eius mēdacia 195. a. confutatur à Catholicis 196.a
confeſſio 4. ciuitatū offertur Cæſari Auguſtæ 202.a cōfutatur à Catholicis, ibid.
conſtantienſes fruſtrà nituntur deficere ad Heluetios 65.b
conſtantienſes proſcribūtur, ſed redeūt in gratiam cum Cæſare 440. b. dedunt ſe domui Auſtriacæ 441.b
conſtātinopolis terrę motu & tempeſtate mirè affligitur 62.a
conſtantinopolitanū incendium 780.a
cōſtantinus Magnus nō vult eſſe epiſcoporū iudex 435.b
conſtantini Copronymi impietas ac dementia 392.b
contarenus quid Ratiſponę à ſchiſmaticis ꝑpeſſus 361.a
continentia ſacerdotum &c. perantiqua 551.b
conuētus imperij duplex, Spirę & Noribergę, quid profuerit 377.b. 378.a
conuētus Numburgeñ Euangelicorū 568.b. legatus Pōtificis ibì nihil efficit, ibid.
conuenticulorum prohibitio 684.b
Corcyra quid à Turcis aut ꝑpter eos perpeſſa 113.b
corduba ſub Mauris habet gymnaſium cum inſigni bibliotheca, & quid ibì docuerint 252.a
cornelius Papa falsò inſimulatur à cēturionibus 543.b
cornu vnicornis quam vim habeat 234.a
coronæ tres Cæſarum 184.a
corſica capit à Turcis 474.a
Criminalis quidā profeſſor inſtituti Ieſuitani, vbì ob fidem cæſus 610.a
cromuellij Angli & Perilli Athenieñ collatio 351.a
crux fugat dæmones 7.b
crux olim quàm crebrò impreſſa credentiū frontibus 565.a.b. ſinè ea non perficiuntur ſacramenta, ibid.
crux apparet diù in diſiecta fraxino 535. b. in ſubucula nobilis fœminæ 537.a. de cruce mendacia hæreticorum

rum 537.b.in Anglia quàm barbarè & impiè ſint tractatę ſacrę imagines 536.b
crucē Chriſti à Geuſis demoliri, latronum nō itē 691.a
craſſus ſpoliat templum Hieroſolymitanum, & luit pœnas 123.b
Curtracenſes in Flandria vndè laudem meriti 693.b
cuſelbaſæ qui dicti 12.a
cutheia vrbs capitur 15.b
Cyprianus à Centurionibus reijcitur 545.a.b.q.d de Romana eccleſia ſcripſerit, ib.
cyprum à Venetis Selymus petit 781.b
cyprium bellum 783.

D

DAEmon à quibus nō ità pridèm gentibus adoratus 308.a
Danum & Suedum Gallo cōtra Cæſarem confœderatos 372.b
danorū regis filia nubit Lotharingo, ibid.
danuillerum vndè occupatū & dirutum 377.a
dauali Vaſtij Taurinum & Pinarolum obſidentis fortuna 299.b
dauentriæ quid mutationis admiſſum 697.b
dauid Georgius, & eius breuis hiſtoria 490.a
Decimi nummi exactio cur ab Albano inſtituta 778.a maximos motus in Belgio excitauit 777.a
Deſperatio num faciat monachum 737.b
decreta quæ quorum tumultuum putentur aut iactentur occaſio 679.a.b
delphenſium fœminarū aut virorum ſub fœmineo habitu facinus (ſi dijs placet) euangelicum 698.a
deruiſæ, quales apud Turcas ſint monachi 371.b
Diabolus diſputat cum Lutero, & vincit cū 241.a. ſæpè illi noctù apparet, ibid.b
dicterium in Hungaros lepidum 370.a
didymus Alexandrinus cęcus doctiſſimus 454.b
diſciplina quę vndè quī reſtituta 645.b. quibus flagitijs facilè medeatur 650.a. q̄ ſit vtilis, & qua egeat inſtauratione 651.a
diſciplinæ Eccleſiaſticæ laxationem quis hæreticus deploret 664.a
diſputatio Badenſis 154.b. Berneñ ſcandaloſa 160.b. quæ cum quibus vt cauenda, ibid. cum Caluniſtis in Gallia 575.a.b. 576.a.b. cum Geuſa aliquo apud Neomagum 705.b
diſſenſionis ſpiritū qui quàm maximè laborent 647.a
diſſidiorū inter ſectarios cauſæ ipſiſſimæ quæ 316.b
diſſociatio quæ inter quos

le ſit malum 652.b
diuinatio rerũ futurarũ qui-bus qui cauenda 397.b
diuinationibus ethnicorum qui & cur olìm fides habi-ta 398.a
dium vrbem Indicã Turcas fruſtrà oppugnâſſe 307.a
Doctores Luterani qui, quos alios doctores Luteranos traducant 668.a
doctrina Luteri quæ cur la-queo & flãmis digna 670.b. dogmata valdè impia ſparguntur 160.b
dominicani quidam ob iniu-riam in Dei matrẽ puniun-tur 61.b
dominicani quanta à Buſco-duceñ Geuſis ꝓpeſſi 691.b
donatiani hęretici quàm ma-lè cupidi mortis 158.b
dordracẽſiũ laus 684.b.694.a
dorothea Chriſtierni filia nubit Palatino 282.a
Dragutus quis quàm rei mili-taris peritus 615. a. eius mors 618.a
Dunkercani in Flandria quã vndè adepti laudem 693.b
Dura intra vnius anni ſpatiũ tèr obſeſſa, bìs dedita, ſe-mèl expugnata 391.b
dura oppugnatur, capitur, & inflammatur 391.b
duram, qui à Bonna Carolus v. adierit 391.a.b
duram qui occupârint Bra-banti, & rursùm amiſerint 378.b.379.a
dux aliquis transfuga qui à quo dignè occiſus 311.b
dux primus Florentiæ, qui q̃ nequiter occiſus 296.a
ducum Ferdinãdi apud Exe-chium vel interitus vel fu-ga 310.a

E

ECcius quid pro Conta-reno aduersùm Lutera-nos egerit 361.a
eccleſia ęrũnoſa, hęretico cui-dã Vuigando quid 666.b
eccleſiæ (ſi dijs placet) refor-matæ apud Geuſas q̃d ſint aut ſignent 688.a
eccleſiaſtica ſuppellex quo-modò Nouimagij Geuſis præcluſa 705.a
eccleſiaſtici apud Antuerpiã qui vexati ac territi 685.a
Edictum contra exteros con-cionatores cur non fuerit executum 684.a
edicti Antuerpię promulgati thema ſeu membra quæ 727.a.b
Edouardus Anglię rex morit̃ 472. ſubſtituit ſibi Suffolciã & Mariã exhæredat 473. a
eduardi vltimi Anglorum re-gis natiuitas 299.a
Egmõdana abbatia vndè qui expilata aut vexata 725.a
egmondanus Comes, qui à Geuſis Gandauenſibus tra-ductus 692.a
egmõdanus & Auraicus quid

cum fœderatis tranſege-
rint 686.a
egmōdanus Comes qui Bru-
genſibus contra Geuſas ad-
ſtiterit 689.a
egmōdanus Comes in cuſto-
diam ducitur 735.a. capite
plectitur 753.b
egra vrbs Catholica 427.a
lephāti & Rhinocerotis de-
ſcriptio & pugna 82. b
leonora ſoror Caroli v. it in
Gallias 195.a
lias tertius apud quos quis
341.a
lizabeth naſcit̃ Henrico An-
gliæ regi 233. a. capitur à
Maria, ibid.
lizabeth fit Angliæ regina
535.a. mutat religionē, ibid.
retinet Crucis effigiem in
baſilica ſua 536.b
Epiſcopatûs Conſtantienſis
ampliſſima diœceſis 441.b
piſcopatus Rhenani vt ap-
pellentur 441.b
piſcopus Roffenſis Fiſcherus
ſcribit cōtra Luterū 124.b.
piſcopi Conſtantinopolita-
ni quàm arrogantes 28.b
piſcopi Ruthenorū ſemper
abſtinent carnibus 30.b
piſcopis Belgarum quid cur
vndè iniunctum 686.b
quos cur ſuos vniuerſos Ca-
rolus v. aliquandò occide-
rit 375.a
quites præcipui apud Tur-
cas qui ſint 79.b
equitum duorum regiorum
ſub diuerſis p̄fectis mutua
per errorem, miſerabiliſq;
interemptio 703.b
Erardus Snepffius ſcribit in
Zuinglianos 482. a
erardi Cardinalis & epiſcopi
Leodieñ mors 318.a. cum
cur ità traduxerit Sleida-
nus 318. a
eraſmus Alberus ſcribit in ſa-
cramentarios &c. 482.b
eraſmus infamatur Zuinglia
niſmi 154.a. purgat ſe, ibid.
eraſmus Rote. quid ſcripſerit
de euāgelicis 181.b. &c. vbì
& quandò mortuus 288. b.
eius ſcripta quę qualia, ibi.
cenſurę 289.a. cōſilia 289.
b. ſcandala, ibid.
eraſmi de apoſtatis monachis
iudicium 290. ad ſolitudi-
nem Carthuſianam anhe-
latio quanta 291. de Lute-
ro ſententia 290. de Lute-
ranis dicterium, ibid.
ericus dux Brunſuiceñ quo-
modò Hollandicos Geu-
ſas in officio continuerit
699.a
erphordia tumultuatur con-
tra Senatum 57.a
Eſtampię heroidis Gallię cō-
ſilium qui Carolus v. eua-
ſerit 339.a
Euangeliū Luteri quale 119.a
euangelici q quō ſe inuicèm
traducant 633.a. de quibus
inter ſe diſſideāt 129.a. 502.

euangelici volunt inire fœd⁹, ſed nõ ferũt alij alios 180.b
euangelicorum, qui ità ſe vocant, vita hodierna qualis 608.a
euangeliſtæ qui quàm inter ſeſe diſcordes 291.b
euerhardi Billici de Bucero & Sleidano ſententia 384.b
euchariſtia cõculcatur 573.a. 579.a. miris afficitur iniurijs 584.a
euchariſtia toto anno ſeruatur apud Ruthenos 31.b
euchariſtia qui à Lutero contra ſacramentarios defenſa 403.b
euchariſtia quã impiè à quibus Geuſis cõculcata 688.b
euchariſtiã qui Pius V. alioquì fractis viribus circunferat 641.b
euchariſtiã à Geuſa quodam nobili, pſittaco ad vorandum (proh ſcelus) traditam 697.b
Exaltatio S. Crucis iam olìm celebris 62.b
exechium quàm infelicitèr à Ferdinandi copijs obſeſſum 308.a. 309.b. 310.a
expilatores qui quas Comiti Megano pœnas dederint 725.a.b

F

Fabarum excuſſio quẽ vbì quibus principibus metũ incuſſerit 316.b
fabiolę poſt diuortiũ nuptias ab hæreticis iactitari, eius aũt ea de re pœnitentiam ſileri 346.a.b
Famaguſta à Turcis obſidetur 790.b
fames & peſtis in Gallijs 741.b
familiam quî ſuam Pius V. reformet 643.a
fana apud Antuerpiã hęretica quibus ceſſerint 726.a
fana Geuſarũ vbì in Flandria diſſipata 723.b
Ferdinãdus fit Hũgarię rex, ſed ab alijs eligitur Vaiuoda 149.b. exuit Vaiuodam regno Hungariæ 171.b. fit Romanorum rex, reclamãtę Saxone cũ ſuis 205.a. à quo dein Saxonum duce aſpernatus 333.a. quî Hungariam occupare conatus 363.a. fit Romanorũ Imperator 503.b. moritur 597.a
ferdinandi cęſaris clades quæ quàm miſerabilis 311.b. ex Auſtria in Flandriã profectio 342.a. fauor ergò Ieſuitas, quis aut quãtus 358.b. legatio & munera ad Turcam miſſa 368.a.b
ferri mira vis 78.b
Fidẽ ſinè charitate nihil prodeſſe 319.a.b.
fieri ex Luterano Zuinglianũ qualis ſit profectus 648.b
Flagella quæ cur quibus aſſiduè obtingant 613.a
flandrenſibus Geuſis vbì fana

extruere permiſſum 698.a
flandrorũ oppida quæ initiò Geuſis infecta 684.b
flandros omnium primos, armatos ad conciones acceſſiſſe, ibid.
fliſſingenſes qui à Geuſis inuaſi 716.a
florentia deditur 195.b. quãta fames eius obſeſſæ, ibid.
florentię dominium cuinam Cęſar vltrò tradiderit 330.b
florentini ducis miſerãda & periculoſiſſima mors 295.a
Fœdus perpetuũ ictum inter Palatinos & Vuirtebergicos principes 72.a
fœdus feriũt aliquot Catholici principes 133.a
fœdus Smalcaldicum initur 205.a. Luterus id approbat, licèt anteà alitèr docuiſſet 206.b
fœdus quod cur vbì à Belgis temerè ictum 680.a
fœderati nobiles qui cur vndè ſe Geux vel Geuſeos vocârint 681 b
fœderati quid ſingulatìm ad nouem capita Duflenſia reſponderint 687.a
fœderatorũ aliud ad Gubernatricem ſcriptum, quid ſibi voluerit 687.b
fœminę concionantur 118.b
Franci occupant Galliam 4.a
franciſcus Valeſius fit Gallię rex 82.a. occupat Mediolanum, ibid. bellum facit Carolo v. 114. a.b. occupat Mediolanũ 127.a. capitur & ducitur in Hiſpaniã &c. 134.a. dimittitur ex Hiſpanijs, & percutit fœdus cõtra Carolum v. 155.a. Neapolim fruſtrà obſidet 165.a. facit pacem cum Cęſare, & recipit filios ſuos 174.a. magno zelo mouetur in hæreticos 243.a. eos punit grauiſſimè 243.a. profligat Sabaudiæ principẽ 283.a. literis perſtringit Cęſarem 403.a. moritur 425.a. eius encomion, ibid. eiusq; bibliotheca, ibid. b. qua ſiniſtra fama adſperſus 509.a
franciſcus Delphinus extinguitur 286.a
franciſcus II. Gallorum rex quãdò natus, & quã nõ diù vixerit 394.b. eſt in magno periculo 567.b. morit 568.a. de eius & ſuorum nece quorundam conſpiratio, ibid. eius cadauer comburunt Hugoniſtæ 579.b
franciſcus Guiſius reuocatur in Gallias 585.a. perimitur 592.b
franciſcus Sickingius fruſtrà obſidet Treuiros, & interficitur 122.b. vexat quoſdã, & eſt fidutia Luteri præcipua, ibid.
franciſcus Sphorcia moritur 279.a
franciſcus Xauier, dum cupit

Sinas conuertere, moritur 606.b. corpus eius non putreſcit, ibid.
franciſci primi Gallorum regis, laus & pietas 395.a
franciſci Xauier encomium, deuotio, zelus, obitus, laus, 608.b.609.a.358 a
franciſcani oēs, dum Angliæ regi nolunt cōſentire, malè tractantur 266.b
franciſcani quid vbì à Geuſis perpeſſi 691. b.698.a.715.b
franciſcano habitu qui quantique viri ſepeliri ſe voluerint 336.a
francofordēſis Proteſtātium conuentus quid ſibi voluerit 332.b.407.b
francophordia ad Oderam fit vniuerſitas 50.a
francophordiæ ad Mœnum tumultuatur 141.b
francotarum (qui vocantur) apud Brugas laus & conſtantia 684.b
Friſiam Geuſei oppugnant 752.b
fridericus Aragonius regno Neapolitano exuitur 39.b
fridericus Staphylus moritur 593. a. fit Catholicus 593. b. prodit fraudes hæreticorum, ibid.
Froſchouerus quid qua de re à Lutero precij aut gratiæ conſecutus 380.b.381.a
Fructus noui euangelij 150.b. 151.a.649.b.650.a
Furnenſe oppidū quî Geuſis reſtiterit. 698.a
furor Luteri quis à quo depræhenſus 651.b.652.a

G

GAbleri medici inſignis è ſecta ad eccleſiam conuerſio 733.b
gaīnas dux Arrianus olìm ab Archadio petijt templum fruſtrà 152.a
Galliarum regis periculū ab Hugonotis 743. a. edicta contra Hęreticos 760. a.
Gallicū bellū ciuile ſecūdum 738. b. tertium 758.a. q̃ id perniciosum fuerit 768.b
galli è Neapolitano regno pelluntur 41.b
galli oppugnant Turcas infeliciter 39.a
gallorū diuerſiſſ. locis Cęſarē inuadentiū ſucceſſus 377.a
gallorum legati qui vbì intercepti & cæſi 372.a
Gādauum quàm amplum & populoſum 2.a
gādaui quō in ſtatuas & imagines ſæuitū 691. b.692.a
gandauenſis in Flandria tumultus quandò quî ſublatus 338.a
garſiæ Neopolitani magna de intercepta claſſe Turcica laus & honor 387.b
gazelles Syrię prefectus rebellat, ſed cęditur cū ſuis 104.b
Geldri cur quandò à ſuo ducę defecerint 114.b

geldrenſis principatus quāti Carolo V. æſtimatus 389. b
geldrenſis ducatûs vſurpatio qui Guilielmo Cliuenſi ceſſerit 314. b
Generalibus Ordinum quid Pius V. potiſſimùm iniunxerit 645. b
genua deſcribitur 53. b. diripitur 120. a
genuenſes pellunt nobilitatē 53. b. ſubiguntur à Gallis, ibid. olim q̃ potentes, ibid.
geneuenſes vt tractârint cadauer catho. defuncti 495. a
Georgius Paccius effingit fœdus quorundā principum 163. b. offert Lantgrauio 164. a. accuſatur & conuincitur falſi &c. 164. b. Antuerpiæ plectitur, ibidèm.
georgius Lundēſis epiſcopus laudatur 96. a
georgius Saxoniæ Princeps non patitur Luteri doctrinam 150. a. reſpondet egregiè Lutero, ibid. perſequitur Luteranos 228. a. eos Luterus animat 228. b. is princeps laceratur à Lutero ibid. multa patitur à Lutero 229. b. iubet exulare non contentos vna ſpecie, ibid. a. habet cōtrouerſiam cum Saxoniæ electore, eaq́; cōponitur 230. a
georgius Sichelus horrendo ſupplicio afficitur 75. a
georgij Dauidis inſana apud Friſios hæreſis 393. b
georgij Saxoniæ Ducis optimi & Catholici laus 321. a. mors 333. b. hęredes qui aut quales 321. a. 333. b
Germania quandò ad fidem conuerſa 2. b. vtì à Tacito deſcripta 58. b. item à Seneca 59. a
germaniæ calamitas 369. b 379. a
germaniam inteſtinis diſſidijs eneruari 333. a
germanica bibliorum verſio, à Lutero facta, qualis habenda 655. a
germanici apud Romā collegij inſtitutor & rector primus quis 356. b
germanus procerus à pumilione Turcico miſerabilitèr occiſus 366. a
germani vt ſoleant denunciare bellum 417. a
germanorum copias contra ſe collectas qui Turcæ riſerint 380. a
Geuſa aliquis ſeſe ex feneſtra præcipitans, quomodò ſeruatus ac piè mortu' 730. a. b
geuſæ Brugarū portis excluſi, quid deſignârint 689. a
geuſæ quomodò apud Tornacū à Raſſegemio & Norcarmio intercepti 703. a. b
geuſarum ſeu Geuxarum appellatio vndè 681. b
geuſarum nocturna in agris conuenticula 684. a

geuſarũ Antuerpieñ concionatores initiò quales 684.b
geuſarũ in eccleſiaſticos verba ſeditioſa quæ 685.a
geuſarum in Duſte colloquio quid concluſum 685.b
geuſarum aliquot pauciſſimi quanta ſcelera in magnis etiàm vrbibus perpetrare auſi 692.b
geuſarum in feſto natalis Dñi facinora & pœnæ 702.a.b
geuſarũ ſupplicatio quæ quibus oblata, & quid continuerit 709.b
geuſei Friſiam vexant 748.b
geuſeorum magna ſtrages in Friſia 757.b
geuſis quì tandèm permiſſæ apud Antuerpiam conciones 696.a
geuſicorũ in Belgio tumultuum occaſio 678.b. 679.a
Giapam Inſula apud antipodes 470.a
giapa ſeu Iapania inſula vndè non ità pridem reperta 610.b
giapanorum induſtria & erga fidẽ Chriſti affectio quanta 611.a
Globorum millia tredecim, vnã in arcẽ coniecta 617.b
Gnathones inter Luteranos doctores qui quales 668.a
Goſlarieñ cauſa quàm vbì quãdò tumultuatũ 331.a.b
gothę obſeſſæ deditio 732.a.b
goudenſium laus 694.a
Græci rebelles Eccleſiæ Romanæ 28.a
granata à Mauris occupatur 252.a. recuperatur à Ferdinando rege, ibid.
gregorius Magnus quã à quo hæretico paſſus calumniã 628.a
grittus charus Solimanno, in Hungariam venit Turcæ legatus 287.b. defendit Budam contra Ferdinandum 248.a. trucidatur 249.a. præda ingens cæſo auffertur, ibid. b
groningẽſes à Geuſeis obſeſſi 755.b
gropperi de Sleidano ſententia 384.a.b
gropperum in ſuſpicionẽ hęreſeos à Sleidano mẽdacitèr vocatum 384.a
grumbachij apud Gothã captio & ſupplicium 732.a.b
Gubernatrix quî præmonuerit ciuitates 686.b
gubernatricis ad petitionem nobilium reſponſio 681.b
gubernatricis edicta quæ à quibus contempta 685.a
gubernatricis è Belgio diſceſſus 736.b
guleta oppugnatur 275.a. expugnat, ibi. inſtaurat 276.b
guilhelmus Dux Cliuienſis qua fortuna principatum Geldriæ adeptus 332.a
guilelm⁹ Clebitius ſcribit de ruina papat⁹ Saxonici 569.a

guliclmus Radenſis taxatur 461.b
guintiũ Turca fruſtrà oppugnat 219. b. 220.a. eius copiæ,ibid. ſcribit Carolo V. 220.b.vaſtat Germaniã 221. a. fugit turpitèr bis 222. a

H

HAbitûs abiecti cauſa quantoperè Luterus execrandus 336.a
Hæreſes vndè oriantur 139.b
hæreſum comprimendarum certiſſima via quæ 338. a
hæretici noſtri ſe hortãtur ad mutuam pacem, vt poſſint oppugnare coniunctis viribus Pontificem 139.b
hæretici mira fraude perſuadent Principibus, vt Concilium petant 197.b. poſteà reſpuunt,ibid.
hæretici non audent ſub capitis periculo cum catholicis diſceptare 210.a
hæretici vt calumnientur catholicos 244.b.viuunt bacchanalitèr etiã in Paraſceue 245. a
hæretici ſua qui ſcelera excuſent aut pallient 343.
hęretici quidã olim Cain & Iudam &c.coluerunt 499.a
hæretici noſtri ſcripta patrũ deprauant 542.a.mira eorũ fraus & verſutia in citãdis patribus 543.a.b. etiàm antiquiſſimos Pontifices lacerant 544.b. 547. b
hæretici Centuriones q̃ blaſphemi in ſanctos quoſdam 554.a.b. & 555.b.556.a.558.b. 559.a. oppugnant Sanctorũ inuocationẽ 559.a.quos authores in hoc ſequant̃ 559.b
hæretici cur ſolas ſcripturas valere velint 601.a. b
hęretici q quõ ſe mutuò ſuis depingant coloribus 649 b
hæretici qui à quibus hæreticis ſcilicèt repreſſi 658.a
hæreticorum verſutia 300. a. calũnia & temeritas 319.a. 320. dominatio quî ſit reſtricta 336.b.iactatio de ſcriptura qualis 347.b.348.a.in Ieſuitas petulantia & cõuicia 357. b. occæcatio & ſuperbia quanta 635.a.pręſtigiæ 768. a
hagenoenſis Imperij cõuentus quid profecerit 342. b
hannoniæ laus 684.b
harduellis quis fuerit, & vt vixerit ac mortu⁹ ſit 10.a. 11.b
harlemij cõmendatio 694. a
haſſella ſeu haſſelletum qui rebellârit, ac ſe dediderit 714.b. 715. a
Heclę mõtis deſcriptio 294.a
heidelbergẽſes damnãt ſcripta Luteri & Brentij 567.b. ſcribũt in Brentiũ &c.600.b
heldus quid cum Saxone egerit 320. a
heldi ad Proteſtantes reſponſum, & in dicendo dexteritas 303.a. b

heldo

heldo quid & quomodò à proteſtantibus reſponſum 304.a
helena laceratur à Centurionib⁹ Magdeburgicis 464.b
helfenſteinij Comitis mira ad eccleſiam Catholicam ex ſecta reditio 733.a
helmunda & Endouia per Roſſemium captæ ac direptæ 389.a
heluetij cædūt Gallos 69.a.b
heluetij auro corrupti nō expugnant Diuionem 72.b
heluetij catholici cędūt Zuinglianos 212.b.213.a. eorum pietas 214.a
helueticæ ſynodi decretum 298.b
heluetios Buceri technis decipi nequiuiſſe 288.a
Henricus Galliæ rex celebrat nuptias 233.b. punit hæreticos 447.a.b. ſcripto edito Catholicū ſe declarat, ibid. itemque hoſtem hęreticorum, ibid. Parmæ imponit præſidium 454.b. facit bellum Carolo V. 455.a. capit naues Belgicas 455.b. proponit edictum contra hæreticos 456.a. oppugnat cū Mauritio Carolū V. 457.b. eius ſymbolū 459.b. adimit Imperio tres Epiſcopatus, & Metenſibus durum iugum imponit 460.a. redit in Galliā 465.b. vaſtat ditionē Lucenburgeſi 467.a comburit hæreticos 474.a occupat aliquot Belgij oppida 477.b. mittit exercitū in Italiā, & expugnat Valentiam 496.b. reuocat illos ex Italia 498.a. facit pacem cum Philippo rege 535.a. lœtaliter vulneratur, & decedit 538.a.
henricus octauus Angliæ rex ducit Catharinam Hiſpanam vxorem 60.b. optimè inſtituitur 61.a. ſcribit in Luterū 115.a. repudiat Catharinam 227.b. à Pontifice damnatur id factū 228.a vocat ſe ſupremum Eccleſię Anglicanę caput 245.b. qui quam vxorem ſuam tractarit, & quā ſextò duxerit 379.a. moritur 424.b. 425.a
henricus Henriquez q.d quantúmve pro fide apud Barbaros aut tulerit aut præſtiterit 610.a
henricus Zutphanius apoſtata, profugit Bremā, & Meldorpij exuritur 133.b. concitat diſcordiā multis locis 134.a
henrici Brunſuicenſis captiuitatem qui captor ipſe luerit 332.a
henrici octaui Anglorum regis vxores quæ qui ab ipſo tractatæ 292.a. in S. Thomæ Cantuarienſis oſſa tyrannis 327.b. ſcriptûm con-

tra

tra concilium 336.b. edicta contra Luterũ qualia 337.a vxor quinta 352.b
herba ad imaginem Chriſti miraculis claret 564.a. vt ea miracula lacerent Centuriones, ibidèm.
herlenſe apud Vatuccam cœmeterium, vndè qui fruſtrà oppugnatum 388.b
hermannus epiſcopus Colonienſis loco mouet 424.a.
hermannus Heſſius archiepiſcopus Colonienſis moritur 56. laudatur, ibidèm.
hermannus quidam ſeditioſus Geuſa qui Brugis auditus & exactus 696.b. qui Haſelleſes ſeduxerit, quãque illis fuerit acceptus, & ſe indè ſubduxerit 714.b. cur tandèm etiàm ſuis exoſus 719.b
heſdinum à Gallis captum 297.b
Hilarij oſſa comburuntur ab hæreticis 584.b
hilarion ſuperſtitioſus eſt cẽturionibus 554.a
hinsbergum Iuliacenſe oppidum qui à Brabantis contra Iuliacenſes tutatũ 379.a commeatu ſuffultum 388.a defenſum 388.b
hinsbergi obſeſſio qui p̄ Brabantos ſoluta, ibidèm.
hippolytus Medices adſpirat ad Hetrurię principatum 283.b. ſtruit inſidias Alexandro, ibidèm. redit cum eo in pacem 284.a. miſerè perit, ibidèm.
hiſpanus quidam Caluinianus cur vndè Antuerpiam vocatus 701.a
hiſpani quàm charum habuerint Carolum V. 173.b
hiſpani obtinent arcem Turcicam 590.a
hiſpani duo Geuſici q̃d Antuerpiæ adorti 701.a
hiſtoria Eccleſiaſtica Illyrici & ſociorum, quot ſcateat fraudibus & mẽdacijs 541.a.b. &c. confutata ab Alano Copo, ibi.b. eius authores ſeipſos cõfutant & pudefaciunt 544.b. lacerant Pontifices 545.b. 547.b
hiſtorici Magdeburgenſes ſępè pugnantia ſcribunt 564.b. quò reuocẽt crucis vſum 565.a. proſcindunt patrum ſcripta 566.a. plura de iſtis hiſtoricis vide in paginis quæ has antecedunt.
Hollãdiæ vrbes quę aut quot aduersùm Geuſas laudem meritæ 694.a
hornenſis Comes in cuſtodiam ducit 735.a. capite plectitur 753.b
horrenda Dei in ſchiſmaticos iudicia 321.b
horucius pirata occupat Algerium 250.b. cæditur ab Hiſpanis, ibid.
Hugoniſtæ ſæuiũt in Gallijs 571.

571. &c. vt Lutetiã ingreſſi ſint 573.b
hugonotæ à regijs profligantur 758. a. ad Pictauium cęduntur 773. b. prælium ineunt cum regijs atrociſſimum 775. b. fugam capeſſunt, ingenti ſtrage ſuorum facta 776. a. contemnuntur à Turcarum Principe 751.a
hugonotarum facta horrenda 739. a
hungariæ deſcriptio, opes, amœnitas fertilitas 370. b nobiliſſima oppida quot & quæ 387. b
hungariam qui Turca depopulatus vaſtârit 387. a
hungarus quidam Mahometanus Budæ pręficitur 369.a
hungari duce Georgio Sichelo ſæuiunt in nobilitatē & pontifices 75. a. at cæduntur, ibid. b
hũgari quomodò ſensìm degenerârint 369.b
hungari puero in cunis vagienti iuramentum præſtant 353. b
hungarorum inſolentia aut temeritas 370. a
hungaris quibus cur meritò inſultandum 367.b

I

IAcobus Complutenſis claret miraculis 567. b
iacob⁹ Smidelinus quàm impudens 191. b. Thraſonico habitu concionatur 192. a
iacobi Nothi in Scotia cædes 778.b
iacuppus rex Perſarum perit 12. b
iana Semeria, quota Henrici octaui vxor 292. a. filium enixa, ex partu interit 299.
ianizari qui ſint, & eorum arma 80. a. b
ianizarorum, & eorum qui Spaches dicuntur, pertinacia 313. a
Iconoclaſmi apud Antuerpienſes ſcintilla ſeu incentor quis 690.a
iconoclaſtæ quo aut cuius edicto compreſſi 694. b
iconoclaſtarum & Turcarũ quantilla differentia 307.b 308. a. 367. a
Ieſuitarum approbatio, obedientia illorum pia quò & quàm feliciter cedat 336. a
ieſuitarum quàm ſint multiplicata collegia 358. b. anteſignani ſeu duces q̃ quales 359. a
ieſuitis cur adeò infenſi hæretici 357. b
Ignatius Loyola cuius religionis aut ordinis author 353. b
ignatij Loyolæ militatio, vulneratio, in ſeſe deſcenſio, ſanatio, conuerſio, pœnitentia, ſeceſſio ſolitaria, peregrinatio, ſtudium, prædicatio, incarceratio, liberatio, mendicatio, promotio

tio 353.b. 354.a. profeſſio, diſpenſatio, facultas, inſtitutio 355.a.b
ignis quàm mira apud Heclā natura 294.a
igniuomos montes eſſe velut infumibula inferni 294.a
Illuſtratio quæ quale ſit Dei ſcilicèt beneficium 654.b
illyricus Melāchthonis diſcipulus ſcribit in illū 443.b. vult Synodū Saxonicam, ibid. quiritatur Auguſtanam Confeſſionem deprauatam, ibid. ſcribit hiſtoriam eccleſiaſticam 540.b. perſtringit Zuinglianos, ibidem.
illyricus cum ſuis proſcribitur à Luteranis 589.a
illyricus & Cyriacus quis quomodò Antuerpiā vocati, & quid ibi fecerint 699.b
illyrici & Spangenbergij recedentium ex Belgio, dicterium in Antuerpiā 700.a
illyricani & Melanchthoniici quî ſe mutuò traducant 661.b. 662.a
Imago Chriſti crucifixi ſudat diù 454.a
imago Chriſti apud Paneadem 564.a. de ea mendacium Centurionum, ibid.
imagines ſacræ impijſſimè tractantur in Anglia 536.a
impietas hodierna quanta 613.b
impudentia & arrogātia quî quanta laborent 637.a
Indorum pueri quo zelo perſequantur idola 608.a
indorum pueri qui & quot quanta pro Chriſto paſſi 610.b
induciæ Turcarum quales 309.a
indulgentiæ præbent Lutero inſaniendi anſam 93.a
indulgentiæ Luteranæ quæ 664.b
infans regius è Buda ad Turcam deportatus 366.b
inferni ſeu Purgatorij indicia in terris qualia 294.a
innocentes hæreticis q. 343.a
innocentius IIII. mittit Legatos ad Tartarorum regem 25.b
inquiſitionis Hiſpanicæ introducendæ rumor falſus quos tumultus excitârit 680.a
inſulæ Fortunatæ 8.a. 6.a.b.
inſulenſium zelus 709.b
interimiſtæ quî per Vugandum hæreticū teſtim appellati 660.a
inuocatio Sanctorum à quibus olim impugnata 559.b. 560.a. qui per quos traducatur 656.a
Ioachimus Vadianus quot contra Euchariſtiā libros ſcripſerit 288.a
ioachimꝰ Vueſtphalus Zuinglianos proſcindit 469.b.

ſcribit in illos 478. b item in Caluinum 479.a.499.b. 504. a. b. & in Iohannem Laskum 500. b
iohanna inſula 6. b
iohannes à Lasko cum ſuis non poteſt habere hoſpitium apud Luteranas ciuitates 475. b. Embdę recipitur 476. a. migrat Francophordiã 479.b. ſcribit contra Luteranos 481. a. obit 540. a. etiàm mortuus oppugnat Vueſtphalũ 567.a
iohãnes Apoſtolus quàm vitârit Cerinthum 496.
iohãnes Campanus impiè de S. Trinitate ſcribit 223. b
iohannes Dalburgius moritur 43. a. idem laudatur, ibid.
iohannes Eckius taxat Luterum 100. a. diſputat cum Carlſtadio & Lutero 100.b
iohannes Fiſcherus. quære, epiſcopus Roffenſis.
iohannes Gropperus aſciſcitur in numerum Cardinalium 424.a. eius continentiæ zelus, ibid. b. obit 535. b
iohannes Marbachius Vbiquetarius 603. b. quantum tribuat Lutero 604.a
iohannes epiſcopus Treuericus è Badenſibus moritur 41. b. eſt in epiſcopatu 57. annis, ibid.
iohannes Pomeranus grauiter confutatur à Michaele Veho 224. b
iohãnes Roffenſis Epiſcopus laudatur 260. a. plectitur capite ob pietatem, ibid. b. caput ſtipiti inditum nihil contabeſcit multis diebus 262.a
iohannes Saxoniæ Dux obit 226. a. eum Luterus Chriſto comparat, ibid. a. eius filius Dux Saxoniæ capitur 428.b. vt ipſe & Lantgrauius Carolũ V. vocârint, ibid. donatur vita à Cæſare 430. a. non vult ſe ſubmittere decretis Concilij Tridentini 439. b. moritur cũ vxore ſua 477. a
iohãnes Stoltzius ſcribit Luteri defenſionem 476.a
iohannes Stoneus Auguſtinianus poſt triduanum ieiuniũ, diuinitùs admonetur ad conſtantiam, & fortitèr moritur pro iuſtitia 266.a
iohannes Trauerſius damnatur capite, ſed tres digiti, quibus ſcripſerat pro primatu Romani Pontificis, comburi nõ poſſunt 266. b
iohãnis Vaiuodæ Hungarorum regis mors 353. a
iohannitarum apud Neomagos templum quaſi concione infamatum 705.a
iouinianus hæreticus qđ docuerit 145.a. paucos ſeducit, & citò opprimitur, ibid. b.
iouiniani Imperatoris edictum

ctum quod quàm laudandum 301.b.302.a
Iperenſes quæ templa & cœnobia quomodò vaſtârint 688.a.b
Irenæus Martyr quid ſcripſerit de eccleſia 596.b
irenæi oſſa concremantur 585.a
Iſabela Caroli V. ſoror obit 115.a
iſabellæ imperatricis mors 332.a
iſenacenſis Proteſtantium conuentus quid ſtatuerit 331.a
iſlebium cuius & natiuitate & morte longè lateque iactatum 411.a
iſmael Sophus fit rex Perſarū 10.a. 13.a. mittit legatos Venetias 15.a. deſcribitur 77.b.&c.
Iudęus ab ancilla emit ſacrā hoſtiam 487.a.b. eam cum ſocijs confodit, & exit ſanguis, ibid. & 488. b. capitur & exuritur cum ancilla, ibid. quidam qui à Pio V. conuerſus 641.a
iudæi malè tractantur Vlyſbonę 51. a. Chriſtianorum infantes perimunt 64. a. qui cuius Pontificis exemplari vita conuertantur 642.b
iuliaceñ ducatus quomodò à Brabantis inuaſus 378. b
iuliaceñ Dux Gandauū quomodò ad Cæſarem cur & qui profectus 350.b
iulianus apoſtata quid dixerit cuidā Chriſtiano 282.a. crucis ſigno fugat dæmones 414.b
iulius II. occupat Bononiam 63.a. moritur 72.a
iulius III. moritur 479.b
iulius Pflug eligitur Nūburgenſis Epiſcopus, eijcitur, & rursùm inſtituitur 375.b 376.a
iunonis Sacrum, quale cuius inſulę nomen 624.a
iunusbeius Turcæ legatus, vndè quàm miſerè tractatus 312.b

L

Abyrinth⁹ Aegypti 88.b
landreſium à Cęſare obſeſſum, à Gallis commeatu munitum 394.a
landreſium à Gallis occupatum & munitum 383.a
lantgrauius Haſſiæ aliquot Epiſcopis imminet 164.a. Marpurgi fruſtrà nititur conciliare euāgelicos 170.a. ferit fœdus cum Zuinglianis 203.a. reſtituit Vuirtenbergicum 246.b. quantillum Legato Papæ detulerit 304.a. ſe dedit Cæſari 431.a. ſupplex petit veniam 431.b. eius deditionis conditiones 432.a. intercedit pro eius liberatione 436.a. meditatur fugam

gam 462. b. dimittitur è cuſtodia 468. a
Laurētius Campegius Legatus venit Norinbergam, &c.132.a. reformat clerum 133. a. b
laurentij Medicis horrendum in Alexandrum Medicem ſcel9 295. fuga 297. a. mors 297. b
lazari Schuendij laus 625. b
Legatio ad Valenceñ 720. a
legatus pontificius qui à Proteſtantibus exceptus 304. a
legatus Ferdinandi ad Turcam, qui Byzātij exceptus 364. b
legatus aliquis Amſterodami quomodò exceptus 720. a
legati à Buſcoduceñ detenti, liberantur 723. b
legati principum Germaniæ ad Gubernatricem, quid petierint & impetrârint 726. a. b
legati Proteſtantiū ad Henricum Angliæ regem, quid reſponſi retulerint 348. b
legati ad Turcā quibus epulis excepti 368. a
legati q vbi à Geuſis lęſi 715. b
leo x. moritur veneno 114. b
leodienſis epiſcopi in Polum humanitas 299. a
leuuardia qui in gratiam recepta 709. a
lex Salica à quó lata 4. a
Libellus Gallicus ſeditiosè ſparſus quid continuerit 683. a. b
libellus fœderatorū ſupplex ad Gubernatricem 711. b Gubernatricis ad eum reſponſio 712. b
libellus Gallicus ſeditioſus Bruxellis ſparſus, quid cōpræhenderit 683. a. b
libertas peſſima quæ 290. a
liber de Actis Synodi Conſtantienſis ab Iſlebio editur 170. b
libido Venerea quos quantis periculis inuoluat 296. a
libri qui cur ęquiſſimè aut vetentur, aut igni adiudicentur 351. a. b
libri qui cur quibus non paſſim legendi 351. b. 352. a
libri hæreticorum Meti comburuntur 470. b
liguria qualem non ità dudùm hiatum terræ perpeſſa 613. a
lingua Sclauonica latiſſima 23. b
lipſia quid oppidi ſit 334. b. & Luteriſmo quali infecta, ibid.
litaniæ cur olìm inſtitutæ 56. a
lituania deſcribitur 34. a. b. &c. in ea qui hodiè ſint hęretici 34. b. quot Eccleſiæ Romanæ obediāt Epiſcopatus 35. a. crudele genus ſupplicij, ibid.

liuonia quandò primùm crediderit 38.a.b
liuonia varia habet idiomata 38. b
liuonienſes pugnant cū Moſcouitis 532. b
Lochiæ quorum principum conuentu illuſtratæ 339. b
locuſtarum prodigioſa copia & magnitudo 362. a. copiæ quæ quid portendere viſæ 385. b. ingentium ingens plaga 379.b
locuſtis porcos ſaginatos 362. b
londronius clarus dux qui tandem à Turcis occiſus 310.b. 311. a
longolius quis vndè cur laudatus, & quos ille laudârit 638. a
louanienſium laus 684. b. 693. b
Lubecenſibus cur quid priuilegij ab ordine Teutonico conceſſum 38.b
lucas Sternbergerus horrendas vomit blaſphemias 569. b. 570. a. quos habuerit præceptores 570.a
lucemburgū aut Luxemburgum à Gallis occupatum 394.a
luxemburgum Cæſar Gallo extorquet 400.b
ludimagiſtri vndè quomodò examinandi 728. a
ludouicus Galliæ rex Mariam Henrici Angli regis ſororem ſibi iungit 80. b. moritur 81.a
ludouicus Sphorcia miſerè moritur, ibid.
ludouicus Hungariæ rex perit 149. b
ludouici Comitis Palatini obitus & ſucceſſor 396.b
ludouici Naſſouij in Friſia exercitus quantus 755. b
lugdunenſes ſe dedunt regi 592. b
luſitani quæ nauigando adierint loca 8.a.b
luſitani tres comeduntur à barbaris 18. a
luſitanorum apud Indos & cōtra Turcas victoria 292. b. 308. a
luſitanorum rex, Caroli V. gener, interit 477.a
Luterus vbì natus & quandò 90. b. fit monachus 91. a. habet cōmercium cum dæmone 91. a. fit Doctor Theologiæ 91.b. oppugnat Indulgentiarum prædicatores 93. a. propoſitiones 95. edit contra indulgentias 93.a
luterus ſummiſſus erga Pontificem 93. b. hæreticorum omnium impotentiſſimus, ibidèm. vulgo ſe venditat 94. a. Clerum traducit ad vulgus, ibidèm.
luterus venit ad Caietanū legatum 97. a. non vult ire Romam,

Romam,ibid. proteſtatur ſe in om̃ibus ſequi Romanam Eccleſiam 97. b. tergiuerſatur coram Caietano 98. a. fraudulẽtèr, ibid. b. ſubmittit ſe Vniuerſitatibus 98.b.

luterus fraudulentèr laudat Theologos Pariſiẽſes, rurſusq; vituperat 98.b. ſcribit contra Decretales &c. cùm paulò antè ſe in om̃ibus Eccleſiam Rom.ſequi dixiſſet, ibid. à Legato ſimulatè prouocat ad Pontificem 99. a. Caietano blanditur, itemque detrahit, ibidèm.

luter9 barbara vſus voce 100. b. dicit oppugnari nõ poſſe Roma. Eccleſiam, ibid. diſputat cum Eckio, ibid. damnat Boemos,& credit Purgatorium, ibid.

luterus quantũ tribuerit Roma. Eccleſiæ, eamq; agnoſcit & dolet ſe irreuerenter tractâſſe 102. b. rursùs cõtraria ſcribit &dicit 102.b. 105.a. docet omnibus modis reſiſtendum Pontifici, ibid.ſcribit pugnantia 105. b. ius Pontificium exurit, ibid.hortatur principes, vt in ſanguine Pontificis & Cardinalium manus ſuas lauent 105.b. 106.a

luterus ſcribit in Coloniẽſes & Louanienſes theologos 106.a. excommunicatur à Põtifice,ibi.ſcribit in Pontificem acerbiſſimè, ibid. ſcribit libros pietatẽ quandam præ ſe ferentes 106.b. accuſatur grauiſſimè in Comitijs Vuormatiæ 107. a. defenditur à Friderico Saxone,ibid.b. diù conſultatur,q̃bus cautionib9 Vuormatiam adducendus ſit, ibid. venit cũ ſocijs Vuormatiam 108.a

luterus concionatur contra Cæſaris edictũ 108. a. proteſtatur coram Cæſare & principibus longè alitèr q̃ fecerat corã Legato Pontificis 109. a. b. arguitur immodeſtiæ à principibus 109. b. mirabili verſutia fingitur captus 111. b. eius Patmos, ibid. dehortatur à ſtudio Philoſophiæ &c. 111. b. Thomã Aquinatem dicit multa ſcripſiſſe hęretica, ibidèm.

luterus hortatur ſuos, vt in abroganda Miſſa contra conſcientiam perſeuerent 112. a. damnatur à Pariſienſibus 112. b. ſcribit cõtra Pariſiẽſes atrociſſimè, ibi. redit è Patmo Vuittenbergam 115.b. cõmendat Philoſophiam, corripitq; Melanchthonẽ 116.a. damnat Auguſtinianos ſuos ob Miſſæ abrogationem,quos antè lau-

tè laudauerat, ibid. ſcribit maledicentiſſimè in Angliæ regem 116.b. eius verba arrogantiſſima, ibi. &c. iactat ſe de Miſſa triumphâſſe, ibid. contumelioſus eſt in Cæſarem & Principes 117.a

luterus ſe vocat euãgeliſtam, 117.b. nullum vult pati iudicem, ibid. vertit nouum Teſtamentum mala fide Germanicè 118.b. reijcit aliquot ſacræ ſcripturæ libros 120.b. multis locis mutat ſuam noui Teſtamenti verſionem, ibid. ait omnibus Venerem neceſſariam 121.a. ſcripſit acerbiſſimè in Principes, & contumelioſiſſimè 121.b. 122.a. hortatur vulgus nè obediant Principibus, ibid.

luterus bona Cleri adiudicat fiſco 123.b. oſtendit ſe obſeſſum à legione dæmonũ 125.b. ſcribit in Zuinglium 129.a. ridet miracula circa obſeſſos 131.a. ſcribit in Carolſtadium 135.b. ait ſe Sacramentarios planè execrari 139.a

luterus videns ruſticos ſuccũbere, ſcribit in illos 141.a. 148.a. celebrat nuptias 144.a. ſcribit ſceleratiſſimè in Canonem Miſſę 147.b. blandiĩ Georgio Saxoniæ principi 150.a. quid ſcripſerit de deſerendo infœcundo matrimonio 151.a. hortatur Archiepiſcopum Moguntinenſ. vt vxorem ducat, ibid. blanditur Angliæ regi 151.a. ſcribit in Zuinglium & Oecolampadium 152.a

luterus ſcribit in Zuinglium &c. 159.a. Germanos vocat porcos, ibid. vult Zuinglianos puniendos, eosq́; vocat porcos & aſinos, & blaſphemos, ibid. ſcribit in Anabaptiſtas 161.b. obiurgat magiſtratus ob punitos Anabaptiſtas, ibid. Papatui quantũ tribuat, ibid. ſcribit prolixè in Sacramentarios, ſed pugnantia 166.b. exagitat Georgium principem 168.a. ſcribit contumelioſè in Pontifices & principes 171.a. 207.b. de bello Turcico ſcribit pugnantia, ibid.

luterus ſuo enſe iugulaĩ 200.b. loquitur arrogãtiſſimè 201.b. &c. 209.a. impudẽtiſſimè mẽtitur de Catholicis 210.b. vult ſe exercitare maledicendo, ibidèm. mentitur de S. Hieronymo 223.b. probat in Arrianis, quòd noluerunt Homouſion recipere, ibidèm. contra pactum ſcribit in Zuinglianos 225.b. ſcripſit contraria de inuocatione

tione Sanctorum 226. b. 227.a. iactat ſe impudētèr 229.a. 229.b. à diabolo diſcit blaſphemare Miſſam 241. a. eius immanes blaſphemiæ 241.b
luterus imprecaẗ Miſſę 242. a. de ea ſcribit pugnantia 242. a. b. dicit ſubditos Magdeburgenſes iurè poſſe occidere Archiepiſcopū ſuum 269. b. quā aliquandò ſynodū indixerit 287.b vbì quàm bellè ſuo ſe iugulet gladio 291.b
luterus ægrotat, ad conuentū venturus & Heluetijs reſponſurus 298.b.quomodò vnum & idem modò afferat, modò oppugnet 326.b quales Concilio articulos offerri voluerit 328.a.qualem de precibus cōtra Turcas libellū ediderit 378. a. quibus technis à Sleidano fruſtatìm citatus 378. b. & quouſquè Zuinglianis placeat 380. b. qui ſuis coloribus à Zuinglianis depictus 403. b. qui capto Brunſuicenſi inſultârit 407. a. iam moriturus, quò adhuc ſanus Vuittenberga vocatus 411. a
luterus vult orari pro Domino Deo 411.a.eius ſuprema precatio, & mors 411. b. cadauer pomposè ducitur Vuittenbergam 412.a.mirè angitur, dum vult expellere dæmonem 412. b. fruſtrà conatur excitare Neſenum 415. a. eius impia vox in crucem Chriſti 465.a. eſt ſibi in multis cōtrarius 602. a. à Munſtero carptus, quid illi reſponderit 672.b
luteri apud Smalcaldiam cōcio q d fūdamēti habuerit 300.a. de ſuorum nequitia teſtimonium 303. a. arrogantia & audacia quanta 376.a.de Zuinglianis iudicium & prophetia 395. b. theſes contra Louanienſes quales 403. a. hæreticum contra Pontificē ſcriptum, quale 403. b. ſcripta vndè qui corrupta 671. a. inconſtantia qualem hodiè principem ad Eccleſiā per occaſionem reduxit 733.b
lutero quid non ſolùm Germania, ſed tota Chriſtianitas acceptum referre habeat 382. a. falſam Sleidani laudem nihil profuturam 406. a. quis prophetiæ ſpiritum tribuerit 407. b. qui quomodò adulentur 652.a
luterum (ſi dijs placet) apoſtolo Paulo à Luteranis collatum 341. a
luteranus ſacerdos iugulat vxorem ſuam &c. 589. b
luterana hæreſis ex Helfenſteinio

ſteinio Comitatu maturè, piè & vltrò exturbata 733.a
luterani Zuinglianos puniũt 159.a. pudefiunt 201.a. nolunt Zuinglianos in fœdus Smalcaldicum admittere 211.b. inſultant Zuinglianis 215. b. vanè prophetizant 235. a. oppugnãt Cõcilium 321. a. quomodò à Zuinglianis depicti 341. a. inſtaurãt bellum in Zuinglianos 469. b.
luteranos acerbè perſtringũt 501. b. valdè oppugnant Zuinglianos 481.b. 500.a. 504. a. damnant multas ſectas, etiàm Melanchthonem cum ſuis 539. a. carpuntur à Sturmio 569. a. ſcribunt in Zuinglianos, ibid.b 600.b. vocant Palatinos falſarios 602.a. contendũt de veris Tomis Luteri, ibi. b. irridentur à Palatinis Caluiniſtis 602. b
luteranos qui quomodò perſequantur 658. b. qui quas in anguſtias redacti, ibi. & Zuingliani qualibus & q. bus de rebus inuicèm contendant 661. a. qui à quibus Luteranis mutuò proſcindantur 662.b. qui quomodò bonorum Eccleſiaſticorum rapinam deplorent 665. a. qui quos velut parturientium ſuſtineant labores 668.a
luteranorum nomẽ, cur Turcarũ tyranno inuiſum 291. b. calumnia 319. a. de Tigurinis ſententia 404.a. librorum copia ſcilicèt quãta 657. b
luteranos editis Zuinglij operib⁹ iratos & iritatos 381.
luteranos pontifices etiàm fulminibus (ſi dijs placet) vti 663.b
lutericæ & Oſiandrinæ iuſtificationis fundamẽta quã diuerſa 300.a
luterici miniſtri q. vndè Antuerpiã vocati 699.a. 700.b
luteriſmus quis, qualis aut quotuplex 334.b
luteriſmus quãdò palàm Palatinatui illatus, quamque non ità diù pòſt Caluiniſmus ei ibidèm ſuffectus 407.b. 408.a
lutetiæ quale periculũ Carolo v. inſtiterit 339.a
lutetiani quãdò cur & quàm trepidàrint 400. b
luxuriæ cui quis hęreſiarcha feneſtram aperuerit 669.b
luxuriam ſub Euangelio nouo quantam quis euangelicus deploret 670.a

M.

Magdeburgici pertinaces ſunt 443.a. cæduntur & obſidentur 451. b. 452.a. ſe dedũt 456. b. laudantur à Sleidano, ibid.
magdẽdalenſe cœnobiũ quomodò

modò à Geuſis vaſtatum 693. a
magiſter ſententiarum quomodò à quibus tractetur 637. b
magiſtratus qui cur carpendi 352. a
magiſtratibus quibus quę vndè cur danda ratio 645. b
mahometes cædit regē Trapezuntium 10. b. prohibet ſuis, nè diſputent cū Chriſtianis 112. a
mahometis pſeudoprophetæ ſepulcro quæ vrbs gaudeat 307. b
mahometani in duas ſectas diſtracti 11. a. cur ſe mutuò perſequantur, ibid.
mala Germanię iuxta Vuigandum, quę qualia 659. b. & deincèps.
Malacca quo aut quali collegio illuſtrata 612. a
malacha expugnatur à Luſitanis 81. b
malacham hodiè dici, quæ Cherſoneſus aurea aliàs dicitur 306. b
maluccę credunt Chriſto, ſed pòſt deficiunt & puniuntur 607. a. reſipiſcūt 607. b. creſcit ibì garyophyllū, ibid.
maluendę acerrima quæſtione & diſputatione quò Bucerus actus 409. a. b
mamaluchi qui ſint 85. a. q d habeant priuilegij 85. b
manamotapiæ regnum vndè cōuerſum, & mox auerſum 359. a
mansfeldenſes Comites quo honore Luterum moriturum exceperint 411. a
marbachius quis qualis hęreticus 673. a
marcellus II. moritur 408. a
marchenæ quorū Geuſarum clade nobilitatę 695. a
Marchionis Bergenſis in Hiſpania obitus 726. b
margarita Maximiliani filia obit 203. a
margaritę heroidis, vndè Reginaldus Polus natus, violenta mors 375. b
marggrauius Antuerpienſis quid à Geuſis perpeſſus 716. a
Maria virgo ſinè peccato cōcepta 19. b
maria ſoror Caroli V. venit in Belgium 211. a
maria virgo liberat inſignem dæmoniacā puellam cum alijs quibuſdam 414. a
maria fit regina Angliæ, & quoſdam includit in cuſtodiam, alios educit 473. b. multos euangelicos miniſtros mittit in carcerem, ibidèm b. quoſdā primarios perimit 477. a. reſtituit religionem, ibidèm. moritur 522. a. eius educatio 522. b
maria Caroli V. ſoror obit 522. a

maria Scotiæ regina obit 568.a
martinus Bucerus. vide, Bucerus.
martinus Luterus. quære Luterus.
S. Martinus tuetur Guintium 220.a
martinus Sinetius, qui inter concionandum è ſuggeſtu appræhenſus 711.a. & qui paulò pòſt ſuſpenſus 712.a
martinus Valentinus annunciat Mexicanis Chriſtum 514. a. claret miraculis 515.a
martini Sinetij chirographū & palinodia 715.b.
martini Turonenſis oſſa cremantur 589.a
martyres Chriſti & diaboli 122.b.123.a
martyres inter Ieſuitas qui quales aut quanti 358.b. 359.a
martyrologion quod quale 328.b.
maſccanorum rebellio 708.b
matthias Illyricus. quęre Illyricus.
matthiæ Heldi ad Proteſtantes legati oratio 301.a
matthiæ Huniadis laus 369.a
mauritius Saxo bellum clàm facit Carolo V. 457.a. interim omne ſtudium pollicetur 457.b. ſcripto edito belli ſuſcepti reddit cauſam 458. a. occupat Germaniæ vrbes 460.a. Vlmā fruſtrà oppugnat, ibid. obtinet Erenbergum & Oenipontem 466.a
mauritius tria vrget Paſſauij 467.b. cōciliatur Cæſari, & in Hungariam ducit exercitum 468. a. percutit fœdus contra Albertum Marchionē 471.a. confligit cum Alberto, & moritur 472.a
mauritij Saxonis periculum 429.a. deprecatur Cæſarem pro Lantgrauio 430. b. reſtituit Vuittenbergæ Melanchthonem &c. 439. a. quatenùs velit Synodum Tridentinam admittere 451.a. facit fœdus cum Gallo 455.a
maximilianus I. domat Geldros 49. a. fit hoſtis regi Gallorum 67. a. moritur 99.b
maximilianus Auſtriacus it in Hiſpaniā 439.a. fit Romanorum rex 588.a. item Hungariæ 593.a
maximilianus Sphorcia recuperat arcem Mediolanenſē & Cremonenſē 71.b
maximiliani II. Imperatoris felices in Hungaria res 625.b
Mecha Arabum vrbs, cur ità habeatur inſignis 307.a
mechlinia horredno vexatur incendio 423.a

mechliniæ quæ potiſſimùm cœnobia à Geuſis inuaſa 692.b
mechliniæ tumultus quantus, vndè qui ſedatus 698.a
mechlinienſes concionatores 2. quidã, quid ad quam quæſtionem reſponderint 710.b
medera inſula colitur à Luſitanis 18.b
mediolanum Gallis eripitur 114.b
mediolanum cur à Cæſare Gallis negatum, Franciſco autem Sforciæ liberalitèr reſtitutum 330.a
mediolanum cuius boni inter quos quanta fuerit remora 339.b
mediolani gratia quantoperè Franciſcus rex laborârit 330.a
meganus Comes qui qua de re Antuerpiæ auditus 685. a. quot nobiles captos quò miſerit 725.b
megano Comiti quid debeat Vltraiectum 716.a
Melanchthon impudentèr mentitur 30. b. quid ſcripſerit de Luteranis 36.a. dehortatur à Philoſophia 115.b. fit piſtor 116. a. confutat Anabaptiſtas traditione Eccleſiaſtica 160.a. aſſerit liberum arbitrium, quod negârat 162. a. contra pactũ oppugnat Zuinglianos 203. b. reſpõdetur ei ab Oecolampadio, ibidèm. quos ſecùm è Saxonia adduxerit Bonnã 383. b. cum ſuis accommodat ſe nonnihìl ad Interim 443. b. carpitur ab Illyrico & ſocijs, ibidèm. ab Illyrico falſi arguitur 444. a. mutat crebrò Confeſſionem Auguſtanam 498. b. &c. nouam Sacramentariam opinionẽ effingt 539. a. moritur, ibidèm b. Luteri furioſa ſcripta elimat, eſtq; familiaris Sacramentarijs 540. a. multos hortatur ire Tigurum & Geneuam, ibidèm b. laceratur à ſuis, ibidèm. impudentèr mentitur de inuocatione ſanctorum 560. a. cuius aut quorum librorum falſarius 627. b. qualis quorum patrum maſtix 628. b. quî tandèm factus Zuinglianus 648. b. quid de quibus ſuis queratur 664. a
melanchthonis impudens & inepta in patres calumnia 347. a
melanchthonici quo alio nomine recèns vocati 658.b
Melchior Zobel Epiſcopus Herbipolenſis cæditur 504.b
melitæ (ſeu per ſyncopam Maltæ) oppugnatio, deſcriptio, latitudo 614. a. & dein-

deincèps.
melitenſibus quid à Pio IIII. ſubſidio miſſum 616. b. quantę ex Sicilia copię ſub ſidio miſſę 624. b
melitenſes omnes in S. Elmi arce occiſos 619.a
memoria quis quantum va⸗luerit 382.b
mēphis vrbs ampliſſima 88.a. qui hodiè appelletur 305. a
mendacia innumera Luteri 305. a
mercatores Luterani quę mo⸗naſteria ſalua velint 268.a
mercurius ætatis noſtrę com⸗mentitius 20.b
meretrices quę vbì quomodò aut conuerſę, aut reſtrictę, aut pulſę 643.b
meritoria vndè ſint bona o⸗pera 318.b
metis ab Epiſcopo Roberto nouum accipit Senatum 471.a
metropoles Hungarię quę qualem triangulum aut tripodem repręſentet 387. b.
Michael Herlinus iamiam ſuſpendendus, cur & quî ſe clàm vulnerârit, quemque tumultum ante ſuſpendi-um ſuum excitârit 729.b
michael Sellarius apoſtata & Anabaptiſta grauiſſimè pu⸗nitur 159.b
michael Seruetus impiè ſcri⸗bit 223.a
milites Teutonici dicti, olìm ſe fratres ſcribebant 38.b
miniſtri Euangelici quales 182.b
miraculum hęreſiarchę hor-rendum 323. a. quale non ità dudùm Haſſellę conti-gerit 715.a. quod hoc anno Gandaui ad S. Liuini re-liquias factum 730. b. hoc anno apud Harlingam Phriſię notatu dignum 731.a
miracula facta ad reliquias S.Kunegundis &c.43.a.ad Euchariſtiam à Iudęo con⸗foſſam 63.b. per quos vbì & hodiè fiant 356. b. ad imaginem B.Marię in An-glia 413. b. 414. a. Diuina lacerãtur à Centurionibus Magdeb.554.a.b. 560.b. a-pud Indos qualia & hodiè fiant 608.a
Miſſa profcinditur à Lutero, Sapido &c. 147.b
miſſa celebratur Argentinę intermiſſa 449.a
miſſæ maſtiges ſummi qui 345.a
miſſę ſacrificiũ viuis ac mor⸗tuis prodeſſe 318.b
miſnia quandò quî Luteri-ſmo infecta 333.b
miſnię oppidũ quid aliquan-dò miri prę oppidis vbiq; omnibus habuerit 334.a
Moderatio edictorum regis quę vndè probata 683.b

mogūtia tumultuatur 142.a
moguntinenſes Theologi q̄d ſentiant de Conceptione Mariæ virginis 19.a
molligradi doctores qui 667. a.
monachi Turcici quales aut qui 371. b
monachorum & monialium cōiugia (ſi dijs placet) qualia 345.b
monachorū exibilatio, quale cui ſit Dei ſcilicèt beneficium 657.b
monaſterium inſigne S. Trinitatis apud Moſcouitas 32.a
Monaſterium occupatur ab Anabaptiſtis, & tota eius tragœdiæ hiſtoria 235. b. &c. capitur ab Epiſcopo ſuo 239.b
monaſteria quæ præcipua habeant exercitia 461. a. falsò ab hæreticis non niſì ſcholæ olim fuiſſe dicuntur, ibidèm. falsò quoquè ab iiſdem traducuntur 464.a
monaſteria & templa Antuerpienſia vndè & quandò expilata 690.a.b
monaſteriorum in Anglia euerſio 328.b
monaſtice qui ab Eraſmo commendata 289. b. 290.a
monialis fugit Lutero approbante 130.b
moniales apud Tornacum qui à Geuſis tribulate 702.
montenſium in Hannonia commendatio 687.a
monſtrum hominis Rauennæ 67.a.b.
moſcouia vrbs & prouincia qualis 33.a
moſcouitæ. quære, Rutheni.
Muleaſſes fit Tuneti rex 253. a. cædit fratres ſuos 253.b. eſt inuiſus ſuis, ibidèm. fugit ad auunculum ſuum 254.a. eſt ſtrabus & peritus 275. b. venit ad Cæſarem, ibidèm. reſtituitur ab illo in regnum 279.a. qui in fuga agnitus, captus, & à filio excæcatus 399. a. venit Auguſtam ad Cæſarem 438.a
muleaſſis prodigioſus edendi luxus quàm ſit inauditus 397.b. 398.b. infortunium & calamitas 399. a.b. ſtudium, genealogia, nobilitas 397.b. 400.a
mulhuſium deficit ad Heluetios 49.b
muſtaphæ & Pialis præfectorum Turcicorum diſſenſio 615.a
muſtaphæ in cadauera militū Melitenſium facinus 619.a
Myriades aureorū nummûm quot, in quod bellum Carolo V. collatæ 385.b.

N

NAtalitia Domini feſta qui Pi⁹ V. coluerit 646.a

na-

nauigationis ex Hiſpania in Indiam deſcriptio 306. b. 307.a
Neapolis crebrò mutat dominos 41.b.
neruiæ duæ 533. a
neſtoriani hodiè vbi reſurgant 329.b
Nicena ſynodus 1.quibus vndè conuicijs affecta 635.a
nicenam 1.ſynodum cur Luterani exibilent 345.b
nicolaus Amſdorffius acerbè ſcribit in Brentium, Melanchthonem &c. 433.b. 501.b. 502.a
nicolaus Gallus de Euangelicorũ diſſenſionibus quid ſcribat 502.a. ſcribit contra Melanchthonem 539.b
nicolai Serini Comitis cædes, & caput q Turcę oſtentatum 678.a.b
Nicoſia à Turcis obſidetur 782.b. occupatur & diripitur 784.b
Nobilis quidam Antuerpieñ quî & cur in crucem actus 698.b.
nobilis cuiuſdam Belgę in oppidi ſui templo & alibì ſcelus 697.b.
nobiles Geuſij quot qua in fuga ſint capti 725.b
nobilium in Belgio fœderatorum ſymbolum quale 681.b
nobilium inter Belgas fœderatorum libellus ſupplex, cuius rei occaſio fuerit 681.a
nocturna Geuſarum conuenticula fiunt diurna 684.a.b
norcarmij in Geuſas armatos felix irruptio 703.a
norinbergenſes immaniſſimè vexantur ab Alberto Marchione 466.b, cogũtur pacem cum illo facere, ibidèm. eius ditiones inuadunt 471.b
noribergica comitia quæ, cuius morte nonnihil turbata 381.b
northumbrius dux cum ſuis capitur, & poſteà capite plectitur 473.b. quę dixerit moriturus, ibid.
nouaria mirè defenditur ab Heluetijs 68.b
nouimagium quî à Geuſis vexatum 704.a
nouimagij quid in ſancti Antonij area Geuſæ adornârint 707.a
nouimagio lupus quis quî introlatus 704.b
nouimagenſes Catholici quo animo ſe Geuſis oppoſuerint 706. a. quot ſenatores Geuſicos quàm mox è ſenatu eiecerint 606.b
nouimagenſium fœminei ſexûs æmulatio aduersùm Geuſas, ibid.
nouimagenſium de profligando lupo Geuſico zelus 704.

704.b.millibus quot armatis Meganus Comes honorificè exceptus 707. b. Geuſarum Thraſonica in foro ambulatio q̃ citò diſparuerit,ibid. alter cõtra Geuſas concurſus 707. b. facinus 314.b.laus 708.a

nouogardia magna à Ruſſis capitur 26.a

nox ea prima iconomachiæ Antuerpień, pijs omnibus qualis 690.b

Nũmorum ſeditioſorum in vulgus diſperſio 682.a.b

nuptiæ apoſtatarum qualis 345.b

O

OBſidionem Hinsbergi quomodò Brabanti ſoluerint 388.b

obſtetricibus quid qua pœna apud Belgas iniunctũ 728.a

Oecolampadius oppugnatur à Luteranis, & reſpondet 138.a.extinguitur 212.b.ei⁹ epitaphium 214.b. de eius morte quid ſenſerit Luterus 214.b. dicit ſanctos intercedere pro nobis 244.a

œcumenici apud Mantuam concilij indictio 293.a

Oneraria nauis quantis cum armamentis vndè Melitẽſibus Turcis erepta 623.b

Operũ bonorum fructus quis, quarè habenda ratio 319.b

oppida Imperij oppignorata 21.b

Orbis nouus quã amplas habeat prouincias &c.509.b. &c. item eius orbis hiſtoria,ibid.&c.innumeri illic adChriſtum conuertuntur 514.b

ormutium qualis in Perſico ſinu ciuitas 609.b

Oſiander nouum dogma de Iuſtificatione cudit 453.a. à Luteranis ſuis oppugnatur, ibid. illos oppugnat, ibid. in ſuam ſententiam trahit Albertum Pruſſiæ principem, ibid.

oſiandrinę in cõuentu Smalcaldienſi concionis fundamentum quod 300.a

Ottomanni Turcæ vt bella gerant 218. a. vndè eorum vires auctæ 223.a

Ouidij de Amore carmina quot quis euãgelicus concionator in concione ſua protulerit 661.b

P

PAcem quibus medijs aut concionibus Turcæ deſiniant 309.a

pagi Melitæ quot 614.a

papam diabolo à Lutero collatum & collocatum 378.a

Pariſienſes damnant Luterũ 112.b. cõtumeliosè illis reſpondetur, ibid.

pariſienſes in religione cõſtãtes 575.b.primi ſe opponunt Caluiniſtis 576.a.cõfirmãt aduẽtu Guiſij 577.a

pariſijs

pariſijs quod periculũ & infortunium Carolo v.inſtiterit 339.a
pariſijs pax ꝓclamata 750.a
patriarcha Alexãdrinus promittit obedientiam Rom. Pontifici 605.a
Paulus Form furatur & vẽdit Iudæo Euchariſtiam 63.a. fugit ad Vandalos,ibidèm. diro ſupplicio interficitur 63.b
paulus III.mittit Andreę Auriæ inſigne munus 273.a. benè precatur claſſi Cæſaris,ibid.b. qui à Cæſare & rege Franciſco veneratus 316.a.mittit auxilia Cęſari contra Proteſtantes 417.a. moritur 448.b.à Sleidano perſtringitur contumelioſè, ſed defenditur 449.a. 435.a
paulus IIII.obit 538.b
paulus Valleus Ieſuita, quid vbì ꝓ fide exantlârit 610.b
pauli III.in Rempub.affectus quis 373.b
pax publica Germaniæ ſancitur 217.a
Peregrinationũ religionis & pietatis ergô ſuſceptarum laus 305.b
perpinianum quì cõtra Gallos tutatum 376.b
perſę equites vt armenẽ 78.a
perſæ tria habent militũ genera 78.b
perſas à Luſitanis bõbardas fundere didiciſſe 305.b
perſonæ tres ſanctę Trinitatis blaſphemantur 224.a
peruicacia ſeu pertinacia diſputatorũ quorundã quanta 410.a
peſtum à Germanis occupatũ, contraq; Turcas defenſum 363.b.364.b
peſtum à Turcis occupatum 366.a
petra adamantina altiſſima ſemper ardens 6.b
Petrus Aloyſius perimitur 434.a
petrus Brulius quo ſucceſſu Tornacum inficere adortus 402.a.b
petrus Martyr apoſtata diſputat Oxoniæ 448.a.vt de cœna Domini ſolitus fuerit loqui, ibidèm. abit ex Anglia 473.b. vocatur Tigurũ 482.a. moritur 589.b
petrus Lõgus pirata inſignis 95.a
petrus Paulus Vergerius Legatus Pontificis 279.b. indicat concilij locum Saxoni,ibid. mors eius quid cui quò profuerit 733.b
peucerus quis qualem contra quem aut quos librum ediderit 626.a
peuceri calumniæ in quos quales 627.a. rabies 629.b. impudens mendaciũ 630.a.in Surium conuicia 631.a,b

peu-

peucerum liuore & odio Pō- tificum ardere 626.b
Philippus Auſtriacus it in Gallias 40. b. tempeſtate impellitur ad Angliam 51. b. honorificè illic excipi- tur 52. a. in Hiſpania mo- ritur 52.b. reliquit ſex pro- les, ibid
philippus Caroli v. filius ve- nit in Italiam 442. a. item in Belgium 443.a. Belgio inauguratur 446.a. redit in Hiſpaniam 454.b. celebrat nuptias cum Maria Angliȩ regina 478.a
philippus Caroli v. filius alit multos pauperes 496. eius victoria apud S. Quinti- num 497.a. &c. eius exer- citus cædit Gallos apud Grauelingam 505. a. facit pacem cum Henrico rege Franciæ 535.a. eius nuptiæ cum filia Henrici 538.a
philippus Melanchthō. quæ- re, Melanchthon.
philippus Petri Apoſtoli di- ſcipulus, ab eo miſſus in Si- ciliam 567.a. multos quot- annis liberat à dæmone, ibid.
philippus rex Catholicus, à quibus ſubditis ſuis falsò perſtrictus 608. a. à quibus ſuis etiàm apud Cæſarem tectìm perſtrictus 681. a
phriſia vndè pacata 709. a
phriſij complures Geuſici, quo recenti miraculo con- uertantur 731.b
Pialis quanto peditatu ſe ad explorandum S. Michaelis oppidum contulerit 616.a
picardus quidam ſceleratè tractat Euchariſtiam 42.a
picardi quid ſentiant de Eu- chariſtia 42.a
pictauium obſidetur à regis exercitu 586.a. capitur, ibi- dèm.
pictauiū ab Hugonotis gra- uiter obſeſſum 773.b
pictura libro Luteri contra papam edito præfixa, qua- lis 405.b
pilarum millia quot à Tur- cis in Melitam coniecta 625.a
pinarolum vndè obſeſſum & liberatum 299.b
pius III. moritur 41.a
pius IIII. Pontifex quid Me- litenſibus ſubſidio miſerit 616.b
pius v. quos libros edi & ver- ti curârit 641. b. quas cur ſupplicationes indixerit 641. b. quot dȩmoniacas qui liberârit 642. a. capti- uos quos qui donârit 642.b
pij papæ IIII. obitus 638.b
pij papæ v. electio 638.b. eius laus, æquitas, ſeueritas 639. a.b. ab eo Melitēſibus quid addictum 639.b. eius preces & parſimonia 640. a. aula qualibus lectionibus inſu- dec

ſudet 643.b.clemētia 644.a.in tutandis itineribus diligentia 644.b.ad iudices hortatio 645.a. erga meretrices commonendas ſtudium, ibid. papę liberalitas 642.b.in nepotē ſuū pietas & ſeueritudo 643.b
Plagarum cęleſtium coaceruatio quæ non ità dudùm quanta 608.a
plebis ad confœderatos nobiles ſupplicatio 685.b
plicatilibus nauibus cur vbì contra quos Turca ſit vſus 306.a
Plumtre⁹ mauult mori quàm abiurare fidem Catholicam 771.a
Pœna rebellium in Francia 772.a
poloni cædunt Ruſſos 76.a
pōtifex ſummus vndè cur & quomodò pſtrictus 302.b
pontifex Romanus eſt paſtor Eccleſiæ 91.b,92.a
in pontificis obtrectatorē cęleſtis vltionis exemplum 797.a
pontificię in Pannonia copię qui ſe aduerſùm Turcas geſſerint 378.a
porticus admirabilis quandò Gandaui extructa 3.a
portēta multa viſuntur 568.b
Pręda quāta cui Turcę à quo præter ſpem erepta 387.a
prædæ captæ ex Turcis, nauali prælio ſuperatis, inter Pontificem, Regem Hiſpaniæ & Venetos diſtributio 804.a
pręla quæ vbì quibus Luteranis occluſa 663.a
præſtigiæ hæreticæ quales 649.a
prætor Aldenardenſis qui per Geuſas excarnificatus 819.
Principes Catholici cùm Luteranis agunt multis modis, ſed fruſtrà 197.a
principes ſeduci & euerti per hęreticos an ità mirū 300.b
principes qui quid corā Cæſare & rege Franciſco papę negârint 316.a
principes oēs Imperij ſe ſubmittunt Concilio Tridentino 436.a
principū arrogantiam in res Eccleſiaſticas, etiàm à Lutero damnari 321.b
principum aliquot ſchiſmaticorum petulantia quanta 360.b
prodigiorum apparitio 330.a
proſopolatræ inter Luteranos q habiti aut dicti 661.b
proteſtantes vndè dicti 169.a
proteſtantes ſcribunt Gallo & Anglo 206.a
proteſtantes quale Cōcilium voluerint 231.a,232.b
proteſtantes captant Gallorū regis amicitiam 304.b
proteſtantes recuſant Mātuam & Pontificem, pro lo-

to & prgſide cōcilij 280.a.
&c. quos velint habere in Concilio iudices, ibid. volunt ſilere Cameram 281.b
proteſtantes quale voluerint, ſi dijs placet, conciliū 302.b
proteſtantes Gallorum regis gratiam qui per legatos captârint 342.a
proteſtantes neque conciliū, neque camerā imperialem ferre 381.b.382.a
proteſtantes bellum gerunt cum Carolo v. & tota eius belli hiſtoria 416.a. &c. itē Saxonici 426.a
proteſtantium ad Cęſarem in Italiā legatio 299.b.300.b
proteſtantium ad Cęſarem in Flandriam legatio quid ſibi voluerit 342.a
proteſtantium ſparſa in vulgus mendacia quæ 410.a
proteſtantibus quid Spiræ & Mogūtię ad poſtulata Cęſar reſponderit 389.a
prouincię Belgarum quę qui regis edicta, inſcijs Geuſis, probârint 682.b
prouincias captas qualibus pręſidijs Turcę tueantur 387.b
Puella dęmoniaca non poteſt liberari à Luteranis 590. a. mirè exagitatur à dęmone 591. a.b. liberatur à Catholico Theologo 591.b
Pyramides Aegypti 87.b

Q

Qvinis Gallorum caſtris vno eodemq; tempore Cæſarem inuaſum 376.a
Quintini oppidum qui aliquandò illuſtratum 330.a

R

Radegundis reginę oſſa comburuntur ab hæreticis 584.b
raſſegemij in Geuſas armatos felix expeditio 702.b
ratiſponēſia comitia ſeu colloquia quę quid exitûs habuerint 360 a. 408.a.b
rauenna à Gallis vaſtatur 67.b. à Pontifice recuperatur, ibid.
Rechabitæ cur laudati à Deo 557.b
reformatio Pij v. qualis adornata 643.a.b
reformatorius archiepiſcopi Colonienſis liber, vndè confectus & confutatus 383.b
reges aliquot Viennę conueniunt 84.a
regij milites in Friſia à Naſſouijs cæduntur 753. b
regina Hungariæ vidua, qui ex Buda exire iuſſa 367.a.b
reginaldus theologus doctiſſimus Brigittanus damnatur capite 262.b
reginaldus Polus qui à Sleidano nequitèr traductus 292.a. eius in Angliam legatio quem ſucceſſum habue-

buerit 299.a. abſoluit Anglos & conciliat Eccleſiæ 478. a. moritur 523. a. eius breuis hiſtoria 523.a.b.&c.
regnum Auſtraſiæ 4.b
religionis in diœceſi Colonien̄ violenta ad tempus mutatio 402.à
reliquiæ ſanctorum proſcinduntur à Centurionibus 560.b. ad eas fiunt miracula 561.a. 562.a. 563.a.b. de earum tranſlatione 562.b. 563. a. reliquiæ diuorum quàm Turcicè à Geuſeis tractatæ 688. b. qui à quo Caluiniano interceptę ac tractatæ 807.b. 808.a
reliquiarum veneratio qui à quibus & habita, & habenda 392.à
renatus Auraicę princeps vbì bello interierit 400.b
reſponſum falſum nomine equitū aurei velleris euulgatum, quale 682.a
reualia à quo conſtructa 39.à
reualiæ epiſcopus eſt à ſuffragijs Lunden̄ archiepō 39.à
rex Luſitanię q̄ obſeruās Romanæ Eccleſiæ 605.a
Rhegiū quandò & qui à Turcis occupatum 386.b
rhinoceros deſcribitur 82.b
rhodus à Turca capitur 120.à
rhodienſes hodiè milites qui 614.b
Robert⁹ Vuaucop Scotus cęcus, fit doctor Theologus, & Archiepiſcopus, atque moritur 454.b
rochādulfus quàm infelix regij exercitûs dux 365.a.b
Rod Rût ſeu virga rubra, qualis vbì ſit præfect⁹ 721.a
rodolphus Agricola quo habitu ſepultus 336.a
roma diripitur à Cæſareanis, & fit magna hominū cædes 156.a. atque hæc inuito Carolo v. 156.b
romanæ ſedis aut Catholicæ ſedis excellentia 315.a
roſaria ſacra quomodò Ieſuitis per Caluinianos erepta, maleq; tractata 807.
roſſemij qualis ſub Gallorum auſpicio expeditio 377.a
Rumoris falſi gratia, quod fœd⁹ in Belgio ictū 680.a
rupella à quo prodita Hugonotis 758.b
ruperto Palatino interdicitur aqua & igni 44.a. cum patre ꝓſcribitur 44.b. moritur 45.a
ruræmūda Cæſari dedit 392.b. quibus vocibus exceperit Cæſarem 393.a. ꝑ Geuſas vexata 708.a. expugnata 816.a
ruręmundę tumultus nouus intra duos adhuc menſes, quomodò ſopitus 731.b
ruræmundenſis Carthuſiæ monachi qualem Geuſeorum rabiem experti 816.b, & deinceps.

ruræmūdenſis Carthuſiæ Prior quomodò à Geuſis tractatus 819.

ruræmundenſis Epiſcopi bibliotheca inſignis ꝑ Geuſeos vaſtata 818. Capellanus qui à Geuſeis excruciatus 818.

ruſtici Spirenſes conſpirant 36.b. dant pœnas 37.b

ruſtici tumultuantur, & cædunt ad centū millia 140.b

ruſticorum rebellium tumultus q̄d præ ſe tulerit 659.a

rutheni, & eorum breuis hiſtoria 23.b.&c.

rutheni quandò facti Chriſtiani 24.b

rutheni pendunt tributa Tartaris 25.b

rutheni dura premuntur ſeruitute 27.a.b

rutheni ritus Grecorum ſequuntur 28.a

rutheni execrantur noſtræ ætatis hæreticos 29.b

rutheni quid de cōiugio cenſeant 30.a

rutheni quid de Cōcilijs ſentiant 31.a

rutheni vt confiteantur, & communicent 31.a

rutheni vt Sanctos colant, & ieiunent 32.a

rutheni vt feſta celebrent, & quid de Purgatorio ſentiant 31.b

rutheni quàm valeant equitatu 75.b

rutheni populant̄ Torpatēſes 531.b. eorum crudelitas ibi. populantur Liuoniā crudelitèr 532.a.533.a.b

S

Sacellū diui Laurētij Caſletanū vndè & quandò & quo duce vaſtatū 688.a

ſacerdotes Ruthenorum & Græcorum non accedunt ad ſecundas nuptias 30.a

Salentinus Iſenburgicus eligitur Archiepiſcopus Colonienſis 748.a

ſalentini quid quandò à Turcis paſſi 312.a

ſacræ imagines quomodò Ieſuitis ademptę & tractatæ 807.a.808.b

ſancti quomodò per quem blaſphemè traducantur 656.a

ſanctimonialis miraculo reuiuiſcit 561.a.b

ſandeſirium obſeſſum, quorum principum morte illuſtratum 400.b

ſangalleñ conſul quid contra Euchariſtiā ſcripſerit 288.a

ſanguis Domini vt prophanetur apud ſectarios 269.a

ſanguine in Vueſtphalia pluiſſe 393.b

ſartor aliquis apud Antuerpieñ quanti tumultûs origo 690.a

ſatisfactio à Lutero ꝓſcindit̄ 200.a. eam aliâs dixerat neceſſariam, ibid.b

ſaxones à ſemèl recepto Chriſtianiſmo nunquàm defecerunt, & vt à Lutero decepti ſint 114.b
Schaffhuſiani fœdus faciunt cum Heluetijs 22.b
ſchedulæ ſeditioſæ Bruxellis ſparſæ, quales 683.a
ſchiſmatum duo tantūmodò genera quis quomodò ſcilicèt ſtatuat 659.b
ſcholæ clauduntur apud Luteranos 116.a
ſcholę aut ſtudia quæ quibus calūnijs falsò infeſtatę 638.
ſcholaſtici doctores qui quæ à quibus conuicia ferant 638.a.382.b.628.a
ſcioli qui quos ſophos exibilent 638.a
ſcotia Caluinizat 567.b
ſcoti cæduntur ab Anglis cū Iacobo rege ſuo 70.b
ſcotorum rex moritur 379.b
ſcriba ducis Brunſuiceń quàm prętер ius fasque ab Heſſo compręhenſus 331.b
ſcripturas quā quiuis hęretici iactent aut crepent 347.b. 348.a
ſcyras vrbs inſignis 14.a.78.b
Sebaſtianus à Cano triennio nauigat &c.513. a.b
ſebaſtianus Frācus ſcribit impia chronica 335.a. ea cauſa Argentinenſes eum cogūt è ſua vrbe excedere, ibid.b
ſebaſtianus Frācus & Sleidanus quales ſint hęretici 629.b
ſebaſtianus Luſitanorum hodiè rex quādò natus, & quì ſic dictus 477.a
ſebaſtian⁹ Montecuculus cur ab equis diſcerptus 288.a
ſectę valdè increſcunt 160.b
ſectarū hodiè diuerſitas quanta 335.b
ſectarij qui qua in re Catholicos ipſos ſuperent 352.a
ſecuritas quę quibus fœderatis in Belgio quì data 694.a
ſeilam inſula quanta, & quibus abundet rebus 611.b
Selymus Baiazetis filius, fit Turcarum Imperator 64.b. patrem imperio & vita priuat, ibidèm. fratres & nepotes ſuos iugulat 65.a. vincit pręlio Perſas 76.b. Armenia excedit 77.a. cęditur à Perſis 77.a. deſcribitur & confertur cum Sopho Perſa, ibid. b. &c. eius opes 77.b. Aladolum regem expugnat 84.a. occupat Aegyptum, Syriam, &c.85. a. venit Hieroſolymam 86. a. capit Gazam 86.b. moritur 104.a
ſelymus Solimāni filius, bellum mouet Venetis 779.a. Baſſam dehortantem reſpuit 781. a. petit Cyprum à Venetis 781.b. detinet Venetorum naues 781.a. item legatum 781. b. qua ſeueri-

tate in quos præfectos qua de cauſa vſus 789.b. inſtruit claſſem ad inuadendam Cyprum 790.a
ſenatuſconſultum Anglorum iam Luterizantium, cõtra Luterum quale 337.b
ſenenſes ſe dedunt Carolo v. 480.a
ſententiarum libri quomodò à qbuſdam irrideant 637.b
ſerineñ Comitis laus, excellentia & mors 678.a.b
Siciliæ interna deſcriptio 393.a.b
ſigetũ qui à Turca expugnatum 675.a. & deniceps.
ſigiſmundus Poloniæ rex vetat, nè qui è ſuis ſtudeant Vuittenbergæ 242. a
ſigiſmũdus Poloniæ rex moritur 436.b. eius ætas 437.a. ipſe & filius eius Sigiſmũdus nolunt de religione cognoſcere, ibid.
ſimpolij quot millia Gallorũ vnius horæ ſpatio cæſa 297.
ſinæ montis deſcriptio 305.b
ſinæi mõtis proſpectus, quibus quàm ſit iucũdus, ibid.
ſinarum vel Chinenſium ditionẽ eſſe Chriſtiano orbe ampliorem 611.a
ſinenſes fiunt Chriſtiani 598. b. non admittunt peregrinos 606.a
Sleidanus ſcripſit cõmentarios pernicioſiſſimos 89.b. in ipſo initio mentit 91.b
ſleidanus mentit de Caietano 97.b. item de Lutero 100.b
ſleidanus dum vult laudare Luterũ, conſpuendum eum omnibus propinat 103. a. abũdat abſurditatib9, ibid. Catholicorum res malignè refert, & Luteri vitia tacet, ibid. Concilia & Catholicos quoſdam pro Lutero citat, aliâs contẽnit, ibid. b. oppugnat pontificẽ 104.a
ſleidanus Carolum v. vult arguere mendacij 113. a. b. & Luterũ & ſe pudefacit 142.
ſleidanus dicit Luterum à Iureconſultis doctum, ſuam mutâſſe ſententiam 207.a. calũniatur Pariſiẽſes 243.b
ſleidanus quid ſuis mẽdacijs conſecutus 320.b
ſleidanus qui authoritate Luteri (ſi dijs placet) concilia reprobet 334.b
ſleidanus quid callidè ex Lutero vel citet, vel omittat 341.b
ſleidanus quo dilemmate de falſitate conuictus 369. a
ſleidanus quibus tantùm legendus 381.a
ſleidanus quid callidè ex Lutero citet, quid callidiſſimè ſupprimat 404.a
ſleidanus obit 489. b. de eius commentarijs quid ſenſerit Carolus v. & Iulius Pflugius 490.a
ſleidani in Polum & Paulum

III. calumnia 299.a. 315.a
ſleidani in Paulum III. calumnia alia 315.a
ſleidani commentaria peſtilentiſſima ac mendaciſſima 320.a
ſleidani ridicula de Cypriani & Auguſtini diſſenſione ſententia 335.a
ſleidani mendacia 361.b
ſleidani technæ 378.a
ſleidani in Gropperum mendacia 384.a
ſleidani de Colonień ſententia ſeu iudicium 384.a
ſleidani de reformatione Colonień vana narratio, ibid.
ſleidani impudens mendacium 384.b
ſleidano vbi aut placeat aut diſpliceat Eraſmus 291.b
ſleidano quid in hiſtoria habendum fidei 348.b
Smalcaldicus conuentus quis quid egerit aut profecerit 298.a
ſmalcaldicus conuentus quis quibus concionatoribus illuſtratus 300.a
ſmidelinus & Schegkius quales ad q̃d edāt libros 673.a
ſmolenchum capitur à Ruſſis 76.a
Societas Ieſu vndè approbata, obtrectata, inſtituta 453.
ſocietatis Ieſu qui, per quos vbì intercepti, & quomodò tractati 805.b.807.
ſocli ſe dedentes, qui à Turca tractati 387.a
ſolimannus Turca Caroli v. fortunam extimuit 5.a
ſolimannus cædit Hungaros & occupat Budam 366.b
ſolimannus deteſtatur Luteranos 169.b
ſolimannus Turca vt Carolũ v. vocârit 218.a. fruſtrà oppugnat Guintium 219.b
ſolimannus occupat Budam 172.b. obſidet Viennã, ſed turpitèr abſcedere cõpellitur 173.a. multos captiuos abducit, ibid. b
ſolimannus mouet bellũ Perſis 250.a. magnam patitur à tẽpeſtate moleſtiã 256.b. potitur Babylonia 256.b. & Meſopotamia 257. a. Tauriſium dat prædæ militib9, & multa indè aufert 257.b. maximam accipit à Perſis cladem, ibid. b. concipit odiũ in Abraimũ 258.
ſolimannus oppugnat Perſas 448.b. eius filius ad Perſas profugit, ibid. iugulat filium ſuum 475. a. quid de Carolo v. dixerit 517.b
ſolimannus mittit legatum & munera ad Ferdinandũ 588.b
ſolimanni Turcæ victoria vltima quæ 678.a
ſolimãni mortẽ q̃ ſæua tempeſtas conſecuta 678 b
ſophus Perſa. quære, Iſmael Sophus

Spangenbergi⁹ qui Antuerpię exceptus 700.a
ſpira tumultuatur ob exactiones 66.b
ſpireñ comitia quę quàm celebria 395.a
Stephanus Vuintonieñ Epiſcopus mittitur in carcerem 440.a
Storei in Anglia ſupplicio affecti hiſtoria 793.b.794.a.& deincèps.
Strabonis & Trogi de Aetna & Sicilia opinio 293.a
ſtrigoniũ qui à Turca occupatum & munitum 387.b
Sudor Anglicus multos necat 167.a.quarè ſic dictus, ibi.
ſuetia rubri maris portus qua nauigatione inſignis 360.a
ſurius quibus cõuicijs à Peucero adſperſus 631.a.b
ſuſpendendus aliquis ſectarius, vbì quod fœdus quî detexerit 681.a
ſuſpenſio Admiralij 812.b
Symbolum militare principis Auraici 761.b. Catholicorum in Gallia proprijs ſtipendijs militantiũ 789.a. Condęi 769.b
ſymbolis qualibus qui fœderati cur cõtra quos vſi 681.b.682.a
ſyncretiſmus inter hęreticos diuerſos qualis 286.b
ſynodus Euangelicorũ Conſtantię 240.a.fruſtrà in ea laborаẽ de pace inter ipſos conficienda, ibid.
ſynodus Zuinglianorum Tigurinorum 281.a
ſynodus Frãcofordieñ citata ab hęreticis, illos pudefacit 445.a
ſynodus Cõſtantinopoli contra Imagines ab hęreticis habita 446.a
ſynodus Mexicana 514.b
ſynodi Zuinglianorum quales, quot & q̃ diuerſę 227.a
ſynodi ſolę q̃ cui hęreſi placeant ſoli 665.a.b
ſynodos à Luteranis reiectas, iam ab ijſdem repeti 665.b.666.a
ſynodos etiàm ſummas à Luteranis explodi 345.b.346.a

T

TAnais vbì oriatur, & q̃ celebris apud Ruſſos 34.a
Taroanna vel Terrouana capitur 70.a
tartari imperant Ruſſis 27.a
tartari crudeles in ſenes 47.a
tartari fiunt Mahometani 25.b
tatta qui poſt deditionẽ funditus à Turcis euerſa 387.a
tauriſium Perſarũ regia 13.a.b.à Sopho Iſmaele occupatur, ibid.
taurinum vndè obſeſſum & liberatum 585.
tauri & Antitauri gentes 83.b
Techellis Perſa admirabilis 11.b. eius ſucceſſus 14.b

templũ S. Mariæ ardet Antuerpiæ 230.b
tenebræ per Luterum introductæ in orbẽ,quãtę 335.b.
teneramundani in Flandria vndè laudandi 693.b
terra omnis habitata 513.b
terræmotus ingens Vlysbonæ 205.b
teruana quibus ducibus quãti & habita ſit,& conſtiterit 297.b. 298.a
teſtamentum nouum Luteri interdicitur 120.a.b
Thebæ vrbs populoſiſſima 88.b
theodorus Beza vendit ſacerdotia ſua, & fit Caluiniſta 483.b. ſimulat ſe & ſuos idem cum Luteranis ſentire 484.a. Tigurinos ea re offendit,quibus reſpondet aliquandò bonum eſſe ſimulare 484.b. ſcribit in Luteranos 485.a.
theodorus Beza immanitèr ſæuit in ſacerdotes &c. 583.a. magnam colligit è ſacrilegijs pecuniæ vim 583.a
theologiæ ſtudium ſcholaſticum qui à quibus traducatur 637.b
theonuilla à Gallis obtinetur 504.b
thietmarſi domantur à Dano 539.b
thomas Apoſtolus vbì ſit cõditus 607.b
thomas Morus ſcribit contra Luterum 125.a. cum egregiè depingit 125.b.&c.
thomas Morus quid ſcripſerit de morte Zuinglij & Oecolampadij 215.b. abdicat ſe Cancellariatu 260.b. addicitur perpetuo carceri, ibid. ad damnatum accurrit filia Margareta penè exanimis 261.a.b. plectitur capite 262.a. dũ eſſet Cancellarius, ſeuerè puniebat hæreticos, ibid. caput eius diù coctum haſtili imponitur, ibid.
thomas Munzerus tumultũ ruſticorũ ciet 140.b. 144.a capitur, & reſipiſcens plectitur capite 141.a. ex multis oppidis expellitur 143.b
thomas Cromuel capite plectitur 267.a
thomas Cromuel Cancellarius Angliæ, quàm nõ ità dudùm poſt Epiſcopũ Roffenſem & Morum à ſe damnatos, eadem pœna affectus 351.a
thomas Crammerus homo inconſtantiſſimus,& quædam de geſtis & morte eius 498.b. 499.a
thomæ Apoſtoli ſepulcrum vbì adhuc hodiè veneretur 607.b
thomæ Cantuarieñ reliquiæ qui non ità pridèm exuſtæ 327.b

thomæ Mori quale de Eraſmo vaticinium 290. b
thraſonicus Gallus Luteranis quis, & quò eos adegerit 341. a
Tigurina Zuinglianorũ ſynodus qui Bucerum audiẽrit 326.b
tigurina bibliorũ verſio qui Lutero placuerit 380.b
tigurini nõ ſinunt libros Carolſtadij apud ſe vẽdi 129.a hortante Zuinglio abolẽt Miſſam 136. a. vt ſeruent Cœnam ſuam 136.b
tigurini quid Lutero ꝓ Zuinglio ſcripſerint 341. a.
tigurini quid cõtra Luterum ediderint 403.a
tigurinos à Lutero proſcribi 380. b
tilam à Geuſis fruſtrà tentatam 707. a
tilmannus Heshuſius ſcribit in Sacramentarios 567. a 588. b
Tomumbeius Sulthanus miſerè illuſus ſuſpenditur 87. b.
tormenta bellica Turcis cur qua in pugna parũ aut nihil profuerint 802.b
tormenta cur & quandò Pius v. diſplodi vetuerit 805. b
tornacum deditur Anglis 71.a
tornacum qui tandèm occupatum 700.a
tornaci quot vno die proſcripti ſint Geuſæ 730.a
tornacenſium Geuſarum inſaniam quid fortunæ ſecutum 692.a
torpatum à Ruſſis obtinetur 534. a
torpatenſes Pontifici & Imperio renunciant 534.a
Tractatus in Flandria cum Geuſis initi aut facti quales 696.a
traiecti ad Moſam rebellio 708.b
traiectenſes inferiores fiunt Burgundici 162.b. ſunt proni in ſeditiones 163. a. at nunc pacifici, ibid.
traiectenſes Moſani ſe dedũt 722.a
tranſyluania cui à Turca demùm conceſſa 369.a
tredecim centurias Chriſtianorum vna defendenda arce occiſas 619. a
tridentina Synodus quali aut cuius ſcripto impetita 633. b
tridentinæ Synodi de Ieſuitis decretum 360.a
tridentinum Concilium quibus ſub legatis inchoatum 410. b
tridentini Concilij indictio 379. b
tridentini cõcilij indicti ſuſpenſio 382. a
trinitarij hæretici in Polonia 570. a
tripolis capitur à Turcis 455.b
trudonenſis Geuſarum conuentus qui euanuerit 685. b

Tuneti arcem occupant captiui Chriſtiani 277.b. excludũt indè Barbaruſſam, ibidèm.
tunetum diripitur 278. a. in eius arce librorum Arabicorum &c. ingẽs fit iactura 278. b. inueniuntur illic Gallorum arma & ocreæ, &c. ibid.
tunetani reges præſtant in Africa 252.a. eorũ ditio 252.b
tunetanorum quanta in mutandis dominis breuiſſimo tempore leuitas 399.a.b
tungrenſes quanti ſeductorẽ aliquem ſibi compararint 715.a
turca cur Luſitanis potiſſimũ infenſus 305. a
turca mouet bellum Venetis 779.a
turca quantas copias quàm citò colligat 312. a
turcæ ſæuiunt in nouos Mahometanos 16. b
turcæ cur inuiſum Luterano-rum nomen 291.b
turcam nimia Caroli v. felicitate in Chriſtianos incitatum 306. b
turcæ quinam inuiſi Ottomannicæ familiæ 79.a
turcæ quàm valeant equitatu, ibid.
turcę Auſtriam & Morauiam vaſtant 369.a
turcæ Famaguſtam ſumma cõmeatûs inopia laborantem quibus conditionibus deditiõe acceperint,& qua poſtmodũ perfidia & crudelitate vſi 791. b. & ſeq.
Buduam diripiunt 798.a
turcæ Nicoſiam capiũt & diripiunt 784.b
turcæ qui tandèm conuaſatis reb9 omnibus, è Melita ſeu Malta ceſſerint 625.a
turcarum ad Famaguſtã copiæ 793. b. occiſorũ numerus 790. b
turcarum cædes quanta nauali prælio commiſſa 802. & ſequen.
turcarũ nauis prætoria à Iohanne Auſtriaco occupata 803. b
turcarum naualis in Indiam expeditiò 307.a
turcarum & Zuinglianorum comparatio 308.a
turcarum vires vndè auctę & quantæ 308.a.b. 786.a
turcarũ, cùm vinci ſe vident, pertinacia 313. a
turcarum vires &conſtantia, ibid.
turcarum frugalitas qui noſtrũ luxũ confundat 368.a
turcarũ in vallum terraceum impetus quid tandèm obtinuerit 616.a
turcarum milla quot arce S. Elmi oppugnanda periẽrint 617.b
turcarũ in vulneratos adhuc ſemiuiuos rabies 619. a

turcarum millia quot in Melita interiĕrint 625.a
turcarũ Princeps contemnit Hugonotas 751.a
turcarum quantus contra Sigetum exercitus 673.b
turcas noſtra ob peccata nos ſuperare 311.a
turcas inter ſe & ſanctos aliquos, ſi dijs placet, habere 372.a
turcas octingentos in foſſa quadam replenda occiſos 616.a
turcica in Italiã claſſis, quid deſignârit 312.a
turcę expeditionis cõtra Melitẽ principes duo qui 615.a
turcicarum nauium numerus quantus aduersùm Chriſtianos eductus 801.b
turcicarũ nauium à Chriſtianis captarum ſimul & demerſarum numerus 804.a
turones eripiuntur hæreticis 585.b
Tyberij crudelitas quæ 739.b
typographiæ quæ cur quibus ſcilicèt præcluſæ 663.a
typographi fauent Luteranis 119.b
typographorum quæ quibus habenda ratio aut inſpectio 728.a

V

VAccia occupatur à Ferdinando, recuperatur à Turcis 363.b. 364.b
Vaiuoda à Solimanno rex Hungarię cõſtituitur, amicus & beneficiarius appellatur 173.b
valencenæ quorũ principum conuentu aliquandò illuſtratæ 339.b
valencenæ tandèm expugnãtur 721.b
valencenenſiũ in templa & Sanctorũ reliquias rabies & inſolentia 691.b.701.a
valencenæ à Geuſeis occupatæ, & paulò pòſt iterùm relictæ 810.a
valencenenſes quomodò inter pabulandum excepti 709.a.b
valencenenſes qualibus & quantis legatis honorati 720.a
valencenenſium rebellio & flagitia 702.a
valencenenſium obſeſſorum eruptio qui repulſa, ibid.
valettani Melitæ Magiſtri induſtria & ſtudiũ 614.b 616.b
valettani ſummo in periculo ſtrenuitas quanta 623.a
valponium & Socli quomodò à Turcis occupati 387.a
Vaſtius Africi belli imperator iubet Carolum ad vexilla ſecedere, & quid ab eo reſponſi retulerit 277.a
Vbiquetarij hæretici 599.b.
vbiquitas vndè reperta 648.a
vbiquitas qui exibilãda 648.b
vbiquitas qui à quibus contra

quos defendatur 673. a
S. Vdalrici vita breuitèr 549. a.b. Epiſtola illi falsò affi- cta deſtruit dogmata Euã- gelicorum 550. b
Velſius dicitr reſipuiſſe 482.b
venationi in Paraſceue operã dare, q̃d prę ſe ferat 360.a
venerem qui prę diua virgine Maria colant 392.b
venetię ardent 73. a deſcribũ- tur, ibid. qualem habeant principem, ibid.
venetus quidam Trierarchus quid de Salentinis meritus 312.a.b
veneti malè tractantur à Sul- thano 15. a
veneti valdè affliguntur 54 a &c. nolunt tamen à Turca adiuuari 54.b
veneti cur quid Alexandriæ à Turca paſſi 306. a
veneti qua à Carolo v.& Frã- ciſco Rege legatione ho- norati 349.b
veneti pacem à Turca petunt 350.a
veneti libros hæreticos iubẽt adduci ad certos homines 440. a
veneti ad bellum cõtra Tur- cam ſe parant 781.b.arcem Turcicã occupant & euer- tunt 782. a
venetorum armamentarium ardet 780.a
venetorũ legatus quali apud Turcam proditione con- fuſus 350. a
venlo Cæſari ſe dedit 393.a
vergerij morientis exemplo quantus vir ad Eccleſiam è ſecta reuerſus 733. b
veritatis ipſius quanta vel apud hoſtes eiuſdẽ ſit vis 669. b
Viana vndè poſt domini ſui fugam occupata 725. b
vianeñ qui tandèm fugerint, ibid.
victoria quibus rebus parãda 801. a
victoria Chriſtianorum de claſſe Turcica cui accepta ferenda videatur 404. b
victoriam Chriſtianorum de claſſe Turcica Pio V. diui- tùs innotuiſſe videri 805. a
victui neceſſaria omnia cur hodiè tam cara 810.a
vigilantius ferè præfertur D. Hieronymo à Centurioni- bus 561.a. ponitur inter pi- os doctores 560. b
vigilantium qua in re Calui- nus ſecutus 391.a
vilna deſcribitur 34.b
viluordia quot nobilibus ca- ptis vna vice onerata 725.b
vini vbertas quandò & vbì quàm inſolita 340. a
vir prodigioſæ vaſtitatis & ingluuiei 65.a
virgines ſacræ nouem rapiũ- tur ex monaſterio, Lutero approbante 123.b
viſitatio Saxonica ſumptuo- ſiſſima

ſiſſima 162. a. ſcribitur à Melanchthone Latinè nō planè Luterice, ibid.
Vita monaſtica proſcinditur ab hæreticis noſtris 553.a. &c. habet Chriſtū authorem 556.b
Vitulus cucullatus naſcitur Vuittenbergæ 415. a
Viue les Geux, quid ſonet aut ſibi velit 681. b
Vladiſlaus fit Hungariç rex 49.b
Vliſſinga quandò & quomodò per Geuſeos occupata 809. b
Vlyſſiponenſium Ieſuitarum fratres qui & quot, quomodò à Caluinianis tracta ti ac interempti 806. &deinceps.
Vlma attributa Monaſterio Augienſi 460.b. manet in fide Caroli V. 468. b
Vlrichus Dux Vuirtenbergicus fit Luteranus 246. b
Vlricus Comes Elfenſteinius, ſeu Helfenſteinius, quo nō ità dudùm Catholicam Eccleſiam affecerit gaudio 733. a
Vltraiectum qui à Geuſis tentatum 703.b
Vltraiectum qui ferè à Geuſis inuaſum 716.a
Vltraiecti q d Geuſæ deſignârint 693.b
Vltraiecti concio Geuſica quę qui ex arce turbata 699.a
Vndas maris ex ſanguine occiſorum Turcarum rubuiſſe 803. a
Volumen impiū Turcarum Alcoranus, cuius aut quorum impietate ſuperetur 262. b
vota reddenda 147.a
Vrbs Hannoniæ primaria, Montes vocata, quādò per quem inuaſa 809.b. ab Albano Duce obſeſſa 810. b, 813.b. qua tandem ratione ſit recuperata 825.a
Vrbs Harlemum à Duce Albano obſidetur 827.a. obſeſſi in Catholicorū contemptū quę fecerint 827.b
Vrbes Hollandiæ quæ quandò per quos occupatæ 809. 810.
Vri & Biſontes vt differant 35. a
Vualtheri cuiuſdam Luterani ſcriptum contra quos quale 671.a
Vuigandus aliquis quale de bonis & malis Germaniæ librum ediderit 654. b
Vuigandus hæreticus quos hæreticos ſolos cenſeat 658. a
Vuigandus hęreticus qui ſuos ſymmyſtas traducat 661. b
Vuigandus hęreticus quis, q d quaſi Papiſta conqueratur 664. a
Vuigādi cuiuſdam inſana de Theologis nouis iactatio 656.b

656.b
vuigandi cuiuſdam Luterani ineptiſſima antilogia 659.a
vuigandi cuiuſdam ſatanica malignitas qualis 660.a
vuittenbergæ in ædibus Luteri Synodus 286.b
vuolfgangi Bipontini Ducis obitus 771.b
vuolodimerus princeps Ruſſorum 25.a
vuormatia tumultuatur cõtra Senatum 68.b
vuormatienſe colloquium 342.b
vuormatienſia comitia quæ qd habuerint exitûs 404.b
vulneratio & cædes Admiralij 811.b, 812.b
Vxores Ruthenorum miſerrimæ 32.b

X

XAntanæ imperiũ quantum, & quæ nationes ei pareant 611.b .612.a
xenodochia egregia à Turcis inſtituuntur 779.b

Z

ZAcharias quidam Flandrus qui Caluinum publicè pudefecerit 324.a
zarantiæ vndè quæ dictæ locuſtæ 362.b
zelandiæ & Hollandiæ oppida quæ quandò aut quomodò per Geuſeos inuaſa & occupata 809.b. 810.a
zelus Pij v, erga Rempub, Chriſtianam quis, quidquè ei acceptum referri poſſit 804.b
Zibitinus rex quàm perfidè à Turcis interfectus 307.b
zittardia quid à Brabãtis perpeſſa 379.a
Zuinglius contra indulgentias 104.a
zuinglius Luterum oppugnat 128.a, perſtringit 135.b
zuinglius ſomnio admonetur abolere Miſſam 136.a
zuinglius falsò iactat à ſe ſtare Luterũ & Vuittenbergicos 153.b
zuinglius ſcribit Norinbergenſib9 contra Luteranos 154.b, item Eſlingenſibus, vocans Luteranos furioſos, &c. 154.b. eius antilogiæ, ibidèm. reſpondet Lutero 160.a. 167.a. cadit in bello, & comburitur 212.b. eius cineres colligunt Zuingliani, ibid. eius nomen etiam Sectarij execrantur & ſcripta damnãt 216.a
zuinglius à Lutero Neſtorianiſmi inſimulatus 340.b
zuinglij opera vndè aduerſùm quos edita 381.a.b
zuinglij opera teutonica, vndè Latina facta 381.a
zuinglio quid Luterus imperit ſeu aſſcripſerit 378.a
zuingliana dogmata, Brentio teſte, qualia 653.b. 654.a

zuin-

zuingliani fiunt Luterani 216.a
zuingliani qua in re quantillum à Turcis differant 308.a
zuingliani quomodò per Luterũ damnati 380.b. 395.a
zuingliani & Luterani quomodò ſe mutuò tractent 404.a.b
zuingliani vetantur hoſpitio recipi à Luteranis 479.a
zuingliani varij ſcribunt in Luteranos 481.a.b. 499.b. multis modis oppugnant Luteranos, & ab illis oppugnantur 481.a.b. rident Luteranos 499.b
zuinglianorũ qualis cum Luteranis conſpiratio 287.a
zuinglianorũ de Bucero ſententia ſeu apohthegma 327.b
zuinglianorũ de Lutero ſententia ſumma quæ 403.b
zutphania ab Albano obſeſſa, capta ac militi prædæ data 826.a
zutphaniæ qualis moneta inuenta, ibid.
zutphaniẽſium Franciſcanorum Guardianus cum quibuſdam fratribus quomodò à Geuſeis tractat' 822.b

COM-

COMMENTARIUS BREVIS

RERVM IN ORBE GESTARVM AB anno Salutis milleſimo quingenteſimo, vſque in annum LXXIIII. ex optimis quibuſque ſcriptoribus congeſtus per F. Laurentium Surium Carthuſianum.

SCripturus hiſtoriam breuem noſtri ſeculi, nō incommodè, neque incongruè ab illo mihi initiū facturus videor, qui fuit eius ſeculi ſingulare quoddam & eximium dec⁹ ac ornamētum, nempe CAROLO V. Romanorū Imp. qui à multis (vt eſt à quodā viro graui & nobili annotatum) amor & deliciæ generis Chriſtiani dicebatur. Atq; eius optimi & potentiſſ. Imperatoris crebra, eaque honorifica in hoc Commētario fiet mentio: qua in re nolim me quiſquam putet aut confingere aliquid, aut dare affectibus: ſed ſcribere bona fide, quæ apud grauiſsimos ſcriptores inuenerim. Et poteram ego his adferre multò plura atq; maiora, ſed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominum ſiniſtra iudicia, qui ferè ex ſeipſis de alijs æſtimant, quæq; ſe aut nolle, aut non poſſe præſtare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuiſſe arbitrantur. Quòd ſi verò in illius prædicandis virtutibus copioſiores erimus, quàm aliorum etiàm laudatiſſimorum regum & principū, nemo id putet cuiuſquam contemptu fieri: neque enim operis breuitas permiſit omnia omnium præclarè geſta commemorare, & certè tanta huius principis in Remp. Chriſtianam merita ex-

titêre, vt cùm omnium non poſsimus, vel eius vnius encomia paulò vberiùs celebrare iurè meritoque debeamus. Sed nunc rem ipſam aggrediamur.

Carolus V. naſcitur Gandaui. Anno à virginis partu milleſimo quingẽteſimo natus eſt Gandaui ipſis ferijs D. Matthiæ Apoſtoli CAROLVS Auſtriacus, qui poſteà fuit eius nominis quintus Romanorum potẽtiſſimus, idemq; religioſiſſimus Imperator. Natus eſt autem anno Iubileo, qui eſt annus gratiæ, & tertia poſt mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod eſt maximum ferè totius Europæ oppidum. *Gandauũ quàm amplũ & populoſum.* Aiunt enim incolæ, eam vrbem cum ſuis foſſis ſeptem milliaria Belgica in circuitu continere. Sunt ibì ſeptem parœciæ, quarum ea, quæ eſt Diui Michaëlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannìs ſacram Euchariſtiam ſumentium. Flumen Scaldis rapidiſſimũ ſeptem in ipſa vrbe pontibus marmoreis magnificentiſſimè conſtratum eſt. Olìm ſeptem principes toto ſeptennio eam oppugnârunt quidẽ, ſed expugnare nõ potuerunt: hodieq; ſeptem templa in totidèm caſtris à ſeptem regibus ædificata viſuntur. Is ergò Caroli natalis locus, viſus eſt quaſi præſignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obſeruatum eſt etiàm à nõnullis, quòd ab Auguſto Cæſare, qui fuit Chriſti temporibus, quibus lux Chriſtianæ fidei ſedentibus in regione vmbrę mortis illata eſt, totidèm ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem, qui fuit longè potentiſſimus, & præter alios, etiàm Saxones multis bellis annis triginta ægrè tandèm domitos coëgit recipere fidẽ Chriſti; quot ab ipſo Carolo Magno vſq; ad hunc Carolũ Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati noui orbis prouincias, piorum hominum opera mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos Chriſti fides tum illata eſt, cùm Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectendis dogmatîs abhorrerẽt, quod fuit ferè ætate Caroli Magni: ità quoq; noſtro æuo, dũ Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorum ſimilium hominum peregrinas amplectuntur doctrinas, & à catholica fide, quam ipſis Papiſticam libuit appellare, atq; à veterum Germanorum toto orbe celebrata conſtantia deficiunt, apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidã) atque etiàm illis in locis & regionibus ampliſſimis, quę

Luſita-

Luſitani partìm adiêrunt, partìm vel vi expugnatas, vel deditione acceptas, ſuis regibus ſubdiderũt, Catholica Chriſti fides & religio, quam Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt, hodieque recipitur. Sed hæc poſſent quidem fuſiùs non abſque ſumma horum temporum deploratione dici, at ſuum habebunt, Deo fauente, locum.

Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ædem Diui Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno ſumptu, longa pedes tèr mille quingentos, ſeptem lata, ſeptem etiàm pedes in altũ ſubleuata, vt infrà commodè pateret tranſitus, triplici colore, flauo, rubro, candido, conſpicua. Multa in ea porticu erant viſu ſtupenda, ſed quæ breuitatis ſtudio præterimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bìs mille & centum faces: viſebantur quadraginta arcus triumphales, portarum magnarum inſtàr, è quibus tres cæteris auguſtiores erant, & vna quidem Sapientiæ, altera Iuſtitiæ, tertia Pacis & Concordię dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus compacta è faſtigio ædis D. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticũ die tertiodecimo, poſtquàm in hanc lucem editus eſt, infans Carolus ductus eſt in templum D. Iohannis. Multi hoc ſanè admiratione dignum duxêre, quòd puerulus ſalutari tingendus lauacro, ità ad baptiſterium allatus eſt, vt terram non attingerent ij, à quibus adducebatur. Et certè quàm ille princeps poſteà terrena omnia facilè animo exceſſerit atque tranſcenderit, opportunis locis infrà videre licebit, & quidem tum vel maximè patuit, cùm filio Philippo sereniſſimo Hiſpaniarum principi regna & ditiones ſuas omnes, porrò Ferdinando Romanorum pientiſſimo regi Imperij faſces ſua ſponte ac vltrò tradidit, vt infrà dicetur. Ad ſacrum fontem duo aurei velleris equites & dynaſtę clariſſimi, Carolus à Croia, & Bergenſis Satrapa, itemq; duæ regij ſtemmatis heroinæ, Margareta Britannica, Eduardi V. Anglorum regis ſoror, & Margareta Auſtriaca, Maximiliani Cæſaris filia, ſponſores Caroli infantis fuêre. Multa quoquè hac die ipſi eidem infanti præclariſſima tum à ſponſoribus, tum ab alijs quibuſdam ſunt dona oblata: & ea quidem eiuſmodi erant, vt haud obſcurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur.

Porticus inſignis Gandaui extructa.

Genus Caroli V.

Porrò verò ſi ad genus eius reſpicias, fuit illud perquàm vetuſtũ, illuſtre & nobile: quippe ex Archiducibus Auſtriæ primò, deindè ex comitibus Habsburgenſibus, deniquè ex antiquiſsimis Francorũ regibus, (fuerunt autem, nè quem id lateat, Franci origine Germani, non Galli, ijque Galliam occupârunt, vndè hodieq; à Francis Germanis, Franciæ regnum nomen habet) è quibus primus Pharamundus longè potentiſsimus Romanos Gallia expulit, Clodius rex Turingos compulit vectigal pendere, Meroueus rex Saracenos ab Aurelia profligauit. Clodoueus primus Chriſtianam eſt religionem complexus. Et Pharamundus quidem rex legem Salicam tulit, qua cautũ eſt, nè fœminæ ſint regni hæredes. Quidam grauiſsimus ſcriptor ait Clodium regem, huius, quem diximus, Clodouei patrem, anno regni ſui 15. victoriam ex Germanis reportâſſe, atque eo nomine baptiſmum percepiſſe à Remigio ſanctiſſimo præſule Rhemenſi, vnctumq; fuiſſe oleo cælitùs allato, eiq; lilia tradita eſſe, templumq; eum D. Genouefæ virgini in colle Pariſijs vouiſſe, deniq; vita functum anno Domini 514. Verùm quãdò hæc pleriq; omnes Clodoueo tribuunt, nec vllam faciunt Clodij mentionem, incertum eſt quẽ in hac opinione ſecutus ſit authorem. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre diſtracta, & tum Auſtraſiæ regnum ſuccreuit, quod quidẽ duas habuit curias regias, alterã apud Metenſium vrbem, alterã Coloniæ Agrippinæ: limites eius non ijdem ab omnibus aſſignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgũdiam inter Rhenum & Scaldim ſuos eam habuiſſe fines: quo ſpatio comprehendebantur, vt ipſi volunt, Vltraiectũ, Colonia, Treuiris, Moguntia, Geldria, Cliuia, Iulia, Hollãdia, Zelandia, Hannonia, Hasbania, Leodium, Limburgum, Alſatia, Palatinatus Rhenenſis, Sylua Arduenna, Barriũ cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbì Moſa ſumit initium. ſed alij longè contractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satìs eſt oſtendiſſe, Carolum noſtrum, de quo agimus, ampliſſimo & antiquiſſimo ſtemmate prognatum, ſed ità tamen, vt ille ſuum genus eximiè illuſtrârit. Patrem autem habuit Philippum Auſtriacum, Maximiliani ſapientiſſimi & moderatiſſimi Cæſaris filium, regem Caſtellæ & Legionis, Brugis in Flandria natum: cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinãdi & Elizabethæ Catholicorum regum Caſtel-

lę &

lę & Aragoniæ. Sed hoc loco tantùm de Carolo principe dixiſſe ſufficiat. locis opportunis plura dicentur. Poteſt quidem noſtra ætas, tot agitata infandarum hæreſum & immaniſſimorum bellorum tempeſtatibus, non immeritò ſibi gratulari, ꝙ eiuſmodi Imperatorē habere meruit, cuius eſſet inſignis & valdè rara pietas in Deū, & tot acceſſione regnorū atq; affinitatum, ampliſſima ditio & potentia. Nec quiſquam certè dubitare poteſt, quin Carolus Cæſar vel cum potentiſſimis ſuperiorum ætatum Imperatoribus conferri poſſit, cuius vires vel fortunam potiùs (ſic enim dicere ſolebat) etiàm potentiſſimus Turcarū rex Solimannus reformidârit. Quantùm autem ille pro Catholicæ Eccleſiæ defenſione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarū vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatæ fuiſſent, niſi quidam Chriſtiani principes eius ſanctiſſimos conatus multis modis retardâſſent. Vndè etiàm factum eſt, vt perpetuis ferè diſtentus bellis, nō potuerit ſeuerè animaduertere in hęreticos, ſub prætextu Euangelij & verbi Dei fœdos & iam olìm à tota Eccleſia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, quę diriſſima ſeruitus eſt, offerentes, qui ſub eius imperio mirum in modum excreuêre, ſed ità tamen, vt etſi Martinus Luterus Auguſtinianus monachus horum omniū primus parens nō immeritò dici poſſit, adeò tamen in multas ſint diſtracti ſectas, vt earum certum numerū inire penè impoſſibile ſit, & Luterus ipſe propemodū hodiè cōtemptus iaceat, pauciſſimis ei⁹ dogmata oīa ſequētibus, ſicut alibì videbimus.

Solimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

Porrò verò cùm pręuideret Deus, fore vt in Europa breuì exiſterent prodigioſæ hęreſes & horrēda ſchiſmata, cùm non poſſit ille niſi in pace & animorum & religionis ſuaui concordia degere, animum Luſitani regis potentiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas. Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur, Romanus Pontifex Alexāder VI. ſua interpoſita authoritate id effecit, vt Caſtellani ad Occidētem, Luſitani ad Auſtralem polum nauigarent. Ità factū eſt, vt Caſtellani continētem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionum feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicum ſinus ac Indiæ littora, regnum Calecuthicum, deniq; ad auream Cherſone-

Alexāder VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

ſum & ipſa Sinarũ regna longiſſimis & propè immenſis itinerib⁹ perlati ſint. Neq; tñ hi reges cõtenti fuêre ampliſſimas opes & ingẽtes ditiones ſuis regnis adieciſſe, verũ etiã laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad verã & vnicã Chriſti religionẽ traducere. Quæ res eos paulatìm habuit ꝓceſſus, Deo Opt. Max. ſuã gratiã tã ſanctis conatibus adſpirãte, vt innumerabiles idololatrę ad Chriſtũ cõuerſi, eã fidẽ auidè receperint, quã in Europa pleręq; nationes ceu Papiſticã, immò etiàm Antichriſtianã, repudiârũt, vt iam partìm antè dictũ eſt.

Chriſtophorus Colũbus. Fuit in aula regis Hiſpaniarũ quidam Chriſtophorus Columbus, patria Genuẽſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigandi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidiũ, non ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanꝗ qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis nõ faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tandemq; iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadib⁹, primò ad inſulas Fortunatas appulit, quas nũc ob canum copiã vocant Canarias: olìm dictę ſunt Fortunatæ, ob aëris mirã temperiem & cęli clementiã. Numerantur, vt quidam aiunt, decem Inſulę Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliquę cultę ſint. Ex ijs ea, quę Teneriffa vocatur, cęlo ſereno longiſſimè conſpicitur, idq; ob mirę altitudinis petrã adamantinã, inſtàr pyramidis acuminatã, quę perindè vt Aetna mõs in Sicilia, perpetuos vomit ignes. Qui eam petrã metíti ſunt, nõ dubitãt affirmare, à terra ad ſummũ vſq; verticẽ ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolæ fruges metunt in Martio & Aprili. Multa alia de his feruntur inſulis, ſed quia necdùm ſatìs certò cõperta habeo, mâlui ijs annotandis ſuperſedere. Olìm cùm Columbus ad eas primũ deferretur, incolę nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: ſed paulatìm pleræq; ex his inſulę ad fidem Chriſti acceſſêre. Teneriffa & Grancanaria, id eſt, grandis Canaria, cæteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempeſtate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem curſum tenens, aliquot reperit inſulas: è quibus duabus vaſtiſſimis nomina indidit, alteram Hiſpanam, alteram Iohannam vocans.

Inſulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ.

Inſula Iohanna. In Iohanna inſula denſiſſimæ viſebãtur ſyluæ, & in ijs auium, præſertìm philomenarum, etiàm menſe Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoquè lim-

limpidiſſima & ad potandū ſuauia,itemq́; portus commodiſſimi cernebantur. Diù ad eius inſulæ littora nauigans, cùm nullum comperiret finem, putaretq́; terram continētem eſſe, ad Hiſpanam iter inflexit. Cumq́; eum & ſocios eius incolæ vidiſſent,mox fugerunt. Putabant enim eos eſſe Canibalos,qui ſunt homines feri, carnibꝰ humanis auidiſſimè veſcentes,quorū regionem Columbus erat pręteruectus. Incedūt aūt etiàm huius Hiſpanæ inſulæ homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prædas agunt, impuberes exectis teſtibus ſaginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes mox perimunt, inteſtina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua ſale adſperſa conſeruant in vſus diuturniores,vt apud nos ſolēt farcimina omnis generis. Mulieres non comedunt, ſed haud ſecùs atquè gallinas ſeruant ad prolem. Indè Columbus in Hiſpanias rursùs nauigat, relictis tamen in ea inſula triginta & octo viris. Rex & regina redeuntem eum honorificè admodùm accipiunt, eiq́; nouā paranti nauigationem attribuūt liburnicas 17. & celoces duodecim, in quibus præter commeatum & arma omnigena,homines erant mille ducēti. Multas in hoc itinere reperit inſulas, quibus pleriſq; nomina impoſuit. Quodam in loco, quem Archipelagū nominârunt,ſupra 47.inſulas inuenerunt. Vbì autem ad Hiſpanā inſulam venerunt, viros 38.quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos compererunt. In ea inſula condidit Columbus vrbem, & in ipſis viſceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hæc initia Chriſtianæ amplificandæ religioni fauſtiſſima.

Hiſpana. *Canibali anthropophagi.* *Noua claſſis Colūbo attribuitur.* *Archipelagus.*

Hoc anno 1500.Luſitani,duce Petro Aluaro,tēpeſtate delati ſunt ad regionē illā longè lateq́; patētem, quā vulgò Braſeliam vocant, ꝙ indè eius nominis lignū aduehatur, tingendis pannis aptum. In ea prouincia iuſſit idem Aluarus crucem affigi in faſtigio arboris admodùm proceræ:atq; ad eius arboris imam partē Miſſę ſacrificium præſenti exercitu peractū eſt, totaq́; ea regio ſanctæ Crucis appellata eſt. Hodiè Chriſtiana religio mirabilitèr illic ꝓpagata eſt. Videbat Chriſtus futuros breuì,qui ipſius ſignū Turcica barbarie & Antichriſtiana impietate ſub Euangelij & pietatis prętextu demolirentur. Itaq; tranſtulit illud ſignū ad idolorum cultores,& apud eos id fecit haberi in precio: adeoq́; certum eſt multis Indię locis Cruces eſſe collocatas,&indè aufugiſſe dęmones,nec ſolita Indis reſpōſa dediſſe. Pudeat

Braſelia prouincia ſanctæ Crucis.

tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabiliter cruciātur, atque eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Aliæ quoq; deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rara ac inaudita.

Albericus Veſpucius

Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multasq; inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hîc cōmemorare. Nos & poſſumus & debemus Deo gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonū cultui addictas, ad Christi fidem traduxit opera pijſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio.

Luſitanorū nauigationes.

De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarū: Iubente Emanuele rege Luſitaniæ, Luſitani inſana nauigatione Atlanticum Fortunatasq; inſulas præteruecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atq; India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arcesque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ orbisq; terminos ſibi propoſuerunt: atq; ità felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad auream Cherſoneſum

Aurea Cherſoneſus expugnata à Luſitanis.

peruenerūt, vbì regem Malachæ armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoq; parte, Indorum claſſibus ſępè deletis, cuſtoditisq; Erythręi faucibus, ac ſinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus intercluſa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius.

Vbì ſane prædicanda venit diuina clementia, quæ tot tamque potentes barbaras nationes Chriſtianorum armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis ſui. In illis certè regionibus iam feruet religio

Matth. 8.

Chriſtiana, dum interìm nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm reſipiſcant tandèm à Lutero & eius infauſtis nuncijs malè faſcinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis demi-

demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis.

Hac ferè tempeſtate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponneſi vrbem validiſsimè obſedit, noſtriſque hominibus, poſt varia certamina, vtrinquè ſumma virium & animorum contentione edita, ad quinq; Venetarum triremiũ aduentũ è ſtationibus ad mare, vt illas exciperent, inconſultò deſcendentibus, Turcæ vrbẽ ingreſſi, magna cæde perpetrata, Venetos paritèr & Græcos milites trucidant, & ipſum Metonenſium epiſcopum, ità vt erat mitratus & ſacra veſte indutus, obtruncant, nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infeſtiſsimi barbari, nisì quem fortè aut ætas, aut forma vel ſeruituti, vel libidini ſeruauit. *Baiazetes Turca expugnat Metonem.*

Erant eius loci ſupra mille captiui. Ij lõgis adſtricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, ſæuiſsimi Tyranni iuſſu ſub eius oculis immanitèr perempti ſunt. Is Baiazetes poſtmodũ à filio Zelimo regno exutus, & paulò pòſt veneno ſublatus eſt. Eius pater Mahometes Hydruntinam Italiæ vrbem cepit: atque tum de rebus Chriſtianis propemodùm actum fuiſſet, præſertìm in Italia, vbì eſt Romani Imperij auguſta ſedes & antiquum domicilium, nisì illam truculẽtam beluam præpotens Deus ſubitaria morte abſtuliſſet, qui quidem id temporis nõ tam iræ ſuæ laxare habenas, quàm vt maturè reſipiſcerent Chriſtiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Chriſtianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium redijt. *Baiazetis crudelitas.*

Id temporis ferè ad Orientem tres potentiſsimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Perſarũ rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copias militares longè firmiſsimas, quas perpetuis more Maiorum pace belloque alebat ſtipendijs: ſed mitiori ingenio præditus, ac philoſophiæ ſtudijs addictior, poſt fugatum Gemen fratrem ſuum, qui poſteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere mâluit. Sunt qui hũc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, ſed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetem imperio excludere: ſed victus, fugæ ſe mandauit, & Rhodum veniẽs, à Buſſonio Rhodiorum equitum magiſtro, pre-

ter ſpem in carcerem coniectus eſt, ac poſteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotannìs eius alendi cauſa quadraginta aureorum nummûm millia numerauit.

Sophus Iſmaël Perſarum Imperator fit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Iſmaël Perſarum imperiũ occupauit, & noua quędã in Mahometis Pſeudoprophetæ turpiſſima ſuperſtitione opinio in cunctis Sophi huius ditionibus diſſeminata eſt. Perdomuit ille breuì Perſas, Medos, Armenos, pluresq; alias gentes, & crebris victorijs celeberrimũ toto orbe nomẽ obtinuit, adeò vt Iudæi, calamitoſum hominum genus ob repudiatum filiũ Dei vnicũ & verũ Meſſiam, ſtultiſſima opinione hunc ſuũ putarent Meſſiam, atq; per omnẽ ferè Europã mirũ in modũ ſibi gratularentur, feſta celebrarent cõuiuia, mutuis tũ nuncijs tũ muneribus ſeſe hortarentur ad benè ſperandum, quòd iã tandèm veniſſet à Deo promiſſus ſeruator. Sed illorũ inanis ſpes breuì in irritum recidit, quandò Sophus ille nullã gentẽ perindè, atquè Iudaicã, exoſam habere compertus eſt. Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorẽ habeat notitiã, paulò fuſiùs hinc agendũ eſt. Patrẽ habuit Aidarem Harduellẽ, qui inter Perſas regulus fuit nõ ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimìs ſuſpiciendus. Is ſpretis omnibus mundi huius oblectamẽtis, diuitijs & honoribus, tanꝗ veris ærũnis & fortunæ ludibrijs, quæ cæci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanę impenſiùs appetũt, colunt, ſectantur: vitam egit auſterã, quã pleriq; omnes admirarẽtur potiùs, quàm ſe imitari poſſe cõſiderẽt. Itaq; hac viuẽdi ratione eam excellentis virtutis opinionem adeptus eſt, vt eũ Aſſimbeius Vſuncaſſenes (qui quõdàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Perſarũ rege interfecto, regnum eius occupauerat) ſibi generũ adſciuerit, collocata ei in matrimoniũ Martha filia, quę ex Deſpina Caloioannis Trapezũtini & Põti regis filia nata, Chriſti fidẽ coluit. Quòd verò Trapezũtinus Chriſtianus rex Vſuncaſſeni Mahometano filiã ſuã deſpondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Chriſtũ colere, ideò factũ eſt, quòd & Trapezuntinus rex & Perſa Vſuncaſſenes ſibi ab Ottomãno Mahomete meritò timerent, cuperentque ex hac affinitate mutua ſibi cõparare præſidia: quæ tamẽ neutri quicquã cõtulẽre, quãdoquidẽ Mahometes tormentis æneis fretus, quorũ vſum Perſæ tũ ignorabãt, Vſuncaſſenẽ in cãpis Anſerinis profligauit, ac deindè Trapezuntinũ regẽ Conſtantinopolim perductum in carcere neca-

Harduellis pater Sophi Iſmaëlis.

Mahometes Turca profligat Perſas, &

necauit, tota eius ditione occupata. Harduellis autem Taurisij, quod eſt præclariſſimũ Armeniæ maioris oppidum, multo habitatore frequentiſſimũ, nouã cœpit vulgare religionẽ, vel potiùs ſuperſtitionẽ, Mahometanam quidẽ illã, ſed longè diuerſam ab ea, quam cæteri Mahometani in Aſia & Aphrica ſequerentur. Volebat enim ab omnibus eos legis Mahometanæ ritus ſuſcipi, quos Haly Mahometis interpres & ſocius tradidiſſet: neq; enim alitèr eos ſaluos poſſe fieri, cũ alij potiùs Homarim, alterũ Mahometis diſcipulũ & interpretem, prȩferendũ cenſerent. Atq; hoc ſolo ferè diuerſæ ſuperſtitionis prȩtextu Mahometani alij alios odioſiſſimè pſequuntur: quod iã pridèm magno poterat adiumento eſſe Chriſtianis principibus ad Turcarũ ꝓfligãdas vires, eorumq́; immaniſſimã tyrannidẽ à ſuis finibus procùl arcendã, nisì quibuſdã magìs libéret mutuis conflagrare odijs & bellis inteſtinis, in ſummã Chriſtianæ Reip. perniciem: quod certè dolendũ eſt, tametſi peccata hominũ è religione Chriſtianorum, longè etiàm deteriora merẽtur. Intereà verò dum Harduellis nouam Taurisij religionem diſſeminat, fit ingens ex omni Perſide & Armenia ad eum viſendum hominum concurſus, non admodùm gratus Iacuppo Vſuncaſſenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæſo, in regno ſucceſſerat. Iam enim eius potentiã & exiſtimationẽ vereri cœpit, atque ad eius religionẽ confluentiũ cœtus habere ſuſpectos. Eã ſuſpicionẽ auxit, quòd ſciret patrẽ ſuũ vi occupâſſe Perſarum regnum, metueretque nè Perſæ ipſum regno nondùm ſatìs firmato exturbarent. Itaque neque ſanguinis coniunctione, neq; hominis innocentia permotus, regnandi libidine tranſuersìm actus, miſit qui Harduellem nihil minùs ſuſpicantem percuterent. Eo extincto, ſectatores eius aut tulit è medio, aut diſpulit. Porrò Iſmaël filius Harduellis, qui poſteà Sophus cognominatus eſt, eo tempore puer adhuc, ab illa cæde ſeruatus eſt, fugienſq́; Iacuppum regẽ auunculũ ſuum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, ſupra Caſpium mare paucis oppidis imperantem ſe contulit.

occupat Trapezuntinum imperium.

Mahometani in duas diſtracti ſectas & ſuperſtitiones.

Mahometani cur ſe mutuò perſequãtur.

Fuit prætereà quidã Harduellis diſcipulus Techellis, qui deindȩ Cuſelbas, hoc eſt, rubrũ caput appellatus eſt, magiſtro non inferior, Perſa origine, regiæ ſtirpis cognatione clarus, doctrina ac religione valdȩ celebris. Is quoquè Iacuppũ fugiens, in minorẽ Armeniam peruenit, atq; illic in Antitauro monte, loco ob frequentiam,

Techellis

Perſæ mores & diſciplina.

am, varietatemq́; pomiferarũ arborũ & perennes aquarum fontes admodùm ſalubri & amœno, ab hominũ commercio ſeparatus, aliquot annis aſperrimam vitam egit, contentus ijs, quæ ſpontè humus protuliſſet: tandemque eam famæ claritudinem adeptus eſt, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò eſt à paſtoribus: deindè agricolæ miſerati eius vitæ auſteritatem, victum & res neceſſarias ſuppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, ſumma omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantũ non ceu deus quiſpiam adoratus eſt. Iam prouinciam omnem ſuî fama compleuerat, publicatisque nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis perſuaſit, nisì illas complecterentur, nullam ipſis ſalutis ſpem reliquam fore. Multis ergò vanam ſuperſtitionem amplectentibus, ſectatores ſuos omnes, pro inſigni nouæ religionis, iuſsit turbinatum capitis tegumentum ſiue pileos lintea faſcia, eaque rubri coloris, circundare: vndè factum eſt, vt ij omnes qui nouum hoc doctrinæ genus ſequuntur, Cuſelbaſæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocentur. Interìm Iſmaël quoquè paternos nouæ ſuperſtitionis complexus ritus, cùm iam adoleſceret, & ſermone, vultûs elegantia, egregiaque tum ſapientia tum animi magnitudine omnibus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires ſibi conciliauit, non ex vulgo duntaxàt, ſed permultis etiàm nobilibus ac opulentis: cumque etiamnùm impubes eſſet, diuitias, honores & imperium, licèt ea contemnere videretur, aſſecutus eſt: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi eſt cognomẽtum Sophus, quod à vetere Magorum memoria ſumptum videtur, qui olìm apud Perſas ipſis etiàm regibus imperâſſe feruntur. Deindè verò Iacuppo Perſarum rege veneficæ vxoris fraude ſublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionẽ, quæ ex matris dote ipſi obtigerat. Itaque aliquot ſuæ ſectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingreſſus, non tam viribus quàm præclara exiſtimatione & beneuolentia breuì paternam ditionem recuperauit. Mox auctis copijs eorum, qui nouum dogma ſequebantur, Sumachiam vrbem in finibus Mediæ ſitam, vi cepit & hoſtilitèr diripuit. Illud audax facinus ad priorem nominis eius exiſtimationem permultùm adiecit: factusque ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem

Cuſelbaſæ qui dicti.

Iacuppus Perſarum rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

rmem egregiè inſtruxit. Iam verò Perſici regni captus
leſiderio, Tauriſium ſibi petendum ſtatuit.

Ea vrbs Perſarum regia eſt, non ſolùm Armeniæ ſu-
perioris, in qua ſita eſt, verùm etiàm totius Orientis nu-
mero hominum atque opibus celeberrima, olìm Ter-
ia dicta, diſtans à Caſpij maris littore expediti equitis
itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Der-
bento, vbì portæ ferreæ Scythas ab anguſtijs, quæ ſunt
inter montes & mare, excludũt. Ità ergò Sophus Iſma-
ël ampliſsimum Perſarum Imperium inuaſit, & ſimul
noua Mahometanæ ſtultitiæ ſuperſtitio longè lateque
diuulgata eſt anno ſalutis 1499. quo Italia Gallorum
aduentu maximas adijt clades, & Veneti ad Protum
inſulam cum Turcis infelicitèr dimicârunt. Vbì autem
Iſmaël ad Tauriſium properauit, erat illic Aluantes Ia-
cuppi filius, qui fratrem ſuum Moratchamum prælio
victum, ex Perſarum finibus expulerat, & primores ali-
quot Moratchami ſtudioſos trucidârat. Ea res & illi
magnam inuidiam conflauit, & Iſmaëli eius ampliſsi-
mæ vrbis potiundæ facilimam viam patefecit. Nam ſi-
mul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas illi ciues
vltrò aperuerunt, Aluante in fugam ſeſe conijciente,
quòd longè imparem ſe ſentiret Iſmaëlis copijs, nullo
præſertìm ciuium fultus præſidio, de quorum fide non
immeritò nihil ſibi admodùm polliceretur. Eos autem
Iſmaël, propoſita omnibus incolumitate, in ſuam reli-
gionem & fidem facilè adegit. Vrbem autem ingreſſus,
Iacuppi regis auunculi ſui ſepulcrũ eximij operis euer-
tit, oſſibusque diſiectis, omnem eius memoriam pror-
ſùs aboleuit, vt paternam cædem vlciſceretur. Interìm
certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato
ſibi fratre Moratchamo, cum maximo equitum & pe-
ditum exercitu aduentare. Eo nuncio nihil territus Iſ-
maël, ſuos incredibili celeritate ducit hoſtibus obui-
àm, imparatumque Aluantem mira felicitate oppreſ-
ſit; ipſo Aluante, cùm acriùs pugnaret, obtruncato: Eo
cæſo, equites cataphracti & ſagittarij cæterique po-
ſtremi agminis milites, fuga dilapſi ſunt.

Tauriſiũ Perſarum regia.

Aluantes ab Iſmaële cæditur.

Aliquot autem diebus eo in loco à labore recrea-
tis militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu pro-
fectus eſt. Iam enim finitimi populi in illius ſe poteſta-
te fore dictitabant. Ab ea ciuitate maximis honoribus
affectus, ſæpè ad populum concionabatur de noua re-
ligione ſuſcipienda, additis etiàm minis, ſi quis intra

diem

diem triceſimum priſtinos ritus neutiquàm repudiâſſet. Quamobrèm omnes ferè in illius ſententiam breuì conceſsère: Eſt autem Scyras vrbs opulentiſſima atque clariſſima, ex cuius diuitijs militi perſoluit ſtipendium, omnesq; copias ſuas militaritèr inſtruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum pleniſſimæ: quę ſanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeq́ue recoctis, & ex herbarum ſuccis addita inſigni temperatura, longè elegantiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare conſueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, ſed equorum etiàm perpetua ex tenuiſſimis laminis tegumenta. Poſt Scyras vrbem facilè quoquè Sapha, quæ Suſa olìm fuiſſe putatur, & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingentium ædificiorum reliquiæ, in eius fidem conceſſit. Indè Meſopotamiam magno populorum ſtudio in deditionem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cū vxoribus ac liberis omniq; ſupellectile aufugiente. Indè ab Aſſyria in Mediā tranſcendit, regreſſusq́ue in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caſpij maris oram tenent, bellum fecit, quòd ſolita tributa iam quadriennio minimè perſoluiſſent.

Scyras inſignis vrbs deſcribitur.

Sapha olìm Suſa.

Dum hæc Iſmaël Sophus proſperrimis rerum ſucceſſibus in Perſidis Imperio gerit, Techellis Cuſelbas, cuius paulò ſuprà meminimus, Armeniam & minoris Aſiæ partem non minimam noua religione compleuit, multisq́ue eius ſectæ hominibus arma capeſſere iuſſis, Turcarum ditiones audactèr inuaſit. Iam enim paſsìm cernebantur homines nouæ ſuperſtitionis cupidi, (vt eſt mortalium genus non ſua natura, quę à Deo benè condita eſt, ſed deprauato animi iudicio in res nouas, quālibèt alioquì pernicioſas, auidū) qui pro ſymbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò ſuppeterent ſumptus bello gerendo neceſſarij, eorum facultates ſuis diripiendas permiſit, qui nollēt nouum dogma cōplecti. Indè è Cappadociæ finibus in Lycaoniæ vberem regionem profecti ſunt, vbì diù ſeſe aluerunt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolę cum rebus ſuis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis pręmia omnibus, qui ad ipſius religionem accederent, & dira minabatur refractarijs: quo factum eſt, vt plurimi illi ſe adiungerent. Iam autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma ſe parabant, & eccè opportunè

Techellis proſperi ſucceſſus.

ab

ab Iſmaële equites miſſi ſuperuenêre, qui etiàm Techellim iam anteà per legatos hortatus erat, vt nouæ propagandæ doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, ſuamque illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hæc Iſmaël odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo conſilium volutabat. Miſit etiàm legatos Venetias, petens ab illis inter alia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humanitèr exceperunt, ſed omnibus eius votis, quòd cum Baiazete quinquennij inducias pacti eſſent, ſatisfacere non potuerunt: quanquàm præter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à ſe dimiſerunt: ſed vbì Baiazetes comperit, eos per Syriam in Perſidem reuertiſſe, grauitèr apud Aegypti Sulthanum ea de re queſtus eſt: vndè accidit, vt mercatores Veneti, qui Tripoli, Alepi, Beryti atque Alexãdriæ agebant, à Campſone in catenas coniecti, vix poſt annum, multas à ſæuiſſimis Mamaluchis perpeſſi contumelias, vitam & libertatem impetrârint. Techellis verò auxilijs Iſmaëlis fretus, Orcanem & Mahometem Baiazetis nepotes cum exercitu ipſi occurrentes, egregiè profligauit: nec ab Iconij nobiliſſimæ vrbis oppugnatione abſtinuiſſet, ſi tormenta bellica fuiſſent ad manum. Multos verò ijs in locis in ſuam traduxit ſectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infeſto agmine contendens, Bellerbechum, id eſt, totius Aſiatici equitatûs magiſtrum, opportuna circunuentum celeritate fortiſſimè debellauit, multis ex eius exercitu fuſis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbem ſumma vi & incredibili ſuorum ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarum ſtrage edita, & ipſo quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò ſe contulerat, & diù fortiſſimè propugnando vrbem defenderat. Ea vrbs in Aſia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæq; magiſtri equitũ, quem Bellerbechum vocant, ſedes eſt, ſicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœſiæ vrbs. Eius oppidi ſpolijs ornato & inſtructo exercitu, iam Pruſiam Bithyniæ caput oppugnare inſtituerat. verùm Baiazetes ingentes ex Europa copias, duce Halybaſſa Macedone, in Aſiam miſit, quorum aduentum Techellis ſibi minimè expectandum ratus, è Ponto exceſſit, collecta preciſiore præda. Eum Halybaſſa magnis itineribus inſequitur, & poſt dies aliquot in planis Galatię locis è nouiſſimo

Iſmaël Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano malè accipiuntur.

Iconium.

Cutheia capitur à Techelle.

uiſſimo agmine feſſos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clariſsimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybaſſa permoueretur, non tamen deſtitit celerrimè abeuntes perſequi. Cū autem nulla contentione eos poſſet aſſequi, relictis peditibus, octo millia equitum intentiſsimo curſu vnà ſecùm iubet fugientium veſtigijs inſiſtere. Tandèm ad Olygam montem vbì ventum eſt, nouiſſimum agmen acri prælio perturbare cœpit. At Techellis non ſe deſerit, licèt ſuos multo itineris labore penè exanimatos non ignoraret, acieq; egregiè inſtructa, Turcarum impetus fortitèr ſuſtinet. Verùm à ſclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fuſi ſunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaque à nouiſſimo agmine in frontem ducta, ſuos in tutiora loca fortitèr pugnando ſeſe iuſſit recipere. Id conſpicatus Halybaſſa, cùm ſemèl atque iterùm per medios hoſtes cum globo equitum perrumpere non dubitaret, interceptus à Techellinis interficitur. Eius cæde perterriti Turcæ, primò remiſſiùs agere, mox fuga ſibi conſulere. Techellis cum ſuis primò ad Taſciam ſe recipit, quò Iunusbaſſa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multisque illic leuibus prælijs certatum eſt, donèc Techellis ſe tantis copijs imparem cernens, ſuperatis clàm montibus, in minorem Armeniam deſcendit. Poſt eius inopinatū diſceſſum Iunusbaſſa per omnem Aſiam minorem diligentiſſimè perſcrutatur Perſicæ religionis cultores, inuentosque omnibus tormentis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuiſſent, ijs frontem inuſſit, omnesque in Europam ſecùm traduxit. Techellis porrò ad Iſmaëlem, in finibus Scytharum bellum gerentem, confugit. Ità in illa quoquè impuriſſima & dementiſſima Mahometis ſuperſtitione, maximo Chriſtianæ Reipub. commodo, hac tempeſtate exitiales extitêre diſſenſiones, & odia ac ſimultates inexpiabiles, dū alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & diſcipulos ſequi mâlunt. Et nisì ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidiſſet, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodùm ſæuus & atrox hoſtis incubuiſſet. Verùm præpotens Deus, etſi hominum flagitijs iurè iraſcitur, non tamē iuſtas ſemper repoſcit pœnas, ſed iudicij auſteritatem ineffabilis miſericordiæ cle-

Halybaſſa interficitur.

Turcæ ſæuiunt in Perſicæ religionis cultores.

clementia temperat, vt ſit locus veniæ omnibus volentibus redire ad ſanitatem. Dum ergò ſic Mahometani nouæ religionis prætextu atrociſſimè inter ſe digladiantur, Baiazetes propenſiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa ſæui pectoris immanitatem reuocans, in Aſiam totus incubuit, vt à Perſis illatas iniurias egregiè vlciſceretur.

ANNO 1501. die 10. Maij, Albericus Veſpucius à potentiſſimo Luſitaniæ rege miſſus eſt exploratum nouas regiones. Itaque tribus Luſitani vecti liburnicis, ad Aethiopię promōtorium, quod iam Caput viride vocant, appulerunt: indè ſoluentes, & versùs polum antarcticum longiſſima nauigatione curſum tenentes, venerunt ad inſulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tempeſtatibus, vbì menſe Iunio hyems eſt, & paria diei noctisq; ſpatia. Tandèm 17. Augusti ad terram quandam peruenerũt, cuius incolę beluas immanitate vincerent. Regio ipſa amœnitatis & elegantiæ permultũ habere videbatur, ſitaque eſt extra lineam æquinoctialem versùs Auſtrum quinque gradibus. Cernebantur autem in montis cuiuſdam vertice homines nudi, ſed qui ad Luſitanos, licèt multũ amantèr inuitati, deſcendere non auderent. Attamen paulò pòſt altera luce, ſumpta fidutia, fumos & ignes paſsìm excitârũt, vt Luſitanos è nauibus ad ſe elicerent. Egreſſis verò Luſitanis non ſe volebant propiùs adiungere, ſed vt longiùs in terram progrederētur, eos inuitârunt. Quod cùm periculoſum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium præfecto tandèm copiam impetrârunt in inſulam penitiùs intrandi, ſed ea conditione, vt poſt quintum diem ad naues redirent. Interìm octiduum Luſitanis expectantibus, illi nuſquam conſpiciebantur, ſed in dies alij atque alij ex ea inſula ad littus frequentes accedebant, nō tamen cum Luſitanis colloquia miſcere voluērunt. Septima die Luſitani in terrā egreſſi, vident viros ſecum vxores ſuas adduxiſſe, quas etiàm Luſitanos colloquēdi cauſa propiùs adire iuſſerunt. Verùm fœminis trepidantibus, iuuenē validũ Luſitani ad eas mittunt, & vt nihil mali ſuſpicarentur, ipſi in naues ſe recipiunt. Vbì ad eas iuuenis venit, circunſtant illũ admirabundæ omnes, cōtrectantq; curioſiùs: atq; eccè interìm de mōte ſæuiſſima deſcēdit mulier, vallũ pręlongum manu geſtans. Quæ cùm ad locũ,

Alberici Veſpucij nauigatio.

Hyems menſe Iunio.

vbì iuuenis erat, perueniſſet, valido ictu incautũ ꝓſternit & occídit, eumque mox reliquæ fœminæ per pedes in montem pertrahunt. At viri barbari è mõte decurrũt impetu ad littus, & iacula ex arcubus certatìm in naues vibrãt. Luſitani verò diſploſis quatuor tormentis, repentè eos in fugã nimio terrore correptos compellunt. Porrò crudeliſſimæ mulieres, inſpectantibus Luſitanis, iuuenẽ cæſum in fruſta ſecant, ad ignẽ torrent, & aſſum immanitèr deuorãt. Viri aũt ſignis quibuſdam oſtendebant, eũ in modũ alios duos Luſitanos ſe quoq; deuorâſſe. Acritèr ea res ſtimulabat Luſitanorũ animos, & libentèr eã fuiſſent vlti iniuriã, ſed præfectus non permiſit, hauddubiè peiora veritus, ſi pauci cũ multis congrederentur. Indè ergò abeuntes, lõgiùs nauigârunt, & multa admiratione digna lõgiſſimis illis itineribus cõſpexerũt: iáq; ſtellarũ, quæ circa polũ antarcticũ ſunt, cõſpectu fruebãtur, quę multò & plures & illuſtriores ſunt, quàm poli arctici. Deniquè tã diu nauigârũt, quòd polus antarcticus iã ipſis ſupra horizontẽ illum quinquagintaduobus gradibus fuerit eleuatus, & neq; minoris neq; maioris vrſæ ſtellæ ſub adſpectũ caderent. Et noctes quidem Aprilis ſeptima die, ſole circa arietis extrema verſante, quindecim horarũ fuiſſe cõpertę ſunt, hyemsq́; ea loca obtinuit. Longũ eſſet omnia narrando proſequi, quæ multiplici nauigatione tũ Veſpucij, tum aliorum in illis incognitis noſtro orbi regionibus explorata ſunt: ſed hoc nomine præcipuè laudes & grates agendæ ſunt præpotenti Deo, vt iam antè dixi, quòd innumeræ gentes dæmonum cultrices, opera Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum intra non multos annos ad Chriſti religionem traductæ, iam viuum & verum colunt Deum, relictis tèr execrandis dæmonum ſimulacris, quibus miſeri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores.

Barbari Luſitanũ iuuenem torrent ad ignem & comedũt.

In Aprili noctes quĩdecim horarum.

Inter Hiſpaniam & Canarias inſulas inuenta eſt à Luſitanis Medera inſula, ſylueſtris illa quidẽ & prorsùs inculta, ſed ſoli fertiliſſimi. Quod vbì Luſitani aduerterũt, vt apta eſſet ſementi & habitationi, ſyluas denſiſſimas multo igni cõcremârũt, qui interdùm adeò graſſatus eſt, vt pleriq; vix flãmas euadere potuerint. Habitatur iã frequens à Luſitanis, qui extructis ædibus cultiſſimã eam reddiderũt. Eſt fontibus irrigua, & amnibus multis cõſpicua. Gignit & alit perdices, colũbas ſylueſtres, pauones, apros feros, & multa alia diuerſorũ generum

Medera inſula.

nerum animãtia, quæ etiã priùs quàm homines eã occuparent, ibì ſua collocârunt domicilia. Sunt ibì arbores inſignes, cedro vel cupreſſis nõ abſimiles, quas ſcindũt molis ſerratilibus ad flumina collocatis, vndè multa præclara fiunt operâ in varios vſus. Arborum color ruber eſt & boni odoris. Iuſſu regis Luſitaniæ plantatæ ſunt ibì cannæ ſaccarum ferentes, non ſolùm copia inſigni, ſed etiàm mira præſtantia. Eſt enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas, quæ Cypri & Siciliç. Sunt etiàm eò importatæ vites ex Creta inſula, quæ botros & magnos & multos, atque etiàm vina præclara vbertìm proferunt. Viſuntur illic botri atro colore.

Hoc anno cruces ſanguinolentæ virorum ac mulierum veſtibus paſsìm in Germania inciderunt. Videntur præſignificâſſe peſtem ſæuiſſimam, quæ proximo anno ſecuta eſt. Solet plerunq; Deus pro ſua bonitate eiuſmodi terroribus admonere homines, vt ſe corrigant, & impendentem eius iram à ſe auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academiæ Moguntinæ, imitata Synodi Baſileenſis decretũ, itẽq; Pariſienſes & Colonienſes Theologos, omninò decreuit & ſtatuit ſentiendũ, beatiſſimã Dei genitricẽ ſemperque virginẽ Mariã, quã ex omni æternitate ſibi matrẽ delegit filius Dei, ſinè labe originalis peccati conceptã, idq; ſingulari quodam priuilegio. Non hîc neceſsè eſt anxiè perquirere, quid hinc ſcriptũ reliquerint priſci illi Eccleſiæ Doctores, qui certè de hac virgine ſingulari reuerẽtèr & honorificè ſcripsêre. Auguſtinus ipſe, cuiꝰ ſumma eſt authoritas, cap. 36. Libri de natura & gratia, ob vnigenitũ Dei filiũ ex ea natũ, nullã prorsùs de ipſa vult haberi quæſtionem, cùm de peccatis agitur. An non ille ſenſit ſingulare priuilegiũ illi virgini conceſſum, quam nõ eſt auſus vlli peccato fateri obnoxiã? Contẽdant hîc alij quantùm volent: certè qui Deũ timent, non facilè auſi erunt in diuerſum pertinacẽ ferre ſententiam. Alioquì ſi cõmunibus illa cæterorũ mortaliũ legibus ſubiecta fuit, cur nõ etiàm cũ dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum eſt Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. At virgo Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, ſed de Spirituſancto, & virgo peperit, in conceptu expers concupiſcentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam ſic ſibi voluit eſſe matrem, vt non ab homine, ſed de Spirituſancto conciperet: is proculdubiò talẽ quoquè *Gen. 3.*

eam eſſe voluit, quæ ab omni peccato puriſſima, digna
Sapient.1. eſſet & concipere & parere ipſum filium Dei. Nō enim habitabit ſapientia, vt in Sapientiæ libro ſcriptum legimus, in corpore ſubdito peccatis. Et tamen ipſa Dei æterna ſapientia nouem menſibus habitauit in huius ſacratiſſimæ virginis caſtiſſimis viſceribus. His ergò atq; alijs rationibus permota facultas Theologica Moguntinæ Vniuerſitatis, grauitèr ſanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in ſacra Theologia, niſi iuramento interpoſito priùs fidem dederit, ſe diuerſam opinionem neque animo retenturum, neque quouis modo approbaturum. Scio non deeſſe hodieque, qui difficilè adduci poſſint, vt huic pijſſimæ ſententiæ ſubſcribant, licèt multi doctiſſimi viri grauiſſimis argumentis eam adſtruxerint & confirmârint: verùm Concilium Tridentinum ſub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm ſub Pio 4. abſolutum, (multis enim modis ſatanas eius Concilij tum inchoationem, tum proſecutionem ſæpè impedire conatus eſt) ſtatuit obſeruandas eſſe de matris Dei conceptione conſtitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opinioni de immaculata eiuſdem ſacratiſſimæ virginis conceptione. In eo aũt Tridentino Concilio fuêre ſupra 280. Epiſcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiàm ſectarij, quantunuìs laxa propoſita fide publica, non tamen auſi fuerint eò accedere, eo præſertìm tempore, quo ſub Pio 4. excellentiſſimæ doctrinæ viros catholicos ibì fuiſſe conſtat. Qui ergò extra Chriſtianæ modeſtiæ cancellos non vult temerè efferri, & tum ſibi, tum alijs malè conſulere, acquieſcat in Eccleſiæ ſententia, & matris Dei ſingulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius eſt, præpotentis filij eius iram intolerabilem in ſuas accerſat ceruices.

Mercurius noſtræ ætatis cōmentitius. Eo ipſo anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium ſe diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philoſophum, alij magum vocant, ſe ſectatorem iactitaret, rerum omnium, præſertìm arcanarum, ſe vnum callentiſſimum gloriabundus aſſereret, adeoque præ ſe veteres philoſophos atque theologos penè omnes contemneret. Vxorem & liberos, vnaque ſeruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingrediebatur,

batur,tum ipſe, tum ſui omnes non niſi lineis induti, etiàm catenam ferream ād collū geſtabant, inſtàr Tyanei Apollonij, cuius vitam ſcribit Philoſtratus, & ante hunc Damis, Apollonij ipſius peregrinationis comes. Lugduni aliquandiù moratus,& in precio habitus,Ludouico Galliarum regi ſe natum ad res ſummas prædicabat. Porrò rex hominem miratus, doctos viros,præſertìm medicæ facultatis, de hominis,quam iactabat, prodigioſa ſcientia & inuſitata rerum cognitione periculum facere iubet. Multas ergò illi quæſtiones de rebus varijs mouent,& vſque ad ſtuporem prompta ab eo reſponſa referunt, præcipuè in rebus medicis, quanquàm ſcire non poſſent,vndè hæc illi ſuppeterent, cùm eſſet alioquì ſinè literis. Reuerſi igitur ad regem, rem omnem ordine exponūt cum multa admiratione. Idem verò Mercurius regi enſem donauit,mira arte fabrefactum, & 180. gladiolis ſtipatum: itemque clypeum, in quo ſpeculum inerat affabrè elaboratum, cui neſcio quid latentis energiæ ineſſe dictitabat. Quò verò tandèm euaſerit,aut quem habuerit vitæ exitum,non ſatìs compertum habetur.Eiuſmodi ſanè iactantia & oſtentatio nō admodùm decent Chriſtianum philoſophum, quandò ipſe quoquè ethnicus philoſophus Cicero ſapientiſſimè admonet, vt quanto maiores ſumus, tanto ſummiſſiùs nos geramus, quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, ſed eadem omninò ſententia exprimunt in Eccleſiaſtico: Quātò magnus es,humilia te in omnib9.

Eſt in precio apud Galliæ regem.

Eccl. 5.

Per idem tempus quidam Ioannes ab Eltz, aliquot equitum & peditum turma ſtipatus, clara luce, nullo repugnante Budobrigam (vulgò Boppardiam vocant) regale oppidum,Eccleſiæ Treuirenſi iampridèm oppignoratum inuaſit, excluſiſque omnibus, qui Epiſcopi Treuerici partes ſequerentur,caſtellum,telonium & ęs omne occupauit, turribus præſidio è ſuis impoſito. Henricus 7.Imperator certa accepta pecunia ab Archiepiſcopo Treuirenſi, id oppidum pignoris loco illi tradiderat. Ab annis trecentis non rarò leguntur Imperatores quidam vrbes ab Imperio alienâſſe,difficultèr verò redemiſſe: vndè accidit, vt multa Imperij loca à principibus ciuilibus & Eccleſiaſticis occupentur, vt quidam ſcriptum reliquêre.

Boppardia occupatur.

Boppardia quandò oppignorata Epiſcopo Treuirenſi.

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totam Sueuiam peruaſit, ſed eam Argentoratenſes frumento, quod in magna copia reconditum habebant, nō auarè

quidem, vt apud pleroſq; hodiè in more poſitum videmus, ſed commodo precio diſtracto leuârunt. Ea hominum charitas, licèt maximè ſit ſecundùm naturam, iuuare naturæ conſortem, iam rara eſt in terris. Nec mirum eſt, Argentorati magnam fuiſſe frumenti copiam, quandoquidē ea Alſatię regio pręcellentis vini & multi frumenti perquàm fertilis eſt, vt non indigenis duntaxàt, ſed multis etiàm vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm ſuppeditet: nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, quòd ad fertilitatem attinet, ei comparari poſſit, tametſi in latum à Rheno vſque ad montana non niſì tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

**Voſego.*

Multi illic fluuij è monte*Voſago in Rhenum prouoluuntur. Sanè non deſunt qui ſcribant, nec ij quidem contemnendi authores, tota Germania nullam extare regionem, quæ omnibus prouentibus Alſatiæ comparari queat. Sunt in ea 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta, & villæ propè innumeræ. Verùm hæc fortaſsìs non ſatìs ad inſtitutum.

Baſilea deficit ab Imperio.

Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cæſaris & Imperij obediētia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cū Heluetijs, qui nullius párent imperio. Baſileenſiū defectionem imitati Schaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literæ huius fœderis apud Lucernenſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ.

Baſilea vrbs deſcribitur.

Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniæ, quam Ammianus Marcellinus Gratiani & Valentiniani Imperatorū tēporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno ampliſſimo flumine, qui mediam fermè interfluit, ſed ponte cōſtratus vtrinquè habet iter peruiū. Eſt ager vini frumentiq; ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminā ciuitatē, alteram maiorem, alteram minorē Baſileam: eſtque ea vrbs inprimìs inſignis & egregia, niſì quòd hac ætate colunt eius loci incolæ dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olìm in Berengario damnauit. Dolendū eſt, in fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt ſuis dicemus locis.

Schaffhuſia vrbs.

Schaffhuſia quoquè ad Rhenum ſita, locū occupat & amœnum & commodū atq; fœcundū. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluuiꝰ altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorū ruit præceps in imū, ità vt aqua omnis

in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrendum. Schaffhuſiani quidem initiò ad certū tempus cū Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternū. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſteriū, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt Schiffhuſen, tanquàm nauium domus, vt quidam vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingentibus columnis lapideis, è quibus etiamnùm 12 in templo viſuntur, ſingulæ altæ pedes ſeptendecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſterium Leo Pontifex Romanus, eius nominis IX. cognatus antedicti comitis Eberhardi, anno ſalutis 1052. cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris, vt eius ſcripta teſtantur. *Schiffhuſen monaſterium.*

Huius anni menſe Nouembri Philippus archidux Auſtriæ, Maximiliani Cæſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua, Ferdinandi regis Hiſpaniarum filia, amicitia cum Gallis conciliata, per Franciam in Hiſpaniā proficiſcitur, & vbiquè, præſertìm verò Pariſijs, honorificentiſsimè accipitur.

Hoc etiàm anno Alexander Pontifex, eius nominis ſextus, cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Græcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem & religionem ſe adiungere, ſed interìm non deeſſe qui dicerent eos neceſſariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Græcorum in tertia perſona baptizati eſſent, ſcripſit ad illos ex decreto concilij Florentini, ſub Eugenio 4 celebrati, in quo Græci atque Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam rediêre, reuerà baptiſmum conferri, etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chriſti, in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti: quanquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma, quæ eſt, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti, Amen. *Alexāder VI. ſcribit Ruthenis.*

Et quia hoc loco in Ruthenorū mentionem incidimus, operæprecium fuerit de ea gente paulò copioſiùs agere, vt Lector eius aliquam habeat notionem. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerunquè hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellātur. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla ferè eſt latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſnenſes, *Rutheni vel Moſcouitæ.* *Sclauonica lingua latiſsima.*

Croatę, Iſtrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijque Conſtantinopolim vſque, Boëmi, Luſatij, Sileſij, Moraui, Poloni, Rutheni, Circaſi, Quinquemontani ad Pontum, & Vuandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem ſparsìm habitantes vtuntur. Incertum eſt, quis initiò apud illos rerum potítus ſit, quòd characteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto conſignatas ad poſterorum notitiam tranſmitterent. Cœperunt autem Annales conſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio potítus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorem. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſque progreſſus, ſed in fugam actus, à Malditto Dreuulianorum principe cæſus eſt, relicto infante filio Suuataslao, cuius mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atq; omnibus eorum caſtris occupatis, in Græciam profecta eſt, & illic ſacrum baptiſma percepit ſub rege Iohanne Conſtantinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolent autem Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe cōdito numerare) Porrò nomē Olhæ, in Helenę mutatū eſt. Atq; hæc in ea gente Ruthenica fidem Chriſti complexa eſt iuxta Annales iam dictos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos eius ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorum numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filium ſuum Suuatoslaum ad baptiſmum inducere non pótuit, qui poſt matrem imperio potítus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vſque progreſſus. Intulit etiàm bellum Baſilio & Conſtantino regibus Conſtantinopolitanis, eosque profligauit. Cùm autem Græciam vaſtanti, reliqui Gręciæ principes aurum obtuliſſent, contempſit, & veſtes atq; arma potiùs accepit. Eū anno mundi 6480. Cures princeps Pieczenigorum ex inſidijs interfecit, atque ex cranio eius poculū fecit, cui auro circundato inſcripſit, *Dum aliena ſectatur, perdit ſua.* habebat autem tres filios, inter quos ditionem ſuā diuiſerat adhuc viuens: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodimerum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem ſuum occídit, ſed non diù pòſt ipſe quoquè fraude cuiuſdā intimi cōſiliarij ſui in manus fratris ſui Vuolodimeri traditus, interfectus eſt: atq; ità totius Ruſſię imperiū ad Vuolodimerū ꝑuenit, qui

Igor Moſcouitarū princeps.

Apud Moſcouitas quandò cœperit religio Chriſtiana.

Vuolodimer⁹ prin

qui tũ multa colebat idola, multas quoq; habuit vxores, & octogintas concubinas. Cùm autem ex omnibus ſectis Chriſtiana religio illi præcipuè arrideret, miſit ad Baſilium & Conſtantinum reges Cõſtantinopolitanos, petens Annam ſororem eorum cõiugem ſibi dari: quod ſi facerẽt, pollicetur ſe cum tota gẽte ſua Chriſtianum futurum, & ablata in Gręcia reſtituturum. Contrahitur matrimonium. Vuolodimerus in Corſon baptizatur, & dicitur Baſilius, nuptiæque celebrantur. Acta ſunt hæc anno mundi 6469. à quo tempore Ruſſia permanſit in fide Chriſti. Hunc Vuolodimerũ, à quo Vuolodimeria inter Vuollam & Occam fluuios vrbs condita eſt, inter diuos tanquàm Apoſtolũ 15. Iunij die Ruſſi colunt. Eius ſucceſſores vſque ad Georgium & Baſilium nihil ferè memorabile geſſerũt. Porrò Georgium & Baſilium Bati rex Tartarorum, qui Chriſtianorũ ditiones horrendum in modum populatus eſt, bello ſuperatos neci dedit, & bonam Ruſſiæ partem, abacta prȩda, ferro & igni vaſtauit. Ex eo tempore, anno ſcilicet mundi 6745. vſq; ad Baſilium, qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Ruſſi principes tributum Tartaris perſoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euaſtatis Chriſtianorum ditionibus, magno tota Europa terrore relicto, cum ſuis in Scythiam reuertiſſet, Innocentius eius nominis 4. Romanus Pontifex, ex concilio Lugdunenſi aliquàmultos religioſos viros anno ſalutis 1246. longiſſimo itinere miſit ad Tartarorum Imperatorem, qui eum hortarentur vnum viuum & verum Deum, & eius vnicum filium mundi ſeruatorem Ieſum Chriſtum colere, & à Chriſtianorum fundẽdo ſanguine animum reuocare. Vbì Tartarus Pontificis preces audiuit, pollicitus eſt ſe quinquennij ſpatio Chriſtianorũ ditiones minimè vexaturum. Verùm vbì Pontificis legati diſceſſerant, Saracenorum legati adſunt, hortãtur Tartaros, vt Mahometis ſectam tanquàm plauſibiliorem & voluptariam potiùs complectantur, quàm Chriſtianorũ religionem ocioſam. Placuit verò eorum oratio Tartaris, & inprimìs ipſi Bati Imperatori, & ità illi tũc impuriſſimam Mahometis ſuperſtitionem receperũt, quam hodieque retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, poſtquàm Bati Tartarus Ruſſiam ſibi fecit tributariã, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorũ fuit authoritas, qua etiàm freti Rhuteni principes plerunq; obtinebant principatus, aut alios etiàm cõſanguineos pro-

ceps Moſcouitarũ.

Ruſſia fit Chriſtiana.

Bati rex Tartarorum.

Innocentius Pontifex 4. mittit legatos ad Tartacos.

Tartari fiunt Mahometani.

Ruſſia tributa pendit Tartaris.

fligabant, & multa fuit rerum apud Ruthenos cõfuſio, dum alij alios ſuperare cõtendunt, donèc ventum eſt ad Iohannem Baſilium, qui fuit Baſilij cæci (orbatus enim luminibus fuit iuſſu Demetrij cuiuſdam principis Moſcouitarum) filius. Is autem Iohannes Baſilius fortunatiſſimus fuit. Nam & magnum ducatum Tuuereñ occupauit, & Nouogardiam magnam (quæ eſt vrbs ampliſſima, in circuitu obtinens, vt quidã ſcribunt, ſeptem milliaria Germanica) cepit, vndè ſupra trecentos currus auro, argento & vnionibus onuſtos, Moſcouiã abſportauit anno Domini plùs minùs 1479. Feruntur in ea vrbe eſſe ſeptem monaſteria ordinis D. Baſilij Magni, in quibus ingens eſt copia monachorum: innumera quoquè ſacrarum ædiũ multitudo illic eſſe legitur. In ſolſtitio æſtiuali habet vrbs eadem longiſſimũ diem pluſquàm octodecim horarum. Dictus Iohannes Baſilius, ſeptem perpetuos annos graui eam obſidione preſſit, ac tandèm in poteſtatem ac miſerrimam ſeruitutem redacta, Archiepiſcopum & ditiores ac potentiores quoſq; Moſcouiã tranſtulit, atq; è ſuis ſubditis in illorũ poſſeſſiones ceu nouas colonias remiſit. Ex ijs autem poſſeſſionibus præter communes reditus, maximũ quotannìs vectigal in eius fiſcum infertur. Porrò in Archiepiſcopi locum quendam inſtituit epiſcopum, cui exiguam eius Archiepiſcopatûs prouentuũ portionẽ attribuit. Poſtquàm autẽ Moſcouitæ eò translati ſunt, vnà etiàm ſuos errores eò inuexerunt. Habuit verò iſte Iohannes Baſilius ex Sophia Emanuelis regis Conſtantinopolitani filia Helenam filiam, quæ nupſit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidemque poſteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hæ nuptiæ vtriuſque partis diſſenſiones & acerbitates omnes è medio ſublaturæ, ſed cùm Polonus negligentiùs præſtaret quiddam, quod ſe facturum receperat, Iohannes Baſilius bellum ei facit, & prælio commiſſo victor euadit, capto Conſtantino regis Poloni duce egregio cum pleriſq; nobilibus, multiſq; occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Porrò Conſtantinus oblata occaſione è Moſcouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moſcouita libertate donatus eſſet ea cõditione, vt relicto Alexãdro, ipſi ſeruiret. Idem autem Conſtantinus poſteà magnam dedit Moſcouitarum ſtragem, vt ſuo loco dicetur. Quanuìs autẽ huius Iohannis Baſilij magna fuerit potentia, magnæq; opes, tamẽ Tartaris parére cogebatur, adeò vt legatis Tartarorum

Nouogardia.

torũ extra vrbem obuiàm procederet, eosq́; ſedẽtes ipſe ſtans audiret. Tandèm illo mortuo, ſucceſſorem habuit Baſilium Iohannis, qui intra paucos adhuc annos Moſcouitico fruitus eſt imperio. Is apud ſe captiuũ tenuit Demetrium, fratris ſui Iohannis filium, quem auus Iohannes Baſilius, mortuo ipſius Demetrij patre Iohãne, totius Ruſſiæ monarcham deſignârat. Mortuo deindè hoc quoq; Demetrio, Baſilius imperat, & nõ modò quę à patre illi relicta erant, conſeruauit, veiùm etiàm multas prouincias nõ tam bello quàm induſtria quadã ſuo imperio adiecit. Nanq; & Pleſcouiam & inſignẽ Principatum Smolenczko, qui centum ampliùs annis Lituanis paruerat, ſibi ſubdidit, ſicut infrà dicetur. At tamen in bello plerunq; infelix fuit, ac nihilo minùs à ſuis feliciſſimus prædicabatur. Imperio in ſuos vtebatur duro & vix tolerabili, adeò vt nè fratribus quidẽ ſuis germanis, nec vlli principi caſtra vel munitiones permitteret: Omnes illi ſuis ſumptibus, ſiue in aula, ſiue in bello, ſiue in legationibus eorum vellet opera vti, ſeruire cogebantur: Quibuſdam tñ grauiora munia obeuntibus prę fecturas, aut villas, aut prædia attribuit plerũq; in ſeſquianum, de quibus tamen certos cenſus ipſi Principi perſoluerent: eo ſpatio elapſo, totũ ſexenniũ gratìs ſeruire cõpellebantur. Voluit quãdoq; ad Maximilianum Cęſarem legatũ mittere quendam ex intimis ſecretarijs ſuis, ſed cùm is viaticũ ſibi deeſſe diceret, in perpetuos carceres coniectus, tandèm perijt miſerrimè, omniaq́; eius bona Princeps ſibi vendicauit, fratribus ac hæredibus eius nè terũcio quidẽ relicto. Quicquid legati ipſis donatum reportarent, quod alicuius eſſet precij, id ferè ſibi dari volebat. Miſerat quãdoq; legatos ad Carolum V. Imp. qui illis graues torques aureos, & Hiſpanicam auream monetam dono dedit: quin & Ferdinandus Caroli frater argenteis poculis, aureis & argẽteis pannis, itemque Germanica aurea moneta eos donauit. At vbì domũ rediêre, mox princeps Baſilius & torques & pocula & maiorem Hiſpanicorum aureorum partem ad ſe rapuit. Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebatur, vt liberrimè de omnium vita & facultatibus ſtatuerit, nec quiſquam ei auſus fuerit reſiſtere: immò perſuaſum habebant, eius voluntatẽ non aliam eſſe, quàm ipſius Dei: vocabantq́; eum clauigerũ & cubicularium Dei. Ea immanitate gens ipſa effera & crudelis efficiebatur, quanquã incertũ eſt, vtrũ ipſius gẽtis imma-

Moſcouitæ párent Tartaris.

Baſilius Iohannis dux quàm duro preſſerit iugo Moſcouitas.

Duriſſima ſeruitus Moſcouitarũ.

immanitas & duritia eiuſmodi tyrānidem mereatur, an hac tyrānide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iſte Baſilius primus vſurpauit, cùm alij ante eum magni Duces dicti ſint, tametſi pater eius Dominū totius Ruſſiæ ſe ſcripſit. Quin etiàm ab omnibus Imperator appellatus eſt, quod errore factum, dubium non eſt. Cùm autem ſcriberet regi Poloniæ, omiſſo regis titulo, magnum Ducē ſe vocauit. Nam neuter horum, alterius literas nouo titulo auctas recipere dignabatur. Duxit idem Baſilius primò vxorem Salomeam, cuiuſdam nobilis ſui filiam: ſed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non ſuſcepiſſet, eam anno Chriſti 1526. valdè quidem repugnātem, in monaſterium intruſit, & cuiuſdam Ducis filiam Helenā ſibi copulauit, ex qua ſuſcepit filium Iohānem anno 1528. qui rerum apud Moſcouitas potítus eſt, patre mortuo, & matre veneno ſublata neſcio cuius vel iuſſu vel opera. Quòd ad religionem attinet, colunt Moſcouitæ ſiue Rutheni Chriſtum, ſed more Græcorum. Græci verò ſæpè à Romanæ eccleſiæ obedientia receſſerunt, & identidèm ad pacem & concordiam ſe receperunt. Epiſcopi Conſtantinopolitani, quòd in ampliſſima vrbe, & quæ noua Roma diceretur, ſedem obtinerent, magnoperè in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis pōtificibus vel etiàm parem obtinerent authoritatem. In prima illa Conſtantinopolitana Synodo, quæ eſt vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Conſtantinopolitano epiſcopo. Sed q̄ ille Canon non ſit receptus, vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & èximia vitæ ſanctimonia præditum fuiſſe negare nemo poteſt, ſcripta ſatìs declarant. Nam cùm in Chalcedonenſi ampliſſima Synodo Anatolius Cōſtantinopolis Antiſtes à Patribus callidè impetrâſſet, vt proximam à Romano Præſule Cōſtantinopolitanus dignitatem obtineret, vbì id Leo Pontifex reſciuit, modis omnibus ſe oppoſuit, effecitque vt Anatolij callida conſilia prorsùs irrita fierent, neq; ratum haberetur, quod ille non rectè atque ordine impetrâſſet. Et certè Leo Pontifex affirmare videtur, primæ Synodi Cōſtantinopolitanæ Canonem antè dictum, nunquàm ad Romanæ ſedis notitiam veniſſe. Sic enim ſcribit ad Anatolium Epiſtola 53. Perſuaſioni tuæ in nullo penitùs ſuffragatur quorūdam Epiſcoporum ante ſexaginta, vt

Rex apud Moſcouitas quis primus dictus.

Moſcouitæ ritus Græcorū ſequūtur.

Epiſcoporum Conſtantinopolis arrogantia.

ta,vt iactas,annos(nam non multò plus temporis inter Conſtantinopolitanam & Chalcedonenſem Synodos fluxit) facta ſubſcriptio, nunquamq; à prædeceſſoribus tuis ad Apoſtolicę Sedis tranſmiſſa notitiam,cui ab initio ſuì caducę,dudumq; collapſę,ſera nunc & inutilia ſubijcere fomenta voluiſti, eliciẽdo à fratribus ſpeciem conſenſionis, quam tibi in ſuam iniuriam verecũdia fatigata præberet. Cur autem ſanctiſſimus Pontifex vſq; adeò ſe oppoſuerit Anatolio illicita appetenti, ipſe eadem Epiſtola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoſcere me dilectioni tuæ beneuolo animo contraire, vt ſaniore cõſilio ab vniuerſalis te Eccleſiæ perturbatione contineas. Nolebat enim optimus Pontifex quicquam derogari priuilegijs Alexandrinę & Antiochenę Eccleſiæ, in Nicena Synodo illi attributis. Fuit deindè temporibus illius longè ſanctiſſimi Pontificis Gregorij primi, Iohannes quidam Cõſtantinopolitanus Epiſcopus, qui ſe nõ dubitauit œcumenicum ſiue vniuerſalem patriarcham vocare, quem titulũ eius vrbis Epiſcopi magno Eccleſiæ ſcandalo poſt eum ſibi vendicârunt. Sed eorum ſuperbia & contumacia tandèm Turcico iugo egregiè compreſſa eſt. Eius Iohãnis epiſcopi intolerandam arrogantiam acritèr ſcriptis caſtigauit Gregorius I. Romanus Pont.integerrimus: at parùm ea res ꝓfuit, Græcis in ſua ſententia permanentibus.Itaque Gręci in quibuſdam à Romana Eccleſia diſſenſerũt, ſed non impunè. Eorũ ritum Moſcouitæ ſecuti, cum Romana Eccleſia non vbiquè conſentiunt: quanquàm fertur patriarcha Cõſtantinopolitanus ab huius principis, qui iam Moſcouitis imperat, (ſi tamen nõ fallor) patre rogatus miſiſſe monachum quendam, qui omnes libros, Canones, & ſingula ſtatuta ad fidem pertinentia,in ordinem recto iudicio redigeret. Cumque multos ille aduertiſſet errores,aiunt dixiſſe Principi, eum planè ſchiſmaticum eſſe,qui Romanum aut Græcũ non ſequatur ritum : ſed paulò pòſt,licèt alioquì Principi charus eſſet,ſublatum è medio.Idem quoquè alteri cuidam Græco mercatori, ſimilitèr dicenti,accidiſſe.Sanè iactant illi ſe ſolos probè Chriſtianos eſſe, nos verò damnant tanquàm deſertores primitiuæ Eccleſiæ & veterum ſanctarum conſtitutionum:Luteranos autem & reliquos horum temporum ſectarios, prorsùs execrantur. In annalibus eorum ſcriptum habetur,D.Andream Apoſtolum ex Gręcia ad Boryſthenem fluuium perlatum, ad montes,vbì nunc

Moſcouitæ ſibi tribuunt veram religionem.

De Andrea Apo-

Chionia

ſtolo quid habeant Annales Rußorũ.

Chionia eſt, nauigâſſe, & terræ Ruſſiæ benè precatũ eſſe, hóminesq; baptizâſſe: Indè ruſsùs ad mare vſq; Germanicum proceſſiſſe, atq; per illud Romam nauigâſſe: ad extremum in Peloponneſo ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Sed hæc quàm ſint vera, ipſi viderint. Certè Andreas Apoſtolus non eos docuit errare. Archiepiſcopi & Epiſcopi omnes totius Rusſiæ, carnibus perpetuò abſtinent. Præfecti monaſteriorum, quos Priores vocãt, in Moſcouia plurimi ſunt, ſed omnes arbitrio Principis eliguntur: Sacerdotes ſeculares habent vxores: iJs mortuis, non licet eis ſacra obire vel ſacrificare, niſi fortè monaſteriũ ingreſsi, iuxta regulam viuant. Si quis etiam laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittunt id quidem, ſed vix legitimum matrimonium eſſe putãt: tertias nuptias ſinè graui cauſa non permittunt: quartas omninò damnant. Admittunt diuortium, & dant libellum repudij: verùm id maximè celant, cùm id religioni & ſtatutis aduerſum eſſe ſciant. Si ſacerdos ad ſecundas ſeſe nuptias transferat, nihil habet cum Clero commercij. Obſeruandum hoc loco eſt, apud Moſcouitas, ſacerdotes non accedere ad ſecundas nuptias. Hoc idem vſq; in præſens etiàm Græci ſeruãt. Vndè apparet improbitas & impudentia hæreticorũ noſtri temporis, qui aſſerere nõ verentur, apud Græcos licere ſacerdotibus vel deciès aliam poſt aliam vxorẽ ducere. Sic enim ſcribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm ſacerdotũ coniugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Græcanica eccleſia, vt ſacerdotes nubant: & non ſolùm mariti eligantur ad ſacerdotiũ, nec vt nubant ſemèl tantùm, ſed quotiès voluerint, etiàm deciès, ſi ità tulerit res. Hoc quidẽ, ſicut & alia multa, impudentiſſimè ille Melanchthon mentitur, ſicut poteſt grauiſſimis teſtimonijs doceri. Et certè quos talium facinorũ nõ pudet, eos nemo abſq; ſummo periculo vlla in re duces ſequi poſſit. Verũ ad rem. Sacerdotũ ſunt tenues prouentus & oblationes. Veſtitum propè eũdem cum laicis habent, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nõ differunt matrimonio? Vt populus, ſic ſacerdos. Monaſteria habent leges ſeueriſſimas, ſed quę paulatìm eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abſtinẽt. Veſtes quotidianæ epiſcoporũ eædem ferè ſunt, quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent, poſt ſeptimam Synodum generalem, nulli vnquàm neque licuiſſe, neque

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moſcouitas.

licere

dicere Concilium œcumenicum indicere aut accedere ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pōtifice, quidam Ruſſiæ Metropolita idem Concilium adijt, vbì etiàm Græci & Armeni Latinis coniuncti & conciliati fuêre: at vbì domum redijt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerē coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, ter in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nā alioquì putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cū magna cordis contritione. Confeſſarius & confitens in medio templo ſtant erecti, ſeruantq; facta cōfeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraq; ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicanti. Communicāt etiàm pueros ſeptennes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi prę ægritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, niſì dum ſacrificant. Pro ægrotis conſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantq; toto anno. Vndè conſtat, ægrotis illos non nisì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem plurimùm repræhendendi videntur, quòd panem nondùm conſecratū, per Eccleſiam circunferunt, & conceptis verbis adorant. Feſtos dies ſolenniores colunt: alijs minùs ſolēnibus ciues & mechanici diuinis interſunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: ſed qui præſtantiores ſunt, compotationibus & cultu corporis feſta venerātur. Feſtum Trinitatis die ſecunda Pentecoſtes, feſtum omnium Sanctorū die octaua Pentecoſtes celebrant. Purgatorium non credunt, ſed putant bonos & malos vſque ad diem iudicij vltimam expectare ſententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre ſacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem poſſe locum ijs impetrari, vbì iudicium extremum expectent. Adſperguntur aqua benedicta, ſed non nisì à ſacerdote. Colunt ſanctos, & inprimìs D. Nicolaū, cuius etiàm recentia apud illos miracula referuntur. In Quadrageſima totas ſeptem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis ſex etiàm à piſcibus abſtinent. Sunt qui Dominicis & ſabbati diebus tantùm

Baptiſmo Moſcouitarū qualis.

Confeſſio apud Moſcouitas vt fiat.

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiam toto anno aſſeruant Moſcouitæ.

De Purgatorio quid Moſcouitæ ſentiāt.

Quadrageſima apud Moſcouitas.

Ieiunium S. Petri. tùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiāt. Seruant etiàm ieiuniū Petri ab octaua Pentecoſtes vſq; ad ferias *Ieiunium diuæ Virginis.* Petri & Pauli. Item ieiunium beatiſſimę Mariæ virginis à prima Auguſti vſq; ad eius Aſſumptionem. Ieiunant præterea ſex ſeptimanis in Aduentu Domini, idque vo- *Ieiunium Aduentûs.* cant ieiunium Philippi, quòd iuxta illorum Calendarium, initium eius contingat feſtum Philippi. Nullius ſancti vigiliā ieiunio venerantur, præter decollationem S. Iohannis Baptiſtæ, quæ eſt 29. Auguſti. Monachi potu acido & aqua fermento mixta in ieiunijs contenti eſſe coguntur. Sacerdotes aqua mulſa & cereuiſia tum vti non poſſunt: quanquàm nunc leges omnes & ſtatuta diffluant ac vitiētur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt, die Mercurij carnibus abſtinēt. Eſt apud illos *Monaſteriū S. Trinitatis.* præcipuum S. Trinitatis monaſterium, vbi S Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admirabilis fit gentium & populorum concurſus, qui monaſterij liberalitate aluntur. Habent Moſcouitæ mulieres iam effœtas, quas proſcurnicas vocant, quæ panem ad *Mulieres Moſcouitarū miſerrimæ.* ſacrificandum coquunt. Miſſam quoquè celebrant, ſed lingua vernacula. Mulieres apud illos miſerrimæ ſunt, quippe perpetuò ferè domi concluſę, vbì nent duntaxàt & fila trahunt, ſed nihil ferè prætereà iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus, quæ domeſticos labores obeunt, & coquunt. Rariſſimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, niſi ſenes admodùm ſint, illis permittitur acceſſus. Quidam Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito ſe ab illo non amari, proptereà quòd eam nunquàm verberaret. Vbì hoc ille audiuit, teſtatus eſt ſe illam impensè amare, nec putâſſe verbera eſſe amoris argumenta. Itaq; duriſſimè eam verberauit, ſenſitq; eius erga ſe amorem ex ipſis verberibus longè auctiorem euaſiſſe. Sæpiùs ergò eam verberauit, ſed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis præcīdit. Omnes Moſcouitæ ſe Principis ſeruos fatentur, & eſt genus hominum ſeruituti magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis ſinè plicis, manicis ſtrictioribus vtūtur. Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius domum ingrediuntur, ſępiùs ſeſe inclinando, & alia quædam faciendo. Habet Princeps diuerſis in locis veredarios, & certū equorum numerum, quibus equis intra triduū nonnunquàm 120. milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem equi parui admodùm ſint, & negligenter curentur.

Sunt

Sunt in Moſcouia diuerſorum generum pelles nobiliſſimæ, zebellinæ, madauricæ, hermelinæ, aſpreolorum, & aliæ non paucæ. Ditio tota principis Moſcouitę ampliſſima eſt, ità vt quidam affirment tam in latum quàm in longū obtinere eam quingenta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia, Ruſſię caput & metropolis eſt. Eiuſdē nominis Prouincia, in qua vrbs hæc ſita eſt, hyemes & frigora habet aſperrima, ità vt aqua in aërem effuſa, priùs cōgeletur, quàm terram contingat, & interdùm arborum rami, pecora & homines frigore pereāt. Nonnunquàm verò etiàm nimio æſtatis ardore nō mediocritèr affliguntur. Quanuìs autem omnes Moſcouitæ vocentur, attamē Moſcouia prouincia neq; lata eſt, neq; ſola páret Moſcouitæ principi, ſed multæ prætereà aliæ: ipſa verò in extremis circa Aſiam Europæ finibus ſita eſt. Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt, & in ipſa Principis caſtrum Italicæ ſtructuræ munitiſſimum, & quod vrbis cuiuſdam amplitudinē præ ſe ferat: quippe in quo præter alia, multæ ſint ædes ſacrę. Domus vrbis plerēq; omnes ligneę ſunt, ſed caſtri propugnacula & principis palatiū ex lateribus conſtructa ſunt. Regio ſalubris eſt, adeò vt vix vnquàm peſtis ibì graſſetur: quāquàm interdùm aliud genus morbi, peſti non diſſimile, patiuntur. Lōgiſſimus illic dies eſt horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moſcouitæ Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem eſſe potentiſſimum, & qui Germaniæ iam immineat, cuius non contemnendā partem in Liuonia ſibi vendicauit: qua de re infrà ſuo loco dicetur. Non dubium eſt, quin ille oblata occaſione maiora ſit attentaturus, nec id difficile admodùm, quandò apud nos, id eſt, in Germania, tàm fœda religionis varietas animos quoq; diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius, qui nunc rerū apud Moſcos potítur: Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia rex & Dominus totius Ruſſię, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Pleſcouiæ, Smolenchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Nouogardiæ terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Riſchouiæ, Beloiæ, Roſtouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, &c. Poſtquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, non ſinè magna Romani imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoquè titulos ſibi

Moſcouiæ amplitudo.

Vrbs Moſcouiæ ampliſſima.

Caſtrum longè maximum.

auxerint. In tota Ruſſia multi ſunt fluuij, multæque paludes. Veteres ſcriptores opinati ſunt, Tanaim fluuium celeberrimum, qui Aſiam ab Europa diſterminat, ex Riphæis montibus oriri, ſed ij montes nuſquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quæ vrbs à Moſcouiæ oppido trigintaſex milliaribus Germanicis diſtat, ex lacu ingenti, qui in longum & latum circiter 1500. Werſt (Werſt/ Italicum ferè milliare eſt) patet, in ſylua quadam ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Schat emergit, quod in Occidentem tendit, ſicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria: deindè reflexo in meridiem curſu, paludes Mæotidis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocant, ab optimorum piſcium copia ſingulari, & quòd vtranque ripam diuerſæ herbæ, radices ſuauiſſimæ, multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaque ijs locis ferarũ ſit copia, quæ facilè ſagittis conficiantur, vt qui illàc proficiſcuntur, non niſi ſale & igni opùs habeant, mirificè prædicant.

Tanais vbì oriatur. *Tanais præconia.*

Lituania. Moſcouiæ proxima eſt Lituania, quę hodiè Poloniæ regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametſi eius incolæ bona ex parte Rutheni ſunt. Vilna eſt eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla eſt, ſita intra colles. Sunt ibì templa multa, & aliquot monaſteria, in quibus excellit eximium Franciſcanorum de Obſeruãtia cœnobium, maximis ſumptibus extructum. Hodiè in ea gente Arriana & Neſtoriana hæreſis pernicioſiſſimè graſſatur, & multas Eccleſias occupat. Sũt ibì hęretici, qui ſacroſanctam & omnibus modis colendam & honorandam Trinitatem, incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atq; hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi Dei, quod ſolum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo, valere oportere, paſsim imperitæ multitudini obtrudũtur, eò certiſſimè intendunt, vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanæ ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur. Nec dubium quin Turcæ & barbaræ nationes mirũ in modum his rerum Chriſtianarum perturbationibus & exagitationibus lætẽtur, quippe quæ illis quandoq; optatiſſimam ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigendorum præbituræ occaſionem.

Vilna ciuitas.

Porrò

Porrò licèt Vilnæ, vtì diximus, multæ ſint ædes ſacræ,& ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorum,quàm Romanæ obedientiæ, templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanæ obedientiæ Epiſcopatus,Vilnenſis,Samogithiæ & Chiouiēſis. Lituani mel,ceram,cinerem,picem, aſſeres fabricandis nauibus aptos, etiàm ad exteros tranſmittūt. Sale aliūdè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens,paludibus & fluuijs abundans.Cęli inclementia fit,vt frumētum raró matureſcat. Gens miſera eſt,& duram ſeruit ſeruitutem.Sunt qui ſcribant,etiàm viri graues,à Vuitoldi principis tempore,apud eos hunc ſeruari morem, vt qui capite damnatus eſt, iubente domino, ſeipſum ſuſpēdere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum : & tamen ni faciat, dirè verberatur & excarnificatur,ac tandèm ſuſpenditur : quæ res pleroſq; miſeros metu verberū cogit ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes, vros & alces.Errāt quidam,dum vros vocant biſontes, cùm tamen biſontes multùm ab vris,bouinam formam habentibus, differāt : quādò biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moſchum redolentibus, capite breui,oculis grandioribus & toruis,quaſi ardentibus, fronte lata : cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines inſidere queant. In tergo extat gibbus elatior, priore & poſteriore corporis parte humiliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui ſunt boues ſylueſtres, nec à domeſticis differunt, niſì quòd omnes nigri ſunt, albicante commixtìm linea dorſum obtinēte. Alces verò animal eſt ceruo procerius, auribus & naribus prominulis,cornibus à ceruo nōnihìl diuerſis, colore item magìs ad albedinem tendente. currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, ſed gradarij inſtàr. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel Ruthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogandus eſt Deus, vt nos ab hæreſibus & improbis moribus repurgatos, non patiatur vel Tartaris,vel Turcis, vel etiàm Moſcouitis dirè caſtigandos obijci : quanquàm verendum eſt, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani Pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto Dei iudicio ſub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vſqueadeò intoleranda premant ſeruitute, vt nos

Supplicij crudele genus.

Vri & Biſontes vt differant.

Alces animal quale.

ipſius quoquè vitæ noſtræ pertædeat. Certè Philippus Melanchthon nõ longè ante obitum ſuum, cùm à quibuſdã nedùm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Luteranæ ſectæ addictiſſimis, parùm cõmodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò tandèm euaſura videantur, cogitetur, inquit ille Luteranorũ Coryphæus Melanchthon. Verùm de his alibì.

Melanchthonis de Luteranis ſentẽtia.

Peſtis ſæua in Germania.

ANNO 1502. ſæuiſſima peſtis omnem Germaniam longè lateque populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirum eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentæ ſunt, quæ ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthuc verò in tertium vſque durauit annum.

Ruſticorũ Spirenſiũ cõſpiratio

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt conſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos, cõtra iuſiurãdum & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerunt: & niſì Numinis prouidẽtia id malum breuì detectum fuiſſet, illa hominum fæx poſteà præ multitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppida, qui quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratum concitarent, ipſorumque factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerant, penès quos rerum eſſet ſumma poteſtas, quibusque vniuerſi ſine vlla contradictione parérent.

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locum vnum omnes conuenirent, eccè capti ſunt duo huius perfidiæ authores, qui quæſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua nefanda conſilia enunciârunt, quæ eò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinæ hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirenſem Epiſco-

Epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodam ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & omni ſupplicio digni, tamen videbantur ſibi homines deploratæ cæcitatis & ſtultitiæ æquam & bonam fouere cauſam: atque vt res tam nefaria proſperos haberet ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt Deus tantæ nequitiæ ſe patronum & fautorem præberet. Preces erant quinque orationes Dominicæ & totidem Angelicæ Salutationes, flexis genibus dicendæ. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem Matrem & Iohannem Euangeliſtam, quaſi Sancti hominum ſceleribus faueāt. Verùm Maximiliano Cæſare grauitèr in eos animaduertente, publicè ſuæ temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorū captis & vltimo ſupplicio affectis. Eos exitus plerūquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, præſertìm aduersùs Magiſtratus, quibus diuinæ literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuiſque authoribus vtplurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarū peruigilem curam gerente Diuina prouidentia, quę etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quæque moliri, non tamen patitur ſempèr eos voto potiri ſuo. Habebant coniurati iſti teſſeram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs deprehenderentur, eaque erat eiuſmodi, vtſi quis eius fœderis eſſet, percōtatus ab alio, Was iſt nun für ein weſen? id eſt, Quis modò rerum ſtatus eſt? interrogatus reſponderet, Wir mögen vor den pfaffen nit geneſen/ hoc eſt, Nos præ clero ſalui eſſe non poſſumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum ſolo clero negocium habituri, ſed ſub hoc prætextu iugum omne cuiuſcunque Magiſtratûs, à ſuis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ ſorte ſua contenti, cùm tamen rectè à Poëta dictum ſit, O fortunatos nimiùm, ſua ſi bona nôrint, Agricolas. Et certè priſci illi ethnici, quem ampliſſimè & inſigniter prædicare voluiſſent, eum bonum agricolam, bonumque colonum dicebant. Et Cicero ipſe, Nihil eſt, inquit, agricultura meliꝰ, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Preces ſiūt in fauorē ſcelerum.

Huius anni mēſe Septembri Vualtherus à Plettenberg Magiſter Liuonienſis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce perſuaſus, bellum

Vualtherus à Plettenberg.

mouit Moſcouiæ Principi. Promiſerat Alexander, ſe cum magnis copijs ipſi ſubſidio venturum. At vbi Moſci Plettenbergij aduentum ſenſêre, cum ingenti multitudine ei occurrunt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius ſe ſinè ſumma turpitudine & periculo non poſſe retrocedere, ſuos hortatur ad pugnam, & diſploſis tormentis acriq́ue facta impreſſiône, hoſtes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ ſuorum paucitate & graui armatura perſequi non poſſet, Moſcouitæ re, vt erat, animaduerſa, quòd pauci eſſent cũ Plettenbergio, rurſùs ſeſe colligunt, coguntq́ue in ordines: aggreſſiq́ue peditatum Plettenbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienſes quidam Lucas Hamerſteter, qui ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum eſt, vt quadringenti ferè pedites, à Moſcouitis crudelitèr perimerentur, reliqua turba cum equitatu ad ſuos, ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erãt cum Magiſtro Liuonienſi, alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rurſùs prælium inſtauraſſent. Eſt Liuonia non ità pridèm, nempè Anno ſalutis 1190. aut circitèr, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam tamen Teutonicorum militum Ordo multùm illic & auxit, & tutatus eſt in noſtram vſque ætatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe præbuit, vt dicemus ſuo loco. Olìm cùm eſſent præpotẽtes, etiàm primarij eius Ordinis viri, fratres ſe ſcribebant & vocabant. Hodiè in Liuonia etiàm habitum Ordinis candidum abiecerũt. Legi ego priuilegium quoddam ab illo Ordine in Liuonia datũ Lubecenſibus, quorum erga ſe fidem & beneuolentiam re ipſa erant experti. Eius priuilegij tale eſt initium: Frater Gotfridus Magiſter, commendatores, & vniuerſi fratres domûs Teutonicæ in Liuonia, &c. Datæ erant hæ literæ anno Chriſti 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieq́ue tanta eſt idiomatum varietas: alitèr enim loquuntur Liuones, alitèr Eſtones, Letti quoquè ſecùs atquè Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupant, cùm alioquì Arces & Oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres præcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia: è quibus

Liuonia quãdò ad fidem conuerſa.

Idiomata varia in Liuonia.

quibus Reualia, quod mirum videri poſſit, Epiſcopum *Reualiæ*
habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lundenſi in Dania. Sed *Epiſcopus*
huius ratio eſt, quòd olìm Vualdemarus rex Daniæ *cui ſubſit.*
eius nominis ſecũdus, Reualiam extruxit, & repertum
illic populum iuſſit baptizari, translatis eò ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populũ docerent, & Sacramenta adminiſtrarent.

Hoc etiàm anno Gallorum rex claſſem in Grçciam miſit cõtra Turcas, duce Philippo Raueſteno: qui cùm *Galli in-*
ad Lesbum inſulam perueniſſet, & Mitylenas tormen- *feliciter*
tis oppugnaret, ea ſe ſtrenuitate Turcæ defenderunt, vt *oppugnãt*
re infecta abſcedere cõpulſus ſit, cuius deindè claſſem *Turcas.*
ſæua tempeſtas adeò diſiecit, vt poſt multa pericula dirasque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipſe attigerit. Galli eam improſperam oppugnationem Venetis imputant, qui ſanè circa id tempus, iuncto ſibi Conſaluo, cui ob ſingularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum eſt, Cephaleniam maris Ionij inſulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque ſanctæ Mauræ oppidum ad Leucadem in Nerito inſula.

Per id ferè tempus Galliæ atque Hiſpaniæ reges ex compoſito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipſique eius ditionem inter ſe partiuntur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Galliæ regem nauigauit, & ab illo liberalitèr atque honorificè ſuſceptus eſt, neque id tum ſolùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, ſed etiàm cùm ab Hiſpanis indè rursùs exturbatus eſſet. Ità tum ſinè vulnere Conſaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hiſpani regis redegit, & Alphonſum Frederici filium Tarenti obſedit, ac deindè captum in Hiſpaniam miſit.

Huius Neapolitani regni cauſa quàm multus, idemque Chriſtianus, fuſus ſit ſanguis, ſinè horrore neque dici, neque ſcribi poſſit. Sed dum Chriſtiani inter *Turca creſcit inteſtinis bellis Chriſtianorum.*
ſe eiuſmodi atrocia bella gerunt, mutuisque ſe vulneribus cõficiunt, intereà Turcæ paſsìm ampliſſima Chriſtianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magìs dolendum eſt, tanto interdùm odio inter ſe Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent,

ijsque Chriſtianos oppugnent & prodant. Eiuſmodi inteſtinis & mutuis Chriſtianorum odijs ſuperiori ſeculo Conſtantinopolitanum & Trapezũtinum Imperia, miſerandum in modum Chriſtianis erepta, in Turcicam ſunt redacta ſeruitutem. Quid pleriſque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs diſſenſione, quæ iam longè lateque graſſatur, quandoquè certo certiùs expectandum ſit, niſi pijſſimus Deus pro ſua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet ſcribere, cùm id facilè apud ſe perſpicere queat, quiſquis non omninò mentis & iudicij expers eſt.

ANNO 1503. aſperrima eaque diuturna fuit hyems, quam inſecuta eſt æſtas immodicè æſtuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiam & nimium ſolis ardorem cuncta penè humi naſcentia exaruerint, fœnum inprimìs: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit præterea hic annus porcis admodùm funeſtus & exitioſus.

Philippus Auſtriac⁹ non ſinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Auſtriacus, Maximiliani Cæſaris filius, ex Hiſpania reuerſus eſt in Gallias: cumque Lugduni eſſet, pax ibì confecta eſt inter Cæſarem, Gallos, & Hiſpanos, ſed nõ diù duratura, ſicut ipſe rei euentus paulò pòſt declarauit. Sunt qui ſcribãt, Philippum non ſinè periculo hac tempeſtate fuiſſe in Gallia, quòd Gallorum regi vbiquè omnia exploranti ex Germania ſignificatum eſſet, conſcribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno ſuam nauarent operam. Verùm Philippus apud regem teſtatus eſt, ſe quidem iuſſum eſſe pacem conficere: ſi quid verò interìm Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduerſum, id ſe latére. Atque eam excuſationem Ludouicus rex accepiſſe non malo animo videtur. O quàm felices ſunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentiſſimos reges, quantumuis amplas & opulentas ditiones occupent, tamen ſempèr ferè pluribus inhiare: quod quidem Chriſtus Deus à primo ortu vſque ad extremum vitæ huius diem, in ſumma paupertate apud nos degens, ſuo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretam ſororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuiſendam profectus eſt.

Huius

Huius anni menſe Auguſto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à miniſtris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpſerat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, ſed ille mulæ recèns occiſæ vtero incluſus, alijsque pharmacis adhibitis, ſeruatus eſt. Alexandro ſucceſſit Pius tertius Cardinalis Senenſis, nepos Pij ſecundi: ſed dies tantùm ſexdecim aut ſeptendecim ea potitus dignitate, exceſſit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconſtantiam ſuo præpropero deceſſu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus ſeſe addicat. Eo quoquè defuncto, in eius locum ſuffectus eſt Iulius ſecundus, cuius pontificatûs anno primo Hiſpanis & Gallis de finium diuiſione in regno Neapolitano inter ſe cõtendentibus, Galli tandèm regno Neapolitano cum multa ſuorum cæde depulſi ſunt, Conſaluo Hiſpano Duce fortiſſimo, pro Ferdinando rege ſuo mirificè depugnante. Obſederunt illum aliquandiù Galli apud Barolum, ſed nouis tum Hiſpanorum tum Germanorum auxilijs fretus, Gallos, cæſo illorum Duce Namurſio, profligauit. Cumque rursùm nouus Gallorũ exercitus, Tramulio & Franciſco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò eſſet ingreſſus, Conſaluus eorum caſtra aggreſſus, in fœdam fugam per Formianum littus, non paucis eorum cæſis, illos coniecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Caietam dediderunt ea conditione, vt ſua claſſe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò ſuos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Chriſtianorum arma exercuit, quæ ſi in Turcas & Chriſtiani nominis hoſtes conuerſa potiùs fuiſſent, non dubium quin facilè illi iampridèm coniunctis Chriſtianorum viribus opprimi potuiſſent, ſed noſtris caſtigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Chriſtiana religione initiatarum pluſquàm Babylonica captiuitas, qua ſub Turcis immaniſſimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hiſpaniæ confinia itidèm ingenti prælio Galli ab Hiſpanis victi ſunt.

Alexãder VI. moritur veneno alteri parato.

Pius III. Pontifex fit.

Iulius II. fit Pontifex.

Galli ab Hiſpanis è regno Neapolitano profligantur.

Neapolis crebrò mutat dominos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badenſiũ familia Archiepiſcopus Treuirenſis. Fuit huius perquàm diuturnus epiſcopatus, quippe cui annis ſe-

ptem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Succeſſorem habuit Iacobum ex eadem Marchionum ſtirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conſpicuum, vt vix ea ætas parem habuiſſe feratur. Sunt eius tū naturæ tum gratiæ dotes etiàm Itali admirati. Scripſit de antiqtatibus, quarū fuit diligēs inueſtigator, libros duos. Fuit in Epiſcopatu annis plùs minùs octo.

Impium facinus Picardi cuiuſdam.

Hoc anno Picardus quidā Pariſijs in ſacello, quod ſanctum dicitur, ex manibus ſacrifici ad aram ſtantis & rem diuinam peragentis, vi abſtulit ſacram hoſtiam, & multis adſpectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti ſceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni concrematus eſt. Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, quòd Chriſtus non ſit perſonalitèr, corporalitèr & ſubſtantialitèr, ſed tantùm ſacramentalitèr in Euchariſtia: atque propterea in ea adorari non debeat, &c. Hunc errorem hodieq́ue Zuingliani & Caluiniani ſequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm contra hunc abominandum errorem, & iam olìm, cùm Berengarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doctiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, non iam imprudentes, ſed de induſtria & malitiosè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandum in modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. Luterani enim acerrimè defendunt Chriſti veram & corporalē in Euchariſtia præſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrò Zuingliani non minori contentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporalitèr haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabilitèr diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi Dei prætextu, in certiſſimum idemq́; ſummum & ſempiternum ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliâs.

Picardorū error de Euchariſtia.

Antichriſti nuncij,

Fuit hoc anno poſt ſæuiſſimam peſtem, quæ alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erant in hominibus febres peſtiferæ, inteſtini calores, capitis dolores vix tolerabiles,

ca-

catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, denique nihil hic annus præter clades & calamitates attuliſſe viſus eſt. Id genus flagella Dei admonēt malos vt reſipiſcant: bonos exercent ad patientiam. Verùm plerique omnes caſu putant eueniſſe talia : ità ſit vt maneant ſui ſimiles, & parùm aut nihil corrigantur.

Eiuſdem anni menſe Iulio diem clauſit extremum Heidelbergæ Iohannes Dalburgius Vangionum antiſtes, pontificatûs ſui anno duodecimo. Fuit is Græcè, Latinè, & Hebraicè doctiſſimus, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libētèr lectioni operam dabat. Eius inſignis eruditio non Germanis tantùm, ſed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Præceptorem habuit, in Græcis præſertìm literis, Rudolphum Agricolam Friſium, cuius viri & rara eruditio, & inſignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus eſt, doctrina paritèr & pietate excelluiſſe. Multos doctos viros noſtra ætas habuit, doctos ſimul & pios non perindè multos. *Iohannes Dalburgius Epiſcopus moritur.*

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorum Francophordiæ. cauſa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cæſaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcenſis, ſedis Apoſtolicæ legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus eſt. Is deindè per Vangiones & Nemetes Baſileam vſque progreſſus, certior factus eſt de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierent ad ſacras reliquias trium ſanctarum virginū, Kunegūdis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; miſit ad pagum Eichſel/in cuius parochiali Eccleſia eæ virgines conditæ ſeruabantur, (Eſt autem is pagus Cōſtantienſis diœceſis) Iacobum Merbolt Bambergenſis diœceſis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbì is eò peruenit, tria inſignia miracula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quædam curata eſt, & mutus linguæ vſum recuperauit. Hæc vbì Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolenni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum ſanctitatem tot miracula teſtarentur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè, quibus noui Euangelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent. *Conuētus Electorū Francophordiæ.*

Obijt

Georgius Bauariæ dux moritur.

Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hæredem omnium inſtituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiam ſuam collocauerat. Verùm vbì id perſenſit Albertus propinquior hæres, teſtamento Georgij, tanquàm inualido & nullius roboris, cõtradixit. Cùm autem hac ratione nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius ſororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem ſummoperè in eam curam incubuit, vt lis omnis ſopiretur, & in concordiam principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm consilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones non iniquas admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam

Bellum in Rupertum Palatinũ ſuſcipitur.

ANNO 1504. Maximilianus Romanorum electus Imperator, vbì ſe multa clementia ſingularique humanitate nihil proficere vidit apud Rupertum, quorundam conſilio tranſuersim actum, tum illi, tum omnibus, qui eius partes ſequerentur, aqua & igni interdixit, patriq; eius Philippo Comiti Palatino mandauit, nè filio proſcripto ferret ſuppetias. Tum verò Philippus animo fluctuare cœpit, ſanguine hortante nè filio deeſſet: porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamen paternus affectus, & Imperatoris iuſſione poſthabita, quanta maximè potuit armata manu filio opem tulit. Quamobrèm Maximilianus illi æquè àc filio bellum denunciauit, eorumque res & ditiones omnibus vaſtandas & diripiendas permiſit. Multi igitur principes Maximiliani regis iuſſa capeſſunt, (Erat tum temporis maior, quàm nunc ſit, in Imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauiſſimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vaſtant. Multa quoquè Maximilianus Cæſar ſinè ſanguinis effuſione recuperauit, quæ Palatinatui erant ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata ſunt pagis, monaſterijs, eccleſijs & rebus eccleſiaſticis, quæ ſub proſcriptorum principum ditione erant. Porrò verò nè Maximiliani Cæſaris ira in Philippum amplius inflammaretur, Chriſtophorus Badenſis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementer afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infeſtatione reuocârit. Nolebat prudentiſ-

Maximilianus Cæſar placatur.

dentiſſimus Imperator principem penitùs conteri, præſertìm cùm videret eum iam mediocritèr humiliatum: nec conſultum putauit, ius electionis à Palatinatu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principibus, quòd promptè morem geſsêre Imperatori, cùm eos iuſsiſſet receptui canere. Eiuſmodi obediētia ſi in Imperio permanſiſſet, vel ſolis Germanorum hactenùs ſempèr inuictis viribus Turcica tyrannis opprimi & procùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuiſſet. Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipſius quidem Imperij certiſſimā perniciem. Interìm dum ſic bella feruent in Bauaria & Palatinatu, Rupertus princeps graui cōfectus animi ęgritudine, in ipſo adoleſcentis ætatis flore, anno ætatis ſuę 23. vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè coniunx non longo interuallo ſecuta eſt.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouicus de Helmſtat Epiſcopus Spirenſis, anno pontificatûs ſui vigeſimoſeptimo. Succeſſit illi Philippus Roſenbergius, qui non vno morbo nouem illis annis, quibus geſſit epiſcopum, conflictatus eſt. *Ludouicus Epiſcopus Spirenſis.*

Hoc anno à Baſilio Moſcouitarum principe defecerunt Cazanenſes Tartari. Eſt Cazan regnum ſeptuaginta ferè milliaribus Germanicis diſtans à Nouogardia inferiori. Sunt in eo ſagittarij peritiſſimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores. nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercent mercaturas. Subiecerat illos ſibi Baſilius Moſcouiæ princeps, adeò vt ex eius ſententia reges acciperent. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moſcouiticum à ſuis ceruicibus excuſſerunt. Eam defectionem multa ſecuta ſunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè ſit opùs res peregrinas particulatìm ſubindè repetere & commemorare. Baſilius Moſcouita vbì de Cazanenſium defectione certior eſt factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra illos miſit. Cazanenſes cùm ſe viribus impares cernerent, ad aſtuta conſilia conuertuntur. Opponunt caſtra caſtris tanquàm iuſta acie dimicaturi, ſed fortiſſimis quibuſq; è ſuis in inſidijs collocatis, ipſi fugam ceu territi capeſſunt. Mox aduolant ſolutis ordinibus Moſcouitæ, & dum caſtrorum diripiendis ſpolijs ſecuri inhiant & incumbunt, eccè tibi derepentè Tartari ſagittarij tanto in eos impetu feruntur ex inſidiarum locis, vt non ſolùm fugam arripere, *Cazan regnum.* *Aſtutia Cazanenſium.* *Cazanenſes fugant Moſcouitas.*

ſed

ſed etiam tormenta & machinas bellicas relinquere cogerentur. Mortuo deindè rege illo, ſub quo Cazanēſi à Moſcis defecerant, alius quidam, Scheale dictus, vxorem eius viduā duxit, & auxilio principis Moſcouię & fratris coniugis ſuæ, Cazanum regnum obtinuit. Verùm is inuiſus admodùm fuit Cazanenſibus, tum ob alias cauſas, tum quòd Moſcorum principi addictior eſſe videretur. Itaq; illi vni ex Tauricæ regibus regnum deferunt. Illi aduentanti neceſſariò ceſſit Scheale, ſeq; cum vxoribus, concubinis & omni ſupellectile contulit in Moſcouiam vndè venerat. Accidit hoc anno Domini 1521. Rex Tauricæ fratrem ſuum in Cazanenſe regnum cum magno exercitu poſtquàm introduxit, traiecto Tanai, Moſcouiam rectà contendit. Baſilius Moſcouiæ princeps nihil tale ſuſpicatus, miſit repentè coactum militem contra Tartaros: ſed illi iam Volgam fluuium tranſierant, & Tauricæ atq; Cazanenſis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Moſco grauitèr incumbunt. Cernens autem Baſilius ſe illis imparem, relictis quibuſdam in Moſcouiæ caſtro viris primarijs, adiuncto illis præſidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama ſit, eum aliquandiù ſub fœni aceruo delituiſſe. Tartari vltrà progreſſi, ſummum terrorem Moſcouitis attulêre, ità vt certatìm omnes in ampliſſimum Moſcouiæ caſtrum cum rebus ſuis confugerent: vndè neceſsè erat, certiſſimam oriri peſtem ex tanta hominum colluuie & intolerabili fœtore, ſi hoſtes vel paucos dies ad caſtrum ſubſtitiſſent. Erant tum in caſtro aliquot Germani tormentorū fuſores & magiſtri: eorum opera Moſcouitæ ſeruati ſunt. Iā enim Præfectus arcis, & qui cum eo erant in præſidio, Tartaros muneribus placandos ſtatuerant, & id gratum habuêre Tartari, ſed ea conditione, vt Baſilius ſcriptis literis teſtaretur, ſe perpetuum regi Tartaro tributū perſoluturū, quemadmodùm eius Maiores feciſſent. Scripſit eas literas Baſilius, & Tartarus à Moſcouia receſſit. Erat aūt in eius exercitu Polonus quidam, qui mira aſtutia conabatur caſtrum Moſcouiticum occupare: nec res à periculo aberat, ſub prætextu quodam reuertentibus ſubindè Tartarorum aliquot turmis. Moſcouitæ quidem iam planè animum deſpōderant, ſed machinarum ſiue bombardarum magiſter Iohannes Iordanus, ex valle Oeni oriundus in Germania, ex ſuo arbitrio tormentis ordine collocatis, & in Tartaros ac

Princeps Moſcus turpitèr latitat.

Germani ſeruant Moſcouitas.

Litua-

Lituanos diſploſis,eos omnes ingenti terrore correptos in fugam coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfe-ctũ arcis conqueritur, ſed ille ſuo iniuſſu tormenta ex-onerata reſpondet. Itaq; ille ſibi tormentorũ artificem dari poſtulat, & certè parùm abfuit,quin pro tanto be-neficio Tartaris deditus fuiſſet bombardarius,nisi vni-us præfecti authoritate & humanitate ſeruatus eſſet. Porrò Tartarus confeſtìm abſceſſit,adeò vt literas pen-dendi tributi annui in arce reliquerit.Fertur aũt octin-genta hominũ millia, quanquàm id incredibile videa-tur, ex Moſcouia in captiuitatem abduxiſſe : quos par-tìm Turcis in Capha vendiderit, partìm interfecerit. Nam Tartari infirmos & ſenes ità ſolent iuuenibus, quouis genere mortis perimendos,obijcere,quô primæ militiæ tyrocinia indè addiſcant, vt apud nos lepores canibus. Qui autem venduntur, perpetuos ſex annos ſeruiunt, hauddubiè duram ſeruitutem : indè quidem liberi fiunt,ſed è prouincia diſcedere non audent. Poſt-quàm Tartari in Tauricam abiêre,Baſilius Moſcouiam redijt,atque ſequenti anno cum maximis copijs,atque etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Mo-ſcouitæ in bellis vſi fuerant, Tartaros debellatũ abijt. Sed cùm ea vice parùm profeciſſet, alio anno maiorem etiàm exercitum in Tartaros, duce Michaële Georgij, vno ex præcipuis conſiliarijs ſuis,miſit, qui regem Ca-zanenſem oppugnarent. Verùm ea oppugnatio hunc finem habuit, vt Moſcouitæ multa preſſi commeatûs inopia, Tartaris eum miris modis non ſemèl intercipi-entibus, tandèm ſoluta Cazanenſis caſtri obſidione, non ſinè dedecore in Moſcouiam reuerſi ſint, ea condi-tione,quòd Tartari miſſa legatione, à principe Baſilio pacem peterent. Ferunt in eo exercitu Moſcouitarum fuiſſe ad centum & octoginta millia. Præfectum auro Tartarico corruptum, quidam putant ab occupanda arce Cazaneñ abſtinuiſſe, cùm non deeſſet opportuni-tas. Non longe ab his Cazanenſibus Tartaris in qua-dam inſula à grauiſſimis viris narratur ſemẽ quoddam inueniri, non abſimile melonum ſemini, paulò tamen maius & rotundius, ex eoque in terram condito quid-dam agno ſimilimum enaſci, quinque palmarum alti-tudine. Nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recèns editi, pellẽ etiàm ſubtiliſſimam habere,qua permulti ijs in locis ad ſubducẽda capitum tegmina vtantur. Tum quoquè plantam illam,ſi tamen

Captiui Moſcouitæ.

Tartarorum crudelitas.

Semen quoddam admirabile in Inſula quadã.

Agnus è terra naſcitur.

ſic

ſic dicenda ſit, carnem quidem nullam, attamen ſanguinem habere, ſed carnis loco materiam quandã cancrorum carni perſimilem: vngulas verò nõ vt agni corneas, ſed pilis quibuſdam ad cornu ſimilitudinem veſtitas: radicem illi ad vmbilicum ceu ventris medium eſſe: viuere autem tantiſpèr, donèc depaſtis circùm ſe herbis, radix ipſa pabuli inopia areſcat. Deniquè miram eius eſſe ſuauitatem, quæ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitet. Hoc quidem propemodùm commentitium eſſe videtur, nisì à multis minimè contemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid præpotenti Deo difficile eſt? quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Bertoldus Epiſcopus Moguntinus.

ANNO 1505. exceſſit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergenſibus Archiepiſcopus Moguntinus, anno pontificatûs ſui 21. Multæ huius pontificis commemorantur egregiæ dotes, ſingularis prudentia & authoritas, ingenij acumen, præclara facundia, in rebus agendis multa circunſpectio, conſilij maturitas, inſignis experientia, laborum inuicta tolerantia. Fertur etiàm Eccleſiam Moguntinam, tum temporis nõ mediocri ære alieno prægrauatam, magna ex parte reſtituiſſe. Succeſſit ei Iacobus de Liebenſtain Sueuus, ſummæ ædis Moguntinæ decanus, vita & moribus inculpatis, ſed calculi morbo vehementèr afflictus. Solent plerunquè homines illos miſeros iudicare, qui duris conflictentur morbis, & aduerſis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui proſpera ſempèr fruantur fortuna & valetudine. Sed ſcriptura diuina pijs omnibus non ferè nisì aduerſa & aſpera in hac vita euentura prædicit, impijs verò iucunda & proſpera. Dionyſius Areopagita vetuſtiſſimus, idemq́ue ſanctiſſimus ſcriptor, libro de Diuinis Nominibus cap. 8. Hoc verè, inquit, dici poteſt, potiùs eſſe diuinæ iuſtitiæ proprium, non demulcere & diſſoluere virilem optimi cuiuſque animum terrenorum bonorũ largitionibus. Immò & Dominus ipſe in Apocalypſi, Ego quos amo, ait, arguo & caſtigo. Porrò de impijs alio loco, Dimiſi eos, inquit, ſecundùm deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis. Hoc obitèr dictum ſit propter multorum cæca iudicia, qui rebus ad voluntatem fluentibus, putant propicium ſe habere Deum, licèt malè viuant: contrà verò iratum, ſi ſecùs accidat, etiamſi ſtudeant benè viuere.

Iacobus de Liebenſtain.

Apoc. 3.
Pſal. 80.

Eodem

Eodem anno ſub menſis Iulij initium Maximilianus Cæſar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax conciliata eſt inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propoſitas, Cæſar ſub grauiſſima læſæ Maieſtatis pœna ſeruari iuſſit. Interìm verò dum Conuentus hic Coloniæ agitur, Maximilianus de Geldrenſium rebellione fit certior. Itaque conuocatis principibus, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriam proficiſcitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obſidebant. Dux vbì ſenſit non contemnendas Cæſaris vires, ſaniori vſus conſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cæſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus redijt, magna eius ampliſſimę vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota vrbe campanis alacritèr concrepantibus.

Comitia Coloniæ Agrippinæ.

Maximilianus domat Geldros.

Viſus eſt hoc anno ſæuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septentrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

ANNO 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacę domûs dominatione deficiunt ad Heluetios, pactumque cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tempus rebellabant Hungari. Qua re cognita, Maximilianus Cæſar multo conſcripto milite Presburgum oppidum obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent Cæſaris magnum animum, copioſumque exercitum, pacem poſtulârunt, eamque interuentu quorundam antiſtitum & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthiæ Huniadis clariſſimi Hungariæ regis, Maximilianus eius relictam viduam Beatricem, filiam Ferdinandi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cũctantiùs ageret, præuentus eſt ab Vladislao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmiæ regnum obtinebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladislaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſque legitima prole decederet, Hungariæ Bohemiæque regna ad eum eiuſque ſucceſſores deuoluerentur. Vladislao autem ſucceſſit

Mulhuſiũ deficit ad Heluetios.

Vladislaus fit Hũgariæ rex.

filius eius Ludouicus, cuius ſoror Anna nupſit Ferdinando optimo & Chriſtianiſſimo principi, qui non ſolùm Hungariæ, ſed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus eſt.

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni oram ſæuiſſima porcorum lues, ità vt nemo ferè pleriſq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempeſtate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatum à Maximiliano Cæſare tanquàm Imperij beneficiarius accepiſſet, pacem & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Chriſtiano pace & ocio frui, nouis ſubindè bellis & bellorum cauſis, quibus paulatìm Chriſtiana Reſpub. miſerabilitèr attrita eſt, emergentibus.

Ioachimus elector Brandeburgicus inſtituit Academiam Francophordienſem.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus inſignis princeps, Academiam pulcherrimam inſtituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohoneſtante. Eſt ſitus oppidi amœniſſimus: præterlabitur Viadrus fluuius piſcoſus, quem alij Oderam vocant, multiq; colles vinearij præcipuam adferunt ſpectantibus voluptatem, & quod ſtudioſos facilè allicere ſolet, paruo illic viuitur, & commodiſſima habentur ſtudioſorum habitacula. Sequuntur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitę ſuæ ſpatio Ioachimus Princeps vehementèr abhorruit, nec in ſua eam ditione diſſeminari paſſus eſt. Fuit autem idem Princeps etiàm Latinè doctus, & ſtudiorum atque ſtudioſorum præcipuus fautor & Mecœnas.

Tumultus in Vlysbona.

Eiuſdem anni menſe Aprili Vlysbonæ in Luſitania ingens ciuium in Iudæos recèns baptizatos tumultus concitatus eſt, quòd ij ſimulatè tantùm ſalutaribus vndis tingi ſe permiſiſſent, cùm interìm nihilo minùs Iudaico ritu clàm Paſcha celebrarent. Tulit id moleſtiſſimè populus Chriſtianus, & apud regem de ijs queſtus eſt. Rex ſedecim ex illis capi quidem iuſſit, ſed poſteà impunè dimitti. Cernens hoc populus, muſſitat contra regem & præfectum, tanquàm muneribus corruptos: factaque conſpiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuantur contra Iudæos pſeudochriſtianos. Aderant illis adhortatores tres monaſticæ vitæ cultores, & per vrbem vociferabantur, Miſericordia Miſericordia: ſequantur nos quotquot Chriſti fidem & crucem diligunt: cædantur omnes

omnes ſacrilegi Iudæi, qui baptiſmum prophanârunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concurſus, vt ſolet in eiuſmodi tumultibus, perque vrbis plateas volitantes, Iudæos omnes recentèr baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad ſexcentos vſque trucidant, & in ſancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. Deniquè intra paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur. Aberat per id tempus rex Luſitanus ab Vlysbona aliquot milliaribus. Vbi autem de hac cæde certior eſt factus, indignè tulit, iuſſitque in Iudæos excitatæ perſecutionis authores compræhendi. Capti ſunt igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è quibus aliquot ſunt flammis conſumpti, alij capite plexi, nõnulli in crucẽ acti: pleriq; facultatibus omnibus nudati, è patria in exilium pulſi ſunt. Fuit quidem zelus ille non repræhendendus, quo deteſtabantur Iudæorum perfidiam: ſed non videtur laudanda temeritas, qua priuata authoritate de illis ſupplicium ſumere voluerunt. Vetus lex in omni ſacrificio iubet ſal offerri, hoc eſt, vt etiàm rectè facta noſtra, ex rectæ rationis præſcripto prudenter & moderatè, nihil temerè & inconſultò, geramus. Nam alioquì ſinè hac prudentia & moderatione, ſiue (vt habet vulgaris loquendi vſus) ſine hac diſcretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, ſumma iniuria.

Trucidantur Iudæi.

Rex eam necẽ vindicat.

Leuit. 2.

Apparuit hoc anno cometes menſe Auguſto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem ſub vrſa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis ſignum occupans. Viſus eſt prænunciare mortem illuſtriſſimi Principis Philippi, regis Hiſpaniæ, Archiducis Auſtriæ, &c. Mortua enim Elizabeth regina Caſtellę, Ferdinãdi regis Hiſpaniæ vxore, ſine virilis ſexûs liberis, regni Caſtellæ hæreditas ad Iohannã eius filiam natù maiorem peruenit, quæ Philippo nupſerat. Is igitur dotis nomine id regnum conſecutus, magna parata claſſe, ex Flandria ſoluit, Hiſpaniam petiturus, multis ſtipatus nobilibus ac illuſtribus viris. Sed inter nauigandum ſæua tempeſtas deimprouisò orta eſt, & claſſis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm diſſipatur, ac naues aliæ aliò circa Angliæ litt⁹ propellũtur. Nauis

Cometes prænuncius mortis Philippi Auſtriaci.

Tempeſtas diſſipat claſſem.

Vuinmuthum. prætoria cum duabus aliiſ[in*Vynmuthũ portum perlata eſt, vbì rex Philippus & animo & corpore ob maris inſolentiam defatigatus, ſcapha cõſcenſa,in terram ſe eiecit. Vbì rumor increbuit, peregrinas appuliſſe naues,fit repentè concurſus accolárum,præſertìm nobilium ad eam oram degentium,vt vi depellant,ſi hoſtiles ſint. At poſtquàm didicêre amicas eſſe, Thomas Trencherdius eques Philippum,adit, & obnixè precatur, vt ad ipſius vicinum domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorum manu ſtipatus. Is vnà cum Thoma orat Philippum, nè inſalutato Angliæ rege diſcedat,præſertìm intra biduum,aut ad ſummum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob temporis anguſtiam,deindè aſſentitur. Henricus rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitque heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipſum deducant. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in caſtrum Vuideſorium proficiſcitur, nec multò pòſt etiàm Iohanna coniunx eius ſecuta eſt. Rex autem poſt multa amica colloquia Philippum duxit Londinum regni caput. Ad extremum renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hiſpaniam proficiſcitur. Iam enim reddita dudùm tranquillitate,claſſis diſiecta,ad Angliæ littus conuenerat. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, receptus eſt Philippus tanto Hiſpaniæ procerum ſtudio, vt Ferdinandum regem ſocerum deſererent, cui tanquàm ætate iam affecta, nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouum regem annos natum 28. & vitæ ſplendore florentem, anteferebant. Ferdinandus verò eam ſuorum leuitatem deteſtatus, Neapolim nauigauit. At Philippus paulò pòſt ab cæli noua intemperie febre correptus,in Burgeñ oppidi caſtro vita functus eſt, magno ſuî pleriſque omnibus deſiderio relicto. Genuit ex Iohanna liberos ſex, mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Romanorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleonoram, * Elizabeth, Mariam & Catharinam. Fuit autem ſtatura iuſta, facie venuſta, corpore craſſo, ingenio bono, animo fòrti & liberali. Eſt hoc quoquè exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miſeriæ, quandò tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ mirificè arridentis ſplendore, in eo ætatis flore & robore, præter omnem expectationem rebus humanis eximitur, aliſque

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

Philippus ab Hiſpanis propenſiſsimis animis ſuſcipitur.

Philippus moritur.

** Iſabelã,*

jsque ſuo exēplo luculentèr oſtendit, quàm nihil ſit ſub ſole diuturnum, quàm meritò contemnēda ſint omnia, quæ poſſit offerre hic mundus. Filij hominum, vſque-quò graui corde? vt quid diligitis vanitatē, & quæritis mendacium? *Pſal 4.*

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum præpotentem, Gallorum viribus adiutus, Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitum admouerant, cùm Bentiuolus ſenex ſeptuagenarius, malè ſibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificentiſſimæ ſtructuræ, mediū vrbis locum occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, concurrentis populi impetu à fundamentis euerſa eſt. Eſt Bononia inſignis & ampla, & vel maximè populoſa Italiæ vrbs, olim quidem ſubiecta Exarchatui, ſed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pontificibus, quibus hodieque páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendæ neceſſarijs & accommodis, atque erga exteros ſingulari quadam vtitur ciuilitate & humanitate. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ ſibi non ſemèl dominium vendicârit: ſed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò ſtudiorum parens dici poſſe videatur. *Iulius Pōtifex occupat Bononiam.*

ANNO 1507. Genuenſes, pulſa nobilitate, ſtatum popularem induxerunt, Paulo Nouio viro plebeio ad ſummū honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorū rex Ludouicus armis ſubegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iuſſit. Hęc vrbs ſæpè mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clariſſima eſt, potens quondàm in mari, ità vt vſque ad Peram Conſtantinopoli vicinam imperium protulerit ſuū, multisq; inſulis dominata ſit. Pulcherrimis abundat ædificijs, multisque opibus, portuque fruitur commodo. *Genueſes pellunt ex vrbe nobilitatem.*

Ortum eſt etiàm bellum inter Maximilianum Cæſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridentinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorum ſtragem edidit, aliquot etiàm Germanicæ ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cæſar ea *Bellū inter Maximilianum & Venetos.*

affectus iniuria, cum Pontifice & Galliȩ rege Ludouico aduersùs Venetos Cameraci coniurauit, idque tanto ſilentio, vt cùm fœdus illud, quod Italiæ ſupremam propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tandèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat comitia, vbì multa de Venetis queſtus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipſum conſpirâſſent. Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia, quod in annum vſque 1517. perdurauit, maximo Venetæ Reipublicæ detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones ſuas, multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoquè manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrente, ad pugnam ventum eſt, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra pauciſſimos dies ſinè vulnere Bergomum, Cremonam, Cremam & Brixiam Galliæ rex recepit. Veronam, Vincentiam atque Patauium Cæſar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apuliæ vrbes, Sipontum, Tranium, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit. In hac Venetæ Reipublicæ penè ſuprema calamitate Turcicus Imperator non modò fidem ſeruauit, ſed etiàm copias auxiliares Venetis ſtudioſè obtulit. At illi, quod certè præclaram in eis meretur laudem, gratias quidem egérunt Turcæ, quòd fidem egregiè coleret, ſed tamen eius auxilijs ſibi minimè vtendum putârunt, puto, deteſtati barbari regis in Chriſtianam religionem odium inexpiabile, licèt Chriſtianos quoſdam ſubindè non puduerit cum illis impijs Chriſti Dei hoſtibus, contra Chriſtianos fœdus percutere, & ad Chriſtianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quaſi verò neſcirent, eiuſmodi ferè occaſione Græcorum imperium ab illis ſpurciſſimis porcis ſuperiori ſeculo occupatum.

Gallus vincit Venetos.

Veneti noſlunt vti auxilio Turcico.

Grando ſæuiſſima.

Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit ſæuiſſima grandinis tempeſtas, præſertìm in ditione Vuirtenbergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & feneſtras & tecta ædium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intem-

tempeſtæ noctis ſilentio, turbo vehemens tantam excitauit tempeſtatem, vt & arbores radicitùs euulſæ atque procùl diſiectæ, & ædificiorum tecta ac tegulæ abreptæ, domus & horrea concuſſa, plurimaque arboribus damna data ſint. Eodem anno Carolus Geldriæ Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehementèr afflixit, & prædas ex illis egit egregiè. Anno ſequente idem à populatoribus illis actitatum eſt, ſed non pari rerum ſucceſſu. Nam dum onuſti præda ad ſuos ſe recipere volunt, à Namurcenſibus cęſi atque proſtrati ſunt. *Geldrus vexat Brabantos.*

ANNO 1508. æſtas perpetuis fuit pluuijs madida, quę res locis non paucis porcos & boues tabida quadam lue & peſte intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno 3. Calend. Martij obijt Philippus Palatinus princeps poſt diuturnos podagræ, chiragræ & calculi toleratos acerbos cruciatus. Hi morbi inter acutos numerantur à medicis, qui mirabilitèr affligunt & excruciant corpus humanum, ità vt nonnunquàm furore & amentia corripiantur, qui ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps ſeptem filios & tres filias, quarum poſtremò genita, Diui Benedicti complexa inſtitutum, ſanctè & piè vixit: multò felicior, contempto mundo, quàm aliæ ſorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuère. Obijt non longè pòſt etiàm Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu ſucceſſit, Ludouico & Erneſto, itemq; filiabus quatuor. Coniugem habuit ſororē Maximiliani Cæſaris, quæ ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens, vt Chriſto immortali ſponſo totā ſe liberiùs tradere poſſet, Monaci, quod eſt pulcherrimū Bauariæ oppidū, monaſticum eſt viuendi cōplexa genus, egregiū de ſe præbens eximij in Deum amoris & virilis conſtantiæ exemplum, rarū in principibus fœminis, vt poſthabitis pompis & vanitatibus ſeculi, cupiant vni vacare Deo: ſed quanto rarius, eo præſtantius. Omnia enim præclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Ariſtoteles. Fecit olìm idem Cōſtantia Conſtantini Magni filia, quandò, vt teſtis eſt D. Ambroſius, ad ſepulcrū beatiſſimæ Agnetis orans, à lepra mirabilitèr curata eſt, quam etiā multæ aliæ illuſtres virgines imitatæ ſunt. Fecerūt idē multæ aliæ regū & principum filiæ, aliæq; nobiliſſimę ma- *Philippus Palatinus moritur. Albertus Bauarus decedit.*

tronæ, deditiſſimo erga Deum animo cantantes, Regnum mundi &omnem ornatum ſeculi contempſi propter amorem Domini mei Ieſu Chriſti. At longè ſecùs affecti ſunt, qui habent ſpiritum huius mundi, quibus huiuſmodi vitæ inſtituta aut horrori ſunt, aut contemptui, de quibus dicit Apoſtolus : Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritûs Dei.

1. Cor. 2.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terræmotus : aëriſque intemperies arbores & arbuſculas, nè frondere poſſent, diù retardauit, donèc quaſi abinſperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compenſauit. Propter id genus verni temporis clades & pericula auertenda, iam olìm inſtitutæ ſunt, hodieque apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ ſupplicationes ad Deum & ſanctos eius : ſed eæ hodiè apud Euangelicos prorsùs iacent, apud Catholicos pleroſque admodùm incurioſè & frigidè ſeruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaq; eſt rerum vitæ degendæ neceſſariarum atque annonæ copia & vilitas.

Iacobus de Liebenſtain.

Obijt huius anni menſe Septembri Iacobus de Liebenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum ſuffectus eſt Vriel de Gemingen, ſummæ ædis Moguntinæ Decanus.

Hermannus Heſſius archiepiſcopus Colonienſis moritur.

Non diù pòſt ſecutus eſt eum menſe Octobri Hermannus Haſſiæ Lantgrauius & Archiepiſcopus Colonienſis, cùm illi Sedi præfuiſſet annis 28. Eius principis præter alias virtutes, inſignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à ſe vacuum diſcedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præſertìm Eccleſiaſticos, qui ſuis, immò Eccleſiæ facultatibus, quarum ſunt diſpenſatores, non ad luxum, ſed ad benignitatem vti debent, quemadmodùm multi olìm ſancti Pontifices fecerunt, & noſtra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici ſucceſſit Philippus comes Oberſtenius, qui ſua prudentia & induſtria plurimùm contulit Eccleſiæ Colonienſi.

Tempeſtas imbrium horrenda.

Hoc etiàm anno ſub menſis Auguſti initum immaniſſima extitit apud Stutgardiam imbrium tempeſtas, quæ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, eraſa & abſportata humo, maxima detrimenta adferret. Eſt autem Stutgardia

haud

haud procùl à Neccaro ſita in ditione Vuirtenbergenſi, vbi Duces Vuirtenbergici habent elegans & regium caſtrum. Ager eius vrbis, innumeris conſitus vineis, vini egregij tam eſt ferax, vt dici vix poſſit, quãtam in ſingulos annos vini copiam proferat.

ANNO 1509. magnus fuit tumult⁹ Erphordiæ ob exactiones inſolitas, quas populus nimiũ graues querebatur, præſertìm quòd quotannìs fierent. Res tãdèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium ſubrogare, qui excuſſis libris accepti & expenſi, codicibusque rationarijs ſiue regeſtis, inuenerunt oppidum grauiſſimo preſſum ære alieno, ad ſummam vſque ſexcentorũ millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum eſt, aliquot millibus excedere eam ſummam, quam in annos ſingulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes cõciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, nî illi fuga ſibi maturè conſuluiſſent. Quoſdam tamen carceri mancipârũt, & ex ijs vnum iam ætate grauem in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occaſione inter Moguntinum pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta eſt, & propemodùm ad arma vẽtum eſſet, nî ſe ſequeſtrum interpoſuiſſet Herbipolenſis Epiſcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius induſtria effectum eſt, vt partes, armis poſitis, Cæſaris ſententiam expectarent. Erphordienſes interìm ciues conſilium capiunt in annos ſingulos noui creandi Senatûs, à quo dati & accepti rationem repoſcant. *Tumultus Erphordienſis.*

Hoc anno in Britannijs à vita diſceſſit Henricus eius nominis ſeptimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in ſua Richemundia villa, vbì Franciſcanorũ Obſeruantum cœnobium cõdiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suſcepit ex Elizabeth vxore liberos octo, mares quatuor, & totidèm fœminas: reliquit ſuperſtites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno ſucceſſit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, ſed benè firmo ac valido, ſtatura quæ parùm iuſtam excederet, forma eximia, ingenio perſpicaci, animo excellenti & forti in ſummis quoquè periculis. Placidum & humanum ſe præſtabat, ſuperbiam verò & arrogantiam adeò deteſtabatur, vt quos illis vitijs labo- *Henricus VII. Angliæ rex moritur.*

rare comperiſſet, ijs aſperum ſe præberet. Regnum multis opibus auctũ poſt ſe reliquit: qua in re ſolebat quadam vti induſtria ſingulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuitò, vt mercatura in ipſius regno eſſet frequentior & copioſior. Atque hac ratione effectum eſt, vt quotannìs à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacritèr obſeruauit & coluit, libẽterq; rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tempore ab eis excludi ſe paſſus eſt. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Miſſæ ſacra, & ſæpè cõciones ſacras: pauperibus aſſiduè eleemoſynam præſtabat per ſuum eleemoſynarium. Sacerdotio honorẽ habebat, illudquepiè colebat, libens iuuabat, largè augebat. Orabat multùm, & feſtis præſertìm diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant. Nè tamen ſolis ſuis precibus contentus eſſe videretur, ſolebat clàm pijs & religioſis ſacerdotibus largitiones facere, vt pro ipſo orarent, atque etiàm poſt obitum toto regno certis in templis pro ſe preces & ſacrificia fieri voluit. Fecit teſtamentum, & primùm omnium iuſſit reſtitui, ſi qua in fiſcum regium iniuſtè illata eſſent, domumq; hoſpitalem, qua inopes reciperentur, in ſuburbijs Londinenſibus ab ſe inchoatã perfici. Sub eiuſmodi principibus ſolent florere regna. Nam certum eſt, quo principes in DEVM religioſiores ſunt, eo quoquè illis omnia feliciùs ſuccedere, Deo Opt. Max. illos mirabilitèr protegente & amplificante.

Mores optimi principis.

Hiſce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Græcæ, tum Latinæ, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam ſeſe diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere cõſuêſſent, iam multos tales viros certatìm proferrent, qui Italis non modò non cedere, ſed etiàm illos aut æquare, aut etiàm ſuperare viderẽtur. Olìm ſcriptores exteri, Iulius Cæſar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania ſic ſcripſerunt, vt eam planè contempſiſſe videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuerſum aut ſyluis horrida, aut paludibus infœcunda, aſpera cælo, triſtis cultu conſpectuque, humidior quà Gallias, vẽtoſior quà Noricum ac Pannoniam adſpicit, frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens, pecorum fœcũda, ſed plerunquè improcera. Ne armẽtis quidem ſuus honos aut

Literæ politiores veniũt in Germaniam, &c.

Corn. Tacitus de Germania

gloria

gloria frontis. Numero gaudent, eæque ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim nullā Germaniæ venam, argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? Seneca quoquè libro de gubernatione mūdi, Germani, inquit, errant incertis ſedibus: ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolum infœcundum, nullæ ędes: venationibus viuunt. vbicunquè nox feſſos laboribus depræhendit, cubant ſub frondibus, aut in ſpeluncis foueíſve. Non habent domos, ſed caſas folijs & culmis conteſtas. Incolæ circumaguntur chorizantium more in congelato mari, victitantes carne ferina, gens nuda & pellibus ſolùm ferarum veſtita, & prptereà vilis deſpectaque ab omnibus. Sic nimirùm de Germania noſtra cenſêre priſci illi ſcriptores: quæ tamē ſi cū pręſenti rerum Germaniæ ſtatu conferantur, longè falſiſſima comperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitione accidit, quæ hac tēpeſtate paulatìm in Germania, Anglia &c. ità florere cœperunt, vt iam Itali citra ruborem tranſalpinas nationes barbaras appellare non poſſint. His enim temporibus præcellentes viri & fœminæ illuſtres vbiquè gentium cœperunt promouere bonarū artium ſtudia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interìm taceam) Margarita Henrici regis mater ſanctiſſima, hortatu Iohannis Fiſcherij Roffenſis Epiſcopi, viri ſumma doctrina, ſumma gratia, ſumma integritate, (qui poſteà ſub Henrico VIII. cùm illius ſecundas nuptias, priori viuente coniuge, approbare nollet, capite plexus eſt) Cantabrigiæ bina extruxit ſtudioſorū collegia, quibus etiàm ad victū neceſſaria liberalitèr impartita eſt. Itēq; aliquot Angliæ inſignes Epiſcopi diuerſis locis collegia exędificârūt, vbì bonis literis ſtudioſi imbuerentur. Et certè gratulandum eſt hiſce regionibus, quas Barbaras Itali vocāt, quòd ad ſolas terras relegata barbarie, in literis humaniorib9 mirificè profecerint: verùm id tamē moderatè, quandoquidèm videmus cum literarū excultiori peritia tot paulò pòſt errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solēt horum temporū noui Euangelici, qui plerunquè ſola linguarū peritia imperitę multitudini ſeſe venditant, acerbiſſimè in Catholicæ Eccleſiæ abuſus inuehi, ità vt propter abuſus etiàm res ipſas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis ſuſtulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores

Seneca de Germanis.

Iohannis Roffenſis Epiſcopi encomiū.

Hæretici res bonas propter abuſus tolli volunt.

tiores & linguarum cognitionem proſcribunt? An verò obſcurum eſt, permultos hodiè literarum peritia petulantiſſimè abuti? Cùm ergò propter literarum & artium abuſum eas damnari nolint, quid ità impotentèr Eccleſiæ abuſus vnà cum rebus ipſis tollendos vociferantur? Multi hodiè inſignitèr eruditi, turpiſſimè errāt, nec erroris alia ferè cauſa eſſe videtur, quàm ipſa eruditio: quanquàm non eſt in cauſa eruditio, ſed eruditionis abuſus. Cùm enim qui verè eruditi ſunt, tanto debeant eſſe ſummiſſiores & modeſtiores, quanto ſunt inſigniori eruditione prędìti, iſti contrà ſua eruditione efferuntur: & cùm linguas vtcunquè calleant, putant ſe iam etiàm in rebus Theologicis plus videre, quàm vel tota videat ſchola Pariſienſis, immò Eccleſia vniuerſa:

1.Cor.8. & fit in illis verum quod Apoſtolus ait, Scientia inflat: eam verò inflationē ſequitur iuſto Dei iudicio illa terribilis pœna, quam alibì his verbis commemorat idem

Rom.1. Apoſtolus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. An nō verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorsùs abſurdos & abominandos errores pro illuſtri veritate & ipſiſſima Euāgelij luce miſerrimæ plebeculæ obtrudunt? Num hoc eruditioni & literis imputandum eſt? Non eſt id quidem, ſed illorum deprauatis & elatis ingenijs, qui rebus bonis peſſimè abutuntur. Sicut ergò propter eiuſmodi corruptorum hominum abuſum non ſunt tollendæ neq; damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abuſus quoſdā nulla ratione reijcienda & damnanda ſunt Catholicæ Eccleſiæ inſtituta, ritus & cæremoniæ: quod tamē nemo ferè hodiè propenſiùs facit, quàm illi ipſi, qui bonis literis in ſuam & aliorum perniciem ſceleratiſſimè abutuntur. Verùm hoc fortaſsìs extra cancellos, nō tamen ſinè ratione commemoratum volui.

Henricus VIII. Angliæ rex ducit vxorem.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII. Angliæ rex, poſtquàm patri defuncto iuſta perſoluit, in matrimonium duxit Catharinam Arthuri iam antè defuncti fratris ſui coniugem, qui admodùm tenera ætate eam duxerat, ſed per ætatis imbecillitatem nullas ex ea proles ſuſceperat, immò & virginē eam reliquerat, quemadmodùm non ſolùm ipſa ſanctè affirmabat, ſed etiàm cum ea teſtabantur matronæ probatiſſimæ. Vt autem nullus relinqueretur conſcıētiæ ſcrupulus, voluit Henricus rex authoritate ſummi Pontificis eas ſibi nuptias

permit-

permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò Margarita auia eius, mulier prudentiſſima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere ſuum præſtare officium, conſultiſſimè id effecit, vt optimorum & ſapientiſſimorum procerũ conſilijs dirigeretur, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cãtuariæ Archiepiſcopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm nõ ignorarent, tantam illi in numerato & rebus mobilibus hæreditatem veniſſe, quantam nulli ante ipſum Angliæ regi, nè ea rerum opulentia animũ eius corrumperet, cœperunt eum negocijs gerendis ſtudiosè aſſuefacere, à quibus tum adhuc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calendas Iulias cum Catharina vxore, quæ fuit Caroli V. Cæſaris matertera, à Cantuarienſi Archiepiſcopo coronatur, publico totius regni plauſu & gaudio, quod tamen nõ mediocritèr perturbauit mors Margaritæ auiæ Henrici, non parùm illi regno detrimentoſa.

Guilhelmus Lãtgrauius Haßiæ moritur.

Hoc ipſo anno deſijt eſſe in humanis Guilhelmus Lantgrauius Haſſiæ, ſacro igni alijsque medicinam omnem reſpuentibus morbis cõſumptus. Reliquit Philippum filium, natum anno ſalutis 1504. qui poſteà rerum potitus eſt.

Bernates olìm Virgini Matri deuotißimi.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam inſtituti Dominicani, inconſultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris cõceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibuſdam miraculis & viſionibus ſuam apud vulgus opinionem tueri. Abuſi ad hoc erant quodam ſimplici fratre laico, qui tamen rem omnem produxit in lucem, nonnullaq; alia egerant, quæ viros graues & religioſos minimè deceret. Sed quia præpotens Deus matris ſuæ iniurias haud facilè ſinit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximię iurè tum referebant, quòd eſſent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lauſanenſem Epiſcopum, vt in eos inquireret, hortati ſunt. Facta eſt inquiſitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati ſunt, & indè flammis exuſti. Iſthuc verò inprimìs cauendum eſt hominibus è religione Chriſtianis, vtì nè in defendenda ſentẽtia ſua & aliena oppugnanda, nimiùm ſint pertinaces, ijs præſertìm in rebus, quas certũ eſt nihil officere verę pietati: qualis eſt opinio de immaculata ſanctiſſimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Eccleſia receptam, & à multis grauiſſimis atq; doctiſſimis viris fortiſſimè propugnatam,

tam, atq; etiàm aliquot Conciliorum generaliũ approbatione firmatam. Videant refractarij, nè, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui ſcandalo & offenſione derogant, filij eius ſeuerum in ſe iudicium prouocent.

Vuormatię inter clerum & ciues orta diſſenſio, iam decēnio extra vrbem clerum detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Friderici Saxonis, Vdalrici Vuirtenbergici & aliorum Imperij principum, qui apud Vuormatiam conuenerant, ea lis compoſita eſt, & clerus in oppidum ſe recepit: quanquàm in eam concordiã Epiſcopus Vormatieñ cōſentire noluit, niſi in integrum reſtitueretur, quod ciues renuebant.

Grandinis tempeſtas in Sueuia

Fuit hoc anno ſæuiſſima grãdinis procella, quę nõ vno loco Sueuiæ fruges deuaſtauit. Ferunt ea tempeſtate cecidiſſe ex aēre lapides oui gallinacei magnitudine.

Terræmotus Conſtantinopolim cõcutit.

Hoc anno mēſis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. continentèr vrbem Conſtantinopolitanam, qua parte ſpectat mare, horrendum in modum cōcuſſit terribilis terræmotus, domosque ſubruit, & ruderibus foſſam complens ſolo æquauit. Arcem, vbì regis Turcici immēſi theſauri in quinq; turribus munitiſſimis aſſeruabantur, domumq; egregiam, in qua leones alebãtur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbē aquæ adducuntur, ſummis & impenſis & ſudoribus effectos, adeò quaſſauit, vt maximis opibus inſtaurari nequiuerint: ipſum quoq; mare inter Conſtantinopolim & Peram vſqueadeò intumuit, vt vtriuſq; vrbis muros ſuis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eoipſo die Turcis illata ſunt. Ferũtur tum Conſtantinopoli ad 13. hominum millia interijſſe. Nimirùm iuſto Dei iudicio illi crucis Chriſti atrociſſimi hoſtes eam cladem illo die paſſi ſunt, quo S. Crucis Exaltationem religiosè colit Eccleſia Chriſti: neq; id herì aut nudiuſtertiùs demùm cœpit, ſed ante mille ducentos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationem quotannis ſolennitèr celebratam eſſe. Videat, qui volet, Nicephori hiſtoriam Eccleſiaſticam lib. 8. cap. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant noſtrorum temporum ſectarij, qui vt pleraſque alias, ità etiàm hanc Catholicæ Eccleſiæ antiquiſſimam ſolennitatē abrogârunt: quanquàm ſcio in Nicephoro eundem diem & Inuentioni & Exaltationi ſanctæ Crucis attribui: ſed hoc parùm refert,

Crucis exaltatio iã olìm celebrata in Eccleſia.

fert, cùm ſectarij neque Inuentionem, neque Exaltationem celebrari velint.

ANNO 1510. Comitia habita ſunt Auguſtæ, frequentiſſimo Principum conuentu: quò multi etiàm exterorum regum legati aduolârunt. Decreta eſt ibì belli continuatio in Venetos, quorū tum quædam funeſtæ machinationes ferūtur in lucē perductæ, quæ belli proferendi cauſa non minima fuère. Proditū enim eſt, ſubmiſſos fuiſſe à Venetis nō minùs 50. nefarios homines, qui vrbes & pagos Cæſareanæ ditionis inflammarent. Porrò Veneti cùm ſe tot potentiſſimis hoſtibus impares cernerent, Iulium Pontificem ſupplicitèr venia petita ſibi conciliandum ſtatuunt, miſſaque legatione magnanimum Pontificem, qui afflictis Italiæ rebus nō mediocritèr doleret, facilè placârunt: ſed ea pax noua bella peperit. *Veneti ſibi conciliant Pontificem.*

Huius anni menſe Februario quidam vir ſacrilegus Paulus Form, in Marchiæ Brandeburgēſis villa Knobloch, intempeſta nocte è templo furatus eſt arculam inauratam, qua ſacroſancta Euchariſtia vetuſtiſsimo Catholicæ Eccleſiæ more aſſeruabatur. Erant aūt in ea hoſtiæ duæ, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt ſceleſtus ille Iudæū, arculam vendíturus. Iudęus facilè animaduertēs, cuiuſmodi vſum ea habuiſſet, ait maius preciū ſe fuiſſe daturū, ſi rem contentam attuliſſet. Tum ille furcifer, qui iam alterā inſtàr Iudę ſatanica impietate diglutiêrat, reliquā è ſinu deprōptā obtulit Iudæo æſtimandā, à quo tamen non niſì pauculos exigui precij nūmos accipit. At miſer ille tanto iam obſtrictus ſcelere, ſæuę conſcientiæ furijs quibuſdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieq; Vandalorū reliquiæ, & ipſe quoquè Brandeburgicus Princeps ſe Vandalorum dominū ſcribit) ſed cùm res minimè lateret, domū redijt, captusq; & tortus, quid egiſſet, confeſſus eſt. Interìm verò ſceleratiſsimus Iudæus hoſtiam ſacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil ſe proficere cernens, hoſtia integra permanente, quodam furoris œſtro percitus, Si tu es, inquit, DEVS Chriſtianorum, redde te manifeſtum in mille dæmoniorum nomine. Atq; eccè ſubitò hoſtia in tres diducta partes, ſanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas panno inuolutas menſem vnum apud ſe retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi *Pauli cuiuſdam nefariū facinus.* *Iudæus quidā ſacram hoſtiam impiè tractat* *Inſigne miraculū.*

deburgi & Stēdelij morātibus ſingulas particulas mittit, tertia ſibi reſeruata, quam rursùm mēſæ impoſitam pugione conficit, vndè ſanguinis guttulæ dimanârunt. Conſternatus ille, & veritus ſe proditum iri, particulam abſumere nititur, ſed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, ſed nihil id hoſtiæ nocet. Ad extremum ſub Paſchatis ſolennitatē azymos coxit panes, particulamque maſſulæ azymi panis immixtam in furnum iactauit, moxq; furnus alioquì obſcurus reſplenduit, & maſſula illa in Iudæi faciem inſiliuit. Nouo ille terrore correptus, maſſulam illā cum particula, alteri cuidam Iudæo tranſmiſit. Iam res erat prolata in publicū, & Marchio Iudæos omnes in ipſius ditione morantes Berlinum acciri, & in vinculis teneri iuſſit. Habita autem ex illis quæſtione, prĕter alia flagitia nō parùm multa, faſſi ſunt ſe intra paucos admodùm annos ſeptem Chriſtianorum infantes acubus & punctionibus peremiſſe. Igitur lata in illos ſententia, 40. flammis traditi ſunt. Tres alij Iudĕi baptiſma perceperunt quidem, ſed poſtera die duo capite plexi ſunt: tertius, pluribus pro eo rogātibus, vita donatus, D. Franciſci inſtitutum Berlini complexus eſt. Porrò tèr execrandus ille ſacræ hoſtiæ proditor Paulus Form / candentibus diſcerptus ferris, in cinerem tādèm voracibus flammis redactus eſt. Deniquè Iudæi oēs è tota Marchionis ditione ità proſcripti ſunt & extruſi, vt ſub pœna capitis omni eis reditu paritèr interdictum ſit.

Alia ſtupenda miracula.

Iudæi Chriſtianorum infantes vt periment.

Eodē anno in Inſubribus pluit ſaxa grandia, è quibus vnum pondus habuit librarum 120. Erant autem ſilicibus duriora, odore ſulfureo.

Saxa ingentia pluit.

Selymus fit Turcarum Imperator.

ANNO 1511. Selymus Turcarum fit Imperator ſtudio quorundam Baſſarum (ſic enim illi vocant præcipuos quoſdam principes) & militum prætorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrem ſuum Baiazetem exuit imperio, moxque Byzantio excedentem, & Dimothecam Thraciæ vrbem petētem cum familiaribus ſuis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudæi medici opera veneno ſuſtulit: quanquàm alij dicant, ſenio & curis confectum interijſſe. Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, teſtatus eſt ſe in expirantis corpore non dubia veneni indicia depræhendiſſe. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis, multa eum mouere poterant. Immenſos enim

ſos enim theſauros & gemmas precioſiſſimas ſecũ abſ-portârat Baiazetes, quos ille theſauros poſteà donatiui nomine largiſſimè profudit in milites, quorum erat ſtudio euectus ad imperium. Nec tamen paterna ille cæde contentus, etiàm ambos fratres ſuos, & 5. egregiæ indolis adoleſcentes, fratrum filios, & ipſum Muſtapham Baſſam, qui vel maximè eum ad imperiũ promouerat, per ſummam crudelitatẽ necari poſteà iuſſit. Ea immanitas & ſæuitia in propinquos, etiàm complures milites eius adeò conſternauit, vt per aliquot dies conſpectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus.

Crudelitas Selymi Turcæ.

Hoc anno Maximilianus Cæſar comitia indixit apud Auguſtam, vbì illi oblatus eſt vir quidam prodigioſæ vaſtitatis & craſſitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ità vt integrum vitulum crudũ, vel ouem incoctam vna vice deuoraret, & tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuiſſe, vbì ob locorum frigora ſolent eſſe homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri poſſit.

Vir prodigioſæ vaſtitatis & ingluuiei.

Eoipſo anno Senatus Conſtantieñ, adiunctis ſibi aliquot popularibus, cum Heluetijs ſeſe coniungere & fœdus inire, vrbemque illis dédere volebat. Sed eorum conatibus obuiàm itum eſt ab illis, quibus turpe videbatur ab Imperio deſciſcere. In ijs facilè primas ſibi vendicauit piſcatorum ſocietas. Itaque literis ad Cæſarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille ſibi & imperio defuit, ſed properè eò aduolans, piſcatorum ſtudio & viribus vrbem ingreſſus, quos comprǽhendere potuit è conſpirationis eius authoribus, capite damnauit: nam plerique fuga dilapſi erant.

Conſtantiẽſes meditantur fruſtrà defectionem ab Imperio.

Hoc anno Bernardin9 Hiſpanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apoſtolicæ in Germaniam legatus, cum aliquot paucis in ſuam ſentẽtiam pertractis Cardinalibus, mirabili audacia cõcilium generale apud Piſas indixit, eoque ipſum, præter alios, Iulium Pontificẽ maximum citare non dubitauit. Conuenerunt aliquot Epiſcopi ex Gallijs & Inſubribus: Primò Piſis, vbì cùm parùm tuti ſibi viderentur, indè abiére Mediolanum: verùm nec ibì ſatìs ſuis rebus fidentes, Lugdunum ſeſe tranſtulerunt, vbì etiàm aliquot ſeſſiones habitæ ſunt, rege Gallorum haud obſcurè illis fauente, quippe qui in pontificem

Cõcilium Piſanum prophanũ

alieno eſſet animo. Porrò cùm ea temeritas ad horren-
dum ſchiſma ſpectare videretur, Iulius Pontifex datis
ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacem & vnita-
tem Eccleſiæ ſe reciperent: alioquì fore, vt vel inuitus
in ipſos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardina-
les permouit, vt cum Pontifice in gratiam redire matu-
rarent, quos Pontifex liberalitèr & clementèr accepit:
in alios, cùm nollent ad ſanitatem redire, grauem ſanè
tulit ſententiam, qua illorum audacia nonnihil con-
tuſa eſt. Sed tamen cùm regis Gallorum fruerentur pa-
trocinio, in ſententia permanſerunt. Monitus Gallus à
Pontifice, vtì nè eos foueret diutiùs, non magnoperè
curauit. Itaque à Pontifice excommunicatus eſt. Non
longè aberat ab hac factione Maximilianus Cęſar, gra-
uitèr commotus in Pontificem, quòd non bona fide à
ſe receſſiſſet, & cum Venetis fœdus percuſſiſſet: ſed vir
grauis & prudens, admonitus à bonis viris, ſeſe colle-
git, & celeritèr ab hac temeritate diſceſſit. Nō erat qui-
dem Pontifex ab omni culpa alienus, ſed tamē minimè
decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, &
Eccleſiæ pacem cum maximo omnium ſcandalo per-
turbare. Et tamen nō deſunt fortaſsìs, apud quos etiàm
hoc conciliabulum habeat non vulgarem authorita-
tem, maximè quòd ad Pontificis contumeliam perti-
Gene. 9. neat, qua plerique admodùm delectantur, perindè vt
Cham olìm nuditate Noë patris ſui. Sed qualiſcunque
demùm ſit Pontifex, modò nè ſit hæreticus, propter eū,
cuius gerit vices, reuerētèr inprimìs ac multo in hono-
re habendus eſt. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Piſanum
conciliabulum deſtrueret, Romę Concilium indixit ge-
nerale, quod ſub Leone X. demùm abſolutum eſt.

Iacobus Epiſcopus Treuericus. Eodem anno mortuus eſt Iacobus Epiſcopus Tre-
uirenſis, ex marchionibus Badeñ: cuius cathedram ob-
tinuit Richardus Griffenklou / vir prudens & rerū ad-
modùm peritus.

Seditio Spirenſis. ANNO 1512. ſeditio fuit Spiræ propter ex-
actiones, quæ, cùm importunæ & immo-
deratæ ſunt, vulgus exaſperare ſolent. Mul-
ta egit inſolennitèr aduersùm ſenatū plebs
concitata: ſed tandèm Maximiliani Cæſa-
ris fracta minis, modeſtiùs agere cœpit, re-
ſtituto Senatu in priſtinam dignitatem, quem paulò
antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordinis ſe-
natorij viros proſcripſit.

Ho

Hoc anno Maximilianus Cæſar, cui fide nihil ſanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide ſecum agere, prætereaque Geldriæ principem aduersùs Brabantos concitâſſe, compulſus diſceſſit à Gallico fœdere, & ad Pontificem ſe adiunxit, nouo fœdere percuſſo. *Maximilianus diſcedit à Galli amicitia.*

Porrò omnibus, qui Imperij eſſent, ſeueriſſimè interdixit, capitali in tranſgreſſores conſtituto ſupplicio, nè Gallo militarent, vel ſuppetias ferrent. Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningenſis, in Gallias abijt, & Gallo ſe militaturum obtulit. Quod cùm Maximilianus reſciuiſſet, eum maieſtatis reum cum omnibus ſuis proſcripſit. Itaque omnia quæ comitis erant, principes Imperij diripuerunt. Comes reuerſus vt animum Cæſaris placaret, & per ſeipſum & per amicos re tentata, diù nihil proficere potuit.

O ſi ea in imperio obedientia principum, & in refractarios ſeueritas permanſiſſet, aliud hodiè Imperium haberemus. Sed dum principes contemnunt ſummum Magiſtratum, ipſi quoquè plerunquè à ſuis ſubditis contemnuntur: & ſic omnia peſsùm ire neceſsè eſt.

Hac ferè tempeſtate monſtrum Rauennæ viſum ferebatur vtrunque habens ſexum, cornu vno extante in capite, alatum, & ſinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede inſtàr auis rapacis, & in genu oculo vno, in pectore figura apparente literæ Y. vel V. cum ſigno crucis. Interpretationem quidam eiuſmodi eſſe voluerunt, Superbiam, Leuitatem, Virtutū inopiam, Sodomiticam labem, Amorem rerum labentium, Dei obliuionem, Inexplebilem auaritiam, Gallico flagello caſtigatum iri. Quod & factum eſt. Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus, rupto cum Pōtifice & Maximiliano fœdere, Rauennā obſedit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clade affecit. *Monſtrū Rauennæ viſum.* *Monſtrī ſignificatio.* *Gallus vaſtat Rauennam.*

Poſteà verò Pontifex, Cæſareanis & Heluetiorum adiutus copijs, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, ſuperueniente Pontificis exercitu, cruentiſſimum commiſſum eſt prælium, in quo ad 16. millia ceciderunt

Sedit o Coloniæ.

ANNO 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germaniæ clariſſimam, & in Catholica religione conſtantiſſimam vrbem, pernicioſa admodùm ſeditio orta eſt, vulgo contra Senatũ tumultus ciente. Querebatur plebs ſe nimijs exhauriri exactionibus. Fit cõcurſus ſeditioſi populi ad prætorium vel domum ſenatoriam, vbì erat ſenatus congregatus. Magna contentione poſtulant ſibi tradi eos, qui inſolitis exactionibus ipſos emungere non dubitarẽt. Territus Senatus repentino periculo, populum ſæuientem blandis ſermonibus delinire cœpit, atq; vix tandèm impetrata dilatione, de omnibus exactam ſe rationem redditurum ſpopondit. Et quia populares erant & grati populo, qui hæc ſenatûs nomine dicebant, plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Domini, populo nouos excitante concurſus, quidam è ſenatu rapiũtur in carceres, è quibus vnus poſtridiè capite trũcátur. Idem ſupplicij genus pertulẽre duo conſules xj Ianuarij. Indè xij. eiuſdem menſis tres ſenatores eodem modo plexi ſunt. Ex alijs pleriq; proſcripti ſunt. Ità demùm vrbi reſtituta eſt tranquillitas, ſed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non enim debet contra Dei præceptũ hoc ſibi in magiſtratus ſuos plebs temerariè vſurpare.

Tumultus Vuormatienſis.

Eodem anno etiàm Vuormatieñ ciues in ſenatum ſeditionem mouerũt, & reiectis ordinis Senatorij viris ex ſeipſis nouos creârunt. Erat ea res peſſimi exempli quæ pleraſq; alias Germaniæ vrbes ad idem attentandũ, non abſq; ingenti dedecore, incitauit. Primùm prouocatum eſt à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, ſed ciues Vuormatieñ Imperatorem appellârũt, qui cùm minas intentaret ſeditioſis hominibus, pax ſimulata interìm confecta eſt, non diuturnas habitura vires. Iam antè Vuormatieñ cum Clero acerbas aluẽrant diſſenſiones, quę tandèm iuſto Dei iudicio in ipſos verſæ ſunt.

Nouariã fruſtrà oppugnant Galli.

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolaneñ Heluetiorum inſigni virtute Mediolanum, pulſis Gallis, recuperauit. Obſidebat Gallorum fortiſſimus exercitus Nouariam, vbì tum Maximilianus Sforcia non abſq; ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros proſtrauerant Galli & cùm ſumma eſſet ciuium in vrbe trepidatio, Helueti

incre

incredibili audacia mirè inſultabant Gallis, prouoca-bantq; vt per patentem murum irrumperent: interim in Gallorum contemptum, contra hiatus diſiecti muri lectorū tantùm lintea tranſuerſis ſuſpenſa perticis prę-tendentes. Et certè Galli, licèt aditus pateret, non fuê-re auſi ſubire murum, ſed motis caſtris à Nouaria diſ-ceſſerunt, & ad Riottam vicum, ab ea vrbe viginti ſtadi-s diſtantem, caſtrametati ſunt. Interim aliquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis, qui Nouariæ erant. Accidit tum quiddam ſanè memorabile. Canes Gallorum, relictis caſtris, magno agmine Nouariam ingreſſi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere, caudis blanditèr adulari, ſubmiſſisq; auribus ſingulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipſorum eſſent domini. Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriā polliceri. Non multò pòſt Heluetij (erant autem peditum ad nouem millia) vrbe egreſſi, ad Gallorū fortiſſima caſtra profecti ſunt, vnà cum illis proficiſcente Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inuitum compulerunt, nè ab hoſtibus interimeretur. Vbì ad Gallos diuerſis itineribus ventum eſt, tanto impetu Heluetij vndiq; eos oppugnârunt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæſis fugatisq; omnibus, ſeſquihoræ ſpatio & memorabile prælium, & grauiſſimum bellum confecerint. Ceciderũt eo prælio ad octo millia Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit. Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides inconcuſſa & inuiolata permanſit, & erga Sedem Apoſtolicam, cuius ea gens obſeruantiſſima fuit, ſtudium & amor ſingularis, apud omnes virtutis opinionem obtinuêre, quæ cum mutata poſteà religione, non parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma ſequũtur, eſt labefactata. Turpis enim omninò eſt & propemodùm inexpiabilis macula deſertæ religionis: quod vtinàm plerique hoc ęuo attenderent, qui leuitate plusquàm pueril ab auita fide in res nouas ſe abduci ſinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorũ pars Catholicam fidem conſtantiſſimè retinet, & priſtinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Heluetij mirè contemnunt Gallos.

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum. Henricus enim VIII. Angliæ rex Romanum Pontificem, cuius tum erat obſeruãtiſſimus, atq; etiàm religionis cauſam tueri ęquum atq; magnificum arbi-

Bellũ inter Gallos & Anglos

tratus, grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum. Neq; interìm ſe Galliæ rex deſerebat, magno vndiq; coacto exercitu. Britanni verò è Caleſia (quæ portus Iccius olìm fuit) Taroannam munitiſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt, quibus paulò pòſt cum nouis copijs ſe coniunxit Henricus rex. Atq; tum demùm vrbs ea totis viribus oppugnata eſt. Paulò pòſt Maximilianus Cæſar cum ſuis illi copijs acceſſit. Vbi verò fama increbuit, Gallorũ regem obſeſſis commeatum aduehere inſtituiſſe, Maximilianus Cęſar cum 4000. equitum, ſubſequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eoſq; omnes in fugam coniecit. Atq; tum Taroanna deditione capta eſt, vrbſq; , templis ſeruatis, incenſa 9. Calendas Septembris. Ludouicus Gallorum rex hac accepta clade grauitèr commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellum inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebãt, nè id faceret, præſertìm nihil tale verente Anglo, cuius quoquè ſororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauiſſimum percuſſerat. Tandèm tamen infauſto conſilio tranſuerſìm actus, infeſta arma Britannis præter opinionem intulit, licèt admonitus eſſet ab Henrico, vt ſi eius facti eum non puderet, ſaltem vereretur iudicium præpotẽtis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorum fœderum vltor eſſe ſoleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus ſuſceptum, eum habuit euentum, vt primus Scoti exercitus in Angliã miſſus, cùm poſt ingentia data damna, præda onuſtus intra ſuos fines ſe recipere maturaret, penè ad internecionem à Britannis cæſus ſit: ac deindè cùm Scotus bellum redintegrâſſet, & totis viribus Britannos oppugnaret, atq; in loco arte & natura munitiſſimo caſtra poſuiſſet, tamen ab Anglis victus, profligatus, & inſigni ac memorabili clade affectus ſit. Ipſe rex Iacobus in pręlio cecidit, & cum eo Archiepiſcopus vnus, epiſcopi duo, abbates quatuor, proceres & equeſtri dignitate honoribuſq; militiæ illuſtres 34. præter hos verò ad octo millia Scotorum cæſa, totidèm fermè capta ſunt: omnia ſigna militaria, & tormẽta maiora vigintiduo Anglo victori ceſsêre. Commiſſa eſt hæc pugna ad Tylum quarto Idus Septemb. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. Porrò Henricus rex ea victoria ſuorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem ditionemq;

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellũ Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

nêmq; acceperãt: Primò ciues fortitèr ſe defendere, ſed tormentorum vim nimiam non ferentes, Anglo deditionem fecerunt. Súnt qui ſcribant, hunc Iacobum Scotorum regem virum alioquì optimũ fuiſſe, & licèt à Gallis eſſet ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recuſâſſe diù, donèc malis euerſus conſilijs, in ſuũ exitium Angliam debellandam ſtatuerit. Sed debebat rex tum neceſſitudinis, vtpotè Angliæ regis ſororius, tum percuſſi fœderis rationem habuiſſe: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus ſuo caſu longè acerbiſſimo hoc teſtatum reliquit, vt ſint memores datę fidei, & certum habeant eſſe Deum prępotentem in cęlis, qui vlciſci & poſſit & velit fœderum iuſtitiæ violatores. Huius rei multa paſsìm exempla extãt apud ſcriptores, atque etiàm in literis diuinis.

Hoc ipſo anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Piſanùm ſecuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoq; Galliæ veritus tot grauiſſima incommoda eô ſe pertuliſſe, quòd idem ipſum adulterinum Concilium in ſua ditione fouiſſet, illud abrogauit atq; damnauit, & cum ſuis Concilio Lateranenſi adhæſit. *Galliæ rex damnat concilium Piſanum.*

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæſareanis adeò attritus eſt, vt ex illo vna die, quę fuit Nonis Octobris, ſupra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia vigintiquatuor cum omnibus ſignis militaribus capta, cùm tamen è victoribus pauci deſiderarentur. *Venetorũ clades.*

Hoc anno arx Mediolanenſis tandèm deditione ceſſit Maximiliano Sphorciæ duci Mediolanẽſi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupâſſet: & paulò pòſt etiàm Cremonenſ arx dedita eſt. Multo ſanguine, neq; id vno tempore, Mediolanenſe imperium conſtitit, & eius nomine Chriſtiana Reſpublica ſæpè grauitèr affecta & exhauſta eſt. Turcæ & barbari gaudent Chriſtianorum eiuſmodi mutuis diſſidijs, & ex ijs augent rem ſuam. Veriſſimè autem dixit Saluſtius: Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. *Arx Mediolanenſis cedit Maximil. Sphorciæ.*

Anno eodem mortuus eſt Philippus à Roſenberg Spirenſis antiſtes, ſuccedente Georgio Comite Palatino, præpoſito Moguntino.

Obijt etiàm Romæ Iulius II. Pontifex, iam ſeptuagenarius, cui à quibuſdam tribuitur titulus liberatæ à *Iulius 2. moritur.*

Gallis Italiæ, propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri poſſit nonnullis plùs æquo bellicis rebus intentus fuiſſe, immò & hoc nomine à quibuſdam perſtringitur ac inſimulatur. Nos id Deo iudici relinquere mâlumus, quàm mordacitèr inſectari. Succeſſorem habuit Iohannem Medicem Florentinum, qui Leonis X. nomen accepit, quem Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamē manibus magno quodam caſu elapſus, ad tantum honoris faſtigium euaſit.

Fœdus Palatinorū cum Vuirtēbergico.

Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres, fœdus percuſſêre perpetuum & hæreditariū cum Vdalrico Vuirtenbergenſi principe, accedente eò conſenſu Cæſaris Maximiliani. Non dubium quin iuſta fœdera magnam habeant opportunitatem, ſi tamen in ijs ea lex amicitię ſeruetur, vt à fœderatis amicis honeſta petantur, quemadmodùm in ſuo Lælio ait Cicero, Amicorum cauſa honeſta ſuſcipiantur & fiant, neq; quicquam vnquàm, niſì honeſtum & rectum, alteri ab alteris poſtulent.

Obſidio Diuionis auro Gallico corrūpitur.

Eodem anno Cæſar Maximilianus multa pecunia Heluetios conduxit, alioquì ſua ſponte Gallo infenſos, qui Burgundiam è Gallorum manibus eriperēt. Aderat illis Vdalricus Vuirtēbergenſis regulus, Cæſaris partes ſecutus, qui exercitui commeatum liberalitèr ſuppeditabat. Obſederunt Heluetij vrbem Diuionē, & iam muri pars nō exigua diſiecta, aditum præbebat hoſtibus, vt facilè vi adhibita poſſent irrūpere: cùm eccè Galli obſeſſi, Gallica vſi arte, Heluetios magnis promiſsis muneribus corruperunt, eoque adduxerunt, vt in ſummam gentis ſuæ ignominiam, ab vrbe diſcederent, ijs tamen conditionibus præſcriptis Gallo, quas etſi Tramulius Gallici exercitûs dux neceſsitate adactus acceperit, Ludouicus tamen Gallorum rex poſteà omninò reſpuerit: quæ res vt meritò accidit Heluetijs, quòd inconſtantèr & leuitèr egiſſent, ità eos vehementèr cōmouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuêre Bernenſes, magnæ apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorum incōſtantia offendit Maximilianum Cæſarem, Henricum Anglum, & quoſdam alios, & res ipſa docuit, non eſſe ſpem reponendam in hominibus, qui oblata occaſione facilè ſua mutant conſilia, maximè cùm pleriq; priuatis ſuis potiùs quàm publicis ſoleant commodis & vtilitatibus inſeruire.

Fuit

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totum Rhenum glacies duriſſima obtinuerit, quæ non homines tantùm, ſed currus etiàm egregiè onuſtos tranſmitteret. Ea glacies ſoluta eſt anno ſequenti ipſis ferijs D. Antonij. *Frigus acerrimũ.*

ANNO 1514. circa ipſa eius anni initia, cùm alioquì Veneti multis modis eſſent vehementer afflicti, & multis acerbis rerum caſibus exagitati, repentè atrociſſimum media Venetiarum vrbe incendium erupit, quod ædes innumeras & quædam etiàm templa abſumpſit, hauſtis etiàm numulariorum officinis. Manſit autem intactum D. Iacobi ſacellum, quo nihil Venetijs antiquius habetur, in ipſo naſcentis vrbis primordio conſtructum, licèt iam latera eſſent circumambuſta. Interìm etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè non paruo in diſcrimine verſari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die eſt incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarum clariſſimæ vrbis calamitas. Ità nihil eſt rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuêre quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarẽt, quaſi illi ſuas vlturi iniurias id excitâſſent, propterèà quòd fama eſſet, Venetorum fraude duas Germaniæ vrbes anno ſuperiori arſiſſe. Sed reuerà potiùs videtur fuiſſe flagellum Dei, vel Venetorum peccata caſtigantis, vel eos fortaſsìs à faſtu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici poſſent, ſi locus pateretur. Ampliſſima certè eſt & munitiſſima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita eſt in æſtuario maritimo: at vbì mare ſæuit, ibì vel ab ipſa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruium eſt. Sunt in ea parœciæ 62. monaſteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400. Nauigia in varios vſus plùs minùs 8000. Habet magiſtratum ſingulari grauitate & prudentia inſignem. Dux eligitur ſorte, vt aiunt, & nihil poteſt ea in re ambitio, peſſima humani generis peſtis. Dux quoàd viuit, præeſt Reipub. nec tamen vel ille quicquam abſque ſenatu, vel ſinè illo Senatus agit. Certos habet ſibi præfixos limites in rebus gerendis, intra quos ſe contineat oportet. Habitus illi non multùm regio diſſimilis eſt. Vtitur purpurea aut auro contexta veſte. In capite geſtat mitram regiam

Incendiũ vaſtat Venetias.

Venetiæ deſcribũtur.

am ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cùm ſe confert in ſenatum, vtitur ſolio regio, & tum ſenatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquuntur, ſtantque coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatûs diplomata ſcribuntur, & eius obſignantur ſigillo. Eius item nomine leges publicantur. Et quanuìs non admodùm à rege diſtare videatur, non tamen nimiùm illi habenæ laxantur. Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerum, qui ex ſex tribunitijs collegijs illi immediati conſiliarij adhibentur. Sed hæc alibì fortaſsìs copioſiùs.

Occidens habet pacem.

Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferè pacatiſſimum habuit, cùm iam aliquot annis bellis atrociſſimis arſiſſet: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionē peruagata, ampliſſimas gentes & imperia horrendum in modum vaſtauit. In Occidente cùm iam attritæ omnium vires, haud facilè inſtaurari poſſent, velutì conſenſu quodam ab armis interìm diſceſſum eſt, vt poſteà infeſtioribus animis repeterentur. Et quod ſinè magno animi dolore dici vix poteſt, tanto odio & contentione in mutuam perniciem Chriſtiani principes & populi ferebantur, vt nullum cædibus, rapinis & incendijs finem daturi viderentur, donèc vel alterutris nihil manſiſſet reliquum, vel vtrique per mutuas clades ad internecionem bellando conciderent. O inſaniam & feritatem plusquàm belluinam. Interìm creuêre barbaris nationibus vires & animi, & non ſemèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidens Turcicis ſubactus armis, amentiæ ſuę pœnas egregias lueret, niſì præpotens Deus pro ſua bonitate eam calamitatem auertiſſet.

Hoc verò anno bellum ortum eſt in Pannonia, quòd Vladislaus Sigiſmundi Poloni frater, qui Matthiæ Coruino ſucceſſerat, non eam adferret curam & diligentiā rebus gerendis quam oporteret. Plerique enim proceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilantem, quòd iam eſſet ſenio & corporis graui pondere oppreſſus, regnum ampliſſimum prædæ habere cœperunt, & ſinguli ſuis ſtudere commodis ac vtilitatibus, premere intolerandis exactionibus ſubditos, atque id genus alijs ſtudijs non bonis operam nauare: vndè factum eſt, vt regni opibus diſſipatis, nerui bellorū pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus eſt ingens concurſus hominum, præſertìm agreſtium,

Concurſus homi-

pro-

propterea quod militaturis aduerſus Turcas in Illyrica Croatia à legato Apoſtolico largiſſimæ eſſent cõdonationes oblatę. Verùm iſta hominum fęx, licèt plerique eſſent iuſſi diſcedere ab armis ob nimiam multitudinem, iam conſilium ceperunt de excutiendo à ceruicibus ſuis nobilium iugo. Itaque ducem ſibi conſtituunt Georgium Sichelum, hominem audaciſſimum: cuius auſpicijs non paucas edunt nobilium cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferunt, Cinadium vrbẽ ex cratibus materiaque conſtructam inflammant, concrematis omnibus eius vrbis incolis, ijs dẽptis quos fumus vel tela conſumpſerunt: Epiſcopum vrbis Georgium crudeliſſimè interfecerunt, & alios quoſque genere & opibus clariſſimos, aut ſacerdotio inſignes, exquiſitiſſimis tormentis dilaniauerũt. Ità demùm compulſi nobiles, ſuî defenſionem quanta maxima poſſunt vi & celeritate parant, duceque Bornemiſſa, multos ſeditioſæ multitudinis fundunt, nec multò pòſt pluribus locis penè ad internecionem eos delent. Nec tamẽ Georgius ſe deſerit, ſed nouis auctus copijs bellum inſtaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòſt à Iohanne Vaiuoda captus, cæſo ferè omni eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo conſtitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos eſt, coronatus, multisque alijs immaniſſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ità vt non deſint, qui putent nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum deſæuitũ. Atq; hoc pacto illud ſæuum & nefariũ perditæ multitudinis bellum extinctum eſt, quod niſi citò repreſſum fuiſſet, extremam Hungarię calamitatem haud dubiè allaturum videbatur.

num agreſtium in Hungaria.

Georgius Sichelus.

Cæduntur ſeditioſi.

Horrendũ ſuppliciũ.

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, præter alias virtutes, cõſtantiſſimus. Moſcouitarũ eſt ditio ampliſſima, in longũ ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidam ait, poſſuntq; ad centũ & quinquaginta equitum millia cõficere. Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt perperàm collocatũ eſt ab illis, qui Ptolemæi libris nouas incogniti orbis tabulas inſeruêre, ſed vlteriori Boryſthenis ripæ adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrũ, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus conſtructum, in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat. Ab altera parte Boryſthene

Bellum Polonorũ cum Moſcouitis.

Moſcouitarũ ampliſſima ditio.

ſthene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduerſùs hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas denſiſſimas, vndè pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibì quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorum è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatũ anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita re infecta, multis relictis tormentis & impedimentorũ multò maxima parte amiſſa, abſcedere coactus fuerit. At vere proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundam præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit. Indè tum in Lituaniam factis excurſionibus irrupit. Contrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque millium, Cõſtantinum ducem egregium miſit contra Moſcouitas, quorum licèt multò maiores eſſent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moſcos præter eorum expectationem diſplodentibus, fuſi fugatique ſunt, vt Baſilius ipſe fuga ſibi ſalutem quærere coactus ſit, & in fluuij cuiuſdam dubijs & altis ripis tot in fuga Moſci ſubmerſione perierint, vt ipſe quoq; fluminis curſus retardatus ſit. Habebat Polonus in exercitu ſuo aliquot millia peditum, quorum in hoc prælio præcipua virtus enituit. Capti ſunt in hoc conflictu omnes Moſcouiticæ militiæ præfecti & conſiliarij, è quibus aliquot præcipui poſteà Vilnæ ferreis ſunt compedibus conſtricti, reliqui per caſtra Lituaniæ diſtributi.

Smolenſchum oppugnatur.

Capitur proditione.

Selymus oppugnat Sophum Perſarum regem.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum valido exercitu ingreſſus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad ſummam rerum omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Taurſio clariſſima Perſarum regia, Iſmaëlem Sophum obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ ſupra centum & quinquaginta millibus equitum & peditum conſtabant, & tormentis non paucis munitæ erant, quibus Perſæ carebant: at tamen tanta vi Perſarum exercitus Turcas adortus eſt, vt pluribus proſtratis, iam victoria omninò à Perſis ſtare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapſa eſt, ſimul atquè Sophus Perſarum rex leuitèr tormento vulneratus, è prælio exceſſit

ceſſit. Atquì verò tametſi Selymus victor euaſiſſet, vbì tamen audiuit Iſmaëlem Sophum nouis contractis copijs ſuperuenire, ex Armenia, vbì hyemare decreuerat, exceſſit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Perſis ſumma contentione eum perſequentibus, perpeſſus, atque Perſarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuiſſet tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, ſi Perſarum rex victoria iam ferè parta vti nouiſſet. Sed fortaſsìs voluit præpotens Deus Chriſtianis non deeſſe flagellum, quo eorum peccata caſtigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarum ſupra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri. *Selymus ex Armenia decedit.*

Pauca hìc dicemus in gratiam lectoris de potentiſſimis duobus regibus, Selymo & Iſmaële, vt cordatus quiſque videat, non nisì omnipotentis Dei prouidentia & diſpenſatione actum eſſe, vt tam potentes principes mutuis exarſerint odijs, nè illis vires & copias ſuas cõiungentibus, omne Chriſtianorum genus penitùs extirparetur. Erat horum Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionum amplitudo, ſed mores & diſciplina militaris longè diuerſa. Vterque Mahometanus, ſed tamen in eaipſa ſecta non eiuſdem ſententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn ſequebatur, quorum ſuprà meminimus. In Iſmaële ſingularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Iſmaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militię robora conſcripſit: Selymus pro Ottomannicæ familiæ inſtituto ſeruorum genus mâluit. Fuit Iſmaël decora facie, roſeo vultu, radiantibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Perſas regiæ ſtirpis inſigne eſt, adunco naſo, illuſtrique facundia. At Selymus triſti ſupercilio, prægrandibus & toruis oculis, Scythico pallore ſuffuſa facie, rigentibus ſetis à ſuperiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricante, quę adſpectantibus terrorem incutiant. Iſmaël & aditu paritèr & alloquio benignus & facilis, ſuo conuiuio magnam procerum adhibet frequentiam: vxores, ſi fœcundæ ſint, Perſarum more tenerè diligit: Selymus contrà in arcano gerit omnia: puerorum imberbium & eunuchorum miniſterio contentus, ſinè conuiua diſcumbit. vxores à regiæ limine procùl arcet, in mares propenſiori libidine, quàm fœminas: contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiuſdam regis filia ſuſcepit. Quòd ad militiam *Conferuntur inter ſe Selymus & Iſmaël Sophus.* *Perſæ vxores amãt.*

litiam

Militiæ ratio diſpar. litiam attinet, Perſas equites (gaudent enim mirificè equitatu) ſquamoſi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ caſſides, cono inſignes galeæ, clypeiq; auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcæ ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Perſæ lancea fraxinea ancipiti: Turcæ haſta è fragili abiete, gladio in- *Equi Perſarum vt muniantur.* curuo, & claua ferrea. Perſarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio veſtiuntur, quæ confertis laminis, aut infarcto bombycis & goſſipij tomento ita muniunt, vt quanlibèt telorum contumeliam perferant. Iſmaël Perſarum imperio potitus, tributa remiſit, vectigalia ſuſtulit, minusq; ęrario ſtuduit, eoq; pecunia ſignata ſempèr caruit, interim tamen tot regnis neceſſaria omnia largiſſimè ſuppeditantibus: ſed hac in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes peditum ac equitum copiæ perpetuò militantes, certa ſtipendia *Turcarũ opes.* à quæſtoribus accipiebant. Nec vnquàm deerant ſumptus, ex tot tributis & vectigalibus immenſa conflata pecunia aureæ & argenteæ monetæ, quæ Byzantij ſeptem in turribus aſſeruata, impenſas omnes quarta *Perſæ tria habent militum genera.* parte ſuperabant. Apud Perſas tria ſunt genera militum, prætorianorum, euocatorum, & auxiliarium. Prętoriani certa ſtipendia merent, & eorum ornatiſſimo comitatu, firmiſſimoque præſidio rex ipſe in ſua aula vtitur. Vbì verò bellum imminet, ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorum ingens eſt numerus, euocantur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perſide & vrbe regia, nomine Scyras, ac- *Scyras vrbs clariſſima.* cerſuntur. Eſt ea vrbs elegantium armorum officinis toto Oriente clariſſima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quæ vel immenſo precio à Turcis cupidiſſimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis ſit, vt vno ictu noſtro- *Ferri mira vis.* rum galeæ diſcindantur, nihil retuſa omninò acie, & lancearum mucrones ſolidum pectorale transfodiant. Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs inſtituto, cùm tam multas occupat alienas ditiones, non alijs ferè quàm ſeruorum viribus & conſilijs tam auguſtum *Turcæ inuiſi Selymo Ottomanno.* continuit ac tuebatur Imperium, magnis propoſitis præmijs ijs, quorum egregiam erga ſe voluntatem ac ſtudium perſpexiſſet. Turcas autem ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, præſertìm eius gentis

tis familias quatuor, vetuſtate originis Ottomannorum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atque Malcocios, quos licèt inſigni virtute præditos non ſinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Baſſarum, vel magiſtrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperium adſpirent: habent tamen interìm hæ familiæ ampliſſimas functiones. Michalogli voluntarijs equitibus præſunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acanzes, hoc eſt, antecurſores. Porrò ex præfecturis, quę ſunt valdè multæ, nobiliores commendantur reliquis tribus familijs, Pelopōneſiaca Turacanis, Boſnenſis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. Ex omnibus præfecturis, quæ ſunt ſupra quadraginta & octo, nulla eſt tam tenuis, quę non habeat ad duo millia equitum, cùm ampliores ſena vel ſeptena contineāt: & hi omnes ſingulis menſibus certa habent ſtipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Ottomannorum robur conſiſtit, cùm ad repentinum edictum intra paucos admodùm dies ſeptuaginta ampliùs egregiorum equitum millia in vnum locum à præfectis facilè poſſint adduci. Vniuerſis autem duo Magiſtri equitum præſunt, quos Bellerbechos, id eſt, dominos dominorum vocant, quorum alter in Aſia ad Cutheiam Galatiæ vrbem, alter in Europa ad Sophiam Mœſiæ inferioris reſidet. Cæterùm neque Turcæ vlli, neque Chriſtiani illorum preſſi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Perſarum poſſident, aut domos paulò munitiores ædificant, cùm id apud illos lege cautum ſit. Itaque miſerrima eſt Chriſtianorum Turcis ſeruientium conditio, cùm neque opibus polleant, nec vllam ſeruitutis excutiendæ rationem inueniant, etiamſi Chriſtiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcæ vbiquè paratum habeant equitatum, & grauiſſimum impendeat ſupplicium depræhenſis. Porrò lectiſſimus apud Turcas equitatus conſtat ex alis prætorianis. Hæ nobilitate & cultu eximio cæteris præſtant. Qui huius generis ſunt, ex omnibus prouincijs deliguntur, & à pueritia abiurata Chriſtiana religione, per Eunuchos literis & armis liberalitèr inſtituti, ad ſummos honores prouehuntur. In ijs ſunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquiſiti, virtute admirabili præſtantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant: quô fit, vt non modò ex alijs nationibus etiàm planè ethnicis,

Equites voluntarij 100000.

Præfectuꝛæ ſupra 48.

Robur Ottomannorum.

Bellerbechi duo.

Alæ prætorianæ.

Mutpharacæ.

cis,

cis, ſed etiàm nobilitate illuſtres Chriſtiani, ad Turcam perfugiant, ſcilicèt momentaneos honores veræ virtuti & vitæ æternæ anteponentes. Hi autem ſinguli habent ſubſeruos non paucos, quorum eſt cultus laudatiſsimus & ſplendidiſsimus, vt non multùm à dominis differre videantur: Differunt tamen interſignijs. Atquì apud Selymum nihil neque prꝫſtantius, neque validius cēſebatur duabus legionibus ex Ianizaris delectis, quarum fuit ſemper inuicta virtus etiàm apud ſuperiores Ottomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Baſſæ, qui rerum grauiſsimarum conſilijs præſunt, & per ſingulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coëunt, ſupplicibus libellis reſpondent, lites dirimunt, Imperatore interìm per feneſtellam velo protectam cuncta attentiſsimè auſcultante. Huius ordinis antiquior, Imperatoris ſcrinio gemmaq; potítur, appellaturque Veſir, & ſcribis atque notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Baſſæ prandent, vniuerſoq; populo, qui in curiam coiërit, publicè epulum datur ex oriza, veruecina carne, paneque & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prꝫtoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolam, id eſt, pileum albū, aurea anteriore faſcia & criſtis inſignem, acinaci impenetrabilem, pro galea geſtant, lunatosque calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum ſunt ſclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoquè haſtæ Germanicis breuiores, itemque gladius incuruus & parua ſecuris: Hi terra marique omnium audaciſsimè & conſtantiſsimè pugnant. Sed de his hactenùs dixiſſe ſufficiat, vt videant Chriſtiani, cuius hoſtis vires & arma inteſtinis ſuis diſſenſionibus & diſcordijs in ſe concitent & exacuant. Nôrunt Turcꝫ exactiſsimè, quꝫ apud nos gerantur, & vbì arriſerit occaſio, noſtro ſanguine ſuas haſtas & acinaces egregiè cruentabunt: & ſola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Ianizarorū duæ legiones.

Baſſæ.

Arma Ianizarorū.

Eſa. 28.

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Franciꝫ regina, Claudiꝫ & Renatꝫ parens, quarū natu maiorem Claudiam in matrimonio poſteà habuit Franciſcus Valeſius Dux Engoliſmenſis, iuuenis egregius. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis conſulturus, Henrici Angli hoſtis infeſtiſsimi ſororem Mariam, miſſa ad Britannos inſigni legatione, coniugem ſibi petijt & accepit ſumma totius Galliæ gratulatione. Multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoſte pacem faceret, & in eas nuptias conſen-

conſentiret, alioquì non admodùm addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ætate grauis, cùm nuptias celebrâſſet Pariſijs regio apparatu 7. Idus Octobris, ad ꝓximas Ianuarij Calend. mortuus eſt, nulla relicta prole maſcula. Is Ludouicus ducē Mediolani Ludouicum Sforciam in Gallijs captiuum detinuit in cauea ferrata, erepto omni ſcribendi & quæ cuperet legendi ſolatio, vbì etiàm ille princeps diem ſuum obijt. Idem rex florentem regni ſui ſtatùm maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipſum Cardinalibus, Piſani conciliabuli authoribus, fauere non dubitauit. *Ludouicus Franciæ rex moritur.*

Eo anno grauis ortà fuit lis inter Bauariæ principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris ſuprema voluntate totum ſibi Bauariæ ducatum vendicante, cùm ad populum longè gratioſior eſſet Ludouicus, nec ſe iuſta portione principatûs fraudari pateretur. Eam litem ſapientiſſimus Cæſar Maximilianus mira dexteritate compoſuit, vnicuique ſua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata eſt. *Lis inter Bauariæ duces.* *Ea componitur.*

Circa hæc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentiſſimus Luſitaniæ rex, Alphonſum præcipuum ducem ſuum cum inſigni claſſe miſit ad Malacham, quę eſt aurea Cherſoneſus, ſic dicta ab auri, gemmarum & variorum aromatum inſigni copia. Eſt aūt Malacha vrbs miræ magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ ſuperſtitionis parebat. Vrbs à Luſitano obſidetur, fit atrox pręlium, victor Luſitanus vrbem militi prędę datam ingreditur, magna hoſtiū cęde edita, exiguo Luſitanorum damno. Rex ipſe cum ſuperſtitibus Mauris fugit. Chriſtiani opima reportant ſpolia: in ijs ſeptem elephantes, & tormentorū æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitiſſima conſtructa, & fœdere percuſſo cum diuerſarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium eſt inſtitutum, vndè hodiè in noſtrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia præclarè geſta ſunt à Luſitanis in ijs regionibus, admiratiòne digna, non tam humanis viribus, quàm ſuperni Numinis fauore: de quibus partìm extat epiſtola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonem X. Romanum Pontificem. *Aurea Cherſoneſus expugnatur à Luſitanis.*

Eodē 1514. anno viſi ſunt Vuittenbergæ tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius. In Rottweil etiàm ſol adſpectu ſanè quàm horrendo apparuit, va- *Tres ſoles.*

Tres lunæ. rijs diuerſorum colorum ſeptus orbibus: bis quoquè tres lunæ conſpiciendas ſe præbuerunt.

Franciſcus Valeſius fit Galliæ rex. ANNO 1515. Ludouico regi Galliarum vita functo ſucceſſit Franciſcus Valeſius, procerum & regni totius ſuffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis eſſet, tamen iam antè bellicę virtutis & magnę liberalitatis haud obſcura indicia dediſſet. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem omnem ad Mediolanenſe bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inuſitato per inacceſſas priùs alpes itinere vſus, exercitu maximas difficultates fortitèr ſuperante. Potuiſſent facile eius conatus omnes retardari, nisì tum plerique Heluetij non ſemèl admodùm importunos & refractarios ſe prębuiſſent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non abſque ſuorum clade ſtragem ediderunt, ſed altera luce victi à Gallis, Mediolanum ſe receperunt: vndè tamen paulò pòſt excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hoſtibus obiecerunt, qui penè mentis inops, arcem inexpugnabilem ſeque ſub certis conditionibus Gallo dédidit, cui ea victoria multo ſanguine ſtetit. *Mediolani arx deditur Gallo.*

Pugna Elephanti & Rhinocerotis. Hoc anno Luſitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit inſigne ſpectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Eſt vtrunque animal immani corporis vaſtitate, ſed longiora crura ſunt Elephanto. Naturale autem illis ineſt odium alterius in alterum, idque propter meliora paſcua, vt quidam ſcribunt, quæ ſibi inuicèm præripere nituntur. Rhinoceros, teſte Pauſania, duo habet cornua, alterum inſigni magnitudine de naribus extans, alterum quod ſupernè erumpit, exiguum quidem, ſed validiſſimum. Fuit eiuſmodi beſtia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513. ex India, colore buxeo ſiue vermiculato, teſtis clypeatis tecta, omniq́ue ex parte armata. Cùm autem certamen inituri eſt Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus eſt hoſtis, vt inquit Plinius, cornu ad ſaxa limato, aluum maximè petit, quam ſcit ſuis ictibus peruiam eſſe. Porrò Elephantus dentibus maximis & fortiſſimis cutem Rhinocerotis, quantumlibèt duram & vix iaculo peruiam, validiſſimo ictu lacerat, dentibusq́ue dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlysbonæ fuit, Elephas ſuccubuit. Eſt hoc in Elephante admiratione dignum, quòd eſt *Rhinoceros.* *Elephas proximè*

eſt illi patrij ſermonis intellectus, officiorumque memoria, nec vllum aliud animal humanis ſenſibus propiùs accedit. Et quanuis ſit immani corporis mole, & inter terreſtres beſtias facilè maximus, tamen vſqueadeò ab homine domari ſe patitur, vt in India, vbi frequentes admodùm ſunt, aratrum trahere, & neceſſaria quæque ex rure domum vehere non recuſet. Laudetur Deus in creaturis ſuis, & eius erga homines immenſus amor, quem nobis tam varia diuerſiſſimarum creaturarum in hominum vſum conditarum miniſteria apertiſſimè loquuntur, prouocet nos ad illum redamandum. *accedit ad ſenſum hominis.*

Eodem anno mortē oppetit Philippus ab Oberſtain Archiepiſcopus Colonienſis, vir ſanè longiori vita dignus, in cuius locum ſuffectus eſt Hermannus à Vueda, qui tandèm verſutiſſimorum quorundam hæreticorum aſtu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus eſt, vt alibì dicemus. *Philippus Oberſtenius moritur.*

Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnæ aquarum inundationes, quæ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodam eruperat, hoc anno cùm iam inſtàr maris excreuiſſet, tantum terrorem attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòſt ſumma vi & maximo impetu illa vndarum congeries fractis rupibus, & obuijs quibuſque obrutis, in vaſtum mare ſeſe euoluit. *Inūdationes aquarum.*

Hac tempeſtate Selymus Turcarū Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia ſuperiori æſtate non parùm attritas & acciſas, reparâſſet, ad Iſmaëlem Perſarum regē cōtendit. Priùs tamē, quàm in Armeniā interiorem ſe reciperet, expugnandum ſibi ſumpſit Aladolū, Tauri & Antitauri regē, à quo ſe meminerat è Perſide diſcedentē, paulò antè per ſummam fraudē inſignes clades accepiſſe. Gentes, quibus imperat Aladolus, bellicoſæ inprimìs & numero ampliſſimę feruntur, ſed agreſtes ſunt atque efferæ, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditæ. Ortæ dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusque minoris Aſiæ colonis, qui propter aſſiduas bellorū iniurias ſuperioribus ſeculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendū in modum Orientem populabundus peruaſit, ad hæc montoſa tanquàm pacata ſeſe loca contulêre, aliquot primò ligneis pagis, mox quibuſdam illu- *Gentes Tauri & Antitauri.*

Selymus profligat Aladolũ. ſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedùm parta hac ratione victoria, eius præfectum Saxouaroglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infeſto in Aladolum eſſet animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòſt captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iuſſit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, ſibi ſubiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupiſſent, Byzantium cum paucis redijt, & magno conflato exercitu Pannonios duplici incurſione citò repreſſit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Aſia & in Europa diuerſiſſimis locis præſentem ſe exhibuit, vtrobiquè ex hoſtibus victor. Habent Chriſtiani in Turca Nabuchodonoſor ſuum, qui illorum ceruicibus pluſquàm ferreum iugum imponat.

Conuentus regum Viennæ. Per id tempus cõuentus aliquot inſignium regum habitus eſt Viennæ, putà Maximiliani Cæſaris, Vladiſlai Hungariæ ac Boëmiæ, & Sigiſmundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymum, quòd rumor eſſet contra ipſum illos reges arma ſumpturos: ſed vbì comperit alia illic tractata eſſe, eo metu ſolutus ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmiſſimis præſidijs cum Solimanno filio ſuo. Cauſa huius conuentûs hæc fuit: Maximilianus Cęſar vnicam Vladiſlai Pannoniæ regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus ſuis, filijs Philippi Hiſpaniarum regis deſponderi: porrò ad eiuſdem Annæ nuptias non minùs adſpirabat Iohãnes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis, cui ea in re maximas ferebat ſuppetias mater eius vidua, cõciliato ſibi procerũ fauore. Vladiſlaus rex propenſus videbatur in Maximilianum: ſed cùm nihil effici poſſet ob ſtudia eorum, qui Iohanni fauebant, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipſo armorum ſtrepitu naſcitur Vladiſlao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata eſt & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladiſlaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigiſmundo Poloniæ rege Viennam ſe contulerunt, vbi cum Anna facta ſunt ſponſalia, & ſimultates ac ſuſpiciones omnes extinctæ, & principes iſti perpetuo fœdere ſunt coniuncti, atque arctiſſi-

ctiſſima inter Maximilianum & Sigiſmundum amicitia conflata. Annam poſteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Chriſtianiſſimus Imperator.

ANNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Perſarum regem inuaſurus, in ipſo belli apparatu intellexit Campſonē Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs ſtare ab Iſmaële Perſarum rege, & nulla ratione paſſurum, vt Perſas bello appetat. Id quidem conſternauit nonnihil Selymum, & conatus eſt Sulthanum muneribus in ſuas partes trahere, ſed fruſtrà. Itaque hunc ſibi modis omnibus oppugnandum ſtatuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arriſit, ità vt admodùm breui ſpatio Syriam, Aegyptum, Iudæā ſuo imperio adiecerit. Habebat Campſon Mamaluchorum fortiſſimum exercitum, ſed eorum ſuperbum ac impotentem dominatum iampridèm pertęſi erant Aegyptij. *Selymus oppugnat Aegypti Sulthanū.*

Mamaluchi, Chriſtianæ religionis deſertores ſunt omnes, à captiuitate Mahometana ſuperſtitione, eiurato Chriſti cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio caſu exceptos, vendant mercatoribus: ijque rursùs corporis & virium indole, vel animi vigore præſtantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à laniſtis & præceptoribus inſtitui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites alleguntur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Atque ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare coguntur. Nemo enim Mahometano vel Iudęo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox deciſis præputijs & Chriſto abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad ampliſſimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quod Selymo commodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate præter expectationem omnem *Mamaluchi qui ſint. Chriſtiani qui ad Mahometanos confugiant. Aegyptus quot ſecu lis preſſa à Mamaluchis.*

ad Campſonem delatus, Caierbeium Campſonis præfectum iam proditoris animos induiſſe, & à Campſone ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbì ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarentur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniente, victoria illis erepta eſt, ad quod plurimùm contulit Caierbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potítus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locum Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interim Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima in eo itinere ab Arabibus damna perpeſſus, qui eius exercitum miris modis exagitabant.

Campſon Sulthanus occumbit.

Porrò Selymus antequàm Aegyptum peteret, Hierosolymam adijt, veterumque prophetarum ſepulcra ſupplicitèr veneratus, Chriſtianis ſacerdotibus Domini ſepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta ſex menſium largitus eſt. Indè expugnata Gaza, Aegyptum petijt, nec iam longè aberat à ſummo periculo, ipſi ab Aegypti rege ſtructo, cùm eccè quatuor equites ex Tomumbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij conſilia ei expoſuerunt, quæ res illi & eius copijs ſalutem attulit. Mox rursùm manus conſertæ tanto vtrinquè odio, vt magnam ſuorum paritèr atque hoſtium ſtragem per mutuum errorem ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd ſe Turcis imparem cerneret, Memphim profugit. Hæc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Poſtera luce in ipſa vrbe rursùs toto biduo continentèr pugnatum eſt, tanta Mamaluchorum pertinacia & virtute, vt Selymus victoria deſperata iuſſerit vrbem maximam & longè populoſiſſimam inflammari, quod tamen incendium paulò pòſt, cùm ſuos euaſiſſe ſuperiores didiciſſet, reſtingui iuſſit. Ità capta eſt ea vrbs longè ampliſſima, & Tomumbeius fuga ſibi conſuluit. Ad extremum cùm totiès victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellum redintegrâſſet, captus & gula fracta in ipſa Memphitica vrbe extinctus eſt, ſumma priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità nimirùm ſe habet

Selymus venit Hieroſolymã.

Capit Gazam.

Pugna atrox.

Memphis capitur.

habet rerum humanarum conditio, vt nemo ſit quantunuìs potens & rebus omnibus affluens, qui non facilè poſſit è ſummo infimus, & ex forrunatiſſimo calamitoſiſſimus effici. Quod propterea ſic eſt diuinæ prouidentiæ conſilio ordinatum, vt faciliùs homines fortunæ ludibria poſſint deſpicere, & ſummo bono præpotenti Deo conſtantiùs inhærere. Pauloantè Sulthanorũ Aegypti fuerat ſanè formidanda poteſtas, quæ necopinatò ità repentè omnis protrita eſt, vt vſque ad regis Aethiopum longè potentiſſimi fines omnia ceſſerint victoris Selymi imperio: cuius certè hominis fuit efferra crudelitas, indigna tot rerum proſperrimis ſuccesſibus, niſi quòd tergis Chriſtianorum hac Turcicarum victoriarum perpetuitate aſperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campſonis, & Syriæ Gazellem, multisque è Memphi ablatis tum publicis tum priuatis non ſinè magna inuidia ornamentis, Byzantium rediјt, priùs tamẽ hyeme ſubſequente in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegypto geruntur, Chriſtiani principes nõ ſolùm nihil mouent contra Turcas, ſed more ſuo inteſtinis bellis, præſertìm in Italia, ſeſe conficiunt.

Caierbeius proditor, fit Aegypti præfectus, & Syriæ Gazelles.

ANNO 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, ſiue Alcairum, & mox Aegyptum omnem in ſuam redegit poteſtatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm ſe in palude quadam inter iuncos & arundines occultâſſet, immerſus aquis vſque ad ſummum pectus, captus & ad Selymum perductus eſt. Qui iuſſit primùm tradi eum tortoribus, vt de Cãpſonis theſauris quærerent: ſed ille nihil præter ſuſpiria & horribiles gemitus in ſummis cruciatibus protulit. Poſtero die vili camelo impoſitũ, ac detrita indutũ veſte, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Mẽphiticæ fora & celeberrimas regiones circunductũ, laqueo ei gulam frangi, atq; vt tranſeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo ſuſpenſum ſupra fornicẽ relinqui iuſſit. Multis ea res lachrymas excuſſit, atque vtinàm moueret etiàm Chriſtianos dynaſtas, quibus poſſint facilè etiàm peiora à tã feris & barbaris tyrãnis accidere. Quantùm autem creuerit Turcarum potentia tot ampliſſimarum ditionum & inprimìs Aegypti acceſſione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs non modò Aegyptus, ſed etiam Syria, Palęſtina, Phœnicia,

Tomumbeius capitur.

Laqueo gula frangitur.

nicia, Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis extinctis, in ius victoris Turcæ conceſsêre. Quis verò vel ſolius Aegypti opulentiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela lib. 1. cap. 9. dicit eſſe terram expertem quidem imbrium, ſed tamen mirè fertilem, & hominum aliorumque animalium perfœcundam generatricem: idque Nilum efficere, amnium in noſtrum mare permeantium maximum. Viginti millia vrbium ait, Amaſi regnante, in ea fuiſſe. Recentiores quidam ob ſoli præcipuam fœcunditatem & hominum frequentiam adeò eam excultam fuiſſe ſcribũt, vt decem & octo millia inſigniorum vrbium in ea extructa numerentur. Ipſa vrbs Memphitica incredibili fertur hominum multitudine abũdare, & nihilo minùs res neceſſarias omnes affatim ibi ſuppetere, demptis lignis, quæ ad pondus vendantur. Memphis enim & Alcairum (olim Babylon Aegypti) pro vno oppido cenſentur, tametſi Nilus interfluit, nec aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi amplitudinẽ ſuburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco ſuprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum deſcribit his verbis: Pſammetichi opus Labyrinthus domos mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu complexus, marmore extructus ac tectus, vnum in ſe deſcenſum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis ambagibus hùc & illùc remeantibus: ſed continuo anfractu, & ſæpè reuocatis porticibus ancipites: quibus ſubindè alium ſuper alios orbẽ agentibus, & ſubindè tantũ redeunte flexu, quantũ proceſſerat, magno & inexplicabili tamen errore perplexus eſt. Et paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit, (vt Homero dictũ eſt) centũ portas, ſiue (vt alij aiunt) centum aulas habent, totidẽ olìm principum domos, ſolitasq; ſingulas, vbì negociũ exegerat, dena armatorum millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putẽt eſſe Heliopolim, quę ſecundùm Strabonẽ olìm fuit ſacerdotũ habitatio, hominũ Philoſophiæ & Aſtronomiæ deditorum, quos præclaris affectos olìm fuiſſe priuilegijs, etiàm diuinæ literæ teſtantur. De Pyramidũ admiranda ſtructura multa quoquè cõmemorari poſſent, nisì ea res intolerandã haberet adiunctam ſtultitiam & vanitatem. De ijs ità ſcribit Solinus: Quæ in Aegypto fuêre erectæ turres, fuerunt faſtigiatæ vltra excelſitatem omnẽ, quæ manu fieri poſſit. Pyramides in Aegypto, inquit Plinius, regum pecuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio &c.

20000. vrbes in Aegypto.

Memphis ampliſsima vrbs.

Labyrinthus Aegypti.

Thebarũ vrbs.

Pyramides Aegypti.

Trecenta ſexaginta hominum millia annis viginti amplisſimam Pyramidem conſtruxiſſe produntur. Ridicula quidem & ſtulta eſt hæc ſtructura, ſed tamen colligi indè poſſunt regum Aegyptiorum immenſæ opes. Habet præterea ſola Aegyptus balſami nobiliſſimum & odoratiſſimum liquorem, qui ad nos ferè non nisi viciatus adfertur. Hæc omnia iam poſſidēt Turcæ, & quod maximè dolendum eſt, etiàm Iudæa, quam Chriſtus Deus ſua præſentia mirabilitèr illuſtrem reddidit, ab illis occupatur : nec Chriſtiani quicquam curant minùs, quàm vt eam ex illorum manibus extrahāt. Immò quidam hoc potiùs ſpectare vidētur, vt quod ſupereſt Chriſtianarum ditionum, Turcis prodant. Certè ſi Chriſtiani inter ſe animis eſſent coniuncti, facilè recuperarent quæ ſunt ablata à barbaris. ſed ô tempora, ô mores. Iuuat ſcilicèt eſſe miſeros. Enimuerò nè quid ad ſummam calamitatem reliqui ſit, quotidiè noui finguntur errores, & religio Chriſtiana ſub prætextu verbi Dei & puri Euangelij, ab infauſtis hominibus indiès magìs ac magìs obſcuratur. Apud Catholicos quoq; parua aut nulla eſt morum correctio : atq; ità mali Catholicorū mores produ̅t Chriſtianam Remp. hæreticis, Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Martinus Luterus noua ſpargit dogmata.

Hoc anno Martinus Luterus, Auguſtiniani inſtituti monachꝰ, cœpit in Germania noua ſpargere dogmata, & res nouas moliri, quæ tandèm toti orbi Chriſtiano exitiū adferrēt. De hoc homine accuratiùs aliquandò agendum eſt, vt poſteritas omnis de illo & eius audaciſſimis facinoribus certiùs æſtimare queat : præſertim cùm præter alios eius hominis fautores, Iohannes Sleidanus Commentarios conſcripſerit de Statu religionis & Republic. Carolo quinto Cæſare, in quibus ità tueatur Luteri & diſcipulorū eius cauſam, vt blanda & mellita oratione, religionis negocium cum alijs pleriſque rebus geſtis cōmiſceat, ità vt miro artificio dum lectorē detinet hiſtoriarum varietate, ſimul incautis & imperitis animis, identidèm etiàm inſigniter mentiendo, damnatorum iam olìm dogmatum virus exitiale inſtillet. Atq; vt dictis ſuis, quæ ipſe non fuit neſcius quàm in multis à vero abhorreāt, fidem maiorem conciliet, Paulum Iouium & Iohannem Cochlæum, tacito vtriuſque nomine, in Epiſtola nuncupatoria per calumniam impudentèr perſtringit, cùm illis viris longè certè charior fuerit fides, quàm Sleidano & pleriſq; alijs ſectarijs, qui

Commentarij Sleidani perniciosiſſimi.

cum Catholica fide omnẽ etiàm pudorem & dictorum factorumq́; conſtantiam & fidem abieciſſe cernuntur.
Mendacia in negocio religionis quàm deteſtanda. Mentiri autem, pręſertìm in fidei ac religionis negocio, tam eſt pernicioſum & execrabile, vt quiſquis vel ſemèl de induſtria quod falſum ſciret, pro vero affirmâſſe depræhenſus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè eſt, pleroſque etiàm Catholicos vſqueadeò Sleidani lectione delectari: ſed quia volumus paſsìm omnia etiàm ſuſpectæ fidei hominum ſcripta legere, & videmur nobis ea eſſe iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuslibet ſtatuere poſſimus, falſaq́; à veris internoſcere, ideò tam multi adeò leuitèr & puerilitèr in fœdos errores prolabimur, quorum meritò pudere poſſit nõ modò graues viros, ſed etiàm decrepitas anus & deliros ſenes: & tamen interìm videmur nobis in luce Euangelij verſari, plus videre quàm viderint Maiores noſtri, à quorũ nos grauitate, integritate, prudẽtia, cõſtantia longiſſimè diſtam⁹: & plerũq; temulẽtę mulierculę & ex infima plebis fęce ſtolidiſſimi ac ſtupidiſſimi blaterones ſcripturas diuinas egregiè crepitãt, eas ſe quouis Theologo rectiùs intelligere procacitèr iactitãr: & eſt certè deniquè eò iam redacta res, vt dum vel maximè Euangelium & puram doctrinam pleriq; omnes Catholicæ Eccleſiæ deſertores ſibi vendicant, & magna vocis animorumq́; contentione buccinare & crepare non deſinunt, in quendam horrendum atheiſmum, & certiſſimum ethniciſmum prolapſi conſpiciantur, adeò vt nonnullis locis vulgũs miſerabile iam in varias pugnantesq́; diſtractũ ſectas, non videat quid ſequi & amplecti debeat, & non multũ à ſuprema ſalutis omnis deſperatione abeſſe videatur. Sed hęc in ipſo proceſſu opportunis locis fortaſsè commodiùs demonſtrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is
Luterus quãdò & vbì natus. natus eſt Islebij, in celebri Comitatu Mansfeldenſi, annos ſalutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptiſmo. Puerulus ſcholas adijt Islebij, indè Magdeburgum, pòſt anno abſoluto, Iſennacum Thuringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam inſignem Thuringiæ vrbem, Academia celebrem, ſe contulit, vbì anno ætatis 20. artium magiſter creatus eſt. Indè cùm Iuriſprudentiæ animum appuliſſet, ambulans cum ſocio in agro, repentè fulminis ictu ſociũ perdidit: qua re territus & conſternatus, multis ſtupentibus, relicto mundo & ſpretis omnibus, D.

Auguſtini inſtitutum Eremitanũ complexus eſt. Quod quidem ſi ſolo, vt appáret, ſeruili adactus timore fecit, debili ſanè fundamento nixus eſt, quippe cùm eiuſmodi timor etiàm à Cicerone ethnico rectè vocetur non diuturni magiſter officij. Quanquàm non eſt culpandus, qui vel metu ſolo ad vitam corrigendam adducitur: ſed tamen oportet niti ad magìs magiſq; obtinendam charitatem, quæ foràs mittit timorem illum. Verùm quocunq; demùm animo Luterus cœnobium petiërit, certè in eo integrum annum ante ſolennem profeſſionem, vt moris eſt, nouitius cõſtantèr perſeuerauit, & deindè palàm profeſſus eſt monachum, atq; annis quatuor non inſtrenuum ſe præbuit in exercitijs ſpiritalibus, licèt quædam in eo apparérent, quæ de mali dæmonis commercio ſuſpectum eum redderent, illud inprimìs, quòd cùm aliquandò in Miſſa diceretur Euangelium de expulſo ſurdo & muto dæmonio, ſubitò corruens exclamaret, Non ſum, Non ſum. Immò verò ipſe non ſemèl in ſuis ſcriptis teſtatus eſt, ſe probè cognitũ habere diabolum, & plùs quàm fruſtum vnum ſalis cum eo comediſſe: quæ quidem dictu ſunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittẽbergæ nouam conſtituiſſet Academiam, ad eam quoq; Luterus anno 1508. miſſus, publicè prælegit Logicen & Phyſicen Ariſtotelis. Triennio pòſt Romam ire compulſus cuiuſdam lìtis componendæ cauſa, ea tranſacta, redijt Vuittenbergã, & Doctor Theologiæ factus, cùm eſſet diſputator vehemens, primùm quidem Vuittenbergæ, mox etiã Heidelbergæ ingenij & eruditionis famam diſputando captare cœpit, nouis propoſitis thematis.

Fit monachus Auguſtinianus.

Facit profeſsioné.

Marc. 9.

Habet cõmercium cum dæmone.

Academia noua Vuittenbergæ.

Fit doctor Theologiæ

Sleidanus à Leone X. præclarã ſuam orditur hiſtoriam, & in ipſo eius limine egregiè mentitur: ſed ità tamen, vt hæc mendacia ei cum toto grege cõmunia ſint: nec ideò tamen minùs turpia, cùm etiàm religionẽ attingant, de cuius receptis approbatiſq; ſententijs nemo niſi perniciosè mentitur. Verba Sleidani ſunt hæc: Leo X. Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro ſua, quam in om̃es Chriſtiani nominis eccleſias habere ſe putabat, quadam vſurpatione maiorũ, poteſtate, &c. Primò quidem, nõ putabat Leo Pontifex (quẽ Sleidanus Romanũ vocat, maximum pro ſuo candore non vult dicere) ad ſe pertinere curam omnium eccleſiarũ, ſed ex Euangelio certus erat dictum eſſe Petro ab ipſo Chriſto, Paſce oues meas: nec ignorabat Romanũ Põtificem

Sleidanus arguitur.

Ioan. 21.

ficem eſſe Petri ſucceſſorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambroſij in prioris Epiſtolæ ad Timotheũ caput 3. Cùm totus mundus Dei ſit, Eccleſia tamen domus eius dicitur, cuius hodiè rector eſt Damaſus. Deindè non ſibi eam vſurpârunt Pontifices authoritatem, vt Sleidanus aculeatè ſcribit non ſinè inſigni tot ſanctiſſimorum Pontificum iniuria, ſed à Chriſto ſibi demandatam in totum orbem Chriſtianum vbicunquè res poſtulauit, exercuerunt. Mox addit ille Sleidanus, Pontificem miſſis per omnia regna literis atque diplomatîs, omnium delictorum expiationem ac ſalutem æternam eſſe pollicitum interuentu pecuniæ, quam quiſque daret. Multa hîc fraudulentèr ſilet ille hoſtis Pontificum. Ità enim non ſolent promulgari indulgentię vel condonationes. Petijt autem Pontifex ſubſidiũ pecuniarium pro ſtructura templi S. Petri Apoſtolorum principis, & eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur nisì verè pœnitentibus, & contritis, atq; ſua peccata confitentibus. ſic enim ſolent habere diplomata condonationum. Nec putandus eſt Pontifex liberalitèr eruditus alitèr ſcripſiſſe in ſuis diplomatîs, licèt fortaſsìs quidam importuni earum indulgentiarum prædicatores, turpis quæſtûs cauſa, pro concione temerè multa dixerint: quæ culpa non debuit à Sleidano cõferri in Pontificem. Ità ille bonus vir ſuam lepidam hiſtoriam orditur ab iniurijs & calumnijs in Romanum Pontificem, & in rebus grauiſſimis impudentèr mentitur: qui ſi volebat repræhendere abuſum, qui nonnunquàm etiàm in prædicandis indulgentijs incidebat, debebat abſtinere. ab inſectatione Pontificis, de quo paulò pòſt idem ipſe ſcribit, quòd Luterus illius arbitrio atque poteſtati omnia ſua ſcripta, vitam quoquè & ſalutem permiſerit, ſcripſeritq; quicquid à Pontifice profectum fuerit, eo loco futurum apud ſe, àc ſi dimanâſſet à Chriſto. Quę Luteri verba tum Luterum ipſum, tum Sleidanum quoquè egregiè pudefaciunt. Sed ad narrationem reuertamur.

Sleidani calumnia.

Intereà Romæ Leo Pontifex largiſſimas promulgat condonationes ſiue indulgentias, eique negocio in Germania præficit Moguntinum Archiepiſcopum Albertum, principem celeberrimum. Is ad prædicandas eas indulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res peſſimè habuit quoſdam Ordinis Auguſtiniani, inprimìs Iohannem Staupitium, eius Ordinis

Origo turbarum in

nis Generalem per Germaniam Vicarium, virum nobi- *religione*
lem, facundum, & Friderico principi charum, itemque *& Germa*
Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vuittẽber- *nia.*
gæ. Et quia interdùm non parui abuſus eiuſmodi euul-
gandis indulgentijs ſeſe immiſcuerant, indè ſumpta oc-
caſione, Luterus primùm in indulgentiarum immodi-
cos quoſdam & ſordidos, ſuo duntaxàt quæſtui ſerui- *Oppugnat*
entes buccinatores acritèr inuectus eſt, datis ad Mogũ- *Lut. indul*
tinum antiſtitem literis, in quibus longè alitèr ſcripſit *gentiarũ*
de ſalutis certitudine, quàm paulò pòſt in ſua Captiui- *præcones.*
tate Babylonica & ſcriptis alijs. Ait enim inter cætera,
vbiquè Dominum difficultatem ſalutis denunciare, &
Apoſtolũ iubere ſempèr in timore & tremore nos ope-
rari ſalutem noſtram, & id genus multa alia, quæ Slei-
danus fraudulentèr tacet, quia videt ea è diametro cum
poſteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus
etiàm 95. propoſitiones palàm edidit, quibus indulgen-
tias oppugnauit. Contrà verò Tetzellius 106. propo-
ſitiones euulgauit, Luteranis planè contrarias. Ex hac
lite ortum eſt illud immane & horrendũ Luteranæ hę-
reſeos incendium, quo tota penè Europa poſtmodùm
conflagrauit. In ipſis huius Tragœdiæ initijs viſus eſt
Luterus etiàm pleriſque viris grauibus & eruditis non
peſſimo zelo moueri, planeque nihil ſpectare aliud,
quàm Eccleſię reformationem, cuius quidam deformes
abuſus non parùm malè habebant bonos omnes. Sed
vbi Luterus totum ſuum pectus nõ diù pòſt aperire cœ-
pit, facilè patuit, quàm ille nihil ſpectaret minùs, quã
Eccleſiæ pacem & repurgationem. Verùm multis im-
poſuit eius ſimulata humilitas & erga Pontificem reue
rentia, qua illi neceſſariò vtendum erat, donèc ſibi pa-
raſſet vires, quibus fretus, omnem iam vndecunquè oc-
currẽtium aduerſariorũ impetum ſuſtinere poſſet. Scri-
pſit Leoni Põtifici literas, in quibus etiàm hęc eius ver-
ba legebantur: Quarè beatiſſime Pater, proſtratum me
pedibus T. B. offero, cùm omnibus quæ ſum & habeo.
Viuifica, occíde: voca, reuoca: approba, reproba, vt pla-
cuerit. Vocem tuam, vocem Chriſti in te præſidentis &
loquentis agnoſcam. Habebant hæc ſpeciem quandam
pietatis, ſed longè alium re ipſa paulò pòſt ſe declara- *Luterus*
uit. Multi fuêre olìm inſignes hæretici, & ingenio qui- *omnium*
dem ac eruditione Lutero longè ſuperiores: ſed qui tam *importu-*
impotenti & effera animi audacia ac importunitate fu- *niſs.*
erint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur ampliſſimi
prin-

principis Saxonię Friderici patrocinio, cui⁹ tūc erat inter cæteros Germaniæ proceres pcipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pericula omnia, atq; indiſcriminatìm in quoslibet tū Eccleſiaſticos tum ciuiles magiſtratus petulantiſſimè incurrebat, probraq; & conuicia procaciſſimè iactabat, vbique ferè in id vnum præcipuè intētus, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, populiq; gratiā & applauſum captaret. Et quia multa erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis omnibus conabatur, ea ſumma animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudentèr multa fingendo in vulgus ſpargere ſtuduit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus omnis non alio quàm luporum loco apud laicos paſsìm habitus ſit: adeò vt paſsìm in ſuis domib⁹ pōtifices, ſacerdotes, monachos luporū forma & ſpecie depingi curârint, & incredibili odio atq; contemptu proſecuti ſint. Et fuit id quidē veriſſimum, Clerū multis abominandis ſcatere vitijs, quæ cùm nulla Prçlatorū ſeueritate caſtigarentur, permiſit præpotens Deus huius importuni & improbi apoſtatæ conatus nō inanes habere ſucceſſus, Clerumq; in ſummum venire cōtemptum, vt vel ſic tandèm reſipiſcerēt. Atq; vtinàm vel ſola vexatio dediſſet intellectū auditui. Dolenda certè res, pleroſq; adeò in Clero occæcatos, vt propemodùm ſtupidi & ab omni ſenſu alieni, ipſas ſuas ſupremas calamitates nec animaduertere quidē videantur, & in ſummis animæ & corporis periculis haud alitèr atq; in certiſſima ſecuritate verſentur. Atq; hæc vna ferè & præcipua ratio eſt, cur Luteri & eius diſcipulorum nefanda dogmata & impij conatus vſqueadeò felices habuerint progreſſus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipſo Clero, ſecuta eſt vitę in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat ſocordiæ & impudentiæ noſtræ, qui videmus nos vndiquè Dei iuſto iudicio propter peccata noſtra tot malis obrui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs cōponendis & corrigendis iram præpotentis Dei à noſtris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs virium eſt in iſtis impijs & blaſphemis hęreſum fabricatoribus, niſì quātùm vitæ noſtræ corruptione illis ſubminiſtratur atque fouetur. Sed de his ſatis.

Venditat ſe vulgo

Eſai. 28.

Eodem hoc anno, qui fuit 1517. inſignis quidam pirata Petrus Longus natione Friſius, cum 500. perditis nebu-

Friſius pirata.

nebulonibus mare infeſtum habuit, & vrbes maritimas aquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vaſtator Danorum, vindex Bremenſium, interceptor Hamburgenſium, crux Batauorum prædicari. Inſignia eius & veſtium ornamenta, patibula & rotæ pictæ, dignum tali patella operculum. In Italia hoc ipſo anno armatæ acies in aëre viſæ ſunt infeſtis inter ſeſe ſignis concurrere & præliari.

Chriſtiernus Danus Sueciā fallacia occupare nititur.

Eodem anno Chriſtiernus rex Daniæ & Noruegiæ Suediam occupare cupiens, cùm viribus non poſſet, ad callidas artes conuerſus, cœpit ad defectionē quoſdam è primoribꝰ regni ſolicitare. Fertur Epiſcopus Vpſalenſis Goſtauus in eius partes cum nonnullis alijs conceſſiſſe. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore repreſſo, Chriſtiernus rem ad arma contulit, & Stocholmiam regni metropolim obſedit, ſed fruſtrà. Itaq; per dolum inducijs poſtulatis & acceptis, vbì à Stenone exercitus eius, qui ſumma rerum omnium inopia iam diù premebatur, recreatus eſt, datis obſidibus, Stenonem in caſtra ad colloquium euocauit: ſed Senatus Stocholmieñ ſentiens dolum, nō permiſit Stenonem eò ſe conferre. Rurſùs ad alias ſe transferens machinas, vrbem ſe ingreſſurum ait, modò priùs dentur obſides ſalutis ſuæ. Mittūtur ad eum aliquot nobiliſſimi iuuenes, in ijs Goſtauus Erichſon, poſteà Suediæ rex, quos ille mox vbì ad naues perueniſſent, coniecit in vincula, & in Daniam abijt. Interìm annis quatuor quieuit. Poſteà conſcripto milite obſidet rurſùs Stocholmiam: Senatus iam occiſo in pugna Stenone, ſub certis conditionibus Dano vrbem dedidit. Is donèc militem & arcem confirmaret, fidem datam minimè fefellit. Sed iam ſatìs munitus, cōuocat ſuos, aperit conſilium perdendi ciues: modum quo id fieri poſſit, tanquàm ipſo inſciente & inuito, perquirit. Illi dant conſilium, quod rex amplectitur. Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidam alij inuitantur. Danus ſe iucundum præbet, idem Suedi faciunt, ignari periculi ſui. Poſtquàm triduo epulatum eſt, conuiuæ rapiuntur in carceres. Altera luce portæ vrbis clauduntur, milites armati ingenti terrore edito, per regiones diſponuntur, è regia duo Epiſcopi Scarcenſis & Strengenenſis ad aream, quę eſt ante prętorium, producuntur à carnificibus, & mox proſtrati capitibus truncantur. Idem patiuntur alij proceres, & poſt illos Senatus vrbis; indè in plebem ſæuitum eſt:

Deditur Stocholmia Dano

Crudelitas Chriſtierni.

eſt: multisq́; ſe occultantibus, impúnitas edicto propoſita fuit omnibus. Prodeunt miſeri ciues, & ad vnum omnes trucidantur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos, & immani quadam planeque barbara tyrannide id temporis vſus eſt rex ille Chriſtiernus, qui non multò pòſt, Deo iuſtam ab illo repetente vindictam, ditionibus ſuis omnibus eiectus, vagus & inops in ſolo alieno exulauit. Tandèm cùm regnū, comparatis copijs rursùs obtinere vellet, captus & cuſtodiæ mancipatus eſt, & captiuus ad ſupremum vſq; ſpiritum permanſit. Fertur præſentiſſimo veneno quorundam opera extinctus, diem ſuū miſerè obijſſe. Sub hoc etiàm rege multa perpeſſus eſt vir inſignis Georgius à Schotborch Lundeñ Archiepiſcopus, quòd ei nollet tradere inſulam Bornholmēſem. Is epiſcopus tandèm propter iuſtitiæ defenſionem exul à ſede & patria ſua, Coloniæ Agrippinæ mortuus eſt poſt multas huiꝰ vitæ ærumnas & calamitates, quas conſtanti animo non paucis annis perferre mâluit, quàm diœceſim ſuam, nō vt paſtor, ſed vt vilis mercenarius, prodere tyrānis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaq́; vidi in illo virtutum exempla. Vtebatur ſæpiſſimè aſpero cilicio ad nudum corpus, atq; in precibus erat aſſiduus. Rara quædam in illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quandò exul venit Coloniam, hoſpitio receptus eſt à D. Iohanne Rinckio, patritio Colonieñ, viro celeberrimo atq; integerrimo, ab eodemq́; & eius honeſtiſſima coniuge tractatus eſt humanitate incredibili. Solebat is Rinckius poſteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo epiſcopo dici poſſent laude digna, quæ tamē breuitatis ſtudio præterimus.

O ſæuitiā plùsquàm barbaricā

ANNO 1518. Maximilianus Cæſar conuentus egit Auguſtæ Vindelicorum, vbi principes Electores omnes adfuerūt. Miſſus quoquè eò fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellēti doctrina, qui theſauros eccleſiæ Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eodem anno Maximilianus ſcripſit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratq́; vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, ſe curaturum vt executioni mandetur.

Comitia Auguſtana.

Per id tempus ſcripſit Luterus Latinè librum hoc titulo, Reſolutiones diſputationum de Indulgentiarum virtute,

Luterus ſe ſubmitt

virtute, &c. in cuius Præfatione mirabilitèr ſe ſubmittit Romano Pontifici: ſed vt ſibi gratiam apud omnes, aduerſarijs odium cõflaret. Itaq; hac ſimulatione non paucis etiàm grauibus viris ille primùm impoſuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & proſa valebant, ſibi Luterum defendendum ſuſceperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Ità ſenſim Luterus creuit apud vulgus, & aduerſarij in contemptum venêre. Intereà Luterus citatur Romam, ſed excuſat ſe. Negocium mandatur Cardinali Caietano, ad quem licèt inuitus, venit Luterus Auguſtam. Erat negocium illud Romæ certis iudicibus demandatum, qui Luterũ audirent, ſed ille cauſabatur inſidias, tum iudices ſuſpectos, tum rei pecuniariæ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit autem per Saxoniæ principem, vt intra Germaniam iudices darentur. Erat tum, vt dictum eſt, Auguſtæ Cardinalis Caietanus. Is ſanè multùm egit, vt hominem ad ſanitatẽ reduceret, ſed id fruſtrà fuit. Id temporis non erat illi à Maximiliano Cæſare data fides publica, ſed habebat literas commendatitias Friderici Saxoniæ principis. Nec erat homo, malè ſibi conſcius, ſinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Põtificis nomine proponebantur: Vt reſipiſceret, & caneret errorũ ſuorum palinodiam: Vt in poſterum fidem daret, ſe ad illos minimè rediturum: Vt miſſa faceret ea omnia, quæ ad Eccleſiæ perturbationem ſpectare viderentur. Ille verò ſe erràſſe fateri noluit, ad extremum tamen petijt & obtinuit ſpatium deliberãdi. Poſtero die reuerſus ad Cardinalem, inuenit apud eum quatuor proceres, qui eſſent Cæſari à conſilijs. Ibi verſutus homo vt omnem à ſe hæreſeos ſuſpicionem apud illos amoliretur, coram Cardinale hanc ex ſcheda proteſtationem recitauit: Ego frater Martinus Luter Auguſtinianus, proteſtor me colere & ſequi ſanctam Romanam Eccleſiam in omnibus meis dictis & factis, præſentibus, præteritis & futuris. Quòd ſi quid contrà vel alitèr dictum fuit vel fuerit, pro non dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo ſyncerè dictũ fuiſſet. Non poſſum, quin hoc loco impudentiſsimum Sleidani mendacium paucis commemorem, vt ex illo de eius tota hiſtoria lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalem virum doctiſſimum hoc tempore ità prædicàſſe Pontificis dignitatem, vt eum omnibus ſcripturis atque Concilijs anteponeret. Quis verò vnquàm credat illum virũ, in catho-

tit Roma. Pontifici.

Luterus venit ad Caietanũ

Luteri proteſtatio

Calũnia Sleidani.

lica religione tam inſigniter eruditum, auſum affirmare, Pontificem etiam ſcripturis diuinis eſſe anteponendum, cùm certum ſit, ea quæ diuinitùs in ſacris literis vel iuſſa vel vetita ſunt, etiam Pontificē tum facere, tum cauere debere? Nimìs moleſtum eſſet, id genus mendacia ſempèr annotare, quibus ille hiſtoricus libētèr ſuam adſpergit hiſtoriam, vt catholicis inuidiam & odium, Lutero & ſectis gratiam & authoritatē conciliet. Porrò Cardinalis hac Luteri proteſtatione accepta, quòd ſciret illum multa & dixiſſe & ſcripſiſſe, quæ cum Romana Eccleſia non bellè concordarent, vrgere perrexit, vt præſtaret tria illa, quæ ſuprà dicta ſunt. At ille rursùs proteſtatur non ſe meminiſſe quicquam à ſe dictum eſſe, quod cum diuinis literis, cum patribus, cum Pontificum epiſtolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir ſe non modò in ſuis Reſolutionibus, ſed etiàm in proximo colloquio dixiſſe multa de Indulgentijs & Pontificis authoritate ſecùs quàm habeat fides Romanæ eccleſiæ. Perſpicua igitur hîc illius fraus appáret. Nam aut fictè & ſimulatè proteſtatus eſt ſe in omnibus ſequi ſanctā Romanam Eccleſiam, aut turpitèr mentitur ſe nihil dixiſſe contra Pontificum decretales epiſtolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod veriſſimè dictū eſt ab Iacobo Apoſtolo: Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus vijs ſuis. Addebat autem coram Cardinale, quandoquidē homo ſit qui errare poſſit, libentèr ſe velle ſubmittere iudicio Eccleſiæ, itemque vniuerſitatum Baſileeń, Friburgenſis, Louanienſis, Pariſienſis, quam poſtremam ſtudiorū parentem & iam antiquitùs ſempèr Chriſtianiſſimam vocabat. Non fuit de nihilo, quòd tantum ille tribuebat Theologis Pariſień, de quibus tamen paulò pòſt longè alitèr ſuo more ſcripſit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuêre, quod nullo pacto concoquere potuit vir ſupra modum arrogans & ſuperbus. Ergò etiā iſtud fraudulentèr dixit. Cardinale autem ſuum porrò vrgente propoſitum, de quo ſemèl atq; iterùm dictum eſt, ille rogauit copiam ſibi fieri in ſcripto reſpondēdi. Facta illi copia, ſatis animi ſui duplicitatem declarauit. Nam multa congeſſit contra Extrauagantem Clementis VI. de Indulgentijs, contra authoritatem decretaliū Rom. Pont. contra merita ſanctorū, contra Indulgētias, contra merita operum bonorum. Et hoc erat ſequi in omnibus Romanam Eccleſiam. Minabatur illi Cardinalis, nî reſipi-

Luteri tergiuerſatio

Iaco. 1.

reſipiſceret, excommunicationis ſententiam. Timebat verò Luter⁹, nè à Cardinali in cuſtodiã traderetur. Itaq; multùm anxius, à Cæſareanis per amicos impetrauit fidem publicam. Non diù pòſt clàm Auguſta diſceſſit: ſed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pontificẽ prouocauit, & eam appellationẽ palàm iuſſit affigi. Scilicèt id ſtudio erat Lutero, vt Pontificis audiret ſententiam, qui neminem magìs cum toto commilitonum ſuorum grege, quàm Pontificẽ inſectatus eſt per omnem deincèps vitam ſuam. Sed tamẽ his artibus efficiebat, vt cauſam non malam fouere videretur, ac plurimos in ſuas partes pertraheret. Et Cardinali quidẽ deindè ſcripſit aliquotiès literas blandiſſimas, quibus eius clementiã & humanitatem mirè prædicauit: alijs verò de eodem Cardinali longè alitèr & dixit & ſcripſit etiã publicè, accuſans eum tyrannidis, &c. Eiuſmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incremẽta, Deo id permittente in caſtigationẽ Eccleſiæ ſuæ. Pauci id tum aduertebant, nec quiſquam erat, qui ex ea ſcintilla tantum incendiũ breuì emerſurum ſuſpicaretur. Scripſerũt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, ſed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam ſciolorum fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habẽtibus, eo ipſo nomine eruditionem quoquè detrahere nõ dubitarent, quaſi rerum cognitio in dictionis phaleris poſita ſit. *Luterus prouocat ad Pontificem.*

Eodem anno Carolus Hiſpaniarum rex magnas eduxit copias aduersùs Marrhanos, & expugnato ex munitiſſimis eorũ oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia proſtrauit, ex præda huius victoriæ duo precioſiſſima vexilla Cæſari Maximiliano, auo ſuo paterno tranſmittens. *Carolus debellat Marrhanos.*

ANNO 1519. Maximilianus Cæſar 12. Ianuarij, anno ætatis ſuæ 63. mortuus eſt, cùm in tempeſtiuè pharmacũ incertæ efficaciæ contra morbum, quem ſibi imminere putârat, hauſiſſet: vir ſanè præſtantiſſimus, corporis atq; animi dotibus inclytus. Annum 63. dicũt climactericũ. Apud Gellium lib. 15. cap 7. legimus, obſeruatũ in multa hominũ memoria eſſe, in ſenioribus pleriſq; omnibus ſexageſimumtertiũ vitæ annũ cum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbiq; grauioris, aut vitę interitûs, aut animi ęgritudinis. Sit hoc ità obſeruatũ à cęca gentilitate: nobis Chriſtia- *Maximilianus moritur.*

nis omnis annus, immò omne tempus ſuſpectũ eſſe debet, cùm Chriſtus dicat: Vigilate, quia neſcitis diem, neque horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus eſt inſolentior.

Matt. 25.

Iohannes Eckius taxat Luterum.

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrimus quibuſdam annotationibus, quas Obeliſcos inſcripſit, Luteri primas de Indulgentijs propoſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterum, tum Andream Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Sleidanus ſcribit Luterũ reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacræ ſcripturæ, nihil è ſcriptis patrũ, ſed ſua quædam modò adferret ſomnia, iam olìm praua conſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidanus, aut Luterus bilinguis fuit, cùm conſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckium ſcripturæ patrumq; verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tãta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptũ, cùm ille & patres omnes & concilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiemus. Nouerat Luterus, ex crebra diſputatione celebre ſibi nomen in pleriſq; Academijs Eckium cõparâſſe. Hãc ei laudem præripere voluit. Itaque res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſię. Venit eò intrepidus Eckius, venerunt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cũ Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comitèr & ſedatè ſe gereret, (viderãt enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neq; propter Deũ hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quę erat certè vox inprimìs barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatione de quibuſdam rebus longè alitèr, magiſq; Catholicè dicere viſus eſt, quàm paulò pòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pontifici. Aiebat nõ Latinè modò, ſed etiàm Germanicè, ſe non impugnare, nec Chriſtianè à quoquam impugnari poſſe, primatum & obedientiam Romæ Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatione ſcribit fraudulentèr pleraque, aitq; Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanæ primatum. Vidit Sleidanus in Luteri ignominiã cedere, ſi diuerſa ſenſiſſe ſcriberetur, quod tamẽ ille fecit ſæpiſſimè. Pręterea damnauit Boëmos tanquàm ſchiſmaticos: non ſolùm credere, ſed etiã ſcire ſe dixit eſſe Purgatoriũ. Verùm longè ſecùs poſteà ſcripſit,

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

ſcripſit, & Eckium paſsìm apud omnes, atq; apud ipſum adeò Romanum Pontificem acerbè traduxit. Scripſit etiàm in Hieronymum Emſerum petulantiſſimè: atque hoc ſanè ille pro more habuit, vt quos veritate nō poſſet, eos conuicijs, lœdorijs, calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re ſtrenuè eum imitantur, quotquot ex eius ſchola prodiêrunt, noui euangelij buccinatores.

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes, & in Maximiliani Cæſaris locum elegerunt Carolum Auſtriacum principem potentiſſimum. Multùm laborauit Gallorum rex Frãciſcus, vt is honos ipſi deferretur, nec deerant, qui illi fauere viderentur: ſed Carolus ei antelatus eſt. Fertur ea res exitiali illi bello cauſam dediſſe, quod breuì poſteà inter illos exarſit. Miſſus eſt ad Carolum tunc in Hiſpanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem ſuſcipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberalitèr, & honorificè donatum à ſe dimiſit. Habebat id tẽporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. *Caroli V. electio.*

Galliæ regi Carolo V. cui Prũdentis cognomen fuit, Burgũdiæ principatus cùm delatus eſſet, is eum fratri ſuo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flandriæ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus eſt Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potentiſſimum Carolum, apud Nanceium tandèm cæſum, generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, ampliſſimarum ditionum hæredem duxit Maximilianus, Friderici eius nominis 3. Romanorũ Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentem. Habuit enim Philippus iſte in matrimonio Iohannã, Ferdinãdi Hiſpaniæ regis filiam, vt iam ſuprà quoq; dictum eſt, ex qua ſuſcepit Carolum & Ferdinandum, ambos poſteà Romanorum Imperatores longè optimos atq; integerrimos, quorũ inſigni virtute & pietate ſic hactenùs defenſum eſt Romanum Imperiũ, vt Turcarũ licèt potentiſſimus rex ab illis ſæpè repreſſus ſit, & nõ ſemèl in fugam compulſus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragoniæ atq; Siciliæ rex, coniugemq; habuit Elizabetbam, Iohannis ſecundi regis Hiſpaniarum filiam hæredem. Pòſt etiàm obtinuit regnum Neapolitanum, genuitq; ex Elizabetha Iohannẽ, Iſabelam, Iohannam, Mariam, Catharinam. Iohanne mortuo & *Genealogia Caroli V.*

Iſabela ſinè liberis, toti⁹ regni ſucceſſio, more eius gentis, deuoluta eſt ad Iohānam natu proximam ſororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinādi regis Hiſpaniarum, quàm ducis Burgūdiæ Caroli, ad Iohannæ filium Carolum, eius nominis V. Romanorum Imperatorem, peruenêre, ità vt multis ſeculis eo potentiorem non habuerit Germania Cæſarem, licèt in tāta amplitudine ſingularis quædam & incredibilis in eo principe ſemper extiterit modeſtia & humilitas, vt nihil iam dicamus de alijs eius virtutibus, quæ ſanè multæ in eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V potentia.

Modeſtia.

Luteri ſpes vana.

Luterus autem & eius ſtudioſi pleriq; omninò perſuaſum habebāt, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis ſuam teſtari innocentiam, & aduerſarios criminari. Verùm ab ineunte etate ſingularis in Carolo prudentia enituit, nec potuit vnquàm vel Luter⁹ vel quilibet alius ſectarius eius candidiſſimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies & inuidia Cleri ac Theologorū & monachorum, & fauor multorū, præſertìm poëtarum & rhetorum erga Luterum. Scripſit autem Lurerus Leoni Pontifici literas, quarum ipſe quoq; Sleidanus meminit, in Luteri & ſuam ſempiternā ignominiam commemorans, quid illæ continuerint. Ait enim inter cætera ſcripſiſſe Luterū, ſe quidem erga Romanā Eccleſiam & ipſum quoq; Pontificem ſic eſſe affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantam enim eius Eccleſiæ poteſtatem eſſe, vt præter vnum Chriſtum in rebus humanis nihil ea ſit excellentius. & poſt pauca: ſe quodammodò coactum ab aduerſarijs, parùm reuerentèr illam atque dignè tractâſſe: velle autem commonefacere populum, nè ſuum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epiſtola ſcribit Sleidanus Luterum ſignificâſſe Pontifici. Tenemus ergò vel ipſius Luteri confeſſione, nō improbante Sleidano, Romana Eccleſia nihil præter vnum Chriſtū eſſe excellentius. Sed iam paulò antè, ipſo Sleidano teſte & referente, Luterus cùm appellâſſet à Caietano legato ad Pontificem, atq; ex Caietani literis accepiſſet, fore vt contra ſe Romæ iudicaretur, à Pontifice prouocauit ad futurum concilium. Poſt hanc autē prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epiſtolam ad Leonem, in qua habentur ea quæ paulò ſuprà retulimus de Romanæ Eccleſiæ excellentia. Quis verò hìc nō rideat tum Luteri prodigioſam

Luteri literæ ad Pōtificem.

incon-

inconſtantiam, tum Sleidani ſtultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, omnibus conſpuendum propinat? Sed hoc vſu venire neceſsè eſt mentiri volentibus. Quin etiàm in diſputatione Lipſica cum Eckio habita palàm ſcribit Sleidanus, Luterum negâſſe primatum Rom. Eccleſiæ. Quàm verò hæc inter ſe conueniunt, nihil præter vnum Chriſtum eſſe Romana Eccleſia excellentius, & tamen eam primam & præcipuam non eſſe? Credat mihi Lector, ſi velimus id genus abſurditates in Sleidano omnes perſequi, citiùs tempus & chartã, quàm ſcribendi materiam nobis defuturam. Vult Sleidanus Luteri cauſam modis omnibus tueri, ſed interìm vel fingit quæ nuſquàm ſunt in rerum natura, vel oblítus ſuî ea ſcribit, quæ Luteri inſignem ſtultitiam, leuitatem, impudentiam, inconſtantiam produnt. Dum refert ea quę Caietanus, quæ Eckius & plerique alij egerint cum Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos in contemptum adducat, Lutero gloriam & inſignem exiſtimationem conciliet: & multis quidem hac ratione imponit, ſed eius fraudes non latent eos qui alicuius ſunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, quæ illius malum animum facilè declararent, in quibus etiàm illud eſt, quod Hieronymus Emſerus ex ipſius Luteri ore audîuit, & poſteà illi grauiſſimè obiecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipſiæ cum Eckio diſputaturus dixit, Hæc res nec propter Deũ cœpta eſt, nec propter Deum finietur. Et reuerà ſi Luteri fuiſſet rectus erga Deum & religionem animus, longè alium ille ſe prębuiſſet. Tanta autem eius fuit in ſcribendo inconſtantia, vt de cæteris eius vitijs taceam, vt qui eum eiusq; doctrinam vult tuendam ſuſcipere, is non poſſit nõ ſeipſum egregiè pudefacere, niſi velit identidèm fortitèr mentiri. Eſt verò etiàm hoc obſeruandum in Sleidano, quòd Concilium Conſtantieñ & Baſileeñ, itemq; Gerſonem & Theologos Pariſieñ, vbì pro Lutero nõnihìl facere poſſe videntur, libentèr allegat, vt ad Pontificis minuẽdam authoritatem aliquid attuliſſe videatur: facilè autem eadem omnia contemnit, vbì Luterũ oppugnãt. Ità etiàm Luterus ipſe principiò ſubmiſit ſe iudicio Theologorũ Pariſieñ, quia ſperabat eos iniquo in Pontificẽ fore animo, & à ſe ſtaturos: cùm autẽ illi eum damnâſſent, ſuo more tractauit illos. Quid verò attinet in negocio fidei ità fraudulentèr verſari? Duplicitas hæc longè debet abeſſe ab omni homine Chriſtiano. Corradit Sleidanus

Luteri antilogia.

Sleidani mala fides

Sleidanus vt citet Concilia & Theologos.

multa, quæ poſſint Pontificis authoritati & receptis Eccleſiæ catholicæ cæremonijs & inſtitutis detrahere, & in hanc partem libentèr cõmemorat etiàm Concilium Piſanum contra Iulium II. temerè coactũ: adfert Guilelmum Ockam Franciſcanum, qui ſcripſit in Iohãnem 22. deniq; nihil eſt tam putidũ, quod non arrideat Sleidano, modò ſit contra Pontificem. Cuius verò animus ſic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Pontificum & quæ religionis ſunt, bona fide narrare? Sed habeant ſibi tales ſcriptores, ijsq; quoàd libitum erit, fruantur, quos perire delectat.

Zuinglius contra Indulgẽtias. Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit Indulgentiarum prædicatorem, eò miſſum à Pontifice, oppugnare. Is Zuinglius damnatum olìm Berengarij dogma de Euchariſtia inſtaurauit vnà cum Carlſtadio & Oecolampadio, Brigidani inſtituti deſertore.

Selymus Turca moritur. ANNO 1520. apud Ciurlium Thraciæ pagum non abſq; manifeſta Dei vindicta, peſtilenti circa renes enato vlcere extinctꝰ eſt SelymusTurcarum imperator, magno Occidentis commodo, cui propedièm arma illaturus videbatur. In eodem loco paucis antè annis cũ patre ſuo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Boſphorani regis filia reliquit Solimannum, tot regnorum hæredẽ, de quo ſuis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syriæ præfectus rebellauit, Syroſque & Arabes habuit ſuæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti præfectus eius conſilium vſqueadeò non probaret, vt etiàm legatũ illius ſupplicio afficeret, Solimannus è Cilicia miſit contra illum Frahatem Baſſam, qui eum cum omnibus ipſi adhęrentibus & fortiſſimè pręliantibus interfecit. Ea victoria confirmatus Solimannus, paulò pòſt Hungariam cum magnis copijs ſibi oppugnandam ſumpſit.

Carolus V. venit in Belgiũ. Hoc anno Carolus Cæſar electus, ex Hiſpánijs venit in Belgium, indè petiturus Aquiſgranum, & veteri inſtituto coronam accepturus. Sæuiebat id temporis peſtis Aquiſgrani, eoq; hortabantur Electores Carolũ, vt aliũ locum inaugurationi deſignaret. Sed ille in ſententia permanſit, dicens ſe non temerè poſſe mutare Caroli IIII. legẽ. Itaq; Eccleſiaſtici Electores cũ multis alijs principibus viris & tum aliorum, tum Saxonis & *Coronatur Aquiſgrani.*

Bran-

Brandeburgici legatis, eò venerunt, & omnibus ex more peractis, primò Electores, poſt illos Cæſar indè Coloniam abiêrunt, vbì Imperij conuentus indictus eſt, & iuſſi principes omnes Vuormatiæ præſtò eſſe 6. Ianuarij. Multa hic Sleidani prudens prætereo, quæ ille homo ſcribit de Imperatoris per Electores electi confirmatione, & pleraque alia, nè lectori moleſtus ſim. Certè optimi quique & potentiſſimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatē & authoritatem non ſolùm nihil imminutam, ſed modis omnibus auctam potiùs ſemper voluerunt, Chriſtum Deum in illius vicario venerantes, quicquid blateret liuidus ille Sleidanus.

Per hoc tempus Luterus ſcriptum edidit ad Carolum Cæſarem & nobilitatem Germaniæ, in quo inter alia, ſeditioni concitandæ opportuna, auſus eſt ſcribere, Pontificis poteſtati non modò non obtemperandum, ſed reſiſtendum etiam corpore, ſubſtantia & viribus omnibus: Papam & epiſcopos eſſe ſubiectos gladio Cæſaris, & alia multa, quæ facilè coarguunt, quo ſpiritu ille homo impelleretur, cùm ſint manifeſtè contraria ſcripturæ diuinæ, quæ nos multis locis iubet obedire præpoſitis noſtris. Nòn diù antè, vt ſuprà dictum eſt, ſcripſerat Leoni Pontifici, nihil eſſe Rom. eccleſia excellentius, eiuſque poteſtatem egregiè prædicârat. iam vult Pontificis poteſtati non eſſe obtemperandum. Præclarum certè euangeliſtam, qui ex vno eodemque ore modò calidum, modò frigidum ſpirat: eandē rem modò probat, mox improbat Nec hoc contentus homo improbus & impotenti arrogantia, totum Ius Pontificium cum diplomatis Pontificum Vuittenbergæ palàm incendit & exuſſit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, ſed verberibus vindicandum, hominem priuatum tantam ſibi ſumere authoritatem: & tamen non defuerunt, qui id non modò non repræhenderent, ſed etiàm multis laudibus cumularent. Et ipſe Luterus iam planè perditus & deploratus, ſcripſit librū in huius facti ſui defenſionem, refertum atrociſſimis calumnijs. Appellauit etiàm non ſemèl à Pontifice tanquàm Antichriſto ad Concilium, quaſi verò ille Concilio vlli vnquàm obtemperaturus eſſet, qui præ inſania Decretorum codicem concremâſſet, qui innumeris antiquiſſimorum Conciliorum ſententijs ſcatet. Hortatus eſt etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Cardinales

Seditioſum Luteri ſcriptum.

Luterus Ius Pontificiū comburit.

dinales oppugnarent, & in eorum ſanguine manus la-uarent ſuas. Hæc non erant hominis Euangelici, ſed ſan-guinarij: nec ſic Prophetæ & Apoſtoli, immò nec Chri-ſtus ipſe ſuum Euangelium auſpicatus eſt: tantoq; mi-nùs poſſunt excuſationis prætexere, qui ab illo ſe ſeduci permiſerunt.

Luterus ſcribit in Colonienſes & Louanienſes

Cùm autem didiciſſet Louanieñ primùm, deindè Colonienſes Theologos ipſius ſcripta damnâſſe, licèt Louanienſes quandoquè Auguſtæ reuerentèr ſibi po-ſtulâſſet Iudices, in vtroſque more ſuo egregiè inuectus eſt, plùs ſibi vni arrogans iudicij & eruditionis, quàm tot egregijs viris. Scripſit etiàm acerbè in alios quoſdã, ità vt Leo Pontifex, vir alioquì mitiſſimi ingenij, cer-nens hominem apud Germanos ſursùm deorsùm mi-ſcere omnia, nec vllis admonitionibus poſſe à cœptis reuocari, tanquàm morbidum membrum ab Eccleſiæ corpore anathematis ferro præciderit. Tum verò ille tanta animi impotentia ſcripſit in Pontificem, vt Ca-tholicæ aures ferre non ſuſtineãt. Sub hoc quoquè tem-pus edidit Captiuitatem Babylonicam, in qua præter alia Boëmos & Græcos tuetur, & non hos, ſed Roma-nos dicit hæreticorum loco haberi oportere. Iam non diù antè in Lipſica diſputatione magnæ contumeliæ loco acceperat, quòd Eckius eum Boëmis fauere dice-ret, eosque ſibi ſempèr inuiſos fuiſſe affirmârat: nunc eos laudat, Romanos etiàm hæreticos dicit. Quid hoc homine temulentius? O nimiùm cæcos, qui id non vi-dent. Porrò Carolus Cæſar vbì percepit Pontificis ſen-tentia damnatos Luteri libros, ſeueris propoſitis edictis iuſſit eos flammis abſumi: id quod etiàm factum eſt per Brabantiam, & in aliquot Imperij ciuitatibus &c.

Edit Captiuitatẽ Babylonicam.

Conuẽtus principum Vuormatiæ.

ANNO 1521. frequentiſſimus fuit principum Imperij conuentus, ad quem à Carolo Cæ-ſare ſub publica fide etiàm Luterus voca-tus eſt. Ante hunc conuentum aliquãmul-tos ille libros ediderat, mirabili vafricie ce-lans in pleriſq; animi ſui malignitatem, ca-ptansq; doctrinæ & pietatis apud lectores exiſtimatio-nem. Et erant in ijs libris non pauca, quæ quandam præ ſe ferrent pietatẽ, quibus & ſcripturas interpretaretur, & tũ adhortationibus, tum obiurgationibus ad homines vteretur: ſed hac fraude tegebat improbas animi ſui ma-chinationes. Erãt ſanè nõnulli etiàm magnæ authorita-tis viri, q̃ id genus ſcriptis lectis, putarẽt eũ zelo repur-

gandæ

gandæ domûs Dei & inſtaurandæ diſciplinæ eccleſiaſticæ, hominesq; in Dei cultũ & amorẽ inflãmandi permoueri. In ijs libris erant, Expoſitio decẽ præceptorum, itẽ ſeptẽ pſalmorũ, quos pœnitẽtiales vocamus, itẽ precationes Dominicæ, De libertate Chriſtiana, Commentarius in Epiſtolam ad Galatas, & plures alij: verùm ſimulata nõ poſſunt eſſe diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille moliretur, diù celari non potuit. Vbì Comitia inchoata fuêre, aderat nũcius ſummi Põtificis Hieronymus Aleãder, præter cætera etiàm Hebraicę linguæ peritiſſimus, q poſteà factus eſt archiepiſcop⁹ Brũduſinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquẽtiſſimus, grauiſſimè accuſauit Luterum in frequẽtiſſimo ordinũ Imperij cõſeſſu, ſeditionis, rebellionis, impietatis, blaſphemiæ & hæreſeos. Et licèt ille vera diceret, ꝙ tamẽ Luteri ſcripta nõdùm omnibus eſſent explorata, putarẽtq; nõnulli ex affectu quodã maleuolẽtiæ & liuoris eius orationes ꝓficiſci potiùs, ꝙ̃ zelo iuſtitiæ, aliquãdiù conatus eius omnis, quo Luterũ accuſabat, fruſtrà fuit. Poſtꝙ̃ aũt ex eius Captiuitate Babylonica, quã ille turris Babylonicæ egregius inſtaurator recèns ediderat, ad quadraginta circiter capita, in qbus pleraq; cõcitãdæ ſeditioni erãt accõmodatiſſima, corã principib⁹ ex charta recitauit, Principes qui eũ librũ necdùm legerãt, nec eiuſmodi quippiã à Lutero expectârant, ſeſe mutuò reſpectabãt, animisq; cõmoti in Luterũ & eius ſtudioſos, muſſitabãt. Ibì tum Luteri patronus Fridericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduerſarijs. Altero igitur affirmãte, altero negante Luteri ea eſſe, principũ deliberatione decretũ eſt, vt Luterus accerſeretur. Offerebatur illi fides publica Cæſaris nomine, eaq; munitiſſima, ſed hæc non ſatìs fuit Luteri patronis: verebantur enim nè vbì aduenißet, à Cæſare Põtifici traderetur, aut certè nulla ei tanꝙ̃ hæretico fides ſeruaretur. Itaq; lõga cõſultatio & difficilis inter principes orta diſceptatio eſt, qbus illũ cautionibus adduci oporteret. Tãti erat vni ꝓſpicere monacho, eiq; iã hæreſeos damnato. Erant quibus nõ immeritò diſpliceret, non ſufficere Cęſaris fidem publicam: ſed Luterus ſuis ſcriptis iam multos ineſcârat, & erant per Germaniam hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad ſeditionem ſpectare videretur. Itaque permiſit humaniſſimus Cæſar, vt etiàm aliquot principes cum ipſo ſuam fidem interponerent. Nè quos tamen maiores ille aculeatis

Luterus accuſatur.

Saxo tuetur Luterum.

leatis ſcriptis & concionibus ſuis tumultus cieret, omnem illi toto itinere ſcribendi & concionandi facultatem Cæſar interdixit. Miſſus eſt igitur Cæſaris caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen ſolus venit, ſed adiunctis ſibi Iona præpoſito, Scurffo iureconſulto, Ambſdorffio theologo &c. Toto illo itinere viſendi monachi illius ſtudio multus erat hominum concurſus: in hoſpitijs accipiebatur genialitèr, licebatque cernere monachum necdùm excuſſo cucullo arreptam pulſare teſtudinem, cunctis tanquàm Orpheum quendam illud portentum adſpectantibus. Plauſibile enim euangelium non à pœnitentiæ, quemadmodùm Chriſti, prædicatione, ſed ab id genus mundi huius vanitatibus & oblectamentis ordiendum erat. Vbì Erphordiam ventum eſt, contra Cæſaris mandatum Dominico die palàm concionatus eſt, eamque concionem voluit typis excudi, ſcilicet vt ad multos præclara illa contra bonorum operum merita, contra Pontificem Romanū, contra clerum, contra leges humanas doctrina perueniret. Latebant hæc Cæſarem, caduceatore non ſinè fauoris erga Luterum ſuſpicione nihil horum illi indicante, tametſi eſſent contra fidem illi à Cæſare datam. Cùm iam non longè abeſſent à Vuormatia, fertur admonitus à quibuſdam periculi, quod ipſi immineret, ſed illum periculum omne contempſiſſe. Hoc quidem Sleidanus ſcribit, vt illi conſtantiæ & virtutis exiſtimationē conciliet, cùm tamen nulla hìc eſſet formidandi cauſa homini publica fide tam munito, & non diù antè animi ſui malè ſibi conſcij trepidationem ſatìs declarâſſet Auguſtæ apud cardinalem Caietanum, à quo cùm timeret ſe captum iri, à Cæſareanis per amicos clàm fidem publicam impetrauit, & indè ſe ſubduxit. Tādem ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Poſtridiè perductus eſt in conſpectum Cæſaris, principum & ordinum Imperij. Ibì dictum eſt illi, nè quid extra ea, quæ eſſet interrogatus, loqueretur: deindè iuſſus eſt palàm fateri num libros, quorum tituli quoquè exprimebantur, pro ſuis agnoſceret: tum verò an quicquam ex ijs, quæ illi continerent, reuocare ſtatuiſſet. Primò libens agnouit libros omnes: ſed de reuocatione quid ſtatuendum eſſet, petijt deliberandi ſpatium, vt citra verbi Dei iniuriam & animæ ſuæ periculum poſſet reſpondere. Habebant ea verba ſpeciem quandam religionis: ſed ſi errores ſuos ex animo agnouiſſet, abſque dilatione deteſtatus eos fuiſſet,

Luterus concionatur cōtra Cæſaris edictum.

Luterus venit Vuormatiam.

iſſet, & in Eccleſię catholicæ ſententia actutùm acquieuiſſet. Principes deliberabant de hoc permittendo illi ſpatio, quòd diù antè compertum habuerat, qua cauſa eò accitus eſſet: at Cæſaris humanitate dies vnus datus eſt illi. Hìc Luterus de ſeipſo gloriabundus ſcribit, quoſdam ipſum adhortatum eſſe, atque inter cætera dictum eſſe, Beatus venter qui te portauit. Quod quàm verè dictum ſit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata, ſuo magno malo in dies experitur. Non eſt autem dubium, quin id genus acclamationibus ille factus ſit obſtinatior. Altero die ad horam ſextam pomeridianam admiſſus eſt iterùm in Cæſaris & principum conſpectum: iuſſusque dicere, num libros agnoſceret pro ſuis, & num vellet canere palinodiam, longa primùm verborũ ambage vſus, libros ſuos in tria genera diſtinxit. Tandèm dictum illi eſt, vt diſertis verbis, non intricatis, animi ſui ſententiam exprometeret. Tum his verbis reſpondit: Niſì conuictus fuero teſtimonijs ſcripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papæ, neq; Concilijs ſatìs credo, cùm conſtet eos & errâſſe ſæpiùs, & ſibijpſis contradixiſſe) victus ſim ſcripturis à me adductis, & capta conſcientia in verbis Dei, reuocare neque poſſum, neque volo quicquam, cùm contra conſcientiam agere neque tutũ, neque integrũ ſit: Gott helff mir/ Amen, id eſt, Deus adiuuet me. Hæc nimirùm pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius coram Legato Caietano, qua proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam. Principes his auditis, poſt aliquam deliberationem per Cæſaris oratorem ità illi reſponderunt: Non te decebat, Martine, tam parùm modeſta reſponſio. Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare, & iterùm in diſceptationem vocare, ab Eccleſia & Concilio Cõſtantienſi damnata, quæ tu rurſùs excitas? Vis conuinci ſcripturis, ſed in hocipſo vehementèr deliras, cùm de his iampridèm Eccleſia pronunciârit. Ille captam ſuam conſcientiam repetens, ait ſe reuocare non poſſe. Ità diſceſſum eſt ex eo conſeſſu, quòd iam noctis ſeſe tenebræ intenderent.

Luteri proteſtatio.

Poſtera luce Cæſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum Imperij ſermone Burgundico, quæ poſſunt ità Latinè conuerti: Non clam vos eſt, me genus ducere à Chriſtianiſſimis Imperatoribus, ab illuſtri natione Germanorum, à Catholicis Hiſpaniæ regibus, ab Auſtriacis archiducibus, à Burgundorum ducibus: qui omnes ad ſupre-

Epiſtola Cæſaris ad Ordines Imperij.

ſupremum vſque vitæ diem ſe fideles Romanæ Eccleſiæ declarârunt, ſemperque Catholicæ fidei, ſacrarum cæremoniarum, decretorum, conſtitutionum, ſanctorum morum, pro Dei honore, pro fidei incremento, pro animarum ſalute propugnatores fuêre. Qui vita functi, nobis ex naturæ inſtinctu, & iure quodam hæreditario ſacra, quæ diximus, catholica inſtituta quaſi per manus tradita reliquêre: vt eorum veſtigijs inſiſtamus, & in ijs etiàm mortem oppetamus. Et nos quidem, vtpotè Maiorum noſtrorum non fallaces imitatores, Deo nos benè iuuante, in hunc vſque diem eo pacto viximus. Itaque ſtat ſententia, tueri & propugnare quæcunque tum anteceſſores mei, tum egoipſe hucuſquè obſeruaui: id autem vel maximê, quod per anteceſſores meos tam in Conſtantienſi, quam alijs ſynodis ſancitum eſt. Cùm verò in aperto ſit, vnum ſolum fratrem hallucinari, priuata opinione deceptum, quę quidem cum totius Chriſtianiſmi ſententia pugnet, tam eorum qui ante mille annos nos præceſſerunt, quàm qui in præſens viuunt: eaque præ ſe fert, Chriſtianos omnes hactenùs ſempèr in errore fuiſſe: eam ob rem planè deliberatum mihi eſt, regna mea omnia, imperium, ditiones, amicos, corpus, ſanguinem, vitam deniquè ipſam & animã impendere, nè improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidem in meam haud exiguam, itemque veſtram id ceſſurum eſt ignominiam, qui pręclara & cumprimìs celebris eſtis Germaniæ natio: quibus id in honoris, authoritatis, prærogatiuæ cumulum acceſſit ex priuilegio, vt iuſtitiæ obſeruantiſſimi, catholicæque fidei defenſores & propugnatores habeamur. Quòd ſi qua igitur non modò hæreſis, ſed vel ſuſpicio hæreſeos, vel aliqua Chriſtianæ religionis imminutio in hominum animis noſtra tempeſtate relicta erit, id poſteris noſtris perpetuæ vituperationi fuerit. Quandoquidem ergò pertinax heſterno die Luteri reſponſum coràm omnes audiuimus, mentem ego vobis meam aperio, pœnitere me quòd tam diù diſtulerim cõtra hominem illũ eiuſque falſam doctrinam procedere, nec me poſthàc audire illum velle, quicquid etiàm allaturus ſit: iubeo autem vt quamprimùm ex mandati præſcripto reducatur, caueatque ipſe ex publicę fidei ipſi datæ formula, nè palàm concionetur, néve populo praua ſua dogmata inſtillare pergat, nè deniquè ipſius opera, noui quippiam aut motus aliquis excitetur. Eodem, ſicut iã dixi, contra

eũ,

cū, haud ſecùs atquè contra notoriū hęreticū planè deliberaui procedere: ſimulque à vobis repoſco, vt in iſthac cauſa id ſtatuatis, quod decet probè Chriſtianos, & vt vos facturos recepiſtis. Scripta mea manu 19. April. 1521. Hæc pijſſima optimi & religioſiſſimi Cæſaris epiſtola tum quidem Vuormatiæ coram cunctis Imperij ordinib9, porrò Maij die 10. Romę in publico Cōſiſtorio coram Cardinalibus iubente Pontifice Leone, lecta eſt, & ab vtriſque eſt ea Cæſaris conſtantia, zelus & integritas egregiè commendata. At Luterani aiebant Cæſarem eſſe puerum, qui à Pontificijs ad ipſorum voluntatē impelleretur: non ſic dicturi, ſi Luteri commenta approbâſſet: nec ſinè tanti principis inſigni iniuria, noctibus paſsìm ad fores ſcribebatur, Væ terrę, cuius rex puer eſt. Sed certè tam pio & religioſo principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm pijſſimus princeps ab hac ſententia non fuiſſet deductus etiàm Catholicorum dynaſtarum precibus, qui putabant mitiùs agendum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum conſultum videbatur, ſed rei euentus docuit veriſſimum eſſe, quod ait ille,

Principijs obſta: ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Non eſt crudelitas ſæuire in membrum morbidum, nē ſerpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem Vuormatia diſcedens, in ipſo itinere per quoſdam amicos & fautores mirabili calliditate interceptus eſt, & mox longè lateque ſparſa fama, contra datam fidem publicam eum atrociſſimè vinctum abductum eſſe. Et iam paſsìm, præſertìm Vuormatiæ, omnia ad ſeditionem ſpectabant, donèc rei veritas comperta eſt. Ductus eſt autem Luterus iuſſu Friderici principis ſui Alſtadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum eſt: Ibì ille importunus monachus ſecurè in arce deliteſcens, multa ſcripſit digna tali viro. Inter alia hortatus eſt, vt adoleſcentes vitent Philoſophiam & Theologiam ſcholaſticam, ceu animæ mortem, Thomamque Aquinatem aſſerit multa hæretica ſcripſiſſe: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Epiſcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorum catalogo adſcripſerat, longè vtiquè ſaniori iudicio, quàm eum Luterus hæreticus hæreſeos damnârit. Quemadmodùm

Luterus fingitur captus.

Luteri Patmos.

Dehortatur à ſtudio Philoſophiæ.

autem Mahumetes impuriſſimus in ſuo Alcorano vetat, nè ſuæ ſectę homines cum Chriſtianis diſputent, veritus nè craſſiſſimi errores apertis rationibus confutati, ab illis agnoſcantur & reſpuantur : ità & Luterus à Philoſophia & ſcholaſtica Theologia arcet ſuos, non ignorans, qui in ijs benè verſatus ſit, facilè ipſius abſurdiſſima commenta tum cogniturum, tum confutaturum. Quòd autem Thomam Aquinatem dicit multa hæretica ſcripſiſſe, id de viro ſanctiſſimo atque doctiſſimo ſceleratè mētitur, cuius ſcripta docti homines summoperè commendant, nihil morati dictionis ſimplicitatem, quæ illi ſeculo vſitata fuit. Scripſit præterea Luterus in ſua illa arce librum de abroganda Miſſa priuata ad fratres ſuos Auguſtinianos Vuittenbergenſes, qui primi omnium Miſſas abrogauerant, quos hortatur, vt in eo incepto contra conſcientiæ accuſationem perſiſtant, ſicut & ſe in quibuſdam feciſſe ait. An non verò mirum eſt, dum talia legunt homines, poſſe vel ad momentum in eius viri doctrina permanere? An non perſpicuum eſt, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conſcientiam ſuam ſe in pleriſque feciſſe affirmat, auſcultent? Pugnare enim contra conſcientiam à malis deterrentem, quid eſt aliud, quàm rebellem eſſe lumini, nec velle obtemperare veritati, ſed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abroganda Miſſa, & tollendo ab Eccleſia iugi hoc ſacrificio multus profectò Luterus fuit, vt ea res pleriſque non dubiam faciat fidem è propinquo imminētis Antichriſti, qui iuge ſacrificium prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Miſſa.

Eodem anno etiàm Pariſienſes Theologi in ſolenni conuentu Luteri ſcripta damnârunt, licèt longè ſecùs Lutherus & eius amiculi ſperâſſent. Contra hos ſcripſit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inſcriptione: *Aduersùs furioſum Pariſienſium Theologaſtrorum decretum &c.* Eiuſmodi modeſtia tum Luterus, tum eius ſectatores omnes ferè ſemper vſi ſunt: quam vtiquè non à Chriſto, ſed illo qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, didicerunt. Scripſit etiàm in eos Luterus atrociſſimè ſermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos concitaret. Amici quoquè eius ſcurrilem edidêre libellum ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſieñ. Iſtud enim hominum genus non ferè niſi mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, ſcommatîs, lœdorijs agere nouit cũ aduerſarijs, & interìm vocant ſe ho-

Pariſienſes dānant Luterum.

Iob 41.

Luterus contra Pariſienſes.

ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum edictum contra nouatores orthodoxæ & Catholicæ religionis promulgauit, in quo inter cætera dicit, Luterum non hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciem humani generis permultas olim damnatas hæreſes in vnam ſentinam congeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorum hactenùs ſummæ conſtantiæ & integritatis nationem, illi ipſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurum ſit ignominiam & confuſionem. Hîc verò Sleidanus Cæſarem quidem fatetur dixiſſe, Decretum hoc ſuum communi principum & ordinum conſilio factum: ſed mox ſubiungit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquot fuiſſe conflatum: ſcilicèt vult Imperatorem optimum & religioſiſſimum arguere mendacij, nè tanti principis & ordinum Imperij communi decreto damnata Luteri impietas, Luteri cauſam premat. Quis verò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per mendacia Luteri partes defendat, potentiſſimum Imperatorem haud obſcurè vocat in ſuſpicionem mendacij? nec his contentus, quædam addit, quibus etiàm Moguntinum Archiepiſcopum obliquè perſtringere videtur: atque haud ſcio, an in illum falſi crimen deriuare velit. nam obſcurè ſcribit. Sed abſit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus. *Caroli V. de Lutero ſententia.*

Eſt profectò mirum, tam facilè Luterum in ſuam ſententiam pertrahere potuiſſe inprimìs Saxoniæ fortiſſimam gentem, quam olìm Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dæmonum cultu, Chriſto nomen darent, à quo etiàm poſteà nunquàm defecerunt, ſed in ſemèl ſuſcepta religione conſtantiſſimè perſeuerârunt, & ſingulari quodam ſtudio Romanæ Eccleſiæ ſempèr dediti fuêre. Sed homo verſutus, ſciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimiùm addictos ventri & potationibus, vt eos ſibi propenſiùs alliceret, laxauit miſeris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confeſſionem ſacramentalem, & alia pietatis exercitia, ceu papiſtica & monachorum inuenta, docuit reijcienda: quæ cùm eſſent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertētibus plauſibilia, ſub prætextu verbi Dei ab illo ſeducti, & miſe-

randum in modum euerſi ſunt, longè iam diſſimiles ſanctiſſimis Maioribus ſuis, qui in Catholica fide, ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum conſtantiam, ſemper fortiſſimè perſtiterunt.

Belgradū expugnatur à Turca.

Ipſo hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad confluentes Sauum atque Danubium ſitum, inſigne atque fortiſſimum totius Hungariæ munimentum, Chriſtianis principibus inteſtina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè diſcedere compulſi fuiſſent. Facile id fuit Tyranno, quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannoniæ parùm conueniret, ideoque nulla firma præſidia hoſti barbaro oppoſuiſſent.

Eodem anno Ferdinandus archidux Auſtriæ vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungariæ rex, Ferdinandi ſororem Mariam.

Bellum funeſtum Chriſtianorum.

Per id ferè tempus ortum eſt eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Galliæ regem Franciſcum, quod quàm funeſtum fuerit Reipub. Chriſtianæ, vel eo ſolo nomine, quòd interìm dabatur magna opportunitas Lutero & eius aſſeclis noua dogmata magis magiſque in vulgus ſpargendi, nemo vllis vnquàm verbis conſequi poſſit. Quòd ſi duo illi potentiſſimi principes aut vires ſuas coniungere, aut ſaltèm rex Franciſcus à bello abſtinere voluiſſet, facilè hæreſes omnes in ipſis ſuis initijs oppreſſæ fuiſſent. Sed peccata noſtra diuinam in dies prouocabant iuſtitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit poteſtatem Eccleſiam perturbandi & diuexandi: atque vtinàm vel ſerò ſapiant Phryges.

Leo X. moritur.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum eſt Gallis, & paulò pòſt anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violētia, exceſſit è corpore, cuius locū obtinuit Hadrianus Florentius Batauus, vir inſigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quondàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis ſingulari prudentia, abſente Carolo, perturbatæ Hiſpaniæ reſtituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hiſpanijs, cum regia authoritate in procuratione vtriuſque Hiſpaniæ eum reliquerat.

ANNO

ANNO 1522. Rex Danorum Chriſtiernus ſuæ crudelitatis luens pœnas, è regnis ſuis profugus, cum Iſabela Caroli Cæſaris ſorore Mechliniam venit: nec diù pòſt ſuperuixit Iſabela, ſepulta Gandaui apud D. Petrum. Cùm rex ille é Dania aufugit, iam illum præceſſerat Archiepiſcopus Lundenſis Georgius Schotborch, cuius non multò antè meminimus, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Amſterdami, quod eſt Batauorum inſigne emporium, rex quoquè Chriſtiernus eò peruenit, ibique Archiepiſcopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudelitèr perſecutus erat, iam familiaritèr allocutus eſt in ſolo peregrino, obſtupeſcente Epiſcopo ad tam ſubitam regis calamitatem. Poſſunt eo exemplo admoneri, qui præſenti fortunæ nimiùm fidentes, inſoleſcunt, & ad crudelitatem & tyrannidem ſua potentia abutuntur, perindè ac ſi Deo non ſint curæ res humanæ. *Chriſtiernus rex regno pellitur.*

Circa hæc ferè tẽpora Hẽricus Angliæ rex VIII. ſcripſit in Luterũ, eoq; nomine à Põtifice & ampliſs. Cardinaliũ ſenatu, Catholicę fidei defenſor appellatus eſt.

Per id quoquè tempus Luterus è Patmo ſua, ſi ſuperis placet, rediijt Vuittenbergam. Porrò interim dum ille abeſſet, quiddam mirè ridiculum accidit Vuittenbergæ. Carolſtadius enim & Melanchthon, præcipui Luteri diſcipuli & ſymmyſtæ, hauſta occaſione ex ſcriptis Luteri, ſtudioſis adoleſcentibus perſuaſêre, non eſſe dandam operam Philoſophiæ: Platonem, Ariſtotelem, Ciceronem, & id genus alios non niſi mera ſcripſiſſe commenta & impoſturas, eoque libros eorum Vulcano conſecrandos: vni ſacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neq; fas eſſe hominem Chriſtianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Geneſi dictum eſt, In ſudore vultûs tui veſcêris pane tuo. Nemini dubium eſſe poteſt, quin ob ſtultiſſimam animi arrogãtiam illi grandes Sophi ad tam abſurdam & plùs quàm anilẽ delirationem deuoluti ſint, cùm certũ ſit, magnam eſſe liberaliũ artiũ & Philoſophiæ ad multa opportunitatẽ, modò qs rectè & moderatè illis vtatur. Scripſerat Luterus in libello ad Germanicã nobilitatẽ, Ariſtotelis Phyſica, Metaphyſica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauſerant hanc ſuam præclaram doctrinam Carolſtadius & Melanchthon. Et vt magis inſaniam proderent ſuam, Carlſtadius

Carolſtadius & Melanchthon delirant planè.

Gen. 3.

Luterus oppugnat Ariſtotelem.

ſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittenbergenſi, Melanchthon in piſtrino artem piſtoriam meditabatur: plerique adoleſcentes, artium liberalium combuſtis libris, mechanica opificia complexi ſunt. Deniquè hac prodigioſa illorum homuncionum temeritate eò res ꝑducta eſt, vt multis locis Scholæ clauſæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è ſua Patmo reuerſus, Philippum hoc nomine caſtigauit, Carolſtadium ex ditione Vuittenbergeñ exegit, libroque edito aſſeruit Philoſophiam in ſe bonam eſſe. Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & inconſtans, ſibique identidèm planè contrarius fuit, quod neque amici eius vnquàm negare auſi erunt, niſi planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatìs ſuperque licet intelligi, quo ſpiritu fuerit agitatus.

Clauduntur Scholæ.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorum Auguſtinenſium Miſſæ abrogationem, cùm id factum antè probaſſet: ſed doluit homini arrogantiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurrilitèr & ſeditioſè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblítus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicentiſſimè inuectus eſt in Angliæ regem, cuius liber Germanicè conuerſus per Hieronymum Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogantia tumidus, inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrum, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquum vſum, non multitudinem hominum, ſed vnius maieſtatis æternæ verbum, Euangelion, quod ipſimet coguntur probare. Hîc ſto, hîc ſedeo, hîc maneo, hîc glorior, hîc triumpho, hîc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibet ſanctorum, aut conſuetudini fallaci. Dei verbum eſt ſuper omnia. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ contra me ſtarent. Obſecro, quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamen habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicum. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atque ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò non alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere potuit.

Damnat quod antè probauerat.

Scribit in Angliæ regem.

Nota intolerandã arrogantiam.

Nam

Nam de Miſſa ad breue tempus triumphabit Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantum ſcelus ferre potuit. Et tamen cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitum monaſticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſque dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit præterea ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principum Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiam ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatam eſſe à Cæſare fidem publicam. Nam didicerunt principes Germaniæ, olìm de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani nihil magìs quàm fidem contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc eſt Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portentum. Multa alia pijs auribus intoleranda ſcribit eo libro deterrimus pſeudomonachus ille, quæ hìc commemorare non libet. Nec eſt mirum, quòd ille talia ſcripſit: ſed mirum eſt, talia ſcribenti quenquam fidē commodare potuiſſe. Sleidanus libentèr recitat, ſi quid Pontifices etiàm ſuperiorum ſeculorum egerint contra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autem Luterus vilis ſcurra tam atrocitèr Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliæ regem lacerat & proſcindit, hoc ille bonus vir non ſolùm non repræhendit, ſed acerrimè eum Anglo reſpondiſſe dicens, etiam laudare videtur. Vbì iam eſt illud ſcripturæ diuinæ: Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cum Lutero ſuo, quò dignus eſt. Eodem anno librū edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatum Eccleſiaſticorum ſtatum, Papæ & Epiſcoporum.* In hoc libro ſe Euangeliſtam & Eccleſiaſten Dei vocat. In Prologo ſic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea ſim, volo per eam & veſter (ſcilicèt Papæ & Epiſcoporum) & angelorum quoquè iudex eſſe &c. Verùm quis ſatìs explicare poſſit, quotiès ille Doctri-

Exod. 22.
Actor. 23.

Luterus ſe Euangeliſtam vocat.

nam ſuam, de qua hîc certum ſe iactat, paulo momento non ſemèl mutauerit, modò aſſerens quod antè negauerat, modò negans, quod aſſeruërat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina ſua, cur totiès eam mutauit? Sed aſtutè facit, quòd nullum vult pati iudicem, vt ſub hoc prætextu liceat ei ſcribere quicquid libet. An non pudet Chriſtianos homines tam prodigioſæ temulentię nugatorem eſſe ſequutos? In eodem libro ſeditioſiſſimè ſcribit in epiſcopos, nec opùs eſt omnia hùc adſcribere, quę ſinè piaculo vix commemorari queant: vſqueadeò homo ille præ ira & furore nuſquàm ſibijpſi temperare potuit. Iam traditus erat ſatanæ, à quo miſerè exagitabatur. Quàm barbara vox eſt, quòd illic ſcribere non dubitat, Meliùs foret, vt omnes epiſcopi occiderentur, omnia collegia & monaſteria funditùs eradicarentur, quàm vt vna periret anima, nè dicam, vt omnes animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus ſeditioſis vocibus non paruam dedit occaſionem ruſticorum tumultui, qui non diù pòſt ſecutus eſt, in quo vltra centum ruſticorum millia cæſa ſunt. Per id quoquè tempus vertit nouum Teſtamentum Germanicè, ſed fide peſſima, multis immutatis, demptis, additis: quæ verſio, dici non poteſt, quàm pernicioſa fuerit, præſertìm imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tantos ſibi ſumpsère ſpiritus, vt contemptis Theologis quibuſcunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionem publicè concionari. Iactabat quoquè Luterus cum ſuis, nunquàm anteà Germanis ſyncerè prædicatum fuiſſe Euangelium, ſe autem verum proferre Euangelion. Sed abſit, vt pijſſimos Maiores noſtros credamus Euangelij veritate caruiſſe, qui certè Euãgelij ſynceritatem ab ijs docti ſunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus ſit. Porrò quàm bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, ſuo nunq̃ præſtãdo damno Germania iampridèm experta eſt. Habuiſſent hîc Germani præſertìm principes, iuſtiſſimam excandeſcendi cauſam, quòd non dubitaret ille ſuperiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda proſcindere contumelia, quòd Euangelij fuerint expertes. Nam ſi id verum eſt, omnès Maiores illorum idololatræ permanſerunt: quo quid poſſit dici contumelioſius? Certè Luteri Euangelium eiuſmodi eſt, vt Maio-

Vertit nouũ Teſtamentum mala fide.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.
Fœminæ concionãtur.

res noſtri, ſi illud apud ſe prædicari perſenſiſſent, faciliùs paſſuri fuerint vitam quoquè ipſam ſibi eripi, quàm talis Euangelij ſuis in regionibus fieri mentionem. Totum enim ad tumultus & ſeditiones ſpectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum diſſenſiones parit, & ſubditos in magiſtratus inflammat odio incredibili: & quo quiſque magìs vult haberi Euangelicus, eo fit ſeditioſior. Ait enim Luterus, tanto verius euangelium eſſe, quanto plus tumultuum parit: nec veritus eſt Vuormatiæ coram Cæſare, & cunctis Imperij ordinibus dicere, ſibi planè iucundiſſimam faciem iſtam in rebus eſſe, videre, ob verbum Dei ſtudia & diſſenſiones fieri. Certum eſt autem, verbum Dei non diſſenſiones, ſed animorum ſummam conſenſionem efficere: non eſt enim diſſenſionis Deus, vt ait Apoſtolus, ſed pacis: & in *1. Cor 14.* Actibus Apoſtolorum legimus, credentium cor vnum & *Act. 4.* animam vnam fuiſſe in Domino. Porrò diabolus homicida eſt ab initio, & qui tumultus ac ſeditiones mo- *Ioan. 8.* uent, ad eius gregem pertinent. Eſt verò proh dolor tumultuum plus ſatìs excitatum in Europa, dum ſanguinarium iſtud graſſatur Euangelium. Sed ad id, vndè digreſſi ſumus, reuertamur. Erant tum temporis non pauci, qui vt Luteri dogmata latiùs diſſeminarent, ſuam concionandi operam paſsìm gratìs offerrent. Typographi quoquè Luteranorum lucubrationes ſuis impenſis polìtè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè, alienisque ſumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit progreſſus Luteri doctrina: qua factum eſt, vt mortales paſsìm inſanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò ſuperiùs diximus, *Adrianus* Pontificatum inijt Adrianus natione Batauus, Caroli in *Papa VI.* Hiſpanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parentibus Vltraiecti natus, Louanij ſtudendo tantum profecerat, vt inter Theologos Louanieñ facilè deincèps primus haberetur: eaque de cauſa & quòd ſingulari morum grauitate eſſet, in præceptorem Caroli V. aſſumptus, ac in Hiſpaniam profectus, ibique Epiſcopus & Cardinalis creatus, Caroliqúe abſentis poſteà ibidèm vices præclarè admodùm gerens, in ſummum pontificem magna Cardinalium conſenſione eſt ſublimatus, retento priſtino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.

Eodem anno à Cæſareanis capta & direpta eſt Ge- *Genua diripitur.*

 nua,

nua, Liguriæ vrbs inſignis & opulenta. Indè accidit, vt Adrianus Pontifex, cùm ex Hiſpanijs eò appuliſſet, nulla afflictorum ciuium lætitia ſit exceptus. Adrianus enim magnis precibus populi Romani & cohortatione ſenatûs, Romam eo anno felici nauigatione deuectus eſt. Cùm autem cognouiſſet Rhodum à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, ſed pecuniæ inopia retardabatur. Itaque Rhodieñ omni deſtituti auxilio, cùm aliquot menſes vrbem fortiſſimè defendiſſent, & multa Turcarum millia ſtrauiſſent, tandèm certa pactione vrbem atque inſulam barbaro hoſti dediderunt, qui eam conſilij ingentis & perdifficilis belli occaſionem audactèr ſuſceperat, quòd Chriſtianos reges inteſtinis occupatos bellis didiciſſet. Magnam eius inſulæ amiſſione Reſpub. Chriſtiana & ignominiam & cladem accepit, atq; vno eodemque tempore, irato Deo, forìs ditiones Chriſtianorum à barbaris, intùs religio ab hæreticis oppugnabatur. Certè oportuit altum ſtertere, quos tot calamitates & incommoda non excitârunt.

Rhodus à Turcis occupatur.

Teſtamẽtum Luteri interdicitur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Teſtamenti verſione facilè in hæreſes illici, propoſitis edictis, omnibus ſubditis ſuis eius lectione interdixerunt. Auſus fuerat Luterus ex Canone ſcripturarum noui Teſtamenti reijcere Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam D. Iacobi, quam ſtramineam ille impurus nebulo appellauit: Epiſtolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypſin, quæ, teſte D. Hieronymo, tot habet ſacramenta, quot verba. Atquì verò poſt annos quinque primam verſionem ſuam Luterus ipſe pleriſque locis mutauit, idque adeò, vt ex ſolo Matthæi Euangelio quidam annotauerint loca trigintaſex. Quàm verò multis locis ille ſcripturam ſacram malè vertendo deprauârit, annotatum eſt à doctis quibuſdam. Hieronymus Emſerus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Teſtamentum poſt Luterum Germanicè tranſtulit, & ad marginem plurima loca, ab Lutero malè conuerſa, adſcripſit. Videre tum erat paſsìm in manibus imperitæ multitudinis Luteri verſionem, quæ ab illis auidè legebatur, ſed non niſì in ſuam ipſorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra ſcripturas recipi, ſcripturæ autem ab illo eſſent deprauatæ, ruebant miſeri in errores alios

ex alijs, vnoquolibet, ſcripturas pro ſuo cerebro inter-
pretante. Indè poſteà orta eſt tanta ſectarum turba, vt
difficile ſit in certum eas numerum redigere. Quod etſi
eſt longè calamitoſiſſimum, homines Chriſtianos ità
circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuslibet ſomnia
non alio quàm Euangelij loco habere, tamen eam ca-
lamitatem vulgus euerſum ducit pro nihilo: ſed id pa-
tiuntur horrendo Dei iudicio, quòd tam leuitèr aures
fidemq; accommodârunt Luteri commentis, quaſi ille
demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protu-
liſſet, cùm reuerà ipſam Euangelij lucem in immanes
quaſdam tenebras mutârit, in certiſſimum innumerabi-
lium animarum exitium.

Per id quoquè tempus ſcripſit Luterus librum de
vita coniugali, ſanè turpiſſimũ. Vbì inter cætera ait im-
pudẽtiſſimè, omninò neceſſarium eſſe omnibus rei Ve- *Luteri os*
nereæ vſum, magìs etiàm quàm cibũ, potum, ſomnum, *impurum.*
&c. Atq; idcircò teneri monachos & moniales, poſtha-
bitis votis ſuis, nuptijs operam dare &c. Atq; cùm hæc
ſcriberet, nondùm excuſſerat cucullum: itaq; huiuſmo-
di paradoxis iter ſibi muniebat ad illas præclaras ſuas
nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì
fuere hominum mẽtes & oculi, cùm talia, tam execran-
da, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei
vindictam, vſqueadeò occæcari.

ANNO 1523. cùm percepiſſet Luterus prin-
cipes Catholicos ipſius nouum Teſtamen-
tum damnâſſe & proſcripſiſſe, tanta acer- *Luterus*
bitate in illos ſcripſit librum de ſeculari po- *in princi-*
teſtate, vt in Eccleſiaſticos videri potuerit *pes Catho*
modeſtia quadam vſus fuiſſe. Erat in tuto *licos.*
loco apud principem Saxoniæ opulentum & potẽtem,
quæ res eius effreni audaciæ calcar addebat. Auſus eſt
in illo libello ſcribere, principes vtplurimùm eſſe vel
præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis
verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omnium of-
fenſione ſcriberet? Atq; hęc Luteri cõtumelia ad ipſum *Contume*
quoq; Carolum Imperatorem & principes omnes per- *lia ſumma*
tinebat. Incredibile dictu eſt, quanta in hoc monſtroſo *in princi*
homine fuerit conuiciandi & mentiendi libido. Doctor *pes.*
Iohannes Dietenbergius, vt alios taceamus, in duabus
duntaxàt Confutationibus, conuicit eum 874. menda-
ciorum, quod poſſet incredibile videri illis, qui eius ho-
minis ſcripta non legerunt. Sed quid non auſit, qui nihil

non auſus fuit? In libello iam dicto de ſeculari poteſta-te, inter cætera cōtumelioſè aliquot principes perſtringit his verbis: In Miſnia, in Bauaria, in Marchia, alijſq; in locis promulgauerunt tyranni edictum, (tyrannos vocat catholicæ religionis obſeruantiſſimos principes) vt noua teſtamenta in præfecturas tradantur. Hîc ſubditi ſic agant: Non foliolum, non literam vnam tradant ſub periculo ſalutis ſuæ. Quiſquis enim id fecerit, is tradit Chriſtum Herodi in manus. Illi enim agunt velut Chriſticidæ, ſicut Herodes. His & id genus alijs Emblematîs ornat ille ſcurra illuſtriſſimos principes, qui vulgo ea cauſa nolebant permitti verſionem Luteri, quòd viderent nō niſì deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo inſolentiſſimo tenebrione atrociſſimis verborum flagris flagellati ſunt. Admiſcuit interìm multa ad ſeditionē concitandam vehemētèr opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibuſdam agitatum, nihil niſì cædes & latrocinia anhelâſſe. Apud Sleidanū altum de his, quantùm equidem aduerterim, ſilentiū eſt: fortaſsìs & ipſum puduit, referre tam atrocia in principes cōuicia, nè Luteri cauſam efficeret deteriorem: ſed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Frāciſcus Sickingius perit. Hoc anno tormenti ictu in arce ſua Lantſtal perijt Franciſcus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimìs ſtudioſus. Is bellum indixerat epiſcopo Treuirenſi, obſeditque Treuiros, ſed induſtria Epiſcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòſt ab Epiſcopo Treuirēſi & fœderatis aliquot principibus obſeſſus, temeritatis ſuæ pœnas dedit. Celebre nomen ſibi ille comparârat aliquot proſperis rerum ſucceſſibus. Nam Lantgrauio Haſſiæ adhùc puero grauiſſima intulerat damna, & vrbem Metenſem longè florētiſſimam ad detrimentoſas pacis conditiones adegerat. Multùm in eo fiduciæ & ſpei collocârat Luterus, adeoque plùs quàm in vllo principe, quēadmodùm ipſe Luterus clàm ſcripſit Vldrico Hutteno.

Luterani duo martyres, ſcilicèt. Hoc anno Bruxellis, quæ eſt Brabantiæ præclara vrbs, duo profeſſionis Auguſtinianæ ob Luteri dogma flammis exuſti ſunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quemadmodùm etiàm Iohanē Huſſium & eius farinæ alios hęreticos. Habet enim & diabolus martyres ſuos. Porrò martyres Chriſti pœna non

na non facit, ſed cauſa, vt præclarè inquit Auguſtinus. Quam ſibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit ſanctiſſimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Eccleſiæ. quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli ſacerdotum? An ſecum eſſe Chriſtũ, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Tales etiamſi occiſi fuerint in confeſſione nominis, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſſione purgatur. Eſſe martyr nõ poteſt, qui in Eccleſia non eſt. Et poſt pauca: Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti beſtijs animas ſuas ponant: nõ erit illa fidei corona, ſed pœna perfidiæ: nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occídi talis poteſt, coronari non poteſt. Hæc ille.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorum rege Franciſco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Frãciſci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infelicitèr attentauit Maſſiliȩ occupationem, atque indè non ſinè ignominia diſcedere compulſus eſt. *Borbonius à Gallo deficit.*

Hoc anno quidam ciuis Torgauienſis, ex monaſterio Nymicenſi nouem virgines ſacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarum vnam non lõgè pòſt Luter⁹ inceſtis nuptijs ſibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defenſionem libellum edidit Luterus. Alios quoq; duos libros conſcripſit, alterũ ad Pighardos, ad Huſſitas alterum, videlicèt vt ægerrimè faceret Romanæ Eccleſiæ, cùm tamen ante paucos annos eoſipſos ceu hæreticos & ſchiſmaticos publicis ſcriptis egregiè eſſet inſectatus. *Nota facinus inſigne.*

Inter alia multa quæ hoc anno ſcripſit idẽ Luterus, etiàm libellum edidit de Cõmuni fiſco. In hoc bona ferè omnia totius Cleri addicit huic fiſco communi. Hoc enim pacto facilè animaduertit ſe magnam apud principes & magiſtratus ciuiles gratiam initurum, ſi Eccleſiaſticorum bona ipſis adiudicaret. Sed reuerà ex eiuſmodi rerum Eccleſiaſticarum occupatione non ſolùm nihil locupletati, ſed magìs etiàm ſuis opibus plerique exuti videntur. Quæ eñ Deo ſemèl dicata ſunt, in prophanos vſus nunquã ſinè periculo transferuntur. Legimus in hiſtorijs M. Craſſum Romanorũ ducem, cùm ad bellũ Parthicũ proficiſceretur, templum Hieroſolymitanum

tanum ſacris theſauris, inſtigante nefaria cupiditate, ſpoliâſſe. Verùm perſecuta eſt ſacrilegum vindicta diuina. Nam in prælio à Parthis non multò pòſt ſuperatus, vnà cum filio cæſus eſt: porrò hoſtes in os eius repertū, non ſinè auaritiæ & ſceleris exprobratione, aurū liquefactum infuderunt.

Comitia Norinbergæ.

Eodē anno habita ſunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciſcus Cheregatus interfuit. Et licèt Pōtifex operam ſuam liberalitèr offerret Germaniæ, vtpotè dulciſſimæ patriæ ſuæ, tamē magìs exulcerati ſunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminū Germaniæ, authoribus Luteranis, vt nihil intētatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiam Pontifici & Eccleſiaſticis. Porrò in his Comitijs decretū fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici eccleſiaſtæ vterentur receptis Eccleſiæ doctoribus, & probatis Euangeliorum expoſitionibus, quod Luterus mira vafricie ità interpretatus eſt, vt popul⁹ putârit principes ab ipſo ſtare, cùm tamen id eſſet falſiſſimum.

Suprà diximus Luterum ſcripſiſſe contumelioſiſſimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatem Babylonicam oppugnauerat. Illud regis ſcriptum poſteà defenſum eſt à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffenſi Epiſcopo & Thoma Moro in Anglia. Quanuìs autem noſtrarum partium catholici ſcriptores Luterū, multorum mendaciorum ſæpè conuicerint, tamen auſus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, ſe à mendacijs abſtinuiſſe. Ait enim: A virulentia & mendacijs abſtinui, quibus liber regis refertiſſimus eſt. Hoc cùm eſſet mendacium impudētiſſimum, à noſtris corona ad marginem expreſſa inſignitum eſt. Murnerus certè ex ſolo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus regis librū virulentia & mendacijs eſſe refertiſſimum, nō vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regiæ dignitati deferendum ſit. Fuit autem regis ſcriptum planè Catholicū, & vt dixi, à doctiſſimis viris fortitèr defenſum. Erat tum temporis in Anglia Ioannes Fiſcherus Roffenſis epiſcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritiſſimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, ſcripſit librum pro defenſione regiæ aſſertionis, ſed ſumma modeſtia in hominem omnis frontis & pudoris expertem

Epiſcopus Roffenſis ſcribit cō tra Luterum.

vſus,

vſus, adhibitis quoq; tum ſcripturæ diuinæ, tum patrũ ſentẽtijs: quanquàm in eius libri pręfatione præter morem ſuum, iuſto dolore ſtimulatus, aliquanto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis inſolẽtia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra om̃em modeſtiam petulantiſſimè debacchari in Pontificẽ, Epiſcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat perditiſſimi & deploratiſſimi, non modò aſperis verbis, ſed etiàm aſperrimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem ſciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireq́; exaggeret, ſi quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Eccleſiæ, ſit dictum aut factum, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exaſperare queat, præſertim odioſè, & non bona fide cõmemoratum. Sed quanto Luteri fuit inſignior impudentia, tanto minùs excuſationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluerunt. Præter Roffenſem autem Epiſcopum, de quo iam diximus, ſcripſit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, ſumma doctrina & integritate vir, ſed ſub nomine Gulielmi Roſſei. Is verò, pro admirabili ingenij dexteritate ità omnẽ Luteri arrogantiam & os maledicum compreſſit, vt nihil contrà mutire auſus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex perſona Luteri: Quoniam quidem igitur cõtradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Epiſcopi, ſacerdotes, laici, & omnes in ſumma boni: mihi licebit pro Dei mei maieſtate Pontificem, Cæſarem, Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, laicos, omnes deniquè bonos anathematizare, maledictis & cõuicijs inceſſere, atq; in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, ſtercora, merdas expuere &c. Porrò ſuperiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre poteſt talem, qui mille vitijs oſtendat, ſe poſſeſſum atq; agitatum à legione dæmonum, & tamen ità ſe iactat ſtolidè: Sancti patres omnes errauerũt: Eccleſia tota ſæpiùs errauit: Doctrina mea non poteſt errare, quia certiſſimus ſum doctrinam meam non eſſe meam, ſed Chriſti. Quòd ſi quis reſpondeat, Teſtimonium tuum non eſt verum, quia teſtimonium perhibes de teipſo, recurret ilicò ad nouam ſcripturam, Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibì ſiſtet

Thomas Morus ſcribit in Luterum.

Veriſſima Thomæ Mori de Lutero ſententia.

ſtet in hoc ſuo principio, velut firmiſſimo fundamento, quod non omnes Papæ, Reges, Doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certiſſimus, dogmata ſua habere ſe de cælo: ſicut certi ſunt & certiſſimi, qui dormiunt, omnia vera eſſe quæ ſomniant: immò verò certus & certiſſimus, mētiri ſe vigilantem, dogmata ſua eſſe de cælo, quæ ſua ſibi murmurat conſcientia, dæmonum illi præſtigijs immiſſa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatis ipſius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conſpurcare ſacra, blaſphemare Deum, quicunque non vereentur arguere ſpurciſſimas ipſius blaſphemias. Item in fine libri ſecundi, addit etiàm hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abſtinuiſſe ſe teſtatur ipſe, cui nihil eſt aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, ſycophantiæ: cui nihil eſt aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, præter ſtultitias, furores, amentias: qui nihil habet in ore, præter latrinas, merdas, ſtercora, quibus fœdiùs & ſpurciùs, quàm vllus vnquàm ſcurra, ſcurratur. Hæc quidē de illo & lōgè plura ſcribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere auſus erit. Quæ autem ſcribit, tam ſunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & ſcripta ſatis ſuperque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt ſibi cauere homines ab illo miſero, quem viri graues tantoperè execrantur? Nam & Roffenſis epiſcopus in præfatione, cuius paulò antè meminimus, vocat eum canem rabidum, lupum rapaciſſimum, vrſam ſæuiſſimam. Et puto certè non paulò plus apud nos ponderis habere debere tantorum virorum grauiſſimam ſententiam, quàm Sleidani aut ſimilium ineptias, qui eum hominem tantum non ceu deum quendam in cælum ferunt, quem ſummæ eruditionis & virtutis viri tanquàm orbis horrendam peſtē toto pectore deteſtantur. Sed Roffenſis & Mori ſcriptorum hoc loco Sleidanus vir optimus non meminit, ſentiens hauddubiò, quantùm eſſent præclaro Luteri euangelio totique eius cauſæ factura præiudicium, ſi ea bona fide retuliſſet.

Nota Lector.

Non diù pòſt mortuus eſt Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum ſucceſſit Clemens VII. è familia Medicea.

Adrianus Pontifex moritur.

ANNO

ANNO 1524. Franciſcus Gallorum rex ingentes coëgit copias, quibus Prouinciam à Cæſareanis fruſtrà tentatam tueretur. At vbì cognouit re infecta diſceſſiſſe Cæſaris militem, ipſe animum ad Mediolanum repetendum adiecit, nec voto fruſtratus ſuo, Mediolano potítus eſt. Indè verò infelicitèr Ticineñ oppugnationi aliquot menſes dedit, nulla re memorabili confecta. Erat Ticini præſidium Germanorum, duce clariſſimo Antonio Læua Hiſpano. *Mediolanum capit Gallus.*

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Eccleſiæ ritus, cæremoniæ & inſtituta, iuſſa ſunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentẽ ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id temporis ſoli ferè Tigurini ſequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, Miſſam tanquàm impiam abrogandam. Quod vtiquè nihil erat aliud, quàm Antichriſti agere antecurſorem, qui iuge ſacrificium, quod in Miſſa fit, auferet ad breue tempus. Multùm ſudatum eſt à Lutero & eius tota poſteritate, malo dæmone id agente, vt Miſſa in ſummum apud omnes horrorem, abominationem, contemptum adduceretur, & magnos ea res ſucceſſus habuit in Europa, dum interìm barbaræ nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Miſſę ſanctiſſimum ſacrificium ſumma alacritate & deuotione complectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noſter orbis ſacroſancta Miſſa abroganda, partìm iam res ipſa abundè declarauit, & maiori ſuo malo ſentiet poſteritas, niſì reſipuerit, & egerit pœnitentiam. *Cõuentus Heluetiorum.* Hac ferè tempeſtate Bennonis olìm Miſneñ Epiſcopi, quem paulò antè Adrianus Pontifex diuorum catalogo adſcripſerat, oſſa & reliquiæ venerabilitèr è vetuſto terræ tumulo eleuatæ ſunt, & annuæ feriæ in eius honorem inſtitutæ. Id ſupra modum malè habuit Luterum, quòd cerneret multùm ſuis conatibus detractum iri ea antiquæ pietatis fama & obſeruantia. Mox ergò libellum edidit hac inſcriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquum diabolum, qui Miſnæ exaltandus eſt.* Ità ille inſanus nec diuis quidem iam beata apud CHRISTVM immortalitate fruentibus parcendum putauit. Non ſunt contaminandæ piæ aures atrociſſimis maledictis & contumelijs, quibus in hoc libello tum in Bennonem ipſum, *D. Bennonis reliquiæ eleuantur.* *Nota Luteri deploratam inſaniam.*

tum

tum in alios quoſdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendam huius æui ſocordiam, quæ hoc monſtrum ferre potuerit. Olim cùm Chriſtiani ad ſacrificandū falſis dijs compellerentur, illiq; recuſarent, dicerētq; non deos eos eſſe, ſed homines fuiſſe impuriſſimos & ſceleratiſſimos, ethnici magiſtratus non ferentes iniuriam, vt ipſis videbatur, deorum ſuorum, omni ſuppliciorum genere in martyros ſæuiebant: at Luterus & eius ſimiles dogmatiſtæ, æuo noſtro in ipſum Euchariſtię ſacramentum, & in ſanctos cum Chriſto iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomunt blaſphemias. At tamen quandoquè Deus & ſuas & ſanctorum ſuorum iniurias egregiè vlciſcetur.

Zuinglius diſcedit à Lutero. Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, ſed ipſe potiùs de ſuo nomine ſectam auſpicari cupiens, non ſolùm Catholicos tranſſubſtantiationis aſſertores, ſed etiàm Luterum ipſum, vnà cum pane & vino verum Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem peſſimè habuit Luterum, & hæc res occaſionem præbuit atrociſſimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quæ in hunc vſq; diem componi nō poteſt. Rectè hoc permiſit ſapiēs & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio diſcipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectiſſimè dixiſſe D. Hieronymum, ſcripturas non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtere. *In Dialo. aduersùs Luciferianos.* Ab vtraq; enim parte iſti ſectarij verbum Dei crepant, ſcripturas certatìm proferunt: & tamen cùm certiſſimū ſit, nō poſſe vtroſq; verū docere dū contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua ſcripturæ diuinę interpretatione & ſe & ſuos omnes miſerabilitèr perdunt, cum vtroſq; rectè iam olìm damnârit hodieq; damnet Catholica fides, qua certiſſimè credimus, in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini poſt Chriſti verba in ſacrificio prolata, ipſiſſimum Chriſti corpus & ſanguinem ſubſtantialitèr contineri, etiàm extra ſumptionem, cùm hoc ſacramentum non niſi omnipotenti Chriſti Ieſu ſermone conficiatur. *Carolſtadius cōtra Luterum.* A Lutero hac in re iam antè diſſenſit Andreas Carolſtadius, & cùm à Lutero acritèr repræhenderetur Ienæ, quòd Eccleſias ſcilicèt Luteranas turbaret, ille ſe cōtra ipſum ſcripturum, ſuamq; ſententiam defenſurum reſpondit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabatur. Poſteà libellos

libellos aliquot Carolſtadius Baſileę edidit, quorũ ſumma erat, non eſſe Chriſti corpus naturaliter in Euchariſtia, nec tamen Zuinglij ſententiam ſequebatur, ſed noua interpretatione ait, pronomine demonſtratiuo, Hoc eſt, demonſtraſſe Chriſtum corpus ſuum menſæ aſſidens, non autem ſub panis ſpecie contentum. Hanc ſtultiſſimam opinionẽ Anabaptiſtæ quidam amplectebantur, & Zuinglij atq; Luteri interpretationem reijciebāt. Porrò Zuinglius Carolſtadium dicebat veritatem quidem agnoſcere, ſed quia troporum vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, qui iam ſibi de Collega, licèt inepto, nõnihil applaudebat: Alij Carolſtadij expoſitionem ceu nimis duram & violentā reſpuebant. Indè accidit, vt Senatus Tigurinus cauerit, nè libelli Carolſtadij in vrbe ſua venderentur.

Nota mirabilem Euangelicorũ confuſionem.

Luterus verò Zuinglij expoſitionẽ libello quodam confutauit. Ità nimirùm ſpiritus vertiginis, in Luterum & eius præclaram ſobolem immiſſus, repētè multas ab illis extorſit abſurdiſſimas verborum cœnę Domini interpretationes, alias ab alijs, & ſimul omnes à Catholicæ Eccleſiæ ſententia diſcrepantes: ortumq; eſt implacabile bellum inter iſtos factioſos ſpiritus, qui cùm oēs iactitent ſe veritatem demùm in lucem protuliſſe, non poſſunt tamen in vnam aliquam de re tanta conſpirare ſententiam, & à veritate ſunt prorsùs alieni, & interìm miſerrimam & rudem plebeculam in diuerſas factiones & opiniones diſtrahunt, efficiuntq; vt iam permulti nō videant, quem potiſſimùm in hac dogmatum mirabili varietate ſequi debeant. Quis verò ſatìs deplorare poſſit, tam innumeras Chriſti Ieſu ſanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certiſſimum exitium, horrendamque æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc iſti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipſi ſibi aliquod poſſint parare nomen, licèt cum ſumma hæreſeos ignominia coniunctum.

Præcones Euangelici inter ſe tumultuantur.

Scripſit hac tempeſtate Luterus libellum Germanicum de mercaturis & fœnore. Quid eo libello ſpectārit, res ipſa ſatìs declarat. Multus ibì eſt in exaggerandis oneribus, quæ accidant Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum ſolis habiturus mercatoribus, & animo verè pio illorum mala ſtudia repræhenſurus. Sed multitudinis animos & ſibi conciliare, & in

Luterus ſeditioſè ſcribit. principes iritare moliebatur. Quod nè temerè ſcripſiſſe videamur, ipſe ſe prodit, eodem in libelloità inquiens: Reges & principes hìc attentos eſſe oportebat, & ex iuris ſeueritate hæc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput iſthic & partes: fitque quod eſt ab Eſaia dictum: *Eſai. 1.* Principes tui ſocij furum. Intereà ſi quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, eum ſuſpendio necant: porrò ſua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusque furantur, quàm cæteri omnes, vt verum permaneat quod dici ſolet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem ſatis hinc apparére, quàm ille multam præbuerit materiā multis editis libris tumultui Ruſticorum, tametſi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, ſi vir bonus fuiſſet, in Luterum ipſum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim ſcriptis Munzerus occaſionem hauſiſſe videtur, non facilè fortaſsìs talia auſurus vnquàm, nisì illi Luterus ad quiduis audendum viam egregiè muniuiſſet.

Monialis fugit è monaſterio, Lutero approbante. Scripſit prætereà libellum alium Germanicum de flagitioſo cuiuſdam monachæ è ſuo cœnobio receſſu, quem non dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obſeſſus & occæcatus. Fuit Islebij inſigne monaſterium virginum, in quo Florentina quædam, cum cæteris monaſticen profeſſa, corpore degebat, nō animo. Erat illa iam Luteri ineſcata blandiſſimis vocibus, ad carnis ſectandas voluptates etiàm Deo ſacratas virgines egregiè incitantibus, quaſi nulla ſit votorum vis, liceatque ſpretis votis, ſpreto omni pudore & verecundia, omī calcata honeſtate & religione, poſt datam Deo perpetuæ continentiæ fidem tranſire ad nuptias, & Chriſto immortali ſponſo repudiato, homini mortali breuiſſimæ cuiuſdam captādæ cauſa voluptatis ſe ſceleratiſſimè proſtituere. Itaque conqueſta fuit illa cuidam è ſuæ ſtirpis hominibus, vitam monaſticam nullo pacto ſibi conuenire, velle proindè ſe ait ex monaſterio diſcedere. Res delata eſt ad Abbatiſſam. Ea multis modis ſtuduit eam ab hac amētia reuocare: ſed cùm nihil efficeret, iuſſit eam ex monaſtici canonis præſcripto aſſeruari in cuſtodia. Accidit intereà, vt quæ illi aſſeruādæ deſignata erat, oſtium carceris caſu quodam apertū relinqueret. Quod cernēs Florentina, clanculò indè ſe ſubduxit, & ad Luterū, patronum ſcilicèt pudi-

pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille cõtra omnes Abbatiſſæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accuſabat, libellum euulgauit, quo docere voluit nouus euãgeliſta, alumnus nõ Chriſti, ſed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nõ ſinè precipuo præpotentis Dei miraculo illam fuiſſe ex inferno ereptam. Monaſterium enim ille vir optimus non alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tãquàm ex vnguibus leonẽ, liceat hominẽ penitùs habere perſpectũ. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto oſtio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quæ circa obſeſſos à dæmone fiunt, quos ait aqua luſtrali nõ cruciari, ſed id tantùm eos fingere: queãdmodùm olìm, teſte D. Hieronymo, impius Porphyrius & Eunomius, ꝙ martyrũ cineribus mali dęmones torquerentur, aiebant præſtigias eſſe dęmonum, & non verè clamare dęmones, ſed ſua ſimulare tormenta. Sic nimirum Luterus, nõ immeritò à Zuingliano quodã craſſus ruſticus appellatus, immanis cuiuſdam miraculi loco habet, ꝙ petulans fœmina patente carceris ianua aufugit: ꝙ autem dæmones aqua ſacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundẽ in modum Matthias Illyricus & eius ſocij, architecti hiſtoriæ Magdeburgenſis longè vaniſſimæ, derident ſolennem illum apud Catholicos aquã conſecrandi ritũ, noluntq́; eum ab Alexandro antiquiſſimo pontifice & martyre, ſed ethnico neſcio quo Pontifiee vſurpatũ. Nõ eſt dubium, à malo dęmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptũ adducant, quibus catholica Eccleſia ceu præſidijs quibuſdã vtitur aduersùs inſultus & machinationes dęmonũ. Sed ſacræ aquæ tam eſt antiquus in Eccleſia vſus, & totiès etiàm ad maxima edẽda miracula comperta vis, vt iſtos meritò ſuî pudere debeat, dum eam oppũgnant. Non ità pridèm in lucẽ editi ſunt octo libri Conſtitutionum Apoſtolicarũ, à Clemente Romano conſcripti. In ijs hæc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarũ & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potũ & munditiem, oleum ad exhilarandũ faciem in exultatione lętitiæ: ipſe quoq; nunc per Chriſtũ ſanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerũt, & da virtutem ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus inſidijs aduerſariam per Chriſtũ, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum ſancto ſpiritu in ſecula, Amẽ. Poſſent

Aduersùs Vigilantium.

Aquæ luſtralis antiquus vſus.

Lib. 8. ca. 35.

in huius aquæ cõfirmationem plurima adduci, ſed non eſt huius loci. Hic ſatìs ſit indicâſſe, Luteri ſpiritũ eam aquam ferre non poſſe, porrò verò libentèr hominibus perſuadere velle, laſciuientem mulierculam, blandiſſimæ Dominæ Veneri litare cupientem, non ſinè ingenti miraculo apertis oſtijs è cœnobio ſceleratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo non vacat miraculo, vllum potuiſſe reperiri hominem, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis ſceleribus patrocinari.

Comitia alia Norinbergæ. Hoc anno rursùs Comitia habita ſunt Norinbergę. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegiũ, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem : cui aduẽtanti omnes ferè principes extra portam proceſſêre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabãtur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbem ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Põtificem: idq; factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm cõmodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Luterus contra 2. Cæſaris mandata. Circa hæc tempora ſcripſit Luterus cõtra duo Cæſaris mandata, tãto furore & animi impotentia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cæſari ipſi, tum reliquis principibus viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem : quosq; incũctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amẽtes moriones. *Nota Luteri ſpiritum.* Sed niſi ipſe planè amens & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes nõ inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, honorem. *Rom. 13.* Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit.

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerãdas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicèt nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus permot⁹, ab eius doctrina deſciſcat, aut certè eam vehementèr ſuſpectam habeat. Hæc autem omnia non parùm faciebant ad ciendas turbas & ſeditiones concitandas: nec poſſunt Luteri ſtudioſi ab illo amoliri culpam tumultûs ruſticorum, qui paulò pòſt ſecutus eſt. Suis enim importuniſ-

ſimis

ſimis ſcriptis non niſì bellicū cecinit: nec tamen aduertit miſera plebs, quem hominem ſequeretur. Miſcebat enim ſeditioſis vocibus verba quædam, pietatis quandam ſpeciē præ ſe ferentia, & hac arte tegebat animum ſanguinarium.

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cęſar literas dedit ad principes, quibus decretū Norinbergeñ Conuentûs acritèr repręhendit, & Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationēērituri erant conſtituendæ religionis vſque ad tempus Concilij. Id enim ad ipſos minimè ait pertinere. Antequàm hæ literæ veniſſent in Germaniam, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Auſtriacus, Epiſcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Epiſcoporum legati, Ratisbonæ conuentus habuêre, atq; inter ſe fœdus percuſſêre, quô Luteranæ hæreſi poſſent fortiùs ire obuiàm: multa quoquè ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoq; Pontificis Campegius, quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreſes magnam præbere occaſionē, quædam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarentur, & abuſus remouerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata habuêre. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatiſtarum mala vita Cleri, & hac idētidèm commemoranda, mireq́; exaggeranda, multorum animos in Clerum concitabant: nec eos mouebant exempla bonorū, qui erant multi in clero, ſed ſatìs habebant inueniſſe quod apud vulgus traducerent, quod optabant ardere magìs ac magìs odio Cleri.

Caroli V. literæ ad principes.

Fœdus principū Catholicorum.

Fuit apud Antuerpienſes quidā Henricus Zutphanius Prior Auguſtinianorū. Is cùm in hæreſim Luteranam, quam ſemèl abiurârat, relapſus eſſet, vltimo afficiendus ſupplicio, perfregit carcerem, & ę Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarſos hoc anno perfidiæ ſuæ pœnas dedit, flammis exuſtus. De eius ſupplicio lamentabilem ſcripſit Luterus epiſtolam ad Bremenſes, quos ille Henricus apoſtata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamen poſteà ex Luteranis facti ſunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus ſcribit eum propter euangelij doctrinam fuiſſe interfectum: ſcilicèt vt hæreticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus eſt cum talibus Pſeudomartyribus.

Apoſtata comburitur.

ribus. Volebat ille apoſtata Thietmarſos bellicoſam gentem ab Euãgelio Chriſti ad Pſeudoeuangelium Luteri traducere: ea cauſa, non vt martyr, ſed vt hæreticus peremptus eſt. Multùm ille conabatur inter clerũ & populum excitare diſcordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremæ, poſtremò Meldorpij. Luterus ei⁹ ſcripſit hiſtoriam, aitq; eum Antuerpiæ à tyrannis expulſum, veniſſe Bremam. Atquì non ille expulſus fuit, ſed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapſus in hæreſim pœnas luiturus. Sic iſti inuicèm ſe ornant mẽdacijs, vt intelligas omni vera virtute deſtitutos, nihil in ſe habere, quod vllam veram laudem mereatur.

ANNO 1525. Franciſcus rex Galliarum, cùm iam in quartum menſem fruſtrà oppugnâſſet Papiam, nouis Cæſaris copijs ſuperuenientibus, prælio decertare coactus eſt. Cuius is fuit euentus, vt nobiliſſimis quibuſq; Gallorum ducibus & proceribus interfectis, Rex ipſe gnauitèr pugnans, viuus in hoſtium poteſtatem conceſſerit. Ea victoria Hiſpanis & Germanis effuſiùs tum lætãdi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cæſaris diem, qui eſt D. Matthiæ ſacer, incidiſſet. Rex ineunte æſtate à Genua in Hiſpaniam perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate conſternatum eius animum, inijcienda meliori ſpe erigere nitebatur, Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, Cæſar eum ſuum in cõſpectum venire noluit. Id verò vſqueadeò malè habuit regem ſua ſpe iam deiectum, vt in morbum inciderit, qui ei ſupremum vitæ diem allaturus videretur, niſì eum humaniſſimus Cæſar liberali colloquio blandè & amicè conſolatus, propedièm dimiſſurum ſe recepiſſet. Erat enim Franciſcus magno & excelſo animo: atq; vtinàm inter Carolum Cæſarem & ipſum ſyncera & conſtans pax & amicitia cõflari potuiſſet, meliori certè loco hodiè eſſet Reſpub. Chriſtiana. Vterq; enim princeps & longè erat potentiſſimus, & Catholicę religionis obſeruantiſſimus, Sed hauddubiò peccatis noſtris id effectum eſt, quòd perpetua ferè inter illos bella extitêre.

Carolſtadius primus vxorius ſacerdos. Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolſtadij archidiaconi Vuittenbergenſis. Is primus omnium ex ſacerdotum ordine vxorem duxit, ſcortum dixiſſem veriùs. In illis nuptijs Miſſa celebrata eſt, cui⁹ totũ officiũ à Luteranis compoſitũ fuit, tale reuerà, quod vel ſolum ſufficeret ad concitandam Dei in nos indignationem.

Meritò

Meritò de illis dici poterat, qui eam Miſſam celebrârũt, Fiat oratio eorum in peccatum. Cùm autem miſer ille Carolſtadius Vuittenbergæ, reuerſo è ſua Patmo Lutero, non poſſet ſua ſomnia liberè in vulgus ſpargere, obſiſtente ei Lutero, qui ſolus volebat præcipuus videri, abijt indè Orlamundam ducis Saxoniæ oppidum, vbi fretus populi fauore, publicè Luterum repræhendit. Id minimè ferens Luterus, tandèm effecit vt è tota Saxoniæ ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè ſummus fuiſſet Luteri amicus. Et quanuìs ipſe non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulſus eſt, & vitã interim agere miſerrimam cum ſua non vxore, ſed inceſta concubina, quę quidẽ genere nobilis erat. Tandèm miſer ille hoſtis ſui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniã redijt ea lege, nè quid contra Luterum vel verbo vel ſcripto palàm aſſereret. Scripſit in eũ valdè acerbè Luterus, & concitatæ ruſticæ ſeditionis, in qua vltra centum ruſticorũ millia periêrũt, admodùm eum ſuſpectum reddidit. Scripſerat antè in Luterum Carolſtadius, nec ominò ſinè precio, quia aureũ nummum ab ipſo acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei reſpõdit libro, cuius titulũ eſſe voluit, *Cõtra cœleſtes prophetas*. Scripſerũt verò in Carolſtadium etiàm alij Luterani, & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium ſcriptis apoſtata Oecolampadius in ſuo Antiſyngrammate hoc reddit teſtimonium, quòd cauſam Carolſtadij non tam ſubuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij teſtimonium, quanuìs hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet.

Pſal. 108.

Luterus proſcribi facit Carolſtadiũ.

Nota teſtimoniũ Satanæ contra Satanam.

Huius anni menſe Martio Zuinglius libellũ edidit *De vera & falſa religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione conſtantiſſimo Galliarum regi Franciſco dedicare. In pręfatione eius libelli hęc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obſtinatos, qui cùm videant veritatem de cœna Domini non per ſe ſed per alios in lucem proferri, more furioſorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obſcurè Luterum ipſum & eius propugnatores perſtringit, quos ſanè diſertis verbis ait à diabolo inſtigari, & inſtàr furioſorũ debacchari &c. Videãt iam miſeri & cęci homines, quàm meritò Luterũ damnârit Catholica Chriſti Eccleſia, quandò tam malè etiã proprij diſcipuli

Zuinglius dedicat librum regi Chriſtianiſſimo.

Luterum perſtringit.

de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiam deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum ſuis Eccleſiæ Tigurinæ miniſtris & ſymmyſtis multùm egit in frequentiſſimo Tiguri Senatu, vt Miſſa & Euchariſtiæ adoratio prorsùs aboleretur. Reſtitit illis aliquandiù vir quidam egregiè catholicus: ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confeſſionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum eſt in Senatu, vt Miſſa deincèps in perpetuum exularet, &, vt quidā ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſiæ Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicèt lætantur hæretici, cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Catholici haud dubiò cùm hæc & id genus alia legunt, nō poſſunt aliud quàm gemere & plangere iſtorum prodigioſam cæcitatem. Lætantur Chriſtiani, immò pſeudochriſtiani ablatam eſſe Miſſam, nec vident miſeri hoc propriè pertinere ad Antichriſtū, cuius organa ſunt Turcæ & Tartari, atq; antecurſores hæretici temporum horum. Vt autē Zuinglius in ſua hac impietate eſſet pertinacior, ſcribit ſe quodam ſomnio admonitum eſſe. Ità apud illū hac in re grauiſſima permultū habuit momenti inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioquì nihil apud ſe valere velint niſi ſcripta diuina. Eſt autē in hoc ſomnio id magnoperè obſeruandum, quòd Zuinglius ipſe palàm affirmat, neſcire ſe an ille admonitor, qui in ſomnis illi apparuit, ater fuerit an candidus. Quæ res argumento eſt, in rebus grauiſſimis quàm impiè iſti ludant, nec alicuius penſi habeant, vtrùm à bono vel malo ſpiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par eſt illos, qui ſuum iudicium totius orbis iudicio anteponunt. O cæcos duces cæcorum.

Miſſam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius ſomnio incitatur ad abrogandam Miſſam.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homunciones è ſuo cerebro confinxerunt, vt videant Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepent. Tiguri, quod eſt præcipuum Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus; Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur. huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil enim hîc periculi eſt, vbi nullus eſt ſanguis Dñi, ſed vinum ſolùm) quę vino implētur. Accedit ad menſam Eccleſię miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attentionē excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutionē

Tigurini vt ſuam ſeruent cœnam.

cœnæ

cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamen inſtitutione & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cætera, cùm venero, diſponam, tanquàm copioſiùs Corinthijs traditurus cœnæ peragendæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioannis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet, vt quiſque ſeipſum examinet & exploret, nè indignè accedendo, corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini, qui illud reuerà non accipit? O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore præeunte, orationem Dominicam dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panem, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè non intendunt quod Eccleſia intendit) & rursùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnæ Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris, edit, & proximè aſſidenti offert partem eius quod accepit, ſimilitèr etiàm poculum porrigit. (Mirum, cùm iſti vſqueadeò timeant, ſi vna ſpecie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino Morbum Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & ſanguinem Domini, ſi Catholica Eccleſia hunc modum præſcriberet.) Interìm verò dum de hoc non Domini, ſed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibunt, vnus ex Eccleſiæ miniſtris prælegit ex euangelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis, incipiens à pedum ablutione, quæ quidē cùm ibì expreſſum habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vſquàm extat expreſſum mandatum. Porrò verò ſi catini & pocula ad menſam redeunt, (quod fortè raro accidit, largitèr ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti. Piget hac de re quicquam ampliùs ſcribere, cùm ſit & ridicula & impia, à maleſanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicę Eccleſię contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri ſeruatur. Porrò in ipſo agro Tigurino miniſter omnia ſolus recitat, & ad men-

1. Cor. 11.

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

menſam ſinguli accedunt. Pulchrè nimirùm, quia ſic viſum eſt Zuinglio. Baſileæ verò Oecolampadius ſummus Zuinglij amicus hunc ſeruauit morem: (vt ſinguli eant in adinuentionibus ſuis) Pro ſuggeſtu legebat omnia vſque ad verba cœnæ, quæ ante menſam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, ſequebatur communio. Interim dum communio fieret, plebs pſalmos vernacula lingua cantabat. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immenſi operis fuerit, ſingulorum diuerſos ritus commemorare, quibus populus miſerandum in modum in pugnantiſſimas opiniones diuulſus eſt, ridentibus interim iſtis planè diſſonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd ſinguli habeant ſuos ſectatores, quibus de ſuo ferè cognomine poſſint nomen imponere.

Ritus Baſileenſis.

Hac tempeſtate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & ſcripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt, (author putatur fuiſſe Ioannes Brentius inſignis Luteranus) Oecolampadij ſententiã damnârunt, Luterani ſcilicèt Zuinglianũ. Nec ſe deſerit Oecolampadius, mox Antiſyngrãmate reſpõdet Sueuis illis. Quin & Bucerus deſertor inſtituti Dominicani (Nã pleriq; omnes noui Euangelij authores & ſigniferi, apoſtatæ monachi, & eoipſo infames ac deteſtabiles fuêre) ſcripſit ad quoſdam ex Sueuis illis, vt perpenderent quàm parùm deceat eos qui eundem Chriſtum docent, diſſidere &c. Sentiebant facilè apoſtatæ & deſertores illi, ex mutuis his ipſorum diſſenſionibus peſſimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebant quidem rem compoſitam, ſed præ animi tumore, cùm ſuam, non Chriſti gloriam quærerent, alij alijs nihil concedere voluërunt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata conſtructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno ſaltem argumento ſatìs ſuperque intelligi licebat, homines iſtos non Chriſti, qui pacis & author & amator eſt, ſed ſatanæ, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, & ſuos ſectatores ſuî efficit ſimiles, hoc eſt, pacis & concordiæ Catholicæ inimicos, ſpiritu duci, tamẽ miſera plebs lucem euangelicam inueniſſe ſe putans, à Catholica quidem Eccleſia libentèr diſceſſit: ſed interim tamen nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes ſequerentur, doctrinam inuenire, ſed vt quæque regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factioni-

Luterani damnant Oecolampadium.

Oecolampadius ſe tuetur.

ctionibus deditos accepit concionatores, ità in hanc vel illam conceſſit factionem : adeò vt eò tandèm res redierit, vt multis locis etiàm ſub eodem tecto tot ſint ſectæ, quot ſunt capita : quod quidem eſt omnium flagellorum Dei longè acerbiſſimum. Verùm hoc neceſſè eſt illis accidere, qui à Catholicæ Eccleſiæ vnitate diſcedunt.

Libellum Sueuorũ, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum temporis Luteri ſtudioſus, vertit Germanicè: Luterus eam verſionem præfatione probat, ſimulque teſtatur, ſe Sacramentarios planè execrari. Illi præfationi reſpondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Chriſto manauit, vt & ipſe videri voluit, & eius ſtudioſi iactitant, cur non habet apud eos pondus hæc eius ſententia, qua Sacramentarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij caſtra perfugiunt? Aut ſi in re tanta errat Luterus, cur non intelligunt, non Chriſti, ſed mendacij ſpiritu eum ad ſua ſcribenda commenta incitatum fuiſſe? *Luterus execratur Sacramẽtarios.*

Scripſit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epiſtolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergenſis Eccleſiæ paſtorem fecerit. Sed tales paſtores à ſuo grege arceat Chriſtus.

Miſerunt hac tempeſtate Argentoratenſis Eccleſiæ miniſtri Euangelici legatum ſuum ad Luterum, qui eum & ſuos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctiſſimis viribus oppugnare poſſent. (Ità certè ipſi de ſe ſcribunt, nec pudet eos tantam ſui pectoris vecordiam poſteris prodere, qui vel ex hoc ſolo Romani Pontificis odio & inſectatione facilè intelligent, eos ſatanæ ſatellites fuiſſe.) Præclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetuſtiſſimo atque eloquentiſſimo martyre ſcriptum eſt libro primo Epiſtola tertia : Quales putas eſſe eos, qui ſacerdotum hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè quòd ſacerdoti DEI non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur : cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduersùm ſacerdotum collegium quicquam moue- *Nota, pacem volũt ſectarij, vt poſſint oppugnare Eccleſiam.*

moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coëpiſcoporum conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: Nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorsùm foris hæreſin nouam conderet. Hæc quidem ille ſanctiſſimus Epiſcopus: ſed hæreticis fruſtrà commemorantur, quippe ſubuerſis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinenſium miniſtrorum motus admonitione, è diuerſo potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt deſinant animas ſeducere, planeque affirmat, aut ſe, aut illos ſatanæ miniſtros eſſe. *Nota.*

Indignum putabat Luterus, qui illis cederet, ſed expectabat, vt in ipſius ſententiam omnes concederent. Quid interìm mentis habebant, qui Luteri doctrinam ſecuti, nouam de Euchariſtia opinionem proferri videbant, idque non ſinè Luteri tanquàm errantis repræhenſione? An non puduit eos tam leuitèr à Catholica Eccleſia ad Luterum defeciſſe, cùm viderent ſe in ſummum ſalutis ſuæ diſcrimen hac dogmatum diuerſitate coniectos, & quidem intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui ſe intra Catholicæ Eccleſiæ vnitatem continuerunt.

Thomas Munzerus ruſticorũ tumultus ciet.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importuniſſimus & audaciſſimus. Is ex ſcriptis Luteri hauſta occaſione, multis Germaniæ locis credulam nimìs & imperitam ruſticorum turbam ad ſeditiones concitauit, & primò in Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque magnus hoc anno diuerſis in locis factus eſt agreſtium hominum concurſus, ad inauſpicatam quandam libertatem adſpirantium, & multa ab eis nefariè & ſceleratè ſunt admiſſa, per ſummam crudelitatem occiſo, præter alios nobiles viros, Ludouico comite Helueſteno, qui in matrimonio habebat Maximiliani Cęſaris filiam notham: incenſiſque in vna Franconia ducentis & eo ampliùs arcibus & monaſterijs. Non dubium quin ſupremam is tumultus Germaniæ & vicinis prouincijs calamitatem fuerit allaturus, nî maturè tam improbi conatus Principum armis prorsùs impediti & eliſi fuiſſent. Feruntur hoc in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia ruſticorum in Germania & Lotharingia cecidiſſe. Animauerat pleroſq; Mũzerus, dicens inter alia, ſe omnes bombardarum ictus ſua manica excepturum. Sed ille non diù pòſt captus eſt

200. arces & monaſteria inflammata.

Centum millia ruſticorum cæſa.

Fran-

Francuſij, & traditus Erneſto comiti à Mansfelt inprimìs catholico, in cuſtodia ſeruandus. Captus eſt etiàm ſocius eius nomine Phiferus, monachus apoſtata: ſed hic obſtinato animo permanſit in errore, & ſic gladio cæſus occubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluiſſe, errores reuocâſſe, præmiſſa Confeſſione ſub altera ſpecie Euchariſtiam accepiſſe, & ità demùm gladio percuſſus, ex hac luce migrauiſſe. *Munzerus reſipiſcit.*

Luterus vbì vidit miſeram turbam armis principum, quibus iam extrema quæque ceu quidam Pythius Apollo minatus erat, horrendum in modum conciſam & profligatam, mox verſo ſtylo, ſcripſit librum in ruſticos, vt ſe principibus venditaret nequam & verſutus homo, qui ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis magnam illi ſeditioni & cædi anſam præbuerat, vt facilè poteſt re ipſa doceri. *Scribit in ruſticos Luterus.* Sanè intra vnum menſem Maium maiores tum clades cædesque & vaſtitates perpeſſa eſt ſuperior Germania, quàm bello decennali ab Hiſpanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antonius, in vna Alſatia ſupra 26. millia ruſticorum cecídit. Miſera erat tum Germaniæ, præſertìm ſuperioris, habitudo, cùm ſubditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarentur. Hunc fructum peperit præclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant.

Nec vrbibus deerant factioſi homines, qui ſeditiones excitarent in Clerum & ſenatum. *Seditiones oppidanorum.* Tumultuatum eſt atrocitèr Francophordiæ ad Mœnum, mox Moguntiæ, paulò pòſt etiàm nonnihìl Coloniæ Agrippinæ: ſed non impunè tulerunt eorũ tumultuũ authores. Coloniæ certè nullis machinationibus efficere potuerunt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. *Colonienſium conſtantia.* Quædam aliæ Imperij vrbes, nè ſimilia à vulgo paterentur, magnis impenſis coacti ſunt conſcribere militem, quo ſe aduersùs vim ſeditioſæ plebis tuerentur.

Francophordiæ ipſis Paſchatis ferijs duo ex infima plebe, alter ſartor, alter ſutor, ſeditionis fuêre capita. *Tumultus Francophordiæ.* Primo ìmpetu plebs armata irruit in cœnobiũ Dominicanorum, ſed ea tamen vſa moderatione, vt contenta vino imperiosè poſtulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vaſtationem rerum attinet, abſtineret. Vrbis portæ interìm clauſæ ſeruabantur. ſeditioſus populus Senatum loco mouebat, atq; totius

vrbis

vrbis imperium & adminiſtrationem in 24. ex plebe delectos transferebat. Multa ſanè fiebant ab illis inſolentèr, & quaſi Dictatores quidam leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulantèr intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui ſcriptis & verbis ſuis miſeros Germaniæ homines dementabat. Scripſerant Francophordienſes illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigioſis paradoxis ſumpta, eaque pro legibus haberi volebant, quæ nimìs longum eſt hîc recenſere. Et vt alios quoquè haberent ſuæ improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienſes tranſmiſerunt. Moguntiæ ergò populus tranſuersìm actus æquè vt Francofordienſes, multa procacitèr egit in clerum, toto triduo, clauſis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones deſcendere, maximè quòd Ruſtici tumultuantes, ſeditioſorum iſtorum hominum audaciam augerent: ſed non diù poſt extincta illa agreſtium hominum colluuie, & Francophordienſium & Moguntinenſium temerarij auſus repreſſi ſunt, & in irritum redacta, quæcunque à Clero per vim & ſeditionem extorſerant. Multus ſupra modum eſt Sleidanus in recitandis ijs, quæ Luterus hac tempeſtate de Ruſticorum tumultu ſcripſerit: ſed imprudens multa ſcribit, quæ & Luterum & ipſum pudefaciant. Ait Luterum ſcripſiſſe principibus, eorum dominatum homines nec poſſe, nec velle, neque ſanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipſos inſurgentis, Deum agere, & bellum eis facere, & impietatis ipſorum pœnam expoſcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & ſeditioſorum hominum factum probare, cuius ait Deum ipſum eſſe authorem? Et tamen paulò pòſt ſubiungit Sleidanus ſcripſiſſe Luterum, ſe ſempèr ab initio docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementèr abhorruiſſe, & hortatum eſſe populum, vt tyrannidem & impiam principum dominationem tolerarent. Quæ hæc, obſecro, amentia eſt, quòd intra vnam eandemque periodum tam pugnantia Luterum ſcripſiſſe teſtatur ille Sleidanus, vt & modeſtè ſempèr docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs poſt pauca profert Luteri ſcriptum ad Principes contra Ruſticos, aitq; eum claſſicum ceciniſſe & monuiſſe, vt in eos non ſecùs àc in efferatas beluas impetus promiſcuè fiat ab omni-

Itèm Moguntiæ.

Sleidanus & ſe & Luterum pudefacit.

omnibus. Et hîc fatetur Luterus, teſte Sleidano, ſe neceſſariò ſtylum vertere debuiſſe. Verùm abeat Sleidanus cum ſuo Lutero ad ſolas terras. Vult miſer faſcinare lectorem, vt fœdiſſimas Luteri antilogias, craſſaque mendacia & legat quidem, & tamen non animaduertat. Iam ſuprà dictum eſt, Luterum appellâſſe principes noſtros, ſtolidos, furioſos & amentes moriones: & Turcam eis decuplo eſſe meliorem, multaque alia petulantèr ſcripſiſſe in principes. An non hoc erat ſubditos concitare in principes? An non hoc erat miſeris perſuadere, vt Turcarum tyrannidem, quàm Cæſaris & principum ſuorum legitimum imperium, pati mâllent? Et interìm, ſi dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille ſanguinarius euangeliſta dicere, ſe ſempèr docuiſſe modeſtè, & à ſeditionibus vehementèr abhorruiſſe. Sed quicquid vel Luterus de ſeipſo, vel in Luteri defenſionem ſcribat mendax Sleidanus, hoc vnum certiſſimum eſt, Luterum hominem fuiſſe ſeditioſiſſimum, & ſuis nefarijs ſcriptis & concionibus arma inſanæ multitudini ſuppeditâſſe in legitimos ſuos magiſtratus. Sed nouerat ille accommodare ſe tempori, & tum quidem, cùm tumultus & ſeditiones ſuos habituri ſucceſſus viderentur, minacitèr calamum ſtrinxit in principes: cùm autem è diuerſo temeritatem agreſtium hominum vidiſſet prudentia & viribus principum oppreſſam, mirabilitèr principum factum probauit, & ad perdendos miſeros, quibus ipſe tantæ nequitiæ author fuerat, inflammauit. Scripſerat anno 1523. librum de ſeculari poteſtate. Ibì Principes vtplurimùm ait aut maximos eſſe fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab ijs peſſima quæque expectanda eſſe, parùm autem boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos eſſe principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui niſì Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius inſaniam paulò pòſt in opus conferre conatus eſt Thomas Munzerus, & ex eius ſcriptis arrepta anſa, non inſtrenuum Luteri ſe adminiſtrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Gutterbacho Marchiæ, ex Zuiccauia oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolenſis, ex Alſteto, vndè eum Luterus ipſe fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuiſſet: immò apud Saxoniæ Electorem eum initiò excuſâſſet ac defendiſſet, ſperans rem

Luterus accommodat ſe tempori.

rem ei ex ſententia ceſſuram. Verba Munzeri ad ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit: Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite & bellate bellũ Domini: tempus eſt valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vaſtabat Munzerus cum ruſticis templa & monaſteria, profligabat monachos, conculcabat ſacramenta, pluraque id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Luterani & ſectarij dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumultus: ille ſuis ſcriptis claſſicum cecinit, atq; innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu.

Hoc ipſo verò anno in tanto Germaniç luctu, tanta rerum omniũ perturbatione, inaudita calamitate, idem ipſe Luterus quadã Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore teſtatum efficeret, quid iampridèm animo concupiuiſſet ac deſtinauiſſet. Proh pudor, ſacræ Theologiæ Doctorem, publicè profeſſum perpetuam continentiam, paupertatem, obediẽtiam, & iampridèm ſacerdotio initiatum, auſum eſſe in tantam proruere impudentiam & turpitudinem, vt quod nullæ ſanæ mentes & in catholica religione benè inſtitutæ vel ſolo auditu ferre queant, id ille miſer ac deploratus apoſtata monachus, facto & opere perpetrare non dubitârit. Eant iam cum ſuo Euangeliſta Luterani, & quotquot ab Eccleſia Catholica deſciuerunt: certè vel hoc ſolo nomine apud omnem poſteritatem ſempiternæ ignominiæ notam ſibi ſentiẽt inuſtam, quòd tam nefarium hominem ſequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mentem & ſenſum perdidiſſe, qui tantum ſcelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hæretici plerique omnes ſolebant tamen quandam præ ſe ferre morum honeſtatem & vitæ ſanctimoniam: at Luterus tum ſibijpſi, tum alijs omnibus ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuiſſet. Extant plurima eius ſcripta, extant teterrima eius facinora, quibus hæc poſſunt liquidò demonſtrari. Et interìm tamen, licèt reclamante conſcientia, talem ducem innumeri ſequuntur, quidlibet illo facilè permittente, modò adſit fides, quam ſolam ille prædicauit ad ſalutem ſufficere: Eccleſiæ & Pontificum decreta, ieiunia,

preces,

preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: immò auſus eſt ſcribere, opus bonum optimè factum, veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei: & multa alia his abſurdiora, quæ prorsùs damnat Catholica fides. Eſt profectò multa admiratione digniſſimum, quòd cùm Luterus iactaret ſe nunc demùm Germaniæ ipſiſſimam Euangelij lucem intuliſſe, qua illa tot ſeculis caruiſſet, & interìm excuſſo cucullo, proculcato continentiæ voto, ſpreto omni diuino & humano iure, publicè ſibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non ſolùm non eſſe homines eo teterrimo facinore offenſos, ſed etiàm præclarę cuiuſdam virtutis & inſignis Euangelici exempli loco habuiſſe, quod innumeri poſteà tum ſacris initiati, tum monaſticen profeſſi vtriuſque ſexûs homines, cum multa mortalium laude & applauſu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate ſufficiat? Olìm quidem ætate D. Hieronymi Romæ quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuiſſe Auguſtinus ſcribit: Is auſus fuit docere, eodem Auguſtino teſte, virginitatē ſanctimonialiũ, & continentiam ſexûs virilis in ſanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum caſtorum atque fidelium meritis parem eſſe, nō maiorem. Adhibebat huic paradoxo adſtruendo ſcripturas, ſed, vt ſolent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius inſania vel hæreſis, vt eam vocat Auguſtinus, citò oppreſſa eſt & extincta, nec vſq; ad deceptionem aliquorum ſacerdotum potuit peruenire. Erant tamen laſciuientes quędam virgines ſacræ, & quidem prouectæ iam ætatis, quæ iſtis carni plauſibilibus vocibus illectæ, viris nupſerunt: ipſe verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc inſanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facile enim erat videre eius abſurditatem. At noſtro infeliciſſimo ſeculo Luterus longè in ſtudium continentię iniquior, palamq; oēs etiàm Deo ſacratos homines ad coniugiũ inuitans, & ſpurciſſimæ libidini laxans habenas, tam multos nullo negocio inuenit ſuæ impietatis approbatores, vt ſinè horrore dici aut cogitari vix queatę. Scripſit in Iouinianum Hieronymus libros duos, quibus illum grauiſſimè confutauit: ſed Luterus iam totus datus in reprobum ſenſum, illius ſcriptis nihil moueri potuit, quibus tamen tunc temporis permultos dubiũ non eſt in ſana

In aſſertion. Artic. 32.

De hæreſibus, ad Quoduultdeum, 82.

fide ſanctoque continentiæ propoſito fuiſſe confirma-
Eccle.7. tos. Sed veriſſimè dicit ſcriptura: Conſidera opera Dei,
quòd nemo poſſit corrigere,quem ille deſpexerit. Non
eſt mirum valdè, quòd Luterus huc vſque impudentiæ
& impietatis progreſſus eſt: ſed quòd habuit tam mul-
tos tantæ nequitiæ approbatores, & qui tam immani-
tèr prolapſum, nihilo minùs tanquàm Chriſti apoſto-
lum quendam ſuſciperent & venerarentur, id omnem
vincit admirationem. Habebant quondàm ethnici ſu-
as virgines Veſtales, è quibus ſi qua rem cum viro ha-
buiſſet, viua mergebatur in foueam, humoque obruta
extinguebatur. Luterus tantæ turpitudinis etiàm ſum-
mam reportat laudem. O tempora, ô mores. Quis iam
dubitet in hæc tempora vel maximè quadrare illud
Eſa.5. Eſaiæ: Dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os
ſuũ abſq; vllo termino? Quid iam difficile erit perſua-
dere hominibus ætatis huius, ſi nefandũ apoſtatæ mo-
nachi inceſtum, & ſacrilegũ concubitũ non alio quàm
caſtiſſimi & ſanctiſſimi matrimonij loco habendũ cen-
ſuère, perſuaſi ab illo ipſo, qui tã immani ſe ſcelere ob-
ſtrinxerat? Quid ſupereſt, niſi vt in Mahometis tranſea-
mus diſciplinam egregiè Epicuream, & abſurdiſſimas
Alcorani eius nænias & putidiſſima deliramenta com-
plectamur? Et certè huc tendit ipſiſſimus totius Lute-
rani euangelij ſcopus. Quòd tam multos habuit Lute-
rus ſectatores, non alia ratio eſt, quàm quòd ea docuit,
quæ carni & ſanguini, quæ naturæ vitijs deprauatę cũ-
primis arriderẽt. Idẽ fecit & Mahometh ſceleratiſſimus,
atq; ea cauſa tam lõgè eius licèt demẽtiſſima ſuperſti-
Matth.7. tio propagata eſt. Chriſti Euangeliũ ad arctam viam, ad
agendam pœnitentiam nos reuocat. Scripſit Luterus
Epiſtolam quandam, quam voluit dici, Fidelem admo-
nitionem ad omnes Chriſtianos &c. In ea ſic ait: Vide
vt exerceas ſanctum Euangelium: doce, loquere, ſcribe
& prædica, quomodò leges humanæ nihil ſunt: prohi-
be & diſſuade, nè quis fiat ſacerdos, monachus aut mo-
nialis, & quiſquis in eo ſtatu ſit, vt exeat &c. Tollit le-
ges humanas omnes: quid furibus, latronibus, adulte-
ris poſſit dici iucundius? Tollit ſacerdotium, tollit
omne continentis vitæ ſtudium: quid hoc aliud eſt,
quàm Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas? His
ille paradoxis creuit, & perdidit turbam nimìs credu-
lam. Vult, vt qui in monaſtica vita ſunt, indè diſcedant.
Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult
eſſe

eſſe ponderis. Sed reclamat ſcriptura diuina, reclamant Patres omnes, reclamat totius orbis perpetuus conſenſus, denique ratio ipſa reclamat. Sed Luterus vni ſibi plus vult tribui, quàm his omnibus. Atqui nos vel vnū Auguſtinum libentiùs audiemus, quàm mille Luteros. Is ergò ſic ait: Quod cuiquam, antequàm vouiſſet, licebat, cùm id ſe nunquàm facturum vouerit, non licebit: ſi tamen id vouerit, quod vouendum fuit, ſicut eſt perpetua virginitas, vel continentia poſt experta connubia &c. Hæc, inquit, & ſi qua alia ſunt, quæ rectiſſimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rumpenda ſunt, quæ ſinè vlla conditione vouerunt: quia & hoc Dominum præcepiſſe intelligendum eſt vbi legitur, Vouete & reddite Domino Deo veſtro. Vndè Apoſtolus de quibuſdam quæ continentiam vouent, & poſteà nubere volunt, quod eis, antequàm vouiſſent, vtiquè licebat, Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt. Hæc Auguſtinus, cui Patres omnes & tota Chriſti Eccleſia ſubſcribit. Eat ſanè Luterus, & tum ſibi, tum alijs, quantùm vult, imponat: nos vilem apoſtatam non audimus.

De adulterinis cōiugijs lib. 1 cap. 24.

Pſal. 75.

1. Tim. 5.

Eodem anno ſcripſit tèr execrandum libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Miſſæ.* Mirum profectò eſt, illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè inſtitutum, ad tantam impietatem deuolui potuiſſe. Ergò qui ſtat, videat nè cadat, Væ omni ſuperbo, quia proximus ruinæ eſt. Quid verò tremendis illis Miſſæ myſterijs & ſacro Canone habet Eccleſia ſacratius? Sed ille inſanus ampliſſima Antichriſticæ vaſtitati itinera præparabat. Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratenſis pædotriba Carmina ſanè quàm horrenda in Miſſam, non verbis, ſed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctiſſimus vir Arnoldus Veſalienſis, poſteà Canonicus Maioris ædis Colonienſis, in Miſſæ laudem mira dexteritate conuertit. Acceſſit his blaſphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ægritudine & obitu Miſſæ, vt totum ſuum virus malus dæmon per adminiſtros ſuos in tremenda Miſſæ myſteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquæ nationes, quæ id genus blaſphemijs delectantur, præpotentem Deum tantas ſuæ Maieſtatis iniurias ſeueriſſimè haud dubiè vindicaturum, vtì etiàm egregiè non ſemèl hactenùs vltus eſt.

Luterus in Canonē Miſſæ.

Carmina Sapidi in Miſſam.

Per id tempus ſcripſit Luterus etiàm Liuonibus, itemque Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos facilè contempſit. Scripſit etiàm ad Antuerpienſes, item ad Chriſtianos qui ſunt in Hollandia, Brabātia & Flandria. Iohannes Pomeranus ſcripſit epiſtolam ad ſanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt ſua dogmata latiſſimè propagarent, & de ſectæ ſuæ incrementis gloriari poſſent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus, vt ruſticos ſeuerè punirent, multos offendit, quòd nimiùm atrox & ſanguinarius eſſe videretur. Id vbì ille percepit, tertium de ruſticis libellum edidit, in quo ait, illos quoquè pro ſeditioſis habendos eſſe, qui priorem libellum ſuum ſæuitiæ inſimulent, aut qui vlla erga cæſos ruſticos commiſeratione moueantur: & etiàm vetuit nè quiſquam muſſitaret contrà, alioquì capite plectendus: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipſe & doceret, & ſcriberet, etiamſi totus mundus ea cauſa dirumperetur. Quid verò poſſit vel ab ipſo Lucifero dici arrogātiùs? Et vbì ſunt tam crebræ antilogiæ, tam repentinæ & frequentes dogmatum mutationes? Certè ſi Ruſticorum conatus ſuos habuiſſent ſucceſſus, nemo ab illis magìs ſtetiſſet quàm Luterus: mutata fortuna, Luterus ſtylum quoquè mutauit. Anteà ſcripſerat in ſua illa falſa exhortatione ad pacem, qua potiùs ruſticorum furorem acuebat: Non ſunt Ruſtici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui ſe vobis opponunt: Deus ipſe eſt, qui ſe opponit vobis, ad viſitandam veſtrā tyrannidem &c. At ruſticis ſuccumbentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, ſunt nūc tempora, vt princeps aliquis magìs iam fundendo ſanguine cælum promereri queat, quàm alij precando &c. O monſtrum, in tot repentè formas mutatum.

Caroli V. *nuptiæ.* Huius ipſius anni menſe Aprili Carolus Cæſar vxorem duxit Iſabelam regis Luſitaniæ filiam.

Albertus Brādeburgicus ducit vxorem. Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magiſter ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magiſtri nomen in Ducis mutauit. His rebus totum in ſe concitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium ſuffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij ſunt Pruſſiæ Duces, cùm ſuperiorum temporum Magiſtri Ordinis Teutonici, cum regibus Poloniæ multa ſæpè bella geſſerint, & Pruſſiam ipſam è manibus infidelium ſuis armis

mis vindicârint, cùm ea regio etiamnùm dæmonum cultui eſſet addicta.

ANNO 1526. cùm iam Luterus pernicioſis ſcriptis ſuis non ſolùm vulgus, ſed etiàm pleroſque optimates & nobiles in antiquæ religionis & cleri odiũ commouiſſet, animis iam in diuerſa diſtractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Pannoniæ regi, cui Turca infeſtiſſimus imminebat. Interìm quoquè in Italia non deerant, quibus Caroli Cæſaris potentia iam formidoloſa eſſet ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiquè Chriſtiana Reſpub. tum bellis inteſtinis, tum exitioſis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcam, in omnem rei benè gerendæ, & Chriſtianis quàm maximè nocendi occaſionem ſempèr intentum. Atque is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non ſatìs inſtructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo viſa eſt Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomannorum regum caſtra necdùm viderat vnquàm. *Turca indicit bellũ Pannoniæ regi.*

Tandèm ægrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum eſt obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbì ad pugnam ventum eſt, nullo negocio Turcæ Chriſtianos protriuerunt, ità vt & rex ipſe, cùm ſibi fuga ſalutem quærere vellet, lapſus in paludem, ſuffocatus ſit, vndè tamen eius cadauer poſteà integrum extractum, apud Albam Regalem regio funere tumulatum eſt. Solimannus hac victoria potitus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur riſiſſe Hungarorum temeritatem, quòd non maluiſſent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conſerere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris ſoror, ægrè ex hoſtium manibus dilapſa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuiſit, eamque mirificè laudauit, nec quicquam indè abſtulit, niſì ſtatuas æneas tres ingentes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm à Bohemis, indè ab Hungaris electus eſt Ferdinandus, optimus & Chriſtianiſſimus princeps, Caroli Cæſaris germanus frater. Sed nè quid deeſſet ad ſupremam regni Hungarici cladem & excidium, à quibuſdam Pannoniæ rex electus eſt Ciliæ comes Iohannes Vaiuoda, qui non ceſſauit legitimum regem *Ludouicus rex occũbit.* *Ferdinandus fit Hũgariæ rex.*

Ferdinandum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè conceſſit in ditionem Turcarum, ità vt meritò dici poſſit, illius barbari hoſtis vires non niſì inteſtinis Chriſtianorum bellis, odijs & ſimultatibus creuiſſe: quod eſt quidem certè miſerabile, & lachrymis potiùs quàm verbis proſequendum. Vt verò etiàm in Germaniam paratior eſſet Turcis via, Luterus ſtrenuam nauabat operam, vt ſeditioſis euulgandis ſcriptis ſubditos in magiſtratum, & principes ciuiles in Clerum concitaret. Sentiens verò ſe apud quoſdam principes nihil promouiſſe neque minis, neque conuicijs, neque tumultibus excitandis, ad blanditias ſe contulit. Dux Saxoniæ Georgius, immortali digniſſimus memoria, ditionem ſuam à Luteri dogmatibus egregiè tutatus eſt. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam antè proſciderat, ſed fruſtrà. Itaque hoc anno ſcripſit ei literas blandiſſimas, & quę reuerà etiàm conſtantem animum nonnihìl emollituræ viderentur: adeò ille importunus & turbulentus homo, blandè & ſimulata religione egit apud illum principem. Verùm tale ab eo tulit reſponſum, quali apoſtata dignus fuit. Vtinàm plerique Germaniæ proceres, eadem fuiſſent vſi conſtantia: meliùs profectò rebus tum priuatis, tum publicis conſuluiſſent. Inter alia, hæc quoquè ſcripſit princeps ille longè optimus Lutero: Affirmare poſſumus, euangelium tuum nobis magnoperè curæ non eſſe, quòd orbis Chriſtiani capita illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè à noſtris reciperetur. In cauſa ſunt mali fructus indè profecti. Nam neq; tu, neque quiſquam alius verè dicere poteſt, ex tua doctrina quicquam aliud enatum eſſe, niſì blaſphemias in ſacroſanctam Euchariſtiam, in ſanctiſſimam Dei genitricem, in ſanctos omnes. Ex tua ſectatorumque tuorum doctrina omnes iam olìm damnatæ hæreſes renaſcuntur, omnis Dei cultus honeſtus aboletur. Quandò vnquàm tot facta ſunt ſacrilegia Deo dicatorum hominum, quot ſub tuo Euangelio? Quandò crebriores in magiſtratus extitêre rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quandò tot ſacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ viſæ ſunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittenberga excucullatos monachos & moniales, atquè hodiè? Quandò maritis ablatæ ſunt vxores, alijsque traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numeroſa perpetrata ſunt adulteria,

Luterus vertitur ad adulationes.

teria, quàm poſteaquàm tu ſcribere non dubitâſti: Si mulier è viro ſuo concipere nequeat, vt ad aliũ ſe tranſferat, à quo poſſit fœcundari, & maritus prolẽ indè natam alere teneatur: itidemque vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus ſcripſit Lutero, eius nefandas turpitudines illi ſtatuens ob oculos, ſi fortè poſſet reduci in viam. Sleidanus hæc ex odio illũ ſcripſiſſe mentitur impudentèr.

Luterus eam paſſus repulſam apud ducem Georgium, literas ſcripſit ad Archiepiſcopum Mogũtinum, Marchionis Brandeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt epiſcopatus ſuos in ciuiles principatus mutaret, & ducta vxore, cæteris epiſcopis tam præclaro exemplo continentiæ præluceret. Quid enim aliud ſuaderet Epicureus apoſtata, quàm quod ipſe maximè appetijſſet? Volebat omnes Veneri ſe deuouere, cui ipſe erat deuotiſſimus, cùm Chriſtus ipſe ſuum Euãgelium ab agenda pœnitentia auſpicatus ſit. Sed has literas licèt typis excuſas, non eſt dignatus princeps ille vllo reſponſo. Sciebat enim etiàm apud Græcos nè ſacerdotibus quidem, multò verò minùs epiſcopis, licere vxores ducere, poſtquàm ſacerdotio initiati ſunt. *Luterus ſcribit Epõ ſcopo Moguntino.* *Matth. 3. & 4.*

Hîc quoq; Luterus ſpe fruſtratus ſua, regẽ Angliæ ſibi tentandum ſuſcepit, quem anteà contumelioſſimè tractârat. Duo Angli Apoſtatæ ſummoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnum Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ verſionem noui teſtamenti à Lutero editam, in Anglorum idioma translatam, typis excudi: ſed quorundam bonorum virorum opera res ad ampliſſimum Senatum Colonieñ delata eſt, qui mox prohibuit typograhis, nè in eo excudendo opere pergerent. Regi quoquè Anglorum & regni proceribus idem ſignificatum eſt, quod multùm retardauit illorũ conatus apoſtatarum. Porrò ipſe rex Angliæ reſpondit Lutero egregiè, ſpretis eius fictitijs blanditijs: quibus in literis inter cætera improperat ei inceſtas nuptias cum virgine Deo dicata contractas. Olìm apud ethnicos virgines Veſtales, ſi de ſtupro fuiſſent conuictæ, viuæ humo obruebantur, & conſtuprator verberibus ad mortẽ vſque mulctabatur. At nũc apud Chriſtianos Luterus & multi alij deſertores monachi & moniales, impunè totos ſe mãcipant turpiſſimę libidini, mũdo illis applaudẽte, & inexpiabile ſcelus, niſì reſipiſcant, etiàm in rectè fa- *Angliæ inſidiantur hæretici.* *Virgines veſtales olìm vt punitæ.*

ctis præcipuo ferè loco numerante. Sed de his ſuprà dictum eſt, quanquàm nunquàm ſatìs dici poteſt.

Comitia Spiræ. Hoc anno habita ſunt Comitia Spiræ: vbì quidam principes Luterizantes, petiêrunt ſibi templũ aliquod permitti, vbì ſuo more ſacris & concionibus intereſſent. Sed fortiſſimè ſe oppoſuit Epiſcopus Spireñ Georgius, Bauariæ princeps & Comes Palatinus genere. Itaque in atrijs hoſpitiorum ſuorum iuſſerunt ſuos concionatores quotidiè verbum facere ad populum, Catholicis principibus ob temporum iniquitatem ad multa conniuentibus. Olìm temporibus Archadij Imperatoris, Gainas dux Romanæ militiæ petijt ab eodem principe, intra Conſtantinopolim ſibi ſuæque ſectæ ſacerdotibus (erat autem Arrianus) templum vnum concedi. Archadius rem ad Ioannem Chryſoſtomum eius vrbis epiſcopum retulit. Is modis omnibus ſe oppoſuit, dicens inter cætera: Non oportet principem quicquã contra Deum audere, ſi quidem vera pietas illi curæ eſt, ſed potiùs benè conſtitutas leges ſeruare, eam præſertim, quæ contra hæreſes lata eſt. *Luterus in Zuingliũ & Oecolampadium.* Circa huius anni initiũ Luterus quadã ad Reutlingeñ data Epiſtola, in Zuingliũ & Oecolampadiũ degeneres filios ſuos inuehitur. Scripſit & Vrbanus Regius quandã Epiſtolã contra Zuinglij ſententiã. *Zuinglius reſpondet.* E diuersò Zuinglius quoq; Luteranis non fuit mutus: quin etiã Martinus Bucerus apoſtata Dominicanꝰ ſcripto quodã edito, aduersùs Brentiũ Luteranũ ſe tuetur. De hoc Bucero graues viri narrare ſolent, quòd initio ferè huius noui Euangelij ad Luterũ ſe contulerit, atq; ab eo petiërit alicubì collocari, vbì poſſet nouo Euangelio ſtrenuam nauare operam: Porrò Luterus ab eo ſciſcitatus ſit, num hac in re tranquilla frueretur conſcientia: Ille verò reſponderit, ſe quidẽ nondũ poſſe pectoris pace frui, teſtante conſcientia ſaniorem eſſe Catholicorum quàm nouam hanc doctrinam; tum autem Luterus dixerit, Si ſic res habent tuæ, nondùm mihi es idoneus. Abi igitur & pugna cõtra hanc conſcientiam, donèc ea prorsùs conſileſcat, & tũc mihi eris commodus adminiſter. Id verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuerſus, dixerit ſe iam omnem conſcientiæ aculeum prorsùs repreſſiſſe, paratumque eſſe deincèps & viuere & mori in nouo Euangelio: ſicque Luterus eum, tanquàm inprimìs aptum ſuæ doctrinæ propagandæ hominem, alicubì eccleſiaſten effecerit. *Bucerus Zuinglianus.* Fuit enim Bucerus non parùm doctus, & prætereà ingenio ad ſimulandum

dum & diſſimulandum egregiè compoſito: qui tamen Zuinglij potiùs quàm Luteri dogma de Euchariſtia cõplexus eſt aliquandiù, ſed poſteà in Luteri gratiam fertur à Zuinglio ad Luterum defeciſſe. Multis annis Argentorati egit concionatorem, tandèm mortuus in Anglia, & morte ſanè horrenda, vt ſparſit rumor, licèt hic nihil auſim pro certo affirmare, quo mortis genere obiërit. Nõ eſt autem incredibile, quòd contra ſuam ſit luctatus conſcientiam, cùm idem de ſe quoq; Luterus fateatur: nec tam ſtupidus fuit Bucerus, quin facilè animaduerteret non poſſe gratã eſſe Deo eam doctrinam, quæ cum Catholicæ Eccleſiæ doctrina è diametro pugnaret. Nec tamen veriſimile eſt, conſcientiæ aculeum eius pectus deincèps minimè pupugiſſe: ſed id genus deplorati homines contemnunt non modò conſcientiam, ſed & Deum ipſum, dicente ſcriptura: Impius, cùm *Prou.* 18.
in profundum venerit peccatorum, contemnit. Ediderat anno 1524. Ioannes Pomeranus commentarios in Pſalmos. His ſuas commendatitias Præfationes præfixerãt Luterus & Melanchthon. Itaq; rapiebantur illi commentarij à ſtudioſis. Cernens hoc Bucerus, audax facinus aggreſſus eſt. Vt enim hominibus perſuaderet ſcholam Vuittenbergeñ cum Sacramentarijs conſentire, illos Commentarios vertit, & mox in Pſal. 3. contra apertiſſimam authoris ſententiam, quam præcedente Pſalmo benè conuerterat, verba corrupit, vt Zuinglianiſmũ ſapere viderentur. Eam hominis perfidiam Pomeranus ipſe hoc anno 26. datis ad Brentium & Ioannem Agricolam literis accuſauit. Vt autem latiùs ſpargeretur rumor, Vuittẽbergeñ ſubſcribere Zuinglianis, ſacramentarij Buceri verſionem mox Latinè reddiderunt, atque longè lateque diſperſerunt. Et certè illa fraude & dolo effecit Bucerus, vt Zuinglius & Oecolampadius palàm editis ſcriptis iactarent, Luterum cum ſuis Vuittenbergicis ſtare à Sacramentarijs. Eodem artificio Bucerus vſus eſt in vertendis Luteri commentarijs in epiſtolam ad Hebræos, quemadmodùm Luterus ipſe apud typographum per epiſtolam conqueſtus eſt. Volebat enim vir euangelicus pro ſuo candore ea quoq; verſione efficere, vt Luterus ad Zuinglij caſtra transfugiſſe videretur. Quòd ſi verò tales tamq; nefarias fraudes illi exercent in eorum vertendis libris, qui etiamnùm viuũt, cogitet pius Lector, quid in Patrum vertendis ſcriptis, vel etiàm citandis & edendis faciant.

Conradus Pellican⁹ Eraſmum traducit. Hoc tempore Conradus Pellicanus, qui ex Franciſcano factus erat Zuinglianus, & quãdoquè Eraſmi Roterodami confeſſionem audierat, cùm adhuc Baſileæ monach⁹ eſſet, Tiguri cœpit de Eraſmo eiuſmodi apud amiculos ſuos ſpargere ſermones, qui Eraſmũ de Zuinglianiſmo ſuſpectum redderent. Eam calumniã multis modis Eraſmus à ſe conatus eſt depellere. Sed & alius quidam Zuinglianus, Leo Iudæ dictus, Germanicum libellũ edidit tacito ſuo nomine, quo docere voluit Eraſmum & Luterũ quandoq; idem cum Zuinglio ſenſiſſe. Hoc Eraſmus tulit moleſtiſſimè, licèt ſuis incautis ſcriptis non paruã fortaſsìs occaſionẽ dederit talia de ipſo exiſtimandi. Nõ tñ potuerunt eum Zuingliani vnquàm in ſuam pertrahere ſententiam, licèt Baſileę diù vixerit, vbì cumprimìs viget Zuinglianiſmus. *Eraſmus ſe purgat* Scripſit autẽ hoc anno epiſtolam ad Heluetios, qui in Badenſi diſputatione conuenerant, qua ſe ab hac ſuſpicione purgat. At tamen repræhendendus eſt, quòd non ſcripſerit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Per hoc ferè tempus Zuinglius ſcribit Norinbergeñ *Zuinglius damnat Luteranos* Luteranis, docens Luteranorum de Euchariſtia opinionem nouam eſſe, & cum ſacris literis pugnare, ſuam verò à Chriſto ipſo &c. traditam. Ediuersò ſcribunt de Zuinglio Luterani: & tamẽ non vident homines ab iſtis nebulonibus euerſi, quàm iſthæc pugna arguat noui *Nota Zuinglij de Lutero cenſuram.* huius Euãgelij vanitatem. Iurè ergò pereunt, qui apertis oculis nihil videre volunt. Scripſit etiàm Zuinglius Germanicè Epiſtolam ad Eslingeñ, qua acerrimis verborum flagellis cædit Luterũ & Luteranos, quos Suermeros, furioſos & fanaticos vocat.

Diſputatio Badenſis. Hoc ipſo anno diſputatum eſt Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea diſputatio hunc habuit euentum, quòd Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione ſibi permanendum ſtatuerunt, neq; nouum vllum dogma intra fines ſuos admittendum. Fuit hoc ſub finem Iunij. Iohannes Faber permultas collegerat ex Zuinglij *Antilogiæ Zuinglij.* ſcriptis antilogias, quibus ille fœdiſſimè & ſecum ipſe pugnauit, & ſuam Luteriq; doctrinã deſtruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, ſed ille manſit domi. Hac verò ratione, qua tum Luterus, tum Zuinglius & plerique omnes

omnes hæretici horum temporum, euidētiſſimè docentur ſcripſiſſe multa inter ſe pugnantia, efficaciſſimè & ineluctabilitèr euinci & probari poteſt, ipſorū dogmata non Spiritumſanctū, ſed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc neceſsè eſt, vt pudefiant & obmuteſcant quicunq; eorum dogmata ſequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinæ falſitatem, quàm ſi ea varia ſit & inconſtans, nec sempèr ſuî ſimilis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iā probet, paulò pòſt improbet? Atq; vel hoc ſolo nomine iuſtiſſimè damnabuntur, quotquot ab Eccleſia Catholica, quę toto orbe vnum atque idem docet, ad hæreticos etiàm à ſeipſis turpiſſimè diſcrepātes, deficere non dubitârunt.

Frāciſcus rex redit ex Hiſpania.

Hoc anno rex Franciæ Franciſcus ex Hiſpanijs di miſſus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus ſuſpecta fuit concordia inter Carolū Cęſarem & ipſum inita, vndiquè legatos gratulatum miſerunt ad regē libertati reſtitutum, & Clemens Pontifex atq; Veneti, adiuncto Britāniæ rege Henrico, ad mutuam ſecuritatem noua cum Franciſco rege fœdera percuſſerunt: quibus paratis vndiquè copijs, Cæſari totius (vt ferebatur) Italiæ imperium affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falſus hic de affectato Italię imperio fuerit rumor, res ipſa poſtmodùm declarauit, quandò Cæſar Franciſco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolaneñ ducatum reſtituit. Franciſcus rex, licèt duos pro ſe filiolos Frāciſcum & Henricū dediſſet obſides, & niſì pacta ſeruaret, quòd captiuum ſe denuò ſiſteret, eſſet pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permanſit. Indè mox nouis bellis arſit Italia, Turcis interìm ocioſè ſatìs in Hūgaria om̄ia vaſtantibus, & Chriſtianorum temeritatem ridentibus: porrò in Germania hæreſibus magna ex hac occaſione capiētibus incrementa, cùm Catholici principes, inteſtinis bellis impediti, non tam poſſent quàm vellent eas opprimere.

ANNO 1527. Pontifex Clemēs flexus humaniſſimis Caroli Cæſaris literis, adueniente in vrbem Carolo Lanoio Cæſaris duce, in quo ſumma tum erat belli & pacis authoritas, Cæſari cōciliatur, & inter eos nouum fœdus percutitur, ea conditione, vt Lanoius Borbonium principem ab Vrbis Romæ direptione auer-

auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borbonium cum multis Germanorum & Hiſpanorum copijs ad vrbem proficiſcentem, ſed nihil efficere apud Borbonium potuit, militibus pacem abnuentibus, & Romanæ prædæ inhiantibus. Erant enim inter Germanos non pauci Luteranæ factionis, quibus Pontificis nomẽ maximè inuiſum eſſet. Ventum eſt ad vrbem commeatu & tormentis vacuam, pridiè Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo Vrbis limine per inguen dextri femoris glãde traiectus occubuit. At milites, eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemente Pontifice exterrito, & ægrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiente cum ſuis, Leoninæ primùm vrbis, quam Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibi tum horrenda cædes miſerorum, abiectis armis fruſtrà mortem deprecantium, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadam immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoque ad aras eius templi & monumenta veneranda S. Apoſtolorum aliorumq; diuorum, permultum ſanguinis fuſum ſit, direptis templi ornamentis, omnibusq; ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianã portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrumpunt, in eaq; cuncta auaritię & crudelitatis exempla paſsìm edunt, arcem circũſident, & nè quà detur vllum Pontifici effugium, perductis foſſis circũuallant. Nulla apud ferocem & partim Luterana peſte infectum militem, ſacri prophaniq; fuit diſtantia, omnibus in prædam vſurpatis: nemini omninò eius vrbis incolæ, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: pleriq; ſummis affecti cruciatibus, in tormentis expirârũt: nec paucos contigit bìs ab hoſtibus captos, & tortos atrocitèr, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolam ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendũ in modum in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanus miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebãt ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebãtur. Atq; hæc quidem oĩa inſciente & inuito Cæſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, quòd nec approbauit, nec rata habere voluit, quæ prophanus miles à Pontifi-

Vrbis Romæ direptio.

Sæuitia militum.

Obſidetur Pontifex.

Fiunt oĩa inuito Cæſare.

ce & Cardinalibus vi ac metu extorſerat: & ſimul atquè in Hiſpaniam captæ vrbis nuncius allatus eſt, ilicò ceſſare iuſſit ludos & ſpectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditq́; operam, vt Pōtifex in priſtinam libertatem reſtitueretur. In hac verò Vrbis vaſtatione id perquàm incommodè accidit, ꝙ Bibliothecam Vaticanam incomparabili optimorum codicum theſauro inſtructā, magna ex parte furor barbaricus fœdiſſimè populatus eſt, maximo ſtudioſorum omnium luctu & detrimento. *Bibliotheca Vaticana vaſtatur.*

Sub id tempus Romæ quidam fuit Italus ſacco indutus, iram Dei grauem, ni reſipiſcerent, Romanis imminere prædicans. Cumq́; magnis clamoribus eadem crebriùs palàm dictitaret, coniectus eſt in carcerem, donèc capta vrbe res ipſa declarauit, vera ipſum dixiſſe. Erat eius auſtera vita, & nomen Iohannis Baptiſtæ. Poſt ſeptimum deniquè carceris menſem Pontifex Clemens euaſit. Ea Vrbis & Pontificis calamitas magnam attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: ſed Dei benignitate factum eſt, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice nō diù pòſt cum Carolo Cæſare amiciſſimè coniuncto. *Clemens VII. liberatur.*

Hoc ferè tempore viguit noua hęreſis Anabaptiſtarum, Lutero ſuis ſcriptis illi egregiam materiā ſuppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acritèr eos perſequuntur, cùm tamen æquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinam, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm pleriq; longè maiorem præ ſe ferant vitæ probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege ſuo. Quàm verò ridiculū eſt, Luterum eo nomine vel maximè ſe vēditare populo, quòd ſyncerum ſe dicit adferre Euangelion & verbum Dei, & nihilo minùs damnare Anabaptiſtas, æquè Euāgelium crepantes? Verùm Catholica Chriſti Eccleſia nihìl horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptiſtas, vtpotè qui non Euangelium adferāt, ſed ſuas prauas & priuatas opiniones, & detortas ſcripturæ interpretatiōes, à Catholico totius orbis Chriſtiani ſenſu & conſenſu prorsùs alienas. Habēt autem Anabaptiſtæ multa perniciosa dogmata, negant baptiſmū paruulorum, & iam adultos rebaptizant, volunt om̄ia eſſe cōmunia, etiàm vxores, perindè vt Plato olim in ſua Repub. & Nicolaitæ. Ex his ſunt qui dicant, Spiritus meus concupiſcit *Anabaptiſtarū hæreſis.* *Dogmata Anabaptiſtarum*

carnem

carnem tuam: Veni itaque, & faciamus mirabilia. Anabaptiſtæ æquè àc Luterani & Sacramentarij, in multiplices, easq́; pugnantes, ſectas diſſecti ſunt: vt nemini dubium ſit, quo ſpiritu regantur. Eſt genus hominum propè arreptitium, & in ſuo errore mirabilitèr obſtinatum, ità vt plerunquè hilaritèr ad mortem accedāt: quę res infirmis magno ſæpè offendiculo & perículoſę tentationi eſt, neſcientibus hanc nō eſſe ſobrię mentis conſtantiam, ſed inſani pectoris ſatanicam pertinaciā. De Donatianis hæreticis ſcribit Auguſtinus multa horrenda Epiſtola 50. quàm illi, prodigioſa quadā mortis cupiditate inſani, ſeipſos etiàm ethnicis atq; alijs necādos obiecerint. Per abrupta verò, inquit ibidèm, præcipitia, per aquas & flammas occidere ſeipſos, quotidianus illis ludus fuit. moxque addit: Hæc enim eos tria mortis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quādò nō inueniebant quem terrerent, vt eius gladio ferirentur, per ſaxa ſe mitterent, aut ignibus gurgitibusq; donarent.

Hoc vnum notatu dignum eſt, Luterum ipſum, licèt eſſet profeſſione monachus & Theologus, & ſectarios omnes, è Lutero ceu quodam equo Troiano confertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dediſſe & dare operam, vt habeant lepidam aliquam ſuis in complexibus puellam, vt præcipuus Euangelij eorum ſcopus is haudobſcurè poſſit animaduerti, vt quàm maximè ſe totos Veneri deuoueant, tanquàm deſperata omī ſalute, nihil in futurum niſì certiſſima gehennæ ſupplicia expectent, recteq́; in illos dictum videri poſſit illud Apoſtoli, Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. Certè Luterus ipſe quodā loco etiàm matrimonio iūctis auſus eſt permittere, vt ſi nolit vxor, liceat accerſire ancillā. Ità eñ ait: Si non vult vxor, veniat ancilla. Proh pudor, eò amentię recidiſſe homines, vt nō videant, in cuius Sardanapali diſciplinā ſe tradiderint. Interìm Luterus & hæreticorum dogmatiſtarum tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri, & nihil ferè concionantur aliud ad populum, niſì quorūdam impuram vitam, eaq́; commemoranda & vehementèr exaggeranda, plauſtris interìm conuiciorum inuehuntur in Pontificem & Catholicos omnes, cùm ſint ipſi tèr execrandi hæretici, & omni flagitiorum genere cooperti, & propterea indigni, qui alios repræhendant.

Philip. 3.

Sermone de coniugio.

Hæretici acres in vitia Cleri.

Hac tempeſtate alijs atq; alijs emergentibus in religione diſſidijs, hæreſibus & ſectis, non ſolùm Catholici,

lici, ſed etiàm pleriq; Luterani principes & ſcriptores ijs opprimendis operam nauârunt. Ipſe Dux Saxoniæ Elector, qui Luterum tuebatur, in Sacramentarios ſiue Zuinglianos & Anabaptiſtas ſeuerè conſtitutis ſupplicijs animaduertit. Luterus quoq; benè longum ſcripſit librum in Zuinglium & Oecolampadium, qui ex ipſius ſchola prodierât. In eo libro gloriatur ſe ſuosq; humanis abiectis præceptis, in libertatem ſe aſſeruiſſe ingenti ac difficili labore. Porrò Zuingliana hæreſi nullam ſe legiſſe fœdiorem, quæ in ipſo initio in tot ſectas diuiſa ſit. Ait Germanos cupidè noua quæq; complecti, eisq; ceu fatuos adhærere. Diabolũ nihil tam poſſe ineptum proferre, quin diſcipulos inueniat. Germanos eſſe ſpurcas ſues vel porcos. Ciuiles magiſtrat⁹ ait debere Suermeros, id eſt, Zuinglianos, tanquàm blaſphemos punire. Ipſos Zuinglianos vocat porcos & aſinos. Multaq; alia in eo libro habet, quibus non magis Zuinglianos, quàm ſeipſum damnat. Ipſe enim turbarum omnium author fuit in Germania ſuis peſtilẽtiſſimis & pugnantiſſimis ſcriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, ſe contempto, ad nouum Sacramentariorum dogma tranſire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius ſcriptis contrarijs ei reſponderunt.

Luterani Zuinglianos puniunt.

Luter. in Zuing. & Oecolãp.

vult Zuinglianos puniẽdos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptiſtæ in Heluetijs in editum quendam conſcenderunt montem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum aſſumendi. Hos intantùm dementârat malus dæmon, vt citra vllũ pudorem inſtàr pecudum commiſcerentur, ne virginibus quidem à fœdo congreſſu ſibi temperantibus. Scripſerat enim Luterus, magis neceſſarium eſſe congreſſum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

Anabaptiſtarum 300. inſania.

In Sueuia quidam auſus eſt docere, finem iam adeſſe Chriſtianæ legis, atq; aliam ſubrogatum iri. Multaq; alia per id tempus valdè abſurda & impia ſpargebãtur in vulgus, quibus omnibus anſam dedit præclarum Luteri Euangeliũ, quo paſsim omnes ad carnis libertatem vocabantur, & ſuo exemplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipſi aliquid auderent.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptiſtæ quidam vtriuſq; ſexûs vltimo ſunt affecti ſupplicio: flammis exuſti viri nouem, fœminæ decem in aquas demerſæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apoſtata monachus, pro meritis horrẽdas luit pœnas, primùm exciſa illi lingua impia, deindè ignitis

Anabaptiſtæ necantur.

lace.

Michaëlis Sellarij ſuppliciũ. laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanq; homo nefarius multa valdè abſurda & impia in populũ ſparſerat dogmata. Alijs quoq; multis Germaniæ locis ſeueritèr in Anabaptiſtas animaduerſum eſt etiàm à ſectarijs. Præter alios ſcripſit in Anabaptiſtas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos diſputans non niſi meras exigeret ſcripturas, tamen Anabaptiſtas de baptiſmo paruulorũ nulla re alia efficaciùs, quàm Eccleſiaſtica Traditione, contemptor ipſe traditionum, confutare potuit. Eſt autẽ certè Anabaptiſtarum factio multùm execrabilis, & pleriq; ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, nõ multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod eſt Heluetiorum oppidum, inſpectante vtroq; parente, fratri ſuo germano caput præcídit, dicens id ſibi diuinitùs imperatum. Verùm ſententia magiſtratûs eandem pœnam ipſe quoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus ſic ſatìs compoſitis, quæ res permultis imponit, ſed habent abſurdos doctrinæ errores. Tam eſt verſutus diabolus, vt etiàm libentèr ſinat ſibi addictos quandam extrinſecùs præ ſe ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, ſinè fide impoſſibile eſſe placere Deo. Erat id temporis quidam Præmonſtratenſis apoſtata, qui palàm negabat eſſe infernũ, Chriſtum cùm dixiſſet, Eli, Eli, lamma ſabacthani, deſperâſſe, & ideò damnatum eſſe affirmabat. Porrò alij quidam non verebantur dicere, Chriſtum non Deum fuiſſe, ſed prophetam, inter Chriſtianos quoquè nullum eſſe magiſtratum, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebãt dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apoſtatas monachos & ſacerdotes, ſub verbi Dei ſplendido titulo tèr execrandas vomebãt blaſphemias, quibus in dies innumeri perdebantur.

Melanchthon cõtra Anabaptiſtas.

Immane facinus.

Heb. 11.

Diſputatio Bernenſis. Hoc ipſo anno decreta fuit apud Bernates Heluetios diſputatio Catholicorũ cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apoſtatis monachis. Sed hæc diſputatio plurimùm offenſionis habuit: itaq; nullus Catholicus Doctor, pręter vnum Conradum Trigarium prouincialem Auguſtinianum, eò profectus eſt. Senatus enim Berneñ leges ei diſputationi pręſcripſerat, catholicis iniquas, ſectarijs plauſibiles. Quin & Imperator ipſe interdixit per ſuos, nè Bernatenſes eam permitterent apud ſe diſputationẽ fieri. Quatuor item Epiſcopi, ad

pi, ad quorum diœceſin pertinent Heluetij, multùm dehortati ſunt ab ea diſputatione: copioſiſſimè autē Cantones octo Heluetiorum Catholici eam literis impedire conati ſunt, qui inter cætera ſcripsēre Bernatibus, memores eſſent diſputationis Badenſis intra biennium habitæ, quam ipſi approbâſſent, & iuramento ac literis ſigillo munitis confirmâſſent. Sed Bernates in ſua ſententia permanſerunt: eumq; hæc diſputatio finem habuit, quòd mox apud illos & aliquot vicinos, Miſſæ, aræ & ſtatuæ abolitæ fuēre, & multa alia inſolentèr & barbarè inſtituta, quæ tamen illi malè perſuaſi putant eſſe prorsùs Euangelica, dolētq; ſe hactenùs in tenebris verſatos: nec vident ſe interìm damnare omnes Maiores ſuos, qui certè non tam ſtupidi fuēre, vt neſcirent ſe veram amplexos religionem, quam iſti reijciunt. Finem autem hæc diſputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Eſt memorabilis apud Tertullianū libro de præſcriptionibus aduersùs hæreticos ſententia, quam hìc apponere non grauabor. Nō proficit, inquit, congreſſio ſcripturarum cum hæreticis, nisì planè aut ſtomachi ineat quis euerſionem, aut cerebri. Quid promouebis exercitatiſſime ſcripturarum, cùm ſi quid defenderis, negetur: ex diuerſo, ſi quid negaueris, defendatur? Et tu quidē nihil perdes, nisì vocem in contentione: nihil conſequéris, nisì bilem de blaſphematione. Ille verò ſi quis eſt, cuius cauſa in congreſſum deſcendis ſcripturarum, vt eum dubitantem cōfirmes, ad veritatem an magìs ad hæreſes deuerget? certè de pari altercatione incertior diſcedet, neſciens quam hæreſim iudicet. Hæc ille.

ANNO 1528. Luterus cùm malè audiret ob ſectas varias paſsìm emergentes, tanquàm ab eo ceu fonte manarent, ſcripſit Germanicè in Anabaptiſtas. Inter alia in ipſo libello repræhendit principes eo nomine, ꝙ ſupplicium ſumerent de Anabaptiſtis, quaſi verò etiàm iam olìm ſupplicia conſtituta non fuerint in rebaptizantes. Immò & Luterus ipſe paulò antè ſcripſerat, Zuinglianos à ciuili magiſtratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur non etiàm Anabaptiſtas? Sed & ipſe Dux Saxoniæ in Anabaptiſtas ſeuerè animaduerterat. In hoc quoq; libello fatetur, in Papatu multa eſſe bona, immò omnia Chriſtiana bona, atque indè ad ipſos profluxiſſe. Ait in Papatu eſſe veram ſcripturā ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, *Luterus laudat Papatum.*

veras claues ad peccata remittenda, verum verbi miniſterium, verum Catechiſmũ &c. Et tamen ſolebat iactare, apud Papiſtas Euangelium ſub ſcamno delituiſſe, ſe illud indè produxiſſe in lucẽ. Tanta erat illius hominis dictorum factorumq́; inconſtantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licentia etiàm in ſuis ditionibus geri, Viſitationem inſtituit. Ea poſtmodùm tã imperiosè & ſumptuosè acta eſt, vt nullæ retrò Epiſcoporum ſynodi vel Archidiaconorum communitati tam onerosæ fuiſſe viderentur. Eam viſitationem Melanchthon ſcripſit Latinè, non planè Lutericè in nõnullis, quia plùs ibi pœnitentiæ & doctrinæ legis & timoris Dei tribuere viſus eſt, quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atq; adeò libertatem arbitrij, quam in Locis cõmunibus cum Lutero pernegauerat, aſſeruit. His verò & id genus, licèt cum ipſorũ ſuperiori doctrina pugnarẽt, etiàm Luterus ſubſcripſit in editione Germanica eius ipſius Viſitationis. Ità illi prǽclari Theologi de ſummis rebus & affirmare & negare non dubitabant, prout ipſis fortè in buccam veniſſet. Quod quidẽ turpiſſimũ fuit in viris Germanis, niſì quòd Germani iam ſuæ conſtantiæ oblíti, à Maioribus ſuis non abſq; ingenti dedecore degenerabant.

Viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima.

Hoc anno Dux Geldriæ Carolus multis ſuis oppidis amiſſis, tandèm vt ſe Carolo Cæſari déderet, adactus eſt, interìm nihilo minùs Tila munitiſſimo ad Vaalim oppido fortitèr defenſo. Fuit ille Princeps in amicitia & fœdere Gallorum regis, & quia ditionibus Cæſaris vicinus erat, multa eis ſępè damna intulit, quemadmodùm anno ſuperiori derepentè ſignis mutatis inuaſit in Hagam Comitis, Hollandiæ inſignem & opulentũ vicum, vaſtatisq́; omnibus, opimã egit prædam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè conſtantiſſimus, & alijs quibuſdam principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauitèr perſecutus eſt.

Carolus Geldriæ Dux.

Eodem anno Traiectenſis Epiſcopus omnem ditionem ſuam tranſtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ, qui tum fuit Carolus Imperator, accedente eò non ſolùm regionis totius, verùm etiàm Romani Pontificis conſenſu. Multis enim modis eam diœceſim vexabat Geldriæ Dux, & iam Traiecti ciues in Epiſcopum cõcitârat: nec his malis aliud inueniebatur remedium, quàm vt Burgundiæ Ducibus ſeſe permitterent, quorũ potentia tum Geldrus ipſe, tum ſubditi Traiecten-

Traiectẽſes fiunt Burgundici.

iectenſes frenari poſſent. Eſt verò opulenta ea regio, ſed populus pronus in ſeditiones & tumultus fuit, priuſquàm Burgundis ſeſe dedidiſſent. Iā verò in multa pace degunt, nec illis iugū graue impoſitum eſt, vti nec Geldrienſibus, poſtquàm ij Carolo imperatori ſeſe ſubmiſerunt. Porrò Iuriſdictio ſpiritalis vel Eccleſiaſtica manſit Traiectenſi Epiſcopo, & prætereà annui quidam reditus non contemnendi.

Hoc anno fames ingens preſſit Italiam, præſertim Inſubres & Venetos, ità vt multi ea peſte interiērint. Tiguri quoq; viſi tres ſoles, famem prænūciare exiſtimati ſunt, quæ paulò pòſt tanta illic extitit, vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit. *Fames in Italia.*

Accidit eo anno quiddam planè tragicum Baſileæ. Ciuis quidā honeſtus & diues Chriſtophorus Bongartnerus vxorē ſuam de adulterio ſuſpectā habuit. Eam ſuſpicionē auxit, quòd in famuli ſui ſuſpecti induſio ligulas ſericas inuenit, quas ſuas eſſe nouerat. Extorquet vi ab vxore, vt fateatur ſe cum famulo rem habuiſſe: id ſi faciat, promittit impunitatem: ſin neget, præſentē minatur mortem. Illa fatetur quod non fecerat, ſed mox fugit ad ſororē in pagum. At tamen amicorū interceſſione mulier conciliata marito, redijt ad ædes illius. Ea nocte fertur ad cōmune admiſſa cubile. Atquì verò altera die, quę erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge ſuſceptis, primùm grauidam vxorem confodit, indè filiam vix quadrimam. Mox Epiſtolam ſcripſit ad ſenatum, & tèr inuocato nomine Ieſu, è ſumma ædiū ſuarum parte ſe præcipitē dedit, fractis ceruicibus. Epiſtola illa cōtinebat, quid & quo animo feciſſet. Porrò de eo, licèt mortuo, graue eſt ſumptum ſupplicium, & corpus eius fractis oſſibus ſublimi rotę impoſitum. Poterat hoc exemplū deterrere ab adulterio, quod iā inter Euangelicos, vt qdā vir magni noīs ſcribit, cœperat eſſe iocus, ſicut & multa alia infanda facinora. *Horrendū facinus.*

Eodem anno quidā ex iuratis Chriſtianiſſimi Principis Georgij Saxonię Ducis conſiliarijs, Georgius Paccius, vir nobilis, facinus audax & temerariū deſignauit. Erat is Luteri ſtudioſus, ſed occultè. nam alioquì princeps ille hominem in ſua aula non tuliſſet. Agebat tum apud principē optimum vices Cancellarij. Ea occaſione ſecretum Principis ſigillum nactus, formulā effinxit fœderis cuiuſdam icti à certis Catholicis principibus contra Electorē Saxoniæ & Haſſię Lantgrauiū, vt eos in *Georgij Paccij fraus.*

Catholicos principes ad arma concitaret, vtì etiàm factum eſt. Formulæ illi commentitiæ appreſſit ſigillum Georgij Ducis. Porrò legendam obtulit Lantgrauio, qui viſo ſigillo, putauit rem prorsùs veram eſſe, cōmunicatoq; cum Saxone conſilio, grandem vterq; conſcripſit exercitum, cæteris interìm principibus mirantibus, quid ea militum conſcriptio ſibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgium principem, vt illi fœderi nūcium remittat. Princeps Georgius lectis literis & viſa formula, cuius exemplum ad eum Lantgrauius miſerat, obſtupuit: moxq; datis ad Lantgrauiū literis, generosè & luculentèr illi ſeſe purgat, inter alia grauitèr poſtulans ſibi oſtendi virum, qui eam rem ad ipſum detuliſſet, deploratum, infamem & periurum nebulonem eum appellans. Excuſârūt ſeſe etàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhenſi ferebantur: ſed tamen belli cladem à ſe auertere non potuerunt tres viciniores Epiſcopi, Moguntinus, Herbipolēſis & Bambergenſis, niſì numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones ſuas populandas & diuexandas obijcere noluerūt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipſe confinxiſſe videretur, indicauit authorem, certumq; præſtituit diem, ad quem adeſſent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgenſis, & Ducis Georgij oratores, hominem accuſaturi, ſi quid haberent aduersùs eum. Venerūt legati Principum, & multorum criminū atq; etiàm falſi reum eum peregerunt. Cùm enim ſua decoxiſſet, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniam vndecunq; cōflare ſolitus erat, atq; hoc nomine diuerſas effinxerat epiſtolas, quas Georgij principis annulo obſignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipſum falsò delati quatuor millia aureorum illi dono dedit, vt ijs æs alienū diſſolueret, quanquàm id maius eſſet, quàm quibus vel tot millia ſufficerent. Tandèm cùm non poſſet obiecta ipſi à Principū legatis crimina diluere, turpiſſima illi ignominię nota inuſta eſt. Et vitam quidem clementia Lantgrauij Principis retinuit, ſed nuſquàm ferè tutò cōſiſtere valens, inſtàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis. Ad extremùm, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ compræhēſus eſt anno 1536. & ſequentis anni menſe Februario, poſt longos carceris ſqualores & grauiſſima quæſtionū tormēta, capite plexus, & in quatuor partes diſſe-

Formula efficti fœderis.

Epiſcopi numerant 100000 aureorū.

Paccius Antuerpiæ dat pœnas.

diſſectus eſt. Indè pax reddita Germaniæ, nequaquàm diuturna fuiſſet, Sueuici fœderis ſocijs Lantgrauium incuſantibus, quòd confœderatis ipſorum iniuriam feciſſet, niſi ea res Vuormatiæ opera Palatini Principis compoſitione tranſacta eſſet.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obſedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hiſpani milites, qui in præſidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt ſe dederent, identidèm non iniquis cōditionibus hortantes, contemnerent. Eccè autem menſe Iulio ſæuiſſima lues totum corripit exercitum, ipſo Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex ſexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârūt, ægrè quadringenti ad ſua redièrint incolumes. Ità præpotens Deus pro Carolo Cęſare mirabilitèr pugnare videbatur, ſicut & ſæpè aliâs, cùm potentiſſimorum hoſtium validiſſimis copijs non vno loco premeretur. *Galliæ rex obſidet Neapolim.* *Peſtis vaſtat exercitum.*

In hac Neapolis obſidione mortuus etiàm eſt Vaudemontius, Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus, qui regi militabat ſpe obtinēdi regni Neapolitani. Erat enim ex Andegauenſium regum familia, qui ſibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingię Princeps Carolum Burgundiæ Ducem, commiſſo prælio ad Nanſim, interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Claræ cœnobio honeſtiſſimo templi loco humatum eſt Neapoli. Id enim templū Andegauenſes reges Vaudemontij progenitores, pia liberalique magnificentia condiderant. *Andegauēſ. regum familia.*

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Franciſco diſceſſit Andreas Auria, vir ſummæ authoritatis, Caroli Cæſaris amicitiam complexus, magno quidem Cæſaris commodo, ſed non minori Regis Franciſci detrimento. Habebat Auria captiuos apud ſe duos præçipuos Cęſaris duces, Alphonſum Vaſtium & Aſcaniū Columnam, quos nauali prælio ceperat Philippus Auria. Hos Rex Franciſcus ad ſe mitti voluit, ſed Andreas Auria recuſauit. Tulit hoc ægerrimè Rex, & contumelioſè Auriam proſcidit. Is igitur dimiſſo à ſe Vaſtio & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cæſaris amicitiam reciperetur. Itaq; breui tempore Genuā Gallis eripuit, eamq; priſtinæ libertati reſtituit. Atque hoc potiſſimùm nomine fertur à Rege ſe abalienâſſe, quòd doleret ei patriæ (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat *Andreas Auria deficit à rege Frācia.* *Genua Gallis eripitur.*

enim Gallos quædam moliri in eius vrbis non leue detrimētum. Tum quoquè non obſcurè ſentiebat Gallos ſecum hoſtilitèr agere, Barbeſſio Gallicarū triremium præfecto ipſi inſidias tendente. Ità ergò remiſſo ad Regem torque conchyliato, qua cæremonia à militari ſacramento ſe abſoluit, & auratis lilijs, quæ erant Galliæ regis inſignia, in extrema puppe perfractis atque decuſſis, Cæſaris gratiam & militiam tanquàm vberiorem certioremq; amplexus eſt. Clemēs Pontifex, & eius hortatu rex Franciſcus multùm in eam curam incubuêre, vt eius animum delinirent, hominemq; poſſeſſione maris potentem in officio & amicitia retinerent. ſed id fruſtrà fuit. Oblatus eſt deindè ipſi Auriæ à ciuibus omnibus Genuæ principatus, ſed ille cum inſigni continētiæ exemplo recuſauit. Multa is vir præclara edidit facinora, præſertìm in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabilitèr perſequutus eſt. Decreta eſt illi apud Genuenſes reſtitutæ libertatis ergò ſtatua Coloſſeæ magnitudinis è Lunenſi marmore, cuius baſi hæc inſcripta erant: Andreæ Auriæ ciui opt. feliciq; vindici atq; authori publicæ libertatis, Senatus populuſque Genuenſis poſuit.

Auria recuſat Genuæ principatum.

Per hoc ferè tempus aliquot ſuperioris Germaniæ locis, præſertìm in Heluetijs & Argentinæ, multùm increuit dogma Sacramentarium & ſecta Zuingliana: & Miſſa, qua nihil eſt ſanctius, ceu idololatria abrogata eſt, imagines è templis deturbatæ & flāmis exuſtæ, Baſileæ quidem ipſo die Cinerum, quo ſolent Chriſtiani ſe ad meliorem frugem recipere. Non tamen ſimul vno anno, ſed per temporum interualla hæc ſensìm irrepſêre diuerſis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichriſtianam vaſtitatē ſpectare videretur, cùm iſti Sacramentarij interìm Romanum Pontificem non alio quàm Antichriſti loco haberēt: porrò apoſtatas monachos, publicè inceſtis nuptijs infames, haud ſecùs atquè Chriſti apoſtolos ſuſciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrenda vindicta & ſeuera animaduerſio in hominum peccata. Contra hos ſacramentarios rursùs nouum Luterus ſcriptum edidit, benè prolixum, de cœna Chriſti confeſſionem ſuam. Ibì rursùs affirmat quædam quæ anteà negârat, negat quę affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica aſſerit. Non poſſunt hìc omnia particulatìm commemorari, nè nimìs

Zuinglianiſmus increſcit.

Confeßio Luteri cōtra Zuinglianos.

prolixi

prolixi ſimus. Miſſam ſanè hîc quoquè vel maximè ſe abominari dicit, licèt non eſſet neſcius, toto terrarum orbe om̃ibus retrò ſeculis apud Chriſtianos Miſſam celebratã eſſe. Extat Græcè & Latinè D. Iacobi Apoſtoli fratris Domini, itemq́; Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, vt nihil de Latina Eccleſia dicamus.

Scripſit eodem anno Luterus alium librum contra concomitantiam, planè ſcurrilem atq; dicacem, ex quo quidã Catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunq; ille abſurdus eſſet & petulãs in ſcriptis ſuis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus. *134. calumniæ Luteri.*

Cùm autem eius de Cœna Domini cõfeſſio in manus Zuinglij & Oecolampadij veniſſet, prolixè illi reſponderunt. Abſit enim, vt vel tantillum diſcipuli magiſtro concedant, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quę tamen neq; à Lutero, neq; à Zuinglianis ſtetit, ſed vt miſeri homunciones alij præ alijs viciſſe videantur. Neq; Bucerus hîc ſe mutum præbuit, ſed edito Sebaldi & Arbogaſti dialogo, Lutero non planè edentulũ ſe oſtendit. Fuit certè & eſt hæc res inprimìs ridicula & ſcurrilis, quòd illi ſublimes gigantes, qui ſe iactabant in Germaniam, qua tot ſeculis caruiſſet, lucem Euangelij inuexiſſe, tam inter ſe pertinacitèr & odiosè digladiabantur. Faceſſat hîc omnis friuola excuſatio. Non eſt diſſenſionis Deus, inquit Apoſtolus, ſed pacis. Quomodò poſſunt me iſti docere quid verũ ſit, cùm ſe ipſi viciſsìm in rebus grauiſſimis mendacij inſimulent? Et hæc quidem non paucos permouerunt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorum diſſenſione rem accuratiùs expenderent, aduerterentq́; non poſſe eos veritatis eſſe præcones, qui pugnãtia docerent, atq; eam ob rem ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe reciperent, cõtemptis ſtultiſſimis fanaticorum hominum (ſic enim ipſi ſe inuicèm vocant) opinionibus, quæ identidèm in alias atq; alias formas transformantur, ſicut neceſsè eſt euenire illis, quæ cum mendacio coniuncta ſunt. Variũ eſt enim & inconſtans mendacium. *Zuingliani contra Luterum.* *1. Cor. 14.* *Pugnãtia dogmata Euangelicorum faciunt vt multi reſipiſcant.*

ANNO 1529. deimprouiſò peſtifer morbus (ſudorem Anglicum vocabãt. eadem enim lues Britanniam vaſtauerat Henrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totam Germaniã peruaſit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediũ inueniſſent. *Sudor Anglicus.*

Permulti verò, vbì virus illud exudâſſent, ſeruati ſunt. Ità præpotens Deus nouis in dies emergentibus hæreſum & ſcelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autem & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebāt. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingentibus copijs Viennam fortiſſimè obſedit, ſicut paulò pòſt dicetur. Luterus epiſtolam ſcripſerat ad Vuenceslaum Lincum apoſtatam Auguſtinianum, concionatorem Nurenbergenſem, qua Georgium Saxoniæ principem pijſſimum vehementèr ſuſpectum reddidit de fœdere illo, quod Paccius quoquè ei falsò affinxerat. Eius epiſtolæ exemplar tandèm venit ad manus eiuſdem principis. Ille verò nouis editis literis multò etiàm fortiùs, quàm anteà, ſeſe hac ſuſpicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potentia, vt etiàm Principibus cōfidentèr inſultaret, & quidem impunè. At nūc rurſùs furore percitus, Germanicum confecit libellū de priuatis & furto ſurreptis literis, in eoq́; tam petulantèr & ſcurrilitèr illum laudatiſſimū Principem exagitauit, vt rei indignitate etiàm nō pauci Luterani permouerentur. Sed interim tamen manſit apud
Pſal. 9. cæcos mortales ſua Lutero authoritas, & laudabatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ. Certè ſi quiſquā Catholicus ità ſcriberet in principes Luteranos, quemadmodùm ille importunus homo ſcripſit in Imperatorem quoq; & reges & principes, quas non turbas cierēt dogmatiſtæ Euangelici? Atq; vtinàm Principes rem hanc paulò attentiùs conſiderâſſent.

Comitia Spiræ. Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de cauſis, quòd & Turca auctus viribus, perdomita & ſub iugum miſſa Hungaria, captaq́; Buda, terribilior Germaniæ immineret, & ſectæ vſqueadeò capeſſerent augmenta, vt iam nō Catholicis modò, ſed ipſæ ſibi inuicèm eſſent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranam anteibat, & Anabaptiſtæ occultis machinationibus tum ſectarijs iſtis, tum Catholicæ Eccleſiæ non parū terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità diſceſſum eſt, vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amiſſa Hungaria affectus, & anxiè metuēs reliquis ditionibus ſuis, nulla potuerit à Proteſtantibus auxilia impetrare, niſì eos ſineret ſua retinere dogmata. Itaq; publico decreto permiſſū eſt, vt in fidei & religionis negocio ità ſe gererent, vtì & Deo & Cæſari facti ſui rationem poſſent

redde-

reddere, nihil tamen deincèps innouarent vſq; ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipſo conuentu proteſtati ſunt, ſe ſummi Magiſtratûs decretis quibuſdam non poſſe ſubſcribere : itaque ad Cæſarem prouocârunt. Indè primùm ortum eſt Proteſtantium nomen, quod etiàm quædam liberæ Ciuitates amplexæ ſunt. *Proteſtātes vndè dicti.*

Huius anni menſe Februario Baſileæ ciues tumultuantur, & duodecim Senatores loco mouent : quin & ſacras imagines, vt ſuprà attigimus, in templis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità perſuaſi à ſuis doctoribus, quaſi eadem ſit apud Chriſtianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Miſſam quoquè prorsùs abolent, nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Eccleſiæ ſacrificio. Ipſo die Cinerum ſtatuas vel imagines ligneas diſtribuerūt in homines tenuioris fortunæ, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas ſibi ſingulatìm vendicare conabantur, vt ad pugnas quoquè ventum ſit. Ea re factū eſt, vt in nouem congeſtæ ſtrues, ante ſummam ædem flammis omnes permitterentur. His rebus geſtis, lætum illi diem egérunt, tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis ſæuitum eſt in imagines vel ſtatuas, Miſſæque ſacroſanctum ſacrificium : & erat hoc præclarum Euangelij recèns orti ſtudium, vt nihil intentatum relinqueretur à ſuî ſtudioſis, quod ampliſſima Antichriſto itinera præpararet. *Tumultus Baſileæ.* *Imagines comburūtur.*

Anno ſuperiori multùm tum Cæſar ipſe per Epiſcopum Hildesheimenſem, tum epiſcopus Argentoratēn & plerique alij egerant apud Argentinenſes, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarent Concilij ſententiam : at illi quoquè improborum hominum peſtiferis perſuaſionibus circunuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atque ità alij poſt alios paſsìm in Germania, nobiliſſima quondàm prouincia, in olìm damnatos nimiumque craſſos errores prolapſi, cæteris nationibus ſe affatìm irridendos propinârūt. Certè ipſe quoquè Turcarum Princeps Solimannus Luteranos deteſtatus fertur, propterea quòd eſſent proni in ſeditiones concitandas. Interìm verò qui à Catholica Eccleſia deficiebāt, valdè ſibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excuſſiſſent, & iam tandèm veram Euangelij lucem inueniſſent. Romanos enim Pontifices non alio quàm Tyrannorum loco ha- *Solimannus deteſtatur Luteranos.*

bent, & doctrinam Catholicæ Eccleſiæ vocant Papiſticam ac meras tenebras: Porrò interim illos duces ſequũtur, qui odioſiſſimè à ſe inuicèm in rebus grauiſſimis diſſentiunt, & miſeros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt: quod tum demùm ipſi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta contentione exarſit de religione controuerſia, vt iam ad arma deſcenderetur. Tigurini & Bernates ſuis ſiſi viribus, catholicis quibuſdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur: ſed per ſequeſtros res compoſita eſt ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ viſæ ſunt: diſceſſum eſt tamen ad tempus ab armis.

Conuetus Euangelicorũ Marpurgi. Princeps Haſſiæ Philippus dolens inter Luterum & Zuinglium tam atrox extare diſſidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriuſque factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egiſſe viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Eccleſiam inter ſe conſpirârant, ediderunt. Porrò in primario Euchariſtiæ articulo vetus diſſenſio manſit. ità illi re infecta diſceſſerunt. Princeps Lantgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non poſſent, tamen alij alios fratrum loco haberent. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò ſunt, qui ſcribant & putent in hoc vno articulo diſſidere Zuinglianos à Luteranis: ſed hoc falſiſſimum eſt, cùm etiàm in alijs non paucis inter ſe hoſtilitèr diſſentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis conſentiant, ſed alij alios palàm euulgatis libris odioſiſſimè & impotentiſſimè proſcindant.

Liber de Actis Synodi Conſtantienſis. Editus hac tempeſtate eſt liber quidam de Actis Concilij Conſtantienſis erga Iohannem Huſſum, incerto quidem authore, ſed opera Iohannis Islebij, ſocij & amici Luteri. In præfatione Islebius Huſſum vocat probum Dei amicum, Concilium Conſtantienſe ſynagogam Antichriſti. Sed nos Huſſum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea ſynodo, quàm cum Islebio virum bonum. Interìm tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, quòd diſertis verbis affirmet Huſſum Conſtantiæ etiàm circa ipſum ſuppli-

cij ſui locum publicè negâſſe articulos illos, quos Luterani vel maximè aſſerunt ac tuentur.

Sub hoc quoquè tempus cùm Turca in Germaniam aduentare diceretur, Luterus ſcriptum edidit, *De bello contra Turcas*. Sed eo ipſo multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Veriſimile eſt, optâſſe hominem odio Papæ deflagrantem, vt Turca occupata Germania, mox etiam Italiam pulſo Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc pro ſua bonitate auertit. In eodem ſcripto valdè acerbè & contumeliosè inuehitur in Pontificem, Epiſcopos, Imperatorem, Reges, Principes, præcipuè verò curiam Romanam. Inter alia multa, Cæſar, inquit, non eſt caput Chriſtianæ Reipub. neque defenſor Euangelij aut fidei. Oportet ſanè Eccleſiam & fidem alium habere defenſorem, quàm ſint Imperator & reges. Hi nanq; ferè peſſimi ſunt hoſtes Chriſtianiſmi & fidei, ſicut Pſalmus 2. ait, & Eccleſia omni ex parte conqueritur. Sic ille bonus vir tractabat ſanctiſſ. Imperatorem & ſummos magiſtratus. Nihil enim metuebat ſibi, in tuto loco hærēs ſub Saxoniæ principe. Eā verò maledicēdi licentiā non ex Euāgelio, ſed ſpiritu Antichriſti hauſerat. Quàm aūt hoc quoq; ꝓdigioſæ fuit incōſtantiæ, quòd hoc quidē libro dehortatur à bello Turcico, dicens id eſſe contra doctrinam Chriſti, quæ dicit Chriſtianos non debere malo reſiſtere, &c. cùm non longè antè in Viſitatione Saxonica ſcripſiſſet, eiuſmodi orationem ſeditioſam eſſe atque intolerabilem, ex Pauloque probâſſet, Magiſtratus noſtros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Chriſtum vetâſſe vſquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? Omni certè lachrymarum fonte plangendi ſunt, qui tam varium & ipſo quoquè Proteo mutabiliorem hominem, in grauiſſimo religionis negocio ſequi non dubitârunt. Hac de re dici multa poſſunt, ſed nunquàm ſatìs multa.

Liber de bello Turcico.

Inconſtantia Luteri.

Huius anni menſe Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Auſtriæ primarium oppidū Viennā grauiſſima preſſit obſidione. Id bellum eiuſmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæſaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungariæ exuērat. Is verò in eam redactus calamitatē, in Sarmatiā ad Hieronymū Laſchū virū ab illuſtri nobilitate & eximia eruditione clariſſimū cōfugit. Laſch⁹ tāto lętus hoſpite, omnē illi humanitatē impēdit,

Turca obſidet Viennam.

diſſimulante Sigiſmundo rege, quòd Vaiuodæ germanam ſororē in matrimonio habuiſſet. Intereà Laſchus, vt erat ſolerti & excellenti ingenio, miraque ad res gerendas dexteritate, Vaiuodæ id tandèm conſilij dedit, vt Solimanno ſe clientem fore profiteretur, ſi eius beneficio in regnum eſſet reſtitutus. Id verò conſilium licèt inprimìs ſpecioſum videretur, & Vaiuodæ rebus accommodum, ſi huius vitæ proſperitatem ſpectes: erat tamen Chriſtianæ Reipub. admodùm pernicioſum, vt rei euētus poſteà luculentèr edocuit. Cęterùm Laſchus hortatu Vaiuodæ legationem ſuſcepit ad Turcarum Imperatorem Solimannum: atque vbì venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem ſe inſinuauit. Eorum verò opera id conſecutus eſt apud Solimannum, vt is prolixè pollliceretur, ſibi eam rem curæ fore, breuiquе ſe in Hungariam aduolaturum. Miſit deindè ſuum quoquè legatum Byzantium Ferdinandus rex, ſed is demùm licèt à Solimanno humanitèr eſſet receptus, & à purpuratis, quos Baſſas vocant, patientiſſimè auditus, non niſì ſuperbum & inſolens tulit reſponſum, & pro inducijs atque amicitia omnem belli cladem iuſſus eſt Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Laſchus adit Solimannum.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocque accepto nuncio, non immeritò perculſus eſt, quòd ſciret Tyrannum à ſententia haud facilè diſceſſurum, & Carolus frater eius bellis Italicis diſtineretur. Itaque Solimannus copias omnes ad ſigna vocari imperat, quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradum quintiſdecimis caſtris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm proceſſit Vaiuoda, Hungarorum procerum ſeptus comitatu, quibus & Laſchus aderat. Acceptus eſt comitèr à Solimanno, qui illi ſe recepit liberalitèr conceſſurum, quæcunque eo bello vi & armis paràſſet. Vbì Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapſis. Arx Germanico tenebatur pręſidio, ſed eam cuniculis euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis cuſtode, cum hoſte ſaluis rebus paciſcerentur. Aſſenſit Solimannus: verùm iam abeuntes cum ſarcinis ſuis, contra fidem datam ſæuus tyrānus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem cuſtodem humanitèr dimiſit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimiſſis quibuſdam è ſuis, qui prædas agerent ex Chriſtianis, qui omnis generis homi-

Solimannus venit Budam.

Barbara ferocitas.

Excurſiones Turcarum.

hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium vſque luctuoſas fecêre excurſiones, paſsìm ſumma crudelitate flammis omnia vaſtantes. Erant iam Viennæ equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot præclari duces, inter quos præcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Palatinus. Vbì ad vrbem ventum eſt, Turcæ ampliſſima ſuis caſtris occupauêre loca, quæ vel ſolo adſpectu eſſent horrori. Et ſedulò illi cuniculis ſibi in vrbem aditum facere inſtituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audaciſſimè identidèm in vrbem irruentes, tanta vi Germanorum repulſi ſunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijſſe ferantur, tandemque cum dedecore & ignominia coactus ſit Solimannus obſidionem ſoluere, & in Thraciam re infecta abire. Non dubium eſt, quin omnipotens Deus ſingulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tanto hoſti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iuſſi erant vrbe excedere fœminę, pueri, ſacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod ſummè dolendum eſt, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes ſecuerunt medios, fœminas & ſenes, quos in ſeruitutem nollent abducere, partìm palis infixerunt, verubus transfoderunt, gladijs diſciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vaſtitatis procella ſupra 60000. Germanorum in ſeruitutem rapta. Porrò totus Viennenſium ager, ſuccisis vitibus & frugiferis arboribus, triſte intuentibus ſpectaculum præbebat. Solimannus vbì Budam redijt, Iohannem Vaiuodam regē conſtituit, amicumque & beneficiarium appellauit. Sed ſic recuperâſſe regnum, miſerum profectò eſt, & à Chriſtiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortalium pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus poſſint eſſe beati in hac vita, ijdem ipſi omnis laboris impatientes, ſi quid agendum ſit pro æterna vita.

Turca turpitèr abſcedit.

Crudelitas Turcarum.

Hoc anno Carolus Cæſar ex Hiſpanijs venit in Italiam. Sunt qui ſcribant illi iter molienti, Hiſpanos proceres lōgè plures & pecunias & milites obtuliſſe, quòd illum impensè charum haberent, quàm quis alius minis extorquere potuiſſet. Viri enim mille quingenti ſponte ſua Maieſtati eius liberalitèr obtulerunt, ſinguli millenos ducatos aureos in annos quatuor, abſque vllo ſuo commodo vel lucro. Plerique Principes equitum & pedi-

Hiſpanorum ergà Carolum V. beneuolentia.

peditum copias non ſpernendas pollicebantur, quas integro anno ſuis ipſorum ſumptibus alerent.

Antè verò, quàm Cæſar ex Hiſpanijs ſolueret, Franciſcus Gallorum rex, amiſſo copioſiſſimo apud Neapolim exercitu, amiſſo Andrea Auria viro incomparabili, animum ad pacis conſilia adiecit. Filij eius adhuc obſides hærebant in Hiſpania: eorum liberandorum ſummo tenebatur deſiderio. Itaque pax Cameraci confecta eſt, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæſaris amita, & Aloyſia Franciſci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adſcribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cæſari viciès centena millia aureorum. Hęc eſt fortaſsis illa ingens pręda, quam ſe Cęſar amiſſurum cernebat, vt illi Sleidanus affingit, ſi Franciſco regi in Hiſpanijs captiuo aliquid humani accidiſſet: atque propter eam Cæſarem ait magìs ac magìs in dies animum ad pacem adieciſſe. Quod Cæſar clementiſſimus pro innata ipſi humanitate erga regem Franciſcum, tunc ex animi dolore morbo correptum, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, ſcilicèt optimus & candidiſſimus hiſtoricus. Quid verò de eius hiſtoria princeps ille ſenſerit, alibì dicetur. Vbì autem Cæſar in Italiam venit, magna omnium gratulatione exceptus eſt, ſuoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, præterquàm Florentinis, qui immodicis animis pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontificis & Cæſaris in ſe arma concitàrunt.

Pax inter Carolum V. & Frāciſcum regem.

Annus hic Germaniæ fuit multas ob cauſas admodùm grauis & calamitoſus. Irruebāt ſæuiſſimi Turcæ, graſſabantur hæreſum & nouorum dogmatum portenta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & inſupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminiſſet. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Selandis repentina Oceani inſanientis inundatio damna paſsìm dedit longè grauiſſima, aliquot locis planè ſubmerſis.

Annus Germaniæ calamitoſus.

Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui ſe Euangelicos dicebant: ſed cùm inter ſe conuenire non poſſent de cœna Domini, (ſic enim vocabant ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum) alius cōuentus Smalcaldiæ indictus eſt. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neque tunc neque poſteà vnquàm idem ſtatuere potuit: eaque diſcordia magìs ac magìs ſemper aucta eſt, quemadmodùm illis euenire neceſsè eſt,

Conuētus Suabachi.

eſt, qui à veritatis conſtantiſſima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones ſeſe transferunt. Et tamen non deſunt qui ſcribant, amicè eos diſceſsiſſe Marpurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamen (vt ſuprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrum loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieque non ceſſent ſcriptis atrociſſimis ſeſe inuicē lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuiſſe obiecta, ipſi Zuingliani affirmarint.

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cæſari, & Placentiam contendenti, tres legatos obuiàm miſit, qui à pontificiæ ditionis fines intrante ſolitum iuſiurandum acciperent, nunquàm ipſum pontificis libertatem violaturum. Iurauit Cæſar verbis ritè conceptis, ſed ità tamen, vt ſe de ſuo iure nihil diſceſſurum teſtaretur: quod putant quidam ea ratione eum feciſſe, quòd Placentiam & Parmam Mediolanenſi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanenſe dominium Imperatorum ſempèr beneficiarium fuiſſet. *Iurat Cæſar.*

Porrò Cæſar vbì Solimannum turpitèr in fugam coniectum comperit, ingenti perfuſus lætitia, cùm iam circitèr duos menſes Placentiæ Parmæque exegiſſet, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum geſtum ſit, ex Paulo Iouio ſcriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæſar Bononiæ triumphali pompa, ſummis honoribus, incredibili omnium lætitia, ipſe paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiquè protectus, albo inſigni equo, regio ſumptu phalerato, à Mutineñ porta in forum prouehitur. Præceſſerant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, ſagulis, criſtis, & colorum varietate ità inter ſe diſtinctis turmis, vt quorum ducum eſſent, ab ipſo inſignium & veſtitûs argumento facilè noſcerentur. Succeſſit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hoſtium ſpolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adſpectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum ſonitum & graues tibiarum modulos gradu ſuperbè compoſito ſub ſignis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraque diſtinctam gymnaſiarchæ & celeberrimi bonarum artium profeſſores in togis *Carolus V. venit Bononiã. Pompa excepti Cæſaris.*

togis ſericis præferebant. Latus Cæſaris à decora Bononienſi iuuentute non cuſtodiæ, ſed honoris cauſa cingebatur. Prætor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magiſtratu primoribusque patritijs ſplendidiſſimè ſuccedebant. Conſtitit in medio foro Antonius Læua æger pedibus, ſed viuacibus oculis pugnaciſſimi ducis habitum præ ſe ferens, ac vt magìs ob recentem bellicæ conſtantiæ & rerum geſtarum gloriam omnium oculis offerretur, in ſublimi ſella geſtatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hiſpanorum cohortibus ità præ denſa acie directis aut obuerſis, & tormentis in fronte collocatis, vt exercitus concurſurus eſſe videretur. Erant iuxta Cæſarem illuſtres reguli, auro in lacinijs vel ſolido bracteato, vel acu pingente inducto, vel ad luxuriem conciſo, itemque exquiſitis armorum & equorum ornamentis maximè ſuperbi. Secundùm eos prælata eſt Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce diſtinctum, ſub quibus totius aulæ familia ex flore gentium omnium delecta, & nobiliſſimi Hiſpaniæ ſacrati religione equites Cæſaris veſtigia ſequebantur. Prætorianus miles cuſtodiæ corporis aſſuetus, diuerſis ſub ſignis Hiſpanus, Belga, Germanus, in croceis ſagis agmen extremum clauſit, & quicquid in foro ſpatij reliquum fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi veſtibulo peramplus ligneus ſuggeſtus, periſtromatîs & aulæis ad loci dignitatem vndiquè protectus, in quo Cardinales & epiſcopi cæterique minores ſacerdotes purpurati ſuo quiſque ordine conſederant. In medio autem prçalta in ſede mitratus Pontifex Cæſarem expectabat. Ille itaq; nobilioribus tantùm regulis principumque legatis ſibi adſcitis, equo deſcendit: ſubeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tum verò vt prodijt, omniũ oculi in duos longè maximos terrarum orbis dominos ſunt coniecti. Explorabat enim quiſque valdè ſuſpenſus & tacitus, propter memoriam veteris diſſenſionis & recentis amicitiæ, an ora ipſa, interiores ſenſus nunquàm ex toto fallentia, ſubitis illis affectionum & nutantis animæ momentis obedirent. Erat vultus Cæſaris in geſtu militari & graui, blanda quadam lenitate verecundiaque perfuſus. Clementis verò facies ità ſubitò ad eius occurſum exhilarata eſt, vt vel ob id maximè lætari crederes, quòd illum multò humaniorem & auguſtiorem, quàm

Exercitus pedeſtris.

Vexillum Aquilæ. Crucis.

Cæſaris vultus. Clementis.

quàm putârat, eſſe conſpiceret. Varia ſiquidem ab Hiſpanijs, & falſa quidem, dę Cęſare plerique malignè retulerant, & multi etiàm vltrò trepidis animis, propter acceptas tot inuſitatas clades, ſibi illum fingebant vtì alterum Ariouiſtum, aut Rotomalcem, aliquo ſcilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendũ, ac ipſius deniquè militibus ferocia & ſpiritûs immanitate perſimilem, qui deuictis & ſtratis tot hoſtium exercitibus, tot vrbibus direptis, euaſtatisq; prouincijs, diuina ac humana omnia dira cõfuſione miſcuiſſent. Sed iam fuerat exceptus Genuæ, Placentiæ cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinæ cum ſumma omnis generis hominum gratulatione ſalutatus, vtpotè qui paſsìm humanitatis, abſtinentiæ, pietatis atque iuſtitiæ monumenta abſque vllo vel ſuperbiæ, vel crudelitatis, vel libidinis veſtigio reliquiſſet. Enimuerò, quo nihil eſt in rege popularius & gratius, aditum cunctis atque aures ſumma benignitate & ſingulari patientia præbuerat, dederatque obitèr reſponſa ſpei æquitatiſque pleniſſima, quæ propoſitis poſtulatorum capitibus ſingulatìm rectiſſimè reſponderent. Illam verò militum licentiam, diuturna impunitate confirmatam, ijs, qui vel oblata rapuerant, vel ante diem arrogantèr ſtipendia flagitârant, ſupplicio protinùs affectis, ità repreſſerat, vt illo, quod teneret, longè maximo omnium imperio digniſſimus haberetur. Sed nec eum, quanquàm ætate & fortuna florentem, vllæ vnquàm vel licitæ voluptates à perpetuis rerum maximarum conſultationibus auocabant, ità vt in eo ſimul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & conſilia ſenili maturitate proprijs, non alienis, cogitationibus exquiſita, elaborata, directaque manerent. Nunquàm enim præclarum, nobile & firmum eius ingenium vel irarum impetus perturbârat, vel cæca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta ſentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curioſi minimè deſiderent, & argenteo & grato quodam pallore dilucidus, oculi cærulei, ſuaues, nulla acri ſeueritate formidabiles, & ij quidem ad ingenuum pudorem virilemq; modeſtiam inſtituti. Naſus à medio clementèr aſſurgebat, quod magnitudinis animi ſignum in Perſarum etiàm regibus ab antiquis fuit obſeruatum. Mentum erat ad exiguam venuſtioris iniuriam paulò prominentius, & quod grauitatis ſpeciem addebat, ſubcriſpa & flauenti

Caroli V. affabilitas.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi.

Naſus.

Mentum.

Capillus. barba conueſtitum. Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cæſarum circuntonſum oſtendebat. Porrò ſtatura corporis, vt in ipſo ætatis integræ flore, & proſperrima valetudine, non ab inerti ſucco, ſed à valido neruorum nexu longè firmiſſima, peramplæ item robuſtæque manus ad ſtringendum ferrum idoneæ: crura autem venuſtiſſimè extantibus toris trunci proportione directa, quod tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tanta enim ei inerat cum dignitate equitandi peritia, vt nullus eo armato atq; equum incitante & in gyrum reflectente vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorum pondere patientior eques reperiri poſſe videretur. Cæterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus, ac mox dextra læti arridentisque Pontificis erectus ad oſculum, Hiſpanica oratione, Véni, inquit, ſanctiſſime Pater ad pedes tuos, quod ſummo voto ſempèr expetiui, vt feſſis Chriſtianæ Reipublicæ rebus communi conſilio ſuccurramus. Oro Deum Opt. Max. qui me huius voti compotem fecit, vt noſtris conſilijs adſit, atque hic aduentus meus Chriſtianis omnibus ſit ſalutaris. Tum Pontifex, Certè hoc ipſo congreſſu, inquit, ſicut Deus immortalis & ſancti cælites certiſſimi ſunt teſtes, mihi nihil vnquàm fuit antiquius, & iam ſuperis gratias ago, quòd te videam proſperè atque felicitèr mari terraque perductum, resque eò deductas intuear, vt te authore de concordia omnium & ſolenni pace minimè deſperemus. Obtulit ſubindè Cæſar auri ſignati circitèr libras decem, deductusque eſt ſumma comitate à Pontifice ad templi limen: atque ità digreſſi, Cæſar ad aram maximam ſupplicaturus ſuperis contendit, Pontifex verò in Prætorium, cum vniuerſo ſacerdotũ ordine, continuò eſt reuerſus. Nec multò pòſt Cæſar & ipſe Prætorium intrauit, cui paratæ erant ſummæ ædium partes, ità coniunctæ Pontificijs, vt inter vtriuſque cubilia ſolus intereſſet paries, aditum præbente portula, vt cùm vellent, ignaris omnibus remotisque arbitrís, interdiù noctuq; de ſummis rerum negocijs familiariſſimè diſputarent. Eo modo ſæpè arcana ſenſuum mutua & ſyncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & conſiliariorum & ducum inſaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi, & tot malis & funeſtis incommodis optatus finis imponi poſſe videretur. Deindè paucis

Statura.

Manus.

Crura.

Equitandi peritia.

Alloquitur Pontificem.

Pontifex reſpondet.

Colloquia ſecreta Clementis & Caroli V.

paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cæſarem oratione, ipſiusque Pontificis pro Franciſco Sforcia apud Cæſarem deprecatione, ità ſubiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæſaris, tanta moderatiſſimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordiæ ſtudium, vt nihil regali faſtigio dignius atque præſtantius exiſtimaret, quàm omnia conſilia ad verum decus, ad ſolidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeque tractata, verterentur: quippe qui non adumbratam, ſed veram & viuidam, non fortunæ adminiculis quæſitam, ſed à fonte ipſo propriæ virtutis profluentem gloriam ſectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennæ Noricæ mœnibus cum ſtrage ignominiaque depulſo, atque eo Byzantium præcipiti fuga properante, cùm nihil iam hoſtile indè ampliùs eſſet timendum, pacare cuncta conſtituit. Euocatur exemplò Bononiam Franciſcus Sforcia, procumbit ad eius pedes, redditoque diplomate, quo illum data fide vbique terrarum Cæſar ſaluum & tutum eſſe iubebat, ſalutem, imperium & ſpes deniquè omnes vni Cæſaris probitati fideique committit: quoniam innocentia fretus, omnia ſe ex illius æquitate humanitateque ſperare prædicabat. Tum verò ſtupentibus cunctis videre licuit, quantò Cæſar eſſet omni ſua fortuna maior & excelſior. Certâtat pro Imperio Mediolanenſi, deſertus à ſocijs, ab omnibus oppugnatus, in qua contentione omnes omnium vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia ſpe victoriæ verſaretur, honeſtas pacis conditiones ſempèr elato conſtantiq; iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, velutì ignobili metu ſubactus & præſenti impulſus neceſſitate feciſſe videretur. Habet enim hoc in ſe regius eius animus, velut excellenti & perfecta virtute præditus, vt nunq̃ vel acritèr vrgente fortuna abiectè ſe demittat, vel ea penitùs arridente intemperantèr extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator ſupplicem in gratiam recipit, Mediolanenſium Ducem appellat, & tabulis Auguſtalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neq; amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante diſſenſionem imponendum eſſe cẽſuiſſet. Nec multò pòſt Calendis Ianuarijs, ſolenni adiecta precatione, ſacra peraguntur, ab in-

Franciſco Sforciæ reſtituitur principatus Mediolanenſis.

Eximium Caroli V. præconiũ.

 credi.

credibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis inſperatę pacis nomen excipitur. Præſentes Clemens Pontifex & Carolus Cæſar, orantis Romuli Amaſæi viri eloquentiſſimi voce, Chriſtiani nominis conſeruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, ſanctiſſimi ſacerdotes, legati regum omnium, Galliæ ſcilicet, Britanniæ, Luſitaniæ, Scotiæ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrarienſis, Mantuani, Vrbinatiſque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuenſium, Senenſium & Lucenſium, cunctique demùm proceres & principes, ipſeque ante alios Franciſcus Sforcia, honoris cauſa ſeſſum inter poſtremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem állatura videbatur. Intereà Cæſaris vxor Iſabela puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomen impoſitum eſt.

Naſcitur Cæſari filius Ferdinandus.

Hæc quidem Iouius, quæ vtì & alia pleraque libentèr adſcripſimus ob memoriam ſempiternam optimi & potentiſſimi Cæſaris Caroli V. qui de Eccleſia Catholica optimè meritus eſt, licèt ille ab ingratis non eam ſemper retulerit gratiam, quam æquum fuiſſet. Longè verò maiora ille proculdubiò pręſtitiſſet, præſertìm erga immanes Turcas, Chriſtiani nominis atrociſſimos hoſtes, & pſeudochriſtianos hæreticos, niſi eius ſtudia & conſilia cum ſummo Chriſtianæ Reipub. detrimento alij repreſſiſſent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam ſingulari quodam Numinis fauore compoſitæ res eſſent, licèt Florentini plùs æquo etiamnùm inſoleſcerent, in Germania indiès res in deteriùs abijt. Iam enim qui ſe Euangelicos Proteſtantes vocabant, rursùm alium conuentum indixerant Smalcaldiã, eoque cùm ventum eſſet, tametſi omnes cuperent vires ſuas icto fœdere coniungere, & ſe aduersùs Pontificiorum, id eſt, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti non vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione poſſent. Putabãt enim pro ſua parte potiùs ſtare verbum Dei & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſq; gerens, volebat eos redigere in con-

Conuẽtus Proteſtantiũ Smalcaldiæ.

concordiam,ſed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm enim iam vtraque pars ab Catholica Chriſti Eccleſia ſe ſeparâſſet, non pôterant habere ſpiritum illum concordiæ & pacis,qui non eſt extra Eccleſiam Dei toto orbe diffuſam.Interìm Zuingliani nolebant à ſua diſcedere ſententia,nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem,quæ erat maxima apud Luteranos,quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum,ſi Luterus ab Eccleſia Romana ſub verbi Dei & Euangelij prętextu procacitèr diſceſſit,quandò ab ipſo Lutero,quem iam plerique ceu deum ſuſpiciebant, ſub eodem prætextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli pertinaciſſimè deſciuerunt ? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte,quàm Luterus cum ſuis.Et tamen neceſsè eſt vel Luterum errare,vel Zuinglium.Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hæretici ſua ſempèr, quantunuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non eſt apud hæreticos,ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spirituſſanctus : id quod non ſinè cauſa identidèm inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionē facit libelli ab Eraſmo Roterodamo editi contra quoſdam, qui ſeſe falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipſe quidem morſum intentare Eraſmo, ſed tamen cōtinet ſe,nō ſinè cauſa. Ait verò Eraſmum, Baſilea relicta propter mutatam religionem, & vitandæ ſuſpicionis cauſa,Friburgum ſeſe recepiſſe,porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorum,perſtrinxiſſe.Habet enim in eo libello Eraſmus inter alia multa,vt refert Sleidanus, nullum ſe nouiſſe ex illis,nempè euangelicis,qui non ſeipſo videatur eſſe factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus commemorâſſe ſat habuit,cùm ibi multo plura ſcribat Eraſmus contra nouatores iſtos. Sed belliſſimus hiſtoricus,qui tam multa Luteri aliorumque,quæ Catholicam Eccleſiam lædere poſſint,tam liberalitèr & profusè lectori obtrudit, de Eraſmi libello vix tria verba ſuæ præclaræ hiſtoriæ inſerere voluit, videlicet ſentiens ſe ſuoſque premi authoritate Eraſmi,quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidem veriùs dixit Eraſmus, quàm ex iſtis nouatoribus nullum meliorem, omnes deteriores eſſe factos. Quòd ſi Eraſmus in Catholicos

Luterus deſeritur à ſuis.

ità ſcripſiſſet, integra folia Sleidanus ex eius libro ſuis commentarijs intexuiſſet.

Argentinenſ. fœdus cum Heluetijs.

ANNO 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non eſſent, vt ſuis rebus conſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbi hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fredericus Palatinus, conatus eſt eos indè reuocare, præſertìm quòd Cæſari & Imperio deuincti, ſinè illorum conſenſu non debuerint cum alijs fœdus percutere : ſed parùm efficere potuit.

Catechiſmus Luteri.

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectæ ſuæ, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam, & Symbolum Apoſtolicum in pleriſque longè alitèr expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vſum Baptiſmi & Euchariſtiæ, præter quæ nulla alia vult eſſe Sacramenta, cùm in Catholica eccleſia ſeptem habeantur, quæ pleraque omnia etiàm à Dionyſio Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulo numerantur. Indè verò innumeri à ſectarijs editi ſunt Catechiſmi, ſed è quibus vix duos inuenias, qui inter ſe per omnia concordent. Fuit hoc ſcriptionis genus iuuentuti longè pernicioſiſſimum, cui ſua venena homines verſuti inſtillârunt, mira plerunquè vſi blandiloquentia & verborum lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectũ eſt, vt cerdones & laniones & edentulæ anus deliriq; ſenes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focum mira garrulitate deblaterent, putentq; ſe plus aliquid in ſcripturis interpretandis valere, quàm vel præcipuos Catholicæ Eccleſiæ Theologos. Itaque non rarum eſt apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunquè etiàm homicidæ, lictores, carnifices, concionandi & ſacramenta miniſtrandi munere fungãtur, & tanta ſit apud pleroſque omnes confuſio, vt nemo id ſatìs explicare queat. Scripſit enim Luterus omnes homines eſſe ſacerdotes, vt ſacerdotium cogeret in ordinem, & populi ſtudium ac fauorem ſibi eiuſmodi docendi genere arctiſſimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miſerabile, vt ſacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in ſummũ contemptum

Catechiſmi innumeri Sectariorũ.

Miniſtri Euangelici quales.

vene-

venerint, & in hoc ſanè gloriari videtur in fœdiſſima illa Epiſtola, qua Cardinalem & Archiepiſcopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, auſus fuit hortari ad ineundum matrimonium. In ea enim hæc quoquè eius verba leguntur : Vulgus nunc didicit & intelligit Eccleſiaſticum ſtatum nihil eſſe, id quod ſatìs ſuperque declarant tam variæ cantilenæ, dicteriaque & lœdoriæ, cùm in omnibus parietibus, in omnigenis ſchedulis, deniquè in chartis luſorijs ſacerdotes & monachi pingantur, & pro ludibrio & portento habeatur, ſi quem vel videre vel audire contingat è clero. Verùm Luterus horum cauſa eſt, & ipſe docuit miſeram multitudinem cõtemnere ſacerdotium & clerum. Satius autem fuerat dicere imperitis, quàm grauitèr olìm Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos, qui ſibi volebant arrogare ſacerdotij functiones, & vt Chriſtus dixerit Apoſtolis ſuis, eorumq; ſucceſſoribus : Qui vos audit, me audit : & qui vos ſpernit, me ſpernit. Deniquè etiàm in noua lege Chriſtum inſtituiſſe Apoſtolos & 72. diſcipulos, & ab Apoſtolis rursùs alios eſſe ordinatos epiſcopos & presbyteros, & diaconos. Sed Luterus volebat loqui placentia, & hoc pacto innumeros perdidit. *Luc. 10.*

Huius anni menſe Februario ipſis ferijs D. Matthiæ, quo die natus èrat Cæſar, & Galliæ rex captus, Bononiæ à Clemente Pontifice coronatus eſt, cuius rei hiſtoriam omnem viſum eſt hoc loco ex Paulo Iouio Epiſcopo Nucerienſi adſcribere, qui præſens interfuiſſe videtur. Cæſar, inquit, multis de cauſis Bononiæ coronari ſtatuerat, quanquàm id anteà Romæ faciendum eſſe decreuiſſet, vbì ſuperiores Cæſares, tanquàm in ſanctiſſima ſacrorum ſede & felici nationum omnium domicilio, vrbeque ipſa veteris imperij honore, antiquorum triumphis, & ſtupendis ſupremæ fortunę monumentis longè clariſſima, coronas legitimo iure ſuſcepiſſent. Sed euaſtatæ Vrbis & nondùm nouis commodis ſubleuatæ calamitoſa tenuitàs, & opulentæ ſupellectilis ornamentorumque penuria Cæſarem auertebant, quanuìs Romani eius ſpe aduentûs ab omni triſtitia & ſordibus ad lætitiam veteremque ſplendorem reuocàti viderentur. Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apoſtolo dicatus, qui erat natalis Cęſaris, ſemper ei fauſtus, & Ticinenſi etiàm victoria lætiſſimus. A medijs Præto- *Coronatio Caroli V. Bononiæ.*

Pons ligneus penſilis. rij feneſtris, patefacto aditu, pons ligneus penſilis, ſublicis impoſitus, incuruo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vſque maximam protrahitur, & feſta fronde pictiſque tapetibus exornatur, vt ſinè tumultu confundentis & prementis turbæ Pontifex & Cæſar in pompa præteruecti ſpectarentur. Erat de more *Corona ferrea Modoetiæ.* veterum Cæſarum, vt Modoëtiæ prope Mediolanũ coronam ferream ſuſciperent, quæ indicaret Romano imperio firmitatem ferro & militaribus copijs comparari. *Tres Cæſarum. coronæ.* Tres enim coronæ Cæſaribus debentur. Prima eſt argentea, Germanici ſcilicet regni, quam ſuffragio procerum Aquiſgrani decennio antè ſuſceperat. Secũda ferrea regni Longobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Præſtò igitur adfuêre Modoëtienſium legati, qui ad retinendam veteris prærogatiuæ dignitatem vetuſtiſſimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulêre. Ea erat ſinè florentibus pinnis in ſimplicem & latum orbem circundacta, ferro introrsùs tempora præcingente, ſed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaque antè, quàm tertiam coronam acciperet, in ſacello domeſtico, adſtante Pontifice, ſacris peractis, Cæſar vngitur, ferreaq; corona & cęteris regijs inſignibus decoratur, iiſdem ferè cęremonijs quas paulò infrà memorabimus. Prætulêre ante Cæſarem ſummi honoris cauſa, Aluarus Oſorius Marchio Aſtoricen*Sceptrũ.* ſis aureum ſceptrum, *Enſis.* Didacus Pacecus dux Aſcalonius enſem gemmata vagina conditum, Alexander Medices *Orbis aureus.* dux Pinnenſis, Cæſaris gener, orbẽ aureũ cum præfixa cruce gẽmis diſtinctũ, Bonifacius aũt Marchio Mõtisferrati *Corona.* Modoëtieñ coronã. His rebus ritè confectis, aduenit demùm dies, maioris coronæ aureæ põpæ deſtinatus, & is quidẽ, cùm noctù pluiſſet, Superis mirè fauentibus, incredibili ſerenitate perſpicuus. Ante alia Pontifex, vniuerſo Cardinalium & Epiſcoporum ordine in mitris & pluuialibus ſacris pallijs, cæteris verò ſacerdotibus in coccinea veſte per pontem ſolenni pompa traductis, in præalta ſede geſtatur, & comitantibus prætorianis ſub vmbella templum ingreditur. Iam in *Milites Cæſariani.* forum Antonius Læua pedeſtres copias adduxerat, & obuerſis in omnes aditus maioribus tormentis, & ſignis in medio conſtitutis, cũcta loca perpetua militũ ſtatione firmauerat. Interìm è lacubus, qui in ſummo pretorianæ porticûs fornice fuerant fabrefacti, *Vina funduntſiphones.* per ſiphones rubra & alba vina fũdebãtur, panes ab alto in ſubiectos

milites

milites ſpargebantur, torrebaturq́; in machina verſatili bos integer ingens, hœdis, verucibus, ac omni ferè volucrum genere farctiſſimus, vt in tanta feſta hilaritate milites ſub armis in acie ſtantes, ad manum paratis obſonijs cum iucunditate veſcerentur. Nunquàm ab vlla memoria, vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi ſpectaculi famam, maior atq; nobilior mortalium inſignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto ſuſpenſis & pendentibus ſpeculis, alij in ædium proiecturis & periculoſiſſimis locis cum aliorum admiratione proſpicerent. Iam Pontifex ſacratas tunicas & chlamydes induerat, & ſacra ſolēnia excultis altaribus parabantur, cùm Cæſar ſub vmbella ornatiſſimo procerum comitatu ad templi veſtibulum peruenit, ità vt vix eo paucis paſſibus præteruecto, tabulata pōtis, prægrauante prætorianorum turba, frangerentur. Ibi plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atq; ſecuribus induerūt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromaſtix: minima tamen pro tumultu clades incidit. Sed facile fuit æſtimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite ſupra ferociam militarē natura implacabili, animorum habitus eſſet futurus, ſi ad certam omniū perniciem Cæſar ipſe, ſe paululùm vertente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans Cæſar, lenitèr arriſit, ità vt fortunam ſuam certiùs agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benigniſſimè ſempèr adſpirâſſet. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi conſtituta, & nouæ ſacellis appellationes impoſitæ, vt ea ſigillatìm ad veterē conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderent. Adfuêre igitur Romani ſacerdotes, quibus ſacra Vaticani templi ſunt commendata. Ij ad aram Cæſarem ſuſceperūt, linteaq́; ſacerdotali tunica ſuperiniecta, in collegium eius ſacerdotij cooptârūt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs concepta ſacramento adegit, ità vt in ſumma libens iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificis nepotes, ad templi limē deducūt. Flexo genu ſupplicantem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij perducit. Ibì lintea tunica deponitur, ſandalia margaritis &

Bos integer toſtus.

Frequētia nobilium.

Cooptatur Cæſar in collegium Vaticanum.

Præſtat iuramētum.

Induitur Dalmatica veſte. gemmis picta ſtatim induuntur, & Dalmatica veſte in morem Diaconi prius aſſumpta, paludamento demùm conueſtitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quæ eſt ad Vaticani templi medium, mitratus occurrit. Ingeniculatus Cæſar, ad aram maximam obuertitur, ſolenniq; altera precatione, vt eius imperium ſtabile, perpetuum, victoriarũ, pietatis & laudis plenum faxit, Deo maximo, in cuius manu ſunt regna, commẽdatur. Sunt enim multa antiquitùs à pijs præſtantibusq; ingenijs cũ ſumma verborum elegantia & Chriſtiana grauitate compoſita, quę ex ſacrato libro ad ſtatas rerum & locorum cæremonias ab alijs atq; alijs ſacerdotibus in frontem Cæſaris perleguntur. Quæ omnia in illis Pontificũ iam editis libris quiſq; curioſus facilè poterit inuenire. Aſſcenditur demùm versùs aram maximam, vbì Innocẽtio Cibo Cardinale Litanias præeũte, alternis precibus piè pronunciatis, diui diuæq; omnes propitientur. In lectiſternio ſupplicanti Cæſari Campegius Cardinalis adſtitit, & de ſcripto oratiunculam, vt auſpicatò coronaretur, religiosè recitauit. Indè mox Cæſar à Farneſio (quoniam is erat Senatûs princeps & Cardinalium vetuſtiſſimus) intra ſancti Mauricij ſacellum eſt deductus: vbì diffibulata Dalmatica, humeros & brachium dextrũ ſacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus, inungitur. *Humeri & brachiũ dextrum vnguntur.* His rebus ritè confectis, ſolennia ſacra erudito phonaſcorũ concentu, alternantibus choris, operãte Pontifice, ipſo Cæſare in ſacra veſte miniſtrante, protinùs inchoantur: quę miro ordine cæremoniarum, ſumma grauitate ſacerdotum, inſigni omium religione adeò in ſerum diem ſunt protracta, vt vel piè curioſos fatigare potuerint, ſi is lõgè omnium clariſſimorũ Principum admirabilis conſeſſus, ſpectantiũ oculos vlla in parte ſatiare potuiſſet. Cæterùm ſumma ſacrorũ fuit, vt Cæſari de manu Pontificis Romani Imperij inſignia traderentur. Itaque ſolenni precatione ſempèr adhibita, Pontifex ei ſupplici ſceptrum aureum dedit, florenti cacumine conſpicuum, quô piè gentibus imperaret: itemq; nudatum enſem, quo Chriſtiani nominis hoſtes perſequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem inſigni pietate, conſtantia, virtuteq; regeret: & poſtremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti faſtigio multisq; Adamãtibus inſignem, capiti impoſuit. Ille piè inflexo genu, pronus exoſculato pede Pontificẽ adorauit. Tum demùm

Datur ei ſceptrum aureum. Enſis nudatus. Pomũ aureum. Corona aurea inſignis.

demùm Cæſar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad læuam non procùl à Pontifice, in ſede auro protecta, ſed paulò humiliore, ſeſſum eſt perductus, & Romanus Imperator appellatus. Quod vbì in foro militibus eſt renunciatum, Antonius Læua ad declarandam lætitiam maiora minoraque tormenta diſplodi iuſſit, ità vt terribili ſonitu cælum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Nec multò pòſt Pontifex ſacratiſſimæ Euchariſtiæ hoſtiam humilimo quodam oris geſtu, puriſſimoque animi habitu deſumpſit, atque eam obitèr Cæſari omni labe criminum expiato religiosè communicauit. Peractis ſacris, templo exceſſum: ad præparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres diſcurrunt: omnis repentè multitudo in equis conſpicitur: acclamationes, tubarum cantus, tympanorum ſtrepitus audiuntur. Conſcendenti equum Pontifici Cæſar ad læuam pedes adſtitit, vtì benignè auratam ſtaffam ſacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cæſaris obſequium Pontificis humanitas religioſaque modeſtia ſuperauit. Ergò iunctìm equo vterque albo, ſed Pontifex Thraicio, Cæſar Hiſpanico confidentes, vmbellam ſubeunt, ſummæ dignitatis hominibus ad eam geſtandam honori ſimul & labori ſuccedentibus. Præcedebat miro pompæ ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriuſque aulæ Familia: in tergo ſigna erant viatorum, qui curſores appellantur: Adhæc ſubſecuti ſunt ſeptem viri inſignes, armis, trabeis, militaribus equis & pedeſtri comitatu valdè conſpicui, qui totidem ingentia vexilla deferebant. Traducti prætereà aliquot albi aſturcones ſinè ſeſſoribus, auratis ephippijs inſtrati. Prætulêre etiàm adoleſcentes eximiæ nobilitatis in ſcipionibus præfixos galeros Pontificis purpureos quatuor. Nec multùm indè ſuccedebat Euchariſtia, ſub aurea vmbella loculo cryſtallino incluſa, & ſellæ generoſi & tamen pacati equi ſuperimpoſita: laterna ingens antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiſcuè gentium omnium honeſtiſſimi quique ſucceſsêre, vt decuit in tanta hilaritate, regio ſumptu, ſuprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia paulò vir illuſtris non venerat, nisì vehementi valetudine præpeditus. Hiſpani, Itali, Belgæ, prout libido genijque tulerunt, auro textili & ſerico omnis coloris elegantèr variegato, itemque Phrygijs operibus & acu pictis

Trabea triũphalis.

Salutatur Romanus Imperator

Diſplodũtur bombardæ.

Pontifex & Cæſar ſimul equitant.

Septem vexilla.

Euchariſtia ſub vmbella.

ctis ſagulis ſpectantium oculos perſtringebant. Germani in veſte obſcuriore, ſumptuoſa tamen, torquibus aureis relucebant. Viſebantur paſsim equi ex omni regionum ſobole maximè generoſi, & inſano ſumptu toto terrarũ orbe conquiſiti. Aderant permulti illuſtres, nobiles, opulẽti, clarorum principum progenie editi, quos dinumerare vix queas. Indè ſequutæ ſunt variæ legationes, & mox ipſi purpurati Cardinales. Indè non procùl ſucceſſit vmbella, ſub qua duo longè auguſtiſſimi terrarum Domini in mitris illis ſtupenda & inæſtimabili gemmarum & vnionum varietate precioſis, ità tolutìm & temperato paſſu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales ſeſſores veherent, ſentire viderentur. Antecedebant vmbellam, ipſe Montisferrati Marchio, ſolenni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cæſaris ſceptrum deferebat: Franciſcus indè Maria, Feltrius Dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniam erat prę̨fectus Vrbis, in veſte purpurea Dalmatica, cum inuſitato in metæ formam capitis tegumento, aurea cruce diſtincto, & tęnijs vtrinquè pẽdentibus, nudatũ enſem prætendebat. Philippus verò Palatinus, quem decora proceritas & obſidio Viennæ aduersùs Turcas fortiſſimè tolerata, clariſſimum reddebant, aureum Orbem detulit in talari toga purpurea, adſtricta manicis, & plano pileo candidis pellibus redimito. Poſtremus erat Carolus Sabaudius Allobrogum Dux, pileolũ ferens vnionibus, ſmaragdis & carbunculis collucẽtem, qui, cùm oporteret nobilioris officij cauſa, demptã capiti Cæſaris coronam prætentis manibus deferret. Inter hos ſummi ordinis principes & vmbellã ipſam, Cæſaris quæſtor obequitabat, qui per ſingulas regiones certis paſſuum interuallis ad dimouendam turbam excitandamq; lætitiam, effusè in populum argenteã atq; auream ſtipem ſignatam imagine coronati Cæſaris diſpergebat. Secundùm vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tũ verò Antiſtites opibus & authoritate præſtantes, qui vel legati regum erant, vel Cæſaris conſiliarij, vel ij, quos ab inſigni gratia Pontificis aſſiſtentes vocant, & cæteri demùm Epiſcopi in violaceis pallis, & poſt hos minores ſacrati viri ſucceſſerunt. Nouiſſimum agmen clauſêre cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq; diſtincti, eo ordine indutis galeis & prætentis haſtis ſubſequentes, vt non modò tantę pompæ præſidio, ſed ornamento eſſe viderentur. A templo,

Pontifex & Cæſar ſub vmbella.

Spargitur in populũ moneta aurea & argentea.

Belgæ equites cataphracti.

vt

vt diximus, profecti, modico ad læuam flexu ad vrbis
vmbilicum, vbì eſt turris Aſinellorum, altitudine Itali-
carum nulli ſecũda: Indè per regionem albis & cyaneis
pannis coopertam, quæ ad Flamineæ viæ portam per-
ducit, inter acclamationes longo tractu proceſſum eſt,
porticibus hinc & indè ſpectantium fœminarum mul-
titudine refertis, ſic vt põpa omnis ſinè tumultu omni-
um oculis ad incredibilem voluptatem oſtentata, quie-
tiſſimè ſpectaretur. Tum demùm ad regionis biuium,
quod dicitur, Ad clauaturas, Cæſar à Pontifice digreſ-
ſus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venien-
tem Romani Lateranenſis templi ſacerdotes cum ſum-
ma veneratione ſuſceperunt, & vtì Vaticani dudùm fe-
cerant, in collegium cooptârunt. Indè Cæſar ad aram
D. Iohannis ſupplicauit, & multos omnis generis obla-
tos nobiles equeſtri dignitate, gladio leuitèr percuſſis
humeris, ornauit. Nec multò pòſt alio itinere, quàm
iſſet Pontifex, ad prætorium eſt reuerſus. Erat maximo
triclinio, ad epulum præbendum aulæis vndiquè ſtra-
to, coniunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardi-
nalis. In id familiaritèr Cæſar coronatus, excluſo fermè
omni famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſan-
dalia, & auream talarẽ togam ſumpſit, atq; hilaris ali-
quandiù ab illo tanto prætextæ chlamydis & prægra-
uis tiaræ pondere conquieuit. Intereà præcinẽtibus ti-
bijs & tubis, epulæ miro ordine miniſtrorumq; ſilentio
introferri ſunt cœptæ. Itaq; adfuêre Cęſari præſtò qua-
tuor illi principes, in ſua quiſque ſolenni chlamyde, vt
inſignia præferrẽt, atq; item alij illuſtres reguli, vt eum
ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Cæſar, ſingulis
Imperij inſignibus in menſa collocatis, quæ erat ali-
quot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in con-
ſpectu tamẽ Cæſaris, diſcubuêre Sabaudius, Palatinus,
Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò tri-
clinio epulum cæteris proceribus præbitum. Remotis
menſis, iterùm Cæſar gladium cepit, & pleroſque nobi-
les equeſtri dignitate decorauit. Hæc ex Paulo Iouio
aliquantò fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nõnullis bre-
uitatis ſtudio, quæ non magnoperè huc pertinere vide-
bantur.

Cooptatur Cæſar in collegium Lateranenſe.

Creat equites auratos.

Cœnat ſolus Cæſar

Creat iterùm equites.

Intereà cùm eſſet in Italia Cæſar, conuentum Prin-
cipum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Au-
guſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duę omninò
res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diffi-

Indicit Comitia.

dium

dium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſi breui componeretur, exitium Germaniæ minari certum erat. Deindè bellum Turcicum, cui ſuſtinendo certæ rationes & viæ & opportuna remedia atque conſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadam comitate & manſuetudine, ità vt propoſita fide publica, nulli non liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedendi, & ſuæ fidei formulam exponendi. Ità enim iam erant exulceratæ Germanorum res, vt auſteritate parùm profici poſſet, maximè quòd Turcarum immenſæ vires & inexpiabile in Chriſtianos odium, facilè Imperatorē abſterrerent, nè quid ageret duriùs aduersùs quoſdam refractarios, quos alioquì facilè domare potuiſſet, ſi à Turcis & quibuſdam alijs ſecuro ipſi eſſe licuiſſet. Fuit autem is conuentus longè celeberrimus, & Cæſaris aduentus atque apud omnes peruulgata clementia, facilè quoslibet, eò vt accederent, inuitabat. In eo conuentu obtulerunt Luterani confeſſionem ſuam Cæſari, cuius architectus fuit Philippus Melanchthon præcipuus Luteri diſcipulus, & quidem excellenti doctrina, ſed adeò varius & inconſtans, (id quod neceſsè eſt illis euenire, qui à veritate deflexerūt) vt ipſam quoquè confeſſionem Auguſtanā crebrò poſtmodùm mutauerit: quod vtiquè abſterrere debuit omēs cordatos homines, nè tam incertæ & ad humani ingenij mutabilitatem ſubindè in alias formas trāsformatæ doctrinæ ſeſe accommodarent ac traderent. Nam de ipſis quoquè ſacramentis, per quæ in nos diuina gratia ceu per canales quoſdam deriuatur, tam eſt ille Melanchthon in ſua confeſſione lubricus & ambiguus, vt primò quidem velit eſſe duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Eſt autem notatu dignum, quòd de hac præclara Confeſſione ſcribunt quidam, eam tanto in precio fuiſſe apud quoſdam non infimos Luteranos, vt dixerint ſe mâlle de Pauli Apoſtoli, quàm vel de Luteri vel Confeſſionis Auguſtanæ doctrina dubitare. O iuſta Dei iudicia: qui decreta Conciliorum & Pontificum ducunt pro nihilo, eò amentiæ deuoluuntur, vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis, quàm Pauli, id eſt, Chriſti in Paulo loquentis, authoritas. Habent autem Vuittenbergæ in Academia ſanctiones quaſdam, quibus grauitèr inprimìs cauetur, nè qua dogmata aut ſpargantur, aut propugnentur, quæ cum hac Confeſſione pugnent.

Cæſaris clemētia.

Comitia Auguſtana celeberrima.

Melanchthon Proteus.

Sacramētorum numerus varius in cōfeſſ. Auguſtana.

Deni-

Deniquè in eius iurare verba oportuit eccleſiarum Luteranarum miniſtros & profeſſores. Et hæc quidem de illa Confeſſione ſcribunt fratres quidam euãgelici, qui tamen etiàm hoc habent, eam poſteà ſæpè repetitam, auctam & emendatam fuiſſe. Si ergò emẽdata fuit, ſubindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi, non ſemèl mutata eſt ab vno eodẽq; Melanchthone. Non ergò à Chriſti ſpiritu, ſed à cerebro parùm ſano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum eſſe cenſenda eſt.

Et tamen ad hanc confeſſionem permultæ ſectæ ſeſe referunt, atque etiàm Caluiniani: quibus, vt id poſſent, occaſionem dedit Melanchthon, dum illam Confeſſionem ſubindè recoquit, adeò vt Luterani quoquè nonnulli Melanchthonem grauiſſimè incuſent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani, & quidam alij ad Confeſſionem Auguſtanam admittantur, quippe à qua non parùm diſſentiant.

Interìm ſolent iſti iactare, vt aliâs diximus, ſe demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâſſe. Sed abſit vt hoc illis perſuadeant, quibus ſalus ſua curæ eſt, qui non inſtàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confeſſionem Auguſtæ Cæſari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypſis Diui Iohãnis meretricem, pleræque horum temporum Sectæ adorant: & tamen nihil ferè in ea eſt, quod non ipſi Confeſſioniſtæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios ſenſus, prout viſum eſt, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter ſe atrocitèr digladiantur, ſed de ipſis ſuæ confeſſionis capitibus. Et tamen ea eſt illorum hominum (de dogmatiſtis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt ſi fortè quæras ex illis inter Catholicos, cur adeò inter ſe pugnent, actutùm reſpondeant, nullam de fundamento inter ipſos eſſe diſſenſionem: & hoc quidem perſuadent illi miſeræ ac imperitæ plebeculæ, quam miris quibuſdam dolis ac fraudibus tenent miſerabilitèr implicatam. Quin & ſcriptis palàm editis conatus eſt quidam importunus & prodigioſus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus perſuadere, ſectarios inter ſe perbellè conſentire. Sed eius tam improba & portentoſa vanitas, etiàm ab ipſis ſectarijs egregiè confutata eſt: immò verò ipſa rei euidentia tam

fœdum

Confeſ. Auguſt. meretrix Babylon. Apo. 13. 14. 16. 17. 18.

Sectarij quàm inter ſe pugnent.

Impudentia Smidelini.

fœdum mendacium palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicèm ſe mirabilitèr oppugnent & criminentur.

Et vt aliquid nôrit poſteritas de impudentia iſtorũ hominum, qui ſub prætextu Euangelij Germaniam & totum orbem Chriſtianum perturbârunt, libet hîc inſigne facinus eiuſdem Iacobi Andreæ Smidelini (quoniam ſe offert occaſio) ad perpetuam rei memoriam ſubijcere. In colloquio quodam Vuormatienſi cõuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iſte concionem habiturus in frequentiſſimo auditorio, ſuggeſtum aſſcendit. Sed quo tadèm habitu? Pudet referre, ſed dicendum eſt tamen. Cum ſago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa ſiniſtrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euãgelij præco, vt videri volunt, repentè quẽdam Thraſonem repræſentauit in æde ſacra, ſub adſpectu tot hominũ, & in ſacra concione.

Nota concionatoris Euãgelici habitum.

Sed ad confeſſionem Auguſtanam reuertamur, de qua tamen priuſquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm obliti eramus, paucis explicabimus aduentum Cæſaris ad Auguſtam, & quæ tum illic obitèr geſta ſunt. Venit Cæſar Auguſtam in profeſto corporis Chriſti, & quidem ſua ſpe tardiùs venit, propterea quòd in itinere paſsìm etiàm à Venetis per eorũ ditiones honorificentiſſimè eſſet acceptus. In comitatu Tirolenſi, vbì ſunt celeberrimę argentifodinæ, oblatus eſt ei nummus argenteus, qui precio ęquaret aureos 1700, omnia Cæſaris ſtemmata miro quodam opere & elegantia repræſentans. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eum retinuerunt cum fratre Ferdinando & Cardinale Campegio, ità vt nullum officij & honoris genus prætermiſiſſe viderentur. Indè vbì iam Auguſtam aduentare cœpit, Principes omnes & Ordines Imperij ei perquàm reuerentèr proceſſerunt obuiàm, & vbì ad quinquaginta vel ſexaginta paſſus appropinquârunt, ex equis deſcenderunt. Eo viſo, Cæſar pro ſua ſingulari & ipſi propemodùm innata modeſtia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidèm ſe demiſit in pedes honoris cauſa. Excepit eum decentiſſima oratione Principum & Statuum omnium nomine Cardinalis Moguntinus Albertus Brandeburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itum eſt ad vrbem, apud quam à Senatu & po-

Aduentus Cæſaris ad Auguſtam

Nummus argenteus inſignis.

Excipitur à Principibus.

& populo miro ſtudio acceptus eſt. Intra vrbem excepit eum Epiſcopus Auguſtanus cum Clero, & ſub vmbella ad ſummam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cæſar ad Epiſcopi ædes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hoſpitia digreſſi ſunt. Eiuſdem verò diei veſpera & manè ſequēti multùm egit per ſuos cum Saxone & alijs Luteranis principib⁹, vt intereſſent Proceſſioni publicæ, qua geſtanda erat ſacroſancta Euchariſtia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egiſſet. Perſuaſerāt enim illis ipſorum concionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Euchariſtiam adorarent. Negant enim Chriſtum eſſe in Euchariſtia extra tempus ſumptionis. Fuit ea horrenda blaſphemia, ſed illi in ſua ſententia tanquàm in magna luce permanſerunt. At verò Cæſar religioſiſſimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerus, cum Hiſpanis quoquè & Belgicæ proceribus, illi proceſſioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari ſplendore interfuit. Euchariſtiam geſtabat Cardinalis Moguntinus, à dextris rege Ferdinando, à ſiniſtris Ioachimo Brandeburgico Principe eum deducentibus. Ante Euchariſtiam præcedebant Principes ſeculares, itemq; Clerus cum alijs permultis. Poſt eam ſequebatur Carolus Imperator nudo ſempèr capite, tametſi ſol eſſet ardentiſſimus, in manu ferens quadrifidam facem ardentem, quod idem voluit fieri à cūctis Proceribus & Principibus. Imperatorem ſequebātur omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi. Vmbellam ipſam, ſub qua portabatur ſacroſancta Euchariſtia, viciſsìm geſtabant ſeni Principes ſeculares. Porrò longiſſima proceſſione diuerſi generis Muſici concinebant in laudem Dei. Omnibus ritè peractis, Cæſar valdè acerbè tulit Luteranorum Principum detrectationē, iuſſitq; vt quamprimùm altera die cum publica fide Auguſta excederent: ſed Principum Catholicorum precibus ab ea ſe ſententia deduci paſſus eſt. Fuit certè hic Princeps longè optimus ſempèr egregia in Deum animi pietate, ità vt omnibus perſpicuum eſſet, eum nō tam ſuis viribus aut opibus, quæ quidem erant ampliſſimæ, quàm præpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et quia ipſe diuini honoris & cultûs admodùm ſtudioſus fuit, propterea quoquè vbiquè ferè euidentiſſimis prępotentis Dei auxilijs mirificè fruebatur, adeò vt ipſi etiàm Turcarum potētiſſimo Tyranno eius

A Senatu. Ab Epiſcopo.

Cæſar intereſt proceſſioni.

It nudo capite, ſole ardentiſſimo.

Vmbellā geſtāt ſeni principes.

Pietas Caroli V.

proſperitas formidoloſa fuiſſe dicatur. Non enim debent Chriſtiani piorum principum proſperos ſucceſſus fato vel fortunæ adſcribere, quod quidam faciũt ethnico quodam ſpiritu parùm Chriſtianè, cùm ex diuina prouidentia omnia pendeant, & Deus ampliſſimis verbis ſæpè polliceatur in ſcriptis diuinis, ſe glorificaturũ
1. Reg. 2. eos qui ipſum glorificent. Nec ijs obſtat, quòd ſæpè diuerſum eueniſſe legimus. Expedit enim interdùm, etiàm
2. Mac. 6. àm aduerſis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus ſuperbia intumeſcãt. Cæſar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remiſit, & ad diẽ vigeſimũ Iunij inchoaturus actionem, iuſſit Principes & Ordines Imperij adeſſe in primario templo, vbì tũ Miſſam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector conſuluit ſuos theologos, num liceret Miſſæ intereſſe: & reſponſum eſt nihil eſſe periculi, quòd non ad Miſſam, ſed ad ſuũ officium euocaretur. Eſt enim hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæſari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet perſuadere, vt dolendum ſit, clariſſimos Principes in tam infidos conſultores incidiſſe. Itaq; Saxo quoquè Miſſæ, licèt eam ſummè & extremè execratus eſſet Luterus in libro de abominatione Canonis Miſſæ, interfuit, & cum eo Georgius Brandeburgicus itidèm Luteranus. Sacrificio peracto, itum eſt in Curiam. Auguſtani octingentos pedites conſcripſerant vrbis tuendæ cauſa. Illos Cæſar dimitti iuſſit, & mille ipſe conſcripſit, qui vrbi à ſeditione & tumultu ſeruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum eſt, nè publicè ad populum ſermonem haberent, donèc religionis negocium abſolueretur. Quoſdam tamen Cæſar ipſe conſtituit, qui ſinè cuiuſquam contumelia in ſumma æde concionarentur. Id quidem grauibus de cauſis ità fuit conſtitutum. Erant enim diuerſarum ſectarum concionatores, & ſinguli ad ſe populum traducere nitebãtur; quæ res ſeditionibus materiam præbitura videbatur. Ante omnia verò in ipſa actione Cæſar negocium religionis tractandum ſuſcipi voluit, non dubitans quin eo tranſacto, reliqua omnia faciliorem eſſent expeditionem habitura. Itaq; Luteranis permiſſum eſt ſuam publicè recitare Confeſſionem, quam & Teutonicam & Latinam Cæſari obtulerũt. In ea alij ſunt Articuli, quibus ſuam fidem declarant: alij, quibus indicant abuſus

Cæſar placatur.

Principes Luterani interſunt Miſſæ.

Negociũ religionis primò tractatur.

ſus ab ipſis mutatos. In prioribus multa diſſimulant, quæ anteà ſecùs docuerant: In poſterioribus egregiè mentiuntur ſe non aboleuiſſe Miſſam, ſed eam retinere & ſumma reuerentia celebrare, vſitatasque Cæremonias ferè omnes ſeruare, itemque ſe Confeſſionem non abrogâſſe. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipſa meridiana lux coarguit. Et hæc quidem ille Melanchthon ſcribere non dubitauit in illa præclara Confeſſione, quam totiès poſteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librum conſcripſerat de abroganda Miſſa? an non ſacrum Canonem Miſſæ impiè lacerârat? an non Miſſæ ſacrificium exploſerat? Ità, quòd ad Confeſſionem attinet, æquè impudens eſt Melanchthonis mendacium. Nam multis annis confeſſio integra, & qualis fit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more ſuo ait eos velle, vt delicta omnia diligentèr enumerentur: nec addit homo verſutus, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora, quæ venialia dicimus, omnia nec debent, nec poſſunt enumerari.

Eleonora in Gallias it. Hoc ferè tempore ex Hiſpanijs in Gallias profecta eſt Eleonora Cæſaris ſoror, & cum ea duo regis Franciſci liberi, Franciſcus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hiſpanos obſidum loco permanſerant. Excepti ſunt omnes incredibili totius populi gaudio.

Florentia deditur. In Italia iam ad vndecimũ menſem Florentia validiſſimo Pontificis & Cæſaris exercitu obſeſſa, hoc demùm anno ſub certis conditionibus ſeſe dédidit. Eiecerant Florentini optimates quoſque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè præclara in eam vrbem extabant merita: iamque Reſpublica ab obſcuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, adminiſtrabatur. Ea verò libertas, quam inſanis ac peruicacibus animis ad interitum vſque patriæ tuendam ſuſceperant, quàuis acerba tyrannide moleſtior erat: nec tamen poterant adduci, vt honeſtis conditionibus ſeſe déderent. Sed diuturna obſidione ad eam vſque rerum omnium penuriam adacti ſunt, vt iam plerique non feles modò, ſed etiàm mures auidiſſimè deuorarent. *Summa rerum penuria.* Ità tandèm eorum fracta eſt pertinacia, ſummoperè gaudente Pontifice, quòd patriam ſibi incolumem reſtitutam cerneret. Porrò à Cæſare illorũ eſt Reſ-

publica conſtituta, iuſſiq; ſunt Mediceam familiam in priſtinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuerſa ciuium facilè diſſidentiū ſtudia, niſi certo aliquo capite dirigantur, non ferè poſſit ſeruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam ſuam notham deſponderat, Reipub.caput, cuius ſinguli magiſtratus authoritatem ſequerentur. Atq; is fuit exitus pertinaciſſimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate ſuſcepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donec vel ſerò ad ſanitatem redirent. In eius autem vrbis expugnatione Cæſar egregium erga Pontificem ſtudium ſuum re ipſa declarauit, non quidem certè abſq; ſuo incommodo, amiſſis non paucis ſtrenuis viris, atq; in ijs Philiberto Auraſieñ, ſupremo eius exercitûs Imperatore, qui necdùm 30. natus annos, duabus traiectus glandibus, miſerè perijt, cùm iam iamq; vrbs dedenda eſſet.

Alexãder Mediceus caput Reipub. Florent.

Cæſar, cùm ipſi oblata eſſet Luteranorum confeſſio, Theologis Catholicis examinandam & confutandam demandauit. Illi primò ſatis acritèr eam & ſcripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maxime ſtudioſi, putauerunt omittenda eſſe ea, quæ Catholici oſtendebant alitèr Luteranos & docuiſſe & ſcripſiſſe anteà, eaq; tantùm confutāda, quæ eſſent in Confeſſione exhibita. Faciebant hoc principes pacis ſtudio, licèt nulla ferè res magìs deſtruat Euangelicorum dogmatiſtarum nouum Euangelium, quàm quòd in ſua doctrina tam varij ſunt & inconſtantes, quod illis non poſſet accidere, ſi vera eſſent quę miſeris perſuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum eſt vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iā breuiori reſponſione, rursùs alia à Principibus iniecta eſt difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interim aliquot hebdomadæ paucæ tranſigebantur.

Confeſſio Auguſtana datur Theologis examinãda.

Itaq; Luterani tum Auguſtæ coràm, tum per literas apud abſentes iactitabant, Papiſtas ad ipſorū confeſſionem non habere quod reſponderent. Vbi autem confutatio lecta eſt in cōſeſſu Principum, Cæſar & Catholici omnes eam approbârunt: & vt idem facerent Luterani, Cæſar rogauit quidem, ſed non obtinuit. Interim verebantur Catholici Principes, nè quid durius ſtatueret Cæſar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaq; impetrârunt à Cæſare, vt permitteret cum illis de ineun-

ineunda concordia accuratiùs agi. Aſſenſit Cæſar pro ſua clementia, quæ erat in illo valdè ſingularis, & permiſit multis modis agi cum illis. Principiò, vt poſſet res faciliorem habere expeditionē, delecti ſunt ex cunctis ordinibus Imperij ſeptendecim, qui de ineunda cum illis, modò id fieri poſſet, quod non planè deſperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ædis Auguſtanæ domo, vt vocant, Capitulari habendùm inuitârunt: nec illi ſe difficiles præbuerunt. Vbì omnes paritèr conſederunt, Ioachimus elector Brãdeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramantèr hortabatur, vt cum Cæſare & reliquis Imperij ordinibus idem ſentire vellēt in religionis negocio: alioquì metum eſſe, nè plurima indè mala exiſtant, bella, ſeditiones & clades. Illi, re deliberata, poſt biduum reſpondent: Primò quidem dolere ſibi aiunt ipſos ſic admoneri, vt interìm quoquè minæ intententur. Deindè in quatuor capita ſua reſponſione diſtributa, Primò dicunt ſe à Cæſare non ſatìs auditos: Secundò, non eſſe ipſis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæſar enim ob certas cauſas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, nisì ſub cōditionibus quibuſdam, vt apud ſe ſeruarent, nec eius iniuſſu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipſis eſſe, in eam conſentire confutationem, quam necdùm ſatìs perſpectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirenſibus promiſſum quidem eſſe Concilium, ſed nihil præſtitum. Vbì obitèr aduertendum eſt, vt etiàm infrà dicetur, verſutiſſimos Principū Proteſtantium vel Luteranorum concionatores & dogmatiſtas mira vafricie perſuaſiſſe Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reieciſſet, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius ſymmyſtæ noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimum concilium haberetur: ſciebant enim à multis ſuperioribus ſanctiſſimis œcumenicis Concilijs ipſorum pleraque dogmata damnata eſſe. Sed hac fraude id efficere conati ſunt, vt viderentur niti æquitate, & plures in ſuam ſententiam pertraherent. Nam poſteà multis modis Concilium iam Tridenti indictum reiecerunt, & abſolutum quoquè multis contumelijs & conuicijs proſciderunt. Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Prote-

Multis modis agitur cum Euangelicis.

Proponũt Catholici

Reſpondent Proteſtantes.

Fraus Cõcionatorũ ſectariorũ

Sleidani ineptiæ.

Proteſtantium Principes in hoc Conuentu Auguſtano dixiſſe Cæſari, ſi fortè iam definiri cauſa nō poſſit, non ſe recuſare totiès & promiſſum & decretum concilium: quod vtiq; non alitèr promiſſum erat, quàm qualia fuiſſent sempèr concilia œcumenica: non diù pòſt addit, rursùs Proteſtantes in hoc ipſo conuentu dixiſſe Cæſari, ſe petere vt primo quoque tempore pium atq; liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale eſt, vt his duabus dictionibus facilè excludere & eludere poſſit quæuis Concilia catholico ritu celebranda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris ſectarum buccinatoribus Concilium vnquàm pium & liberum erit, nisì in quo præcipua, immò ſola authoritas ſtatuendi, probandi, reprobandi ſit penès ſectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid ſtatuent, qui inter ſe de rebus maximi momēti hoſtilitèr digladiantur? Addit iterùm non poſt multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Auguſtæ dixiſſe Cæſari, nihil ſibi commune eſſe cum ſectis, ſe neminem ad ſuam doctrinam velle adigere, ſe Anabaptiſtas & eos qui ſacramentū altaris cōtemnunt, (Zuinglianos intelligunt) ſuos intra fines nūquàm toleràſſe. Hoc quidem illi faciebant authore Lutero, qui Sacramentarios atrocitèr proſcindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nunc igitur Sleidanus, qui nobis tantoperè commendat Luterū: Quòd Luterus Sacramentarios hoſtilitèr perſequebatur, ex verbo Dei id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non intelligit ſe fœdiſſimo in errore verſari, recteque hæreticum dici etiàm ab ipſo Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi ſit, qui in re tanti ponderis tam turpiter ſit allucinatus, præſertìm cùm ille teſtetur ſe certum eſſe, doctrinam ſuam non ſuam eſſe, ſed Chriſti? ſed valeat homo ineptus. nos ad hiſtoriæ ordinē reuertamur. Poſtquàm dixerant Proteſtantes, quæ ſuprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad ſingula accuratè reſponderunt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ præfatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam ſibi religionem inijci paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs eſſet, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipſorum conſcientiam, quòd moneantur ſentire cum Eccleſia: nihil autē grauari, quòd apoſtatarum iudicium totius Eccleſiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tam inter ſe miſerè diſſecti ſint, & fru-

Luterani Principes non tolerant Zuinglianos.

Catholici reſpōdent Proteſtantibus.

ctus peſſimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa eum ſcripſiſſe, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hæc Proteſtantes ſua rursùs reſponſa dedêre, multisque verbis omnem à ſe culpam ſeparationis ab Eccleſia, aut contempti Cæſaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impenſi Concilijs, amoliri conati ſunt. Placuit autem vtrique parti, vt ſepteni & ſepteni ex vtriſque deligerentur, qui de concordia inter ſe amicè conferrent. Ibì tum in aliquot Auguſtanæ Confeſſionis articulis quædam facta fuit cõciliatio, & cùm ſperaretur in reliquis quoquè concordari poſſe, placuit Imperij Ordinibus ab vtraq; parte ternos eligi, qui inter ſe tractarent: ſed nihil potuit effici inter illos. Tandèm poſt multos labores nullus fructus conſecutus eſt. Cęſar quidem nihil reliquit intentatum, ſed omnia fruſtrà, quòd iam planè decreuiſſent Proteſtãtes in eo permanere Euangelio, quod à Lutero apoſtata monacho didiciſſent. Et licèt id ad certiſſimam Germaniæ perniciem ſpectare videretur, illi tamen ſic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatem perpeti mâllent, quàm cum Cæſare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate ſuperabant, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbiſſimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Eccleſiæ iam iamque, ni Deus auerteret, perituræ ſuprema clades & interitus dolebat: ſed oportebat tamen omnia æquo ferre animo, & tacitè conſiderare atque admirari & timere occulta quidem, ſed vera & iuſta iudicia Dei, cuius admodùm extimeſcenda, licèt iuſta, ira & ſeuera animaduerſione fiebat, vt plus tribueretur viliſſimi apoſtatæ maleſanæ doctrinæ, quàm totius Eccleſiæ Catholicæ ſententiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diù multumque ab vtriuſq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iuriſconſultis tractatum eſſet, Elector Saxoniæ longioris moræ impatiẽs, petijt à Cæſare miſſionem, & abijt cum ſuis. Ità ſinè concordia diſceſſum eſt, multùm quidem dolente Cæſare & Catholicis. Luterus interìm nõ paucos edidit libros, quibus ipſum quoquè Cæſarem perſtringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè proſtabant Auguſtæ apud Saxoniæ principis hoſpitium. In his erat Epiſtola ad Archiepiſcopum Moguntinum, in qua exponit Pſalmum, Quarè fremuerũt gentes,

Proteſtantes ſe purgare moliuntur.

Elector Saxoniæ diſcedit.

gentes, tāquàm principes Auguſtam conueniſſent animo oppugnandi Chriſtum & Euangelion. Itemq; liber quidam hac inſcriptione, *Admonitio ad eccleſiaſticos Auguſtæ in Diæta imperiali congregatos*. quo in libro & ſuam doctrinam vſqueadeò commendat, & Epiſcopos atque Eccleſiæ cæremonias & inſtituta intantùm carpit ac repræhendit, vt ad commouendos in clerum vulgi animos nihil poſſit ſcribi vehementius. Et vt Epiſcopos ad ſe alliceret, iactabat ſe illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâſſe. Sanè apud multos ille iam Pontificem Romanum & Eccleſiæ inſtituta, ritus ac cæremonias in ſummum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: ſed in tali ſcelere gloriari, & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & præclari cuiuſdam facinoris exiſtimationem venari : id quidem eiuſmodi eſt, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum ſit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars eſt Pœnitentiæ, quam ait ſentinam eſſe tartari ipſius, nec eam abominabilem doctrinam Epiſcopis vnquàm poſſe remitti. Piæ mentes ſinè horrore legere vel audire non poſſint, quæ ille infelix ſcribit contra Satisfactionem, de qua tamen eſt Eccleſiæ non alia doctrina, quàm ipſæ ſacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Epiſcopis.

Proſcindit ſatisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter ſe ſepteni & ſepteni de concordia tractarent, & in XII. articulo Confeſſionis Auguſtanæ, qui erat de Satisfactione, non poſſent conuenire, primo veſpere id negocij daretur Cochlæo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compoſitionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Aſſertione 41. articulorum ſcripſerat, ipſius verba Luteri, quibus ſic ait: Eccleſia mater pio affectu præuentura manum Dei caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam, nè incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operibus ſuis ſpontaneis præuenerunt iudicium Dei. Hæc pœna arbitraria eſt, inquit, non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit peccata, quod illi per indulgentias tollunt omninò : cùm ſi eſſent pij paſtores, potiùs imponerent pœnas, & Eccleſiæ exemplo præuenirent Deum, ſicut Moſes

Luterus ſuo enſe iugulatur

Moſes eũ præuenit occidendo filios Iſraël propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit, ſi noſipſos puniremus.

Hæc Luteri verba cùm Eckius è ſchedula recitâſſet, Luterani inuicèm ſe reſpiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu ſuffuſo ait, Scio hæc ſcripſiſſe Luterum: cumque præterea nihil adderet, Dux Iohannes Fredericus, Forſitan, inquit, hæc ſcripſit Luterus ante annos decem. Cui à Catholicis reſponſum eſt, Quid tum poſteà? Nobis ſatis eſt, hanc illius eſſe ſententiam. Mox ira commoti Brentius & Sneppius dixêre, ſe non adeſſe vt Luteri ſcripta defenderent, ſed vt ſuam aſſererent confeſſionem. Præclarum videlicet diſcipulorum de magiſtro ſuo Lutero teſtimonium, cuius ipſi quoquè iam ſcripta ſuſpecta haberent. Sed quanto fuiſſet ſatiùs, ab eius hominis diſciplina penitùs diſcedere, cuius pugnantes ſententias, & modò in has, modò in illas formas mutata animi ſenſa animaduerterent, idque in rebus maximi ponderis, & quæ iam ſatis ſuperque Eccleſiæ Catholicæ ſententia eſſent declaratæ ac definitæ? Quid, obſecro, in illo extremo mundi die ad Chriſti tribunal dicturi ſunt, qui tale portentum tanto in precio habuerunt. *Pudefiunt Luterani.*

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus eſt, cur in epiſtola ad Roma. cap. 3. vertiſſet Germanicè, Hominem ſola fide iuſtificari, cùm tamen verba Pauli id non haberent, & eoipſo anſam præberet Pontificijs ipſius verſionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogantia reſpondit, ſi ſciuiſſet Pontificios omnes in vnum conflatos, vel vnum caput ſcripturæ diuinæ rectè poſſe vertere Germanicè, libentèr eorum opem ſe imploraturum fuiſſe ad transferendum nouum Teſtamentum. Et poſt pauca: Si Papiſta tuus, inquit, multa vult garrire de hac voce, Sola, ei confeſtìm reſpondeto: Doctor Martinus Luterus vult ſic habere, aitque Papiſtam & aſinum eſſe vnum. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Nolumus enim Pontificiorum eſſe diſcipuli, ſed magiſtri ac iudices. Hæc quidem ille, neſcio qua phreneſi correptus & inſania temulentus, quæ ſanos & ſobrios homines facilè auertunt, ne tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si Catholici ſic ſcriberent, immò ſi Romani Pontifices tantum ſibi ſumerent, quot conuiciorum plauſtris in illos inueherentur fratres Euangelici? porrò cùm Lu- *Arrogantiſſ. Luteri dictum.* *O portentum.*

terus apoſtata infamis ità loquitur, non aliud eſt, quàm Chriſti Euangelion. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca.

Poſt Confeſſionem Luteranorum oblata eſt Cæſari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Auguſtæ etiàm quatuor ciuitatum, Argentorati, Conſtantiæ, Memmingæ & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma ſequebantur, confeſſio. Eius confutandæ curã commiſit Cæſar Theologis eiſdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipſaque confutatio lecta eſt palàm. Itaque Cæſar orabat ſeriò, vt cũ reliquis Principibus & ordinibus Imperij idẽ ſentirent: ſed illi in ſua ſententia perſtitêre, neque catholicis, neq; Luteranis per omnia ſubſcribere volentes, quia videbantur ſibi rectiùs ſapere, & plus aliquid vidiſſe in ſcripturis, quàm vel Catholici, vel Luterus ipſe cum ſua cohorte vidiſſet. Et id quidẽ temporis Argentinenſes Zuinglij partes ſequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero poſtmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tandèm res rediјt, vt qui hodiè Argentinæ concionantur, Luteri de Euchariſtia doctrinam propugnẽt, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaq; aut illi omnes periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuinglium ſecuti ſunt, aut certè eos perire neceſsè eſt, qui illic hodiè cum Lutero ſentiunt. En in huiuſmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Eccleſia Catholica ſeparamus.

4. Ciuitatũ confeſſio.

Tiberis inundatio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuiæ copia tanta Tiberis inundatio, vt in campo Floræ ad longiſſimæ haſtæ altitudinem excreuiſſe viſus ſit, multaque ædificia ſubruerit, & per vicinas regiones ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sũt qui ſcribant aliquot dies duraſſe hanc inundationem.

Diluuium inferioris Germaniæ.

Non multò pòſt etiàm inferioris Germaniæ homines, præſertìm Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot ſubiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis viſceribus exagitatum vehementèr afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipſos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repentina inundatione permulti mortales & bruta animantia grãdi numero periјſſe, demptis aliјs incommodis & damnis vrbium & ædificiorum, quæ fuêre grauiſſima.

Paulò

Paulò pòſt Calendis Decembris diem ſuũ Mechliniæ obijt Margarita Cæſaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatiſſima. *Margarita Maximiliani filia moritur.*

Cæſar Carolus, dum adhuc Auguſtæ comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quoſdam articulos publicè propoſuit, ſed quos illi recipere nollent. Itaque ſinè concordia ad ſua redièrunt. Porrò verò Cæſar cum Catholicis Principibus omnibus ſub Comitiorum finem omninò ſtatuit, in ea fide & religione, quam à ſanctis Maioribus ſuis velut per manus traditam accepiſſent, conſtantiſſimè permanere. Ei ſententiæ omnes & ſinguli ſubſcripsêre die 19. Nouembris. Deindè ſoluto conuentu omnes diſcedunt, Cæſar cum fratre Ferdinando & non paucis Principibus Coloniam Agrippinam, alij domum.

Lantgrauius vt ſibi rebusque ſuis conſuleret, (videbat enim Cæſarem non æquo animo ferre iam olìm damnatas in religione nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebãtur, malè perſuaſi à quibuſdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argẽtinenſibus & Baſileenſibus, qui Zuinglium à Lutero ipſo damnatum ſequebantur, in ſex annos fœdus percuſſit, vt ſi qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis ſe auxilijs tuerentur. Factum eſt hoc menſe Septembri. Conſtantienſes & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam anteà erant fœderati eandem ob cauſam. Hoc autem fœdus Chriſtiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet eſſe ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiuſmodi pigmentis nôrant dogmatiſtæ ſectarij fucare molitiones ſuas. *Lantgrauij fœdus.*

Iam ſuprà diximus, Marpurgi fuiſſe conuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibì cùm non poſſet certa pax conſtitui, tamen decretum erat, vt à ſcriptis aliorum in alios abſtineretur, nè ſcilicèt Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrociſſimas digladiationes. Sed eccè hoc ipſo anno Philippus Melanchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos ſententiam tueretur, veterum aliquot ſcriptorum ſententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, ediditque Dialogum, quo oſtendit ſuo more, quid de Euchariſtia veteres tùm Græci tum Latini ſenſerint: aitq; Philippum *Melanchthõ ſcribit contra pactum. Melanchthon ab Oecolam-*

patrum

padio per- ſtringitur

patrum mentem non ſatìs perſpexiſſe, ſed filios contra matrem armare voluiſſe. Adeò non potuerunt ſibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò ſe infeſtarent. At reuerà neque Philippus, neque Oecolampadius Patrum ſententias bona fide citauit, ſed ad ſuas prauas opiniones pro ſe quiſque detorſit, cùm ſit longè certiſſimum, Patres omnes de Euchariſtia id ſenſiſſe & docuiſſe, quod hodieque & ſentit & docet Catholica Chriſti Eccleſia. Facilè autem potuerunt iſti verſuti homines indoctæ plebeculæ perſuadere, Patres veteres ab ipſis ſtare, quòd non eſſent neſcij, vulgum Patrum libros neque legiſſe, neque vel legere vel intelligere poſſe. Eſt autem mirum, ab iſtis citari Patres, qui Patres in vniuerſum omnes facilè contemnãt, vbicunquè eis collibitum ſit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legiſſe videantur, & ſuæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed faceſſant cum ſuis calumnijs in illos ſanctiſſimos Patres, qui ſi hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentiæ viribus iſtos calumniatores oppugnarent.

Carolſtadius fit diaconus Tigurinus

Circa hoc tempus Carolſtadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Eccleſiæ diaconus factus eſt ex archidiacono quondàm Vuittenbergenſi, ab equis, vt dici ſolet, ad aſinos. Ea res non mediocritèr animum Luteri exacerbauit. Poſtquàm autem Zuinglius in prælio occubuit, vt pòſt dicemus, Baſileam ſe contulit, & illic in Zuinglianæ eccleſiæ miniſterio vitam miſeram miſerè finiuit. De eo Luterani ſcribunt, cum Baſileæ turbas concitâſſe, & miſerabilem vitę exitum habuiſſe. Zuingliani id diſſimulare videntur, qui etſi non planè probabant Carolſtadij opinionem de Euchariſtia, tamen Luteri hoſtem & aduerſarium complectebantur.

Elector Saxoniæ accerſitur Coloniã.

Poſt Comitia Auguſtana Cæſar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemque facit Elector Moguntinus, cuius hoc officium eſt, vt vbì creandus eſt Romanorum rex vel Imperator, ipſe reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium ſuum Ioannem Fredericum & quoſdã alios docere conatur apud Cæſarem, Moguntinum citandis electoribus perperàm egiſſe. Intereà verò Lantgrauiũ & alios Principes ac ciuitates Proteſtantes orat, ad 22. Decẽbris Smalcaldiã vt veniant. Vbì eo ventum eſt, fœdus ictum eſt, cui aliquot

Fœdus Smalcaldicum.

princi-

rincipes & ciuitates ſubſcripſerunt, quibuſdam verò d in aliud tempus reijcientibus. Ab eo ergò loco di-tum eſt hoc fœdus Smalcaldicum, cui temporis ſuc-eſſu multi principes & ciuitates ſeſe coniunxêre, non ptimo certè exemplo, quòd contra Cæſarem & Ca-holicos ſe armare viderentur, id quod poſteà quoquè e ipſa declarârunt, vt ſuo loco dicetur. Verùm dictita-ant illi ſe non cuiuſquam inuadendi, ſed ſuî tantùm efendendi cauſa hoc fœdus percuſſiſſe. Hîc verò Lu-erus, qui aliâs docuerat non eſſe Turcis reſiſtendū atro-iſſimis Chriſtiani nominis hoſtibus, facilè conſenſit, mmò & ſcripſit, in Cæſarem & Catholicos arma cor-ipi iurè poſſe.

Smalcaldiæ congregati Proteſtantes, literis ad Cę-arem datis ſummoperè eum abſterrere conantur, nè erdinandum fratrem in Romanorum regem eligi pa-iatur. Multas allegant cauſas, ſed quibus id demùm ef-ecerunt, vt Ferdinandus optimus princeps, Romano-um rex renunciatus ſit, ſicut mox dicemus.

Ferdinandus fit Romanorum rex.

ANNO 1531 pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Coloniæ in primario templo, vbì trium beatiſſimorum Magorum corpora condita aſſeruantur, Electorum principum ſuffragijs creatus eſt Romanorum rex, & die 11. menſis Ianuarij Aquiſgrani corona-us. Saxo èam electionem per filium ſuum irritam pro-eſtatur, habuitque principes alios, præſertìm Lutera-os, qui ei conſentirent. Verùm Cæſar, quòd ampliſſi-nas haberet ditiones, nec poſſet ſempèr eſſe in Germa-ia, conſultum omninò putauit, vt in Imperio haberent liquem loco ſuo, qui ipſo abſente rebus præeſſet. *Coronatur.*

Terræmotus in Luſitania.

Hoc menſe Ianuario Luſitaniam inuſitatus con-uſſit terræmotus, ità vt multi mortales terræ quaſſa-ione & ruinis oppreſſi ſint, præſertìm Vlysbonæ, quæ rbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm auigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, ec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ędibus com-nittere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & re-ina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexe-unt: quorum exemplum ſecuti vniuerſi ferè incolæ, aſtrenſi more etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degēdum tatuerunt: quanquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti è repentino aliquo terræ hiatu abſorberentur. Dura-it is terræmotus dies octo, ſed tamen interpolatìm.

Fama

Fama ſparſit Vlysbonæ 1500. magnas ædes & templa omnia funditùs corruiſſe. Eam ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtantes ſcribūt Gallo & Anglo.

Huius anni mēſe Februario Proteſtātes literas ſcripſerunt Galliæ & Angliæ regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquuntur ibì de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonem, qui iam olìm vitia Eccleſiaſtica grauitèr notârit. Sed Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autem idem ipſe fortitèr ſcripſit contra eos, qui dicerent, laicis neceſſariò vtranque Euchariſtiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinacitèr contendunt, eosque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prætereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, non Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ cōuentus.

Menſis Martij die 29. rurſùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, acturi de defenſione ſuî, ſi qua vis ab hoſtibus, nempe Catholicis, inferatur. Solicitauerant per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimasque ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolenſis Henricus, itemque Pomeraniæ Dux Berninus, Lubecenſes quoquè & Luneburgenſes, & quædam aliæ ciuitates fœderi minimè ſubſcripſerūt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri poſſe, ſiue Cæſar ipſe, ſiue quis alius fortè eius nomine bellum faciat. Iam antè Proteus ille longè ſecùs ſcripſerat, quod Sleidanus quoquè non negat: ſed hîc iam admonitum à Iuriſperitis dicit licere reſiſtere nonnunquàm, & eiuſmodi caſum nunc obtigiſſe, quo leges id permittant, ſicque Luterum ingenuè profeſſum ſe neſciuiſſe hoc licere, atque fœdus ipſum probâſſe. Multus in eo eſt Sleidanus ille Sacramentarius hæreticus, vt Luteri doctrinam modis omnibus propugnet, præterquàm vbì à Zuingliano de Euchariſtia dogmate diſcrepat, & id facit longè maiori fraude & pernicie, quàm ſimplex lector poſſit aduertere: ſed ità tamen facit, vt dum vult Luterum etiàm turpitèr à ſeipſo diſſentientem tueri, ſuam ipſe prodat turpitudinem: ſicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuiſſe, nō eſſe reſiſtendum magiſtratui, deindè tamen à Iureconſultis ſecùs edoctum, alitèr docuiſſe & ſenſiſſe, & id quidē ex legi-

egibus pollicitis. Quid dicis Sleidane? Itáne iam apud Luterum & te ac tuî ſimiles aliquid valent in re tanta leges politicæ, cùm Luterus vos docuerit nihil recipiēdū, quod diuinis literis non ſit expreſsè compræhenſum? Sciebas Luterum pugnātia ſcripſiſſe & docuiſſe, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eū didiciſſe fateris. Et nō te pudet tuî & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicæ, cùm Luterus omnia reijciat, quæ in ſcripturis expreſſa non ſint? Quàm verò turpe eſt, eū vos ſequi Doctorē, qui à Iureconſultis demùm diſcere debuit, num Magiſtratui reſiſtere fas ſit, nécne, cùm ille longè anteà ſcripſerit, certum ſe eſſe, doctrinam ſuam non ſuam, ſed Chriſti, eſſe? Cū ergò anteà docuerit, ſicut tu teſtis es, Magiſtratui non eſſe reſiſtendum, & ea doctrina non ipſius, ſed Chriſti fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille alitèr docere potuit, aut vos alitèr docenti obtemperare? Hem, quò ruit cæca arrogantia, & veſana temeritas? Satiùs fuerat, clariſſimis Principibus veritatem ſimpliciter aperire, quòd nullam haberent iuſtam cauſam eius fœderis percutiendi, quandò Cæſar nihil iniquum ab eis petebat, ſed vt in religione idem ſecum & cum tota Eccleſia ſentirent, vndè ſalus pendebat totius Germaniæ, quam iſtud religionis diſſidium perdidit. Iam antè ruſtici ſeditioſi etiàm fœdus pepigerant contra Principes, & rectè ſe facere putabant, ſed eorum audaciam principes meritò repreſſerunt.

Sleidanus arguitur.

Incōſtantia Luteri.

Luterus vbì reſciuit Cæſarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Auguſtanis decreuiſſe firmitèr, in antiqua religione perſeuerandum, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicum fœdus tranſiērant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempè, Gloſſam in putatitium decretum Imperiale, & prǽmonitionem ad Germanos ſibi chariſſimos. In quorum vtroque cùm planè ſuo more bellicum canat, & ſeditiones concitet, tamen nequiſſima ſimulatione proteſtatur ſe nihil velle minùs. Nec ſatìs habet petulantèr incurriſſe in Pontificem & Eccleſiaſticos proceres omnes, ſed & Cǽſarem & Principes Catholicos omnes non dubitat appellare proditores, ac ſceleſtos vanoſq; nebulones &c. In Gloſſa vult perſuadere omnibus, Decretum Auguſtanum eſſe commentitium, ac falsò præferre nomē Cǽſaris; ſed

Luterus proſcindit Principes.

ris: ſed eam importuni hominis calumniam multa, eaque certiſſima, argumenta facilè refellebant. Nam præter alia, tot ſigillis Principum & procerum vtriuſq; ordinis Decretum illud obſignatum fuit, vt ſi Lutero ea in os congeſta fuiſſent, hauddubiò teterrimum ille animum actutùm exhalâſſet. Sed quid ille prodigioſus homo non auſus eſt ſcribere? Subſcripſerant illi Decreto ſiue per ſeipſos, ſiue per legatos, Cæſar ipſe & quinque Electores, Principes Eccleſiaſtici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberę 39. Hoc ergò Decretum miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Eccleſiam vocans meretricem, & multa blaterans de communione ſub vtraque ſpecie, cùm tamen in Aſſertionibus dicat articulo 16. neutram ſpeciem eſſe neceſſariam, ſed fidem ſolam hîc ſufficere. Porrò furore & amentia ebrius, ſcribit Eccleſiæ neque fidem habendam, neque morem gerendum, ſi quippiam præter vel extra verbum Chriſti loquatur aut inſtituat: nec aduertit à Chriſto dictum eſſe, ſi Eccleſiã non audiërit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus: & ab Apoſtolo vocari Eccleſiam columnam & firmamentum veritatis. Non igitur errat Eccleſia. Rectè enim dictum eſt ab Irenæo antiquiſſimo epiſcopo & martyre, lib. 3. cap. 40. Vbì Eccleſia, ibì & Spiritus: & vbì Spiritus Dei, illic Eccleſia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Chriſti procedentem nitidiſſimum fontem: ſed effodiunt ſibi lacus detritos de foſſis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Eccleſiæ, nè traducantur. Hæc ille. Quid verò vnquàm poſſit Eccleſia Chriſti ſtatuere extra verbum Chriſti, cùm ipſa certiſſimè habeat ſpiritũ Chriſti, manentem cum illa in æternum, & inducentem illam in omnem veritatem? Sed Luterus videns Catholicam Eccleſiam ſuis paradoxis planè contraria & docere & ſtatuere, omnem illi authoritatem abrogare voluit, vt ſolus inſanus Luterus audiretur.

Decretum Principum Catholicorum exagitat Luterus.

Matth. 18.

1. Tim. 3.

Iohan. 14. 15.

Multa quoquè deindè contumelioſè euomit in Miſſam & cæremonias. Nec veretur principes porcis comparare. Et hîc iam perſpicuè videre licet, quàm verum ſit, quod in ſua illa Auguſtana Confeſſione fatentur Luterani, ſe Miſſam retinere & vſitatas cæremonias ferè omnes, cùm Luterus in hoc quoquè libello

irri-

irrideat vtrunque Miſſæ canonem & cæremonias, & quidem valdè acerbè. Poſteà vbì ad eum locum Decreti venit, vbì cauetur, nè deincèps quiſquam doceat ſolam fidem abſque charitate & bonis operibus iuſtificare, mirè conuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud ſcio an vel Lucifer ipſe poſſit quicquā dicere arrogantius & inſolentius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini noſtri Ieſu Chriſti indignus Euangeliſta, quòd hunc articulum (Fides ſola abſque omni opere iuſtificat coram Deo) firmum atque inconcuſſum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Perſarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, Epiſcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus ſimùl cum ſuis dæmonibus, atque inſupèr habebunt ignem tartareum in capita ſua, neque grates vllas. Hic eſto meus Doctoris Luteri inſtinctus à Spirituſancto, verumq; ac ſanctum Euangelium.* Sed idem iſte Luterus in libro Viſitationis ſcribit, abſque pœnitentia nullam eſſe peccatorum remiſſionem, neque abſque pœnitentia remiſſionem peccatorum poſſe intelligi. Vbì autem non eſt remiſſio peccatorum, ibì certè non poteſt eſſe iuſtificatio. Vtrum ergò eſt ex inſtinctu Spirituſſancti? iſthúcne, an illud ſuperius? O Deus bone, quis tandèm miſerorum mortalium faſcinauit pectora, vt tam importuno ac impotenti monſtro, haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolo & Euangeliſtæ, ſuas animas credere non dubitârint? Quis, obſecro, vnquàm vel propheta vel Apoſtolus eiuſmodi verborum portentis vſus eſt? Poſteà adfert quoddam Ioannis Huſſi damnati hæretici vaticinium, quod ad ſe ait pertinere. Sed Huſſus & Luterus iam paritèr ſuæ temeritatis luunt pœnas, & licèt vterque Eccleſiam Romanam oppugnârit, tamen ea Eccleſia illis iampridèm extinctis manet, manſura etiàm vſq; ad ſupremum mundi diem. In altero libello, quem Præmonitionem inſcripſit, multò etiàm eſt inſolentior, impotentior & contumelioſior. Sed non eſt pius lector eius blaſphemijs onerandus. Reſponſum illi abundè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principum, & populi ſtudio fruebatur, proindeque nullius penſi habuit ſcripta omnia, adeoque & Eccleſiaſticos & ſeculares principes ac magiſtratus omnes incredibili mentis elatione contempſit. Cæſar eius improbitatem neutiquàm

Nota intolerabilē Luteri arrogantiam.

tuliſſet, niſì eum grauiſſima, eaque ferè perpetua bella retardâſſent. Edidit contra hunc Luteri libellum, ſcriptum quoddam lingua Germanica Ioannes Cochlęus, vir doctus & pius, & de Catholica fide optimè meritus, in quo inter cætera magna ſanè conſtantia, vtì & aliâs non ſemèl fecerat, obtulit ſe etiàm ſub periculo capitis, ad experiendum coram iudice cum quouis Luterano ſuper doctrina & actis Luteri. Sed neque tunc, neque vnquàm aliâs quiſquam eorum auſus fuit eius rei periculum facere, & cum illo in hanc iudicij diſceptationem venire. Cùm enim tum Luterus ipſe, tum eius ſymmyſtæ ex ipſorum editis libris planè conuincantur & hæretici & ſeditioſi eſſe, palamq; veniſſe contra omnia tum diuina tum humana iura, verbis quidem miram præ ſe ferunt iactantiam & confidentiam, ſed legibus experiri non audent, & neque ius, neque iudicem ferre vel volunt, vel poſſunt. Cùm ſit autem inuicta veritas, defendi facilè poteſt, nec Chriſtus deeſt pro veritate certantibus: indè ſit, vt Catholici pleriq; etiàm ſub vitæ periculo ſæpè ſe obtulerint ad diſceptandum cum noſtræ ætatis nouatoribus coram Magiſtratu: ſed timida nequitia, malæ conſcientiæ ſtimulis agitata, nõ audet in tam præſens ſe diſcrimen conijcere: ſcriptis interìm & apud miſerã plebeculam proijciunt ampullas & ſeſquipedalia verba.

Luterani non ſunt auſi experiri certamen cum Cochlæo.

Fuit verò hoc Luteri peſtilentiſſimũ atq; impudẽtiſſimũ mendaciũ, quòd in eadẽ Præmonitione ſępè iactitat Papiſtas probè ſcire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinã verum ac merũ eſſe Euangeliũ. Quod quidẽ ille faciebat, vt principes & populus tanq̃ vera aſſerẽti propenſioribus animis fidẽ cõmodarent. Contra hoc eius inſolens ſcriptũ ſcripſit quidam laicus Dreſdæ grauitèr & validè, cui Luterus ſuo more nõ Euangelico, ſed ſcurrili & ſatanico reſpondit conuicioſiſſimè. Titulus libelli eſt, *Contra ſicarium Dreſdæ.* Ibi inter cætera ſic habet: Nihil curo, quòd queritur (ſcilicet laicus, quem ſicarium vocat) in libro meo non ferè niſi maledicta & diabolos nominari. Hoc debet eſſe mea gloriatio, meuſq; honor. Sic & habere volo, vt deincèps dicatur de me, quòd plenus ſim maledicentiæ, criminationiſq; & execrationis in Papiſtas. Volo & decętero me aduersùs nebulones iſtos exercitare execrationibus ac maledictis vſq; ad ſepulturam meam, nec vllũ verbũ bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus

Luteri impudens mendacium.

Quid gloriaris in malitia? Vide hominem inſania ebrium.

bus ſic eis ad ſepulturam compulſabo. Sic ille miſer, hauddubiò obſeſſus à dæmone. Ecquid verò in his verbis eſt non planè barbarum, immane, & plus quàm ſatanicum? Quis vnquàm vir bonus ità ſcripſit? Et certè ad ſepulcrum vſque in Catholicos fuit maledicentiſſimus, cùm dicat Apoſtolus: Benedicite, & nolite maledicere. Quis autem vir fuit Luterus, vt tantum ſibi ſumeret? Dignus ille quidem, qui iuſto Dei iudicio ad tantam inſaniam & impietatem deuolueretur. *Rom. 12.*

Hoc ferè tempore Maria germana ſoror Cæſaris, coniunx quōdam Ludouici Hungariæ regis, qui quorundam infauſtis deceptus conſilijs, temerè cū paucis proceſſit obuiàm Turcarū ampliſſimis copijs, miſereq; perijt, in Belgium venit, ſucceſſura Margaritæ Cæſaris amitæ nupèr defunctæ in adminiſtratione ditionum omnium Germaniæ inferioris, ad Cæſarē pertinentium. *Maria regina venit in Belgium.*

Proteſtantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat conſtitutum. In eo ciuitatum legati renunciant, ſe nolle Ferdinandi regis electioni obſtrepere: quòd ſi ille contra Euangelium vi quippiam moliturus ſit, velle ſe ex fœderis Smalcaldici præſcripto omnia ſua ad defenſionem conferre. Principes verò Cæſari & Ferdinando ſcribunt, eam electionem ſe non poſſe approbare, quòd eſſet contra morem & libertatem Imperij. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Proteſtantium ſententia fuit. *Conuētus Francofurti.*

Ciuitates eædem magnoperè id laborabāt, vt Heluetij in fœdus adſcriberentur: ſed Saxo recuſauit, proptereà quòd de Cœna Domini non idem cum Luteranis ſentirent: Non enim volebat cum ijs hominibus quicquam habere commercij, quos ſciebat Lutero eſſe vel maximè inuiſos.

Ad penultimum menſis Auguſti diem Moguntinus Archiepiſcopus & Ludouicus Palatinus princeps diem conſtituerunt, quo agerent cum Proteſtantibus de pace componenda. Ventum eſt Smalcaldiam, miſſis vtriuſque partis legatis, ſed nihil confici potuit, excuſantibus ſeſe Proteſtantium legatis. Hæc animorum, præſertìm in religione, diſſenſio non latebat Turcarum principem, qui totis viribus in Germaniam ſeſe armabat. Egit quoquè Cæſar priuatìm per Guilhelmum Naſſouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, ſi qua poſſet concordię ratio iniri: ſed ille aiebat in ea ſe doctrina ad ſupremum vſque ſpiritum *Cæſar agit cū Saxone per legatos.*

permanſurum, quam Auguſtæ ſit profeſſus. Ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinàm ille princeps eam conſtantiam in Catholicæ Eccleſiæ doctrina retinenda declaràſſet.

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quorum eſt apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortiſſimè tuebantur, omnes conuehendæ annonæ aditus præcluſerunt. Ea res vehementèr Quinquepagicos afflixit, compulitque bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factum eſt. Cauſas eius belli graues & vehementes in literis ſuis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait ſilentiò ab illis fuiſſe conductas copias, culpamque omnem eius belli in eos conferre nititur. Sed non eſt hoc valdè turpe apud Sleidanum, mala fide in rebus narrandis verſari. Indictum eſt hoc bellum Tigurinis & socijs eorum die 4. Octobris. Itaque vtrinquè ſeſe ad arma parant. Tigurini longè præſtant humanis copijs & viribus: Quinquepagici cauſæ ſuæ æquitate freti, omnem ſpem ſuam in Dei auxilio collocant. Die 11. Octobris Tigurini apud Capellam monaſterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt, Catholici fugam ſimulant, vt in paratas inſidias hoſtem pelliciant. Mox ex inſidijs valido agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cæſi ſunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorũ incentor & caput Zuinglius, qui inuentus à duobus Catholicis adhùc ſpirans, interrogatusque num confeſſione expiare ſe vellet, mortuum ſe ſimulans, nihil reſpondit. Et illi quidem hominem non nouerant. Alius verò ſuperueniens, vt vidit miſerum, lœtale vulnus inflixit, detulitque ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatum proditionis & hæreſeos, flammis tradi iuſſerunt. Cæſi ſunt cum illo etiàm alij quidam apoſtatæ inſignes. Ferunt, Tigurinos quoſdam Zuinglij cineres domum abſportâſſe. Quid ni enim? Qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hæretici apud ſe cineres aſſeruarent. Eius vero mors vſqueadeò doluit Oecolampadio deſertori monacho, vt paulò pòſt à fœmina, quam inceſtis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertus fuerit. Vſqueadeò enim frigidum eſt hoc genus apoſtatarum, vt periculum ſit, nè præ frigore mori-

Quinquepagici Heluetij indicunt bellum Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

Nota.

Oecolampadius moritur.

moriantur, niſi quamprimùm lepidam aliquam puellam ſibi per ſummum ſcelus adiungant, cuius ſulfureis amplexibus incaleſcant illo igne, quem non Dominus Ieſus amator integritatis & virginitatis filius, ſed tartareus ſatan miſit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rursùs maiores inſtruunt copias, accitisque Bernatibus, ad triginta hominũ millia producũt in aciem. Occurrunt illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus conſtitit. Iterùm concurſum eſt infeſtis ſignis, Zuingliani cæduntur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorũ, flumen quingentos abſorbet, in conflictu ſeptingenti proſternuntur. Id prælium commiſſum eſt Octobris die 17. Peſſimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quòd plurimi à paucis in fugam turpitèr acti & ſuperati eſſent. Eamobrèm in auxiliũ adſciſcunt ſibi Baſileenſes & Schaffhuſianos & Sangallios, & Mulluſianos, eo conſilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quinquepagicos quid illi machinarentur, iubentque ſuos interulas lineas armis ſuperinducere, vt eo ſymbolo noctù poſſint alij ab alijs internoſci. Vbi ad pugnam ventum eſt, atrox fit prælium, iamq; Catholici non paucis amiſſis debilitari cœperant: ſed Deus, qui pijs nunquàm deeſſe ſolet, laborantibus opem tulit, adeò vt hoſtes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è ſuis deſideratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui ſcribant, vltima Octobris iterùm commiſſum eſſe prælium, multis Tigurinis occiſione deletis. Eſt apud Heluetios templum quoddam inprimìs venerabile & miraculis celebre, Deiparæ virgini ſacrum: Eremum appellant. Ad id templum Quinquepagici proceſſionem decreuerant, à ſenibus, pueris, fœminis, virginibus, omnique imbelli turba peragendam. Tulerunt hoc ægerrimè Zuingliani, iamque conſtituerant illam ædem euertere, & imaginem beatiſſimæ Virginis in fruſta conciſam, igni abſumere. Sed ille tam barbarus & à Chriſtiana pietate alienus conatus, multo illis ſanguine conſtitit, nec tamen voto ſunt potiti ſuo. In his prælijs cùm Zuingliani longè eſſent armis & milite ſuperiores, ſatìs euidentèr ſeſe declarauit ſuperni Numinis fauor, quo freti Catholici, præclaras ex eis victorias retulerunt. Habebant enim Catholici in exercitu ſuo ſacrificos ſuos, quibus ſua errata cõfiterentur, & quorum ſacrificijs quotidiè intereſſent, in quibus ſanè religioſè

Aliud prælium.

Tertium prælium.

Eremus apud Heluetios.

Pietas & deuotio Quinque-pagicorũ.

admodùm diuinum implorabant auxilium, vt oſtende-rent ſe non in armis, ſed in potentia Dei ſpem ſuam re-poſuiſſe. Conſtituerant etiàm xviij. viduas, quæ per vi-ces noctе ac die ſenæ ſempèr in templo D. Virginis ere-mitico pro exercitu deprecarentur. Ad extremum cer-tis quibuſdam conditionibus pax redintegrata eſt. Non dubium quin hac ſua conſtantia ſempiternam apud omnem poſteritatem ſibi laudem peprererint inuicti illi Catholicæ fidei aſſertores, cuius nomine ſeipſos & ſua omnia in extremum non dubitârint diſcrimen adduce-re, nihil prorsùs abſterriti neque multitudine neque potentia hoſtium, quòd ſcirent ſe cauſam fouere bo-nam, cui libentèr fauere ſoleát rerum omnium præpo-tens Deus.

Henricus Bullingerus ſucceſſor Zuinglij.

Zuinglio apud Tigurinos ſucceſſit Henricus Bul-lingerus, qui longo tempore ſolus ferè, vt ſuam decla-raret animi pertinaciam, Zuinglianum dogma libris editis propugnare non dubitauit, alijs interìm & metu ſe intra ſilentium tenentibus, & ſensìm in Luteri placi-ta diſcedentibus. Multos enim ea, quam diximus, Zuin-glianorum in Heluetijs ſtrages, à Zuinglij ſentẽtia abſ-terruit, & erant res Tigurinorum vehementèr afflictę. Zuinglianus quidam duos illos miſeros homũciones, Zuinglium & Oecolampadium, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repẽtè ſubtracti fuêre, vocat duo præclara Eccleſiæ lumina, quos tamen non ſolùm Ca-tholica Eccleſia, ſed etiàm Luterus ipſe non alio quàm hæreticorum loco habuit. Quòd autem de malis ho-minibus tam præclarè ſentiunt ab illis miſerè euerſi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud infe-ros: præſtaretq; nullam vnquàm haberi eorum men-tionem, quàm illos vel tenuitèr laudari. Eſt autem cer-tè prodigioſum valdè, illos homines dici Eccleſiæ lu-mina, qui vaſtiſſimas Chriſtiano orbi tenebras offude-runt. Oecolãpadius Baſileæ ſepultus eſt in ſummi tem-pli circuitu, eiq; etiàm inſigne poſitũ eſt epitaphiũ his verbis: D. *Iohannes Oecolampadius, profeſſione Theologus, tri-um linguarum peritiſſimus, author Euangelicæ Doctrinæ in hac vrbe primus, & templi huius verus Epiſcopus, vt doctrina, ſic vitæ ſanctimonia colendiſſimus, ſub breue ſaxum hoc reconditus iacet.* Ità apoſtata monachus, qui diù in inceſto vixit coniugio, & aliquot proles reliquit, orbemq; horren-dis blaſphemijs infecit, vocatur vitæ & doctrinę ſancti-

Væ qui dicis malum, bonum.

Epitaphium Oecolampadij.

monia

monia colendiſſimus, & verus Epiſcopus Baſileenſis, quaſi tum primùm Baſilea conuerſa ſit ad fidem Chriſti, quod certè illi vrbi vel maximè probroſum eſt. O quanta ignominia & dedecore afficientur iſti in ſupremo mundi die, qui etiàm poſt tantam iniquitatem eiuſmodi ſunt encomijs celebrati. Scripsère qdā de eoipſo Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno ſibi mortem inferre conatus ſit, ſed à ſuis impeditus, ſubita morte perierit. Zuingliani hoc negant, atquì eorū ſuſpectum eſt teſtimonium, præſertìm cùm iſti noui Euangelici non admodùm à pudendis etiàm mendacijs abhorreant: verùm vtcūquè ſit, ſi ſic mortuus eſt, vt Zuingliani ſcribunt, nempè in ſuo errore obſtinatus, infeliciſſimè mortuus eſt. Rectè enim ait ſcriptura: Mors peccatorum peſſima. *Pſal. 33.* Cùm Zuinglij & Oecolampadij mortem ex cuiuſdam Catholici viri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouiſſet, ità illi reſcripſit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lętitiam mihi attulit. Quanquàm enim dolendi cauſas reliquère nobis heu nimiùm graues, propter multa, quæ neque ſinè horrore eloqui poſſum, & nemini ſunt ignota, neque audire homines pij ſinè profundo gemitu debent: ſublatos tamen è medio eſſe tam immanes fidei Chriſtianæ hoſtes, tam accinctos ad Eccleſiæ excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendæ pietatis occaſionem, iurè gaudere poſſumus. Hæc ille vir tantus, cuius ſententia habet ſemperque habitura eſt pondus pręcipuum apud bonos omnes.

Zuinglij ſtudioſus quidam ſcribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quædam iam ſparſa fuiſſe ſemina, ſed diuturnam ibì & horribilem, in Zuinglianos præſertìm, perſecutionem eſſe motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciſcus multa laude dignus eſt, quòd has orbis peſtes, eorumque dogmata in ſuis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epiſtolis & carminibus, victis inſultabant, aiebantque iurè illos dediſſe pœnas ob iniurias Sacramento illatas. Et hoc quidem verum erat, ſed non decebat Luteranos iſthuc Sacramentarijs improperare, cum quibus iam Marpurgi pacti erant, vt deincèps à ſcriptis odioſis vtrinquè abſtineretur, & ipſi Luterani non minùs, atquè Sacramentarij, hęreſeos damnati erāt. Sed quid iſti ſeruarent pacta conuenta cū hominibus, qui fidē Deo datā *Luterani inſultant Zuinglianis.*

fallere non dubitârunt, cùm plerique poſt votū perpetuæ continentiæ palàm Deo nūcupatum, palàm ad nuptias tranſiërint? quas quidem nuptias Auguſtinus libro de Bono viduitatis, adulterijs dicit eſſe peiores.

Zuingliani fiunt Luterani. Multi tum ad Luterum à Zuinglianiſmo paulatìm deficiebant, & vſqueadeò Zuinglij & Oecolampadij nomen, tanquàm peſtilentiſſimorum hæreticorum, quales reuerà fuerant, execrationi habuêre etiàm ſectarij, vt ſcripta eorum prorsùs condemnârint. Quin & Bucerus verſutiſſimus apoſtata ſcripſit Tigurinis concionatoribus, Luteri ſententiam de ſacramento ſibi tolerabilem videri, quem illi contrà hortati ſunt, nè à tam manifeſta Sacramentariæ doctrinæ veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij ſententiam Bucerus hactenùs probârat: ſed ità tamen, vt videatur ſusque deque tuliſſe, vtcunquè de Sacramento ſentiretur, modò ipſi liceret ſuauitèr & mollitèr cum ſua Dalila viuere, & huius mundi voluptatibus frui. Quid enim aliud ſentiendum eſt de excucullato monacho, in inceſto concubitu tot annis putreſcente? Et, nisì fallor, huius viri calliditate effectum eſt, vt etiàm Argentinenſes, cùm ſuam confeſſionem Auguſtæ exhibitam copioſiùs expoſuiſſent, nō diù pòſt in fœdus Smalcaldicum tandèm recepti ſint. Videtur enim Bucerus ità vafrè illam Confeſſionem eſſe interpretatus, vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demùm viſa ſit. Et certè id ille ſæpiùs etiàm Heluetijs perſuadere conatus fuit mira verborum perplexitate, ſed illi hominem verſutum audire noluerunt.

Cōuentus Francofurti. Menſis Decembris die 19, Proteſtantes Francofurti rursùs conuenerunt, acturi de vlteriori ſui fœderis defenſione. Valdè illi ſoliciti fuêre rerum ſuarum, vt propemodùm ſuſpectos ſeſe reddiderint de mala fide, quaſi Euangelium ſuum nòn nisì armis defendi poſſe putârint, cùm tamen à Lutero didiciſſent, nè Turcis quidem reſiſtendum. Sed quis tandèm huius inauſpicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil contulerir fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volente dicemus. Rectè dixit Sapiens: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. *Prou. 21.*

Cetus eijcitur. Hoc anno haud procùl ab Harlemio, inſigni Hollandiæ oppido, eiectus eſt piſcis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, craſſus 30. oris tanta vaſtitate, vt pateret pedes duodecim.

ANNO

ANNO 1532. Cæſar Carolus comitia indixerat Spiræ, ſed ob Turcarum irruptiones tranſtulit ea Ratiſponam, vt eſſet propinquior Auſtriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interìm rursùm Cæſaris permiſſu quidam Catholici Principes egérunt de pace cum Proteſtantibus, qui tum Suinfurti ſuos conuentus habebant. Multa ſibi permitti volebant Proteſtantes, & cùm non poſſet certa concordiæ via inueniri, Norinbergæ alter indictus eſt conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaque Cæſare conſentiente in tanta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ ſancita eſt, & vt ad Concilium vſq; nulli fiat moleſtia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cæſar intra paucos menſes celebratum iri concilium. Multa coactus eſt pijſſimus Princeps ob temporũ calamitatem diſſimulare, hauddubiè nõ facturus, ſi tanta Turcarum vis in certiſſimum totius Europæ exitium Germaniæ non incubuiſſet. Vbì verò Proteſtantes Cæſaris hoc decretum acceperunt, obſequentiam & officium illi deferunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interìm Luterus & noui dogmatiſtæ animis erigebantur, quòd viderent magno ſe metu liberatos, Cæſare Turcico bello diſtento.

Hoc anno Chriſtiernus Danorum rex, ob Tyrannidem pulſus è ſuo regno, conſcripto milite, decimo exilij ſui anno conatus eſt amiſſas recuperare ditiones: ſed vbì in Noruegiam & Daniam venit, captus eſt parùm integra fide, cùm literis & ſigillis cautum ipſi fuiſſet. Miſſus indè in carcerem, ad ſupremum vſq; diem vitæ ſuæ manſit captiuus. Tandèm cùm populus videretur propenſis in illum eſſe animis, fertur præſentiſſimo veneno ſublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas, cui etiàm hoc acceſſit, quòd in Luteri hæreſin lapſus, in ea quoquè diem ſuum obijt. Poteſt ille regibus & Principibus eſſe exemplo, vt ſi rectè & ordine ſubditis ſuis imperare ac dominari velint, priùs ſuis affectibus ſuoq; animo dominari diſcant. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus. *Chriſtiernus Danus capitur à ſuis.*

Cùm Cæſar & Principes eſſent Ratiſponæ, certis affertur nuncijs, Solimannum innumeris inſtructũ copijs, in Mœſiam penetrâſſe. Dolebat barbaro & arrogantiſſimo Tyranno, quòd non longè antè cum igno- *Solimannus imminet Germaniæ.*

minia à Viennæ mœnibus depulſus & profligatus eſſet: famaq; erat, ea cauſa auctis copijs venire in Germaniā, vt Viennā maioribus viribus oppugnaret. Putabat enim vni ſibi ſummo iure deberi Romanum Imperium, qui Conſtantini potentiſſimi Græcorū Imperatoris ſedem occupâſſet. Præterea cùm de Carolo Cæſare mētio haberetur, vel literæ ſcriberentur, eum non Cæſarem, ſed Hiſpaniæ regem barbaro quodam faſtu appellare ſolebat. Porrò in certam ſpem victoriæ ſe vocari minimè dubitabat, quòd certò comperiſſet Germanorū inter ſe de religione diſſenſiones, quæ illi animos vehementèr augebant. Et reuerà actum fuiſſet de tota Europa, nisì communi omnium ſententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuiſſent. Quod quidem illi Tyranno præter expectationem euenit, qui Imperij ſui fines Ottomannorum principum more magis magisque prolaturus, Germaniam ſpe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercendo militi bella ex bellis ſerere, è veteri diſciplina inerti ocio neutiquàm eos corrumpi ſinere, ſi nitimos quoſq; tanquàm veros hoſtes armis in poteſtatem redigere. Eo inſtituto alternis annis ingentes copias educendo, multis gentibus bello ſuperatis, ſupra viginti Aſiæ atq; Europæ regna ſuo Imperio adiecêre.

Ottomannorū erga milites inſtitutum

Legati ad Solimannū miſsi.

Ferdinandus rex certior factus de Solimanni expeditione, tres legatos cum muneribus ad eum mittit, quos ille quidem humanitèr ſuſcepit, ſed nihil impetrârunt aliud, nisì vt caſtra ſequerentur. Cæſar interim proponit in comitijs Ratiſponēſibus, quanto in diſcrimine res ſint, nisì animis ad concordiam reuocatis, coniunctis viribus immani hoſti eant obuiàm. Tum verò principes legatique omnes propenſiſſimis animis pollicentur, ſe more Maiorum ſalutē publicam & communem omnium, maximeque Imperij exiſtimationem defenſuros. Itaque diſceditur, & vno omnes animo ad arma ſe parant. Cæſar ex Italia inſtructiſſimas Italorū & Hiſpanorum copias accerſit. Andreæ quoquè Auriæ maris præfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & onerarijs nauibus aduersùs Turcarum claſſem in Græciam traijciat. Clemens Pontifex ad id bellum immenſam auri vim contulit, & eo officio ſuum in Rempub. animum verè paternum egregiè teſtatus eſt, quanquàm exactiones ſacerdotijs & clero impoſitæ, nimiùm graues pleriſque viderentur. Galliæ & Anglię reges, itemque Heluetij, eius belli ſpectatores ocioſos ſe-

Clemens Pontifex confert pecuniam.

ſe præbuerunt: ſed ſi quid Germaniæ præter ſpem accidiſſet, nihilo meliori loco eorum quoquè res futuræ erant. Legatum Pontifex miſit Hippolytum Medicem Cardinalem, iuuenem naturæ & fortunæ donis longè ornatiſſimum, qui bello intereſſet. Fuit eius aduentus non modò Cæſari & Ferdinando, ſed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam præter ingentem pecuniam, etiàm multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullum interìm Cardinei cultûs faſtum præ ſe ferens. Eius pecuniæ parte quadam conducta ſunt octo millia equitum Hungarorum, quos ſe habiturum Ferdinandus promiſerat. Erant apud Ferdinandum duo, præter alios, duces admirandæ virtutis, quibus ſingulis ſingula vexilla honoris cauſa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris noſtri, quæ vel ferrea poſſent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tempus Vaiuoda Aloyſio Gritto, quem Turca illi ſocium reliquerat, negocium dat expugnandæ Strigonij arcis, quæ Ferdinandi præſidio tenebatur. Milites Germani eam oppugnationem aliquandiù fortiſſimè ſuſtinuerunt, licèt rerum propè omnium inopia laborarent, parumque feliciter cum Turcis nauali prælio manus conſeruiſſent, qui eis ſubſidio miſſi fuerant. Interìm in Auſtriam ex Italia venit Hiſpanorum ac Italorum non contemnẽda manus, ità vt Alphonſus Vaſtius Cæſaris dux egregius, pleroſque Italos, ſuperante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidem inuitus fecit, ſed ſic Cæſar iuſſerat. Indè Cæſar cum copijs Belgicis, quæ erant mirificæ, per Danubium à Ratiſpona Lincium deuehitur. Nunquàm tot naues, totque milites à Romanis vſq; temporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat conſalutantium acclamationes, tympanorumq; & cornuum ac tubarũ concentus. Ripæ quoquè fluminis equeſtribus & pedeſtribus copijs complebantur. Solimannus intereà vbì Belgradũ peruenit, Sauo amne multis ſimùl pontibus conſtrato, innumerabilem equitum multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit.

8000. equitum Hungarorum.

Copia Cæſaris.

Ex legatis Ferdinãdi & captiuis quibuſdam poſteà cognitum eſt, in exercitu eius fuiſſe ad quingenta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia. In ipſo itinere occurrit illi Guintiũ oppidũ, quod Nicolaus Lurixius parua ſuorũ manu cõtra tantã hoſtiũ vim defen-

500000 Turcarũ.

Guintium non poſſũt expugnare.

dere

dere non dubitauit. Circũdata eſt vrbs immenſo exercitu, aguntur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: ſed cùm tadèm eò iam res rediјſſet, vt immaniſſimi hoſtes propemodùm intra murum irrumperēt, ingens clamor à fœminis & pueris ſublatus, ferociſſimum militē prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerent. Vrgebant præfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortitèr pedem proferrent: ſed ijs planè detrectantibus, pugna finem habuit. Referebant Turcæ, ſe equitem diſtricto gladio ipſis vrbem inuadētibus minas intentantem in aëre conſpexiſſe, quem pleriq; piè crediderunt D. Martinum fuiſſe, qui Sabarienſibus, à quibus Guintium parùm aberat, omnibus dubijs temporibus ſempèr opitulari conſueuerit, licèt id rideāt hęretici, quorum impietas nos ad imploranda Diuorum ſuffragia multò etiàm magìs commouere debet. Scimus enim certa fide, illos iā Deo coniunctiſſimos quidlibet facilè ab eo impetrare poſſe. Dolendum eſt, ante tot ſecula in Vigilantio & alijs perditis hęreſum architectis damnatos errores, hoc æuo rursùm ab inferis in orbem reuocari, nec pudere Chriſtianos eorum probare dogmata, quorum eſt apud Catholicam Eccleſiā memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione diebus 23. hæſit Solimannus, & cùm vi expugnare non poſſet, quod mirum profectò fuit, certis tamen conditionibus tranſegit cum Nicolao præfecto, atq; ità non ſinè dedecore indè abſcedens, in Carinthiæ fines iter habuit.

Cùm adhùc apud Guintium eſſet, Ferdinandi legatos ſerica talari veſte & ſingulis argenteis pateris donatos cum literis ad Cæſarem & Ferdinandum remiſit. *Literæ Solimāni ad Cæſarem.* Erant illæ in oblongo & peranguſto dentatæ chartę volumine aureis atq; cæruleis literis Arabicè conſcriptæ, obſignatęq; aureo ſigillo, & ſacculo purpureo incluſæ, tantis inuolucris barbari vaniſſimique regis ſuperbiam præferentes.

Summa literarum erat, ſe Ioannis Vaiuodæ amici ſui ac beneficiarij vlciſcendi cauſa in Pannoniam veniſſe, ipſorumq; ditiones infeſto exercitu vaſtaturum, & de totius orbis imperio cum eis pręlio decertaturum. Hæc quidē ille & alia multa ſuperbiſſimè, quæ tamē poſteà, præſertìm quòd ad pugnam conferendam attinet, non *Bōbardæ currules.* præſtitit. Habebat in exercitu ſuo tormenta ænea currulia circitèr trecenta: caſtra plena erant omnis opulentiæ,

lentiæ, ſecuritatis, ſilentij, diſciplinæ: vniuerſus exercitus veruecinis carnibus atq; oriza affatìm reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit auſus rectà proficiſci ad Cæſarē, cuius exercitus magna alacritate eius aduentū ad Viennam ſuſtinebat. Nè tamen abſq; Germaniæ clade diſcederet, miſſus eſt Caſonus dux ſtrenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longè lateq; depopularentur, & ſummam Germanis calamitatem ſua crudelitate adferrent. Non defuit Caſonus Solimanni votis: fit magna paſsìm in agris & pagis cædes hominū: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem paſsìm miſeri, ſenes inualidi, fœminæq; catenis & laqueis tracti, equorum curſum adæquare coguntur, infantes pueri ſimul cum ædificijs exuruntur. Ad Lincium vſq; oppidum, vbì tum erat Ferdinandus rex, ea barbarorum rabies progreſſa eſt. At vbì multa onuſtus præda eodem ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire cōtendit, in noſtros pedites & equites incidit, qui diuerſis in locis eius reditum opperiebantur. In ipſo autem itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri eſſent, immanis barbarus crudelitèr occidit. Progreſſus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominum ſtrage edita, ipſe quoquè Caſonus fortiſſimè pugnans cæſus eſt. Qui ſuperfuêre, paulò pòſt in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati ſunt, captis tamen nonnullis, qui in ſeruos venderentur. Poſtremi, qui effugerant Germanos, Hungaros ſenſêre longè infeſtiſſimos, qui etiàm fugientes per ſexaginta ampliùs ſtadia, terga cædētes, perſecuti ſunt. Ità in diuerſis locis ad octo ferè millia periêrunt. Quidam multò plures perijſſe ſcribūt. Iam Solimannus ad Gratiam contenderat. Cæſar verò ad Viennam caſtra poſuit, non detrectaturus prælium cum hoſte ſuperbiſſimo: ſed fruſtrà illius aduentum præſtolabatur. Ferunt eum à quibuſdam Chriſtianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam ſubiret, quòd Germania omnis in armis eſſet. Nec tum ſolùm, ſed etiàm aliâs conſtat, Turcas, cùm iam in magno diſcrimine verſarentur, à Chriſtianis, vt ſibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortaſsìs ſint, re autem vera minimè ſunt Chriſtiani, qui plùs Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm rebus Chriſtianis fauere videantur. Solimannus itaque, licèt equitatu noſtros multis modis ſuperaret, eſſetque alio-

Cædes, rapina, incendia.

Turcæ à noſtris trucidantur.

Turca detrectat prælium.

alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus, non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed (quod maximè dolendum
80000. eſt) plus quàm triginta millibus Chriſtianorum in fœdiſſimam ſeruitutem (vt ferebatur) abductis, præter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârant, Conſtantinopolim ex turpi fuga ſempiternam ſecum ignominiam reportãs, ità diſceſſit, vt identidèm reſpectaret, an Cæſar à tergo ſequeretur. Sic immanis ille Tyrannus intra pauciſſimos annos bìs Germanorum è finibus cum dedecore profugit, pugnante hauddubiò pro pijſſimis principibus Carolo Cæſare & Ferdinando rege, quos omninò extinctos voluit, Deo Opt. Max. quem illi ſempèr religiosè coluêre, maximo ad omnem poſteritatem veræ pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeãt. Nam tametſi in hoc bello habuit Cęſar deſcriptorum peditum nonaginta, & equitum triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos, præter equitum quoquè & peditum miniſtros, quorum erant non contemnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quàm præpotentis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cæſare fuit ſingularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè ſingulari ſempèr ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus eſt. Vbì verò Cæſar de Solimanni diſceſſu cognouit, in Italiam cum aliquot Germanorum & Hiſpanorum millibus proficiſci inſtituit, plurimùm deprecante Ferdinando, vt tanto exercitu vterentur ad opprimendum Vaiuodam, quem Solimannus Hungariæ regem conſtituiſſet. Verùm Cæſar multis de cauſis, tum quòd hyems ſubeſſet, tum quòd peſtis atrox in caſtris atq; adeò in ipſa aula multos quotidiè raperet, in propoſito diſcedendi permanſit: ſic tamen, vt Italicas copias omnes relinqueret, quæ Auſtriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererent. At verò Itali excitata ſeditione, ſublatisq; vexillis, ſummo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Chriſtianorũ capta.

Turca fugit.

Exercitus Cæſaris.

Cæſar abijt in Italiam.

Interìm dum Cæſar in Italiam parat iter, Andreas Auria cum ingenti claſſe aduersùm Turcos proficiſcitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduẽtus certiſſimam videbatur cladem allaturus, niſì à Venetis quibuſdam de Auriæ aduentu certiores facti, matura omninò fuga ſibi conſuluiſſent. At nihilominùs oppida aliquot

Andreas Auria aliquot Græ

quot Græciæ, egregiè profligatis Turcis, Auria expu- *cię vrbes*
gnauit, longè maiora damna daturus Solimanno, pro- *expugnat*
cùl à Conſtantinopoli in Germania bella tum gerenti,
ſi Veneti, quorum erat inſtructa admodùm claſſis, ſuas
vires cum Cæſaris copijs coniungere voluiſſent. At illi
fœdere cum Solimanno icto, quò minùs id facerent, ſe
prohiberi aſſerebant. Non defuiſſet tū occaſio rei apud
Conſtantinopolim quoq; & alibì benè gerendæ, Gręcis
præſertìm Chriſtianorum aduentum, ſuiq; è duriſſima
ſeruitute liberationem auidiſſimè pręſtolantibus, Soli-
manno verò longiſſimè à Conſtantinopoli poſito, ſi
Chriſtiani Principes coniunctis viribus ſęuiſſimum ho-
ſtem opprimere voluiſſent. Nulla ergò re magìs auctæ
ſunt Ottomannorum vires & potentia, quàm Chriſtia-
norum inteſtinis odijs, bellis & ſimultatibus, quæ ple-
runquè ex rebus friuolis trahunt originem, dum alij
alios excellere volunt, nec contenti ditionibus ſuis, ali-
enas inuadunt, aliaque bella ex alijs ſerunt propter Me-
um & Tuum.

Cùm Ratiſponæ Comitia adhuc haberētur, publi-
cè proſtabat ſcriptum quoddam valdè impium, hac in-
ſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri* VII. *Michaelis Serueti* *Michaëlis*
Hiſpani. Nefarios cumprimìs & inauditos hoc opus cō- *Serueti*
plectebatur errores, dataq; opera eſt à Cęſaris confeſſa- *impiū ſcri-*
rio, vt ſupprimeretur. Verùm eodē tempore homo Ger- *ptum.*
manus è terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, qui bien- *Ioannes*
nio Luteri diſcipulus fuerat Vuittenbergæ, eoſdem ſe- *Cāpanus.*
ſe de ſumma Trinitate errores aſſerere nō dubitauit. At-
qui Luterus, tametſi in eum calamum ſtrinxit, tamē ad
tantam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm non eſt
veritus ſcribere libro aduersùs Iacobum Latomum, ſe
odiſſe vocem Homouſion, quam etiàm dicit non rece-
ptā à multis, iiſq; præclariſſimis: quin & Hieronymum
ait queri, neſcire ſe, quid veneni lateat in ſyllabis & lite- *Luterus*
ris. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mētitur. *mentitur.*
Is enim in quadam ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi
dubitat, non de Homouſio: immò verò etiàm per Ho-
mouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat.
Porrò Luterus hocipſum in Arrianis probat, quòd no-
luerunt Homouſion, quam dicit prophanam vocem,
recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypoſtaſis
vocabulo hæſitat, indè accidit, opinor, quòd Hypo-
ſtaſis Græcis ſubſtantiam ſignificat, ſed à Theologis in
rebus diuinis pro perſona accipitur. Et vna quidem
eſt

eſt diuinitatis ſubſtātia, perſonæ verò tres. Habuit itaq; ea dictio Hypoſtaſis quandam amphibologiam, vt à maleuolis & de ſubſtātia diuinitatis, & de perſona poſſet accipi. Quamobrèm etiàm reprehenduntur à D. Baſilio Epiſtola 64. ad præcipuos in Neocæſarea, qui D. Gregorij Neocæſareeñ Epiſcopi verbis, quibus contra ethnicum diſputans, hypoſtaſin pro ſubſtantia præter aliorum Patrum morem vſurpârat, ad ſtabiliēdum impijſſimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò auſus eſt quidam Poëticus Theologus tres ſummè adorandas perſonas, tres Chimæras dicere, prouocatus audacia Luteri.

O ſcelus.

Scriptum Bugenhagij.

Hoc anno ſcripſit Germanicè librum Iohānes Bugenhagius Pomeranus, excucullatus monachus, cōtra Catholicos, quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures.* Illum apoſtatam Vuittenbergenſes ſuum paſtorem & ſuperintendentē vocant. Is liber ſcatet maledictis, mendacijs & calumnijs, vt agnoſcas ſpiritum Luteri quinti Euangeliſtæ. Impotentèr incurrit in Epiſcopos, quòd populo calicem ſubtraxerint: damnat quoquè Miſſæ ſacrificium, perindè àc ſi Eccleſia ab impuris apoſtatis diſcere debeat, quo ſint ritu & ordine Sacramēta adminiſtranda. Idem Apoſtata profectus quandoquè ad amplas quaſdam ciuitates, præſertìm maritimas, nō abſq; tumultu & ſeditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata ſparſit in vulgus rerum nouarum auidum, Eccleſiasq; Lutericas ſpiritu illo quo plenus erat, conſtituit & cōfirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & ſinu Baltici maris emenſo, non quidem abſque tempeſtatis periculo, littus Cimbricæ Cherſoneſi attigiſſet, non eſt veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euangelion, ego nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onuſtus opibus redijt Vuittenbergam, ſuauitèr & mollitèr illic perfruens rebus tam præclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ ſuæ dolos haud obſcurè prodidit delirus ſenex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inſcriptum, grauitèr & eruditè catholicos defendit Michael Vehus Doctor Theologus, profeſſione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiſcopo Moguntino à conſilijs. Principiò obijcit illi apoſtatæ maledicendi & conuiciandi libidinem: deindè oſtendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamentum eſt veritas:

vox digna deplorato apoſtata.

qua

qua ille prætermiſſa, librum orditur à mendacijs. Itaq; nos eius calumnias domum remittemus, donèc ſua ꝓbet mēdacia. Quòd ſi verò neſcius eſt, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatim id eum docebimus. Primò quidem planum faciet, Calicem ex Chriſti mandato ab omnibus neceſſariò ſumi oportere, id quod ille adhuc cum ſuis neq; fecit, neq; facere vnquàm valebit. Sed eſtò: Sint hæc ad omnes dicta à Chriſto, Bibite ex eo omnes: at tum quoquè docere debebit, ea verba neceſſarium habere præceptum. At ſi hîc ſuos cōſulat, inueniet ſuæ ſectę primarios id negare, dicereq; Chriſtum neq; alteram, neq; vtranq; ſpeciem ſumendam præcepiſſe. Deindè ſi hoc quoquè ponamus, ea verba habere neceſſariam præceptionem, iam illud nihilo minùs teſtatum faciet, quòd ad ſingulos ſpeciatìm, non ad omes generatìm, dicta ſint, ſicut illud, Creſcite & multiplicamini. Atquì hoc etiàm conceſſo, dicta ea eſſe ſpeciatìm ad ſingulos, porrò illi probandum venit, etiàm omnia huius præcepti verba ad ſingulos pertinere. Sunt enim hîc multa, Conſecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriam eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet, nisi conſecrandi munus velit etiàm ad ſingulos ruſticos pertinere. Quòd ſi verò hoc quoquè illi permittatur, tamen reſtat adhuc probandum, Chriſtum accedente neceſſitate & periculo, non reliquiſſe præceptum hoc nobis liberum, neque Eccleſiam tali occurrēte caſu hac eſſe authoritate præditam, vt eiuſmodi poſſit edere conſtitutionem, qua id periculi euitetur. Hæc quidem ille in principio huius prolixi operis contra Pomeranum apoſtatam acutè & penſiculatè, ad quę non facilè reſpondebit vnquàm tota colluuies horum nouatorum.

Quæ probanda ſint illis, qui Calicem volūt porrigi oportere.

Eodem anno ſcripſit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgenſem, neq; id clàm, ſed publicè, licèt ſecùs Marpurgi conuentum eſſet, hortaturque illum principem, vt ſibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è ſua ditione profliget. Moleſtè hoc tulerunt Tigurinæ Eccleſiæ miniſtri, ſcripſeruntque etiàm ipſi eidem Principi, pro ſuis ſymmyſtis illum deprecā. tes. Miſerunt quoq; illi libellum Bertrami presbyteri de corpore & ſanguine Chriſti, quem quidam Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt ſciret tota Germania, quàm antiquum ipſi dogma ſequerentur. Bertramus ille monach' fuit anno ſalutis 830. aut paulò poſteriùs.

Luterus contra pactū ſcribit in Zuinglianos.

Zuingliani ſe tuentur.

Et quanuìs non admodùm ſit vetuſtus, nec magni momenti author, tamen hunc idoneum iudicârunt Zuingliani, quem nobis tanquàm prodigioſę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerent, cùm ipſi interìm innumeros ſanctiſſimos Patres habeant contemptui, licèt hinc indè ex illorum ſcriptis quædam in ſpeciem proferant, vt indoctis hac fallacia imponāt, quæ tamen vix vnquàm ſyncerè & integrè, ſed potiùs malè detorta proferunt: immò etiàm ſæpè contra ſuam conſciētiam aiunt eos ſenſiſſe & ſcripſiſſe, quæ tamen neq; ſenſère, neq; ſcripſère vnquā. Caueat ſibi, cui ſalus ſua cordi eſt.

Iohannes Saxoniæ dux moritur.

Per id tempus, quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl Vuittenberga exceſſit è viuis Saxoniæ Dux Iohānes, Luteri patronus. In eius funere duas ad populum conciones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicum. Eas quidam catholicus ſcriptor ità confutauit, vt oſtenderit pudendam Luteri inconſtantiam, quæ in illo homine prodigioſa fuit, meritò cordatos omnes abſterrere debere, nè eius doctrinam complecti velint. Piget referre ineptias, quibus Saxonem ipſi Chriſto videtur velle cōparare, tanquàm inſtàr Chriſti pro omnibus, putà Luteranis, biennio anteà Auguſtæ mortuus fuerit, cùm tamen ibì corpore mortuus non fuerit. Quòd ſi ſentit, Principem illum animæ mortem illic oppetijſſe, ea quidem horrenda mors eſt: nec obſcurum eſt, Auguſtæ eum palàm ſubſcripſiſſe cōfeſſioni Luteranæ, quæ reuerà non poteſt non mortem adferre ipſam approbantibus. Succeſſorem habuit Iohannem Fridericum filium, Lutero impensè fauentem.

Eum Luterus cōparat Chriſto.

Ante annos aliquot, cùm Luterus primùm ſcribere cœpiſſet, inter alia edidit etiàm librum de decē præceptis. In eo vehemens eſt contra Vualdenſes ſiue Pighardos, quòd illi Germanis affingerent idololatriam propter cultum & venerationem ſanctorum. Et quia loca ſcripturæ, quibus vnus Deus adorari iubetur, inſulsè pro ſe allegabant, vocat eos impios ſcripturæ peruerſores, & ſubdolos calumniatores pietatis noſtræ: quæ nos verba & in illū, & in ſectarios omēs rectiſſimè retorquere poſſumus. Eodem libro hæc addit: Omnes ſancti omīa poſſunt, & tantum tibi per eos à Deo datur, quantum credis te accepturum. Scripſit etiàm concionem de Pręparatione ad mortem, in qua hortatur ęgrum, vt inuocet omnes angelos, præcipuè propriū, item Chriſti matrem, apoſtolos & ſanctos omnes, eos præſertìm, erga

quos

uos ſpecialem ſentiat animi deuotionem. At non diū
ōſt de ſanctis admodùm cōtemptìm ſcripſit, inter alia
icens, Sanctos, dum viuerent, fuiſſe ceu gemmas quaſ-
am, mortuos verò, eſſe velutì ligna quædā, immò mera
ola, & quicunq; eos venerarētur. At nunc rurſùs homo
iconſtantiſſimus in altera concione funebri, multa di-
ens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm
reciosa ſit in conſpectu Domini mors ſanctorum eius,
uàm in maiori precio habeat ſanctos defunctos, quàm
i carne degentes, &c. Spectatum admiſſi riſum teneatis
mici? Quis enim non rideat tale portentum?

Eodem anno noua Oceani rabies Phriſones, Hol- *Inundatio aquarum.*
andos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit.
'auloantè Franciæ & Angliæ reges Boloniæ & Caleti
œdus percutiunt, quod meritò ſuſpectum eſſe potuit
Carolo Cæſari multas ob cauſas; quas commemorare
ihil opùs eſt. Vnum certum eſt, vt alibì dicemus, nō diù
ōſt nouum bellum inter Cæſarem & Gallum exarſiſſe,
identibus Turcis & hæreticis, quibus ea ſummorum
rincipum diſcordia, ad agendas res ſuas inprimìs op-
ortuna fuit.

Cæſar poſtquàm in Italiam venit, cum Clemente *Cæſar Bononiæ cū Pontifice loquitur.*
'ōtifice Bononiæ ſæpè familiaritèr collocutus, de Cō-
ilio indicendo inter alia, vt erat Proteſtantibus pollici-
us, egit. Verùm Proteſtantiū concionatores etſi verbis
Conciliū petere viderentur, re ipſa tñ nihil petebant mi-
ùs. Nam eiuſmodi illi habere volebant Conciliū, qua-
e nulla vnquàm ætas apud catholicos vidiſſet. Atque
oſteà res certa declarauit, quàm illi Cōcilia nihili pen-
lerent, ſpreta authoritate & ſentētia concilij Tridētini,
quod tñ certè fuit eiuſmodi, vt cū quouis vel ante mille
nnos celebrato conferri poſſit. Sed de hoc ſuo loco.

ANNO 1533. Henricus eius nominis VIII. *Henricus Anglus repudiat Catharinam reginam.*
Anglorum rex, à quibuſdam improbis adu-
latoribꝰ malè perſuaſus, repudiauit Catha-
rinam Ferdinandi Hiſpaniarū regis filiam,
& Caroli Cæſaris materteram, quam an-
nos ampliùs viginti in matrimonio habu-
erat, præſtanti ſanè pudicitia & ſingulari humanitate
modeſtiaque reginam, duxitque Annam Bolanam ſiue
Boleniam, in aula reginæ liberiùs educatam. Ferunt
quendam eximium Angliæ procerem, Gallicis captum
muneribus & auro, perſuaſiſſe Henrico regi, iurè ac
meritò repudiari poſſe, immò & debere Catharinam.

Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæſari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs abalienatus, cum Franciſco Gallorum rege arctiſſimo fœdere copularetur. Aliquandiù cauſa diuortij huius Romæ ventilata, eò tandèm adduxit Clementem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret ſententiam, minareturque ei Excommunicationis fulmen, nisì intra certum tempus, reiecta Anna, Catharinam reciperet. Verùm Henricus à ſuo propoſito nulla ſe paſſus eſt ratione deduci. Quæ res tandèm Angliæ regnum florentiſſimum in multas coniecit calamitates & clades, ità vt vſq; in præſens eius regni ſtatus ſit admodùm infauſtus ac turbulentus. Ex Catharina ſuſceperat rex filiam vnicam Mariam, quæ licèt compulſa fuerit renunciare regni titulo, poſtquàm Bolenia aliam regi filiam peperit, at poſteà tamen mira Dei prouidentia in Reginam procerum ſtudio electa, religionem Catholicā iam propemodùm extinctam reſtituit, & animo pluſquàm virili multa egregia eo in regno facinora deſignauit, vtì infrà dicetur.

Pontifex contra Anglum proſert ſentētiam.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipſiæ quoſdam è plebe Dominicis diebus ad vicinum pagū, qui erat ditionis Electoris Saxoniæ, confluere ad Cœnā, vt ipſi vocant, vtriuſq; ſpeciei, peſtem illam à ſuis ſubditis, nè ſerperet eius mali contagio, prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc moleſtum ciuibus eo morbo correptis: & quia Lipſia à Vuitenberga nō nisì ſeptem Germanicorum milliariorum interuallo ſeparatur, Luteri, ea in re quid agendum ſit, conſilium implorant. ille incunctantèr reſpondet, vt nihil hac in re agant contra conſciētiam, quam tamen ille ſatis nouerat eſſe erroneam, & ad Eccleſiæ Catholicæ ſententiam meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille ſcurra piiſſimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hoſtem Euangelij, ſatanæ apoſtolum, homicidam & raptorem. Iam ſeditionem Lipſienſis Senatus metuebat ipſis ſacratiſſimis Paſchatis diebus, quibus hæc Luteri Epiſtola venit Lipſiam, & à multis certatìm deſcribebatur: at tamen Senatûs Catholici ſtudio ſedata res eſt. Georgius Princeps vbì iſthuc comperit, conqueſtus eſt apud Saxoniæ Electorem, & is quidem viſus eſt minari Lutero, nisì ſe purgaret. verùm hocipſo magìs inflammauit Luterum ad iactanda in optimum principē atrociora conuicia.

Georgius Saxo perſequitur Luteranos.

icia. Et id fecit homo audax admodùm impunè, cùm am plerique etiàm Principes perſuaſum haberēt, nihil Lutero dici vel fieri, quod non eſſet planè Euangeli um. Sic ille prodigioſus Euangeliſta multos Catholi os vtriuſque ordinis principes audaciſſimè proſcidit, ecurè latitans in nidulo Vuittenbergenſi, ob bella per etua, quæ Cæſarem cogebant ab eius repreſſione aliò nimum cogitationesque ſuas omnes transferre. Dici atìs non poteſt, quàm ſeſe impudentèr iactitat, quòd pſe vnus omnium iam indè ab Apoſtolis ciuilium Ma giſtratuum & ordinum conſcientias cumprimìs lucu entèr confirmârit, inſtruxerit, & conſolatus ſit per ſin gularem Dei gratiam, ità vt neq; Ambroſius, neq; Au guſtinus hac in parte ipſi comparãdi ſint. Et certè mul ùm ille egit, vt perſuaderet Principibus & Magiſtrati bus politicis, res & facultates Cleri atq; monaſteriorũ urè ab ipſis vſurpari poſſe, vt etiàm multis locis factũ eſt: ſed quantùm indè creuerint opes Principum, res ipſa eſtatur. Quòd ſi verò hoc eſt confirmare & conſolari conſcientias Magiſtratuum, quod quidem nemo ſanus dixerit, non erit planè mendax Luterus, quippe qui hac n re vix parem habuerit vnquàm. Sic item alibì ſcribit, Euangelium ſuum luculentius & clarius eſſe, quàm fu erit temporibus Apoſtolorum, & Germanos ante ipſius doctrinam nunquàm verum habuiſſe Euangelium. Sed ea portenta verborum, hominis inſaniam produnt. Im mò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuolu ta tenebris, quàm vbì Luteri Euangelium accepit. Te ſtantur hoc tam variæ & monſtroſæ ſectæ, quæ in dies magìs ac magìs increſcunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquiſitione, comperit ho mines circitèr 70. Lipſiæ nolle vna ſpecie eſſe conten tos. Illos igitur intra certum tempus iuſſit vel animum mutare, vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Merſ burgẽſi & aliquot Prælatis & Doctoribus hortatu Prin cipis Georgij, vt poſſent in viam reduci, ſed ægrè duo admiſère in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerũt, quos Luterus ſuo more conſolatus eſt, egregiè interìm & fortitèr mentiens, vt talem decebat Euãgeliſtam. In ter alia enim auſus eſt ſcribere, Lipſiæ Euãgelium, ſan ctum Paulum, totamq; ſcripturam diuinam prohiberi & condemnari, hominesque ad eam abnegãdam & in feſtandam iuramento adigi. Multa ab illo improbiſſi mo homine pertulit ille inſignis princeps Georgius: &

Luteri inſolens iactantia.

In ſermone de deſtructione Ieruſalẽ.

Calũnia Luteri.

eſt certè dolenda res, licuiſſe homini importuno non ſolùm impunè, ſed etiàm multis applaudentibus, tam impotentèr & inſolentèr incurrere in virum tantę & dignitatis & integritatis. Et tamen non deſunt qui moleſtè ferant, ſi catholici tam improbum hominem, eiuſq; ſimiles ſycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicèt licere iſti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidem licere debet, vt pro tuenda veritate paulo liberiùs iſtorum effrenem conuiciandi, mentiendi & maledicendi libidinem perſtringāt. Quòd ſi verò tam ſunt quidam addicti Lutero & eius ſatellitibus, vt ferre nequeant ſi quid in eum aſperiùs dicatur, certè non paulò æquiores eos nobis fore non dubitamus, ſi legiſſent quibus illi ſe inuicèm emblematis ornant.

Cõtrouerſia inter Saxoniæ Principes.

Hac ferè tempeſtate fuit non minima diſſenſio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neq; id tamē ſolo religionis nomine, verùm etiàm quaſdam alias ob cauſas politicas. At verò quandoquidèm Electoris auus Erneſtus, & Georgij Principis parens Albertus, eum in modum commixtìm ditiones ſuas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non poſſet abſq; propriæ ditionis detrimento, lis ad arbitros delata eſt, quorum induſtria ſatìs prudentèr compoſita controuerſia omnis, eum habuit euentū, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum ſit, nè ſuis altercationibus, quæ religionis ergò ſuſciperētur, nomina & cauſas principū horum atq; vrbium ad ipſos pertinentium admiſcerent.

Anabaptiſtæ nidificant in Vueſtphalia.

Hoc anno ſensìm in Vueſtphaliam irrepſère Donatiſtarum reliquiæ, impij Anabaptiſtæ, quorum ſecta in multas partes, vt olìm Donatiſtarum, mirabilitèr diſtracta eſt, quemadmodùm & Luteranorū & Zuinglianorū, tametſi & ij & hæretici omnes noſtræ ætatis, ſua dogmata pleraq; ex Luteri fontibus hauſerunt. Eſt in Vueſtphalia oppidū inſigne, quod Monaſteriū vocāt. Eò tanquàm ad tutiſſimū aſylū (eſt enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorū hominum fæx, eo cōſilio, vt ibì quaſi Capitolium aut Sion ſibi conſtituerent. Quem autem ſucceſſum habuerint, dicemus paulò infrà.

Eodem anno deflagrauit Antuerpiæ, quod eſt celeberrimum Brabantiæ emporium, inſigne templū virginis Matris, incendij origine incomperta.

Cùm Cæſar veniſſet in Italiam, egiſſetq; cum Pontifice de Concilio cogendo, iamq; ex Italia menſe Martio nauigâſſet in Hiſpaniam, Pontifex legatum ſuū mi-

ſit

ſit vnà cum Cæſaris oratore ad Proteſtantes, qui illos certiores redderet de habēda Synodo Oecumenica. Vbì ad Saxonem venit legatus, ille cum reliquis Proteſtantibus deliberandi ſpatiū petijt, & facilè impetrauit. Verùm ſatìs poſteà ex reſponſo Proteſtantium apparuit, quale illi conciliū, quàm alienum ab omni ſuperiorum ætatum conſuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis, leges Pontificias & ſcholarum opiniones, vt ipſi vocant, quicquā hîc valere, immò & contra ipſum Pontificem Romanum tāquàm reum agi volebant, quòd ille Luterum iniquè damnâſſet, & multa alia, quibus id apertè declarabant, ſe nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem, prçter ſacram ſcripturam, ſed ità tamen, vt liceret ipſis eam pro ſuo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatiſtæ mirum in modum crepabant ſacram ſcripturam, cùm nihil minùs vellēt, quàm gnſiam ſcripturæ ſacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & deprauatis prauorū hominum iudicijs, ſed ex Catholico totius Chriſtiani orbis cōſenſu petere oportet. Et quidem veriſſimè dixit Apoſtolus, Litera occídit, ſpiritus viuificat. At iſti inhærent literæ, ad ſuas prauas opiniones plerunquè violentèr detortæ: mentem & ſenſum literæ floccipendunt: vndè igitur confutabunt hçreſes ab ipſis diſſentientes, quæ non minùs atquè ipſi ſcripturas crepant? Dicit Luterus ſe puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicunt Zuingliani, Anabaptiſtæ, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes in quibuſdā planè diſcrepant à Lutero. Quis hîc iudex erit legitimus, qui has dirimat controuerſias? Certè non nudus ſcripturæ textus, quem omnes iſti ad ſe rapiunt, & ſibi ſinguli potiſſimùm vendicant: ſed ſcripturæ genuinus ſenſus, quem ex Catholico orbis Chriſtiani cōſenſu longè ſecuriùs & certiùs accipimus, quàm ex inſanis hæreticorum cerebris.

Legatus Pontificis ad Proteſtantes.

Scripturæ ſenſus vndè petendus.

1. Cor. 8.

Quòd ſi illi vſqueadeò abominātur Pontificis Romani ſentētiam & authoritatem, quam vniuerſus orbis Chriſtianus ſempèr agnouit, ſuſpexit, & reueritus eſt: quantò nos iuſtiùs Luterum & eius generis peſtes execramur, qui iam olìm damnatas hçreſes reuocant in orbem, easq; in ſummi Dei ſingularē contumeliā non dubitant vocare purum Dei verbū, & puram Euāgelij doctrinā? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorū dogmatiſtarum verſutia, quòd ſuis principibus & magiſtratibus

Luteranorū verſutia.

perſuadere potuerunt, ſe nihil magìs petere quàm Concilium: & tamen cùm iam eſſet habendum concilium, iiſdem perſuadere, eiuſmodi non eſſe legitimum Concilium. His illi atq; aliis quibuſdam artibus mirè illuſerunt Germaniꝫ, & horrendū in modum permultos faſcinârunt, prodigioſa quadam incogitantia paſsìm ruentibus miſeris mortalibus in prꝫcipitia mortis ꝫternꝫ, ad quꝫ vocabantur ab iſtis animarū parricidis, licèt interim viderentur ſibi iam tādèm veram agnouiſſe vitam & lucem, & euaſiſſe laqueos & impoſturas Pontificias.

Sleidani ſtudium. Cuius generis multa leguntur in Sleidani cōmentarijs, cuius hoc præcipuum ſtudiū eſt, vt Luteri & hæreticorum noſtratium pernicioſa dogmata, dum lectorem incautum, hiſtoriæ voluptate captū, detinet, in totum orbem diſpergat, & plurimos inficiat, interim ſubindè impudentèr mentiens, neq; tam id ſpectans, quàm *Vanitas,* bona fide narret res geſtas, quàm vt ſuæ cauſæ patrocinetur. Qua quidem re apud cordatos & intelligētes homines id conſecutus eſt, vt hiſtoriæ eius tantum apud ipſos habeant ponderis, quātum debent eius hominis, quem nec pudet, nec piget identidèm egregiè mentiri. Et hoc ille facit libertate Euangelica, quæ iſtis permittit quidlibet, modò poſſint credere, ſola fide ſe iuſtificari apud Deum. Eſtq; hoc certiſſimum, iſtos homines nullius pudere mendacij, modò ſua dogmata apud imperitos rerum tueri, & catholicos vel maximè inuiſos reddere queant.

Hæc paulò fuſiùs eò dicta ſint, vt nôrit Lector, Cōcilium quidem ſæpè petijſſe Proteſtantes ordines, ſed fraude ſuorum cōcionatorum eò adductos eſſe, vt Concilium verum & legitimum prorsùs repudiârint, atque eiuſmodi duntaxàt voluerint, quod ipſorum concionatores ſuæ cauſæ iudicâſſent cumprimìs opportunum & accommodatum. *Conciliū quale Proteſtantes petierint.* Nam cùm in omnibus œcumenicis ſynodis ſempèr prima fuerit authoritas Romani Pontificis, iſti concionatores Pontificem prorsùs cogunt in ordinem, eumque rei perſonam ſuſtinere volunt, quod eſt impudentiſſimæ inſolentiæ, cùm non ſint neſcij, ſecùs in omnibus Concilijs legitimis actitatum eſſe, licèt ſuis Principibus & ciuitatum Magiſtratibus diuerſum perſuaſerint. Immò vſqueadeò Romanum Pontificem in odium & contemptum adduxerunt, vt apud omnes, qui Luteri & diſcipulorum eius dogmata complexi ſunt, non alio quàm ipſiſſimi Antichriſti loco habeatur,

beatur. Sic enim expedit iſtis Euangeliſtis, vt nulla ſit Romanæ ſedis authoritas, cuius pondere ſciunt ſuperiorum temporum hæreſes omnes mirabilitèr oppreſſas & eliſas.

Huius anni menſe Septembri Elizabetha, Annæ Boleniæ filia, naſcitur Henrico Anglorum regi, Maria Catharinæ Cæſaris materteræ filia, regni titulo ſe abdicare coacta, quæ tamen poſteà mirabili rerum permutatione in regnum euecta, hanc Elizabetham, quòd malè ſentiret de religione, captiuam detinuit, nec capitis diſcrimẽ, vt ferebatur, Elizabetha euaſiſſet, nisì Philippi Hiſpaniarum Catholici principis, qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus ſeruata fuiſſet. Atquì cùm paucis annis rerum potíta eſſet Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè inſtauràſſet, mortua eſt non ſine multa veneni ſuſpicione: porrò Elizabetha illi ſubſtituta, rursùs religionẽ mutat, aliquot Catholicos Epiſcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohãnis Caluini heretici Sacramentarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea ſola ibì graſſatur, ſed multiplex portentoſarum hæreſum confuſio illud opulentum regnum miſerè deuaſtat. *Elizabeth filia regis Angliæ.*

Hoc anno Clemens Pontifex rogatu Franciſci regis Maſſiliam profectus, nuptias Catharinæ ex iuniore Laurentio Medice neptis ſuæ, quam iam antè Henrico Valeſio Franciſci regis filio deſponderat, incredibili totius Galliæ ſtudio & alacritate celebrat, familiaritèr admodùm, idque crebrò, cum rege Franciſco colloquia miſcens. Ea verò res Caroli Cæſaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas præſagire videretur. At Pontifex, qui Cæſaris filiam notham domi ſuæ tanquàm nurum habiturus erat, regiæ quoquè & nobiliſſimæ ſtirpi ſanguinem ſuum inſerere maximè decorum arbitrabatur, communemque vtriuſq; & Cæſaris & Regis amicitiam ſibi colendam exiſtimabat, quemadmodùm deceret Chriſti in terris Vicarium, cuius eſt communem omnibus ſe parentem exhibere, cunctisque ſe ex rectæ rationis præſcripto præbere æquabilem. Præter materna oppida in Aruernis, centũ millia aureorum cum vnionibus multisq; gemmis & precioſa tori ſupellectile dotis nomine Henrico acceſſerunt. Poterant pleriſque, vtì etiàm accidit, eæ nuptiæ impares videri: ſed Franciſcus rex non fruſtrà putandus eſt *Nuptiæ Henrici Galliæ regis. Dos neptis Pontificis.*

Pontificis amicitiam varijs hominum ſuſpicionibus anteposuiſſe. Habebat apud ſe Pontifex vnicornis bicubitale cornu, aureæ cælatæ baſi incluſum. id regi Franciſco ad depellenda epulis venena dono dedit. Ferunt enim ſudare cornu, ſi venenum mẽſis inferatur. Rex inſigne aulæum rependit, Belgica arte affabrè elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali manſuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariadenus Barbaruſſa cum legatis tranſmiſerat. Vbì demùm Romam Pontifex redijt, alij atque alij eas nuptias alitèr atque alitèr interpretabantur, vt ſolent in libera ciuitate liberiùs interìm iactari ſermones in quoslibet. Cæſar interìm admonebatur ab amicis & ſocijs, vt à Franciſco rege ſibi caueret, qui conquieſcere minimè poſſe videretur. Erat enim rex ille præcelſo animo, nec facilè concoquere potuit eam ignominiam, quam in Ticinenſi pugna captus & in Hiſpanias abductus acceperat: & certè, vt infrà dicetur, non diuturna pace afflicto orbi Chriſtiano frui licuit. Hoc obitèr annotare libet, quanto illi in errore verſentur, qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentiſſimos reges in ſumma rerum omnium affluentia quietos eſſe non poſſe. Eſſent autem quieti, ſi ſuis affectibus & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum, dominari ex animo ſtuderent.

Luterus contra Zuinglianos.

Hac tempeſtate Luterus, contra Marpurgenſem pactionem, ſcribit Francofurtenſibus, nè communicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat ſe à defectionis ſuſpicione, atque interìm nihilominùs verſipellis homo Tigurinis miniſtris perſuadere nititur, Luterum verbis potiùs quàm re ipſa à Zuinglio diſſentire, quod tamen illi non crediderunt. Erat hoc in illo homine prodigioſæ cuiuſdam audaciæ, quòd cùm ſciret Luterum penitùs execrari Zuinglianos, tamen perſuadere Zuinglianis voluit, non diſſidere Luterum ab illis, niſì verbis. Quid autem iſti auſi non erunt, qui in re tam perſpicua præſtigijs quibuſdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines ſe id videre, quod vel maximè videant? Hi nimirùm ſunt, qui incredibili temeritate palàm aſſerere non dubitàrunt, hactenùs Germanos non habuiſſe verum Euangeliũ, ipſos demùm hoc in lucem protuliſſe. Et certè cùm tam impudẽs mendacium, cum intolerabili ſtultitia & amentia coniunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen

men innumeri illud haud ſecùs atquè ipſam Euangelij veritatem amplexi ſunt. Sed hac de re poſteritas iudicabit, nec ſatis mirari poterit, tantum potuiſſe verſuta ingenia apud homines Chriſtianos.

Zuinglianus quidam hæreticus Sebaſtianus Francus grãde ſcripſit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inſcripſit. Tres eius operis partes ſunt: Prima, ab Adam vſque ad Chriſtum geſta commemorat: Secunda, à Chriſto vſque ad coronationem Caroli Cæſaris: Tertia cæteris prolixior & exitialior, omni ingenij contentione oppugnat Eccleſiam Catholicam. Sed tanta fuit eius ſcripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magiſtratus Argentinenſis authorem quidem iuſſerit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit. At tamen per fraudẽ multa clàm ſunt diſtracta exemplaria, quæ leguntur à miſeris non minori pernicie quàm voluptate. *Chronica Sebaſtiani Franci.*

Hoc quoquè anno Luterani, vt propheticæ gratiæ opinionem ſibi conciliarent, multa ſpargebant in vulgus non ſolùm de iam iamque impendente iudicio extremo, ſed etiàm de certa eius die, cùm tamen Chriſtus ipſe dicat, De die autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, nisì pater ſolus: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemque ſupremo mundi die morituri, Euchariſtiam acciperent. At ea pſeudoprophetarum vana perſuaſio in riſum & ludibrium abijt, resque ipſa docuit, quàm ſint iſti præclari prophetæ. Accidit hoc Vuittenbergæ & in alijs nonnullis oppidis. Eiuſmodi terriculamentis etiàm Anabaptiſtæ libentèr imponere ſoliti ſunt rerum imperitis. Cautior longè fuit Manes vetuſtus hæreſiarcha, qui nè in ſuis vaticinijs coargueretur mendacij, ſi de futuris prædiceret, de præteritis prodigioſa figmenta contexuit. *Luterani prophetizant.* *Matt. 24. Mar. 13.*

ANNO 1534. menſe Ianuario Anabaptiſtæ audax facinus aggreſſi, Monaſteriũ Vueſtphaliæ metropolim occupârunt. In eam vrbem, quòd multo ſit Clero inſignis, tardiùs irrepſit Luterana lues. At vbi ea ſemèl irrepſit, ſensìm Anabaptiſtarum quoquè perdita fæx ſeſe, quadam vſa modeſtia, in id oppidum inſinuauit. Cumque paulatìm ſuum gregem increuiſſe cernerent, ſeditionem mouent, forum occupant, *Anabaptiſtæ occupant Monaſterium.*

cæte-

cæteris non magnoperè reſiſtentibus,ſiue quòd abhorrerent à fundendo ciuium ſanguine, ſiue quòd Epiſcopum, non longè ab vrbe peditatu & equitatu inſtructum, vererentur per eam occaſionem in oppidũ irruiturum. Porrò Anabaptiſtæ Magiſtratum loco mouent, & primò quidem eos,qui ipſis conſentire nollent,patiuntur abire cum rebus ſuis,non tamen eſculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus ſpoliàtos, ex vrbe exigunt,quotquot ab ipſorum ſecta abhorrerent,adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint,nec à conuicijs in abeuntes iactandis ſibi temperandum putârint,impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum peſtis ſibi perſuaſum habet, qui idem cum ipſis ſentire nolint, eos ethnicorum loco haberi oportere.Itaque non modò Catholicis,ſed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptiſtæ vrbem ſibi vendicant, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumque homines profligati & perditi ſibi vſurpant,funeſtũ aliquid hauddubiò in totius orbis perniciem meditaturi, niſì Deus illorum cruenta conſilia anteuertiſſet. Mouit ea res non immeritò Epiſcopum Monaſterienſem,vt de reprimenda ſceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Mouent loco Magiſtratũ.

Fuit in vrbe ſartor quidam natione Batauus, quem illi miſeri, miſerè ab illo tanquàm diuinitùs admonito deluſi, ſibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie perſuaſit inſanis, Deum ipſi per ſpiritum mandâſſe, vt rex fieret Iſraël & iuſtitiæ inſtàr Dauidis, & in totum orbem ſuæ dominationis iura proferret, perderetque omnes,qui ipſius fidem amplecti & iuſtitiæ ſubditi eſſe detrectarent. Non eſt dubium, quin ex Luteri ſcriptis multam hauſerint peſtilentiſſimi erroris occaſionem Anabaptiſtæ, vtcunquè eum diſcipuli eius excuſare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpiſſimam quandam carnis libertatem,omnes ferè humanas leges reſpuentem? Igitur ille ſartor promotus in regem,non defuit ſibi,quòd ad corporis voluptates affatìm explendas attinet. Duxit vxores multas, (nam plerunquè Euangelici omnes valdè ſunt eam in rem intenti,nè,ſi ſolis cubandum ſit, frigore enecti miſerè pereant: & hoc habent ex ſchola Euangeliſtæ Luteri) aulam regiam & proceres inſtituit, quorum eſſent diuerſæ functiones & officia, eosque & ſe quoquè holoſericis, aureis & argenteis

Anabaptiſtæ multa hauriunt ex fontibus Luteri

Sartor fit rex

Eius vxores.

Aula.

Proceres.

genteis veſtibus, quas è templis abſtulerat, ſplendidè *Veſtes.*
exornat: in capite gerit diadema triplici corona inſi- *Diadema.*
gne,ex auro lectiſſimo, catenamque auream gemmis *Pomum*
coruſcantibus conſpicuam: pomum item aureum, cui *aureum.*
exigua crux aurea eſſet infixa, cum hac inſcriptione, *Enſis au-*
Rex iuſtitiæ ſuper terram. Deniquè enſem aureum cum *reus.*
capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores quas
complures habuit, primariam,eiusque puellas mirifi- *Regina.*
co ſplendore afficit. Certos quoquè per hebdomadam
dies conſtituit, quibus audiret ciuium actiones & que- *Proceſſus*
rimonias. Cùm in publicum prodiret, ſtipatus erat au- *in publi-*
læ ſuæ proceribus & officiarijs: proximè eum ſeque- *cum.*
bantur in equis bini adoleſcentuli:qui à dextris erat,Bi-
blia & coronam geſtabat: alter euaginatū enſem.Certè
enim Anabaptiſtæ non minùs quàm Luterani Euange-
lium & ſcripturas crepant, nec alia ratione Melan-
chthon, cùm in eos ſcriberet, vincere eos potuit, quàm
Traditione Eccleſiaſtica,cùm tamen alioquì nihil extra
ſcripta diuina recipiendum blaterent Luterani. In foro *Thronus*
ſublimis ei collocatus erat thronus,aureo tapeto veſti- *in foro.*
tus. Ibì qui cauſam dicturi eſſent,priùs bis curuato po-
plite, deindè ſemèl proni in terram proſtrati, regem
venerabantur. Longum eſſet, prodigioſæ inſaniæ deli-
ramenta omnia enarrare, quæ in ea vrbe tum viſeban-
tur. Vt verò dogmata ſua longè lateque propagarent,
quoſdam in vicinas vrbes emitti voluit: quòd ità ge-
ſtum eſt.Propheta quidam tubæ cantu cōuocat omnes
ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad quatuor *Cœna re-*
hominum millia, cœnam inueniunt & elixis & aſſis *gis.*
carnibus inſtructam: diſcumbunt omnes,Rex & Regina
miniſtrant. Iam propemodùm peracta cœna, rex ipſe
panem ſingulis porrigit,his verbis: Accipite,comedite, *Nota in-*
nunciate mortem Domini. regina poculum porrigit, *ſaniam.*
dicens: Bibite,& annunciate mortem Domini. Quid ni
enim ſacerdotum ſibi munus vendicarent, cùm Lute-
rus docuerit omnes homines eſſe ſacerdotes? Sed eiuſ-
modi Euchariſtiæ integro, vt ipſi vocant, ſacramento
digni ſunt,qui in Eccleſiæ Catholicæ ſententia nolunt
acquieſcere, ſed calicem quoquè putant neceſſariò ſu-
mendum eſſe ab omnibus. Cùm autem comediſſent ij,
quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in
excubijs fuerant circitèr mille. Cœna abſoluta,Prophe-
ta ſupradictus ex editiori loco percontatur, nū omnes
Dei verbo morem gerere velint. Illis aſſeuerantibus,ait
eam

eam Patris eſſe voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittantur ex vrbe, qui doctrinam, quam ipſi eſſent amplexi, diſſeminarent. Deindè è ſcheda nominatìm recenſentur ad vigintiocto, è quibus ſex Oſnaburgum, totidem Cosfeldiam, octo Suſatum, & totidèm Vuarendorpium iuſſi ſunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis miniſtris & Apoſtolis ad profectionem deſignatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnandum rex ſurgit è menſa, ait ſibi quippiam à patre demandatum: militem proditionis accuſat ipſe, & ſuis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorando facinore funeſtas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Pòſt dimittuntur illi portentoſi Apoſtoli, quibus ſingulis ſinguli nūmi aurei à rege erant attributi, præter ea quæ eſſent victui parando neceſſaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non eſſet recepta doctrina, in perditionis teſtimonium relinquerent. Mira hæc ſunt omnia, & plena inſaniæ, & quæ vix creditura ſit poſteritas. Sèd quid nō faciunt homines veritatis lumine deſtituti, & malorū dæmonū potionibus dementati? Eunt illi inſani homines, vt iuſſi erāt, & ſuis quiſq; locis horrendos edunt clamores, homines vt pœnitentiā agant admonent, alioquì breui perituros: prætorium quoquè adeunt, coram magiſtratu veſtem humi expandunt, in eam aureum nummum quem diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ cauſa miſſos ſe teſtantur, quam ſi recipere velint, iubent facultates ſuas omnes in commune conferre: ſin minùs, hoc ſe nummo conteſtari, quòd pacem oblatā repudiârint. Iam enim veniſſe tempus illud à prophetis omnibus prædictum, quo Deus toto orbe velit coli iuſtitiam: & cùm rex ſuo functus officio, in orbem vniuerſum iuſtitiam propagârit, tum Chriſtum traditurum regnum patri ſuo. Habent Anabaptiſtæ in verbis & moribus pleraque, quæ miram prę ſe ferant religionem: ſed eſt reuerà genus hominum à malo dæmone miſerè faſcinatum & quaſi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpiſſimis flagitijs permixtam, re ipſa demonſtrent nō ex pietate, ſed inſania & dæmonum illuſionibus proficiſci. Capti ſunt autem Apoſtoli iſti, & primùm blandè, pòſt per tormenta rogati de ſua fide, vrbis munitione, & pleriſq; alijs. Inter cætera reſponderunt, ſe ſolos habere veram doctrinam, quemadmodùm Luterani quoquè cum ſuo grege, & Sacramentarij cum ſua factione, itemque ſingula-

Facinus prodigioſum.

Dimittit ſuos rex in orbem Apoſtolos.

Euangelium ſuum legati promunt.

Capiuntur Apoſtoli Monaſterienſes.

gulatìm hæretici omnes. Porrò vbì Apoſtoli, quos di-
ximus, à ſua ſententia deduci non potuerunt, capite
damnati ſunt, ſed vnus euaſit. Interìm vrbs Monaſteri- *Monaſterium obſidetur.*
enſis grauiſſima obſidione premebatur, & tandèm eò
redacti ſunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, co-
rioque & pellibus contuſis & coctis, panis loco vteren-
tur, rege interìm non ad neceſſitatem modò, ſed ad lu-
xum etiàm rebus omnibus abundante. Pleriſque verò
inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miſera-
ta calamitatem, dixit cæteris, non ſibi videri eam miſe-
rorum cladem Deo gratam eſſe. Id vbì Rex reſciuit, in *Rex reginam decollat.*
forum illam cum cęteris ſuis vxoribus producit, caput-
que illi præcídit. Ad tam pręclarum facinus aliæ can-
tillant, & gratias agunt cæleſti patri: Rex quoquè cho-
ream ducit, populo vt idem faceret, perſuaſo, cui vix eſ-
ſet quod ederet. Luterus per hoc tẽpus ſcripſit in Ana-
baptiſtas Monaſterienſes, de quibus agimus, & ea in il-
lis repræhendit mirabili verſutia & ſimulatione, quæ
ipſe docuerat. Inter cætera ſcribit, nullum eſſe errorem
tam abſurdũ & inconditum, quem non ſatanas perſua-
deat. Hoc quidem veriſſimũ eſſe, vel in ipſo Lutero cer-
nere licet, cuius ſunt multa tam fœda & pudenda &
abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil ma-
iorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem
potuiſſe inueniri, qui illius dictis fidem adhiberet, id
quod aliquotiès non fruſtrà à me repetitur.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſ- *Vrbs proditur.*
ſit, duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt, è quibus ille di-
dicit, qua via vrbs poſſet capi. Tũ verò Epiſcopus hor-
tatur obſeſſos vt ſe dedant, volens parcere multitudini.
Erant enim in vrbe non pauci, qui cuperent ſuæ ſaluti
conſultum: ſed rex duodecim duces creârat, quorum
opera fiebat, vt nihil poſſet populus ſeſe commouere.
At præſente rege oppidani per Bernardum Rotman-
nùm, qui in ea vrbe primò Luteri, poſteà Anabaptiſta-
rum Euangelium docuit, reſpondent ſe à propoſito mi-
nimè diſceſſuros. Ità ergò duce perfuga milites circitèr
quingenti per foſſam in vallum euadunt, occiſis vigilijs
portam minorem patentem inueniunt, vrbem intrant,
& aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi,
portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs *Vrbs capitur.*
omnibus irruentibus, fit atrox cædes hominum: par-
citur tamen quibuſdam veniam implorantibus. Rex &
Cnipperdollingus eo ipſo tempore capiuntur. Rot-
mannus

mannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatæ in ea vrbe veteris religionis, in cōfertos hoſtes deſperabundus incurrit, ab ijsque confoſſus, impiam animam ad ſtygias paludes tranſmiſit. Deindè Rex & eius conſiliarij Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menſes ludibrio & in vinculis habiti, anno M. D.xxxvj. horrendo ſupplicio exanimati ſunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti ſunt. Ad extremùm caueis ferreis illigantur ſinguli, & ad ſummam vrbis turrim ſuſpenduntur, rex quidem medius & ad hominis ſtaturam cæteris excelſior. Is fuit exitus hominum ſceleratorum, qui reuerà quiddam Gothicum, vel Cimbricum aut Vandalicum iam meditabantur, nisì Dei prouidentia, quæ nunquàm deeſt rebus humanis, illorum furioſa conſilia retardâſſet, & impios conatus perfregiſſet. At nec ſic tamen ea hæreſis extincta eſt, immò hodieque multis locis magno numero id genus hominum verſatur impunè quidem, ſed non ſine magno eorum apud quos degunt, periculo.

Supplicium regis &c.

Synodus Euangelicorum Conſtantiæ.

Huius anni menſe Decembri habita eſt Synodus paſtorum Euangelicorum Conſtantię. Bucerus eius habendæ author fuit, neſcio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum eſt de pace cum Lutero in Euchariſtiæ negocio componenda. Dici vix poteſt, quàm in id totus mira vafricie & verborum inuolucris, quæ Tigurini quoquè in ipſo repræhenderent, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cum Zuinglianis conciliari poſſent. Videbat id facilè aſtutus ille, quàm turpis eſſet & probroſa illa diſſenſio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos paſtores, ſed illi non venerunt: Porrò ſcripto ſuam ſententiam de Euchariſtia declarârunt, & quatenùs cum Lutero cōcordia poſſit iniri. Hoc ſcriptum Baſileenſes, Schaffhuſiani & Sangallenſes, itemq; aliquot Sueuici eccleſiaſtæ approbârunt, Bernenſes autem quædam in eo repræhendebant. Summa ſummarum, Non eſt pax impijs, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatiſtas ſectarios concordia conſtitui. Euocatus eſt ex hoc conuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirētur: ſed laboratū eſt fruſtrà. Vtraque pars ſuam ſententiam pertinacitèr tuebatur, nec Tigurini Buceranas præſtigias admittebant.

Eſa. 57.

Hac

Luterus de Miſſa angulari.

Hac ferè tempeſtate Luterus euulgauit ſcriptum longè peſtilentiſſimum de Angulari (vt ipſe vocat) Miſſa, conſecrationeque ſacerdotũm. In præfatione minas intentat de profligando rancido, vt ait, Chriſmate, raſisq; coronis. Ibì quoquè per Dei verbũ iactitat indulgentia abolitas, Purgatoriũ extinctũ, peregrinationes ſuppreſſas, & multas alias Papiſtarum idololatrias, & Dei Mammonæ cultus proſtratos: vt rectè in eũ competat illud ſcripturæ diuinæ, Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: *Prou. 2.* Itemque illud, Impius cùm venerit in profundũ peccatorũ, contemnit. *Prou. 18.* Sed quia non Dei verbo, ſed ipſius Satanę opera & hortatu multa ex iam dictis apud quoſdam Germaniæ populos profligauit, vt tandèm id totus orbis perſpicuè poſſet intelligere & videre, ipſemet in hoc libro ſeſe turpiſſimè prodit, aitq; ſe cum diabolo in diſputationem ingreſſum de Miſſa & quibuſdam alijs, tandemq; ab eo victum ac ſuperatum rationibus illius, illas ſe pro inuictis acceptâſſe: vt iam nemo tam ſtupidus & plumbeus ſit, quin vel digitis tangere poſſit eius infauſti hominis doctrinã, non Chriſti, vt ſolet iactare, ſed diaboli eſſe.

Diabolus vincit Luterum, & in ſuam adigit ſententiã.

Fatetur ibì diabolum aliquotiès ſibi noctù apparuiſſe, atq; ità afflixiſſe, vt ſibi planè mortẽ oppetiturus videretur: addit etiàm ſe perſuaſum habere, Oecolãpadium & alios quoſdã eiuſmodi ignitis ſatanæ telis & lanceis in ſubitariã mortẽ impulſos eſſe. Non eſt aũt diſputandum cũ malo dæmone, & neq; tunc ille mendacij parẽs audiendus eſt cùm vera dicit. Et tamen Luterus contra Miſſæ ſanctiſſimũ ſacrificiũ illum audiuit. Certè poſtq̃ hoc ille de ſeipſo ſcribit, eant iã in ſuas tenebras cũ illo à diabolo edocto Euangeliſta, quotquot eius dogmata ſequuntur, iactentq; putam doctrinã Luteri. nos non à diabolo, ſed à Chriſto & eius Eccleſia diſcere & doceri volumus. In eodem libro Papã vocat regẽ glirium, quæ contumelia etiam in Cæſarẽ & omnes catholicos reges, principes, magiſtratusq; redundat:

Luteri blaſphemiæ immanes.

Epiſcopos dicit fures Dei, ſacrilegos, ſacerdotes angulares, damnatos, fatuos &c. Miſſam vocat abominationem: tremendum altaris ſacrificium vocat ſtercus, lutum, ſordes, illuuiem, quod ipſe Lucifer dicere vix auderet: ſacros ordines dicit rancidũ putidumq; Chriſma. Quæ ſunt quidem eiuſmodi, vt nõ argumentis, ſed tormentis & ſupplicijs omnibus ſeueriſſimè & atrociſſimè vindicata oportuerit. Quis enim ſanæ mentis dubitare poſſit, hęc nõ niſi

à ſceleratiſſimo & longè impijſſimo pectore proficiſci potuiſſe? Vbì iam, obſecro, zelus ille eſt, quo Maiores noſtros præditos fuiſſe non ambigimus, qui certè tam blaſphemū & execrabilē hominē ne ad punctū quidē temporis, huius lucis vſura frui permiſiſſent? At noſtra ætas miro applauſu eius hominis dicta factaq; omnia excepit, quod ſanè quid mali portendat, & nos indiès experimur, & poſteri lōgè etiàm acerbiùs, vt verēdum eſt, experiētur. Verùm cùm hoc de Angulari Miſſa ſcripto Luterus pleriſq; ſuſpectū ſe reddidiſſet, quòd cum Zuinglianis & Vualdēſibus cōſentiret, Germanicè Epiſtolā edidit, qua lōgè etiàm horribiliùs in Miſſam debacchatur. Inter cætera ſic habet: Deus Chriſtianis omnibus eā mentē adſpiret, vt cùm Miſſæ nomen audiunt, exterreantur, & tanquàm contra ſatanæ abominationē cruce ſe muniāt. Quid verò hoc eſt aliud, quàm iuge Eccleſiæ ſacrificiū, quod omnes retrò ætates reuerentèr agnoſcūt, velle abolitū, quod tandèm Antichriſtus efficiet? Immò potiùs Chriſtiani omnes frontem atq; pectus crucis ſigno muniant, quotiès vel verbo vno Miſſam ſacroſanctam violari audiērint. Porrò ante non multos annos ſcripſerat Luterus in viſitatione Saxonica quædam in Miſſarum laudem, easq; viuis præcipuè vtiles dixerat. In Confeſſione quoquè Auguſtana & Apologia fatentur Luterani, apud ſe Miſſam ſumma cum reuerentia celebrari. Sed horum oblitus Luterus, dum Miſſam proſcindit, ſeipſum toti orbi luculentèr prodit, & quàm nihil ſuæ doctrinę fidēdum ſit oſtendit, dum de vna eademque re intra paucos annos tam longè diſpari ratione ſcribere non veretur. Atque eiuſmodi antilogiæ & pugnantes ſententiæ tam multæ ſunt in Luteri & eius ſimilium tenebrionum & ſectariorum ſcriptis, vt nemo illis enumerandis ſufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo ſe didiciſſe ea, quæ in Miſſæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipſo tanto magìs certi eſſe debemus, Miſſam Deo vel maximè gratam eſſe, quam alioquì non eſſet impugnaturus ſatan, ſi ſciret Deo inuiſam. Non enim ille damnatus & perditus ſpiritus ea infeſtat, quæ ſcit nolle Deum, ſed quæ in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Luterus imprecatur Miſſæ

Per hoc ferè tempus Sigiſmundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, ſeuero propoſito edicto, omnes Polonorum libros, qui Vuittenbergæ literis operam darent,

Poloniæ rex con.

rent, indè reuocat, alijsque, nè eò proficiſcantur, interdicit. Præuidebat ſapientiſſimus ille Princeps, ſi iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus ſemèl hauſiſſet, difficilè pòſt curari poſſe, immò illorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhùc religionis Catholicæ erat tenaciſſimum, infectum iri. Atque vtinàm ea ſeueritate alij quoquè Principes vſi fuiſſent: non tam latè ſerpſiſſent dogmata Luteri. *tra Luteranos.*

Hoc anno Pariſijs in ipſa aula regia atq; alijs eius vrbis & regni locis ſcripta quædam affixa fuère Zuingliani dogmatis, quibus ſacroſancta Euchariſtia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Frãciſcum regem vehementiſſimè commouit, indictaque publica proceſſione, in qua ipſe aperto capite pedes inceſſit, ardentem geſtans facem, ſequente eum Regina Leonora, regijsque liberis & aulæ proceribus, omniquè populo, ſcelus hoc expiare conatus eſt: ac deindè à meridie grauiſſima oratione ad eius teterrimæ hæreſis extirpationem omnes hortatus eſt, aitque palàm, ſe ipſum quoquè brachium ſuum exciſurum, ſi ea peſte infectum ſciret. Grauiſſima quoquè de quibuſdam hæreticis ſupplicia ſumpta ſunt, vt & alij eorum exemplo deterrerentur. Erat genus ſupplicij lentũ & valdè terribile. Nam ad machinam alligati, in ſublime tollebantur: indè in ſubiectum ignem ſubmiſſi, iterumq; ſurſùm ſublati, tandèm carnifice præcidente reſtim, in flammam præcipites ruebant. *Zelus Chriſtianiſſimo rege dignus.*

Fuit certè ille rex in ſuo regno, quod eſt ampliſſimum, tuendæ & aſſerendæ Catholicæ religionis perquàm ſtudioſus: potuiſſentquè facilè hæreſes omnes è Luteri ſchola profectæ, penitùs extingui, ſi non interceſſiſſet illi perpetua ferè cum Carolo Cęſare ſimultas, quæ Chriſtiano orbi maximam & incredibilem attulit calamitatem. Ea, quam diximus, proceſſio ſiue ſupplicatio incidit in menſem Ianuarium anni 1535. quã Sleidanus, vt pleraque alia, malignè commemorat, inter alia dicens Pariſiẽſes & Galliæ populos ad D. Genoueſam virginem in ſummis rerũ difficultatibus, tanquàm ad ſupremam ancoram & portum vnicum ſalutis, confugere. Eiuſmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorũ & reliquorum ſectariorũ turba Catholicos apud rudes & imperitos ſempèr odioſiſſimè traducere conſueuit, quaſi Diuos pro Deo colamus, nec vt interceſſores, ſed vt deos imploremus. Quanquàm nec hoc *Calũnia Sleidani.*

illi ferre volunt, vt ſanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: ſic enim loquitur Melanchthon in ſua totiès recocta confeſſione. Et tamen hîc quoquè varij ſunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam ſuprà partìm adduximus) Sancti in cælis ſua charitate flagrantes, non deſinunt pro nobis intercedere. Cur ergò non pudet iſtos arcere nos ab inuocatione ſanctorũ, quos Oecolampadius ſempèr pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis eſt ab illis petere, quod illi non dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illuſtria ab omni Eccleſiæ antiquitate exempla & teſtimonia, vt iſtorum impudentiam nemo ſatìs & mirari & deteſtari poſſit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita eſt, tam propitio fruimur Deo, & aureum experimur ſeculum, vt propemodùm nemo ſufficiat cladibus, calamitatibus, malisque innumeris, quibus continentèr opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates exiſterent, ſolebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deum, adhiberi ſanctorum ſupplices implorationes: atque ità redibat tranquillitas. Noui Euangelij ſpiritus has curauit explodi, nè ſcilicet ſui conatus impediantur.

Calũnia hæreticorum. Eundem in modum paſsìm miſeris perſuaſerunt, nos bonis operibus noſtris eam Vim tribuere, vt illis ſolis gratiam Dei iuſtificationisque beneficium & vitam æternam poſſimus promereri, quaſi nos Chriſtum & eius gratiam reijciamus: quæ licèt ſit valdè craſſa & abſurda calumnia, tamen ſuis & verbis & ſcriptis id aſſecuti ſunt, vt plerique omnes verum eos dicere putent. Atque indè factum eſt, vt Monaſticæ vitæ profeſſores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui ſuis operibus, non Chriſti gratia, nitantur: vocantque eos ſanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipſi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, ſed ſola fide aiunt nos iuſtificari. Cùm autem ſcriptura euidentiſ-
1. Ioh. 3. ſimè dicat, Qui non diligit, manet in morte: certum eſt, eam fidem, quæ ſit ſinè charitate, iuſtificare prorsùs
Fidei vita non poſſe. Nam vita fidei, charitas eſt. Vbì ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quæ ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem,

tatem, & fides mortua eſt, Quî verò iuſtificare, & vitam conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium omne bonorum operum, & viuitur planè genialitèr, immò & bacchanalitèr, idque perpetuò, & plerunquè tum vel maximè, cùm ipſa temporis ratio hortatur ad continentiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionem & pietatem omnem, nempè in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia Dei.. O quotiès illa hebdomade, atque adeò in ipſa ſacra paraſceue, quæ ſaxa poſſet prouocare ad luctum & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud iſtos prodigioſos Euangelicos laruis induti diſcurrere, comeſſationibus, compotationibus, libidini, atque omni generi laſciuiæ, petulantiæ & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanquàm præclarè & ex Euangelicæ libertatis præſcripto geſtis, impotentèr & ſcurrilitèr gloriari? Sed hæc vberiùs fortaſsis, quàm pro inſtituto. *Nota Euangelicorũ amentiam.*

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauiſſimè ferens à Pontifice contra ipſum latam ſententiam de diuortio Catharinæ Cæſaris materteræ, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atque in conuentu Parlamenti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſiæ Britannicæ caput vocat, eoq; nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimasque deincèps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religione aduersùs Luterum & eius farinæ homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribant cuiuſdã magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt certè rerum humanarum conditio, vt iuxta Pauli ſententiam, qui ſtat, aut ſtare ſibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Eſt verò adulatorum genus longè peſtilentiſſimũ, quod dum ſuis priuatis commodis ſtudet, aſſentando omnia aut interdùm etiàm praua ſuggerendo ſub quadam honeſti ſpecie, non rarò etiàm optimos Principes corrumpit. *Angliæ rex abalienatur à Põtifice.* *1. Cor. 10.*

Non diù pòſt Clemens põtifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diẽ clauſit extremum, anno Pontificatûs vndecimo, ætatis verò 57. Rex Galliæ bellum moturus erat Franciſco Sforciæ prin- *Clemens VII. moritur.*

cipi Mediolanenſi, ſed obitus Pontificis moram & impedimentum intuliſſe putatur. Fertur Pontifex conſilio medici cuiuſdam vitæ ratione commutata, cùm alioquì firma eſſet valetudine & innato membrorum robore præualidus, celerem ſibi vitæ finem conciuiſſe, non ſponte ſua, ſed quòd medici conſilio parùm cautè ſeſe accommodáſſet,

Alexādri Farneſÿ concors electio.

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farneſius patria Romanus. In eum propenſo admodùm fuit animo Clemens, adeò vt ſi Pontificatus hæreditate poſſet obtingere, eum ſe teſtamento ſibi hæredem ſcripturum affirmaret: hortareturque Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis omnibus eum ſibi ſubſtituendum curaret. Quod etiam factum eſt. Nam ſimulatquè Clemens inter viuos eſſe deſijt, non diù pòſt 35. Cardinalibus conclaue ingreſſis, in Alexandrum Farneſium, qui & ætate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuiſſet, vota ferè omnium rara quadam concordia, ſimplicitate, religione collata ſunt. Non enim ſyngraphis ſuffragiorum obſignatis, & de more in vrnam coniectis, ſed publico conſenſu & præclara voce Cardinalium omnium, Pontifex eſt ſalutatus, & ſecundo Non. Nouemb. ità vt moris eſt, coronatus, Alexandri nomine in Pauli tertij mutato.

Lantgrauius reſtituit Vuirtenbergicū.

Eodem anno Lantgrauius Haſſiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conſcripſit, & bellum mouit regi Ferdinando, qui profligato Vlricho Vuirtenbergenſi principe, eius ditionem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, ſed ille interìm producit exercitum, & apud Laufenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps reſtituitur. Tandèm certis quibuſdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichum conciliata eſt. Reſtitutus Vlrichus, mox Catholicis pulſis, Luteranos & Zuinglianos concionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingæ Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus verſipellis componere nitebatur, ſed princeps voluit, nè ab Auguſtana confeſſione diſcederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodē quoquè tēpore inter Ferdinandū & Saxoniæ Electorem pacem fecerūt Moguntinus Archiepiſcopus & Saxoniæ Princeps Geor-

Saxo conciliatur Ferdinando.

Georgius. Aegrè enim hactenùs adduci potuit Saxo Elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnoſceret.

Per hoc tempus Carolus Cæſar non obſcurè veritus, nè quid in ipſum Franciſcus rex moliretur, præſertim cùm non ignoraret, quas ille ſibi copias & legiones peditum veteri Romanorum more in Gallijs pararet, quidque cum Germaniæ quibuſdam Principibus haberet commercij, licèt adhùc res quietæ eſſe viderentur, in eam curam diligentèr incubuit, vt pacem in Italia conſeruaret. Iam enim elapſum erat tempus induciarum, quas Bononiæ cum Pontifice & alijs quibuſdam fecerat, quo tempore Hiſpani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuerſa loca abiêre, magno Gallorum commodo, ſi in Italia bellum facturi eſſent. Qua quidem in re, vt pleriſque alijs, Carolus optimus Cæſar plùs Pontificis precibus tribuiſſe videri poſſit, quàm eſſet ex vſu & dignitate ipſius Cæſaris: ſed multa faciebat pacis ſtudio, licèt pleriſque nunquàm poſſet ſatisfacere, qui eius potentiam & proſperos ſucceſſus parùm æquis animis ferre viderentur. Itaque vt Franciſcum Sforciam arctiùs ſibi deuinciret, è Belgio accitam Chriſtianam, Chriſtierni captiui regis Danorum filiam, ſuam è ſorore neptem, illi matrimonio iungit. nuptiæ Mediolani celebratę ſunt regio ſumptu, & qui populis vix eſſet tolerabilis, ſed tamē ęquioribus toleratus eſt animis, quòd diuturnæ pacis ſpes ampliſſima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andream Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius propinquis ac trierarchis auxit ſtipendia. In eius enim viri conſilio & virtute totius Liguriæ opes & claſſes copiæque nauales ſitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cæſar rebus ſuis proſpexit.

Carolus ſtudet paci Italiæ.

Franciſci Sforciæ nuptiæ.

Ijſdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis exceſſerat, Aloyſius Grittus, Andreæ Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud Solimannum Turcarum Tyrannum ſumma flagraret gratia, & ampliſſimi ei honores offerrentur, iuſſu Solimanni cum mandatis & authoritate miſſus in Hungariam, vt conſilijs omnibus pacis & belli intereſſet, tanquàm Solimanni legatus, ab Hūgaris trucidatus eſt: vt blādientis fortunæ ludibria diſcāt mortales cōtemnere, & animū

Ludouicus Grittus.

ad ampliſſimos regni cæleſtis honores appetēdos trāſferre. Eo ferè tempore, quo Solimannus iter habebat in Armeniā, & Hariadenus Barbaruſſa cum ingenti claſſe Turcica in Italiam & Africā properabat, Grittus Conſtantinopoli profectus eſt cum multis & equitibus & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hungaris, ſuperato Danubio, venit in Valachiam, quæ olìm quidem Mœſia ſuperior fuit, at hodiè in Moldauiam & Tranſalpinam ſecatur. Indē conciliata priùs amicitia Petri, qui tum apud Moldauos rerum potiebatur, in Tranſſyluaniam deflexit, cui tunc præfectus erat Americus epiſcopus Varadinenſis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vſus authoritate Grittus, ad ſe tanq̄ ad Solimāni legatū paſsìm iuſſit res cōtrouerſas omnes deferri. Habuerat ille Byzantij villā ſuburbanā cū hortis amœniſſimis, quæ dono dederat Abraimo viro primario inter Baſſas. Eius verò cōmendatione multā iam Solimanni gratiā erat adeptus, relictusq́; ab Abraimo in Pannonia, Budā contra Ferdinandi exercitū fortiſſimè defenderat: atq; adeò ab ipſo quoquè Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæſtor erat effectus, & filius eius Antonius ab eodem donatus eſt ſacerdotio Agrienſi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis ſucceſſibus factus confidentior, etiàm contra Tranſſyluaniæ præfectum ea molítus eſt, quæ illi certiſſimum exitium attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Epiſcopus Varadinenſis, vir illuſtri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaquè authoritate præditus. Idem autem ipſe moleſtiſſimè ferebat, Turcas paulatìm in opulento illo regno nidificare & augeri viribus: atque eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergò virum opera Hungari cuiuſdam Grittus opprimendum curauit, quanquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eum voluerit, an tantùm viuum capi & ad ſe adduci, quò vinctū catenis ſub cuſtodia Byzātium mitteret. Vtcūquè ſit, Americus nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittū allatū eſt, quo ille conſpecto, paulò pòſt viſus eſt pœnitere, præſertìm quòd Hieronymus Laſchus qui tum aderat, id factum improbaret, aitq́; Americum iurè quidem cæſum eſſe: ſed ſe eum capi potiùs, quàm interfici, cupiuiſſe. Vbì autem ad hominum aures Americi cædes perlata eſt, incredibili

Americus Epiſcopus Varadinēſis cæditur.

dibili

dibili dolore perciti, necem eius magna animorum conſenſione & contentione quamprimùm vlciſci decernũt. Fit magnus hominum cõcurſus, & paucis diebus ſupra quadraginta millia peditum & equitum confluunt, duce præcipuè Mailato, qui Americi fuit ſtudioſiſſimus. Grittus interim paſsim ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, deſtitutus, vt eſt plerunquè mortalium genus in rebus dubijs parùm cõſtantis fidei, in magnas adductus anguſtias, inſuper morbo corripitur. Tandem ad Moldauos receptum ſe habiturum ſperans, in fugam ſe dedit, ſed non inuentis Moldauis, in hoſtes incidit, atque ità ad extremùm ingenti machæra caput ei detruncatũ eſt. In eius autem ſanguine, quæ fertur eſſe eius gentis cõſuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt eſſet apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quæ quidẽ barbara videtur eſſe conſuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occiderat, infeſtioribus animis & atrociori ſupplicio affectus diſcerptusq; eſt. Gritti cadauere poſteà nudato, in eius femorali loculus inuentus eſt, gemmas habens precij inæſtimabilis, ità vt omnis illa præda quadringentis nummûm aureorũ millibus æſtimata ſit. Sunt qui putent Grittum Byzantij natum, & apud Turcas educatum, ſtudioque Abraimi, qui apud Solimannum facilè principem gratiæ locum obtinebat, Solimanno egregiè commendatũ, atq; ad ſummos honores, ſi Chriſtianam religionem abiuràſſet, promouendum, non multùm ab hac execrabili defectione abhorruiſſe. Sed id nõ eſt admodùm veriſimile, maximè quòd parentẽ haberet iam grandæuum, Venetiarum principem, quem nollet tam immani ſcelere in ſummos animi dolores mortemque ipſam præcipitare: tum etiàm quòd res facultatesque ſuas in Pannoniam abſportâſſet, vt illic procùl Byzantio inter Chriſtianos vitam exigeret. Porrò verò diſcunt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi proſperis ſucceſſibus fruuntur, nè ſe illis dedant. Nam tunc vel maximè fallit vitæ proſperitas, cùm præcipuè arridet. Sed quis hæc miſeris perſuadeat mortalibus? Volũt eſſe beati in hac vita miſera, & tamẽ tum plerunquè ſupremam adeũt calamitatẽ, cùm iam ſe fore putant omniũ beatiſſimos. Exempla extant innumera, ſed faſcinata hominũ pectora pergunt ſuo more. Suprà diximus, Hieronymum Laſchum Polonum Byzantij id effeciſſe, vt Solimannus ingentibus copijs in Hũgariam proficiſceretur,

Grittus trucidatur.

Præda Gritto caſo ablata.

retur, & Iohannem Vaiuodam in regnum reſtitueret. Is igitur Laſchus à Gritti cæde Budam, Iohanne rege iubente, vocatus, tormentis ſubiectus eſt, vt Gritti conſilia & machinationes proderet. Atquì orante pro illo Sigiſmundo Poloniæ rege, tandèm euaſit, & in Poloniam profugit. Non omninò præter meritum in eam calamitatem is incidiſſe videtur, quippe qui auſus fuerit Turcas immaniſſimos Chriſtiani nominis hoſtes in Hungariam euocare, ſcilicet vt dum Iohanni Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Chriſtianum in ſummum diſcrimen vocaret.

Turca bellum mouet Perſis & Afris. Hoc ipſo tempore, quo Grittus è Thracia in Pannoniam abijt, Solimannus Turcarum princeps duo ingentia terra marique bella mouit, impotenti quadam arrogantia totius orbis imperium ſibi pollicens, ſi Perſas & Afros ſub iugum miſiſſet. Ex Africa enim facilem ſe videbat aditum habiturum in Hiſpanias, Siciliam & Italiam. Erat cum illi Africæ inuadendæ author & incentor Hariadenus Mitylenæus Barbaruſſa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniæ, cuius crebræ victoriæ celebrem illum apud Solimannum reddiderant, adeò vt Byzantium ad ſe euocatum, inter Baſſas annumerârit, & mari præfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horucium: vterq; patre Mahometano in inſula Lesbo natus eſt, arreptaq́; biremi, piraticam exercere cœperũt ſub Camale archipirata. Interìm aucti viribus, nauibus, copijs, multaq́; præda, Mauritaniam prædabundi adiêrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio cõtendebant. alter in ſuam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, ſed intereà gentis ingenium & vires explorãs, animaduertensq́; Maurorum nobilitatem & inter ſe diſcordiam, ea occaſione opportunè arrepta, Algerij regnum multis profligatis occupauit. Multa deindè proſperis ſucceſſibus fortitèr geſſit: ſed nõ diù ea *Horucius pirata neci datur.* proſperitate fretus, captus ab Hiſpanis & Mauris equitib⁹, neci datus eſt. Eius ferociſſimi piratæ caput in Hiſpania circunlatum, multis lętitiam attulit: ſed ea diuturna non fuit, ſuccedẽte illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperium ſpe deuorârat, maximisq́; ſæpè cladib⁹ Afros & Chriſtianos deincèps affecit, multis ijſdemq́; proſperrimis terra mariq́; partis victorijs, non è Chriſtianis modò, verùm etiàm Mauris & Numidis, quos vehementèr attriuit. Eius igitur, vt dixi, fama permotus Solimãnus, cùm è Pãnonia turpitèr fugiens Byzan-

Byzantium reuertiſſet, eum ad ſe acciri iubet. Ille hoc accepto nuncio, incredibili afficitur lętitia, moxq; cum egregijs aliquot muneribus Solimanno præſentandis, ſe dat itineri. Fuit eius aduentus gratiſſimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauitèr dixit præter alia dè rebus Chriſtianorū, & quam illi fœda inter ſe diſcordia diſtraherentur: de profligãdo itē Muleaſſe Tuneti rege, quem multis modis criminabatur. Nec tamen interim deerant, qui inuidia quadam torquerētur, cùm eum cernerent exiſtimatione creſcere apud Solimannū, & iam cunctantiùs admittebatur ad Solimāni conſpectū, tandemq; ab ipſo Solimanno iuſſus eſt adire Abraimū, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quāuis autē ſentiret id ad ſuā ignominiam pertinere, at tamē imperij cupidus, terreſtri itinere adijt Abraimum: à quo honorificè receptus, & per literas Solimanno egregiè cōmendatus, Byzantiū redijt, ſuſceptusq; ob Abraimi cōmendationem magna animorū propenſione, coram Solimanno rursùs multa de gerēdo in Africa, cōtra Muleaſſem prę̨ſertìm, bello perorauit. Habebat autē ſecū Roſcettē Muleaſſis regis fratrē, ante annos aliquot domo pulſum, quē Baſſis oſtētans, belli in Africa gerendi occaſionē captabat. *Barbaruſſa ſit Turcicus maris præfectus.*

Solimannus multo iudicio perpenſis, quæ erant à Barbaruſſa dicta, illū Baſſam creat, totius maris imperium ei defert, vexillū, ſceptrum, gladium de manu tradit, & vt dicta factis præſtet, hortatur. Ità ille cū ingenti claſſe octoginta triremium & aliquot biremiū, multa onuſtus pecunia ex ærario deprōpta, vela ventis permittit, maximaq; Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Chriſtianis cę̨ſis & interceptis. Indè adeò celeritèr in Africam flectit iter, vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexiſſe putaretur. Fuit tum etiàm Romæ nō parùm trepidatū, & niſi præpotens Deus rebus Chriſtianorū proſpexiſſet, longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuiſſent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vſus eſt, vt Muleaſſem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Libet hìc pauca quædam de Africa, itemq; Muleaſſe & Tuneti regno commemorare, quæ legiſſe iuuet. *Africæ hiſtoria breuis.* Africa multas olìm Romanorū colonias habuit, eo deductas ob ſoli fertilitatē, poſtquàm Carthago Romani imperij æmula deleta fuit. Regebatur autem proconſulari adminiſtratione vſq; ad Vandalorum irruptionem, quos Beliſſarius protriuit. Poſteà verò redacta eſt in

Græ-

Græcorum imperatorũ prouinciam, qui quotannis duces & præſides eò mittere conſueuerunt. Poſtremò Saraceni Mahometicam ſuperſtitionẽ, pulſis Chriſtianis, in eam vi & armis expugnatã inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri ſedem ſuam ſtatuerint, & Cordubæ gymnaſium cum inſigni bibliotheca ſit conſtitutum, vbi Arabicæ literæ ex profeſſo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì nõ pauci egregia eruditione & præclaris ingenijs viri. Atquì nõ ſolis literis dabatur opera, ſed etiã militiæ: quo factũ eſt, vt tota penè Hiſpania Punicis armis ſubacta ſit. Verũ poſt ſexcẽtos demùm annos noſtra ferè memoria Ferdinandus Hiſpaniæ rex inſigni virtute & ſingulari Numinis fauore è tota Hiſpania, præſertìm verò Granatæ ſiue Bæticæ regno, impuros Mauros exturbauit. Hiſce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Feſtani reges: ſed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate præcipuam ſibi compararunt authoritatẽ. Ab ijs enim ſacra & iura omnia peti ſolebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs eſt Caruenna: in ea templum eſt peruetuſtum, & ſacerdotum pro eius gentis ritu ſanctiſſimorum collegium: eaq; cauſa vrbs libera eſt & immunis: ibique Mauri & Numidæ proceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum ſacerdotum præcipuam eſſe vim & efficaciam ad impetrandam ijs, qui illic humati ſint, cęleſtem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus paſſuum in ora ab occaſu ad Orientem extendebatur. Feſtani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleant, cum Luſitanis perpetuò belligerãtur. Reliquę regiones & oppida, præcipuè circa oram, regulis, quos Scecos vocant, párent. Porrò mediterranea loca Numidæ, vno nomine dicti Arabes, vagabundi incolunt, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuerſias, perpetuò militiæ ſtudent, pecoris & agri colendi operam in ſeruos, præſertìm Aethiopes, reijciũt, quandoquidem gentes omnes nobilitate ſe facilè anteire perſuaſum habent, originem ſuam ab vetuſta Pœnorum ſtirpe repetentes. Diuiſi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlãticum Oceanum extendũtur, & cùm incertis vagentur ſedibus, certis tamẽ pagorum finibus imperia præſcribunt. Viuunt admodùm parco & tenui victu: ficu ſicca, dactylis, pulticula atq; acido lacte

Granatã obtinent Mauri.

Caruẽna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

Arabes.

Victus Arabum.

laĉte conuiuia finiũt: Si quid verò ex venatione aut falconum aucupijs, quibus præcipuè delectantur, prædæ ceperint, tum quidem epulantur. Equum pernicitate inſignem immenſo precio alioquì ſeminudi & egẽtiſſimi homines ſibi parant: is totius patrimonij eorum cenſus eſt. Nam ſi deſint bella, tota vita in latrocinijs & venationibus agitur. Vxores admodùm ſeruilitèr viris officia etiàm vilia exhibent. Vtuntur verò equites æſtate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quæ & ventos poſſit arcere à corporibus, & in magnis ſolis ardoribus ab æſtu corpora tueatur. Ità quidẽ illi perſuaſum habent, licèt apud nos ridiculũ videri queat, æſtiuo cælo corpora pellibus operire. Habent quoquè corporum frictiones, artuum plicationes & contentiones, quibus exercitationibus & morbos depellũt, & à pharmacorum moleſta vexatione ſeſe tuentur, atq; ad multam pertingunt ſenectutem, ità vt plerunquè ſinè vllo doloris ſenſu inter familiaria ſuorum colloquia mortis debitum perſoluere videantur. Ex hac gente traxit originem Lẽtigeſia Muleaſſis Tunetani regis mater, cuius & hortatu & induſtria Muleaſſes regnum vſurpauit. qui ſanè fratres ſuos ferè omnes, cùm eſſent duo & viginti, barbarica crudelitate partìm peremit, partìm candenti ferro oculorum vſu priuauit: quoſdam etiàm fratrum filios iugulauit, multaq; alia ſanè crudelitèr geſſit in ſuum ſanguinem & paternos amicos quoſdam atque etiàm nouercas, vt non immeritò omnibus inuiſum & odioſum ſe reddiderit, ob ſuam feritatem regno tãdèm exutus, vtì dicemus. Habuit fratrẽ ipſo natù maiorem, Roſcettem nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus ſtudio, bellum Muleaſſi fecit, ſed re parùm felicitèr tentata, ad Barbaruſſam confugit, à quo non multò pòſt Byzantium ad Solimannum perductus eſt, & licèt in libera cuſtodia, tamen in catenis ibì derelictus, ſparſa interìm fama, Roſcettem Solimanni beneficio & opera in Tunetanum regnum reſtitutum iri. Erat enim Muleaſſes iam pleriſque admodùm inuiſus, porrò Roſcettis nomen longè gratioſius. Hac ſimulatione Hariadenus quædam loca Muleaſſis ditioni ſubiecta occupauit, perſuaſis populis Roſcettẽ eſſe in claſſe, qui mite ac liberale ingeniũ præ ſe ferens, in ipſa quoquè Tunetana vrbe miro ſtudio expectabatur, præſertìm aduẽtante iam claſſe Turcica, quæ ex Tuneti arce conſpiciebatur. Interìm Muleaſſes peſſimè ſibi conſcius, à quibuſdam

Veſtitus.

Corporis exercitationes.

Lẽtigeſia mater Muleaſſis.

buſdam admonetur vt fuga ſibi cõſulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione ſuſceptus eſt: vbi verò Roſcettes nuſquàm comparuit, Tunetani in tumultum verſi, Muleaſſem reuocare inſtituũt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruunt, ad arcem aduolant, eamque expugnare moliuntur, ſed fruſtrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicæ rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit tetra cædes ciuium: Muleaſſes ipſe vix ægrè euaſit, liberalitèr ex illa fuga habitus, & ſumma fide ſeruatus ac defenſus à Dorace regulo, cuius ſoror Muleaſſis mater fuit: manſitq; apud eum vſque ad Caroli Cæſaris aduentum, qui fuſo fugatoq; Barbaruſſa, eum in regnum reſtituit, vtì pòſt referemus.

Muleaßes fugit.

Turcæ occupãt Tunetum.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijsq; rationibus permotus, cum Tunetanis inducias paciſcitur, blandaq; oratione perſuadet, vt in Solimanni verba iurare nõ dubitârint. Rebus Tuneti compoſitis, Numidarum principes, vt eſt eius gentis admodùm venale & mobile ingenium, facilè ſibi conciliauit, ac deindè miſſis Turcis, vrbes tum mediterraneas tum maritimas ditione recipit intra dies nõ multos.Ità tum Solimanno ceſſit Tunetanum imperium opera audaciſſimi piratæ Hariadeni Barbaruſſæ. Non dubium quin ea res ſummoperè incommodatura fuerit Chriſtianorũ vicinis prouincijs, nisì Caroli Cæſaris virtute ex illo nido paulò pòſt Turcica barbaries excluſa fuiſſet, vt breuì dicturi ſumus.

Tunetani iurant Solimanno.

Hoc etiàm anno cùm Barbaruſſa Byzãtio excederet, Solimannus cum ingenti exercitu in Perſas mouit, bellum allaturus Tammaſo Perſarum regi. Iam enim Iſmaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomẽ adeptus fuit, deſiērat eſſe in humanis, quatuor relictis filijs, è quib⁹ natù maximus Tammaſus patri in imperio ſucceſſit: reliqui fratres ampliſſimis ſunt præfecturis ex patris volũtate honeſtati. Porrò Tammaſus Ottomannorum genus vehementèr exoſum habẽs, bellũ animo meditabatur in Solimannum, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipſius accepiſſet. Perſico imperio ſubiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuerſam à reliquis Mahometanis pleriq; ſuperſtitionem ſectantur, de qua iam ſuprà diximus, cùm de Iſmaële Sopho ageremus. Fiebant interìm excurſiones tum Perſarum in Turcicas, tum Turcarum in

Solimannus in Perſas mouet.

Agiamij dicuntur omnes Perſis ſubiecti.

in Perſicas ditiones, quæ quaſi præludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbì enim Solimannus didicit, quid Perſæ molirentur, vt erat excelſo & elato animo, vehementèr in bellum Perſicum accendebatur, dolens nihilominùs haud mediocritèr, à Chriſtianorum infeſtatione hac ſe occaſione diſtineri.

Erat inter Turcicos Baſſas longè princeps Abraimus, qui in ſuum exitium, vt pòſt dicemus, Solimãnum, vt bellum Perſis faceret, plurimùm incitauit, quandoquidem incredibili & ſumma apud Solimannũ gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operęprecium fuerit, vt eius exemplo diſcant ſapere, qui huius vitæ ſecundis ventis ad omnem voluntatem perpetìm fruuntur, ſintq; memores conditionis humanæ, & quàm nihil certum, nihil ſtabile, neq; diuturnum habeat vita præſens. Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Scãdarbaſſæ magno apud Turcas principi à prima pueritia ſeruiuit. Ibì ergò Mahometica ſuperſtitione imbutus, (licèt ſint qui putent eum nunquàm ex animo Chriſtianiſmum deſeruiſſe) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & ſcribere, & pleraq; alia, quibus longè gratiſſimus eſſet tum Scandarbaſſæ ipſi, tum ipſius gynæceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu feſtiui & elegantis inprimìs ingenij ac moris ſeruus, dono miſſus ſit, cum quo paritèr educatus, ſenſìm ad ampliſſimos ab illo honores, præfecturas, opes & dignitates euectus eſt, Veſiris etiàm inter Baſſas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari poteſt. Quin etiàm regij ſcrinij ſigillum Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum conſilijs, ſed etiàm voluptatum horarumq; omnium comitem habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij conſortem etiàm potentiſſimi quique eum ſuſpicerent & colerent, hac ipſa immodica gratia hauddubiè certum illi exitium breuì paritura. Hac ergò fretus fidutia, Solimannum in Perſas concitabat, Germanos omni tempore inuictos, minimè bello laceſſendos dictitans: breuì fore, vt ipſi mutuis contentionibus & diſſidijs confecti, nullo negocio Turcis ſe abſque vllo periculo diripiendos & occupandos præbeant. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Chriſtianorum commodo ab Europa in Aſiam arma vertit. Fuit ſanè idem Abraimus erga mercatores Chriſtianos, haud obſcurè id moleſtè ferentibus Turcis, animo liberali & perquàm

Abraimus princeps inter Baſſas.

Abraimi hiſtoria.

Veſiris apud Turcas dignitas.

perquàm humano, perpetuo atq; mirifico eos patrocinio & fauore proſequutus. In diuerſam autem ſententiã trahebatur Solimannus tum à matre ſua, tum vxore Roxolana, quæ ambæ Abraimũ oderant, nec rarò pſeudoturcam & ex animo Chriſtianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria conſilia Solimannus facilè contempſit, Abraimum ſecutus. Itaq; euocato vndiquè milite in Perſas, Vlamane (qui à Tammaſo profugus, ad Solimannum ſe contulerat) itineris duce vſus, in Armeniam cõtendit. Vbì ad Caim eiuſdem Armeniæ vrbem peruenit, ſumma cepit admiratio Turcas omẽs, quòd nullus eis Perſarum exercitus longo itinere occurriſſet. Verùm Tammaſi conſilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturæ, qui Perſas cataphractos antecedere conſuêſſent, ſuperueniret. Ea re per exploratores cognita, Solimannus caſtra mouit, rectaq; ad eum perrexit. In eo itinere Tauriſium ampliſſimam vrbem abſq; vllo maleficio ingreſſus, moxq; egreſſus, Sultaniam petijt haud procùl indè diſtantem, quę olìm Perſarum regia fuit, ſed à Tamerlane Tartaro deuaſtata, adhuc vetuſta dignitatis ſuæ templorum ornamenta retinet. Ad eam vrbem aliquandiù hærente Solimanno, ex vicinis altiſſimis montibus, quos niues perpetuæ obſident, ſæuiſſima erupit tempeſtas paulò ante æquinoctium æſtiuum, vt ex ipſis montium iugis præalta nix in campos, vbì Solimannus Tammaſum ſuſtinebat, ventis propellentibus decideret, & ea immanis procella Turcarum tabernacula diſijceret, iumenta & vel maximè camelos grandi numero perimeret, milites permultos extingueret, adeò vt nec Solimannus ipſe multùm à periculo abfuerit. Auxerũt eam cladem noctis tenebræ, & timor hoſtis propinqui, licèt is longè abeſſet. Non deerant, qui magorum incantationibus eam tempeſtatẽ excitatam autumarent. Poſtera luce ſolis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihìl recreato exercitu in Aſſyriam proficiſcitur, hortante Vlamane transfuga, ac nullo negocio potítur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ ſacrorum principis ſedes eſt, quem Mahometani reges omnes obſeruant, isq; ex veteri inſtituto & adoptat & confirmat Aſſyriæ reges, ità vt etiã Solimannus ab eo inſignia atq; ornamenta eius regni accipere voluerit. Vrbs illa, ſi veteris ſtructuræ ambitus expendatur, longè omnium ampliſſima eſt, libuitque Soli-

Tammaſus abit in montium receſſus.

Sæua tempeſtas vexat Turcas.

Turca potitur Babylonia.

Babylonia vrbs quae lis.

Solimanno in ea hyemare: ſed iam multa illic vaſtitas conſpicitur, horti innumeri ædificijs coniuncti, agri quoquè aratris proſciſſi, ferarumq; captiuarũ & incluſarum nemora. Frequens indè nauigatio eſt ad Ormutium Perſici freti vrbem clariſſimam, in qua hodiè Luſitaniæ rex ſuum habet præfectũ, & fides Chriſti Catholica mirificè propagatur agente eodem rege, & ea in re Maiorum ſuorum clariſſimorum Luſitaniæ regũ, pietatem egregiè ſectante. Nec fide carēt quæ ab antiquis ſcriptoribus de hortis penſilibus, de regia ſtructuræ admirandæ, & murorum incredibili magnitudine prodita ſunt, cùm hodieq; earum rerum veſtigia non deſint. Exceptus eſt Solimannus ab Aſſyrijs & Meſopotamię populis mira propenſione, ità vt per vrbes illarũ regionum exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deincèps tum Solimanno, tum Abraimo acciderint, anno ſequenti referemus.

ANNO 1535. Solimannus, hortante Abraimo & Vlamane, in Tammaſum arma inſtaurat, egregiam quandoquè, vtì ſperabat, ex Perſis victoriam relaturus. Itaq; Tauriſium reuertitur, Tammaſo indè ad eius inopinatum aduentum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemque ampliſſimam, licèt iuſſa facere paratis incolis, ſæua barbarie militi diripiendam obijcit, & ipſe quoq; multa ornamenta ex regis palatio parùm liberalitèr ſecum abſportat Byzantium, præter artifices ſericos, ſeruos quoq; & delectã vtriuſq; ſexûs iuuētutē, quorum erat ingens multitudo. Ea præda onuſtus, cùm iam aduentantis Tammaſi fama increbreſceret, redit in Meſopotamiã: nec eo in itinere abfuiſſet à periculo exercitus, nisì falconum & ſclopetorum ictibus Perſę abſterriti fuiſſent. Verùm enimuerò iam Tammaſus Tauriſium redierat, eumq; perſequi ſtatuit, ſed cataphracti Perſæ leuiſſimos Turcas equites inſequi non poterant. Interìm Delimenthes ſatrapa fortiſſimus petit à Tammaſo certum expeditorum equitũ numerum, cum ijſq; per nota itinerum compendia Turcas inſequitur, eosq; iam nihil aduerſi formidantes vndiquè inuadit, perturbat, opprimit, ità vt Baſſæ ipſi vix euaſerint. Vix vſquàm Turcæ maiorem cladem vel in pugna cruentiſſima feruntur accepiſſe, ablatis præſertìm tormentis atque tabernaculis, cunctiſq; vaſis caſtrenſibus & impedimentis, atque inſupèr pluſquàm dimidia equorum parte

Turca redit in Perſidem.

Tauriſiũ diripitur.

Ingens Turcarũ clades.

deſiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris, quem diem poſteà celebrem Perſæ habuêre. Ea clades Solimanni animum vehementèr afflixit, omninoq; Byzantium redeundum ſtatuit, interim profundè ac diſſimulātèr inexpiabili odio in Abraimum concepto, qui ei huius infelicis expeditionis ſuaſor fuiſſet. Vbi Byzātium rediјt, atrox Abraimo multorum procerum cōſpiratione, quibus iam immodica eius potentia nimiſquàm inuiſa eſſet, inuidia conflata eſt, atq; apud Solimannum gratia eius omnis conuulſa eſt, matre quidem & coniuge Solimanni, primis eius exitialis odij authoribus, quæ ferre non poterant, ad ſerui vnius arbitrium tantū principem huc illucque impelli. Nam certum eſt, nulli ferè vnquàm tantum apud principem tributum fuiſſe, quantum ipſi Abraimo: ſed ea gratia in ſummum odium repentè mutata eſt, vt rectiſſimè admonuerit propheta Regius: Nolite, inquiens, confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non eſt ſalus. Plurimùm verò Abraimi exiſtimationem prægrauabat, quòd haud obſcuris indicijs compertum eſſet, eum Chriſtianorum rebus fauere, proptereaq; Solimannum à Carolo Cæſare & Ferdinando rege, itemq; Venetis infeſtandis ad Perſas reuocâſſe. Erat enim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cæſarem vehementèr oderat, quòd didiciſſet eum per legatos cum Perſis egiſſe, ſuſpicareturq; eum Tammaſo tormenta per Luſitanos è finitima India ſuppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidioſi erga Solimannum animi conuictus, cùm circiter Idus Martias in regiam fuiſſet admiſſus, acerbiſſimis verborum flagellis cæſus eſt, ſæuiſſimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solymanni pedes proſtratus, ſæuum eius animum flectere potuit. Nocte indè proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Solimannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus eſt. Porrò ſole orto ſupellex & pecunia eius omnis in fiſcum relata eſt, nihilque ferè pręter dotem miſerrimæ coniugi relictum. Is hominis longè fortunatiſſimi exitus fuit. Contemplentur hæc, qui tantoperè venantur hominum gratiam, & nihil non agunt, vt Principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitias capeſſendas prouehantur. Extant aurea cuiuſdam doctiſſimi viri carmina, quæ huc adſcribere viſum eſt:

Abraimus perdit gratiam.

Pſal. 145.

Abraimus iugulatur

Felix

Felix ille animi, Diuiſq; ſimillimus ipſis,
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Solicitat, non faſtoſi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos ſinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

Hoc anno per Angliam facta eſt religionis infauſta & funeſta mutatio, rege ob odium Pontificis, qui eius nuptias probare noluit, conniuente, licèt antea Luteri dogma acerrimè oppugnâſſet. Hoc quoquè humanæ mutabilitatis exemplũ fuit, nõ facilè obliuioni tradẽdum, vt qui ſtat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo præcellentes viri, pietate & eruditione clariſſimi, Iohãnes Fiſcherus Roffenſis Epiſcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui eſt apud Britannos proximus à rege magiſtratus. Ij, vtpotè viri graues, neque diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britanniæ ſe profitentis, ſententiæ ſubſcribere volebãt. Id verò rex tulit animo periniquo, & Roffenſi quidem maioris odij auctarium fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinem cooptauit. Extant eius reuerendi antiſtitis aliquot præclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæreſim grauitate & maieſtate Põtifice digna ſic confutat, vt vix quiſquam vnquàm illi reſpondere auſus fuerit: quanquàm vt illi non magnoperè reſponderent, vel eo nomine adduci poterãt aduerſarij, quòd Latinè ſcripſiſſet, nec vulgus eius ſcripta poſſet intelligere. Id enim ſempèr hæretici omnes noſtrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarent, ſcilicet vt illis liceret ſuauitèr & mollitèr ætatem agere, nihil intereà morati, quòd tot miſeros, ſimplices & idiotas homines in grauiſſima ſalutis ſuæ pericula cõijcerent. Hoc certè ex illorum ſcriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam poteſt planum teſtatumque effici, vt qui ſecùs hominibus perſuadere volunt, quod conati ſunt homines quidam medij vel neutrales, ij ſuam impudẽtiam toti orbi plùs ſatis prodãt. Quod quidem nos de ſectarum authoribus & concionatoribus dictum præcipuè volumus, quos pleroſq; perſpicuum eſt contra ſuã mentem & conſciẽtiam longè alitèr & ſcribere & docere, quàm rem ipſam ſe habere non ſint neſcij. Nam ſæpiſſimè apertè mentiuntur: quod nõ facerẽt, niſì de induſtria in errore verſari decre-

In Angliæ mutatio religionis.

Scripta Epiſcopi Roffenſis.

uiſſent. Sed ad rem reuertamur.

Roffenſis capite damnatur.

Rex Angliæ cernens neq; Roffenſem neq; Morum ſibi obtemperare velle, vtrunq; capite damnauit per ſuos adminiſtros. Roffenſis quidem ad X. Calend. Iulij, Morus autē ipſius Iulij 7. die capite plexus eſt. Roffenſis certè multis annis diligentèr inuigilando gregi ſuo, adminiſtrandis ſacramētis, aſſiduitate docendi tum voce, tum ſcriptis, mira quoquè liberalitate in egenos, benignitate in ſtudioſos, verum ac legitimum egerat Epicopum, ità vt eius aula nihil ferè à monaſterio differre videretur. Nec dubitauit conatibus regis verbo ac ſcripto ſe opponere, nè ſuam conſcientiam negligeret, tametſi ea re exitium ſibi pararet. Nolebat enim ſalutem Regis diſſimulādo negligere, ſed vt verus Epiſcopus veritatem libera voce profeſſus eſt ad ſupremum vſq; ſpiritum, adeò vt tum quoq; cùm in eum proditorum immane ſupplicium eſſet conſtitutum, atq; pronunciata eius horrendæ necis ſententia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia ſenio grauis, multisq; vigilijs & ſtudijs confectus erat, in mitiorem ea ſententia mutata eſt, quòd vererentur antè exhalaturum ſpiritum, quàm rheda traháve, vt moris eſt, tractus ad ſupplicij locum perueniret. Itaq; X. Calendas Iulij productus in planitiem, conſtanti & alacri vultu populum eſt allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus eſt: deindè prece ad Deum fuſa, illi ſe commendauit, atq; ità ſecuri caput pręcidendum obiecit. Apud Anglos enim non enſe, ſed ſecuri plectuntur rei, capite in truncum inclinato. Is exitus fuit clariſſimi atq; doctiſſimi Pontificis, poſtquàm iam diuturni carceris moleſtias pertulerat.

Morus capite plectitur.

Breuì pòſt etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò ſe Cancellariatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentiſſimus quorsùm tenderent Regis conſilia : itaq; nè cogeretur de innocētibus ſumere ſupplicium, illi ampliſſimo muneri ſpontè renunciauit. Cùm autē Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus eſt. Porrò hoc anno menſe Iulio eductus ex arce Londonienſi, ſiſtitur iudicibus à Rege deſignatis. Ibat debilis ſcipione fultus longo itinere, ſed vultu animum minimè perturbatum præ ſe ferente, donèc ad locum ventum eſt. Ibì primùm hortari eum cœperunt ad reſipiſcentiam: ſed ille Deum rogat,

gat,vt in ſententia ipſum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpuſculo ex carceris diuturnitate & morbo: quæ res permouit iudices, vt allata ſella dum ſe purgat, ſedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati ſunt ex gentis inſtituto Duodecimviri, vt inter ſe conſultarent, num Morus in decretũ Parlamenti malitiosè peccâſſet. Illi breui inter ſe habita deliberatione, reuerſi ad Iudices aiunt, Gylthi/ hoc eſt, Reus eſt mortis. Mox à Cancellario in eum prolata ſententia eſt. Tum ille mentem ſuam coram omnibus explicauit de Decreto Parlamẽti, quòd rex eſſet habendus caput Eccleſiæ Anglicanæ, aitq́; totis ſeptẽ annis ſe diligẽtiſſimè veterum ſcripta & concilia euoluiſſe, nec tamẽ vſquàm inuenire potuiſſe, hominẽ laicũ vel ſecularẽ caput eſſe poſſe Eccleſię in rebus Eccleſiaſticis. ſed interſtrepebant quidam, nec oratione eius permoueri potuerunt, licèt eſſet ſolidiſſima. Indè reducitur in carcerem, vbì priuſquàm ad turrim ventum eſſet, miſerandum accidit ſpectaculum: Erat Moro filia Margareta eleganti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam ſentẽtiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios ſatellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertìm teſtata eſt, nempè ſummam pectoris ſui ægritudinem & angores. Verùm pater, ſatellitum permiſſu, conſtanti vultu iuſſit eam miſſos facere eiuſmodi ſingultus, & animo infracto ferre præſentem rerum ſtatũ. Sic enim, inquit, viſum eſt Deo: & tu iampridèm conſcia es arcanorũ pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decẽ vel duodecim paſſibus progreſſo, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam præſenti parentis amantiſſimi periculo eius animum vehementèr pungentes, rurſùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntẽ, ſed ab illo neq́; lachrymas vllas fundente, neq́; faciem in rugas aut mœrorem contrahente, hoc ſolùm audit, Vale, & Deum ora pro ſalute animæ meæ. Fuit ea hauddubiò grauis tentatio tanto viro. ſed qui iam pro veritate ſemèl vitam cùm ſanguine profundere prorſùs deliberârat, Chriſti amori omnem quantumuis propinquorum amorem poſthabuit, vt ſe verum & inuictum Chriſto martyrem conſecraret. Ità quidem nos de tali viro ſentire congruum eſt, qui cùm poſſet in illo regno rebus omnibus eſſe florentiſſimus, tamen nè

Mori oratio.

Ad Morũ filia accurrit.

Virilis pectoris conſtantia

Deum offenderet, ipſam quoq; vitam perdere maluit. Idem autem ipſe, cùm eſſet regni Cãcellarius, quandiù rex Catholicam tuebatur religionem, ſeuerè in eos animaduertere ſolitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hæreticum ſequerentur. Deindè ſeptimo Iulij caput illi præciſum eſt.

Calendis Iulij damnatus eſt, 7. Iulij capite trũcatus.

De eius itemq; clariſſimi Roffenſis Epiſcopi morte, ità quidam ſcriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, ſeptimo Iulij, vt diximus) obtruncatus eſt in Britannia Thomas Morus, non minorem cõſtantiam in iudicio & ſupplicio præ ſe ferens, quàm iniquiſſimo Athenienſium ſenatuſconſulto condemnatus Socrates: Paucis diebus ante illũ interfecto Epiſcopo Roffenſi, in quem regis furor non alia cauſa vehementiùs exarſit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice eſſet cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffenſis inditum ſtipiti, multis diebus omnium oculis fuit expoſitum: quod non modò nõ contabuiſſe, verùm etiàm multo venerabilius eſſe factũ ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum eſt loco. Et nè quid in Mori capite exiſteret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immaniſſimũ. Renouata eſt Thyeſtæa fabula, & caput eius non niſì longa coctura maceratum, quô celeriùs diffluerit, haſtili eſt impoſitum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodem anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus, omni virtute, & trium linguarum atq; omniũ rerum diuinarum cognitione præclarè inſtructus, ex Abbatia Londinenſi, quam Sion vocant, profeſſione Brigittanus, itemq; alij nonnulli religioſi & ſeculares Iudicibus ſiſtuntur, tanquàm qui ſententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex ſciret quàm malè ipſi perſuaſum eſſet à quibuſdam regni proceribus, grauiſſimè indignaturũ malis conſultoribus. Tum verò mox illi indictum eſt ſilentium. Hoc enim malè fortaſsìs ſibi conſcij ferre non poterant. Et dolendũ eſt certè, quòd non rarò optimi principes improbiſſimorum hominum prauis conſilijs tranſuersìm aguntur, & faciunt plerunquè quod alioquì nunquàm attẽtâſſent, ſi aliena fraude deprauati non eſſent. Deindè iuſſus eſt ad quædã reſpondere, quod cùm faceret magna libertate, rurſùs ſilere iubetur. Vbì porrò audiuit mortis in ſe latam ſententiam, Hoc eſt, inquit, iudicium huius mundi. Petijt autem bidui triduíve

Iohã. 12.

diúve ſpatium ſibi permitti, quo ſe ad mortem præpararet: ſed reſponſum eſt illi, hoc iam non in iudicum, ſed regis arbitratu & clementia ſitum eſſe. Tum ille, Credo, ait, videre bona Domini in terra viuentium. *Pſal. 26.*

Per idem tempus Carthuſiani quoquè Londineñ in regiſ iram incurrerunt, quòd nollent eum caput Anglicanę Eccleſię agnoſcere. Erant in ea Carthuſia multi religioſi fratres & Patres, inprimìs præfectus cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit inſignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno graſſaretur, & iam Carthuſianis periculum impenderet, caſu Londinum alij duo Carthuſiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Auguſtinus Vuebſter. Cum ijs Prior Iohannes Houhthon acceſſit Thomam Cromuel regni Cancellarium, ſperans ſe ab illo impetraturum, nè ipſe cum ſuis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces ſuas ſubmiſsè admodũ propoſuit Cancellario, hoc ſolùm conſecutus eſt, quòd mox tãquàm regi rebellis, cum alijs duobus Prioribus in carcerẽ cõiectus eſt. Ibì poſtquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum pleriſq; alijs Regis conſiliarijs venit, hortaturq; vt abiurato Pontifice, Regem caput Eccleſię tam in Eccleſiaſticis quàm in politicis rebus profiteantur. Reſponſum eſt illi à patribus negatiuè. Non enim ſic didicerant ab Eccleſia Catholica. Itaq; iuſſi ſunt iterùm in cuſtodiam recipi. Deindè ad certum diem producti ſunt in concilium, rurſumque vt conſentirent admoniti, conſtantèr reſponderunt ſe nec in minimo velle ab Eccleſiæ ſentẽtia diſcedere. Mox adhibiti ſunt Duodecimviri, iuſſique inter ſe tractare, num mortis rei eſſent Patres illi, qui nollent in Parlamenti ſententia acquieſcere. Illi deliberandi ſpatium proferunt in craſtinum. Interìm cùm eſſent viri boni, ſtatuunt illos innocentes pronunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem ſicutì erat, miſit ad eos qui percontaretur, cur ſententiam cunctantiùs proferrent. Reſpondent ſe non eſſe auſos in tam inculpatę vitæ homines necis ſententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, eueſtigiò iubet eis renunciari, ſi quidem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient, ipſos reorum pœnam ſubituros. Cùm verò nec ſic flecterentur, ipſe eos adijt, & crudeles minas intentãs, eò parùm firmos adegit, vt maieſtatis eos condemnârint. Quod cùm poſtera luce feciſſent, à Iu- *Damnant*

Carthuſiani Londinenſes.

Tres Priores in carcerem coniecti.

 dicibus

tur à Iudicibus. dicibus lata in eos ſententia eſt, quæ ſolet in reos maieſtatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manſerunt, multas interìm perpeſſi moleſtias. Poſteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaq; trahæ impoſiti, immò reſupini toto corpore alligati, per totam vrbem ad locum vſq; ſupplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aſpera, modò per cœnoſa & lutulenta paſsìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventum eſt, primus ſoluitur Prior Londinenſis Carthuſiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniam crudelis ipſi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, complexus hominem, & tum pro illo, tum pro cæteris Deum orans. Tum verò ſcalam aſſcendere iuſſus, obtemperat incunctantèr. Ibì vnus ex conſiliarijs Regis, qui illic cũ multis hominũ millibus adſtabant, rogat num regi & Parlamento conſentire velit, impunitatẽ pollicens, ſi id faciat. At ille palàm teſtatur, ſe ſolo Dei timore, nõ vlla in Regẽ ſuum rebellione adductũ, id facere neq; poſſe, neq; velle; immò mâlle pati omnia, quàm vel latũ vnguem à decretis Catholicæ Eccleſiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & miſereat vos fratrum meorum, quorum Prior immeritus fui. His dictis, breui ſpatio impetrato, legit ſex primos verſus Pſal. 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus, craſſo fune de induſtria illigatus, nè præfocaretur. Atquì ſubitò alius quidã funem præcídit priùs quàm moreretur, ſicque lapſus in terram, paulùm palpitans ad ſe redijt. Nec mora, raptus in vicinum locum, & veſtibus om̃ibus magna vi nudatus, trahæ rursùs nudus alligatur. Primò carnifex verenda præcídit, deindè ventrem ſcindit, & viſcera omnia in ignem proijcit, corde transfixo. Quæ omnia vſqueadeò conſtantèr & placidè tulit, vt & præſides & reliqui omnes non mediocritèr demirarentur. Caput indè truncatum eſt, & corpus quadripartitum. Idem ſupplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter ſecularis Iohannes Hailus, magna conſtantia perpeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neq; in vultu pallor, neq; in ſermone trepidatio, neq; in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit: eodem habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârunt, quo fuerant incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio eſt eorum, qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi, hilaritatem & conſtantiam præ ſe ferunt.

Prior Londinen. ſuſpenditur.

Horrendũ ſuppliciũ.

Ea

Ea enim non conſtantia, ſed pertinacia eſt, prauo animi errore, non recta ratione, cõcepta, cùm vtiquè non pœna faciat martyrem, ſed cauſa: ità vt valdè ridiculi, immò inſani ſint huis ætatis ſectarij, qui magna conſcribunt martyrologia eorum, qui non fidei, ſed hæreſeos nomine apud Catholicos ſupplicijs affecti ſunt: quaſi verò apud poſteritatem illorum memoria venerationi, & non execrationi potiùs, futura ſit. Sed his omiſſis, ad noſtros reuertamur: qui cùm tam immanitèr excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunſtantes omnes, vt conſtantèr ad ſupremum vſque ſpiritum benè viuerent, Regi fidelitèr ſeruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non eſſent à Dei & Catholicæ Eccleſiæ placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuerſis Londini locis ſuſpenſa ſunt, & capita ſtipitibus infixa.

Nondùm tres elapſæ erant hebdomadæ ab horum patrum nece, & eccè quidam viliſſimi homunciones à Cancellario copiam petunt, & facilè impetrant, quoſdam alios Carthuſianos Londinenſes diuexandi. Itaque Carthuſiam aduolant, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmum ex Mewe, & Sebaſtianum Nendegate ſacerdotem impotenti inſania adducunt cum ignominia ad putentiſſimũ carcerẽ, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cõſtringunt atrocitèr, ità vt perpetuò erecti ſtarent, nulla permiſſa facultate corporis exonerandi, quod neceſsè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia moleſtiam creare. Poſteà ſeorsìm concilio ſunt exhibiti, & cùm conſtantèr reſponderent ſe nolle ab Eccleſia Catholica deficere, & validis rationibus & ſcripturæ ſententijs oſtenderent, Regem ſibi non poſſe vendicare Eccleſiaſticam authoritatem, idem ſupplicium, quod ſuperiores, perpeſſi ſunt die 16. Iunij. Erant quidẽ omnes tres ætate iuuenes, ſed animo cani, & præclara proſapia, nec mediocritèr eruditi. Et Sebaſtianus quidem in ipſa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos ſuo exemplo, pro Chriſti & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthuſiani Londinenſes in fœtidiſſimum carcerem protruſi, inibì vitam breuì cum morte commutârunt, vno dempto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, ſed tandèm idem ſupplicij genus perpeſſus eſt. Multùm laboratum eſt annis aliquot, vt Carthuſiani Londinenſes Regi

Tres alij Carthuſiani mittuntur in carcerem.

Afficiuntur ſupplicio.

9. alij Carthuſiani moriũtur in carcere

conſentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulſati ſunt. Pauci quidam verſutiſſimis hominum fraudibus decepti, ſpecie quidem viſi ſunt in verba Regis iurare, ſed animo prorsùs deteſtabantur. Verùm horum imprudens ſimplicitas hoc præmij adepta eſt, quòd cùm ſeruandæ Carthuſiæ Londinenſis cauſa ſimulatè iurâſſent, illa prima omniū deleta eſt, monachis indè omnibus expulſis. Alij quoquè duo Carthuſiani Londinenſes anno 1537. quinto Idus Maij ſuſpenſi catenis, tā diù in patibulo hęſerūt, donèc oſſa omnia deciderēt. Dicebātur illi Iohānes Rocheſter & Iacobus Wannert. Præter hos ob eandem cauſam ſupplicio affecti ſunt Ioannes Trauerſius Doctor Theologus in Hybernia, & Ioannes Stoneus Auguſtinianus Cantuariæ in Anglia. Stoneus quidem tenebatur aliquandiù in carcere, ibiq; ad ſolita Chriſtianorū arma cōfugiens, precibus & ieiunio triduano ſinè intermiſſione ſe dedit. Ibì tum ad eum vox facta eſt, lìcèt neminē videret, quæ eius appellato nomine, iuſſit eū infracto animo pro ea, quā profeſſus erat, ſententia mortē oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permanſit conſtans, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à ſententia deduci, maluitque fortitèr mori pro iuſtitia, quàm regis parére volūtati. Porrò Trauerſius ſcriptis quibuſdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendiſſet, eo nomine accuſatus eſt: & raptus ad tribunal, non negauit, ſed extenſis digitis, His, ait, ea cōſcripſi, nec me eius facti vnq̄ vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitur dictata in eum mortis ſententia eſt, grauiaq; de more ſupplicia ſumpta. Accidit ibì res admiratione digna, quam narrârūt illi, qui præſentes huic ſpectaculo interfuerūt. Cùm carnifex manū illā amputâſſet, & ſpectāte populo in ignem conieciſſet, reliqua parte exuſta, pollicē cum proximis duobus digitis, quibus ſolemus literas pingere, nulla ratione ignis, licèt identidèm inflammatus, abſumere potuit. Quo inſigni miraculo Deus, martyrē ſuū cauſam bonā tuendā ſuſcepiſſe, declarare voluit. Cauſa enim, vt rectè ait Auguſtinus, martyrem facit, nō pœna. Prętereà malè habiti ſunt & ad vnū omnes in carcerem coniecti patres Frāciſcani, qui Obſeruantes dicūtur, quòd etiàm illi regi aſſenſum præbere nollēt, Eccleſiæ Anglicanæ caput ſeſe dictitanti. Vtrùm aūt ex eorum numero aliqui neci dati ſint, incertū habeo. Hoc pacto accepti ſunt, qui in bona cauſa defen-

2 alij in crucem acti.

Iohannes Stoneus.

Iohannes Trauerſius.

Miraculū.

Frāciſcani in carcerem mittuntur.

defendenda eam declarârunt conſtantiã,quã & religio Chriſtiana, & ipſius cauſæ æquitas flagitabat. Verùm nõ diù impunè tulerunt,qui illas cædes innoxiorũ hominũ patrârunt. Nã ipſe Thomas Cromuel Cancellarius,poſt Carthuſiã Londinenſem direptã & vaſtatam, intra biennium capite punitus eſt, vtì nè quis confidat in principibus. Certè valdè impium eſt,vt poſſis humanam aucupari gratiam, omnem contemnere legẽ diuinam: & qui huiuſmodi ſunt,non immeritò principum alieniſſimos etiàm poſt ſummã gratiã animos experiuntur. Alij quoquè alias perpeſſi calamitates,non diuturno gaudio potiti ſunt. Porrò inſignis illa Carthuſia mutata eſt in officinam ſcelerũ,vbì ſcortationi,paleſtrę & ludis vacaretur. Et hæc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliũ: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias, carnis Caſtigationes, quibus anteà illic vacari ſolebat,tolerare non poteſt. Et ea cauſa eſt,quòd hæc noua noui Euangelij dogmata,tam cupidè à pleriſq; cæcis mortalibus ſuſcipiũtur,quia iucũda ſunt & plauſibilia carni. O ſatanæ verſutiã Sed illi timere debent,quod in Iob dicitur: Ducũt in bonis dies ſuos, & in pũcto ad inferna deſcendũt. Et quod Chriſtus ipſe in ſuo Euãgelio, Vę qui ridetis,quia flebitis. Hoc ſanè permultis locis fecit Luteri Euangeliũ, vt monaſteria vel prorsùs euerſa,vel in prophanos vſus mutata ſint,ſcilicet vt extincto cultu diuino,ad Mahometanã inſaniam ſensìm deuoluamur, aut certè in Ethniciſmum,vt iam aliquot ſit locis,relabamur. Oportet reuerà nõ Chriſti, ſed ſatanæ ſpiritum eſſe,qui ferre nõ poteſt laudes Dei, ſtudium perpetuæ continentiæ,contemptum mundi & voluptatum omnium,vigilias,ieiunia,preces,voluntariã paupertatẽ,propriæ voluntatis abnegationem: quæ quidem & id genus alia pietatis exercitia certũ eſt nuſquàm magìs, quàm in benè inſtitutis monaſterijs,viguiſſe & vigere. Sed ea,hortante Lutero,vaſtata & prophanata ſunt, adeò vt ipſe Luterus Cœnobium Auguſtinianũ occupauerit, vbì anteà multi fratres ſolebant Deo ſeruire. Et ipſa quoquè Carthuſia Londinenſis,de qua nunc agimus, poſtmodùm data eſt cuidam militi, qui ex ea ſtruxit ſibi palatiũ, templum mutauit in triclinium, & totum ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthuſiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur, imagines non modò diuorum quorumlibet, ſed etiàm

Cromuel capite pleɛtitur.

Iob 21.

Lucæ 6.

Carthuſia mutatur in caſtrum.

ipſius

ipſius crucifixi Seruatoris, quæ nos tantæ charitatis admonere debent, cultris conciderunt, & pedibus calcârunt. In ipſis ſacris aris ſaltârunt, & aleis luſerunt, choreas duxerunt, multaque alia valdè deteſtanda perpetrârunt, cuiuſmodi & Arrianos olìm feciſſe legimus. Ea verò cœnobiorum euerſio etiamſi nihil prætereà mali haberet, tamen vel ob hoc pernicioſa nimiùm eſt, quòd innumeri homines inopes, mendici, calamitoſi fraudantur eleemoſynis, quæ illic largiſſimè præſtari ſolebant. Nunc poſtquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominibus ſunt occupata, citiùs lapidem quàm panem, ad fores ſtipem poſcens, retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamen mâllent cœnobia pleraque minimè euerſa, quanquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quandoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille propterea ſe dolere extincta monaſteria, quòd olìm nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cædibus. At nunc poſtquàm deleta ſunt Cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grandè examen nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentum facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſque portione diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobilium conſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribus iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atque ex rebus noſtris prędas agunt. Ità ille Luteranus non propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria, ſed quòd ipſis iam non liceret tutò iter facere. Verùm ſi malum eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet euangelium, non debēt tolerari priuati cauſa compendij vel lucri. Si autem malum nō eſt ea eſſe, cur non etiàm ferant Mendicantium fratrum domos, cùm tamen ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione vel in ſacris concionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituuntur? Sed hoc ipſum ſcilicèt dolet malo dæmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicantium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangelium dominatur. Sed & alia omnium Ordinum cœnobia

Mercatores Luterani vellent ſalua cœnobia.

Cœnobia

bia innumera aut deſtructa, aut miſerè expilata & de- formata ſunt, iacetque prorsùs omnis cultus diuinus, niſi quòd Dominicis diebus apud ſectarios in templo conueniunt Euangelici fratres & ſorores, & ibì aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari pſalmum cantillant, ſuamq; cœnam peragunt, nihil à prophano conuiuio diſcrepantem, cùm plerunquè non ſint ſacris initiati, qui illis cœnam ſuam conficiunt, vt ideò quoquè corpus & ſanguinem Domini conficere non poſſint. Si qui verò inter eos ſunt apud Catholicos ſacerdotio initiati, illi ſi conficiunt Euchariſtiam, tamen negant manere corpus & ſanguinem Chriſti extra ſumptionem. Indè fit, vt æditiuus quod ſupereſt vini, plerunquè ſecùm domum abſportet, hilaritèr cũ ſuis inter edendum illud potitans, non abſque ſumma contumelia tanti ſacramenti. Nam licèt illi negent eſſe verum ſanguinem, non tamen propterea deſinit eſſe verus ſanguis, ſi ſit ſemèl ritè conſecratus. Sed ad inſtitutum redeamus. *euertit Luteri euangelium.*

Hoc anno rebus tam proſperè ad Luteri voluntatem in Anglia præter eius expectationem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripſit acerbè & ſuo more calumnioſè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos ſeditioſos & rebelles Cæſari, atque fures Dei, vt qui neque Deo, neque veræ Eccleſiæ Chriſti, (ſcilicet Luteranæ) neque Cæſari aut vlli poteſtati obedire dignantur. Sed hæc citra dubium in nullum veriùs quàm Luterum ipſum & eius ſimiles quadrant, qui ſic Papæ iugum excuſſerunt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè ſeditioſè, in Cardinalem Moguntinum, idque in hunc modum, quanuìs Teutonicè: *Luterus in Catholicos principes.*

Si ciues Hallenſes & ſubditi prouinciales Archiepiſcopatûs Magdeburg. Epiſcopum Moguntinum tyrannum ſuum Cardinalem expellerent aut interficerent, iuſtè facerent ei. Vbì verò Chriſtus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, ſcribas & Phariſæos veſtros interficiatis, rectè facietis? An non potiùs dixit, Super Cathedram Moyſis ſederunt ſcribæ & Phariſæi: Omnia quæcunque dicunt, facite? Quòd ſi Catholici ſcriberent ſubditis principum Luteranorum, Præclarè egeritis, ſi tyrannos principes veſtros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum ſuis concitaret? Quid verò futurum eſt in orbe Chriſtiano, ſi liceat ſubditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare ſuos *Nota ſeditioſum ſcriptum.* *Matt. 23.*

ſuos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiuſmodi nefarium ſcelus, Cardinalis Moguntini ſubditos incitaret, qui ſeditioſorum pœnas lueret. Mirum eſt, nuſquàm videre potuiſſe homines, quàm nihil Luteri Euangelium conſentiat cum Euangelio Chriſti: tum quoquè, quàm ille nuſquàm ſibi conſtet, ſed tam ſit in doctrina varius & inconſtans, quàm ſe illi diuerſa ſcribendi argumenta obtulerunt. Hæc verò idcircò ſæpiùs repetuntur, vt vel poſteritas diſcat noſtro magno malo ſapere. Vt autem in Moguntinum Principem tam impotentèr Luterus incurreret, ea res in cauſa fuit, quòd is princeps iuſſerat ſubditos ſuos Luteri fermento deprauatos, rebus ſuis diſtractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerent: quæ quidem non tyrannica fuit, ſed admodùm tolerabilis mulcta, niſì quòd Lutero licuit dicere quicquid libuit. An non vero Luterani Magiſtratus in Anabaptiſtas gladio animaduertunt! Cur id non repræhendit Luterus?

Caſpar Querhamer. Per id ferè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiuſdem Cardinalis ſubditus, nomine Caſparus Querhamer, homo laicus, ſed non planè ſtupidus. Is mira Dei prouidentia in ſummam Luteri ignominiam miro ſtudio magnaque ſolertia ex diuerſis Luteri ſcriptis collegit xxxvj. pugnantes & planè contrarias ſententias de communione Euchariſtiæ ſub vna vel vtraque ſpecie, easque in magnam digeſſit tabulam, quæ poſſit ad parietem ſuſpendi. An non verò longè turpiſſimum eſt, in re tanti ponderis tam eſſe varium & nunquàm ſuî ſimilem? Et ità quidem in hoc vnò articulo ille lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare ſufficiat? Verùm ille laicus poſteà in bello Smalcaldico malè mulctatus eſt ab Euangelicis. Fertur enim ad virilia ligato fune demiſſus in puteum, illicque diù tortus cùm in catholica fide conſtantiſſimus permaneret, rursùs extractus fuiſſe. Eant ſanè Luteri ſymmyſtæ, & quantùm velint ſui Luteri Euangelium laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quandò eos vehementèr pœnitebit, ſed ſerò, tam inconſtantem doctrinam non toto pectore eſſe execratos: nec habebunt quod in ſuî excuſationem adferant, quandò ea inconſtantia vel ſola abundantiſſimè docere potuit, Luteri Euangelium non aliũ quàm ipſum mendacij parentem, ſatanam habuiſſe authorem, vtì iam ſæpiùs dictum eſt.

Hoc

Hoc anno, ipſis ferijs diui Iohannis Baptiſtæ, Monaſterium Vueſtphaliæ metropolis expugnatur. Quæ ibì tum geſta ſint, iam ſuprà diximus,

Eodem anno conati ſunt Anabaptiſtæ Amſterodamum, inſigne Hollandię emporium, fraude & dolo obtinere, ſed fruſtrà. Fuit per id tempus Friſia quoquè ab ea hominum peſte vindicata. Inuaſerunt Anabaptiſtæ Amſtelredamum nocturnis horis, Senatũ vi occupant, vigiles & pleroſque ex Senatu perimunt: ſed tandèm ſuperati, pro meritis pœnas luunt, easq́ue valdè acerbas. Habuerunt epiſcopũ quendã ſuum, cuius caput affixum palo, in vrbis turri collocatum eſt. Iam paulò antè inſigne quoddã Friſię cœnobiũ, aquarũ ambitu egregiè munitũ, occupârant: ſed Friſiæ præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortiſſimè repugnantes, in quibus etiàm virgines quædam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit præpotens Deus, vt ea hominum lues principum & magiſtratûs negligentia & diſſimulatione non maiora indiès accipiat incrementa, & rebus Chriſtianis maximam adferat cladem & calamitatem. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque ſensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & ſic paulatìm coaleſcunt & augeſcunt magno Reipublicæ detrimento. *Anabaptiſtæ inuadunt Amſterodamum.*

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clauſit optima & conſtantiſſima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè perſuaſus, à ſe ſeparârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuiſſet. Ea quidem poſt diuortium illud infauſtum, ſe contulerat in Comitatum Bedfordienſem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cælo parùm ſalubri ſitam: vixitq́ue illic admodùm religiosè & ſanctè, magnoque animo illam ſeparationem fortitèr perferens, quanquàm non dubium eſt, acres illam interdùm animi dolores ſenſiſſe, quòd videret regem parùm memorem ſalutis ſuæ, ipſa contempta, Annam Boleniam ſibi copulauiſſe. At hoc menſe & anno grauitèr laborans aduerſa valetudine, miſſo ad illam ab Henrico rege Cæſaris Oratore, ſaluere iuſſa eſt. Porrò ſexto pòſt die ſentiens mortem adeſſe pro foribus, vocat ad ſe ancillam non indoctam, eiq́ue ad regem dictat Epiſtolam in hæc verba: Domine mi Rex marite ſempèr chariſſime, ſalue. Iam aduenit hora mortis meæ, *Catharina regina decedit.* *Epiſtola eius ad regem.*

meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de ſalute animæ tuæ, quam debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miſerias, & teipſum in ſolicitudines plures conieciſti: ſed hoc tibi ignoſco, ac Deus tibi ignoſcat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod ſupereſt, commendo tibi filiam communem noſtram, in quam (quæſo) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs deſideraui. Prætereà precor ſummè, vti ancillas meas reſpicias, easque ſuo tempore benè locare nuptijs placeat: quod multum non eſt, cùm non ſint niſi tres: & dare meis miniſtris ſtipendium debitum, atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deſerti vel inopes eſſe videantur. Poſtremò vnum illud teſtor: Oculi mei te ſolum deſiderant. Vale. His literis ſcriptis, eodem die mortua eſt. Facilè autem hinc liquet, quàm caſtè matrimonij iura coluerit etiàm in ipſo diuortio, cùm ſe ſcripſit, nullum niſi Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere non potuit. Corpus optimæ principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum eſt. Quidam vir impensè doctus annotauit huius optimæ & ſapientiſſimæ reginæ dictum memorabile, quod huc adſcribere viſum eſt: Aiebat illa, ſe quidem temperatam & mediam quandam fortunam mâlle, quàm vel aſperrimam vel leniſſimam: alterutrum tamen optandum ſi eſſet, electuram citiùs triſtiſſimam, quàm blandiſſimam: Infelicibus non deeſſe conſolationem, fortunatiſſimis deeſſe mentem. Fuit hoc dictum verè pudici pectoris & ſapientis, vt ait idem.

Apophthegma eius.

Eo ipſo anno Carolus Cæſar inuictus, ſentiens alieno in ſe eſſe animo quoſdam Europæ proceres, non ſe deſerit, ſed vt erat mirabili prudentia, hoſtes ſuos anteuertere ſtudet, vt ſibi potiùs timerent, quàm ipſi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimendũ Baruſſam expeditionem parat, honeſtiſſimis & Chriſtianę Reipublicę vtiliſſimis ad id rationibus inductus. Galliæ rex nullam interìm fert opem, ſed potiùs animo in Cæſarem alieno viſus eſt eſſe, licèt eius ſororem in matrimonio haberet. Neque ea res latuit Italos. Itaque & Genuenſes & Florentiæ Dux Alexander ſeſe egregiè communiêrunt, ſi quid fortaſsìs vellent Galli moliri.

Cæſar in Africam.

moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem Cæſari miſit ſubſidio, nolens deeſſe publicæ ſaluti & vtilitati. Interìm in Hiſpania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoq́ue rege & Heluetijs ſparſi, facilè extincti ſint. *Apparatus belli.* Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turcico Imperatore percuſſum, nihil ad hoc bellum contulerunt, huius ſacræ expeditionis ſpectatores futuri potiùs quàm adiutores. Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatum afflictæ Reipublicæ. Porrò vniuerſa Hiſpania in hoc bellum egregiè incubuit. Andreas Auria ob ſingularem fidem & rerum maritimarum peritiam, à Cæſare ſuorum conſiliorum factus conſcius, ingentem comparat claſſem, in qua erat quadriremis vna, quæ Cæſarem ipſum veheret, cuius remiges omnes ſericis erant veſtiti tunicis, & ipſa nauis multo ornatu longè elegantiſſima. *Claßis Cæſaris.* Paulus Pontifex Andreæ Auriæ dono miſit enſem ſolenni ritu conſecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaq́; alia eiuſdem gladij inſignia ornamenta. Miſit etiàm pileum è villoſo ſerico margaritis Phrygio opere depictũ. Eiuſmodi verò munus dari ſolet magnis regibus; nec tamen immeritò datum eſt Andreæ Auriæ, maritimis contra Turcas, Mauros, & piratas bellis clariſſimo duci. Ea res ſtrenuum alioquì ſenem magìs etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interìm Mediolani Cæſar reliquit Antonium Læuam, virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui ſua diligentia res Italiæ tueretur. Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas ſubſiſtens, indè benè precatus eſt exercitui in Africam trajcienti. *Pontifex benè precatur claßi.* Venit autem ad Cæſarem etiàm Ludouicus Luſitaniæ regis germanus frater, cuius ſororem in matrimonio Cæſar habebat, cum claſſe vigintiquinque nauium, in quibus pręter nautas deſcripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit caſus inopinatus. *Periculũ Cæſaris.* Quadriremis prætoria, qua Cæſar vehebatur, hæſit in vado ſabuloſo, eratq́ue res plena periculi, nisì quòd Andreas Auria, mirabili induſtria celerrimè ex illo arenæ tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res non parùm Cæſaris animum, qui ſciret patrem ſuum Philippum in ſimile diſcrimen coniectum, minimè euaſurum fuiſſe, nisì grandi miraculo ingens fluctus nauim, qua vehebatur, vltra ſabuli tumulos extuliſſet. Tota autem hæc Cæſaris claſſis ſeptingentis ferè naui- *700. naues.*

buſ conſtitit. Barbaruſſa vbì certò comperit, Cæſarem ipſum in claſſe aduehi, vehementèr animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cæſarem tam difficile & periculoſum in ſterili & ſabuloſo ac omnis penè aquæ indigo ſolo, ſolſtitialibus præſertìm diebus, bellum ſuſcepturum, ſed illud potiùs per ſuos duces adminiſtraturum. Hortabatur nihilo minùs ſuos, vt ſe viros præberent, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimìs autem, vt Guletæ defendendæ fortiſſimam operam nauarent. Eſt autem Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones, eamque Barbaruſſa multis tormentis egregiè inſtruxerat. Vbì tota claſſis ad ancoras conſtituta fuit, Cæſar iuſſit milites ſcaphis ſe in continentem transferre: quod adeò compoſitè factum eſt, vt mox Barbari omnes, nullo commiſſo prælio, è littore profugerint, noſtrorum bombardas minimè ferentes. Deſcendit & Cæſar ipſe in terram, bonæ ſpei & multæ alacritatis plenus, non ſuis, ſed præpotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat. Miſſi ſunt autem, qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox, inſidioſum & ſummi laboris militum genus, vbiquè noſtris ſeſe offerebant valdè infeſtos, ſagittis, iaculis, lapidibus incautos atrocitèr vulnerantes. Verùm Cæſar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam præſenti periculo eum reuocare niterentur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis, quos ille mira animi conſtantia contempſit. Pugnatum eſt intereà aliquotiès, irrumpentibus Barbaris in noſtros, & modò illi, modò noſtri victores abièrunt, donèc tandèm paucos poſt dies Cæſar omnem vim expugnandæ Guletæ adhibere conſtituit. Iam enim militum corpora morbis vexari cœperant, quòd interdiù vehementiſſimo ſolis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfuſa, propemodùm præ frigore rigere viderentur. Huc accedebat, quòd Barbaruſſa ingentes Numidarum copias mercede conductas in dies expectabat, quorũ aduentũ Cæſar anteuertendũ putauit: & quanuìs Cæſar inſigni pietate ægris opem ferret rebus neceſſarijs abundè ſuppeditandis, tamen in arenoſo ſolo vix vlla dabatur copia dulcis aquæ, ità vt tũ ſani, tũ ęgri ex acrioribus pomis ſiti vtcunquè mederi cogerentur, quæ res non erat commoda valetudini. Itaque Cæſar bonis auibus ad Idus Iulias iuſſit tormentorũ omnem

Guleta.

appa

apparatum ad Guletam oppugnandā adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium ſuſcepit. Tum verò ab aurora vſque ad meridiem tanta tormentorum vi is locus eſt oppugnatus, vt non modò concuti tellus, ſed tota paſsim hiſcere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillum, mirabilitèr concitari & exæſtuare atque feruere cerneretur: cælum autem ipſum, dēſiſſima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cū ſuo antemurali penitùs proſtrata, & munitiones omnes latè diſiectæ, non omninò difficilem noſtris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incaleſcerent, quidam monaſticæ vitæ profeſſor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæſare alacritèr noſtri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela omnis generis & miſſilem ignem tenaci flamma armis adhærentem, quæ ab illis in ſubeuntes conijciebantur. Quamobrèm territi, fuga ſibi conſulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæſi & in ſtagnum detruſi periêrunt. Porrò paucis è Cæſaris exercitu deſideratis, tormenta omnia & tota Barbaruſſæ claſſis, quæ intra Guletæ fauces ſubducta fuerat, in ius victoris Cæſaris conceſſit, magno quidem Cæſaris commodo & voluptate, ſed ſumma Barbaruſſæ & ſæuiſſimorum piratarum detrimento, qui acerbiſſimè ferrent ſibi potius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbì Tunetum ad Barbaruſſam venêre, ab illo contumelioſè primùm accepti, ſed mox repreſſa ira, ad audendum fortitèr animati ſunt, quòd Afrorum & Numidarum auxilia iam appropinquarent. *Guleta oppugnatur.* *Guleta expugnatur.*

Dum hæc geruntur, in caſtra Cæſaris venit Muleaſſes rex Tunetanus, quem Barbaruſſa è regnò exturbârat. Fuit is procera ſtatura, ſuffuſco vultu planeque virili, ſed admodùm ſtrabus. Vbì Cæſaris dextram deoſculatus eſt, more patrio humi collectis cruribus, ſedit in tapete ſubſtrato, & per interpretem ſupplex petijt ab Imperatore reſtitui ſibi paternum regnum, multam eo nomine pollicēs Cæſari fidem, & id genus alia. Cæſar illi omnia liberalitèr daturū recepit, hortans vt nō Punica, ſed integra fide promiſſis ſtaret. Erat in illo barbaro & Mahometanę ſtūltitię ꝓfeſſore rege magna tū bellicę exercitatiōis, tū rerū cęleſtiū ex Auerrois diſciplina peritia. Iuſſit aūt Cęſar tēdi ei tabernaculū, & *Muleaſſes rex.*

hoſpitali liberalitate tractari hominẽ. Idem aũt ipſe in Cæſaris exercitu præcipuè mirabatur numerũ atq; ordinem tormentorum, & incredibilem in foro rerum venalium omnis generis copiam, & militum res neceſſarias ementium modeſtiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæſari magno vſui fuêre ad oppugnandum Barbaruſſam.

Numidarum mores. Guleta expugnata, Cæſar ad Tunetum iter intendit. Interìm verò dum multa ſecum animo reputat, & omnia diligentèr expendit, commiſſa ſunt varia cum Numidis prælia. Solent Numidæ ferocitèr aduolare, & rursùs mira vafricie, ſi premantur, fugam arripere, vt inſequentes longiùs proliciant: tum verò conuerſis armis, paucos multi circunſiſtere, & nullo negocio trucidare. Cæſar vbì animaduertit Hiſpanos à Numidis in pugna quadam premi, acritèr cum grauis armaturæ equitibus in Barbaros inuectus, eos in fugam præcipites egit: eoque die non ſolùm ſtrenui ducis, ante alios armatus in acie conſiſtens, ſed etiàm fortiſſimi militis officium præſtitit, ciuicamque coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hoſtibus circunuento, & ſua ope liberato. Erant per id tempus quidam togati homines, qui Cæſarem hortarentur ad maturè diſcedendum ex Africa, quòd iam ſatìs multa laude potítus eſſet, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæſar graui oratione, vt erat vir longè prudentiſſimus, præclarè compeſcuit, Guletam autem rursùs communiri iuſſit, impoſito plùs mille Hiſpanorum præſidio. *Guleta inſtauratur.* Indè Tunetum versùs promotus eſt totius belli apparatus. Cæſar Vaſtium eo bello, eaque præſertìm die, qua cum hoſte confligendum erat, Imperatorem pronunciârat. Habebant Itali, Hiſpani, Germani, ſinguli ſuos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæſar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingenti fiducia hortabatur, vt fortitèr contra Chriſti inermes inimicos decertarent, prædæ loco ipſos habituros vrbem locupletiſſimam. Dici vix poſſit, quantùm ea Cæſaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, præſertìm ſitis moleſtias, fortitèr pertulerint, licèt quidam ægrè in officio contineri potuerint, quos tamen Cæſaris præſentia & ſeueritas ad ſanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementiſſimus, ſic etiàm vbì res poſcere videbatur, non deerat illi Imperatore digna ſeueritudo.

Iam

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus, & eccè Barbaruſſa immenſas Barbarorum copias in aciem producit, quæ centum millia hominum exceſſiſſe feruntur. Tum verò Vaſtius, quem (vt dixi) Cæſar Imperatorem eo bello eſſe voluit, antequàm cum hoſte manus confererentur, ſic ait ad Cæſarem: Iure meo vtens, iubeo vt hinc abſcedas ad mediam aciem, vbì ſunt vexilla, nè fortuitò incidentis pilæ caſu vniuerſa communis fortunæ ſalus, vnius hominis periculo, inexpiabile ſubeat diſcrimen. Cæſar ſubridens, metu vacuum eum eſſe iubet, quandò nemo Auguſtorum Cæſarum tormento ſublatus eſſet: at nihilo minùs pro ſua ſingulari modeſtia dictis illius obtemperans, confeſtìm quò iuſſus erat, abſcedit. Indè ſigno pugnæ dato, tanto impetu noſtri in Barbaros irruperunt, vt trecentos ſclopettis peremerint ante conflictum, reliquos omnes in fugam coniecerint, tormentaque ab illis relicta ceperint, præ dolore & ira dentibus frendēte Barbaruſſa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Chriſtianorum. Hos omnes ille immanis Barbarus, circumpoſito puluere tormentario, in carcere concremare voluit. Verùm dehortante quodam inſigni pirata, ſententiam mutauit. Eius autem crudelis conſilij fama iam in carcerē peruolârat miſericordia duorum libertorum, Franciſci Hiſpani & Vincentij Dalmatæ, qui licèt Barbaruſſæ eſſent alumni, tamen inſigni pietate permoti, patefacto carcere, inſtrumenta, quibus catenas frangerēt, miſeris illis obtulère. Mox ruptis catenis, nudi homines ſaxis alijsq; correptis rebus Turcas inuadunt. Fugiunt ex arcæ Turcæ. Chriſtiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæſis Turcis: regios theſauros omnes, omnem commeatum & arma intercipiunt, & è ſumma arce Chriſtianis dudùm ablatum vexillum expandunt, vt Cæſari & eius exercitui captam arcem ſignificent. Barbaruſſa ad arcem reuertitur, falſis dijs ſuis crebrò maledicens, & nimio furore percitus, apertaq; ianua ſupplex & propè lachrymans orat Chriſtianos, vt ipſum intrò cum ſuis recipiant, cunctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum ſaxa conijciunt, ità vt totus præ ira inſaniens, rebus deploratis, cum ſeptem Turcarum millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Auguſtinus incomparabilem egit Epiſcopum, properaret. Ea re cognita, Cæſar propiùs vrbem caſtra mouet, cui Magiſtratus

Exercitus Barbaruſſæ.

Congreſſus pugnæ

Captiui occupant arcem.

Barbaruſſa fugit.

tus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixiſſimè obſecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cæſare cunctantiùs reſpondente, milites fremẽtes & omnis moræ impatientes, vel iniuſſu Cæſaris certatìm in oppidum irruunt, fruſtrà deprecante Muleaſſe. Et ipſi quidem Cæſari vehementèr ſuſpecta erat Punica fides, vt non ſinè cauſa cunctantiùs preces Tunetanorum admiſiſſe videatur. Nam ſtipendium per Muleaſſem promiſſum, aſtutè & vafrè protrahebant, viſuri qui Barbaruſſæ ſucceſſus forent. Primus cum parua manu ad arcis portam acceſſit Vaſtius, quem Chriſtiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt. Arce in poteſtatem redacta, milites agminatìm irruunt in vrbē, Itali & Hiſpani in prædas inhiant, Germani Mahometano ſanguine fundendo ſitim ſuam explent, nulli omninò parcentes neque ætati, neque ſexui: quæ res permouit Cæſarem, vt propoſito edicto capitis pœnam minaretur omnibus, qui Tunetano ciui vim intuliſſent. Cæſar arcem ingreſſus, captiuis Chriſtianis libertatem & nauigia atque commeatum, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Francisco & Vincentio Barbaruſſæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum authores miſeris fuerant, pecuniam ac veſtem largitur. Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleaſſes deplorauit, Arabicos inprimìs codices antiquiſſimos, qui nôn modò diſciplinas omnes, ſed etiàm ſuperiorum regum hiſtoriam, & Mahometanæ ſuperſtitionis interpretationem continerent, quorum Muleaſſes iacturam tulit grauiſſimè. Secundò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moſcum & zibetum, quæ plumbeis loculis & arculis eburneis aſſeruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmenta & colores varios & admodū precioſos, quos milites diſſipatos conculcârant: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicæ perijſſe dolebat Muleaſſes. Inuenta quoquè ſunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecentos cum Ludouico rege Tunetum obſederant.

Tunetum diripitur.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbaruſſa venit incolumis Hipponam, & ibì triremes quatuordecim in ſtagno demerſas, celerrimè educit, ſeque egregiè munit. Interìm miſſi ex noſtris, qui eius iter impedirent, cùm parùm eſſent rei naualis periti, re infecta, ad Cæſaris exercitum redièrunt, nec ſinè magno Chriſtianorum

Barbaruſſa abit Byzantiū.

rum detrimento illi ſæuiſſimo piratæ ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens ſpatium præbuêre. Ea res vehementèr commouit Andream Auriam, ità vt non planè deſperans ſe hoſtem poſſe conſequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbaruſſa, vrbem cepit, muros deſtruxit, arci præſidium impoſuit, quam tamē Cæſar paulò pòſt iuſſit funditùs euerti. Deindè Muleaſſem Cæſar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuum falcones duos & totidèm è Numidia velocitate conſpicuos equos, ea conditione, vt Chriſtianis amicus, Turcis hoſtis, Cæſari addictus ſit, & Hiſpanis, quos Guletæ ampliùs mille præſidij loco imponebat Cæſar, ſtipendiū perſoluat.

Cæſar venit in Siciliam.

His geſtis, Cæſar ab Africa ſoluens, cum tota claſſe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & paſsìm pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipſo itinere nunciata ei eſt mors Franciſci Sforciæ, qui non ità pridèm Chriſtianam Chriſtierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Chriſtiano, Gallis Mediolanum pertinaciſſimè repetentibus, tumultus & clades excitauit, hæreticis interìm mirè exultantibus, quòd non deeſſet Carolo Cæſari Chriſtianus rex, qui eum ſuis armis ab ipſorum coërcitione retardaret. Quanto ſatiùs fuerat, Mediolanum vel terræ hiatu abſorptum, ab hominum conſpectu penitùs tolli, quàm eius cauſa Chriſtianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, ſe inſignem ſibi comparare gloriam, ſi ius ſuum, quod tamen plerunquè vel incertum habent, vel etiàm nullum ſe habere non ſunt neſcij, egregiè tueantur, etiamſi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiuſmodi ſtudijs non valdè magnam ſibi laudem parant apud cordatos & Chriſtianæ pietatis amantes. Verùm hæc Deus iuſtus iudex iudicabit, nos ad alia tranſeamus.

Legatus Pontificis agit cum Saxone.

Sub huius anni finem Saxoniæ Elector ex Auſtria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiſcens, Pragæ appellatus eſt à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis ſententiam de Concilio indicendo, itemque de loco Concilij indicauit, ſimul etiàm de ſententia Cæſaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non diſpliceret Mantua, quam Pontifex Concilio deſtinâſſet. Saxo reſpondit, ſe cum ſocijs Smalcaldici fœderis deliberaturum. Decembris die 26. ex Conuentu Smalcaldico reſpon-

derunt Proteſtantes inter cætera, ſibi Mantuã non placere, neque perpeſſuros ipſos, vt in concilio Pontifex ſua authoritate vtatur, quòd ille ſit ipſorum aduerſarius, qui dogmata ipſorum damnârit. Itaque eum iudicem eſſe non poſſe, ſed ex voluntate Cæſaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbum Dei cauſam cognoſcant, atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranum, & id genus alios apoſtatas monachos, quos certum erat hæreſios nomine damnatos eſſe, & vel maximè reorum perſonã ſuſtinere, atque ideò nulla ratione poſſe ſententiã pronunciare. Atque ideò Proteſtãtes Concilium quidẽ ſe vehementèr optare & expetere dixerunt, ſed à ſuis Concionatoribus malè perſuaſi, tale Conciliũ petiêrũt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum eſſe putauit. Cùm verò verbum Dei alitèr Luterus, alitèr Zuinglius, alitèr Anabaptiſtæ, alitèr Zuencfeldius, alitèr Seruetus exponant, quis vnquàm ſanæ mentis ex ſola verbi Dei litera, non adhibita Catholicæ Eccleſiæ interpretatione, aliquid certi in Concilio ſtatui poſſe credat? Ità his tergiuerſationibus nouorum Euangeliſtarum ſiue dogmatiſtarum id apud Proteſtantes Magiſtratus effectum eſt, vt Concilium nullum admittere velint, cui Pontifex ab omni antiquitate recepto more præſideat, & ipſam quoquè Synodum Tridentinã, cui grauiſſimi & longè doctiſſimi viri interfuêre, non magnipendant. Sed abſit, vt Eccleſia Dei alium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipſi traditus eſt ab Apoſtolis & Apoſtolorum ſucceſſoribus. Quòd ſi verò ex ſectariorum ſententia mutanda eſt Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt: Sed ità tamen, vt aliud ſtatuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptiſtica, aliud alia nupèr natorum ſchiſmatum. Porrò in hoc Smalcaldico Proteſtantium Conuentu fuit etiàm Galliæ regis legatus. Rex ille Germanorum Principũ captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in Italia gerere decreuiſſet; atque interim nihilo minùs in regno ſuo ſeueriſſima ſumpſit ſupplicia de nouorũ dogmatũ aſſertoribus vel ſectatoribus. Itaq; quòd Luteranorũ Principum captauit beneuolentiam, ſui aduersùs Cæſarem communiendi cauſa id fecit, non quòd illorum religionem probaret; & rursùs Luterani in eius ſe amicitiam eadem omni-

Conciliũ non recipiunt Euangelici.

Gallus captat amicitiam Germanorum.

omninò ex cauſa inſinuabãt, alioquì propter diuerſam religionem non magnoperè addicti Gallis. Timebant enim vtriq; Cæſaris potentiam, atq; ideò modis omnibus communire ſe ſtudebant.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offenſi ſcriptis quibuſdam Luteri & complicum eius, præſertìm quòd ſcripſiſſet Luterus Oecolampadium ſubitò à diabolo præfocatum expirâſſe, ſynodum Tiguri cõuocant ſexta Auguſti miniſtrorum Euãgelij ſui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitum eſt, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolffgangus Capito Argentoratenſis eccleſiaſtes Zuinglianus, impediuit ad tempus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris ſcribit miniſtris Argentinenſibus, ſe non alieno eſſe animo à concordia: itaq; hortatur vt ſynodum indicant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt iſti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipſi tam multas cogunt ſynodos authoritate prorsùs nulla. Iſtas impoſturas indoctum vulgus nõ aduertit, Principes alijs occupati, non ſatìs conſiderant, & ità impunè faciunt noui dogmatiſtæ quicquid libet. Conuenerũt igitur Arouiæ, quod eſt oppidum ditionis Bernenſium, quinq; Euãgelij Zuingliani prædicatores, qui tutiſſimam aliquam formam conſcriberent concordiæ cùm Lutero ineundæ. O miſeram Europam, quæ non videt, quid ſub prætextu Euangelij moliantur horum temporum pſeudeuangeliſtæ. Si à Deo miſſi ſunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrocitèr inter ſe digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces ſequuntur?

Synodus Zuinglianorum Tiguri.

Synodus alia Arouiæ.

Hoc quoquè anno & apud Cæſarem & Ferdinandum regem impensè laborârũt Proteſtantes, vt fas non eſſet Cameræ Iudicibus tueri cauſam Catholicorum, quibus ipſorũ facultates eſſent ſub religionis prætextu ereptę. Id quidem certè durum fuit, & non multùm à barbara feritate alienum, monaſteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patére miſeris perfugium ad Imperij iudices, quorum authoritate poſſent ius ſuum obtinere. Quid verò faceret vel Cæſar, vel Ferdinãdus, cùm & Gallus minimè quieſcendum ſibi putaret, & Proteſtantes iam vſqueadeò viribus creuiſſent, vt ſi quid minùs impetrâſſent, facilè vi extorquere poſſe viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, ſi quid à Ca-

Proteſtãtes volũt ſilere Cameram.

meræ Iudicibus contra ipſos hoc nomine decretum fuiſſet, & tamen ferre nolebant, vt de ſuis iniurijs quererentur Eccleſiaſtici, vel res ſuas repeterēt. Atq; hæc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olìm Iulianus apoſtata fertur dixiſſe cuidam locupleti Chriſtiano: Chriſtus veſter in Euangelio præcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas cōuenientèr Chriſti Euāgelio. Sed non præcepit Euangelium, ait Chriſtianus, vt diuitibus, ſed vt pauperibus res noſtras largiamur.

Matt. 19. Porrò Luteri Euangelium non hortatur, vt tua relinquas, ſed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vſurpes. O prodigioſam rerum omnium in deterius mutationem. Olìm Germani Principes, Auguſti Cæſares, celeberrima paſsìm in Germania collegia, epiſcopatus, Cœnobia fundârunt, & ampliſſimis reditibus donârunt: hodiè ea multis locis vaſtata, diruta, diſſipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius ſuum proſequi.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Chriſtierni Danorū regis filia Friderico Principi Palatino, qui hoc nomine quandoquè ius ſibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cæſare multis bellis implicito, non eſt ſatis proſecutus. Et Cæſar quidem, ſi nō defuiſſet opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox. Eodem anno in Ducatu Vuirtēbergenſi caupo quidam hoſpitibus carnes porci, rabidi canis morſu infeſtati, edendas propoſuit parùm hoſpitalitèr. Vbi homines eius rei ignari carnes comederunt, mox verſi in rabiem, mutuis ſe morſibus lacerârunt,

Gallus petit Mediolanenſem principatum. Hoc ipſo anno è rebus humanis ablato Franciſco Sforçia, Gallorum rex à Cæſare petijt ſibi concedi Mediolanenſe Imperium. Verùm Cæſar nō ignarus, quantum ex ea ditione ipſe cōmodi haberet, tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentiſſima Italiæ parte potentiſſimo Galliæ regi permiſſa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, ſua præſertìm regna, mox inuaderet, quod ſuperiores Galliæ reges feciſſe meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanenſem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam ſuprà attigimus. Porrò nè Franciſcus rex in Cæſarem primus arma vertiſſe videretur, Sabaudiæ principem auunculum ſuum ſibi inuadendum ſtatuit,

ſtatuit, vt eius ditionibus in poteſtatem redactis, expeditum in Italiã iter haberet. Porrò eius principis coniunx, vxoris Cæſaris germana ſoror erat. Eius belli cauſam hãc prætexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipſi Niceam Prouinciæ vrbem, perſoluta pecunia, qua olim à Gallis oppignorata fuerat, reſtituere.

ANNO igitur 1536. ineũte vere aut circitèr, magnis copijs Sabaudi Principis ditionem Galli inuadũt, multaq; loca Duci deſtituto ab omnibus eripiunt, & niſì Antonius Læua Cæſaris Dux egregius valida manu eis occurriſſet, Vercellas, quas obſidione premebant, & multa alia miſero principi facilè eripuiſſent. Et nè quid illi ad ſummam calamitatem deeſſet, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vſq; lacum, quæ illius erant, vi abſtulerunt. Cauſa hæc erat: Geneuenſes Zuinglianum dogma complexi erant. Eſt autẽ Geneua ferè in medio regionis Sabaudicæ. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi cauſa, tum alijs rationibus permotus, Geneuã obſidet. Geneuenſes ſociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes ſocios negligere, bellũ Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cæſarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuerſus, vbiquè in Italia ſummo omnium ſtudio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidem amœniſſima in vrbe hyemabat, vbì tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit, eximia cum laude veræ ac integerrimę probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm exceſſiſſet è viuis, inuiolatam ſeruaret, nihil permotus quorundam Florentinorum patriciorũ precibus, qui ei quotannìs grandem auri ſummam offerrent, ſi repudiato Alexandro, priſtinam ciuitati libertatem reſtitueret.

Galli inuadũt Allobroges.

Itémque Bernates.

Nuptiæ principis Florentini

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexandri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt ampliſſimo eſſet Cardinalatûs titulo, opulentisq; ſacerdotijs, multisq; opibus inſignis, adſpirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiusq; obtinendi cauſa necem Alexandro molítus eſt: ea in re vſus fertur opera cuiuſdam magni viri. Sed Alexander inſidias depræhendit, ſcripſitque Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quendam eius facinoris conſcium compræhendi iuſſit.

Hippolytus Medices adſpirat ad principatum.

iuſſit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe exceſſit: deindè ad animum rediens, tam immanis ſceleris ductus pœnitentia, cum Alexandro in pacem redire ſtuduit. Itaque Cæſarem, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, ſed à Prorege Siciliæ negata ipſi naue, in quodam oppido agri Fundani conſilij inops ſubſtitit, ibique febre peſtilēti correptus ſexto die obijt, iuuenis longè omnium elegantiſſimus, rebusq; omnibus florentiſſimus: ſcilicet vt inſani mortales diſcant nullis neq; corporis & ætatis viribus, neq; quantunlibèt ampliſſimis opibus fidere, neq; vitæ huius voluptatibus, ſed vni viuo & vero Deo totos ſeſe dédere, cùm in hac vita tam ſint incerta & caduca omnia, vt ne puncto quidem temporis certa nobis ſit huius lucis vſura. Porrò Cæſar cùm eſſet Neapoli, certo nuncio didicit Barbaruſſam claſſe apud Algieram reparata, Byzantium abeūtem, & in itinere apud Mangonis portum Chriſtiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miſerám ſeruitutem in Africam captiuos abduxiſſe. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat èxpugnato Tuneto, noluitq; Chriſtianis id omninò impunè cedere.

Idem miſerè perit.

Fœdus Cæſaris cum Venetis.

Intereà Cæſar multa vſus prudentia, cum Venetis fœdus percuſſit. Vt eam in rem Veneti propenſioribus animis conſentirent, non parùm in cauſa fuit, quòd ſperarent Cæſarem principatū Mediolanenſem alicui traditurum. Nam neq; Cæſarem, neq; Gallum æquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, ſed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipſis neutiquàm formidoloſa foret. Deindè Cæſar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem conſcripſit. Interìm verò Nonis Aprilibus Romam venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo.

Cæſaris præclarū facinus.

In Cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum ſingulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic ſpectaculo intererant. Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempè omni argenti abaco menſæ illato, à ſe dimiſit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modeſtia & humilitas incredibilis, amica & grata prępotenti Deo, qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Quatriduo autem Romæ moratus, pridiè quàm indè abſcederet, grauiſſima & ardenti oratione regem Franciſcum, circunſtante Pontifice & Cardinalibus, multorumq; principum Legatis, perſtrinxit, quòd fœdus

Iacob. 4.
1 Pet. 5.
Oratio Cæſaris.

fœdus abrupiſſet, & totum ferè terrarum orbem contra ſe concitâſſet. Demùm is exitus orationis fuit, vt ſe paratum diceret cum Frãciſco ſingulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Chriſtiano ſanguini parceretur. Erat tum commotus Cæſar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannem Lotharingiæ Cardinalem, qui à Franciſco pacis cõciliandæ cauſa ad eum miſſus apud Senas poſteà ipſum conuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferẽdum intentus. Pontifex verò Cęſarem complexus, orauit vtì nè vel non iniquo dolori plùs tribueret, quàm clementię & pietati. Cæſar deindè, reiectis Galli legatis, Senas proficiſcitur, honorificentiſſimè à Senenſibus exceptus, oblatis vrbis clauibus, cum hymnis ad ædem ſummam deducitur. Poſt Florentiam abit, & Alexandri generi ſummo ſtudio colitur: quem hortatus eſt, vt ab inſidijs ſibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem ſempèr adſpirâſſet. Atq; vtinàm Alexander ijs monitis diligentèr obtemperâſſet, quæ à grauiſſimo & experientiſſimo Imperatore non temerè illi promebantur, non tam horrẽdum vitæ ſuæ exitum habuiſſet. Sed de hoc ſuo loco. *Cæſar venit Senas. Florentiã.*

Cæſar deindè apud Lucenſes quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis ſtudium, propenſionem, liberalitatem eſt expertus. Poſteà ad Antonium Læuam peruenit, qui parùm tempeſtiuo cõſilio, diuerſum hortantibus Daualo Vaſtio & Ferdinando Gonzaga, Cæſarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibuſdã, vt Maſſiliam Cæſaris exercitui proderent, ſed ea res ſucceſſum nõ habuit. Deniquè eò tandèm res redijt, vt ex inſperato ſuperuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciſcum regem, & iam morbo caſtra Cæſaris vehementèr affligente, Cæſar re infecta Genuam rediërit, interìm in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atq; eodem tempore exercitus, quẽ Maria Cæſaris ſoror, virilis animi fœmina, in Belgis conſcriptum, duce Henrico Naſſauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuerſus eſt. Magnus quidem Pariſienſes timor inuaſerat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Intereà verò nouo in Italia conſcripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili aſtutia nititur: ſed is conatus fruſtrà fuit. Porò *Lucam. Cæſar fruſtrà tentat Maſſiliam.*

Paulus

Paulus Pontifex miſſis tum ad Cæſarem, tum ad Franciſcum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacem hortatus eſt, & licèt id non impetrârit, ſpecimen tamen eximiæ pietatis de ſe præbuit, functus optimi Pontificis officio.

Delphinus excedit è viuis. Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciſcus Delphinus Galliæ regis primogenitus, incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo ſubitario ſubtractus eſt. Erat is quoquè iuuenis annos natus octodecim, eximijs præditus ornamentis, in ipſo ætatis & fortunæ arridentis flore poſitus: tam inopinato caſu admonens mortales omnes conditionis ſuæ, vt eius ſempèr memores, quemadmodùm ſapientiſſimè hortatur D. Auguſtinus, omnem diem, ſupremum putent vitæ ſuæ diem, & ſic Deo placitos mores ad extremũ vſque perducant diem. Sed hæc quis perſuadeat hominibus? Erant qui dicerẽt, veneno interijſſe prętantiſſimum iuuenem, & eo nomine quidam Sebaſtianus Montecuculus in quæſtionem raptus, cùm ſe id crimen doloris impatiens admiſiſſe fateretur, ab equis in diuerſa nitẽtibus diſcerptus perijt. Verùm is præcipiti ſuſpicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimen à quo erat alienus, ità faſſus eſt, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius ſceleris authores diceret. At illi viri egregij deteſtabile facinus à ſe depulerunt, nullis præſertim veneni indicijs in extincti corpore exiſtentibus, & affirmantibus plerique ex pilæ ludo immodico æſtuantem, ac ſudore diffluentem Delphinum, nimìs auidè aquam potâſſe, eaque re ſibi mortem conciuiſſe, obruto natiuo calore.

Conuẽtus Vuittenbergenſis. Hoc anno cùm peſſimè audirent Luterani & Zuingliani cõcionatores ob dogmatum diſcordiam, rursùs quandam inter ſe concordiam ſarcire conati ſunt, idque in Synodo Vuittenbergenſi in ædibus Patriarchæ & Euangeliſtæ Luteri. Sed cùm veriſſimè dicat Sapiẽs, Inter ſuperbos ſempèr ſunt iurgia: concordia illa ſimulata fuit, non ſyncera. *Prou. 13.* Nec potuit ſuum habere effectum, quòd propter aliorum abſentiam & abſq; magiſtratuũ ſuorum conſenſu nihil ſtatuere auſi fuêre: ſed nec ipſa quidem illius egregij conuentûs acta in lucem edere ſunt auſi, tametſi ſcripta erant. *Cretenſiũ mos.* Fuit ille ſyncretiſmus quidam, qualis olìm inter Cretenſes, qui cùm perpetuò inteſtinis ac mutuis ſe bellis infeſtarent, vbì ab hoſtibus imminebat bellum, quandam inter ſe pacem conciliabant,

bant, vt iunctis viribus faciliùs hoſtes propulſarent. Ità etiàm Zuingliani cum Luteranis quandam ſimulabant pacem, vt ſignis infeſtioribus in Chriſti Catholicam Eccleſiam paritèr inueherentur. Atque in eo quidem inter ipſos conuenit, panem & vinũ minimè tranſſubſtantiari, vtque eo nomine Catholicos, qui diuerſum docent, atrociſſimè idololatriæ inſimularent. Sed Eccleſia Dei hæreticorũ calumnias irridens, in Euchariſtia Chriſtum viuum & verum Deum adorat cum omni antiquitate: & Chriſto ipſo dicente, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, ijs verbis certiſſimam fidem adhibet, ſciens non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbum. In hoc enim tremendo Sacramento oportet omnia humani ingenij argumẽta procùl abſcedere, & vel maximè fidem exerceri, quæ tanto eſt maioris meriti apud Deũ, quanto minùs rationibus fulcitur. *Matt. 26.* *Luc. 1.*

Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, quatuor Baſileæ, vnam Tiguri, & generalem quandam, ſi dijs placet, apud Bernates, cui interfuerunt ex pagis & vrbibus coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortaſſis pleriq; deſertores monachi. Non dubium quin iſtorum cõuenticulorum decretis plùs tributum ſit ab hominibus miſerè ſeductis, quàm vel Tridentinæ, quæ tot habuit præſtantiſſimos viros, vel cuiuis alteri à Catholicis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quædam Synodus Heluetiorum Zuinglianorũ Arouiç, in qua decretũ eſt, neminem ex miniſtris Helueticarum Eccleſiarum mittendum ad Synodum generalem Euangelicorum, quæ ad 14. Maij diem indicta erat Iſenaci, quod eſt Thuringiæ oppidum, ſed poſteà Vuittẽbergæ, vt iam diximus, celebrata eſt. Hanc Synodum videtur indixiſſe Luterus, & eo nomine recusâſſe Heluetios miniſtros eò accedere. Mirum eſt non fulminâſſe in eos Luterum, pro ſua ſcilicet authoritate, & repentè omnibus diris deuouiſſe refractarios. verùm Zuingliani necdùm Luterum pro Papa ſuo agnoſcebant: nec tamen eius fulmina euadere potuerunt. Mirabilitèr laborauit verſipellis Bucerus, vt qualiſcunque poſſet in ſpeciem conflari concordia: ſed quibus non aderat ſpiritus Chriſti, qui vnius Catholicæ Eccleſiæ & Doctor & moderator eſt, à qua ſe ſeparant ſectarij omnes, non mirum eſt, certam inter illos concordiam iniri non potuiſſe. Atque vtinàm ſoli concionatores inter ſe mutuis arſiſſent diſſidijs, & non etiàm miſerrimam plebem in tam varias easque *Crebræ Synodi Zuinglianorum.*

pugnan-

pugnantiſſimas opiniones & ſectas diſtraxiſſent. Nullis Buceri quantunuìs verſutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani eò permoueri potuerũt, vt Luteri ſentẽtiæ aut Buceranis figmentis ſubſcriberẽt. Nitebatur enim Bucerus illis perſuadere, nullam in rebus ipſis, ſed tantùm in verbis ineſſe diſcordiã: quaſi non è diametro pugnent inter ſe, Chriſtus eſt ſubſtantialitèr præſens in Euchariſtia, & Chriſtus non eſt illic præſens ſubſtantialitèr. Ità inanes fuêre Bucerani conatus: qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâſſe videtur, vtrùm huic an illi ſentẽtiæ accederetur, licèt miram præ ſe ferret in verbis & ſcriptis religionem: qua re permultis impoſuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt.

Buceri verſutia.

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallenſis Conſul, inſignis Sacramentarius, ſcripſit ſex libros Aphoriſmorum de conſideratione Euchariſtiæ, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cũ Lutero. Faceſſant ergò qui dicunt, pacem inter iſtos vnquàm ſynceram conciliatam. Diſſentiunt acerbiſſimè in hunc vſq; diem, & in dies è ſuis ſcholis nouorum dogmatum monſtroſos & abominandos producũt architectos, qui ſimplex & incautum vulgus miſerabilitèr perdunt.

Eraſmi mors.

Eodem anno mortuus eſt Baſileę Eraſmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, ſed qui in pleriſq; ſcriptis ſuis non minimã præbuerit Lutero & alijs perditis ac ſeditioſis hominibus tumultûs in religione cõcitandi occaſionem. Extant libri eius, quibus id poteſt euidentiſſimè doceri. Et ipſe certè in Epiſtola ad Albertum Pium Carporum principem ingenuè fatetur, quædã à ſe facta ſcriptaque, quæ nec facturus erat, nec ſcripturus, ſi hoc ſeculum exoriturum diuinare potuiſſet. Sed interìm in Colloquijs, vbì multa ſunt ab eo nõ ſolùm incautè, ſed etiã perniciosè ſcripta, nihil ferè correxiſſe videtur. Quid autem neceſsè eſt imperitæ iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil diſcat aliud, quàm Eccleſiæ cõſtitutiones, cæremonias, inſtituta vel contemnere, vel in dubium vocare? Non dicam quàm multis locis odiosè ſuggillet monachos & Theologos, alioquì plùs ſatìs huic nouo euangelio inuiſos: hoc vnum in confeſſo eſt, multa eum ſcripſiſſe, quæ præſtaret nunquàm in hominum veniſſe manus. Quàm ſæpè puerilitèr hallucinatus ſit in Cenſuris ſuis, Auguſtini & Hiero-

Cenſuræ

Hieronymi præſertìm operibus præfixis, facilè demonſtrari poſſit, ſi res poſtularet. Eſt quædam in Hieronymi Tomis Epiſtola, eam negat eſſe Hieronymi, ſed vel Tertulliani eam eſſe ait, vel alicuius vetuſtioris: & tamen in eadem Epiſtola fit mentio D. Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi, & ab ipſo repertorum corporum Geruaſij & Protaſij martyrum. In Auguſtino opus 50. Homiliarum libentèr tribuit ipſi Auguſtino: alibì quandam ex ijs ſeparatìm in ijſdē Auguſtini Tomis excuſam Homiliam, negat eſſe Auguſtini. Nec mirum, errare eum plerunq;, dum nimiùm ſuo iudicio tribuit, & omnia ex ſtylo vult metiri, qui ſanè apud Auguſtinum admodùm varius eſt, dum plerunquè ad vulgi captum ſeſe accommodat, cui tanquàm Epiſcopus debuit paſtoralem curam impendere. Non fuit illis ſanctiſſimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro captu illorum, quibus vel ſcriberent vel loquerentur, ſuam quoquè orationem libentèr interdùm deijcerēt: id quod D. Hieronymus de ſeipſo quodam loco apertè fatetur. Quantùm eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus, immò veriùs monaſticæ vitæ cōtemptoribus, quales ex eius libris multi euasêre, vt verendum eſt, nihil attinet dicere, nè videar odio potiùs, quàm veritate, ad hæc ſcribenda impelli. Conſulit certè, nè quis ante annum 28. monaſticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaq; adfert, quæ poſſint iuuentutem non mediocritèr à vita monaſtica abſterrere. Vbì in monaſterijs omnis diſciplina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò nō debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur, quid (oro) neceſsè eſt abſterrere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbì iam planè vitijs aſſueuerint, vel etiàm matrimonium contraxerint, quod plerunquè ante eam ætatem fieri videmus, tum cœnobium petent. Nos verò cū tota Dei Eccleſia conſtantèr aſſeuèramus, cœnobia eſſe ſaluberrimè inſtituta, & eos ſuæ ſaluti vel maximè conſulere, qui in tenera ætate, cùm iam ſunt rationis benè cōpotes, ad ea ſe conferunt, Deo illic perpetuò non inuiti, ſed ſua ſponte libētèr & alacritèr ſeruituri, quandò præſertìm tot ſunt hodiè inter homines praua exempla, quibus tenera ætas ad horrenda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur quiſquam inuitus monaſticam vitam profiteri, ſed datur ſatìs iuſtum deliberandi ſpatium, quô abundè poſſit quiſque vires experiri ſuas, & tum demùm id ſta-

Eraſmi quales.

Cœnobia petenda.

tuere, quod videat ſuæ ſaluti conducere. Quòd ſi Eraſmus poſito monachi habitu mâluit in hominum frequentia degere, non abſq; multorum graui offendiculo: nos cum beatiſſimis Patribus, Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs, hominum turbas tāquàm periculoſas fugere mâlumus, aut certè, ſi inſtitutum monaſticum id poſcat, vt inter homines verſandū ſit, alieno potiùs quàm noſtro arbitratu viuere, cū nulla ſit peior libertas, quàm cùm ſic licet viuere, vt libet. Quæ quidem omnia idcircò dixerim, vtì nè quis nimiùm tribuat Eraſmi ſcriptis pleriſque, ſed meminerit hominem eum fuiſſe, & qui non ſemèl lapſus ſit, ſicut paulatìm res ipſa euidentiùs & docet, & docebit. Hæretici, vbì pro ipſis facere videtur, libentèr eum amplectuntur, aliàs contemnunt. Atque vtinàm res theologicas aut nunquàm attigiſſet, aut religioſiùs & modeſtiùs tractâſſet. Ipſe quidem fatetur in memorata ad Pium Epiſtola, ſe primum omnium ſubodoratum fuiſſe, ambitione corruptum Luteri animum: ſed vtinàm tam ſe præbuiſſet ſtrenuum in oppugnando Lutero, quàm res ipſa flagitabat. Quid illum mouerit, cur non omnibus ingenij viribus cauſam religionis contra nouos dogmatiſtas tueretur, ego certò affirmare non poſſum. certum eſt autē, ſi vti ſua doctrina & eloquentia voluiſſet, plurimùm eum Eccleſiæ conferre potuiſſe, maximè quòd apud multos ingens eius eſſet authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandam Thomæ Mori, non tamen typis excuſam, ad Eraſmum Epiſtolam, qua illum hortatur, vt ſcripta ſua retractet & corrigat: alioquì fore dicens, vt ab Eccleſia reijciantur. Nō omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Eccleſiæ de Eraſmi ſcriptis iudicium. Quanuìs autem, vt dixi, multa de monaſtica vita incautè ſcripſit, non tamē eum ab ea vita prorsùs abhorruiſſe, non vno eius ipſius teſtimonio doceri poteſt. Fuit apud nos eius manu ſcripta epiſtola ad quēdam Carthuſianum, in qua inter cætera ità dicit: Vereor nè imponant tibi quorundam præſtigiæ, qui iactant hodiè ſplendidis verbis libertatem Euangelicam. Crede mihi, ſi rem propiùs nôſſes, minùs te tæderet iſtius vitæ. Video genus hominum exoriri, à quo meus animus vehementèr abhorret. Neminem video fieri meliorem, deteriores omnes, quotquot ego ſanè nouerim: vt vehementèr doleam, me quondàm in libris meis

Thomas Morus hortatur Eraſmum ad palinodiam.

Eraſmus de Luteranis.

meis prædicâſſe libertatem ſpiritûs. & poſt pauca: Ciuitates aliquot Germaniæ implentur deſertorib⁹ monaſteriorum, ſacerdotibus cōiugatis, pleriſq; famelicis ac nudis: nec aliud quàm ſaltatur, editur, bibitur, ſubatur: nec docent, nec diſcunt: nulla vitæ ſobrietas, nulla ſynceritas. Vbicunquè ſunt, ibì iacent omnes bonæ diſciplinæ cum pietate. Plura tibi ſuper his ſcriberem, ſi tutum eſſet literis committere. & rursùs: Quænam eſt hęc libertas, vbì non licet dicere preces, non licet ſacrificare, non licet ieiunare, non licet abſtinere à carnibus? Cogita quid talibus poſſit eſſe miſerius etiàm in hoc ſeculo. Itemq; poſt pauca: Emoriar, ſi vel tantillum roboris haberet hoc corpuſculum, vt ſaltem viuere poſſet, nî mâlim iſthic tecum agere, quàm in palatio Cæſaris eſſe primus epiſcopus. Proindè mi chariſſime in Domino, & per veterem, immò perpetuā amicitiam noſtram, & per Chriſtum oro, obſecro, obteſtor, vt iſtud tædium penitùs excutias ex animo, nec aurem præbeas exitialibus hominū fabulis, qui nihil opitulaturi ſunt tibi, ſed irriſuri potiùs, vbi te in foueam pellexerint. Hæc Eraſmus ante annos plurimos ad Carthuſianum quēdam, quem etiàm tum, licèt iam ſenem, videntur quidam improbi inſtigâſſe ad excutiendum cucullum, à quo ſcelere eum Eraſmus vehementèr deterret. Sleidanus libentèr adferre ſolet in ſuis commentarijs, ſi quid habeat Eraſmus, quod poſſit facere contra catholicos, cætera vel ſilet, vel floccipendit. Et nos igitur non grauabimur vel vnam Eraſmi de Luteri & ſatellitum eius euangelio ſententiam adſcribere. Ait ergò in libro illo, quem tertiū ſcripſit de libero arbitrio: Certè multi Luteri diſcipuli ad publicam tranquillitatem adeò ſunt inutiles, vt Turca quoquè feratur Luteranorum nomen execrari ſeditionis odio, cum Chriſtianos toleret ab ipſius dogmatibus alienos. Quid hîc commemorem, quanta inter euangeliſtas (ſic enim ipſi ſe vocant) diſſenſio, quàm atrox odiū, quàm amarulenta contentio, immò quanta inconſtantia, cùm ipſe Luterus totiès mutârit ſua placita, & ſubindè noua paradoxa ſuppullulent? Sed de his ſatis: quanquàm non erit alienum, ſi de hac diſſenſione quid ſentiendum ſit, ex ipſo Lutero audiamus, vt hæreticus proprio enſe iuguletur: Chriſtus (inquit in Pſalmum 5.) non alia ratione confligit cum hæreticis, quàm vt inter illos exiſtat factioſus quidam diſſenſionis ſpiritus. Ex illorum enim diſcordia, in-

Libertas Luterici Euangelij

Turca execratur Luteranos.

teritus quoquè eorum & perditio conſequitur. Sed ad hiſtoriam reuertamur.

Anna Boelenia ſupplicio afficitur. Eodem anno Henricus Anglorum rex Annam Boleniam, quam repudiata Catharina regina ſibi copulârat, palàm capite plecti iuſſit, atq; altero pòſt die Ianã Semeriam virginem ſibi coniugem accipit. Perſuaſerat quidam ex Angliæ proceribus, vt antè diximus, Henrico regi iure eum repudiare Catharinam, quæ fuiſſet Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorum puer, Catharinam vt acceperat virginẽ, ità quoquè ea ętate mortuus virginem reliquit: quod Henricus ipſe tum Cæſari, tum alijs confeſſus fuit. Et iſthuc quidem inter alia grauitèr in ſcripto quodam ſuo obijcit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis, ex regio Anglorum ſtemmate ortus, vir doctiſſimus atq; integerrimus, quem virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorem admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus ſceleratè traducit, tanquàm is Luteri inſano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione conſtantius, cuius etiàm cauſa poſteà in regno Angliæ multa præclarè geſſit. *Sleidani calumnia.* Cur autem Henricus Rex Boleniam trucidârit, hæc cauſa fuit: Sentiẽs Bolenia nullam ſe ex rege maſculam poſſe prolem concipere, quod dictu quoquè nefas eſt, germanum fratrem ſuum Georgium ad inceſtum concubitum prouocauit, ſcilicèt nè quis omninò ſuſpicari de adulterino conceptu poſſet. Atquì nec ſic voto potíta ſuo, fruſtraque fratris experta complexus, procax mulier Norreſium, Veſtenium, & Breertonum equites ex aula illuſtres, vt ſecum concumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis muſicæ magiſtro ſe proſtituit. Accidit deindè, vt ancillam cum amico ludentem ſeueriùs caſtigaret. Id illa indignè ferens, omnia defert ad regem. Is queſtione de ſupradictis habita, iubet eos interfici, prolata etiàm mortis ſentẽtia in Boleniam à iudicibus, inter quos ſuum quoquè tulit ſuffragium Thomas Bolenius Annæ parens.

Victoria Luſitani regis. Hoc anno potentiſſimus idemq; Chriſtianiſſimus Luſitaniæ rex Iohãnes, inſigni potítus eſt victoria apud Indos, in poteſtatem redacta Cambaia vrbe inprimìs inſigni potentia atq; opulentia, & omnis generis frumenti copia. Conſtruxit illic idem rex arcẽ munitiſſimam, & paulatìm mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata eſt fides Chriſti, dum interìm in Europa aliæ

pa aliæ

pa aliæ ſuper alias hæreſes exiſtunt, quas miſeri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur.

Paulus 3. Romanus Pontifex, ſolicitante etiàm piiſſimo Carolo Cæſare, volens perturbatæ Eccleſiæ mederi, hoc anno Concilium Oecumenicum apud Mantuam celebrem Italiæ vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Proteſtantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longè iuſtiùs alleganti Pontifici cedere nolebant, incitati à verſutis cōcionatoribus, qui Pontificem in ſummum odium & contemptum addu. cere non ceſſabant. *Indicitur Conciliū.*

ANNO 1537. menſe Aprili Aetna mons Siciliæ, materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingentem ignis maſſam euomuit, quæ non repentinò, ſed paſsìm decidens, colles, nemora, ſaxa, rupes, pagosq; duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vaſtauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Ei⁹ montis ignis ſulphureus interdiù obſcurum & ſubnigrum, noctibus verò prorsùs horrendum ſe ſpectātibus oſtendit. Ratio naturalis terribilis ignis huius, à Philoſophis eiuſmodi adfertur, quòd Sicilia intrinſecùs in ipſis viſceribus ſit planè cauernoſa & referta ſulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignem fouentibus. Porrò ignis non poteſt eſſe ſinè reſpiraculo, ſed vbiquè ſeſe exerit. Indè fit, vt in Sicilia non paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cæterùm ignis in cauernas ſeſe proripiens, flammam excitat, quæ foràs erumpere cupiens, fumū & igneos vomit globos, multisq; locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret. Nonnunquàm verò in ipſis terræ viſceribus tanta eſt ignis violētia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exuſtos & arenam eijciat. Trogus lib. 4. ſic ſcribit de hoc monte: Sicilia terra eſt cauernoſa & fiſtuloſa: quo fit, vt vētorum flatibus pateat, vndè ignis concipitur. Intrinſecùs ſulphur habet & bitumen: vbì ventus per ſpiramēta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnę durat incendium. Motus ergò ventorum, cauſa incēdij eſt. Strabo ſcribit ſe in eius montis cacumine fuiſſe, & omnia diligentiſſimè luſtrâſſe. Feruntur in ſummo vertice mirabiles eſſe mutationes, interdùm erumpente igneo flumine, aliquādò vel flamma, vel obſcuro fumo. Id verò ſummā habet admirationem, quòd illius ignis *Aetnæ incendium.* *De Aetna Trogi ſententia.*

Nota miri quiddam. calor neq; vllo frigore temperari, neq; frigus depellere poteſt. Noſtro æuo nihil ferè præter obſcurū vaporem ex eo monte erumpere viſum eſt, vſq; ad hunc 1537. annum, quo ignem ſupradictum euomuit. Veriſimile eſt, quicquid dicant Philoſophi, ijs in locis quædam eſſe Tartari oſtia, aut loca puniendis animabus deſtinata: quemadmodùm etiàm in Islandia inſula, quæ in Oceano ſita, æſtiuo ſolſtitio noctem nullā, brumali nullum diem habet, mons eſt Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè abſunt fodinæ ſulphuris, quod indè copioſiſſimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cùm furit, haud ſecùs atquè horrenda tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa, ſulphur euomit, cineribus egeſtis terram circuncirçà tam longè operit, vt ad viceſimum lapidem vel milliare coli nō poſſit. Sunt ibì multæ voragines, ità cineribus opertæ, vt vix euitari poſſint ab illis, qui vt eius incendij naturā explorent, propiùs montem accedunt, è quibus plerique viui à voraginibus abſorbentur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam abſumit, ſtuppam non abſumit. Viſuntur illic mortuorum ſpiritus, qui in nota ſpecie offerunt ſe familiaribus colloquijs hominum, idque adeò, vt adhùc viuere putentur ab illis qui eos neſciunt vel ſubmerſione, ſeu alia violenta morte perijſſe. (Nam tales præcipuè appárent.) Cùm autē orant eos amici vel noti, vt domum redeant, dicunt cum ingenti gemitu ſe petere montem Heclam, ilicoque diſpárent. Voluit autem omnipotens Deus eiuſmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quæ pœnæ maneant impios poſt hanc vitam, & ſic diſcant timere Deum, vt poſſint æternos ignes euadere.

Hecla mons in Iſlandia.

Mirum.

Carolus Cæſar cùm aliquandiù valetudinis confirmandæ cauſa Genuæ hæſiſſet, priuſquàm in Hiſpanias proficiſceretur, res Italiæ non negligendas putauit. Itaque cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis competitoribus, ſingulis ſua iura allegantibus, magna cōtentione peteretur, Cæſar erecto tribunali illud Frederico Gonzagæ adiudicauit. In eius enim matrimonio cernebatur ſoror Bonifacij, non dubia hæres fratris ſui, qui repentino labentis equi caſu interiērat. Porrò arci Mediolanenſi, toto orbe celeberrimæ, Hiſpanum quendam præfecit: ijsq; rebus confectis, ſecundiſſima vſus tempeſtate, in Hiſpanias nauigauit, vrgente præſertim Andrea Auria, vt ante brumales dies eam

profe-

profectionem maturaret.

Huius anni menſe Ianuario accidit crudeliſſimum facinus, quod poteſt multos non mediocritèr ad agendam ſalutis ſuæ tum temporariæ, tum æternæ curā extimulare, viros præſertìm principes, qui nunquàm ſatis poſſunt eſſe circūſpecti ob multorum inſidias: quas tamen faciliùs euadent, ſi Deum vita innocentèr tranſigenda ſibi propitium reddant. Fuit Florentiæ dux & princeps Alexander Medices, Cęſaris potētiſſimi gener, iuuenis robuſto ac vegeto corpore, vigintiſex aut circitèr annorum, qui etiàm iure dicendo ciuibus æquum & moderatum ſe præberet. Verùm in tanta rerum affluentia, iuuentutis accedēte feruore, admodùm in Venerem procliuis fuit, ità vt coniugis toro contentus non eſſet, parùm interìm habita tum dignitatis, tum valetudinis, tū ſalutis ſuæ cura. In eius intimā familiaritatē ſe mira vafricie inſinuauit Laurētius Medices, ex Mediceis omnibus illi ſanguine maximè ꝓpinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quantum vix vlli alij. Is verò cùm Alexander eſſet Neapoli, vbì tum quoq; erāt exules Florentini, incredibili perfidia & Alexandrum ferè quotidiè apud exules ſe iactitabat è medio ablaturū, ore maledicentiſſimo crebrò in illū inuectus, & rursùs exulum cōſilia ad Alexandrum ilicò deferebat. Quod cùm exules perſenſiſſent, eum vehementèr deteſtati ſunt, & Alexandri ſtultitiā perſtrinxerunt, quòd tam perfido homine vſqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrum, & is accito ad ſe Laurentio, quid audiërit, indicat. At homo verſutus vera ipſum audiſſe confirmat, ſed hac demùm ratione, ſi ſe ſimulet apud exules principi quàm infenſiſſimum, illorum machinationes facilimè poſſe perdiſcere. Credidit princeps in ſuā certam perniciem impudenti mendacio. Accidit interìm, cùm iam ſeſquiannum & ampliùs exitium Alexandro molítus eſſet, vt matronam quandam pernobilē & conſtantiſſimæ pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam ſe polliceretur media nocte ad Alexandrum perducturum. Credidit miſer ſcelerato homini, & paſſus eſt ſe ab illo duci in ipſius Laurentij cubiculum, cuius domus principis ædibus erat coniuncta. Eò vbì ventum eſt, dimittere à ſe cubicularios duos iubetur, & in ipſius proditoris lecto repoſitus, vt ſomno ſe tradat paulìſpèr, monetur, donèc matrona poſſit in ipſius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladiū, quo erat

Cædes horrēda principis Florentini.

Nota verſutiam.

Alexander credit temerè.

accinctus, vt ſuauiùs cubet. Id vbì factum eſt, ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt ſi fortaſsìs eum ſuî defendendi cauſa princeps velit educere, nō facilè poſſit. Ità iam cædi maximè opportunus, tradit ſe quieti, ignarus miſer proximè impendentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora, quæ breuis cuiuſdam eiusq; nefariæ voluptatis explēdę cauſa, ſæpè ſeipſos in ipſam & corporis & animæ ſempiternam mortem præcipitant. Laurētius deindè exit è cubiculo, corripit enſem, iuuenem homicidam, cui princeps vitā donârat, orantè pro illo Laurentio, ad fortem ſibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quanquàm ſunt, qui ſcribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vſum eum eſſe. Cum ijs clàm *Princeps cōfoditur.* in cubiculum ingreditur, infeliciſſimū principem iam ſomno correptum adacto per coſtas gladio confodit, & aliquandiù reluctantem ſociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia ſtrepitus & clamor ingens, ſed nemo ſe mouit: quòd Laurentius iam antè conſueſſet crebrò eiuſmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocoſa exercitatione cum ſodalibus animum oblectans, vt ſcilicet eam in diem dolum pararet. Quòd ſi princeps ille animo benè conſtituto eam horrendam necem ab illo perditiſſimo nebulone pertuliſſet, tametſi immane hauddubiò id eſſet parricidium, tamen moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atquì verò eo in ſtatu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouiſam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberaliſſimo principi, id omnem excedit modum ſæuitiæ & immanitatis. Sed iuſto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidinem tam terribilitèr caſtigatam eſſe nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem ſeruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui nō reſpicit perſonam principum, ſed indiſcriminatìm plerunquè ſeueriſſimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia non fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt ſuo ſummo malo doceat ſapere mortales, nè ipſis ſimilia eueniant. Nam vt ſint fortaſsìs permulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & ſceleratam, tamen etiàm innumeri inopinatis omninò caſibus in ipſis ſceleribus opprimuntur, & ruunt præcipites in ſulphureas gehennæ æſtuantis carnificinas, nunquàm indè emerſuri: quo quid

quid poſſit eſſe horribilius ? Ea cæde patrata, animo conſternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuiſſet, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam ſibi ex ea perfidia parare. Itaque in ipſa nocte ex vrbe excedens, quod nulli alteri facilè permiſſum fuiſſet, re necdùm comperta, incitatis equis primùm Bononiam, indè Venetias cum ſuis ſicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentiſſimè diſſimulata, donèc accitis in vrbem & arcem militibus, tandèm triduo pòſt mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum ſubrogatus eſt Coſmus Medices, adoleſcens ſummę ſpei, annorum decem & octo, qui vſque in præſens magno ciuium ſtudio & amore patriæ ſuæ principatu, niſì fortè breuì è vita migrauit, moderatiſſimè potítur, ſtudioſiſſimus ſempèr Caroli Cæſaris longè optimi, cuius in ſe propenſiſſimam voluntatem, in confirmando pręſertìm principatu, expertus erat. Porrò ille deteſtabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimannum Turcarum principem, Verùm Solimannus vbì ſcelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumque decreuit ipſum Coſmi principis iuſſu perſequentibus : ſed ille properè redijt Venetias, vbì tamen paucis pòſt annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis ſtudioſis, trucidatus eſt.

Laurentius fugam capeſſit.

Coſmus Medices Alexādro ſubſtituitur.

Laurentius cæditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidum & arcem Heſdinum egregiè munitam intra menſem deditione accipiunt, impoſito firmiori præſidio. Abeuntibus Gallis, Cæſareani par pari relaturi, oppidum D. Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna ſtrage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monſtrolio, cùm deditione id in poteſtatem illorum veniſſet, priùs tamen paſſi ſunt ciues incolumes abire. In oppido S. Pauli vel Simpolio, vt quidam vocant, quod rex Franciſcus præſens egregiè communiërat, vnico horæ ſpatio quinque lectiſſimorum iuuenum Gallicorum millia cæſa ſunt, multique præfecti & ipſe prætor Pariſienſium capti ſunt. Monſtrolium latiſſimum & copioſiſſimum Picardiæ oppidum eſt : eo compilato, & miſerandum in modum incendio deformato, itum eſt ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis ſuppetias tulerunt Annibaldus & Pieneſius, duo fortiſſimi Galli-

Galli capiūt Heſdinum.

Monſtrolium incenſum.

lici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Franciſci percuſſæ ſunt decem menſium, vel vt alij habent, trimeſtres induciæ cum Maria Cæſaris ſorore, quæ ſpe futurę pacis incitata, exercitum dimiſit. Vtinàm verò hæc arma in Chriſtiani nominis hoſtes verſa fuiſſent, quorum vires mutuis Chriſtianorum principum diſſidijs in dies augeſcebant. Interìm nihilo minùs in Taurinis bellum perſeuerabat.

Conuentus Smalcaldiæ. Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egêrę Smalcaldiæ. Aderánt illic etiàm illorum concionatores, qui, cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanæ & Apologiæ ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. Certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebantur quidam in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & eccleſiaſticis ritibus certum aliquid, quod omnes ſequerentur, ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerunt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos prçclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem confici. *Luterus ægrotat.* Luterus morbo correptus, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniæ, atque eiuſdem principis voluntate adiêrunt eum Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui eum ad reſpondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interìm Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluetiorum ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Hac tēpeſtate orta fuit inter concionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaque habita eſt Synodus Bernæ vltima Maij, in qua decretum planè ſacramentarium editum eſt, & ſic ea lis vel ſublata eſt, vel vtcunquè in ſpeciem ſopita. Nihil enim ab iſtis concionatoribus ſyncere & bona fide agitur. *Turris incenditur.* Huius anni menſe Iulio Pariſijs turris Belliaca ad Sequanam, in qua magna vis nitri, ſulphuris & pulueris tormentarij condita ſeruabatur, fulminis ictu fundituùs euerſa eſt.

Polus mittitur ad Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ regis

gis nepte prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adſciuerat, in Britanniam legatum miſit, vt Henricum regem ad ſaniora complectenda conſilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam ſcripſerat Franciſco regi, vt legatum ad ſe captiuum in Britanniam mitteret. Eius rei commonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæſit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menſes liberalitèr habitus eſt à Cardinale Erardo: pòſt Romam repetijt. Sleidanus ſuo more peſſimè eam legationem interpretatur, tanquàm propterea miſſus fuerit ad Frãciſcum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità ſempèr improbi homines ex animi ſui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare eſt Sleidano & ſectarijs dogmatiſtis omnibus, vt Romanos pontifices & catholicos quoſque magnoperè ſtudeant apud omnes in ſummum odium & inuidiam adducere, licèt interìm illi piam doctrinam, & purũ ac ſyncerum Euangelium, & incredibilem vitæ innocentiam ſibi impudenti vanitate tribuere non vereantur. *regem Angliæ.*

Menſe Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia Rex Angliæ Henricus ſuo iunxerat matrimonio, filium Eduardum peperit, ſed ipſa duodecimo pòſt die vitam cum morte commutauit. *Eduardus naſcitur.*

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguiſſe bellum, multa Gallis apud Allobroges eripuit Daualus Vaſtius Cæſareanorum dux inclytus, & cùm iam binis caſtris obſideret Taurinum & Pinarolum, Galloſq; ad ſummam alimentorum penuriam adduxiſſet, in ipſo tempore Henricus Delphinus cum exercitu ſuperueniens, rebus neceſſarijs grauiſſimè preſſos ſubleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum eſt, ictis primùm trimeſtribus inducijs, & ijs rursùs in alias trimeſtres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in re conficienda præclaram ſanè Reipub. Chriſtianæ nauauit operam Paulus 3. Romanus Pontifex, cui dolebat illud bellum inteſtinum.

Cùm Cæſar in Italia eſſet, miſerunt ad eũ legatos ſuos Proteſtantium ordines. Illos Cæſar quidem audiuit, ſed occupatus rebus bellicis, reſpondit ſe per legatum illis reſponſa daturum. Hoc cùm Proteſtantibus renunciatũ eſſet, illi conuentũ indicunt Smalcaldię ad ſeptimum Februarij anni huius diem, vbì omnes adeſſent. Adduxerunt eò primi nominis cõcionatores ſuos, *Legatio ad Cæſarem.* *Conuẽtus Smalcaldicus.*

Lute-

Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Oſiandrum, alioſque multos: qui tamen ità inter ſe erant animis concordes, quicquid interìm extrinſecùs ſimularent, vt quondàm Cadmæi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabantur illic iſti ſectarij theologi: Luterus iuſtificationis ſuæ fundamentum eſſe voluit Relationem, quæ eſt minimum entitatis, hoc eſt, nihilum, vt ipſius habet diſputatio typis excuſa. Oſiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco poſuit ipſam diuinam eſſentiam, quæ eſt ſimul omnia. Vult enim, eadem iuſtitia qua Deus eſſentialitèr iuſtus eſt, nos quoquè iuſtos eſſe oportere. Luterus autem, non reuerà, ſed tantùm imputatiuè coram Deo iuſtos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnus apud Lacedæmones his verbis in deos relatus eſt: Alexander vult eſſe deus: Deus eſto. Et licèt hæc inter ſe maximè ſint diuerſa, tamen Principibus & reliquis Ordinibus illis verſuti homines viſi ſunt purum putum euangelium & ipſiſſimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebant, quibus dolis & fraudibus ab iſtis Euangeliſtis circunſcriberentur. Interìm mirè execrabantur ſummum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichriſti (ſic enim vocāt Pontificem) adminiſtros & ſatellites, & non videbant eos, qui iſthuc ipſis perſuaſerant, re vera ipſiſſimi Antichriſti prçcurſores & prænuncios eſſe. Sed quid hoc magnoperè mirandum in principibus, cùm etiàm pleriſque doctiſſimis viris ſatìs interdùm negocij faceſſant importuni & verſipelles homines, dum omnia vbiquè rimantur & excutiunt, & ſi quid vſpiàm occurrat, quod vel in ſpeciem pro ipſis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt ſæpenumerò non pudeat ipſos impudentiſſima vanitate ad ſuum ſenſum detorquere, quæ tamen ſciunt nihil pro ipſis facere: ſcilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixiſſe videantur. Has fraudes ſi perſentiſcere potuiſſent Principes, puto equidem ſuis dentibus infidos homines diſcerpſiſſent potiùs, quàm vlla in re ſibi ſequendos ſtatuiſſent.

Luteri & Oſiandri fundamenta diuerſiſſima.

Sed vt ad legationem Proteſtantium reuertamur, tria potiſſimùm illi à Cæſare petebant: primùm, nè commodaret fidem ſparſo de ipſis rumori, quaſi cum Gallo & Anglo fœdus feciſſent: deindè, vt Cameræ iudicium cohiberet: poſtremò, vt qui poſt pacificationem Norbergicam in fœdus Smalcaldicum recepti eſſent,

Summa legationis Proteſtantium.

ſent, eius quoquè pacis beneficio fruerentur. Cæſar ad illos miſit Matthiam Heldum procancellarium, virum eloquentiſſimum, qui in publico omnium conſeſſu die 15. Februarij accuratè reſpondit. Hortabatur inter alia Cæſaris nomine, nè Cameræ præſcriberent, nec ius ipſum impedirent. paſsìm enim ad Cęſarem & Camerę iudices deferebantur miſerorum querimoniæ, qui ſe rebus & fortunis omnibus exutos, in integrum reſtitui rogarent. illorùm verò preces Cæſar, vt erat pijſſimus, negligere non potuit, licèt interìm Proteſtantes, à ſuis Eccleſiaſtis inſtigati, rem ſe Deo gratam præſtare arbitrarentur, ſi eccleſiaſticos, præſertìm monachos, profligarent. Hoc verò Chriſti Euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omnibus & ſummo Magiſtratu acerrimè vetante, ſibi vſurpare, aut pro ſuo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè ſententiam ferebant, qua iuberentur ablata reſtituere, Proteſtantes eos ferre nolebant. Ità oportebat miſeros rerum ſuarum ferre direptiones, nec tamen vllum à iure ſubſidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri ſcilicet Euangelium. Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Chriſtianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangelium niteretur. Certè illi, penès quos ſumma eſt apud Chriſtianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangeliũ iampridèm execrati ſunt. An non verò plus tribuendum eſt totius orbis iudicio, quàm vnius deteſtabilis apoſtatæ, cuj nec id quidem tribuendum eſt, vt aliquo numero habeatur? Verùm Proteſtantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid contra ipſos eccleſiaſtica bona ſibi vendicantes, Cameræ, id eſt, Cæſareæ Maieſtatis iudicium valeret: putabant enim ſceleratos homines & idololatras, hoc eſt, monachos (vt de alijs taceã) omninò profligandos, & interìm apoſtatas monachos haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos complectebantur, quorum omnium parens Luterus in ſummo apud eos honore fuit, qui ſi nihil aliud feciſſet, quàm quòd, omni abiecto pudore, auſus eſt virginem Deo ſacratam ſuis nuptijs copulare, hoc ſolo nomine dignus erat, qui flãmis cremaretur. Nouimus Iouinianum Imperatorem religioſiſſimum iam olìm ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitalitèr in eum animaduerteretur, qui ſa-

Legatus Cæſaris ad Proteſtantes.

Proteſtãtes recuſant Cameram.

l. ſi quis C. de epi

cram

ſcopis & clericis. cram virginem, non dico rapere, ſed attentare tantummodò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cōnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes cōniuere minimè debeerent. Multa prętereà alia in eo cōuentu dixit Heldus: *Heldus cũ Saxone agit.* poſtera verò die cum Saxone priuatim locutus, multam ei Cæſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenùs ob diſparem religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiam, ad adeundũ Conciliũ vel legatos eò mittendos, ad ferenda auxilia contra Turcam, ad contribuendam pecuniam in Cameræ iudicium. Saxo ſe cum *Proteſtãtium reſponſum.* ſuis communicaturum reſpondit. Deindè 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſponderunt prolixè, quæ quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Concilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè nisì Luterani & id genus homines. Orabant Cæſarem, vt Cameræ iudicibus, nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quædam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabant. Quòd ſi Cęſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propenſiùs præſtituros, quæ de Turca & Camera Cæſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbì Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperiorem etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem *Pontifex perſtringitur.* omnium ſeculorum. Multà ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam non ſolùm verbo Dei, ſed etiàm vetuſtis concilijs atque doctoribus contrariam inuexerit atque defendat, cùm tamen reuerà non Pontifex, ſed Luterus cum ſuis concilia & doctores omnes non ſinè contumelia reiecerit, & ſua peſtilenti doctrina, quæ in multis ipſius quoquè Alcorani impia commenta, longè ſuperat impietate, florentiſſimum Germaniæ regnum, adeoque totam ferè Europam in ſummas calamitates, bella & odia inteſtina, incredibiles animorum diſſenſiones, & nullum non malorum genus præcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt

Prin-

Principum & fœderatorum nomine proponerentur, non tamen à Principibus, ſed eorum concionatoribus petulantèr conficta fuêre. Non deſunt vitia in Eccleſia Catholica, ſed quòd doctrina eius pugnet cum verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id iſti ſycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò non ſcatet omni flagitiorum genere iſtorum nouorum dogmatiſtarum vita? An non Luterus ipſe fatetur, ſuæ ſectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euaſiſſe? Sed hoc illi importuno ſolius fidei buccinatori imputandum eſt. O ſi in Chriſtianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuiſſet: vidiſſent quæ dogmatum horrenda monſtra, quàm prodigioſas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quósve lupos pro veris paſtoribus complexi eſſent. *Luteri de Luteranis teſtimonium.*

Vbì dicendi finem Proteſtantes fecerunt, Heldus eueſtigiò eis reſpondit, inter cætera periniquum eſſe dicens, quòd cùm ea negocia, quæ ipſi dicant religionis eſſe, alij prophana eſſe contendant, nolle ipſos alterius partis rationes & argumenta cognoſci, cùm tamen & legibus, & æquitati, & diuinis literis conſentaneum ſit, vt in omni controuerſia pars vtraque ex æquo audiatur, neque ſecundùm alterutrius narrationem, etiamſi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religionis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliari. De Concilio ait grauiſſimum fore Imperatori, ſi ipſi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non ſint neſcij, quantoperè eam in curam Cæſar incubuerit, vt Concilium quandoquè cogeretur. Quòd ad Pōtificem attinet, ſperare Cæſarem, illum tanquàm præcipuum ordinis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chriſtianè ſeſe gerere, nec de illo quicquam omninò ſiniſtrum ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo nôrint, in Concilio modeſtè proponere, itemque de forma & modo Concilij: nanque vt in ea re ipſi alijs nationibus præſcribere velint, id ſanè minùs æquum eſſe: neque ipſos perſuaſum habere debere, ipſorum theologos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſſe: alijs quoquè locis paſsìm viros & eruditione & pietate præſtantes inueniri. Hæc & id genus alia dixit ibì Heldus, vt erat excellenti doctrina & mira ingenij dexteritate. *Heldus reſpondet.*

Eodem

Legatus Pontificis ad Proteſtantes. Eodem autem die venit eò legatus Pontificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtantibus non magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrannus legatos Chriſtianorum comitèr excipiat. Die quodam voluit is legatus cum Lantgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauitèr decumbentem. Poterat id è ſua domo facilè videre legatus, ſed debuit æquo ferre animo apoſtatam monachum Pontifici maximo, cuius ipſe legatus erat, longè anteferri.

Proteſtãtium reſponſum. Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtantes prolixè admodùm reſponderunt: ſed referre piget, quia eiuſmodi ſunt, vt præclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes omnes ignominiã potiùs quàm laudem ſint paritura: verùm hæc quoquè non Principes, ſed concionatores ità compoſuerant, vt identidèm ſplendidè mentirentur. Deniquè in hac reſponſione *Reijciunt Concilium.* Concilium à Pontifice indictum reiecerunt. Aiunt enim iudicandi poteſtatem non ad ſolum Pontificem & Epiſcopos, verùm ad Eccleſiam pertinere: quo quidem in numero ſint etiàm reges & cæteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulæ anus, ambubaiarum collegia, pharmacopolæ. Quis verò iſta non irrideat? Scilicet pronunciare de Eccleſiæ dogmatîs pertinet ad laicos, immò & ad cocos & ſubulcos. O vaſtiſſimam dogmatiſtarum Euangelicorum cæcitatem. Et iſti ſunt puræ doctrinæ & germani Euangelij ſynceri atque integerrimi præcones. Oportebat ſanè Germanos ad eiuſmodi credenda non temerè adduci, oportebat priſcæ Germanorum conſtantiæ meminiſſe, & in rebus grauiſſimis ſumma, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia verſuti homines parùm cautis facilè perſuaſerunt. Priùs autem quàm is conuentus diſſolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Galliæ regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiam captârunt. Rex eis liberalitèr reſpondit, licèt ex animo Luteri dogmata deteſtaretur: ſed mutuis ſe auxilijs vt communirent, res ipſa poſcere videbatur.

Scriptum regis Angliæ. Per id ferè tempus etiàm rex Angliæ ſcriptum edidit, quo ſe oſtendit non multùm tribuere authoritati ſummi pontificis, neque venturum, neque legatos miſſurum ad concilium Pontificium: & alia pleraq; ſatìs

acerbè

acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propenſiùs obſeruare & ſuſpicere debent, quòd ab illis tam hoſtilitèr oppugnatur, qui Luteri quàm Chriſti Euangelium ſequi mâlunt. Multùm hæretici plerique omnes quiritantur de tyrannide Romanorum Pontificum: ſcilicet extinctam vellent illam ſummam authoritatem, qua hactenùs hæreſes omnes oppreſſæ ſunt.

Hoc anno Solimannus Turcarum Imperator moleſtiſſimè ferens Luſitanorum potentiam in Indiam vſque prolatam, maxima ipſius regionibus detrimenta adferre, intercluſis Arabici ſinûs nauigationibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atque Alexandriam omnis generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi ſolerent, quæ iam per vaſtiſſimum Oceanum in Luſitaniam aueherentur, atque indè porrò in Angliæ, Belgij, Germaniæ aliarumque regionum emporia diſpenſarentur, hortatu Aegyptij præfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorum claſſem magnis impendijs inſtitutam, contra Luſitanos miſit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitiſſimas aliquot arces conſtruxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Perſico contra Tammaſum infelicitèr ſuſcepto, didicerat Luſitanos quoſdam ſclopetarios & tormentorum magiſtros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Perſas docerent, regi Perſarum militâſſe. Id verò eius animum vehementèr in Luſitanos exacuit. *Turca infenſus Luſitanis.*

Obitèr hîc commemorare libet, in intimo Arabici ſinûs termino montem Sina ſitum, qui natura ſaxeus & abruptus in cælum exurgit, difficilimumque præbet in ſuperiora nitentibus aſſcenſum. In eius ſummo cacumine, vndè eſt latiſſimus in maria proſpectus, poſitum eſt delubrũ, Diuæ Catharinæ præclariſſimę martyri dicatum, quò confluunt peregrini Chriſtiani religionis ergô, licèt non abſque periculo pateat acceſſus. Nec dubium, quin illo in loco ſingulari quodam gaudio afficiantur piè viſitantium animi, non ſolùm ob tantæ martyris ſacras reliquias, ſed etiàm quòd indè proſpiciendo mari rubro liceat grata mente reminiſci, ibì olìm ſubmerſum perijſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretur filios Iſraël, pręſenti Dei beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapſos: tum etiàm, quòd eo in monte olìm lex vetus data ſit Hebræis: quanquàm hodiè plerique irrident *Mons Sina.* *Delubrũ D. Catharinæ.*

eiuſmodi peregrinationes religionis ergô ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridendi, qui ea carpant, quę Chriſtiani omnes ſempèr religiosè admodùm ſibi obſeruãda ſtatuerint. Legant ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronæ Romanæ, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere.

Triremes plicatiles. Porrò verò Solimannus, vt ad inſtitutum reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatilium, quæ longo terreſtris itineris ſpatio ad Suetiam vſque maris rubri portum camelorum opera traherentur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circitèr numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti præfectum miſit expugnatum Luſitanos.

Solimannus Venetis infenſus. Eo tempore Solimannus leuibus de cauſis alieno, immò & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratque contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos inſtructam diſtribuit præfectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant, Solimannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocritèr in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt, vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Chriſtianum prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti præfectus Solimannus Eunuchus (ſic enim vocabatur) adiuncto ſibi Moro Alexandrino, ſinûs Arabici anguſtias egreſſus, prætervectusque Perſici maris ſinum, ad Indum vſque fluuium peruenit.

Duæ in Indiam nauigationes. Vt verò Lector rem meliùs perſpectam habeat, nouerit duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnam ab Hiſpania vel Luſitania per littora Aphricæ & Aethiopiæ in Arabiam vſque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobiliſſimum emporium, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atque indè Calecutium, à Calecutio verò longè vlteriùs vſque ad auream Cherſoneſum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs eſt miræ magnitudinis, regem habens Maurum. (Nam eouſquè, proh dolor, impia Mahometis ſecta *Aurea* peruaſerat) Eam autem Luſitani vi expugnatam occupâ-

cuparunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiſerunt. Multa ibì præda ceſſit Luſitanis, & præter homines captiuos ſeptemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Luſitaniæ rex munitiſſimam ibì conſtruxit arcem, apud quam diuerſarum nationum mercatores multis opibus atque diuerſis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, ſibi ædes cum bona venia præfecti Luſitani compararunt, ità vt iam longè inſignius quàm anteà ibì ſit inſtauratum emporium. Turcæ igitur vbì ad Indum amnem peruenerũt, Dium vrbem munitiſſimam, apud quam Luſitani inſignem habebant arcem, ſibi totis viribus oppugnandam ſumpſerunt. Verùm Luſitanorum ea fuit induſtria, ea indomitæ virtutis conſtantia, vt turpitèr profligati Turcæ, incepto deſiſtere, & relictis maioribus tormentis, ad Aden retrocedere compulſi ſint, quod eſt felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbì claſſis præfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improſperos audaciſſimorum conatuum ſucceſſus, fide data, ad claſſem euocat Adenium regem, qui tributarius erat regis Luſitani. Credidit ille miſer fraudulento homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potentiſſimo Turcarum Imperatori Solimanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo ſuſpendi. Indè vrbem capit, militibus prædæ datam. Interfecit etiàm Zibitinum regem, (licèt is præclaris muneribus impotentis hoſtis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius præſidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terreſtri itinere, vbì impijſſimi Mahometis ſepulcrum inuiſitur magno ſtudio perditorum hominum, quos ille inſanus ſua ſuperſtitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clariſſima eſt ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus non deſint, qui ſcribant corpus eius apud Medinam vrbem aſſeruari. Piget referre, quantum operæ & olei perdant miſeri mortales in Medinæ vrbis ampliſſimo delubro, dum illum ſceleratum nebulonem longè ſupra Chriſtum colunt, quem aiunt ad pedes Mahometis ſedere. Hoc autem obſeruandũ venit, Turcas Mahometanos, cùm in templo Chriſtianorum ſacrificare volunt ſuo more, priùs templum expiare, dirutis aris omnibus, cunctiſque imaginibus exturbatis:

Cherſoneſus direpta.

Dium oppugnant Turcæ.

Vrbs Mecha.

Turcæ expiãt templa.

quem morem ſequuntur hodiè Zuingliani & Caluiniani & plerique alij hæretici, vt noueris eos non è Chriſti, ſed Mahometis diſciplina eum hauſiſſe, ſicut & pleraque alia. Porrò aras & imagines ſacras è templis abolere, quid eſt (obſecro) aliud, quàm ex rudis & ſimplicis plebeculæ animis omnem Chriſti Domini ac ingentium beneficiorum maximeq́ue acerbiſſimæ paſſionis eius memoriam, omne quoquè veræ virtutis & pietatis ſtudium euellere? an non hoc planè Turcicum & Tartaricum eſt? O quàm miſerè deluditur plebs Chriſtiana ab iſtis Mahometanis euangelicis, idq́; ſub ingentis pietatis prætextu. Sed ad rem. Eo igitur ſucceſſu pugnatum eſt à Turcis contra Luſitanos, quod quidem Chriſti Opt. Max. bonitati acceptum ferendum eſt, qui noluit impuros Mahometanos Luſitaniæ regis ſanctiſſimos conatus retardare, quibus ad ipſius cognitionem iam tum vocabantur & traducebantur innumeræ ijs in locis gentes, quæ ad id tempus ſtultiſſimis & abſurdiſſimis erroribus implicitæ, longè aberant ab omni vera ſalute. Nanque Calecutani & quidam alij ipſum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosq́ue illi mortales immolabant.

Dæmon adoratur.

Porrò huius anni autumno infeliciter à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatum eſt. Multùm aucta eſt Turcarum potentia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæſarum armis domita, & cunctis ſempèr nationibus formidoloſa, ab auita Maiorum pietate & religione diſceſſit, & in portentoſas, easq́ue valdè inter ſe diuerſas & pugnantes, hæreſes ſe abduci paſſa eſt. Nam anteà veriſſimè dici de ea potuit:

Turcarũ vires vndè auctæ.

Legibus antiquis ſtat res Germana viríſque.

Et niſi pijſſimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuiſſemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, ſæpè fracti ſunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum eſſet de Germania: tametſi id nolunt agnoſcere homines ingrati, qui grauiſſima pereuntis patriæ ſuæ pericula aut non vident, aut effusè etiàm irrident, ſcilicet nondùm experti graue iugũ Turcicæ captiuitatis, ſub quo iam tot ampliſſimæ Chriſtianorũ ditiones miſerabilitèr ſuſpirãt, nec minùs tamẽ, velint nolint, illud perferre cogũtur magno ſuo malo, quod vtinàm vel ſerò nos ſapere doceret. Sed hoc quoquè eſt diuinę animad-

maduerſionis genus quoddam vel maximè formidandum, cùm ſic excæcantur hominum pectora, vt in præſentiſſimo poſiti diſcrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Exechianum bellum veniamus.

Exechium occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idque egregiè communitum, totius belli contra Ferdinandum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Chriſtianis damna dabat, plerunquè ex inſidijs magno terrore noſtris arma inferens: licèt interìm certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prælia ijs in locis & extraordinarias incurſiones, quæ vix vnquàm ſatis proſpici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta cenſebatur, niſi iuſto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiuſmodi induciarum, quæ planè ſimulatoriæ eſſent, pertæſus Ferdinandus rex, ſtatuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum ſexdecim millia coëgit, magna tormẽtorum omnis generis vi illis adiũcta. Erat is exercitus vſu belli & animis haud vulgaris, ſi cũcta rectè adminiſtrata fuiſſent. Mahometes Turca, vbì ſenſit in ſe arma parari, non defuit ſibi, ſed ipſe quoquè magnas conſcripſit copias, noſtris neque numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas ſempèr, equitum pręſertìm, ingentes copias, nec deſunt Turcarum Imperatori expediti ſumptus ex immenſis tributis ac vectigalibus, quibus eos perpetìm liberalitèr alat in exitiũ Chriſtianorum. Noſtri indè Exechium oſident, & facta non ſemèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil ſe commouere ſinuntur. Iam enim fames cœpit totum debilitare Chriſtianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum non eadem rei gerendæ conſilia, alijs aliud ſuadentibus. Interìm tempus terebatur, nulla re pręclarè geſta, motis ſubindè caſtris, nec paruis acceptis incõmodis, dum Turcæ in omnem nocendi occaſionem diligentèr ſunt intenti. Porrò vbì Mahometes noſtros ad iter capeſſendum inſtructos vidit, expeditos Ianizaros & Martelloſios eos iuſſit anteuertere, nec tamẽ vſquàm pugnandi copiam præbere, ſed falconũ globulis atq; ſagittis continentèr noſtros appetere: quæ res plurimùm noſtris nocuit, præſertìm mira velocitate Turcis noſtros egregiè fallẽtibus, ità vt à noſtris facta im-

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obſidetur.

preſſione repentè dilaberentur: ſed mox è fuga ſe recipientes, noſtros paucos longiùs progreſſos, multi circunſiſterent & trucidarent. Eo modo perijt Petrus Raſchinius Boëmorum Mareſchalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm paulò pòſt Paulus Bachitius inſignis duxit Hungarus, cum pleriſque alijs fortibus viris Hungaris: dumque noſtri inter ſe conſultant, quid potiſſimùm attentandum ſit, nec tamen idem omnes ſentiunt, Mahometes omnia illorum incommoda per exploratores facilè cognouit, nec iā de victoria dubitans, itinera omnia velut lunato flexu circundedit, vt nuſq̃ ferè noſtris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vſarones Hungari, & clari aliquot duces, itemq; Stiriani omnes. Poſt hos fugit etiàm ipſe ſupremus belli dux, & quidem inermis, deſerto prætorio, quod erat argentea ſupellectile cęterisque ornamentis opulentum. Remanſit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementèr quidem dolens, ſe à magna equitum parte turpitèr deſtitutum, ſed nihilo minùs pedites ad fortitèr conandum præclarè adhortans. Ad eum verò confluxêre equites Carinthij, Saxones, Miſnenſes, Thuringi, Francones, Auſtriaci & Boëmi, qui ignominioſæ fugæ comites eſſe noluerant, obſecrantes vt imperij munus ſuſciperet, ipſos quæ iuberet, incunctantèr facere paratos, & pro religione atque pro optimo rege, donèc vires ſuppeterent, conſtantiſſimè cum impuris hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe Imperatoris nomine indignum profeſſus, tamen quoàd licuit, ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito, noſtrosque vndiquè circundant, ità vt multa ſimul prǽlia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati. Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerant, ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, cædendo feſſi erant, ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dédidit: verùm in itinere ex vulnere ſaucius, quòd minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe, à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solimanno tranſmiſſum. Barbari cæſis noſtris, auidiſſimè prædæ inhiabant, eosque qui ſe effugere ex prælio

Chriſtiani fugiunt.

Cædũtur Chriſtiani.

poſſe

poſſe ſperauerant, multa velocitate inſectantes, non paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos ſeruitutem. Mahometes verò direptis caſtris noſtris, ſe iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilaritèr. Eò autem ad ſe adduci iuſſis captiuis nobilibus, ſplendidis ſpolijs, maximè verò vexillis, ſuos præfectos, qui eo in prœlio ſe ſtrenuè geſſiſſent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos ſua manu elargitus eſt: porrò captiuorum inſignium nomina & dignitates annotari iuſſit. Solimanno poſteà in argentea pelui oblata ſunt tria præcipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis, &c. Hæc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam plerique conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtianos admonere potuit, vt tādèm poſitis animorum diſſenſionibus, religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus ſupernum Numen offenditur, & barbarorum vires creſcunt, egregiè caſtigatis, Deum ſibi & orbi Chriſtiano propicium efficere maturarent. Certum eſt enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitioſa, bellis inteſtinis, & deprauata religione. Certè inſignis hæc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit, cùm ex noſtris flos equitum & peditum ferè ad internecionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt, ijs pleriſque in ſummam ignominiam nares à barbaris truncatæ ſunt, & dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè longè acerbiſſima: ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipſum tamen ducem primarium eius belli, aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant) è cuſtodia elapſus, ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarum præfectum veniret, alium quendam regulum, vt ſecum aufugeret, ſolicitauit. Ille ſe facturum promittens, aut ſe promittere ſimulans, eum hoſpitio receptum poſt epulas obtruncauit, caputq; illius regi Ferdinando miſit, qui illi caſtellum omnemque ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit. Ea fuit perfidię pœna. Iam multa illi liberalitèr promiſerat Mahometes,

Victoria Turcarū incruēta.

Transfuga vilis necatur.

eius opera vſurus contra Ferdinandum regem: ſed Deus perfidiæ conſilia tam inexpectata cæde anteuertit.

Claßis Turcica.

Hoc ipſo anno Solimannus Turcarum Imperator Italiam inuadere conſtituerat. Habebat claſſem ornatiſſimam, & multo milite inſtructam. Ea in re tanta fuit vſus celeritate, vt ducenta armatorum millia priùs ad Macedoniæ oram adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi tranſfugæ Chriſtiani, qui ei Chriſtianorum conſilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrunte, ſummum Italiæ terrorem attulerat, iamque de Italia actum fuiſſet, niſi illum ſanguinarium tyrannum ſubita mors, Deo Chriſtianis maturè opem ferente, è medio abſtuliſſet. Cùm iam Solimannus in Italiæ conſpectum veniſſet, miſit è ſuis, qui Salentinorũ animos explorarent. Illi Caſtrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum eſt, & captiui florenti ætate in claſſem abducti ſunt. Interim noctù aliquot Turcæ equites hippagogis ſubuecti, ab Aulone in Salentinum agrum traiecerunt, & magnũ omnis generis hominum & armentorum numerum interceperunt. Maior verò Chriſtianis clades imminebat, niſi eam cuiuſdam Veneti Trierarchi temeritas, Deo Chriſtianis parcente, auertiſſet. Is enim paulò antè paſſus damnum à Turcis, in triremes quaſdam Turcicas incidit, ſuoque indulgens dolori, aliquot ex eis demerſit. Ea res Solimannum in Venetos nõ mediocritèr concitauit, licèt inſciente ſenatu accidiſſet. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cæſareanæ claſſis præfectus, caſu in claſſiculam quandam incidit, omnis generis commeatum & linum Alexandrinum Solimanno aduehentem, quam mox totam cepit, viris ad tranſtra triremium damnatis, & præda omni in ſuas triremes illata: porrò nauibus incenſis, quòd ſibi fortaſsè minimè vſui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimanni legatus Iunusbeius ad Venetæ claſſis præfectum, qui tum in Corcyra inſula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, & in grande diſcrimen coniectus, ità vt à latronibus Acroceraunеis, qui eum in littus euadentem ceperant, præſenti pecunia ſe redimere cogeretur, vbi ad Solimannũ rediit, acerbiſſimè de Venetis cõqueſtus, Solimannũ in bellum Venetum inflammauit, licèt

Caſtrum direptum.

Capti Chriſtiani.

Claßicula Turcica capta.

Vene-

Venetus præfectus id factum multa ratione excuſaret. Huc accedebat, quòd Auria noctù ac diù ſulcando maria, atq; omnes portus explorãdo, alias duodecim Turcarum triremes cruentiſſimo prælio captas deleuerat iiſdem ferè diebus, non paucis è ſuis propugnatoribus atq; remigibus & magiſtris triremiũ deſideratis. Nam duodecim Turcicæ triremes cum trigintaquinq; inſtructiſſimis Aurianis triremibus audaciſſimè cõgredi non dubitârunt, & cùm iam milites Turcæ grauiſſimis ſaucij eſſent vulneribus, defeſſiq;, pugnando tamẽ occumbere, quàm ſe dédere, maluerũt. Porrò enſes incuruos, quos magno parant precio, in mare iactârunt, nè Chriſtiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prætoriani, & delecti equites, quos Spaches appellãt: quorum vtrorunque eſt ſumma & incredibilis in hoſtes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Chriſtiani ignorantes, putant Turcas imbelle eſſe hominum genus: ſed falluntur, cùm ſint reuerà apud illos inuictæ virtutis & ſummæ conſtantiæ pedites & equites. Nec mediocritèr ad perferenda & ſubeunda quæuis vitæ diſcrimina illos accendit, quòd ſciunt certam ſibi imminere perniciem, ſi per ignauiã minùs fortitèr & ſtrenuè egiſſe depræhendantur. Miſit tum cõtra Auriam Solimannus Barbaruſſam cum octoginta triremibus: ſed Auria abductis Turcarum aliquot integris nauibus, fuga ſibi conſuluit: Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata contumelia, acerrimis iracundiæ ſtimulis pupugit, quos mirificè acuebãt aliquot Turcici proceres, quorũ hortatu commutato belli conſilio, quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Duodecim triremes captæ.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs aſſueti, feri & agreſtes homines, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate conſilium ceperunt Solimanni noctù interficiẽdi: ſed ea res à vigilibus prætorianis facilè depræhenſa, magnam illis cladem attulit, Solimanni iuſſu immiſſis in illos militibus, qui eos ad ſatietatem vſq; trucidârunt. Indè ad Corcyram itum eſt. Eam oppugnare conſtituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaque immiſſi Turcæ in inſulam, Corcyram vrbem fruſtrà obſederunt, tandemque poſt multas clades paſsìm Corcyræ inſulæ illatas, innumeros homines Chriſtiana religione initiatos, in teterrimam ſeruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod eſt cumprimìs triſte & acerbum,

Facinus audaciſſimum.

Corcyra vexatur.

ſexdecim millium exceſſit, omnis ſexûs & ætatis. Præerãt tum Corcyræ duo Veneti patritij, qui (quòd ſic ſalus publica poſcere videretur) ſuburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ædificijs ornata demoliti ſunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triſte ſpectaculum: ſed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè inſtaurari poſſent: illud verò longè triſtiſſimum, quòd cùm vererentur nõ ſuffecturam vrbi annonam, ſi à Turcis obſidione premeretur, imbellẽ omnem populi multitudinẽ ex oppido eiecerũt, quę cùm in foſſis pernoctare cogeretur, vi turbulentiſſimę tempeſtatis & metu barbarorũ multi ex ijs, præſertìm pueri matrũ ceruicibus inhærentes, miſerandum in modum extincti ſunt. Verùm Solimãnus & Italici & Corcyræi belli parùm felici euentu potítus, non abſq; pudore Byzãtium, nulla re præclarè geſta, redijt: ſed interìm tamen diuerſis in locis iuſſit ſuos duces bellũ inferre Venetis. Porrò priùs quàm obſidionem ſolueret, vbi didicit Caſtri oppidi incolas cõtra fidem datam abductos eſſe in captiuitatem, vſqueadeò eam rem moleſtè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & ſæuitiæ argui, vt eius maleficij authores iuſſerit ſupplicio affici, & Caſtrenſes captiuos omnes magno ſtudio conquiſitos, in locum ſuum reſtitui. Tandèm ſub æquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarum infeſtatione liberata eſt.

Geldrenſes deficiunt à ſuo duce.

Sub huius anni finem pleraq; omnia Geldrię oppida à ſuo principe Carolo Egmõdano deficiunt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iulię ducẽ. Defectionis occaſio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitiſſimam ditionem in ius regis Gallorum, cuius fuit ſtudioſus admodùm, transferre conſtituiſſe, quod Geldrenſes minimè ſibi ferẽdum putârunt, nè Germani Gallis ſeruire compellerẽtur. Nouiomagenſes in ea defectione primi fuêre, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipſorum ſitam, munitionibus eius nouis ſolo æquatis, occupare non dubitârunt. Porrò Principi Iuliacenſi eius ditionis fuit inauſpicata vſurpatio, vtì poſteà dicemus.

Tumultus Anglicus.

Eodem anno tumultuatũ eſt in Anglia, multis hominum millibus arma in regem ſuum corripientibus. Ij erant Lincolnienſes & Eboracenſes, qui moleſtè ferebant innouatum regni & religionis ſtatum, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, ſacram expeditionem militiã ſuam appellantes. Verùm callida ducũ regis ſimulatione perſuaſi,

cùm

cùm pacem à rege oblatam atq; concordiam expectarent, arma deponunt. Sed non diù pòſt pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo ſupplicio affectis.

Diuerſis vicibus Paulus Pontifex aliquot inſignes viros in Cardinalium collegium cooptauit. In ijs fuit Caſpar Contarenus patritius & ſenator Venetus, Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregoſus, quibus etiàm opportunè adiunxit Sadoletum, Aleandrum, Bembum &c. Hoc factum cùm Sleidanus improbare non poſſit, animum & cōſilium Pontificis pro ſua modeſtia ſibi carpendum ſumit, cùm tamen bonorum virorum ſit, etiàm dubia in meliorem partem interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis conſilia, quæ is ſuo in pectore verſaret. O quàm longè abeſt ab omni animi candore eiuſmodi ſæuū hominum genus, tametſi valdè velint Euangelici videri. Ait Pontificem idoneos ſibi propugnatores parare voluiſſe: videlicèt Romana ſedes peritura eſt, niſi paucorum hominum ſcriptis & eloquentia à Lutero & eius infauſta ſobole vindicetur. Immò verò illa ſedes, quæ trecentis & amplius annis à tot ethnicis, ijſdemq; longè potentiſſimis, Romanorum Imperatoribus, Chriſtiani nominis atrociſſimis perſecutoribus, qui ad Magnum vſq; Conſtantinum totius ferè orbis imperio potíti, immaniſſimis in Chriſtianos conſtitutis ſupplicijs, Chriſti fidem penitùs extirpare & abolere voluèrunt, à tot præterea tyrannis & hæreticis euerti hactenùs non potuit, Chriſto Domino ſuā Eccleſiam aduersùs omnes inferorum portas fortiſſimè propugnāte, etiàm deincèps ad ſupremum vſq; mundi diem incolumis perdurabit, quantunlibèt in eam debacchentur horum temporum infauſti dogmatiſtæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt ampliſſimas futuro Antichriſto vias muniāt, & interìm innumeras animas ſecum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm ſibijpſis & miſeris illis, quos ſub Euangelij & verbi Dei prætextu in varios inducunt errores.

Romana ſedes inconcuſſa.

Matt. 16.

ANNO 1538. Carolus Cæſar & Franciſcus rex in mutuos venêre complexus. Multùm pro ſuo munere egerat Paulus Pontifex, vt apud Niceam conuenirent, ſed efficere non potuit, vt ipſo præſente in colloquium venirent. Id tamē impetrauit, vt in nouem vel decem annos inducias inter ſe paciſcerētur. Per id tēpus

Induciæ inter Cæſarem & Gallos.

Cæſar

Cæſar Pōtificis nepoti Octauio deſpondit filiam ſuam notham Margaritam, quam priùs habuit in matrimonio Florentiæ princeps Alexander. Quanuis autē Cæſar & Franciſcus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiaritèr congreſſi non fuerint, Cæſar tamen per internuncios indicauit Franciſco, ſe priùs quàm in Hiſpaniam nauigaret, in eius complexum venturū, & tum Cæſar ipſe, tum Franciſcus rex ambo more Chriſtiano Pontificem venerati ſunt, ità vt vnà cum rege multi quoquè eius proceres dextrum Pontificis pedem oſcularentur, idem tamen facere recuſantibus Chriſtophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furſtenbergio, Mareſcallo Marchiano, & Daniæ regis legato Georgio Gluchio, qui erant cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius ſimilium ſcripta vehementèr deterruerant. Verùm ſi ipſe præpotentis Dei filius ad paupe-
Iohan. 13. rum piſcatorum pedes ſe amantiſſimè demiſit, eosque beneuolētiſſima ſedulitate & lauit & exterſit: quid, obſecro, piaculi eſt, ſi homines Pontificis non quidem nudos, ſed tectos pedes ſupremis labris Chriſtianæ cuiuſdam declarādæ modeſtiæ cauſa deoſculentur? O quan-
Matth. 11. tum intereſt inter ſpiritū Chriſti, & ſpiritū huius mundi. An non Chriſtus ipſe dicit omnibus, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde? O quàm facilè perſpiciunt cordati omnes, quo ſpiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Chriſti humilitate abhorret, ſuosq; abhorrere facit. Et hæc certiſſimè vnica cauſa eſt, quòd inter ſectatores eius tot exiſtunt diſſenſiones & diffidia, quòd prorsùs alieni ſunt ab humilitate & māſuetudine Chriſti: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, ſed ſua pro ſe quiſq; dogmata, quantunuìs abſurda, mordicùs tueātur, nihil interim morati, quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in tartara.

Cauſa diſſidiorum inter ſectarios.

Porrò dum de paciſcendis inducijs apud Niceā tractaretur, Cæſarq; ad Villafrancham ſubſiſteret, accidit vt in quadam villa villicus quidam in area fabarū aceruum cribraret & ventilaret, idq; nō vno, ſed multis per interualla locis. Indè verò denſæ nubes inſtàr fumi in altum eleuabantur. Quæ res vehemētèr perterruit Cęſareanos omnes, quòd putarent Barbaruſſæ claſſem ſuperuenire ad perdendum Pontificē & Cæſarem. Verùm cunctis mirè trepidantibus, Cæſar ſtetit imperterritus, tametſi & Andreas Auria & Daualus Vaſtius ad arma ſe para-

parârent, & omnes non mediocritèr animis perterriti viderentur. At paulò pòſt vbì cognitum eſt, eam trepidationem temerè ſuſceptam fuiſſe, in riſum & cachinnos verſa eſt, non obſcuro pudore perfuſis principibus, qui tam inanitèr timuiſſent, maximè cùm viderēt Cæſarem prorsùs impauidum. Indè ſolutus eſt ille apud Niceam cōuentus, & Franciſcus rex in ſuum regnum abijt. Pontifex primùm Genuam, deindè Romā peruenit, vbiquè ob ſtudium inter illos ſummos principes pacis conciliandæ ſummo cum honore pompa triūphali acceptus. Cæſar verò, vt erat pollicitus, ad Aquas Mortuas profectus eſt. Eò quoq; acceſſit rex Franciſcus, & in duas ſcaphas ſe demittēs cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multisque proceribus, à Cæſare ad latus quadriremis ſuæ obuiàm accurrēte, cum omnibus ſuis & liberis & proceribus ſummo animi candore in arctiſſimos amplexus ſuſceptus eſt. Andreas quoq; Auria, qui ante decem annos à rege Frāciſco defecerat, impetrante Cæſare, in gratiā à rege receptus eſt. Poſteà Cæſar cum rege diù ſecreta miſcuit colloquia, ità vt omnes in certam ſpem componendæ inter ipſos pacis venirent. Deindè regem à ſe humaniſſimè dimiſſum, ad ſcalas quadriremis ſuæ deduxit. Altera luce per omnes triremes denunciat, nè quis ipſius iniuſſu in terram exeat: ipſe verò cum aliquot aurei velleris illuſtrib9 viris ingreſſus eſt vrbem Gallicam, cum rege pranſurus. Appáret indè candidum pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoſte quidem malè ſuſpicaretur. Vbì verò in continentē perlatus eſt, rex & regina cum duobus liberis illum humaniſſimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam ápetente crepuſculo Cæſar Andream Auriam, qui ad claſſem remanſerat, certiorem reddit, ſe apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipſius ſoror ab illo impetrârant, licèt non ſinè magno diſcrimine id fieri videretur. Sed præpotens Deus, cui Cęſar egregiè confidebat, non eſt paſſus quicquam illi ſiniſtrum accidere. Voluit autem Cæſar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduerſi ſuſpicaretur. Altera luce Cæſar redit ad mare, comitante illum rege & multa procerum frequentia. Indè poſtquàm in puppi Cæſareanæ quadriremis rursùs hilaritèr compotatum fuit, amiciſſimè diſceſſum eſt. Franciſcus rex per id tempus certam cum Cæſare contraxit amicitiam, ità vt ſub Cæſaris vexillo, & in tentorio Cæſaris Caroli cum maximis terra mari-

Cæſar & Frāciſcus rex conueniunt.

Cæſar cū rege prādet.

Apud regē pernoctat

riq́ue

tiq́ue coactis copijs ſe Turcis bellum illaturũ polliceretur. Cuius quidem amicitiæ fiducia Carolus Cæſar multa in itinere, quo Hiſpanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Aſiatico, Græco & Africano ſuſcipiendo locutus eſt, & de pacẽ cum rege cõciliata, reges & principes Chriſtianos om̃es certiores reddidit. Sed rex Franciſcus Mediolanenſem ditionẽ ſibi omninò adiudicandam ſperauerat: ea ſpe fruſtratus, poſteà in nouas belli cogitationes pertractus eſt, magno totius Reipublicæ Chriſtianæ detrimento: quanquàm etiàm aliæ rationes ad bella inſtauranda illum fortaſsè mouerunt.

Erardus epiſcopus moritur. Circa hæc ferè tempora mortuus eſt Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, qui multos Luteranæ ſectæ addictos malè acceperat, quod Sleidanum malè habet: ideoq; ſcribit, illum ſibi ſepulcrum & exequias anniuerſarias longè ante obitum fieri curauiſſe, nõ tam pietatis quàm oſtẽtationis cauſa, quòd eſſet gloriæ cupidiſſimus. Ità Sleidanus magna fiducia profert ſententiam etiàm in arcana pectorum conſilia, quæ ſolus Deus nouit. Sed hoc licet Euãgelium Luteri complectentibus, verùm Chriſti ſectatoribus non licet. Quid enim ſibi non permittunt Luterani dogmatiſtæ? Qualisqualis certè fuerit vita illius Cardinalis, ſcire tamen nõ potuit Sleidanus, qua mente ille voluërit etiàm ante obitum exequias anniuerſarias ſibi fieri. Ait ibidèm, Pontificios ſacrificorũ operibus attribuere merita, quibus æternæ vitæ præmium debeatur. Ità quidem Sleidanus, vt vbiq; Catholicos ſuo more traducat. Certè Miſſæ ſacrificiũ & viuis & vita functis prodeſſe, tam eſt certum ex ſanctiſſimorum Patrum irrefutabilibus teſtimonijs, vt meritò pudere debeat omnes, qui id negare audent.

Bona opera vndè meritoria Bona verò opera, quæ faciũt Chriſtiani, non eſt dubium fieri gratia Chriſti, non tamen abſq; liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur in nobis & vel*Philip. 2.* le & perficere, vt ait Apoſtolus. Indè ergò eſt meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil grata erunt Deo, ſicut videmus in Turcis, Iudæis & Ethnicis, *Heb. 11.* qui nullis ſuis operibus poſſunt placere Deo, cùm ſinè fide impoſſibile ſit placere illi. Porrò verò ſi Deus per nos, non tamẽ ſinè nobis, efficit bona opera noſtra, num ille indignus cenſendus eſt, cuius operibus debeatur vita æterna, maximè cùm ipſe innumeris ſcripturæ locis pollicitus ſit vitam æternam rectè agentibus? Sed aiunt

Lute-

Luterani nos ità fidere operibus noſtris, tanquàm illis ſolis abſq; Chriſti gratia debeatur vita æterna. Verùm hoc illi contra ſuam conſcientiam mentiuntur. Nos enim etiàm cùm bonorum operum ſumus ſtudioſiſſimi, non tamē illis, quæ nos facimus, certò vitam æternam deberi affirmare audemus, cùm ſcriptura dicat: Neſcit homo vtrùm amore an odio dignus ſit. Itaq; cùm multa videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quæ ſpeciem probitatis, pietatis & charitatis præ ſe ferant, pij omnes ſuis operibus non ſunt auſi præfidere, maximè quòd non ſint planè certi, an ex gratia & charitate, ſinè qua nihil poteſt gratum eſſe Deo, profecta ſint, vel potiùs ex quodam naturæ inſtinctu, aut alijs id genus incitamentis, quæ certum eſt vitam ſempiternam mereri non poſſe, Hinc eſt illa Apoſtoli inſignis & ſuſpicienda prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, ſi omnem fidem habeam, ità vt mōtes transferam, & pleraque alia, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Ergò nec fides prodeſt abſq; charitate. Et tamen Euangelici iſti incredibili quadam confidentia & temeritate aiunt, ſi quis firmitèr apud ſe ſtatuat per Chriſtū ſibi remitti peccata, illum, ſi ſic moriatur, è veſtigio euolare in cælū. Verùm hæc eſt omninò compendiaria via in mortem ſempiternam. Scripturæ diuinæ omnes eiuſmodi temeritatem & inſanam cōfidentiam longè à nobis abeſſe volunt, propterea quòd longè alia ſunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamē hac ratione impellimur ad deſperationē, ſed inuitamur ad cautelam & circunſpectionem, nè inter tot vitæ huius pericula vſquàm nimiùm ſecuri ſimus. Tanto autem certè ſecuriores erimus, quanto bonorū operum ſyncera animi intentione ſtudioſiores fuerimus: non quòd noſtris operibus prefidere debeamus, ſed quòd vita piè & religiosè tranſacta, magnam præſtet homini fidutiam, vt multis ſcripturæ locis doceri poteſt, ſed non eſt huius loci. Ità nanque & Apoſtolorum princeps hortatur nos, vt per bona opera certam faciamus vocationem noſtram. Sed hæc tam ſunt manifeſta, vt mirum ſit vſqueadeò perfricuiſſe frontem iſtos Euangelicos, quicquam vt contradicere auſint. Atque eorum impudentia facit, vt propter minùs peritos interdùm his & id genus alia explicandis diutiùs immorandum ſit, quàm alioquì huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertìm verò, quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilentiſſimis Commen-

Luteranorum calumnia.

Eccle. 9.

1. Cor. 13.

Temeritas hæreticorum.

2. Pet. 3.

men-

mētarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totusq́; ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabilitèr inſtillandis. Atq; hoc ferè loco ille bonus vir prolixè recitat formam reformationis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Pontifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopū Capuanum, omnis emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum, (vt certò creditur, inquit) magna cōtentione reclamâſſe, nè quid omninò reformaretur: itaque paſſos eſſe patres atque Pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit eūdem ipſum Nicolaum emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe Pontificem atq; reformatores illos præbere deridendos:ità enim ait pleroſque id accipere: alios putare dicit, non neſcio Pōtifice exijſſe libellum, vt ſic aliquod ipſius ſtudium apparéret emendationis. Quis hîc non videat hominis iſtius malignū in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſque ità accipere, ait alios putare. Qui tandèm illi ſunt, nisì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſiæ Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euangelicum. Fuit autem reformatio quædam oblata Pontifici, ſed illam ipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa pręclara conuiciandi licentia atrocitèr oppugnârunt. Et tamen non pudet Sleidanum impudentèr affingere Pontifici, quòd ipſo inſtigante Archiepiſcopus Capuanus reclamârit, nè quid omīnò reformaretur. Nam etſi fortaſsìs commodè non poterant ſtatìm reformari omnia, quæ emendatione digna viderentur: tamen nihil omninò voluiſſe reformari Pontificem, impudentiſſimam habet vanitatē. Itaq; his & id genus alijs calumnijs hoc conſecutꝰ eſt ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illi fides adhiberi poſſit, nisì aliundè conſtet vera eum ſcribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine ſua adſcripſit ſcholia, nō alio magìs quàm tali viro digna: ipſos autē reformationis authores, quorum, etiàm Sturmio fatente, erat multa eruditio & vitæ integritas, non eſt veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictione plenum erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abſtinuit, id quod in eo repræhendit doctiſſimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Sleidani in Pontificem calumnia.

Per

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatem conuellere nitebantur, vt rudem plebeculam arctiùs ſuis fraudibus implicatam tenerẽt. Scribebantur tũ ab illis noui Paſquilli, nouę Beelzebul epiſtolæ, fabuloſæ Legendæ de Iohanne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebãt: prætereà quatuor Epiſtolę Iohannis Huſſi, & libellus de Donatione Conſtantini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebãt, vt qua vna re grauiſſimis religionis diſſidijs vel pręſentiſſima ſempèr remedia adferri conſueuiſſent, ea in contemptum & riſum adduceretur, & miſerè euerſis, & in diuerſas easq; fœdè diſſectas factiones diſtractis nihil prorsùs opitularetur. Traxerunt etiàm in ſuas partes Saxoniæ Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis Georgij, quem Luterus tam multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia ſibi diuexandum ſumpſerat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinationes, nouos paſsìm Catechiſmos etiã illi, qui nullis initiati ſacris, parœcias adminiſtrandas ſuſcipere non dubitârũt. Qua in re obſeruandum eſt arcanum Dei iudicium, quòd illi, qui contra Eccleſiæ ſanctionem calicem ſibi vſurpare voluerunt, Catholicosque ſacrificos criminabantur, quòd ipſis alteram ſpeciem malignè ſuffurati eſſent, tales accepêre paſtores, qui cùm nullam haberent conficiẽdæ Euchariſtiæ poteſtatem, ac nihilo minùs ſacramenta illis porrigerẽt, non aliud ſanè quàm merum panem & vinum præberent, vtraq; illis ſpecie penitùs ſubtracta. Et ſic quidem par fuit puniri obſtreperos & refractarios, qui deſertoribus ac ſeditioſis monachis potiùs, quàm totius Eccleſiæ iudicio obtemperare voluẽrunt. Porro Henricus Princeps per nouos Viſitatores nouos cõſtituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis ſuæ ditionis voluit obſeruari. Verùm illi articuli nõ ſolùm à ſacris literis, ſed etiàm ab ipſorũ Auguſtana Confeſſione & eius ConfeſſionisApologia diſcrepabãt. Certè Luterus ipſe in libello de ſeculari poteſtate damnat eos Princeps tãquàm inſanos & peruerſos, qui eis in rebus, quæ ad fidem & Eccleſiam pertineant, ſubditis ſuis leges præſcribant. Verùm hæc Luteri ſententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiuſmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Viſitatoribus editi fuêre. Ità res paſsìm in deterius mutabãtur, & mi-

Luterani oppugnãt Conciliũ.

Horrendũ Dei iudicium.

Mutatio religionis.

rabilis atque incredibilis in religione cõfuſio magìs ac magìs increſcebat, cùm illi ſacra obirent munia, qui nullis prorsùs ſacris initiati, nulla legìtima authoritate vel promoti vel miſſi eſſent. Et hæc tamẽ omnia ſummè erant Euangelica, & purum putum verbum Dei, effusè hauddubiò miſerorum mortalium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Hoc tempore Argentoratẽſes, qui Zuinglij dogma ſequebantur, illis, qui ex Gallijs & Belgio ſectarum nomine profugere compellebantur, in ipſa vrbe ſua templum occupandum tradiderunt, vt Eccleſiam conſtituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui poſteà Geneuẽſem in Allobrogibus Eccleſiam occupauit. Hunc Caluinũ à patria ſua ob vitę improbitatem exulâſſe quidam ſcribit, eundemq; alius dicit inter diſſolutos ſuæ vrbis viros diſſolutiſſimum, inter inconſtantes & fœdifragos incõſtantiſſimum. Is nouã quandam de Euchariſtia opinionem è ſuo parùm ſano cerebro commẽtus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus ſua maieſtate dignum, vt ipſe minus aliquid, quàm cæteri, poſſe videretur. Itaq; hanc nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia præclara & tali viro digna ſcripſit, quæ quidem eiuſmodi ſunt, vt citra horrorem legi vix poſſint: quanquàm ea quoquè infeliciſſimis mortalibus non alio quàm ipſius verbi Dei titulo obtruduntur. Sunt autẽ cum intolerabili in Deum blaſphemia coniuncta, vt, quòd ſcelera & flagitia om̃ia Deus in homine operetur, quòd lex & voluntas Dei ſæpè inter ſe contrariæ ſint, quòd diabolus iubente & volente Deo mentiatur in cordibus hominum, & multa alia, non verbis, ſed flammis Tartareis vindicanda, quæ tamen auſus eſt quidam eius ſectator Theodorus Beza defendenda ſuſcipere. Proh nefarios homines, ſi tamen homines dicendi ſunt, qui certè in humana effigie Tartarei cacodæmones eſſe videntur. Vt autem ſuam egregiam doctrinam Caluinus ille, cùm iam Geneuæ multa præditus authoritate degeret, miraculo quodã confirmaret, rem fecit ſempiterna memoria dignam, vt cognoſcat poſteritas, quibus dolis, fraudibus & impoſturis vti non dubitârint, qui Catholicam Eccleſiam noſtro

Caluinus nouum fingit dogma

Caluini immanes blaſphemiæ.

æuo

æuo ſub Euangelij inſtaurandi prætextu ſibi oppugnandam ſumpſerunt. Perſuaſit quandoquè miſero cuidam, vt ſe pateretur tanquàm mortuũ in templum deportari. Fecit ille, conſentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini conſilium erat, vt hominem coram populo iuberet redire ad ſuperos ſeu reuiuiſcere, homineque mox ſeſe erigente, tam inaudito miraculo certam omninò & ſacroſanctam in orbem terrarũ doctrinam innexiſſe videretur. Sed ô Dei clementiã, quæ perfidioſi hominis aſtũ incredibilem noluit latére mortales, vt ſic maturè ab eius conſortio ſe remouerẽt. Miſer ille qui viuus in templum illatus fuit, mortuus indè elatus eſt. Cùm enim Caluinus propiùs acceſſiſſet, &, ſi ſua doctrina vera eſſet, eum iuberet reſumpto ſpiritu ſurgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipſus ſtrangularetur, & omnes intelligerẽt falſiſſima eſſe quę miſeris pro verbo Dei venditaret, nihil prorsùs ſeſe commouit homo, quippe omĩ huius lucis vſura repẽtè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re cõperta, eiulatu & clamore animi ſui teſtatur necopinatũ dolorem, ſed Caluinus eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore deprahenſus, fertur mox rediјſſe in ſuggeſtũ, dixiſſeq; populo, Eccè hinc appáret imbecillitas fidei veſtræ, quòd homo iſte non potuit excitari à mortuis. Et fortaſsìs perſuaſit hoc miſerrimę illi cõcioni. Hæc quidem de illo Caluino, multaq; alia ſparſit fama, quæ iam feruntur Gallicè conſcripta, & Latinè conuerſa, olìm in lucem proditura. Aiunt etiàm Pariſijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezæ, & aliorum eius farinæ hominum Epiſtolas, quæ illorum nequitiam egregiè declarent, quas ſperamus quandoq; in publicum edendas. Sunt enim eiuſmodi, vt vbì in hominũ notitiã venerint, facilè oẽs intellecturi ſint, quàm ſint illorũ nihil minùs quàm Euangelica cõſilia, & admodùm pernicioſi conatus. Hęc ità ſcripſi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoq;, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis paſtoribus animarũ ſuarum ſalutem & curã committant? Scilicèt iſtis hominibus hoc ſtudio eſt, vt animas Chriſto, & nõ potiùs Orco, lucrifaciant. Porrò animaduertendum eſt, Caluinum, dum ſibi præclarũ apud omnes tum Zuinglianos, tum Luteranos nomẽ parare cupit, mirabili vafricie ità in re ſacramentaria tractanda

Miraculũ Caluini horrendũ.

Aſtutia Caluini.

Caluini in ſcribendo mira vafricies.

da verſari, vt quandò illi res eſt cum Zuinglianis, planè ab illis ſtare ſe ſimulet: quandò cum Luteranis, quibus ceu ſimplicioribus fucum ſe facere poſſe confidit, ad nauſeam vſq; realitatem & ſubſtãtiam corporis & ſanguinis Domini, atq; id gen⁹ alia Luteranis plauſibilia, inculcet & repetat. Interìm nihilo minùs nouum ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtriſq; ſe fauere incredibili calliditate præ ſe ferat, vtroſq; ſuſpenſos & ambiguos detinet: nec tamen homo verſutus perfidiã ſuam adeò celare potuit, quin Bernæ quandoquè illam proderet. Nam ibì in publico colloquio contra Zachariam Flandrum quendam cùm vehemens eſſet in defendenda Zuinglij ſentẽtia, idem Zacharias Caluini ad D. Faleſium epiſtolam protulit, percontatus ex homine num ſuam agnoſceret manum: quam cùm ille ſuam eſſe non negaret, Zacharia poſtulante, publicè lecta eſt, multò maioribus ſcatens in Zuinglium conuicijs, quàm eo in colloquio eius eſſent ab illo celebrata encomia. Et auſus certè eſt Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam confeſſionis de Sacramẽtis, id omnibus perſuadere conari, eos qui Auguſtanæ ſunt confeſſionis, in eadem eſſe cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium ſectantur, ſententia. Sed hoc ſcriptum à Luteranis eſt confutatum. Porrò Caluino illis reſpondente, exortum eſt odioſiſſimum certamen inter Caluinum & Luteranos, ſcriptiſque contrarijs egregiè ſeſe inuicèm ornant, vt inſignes ſcurras inter ſe commiſſos iurè dixeris. Longum eſſet, egregia illa emblemata omnia hîc referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vueſtphalum Luteranum, in qua ſimul aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdiſſimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij ſui modeſtia inſectatur. Sic dicit eſſe ſuo errore faſcinatos, vt quod pueris in Catechiſmo traditur, veterani Theologi non teneant: quid valeat Cœna, quorsùm ſpectet, nunquàm guſtâſſe brutos iſtos homines: nè guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe: nimìs largam illis copiam cauillationum profluere, dum Luteri ſui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam ſuoſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos, nec Dei, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam ſuperbiam, quòd eis ſuperbia ſit loco pieta-

Caluinus ſe prodit.

Caluini de Luteranis ſententia.

Nota ſtudia hæreticorũ, ab hæretico expreſſa.

pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines, Cyclopes, ſuperbam factionem gigantum, latratores phreneticos, beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, quòd ſe ſuosque indignos eſſe clamitent, quos terra ſuſtineat, ità quòd niſi repentè exterminentur è mundo, non poſſe cum eis meliùs agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accuſare eos principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc ibì Caluinus, in quem pulchrè quadrat illud Eccleſiaſtici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. Quæ enim hæretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipſos recidunt, cùm plerunquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores ſint illis, quibus maledicunt. Et reuerà quales hîc Luteranos depingit Caluinus, tales ſunt plerique omnes hæretici, qui dati in reprobum ſenſum, per præcipitia falſitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino ſanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à ſuis tantùm non pro Deo colitur. Et quia mendacium nūquàm diù conſtare ſibi poteſt, mira quadam verſutia ità ſuum de Euchariſtia dogma vaniſſimum tractat, vt neque Luteranis penitùs accedat, neq; Zuinglianis, ſed vtriſque quibuſdam præſtigijs illudat, dum ait carnem Chriſti naturalem & eſſe & non eſſe in Euchariſtia, quorum illud Luterani, iſtud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propenſior eſt, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quandam & vim, de carne Chriſti in cælo ſita defluentem: ſed nihilo minùs de re tanta (quod neceſsè eſt à vero aberranti accidere) ferè ſempèr pugnantia loquitur: quam ob cauſam Luterani eum præſtigiatorem & Sophiſtam vocant: quibus ſic reſpondet, vt impoſtorem eum & eſſe & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miſer multos hodiè ſectatores, & ingens eſt turba Caluiniſtarum, qui noui à quibuſdam vocitantur Sacramentarij, propterea, vt habet Confeſſio Mansfeldenſis, quòd noua quadam ſtropha Sacramenti virtutem eludere conātur. Sed has impoſturas heu nimìs cæcum mortalium genus non aduertit, immò verò inſanus Caluini diſcipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino poſt Chriſtum & Apo-

Eccl. 21.

Caluinus præſtigiator & ſophiſta.

In vita Caluini.

ſtolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiam. Quod etſi eſt inſolentiſſimè & ſtolidiſſimè dictum, tamen creditur à multis. Et quid mirum, cùm ſtultorum ſempèr infinitus ſit numerus? Caluini antilogias pugnanteſque ſententias viri doctiſſimi annotârunt, & poſſent vel ex hoc ſolo, quòd in doctrina varius eſt, homines ſatìs ſuperque intelligere miſerum illum longè alienum eſſe ab incommutabili Dei veritate, ſed videre non volunt.

Eccles 1.

Antinomi

Accidit hoc anno quiddā memorabile apud Vuittenbergenſes. Extiterunt quidam è Luteri ſchola, qui legem operum reijcerent, dicerentque homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinæ legis. Et ſic quidem Luterus ipſe ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac deſtinatus, vbì hæc vidit ab alijs doceri, acritèr in eos inuectus eſt, cùm tamen hæc doctrina ex ipſius ſchola prodijſſet: nec vidit homo inconſideratus, quicquid in huius dogmatis aſſertores ſcriberet, id ipſius iugulum vel maximè petere. Ferunt Iohannem Islebium huius dogmatis præcipuum fuiſſe defenſorem, ſed à Lutero admonitum, ab eo reſilijſſe. Ità licuit Lutero vnam atque eandem rem modò aſſerere, modò confutare: nec quicquam tam abſurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines perperàm ab eo inſtituti, purum putum eſſe euangelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum.

Menſe Aprili Synodus Zuinglianorum doctorum Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Baſileenſium interfuêre. Ibì Bucerus mirificè ſe purgat, quòd hactenùs tantoperè paci cōficiendæ ſtuduerit, id ſe non ſua voluntate, ſed impulſu Lantgrauij & quorundam aliorum feciſſe dictitans. Diſceptatum eſt ibì triduo cum illo de reſpōſo ad Luterum dando. Nam hìc quoquè aſtutus ille, vt quidam Zuinglianus ſcribit, ambigua loquendi forma ſolidam concordiam ſancire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationem Tigurini non probabant, nec inſtàr Buceri obſcurè & captiosè, vt idem Zuinglianus ait, loqui volebant, ſed liberè & apertè, nè concordia fucata & inſidioſa, qualem Bucerus efficere voluiſſe non immeritò illis viſus eſt, poſteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero perſuaſi, Luterum à Zuinglio in Euchariſtiæ doctrina non tam re ipſa, quàm verbis diſcrepare, quod fuit falſiſſimū, ſicut Luterus ipſe teſtatur nō vno loco, cum Lutero viſi ſunt

Bucerus ambiguus

in quandam redire concordiam, ſed quæ re vera nulla eſſet, ſicut ipſe euentus paulò pòſt docuit. Immò & Bucerus ipſe, qui hanc ſimulatam concordiam tantoperè vrſit, cùm à Tigurinis impetrare non poſſet reſponſionem ad Luterum, qualem ipſe vellet, ab illis nō parùm abalienatus eſt, licèt anteà nō mediocritèr illos coluiſſet. Sunt etiàm alij quidam ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis acceſſerunt. Vtebantur autem iſti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & ſentētijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquam apparéret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigioſum Euangelion: adeoque Bucerus ipſe in Euangelium Matthæi & Iohannis ſcribens, doctrinam de Euchariſtia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id eſt, qui nec Catholicæ Eccleſiæ, neque Sectarijs addictos ſe videri volunt, licèt interìm non obſcurè nouas ipſi fabricent ſectas, non dubitant pacis & pietatis inprimìs ſtudioſum vocare: ſcilicèt pacis & pietatis ſtudioſus eſt, qui vt ſeſe offert occaſio, modò hoc, modò illud de vna eademque re dogma propugnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, ſi non deſit opportunitas. Zuingliani quidam Buceranæ conciliationi, qua ille tam crebrò niſus eſt Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuendum eſt, qui præ nimio vini deſiderio etiàm fæces hauriant. Nemo neque poteſt neque debet ambigere, hanc inexpiabilem diſſenſionem propterea inter iſtos nouos Euangelicos extitiſſe, vt ſibi Catholici meliùs proſpicerent, & à tam ſuperbis, turbulentis & inconſtantibus ingenijs rectiùs cauerent.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

Zuinglianorum de Bucero ſententia.

Apud Anglos hoc anno facinus inſolens rex Henricus deſignauit in cineres & oſſa beatiſſimi martyris Thomæ, Cantuarienſis quondàm Archiepiſcopi. Eius corpus in theca gēmis & auro mirificè exornata aſſeruabatur iam aliquot ſeculis, eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitùs ad eius ſacros cineres innumera miracula. Viſebantur illic gemmæ incomparabiles: quædam vincebāt oui anſerini magnitudinem, pietatis cauſa eò miſſæ à monarchis & regibus, ad martyris memoriā ornandā. Verū Hēricus rex neſcio quorum inſtigatus conſilio, non contentus gemmis & auro nudâſſe eius monumentum, etiàm ipſas venerādas reli-

Cineres D. Thomæ cremātur.

reliquias exuſſit. Nihil quidem ſanctiſſimo martyri nocitum eſt, qui vitam cum Deo viuit beatam & ſempiternam: ſed mirum profectò eſt, regem illum, qui paulò antè tanta conſtantia fidem Catholicam ſcriptis euulgatis defenderat, potuiſſe ad id infauſtum conſiliū deuolui, vt in martyris oſſa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæſi, tam atrocitèr deſæuiret. Sed id genus multa audēt Luterani & reliqui ſectarij, apud quos pleraque templa hodiè non multùm diſcrepant à ferarum cubilibus, & locis planè deſertis, & in horrendam vaſtitatem redactis: quæ quidem, nisì Deus rebus noſtris proſpiciat, nihil videntur ſignificare aliud, quàm propediè in his Europæ locis cultum Dei om̃em penitùs extinctum iri.

Luteri articuli, Cōcilio offerendi. Cùm indictum eſſet à Paulo Pontifice Concilium ob certas emergentes rationes non iam Mantuę, qui locus viſus erat opportunior, ſed Vicentiæ celebrandum, Luterus certos euulgauit articulos, quos vellet ſuo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam abſurdi & impij erant, vt nō defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerent eiuſmodi articulos Concilio, nisì vellent Germanos reliquis nationibus irridendos & ignominia notādos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipſa quoquè Auguſtana Confeſſione diſſiderent. Verùm etſi turpiſſimum eſt, in religionis negocijs diuerſa ſentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodiè aſſerere, quod herì negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram ſobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & ſolenne eſt, vt eorum ſcripta teſtantur, licèt id imperita concio non facilè animaduertat.

Monaſteria euertuntur in Anglia. Hac tempeſtate in Anglia direpta atque euerſa paſſim ſunt monaſteria: & vitæ monaſticæ cultores veſtem mutare coguntur. Cæſi etiàm fuêre aliquot illuſtri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ ſententiæ ſubſcribere. Multùm in eo regno ſanguinis fuſum eſt; & ſectarij quidem egregium cōſcripsêre martyrologion, in quod retulêre etiàm nomina illorum, qui ſub regina Maria, de qua pòſt dicetur, hæreſis nomine plexi ſunt. Verùm illos nemo Chriſti, qui veritas eſt, martyres dixerit, qui non pietatis, ſed perniciosę doctrinæ cauſa tollūtur è medio, nè multos ſua peſte corrumpant. Videmus hodiè ſummo omnium dolore, quò progreſſa ſit quorundam, initiò non ſeuerè vindicata, au-

ta, audacia. Quę non hodiè hæreſum monſtra exiſtunt? In Lituania ſunt multi Arriani & Neſtoriani, nec parùm multas occupârunt eccleſias homines valdè athei & execrabiles, qui ſummam & ſummè venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanaſianum, ſed Sathanaſianum, & multa alia nimis horrenda. Si principiò ſeuera fuiſſet adhibita animaduerſio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vſque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium. *O ſcelus.*

Hoc anno Barbaruſſa inſigne fecit naufragium, amiſſis viginti millibus hominũ, cùm iam claſſe educta, in noſtros cogitaret. Illiſit eas triremes tempeſtas oborta Acroceraunеis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta viſebantur. Paulò antè inſignem contra illum claſſem eduxerant Paulus Pontifex, Carolus Cæſar, & Veneti duce Andrea Auria, & Vincentio Capellio Veneto. Erant ſimul naues ſupra ducẽtas & quinquaginta, adeò vt nunquàm ferè maior noſtrorum in Ionio mari claſſis conſpecta ſit, plurimumque ſibi metueret Barbaruſſa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent præſidium Hiſpanorum militum in ſuas triremes accipere, vt quidam aſſerebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt ſolent libentèr homines, ſi quid perperàm geſtum ſit, à ſe omnem culpæ ſuſpicionem in alios amoliri: orta interìm tempeſtas eſt, & noſtri omnes inſequente & inſultante ac irridente Barbaruſſa, in fœdiſſimam fugam verſi ſunt, cùm potuiſſent facilè, vt quidam autumant, illo die totam Barbaruſſæ claſſem delere & perdere. Et iam quidem reſumptis animis volebant Barbaruſſam inuadere quaterna acie: ſed cùm cunctantiùs ſua conſilia expedirent, Barbaruſſa retroceſſit in ſinum Ambracium. Magnam eo die Chriſtiani tulêre ignominiam, quòd tantæ occaſioni non ſolùm deeſſe, ſed etiàm in turpem fugam ſe conijcere non dubitâſſent. At tamen paulò pòſt, vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amiſſis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Chriſtianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì poſteà Solimannus ſarciuit, vt eſt immenſis opibus prædiues, noua inſtructa claſſe. Magnam verò indè cepit voluptatem, quòd Barbaruſſa omnibus propè rebus inferior,

Naufragiũ Barbaruſſæ.

Fuga turpis Chriſtianorũ.

noſtros toto mari effugere compuliſſet.

Viſa horrenda. Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre viſi ſunt, & versùs Orientem ſtella inuſitatæ magnitudinis, quæ cruentos ſpargeret radios : & iuxta illam crux ſanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante.

Sub initium Octobris rex Franciæ Cameraci conuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cæſaris ſororem. Indè paritèr cum magna pompa egreſſi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili ſtudio & apparatu excepta eſt. Exactis diebus ſexdecim, alio itinere redijt in Hannoniam. Nihil non egit rex Franciſcus, vt poſſet Mediolanum Cæſaris beneficio impetrare : ſed Cæſar præalto conſilio & exacta prudentia, potentiſſimis Gallorum regibus ampliſſimum illum Italiæ principatum vt adiungeret, nullis rationibus permoueri potuit, veritus hauddubiò, nè illo minimè contenti, maiora tentarent. *Calūnia in Cæſarem.* Sunt qui Cæſaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum ſcribant, vt tam pertinacitèr Gallis Mediolanum negaret : ſed illi certè temerarij ſunt & iniqui cenſores, cùm ante paucos annos eundem principatum, quem maximis impendijs & difficultatibus bellicis obtinuetat, rogatu Pontificis Clementis, Franciſco Sforciæ liberaliſſimè reſtituerit. Florentiam quoquè ipſius armis domitam, Alexandro Medici tradiderit, qui certè eſt inſignis principatus.

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cæſar & Franciſcus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, ſe certis nuncijs didiciſſe de Turcæ in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipſe Turcarum Imperator hoc ſignificârat. Orabat igitur Brandeburgicus, vt Saxo certam ipſi, quam cuperet, pacis ineundæ rationem perſcriberet: ſe cum Ferdinando rege porrò acturū, vt apud Cæſarem intercedat. *Princeps Brandeburgicus.* Hic princeps Luteri quidem dogma ſic complexus erat, vt tamen pleraſque cæremonias Eccleſiaſticas retineret, & cùm eſſet Cęſaris atque Ferdinandi ſtudioſus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum tranſire. Habebat autem in matrimonio optimi & Chriſtianiſſimi Polonię regis Sigiſmundi filiam, quæ in hunc vſq; diē, raro & eximio inſignis pietatis exemplo, fertur in catholica religione cōſtantiſſimè permanere. Saxoniæ elector rem omnem deindè cū Lant-

grauio communicat, & illi ſimul reſpondent Brandeburgico, ſe quidem videre neceſſariò totis viribus obuiàm eundum eſſe Turcæ hoſti crudeliſſimo, ſed tamen id fieri non poſſe, niſi ipſis certa & non dubia pax concedatur. Ea erat eiuſmodi, vt iudices Cameræ nihil cōtra ipſos poſſint in cauſa religionis, qua etiàm compræhendi volebant direptionem bonorum Eccleſiaſticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui poſt Noribergicam tranſactionem acceſſerint & accedere voluerint ad ipſos, atque ipſi etiàm Daniæ regi, qui non erat ſubditus Imperio: quæ quidem omnia vehementèr erant Catholicis oneroſa, & tamen niſi permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil ſe moturi videbantur. Indè ſocij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monentur Iſenacum ſe conferre. Eò non principes ipſi, ſed legati venerunt. Eadem petunt, quæ anteà principes petiêrant, & alios ibì quoquè in ſuum fœdus receperunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunſuicenſi principe Goslarienſes fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatū, quo princeps Henricus actioni ſe ſiſtere cogatur: & tamen illi nolebant Catholicis licere ſuum ius perſequi in ſupremo Imperij iudicio. Addebant autem minas, niſi id contra Henricū principem impetretur, ipſos Goslarienſes ſocios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm ſcripto, proſequēdum ſit. Imminebat Germaniæ cruentiſſimus Turcarum tyrannus, & tamen ſic erant plerique animati, vt niſi Cæſar ipſorum voluntati obſecundaret, non magnoperè recuſaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum eſſet, eos ſuis viribus tanto hoſti minimè poſſe reſiſtere.

Conuētus Iſenacē.

Penultima die Decembris Lantgrauius Haſſiæ haud procùl ab oppido Caſſello venationi intentus, incidit in ſcribam Henrici principis Brunſuicenſis, qui nihil habebat commercij cùm fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbì autem Lantgrauius didicit ſcribam illum eſſe huius Henrici principis, iuſſit comprænhenſum Caſſellum abduci. Habebat ille apud ſe literas principis ſui ad Archiepiſcopum Moguntinum & Heldum Cęſaris legatū. Eas vtraſque & quædā alia ſecreta Lantgrauius reſignauit & legit, ipſumq́ue ſcribā captiuū detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum

Scriba ducis Hērici compræhenditur.

illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipſi principi Henrico magnam calamitatem, ſed non paulò maiorem Lantgrauio poſteà attuliſſe videtur, cùm ijs ex initijs, licèt aliæ quoquè cauſæ ſuppeterent, grauiſſima inter principes odia excreuerint: & Henricus quidem princeps primò à Lantgrauio captus ſit, at ipſe poſteà Lantgrauius non ſolùm Henricum dimittere, ſed in eius quoquè captiui locum ſuccedere coactus ſit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ ſub hoc Luteri infauſto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta ſuggeſſerunt importuni concionatores Luterani, qui principibus ſuis ſub verbi Dei ſpecioſo titulo multa perſuasêre, quæ à verbo Dei prorsùs abhorrerent.

Iſabela Imperatrix moritur. *Item Dux Geldriæ.*

Mortua eſt hoc anno Iſabela Caroli Cæſaris coniunx, idque in puerperio, edita quidem prole, ſed quæ non diù ſuperuixerit. Mortuus eſt etiàm Carolus Geldriæ dux Catholicus, eique ſucceſſit Guilhelmus princeps Cliuenſis, ſed parùm feliciter, vt ipſe rei euentus declarauit. Galli eum in ſuas partes pertrahere nitebantur, vt haberet Cæſar in Belgio vicinum hoſtem: ſed Deo benè propicio, princeps Cliuenſis ſaniora conſilia ſecutus, breuì in gratiam cum Cæſare, quem tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, redijt, vt infrà dicemus.

Conuetus Francofurti.

ANNO 1539. fuit conuentus Proteſtantium Francofurti, vbì datæ ſunt illis à Cæſare induciæ menſium 15. & decretum fuit, vt vtriuſque partis viri docti & moderati deligerentur, qui inter ſe de rebus controuerſis colloquerentur. Eius generis colloquia multa identidèm fuêre inſtituta, ſed nullo felici exitu, quòd neque Sectarij vellent à ſententia decedere, neque Catholicis fas eſſet quicquam illis contra Catholicæ Eccleſiæ ſententiam concedere. Multa autem in Proteſtantibus & nunc & aliâs quoquè Cęſar pijſſimus diſſimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio ſecùs cum illis agendi. Proteſtantes enim non ſolùm magnis iam erant ex Smalcaldico fœdere aucti viribus, ſed etiàm Luteri & aliorum concionatorum ſuorum ſeditioſiſſimis tum ſcriptis, tum concionibus eò propemodùm impulſi videbantur, vt niſì Cæſar ipſis petita permitteret, neſcio quid non molituri putarentur. Erant

quidem

quidem non contemnendæ Cæſaris vires, ſed eas tum Turcica, tum Gallica arma ſic perpetuò ferè exercebāt, vt cum Proteſtantibus nihil poſſet duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentiū Apoſtatarum monachorum ſcriptis & concionibus ſeditioſis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipſo conuentu Saxoniæ Elector id inter alia teſtificabatur, ſe Ferdinandum non agnoſcere pro rege Romanorum. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infauſtis concionatoribus, qui Proteſtantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter Principes acerbæ ſuſpiciones & ſimultates, ex religionis diſpari habitu emergentes : vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus ſempèr nationibus fuiſſent formidabiles, iam ità miſerè diſtractæ & diſſipatæ, hauddubiè ſupremam cladem iampridèm ſubituræ fuiſſe viderentur, niſì præpotens Deus ſingulari quadam beneuolentia rebus noſtris proſpexiſſet. Erant enim adhuc permulti, hodieque ſunt in Germania, qui à ſectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam ſibi religionem deſerendam putent, quam tot ſeculis vniuerſa Germania ſumma omnium conſenſione coluerit. *Inteſtina diſsidia.*

Hoc anno diem vitæ clauſit extremum clariſſimus & integerrimus Princeps Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè conuicijs & contumelijs, & quidem impunè, ſæpè proſciderat. Fuit is princeps generoſa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum ſuorum religione conſtantiſſimus, & Carolo Cæſari longè optimo ſempèr deditiſſimus, dignus profectò multis nominibus, quem omnis poſteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda religio Chriſtiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque teſtamento ſcripſit hæredem fratrem ſuum Henricum & eius filios Mauritium & Auguſtum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarent. Miſſi fuerūt ad Henricum, qui hoc ei proponerent, ſed interìm mortuus eſt pius princeps, & continuò Henricus ditionem omnem occupauit, atque in omnia Miſniæ, Thuringiæ & Saxoniæ loca, quæ Georgio Principi paruerunt, Luteri dogmata inuexit. Iam enim Luterani, vt antè dixi, eum in ſuam naſſam pertraxerant. Is poſteà ſucceſſorem habuit Mauritium, Mauritius Auguſtum, vt ſuo loco dicemus. In Miſniæ oppido abſque vlla intermiſſione no- *Obitus Georgij Principis. Mutatio religionis in Miſnia*

ɑurnis

ćturnis atque diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodam eximiæ in Deum pietatis exemplo, diuerſis cantandi & pſallendi vicibus inſtitutis in ipſa Eccleſia cathedrali: ſed is cultus diuinus maxima ex parte tum abolitus eſt, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hæc faciebant Principes perſuaſi à Lutero, alioquì præ inſita Germaniæ principibus ſpectata generoſitate, nunquàm talia facilè attentaturi: quanquàm in eiuſmodi grauiſſimis rebus nihil priuata authoritate, ſed totius Chriſtiani orbis conſenſu omnia cũ ſumma deliberatione & exacta maturitate tranſigi oportebat. Non enim ſatìs erat Luterũ dicere, hæc & pleraq; alia rectè & ex verbi Dei præſcripto fieri, cùm hæreticorum omnium ea perpetua fuerit conſuetudo, vt quanuìs adſurda & impia in orbem commenta inueherent, ea tamen verbo Dei conſentanea & ex verbo Dei profecta aſſererent: ſed oportebat Chriſtiani orbis ſuſtinere ſententiam. Id quidem generoſos principes & reliquos Germaniæ magiſtratus magìs decuiſſet. Porrò vbì Henricus princeps ditionem fratris in ſuam fidem adegit, Luterum è Vuittenberga Lipſiam accerſiuit: eò quoquè aduolauit ex eodem Luteri aſylo ingens concionatorum examen, quot currus capere poſſet. Ij Luteri inauſpicatum Euangelium ſtrenuè in illum populum propagârũt, quem tot annis Catholicus Princeps in Catholica religione continuerat. Eſt Lipſia paruũ quidem, ſed elegans oppidum, inſigni mercatu & vili rerũ degendę vitæ neceſſariarum precio, atq; etiàm Vniuerſitate vel Academia tum celebre, tum perquàm cõmodum ſtudioſis, niſì ꝙ Luteri Euangeliũ illic regnat, non tamen prorsùs Lutericè, ꝙ in nonnullis à Lutero nonnihìl deflexerint, vocenturq; à quibuſdã Catholicis molles confeſſioniſtæ, quemadmodùm alij rigidi cõfeſſioniſtæ, qui Luteri dicta factaq; omnia, quãtunuìs putida & inſulſa, ſibi mordicùs tuenda ſtatuerunt: qui etiàm Lipſenſes & alios quoſdã acerbiſſimè proſcindũt, ꝙ à Lutero defecerint.

Præcones Luterani Lipſiam aduolant.

Lipſia.

Sleidanus hoc tempore ſcribit à Lutero librum editum de Concilijs & Eccleſia, in quo inter cætera ille quoquè demonſtret, Canones Apoſtolorum eſſe adulterinos. Scilicèt premere nos vult authoritate Luteri, qui non modò hos Canones, ſed multos etiàm ſcrpturę diuinę libros reiecit. Quòd ſi verò tãti ſit apud Sleidanum Luteri authoritas, diſcat quid ille ſentiat de

Zuin-

Zuinglianis, nec ægrè ferat ſe in illis quoquè perſtringi. Verùm hæc ille bonus vir libentèr diſſimulat. Porrò verò ridiculum hîc nobis commemorat idem ipſe, ſcribere Luterum in libro memorato de contrarijs doctorum ſententijs de baptiſmo, Cypriani præſertìm & Auguſtini. Quis verò negauit vnquàm, Cyprianum de baptiſmo hæreticorum alitèr ſenſiſſe, quàm ſentiat Eccleſia catholica? Sed interìm Cyprianus ſanctiſſimus martyr neminem à ſua communione repellebat, qui diuerſum ab illo ſentiret, quod euidens ſignum eſt, non illum pertinacitèr ſuam voluiſſe ſententiam tueri. Sed quid ſibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hanc de Baptiſmo Cypriani diuerſam ab Eccleſia ſententiam proferre? Fortaſsìs efficere vult, vt vni Lutero plus tribuamus quàm omnibus Patribus, proptereà quòd Cyprianus non idem cum alijs ſentit. Sed ſi ideò minùs tribuendum eſt Patribus, quàm prorsùs nihil tribuendum eſt Lutero, immò verò quàm ille planè exibilandus & conſpuendus eſt, qui in rebus grauiſſimis etiàm à ſeipſo tam crebrò turpiſſimè diſſidet? Belliſſimus certè vir Sleidanus eſt, qui id genus portentis farcit nugaciſſimam hiſtoriam ſuam. Addit deindè, Luterũ ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum præcipua eſt authoritas. Sed hæc ipſa Concilia quòd nihili feceris tum Luterus ipſe, tũ eius ſatellites & noui dogmatiſtæ, ex illorum ſcriptis ſatìs ſuperque doceri poteſt. In ſumma, nullum tam ſanctum eſt Concilium, quod iſti non prorsùs reijciant, ſi cum illorum prauis opinionibus non concordet. Tum quoquè viſum eſt optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc præclaro commento, quàm denſæ fuerint ſub Pontificatu Romano tenebræ, quàm impura fœdaque religio, atque hũc fuiſſe deuẽtum, vt etiàm veſtis monachorum ad ęternam ſalutem non parùm conferre putaretur. Sed quàm denſas tenebras Luterus cum ſuis in orbem inuexerit, iam miſeri mortales re ipſa experiuntur, dum ille miſer toties ſua mutauit paradoxa, dictiſque & ſcriptis ſuis id effecit, vt quod quiſque nocte ſomniat, id non dubitet pro Dei verbo ſtultis hominibus obtrudere, adhibitis perperàm ſcripturæ diuinæ, quam Luterus ſolam vult valere, ſententijs: atque eò iam res redijt, vt penè tot ſint ſectæ, quot capita, & miſerandum in modum rudis & indocta plebs in abſurdiſſimas eaſque pugnantiſſimas hæreſes in dies inducatur. Neque nos mouet, quòd recitat

Ineptiæ Luteri & Sleidani.

Denſæ tenebræ ex Luteri Euangelio.

recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Franciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporum princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditione: in quibus ſi reprӕhendendum eſt, quemadmodùm impius facit Sleidanus, quòd pio quodam animi affectu in eo habitu mori voluërunt, non quòd eum ſolum ad ſalutem ſufficere putarent, ſed vt ſuӕ ſatisfacerent deuotioni: quantoperè non modò reprӕhendendus, ſed etiàm execrandus & diris omnibus deuouendus eſt Luterus & eius ſimiles apoſtatӕ, qui habitum monaſticum petulantiſſimè abiecerunt, & cum illo ſimul omnem pudorem & religionem exuêrunt, habentes certiſſimàm damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè non illibentèr credet poſteritas, pleroſque ſub mortem voluiſſe S. Franciſci habitum indui, & in eo ſepeliri, licèt Sleidanus putet id eam fortè non credituram: ſed ӕgrè admodùm fortaſsìs credet potuiſſe ſceleratiſſimos apoſtatas tantam mereri fidem & authoritatem apud homines, vt illorum impijſſima & iam olìm damnata dogmata haud alitèr, atquè ipſum Chriſti Euangelium, amplecterentur. Hoc enim eiuſmodi eſt, vt nemo id vnquàm neque admirari ſatìs, neque pro dignitate deplorare queat. Sed de his alibì latior fortaſsìs dabitur agendi opportunitas.

Hoc anno Angliӕ rex ſcriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiӕ indixerat, acerbè perſtringit. Ea res cumprimìs iucunda fuit Luteranis & reliquis nouis dogmatiſtis. Quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiam vergeret, id ſingularem huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint poſteri omnes, quo ſpiritu afflati fuerint, qui implacabili odio paſtorem Eccleſiӕ proſequi non dubitârint. Verùm ne nimio Luterani gaudio inſolentiùs exultarent, non diù pòſt idem Angliӕ rex non ferens in ſuo regno turbas, offendicula, ſeditiones (quarum rerum valdè ferax eſt Luteri Euangelium, ità vt vix vſpiàm abſque ſeditione & tumultu receptum ſit) ex Luteri irrepente dogmate graſſari, comitia totius regni indixit, ſiue conuentum Ordinum regni, (ipſi Parlamentum vocant) vbì pro ſtabilienda religionis concordia propoſitӕ ſunt ſex quӕſtiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm poſt longam ſuper his articulis deliberationem,

Comitia Angliӕ cõtra Luterum.

nem, poſt conſultationes plurimas, poſt deniquè argu-
menta infinita, vltrò citroque connexa, omnium tam
regiæ Maieſtatis, quàm vtriuſque Senatorij ordinis, ac
plebis in hunc Senatum coactæ ſummo conſenſu fuit VI. Arti-
& eſt reſolutum, deciſum ac ſtatutum eo modo ac culi.
forma, qua ſequitur: Inprimis, In beatiſſimo altaris
1. Sacramento, per virtutem & efficaciam potentiſſimi
verbi Chriſti, ſimul atquè illud ſacerdos ore locutus
fuerit, ſub forma panis & vini, naturale corpus & ſan-
guinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, rea-
litèr adeſſe: & poſt conſecrationem, nullam panis aut
vini, aut aliam quàm Chriſti Dei & hominis remanere
ſubſtantiam. Secundò, Communicare ſub vtraque
ſpecie non eſt omnibus hominibus iure diuino necesſè 2.
ad ſalutem: credendumque eſt & non dubitandum,
quoniam in carne ſub ſpecie panis ſit verus ſanguis, &
cum ſanguine ſub ſpecie vini ſit vera caro, tam diuisìm
quàm coniunctìm. Tertiò, Sacerdotes poſtquàm ſa- 3.
cris initiati ſunt, iure diuino non poſſunt vxores du-
cere. Quartò, Vota caſtitatis ſiue viduitatis à viro fœ-
mináve non temerè facta Deo, iure diuino ſunt obſer- 4.
uanda, Chriſtianique populi libertate quadam eos pri-
uant, qua, nisì vouiſſent, potuiſſent vti frui. Quintò, 5.
Miſſas priuatas in hac regis Anglicana Eccleſia ac cō-
gregatione admitti ac celebrari, ſimul & bonum & ne-
ceſſarium eſt, per quas probi Chriſtiani, quorum vita
reſpondet, paritèr & bona & diuina ſolatia & beneficia
indè recipiunt, Miſſasque celebrari iuri diuino qua-
drat. Sextò, Expedit neceſſeque eſt auricularem con- 6.
feſſionem retineri in Eccleſia Dei. Quocircà regiæ Ma-
ieſtatis authoritate, ac ſummo vtriuſque ordinis ſena-
torij, plebisque in hunc ſenatum coactæ conſenſu in
hunc modum, qui ſequitur, latum eſt ſenatuſconſul-
tum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis Senatus-
regię maieſtatis dominio poſt 12. diem Iunij, qui proxi- conſultū
mè ſequetur, verbo, ſcripto, prælo, fictitijs characte- Angliæ.
ribus, aut alio quouis modo publicè concionantur,
docent, dicunt, affirmant, declarant, diſputant, aut ra-
tiocinantur ſecùs, quàm iam dictum eſt, in illos tan-
quàm hæreticos grauiſſima conſtituit rex ſupplicia, at-
que etiàm in eos, qui conſilio aut re tales iuuerint &c.
Hoc quidem præter omnem expectationem accidit
Saxonico Papæ Lutero & eius ſymmyſtis, nouorum
dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non ni-

miùm eis laxante habenas, quemadmodùm etiàm ſatanæ diuum Iob flagellanti certos quoſdam ſempèr præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque poſſet, neque deberet. Certum eſt enim, Luterum & totum nouorum dogmatiſtarum & eccleſiaſtarum gregem, ad tempus accepiſſe diuinæ iuſtitiæ permiſſu poteſtatem vexandi Catholicam Eccleſiam: ſed nec hactenùs potuerunt, nec deincèps poterunt tantum ſæuire, quantũ vellent. Vtinã Catholici corrigerent vitã: breuì peſſùm iret omnis illis diuinitùs ꝑmiſſa ſæuiẽdi facultas.

Iob 1.

Tumultus Gandauenſis.

Hoc anno Gandaui, quod eſt ampliſſimum Flandriæ oppidum, Caroli Cæſaris ortu clariſſimum, nonnihìl tumultuatum eſt. Ea res vbì ad Cæſaris tum in Hiſpania degentis notitiam peruenit, eò maturiùs eundum ſibi cenſuit, nè res in peius dilatione procederet. Itaque cum perpaucis principibus ingreſſus eſt Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fidutia faceret, multis Franciſci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Conſiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus princeps accepta à rege Franciſco fide publica, illud certè periculoſum iter arripuit. Nam tametſi rex Franciſcus putandus eſt non malo tum in Cæſarem animo fuiſſe, tamen quia in tanta illum detinendi opportunitate potuiſſet facilè humanũ aliquid pati, nõ abſq; ingenti periculo Cæſar illud iter ingreſſus eſt. Vtebatur autem tum veſte pulla, & equis commodatitijs, ijsq; Gallicis. Sed certè eo ipſo tempore depræhenſus eſt à legatis ſororis eius Mariæ, quæ Belgio præerat, idq; non ſemèl, per noctẽ duabus aut tribus horis vtroq; flexo poplite in cubiculo, nigris vndiquaquè pãnis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, non abſq; multorum ſumma admiratione, toto illo itinere ſeruauit eum. Porrò ea precandi ratione in omni vita, & loco, & ætate eũ quotidiè vſum fuiſſe conſtat. Orabat manè duabus plùs minùs horis, totidem nocte vel veſperi. Indè poſtquàm ſe induiſſet, accedebat etiàm manè ad auſcultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm eſſet in hoc Gallico itinere, & ad regem properaret, contigit regis filium Carolum, lectiſſimum iuuenem Aureliorum ducem, inopinantèr inſilire in tergum illius equo inſidentis. Cumque eum Cæſar humaniſſimè ſalutâſſet, ille clamauit, Cæſar redde te captiuum, Cæſar redde te captiuum. At veiò Cæſar nihil illi reſpondit, ſed tantùm ridentis in morem

Cæſar it per Gallias.

Cæſaris preces quotidianæ.

morem gratiſſimis & iucundiſſimis oculis illum intuebatur: ſicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbì Cæſar obitèr ſalutata Leonora ſorore ſua, Regis Franciſci coniuge, longum miſcuit ſermonem cum Eſtampia heroide, quæ tum in magna erat gratia apud regem, nec deſunt qui putent eam conſuluiſſe regi, vt Cæſarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt interloquendum Cæſari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens nobiliſſimam. Eum cùm leuâſſet illa è ſolo, vt Cæſari redderet, noluit eum recipere, ſed illi dono dedit. Toto autem hoc ſpatio, quo Cæſar fuit in Gallijs, ſummi illi honores & omne humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum eſt à rege Franciſco & omnibus regni proceribus, adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. *Cæſar honorificentiſſimè habetur.* Non tamen longè abfuit tum Ambaſiæ, tum Pariſijs à grauibus periculis. Ambaſiæ Græci ignis fumo in gradibus turris cuiuſdam immodicè excitato, propemodùm ſuffocatus fuit: Pariſijs tabulatum in caput eius eliſum, ſanguinem ſparſit. Rex Franciſcus vbì comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iuſſit, ſed pijſſimus Cæſar multis precibus vitam illis impetrauit. Nolebat enim aduentum ſuum in Gallias cuiquam funeſtum eſſe, maximè cùm nihil horum de induſtria factum didiciſſet. Simul autem ſororem ſuam Mariam tum de eximijs ipſi delatis honoribus, tum de ijs improuiſis euentibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famæ, quæ tum varia ſpargebatur, temerè crederet. Ipſe Franciſcus rex id temporis ex vlcere cœperat meliuſculè habere, & apud Lochias Cæſari aduentanti ſumma hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos ſuos Henricum & Carolum ipſi obſides dare, ſi parùm regi fideret. At Cæſar obſides recuſauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & ſplēdidiſſimè habitus eſt, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vſque deducentibus, vbì tum à Maria Cæſaris ſorore nihil prætermiſſum eſt erga Cæſarem ipſum, & Franciſci regis regios filios, quod ad eximiam propenſiſſimi animi teſtandam beneuolentiam pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentiſſimos reges pax firma & conſtitui, & coaleſcere, ſi rex Franciſcus à Mediolani ampliſſima ditione repetenda animum reuocare voluiſſet. Porrò dum inter ſe cer- *Mediolanum pacis remora.*

tant reges de Mediolani imperio, interìm Turcis animus creuit, & hæreſes in dies ità auctæ ſunt, vt vix numerari queant. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Noſtris peccatis prouocata Diuina iuſtitia permittit interìm eiuſmodi pernicioſas diſſenſiones oriri inter principes & pleraque alia mala, vt ijs caſtigati, reſipiſcamus & ad meliorem frugem nos recipiamus, niſì acerbiora quoquè experiri velimus. Extant exempla non pauca etiàm in ſcriptis diuinis.

Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non ſuppetentibus vaſis, plerique grandes foueas egregiè tabulis vndiquè munitas, vino compleuiſſe ferantur.

Caſtrououum expugnatur. Eiuſdem anni menſe Auguſto aut circitèr, Turcæ duce Barbaruſſa Caſtronouum Dalmatiæ vrbem maritimam, in qua erat fortiſſimum Hiſpanorum præſidium, non ſinè maxima ſuorum cæde expugnârunt. Paulò antè Cæſareani id Turcis victis occupârant: ſed ea res Solimanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Chriſtianis ſentiret ereptum. Sunt qui ſcribant, quoſdam Dalmatas ex vrbe profugos, Turcis ſecreta vrbis prodidiſſe. Habent Turcæ enſes incuruos, quibus & galeas & loricas ferreas noſtrorum ſcindunt: ſed id inprimìs noſtris incommodè cecidit, quòd in ipſo acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuêre ſclopettis vti. Porrò Turcæ in noſtros atrociſſimè ſagittas iaculabantur. Multa tum Chriſtianorum millia trucidata ſunt. Dolendum certè, tantum poſſe in populum Dei impuros illos Mahometanos, ſed noſtris vitijs illorum vires aluntur, Obitèr tamen aduertendum, ex Hiſpanis à Turca hoc loco cæſis pleroſque interfuiſſe Romanæ vrbis ſub Clemente 7. fœdiſſimæ direptioni, vt non immeritò hæc illis clades accidiſſe videatur,

Per hoc tempus, cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijſſe in concordiam, quod tam multis colloquijs & conuenticulis totiès fruſtrà tentatũ fuit, & Tigurini ꝓptereà à ſcriptis acerbis & cõtumelioſis in Luteranos abſtinerent: Eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Concilijs edit, quem nè videretur in ſolos Catholicos ſcripſiſſe, in eoipſo Zuinglium per ſummam contumeliam Neſtorianum fuiſſe dicit. Hoc malè habuit Tigurinos miniſtros, magiſtrum ſuum tam honorificè prædicari à Lutero, nec ſibi hoc ſilentio tranſeundum putárunt, ſed datis

Luterus Zuingliũ Neſtorianum vocat.

ad

ad Luterum literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio ſentiret & ſcriberet. Luterus nihil illis reſpondit. Ità nunquàm inter iſtos Sectarios niſi ficta & ſimulata pax fuit, quippe qui non id ſpectarent, vt veritas vinceret, ſed vt ipſi pro ſe quiſque præclaram orbi doctrinam & nouam lucem inuexiſſe viderentur, atque hoc nomine apud vulgus inſigne ſibi nomen compararent. Indè adeò eſt, quòd cùm Saxonici quidam Eccleſiaſtæ Luterum ſuum mirè prædicarent, & ipſi D. Paulo conferre non vererentur, atque omnes alios Euangelij iſtius noui ſocios nihil eſſe dicerent ad illum ſuum Apoſtolum & Eliam, adderentque tandèm, ad hanc laudandi Luteri neceſſitatem ipſos adegiſſe illum Thraſonicum Gallum, quem hauddubiè Caluinum accipi volunt: Caluinus non ferens Luterum ſibi anteferri, egregiè illos Saxones Luteranos perſtringit, inter alia ſic dicens: Vitia pro virtutibus exoſculari, ſtultitiæ & præpoſteræ affectationis eſt. Minùs etiàm excuſabilis inconſiderati zeli feruor, quòd ſcripturam turpitèr & putendum in modum corrumpunt, vt D. Iohannis Baptiſtæ ſpolijs Luterum exornent. Quanuìs enim non negent etiàm in Iohanne Baptiſta factū eſſe, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volunt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia ſit Elias ille, per quem reſtituenda fuerint omnia: & quod in Iohanne Baptiſta ſemèl factum eſt non obſcurè tam Prophetæ quàm Chriſti teſtimonio, in Lutero fuiſſe iterandum. Qua falſitate non minùs fœdârunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus ſepulcrumque eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, ſacrilegæ tamen eſt temeritatis, aſſerere vltimum Eliam, àc ſi præciſa eſſet manus Deo, nè quem præſtantiorem parémve poſteà emittat. Ità Caluinus, haud obſcurè indicans, quàm velit ipſe Lutero præſtantior haberi. Sed iſta non videt mundus, neſcio quo lethargo oppreſſus. Verùm Sleidanus, qui ex Luteri libro de Concilijs & Eccleſia, quem eundem eſſe appàret, quem alij vocant de Patribus & Concilijs, non pauca citauit, quæ poſſent flagellare Catholicam Eccleſiam, hanc Luteri de Zuinglio ſententiam, qua eum dicit Neſtorianum, pro ſuo inſigni candore tacitus præterit: ſcilicèt optimæ fidei hiſtoricus fraudulentèr celans, quæ contra ſe ſuoſque faciant.

Caluinus non vult Lutero videri inferior.

Legati Proteſtã-tium ad Cæſarem.

ANNO 1540. rex Ferdinandus ab Auſtria venit Gandauum ad Carolum Cæſarem: venerunt eò quoquè legati Proteſtantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & ſeſe mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, coram illo Catholicæ religioni addictiſſimo Principe dicere non ſunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij ſui cognitionem excitâſſe, quaſi antehàc Germania Euangelium neſciërit, & ab apoſtatis demùm & votifragis monachis illud diſcere debuerit. Eodem tempore Proteſtantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas ſcripſêre literas, vt ſi quid à Cæſare durius expectandum eſſet, haberent potentiſſimum regem ſibi coniunctum. Cæſar cùm legatos Proteſtantium audiuiſſet, ſe deliberaturum reſpondit. Multùm hîc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre ſententiam, qui ſe quererentur rebus & facultatibus ſuis ſub Euangelij prætextu priuari, quales querimoniæ à Clero Catholico & Monaſticæ vitæ cultoribus tum non raræ ad Cameræ iudicium deferebantur. Dicebant Catholici, ſe iniuria rebus ſuis ſpoliari: aſſerebant contrà Euangelici, iurè id fieri, quòd falſam colerent doctrinam &c. In hac autem controuerſia non licebat Catholicis ad ſupremum Imperij iudicium prouocare, ſed oportebat eam ferre ſententiam, quam apoſtatæ & inceſtis nuptijs polluti monachi, ſuis magiſtratibus perſuaſiſſent veram eſſe & prorsùs Euangelicam. Hoc miſerum erat & calamitoſum, & tamen ſic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cęſar cogebatur ob temporum iniquitatem pleraq; diſſimulare, cùm tam multis ijſdemque potentiſſimis premeretur hoſtibus. Indixit nihilo minùs Conuentum Principum Spiræ, qui tamen ob peſtis ſæuitiem translatus eſt Hagenoam, cui Ferdinandus rex Cæſaris nomine præfuit, Cæſare alijs occupato. In hoc conuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum conciliationem, quam Auguſtæ ſeptem ab vtraque parte collocutores effecerant. Petiêrunt etiàm colloquium Vuormatiæ habendum, & impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm cōfectum eſt. Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixiſſimum ſcriptum Proteſtantium ad Granuellanũ, quemadmodùm & aliâs paſsìm multa ſuperuacanea, immò & vana & perni-

Poſtulata Legatorum.

Conuẽtus Imperij Hagenoæ.

perniencioſa, ad nauſeam vſque commemorat, vt docti quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum eſſe πάρεργα, quàm ἔργα. Hoc verò ſcriptum ſatis appáret ex concionatorum & dogmatiſtarum officina profectum. Multùm illic belliſſimi iſti eccleſiaſtæ & apoſtatæ monachi ſuam cauſam fucis quibuſdam oblinere conantur, ſed ità tamen, vt non ipſi, ſed Principes & magiſtratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoſcentes, iſtis apoſtatis & dogmatiſtis reſpondemus. Aiunt Catholicos magna crudelitate graſſari in homines innocentes. Ijs verbis Imperatorem, Regem Franciæ, multosque alios Catholicos principes obliquè crudelitatis inſimulant, propterea quòd de hæreticis ſupplicium ſumerent, quos ipſi vocant homines innocentes. Et tamen etiàm Proteſtantes ſeuerè animaduertebant, hauddubiè inſtigati ab iſtis, in Sacramentarios & Anabaptiſtas, qui ſe non minùs atquè Luterani innocentes iactitabant. Quæ verò illa innocentia eſt, homines à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, abſtrahere, & in peſtilentiſſimos errores inducere, quos neceſsè eſt nō aliud quàm ipſam mortem ſempiternam conſequi? Latrones atroci plectuntur ſupplicio, quòd corpora iugulent, & iſti animarum parricidæ tanquàm innoxij tantæ immanitatis nullas pœnas dabunt? Aiunt ſe in ſuſpicionem vocari, quaſi non emendationem Eccleſiæ, ſed commoda ſolùm ſua ſpectent, & has calumnias longè lateq; diſſeminari, quò vera religio & ipſi in odium adducantur. Quis hìc non rideat iſtorum impudentiam? Si Eccleſię emendationem ſpectabant, cur non manſerunt in ſuis cœnobijs? cur tot iam olìm damnatos errores ab inferis excitârunt? cur Germaniam fœdiſſimis religionis diſſidijs horrendum in modum diſtraxerunt? Et has tantas errorum tenebras audent vocare puram doctrinam, audent dicere ſe filij Dei nomen & euangelium profiteri. Sed nè impietatis arguantur, quòd ſua cœnobia deſeruërint, & poſt nuncupatum Deo perpetuæ continentiæ votum inceſtis ſe nuptijs polluerint, vitam monaſticam vocant phariſaicam & impiam. Ità nimirùm dicere eos oportebat, ſi cauſæ ſuæ conſultum vellent. Sed erit apud omnem poſteritatē ſummæ execrationi hæc ipſa veſtra impudentia, quòd non modò non voluiſtis tantum ſcelus agnóſcere, ſed etiàm in illo gloriari. Sic olìm Iulianus apoſtata cùm à Chriſtiana re-

Hæreticorum qualis innocentia.

ligione defeciſſet, ſacras literas his verbis irriſit, ſcribens ad primarios ſui temporis Epiſcopos: Legi, Cognoui, Damnaui. Cui ità à noſtris reſponſum eſt; Legiſti, ſed non cognouiſti: ſi enim cognouiſſes, non damnâſſes. Vt ille impius irriſit ſcripta diuina, ſic iſti innocentes homines & belli euangelici, lacerant vitam monaſticam, quam ab ipſis Apoſtolis vſque in præſens conſtat in Eccleſia Dei magnæ venerationi ſempèr fuiſſe. Sed cum illi per ſummum ſcelus ab ea vita diſceſſerint, ſi ſuæ velint exiſtimationi conſultū, non debent niſi peſſimè de illa & dicere & ſcribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè feciſſe credant: ſed quis interim explicare ſatis queat, qbus illi noctes atq; dies conſcientię ſęuiſſimis aculeis pungantur, licèt id apud homines diſſimulent? Sciunt enim omnes illos veteres ſanctiſſimos Patres, adhibitis ſcripturæ diuinæ teſtimonijs, id conſtantèr affirmare, vota continentiæ & aliarum rerum bonarum Deo ſemèl præſtita, prorsùs reddi oportere, illosq; impios & perfidos cēſendos, qui poſtq̄ Deo vouerūt continentiā, audent inire coniugia; Hæc, inquā, illi nō ignorāt, ſed obſtinata animi deſperatione contēnunt; cumq; ſe videant ab omni ſpe ſalutis, niſi reſipiſcant, excidiſſe, ſummoperè in eam curam & cogitationē incumbunt, vt quàm plurimos ſecum in damnationē adducant. Itaq; haud ſecùs àc peſtes quædam fugiendi ſunt, nè ſua contagione alios inficiant. Verùm id illis perſuaderi non poteſt, quorū oculos ſuis mendacijs ità perſtrinxerunt, vt illorum ſcelus & turpitudinem videre non poſſint. Iam verò quantā habet vanitatem & impudentiam, quòd aiunt in his literis, ſe nihil contra veteris Eccleſiæ formulā docere, cùm certiſſimum ſit, & à noſtris abundè oſtenſum, eos pro Euangelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm craſſiſſimos & iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit tam ſceleratè eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam inſolens & prodigioſum mendacium, vt non ſtylo, ſed magiſtratûs ſceptro & ſeuera animaduerſione vindicādum ſit. De pœnitentia, inquiunt, in Eccleſia docebatur frigidè & perplexè; de gratia per Chriſtum accepta, de cōdonatione peccatorum ne verbum quidem. In re tam aperta, quā ipſa lux meridiana palā coarguit, quid poſſumus aliud, q̄ & iſtorum deploratam malitiam, & illis fidem commodantium miſerādam dolere cęcitatem? Quis verò poſſit mederi homi-

Niceph. Eccl. Hiſt. lib. 10. cap. 25.

Impudens mendaciū apoſtatarum.

Aliud inſigne mēdacium.

hominibus, qui ſibi tam luculentèr imponi ſinunt? Legantur vel ſoli Doctorum Scholaſticorum libri, & penè ad faſtidium vſque comperientur de Chriſti gratia & peccatorum remiſſione ſcripſiſſe. Non ergò iſti quadā animi imbecillitate aut ignoratione, ſed deſtinata & deplorata malitia hæc & id genus alia multa in miſerorum certiſſimā perniciem confingunt. Sed porrò adijciunt, Miſſam priuatam eſſe rem nouam & inuectam partìm ignoratione, partìm auaritia. Et hoc rursùs mendacium eſt intolerabile: & certè ipſi in ſua Auguſtana Confeſſione profitētur Miſſam apud ſe retineri & ſumma reuerentia celebrari. Quid verò, ſi rem ipſam ſpectes, intereſt inter publicas & priuatas Miſſas? Sed quicquid de Miſſa illi blaterent, certum eſt, eos ſummos eſſe Miſſæmaſtiges: qua de re ſatìs ſuperque Catholici illis reſponderunt. Pergūt viri optimi: Propter ablatum, inquiunt, ſacerdotibus coniugium, redundabant omnia turpiſſimis exemplis. Sed om̄is Oriens & Occidens iam antiquitùs non permiſit ſacerdotibus coniugium. Vnius tantùm D. Hieronymi teſtimonium proferemus, nè prolixi ſimus: Apoſtoli, inquit, vel virgines fuerunt, vel poſt nuptias continentes. Epiſcopi, presbyteri ac diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut in æternum certè pudici. Huic omnes Patres adſtipulantur. At hodiè ſub iſto nouo Euangelio videmus omnia redundare inceſtis nuptijs ſceleratiſſimorum & votifragorum monachorum & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus, ſe nihil cōtra veteris Eccleſiæ formulam docere. Sed quæ vnquàm vetus Chriſti Eccleſia permiſit monachis & monialibus coniugium? Audiant perditi iſti Canonem 15. celeberrimæ illius & toto orbe receptæ Synodi Chalcedonenſis: Si qua virgo ſe dedicauerit Deo, ſimilitèr monachus, nō licèt eis nuptijs iungi: ſi verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excōmunicati. Sed hunc tantæ Synodi Canonem iſti omni lachrymarum fonte plangēdi tenebriones prorsùs contemnunt. Nam eſt ſcriptum quoddam poſteà editum, vbi palàm afferunt noui euangeliſtæ, Chalcedonenſe Concilium tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixiſſe: quo in loco etiàm Nicenam illam primam & antiquiſſimā Synodum reprehendunt, quòd contra Iohannis Baptiſtæ ſententiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Eccleſiæ Concilia ceu cenſores quidam incredibili temeritate

In Apologia ad Pāmachium.

Scriptum cōtra Synodi Tridētinæ cōtinuationē à Pio 4. indictam.

condemnant, inter cætera etiàm de Carthagineñ 3. cui Auguſtinus epiſcopus interfuit, iſta ore impuro euomentes: Tertia (ſic enim legendum appáret, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginenſis inuexit impia ſacrificia, oblationes & interceſſiones ꝓ defunctis. Impia vocant ſacrificia, ipſi omnium impijſſimi, ſimulque turpiſſimè mentiuntur, quòd tum primùm cœptum ſit ſacrificari pro defunctis, ſicut copioſiſſimè oſtendi poſſet, ſi locus pateretur. Addunt quoq; de Cõcilio Mileuitano, cui ſimiliter Auguſtinus interfuit, ſtatuiſſe illud, vt diuortio poſt adulterium alterius ex coniugibus facto, non liceat innocenti perſonæ denuò contrahere coniugium, idque aiunt nimìs durum
Matth. 5. & iniuſtum eſſe. Durus ergò & nimìs iniuſtus eſt etiàm
Marci 10. Chriſtus ipſe & Apoſtolus, qui idem ſanxerũt. Et certè
Luca 16. Canonis verba hæc ſunt: Placuit, vt ſecundùm Euange-
1. *Cor.* 7. licam & Apoſtolicam diſciplinam, neque dimiſſus ab vxore, neque dimiſſa à marito, alteri coniungantur, ſed ità maneant, aut ſibimet reconcilientur: quæ ab Apoſtolo Synod⁹ mutuata eſt. En quò iſti proruunt? Sed vt inſignitèr animi ſui fraudem prodant, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanæ matronæ exemplum, quòd illa, teſte Hieronymo, poſt diuortium alteri nupſerit. Hac tandèm in re vnius fœminæ exemplum apud eos plus habet ponderis, quàm Chriſti ipſius, quàm Apoſtoli, quàm totius Eccleſiæ ſententia. An non apertiſſimè di-
Roma. 7. cit Apoſtolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro? Atquì verò hoc ipſum Fabiolæ exemplum vſqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nàm vt in eius Epitaphio refert idem Hieronymus, ea poſt mortem ſecundi viri in ſemet reuerſa, ſaccum induit, errorem publicè faſſa eſt, tota vrbe ſpectante Romana ante diẽ Paſchę in Baſilica quondàm Laterani ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presbyteris & omni populo collachrymantibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmiſit. Hæc cùm ipſius Hieronymi ſint verba, qua vel mente, vel fronte audent iſti Fabiolam pro ſe citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiunt, vt nemo ſatìs deplorare queat. Si ergò aliquid apud eos valet exemplum Fabiolæ, imitentur eius pœnitẽtiam, induant ſaccum, errores ſuos, immò tèr execranda mendacią ſua palàm fateantur, & clament ad Deum totis viribus, ſi fortè poſſint ab illo impetrare veniam

niam tot immanium parricidiorum,quibus tot animas Chriſti ſanguine redemptas, horrendum in modum iugulârunt. Sed ſat ſcio, hanc Fabiolæ pœnitentiã more ſuo phariſaicam & impiam clamabunt. Et eſt certè admiratione dignũ, hoc exemplum etiàm à Melanchthone citari,idque cum repræhenſione ſanctorum patrum, tanquàm fœdè prolapſorũ. Sed ex his & id genus alijs iſtorum hominum fraudulentis citationibus, & impijs calumnijs tanquàm ex vnguibus leonem, eorum malignos animos perſpicuè cognoſcimus, atque vtinàm cognoſcerent etiàm illi, qui candidè & religioſè in religionis tractandis negocijs eos verſari nimìs malè ſibi perſuaſum habent. Et reuerà iſtorum improbitas cogit nos interdùm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut inſtitutum poſcat, immorari, & ſperamus lectorem noſtræ neceſſitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorãdis id ſpectamus, vt ſimplex lector intelligere poſſit,quibus dolis &fraudib9 tũ Sleidanus, tum dogmatiſtæ euangelici imponãt orbi Chriſtiano. Nam alioquì mallemus ſimplicitèr hiſtoriam texere, & ab alijs interìm abſtinere: ſed cùm iſti ſuas hiſtorias & ſcripta alia tot mendacijs & fraudulentis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis repræhendere, vt ſibi ab illis cauere nôrint, qui per ſe talia non facilè animaduertunt. Nec tamen ſtudio nobis eſt omnia Sleidani vitia, quibus ſcatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidem prolixum opus flagitat: ſed ſat habemus obitèr quædam indicâſſe, vt ex ijs diſcat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius commentarijs, tum etiàm de ſymmyſtarum eius & cæterorum noui euãgelij præconum ſcriptis, quæ tot fraudibus & mendacijs ſcatent, ſentiendum ſit. Atque hæc quidem vt hoc loco paulò fuſiùs ſcriberemus, occaſionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Proteſtantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Proteſtantes non defuturos colloquio & actioni conciliationis, ſed ità, vt ſcriptura duce verum exquiratur, & Chriſtus ſolus pro iudice agnoſcatur. Quam cantilenam illi belliſſimi Theologi perpetuò cantillant, quaſi non eadem voce & multi alij ſuperiorum temporum hæretici vſi ſint. Sed aduertat dolum lector. Volunt ſcripturam ſolam valere, ſed ità, vt penès ipſos ſit facultas eam interpretandi. Quæ verò tam impia

In lib. de Eccleſia.

Cantilena Hæreticorum.

impia poſſit extare hæreſis, quæ non libentèr hac ratione ſcripturam ſolā iudicem patiatur? O nimiùm ſimplices Chriſtianorum animos, qui hanc verſutorū hominum vafriciem non aduerterunt. Non eſt nobis controuerſia cum illis de ſcripturis, ſed de ſenſu ſcripturarum. Hunc illi volunt petere ex ſuis parùm ſanis cerebris, nos illum petendum eſſe dicimus ex perpetuo Catholicæ Eccleſiæ conſenſu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia ſciunt dogmata & priuatas falſasq; opiniones ſuas ab hoc publico totius orbis Chriſtiani conſenſu prorsùs diſcrepare. Interìm ſcripturas crepant apud imperitos, ſed docti facilè intelligunt tam nihil pro illis facere germanum ſcripturę ſenſum, quàm nihil ſuffragatur mendacio veritas. Et quî tandèm fieri poſſit, vt bona fide ad ſcripturas prouocēt, cùm ipſam ſuam Confeſſionem Auguſtanam & pleraq; dogmata ſua non ſemèl mutârint? Potéſtne verum eſſe quod varium eſt, aut poteſt cum tanta inconſtantia vllum habere commercium incommutabilis ſcripturę diuinæ veritas? Sed tempus eſt, vt receptui canamus, nè nimiū iſtis reſpondendo, lectori tædio ſimus. Habebunt hæc alibì fortaſsìs locum opportuniorem.

Conuētus Proteſtātium. Sub hoc tempus Legati Proteſtantium ex Anglia rediêrunt, & in conuentu Smalcaldienſi, quem Proteſtantes tum agebant, cui intererant Luteranorum Doctores anteſignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerunt ſtatū religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipſe Henricus in familiari colloquio dixiſſet, Proteſtantium theologos de præcipuis quibuſdā cōtrouerſis rebus nō rectè ſentire. Nam etſi rex ille propter diuortiū, cuius antè non ſemèl meminimus, à Pontifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamen Luteri dogmata pleraq; prorsùs è ſuo regno profligauit. Hoc verò non placuit Euangelicis dogmatiſtis, qui ſuos principes vel maximè eò incitabant, vt potentiſſimorum regum coniunctis viribus & amicitia, ſeſe contra Pontificem & Cæſarem munirent, quos timebant ipſis bellū molituros propter mutatam religionem. Poſt dies paucos Theologi Proteſtantium ſcriptum exhibuerunt, cuius hæc erat ſumma, non eſſe diſcedendum ab Auguſtana confeſſione & eius Apologia. *Verſutia Theologorum Proteſtantiū.* Hoc quidem illi Theologi prę ſe ferebant, ſed mentita eſt iniquitas ſibi, cùm ab illa confeſſione etiàm author & architectus eius Melanchthon diſceſſerit, eamq;

non

non ſemèl mutârit: adeoque Luterani plerique hodiè ſumma acerbitate id Melāchthoni & plerisq; alijs Auguſtanæ confeſſionis profeſſoribus obijciant, quòd ab ea confeſſione turpitèr defecerint. Nec eſt cōtentionum inter iſtos vllus finis, vt mirum ſit non aduertere Principes, non poſſe illos homines Dei ſpiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipſi vocant, tam impudentèr vani ſunt & inſtabiles ac varij, tamq; fœdis inter ſe diſſidijs diſtrahuntur. Approbat confeſſio liberum arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multique alij Sectarij pertinaciſſimè negant, Deum ipſum, quod ſinè horrore dici non poteſt, ſcelerum omnium authorem facientes. Non reijcit Miſſam Confeſſio, licèt ea Miſſa Luterana ſit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipſi ſub hac confeſſione deliteſcunt, aut ſe deliteſcere fingunt, ipſam quoquè Luteranorum Miſſam ſi non ſuperſtitionis, certè ludi cuiuſdā loco habent. Non negat Confeſſio veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, Sacramentarij irridēt. Luterani alij bonorum operum merita aſſerunt, alij refellunt. Melanchthon ipſe huius Confeſſionis author, in Confeſſione affirmat, in cœna Domini (ſic enim vocant Euchariſtiam) corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe: ſed idem ipſe in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramentariorum dogma poſteà deflexit. Quanti igitur, obſecro, ea facienda eſt Confeſſio, quam nec ipſi ſequuntur, qui eam conſcripſère, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudūt, & ab ea ſe diſcedere nolle turpitèr mentiuntur? Nihil certè iſti faciunt aliud, quàm quòd grauiſſimum æternæ ſalutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia ſignificatione dici ſolet, animas negociantur.

Ab Auguſtana Cōfeſſione vt Euangelici defecerint.

Circa hoc ferè tempus miſſa eſt à Cæſare & rege Galliarum Franciſco ſplendidiſſima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipſi faterentur nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificentius accidiſſe. Cæſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate conſpicuus, rerumq; geſtarum fama clariſſimus, & Cæſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus. Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementèr afflicta à Turcarum tyranno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades

Legatio ad Venetos.

Veneti à Turca afflicti.

mirum in modum diuexârat, ſed etiam mercatores Venetos Byzantij atque tota Syria & Aegypto in catenas conijci, eorumque res & merces magni precij in fiſcum referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atque prætereà ſumma rei frumentariæ, quæ ex Macedonia & Græcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regum legati adeſſent, inducijs cum Solimanno pactis fruebantur, quorum tempus iam propè effluxerat. Itaque hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius præſertìm Cæſaris legatus diligentèr in id incumberet, vt cū Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam paritèr oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & comperti habens de Cæſaris & Franciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & omni honoris officio eos legatos proſecutus eſt, at nihilo minùs paulò

Veneti pacem à Turca petūt. pòſt Aloiſium Badoërium ad Solimannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solimannū ageret, conditionibus præſcriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam proditione, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium, ità vt iuſſus erat, quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicēs ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiurgatione territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solimanno conceſſit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponneſi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię caſtellis, non ſinè magno Venetæ Reip. detrimento. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione deprænenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt.

Eam impetrant.

Cùm Cæſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Geldrenſem quoquè principatum vltrò ipſi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cum Cæſare de pace tranſigere, ſed nihil tum effectum eſt. Interìm Galliæ quoquè rex, vbì ſe videt ſpe obtinendi Mediolanenſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacenſi principe, deſponſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarrę regina nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neq; eæ nuptię ſuum habuêre proceſſum.

Cromuel

Hoc anno Thomas Cromuel, ex humili loco ad ſupremam

premam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodē capite damnatus eſt. Fuerat is, qui in Epiſcopum Roffenſem Iohannem Fiſcherium, Thomam Morum, & pleroſque alios religioſos viros ſeueriſſimè iuſſit animaduerti, quòd nollent regis cum Catharina diuortium & quædam alia approbare. Non deſúnt, qui ſe valdè beatos putent, ſi magnorum principum gratia fruantur, eiusq; tum obtinendæ, tum cōſeruandæ cauſa multa plerunquè faciunt præter ius fasque: at præpotentis Dei iuſto iudicio tales non rarò ſuæ ſtultitiæ meritas dant pœnas, gratia Principum in odium verſa: quemadmodùm legimus olìm Perillum Athenienſem inſignē fabrū, cū Phalaridi crudeliſſimo tyranno, vt illi placeret, æneum fabricâſſet taurum, in quem coniecti homines, & igne ſuppoſito dirè excruciati, non humanam vocem, ſed bouis mugitum edere viderentur, ab ipſo Phalaride, cuius gratiam venabatur, primum in illam ſæuiſſimam carnificinam cōiectum eſſe, malumq; conſilium ipſi conſultori peſſimè ceſſiſſe.

capite plectitur.

Perilli ſupplicium.

Hoc anno Carolus Cæſar graui edicto propoſito, per omnes ditiones ſuas hæreditarias Germaniæ inferioris omnibus interdixit lectione librorū Luteri & quorumcunque aliorum hæreticorum. in immorigeros capitis pœna decreta eſt. Hoc verò etſi plerique permoleſtè ferunt, putantque omnibus eiuſmodi librorum lectionem permitti debere, tamen conſultiſſimè fit, nec eſt in Eccleſia nouum, ſed etiàm longè ante mille annos tempore Nicenæ illius ſanctiſſimæ Synodi non modò ipſa Synodus Arrij & ſectatorū eius libros comburi iuſſit, verùm etiàm Conſtantinus Imperator Chriſtianiſſimus capitis ſententiam tulit in eos omnes, qui eos occultâſſent libros, & non ſtatìm combuſſiſſent. An non Apoſtolus ipſe hæreticum hominem poſt vnam & alteram correptionem vitandum dicit, & ſermones hæreticorum inſtàr cancri ſerpere? Pauci ſunt eo iudicio præditi, vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudicium ſibi tribuunt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quorumcunque, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima verſutiſſimorum hominum blandiloquentia, dant pœnas confidentiæ & temeritatis ſuæ. Rectè igitur etiàm ante mille annos Gelaſius Pontifex eruditiſſimus libros hæreticos damnauit & cauendos iudicauit, itemque noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè prohi-

Cæſaris edictum contra libros hæreticorum.

Nicepho. Eccle. Hiſtor. lib. 8. cap. 18.

Tit. 3.

2. Tim. 2.

Diſt. 15. c. Sancta Romana.

prohibent hæreticorum librorum lectionem, nè ſcilicet incautus lector exitiale virus imis viſceribus hauriat: dumque ſe non poteſt ex callidiſſimorum hominũ argumentationibus extricare, falſum pro vero amplectatur, atque ſibijpſi mortem conſciſcat ſempiternam. Certè de Apoſtolis & eorũ diſcipulis Irenæus ſanctiſſimus & Apoſtolorum ætati proximus ſcriptor, libro 3. contra hæreſes teſtatur, eos ne verba quidem commutâſſe cum quopiam eorum, qui veritatem adulterant atque deprauant: nec dubium quin illi magiſtratus non rectè conſulant ſubditis ſuis, qui in ſuis ditionibus & vrbibus permittũt palàm proſtare damnatos codices & ſcripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiuntur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiuſmodi perniciosos libros facilè ſibi comparare poſſunt, diſſimulante interim Magiſtratu, in quem illorum perditio, vt verendum eſt, redundabit. Multi hæc modò paruipendunt, ſed vbì ventum erit ad tribunal Chriſti æquiſſimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horum temporum Sectarij quidam nõ modò Catholicorum, ſed etiàm aliorum Sectariorum ab ipſis diſcrepantium libros, ſeueriſſimè omnibus ſuis interdicunt, Catholici verò plerique id negligunt admodùm perniciosè. Hoc obitèr admonere viſum fuit, vt pius lector nouerit, non ſolùm non repræhendendos, ſed etiàm præcipuo ſtudio & amore cõplectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magiſtratus omnes, qui è totis ſuis ditionibus damnatos libros proſcribunt, eorũq; lectione ſubditis omnibus interdicunt: perindè vt ſuis liberis parentes illi, qui modis omnibus cauẽt, nè quid ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve ſumatur.

Apoſtoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorum hæreticorum.

Quintæ nuptiæ regis Angliæ

Hac Tempeſtate Angliæ rex Henricus, clariſſimi Principis Guilielmi Cliuiæ Ducis ſororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardam Ducis Nordfolciæ ex fratre neptim, quinto matrimonio ſibi cõiungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iuſſit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hiſpanæ coniugium approbabant.

Obitus Budæi.

Huius anni menſe Auguſto obijt Pariſijs Guilielmus Budæus, vir citra controuerſiam ſumma eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent ſtudioſi omnes, quibus pleriſque doctiſ-

doctiſſimis lucubrationibus ſuis non parùm contulit. Illo authore & inſtigatore Franciſcus rex Galliarum doctiſſimos viros liberalibus ſtipendijs Lutetiæ auxit, vt bonas literas & linguas profiterentur: quæ res magnos attulit rei literariæ progreſſus. Voluit abſque vllo faſtu corpus ſuum ſepulturæ tradi, modeſtiæ cauſa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeunte. Reliquit vndecim liberos, & nō paucos libros ab ipſo elucubratos.

Moritur etiàm hoc anno Iohannes Hungariæ rex, relicto infante ſub tutela Georgij monachi, qui Hungariam omnem quæ illi paruērat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit. Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecêre. *Mors regis Hungariæ.*

Fuit huius anni æſtas memorabili ſiccitate grauis, & vini quidem precioſiſſimi ferax, & ſiliginis prouentu mediocris: ſed fœni, olerum, & id genus aliarū rerum, quæ ad victum hominibus præſertìm tenuioribus neceſſaria ſunt, magna penuria.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum eſt inſtitutum Societatis Ieſu, cuius profeſſores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Chriſtianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs non deſunt pio huic inſtituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præſertìm, qui ſe Euāgelicos dici quàm verè Euangelicos præſtare mâlunt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipſo inſtituto dicendum eſt, nè quis rei ignorantia deceptus erret, aut maledicorū linguis vel ſcriptis fidem commodet. Inſtituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob ſingularē prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanam acerrimè oppugnarent, præfecti munus adeptus, ſtrenuè ſe ſuosque defendit: ſed tandèm in vtroque crure grauiſſimè læſus, & à Gallis captus eſt. Ea crurum vulnera poſteà ei vitę in melius commutandæ non minima cauſa fuēre. Nam dimiſſus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctù diuque ferret dolores, ad ſeſe redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs ſatis addictus fuiſſet, & vitæ breuitatem altiùs perpendit, diuiniſque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curâſſet, rebus animum adijcere cœpit. Contigit interìm, vt annum integrum & eò ampliùs ex morbo *Approbatur Societas Ieſu.* *Societatis Ieſu inſtitutor.*

decumbenti in manus venirent Vitæ Sanctorum, quas cupidè legentem mira inceſſit religio, dolor quoquè ob admiſſa ſuperioribus vitæ ſpatijs peccata, deniquè cupído vitæ deincèps aſperè & ſeueritèr tranſigendæ, agendæque pœnitentiæ. Curatis igitur vulneribus ità ſe comparat, tanquàm ad ducem Nagera profecturus, re autem vera ſpretis omnibus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebus & facultatibus ſuis, Chriſto deincèps militaturus, in ipſo ætatis flore (agebat quippe tum annum ætatis XXVI. ad celeberrimũ Montis ſerrati templum ſe contulit, vbì veſtibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit: tamque rigidam & omnis virtutis ſtudioſam aliquandiù vitam egit, vt permultos ad Dei amorem ſuo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus ſolitarius in ſpecu quodam ad littus fluuij per campum Manreſanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitentiæ, quemadmodùm Domini Baptiſta Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, ſed Spirituſſanctus & mirabili eum colluſtrauit lumine, & ſingulari erga proximos amore ſuccendit. Indè in pauperis peregrini habitu ſe contulit Hieroſolymam, loca ſacra ſupplex veneraturus, in quibus Chriſti Dei etiamnùm expreſſa extant veſtigia. Ijs verò locis vſqueadeò delectatus eſt, vt nihil optârit magis, quã ætatem omnem illic degere: verùm diuinitùs eſt admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hiſpaniam redit, & primò Complutum, pòſt Salamanticam ſe confert, ibique literis dat operam: cumq; in vili habitu, ſacco coopertus, palàm homines ad pœnitentiam hortaretur, nulla accepta ab Epiſcopis cõcionandi poteſtate, nec eruditione ſufficienti præditus, bis in carcerem coniectus, & ab Inquiſitoribus tanquàm de doctrina ſuſpectus, examinatus eſt, ſed tandèm extra omnem noxam integer vitæ ſcelerisque purus repertus, è cuſtodia dimiſſus, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit: atque vt alijs docendis & ad Chriſtum conuertendis magis eſſet idoneus, decem annos literarũ illic ſtudijs, corpore debilis, & rerum propè omnium inops, niſi quantùm aliorum liberalitate & propria mẽdicitate ſuſtentabatur, impendit: tantumq; labore & diligentia aſſecutus eſt, vt breuì artium magiſter creatus ſit. Nec interim ceſſabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate

Ignatius meditatur vitæ emendationem.

Matth. 3.

Abit Hieroſolymã.

Cõijcitur in carcerem.

Lutetiæ ſtudet decennio.

gritate

gritate & flagranti in Deum amore permoti aliquot inſigniter docti viri, illi ſe ſocios & imitatores adiungere non dubitârint.

Poſteà in Hiſpaniam redit anno ſalutis 1536. atque indè Romã proficiſcitur, quò etiàm ſocij eius viri cumprimis venerabiles ſe contulerũt, vt vnà Hieroſolymam religionis ergô proficiſcerentur. Anteà verò quàm Romam veniſſent, Venetijs illi egregij viri in domibus hoſpitalibus pauperum ſumma cum humilitate verſati, incredibile ſtudium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ saniei detergendę impenderant, atque ea raræ cuiuſdam virtutis de ſe documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi eſſent. Roma deindè iterùm Venetias reuerſi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id temptus ruptam, non patére aditum ad loca ſacra Hieroſolymorũ. Mutata igitur neceſſariò ſententia, ſeptem ex illis, Sacris initiantur, atque ad ſacerdotium promouentur: ſed ità, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiſcopi Roſonenſis, legati Apoſtolici, voluntariam paupertatem vltrò profeſſi ſint, vt liberioribus animis totos ſe lucris animarum impendere poſſent. Et ipſe quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Eccleſiaſticæ, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè poſſit honeſtè viuere, eis gratiam fecit. Data tunc illis ſeptem facultas eſt, vt confeſſiones peccatorum vbiquè recipere poſſent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum Dei. Poſteà ſimul omnes iterùm Romam petunt, vbì poſt multa raræ pietatis, modeſtiæ, innocentiæ, eruditionis edita exempla, malo dæmone illorum pios conatus retardare conante, multis ſunt & varijs moleſtijs exagitati, quæ tamen illorum inſtitutum & nomen mirificè illuſtrârunt & amplificârunt. Intereà temporis, cùm non pauci ad illorum ſodalitatem acceſſiſſent, per Contarenum longè doctiſſimum Cardinalem petunt à Paulo III. Pontifice inſtituti ſui confirmationem. Ea in re nihil ſe Pontifex difficilem præbet, non obſcuris indicijs iam præſentiens, quàm illorum viuendi ratio Chriſtianæ Reipub. iuuandæ eſſet accommoda & opportuna: nè quid tamen in re noua inconſideratiùs egiſſe videretur, principiò cauit, nè vltra ſexaginta in eam ſocietatem reciperentur. Fuit hoc anno 1540. Cernens

Exempla veræ pietatis.

Cōfirmatur inſtitutum Societatis Ieſu. autem idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rursùs anno 1543. eorum Inſtitutum, quod Spiritum ſanctum habere authorem & procuratorem minimè ambigeret, confirmat. nec iam certum ſociorū præſcribit numerū, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc ſunt huius Inſtituti initia. Quis verò eius progreſſus fuerit, quantùm breui tempore creuerit, & in omnem terrarum orbem, ad extremos vſque Indos & Aethiopes atque Antipodes, ſe diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoq; nationum ad Chriſtianiſmum traductione, hæreticorum ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & deſperatorum ad bonā frugem reuocatione, ſi dicere velimus, opus creſcet in immenſum. Quanuìs autem in hac Societate Ieſu multi ſint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euāgelici, qui à nemine miſſi, currunt, falcemque ſuam impudentèr mittunt in meſſem alienā: ſed Romano Pontifici atq; totius Inſtituti primario Prępoſito ſe totos permittūt, atq; ab illorum voluntate penitùs pendēt: quicquid illi iuſſerint, id citra vllam tergiuerſationem imperterriti exequuntur, etiamſi præſentiſſimum, quod ſæpè fit, vitæ diſcrimen adeundum ſit. Indè adeò accidit, vt cùm non ſua voluntate, ſed iuſſu ſuperiorum multa ſæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen ſingulari quadam dexteritate, præſenti Numinis fauore freti, exequantur: ſicut euidentiſſimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Chriſti Euangeljum hodieq; prædicant, & hactenùs prædicârunt, qui licèt plerunq; ſupra vires humanas noctù diuque grauiſſimis baptizandi, concionandi, confeſſiones recipiendi, Sacramenta adminiſtrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, non tamen delaſſantur animo; quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique credituri ſint. Nec pauca ab ijs in Chriſti gloriam illis in locis ſunt edita miracula, Domino illis cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Vt verò ad Germaniæ ampliſſimam & Romanæ Sedis quōdàm obſeruantiſſimam nationem copioſiſſimus ab hac Societate fructus manaret, præſtantiſſimus vir Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Iohannes Moronus, qui in Synodo Tridentina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Inſtituti Præpoſito egit de conſtruendo Romæ Collegio,

Obedientia Societatis Ieſu.

Edita miracula.

Mar. 16.

gio, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo optimis diſciplinis & vera pietate liberalitèr & gratìs inſtitueretur, nec tamen eo nomine, vt in Ieſu Societatem adoleſcentes illi pellicerentur, quod quidam falsò calumniantur, ſed vt ab eius Societatis cumprimìs eruditis & religioſis Patribus præclarè inſtituti in Germaniam remitterentur, vbì ſacris concionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos ſuos, verſutia inſolentium dogmatiſtarum in varios pugnantesque errores ſeductos, ad Catholicæ fidei ſynceritatem & vnitatem reducerent. Quantis verò ſumptibus & laboribus ea res conſtiterit, nemo facilè dixerit: & poſſent indè, modò vellent, haud obſcurè colligere Germani noſtri, quo animo Pontifex & Cardinales ſint in Germaniam, qui immenſis impendijs collegium illud ędificandum, & ſtudioſos Germaniæ adoleſcentes gratìs illic rebus omnibus neceſſarijs afficiendos, optimisque artibus egregiè inſtruendos curârunt. Et ipſe quidem immortali propterea nomine dignus Cardinalis Moronus ad idem Collegium ſuſtentandum & amplificandum, non minùs opis & adiumenti, quàm ad inſtituendum adfert. Ea verò res, tamque felices in Germania & alijs locis huius præclaræ Societatis proceſſus, ſatanam inprimìs, deindè nouos nouorum dogmatum ſatores atque buccinatores, mirum in modum diſcruciant. Vident enim ſuis conatibus in dies magìs ac magìs ab huius inſtituti viris obuiàm iri: vident multos de ſuo grege detractos, ad ouile Chriſti reduci: vident nō paucos Catholicos, ſuperioris vitæ impuritate & fœditate damnata, redire ad ſtudium puritatis & innocentiæ: vident deniquè non ſolùm vitæ integritate, ſed etiàm multiplici & rara eruditione pleroſque huius Societatis adeò inſtructos, vt, quod alioquì impotentèr & petulantèr nimìs in Clero noſtro facere ſolent, nec mores illorum, niſì planè impudentes eſſe velint, carpere, neque vllum doctrinæ genus in pleriſque deſiderare queant. Hinc illud plùs quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odium, hinc illa conuicia probraque iactandi ſæua libido, quòd cùm re vera mores repræhendere non poſſint, niſì per calumniam, in Societatis nomen petulantèr incurrunt, modò Iebuzitas, modò prima detracta ſyllaba Suitas, inprimìs autē Jeſuwider Germanicè, tanquàm Ieſu aduerſarios vocant: ſæpiùs etiàm atros equites, quòd plerique omnes pulla veſte

Collegiū Germanorū Romæ.

Cardinalis Moronus.

Petulātia hæreticorum.

vtantur: quaſi verò eiuſmodi cauilla quicquam nocẽant laudatiſſimę Societatis patribus, & non potiùs Sectariorum petulantiam declarent. Scilicèt nocuit ipſi Chriſto, quòd dæmoniacus, quòd turbę ſeductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanquàm non ignoro, etiàm quoſdam bonos viros interdùm aliquid erga hanc ſocietatem humanum eſſe paſſos: ſed id indè accidit, quòd nondùm certam habẽrent ipſius Societatis notionem. Mouentur enim ſiniſtris ſuſpicionibus nonnunquàm etiàm homines non mali, quia homines ſumus, & vt homines, non rarò fallimur. Certò autem mihi perſuadeo, quiſquis eius Societatis res benè compertas habet, eum nòn niſì benè de illa ſentire poſſe. Multi ſanè hoc calamitoſo ſeculo, quo tot emergunt iampridèm damnatæ hæreſes, nouis iſtis & mirè varijs dogmatiſtis, qui vt plurimùm literarum politiorum & linguarum peritia ſeſe venditant, huius Societatis profeſſores eſſe diuinitùs oppoſitos ſentiunt, vt illorum pernicioſos conatus ſolida & vera eruditione atque minimè ſimulata vitæ integritate peſsùm premant. id quod multis locis Dei benignitate fieri videmus: atque vtinàm plerique illis viris tam ſe gratos præberent pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Chriſtiana Repub. bona fide continenter exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Chriſtianiſſimus Imperator Ferdinandus quàm propenſo in illos ſit animo, aliquot eius inſtituti conſtitutis Collegijs, ijſdemque non contemnendis prouentibus, quibus ſtudioſi alantur, attributis, regia planè liberalitate declarauit. Longum eſſet enarrare, quot prętereà tota ferè Europa eius Societatis à maximis Principibus collegia paſsìm ſint condita, è quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dimanant, ad Satanam verò & infauſtæ doctrinæ, quam miſeri Euangelicam vocare non dubitant, buccinatores dolor incredibilis. In Barbaris regionibus, longiſſimè à noſtro orbe diſſitis, ex ea Societate aliquot pro fide ſanguinem libentiſſimis animis fuderunt, atque in ijs dominus Franciſcus Xauier, qui multis illuſtribus claruit miraculis, & Prophetico ſpiritu eximiaque virtute prçditus, immenſos pro CHRISTO labores tulit, non abſque fructu vberrimo in India atque vltimis Orientis regionibus. Alius quidam non ità pridèm anno CHRISTI 1561. multa nobilitate clarus apud Luſitanos, Gonçallus de

Iohan. 7. & 10. Matth. 11.

Bonorum ſuſpiciones ex ignorãtia.

Cæſaris fauor erga Societatẽ Ieſu.

Frãciſcus Xauier.

de Sylueira, flagrantiſſimo accenſus amore, ex ciuitate Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentiſſima aliquot Luſitanis ſibi adiunctis, in ampliſſimum Manamotapiæ regnum profectus eſt, vt regem iuuenem cum toto regno ad fidem conuerteret. Poſt multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt maxima natando flumina non ſemèl traiecerit, veſtibus interìm ſacris, quibus ſacra facere deberet, capiti impoſitis, tandèm ad Manamotapam ciuitatem maximam peruenit, & à rege comitèr exceptus, tanta dexteritate illis CHRISTVM annunciauit, vt breuì rex cum matre ſua & regni proceribus quadringentis ſe baptizari voluerint. Eorum exemplo tota plebs ampliſſimæ prouinciæ iam accenſa fuit, cùm eccè ſatan per Mauros quoſdam, iuratiſſimos religionis noſtræ hoſtes, regi perſuadet, virum illum ſanctiſſimum, magum eſſe, atque eò conniti, vt eius latiſſimum imperium Luſitano regi prodat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus, repudiataque CHRISTI religione, miſit ſatellites quatuor, qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent, & in flumen demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda Prouincia, vt nihil magìs optent, quàm vel ſummo vitæ cum diſcrimine illis miſeris hominibus præreptam Euangelij lucem reſtituere.

Goncallus de Sylueira.

Manamotapa vrbs

Goncallus occiditur.

Verùm in his commemorandis fortè prolixior ſum, quàm ferat præſens argumentum. Vt igitur paucis abſoluam, nouerit candidus Lector, huius præclaræ Societatis Patres conatus omnes eo intendere, vt tum propriæ inprimìs ſaluti inuigilent, tùm totos ſe proximis Deo lucrifaciendis impendant, fidem Catholicam propugnent & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, ſpiritalibus exercitijs, puerorum ac rudiũ in Chriſtianiſmo inſtitutionibus, recipiendis confeſſionibus, adminiſtrandis Sacramentis, ſopiendis diſſidijs, captiuis & morbo affectis viſitandis & conſolandis, & id genus alijs exercendis pietatis ſtudijs, Dei gloriam & proximorum ſalutem, quoàd eius fieri poſſit, promoueant, idque ſanè gratìs: vt meritò pudefieri debeant noui præcones, qui ſe Euangelicos vocant, qui hos ſibi viros vel maximè lacerandos, & apud populum traducendos ſumunt, nulla quidem veritate fulti, ſed more ſuo calumniando, con-

uiciando, mentiendo. Vt autem iam antè diximus, confirmauit eorum inſtitutum Paulus III. Pontifex, neque is ſolus, ſed poſt eum quoquè Iulius III. Paulus IIII. & Pius IIII. Quin etiàm ampliſſima Synodus Tridentina Seſſione 25. Can. 16. vbì multa agit de Religioſis, inter cætera ſic habet: Per hæc autem ſancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Ieſu, iuxta pium eorum inſtitutum, à ſancta Sede Apoſtolica approbatum, Domino & eius Eccleſiæ inſeruire poſſit, ſed de his hactenùs.

Synodus Tridentina.

Comitia Ratiſpona.

ANNO 1541. menſe Aprili Comitia Imperij ſunt habita Ratiſponæ, tum Turcis reſiſtendi, tum religionis componendæ cauſa. Fuit in illis Comitijs Carolus Cæſar maturè admodùm, diuque aliorum aduentum ſuſtinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina, tum pietate inſignis Cardinalis Caſpar Contarenus, miſſus à Pontifice: nec principes Luterani abeſſe voluerunt cum ſuis concionatoribus, qui in priuatis hoſpitijs concionabantur, & Catholicæ Eccleſiæ ritus, cæremonias, & ſolenne Quadrageſimæ ieiunium, quod conſtat ex Apoſtolica Traditione ad nos vſque perductum, facilè contemnebant. permittebantque nonnullis ſuæ factionis Principibus in ſancta hebdomada, atque in ipſa adeò ſacroſancta Paraſceue, qua die Chriſtus Dominus tanta propter nos perpeſſus eſt, quanta nemo vnquàm nedùm verbis, ſed nec cogitatione quidẽ conſequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euãgelium in pleriſque ipſam quoq; Epicuri ſcholam, voluptatum prodigioſa indulgentia, longo poſt ſe relinquit interuallo. Conſcriptus autem fuit liber quidam à nonnullis, quibus etiàm Bucerus mirabili vafricie ſe admiſcuit, iſque liber oblatus eſt Cæſari, tanquàm rebus componendis accommodatiſſimus. Inſtitutum eſt nouum colloquium, ab vtraque parte terni collocutores deſignati, itemque auditores aliquot, & duo Præſides, Palatinus Princeps Fridericus, & illuſtris dominus Granuellanus. Diù multumque laboratum eſt, ſepoſitis interìm alijs Imperij negocijs, vt concordia fieret: & in quibuſdam quidem articulis concordiæ ineundæ ratio, vt videbatur, non defuit: ſed ad extremum tamen nulla certa conſtitui cõcordia potuit, cùm neque Catholici, neq; Proteſtantes vſquequaque ea recipe-

Nulla certa concordia.

ciperent, quæ in libro Cæſari oblato conciliata viderentur. Proteſtantium ſanè theologi tam perplexas & intricatas more ſuo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodam opùs fuerit, qui quid ſibi vellent, perſpicuè declararet. Principes & Ordines Proteſtantes neque librum, neque articulos conciliatos per omnia approbabant, ſed in Confeſſione Auguſtana ſe acquieſcere teſtabantur. Porrò concionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctiſſimum, & multa generis nobilitate illuſtrem, ſcripto acerbo inuecti ſunt, quorum calumnijs Eccius doctiſſimus Theologus reſpondit. Tandèm perdito oleo & opera, non ſinè maximo Cæſaris Caroli detrimento, qui Turcas in Africa inuadere decreuerat, ſolutus eſt ille conuentus, & Cæſar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Sleidanus agens de Vuormatieñ colloquio, quod deindè Ratiſponæ continuatum fuit, multa impudentiſſimè mentitur more ſuo, & ità ſuæ factionis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxiſſe, nouasque & alienas conditiones propoſuiſſe, cùm ab alia parte potiùs alienæ conditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non ſolùm nudæ ſententiæ collocutorum, ſed etiàm argumenta & rationes & harum explicationes literis mandarentur, ſcilicet vt nullus vnquàm eſſet colloquendi vel modus vel finis. Itaque non dubium eſt, qui tam abſurdam omnia conſcribendi formam flagitabant, eos potiùs quęſiuiſſe effugia & diuerticula, nō Catholicos, vtì ijs falsò affingit Sleidanus. Appáret in iſtis hominibus intoleranda quædam quidlibet in Catholicos fingendi libido, vt ſuæ cauſæ, cum miſerrimę plebis horrenda perditione, vtcunquè patrocinentur. Et nè me lector temerè putet totiès Sleidanum mendacij inſimulare, extant ſcripta grauium virorum, quibus poſſint coargui mendacia illius. Immò ipſe ſua mendacia tam luculentèr prodit, vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſimi & pernicioſiſſimi Commentarij leguntur ab omnibus, quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros, & in fraudem impelli. Sanè hoc ipſo loco, vbì de conuentu Ratiſponenſi agit, dicit Pontificis adminiſtros ducendo tempus & nectendo morã diuerticula ſibi quærere & effugia; & tamen paulò pòſt dicit Ecciũ, quem *Sleidani vanitas.*

crebrò perſtringit, paratum ſe & inſtructum dixiſſe, cùm Cæſar deſignâſſet eos, qui colloquium Ratiſponenſe continuare deberent. Quæ verò cauſa eſt, vt catholici diuerticula quærant, cùm res nobis ſit non ferè niſì cum apoſtatis monachis & eorum ſymmiſtis iam olìm damnatarum hæreſum buccinatoribus, quos ad ſuam originem reuocâſſe, viciſſe & condemnâſſe eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in diſceptationem venire, qui etiàm ante mille annos damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo triumphant, quòd deterrimis mendacijs faſcinatam ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerunt, quæ ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere, næ illi haudquaquam orbi diutiùs illuderent. Verùm hìc quoquè fortaſsìs diutiùs quàm par ſit, immoror mendacijs Sleidani confutandis: itaque ad alia tranſeamus.

Locuſtarũ copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hæ primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt, tantaque multitudine prouolârunt, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenùs ità occuparēt, vt ſolis quoquè ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent. Dici non poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas, arbores, ædes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſſent, erant magnitudine humani digiti, & tunc atrociùs graſſabantur in fruges, & ea quæ in vſus hominum neceſſarios gignit humus. Tota æſtate nulla neque vi, neque arte earum ſæuitia retardari potuit, ſed in autumno deniquè, cælo frigeſcente, extinctæ ſunt, atro poſt ſe relicto ſemine, vndè proximo anno alij vermes orti ſunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduerſio Dei in hominũ peccata: nè tamen tanta damna nullo beneficio compenſâſſe videantur, ipſas mortuas pecus edebat auidiſſimè, porci inprimìs, qui ſe illis mirè farciebant; quodque illis veſceretur pecus, carnes craſſiores habere viſum eſt. Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturque non abſimiles fuiſſe Aegyptijs illis, quarum in Exodo ſit mentio. Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vſque, milliaribus circitèr ſexaginta, ad ſolum vſque deuorârunt. Huiuſmodi diris cladibus ſolet Deus homines admonere, vt maturè re-

Magnitudo locuſtarum.

Eſca porcorum locuſtæ.

Exod. 10.

rè re-

rè reſipiſcant, nî deteriora pati velint.

Sub hoc tempus, ſcilicet anno ſuperiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohannis Hungariæ regis, ad occupandum Pannoniæ regnum animum adijcit, multis ad id eum inſtigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris, qui eam occaſionem minimè negligendam dictitabant. Idem & Germani aliquot duces aſſerebant. Porrò Hieronymus Laſchus natione Polonus, generis nobilitate & inſigni rerum peritia illuſtris, regem hortatur, vt omiſſis Martis conſilijs, Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine, quemadmodùm Iohanni Vaiuodæ, regnum ſibi permittat. Non diſplicuit id conſilium Ferdinando, & ipſum Laſchum, qui iam in Solimanni aula eſſet inprimìs gratioſus, id Legationis munus obire voluit. Atque is quidem à Vienna Byzantium eſt profectus: at interìm nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè ſibi diſcedendum putat. Mittit itaque legatum ad reginam Hungariæ, qui eam admoneat recentis cum Iohanne defuncto pactionis, cuius ea ſumma erat, vt Iohanne defuncto, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturque vt ſpontè regno decedat: id ſi faceret, Ferdinandum filio eius Sepuſianam prouinciam conceſſurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbì Budam venit, ægrè tandèm ad reginam peruenire potuit, quibuſdam proceribus id impedire conantibus. Poſtquàm autem datus eſt acceſſus, id demùm ab regina, multò etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, reſponſum tulit, ipſam cum Sigiſmundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neque ab eius ſententia diſceſſuram, cuius virtus & iuſtitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuerſus, poſtquàm regni ſtatum & qui illic rerum potirentur, explicuit, ſua oratione id effecit, vt rex ſinè mora conſcripto milite armis ius ſuum in Pannoniæ regno repetendo perſequi ſtatuerit. Mittitur igitur iuſtus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi ſtudioſam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis ſupercilio poſita, amœniſſimum habet proſpectum. Id verò ſumma vi Germani expugnant, atque à Vicegrado progreſſi, primò Peſtum, mox Vacciam ſinè vulnere occupant. Indè promotis caſtris Budam petunt. Germani ducem

Ferdinandus molitur bellũ Hũgariæ.

Legatio ad Solimannum.

Item in Hungariam.

Bellum in Pãnonia.

ducem habebant Leonardum Velſium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obſeſſurus, ad aquas calidas caſtra locauit. Illic nonnihil moratus, rurſùs Vicegradum ſe confert, arcem expugnaturus: quæ licèt præalto eſſet loco ſita, tamen ceſſit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in poteſtatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuis vi & armis eſſet inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac ſtuderet, conſilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, præſidiumque accepit.

Alba regalis recuperatur

His geſtis, ob certas cauſas Velſius Strigonium exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina ſolicitati, arma expediunt, vt Budenſibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam ſe mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, præfectis illarum regionum ſeueriſſimè perſcripſit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ ſuppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginæ, quibus inſupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laſchus Conſtantinopolim ingreditur: cumque ad Solimannum admiſſus, multa de Caroli Cæſaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iuſſus eſt cuſtodiæ tradi, quibuſdam dicentibus dignum capitali ſupplicio, qui pacem peteret, cùm interim Ferdinandi exercitus iam Hungariam vaſtaret.

Turcæ arma expediunt.

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erant iuſſi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumque fluuios tranſmittunt. Vbi ad Danubium ventum eſt, vel inuiti coacti ſunt tantiſpèr hærere, donèc glacies, quæ margines latè conſtrinxerat, cælo miteſcente ſolueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vere, quo tempore Hungari cum Turcis coniuncti, Vacciam recuperant, trucidatiſque nonnullis incendunt. Mox Peſtum oppugnant, ſed fruſtrà, ègregiè ſe defendentibus Germanis & Hungaris, qui illic in præſidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in ſuos ſe fines recipiunt. Id vbi Ferdinandus in Comitijs Ratiſponenſibus didicit, Carolo Cæſari facilè perſuadet, vt Rochandulfus regiæ aulæ magiſter, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbi ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare inſtituit. In ea oppugnatione legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionē horten-

Turcæ mouent in Pannoniam.

Turcæ abeunt.

Buda oppugnatur.

tentur, ſed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis fit vehementiſſima murorum verberatio, iamque ingens patebat in vrbem ingreſſus, cùm eccè nocte aduentante, ea capiendæ vrbis occaſio cum ſumma Germanorum ignominia & Ferdinandi regis damno incomparabili, è manibus dimittitur. Differtur enim irruptio vſque in alteram lucem, ſed interìm Budenſes omnes ſumma contentione nouum erigunt aggerem, irrumpentesque poſtridiè Germanos fortitèr repellunt, non parua militum cæde edita. Aguntur deindè cuniculi, ſed fruſtrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bornemiſſa, qui ob priuatas quaſdam ſimultates vrbem ſe Ferdinando proditurum certa conditione polliceretur, ſic tamen, vt Hungari, qui in eius eſſent exercitu, noctù per exoletam quandam portam intromitterentur. Hoc eo conſilio fecit Bornemiſſa, quòd ea proditione vellet parcere tot inſontium ciuium ſanguini, quibus Germanos multis modis laceſſitos verebatur minimè parſuros. Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux ſua præpoſtera prudentia perdidit, introductis in vrbem Germanis contrà quàm erat pollicitus. Bornemiſſa enim vbì ſenſit non adeſſe quos voluit, Germanis ſe ducem itineris præbere noluit, atque interìm Budenſium excubiæ re (vt erat) animaduerſa, conclamant ad arma, trepideque fugientes Germanos partìm trucidant, partìm capiunt, reliquis fuga dilapſis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantæ occaſionis & victoriæ condemnarent. Indè verò obſidendæ vrbis conſilia expediuntur. Porrò Solimannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem exercitum mittit in Pannoniam, qui reginæ obſeſſæ opem ferat. Ipſe interìm Adrianopoli ſubſiſtit, non immeritò Cæſaris Caroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cæſar minimè adeſſet. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoſcunt, inter ſe, quid agendum ſit, conſultant, atque alijs alia dicentibus, vicit ſententia Rochandulfi, qui inauſpicatiſſimo conſilio hoſtibus Turcis obuiàm eundum cenſuit. Mota igitur ſunt caſtra & Turcis oppoſita, pugnatumque eſt quotidiè minutis prælijs, ſed ità, vt hoſtibus animi creſcerent, Germanis paulatìm frangerentur multis de cauſis. Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatum eſt, non paucis

Amittitur occaſio vrbis capiendæ.

Infauſtū ducis conſilium.

paucis eorum trucidatis. Tandèm eò res rediјt, maximè cùm Solimannus ipſe cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Peſtum ſe receperit. Sed vbì id Turcæ ſenſerunt, in ea fuga magna noſtrorum cædes ab illis & Budenſibus edita eſt. Quin & Peſtum, noſtris indè quoquè turpitèr fugientibus, à Turcis cum multa & horrenda Chriſtianorum cæde facilè occupatum eſt. Feruntur eo bello ſupra viginti Chriſtianorum millia varijs caſibus interempta. Capta ſunt ab hoſtibus eximiæ elegantiæ muralia tormenta trigintaſex, minora autem, quæ cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, præter aliam pulueris tormentarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatûs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non ſanis conſilijs hoc bello vſus eſſet, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore confectus interijt. Paulò pòſt Solimannus maximis vſus itineribus in Pannoniam peruenit, adductosque ad ſe Chriſtianos captiuos circitèr octingentos, paucis demptis, crudelitèr trucidari iubet. Erat in ijs proceræ ſtaturæ Noricus miles, hunc in Germanorum contemptum iuſſit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdiſſimum ſpectaculum, virum fortiſſimum imbecilla nani manu per riſum & iocum crebris ictibus humi proſterni, & ægrè tandèm præ virium imbecillitate iugulari. Huiuſmodi ſpectaculo immaniſſimi Turcarum principes ſeſe ſuauitèr oblectabant. His ità geſtis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus non contemnenda mittit dona, perſuadetque reginæ, vt puerum in caſtra ipſius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus eſt verò puer ad Solimannū regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impoſitus, comitantibus pleriſque proceribus, quos à Solimanno diximus muneribus affectos. Vbì in tabernaculum Solimanni ventum eſt, ille quidem puerum humanitèr inſpicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos ſuos Selymum & Baiazetem, qui aderant, puerum complecti & amantèr exoſculari iubet: ſed interìm mira vafricie, dum Hungari proceres cum Baſſis prandent, immiſſis in vrbem cohortibus, Budam occupat, moxque ſinè tumultu ciues omnes, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasque iam in fidem recepti hoſpitio recipiunt. Nihil quidem illi ciuibus moleſtiæ attulerunt, diſciplinæ militaris ſeueri-

Peſtum Turcæ recipiunt.

Præda Turcarū ingens.

Fœdum ſpectaculum.

Puer regius venit in caſtra Turcæ.

Buda occupatur.

ſeueritate coërciti: ſed dubium non eſt, quin Budenſium animos ea inſperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox ſuberat, & eccè Solimannus puerum remittit in vrbem, ſed proceres apud ſe retinet. In ijs erat Georgius Varadinenſis antiſtes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa præcipuè confertur. Hos proceres non minimũ perturbatos Baſſæ, pauloantè blandi & affabiles, ſeuerè & impudentèr de rebus grauiſſimis examinare cœperunt. Porrò regina his omnibus valdè conſternata, ſupplices literas ſcribit Solimanno, quibus eum datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hungariæ, ſed cùm non idem Baſſæ ſentirent, Solimannus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in templo celebri diuæ Virginis, priùs à ſacerdotibus Turcis Mahometano ritu expiato, ſublatis ſcilicet aris & imaginibus diuinorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciunt plerique iſti noui Euangelici, vt non dubitemus Mahometis potiùs quàm Chriſti eos cultum & religionem inuehere) ſacrificat: indè reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tibiſcum in Lippam concedere, eiusque regionis dominio frui. páret regina non ſinè lachrymis & gemitu, tyranni perfidiam deteſtata, tormentis & armis omnibus omniquè commeatu relicto. ſic enim tyrannus voluit. Proceres quoquè cum ea profecti ſunt. Non omninò præter meritum hæc Reginę & proceribus illis acciderunt, qui ſæuiſſimos Chriſtiani nominis hoſtes non in Hũgariæ modò, ſed totius Reip. Chriſtianæ exitium acciuiſſent. Debebant ſtetiſſe pactis conuentis, quibus regi Chriſtianiſſimo Ferdinando regnum Pannoniæ optimo iure deberi non ignorabãt. Sed ô cæca dominandi libido, quò non plerunquè pręcipites agis miſeros mortales? Fortaſsìs autem regina non ſe difficilem præbuiſſet ad ineunda pacis cum Ferdinando conſilia, ſi non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adſpirantium ſententiæ & monita eam retardâſſent. Sic pium videtur ſentire de pijſſimi Sigiſmundi regis Poloniæ filia, præſertìm cùm illa non tam ſuis, quàm Procerum quorundam conſilijs duceretur. Vbì porrò Ferdinandus rex ſuorum ſtragem & Turcarum victoriam certis nuncijs cognouit, noua eaque inſignia Solimanno munera mittit, quibus animum eius ſibi conciliaret. Legati eius à Turcis hono-

Solimannus Budã ingreditur.

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

honorificè excepti ſunt,& poſtera die cum Baſſis pranſi, orizam & carnes veruecinas, nihilque prætereà ſibi eſculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia noſtræ gentis luxuriam proculdubiò ſeuerè caſtigat, cùm illi non tam gulæ deſiderio quàm naturæ neceſſitati ſatisfaciant: noſtrates verò tum ſe præclarè ſua putent inſtituiſſe conuiuia, ſi nullus ſit iritandæ gulæ ventriſque farciendi modus, ità vt veriſſimè dici de noſtris poſſit, plures crapula quàm gladio perire. Atque ſanè deteſtabilis ille apud pleroſque mos eſt conuiuia in multas horas protrahendi, cùm non animæ duntaxàt, ſed etiàm corpori admodùm ſit pernicioſus: ſed ſcilicet faciendum eſt, quod dici ſolet, Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt. Ea erant, poculum excelſum aureum, quali ſolent vti Germani locupletes, inſignibus ornatum gemmis, atque inſupèr admirabilis quædam machina argentea, quæ tum ſpatia horarum, tum errantium ſiderum motus, menſtruaſque ſolis ac lunæ coitiones exactiſſima ratione indicaret, intùs ſcilicet dentatis rotis certiſque ponderibus, admirabili momento, vel in multũ æuum minutiſſimas temporum menſuras diſpenſantibus. Illata eſt ea machina coram Solimanno duodecim ſeruorum humeris, quæ tum illius tum principum oculos & animos admiratione compleuit. Porrò cùm Legati peterent Hungariæ regnum Ferdinando beneficij nomine concedi, hoc biduo pòſt reſponſum tulerunt, vt ſi pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet, & prætereà quotannis ex Auſtria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantiſſimi tyranni ſuperbum & inſolens reſponſum, ſed aliud impetrari non potuit, nè induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæſar & Ferdinandus conſulerentur. Obitèr admonendus eſt Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur, ſingulos à binis purpuratis Baſſis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris cauſa, ad manûs dextræ oſculum perductos. Neq; enim ad Turcarum principem alitèr patet acceſſus, niſi priùs explorent, num ſub veſte arma lateant, atq; ità conſtrictis brachijs, etiamſi quiſpiam quicquam attentare auſus ſit, diſſimulanter impediatur. Atque interìm nihilo minùs aſſidẽti in toro adſunt ad manum Principi

Sæuum Turcæ reſponſum.

enſis

enſis incuruus, clypeus, claua ferrea, arcus & ſagittæ. Ità qui vult omnibus eſſe terrori, ſempèr in metu ſe eſſe ſignificat. Dimiſſi ſunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices veſtes & pecuniam dari iuſſit. Porrò mox miſit è ſuis, qui Auſtriam & Morauiam rapinis, incendijs & cædibus vaſtarent, quibus tamen magno impedimèto fuêre plenis imbribus inflati amnes. *Turca vaſtāt Germaniam.* Deniquè præficitur Budę cum imperio Hungarus quidam, qui ab ineūte ætate bello captus, Mahometanam ſuperſtitionem ſequebatur. Laſchus quoquè Legatus Ferdinandi è cuſtodia dimittitur, ſed paulò pòſt in Polonia decedit, & Solimannus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Tranſyluaniam quoquè magna ex parte in fidem conceſſiſſe. Fuit is illi nuncius gratiſſimus, licèt demùm permiſerit, vt Tranſyluani in pueri regis, cui ſuprà diximus Lippam regionem fuiſſe attributam, verba iurarent. Hodiè totum ferè Hungariæ regnū immanes illi barbari occupant, quod ſanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnū ſub Matthia Huniade lōgè florentiſſimū atq; potētiſſimū, & multis rebus fortitèr geſtis, rex ille nō modò Turcis, ſed & vicinis omnibus terrori fuit. *Matthias Huniades* Illo defuncto, ſub Vladislao, Caſimiri Poloniæ regis filio, Hungari regis eius benignitate & clementia abuſi, ac deindè ſub Ludouico iuuene, & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & faſtui ſeſe corrumpendos dedidêre. De procerum quorundam regni luxu & pompa quidam grauiſſimè in ſuis ſcriptis conqueruntur, cùm interìm regni limites neceſſarijs præſidijs deſtituti, ab hoſtibus Turcis vaſtarentur ac diriperentur. Hoc quidem mirum eſt, immò & cumprimìs miſerum, adeò incuriosum eſſe rerum ſuarum, & tam propinquo hoſte vſqueadeò ſupinum agere, & ſumma pericula habere neglectui. In ea ſanè tam crudelium hoſtium propinquitate non luxui & faſtui, ſed placando inprimìs Numini, moribus corrigendis, vitijs & flagitijs exterminandis, regno opportunis præſidijs muniendo ſtudendum fuit. Sed ô cæcas hominum mentes. Ecquid hodiè faciunt noſtri Germani? An verò illi ex Hungarorum periculo didicêre, ipſis quod ex vſu ſiet? Bonis viris id minimè videtur. *Germaniæ calamitas* Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei iram deſit, nō ſat habemus omnibus ſceleribus diffluere, ſed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quædam ſub verbi Dei

prætextu adoramus. Exiſtũt alij poſt alios, immò multi ſimul paſsìm prodeunt fanatici homines, qui prodigioſis damnatorum dogmatum commentis in mille ſectas Germaniam diſtrahunt, & tamen habent ſinguli ſuos ſectatores, qui illos haud ſecùs àc Chriſti Apoſtolos ſuſpiciant & ſequantur. Quis ergò dubitet, non aliud expectandum eſſe Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus ſit externus metuendus hoſtis, hac religionis & rerum omnium fœdiſſima confuſione, niſì Deus propicius nos reſpiciat, Germania pereat neceſsè eſt. De Hungariæ quidem regno, cùm illic, vt diximus, pompa, faſtu, inſolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixiſſe, nunquàm ſe vel vidiſſe vel audiuiſſe regnum vllum, quod maiore, atquè Hungaria, gaudio & tripudio perierit.

Hungarorũ luxus.

Porrò verò cùm illud opulentiſſimum regnum ademptum eſt Chriſtianis, non mediocrem feciſſe iacturam putandi ſunt. Hoc autem ſtultiſſimum fuit, quòd cùm ea eſſet in Hungaria vitiorum confuſio, rerumque deſperatio, tamen à Solimanno Turca, cùm is patri ſuo ſucceſſiſſet, non ſolùm pacem noluerunt petere, ſed etiàm Oratores eius captiuos detinuerunt. Ea enim iniuria laceſſitus Turca, Hungariam hoſtilitèr inuaſit, ac paulatìm eò progreſſus eſt, vt Germaniæ vicinior eſſe vix queat. Fuit anteà illud regnum Chriſtiani orbis vel maximum præſidium & propugnaculum, vt iam quotidianæ clades facilè teſtantur. Tum verò tantæ ſunt illius regni opes, vt non Hungari duntaxàt, quanquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, ſed reliqui etiàm Chriſtiani omnes pro illo conſeruando laborare debuerint, aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vſus ad hominum ſolatia & commoditates pertinet, illic deſideratur, & quæ eiuſdem generis apud alios habentur, illic præſtantiora proueniunt. Magna ibi àuri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia eſt, non aliundè importata, ſed ex ipſis terræ viſceribus eruta. Plumbi parùm habet, ſtanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & puriſſimum: nec deſunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiuſdem precij omnia, ſed nonnullis tamen locis eiuſmodi, quæ cum Cretico de dignitate certare poſſint. Frugum & fructuum copia eſt mirabilis. Feris & auibus ſic abundat, vt ruſticis venatiòne vel aucupio interdicere, valdè

Hungarorum inſolens temeritas.

Hũgariæ opes.

Vis aquarum.

valdè inſolens habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phaſianis, & id genus delicijs veſcantur. Pecus habet copioſiſſimum, vt Italiæ, Boëmiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obſeruatum ſit, vno anno in Germaniam, idque per ſolam viam Viennenſem, (cùm ſint plures aliæ viæ, per quas pecora inuehantur) ſupra octoginta millia boum acta eſſe. *Copia pecoris.* Deniquè vſqueadeò piſcium fertile eſt, vt ferè quàm minimo væneant, & propèmodùm gratìs dentur: quanquàm fieri poteſt, vt dira horum temporum calamitate illic quoquè rerum precia nonnihil creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quæ diximus, minor hodiè prouentus ſit, vt intra paucos ànnos alibì quoquè paſſìm videmus omnium rerum maximam extitiſſe caritatem: ſed id non tam regionis, quàm hominum, vitio tribuendum eſt. *Vbertas piſcium.* Apud Budam, quæ Hungariæ regia eſt, multæ ſunt aquæ calidæ, quas thermas vocamus, quarum aliæ regiæ, aliæ communes ſunt, lauandis hominum corporibus valdè opportunæ: aliæ verò, niſì refrigerentur, balneis non ſunt idoneę adeò enim feruent ex his quædam, vt in eas miſſum ouum, celerrimè elixetur. *Thermæ Budenſes.* Sed iuxta has fons eſt aquæ frigidæ, ità propinquus calidæ, vt in eodem veſtigio calida & frigida ſimul hauriri poſſit. Hæ, quas diximus, thermę apud Budam aliæ ſuperiores, aliæ inferiores dictæ ſunt, quòd aliæ ſupra, aliæ infra vrbem ſint. Turcæ hodiè (quippe qui mirificè lauacris & balneis ſtudent, & aquas præſertìm fluentes, ſummo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diē nō modò ob corporū, ſed etiàm animarū ſordes abluendas vtuntur) has thermas egregiè ornârunt, apud vtraſq; ceu cœnobijs quibuſdā extructis, in quibus Deruiſæ degunt, qui ferè apud illos ſunt tales, quales apud nos Monachi è mendicitate viuentes. *Turcæ crebrò lauant.* *Deruiſæ, Monachi Turcici.* Habent enim etiàm illi turpiſſimi Mahometis cultores ſuos Monachos, quemadmodùm & Ethnici ſuos philoſophos, & Indi Gymnoſophiſtas, quorum iſti Deruiſæ quædam videntur eſſe reliquiæ. Sæuiunt enim in corpus ſuum vel inuſtione ſtigmatum, vel nouaculę inciſione, vel vtroque modo. Ità habet ſatan etiàm ſuos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & ſuos martyres, ſicut hodieq; videmus multos hæreſeos nomine damnatos, alacres & iucūdos mortem excipere? Ex his Monachis cuidā ſacellū apud Bu-

dam extructum eſt, qui dum viueret, Numinis cuiuſdam loco à Turcis habitus, nunc defunctus & illo in loco conditus, religioſè ab illis miſeris colitur, cùm alioquì diuorum imagines ex templo omnibus eradant. Porrò Buda ipſa vix vlli totius Europæ vrbi ceſſerit, vel amœnitate ſitûs, vel cæli ſalubritate, vel fœcunditate ſoli, vel aliarum quarumlibet rerum vitæ degendæ conducibilium, aut etiàm ad ſplendorem & luxum pertinentium vbertate. Atque hoc tam omnibus rebus florentiſſimum regnum nulli magìs atquè Chriſtiani Chriſtianis eripuerunt, dum contra Chriſtianos Chriſtianorum iuratiſſimi hoſtes accerſuntur.

Budæ encomion.

Per hoc tempus, quo Turcę Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Franciſci legati, miſſi ad Turcarum principem, à Cæſareanis intercepti, in Pado flumine interficiuntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hiſpania exul, capitis pœna damnatus, putatur iure potuiſſe cædi, quòd ad hoſtes transfugiſſet, & omnibus Cæſaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs auſus fuerit in hoſtilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunquè ſit, ea cædes, licèt præfectus Cæſaris Alphonſus Vaſtius ſe planè inſciente factam crebrò teſtaretur, cruentiſſimo bello anſam dedit. Contigit tum ex Hiſpania venire Georgium Auſtriacum, Maximiliani Cæſaris filium nothum, Archiepiſcopum Valentinum. Is Lugduni in carcerem conijcitur, necis, quam diximus, vlciſcendæ cauſa.

Legati Gallorum caſi.

Georgius Auſtriacus capitur.

Hoc fermè tempore Franciſcus Antonij Lotharingiæ Ducis filius, Chriſtianam Chriſtierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id non valdè gratum fuit Gallorum regi, quòd Chriſtianam ex Cæſaris ſorore Iſabella, Chriſtierni regis coniuge, natam non eſſet neſcius. Venerũt per id ferè tempus in fœdus Gallicum Chriſtianus & Guſtauus Daniæ & Suediæ reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantque Caroli Cæſaris res iam planè deſperatæ videri, tot regibus in illum conſpirantibus, niſì pium principem ſibi defendendum ſumpſiſſet præpotens Deus, maximè cùm hoc ipſo anno non minimam clàdem in Africa accepiſſet, vtì iam dicemus.

Cæſare Carolo in Comitijs Ratiſponenſibus multùm temporis componendæ religionis cauſa fruſtrà conſumente, Turca (vt diximus) Pannoniam ſibi vendicat. Ea re comperta, Cæſar vt diuerſis bellis tyrannum

num diſtineret, in Africam expeditionem parat: quo tamen etiàm non mediocritèr eum pertrahebant Hiſpanorum querimoniæ, qui à Turcicis prædonibus, quos apud Algerium, ſiue Argieram Aſanaga Barbaruſſæ præfectus in Sardinia natus, ſed abiurato Chriſtianiſmo, Mahometanam ſuperſtitionèm complexus, fouebat, grauiſſima in Hiſpaniæ littoribus damna patiebantur. Multa tum in Cæſarem etiàm à quibuſdam proceribus ſcommata iactabantur, ſed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamen & ipſe Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonſus ob impendentem hyemem magnoperè ab Africana hac profectione eum deterrebant: verùm ille manſit in propoſito, easquè Pontifici ſui conſilij rationes expoſuit, vt eum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili ſtudio excipitur, præſertìm Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius viſendi deſiderio ardentibus, non niſì in atra penula & vili pileolo ſe ſpectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præſagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda eſt eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ ſaluti deeſſet. Crebrò ille dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxiſſe attinet, nisì vt hæc ſuprema officia iam in ruinam propendenti Reipub. qua poſſumus fide præſtemus? & certè optatius erit communi omnium expectationi, etiamſi ea re mors oppetenda ſit, ſatisfeciſſe, quàm turpi ignauia vitæ ſpatia extendiſſe. Quòd ſi verò conatus noſtros non par ſequetur effectus, habebit tamen ad omnem poſteritatem optima certè voluntas præclari ſtudij honeſtam famam. Hoc ſpatio, quo Lucæ ſunt, tèr Cæſar ad mutua colloquia Pontificem adijt, Pontifex Cæſarem ſemèl. Admiſſus eſt quoquè Franciſci regis legatus, qui Fregoſium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim conſtabat mortuos: palamquè Cæſar teſtatus eſt, quicquid illis accidiſſet, diſſimulato habitu nomen ſuum celantibus, id ſuo iniuſſu & ſe ignaro penitùs accidiſſe. Petebat Franciſcus rex pro filio ſuo Carolo Mediolanenſem principatum: ſed Cæſar ſuum

Cæſaris expeditio Africana.

Modeſtia Caroli Cæſaris.

Colloquia Pontificis & Cæſaris.

ius grauiſſima oratione explicabat, aitque Gallum cæco liuore corruptum, ſuæ inuidere fortunæ, multaque alia, quæ hîc referre nihil attinet. Deniquè in eo colloquio decretum eſt, vt quod Cæſar vehementèr optabat, Concilium in annum proximũ indiceretur. Cæſaris copiæ omnes, quas ad hoc bellum conſcripſerat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulò ſupra mille equites. Vbi ad Africam ventum eſt, Cæſar biduo expectauit Hiſpanos, magno quidem exploratæ propemodùm victoriæ & exercitûs ſui detrimento. Interìm mittit ad Aſanagam præfectum Algerij, vt vrbem dedat. Ille contemptìm reſpondet, licèt Cæſar multa liberalitèr polliceretur. Erat Aſanaga in Sardinia natus, & Chriſtiana religione initiatus, ſed eã, vt diximus, abiurârat. Hortabatur eum Cæſar, vt veri numinis cultum reciperet. Omnibus igitur ad vrbem oppugnandam egregiè comparatis, dum tormenta expectantur, eccè tibi repentè imber à prima ſtatim vigilia maximè gelidus & procelloſus tota nocte in exercitum continentèr effuſus, multùm illi moleſtiæ & detrimenti adfert, ſæuiſſimaque tempeſtas naues mirè iactat. Non deſunt illi opportunitati Turcæ equites & Mauri pedites, magnoque impetu in noſtros irruentes, non paucos trucidant, ſed mox à noſtris in fugam compelluntur. At rursùs Barbari in noſtros ſæuiunt, eosque vehementèr affligunt, quibus tum Cæſar ipſe, in tanta rerum difficultate prorsùs imperterritus, cum Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immaniſſima tempeſtas, multæq; naues ſub militum adſpectu colliſæ & confractæ mergerentur, adeò vt de neceſſario commeatu non immeritò timor omnes inuaderet, Cæſar incredibili conſtantia & ſerena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentiæ, nullum humanitatis officium prætermittens, caſtris conſtitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incurſus, iubet vt defeſſi duces ſedent quieti: conſolatur ſaucios milites, & in ea tabernacula, quæ contra vim ventorum pertinacitèr ſubſtiterant, referri ac foueri curat, ſibijpſi interìm loricato & madefacto minimè parcens. Deſiderauit eo die ab hoſtibus cæſos milites circiter trecentos. Aliquot etiàm nautæ cum multis æneis tormentis merſi periêrũt. Iam alimenta deficiebant, coactusque eſt Cæſar mactatis equis exercitum ſuſtentare. Hoc autem in illo prin-

Copiæ Cæſaris.

Tempeſtas ſæua.

Naues eliſæ.

Cæſaris conſtantia & pietas.

principe obſeruatu dignum eſt, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur, non eſt impatientiæ agitatus ſtimulis, nec ſtultum aliquid contra Dominum locutus eſt, ſed eum potiùs placare ſtuduit pura peccatorum confeſſione, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ perceptione, ad hæc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocans: cumque & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari poſſe videretur, non conquieſcentibus ventorum iris, militem in naues ſe recipere iuſſit, dicens, ſe mâlle vnum Chriſtianum ſeruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnoſque occídere. Hoc idem ſatìs tum quoquè declarauit, cùm iuſſit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus ſupereſſet militi reducendo. Multæ enim naues periërant, nec poterant vel anguſtè capere militem eæ quæ ſupererant. Mâluit autem pius princeps equos perire, quàm milites, licèt illa nobilium equorum iactura vehementiſſimè perſtringeret dominorum animos. Poſt omnia demùm maris ſuperata diſcrimina, licèt rursùs oborta tempeſtate, multi in ipſo reditu periërint, & publica ſparſerit fama, Cæſarem vndis abſorptum interijſſe, milites paſsìm incolumitati reſtituti, canebant: Alibì Carolus agmina, Algerij ſeſe, & aëra, & maria vicit. Nihil enim tantæ clades infractum illius principis animum è ſuo ſtatu dimouerunt: quanquàm non omninò temeritate quadam caruiſſe videtur, quòd vſqueadeò alieno tempore importuoſum Africæ littus tentare voluit, præſertìm multis id diſſuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudandus eſt, licèt parùm ex ſententia ſucceſſerit.

Iob 1.

Exemplũ memorabile.

Fortitudo animi in Cæſare.

In Anglia hoc tempore iuſſu regis Henrici capitali ſupplicio affecta eſt Margarita Sarisbirienſis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadendum ſupplicium contulit neque generis antiqua claritudo, neque totius vitæ ſpectata integritas, neque ætas exacta, quippe quæ iam annum ætatis ſeptuageſimum exceſſiſſet.

Margarita Sarisbirienſis trucidatur.

Circa hoc ferè tempus exceſſit è viuis Nũburgenſis epiſcopus. In eius locũ Canonici delegerunt Iuliũ Pflugium, virũ & generis nobilitate & ſpectata eruditione conſpicuum. Sed huic electioni ſe oppoſuit Saxoniæ Elector, aitq; eam abſq; ſuo cõſenſu fieri non potuiſſe: repellebatur aũt proptereà Pflugius, ꝙ Luteri euãgelio

aduerſaretur. Porrò ab Electore in locum eius intruſus eſt Nicolaus Ambſdorffius, inſignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòſt expulit Carolus Cæſar, reſtituto Pflugio. Et vt magis etiàm miretur Lector, Ambſdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apoſtata vilis, hoſtis Pontificis, ipſe ſibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate prӕditus, creat epiſcopos.

ANNO 1542. recruduit bellum calamitoſiſſimum inter Carolum Cæſarem & Franciſcum Galliæ regem. Cæſar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occaſio belli gerendi. Erant tum res Chriſtianorum valdè afflictę, Turcis in Hungaria graſſantibus, & Germaniæ dira quæq; minitantibus, hæreſibus quoquè mirũ in modum ſerpentibus, & in varias formas abeũtibus: at nihilo minùs Galli Mediolanũ ſibi modis omnibus repetendum cenſebant. Itaq; multis locis exercitu quintuplici Cæſaris ditiones ſibi inuadendas ſumunt. Actũ videbatur de Cæſare: ſed ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Magnum præſidium contra aduerſa omnia eſt pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure ſibi deberi putabat, iusq; ſuũ minimè ſibi negligendũ ratus, arma corripuit. Huc acceſſit cædes Fregoſij & Rinconis, quam vlciſci voluit. Annam Momarantium magiſtrum equitũ, quem Coneſtablium Galli vocant, fertur eo nomine à ſua gratia & functionis ſuæ adminiſtratione amouiſſe, quòd illi induciarum cum Cæſare paciſcendarum parùm commodus author fuiſſet. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios ſuos cum inſtructis copijs mittit in Cæſaris fines, Henricum in citeriorem Hiſpaniam, Carolum in Lucemburgenſem regionem. Henricus quidem ad Pyrenæos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet: Verùm eius conatus Hiſpanorum ducum vigilantia facilè eluſit. Sunt qui putent id oppidum non difficultèr expugnari potuiſſe, ſi Henricus maiori celeritate fuiſſet vſus. Tandem re infecta retrò abijt ad patrem ſuum. Carolus verò, maximæ ſpei adoleſcens, in expugnandis aliquot Lucemburgenſis principatûs oppidis proſperos inprimìs ſucceſſus habuit, ſed ità tamẽ, vt paulò poſt eius diſceſſum Cæſaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extor-

Galli inuadunt ditiones Cæſaris.

Rom. 8.

Henricus regis Gallorum filius.

Carolus Franciſci filius.

extorſerit, vno dempto Iudio, quod mirificè communitum, Gallis per id tēpus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirādæ vetuſtatis & ſtructuræ eximiæ incendunt & euertunt: itemq; alias aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ædificiorum magnificentia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidū, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditùs diruunt. Lucemburgo ſex millium Germanorum præſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemontio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibì quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langęo, hoſtiles declarant animos. Verùm hac in reconſilium regis minimè probatur, qui ſuum militem in tot partes diſtraxerit parùm feliciter, vtì rei probauit euentus.

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cæſarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniam, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicæ rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millibus peditum & equitum coactis, cùm iam in Germania inferiori bellum nemo ſuſpicaretur, propterea quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendisque paſsìm incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè oppulentiſſimum Europæ emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia inſigne oppidum, dolo in poteſtatem redigeret. Verùm ille quoq; exercitus, præterquàm quòd miſeros & innoxios agricolas incenſis pagis innumeris ad ſummam inopiam redegit, nihil laude dignum geſſit, & tandèm Aureliano principi Carolo ſe in Lucemburgenſi ditione coniunxit. Hæc ſæua Belgicæ vaſtationis procella eô fuit calamitoſior, quòd nullum eſſet bellum indictum, & planè imparati obruerētur. O ſi ſcirent Principes, quàm immanitèr peccent in Deum, dum ità crudelitèr ſæuiunt in turbam innoxiam, & rapinis atque incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella ſuſciperent. Dum enim miſeri ſic opprimūtur, clamant haud dubiò in cælum, nec Deus deſpicit miſerorum gemitus.

Gallo militāt Germani.

Belgij deuaſtatio.

Hoc anno bini ſunt Principum conuentus habiti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum eſt de expeditione contra Turcas in Pannonia.

Conuētus bini Principum.

Decreta ſunt ſubſidia ex tota Germania, quibus præeſſet Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: ſed oleum & opera periit, manſitq; Peſtum & Buda, vt priùs, in Turcæ poteſtate: quin & de exercitu, qui fuit ampliſſimus, multa millia morbi contagione periêre. Miſerat eò Paulus Pōtifex ad tria millia peditum, qui hoc bello ſtrenuam nauârunt operam. Hoc tèmpore Luterus libellum edidit de precibus cōtra Turcas, ſiue Concionem caſtrenſem vel militarem, planè contrariā aliis quibuſdam ſcriptis ſuis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, ſed homo verſutus de induſtria id omittit, quòd Zuinglium Luterus medium inter Anabaptiſtas & Thómam Monetarium, ruſticæ ſeditionis in Germania authorem, collocat, cauſamque ferè omnem Turcicæ ſæuitiæ in Zuinglianos cōfert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precationem cōtra Turcas, in qua Romanum Pontificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à ſe & Zuinglianis depellerēt: verùm illi priuatis ſeſe ad amicos eos literis excuſâſſe contenti, à publico bello abſtinēdum cenſebant. Quòd Sleidanus Luteri exitioſa ſcripta tam prolixè non vno loco recitat, omiſſis tamen quæ ipſorū cauſam lædant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegendis & transferendis eius blaſphemijs ponere non dubitaret. Vult ſcilicèt vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpātur. Hæc illi cauſa eſt tot chartas Luteri paradoxis ad nauſeam vſque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij ſcilicèt mentionem? Quia vidit impoſtor eam deſtruere aut certè prægrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirùm eſt hiſtoriam bona fide texere, & rem Euangelicam ſinè fraude prodere.

Luteri inſolentia. Pſal. 108

Tempeſtas infeſta militi.

Exercitus Cæſaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgenſis, cùm in Galliam irrueret, grauiſſima aëris intemperies tāta rabiei pertinacia illis ſeſe obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti ſint. Itaque Galliæ vaſtandæ conſilium in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuerſi, Iuliacenſem regionem populabundi inuadunt, bellumque latiſſimè circunferētes, Duram, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraq; alia oppida & arces ſubigunt, impoſito

Iuliacenſis regio vaſtatur.

poſito præſidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data ſunt miſeris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacenſis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manſerunt tamen Hinsbergi non pauci, itemq; Suſteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, deſtructis muris, ad tutiora ſe loca contulerũt. Circa Nouembris initia magnam cõmeatûs copiam in Hinsbergum Brabanti important, idem facturi apud Duram, nisì eos principis Iuliacenſis copiæ deterruiſſent: Vbì ſe in tutiora recipiunt, hoſtilis exercitus abeuntes inſequitur: atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, eademque aliquot hìncindè cæſis dirimitur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præſidij cauſa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demũ extremo Decembri Duram Cæſareanis extorquet, rebus tamen & corporibus ſaluis. Deditione enim recepit. *Dura occupatur.*

Henricus Angliæ rex Catharinam Hauardam, quam, Principis Cliuenſis ſorore repudiata, ſibi coniugem adſciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilibus perpetrâſſet, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, ſexto matrimonio ſibi copulat. *Sextũ Angli matrimonium.*

Hac æſtate innumera ingentium locuſtarum turba Italiam citeriorẽ, & in Germania Sileſiam, Miſniamq; multa clade affecit. Habebãt digiti longitudinem, turgida capita, ventres obeſos & ſanie refertos. Itaque extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperunt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, aliæque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint. *Locuſtæ immanes.*

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra marique feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monſtroſorum infantum, & pecuinorum fœtuum diuerſis in locis.

Indictum eſt hoc anno à Paulo I I I. Cõcilium Tridenti.

Saxoniæ elector & Lantgrauius Haſſiæ cum fœderis Smalcaldici ſocijs Henricum Brunſuicenſem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicẽ, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntque ad *Dux Brũſuicen. debellatur.*

Cæſa-

Cæſarem fugere in Hiſpaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: ſed illi cauſas belli explicant, ſeque rectè feciſſe confirmant. Metus erat, nè inteſtinum hac occaſione in Germania bellum exiſteret, quo nihil potuiſſet accidere calamitoſius, noſtris præſertìm in Hungaria cum Turcis parùm felicitèr dìmicantibus, in ſummam Germanici nominis ignominiam. Nam cùm eſſet copioſiſſimus & potentiſſimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum eſt, hoſtibus Turcis effusè ridentibus Germanorum militum ſocordiam, nec dubiam ſpem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupāda concipientibus. Nunquàm autem tot clades, totque probra ex illis ſpurciſſimis mancipijs Germania accepiſſet, ſi non religionis diſſenſio animorū quoq; concordiam & mutuam beneuolentiam abrupiſſet.

Tigurini vertunt Biblia.

ANNO 1543. Tigurinæ Eccleſiæ miniſtri, non contenti verſione Luteri, nouam Bibliorum translationem edunt. Exemplum eius typographus Chriſtophorus Froſchouerus mittit Lutero, maximam ſcilicèt à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? concoqueréne potuit tantam contumeliam, vt noua verſione eius interpretatio haud obſcurè taxaretur? Scribit Froſchouero, nè quicquam deincèps ei mittat, quod à Tigurinis miniſtris profectum ſit: Se nihil cum illis commercij habere, libros eorum nec recipere nec legere velle: Nam Eccleſias Dei cum eis communicare non poſſe: Multos quidem illos ferre labores, ſed fruſtrà: quandò & ipſi iam damnati ſint, & alios quoquè homines miſeros ſecum trahant in Tartara. Se itaque damnationis & blaſphemiæ illorum nolle eſſe participem: ſed quoàd vixerit, eos & precibus & libris oppugnare conſtituiſſe, &c. Si non ſat habent Zuingliani, à Romano Pontifice eſſe damnatos, ſaltèm nè contemnant damnationem Papæ Saxonici, qui Euāgelium ſe primum iactat inuexiſſe in Germaniam. Verùm quatenùs quidem Luterus ſæuit in Romanum Pontificem & veterem religionem, hactenùs eſt Euangeliſta Chriſti, tertius Elias, & neſcio quid non: Vbì autem Zuinglianos quoquè perſtringit, iam non Chriſti ſpiritus, ſed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo ſcribunt: quaſi verò contumelia ſit, iam olìm in Berengario damnatæ hæreſis excitatores proſcindere: porrò faci-

Luterus proſcribit Tigurinos

facinus apoſtolicum, inuehi in ſummum Pontificem, & Eccleſiæ Catholicæ, velint nolint hæretici, Paſtorem, cui in Petro dictum eſt, Paſce oues meas. Et quarè tandèm non vident homines, quàm abſurdos habeant magiſtros, qui cùm in Papiſtis, vt ipſi vocant, hoc vel maximè damnent, quòd non verbo Dei, ſed humanis conſtitutionibus nitantur, quod tamen ipſi turpitèr mentiuntur, tamen ſe inuicèm ferre nō volunt, licèt vtrinquè nihil nisì purum Euangelion crepent? Hìc quoquè altum eſt apud Sleidanum ſilētium de Luteri iſta reſponſione ad Froſchouerum, qua tam atrocitèr damnat Tigurinos. Sic nimirùm expediebat cauſæ, quā defendendam ſuſceperat Sleidanus. Sed vbì interim fides hiſtorici, quam ipſe de ſe pollicetur? O quàm multa eſſent in illo homine annotanda, ſi tempus & inſtitutum pateretur. Legant ſanè Sleidanum, qui bonas horas peſſimè collocatas volunt: viri cordati, ſat ſcio, hominis impudentiam & vafriciem deteſtabuntur. *Ioh. 21.*

Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuiſſe viderentur, opera Zuinglij colligunt: Germanicè ab illo ſcripta, ab eius genero Rudulpho Gualtero Latinè trāſferri curant, tantumque theſaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes ſcire poſſint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus præfixa eſt ꝓ Zuinglio eiuſdem Gualteri Apologia ad Catholicam Eccleſiam, (ſic enim vocant ſuam ſynagogam) in qua inter cætera aduerſariorū obiectionibus & criminationibus reſpondet. Væ tibi Lutere. Eam quidem operum Zuinglij editionem Luterani permoleſtè ferebant, vt ſcribit Zuinglianus quidam. *Zuinglij opera eduntur magno dolore Luteranorum.*

Huius anni menſe Ianuario, dum Carolus Cęſar eſt in Hiſpanijs, Comitia Noribergæ habētur. Mortuus eſt illic Chriſtophorus Epiſcopus Auguſtanus, Cæſaris in eo conuentu legatus, habuitque ſucceſſorem Ottonem Truccesium, poſteà Romanæ Eccleſiæ ampliſſimum Cardinalem, multis corporis & animi dotibus valdè inſignem. In his Comitijs Proteſtantes ſe purgant apud Ferdinandum & Cæſaris legatos de profligato Brunſuicenſi principe, aiunt rectè atque ordinè ſe feciſſe: petunt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōſtitui, & quædam alia: adduntque, nisì ſic fiat, quemadmodùm ipſi petunt, non poſſe ſe de bello Turcico quicquam ſtatuere. Henricus Princeps ad Cameram accuſârat Proteſtantes, ſed illi Cameræ iudices prorsùs reſpuebāt. Reſpondit *Comitia Noribergæ.* *Proteſtātes ſuam cauſam tuentur.*

dit illis Ferdinandus & Cęſaris legati, iam indictum eſſe concilium, Cæſarem aduentare, indicta cauſa non poſſe amoueri iudices Cameræ, Henrico principi ſua repetenti non poſſe ius denegari, & pleraq; alia. Verùm Proteſtantes aiunt ſe Cõcilium non approbare, &c. Interim nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibuſdam rebus, cui decreto Proteſtantes ſe minimè cõſentire profitẽtur. Quis non videat, quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint, nisi Deus nobis peperciſſet? Has animorum offenſiones & diſſenſiones peperit nobis Luteri Euangelion, cuius protaſin longè triſtiſſimam iampridèm vidimus, cataſtrophen verò longè turbulentiorem expectamus. Turca demùm vel Moſcouita docebit nos recta ſapere.

Cõcilium ſuſpenditur. Miſit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Põtifex ad Concilium Tridentinum, ſed feruente bello inter Cæſarem & Gallum, in aliud tempus prorogatum eſt. Quæ enim poterat ſpes eſſe Synodi peragendæ, dum inter ſe infeſtis ſignis concurrerẽt præcipui orbis Chriſtiani reges?

Obitus Eccij & Pighij. Mortui ſunt eodẽ anno intra vnius menſis ſpatium duo clariſſimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictiſſimi Catholicæ doctrinæ propugnatores. Eccium acerbè perſtringunt Euangelici: ſed ſi omnes ſuos grammaticos theologos in vnum conflent, vix Eccio parem efficient. Dictio eius non admodùm elegans eſt, ſed ſolidè doctum fuiſſe res ipſa loquitur: nec Græcę & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenaciſſima plurimùm illi cõtulit, & præterquàm quòd veteres Patres ſtudiosè legit, etiàm in ſcholaſticis diligentèr verſatus eſt. Horum temporum ſcioli pleriq; ſcholaſticos ſcriptores ob ſermonis barbariẽ planè contemnunt, ipſi vel hoc ſolo nomine meritò contemnendi: quaſi eruditio à verborum phaleris, & non ab ipſa potiùs rerũ cognitione petenda ſit. Multi hodiè verſantur in veterum Patrum lectione, contemptis ſcholaſticis: ſed quãtùm illi in ſolida Theologia proficiãt, res ipſa declarat. Nec immeritò noſtri Euangelici Scholaſticos oderunt, cùm nõ ignorent ab illis affatìm tela ſuppeditari, quibus ipſi conficiãtur. Quòd enim quæſtionibus ſua ferè tractant, ingeniorum exercitãdorum cauſa id faciunt, vt poſſint in promptu habere argumenta, quibus hæreticorum commenta elidantur.

Scholaſtici Doctores minimè contemnendi.

Fran-

Franciſcus Galloru͂ rex ſcribit literas ad ſummum Pontifice͂, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cæſarem, iamque animo totus in bellum inclinatus, ſuis extraordinarium imperat ſtipendium quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur, Landreſium capit, mirificè communit, & Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit. *Gallus perſtringit Cæſarem.*

Per hoc ferè tempus Hermannus Princeps Elector & Archiepiſcopus Colonienſis, à quibuſdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bonnam accerſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationem eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis, ſed parùm doctus. Itaque non mirum eſt, potuiſſe eum Buceranis fallacijs facilè circu͂ſcribi. Bucerus, vbi Bonnam venit, iubente Epiſcopo, co͂cionatur ad populum. Ea res non parùm offendit reuerendum & illuſtre maioris ædis Capitulum, Clerum omnem, & totam Vniuerſitatem Colonienſem. Hortantur igitur Epiſcopum, vt deſertorem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos co͂cionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere id ipſis inconſultis ex canonum præſcripto facere, nec ea in re vti opera votifragoru͂ monachorum. Bucerus in ſuì defenſionem ſcriptum edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mendacijs & atrocibus in catholicos calumnijs ſcatentem, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi co͂trario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, quibuſdam eum inſtigantibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit: nec ille ſolus venit, ſed præter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinæ plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda conficitur, præcipuo architecto Bucero. Hunc librum Epiſcopus mittit Clero ſummæ ædis Colonien̄, vt ſi poſſint, vera ratione confutent: ſin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœceſis ſuæ conuentu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformationem executioni daturum. Scriptum eſt igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc peſtilentem reformationem, & primarij Cleri nomine miſſum eſt Epiſcopo cum demiſſis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum

Elector Colonien̄ſ. res nouas molitur.

Bucerus concionatur Bon̄æ.

Melanchthon cu͂ alijs venit ad Epiſcopum.

Antididagma.

librum nulla ratione admittendum perlegiſſet, etiàm Antididagma ſuum vti nè legere grauaretur. Porrò legitimam Reformationem non modò non recuſare, ſed cumprimìs etiàm cupere ſe ſcripſerunt. Ad extremum orant, vt concionatores illos minimè probatos à ſe dimittat. Hiſtoriam hanc Sleidanus longè alitèr narrat, quàm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cæſare in Comitijs Ratiſponēſibus iniunctum epiſcopis, vt in ſuis quiſque finibus piam emendationem inſtituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluiſſe minùs Legatum & Cæſarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerſeretur. Tum addit nō fuiſſe apud Colonienſes, quos Epiſcopus populo rectè præficeret. O ſycophantam: non erat tam inops bonorum virorum Colonienſis diœceſis, vt Bucero apoſtata haberet opùs. Non ſemèl etiàm clariſſimum virum Iohannem Gropperum in ſuſpicionem hæreſeos vocat, tāquàm is Bucerum plurimi fecerit, & ſempèr magnopere commendârit. Sed hanc calumniam ille inſignis vir, edito ad Imperatorem Carolum V. libro, à ſe depulit, atque alibì etiàm teſtatur Sleidanum, quem vocat infidum rerum Imperij exploratorem, in ſua mendacijs referta hiſtoria falsò hæc ipſi affingere, & Bucerū ipſo & bonis omnibus non modò inſcientibus, ſed etiàm inuitis, in Colonienſem diœceſim irrepſiſſe, diſertisque verbis eodem loco Bucerum vocat hominem deploratę memoriæ. Nec ſanè impunè tuliſſet Sleidanus eam iniuriam, nisì priùs è medio fuiſſet ſublatus, quàm Gropperus ità vt inſtituerat, ſcripto eum refellere poſſet. Sūt & alia Sleidani commenta, ſed longum eſt omnia referre. Hoc tamen addendum eſt, D. Gropperum, cùm reuerſus eſſet ex colloquio Ratiſponenſi, cuius paulò ſuperiùs meminimus, percurriſſe ſcripta Buceri, & vt hominis exploraret conſtantiam, contuliſſe ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant conciliati: tum verò innumera offendiſſe non mediocritèr diſcrepātia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniq; annotâſſe fœdiſſimas quaſdam illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blaſphemias, quibus & Manichæum ſuperâſſet. Si quis hęc exactiùs nôſſe volet, legat ea quæ ſcripſit doctiſſimus vir Euerhardus Billicus in defenſionē Iudicij vniuerſitatis & Cleri Colonieñ aduersùs calumnias Melanchthonis, Buceri &c. vbì hæc inſeruit. Indè iam videre licet, quid de Bucero

Sleidani vanitas.

In opere de Eucharistia, Articulo 4. cap. 14.

cero ſenſerit Gropperus, & quàm candidè de Groppero ſcripſerit Sleidanus. Ità non poſſunt iſti ſuum Euangelium propagare in orbem, niſì impudentèr identidem mentiantur? Debebat meminiſſe infidus ille hiſtoricus, ſi in alijs nonnullis rebus, quarum notitiam pauciſſimi haberent, falsò narrandis impunè mētiri poſſet, tamen ea in re, quæ & libris palàm editis, & multorum etiamnùm ſuperſtitum teſtimonijs eſſet compertiſſima, mala fide narranda, non niſi turpiſſimè & impudentiſſimè eum mentiri potuiſſe. Ecquis verò illi in arcanis referendis fidem commodet, quem in manifeſtis non pudet eſſe vanum? Hæc dicta ſint propter eos, qui tantum tribuūt Sleidano. Quòd verò Epiſcopus Hermannus tanti fecit Bucerum, non minima ex parte eius inſcitię tribuendum eſt, qui non ſatìs calleret, quantoperè ſacri Canones, vetuſtiſſima Concilia, & ſanctiſſimi Patres, ſanctarum vtiquè ſcripturarū authoritate ſubnixi, quæ iubent vota reddi, damnant Apoſtatas monachos, præſertìm ſi illi etiàm inceſtis nuptijs ſe contaminent. Bucerus verò non vnis contentus nuptijs, etiàm tertijs ſe polluit, licèt monachus & presbyter eſſet, contra datam Deo fidē, contra Canones & Concilia omnia, contra morem gentiū omnium è religione Chriſtianarum. Et tamen hunc virum non dubitant quidam vocare pacis & pietatis ſtudioſum. Væ qui dicitis bonū, malum: & malum, bonum: *Num. 30. Deut 12. & 23. Pſal. 75. Eccés 5. Eſai. 5.*

Intereà Carolus Cæſar ex Hiſpanijs nauigaturus in Italiam, Philippum filium, ſextumdecimum ætatis agentem annum, Hiſpaniæ regem pronunciat, eique totius regni ciuitates per legatos ſacramentum dicunt. Conferuntur Cæſari in bellum ituro ſupra quadraginta myriades aureorum nummûm: rex quoquè Luſitaniæ Iohannes grandi pecunia pium principem iuuat. Iam non immeritò ſummus Orientis belli metus Europam inuaſerat, nè eius occaſione Solimannus Turca totum Occidentem ſibi ſubiugaret: quod quidem facile illi fuiſſet, niſì Deus clemens & pius eum à noſtris ceruicibus auertiſſet. Et certè locuſtæ illæ, quæ ab Oriente per Illyricum ſtupendis agminibus in Italiam conuolârant, maximaque paſsìm in agris, ſegetibus, pratis, arboribus, folijs omnibus ocyſſimè deuoratis, damna dederant, Turcarum aduentum portendere viſa ſunt: neque id prorsùs temerè, vt ex ijs quæ paulò pòſt dicemus, apparebit. *Philippus declaratur Hiſpaniæ rex.*

Paulus 3. it ad Cæſarem. Cæſare in Italiã aduentante, Paulus Pontifex multa iam ætate grauis, ſe dat itineri, ſpe componendæ pacis cum Cæſare collocuturus. Cæſar Genuæ in Aurianis ædibus ſplendidiſſimo ornatu excipitur, & viſus eſt paulò aſperior, propterea quòd Pōtifex nulla ei in Gallum ſubſidia dediſſet, vixque impetrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui ſe parentis ſuſtinere perſonam non ignoraret, ità ſe geſſit medium, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cæſar nimiùm laceſſitus tot ditionum ſuarum rapinis, incendijs, euaſtationibus ac direptionibus, de pace nihil audire ſuſtinuit, nec voluit colloquijs nihil tamen effecturis tempus terere, vt maturè bellum ſuſceptum contra Cliuenſem principem conficere poſſet. Paſſus eſt tamen ſe in colloquium nedùm Pontificis, ſed etiàm ampliſſimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbì ſanè Pontifex id vel maximè conatus eſt à Cæſare impetrare, vt pace cum Gallo compoſita, in Turcam arma conuerteret. Idem conati ſunt Cardinales, ſed Cæſar multis de cauſis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentiſſimum principem, quæ non vno loco hoſtes in eum machinati eſſent, idque eo tempore, quo contra acerrimos Chriſtianæ religionis hoſtes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam feciſſet apud Argieram. *Colloquium Pontificis cũ Cæſare.*

Claßis Turcica. Dum hæc geruntur, Hariadenus Barbaruſſa iuſſu Solimanni Turcarum Principis, cum centum & decem triremibus, biremibus quadraginta, ad Meſſanæ fretum peruenit, Rhegium occupat, abductis indè in miſeram ſeruitutem ſeptuaginta circitèr Hiſpanis militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Poſteà Oſtiam venit, vſqueadeò Romanis trepidantibus, vt vrbem planè deſerturi viderentur. Triduo illic hæſit Barbaruſſa propter aquationem longè optimam, poſteà Maſſiliam rectà contendit. Indè claſſem ad Niceam Prouinciæ admouet, vrbem grauitèr oppugnat & capit, eamq; milites Turcæ diripiũt, & incendijs deformant, multamq; indè atque ex Italia Chriſtianorum hominum vtriuſq; ſexûs prędam abducũt in tetram captiuitatem. Feruntur fuiſſe circitèr 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo ſacratæ 200. Reliqua præda penè ſexcentis ducatorum millibus æſtimata dicitur. Barbaruſſa Turcæ gratificaturus, & homines & reliqua omnia quatuor magnis *Nicea oppugnatur.* *Præda ingens.*

magnis nauibus impoſita, adiuncta alia naui præſidiaria, Solimanno tranſmittit. Intereà Garſias viceregis Neapolitani filius, claſſe ſua Iohāniticę ſociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri relata prędа. Dum autem Siciliam versùs nauigat, obuias habet Barbaruſſæ, quas diximus, naues cum prędа hominum & aliarũ rerũ. Sentiens verò hoſtiles eſſe, irruit in eas, & omnes Meſſanam perducit, non ſinè maximo Dei beneficio, quo è ſæuiſſimorum barbarorũ manibus miſeros illos extorſit, quos non dubium eſt incredibilem animi mœrorem ab inſperato in ſummum gaudium commutâſſe.

Præda Turcis eripitur.

Nè quid verò ad ſummam calamitatem Chriſtianis deeſſet, dum Barbaruſſa mare infeſtum habet, Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam vaſtat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenſes in præſidio erant ducenti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diù fortiſſimè reſtitiſſent, tandèm compulſi ſunt ſe victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad vnum omnes interficiuntur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infelicitèr tentata, noſtris fortitèr reſiſtentibus, tandèm deditione occupat, opera pręſertìm transfugæ cuiuſdam ſenis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnanda eſſet, ſceleratiſſimè detexit. Captam eam vrbem Solimannus mox admirabili ſtructura & opere ità communiuit, vt Chriſtianis eius recuperandæ ſpes omnes prorsùs præcidiſſe videatur. Mox Tattam oppidum, pręſidiarijs ſeſe dedentibus, in poteſtatem redactum funditùs euertit. Ottomanni enim, veteri inſtituto, raris, ſed validis, præſidijs partas bello prouincias tueri ſolent. Pòſt cum toto exercitu Albam petit, quæ proptereà Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronentur, ac eodem in templo priſcorum regum ſepulcra viſantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobiliſſimæ vrbes ſunt Buda, Strigonium, & Alba, quę paribus ferè interuallis inter ſe diſtantes, trianguli figuram efficiunt. Eſt Alba cumprimìs munita, nec deerant vrbi tuendę ſtrenui milites: conſilium rebus adminiſtrandis idoneum defuiſſe videtur. Solimannus vrbem latè complexus, ſpectantes noſtros admirabili atque ſtupenda caſtrorum ſpecie conterruit, adeò vt quingenti Vſarones equites ex vrbe diſceſſerint, magno noſtrorum incommodo. Vbì ad oppugnationem ventum eſt, breuì eò Albani ciues adducti ſunt, vt maturè dedendam vrbem deli-

Hungariam populantur Turcæ.

Strigonium occupant.

Alba regalis vndè dicta.

berârint. Itaq; eo quoquè inſigni oppido immanis Barbarus potítus eſt, totiq; demùm Pānoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præeſſe voluit, qui locis illis, quæ etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur, crebris excurſionibus magnas ſæpè clades attulit.

Porrò dum hæc in Pannonia geruntur, Cęſar Carolus ex Italia in Germaniam abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impoſiti à Brabantis milites, ſumma annonæ penuria laborare cœperunt. Rem igitur per literas Brabantis indicant. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Moſam tranſmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerendo neceſſaria in oppidum important. Vbi id Principis Cliuenſis copiæ reſciſcunt, ad eos cōtendunt, oblataque mirabili opportunitate, quòd Brabantis venti, pluuiæ & grandines eximprouisò ſe obijcerent, nō dubitant pauci cum multis cōfligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæſo & in fugam verſo Brabātorum peditatu, victoria ad Cliuenſis Principis militem inclinaret. Lauta illic & ſuprà quàm dici queat, magni precij præda capta eſt, multa tormenta egregia, & pleraque alia.

Hinsbergo alimēta inuehuntur.

Præda multa.

Hac victoria elati Cliuēſes, ditionem Limburgenſem populabundi inuadunt, prædas ſtrenuè agunt, pagum Herl adeunt, eius cœmeteriū egregiè munitum, quo incolæ confugerant, obſident: ſed incolis impigrè dimicantibus, re infecta, non ſinè damno abſcedere coguntur, vtì etiàm aliâs non ſemèl ab eodem loco.

Cœmeterium munitiß.

Appetente meſſe, quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis eſſent infeſtiſſimi, à Cliuenſibus obſidetur oppidum, & admotis tormentis muri validis ictibus ſternuntur. At qui intùs erant, nihil exterriti, aggeres inſtituunt, & ſe hoſtibus fortitèr opponunt. Octaua obſidionis hebdomade Brabanti inſtaurato exercitu rursùs Moſam traijciunt, ſenſimq; hoſtibus propinquantes, nunc accedendo, nunc cedendo ab oppido hoſtem in campum eliciunt: dumque vtriq; ex aduerſo conſiſtunt, & leuibus prælijs crebrò ſe laceſſunt, diuerſo itinere currus Brabantici, annona & alijs rebus neceſſarijs onuſti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iuſta omninò pugna inſtare videbatur, dum eccè Cliuenſes præfectorum iuſſu ſensìm retrocedunt, moxque in fœdam dilapſi fugam, Brabantis inſequendi & fugiētium terga cędendi occaſionem offerunt. Ex ea fuga non dubio

Hinsbergum obſidetur.

bio pudore perfuſi milites, cùm in duces culpam reij. cerent, Martinum Roſſemium ducem primarium ſibi dari petunt. Annuente Guilelmo Principe, Roſſemius aliquot Traiectenſis diœceſis oppidula infeſtat, Amsfordiam inſigne & munitū oppidum, excluſis miro aſtu præſidiarijs, qui prædatum ex vrbe proceſſerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot menſium ſtipendium perſoluit. Princeps Aurantius ſubſidio venit Amsfordianis, ſed ſerò. Roſſemius porrò pergit in Buſcoducenſium fines, Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoquè tempus Limburgenſis ager, nupèr intactus, cum tota Daleuia & ditione Falckenburgenſi, opimis abactis ſpolijs, vaſtatur. *Amsfordia capitur.*

Intereà Cæſar Spiram venit. Ibì Proteſtantes per legatos quædam ei proponūt, quibus reſponſum eſt, ſatìs ipſis de pace cautum eſſe, Cameræ iudices indicta cauſa remoueri nefas eſſe, & quædam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi ſequebantur, dictum eſt illis, niſì Henricus Brunſuicenſis reſtituatur, Cæſari non defuturam viam qua illum reſtituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id temporis tot potentiſſimorū hoſtium armis petebatur, nec tamen vſpiàm ſeſe per ignauiam abijcit. Sunt tamen, qui ſcribere videantur Granuellanū & Nauium dixiſſe Proteſtantium legatis, Brunſuicenſem ipſum, niſì reſtitueretur, rationes initurum, quomodò ſua recuperaret. Sed id quoq; ferè eodem pertinet, cùm ſatìs conſtet Brunſuicēſem Cęſaris amicitia & ope fretum ſuis rebus neutiquàm defuturum fuiſſe, eoq; ſpectâſſe Granuellanum appáret, cùm hoc reſponſum reddidit legatis Proteſtantium. Nam proprijs viribus, quæ tū anguſtæ erant, non facilè contra fœderatos illos Proteſtantium ordines quicquam Brunſuicenſis efficere potuiſſet. *Cæſar Spiræ reſpondet Proteſtantibus.*

Apud Spirā Archiepiſcopus Colonienſis Cæſarem pro Cliuenſi Principe deprecatur, ſed Cæſar nullam pacis mentionem audire voluit, niſì ille priùs Geldrenſi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonicus legatus iuſſu ſui principis, ſed nihil potuit obtineri.

Moguntia Cæſar dat literas ad Senatum Colonienſem, quibus eorum laudat in fide Catholica conſtantiam, quòd non ceſſerint quibuſdam concionatoribus, qui eos à Catholica religione auertere modis omnibus *Cæſar laudat Colonienſes.*

attentârint: hortatur, vt perſeuerent, & populum in officio contineant. Idem ferè ſcribit ad illos etiàm Pontifex Paulus III. Senatus itaq; cõuocato populo mandat, vt his edictis pareant. Dici vix queat, quot dolis, quot cuniculis, quot modò occultis, modò apertis machinationibus malus dæmon per ſuos adminiſtros hãc vrbem multis nominibus longè celeberrimam, conatus ſit ab vna, vera, Catholica fide in iſtos deterrimos & pugnantiſſimos noui Euangelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miſerè perijt: ſed quæ Dei eſt ſingularis benignitas, nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudentiſſimo & grauiſſimo diligentèr inuigilante, nè homines peſtilentes voto ſuo potiri queant. Multæ ſunt artes cacodęmonis, & habet ille ſuos ſatellites, qui vbì vident nihil aperto Marte ſe poſſe conſequi, vertuntur ad inſidias, transferunt ſe in angelos lucis, nihil niſi pacem & pietatem præ ſe ferunt, donèç hac perniciosiſſima ſimulatione apud incautos præclaræ cuiuſdam exiſtimationis, magnæ pietatis, non dubię integritatis famam ſibi concilient: Tum verò ſenſìm virus effundunt ſuum, & ſub pietatis pretextu, etiàm illos non rarò à Catholicæ Eccleſiæ pace & vnitate auellũt, quos neque Luterus, neque alij omnes ex profeſſo Eccleſiæ hoſtes, euertere potuerunt. Vigilandum eſt igitur omnibus, quibus ſempiterna animarum ſuarum ſalus cordi eſt, nè circunueniantur à ſatana. Habet, ſemperq; quandiù hic ſtabit Orbis, habebit ſuas laudes eximias inclyta & præclara Colonia Agrippina, quòd tam multis in Germania ab auita eademque ſanctiſſima religione deficientibus, ipſa conſtantiſſima permanſit, nec eam fidem & religionem puerili leuitate ſibi deſerendam putauit, quam longè ante mille annos accepiſſet, & in hunc vſque diem, à ſanctis Maioribus ſuis integra fide velut per manus ſibi traditam, religiosè conſeruâſſet, licèt ſæpè incredibilibus aſtutiſſimorum ſatanæ ſatellitum fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Orandus autem eſt Deus, vt eandem etiàm deincèps, vtì benè ſperamus, conſtantiam ſeruet, præſertìm cùm nunquàm ceſſet ſatanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tandèm etiàm cõſtantiſſimos expugnet: nec deſint qui hanc eximiam laudem inclytę vrbi inuideant, quam illi tribuit ſcriptor quidam vetuſtus his verbis vſus: *Poſtquàm fidem ſuſcepiſti Ciuitas prænobilis, recidiua non fuiſti, ſed in fide ſtabilis.*

Coloniæ multùm inſidiati hæretici.

Coloniæ encomiũ.

Hoc

Hoc tempore Caluinus librum edidit contra reli- *Caluinus*
quias, dignum planè tali patella operculum. Eſto, fue- *contra re-*
rit quorundam tanta inſcitia, vt nonnunquàm nō ſatis *liquias.*
rectè vſi fuerint ſacris reliquijs, num propterea tam im-
piè in reliquias ludendum eſt? Valdè acuti ſunt iſti ſci-
oli, vt vel minima quęq; in Catholicis videant: ipſi ſuas
abſurdiſſimas impietates, horrendos errores, infanda
ſcelera nō vident. Si vixiſſet hac ætate D. Hieronymus,
os blaſphemum Caluini multò etiàm maiori dicēdi li-
bertate & inuicta incomparabilis doctrinæ authoritate
oppreſſiſſet, atquè olìm impij Vigilantij, quē Eunomij
blaſphemias ſectantem cōtra martyrum reliquias, cal-
uus iſte Caluinus ſocium habet impietatis ſuæ. Vtinàm
Chriſtus tandèm líberet Eccleſiam ſuam ab id genus
deploratis hominibus.

Cæſar vbì Bonnam venit, ab Epiſcopo aliquot die- *Cæſar ve-*
bus lautiſſimè accipitur: Epiſcopum verò Cæſar orat, *nit Bonnā*
vt Bucerum à ſe dimittat. Nam Melanchthon iam diſ-
ceſſerat. Aderat Bucero ſocius Caſpar Hedio, vterque
non multò pòſt abijt Argentinam. Si in Hiſpanos mili-
tes incidiſſent, haud dubiè martyres euaſiſſent. Verùm
illis tum longè tutius erat latitare. Habet enim & dia-
bolus martyres ſuos.

Bonnæ Cæſar luſtrato exercitu ſuo, 21. Auguſti Du-
ram iter intendit: quò cùm peruenit, Heraldum mittit, *Dura op-*
qui vrbis deditionem petat. Ea non impetrata, paulò *pugnatur*
pòſt ſummo manè horribili tormētorum tonitru quaſ- *& capi-*
ſantur mœnia, donèc tandèm quinto incurſu vrbs ca- *tur.*
pta eſt. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vr-
bem cædes facta eſt, vt ſolet ijs in locis, quæ hoſtis vi
occupat: vaſtatæ ædes, bona direpta, non pauci capti,
qui vitam magno ære redimere coacti ſunt. Altero die, *Inflam-*
incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax *matur.*
tollere non potuit, flamma vorax abſumpſit. Miſit verò
pius Imperator milites, qui incendium reſtinguerent,
ſed non niſi paucæ ædes cum Franciſcanorum cœno-
bio ſeruari potuerunt. Ità intra vnius anni ſpatium vrbs
calamitoſa tèr obſeſſa, nunc demùm miſerè perijt.
Graſſante incendio, qui ſuperſtites manſerant, in ca-
ſtra educti ſunt: vbì fœminæ & pueri ſub Cæſaris pa-
pilione, viri Eccleſiaſtici in Epiſcoporum tentorijs ſer-
uati ſunt incolumes, atque luce proxima reducti in
vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatiſſimæ
Mariæ virginis, quod illic ſeruatur auro incluſum,

& quotannis multo confluentium hominum ſtudio & deuotione viſitabatur, religioſus Imperator cũ magna celebritate ab Hiſpanis curauit inferri in templũ Franciſcanorum, nè incendio vaſtaretur. Eiuſmodi ſanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo ſancti habent ſanctitatem ſuam omnem, noui Vigilantiani noſtri ferre non poſſunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditione, tum vitę ſanctimonia præditus, dixit Vigilantio; Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio Eccleſijs Chriſti calumniã ſtruis: nec tali ſocietate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur. Et infrà: Sentio, ſentio infeliciſſime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, qui te hæc cogit ſcribere, ſæpè hoc viliſſimo tortus eſt puluere, (ſic enim Vigilantius appellabat cineres & reliquias Sanctorũ) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia ſcribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent iſtorum inſaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot ſecula damnatis hęreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & miſero perſuadent vulgò, dum illas honoramus, idololatriæ ſcelus nos admittere. De Conſtantino Copronymo Imperatore Græco, Leonis imaginum oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author ſic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo ſanctionem vniuerſalem propoſuerit, nè quis omninò miniſtrorum Dei ſanctus diceretur, ſed vt reliquiæ eorum inuentæ deſpuerentur: néve interceſſio illorum, quòd nihil poſſent, peteretur. Quin mortalium omnium impuriſſimus, præcipere eſt auſus, nè quis Mariæ interceſſionem imploraret. Non enim, inquit, opitulari cuiquam poteſt. Atquì Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm noſtri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hæc Suidas. Pudeat tãdèm tam ſceleratæ ſocietatis.

Reliquiarum venerationem non ferũt Vigilantiani.

Conſtantini Copronymi impietas.

Dura expugnata, Cæſar abit Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætatę viris. Pòſt Ruræmundam proficiſcitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacenſis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenſes nihil expectata obſidione,

Ruræmũda deditur Cæſari.

Cæſari

Cæſari ſub certis conditionibus ſe dedunt. Cæſar vrbem ingreſſus eſt altera Septembris die,& ab oppidanis honorificè acceptus,his ſalutatur vocibus: Salue Imperator,ſalue Carole V.dux Geldriæ. agnoſcit dominum Ruræmundenſis cliens,fidelitatemque iureiurando confirmat. Indè Venlonem oppidum valdè munitum ſe confert. Ciues primò iuducias petunt paucorum dierum,quibus conſulant principem Guilelmum. Illo reſpondente,vt conſulant rebus ſuis,ſe illos ſacramento, quo ipſi teneantur, ſoluere, in Cæſaris ditionem concedunt. Idem faciunt etiam aliquot alia Geldriæ oppida, itemque Zutphanienſes per legatos ſuos.

Item Venlonenſes & Zutphanienſes.

Cæſare apud Venlonem agente, Princeps Cliuenſis ſanis vſus conſilijs,comitatus Henrico Brunſuicenſi principe & legatis Archiepiſcopi Colonienſis, ad Cæſarem ſupplex venit, ab eoque ſub quibuſdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus ſuis ditionibus inuiolatam retineat; ſi quid mutatum eſt, reſtituat: Cæſari, Romanorum regi & Imperio ſe morigerum præbeat: fœderi Gallico,Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldrienſi & comitatu Zutphanienſi ſeſe prorsùs abdicet,& iuſiurandum populo remittat: & quædã alia, quæ non eſt neceſſè huc adſcribere. Cæſar quoq; principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum eſſet regionibus ipſius, & offenſiones omnes. Seruauit autem ſibi ad breue tempus Zittardiam & Hinsbergum,munita Iuliacenſis agri oppida.

Princeps Cliuenſis conciliatur Cæſari.

Per hoc tempus in diœceſi Monaſterienſi ad caſtrum Saſſenburg, haud procùl à Warendorp,ſanguine pluit.

Pluit ſanguine.

Hoc anno nouus quidam propheta extitit in Friſia,nomine Georgius Dauid. Ille inſanus non ſe dubitauit Dei nepotem appellare.Cum feris & auibus quocunque eſſet collibitum idiomate colloquia miſcuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præſtigijs & dæmonum opera vſus.Aiebat cælum prorsùs eſſe vacuum, ſe diuinitùs miſſum, vt regni hæredes accerſeret: multaque id genus alia ridicula & abſurda, quibus tamen non defuerunt qui fidem commodarent,vt eſt hoc ſeculum pudenda leuitate,& pluſquàm anili ſtoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioquì abſurdas & impias. Quis huius Prophetæ demùm exitus

Georgius Dauid.

fuerit, infrà ſuo loco dicemus. Carolus Cæſar huius farinæ homines ferro & igni ſeueriſſimè in ſuis ditionibus inferioris Germaniæ perſecutus eſt, adeò vt Georgius iſte timens pelli ſuæ, cum ſuis Baſileam ſe contulerit, vt infrà dicetur.

Lucẽburgum occupatum. Sub finem Decembris Franciſcus Gallorum rex Lucemburgum rursùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuenſi principi, atque eo nomine etiàm adduxiſſe ſororis filiam Iohannam, Cliuenſi anteà deſponſam: Verùm vbì de Principis cúm Cæſare conciliatione certum accepit nuncium, non mediocritèr fuit perturbatus: at nihilo minùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit.

Landreſiũ obſidetur. Eodem tempore Angliæ rex Henricus exercitum, mittit in Belgium, qui cum Cæſaris copijs coniunctus Landreſium obſidet. Cæſar eò venit mẽſe Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Galliæ rex cum manu valida. Res non longè à prælio abeſſe videbatur: ſed Galli, cùm in oppidum annonam intuliſſent, & militem recentem, clàm indè recedunt. Cæſareani luce demùm appetente id ſentiunt, abeuntes inſequuntur, ex poſtremo agmine non paucos interficiunt, multamque vaſorum aureorum & argenteorum, atque aliarum rerum prædam referunt. Cæſaris conſilia arcana de prælio ineundo ad Gallos quorundam opera delata ferebantur: qua re offenſus Cæſar, poſt Galli diſceſſum, *Cameracum obtinet Cæſar.* ſoluta obſidione Landreſij, Cameracum occupat, eiq; arcem imponit: cætera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de priſtino ſtatu eius nihildum immutans, Antiſtiti permiſit: quædam etiàm alia vicina loca ſibi vendicat: porrò exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obſidionem mittit: ipſe domum redit.

ANNO 1544. mẽſe Ianuario natus eſt Franciſcus, primogenitus Henrici Valeſij, poſteà Gallorũ regis, cui idem ipſe Franciſcus non diù pòſt ſucceſſit. Sũt qui ſcribãt, non defuiſſe iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterent, à Catharina Medice ipſius coniuge, quæ iam multis annis fuiſſet ſterilis, diuortio ſeparari, eiusq; rei exẽpla aliquot recẽtia adferrẽt: ſed tũ Henrici patrẽ Franciſcũ, tũ Henricũ ipſum ſanctis rationibus eiuſmodi pernicioſas inſuſurrationes cõſtanter refutaſſe, & quadam Chriſtiani iudicij æquitate aſſeueràſſe fidem ſeruandam præpotenti Deo,

qua-

qualitercunquè illi viſum ſit facere. Ea verò tum Franciſci patris, tum Henrici filij, vtriuſq; Galliarum regis pietas non poteſt non magnoperè commendari.

Cæſar huius anni initio è Belgio Spiram proficiſcitur ad Imperij ab ipſo indictum cõuentum, qui quidem cumprimìs celebris fuit, præſentibus illic Electoribus omnibus, quod rarò fieri ſolet, & ipſo quoquè Ferdinando rege, & principibus pleriſque omnibus. In hoc conuentu Cæſar contra Galliæ regem ab omnibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ ſummam in ſex menſes impetrat: cum Daniæ rege, qui cum Gallo fœdus percuſſerat contra ipſum, omninò tranſigit: Saxoniæ quoquè Elector Ferdinando regi obſeruantiam promittit. Erat tum fama ſparſa de Franciſco Gallorum rege, quòd cum Turca fœdus feciſſet, eo nomine permultos à ſe abalienauit, licèt ipſe rex ſcripto propalàm edito ſeſe purgare conatus ſit. Miſerat legatos ſuos ad comitia Spirenſia, ſed non ſunt permiſſi eouſquè progredi. *Cõuentus celebris Spiræ.*

Hoc anno Luterus ſuas in Geneſim annotationes edidit, in quibus paſsìm temperare ſibi non poteſt, quin in Sacramentarios inuehatur: & nè omninò Prophetiæ ſpiritu caruiſſe videatur, prophetizat fore, vt ipſo extincto, Sacramentarij, quos ſua authoritate compreſſerit, ipſius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus, mox licèt Melanchthone reſiſtente, poſtremam ſuam de Cœna Domini Confeſſionem euulgat, in qua Zuinglium, Oecolampadium, eorumque diſcipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hoſtes, æternumque damnatos eſſe dicit. Hæc Luteri in Zuinglianos ſententia non paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum Pontificum & totius Concilij Tridentini, in quo multi fuêre viri longè doctiſſimi: & tamen Zuingliani æquè contemnunt Luteri iudicium, atquè Romani Pontificis. Erant tum multi, qui Lutero reſpondendum putarent. Bucerus vtriuſque partis gratiam captare viſus, Lutero tanquàm de Eccleſia Chriſti optimè merito parcendum ſuaſit. Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epiſtola, hanc Luteri confeſſionem ſcriptum vocat atrociſſimum. Tigurini interìm omninò reſpondendum cenſent, eduntque Apologiam, de qua poſteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs pleriſque Luteri ſcriptis tam multa recenſet *Luterus carpit Zuinglianos.* *Luteri de Zuinglianis iudicium.*

in ſuis

in ſuis Commentarijs, vt Catholicos infeſtet, huius quidem de Cœna Domini libelli Luterici meminit, ſed duobus aut tribus tantùm verbis, quia videbat vir bonus ſe non abſque ſua ignominia poſſe Luteri de Zuinglianis ſententiam referre, quippe quem tantoperè aliâs non vno loco celebrâſſe videretur. Sed velit nolit Sleidanus, aut valere debebunt quę de Sacramentarijs Luterus ſcripſit, aut Sleidanus vel inuitus fatebitur, Luterum non eſſe virum bonum, & ſe illum falsò ac fraudulenter laudâſſe.

Area marmorea inuenta Romæ.

Huius anni menſe Februario Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi, cùm in ſacello S. Petri fundamenta foderentur, inuenta eſt marmorea arca longitudine pedum 8. & ſemis, latitudine 5. & 6. altitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris coniunx, quæ virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore abſumpto, aliquot tantùm dentes ſupererant, capillique ac tibiarum oſſa duo: prætereà veſtis & pallium, quibus tantum auri fuit intextum, vt ex his combuſtis auri pondo 36. collecta ſint. Erat inſupèr capſula argentea, longa pedem vnum & ſemiſſem, latitudine digitorum 12. in qua vaſcula multa ex cryſtallo nonnullaque ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis ornati. Erat & ſmaragdus auro incluſus, in eoque ſculptum caput, quod creditum eſt ipſum Honorium referre. Is 500. aureis, nempè ducatis, æſtimatus eſt. Præterea inaures, monilia, aliaque muliebria ornamenta, in quibus vna earum, quas hodiè Agnus Dei vocant, per cuius ambitum inſcriptũ erat, Maria noſtra florentiſſima: laminaque ex auro, & in ea hæc nomina, Michael, Gabriel, Raphael, Vriel, Græcis literis. Item velutì racemus, ex ſmaragdis, alijsq; gemmis conſertus: & diſcriminale longitudine 12. digitorum, inſcriptum hinc, Domino noſtro Honorio: hinc, Domina noſtra Maria. Adhæc inerat ſorex ex chelidonio lapillo, cochleaque & patera ex cryſtallo: item pila ex auro luſoriæ ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmæ, quarum etſi plurimæ vetuſtate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamque pulchritudinẽ retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote.

Capſula quoquè argentea.

Smaragdus inſignis.

Dos Mariæ Imperatricis.

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & Elector vitam cum morte commutat. Succeſſorem habuit fratrem ſuum Fridericum, cuius

cuius coniunx fuit Dorothea, Chriſtierni Danorum regis filia. Ijſdem in comitijs grauiſſimis pœnis interdictum eſt, nè quis exteris militaret, Gallis præſertim. Erant tamen, qui ea ſeueritate contempta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs, in Lotharingia captus eſt Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductusque Metim ad Cæſarem, vltimo iubetur ſupplicio affici. Vxor eius multùm precata Cæſarem, flectere non potuit, iamque ad necem parata erant omnia, cùm eccè Maximilianus Ferdinandi regis filius, Cæſaris animum mollit, ſeruatque comiti vitam. *Edictum, nè quis Gallo militet.*

Antequàm de Cæſaris ad bellum Gallicum è Spirenſi conuentu profectione dicamus, obitèr hîc quædam inſerere libet de Muleaſſis Tunetani regis caſibus inopinatis. Circa hæc ferè tempora, cùm Turcicam Barbaruſſa duce claſſem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didiciſſet, in Siciliam traiecit. Metuebat enim ſibi haud temerè à Barbaruſſa, quem è Tunetani regni poſſeſſione à Carolo Cæſare non longè antè expulſum meminiſſet. In regni tutela reliquit ſibi maximè fidos, Mahometem, qui præeſſet vrbi, & arci Corſum quendam, cui nomen erat Fares, præpoſuit. Porrò filium ſuum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus ſoluit, vt ibì cum Cæſare colloqueretur: ſed reflantibus ventis, Neapolim eſt reiectus. Vbì à Prorege lautiſſimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, veſcēdi more, & exquiſitiſſimis odoramentis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ diſciplina prodigioſi ſumptûs vnguenta infarciebantur, adeò vt pauonem, cum duobus phaſianis condítum, obſeruatum ſit centum aureorum impenſam exceſſiſſe. Fuit ille rex ſuperſtitioni Mahometanæ addictus, & aſtrorum obſeruator, quę res ei certiſſimum exitium attulit. Viſum enim ipſi fuit ex fatali, vt putabat, aſtrorum influxu, amittendi regni & dirę mortis cladem ſibi impendére. Eo partìm nomine diſceſſit ex Africa, ſed eo ipſo diſceſſu cladem, quam euitare voluit, in ſuas ceruices acciuit. Atque vtinàm vel Chriſtiani tandèm diſcerent vaniſſimam eam eſſe, quæ ex aſtris petitur, rerum futurarum, immò & ſuperſtitioſam, atque ideò illicitam diuinationem. Scilicèt liberum hominis arbitrium Deus aſtris ſubiacere voluit, quæ in hominum miniſteria condita ſunt. An non ſcri- *Muleaßes ſe confert in Siciliam.* *Dapes immanium ſumptuū.* *Contra aſtrologos*

Iere. 10. ſcriptura euidentiſſimè dicit, Iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent
Lib. 2. de doct. Chriſtiana capite 21. gentes, quia leges populorum vanæ ſunt? Multis locis D. Auguſtinus, vt alios prætermittam, in hoc geuus ſuperſtitioſæ diuinationis acritèr inuehitur, & Mathematicos egregiè perſtringit, quos, dum ex ſtellarum poſitione actiones noſtras vel actionum euenta prædicere conantur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis
Cap. 22. hominibus miſerabilem ſeruitutem: immò eiuſmodi prædictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem non raró eueniunt, quæ ab iſtis aſtrologis prædicuntur,
Cap. 23. eius cauſam idem vir ſanctiſſimus exprimit his verbis: Illuſionibus & deceptionibus præuaricatorum angelorum euenit, vt iſtis ſuperſtitioſis & perniciofis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec alitèr accidant quàm dicuntur, multaque obſeruantibus ſecundùm obſeruationes ſuas eueniant, quibus implicati curioſiores fiant, & ſeſe magìs magisque inſerant multiplicibus laqueis perniciofiſſimi erroris &c. Verùm ad Muleaſſem reuertamur.

Amida filius Muleaßis, regno patrē excludit. Dum Neapoli moraretur, vbì eum Cæſar iuſſit ſubſiſtere, poſt Niceæ arcem fruſtrà à Barbaruſſa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipſius amicis & prǫfectis trucidatis, Tunetū & arcem occupâſſe. Ea re vehementèr perturbatus, militem conſcribit magna celeritate, confluuntque breuì ad eum mille & octingenti homines, ijsque nauibus impoſitis, Guletam proficiſcitur. Sperabat enim ſe filium nondùm confirmatis viribus facilè oppreſſurum, nec prorex Petrus Toletanus eius conſilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperant, excitatis vaniſſimis rumoribus, Muleaſſem Neapoli diſceſſiſſe è vita, & per ſummum ſcelus ante obitum Chriſtiana religione initiatum eſſe. Amida his rumoribus & procerum conſilijs permotus, Tunetum ſe confert, ſed indè tunc excedere compulſus eſt, quòd Tunetani de Muleaſſis morte nihil comperti haberent. Hæret interìm in hortis Martijs, & rursùs oblata ab inſperato occaſione, à Tunetanis quibuſdam euocatus, qui Mule-
Amida Tunetum occupat. aſſem odirent, Tunetum reuertitur, aliquot ipſi aduerſos perimit, & in arcem ſe recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potitus. His de cauſis, vt diximus, Muleaſſes conſcriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit.

iecit. Vbi Guletam venit, à Franciſco Touarre Cæſaris præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetũ adeat, niſì Tunetanorum ciuium animos priùs habeat exploratos. At illum facilè fefellerunt proceres quidam Afri ex vrbe progreſſi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris ſacramentum ei dicunt, Amidamque ipſo conſpectu celeritèr vrbe exceſſurum confirmant. Mox ille, plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hiſpanis equitibus à Touarre miſſis admonitus, vt ſibi ab inſidijs, quæ iuxta vrbem eſſent, caueret, in propoſito perſeuerat. Vbì autem ad vrbem propiùs acceſſit, erumpentibus tum ex vrbe, tũ ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre ſupra mille & trecenti, & ipſe Muleaſſes fugiens, nulla re alia magìs quàm vnguentorum odore ab hoſtibus agnitus & captus eſt. Eum ad ſe adductum, Amida filius vtroque orbatum lumine crudelitèr excæcat, candenti ſcalpello proſciſſa vtriuſque oculi pupilla. Idem pertulêre duo Amidæ fratres, cum Muleaſſe capti, Nahaſer & Abdalas. Indè cum Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecuniæ, quod Hiſpano militi ſtipendij nomine ſolueretur. Filium quoquè ſuum Sehitem, nouem annorum puerum, ei dat obſidem, quem tamen continuò ſibi vult reſtitui, ſi pax confici certa non poſſit. Touarres, licèt eæ induciæ multis de cauſis neceſſariæ viderentur, tamen quòd non dubitaret Cæſarem Amidæ crudelitate offenſum, dedit operam, vt Abdamelech Muleaſſis germanus frater, qui apud Anemſeham Numidarum regulum diù exul permanſerat, Tunetani regni ſedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remiſſo interìm Sehite puero obſide Tunetum, nè fidem Amidæ datam fallere videretur. Feſtinus Abdamelech Guletam properat, indè Tunetum, facieque linteis ſudarijs inuoluta, non eſt agnitus à portæ arcis cuſtodibus, ſed pro Amida admiſſus, arcem occupat, cæſis cuſtodibus, qui illo agnito arma corripere cœperunt. Ità ille repentè à ciuibus Tunetanis in arcem admiſſis rex ſalutatur: ſed, vt nihil eſt in rebus humanis diuturnũ, paulò pòſt morbo lœtali correptus, trigeſimoſexto die vita excedit. In eius locum ſubſtituitur Mahometes eius filius annorũ ferè duodecim: ſed cùm à proceribus quibuſdam, eius pueri moderatoribus, regnum longè alitèr adminiſtraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè,

Fraus Punica.

Muleaſſes capitur, et oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

Excedit viuis.

quæ ipſi nollent, acciderent, Amidam rurſùs accerſunt. Sed interìm Muleaſſes è carcere educitur in templi cuiuſdam aſylum inuiolabile, atque indè, Touarre expetente, Guletam perducitur. Idem ipſe Muleaſſes iam anteà, Tunetanis ipſi necem intentantibus, ab anu quadam inope in ſcrobe multis allijs cooperta ſeruatus fuerat. Amida igitur Tunetum rurſùs occupat, & Muleaſſes tandèm Cæſaris iuſſu in Siciliam deductus eſt, publico Siculorum ſumptu alēdus. Rectè igitur Claudianus Poeta :

Muleaſſes mittitur ad Siculos.

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus.

Fuit autem Muleaſſes rex non indoctus, inprimìs autem Auerrois ſtudioſus : porrò Choreæ familiæ, ex qua ipſe præalto ſtemmate natus eſſet, reges Tunetanos, quorum ſtirpem ad Homarem Mahometis pſeudoprophetæ conſanguineum & diſcipulum referebat, ſupra nongentos annos nulla admixta alieni ſanguinis ſucceſſione, regnâſſe aiebat, Tunetanumque regem auguſtiore cognomento appellari *Emir Munemim*, hoc eſt, in religione optimè credentium principem.

Genus Muleaſſis

Cæſar ſoluto Conuentu Spirenſi, cùm iam exercitus eius ad Lotharingiæ fines perueniſſet, primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem: mox Sandeſirium obſidione premit, Henrico Angliæ rege interìm Boloniam fortiſſimè oppugnante. Sandeſiriū Landræ viri ſtrenui opera diù egregiè defenſum eſt, ſed eo bombardæ ictu ſublato, tandèm ad deditiònem ventum eſt. In ea obſidione periјt Renatus Auraicæ Princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatiſſimus, & Cæſari inprimìs addictus & charus, adeò vt Cæſar expirantem cum lachrymis complexus ſit. Capto Sandeſirio, Cæſar vltrà progreditur, & ad Matronam vſque caſtra promouet, nō mediocritèr trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hoſtis potentiſſimi arma non immeritò vererentur. Sed Deo benè propitio, tum demùm inter Cæſarem & Regem certis conditionibus pax confecta eſt, Gallis inprimìs exoptata, quòd iam regiones eorum non ab hoſtibus modò, ſed etiàm à Regis exercitu miſerandum in modum vaſtatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniam deditione capit, quod ſuperiores eius regni reges fruſtrà tentârant. Sed & ille

Cæſar facit Gallo bellum.

Princeps Auraicæ perit.

Bolonia deditur Anglo.

ille quoquè poſteà cum Franciſco Rege pacem fecit.

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus pergit vrgere ſuæ diœceſis infauſtam planeque Buceranam reformationem. Clerus ſeſe opponit, hortatur & obſecrat principem, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam ſi ſecùs faciat, ad ſupremum Magiſtratum ſibi confugiendum, easq; vias excogitandas, quibus poſſint conſcientijs ſuis ſatisfacere. Princeps malè perſuaſus, manſit in ſententia. Itaque Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conueniſſent, inter alia commemorant, quæ ante annos 23. Vuormatiæ, vbì Luterus à Cęſare, cunctis ferè illi Principibus ſuffragantibus, damnatus fuit, quæ item poſteà Auguſtæ & Ratisbonæ, atque recèns Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus poſthabitis, Hermannus Archiepiſcopus res nouas attentârit: Bucerum apoſtatam & Sacramentarium, qui iam alteris ſeſe inceſtis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & paſsìm alijs leuibus hominibus demandârit: horum verò ſuggeſtione quandam Reformationis formam conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos, ſed nihil promouiſſe: iam verò Diœceſin peſſimè habere, omniaque ad ſummam perturbationem ſpectare: quamobrèm neceſſariò ipſos prouocare ad ſummum Pontificem & Cæſaream Maieſtatem. Id vbì reſciuit Epiſcopus, ſcripto publico teſtatur nullam eos prouocandi cauſam iuſtam habuiſſe: ſe nihil præter officium feciſſe: proindè eam ſe appellationem reijcere, ſperareque ipſos à propoſito diſceſſuros. Quod ſi non faciant, ſe tamen in cœptis progreſſurum: ſimul etiàm non mediocritèr Luteri & Buceri ſcripta commendat, ſed hauddubiò ab alijs malè inſtitutus.

Colonieſ. Epiſcopus vrget ſuã Reformationem.

Clerus Colonieſ. prouocat ad Pontificem & Cæſarem.

Tum verò ſummæ ædis Canonici totius diœceſis Colonienſis Ordines omnes ad ſe euocant, Principis conatus explicant, Cæſaris quoquè mandatũ, nè quam mutationem admittant grauiſſimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apoſtolis acceperint atque hactenùs conſeruârint, religione cum ipſis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione ceſſarent, & quædam alia hortanti, prolixè ſcribunt, & vt Sũmi Pontificis atque Cæſaris, quibus ipſe quoq;

ſubditus ſit, ſententiam expectet, monent: multaque alia, quæ nimìs longum eſſet hùc adſcribere. Hiſce literis Canonici Primariæ ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuerſitas ſua ſigilla appendunt. Verùm Epiſcopus, credens ſe rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non ſolùm non remouit, ſed etiàm in quibuſdam oppidis religionem mutare permiſit: quæ res & fidei Catholicæ pernicioſa, & veris atque legitimis paſtoribus iniuria, & rudi plebeculæ admodùm exitioſa fuit.

Mutatio religionis

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiſcitur Tornacum Neruiorum inſigne oppidum: & primùm apud Tornacenſes, indè apud Inſulanos Flandriæ vrbem priuatìm ſpargit virus Sacramentarium. Vbì Tornacum rediјt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latere potuit) cumque non poſſet præſens euadere periculum, ab amicis per murum fune demittitur: ſed cæleſti eum vltione perſequente, dum humi ſedet, quidam ſubmiſſa voce ex muro ei ſalutem precatur, at ſimul ſaxo è muro reſoluto ſedentis eius perfringit. Tum miſer ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. ſecunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: ſicque ſeipſum prodit vigilibus, qui mox accurrunt, & hominem in carcerem includunt. Non diù pòſt flammis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apoſtolus olìm elapſus, totum mundum Chriſti Euangelio compleuit: idem conatus non defuit Brulio, ſed longè diſpar cauſa non eoſdem habuit ſucceſſus. Vtinàm verò tam plerique Catholici feruerent in tuenda fide Catholica, quàm iſti buccinatores Euangelici in ſua propaganda impietate. Sleidanus multis verbis commemorat huius Brulij extremam fidei confeſſionem, quæ certè valdè impia eſt, & in quibuſdam à Luteri quoquè placitis aliena, quippè ſacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoquè eum ſuam doctrinam ad finem vſque conſtantèr, veriùs pertinacitèr diceret, profeſſum. Sed idem ipſe paulò antè ferre nō potuit cruris lapide quaſſati dolorem, vt hìc quoquè probabile ſit Sleidanum more ſuo plus tribuiſſe hæretico, quàm habuerit rei veritas: quanquàm etiamſi vera ſint quæ ſcribit Sleidanus, non ſolùm nihil faciūt pro Brulio, ſed etiàm longè deteriorem eius cauſam reddunt, quòd in tetris erroribus obſtinatione ſatanica perire malue-

Petrus Brulius Tornacū inficere nititur.

Flammis exuritur.

maluerit, quàm redire ad ſanitatem. Nec eſt quod iſti ſuos nobis obtrudant martyres, cùm certum ſit extra Eccleſiæ Catholicæ vnitatem nullum eſſe verum martyrium, ſed quantumcunque atrocia perferantur ſupplicia, ea non modò nullam mereri martyrij laudem, ſed maiorum etiàm apud inferos in omnẽ æternitatem luendarum pœnarũ & cauſam eſſe & initium. Nã ipſa pertinacia immane crimen eſt, & prorsùs inexpiabile.

ANNO 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri confeſſionẽ, Latina & Germanica lingua, qua inter cætera etiàm ad crimen hæreſis, quod illis Luterus intulerat, & ad alia conuicia acritèr reſpondent, fruſtrà dehortante Bucero, qui arte Bucerana ſequeſtrũ ſe non ſemèl obtulit: ſed Tigurini intricatum & propterea fallax loquendi hominis genus ſibi ferendum minimè putârunt. Vtinàm Colonienſis Archiep. Hermãnus tam ſibi cauiſſet ab illa vulpecula. *Tigurini contra Luterum.*

Luterus, nè planè obmuteſceret, Theſes ſuas edit contra Theologos Louanienſes, valdè quidẽ ſuperbè & arrogãtèr ſcriptas: Sed in illis ipſis egregiè mordet Sacramẽtarios. Nam Theſis 15. ſic habet: In Euchariſtiæ Sacramento venerabili & adorabili, eſt & exhibetur & ſumitur verè & re ipſa corpus & ſanguis Chriſti, tam à dignis, quàm indignis. Et Theſi 27. Hæreticos, inquit, ſeriò cenſemus, & alienos ab Eccleſia Dei eſſe Zuinglianos & omnes Sacramentarios, qui negant corpus & ſanguinẽ Chriſti, ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtia &c. Sic Luterus, vt ſe vlciſceretur de Tigurinis: qui in ſcripto, cuiꝰ antè meminimus, inter alia hoc prçclarum de illo tulerant teſtimonium: *Propheta & Apoſtoli*, inquiunt, *Dei gloriæ, non priuato honori, nõ ſuæ pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebant, ſed peccatorum ſalutem quærebant vnicè. Luterus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtìm ſatanæ tradit*, (tali ſcilicet Pontifice digni eſtis, qui Romani Põtificis iugũ excuſſiſtis) *quotquot illius ſententiæ nõ ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimùm maligni ſpiritûs, quàm minimùm verò amici & paterni ingenij deprehenditur &c.* Obitèr hìc obſeruandũ venit, Sleidanũ non ſolùm mentionem facere Theſiũ Luteri contra Louanienſes, ſed quædam etiàm indè aſſuëre ſuæ hiſtoriæ, ſed interim aſtutè reticere, quæ in ijſdem Theſibus habentur cõtra *Luterus contra Sacramẽtarios.* *Tigurinorum de Lutero ſententia.*

Zuinglianos. O candorem verè Euangelicum. Sed hæc imprudens lector non aduertit, & Sleidanus per fraudem voto potítur ſuo, quod non eſt aliud, niſì vt lectori imponat. Addit verò, & Pariſienſes & Louanienſes Theologos nuda axiomata proponere, ſcilicèt hæreticis, locum nullum è ſacris literis adducere, & magiſtratum ad animaduerſionem inflammare. Sic nimirùm viſum eſt Sleidano ſcribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, ſcripturæ diuinæ ſententijs muniti, contra iſtos nouatores, vt meritò Sleidanum ſuî pudere debeat. Et certè mallent Theologi reſipiſcere hæreticos, quàm puniri.

Luteranorum de Tigurinis ſententia. Luterani contrà accuſant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & contumelioſè ſint inſectati, cui tum ob multos pro Eccleſia ſuſceptos labores, tum ob ſenium parcendum fuerit. *Tigurini reſpõdent.* Tigurini illis reſpondent, maiorem veritatis, quàm Luteri habendam fuiſſe rationem &c. Ità iſti Euangelici fratres mutuis ſeſe encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui ſcribant, Papiſtas illorum acerbis diſſidijs magnoperè lætatos fuiſſe. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papiſtas per contemptum vocant, tot animarum myriades iſtorum ſeditioſis & contentioſis dogmatîs in dies rapi in Tartara, & Chriſtianum orbem odiorum inexpiabilium flammis, quas iſti ſuis concionibus & ſcriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occaſionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas ſempèr faces admouentibus, conflagrare. Quis verò tam ſaxeo ſit pectore, vt vel vnius animæ mortem ſempiternam, in illa æſtuantiſſima gehennæ fornace ſinè vllo fine perferendam, hilari ferat animo? Si tamen hæc ſectariorum diſſidia delectant Catholicos, idcircò delectant, quòd facilè poſſent homines, modò vellent, iſtorum nouorum dogmatiſtarum aduertere falſitatem, dum adeò inter ſe pugnant & diſſident, cùm de primis noſtræ religionis hominibus ſcriptum ſit, Erat credentium cor vnum & anima vna. *Act. 4.*

Comitia Vuormatiæ. Hoc anno Comitia habita ſunt Vuormatiæ. Nullus ferè Principum ibì adfuit, niſì per legatos. At Cæſar ipſe, licèt tardiùs ob affectam valetudinem, & Ferdinandus rex interfuêre: nihil tamen admodùm conſtitui potuit propter principum abſentiam. Alius igitur Ratisbonæ indictus eſt Conuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus, ad quem principes omnes

omnes confluerent,niſì quem aduerſa valetudo retineret domi. Porrò in hoc Vuormatienſi conuentu inter alia Proteſtantium legati palàm teſtati ſunt, ſe Concilium Tridentinum,quod Pontifex rursùs indixerat,pro legitimo nõ agnoſcere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi.Si ſic liceat ſubditis quibuslibet Principum ſuorum decreta pro legitimis non agnoſcere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Repub. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Eccleſiaſtis ſuis Proteſtantium ordines hauſerant. Verùm hoc illius ampliſſimæ Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit.Atque ità videre licuit, quàm ex animo tot ſuperioribus comitijs ſuis magiſtratibus illi eccleſiaſtæ ſuaſiſſent,vt Oecumenicam Synodum peterent. Erant res exulceratæ valdè in Germania, & ſensìm via patefieri cœpit ad bellum Proteſtantium contra Cæſarem, de quo poſteà dicemus. Quanuìs autem iam ſæpè tentatum eſſet, ſi qua poſſet conciliandæ religionis ratio doctorum virorum vtriuſque partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen ſucceſſiſſet, at nihilo minùs Cæſar, qui pacis conſtituendæ & religionis componendæ eſſet cupidiſſimus, hoc conuentu in id rursùs conſenſit, licèt Catholicis ordinibus non aſſentientibus, vt in proximo Ratisbonenſi conuentu vtriuſque partis docti viri ad colloquium euocarentur. *Proteſtantes reſpuunt Conciliũ Tridentinum.*

Luterus hoc anno ſcriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à ſatana conſtitutum. ea eſt enim præclari operis inſcriptio.Et vt omnes cordati videant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiuſmodi: Sedet in ſublimi cathedra Pontifex, iunctis & protenſis manibus, ornatu ſolenni, ſed auribus aſininis: circa eum plurimi ſunt dæmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponunt diadema triplex, oleto faſtigiatum: alij funibus eum demittunt in medium infernum, horribili ſpecie ſubiectum: alij titiones & ligna comportant: alij tanquàm officioſi, pedes ei ſubleuant,vt rectè molliterque deſcendat. Hæc nulla indigent confutatione, quia per ſe produnt pectus omni ſpurcitie & turpitudine inquinatiſſimum: quod qui non vident, illis nemo poſſit peiùs precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant. Nec hoc præclaro facinore contentus,alteram quoquè non tam in Pontificis, quàm ſuum & ſuorum dedecus emiſit picturam: *Luterus contra Pontificatum Romanum.* *Pictura Lutero digna.*

Pontifex ſui inſidet ornatus amplæ & mammoſæ, quam calcaribus fodit: dextræ digitis duobus, pollici proximis, de more protenſis benedicit ijs, qui fortè veniunt obuiàm: ſiniſtrá tenet oletum recens atque fumans, &c. Id quidem notatu dignum eſt, in Luteri & totius gregis eius apoſtatarum Monachorum ſcriptis nihil ferè crebriùs malo dæmone & ſtercore nominari. vt intelligat prudens lector, eos ſe totos cacodæmoni & ſpurciſſimę Veneri deuouiſſe. Et tales, tam impuri homines, non alio quàm vel ipſius Chriſti Apoſtolorum loco habentur. O horrendam nimìs Dei iram. Sleidanus harum picturarum in ſuis Commentarijs libentèr meminit, & non modò non repræhendit, licet id pleroſque feciſſe ſcribat, ſed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olim Manichæi impuriſſimum nebulonem illum Manetem, authorem ſectæ ipſorum, non alium volebãt eſſe, quàm ipſum Spiritum ſanctum. Sed veniet ille dies, quando æquiſſimus iudex Chriſtus veram feret ſententiam, & tunc apparebit, quàm nihil profuerit Lutero Sleidanus, vaniſſimus ipſius encomiaſtes.

Citatur Epiſcopus Coloniẽſ.

Huius anni menſe Iunio Cæſar Clerum & Academiam Colonienſem in ſuum patrocinium recipit, & Epiſcopum intra triceſimum diem ad ſe venire & accuſationibus reſpondere iubet. Facit idem Paulus Pontifex menſe Iulio, intra ſexageſimum diem illum citans.

Carolus Philippo naſcitur.

Per hoc ferè tempus Cæſari ex Hiſpanijs lætus affertur nuncius de Carolo Philippi regis Hiſpaniarum filio, tum recèns nato: ſed paulò pòſt eam lætitiã nonnihil perturbauit obitus nurùs Cæſaris, vt nihil eſt in rebus hominum omni ex parte beatum.

Hoc quoquè tempore Henricus Brunſuicenſis Princeps, à Proteſtantibus è ſua ditione iampridèm eiectus, conſcripto milite ſua recuperare inſtituit. At

Dux Henricus cum filio capitur.

Proteſtantes viribus illo longè ſuperiores, breuì multo maiores copias conſcribunt, & eum vnà cum Carolo filio in ſuam poteſtatem redigunt. Cæſar vbì id comperit, ſcribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principum liberalitèr habeat.

Cæſar hoc anno in Comitijs Vuormatienſibus, cùm Proteſtantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderentur, niſì impetrâſſent de Concilio & Cameræ iudicio quæ vellent, Gerardum Veltuuichum, multa

multa eruditione & linguarum inſigni peritia præditum, ad Turcam miſit paciſcendarum induciarum nomine.

Obijt huius anni menſe Septemb. vel circitèr Carolus, Franciſci Galliarum regis filius, quem Cæſar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ætate florenti, & maximæ ſpei, pleriſque etiàm non mediocritèr charus: ſed vt ſuo exemplo albæ gallinæ filios ad contemnenda fortunæ ludibria excitaret, in ipſo iuuentutis flore repentè ſublatus eſt. *Carolus Franciſcĩ filius moritur.*

Luterus poſtquàm cognouit Henricum Brunſuicenſem principem captum teneri à Lantgrauio, ſcriptum euulgat ad Electorem Saxonię & Lantgrauium, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittant. Ait eum à Deo caſtigatum, nec poſſe abſolui, niſì veram agat pœnitentiam, & ritè ſatisfaciat. Hoc loco aliquid valet pœnitentia & ſatisfactio, quam adeò irrident iſti Euangelici. Multa alia in eo libello habet, quibus ſe egregiè ridendum propinat omnibus cordatis: ſed ſuperfluò hîc commemorantur, quòd mundus iſte videtur velle in errores induci, & ſua perditione lætari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm prophetiæ ſpiritum tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero in re ſacramentaria non parùm diſſenſerit. Et quídni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à ſuis dictus eſt? Habent etiàm Turcæ magnum prophetam ſuum Mahometh. *Luterus non vult dimitti Brunſuicenſem.*

ANNO 1546. Proteſtantes conuentus egêre Francofurti menſe Ianuario. Deliberatum ibì eſt de concilio Tridẽtino, de prorogando fœdere, de ſumptibus belli Brunſuicenſis, de non deferendo Colonienſi Archiepiſcopo, qui cõtra Pontificis & Cæſaris mandatum religionẽ mutârat. Eius legati in hoc conuẽntu queſti ſunt de iniurijs Cleri, vt ipſi dicebant, & de citationibus atque mandatis Pontificis & Cæſaris. Eò iam res in Germania reciderat, vt de ſummis Magiſtratibus liceret querelas deferre ad paucos Imperii principes, qui etiàm dicerent ſe non defuturos Colonienſi Archiepiſcopo, ſi qua vis ei fieret. *Cõuentus Proteſtãtiũ Francofurti.*

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luteriſmus introducitur, & Proteſtantes miſſa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant enim Euangelij lucem in eas regio- *Luteriſmus in Palatinatu.*

nes inuehi,in quas Luteri Euangelium pluſquàm Cimmerias tenebras inuexiſſet. Hodiè in Palatinatu illo regnat Caluiniſmus, omnes etiàm crucifixi imagines deijciuntur, vt nulla ſit tanti beneficij apud homines, præſertìm rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret,omnes eum vocarent Antichriſtum: nūc quandò Caluinus iubet, Euangelium Chriſti eſt. Et certè Antichriſtus ex locis omnibus Chriſti Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius ſymmyſtæ magna cum tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multò plures interìm apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania & vicinis locis, nouis dogmatibus infectis,deſtruantur.

Poſteà Caluiniſmus.

Colloquium Ratisbonenſe.

Huius anni menſe Ianuario demùm inchoatum eſt Colloquium Ratisbonenſe. Melanchthon diù fruſtrà expectatus eſt. Tandèm in eius locum ſubmittitur Georgius Maior. Ad 27.diem Ianuarij factum eſt ſacrificium de Spiritufancto, & mox agi cœptum in curia Ratisbonenſi. Iam antè dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluiſſe hoc Colloquium approbare: ſed Cæſar videns Proteſtantes Concilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci conciliandæ defuiſſe videretur, permiſit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinæ Synodi præiudicium, ad quam ſciebat religionis negocium neceſſariò reijci oportere, ſed vt paci publicæ conſuleret. Præſides colloquij fuêre Mauritius Eyſtetenſis Epiſcopus, & Fridericus comes Furſtenbergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidèm Proteſtantium. Catholici primi adfuêre. In ipſius actionis initio diù laboratum eſt de colloquendi ratione. Volebant enim Proteſtantes collocutores dicta vtriuſque partis omnia in ſcripta referri: quod cùm eſſet longè moleſtiſſimum, & negocio ſuſcepto cumprimìs importunum, tamen coacti ſunt Catholici moroſis hominibus morem gerere, & multi temporis iacturam facere, nè aduerſariorum calumniæ paterent, tanquàm qui cauſæ diffiderent. Hoc enim in vulgus ſparſerunt de Catholicis, cùm ipſi potiùs, vt cordatus quiſque facilè animaduertit, hac ſcribendi importunitate diuerticula quærerent, tempuſque omne nullo fructu extraherent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluēda Catholico Theologo inchoatum eſt,

Præſides Colloquij.

Collocutores.

Inchoatur Colloquium.

eſt,qui inter cætera, ſuo & ſociorum Catholicorum nomine teſtatus eſt, ſi quid ab ipſis in hoc congreſſu fortaſsis dictum fuerit, quod ſacris ſcripturis, aut Apoſtolicis traditionibus, aut Eccleſiæ Catholicæ decretis aduerſetur, id ſe pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes conuenta fortaſsè vel conſtituta fuerint, ea non alitèr valeant, quàm in congreſſu familiari, nec vllam vim habeāt definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidem ſapientèr Catholici, nè Synodo Tridentinæ præiudicâſſe viderentur. Protulit deindè Maluenda Confeſſionem Auguſtanam, Cæſari anno 1530. Auguſtæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriuſque architectus fuerat Melanchthon: percontatusque eſt ex Proteſtantibus, num in eius ſententia permanerent, ſcripta verò alia quæcunque, etiàm ſua ipſorum, illi contraria damnarent. Bucerus, qui primas apud Proteſtantes obtinebat, primò quidē hîc hærere cœpit, ſed demùm reſpondet, ſe damnare ſcripta contraria, proprio ſe enſe iugulans, & ſuos paritèr ſymmyſtas damnans, qui ab ea Confeſſione in pleriſque vſqueadeò defecerūt, vt hoc nomine inter ſe Luteri diſcipuli hodiè mirum in modum tumultuentur. Longum eſſet omnia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius ſocijs quædam animorū acerbitas & amaritudo, quæ identidèm verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici ſe vbiquè placidos & commodos exhiberent, ac propemodùm vltrà quàm oporteret, moroſis hominibus in agendi ratione concederēt. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum ſuis, vt occaſionem haberent à Colloquio diſcedendi: ſed ità, vt eius intermiſſi culpa omnis in Catholicis hærere videretur. Viceſimoprimo die Februarij Maluenda extemporali diſputatione ad eas abſurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorum virorum conſeſſu nō puduerit eum affirmare, Eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere Deum trinum & vnum eſſe, neque Chriſtum eſſe filium Dei, neque redemptorem humani generis, neque natum, neque crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata eſſe incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, ſed omnia ex malitia & contra conſcientiam committi. Eò enim impudentiæ adigit id genus homines obſtinata animi elatio, vt mâlint quantunuìs impias & abſurdas opiniones pertinacitèr tueri, quàm ſe victos videri. Et

Bucerus ſe & ſuos damnat.

Buceri abſurdiſſimæ aſſertiones.

interìm ſpargebatur longè lateque rumor, idque contra fidem ſecreti, Catholicos victos à Proteſtãtibus, & Maluendam à Bucero in ſummas adactum anguſtias. Quid facias hoc hominum genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandum eſt ſtudium Eccleſiæ reformandæ, & hominum ſaluti conſulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Rumor cõmẽtitius.

Viceſimaquinta Februarij venerunt literæ à Cæſare, quibus Colloquij habẽdi forma præſcribebatur: (volebant enim præſides certiùs cognoſcere eius hac in re voluntatem) Bucerus cum ſuis eam formam non probauit. Deniquè, nè ſim longior, ex multis verborũ ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæſareæ Maieſtati ità obtemperaturos eſſe, ſi omnia quæ vellẽt, ipſi ſtatuerent de Colloquio, & Cæſari etiàm atq; Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cæſaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: ſed non diù pòſt ità ſe clanculò ſubduxerunt, ac propemodùm ex oppido eiecerunt, vt non tam profectionem quàm fugam adornâſſe viderẽtur, magno quidem Præſidum dolore, quibus iam Iulius Pflůg Numburgenſis antiſtes, ex voluntate Cæſaris adiunctus erat, qui indignitate moti, illos quidem retinere conati ſunt, ſed fruſtrà: Porrò ſcripto edito Præſides ijdem ſatìs declarârunt, per ipſos minimè ſtetiſſe, quô minùs & Cæſaris & ordinũ Imperij expectationi ſatisfieret, cùm præſertìm ipſorum Proteſtantium Collocutorum conſenſu ad Imperatorem ſcripſiſſent, & eius reſponſum in dies expectarẽt. Ità demùm etiàm hac vice res ipſa probauit, nõ eſſe in eiuſmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componendæ rationem, maximè cùm religionis negocium omninò maturiori & auguſtiori deliberatione tractandum ſit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponendum: tum quoquè ea ſit ſectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè poſſint, ſed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Euangelici è Colloquio ſe ſubducũt.

Intereà Tridenti patres Concilium inchoant. Legatos eò miſerat Pontifex Iohannem Mariam Montanum, Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polũ Cardinales: ſed cùm rari aduenirent, aliquandiù parùm admodùm conſtitui potuit.

Cõcilium Tridenti inchoatur

Triſtiſſimum autem ſub ipſo Ratisbonenſi Colloquio ad Proteſtãtes nuncium allatum eſt de obitu ſanctiſſimi patris ſui Luteri. Is litis cuiuſdam componendæ

Obitus Luteri.

dæ cauſa ab illuſtribus Mansfeldenſibus comitibus Iſlebium, quæ fuit illi patria, honorificè euocatus, eò venit cum pompa, tribus ſtipatus filijs, ex præclaro monachi & monachæ concubitu procreatis. Obuiàm illi miſſi ſunt 113. equites honoris cauſa Itaq; die 17. Februarij, cùm lautè & ſplēdidè cœnatus eſſet, & facetijs ſuo more hilaritèr luſiſſet, eadē nocte ſublatus eſt è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euangelicis id tēporis referebatur. Ionas Cocus, qui ſe Iuſtum Ionam vocat, eius morti interfuit: ſedità eam deſcribit, vt apud cordatos maiori eum contumelia quàm laude affeciſſe videatur. Inter alia ſcribit eum ipſi Ionæ & Cęlio & alijs circunſtantibus dixiſſe, Orate pro Domino noſtro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè ſuccedat, quia Concilium Tridenti & abominabilis Papa grauitèr ei aduerſantur. Hæc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & ſuo potiùs quàm Dei Euangelio, cùm prophetare non dubitârit, *Ridicula Luteri oratio.*

Peſtis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura eſt poſteritas, cùm hæc legerit? Hoccine eſt, ad illud tremendum Chriſti tribunal ſeſe præparare? Scilicèt moriente Lutero Pontifex mortuus eſt. Eius quoquè precationē ſupremam recitant in hęc verba: *Pater mi cæleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Chriſtum reuelâſti: in quem credo, quem prædicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemant.* Et ſic ille mortuus eſt. O verè mortem expaueſcendam & horrendam, ità obſtinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare ſpiritum, atque ſic proficiſci ad illum æquiſſimum iudicem. Quàm verò immanis illa calumnia eſt, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, perſequi & blaſphemare Chriſtum? O ſi miſer ille ſeipſum cognouiſſet, certè illa extrema hora palàm faſſus eſſet ſe longè omnium atrociſſimè & immaniſſimè vituperâſſe, perſecutum eſſe, & blaſphemâſſe Chriſtum, cui vnus ipſe ſuis impijs dogmatis tot abſtulit animas, vt ſinè horrore & ſtupore nec dici queat. Et tamen *Precatio ſuprema Luteri.*

dicit

dicit ſe amâſſe & laudâſſe Chriſtum. Hoc ergò erat de tanta impietate non ſolùm nihil angi animo, ſed gloriari etiàm. Cadauer eius ſtanneo incluſum loculo, cum multa equitum & peditũ turba & pompa ingenti Vuittenbergam non ſinè multorum lachrymis perductum eſt. Ille quidem ſic mortuus eſt, ſed poſt ſe in multis Europæ ampliſſimis regnis & prouincijs ſupremam ferè reliquit vaſtitatem, religione miſerabilitèr confuſa & perturbata, innumeris euerſis Eccleſijs, deſtructis monaſterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Eccleſiaſticis, ſacramentis horrendum in modum profligatis, vt ad Mahometanam conſtituendam impietatem parùm aut nihil ſupereſſe videatur: & certè quibuſdam in locis, vbì eius regnat Euangelium, homines in atheiſmum atque etiàm ethniciſmum ferè prolabũtur. Eos nobis fructus affatìm produxit miſer ille, & mortalium omnium longè infeliciſſimus, qui vtinàm nunquàm natus fuiſſet, aut certè ſolus perijſſet. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quãquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apoſtata, inceſto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarum hæreſum inſtaurator, tot flagitijs coopertus, homo importuniſſimus, audaciſſimus, maledicentiſſimus, qui nulli omninò parceret, omnia ſurſùm deorsùm miſceret, tantam ſibi apud cæcos & miſeros mortales exiſtimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apoſtoli & tertij Elię loco haberetur. Conatus eſt quidem aliquandò dæmonem expellere, ſed fruſtrà. Id in Lectoris gratiam huc breuitèr adſcribam. Anno 1545. puella quædam dæmoniaca è Miſnia adducta eſt Vuittẽbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea ſpe, quòd Luterus dæmonem eſſet eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè ſibi cõſcius, principiò valdè ſe difficilem præbuit, tamen tandèm iuſſit puellam in ſacrarium parochianæ Eccleſiæ introduci. Ibì ſuis quibuſdã Lutericis exorciſmis adiurat dæmonem, ſed dæmon eius exorciſmos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, diſcruciari, & è ſacrarij oſtio ſe velle prorumpere. At malus dæmon adeò obſtruxit oſtium, vt neque foris, neque intùs reſerari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miſerum anguſtias adduxit, iamque per feneſtras erumpere conabatur, ſed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè ſecuri ferrea per cancellos immiſſa oſtium perfringi oportuit, vt Lutero pateret exitus.

Miraculũ Luteri inſigne.

Luterus dæmonem vult expellere, ſed fruſtrà.

exitus. Faxit Dominus Deus noſter, vt ad ſanitatem redeant, qui eius hominis, nulla vitæ ſanctimonia, nulla miraculorum efficacia ſuffulti, infauſtum Euangelium magno totius Europæ malo complexi ſunt.

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrocitèr oppugnârit peregrinationes religionis cauſa ſuſceptas, & inuocationem Sanctorum, adeò vt etiàm virginē matrem non plùs ſibi præſtare poſſe precibus ſuis, quàm quempiam vicinum ſuum, dicere non dubitârit. At multò rectiùs feciſſent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, ſi pro ea beatiſſimæ Virginis Marię ſuffragia apud Deum implorâſſent, quam certum eſt hodieque multa prȩſtare beneficia ipſam piè inuocantibus. Et vt pietas cōfirmetur, atque impietas pudefiat, adſcribam hîc nōnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandèm celebri martyrio illuſtris: ſed adſcribam verbis meis. Nam ille quidem hæc Anglicè ſcripſit, quæ alius Vir Doctus poſteà reddidit Latinè. Ait ſe nonnulla poſſe ſuæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas ſolent homines pij etiā peregrè inuiſere, edita ſint, tam ab omni ſuſpicione aliena, tamq; amplis fulta teſtimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab inſania abeſſe videri queat. Interìm vnum recitat admodùm illuſtre, quod ante paucos annos in cuiuſdam viri nobilis Rogeri Vuētunorthi aliquot proles declaratum ſit diuinitùs, præcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum nō ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuâſerat, & multis modis diuexârat. Erat illa iam mentis inops, deliransque procacitèr & petulantèr in Deum ipſum incurrebat, execrabaturque res quaſque precibus ſacratas, & quod mirum eſt, facilè etiàm nullo indicante à non conſecratis illas internoſcebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interìm verò tum ſua voluntate, tum diuina admonitione permota eſt, vt ad S. Mariæ Ippiſuuitchij (eſt hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinere quæ id temporis alibì dicerentur & fierent, citra mendacium edicere potuit, multaque rapta in ecſtaſin rara & ſublimia promebat, licèt ipſa eorum rudis eſſet & imperita, vt etiàm viri doctiſſimi non mediocritèr admirarentur talia ab illa dici poſſe. Vbì porrò ad locum ventum eſt, erat ibì imago beatiſſimæ virginis Mariæ. Coram ea dum illa puella ſiſtitur, aderant per-

Prolog. lib. 1. cap. 16.

perplures ſplendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro ſpiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in ſpeciem transformantur, os contorquetur & diſtenditur, oculi in maxillas prominent, vt ſinè horrore nemo eam poſſet intueri. Aderant & aliæ perſonæ, in quas, permittente Deo, improbus ſatan mirabilitèr ſæuiebat. Atquì mox omnes illæ vnà cum puella perfectæ ſunt redditæ ſanitati. Huic tanto ſpectaculo aderant parentes puellæ, homines & ordinis ampliſſimi, nempe equeſtris, & rebus locupletes: aderāt & alij permulti magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingēdi vel ratio vel ſuſpicio, tum quòd puella tenera eſſet ætate, tum quòd rei ipſius immanitas & horrēda ſpecies omnē excluderet ſimulationem. Cernens autem puella ſe liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nūcium remiſit, & in cœnobio benè inſtituto ſanctarum virginum religionem profeſſa monaſticam, & piè & ſanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tāta eſt authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatam eſſe nemo niſì improbus dubitare queat. Luterus proculdubiò cum ſuo grege hic exclamaret rem eſſe commentitiam, quemadmodùm Brentius nō veretur ſcribere, quòd Iulianus apoſtata in magno poſitus metu, nè à dæmonibus diſcerperetur, licèt iam Chriſti religionem abiuráſſet, tamen crucis expreſſo ſigno illos à ſe fugárit, id nō factum crucis ſigno, ſed dæmonis ſimulatione ad cōfirmandam ſuperſtitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatem facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris: quæ ſunt verba digna tali viro, qualis eſt Brentius, hoc eſt, impuro hæretico. Sed nos iſtorū hominum verbis prorsùs nihil moueri debemus, præſertìm cùm huius rei tot illuſtres fuerint ſpectatores, & teſtes omni exceptione maiores. Mihi hoc miraculum commodè hoc loco inſeri videtur, vt Catholicus lector videat non deeſſe hodieq; miraculorum etiàm inſignium editionem in Eccleſia Catholica: porrò de iſtis prodigioſis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici poſſe, eos nec claudicantem canem, nec cæcutientem equum vnquàm curare potuiſſe: quāquàm vt miſeri homines intelligerent, quale portentum in infauſtis Luteri dogmatîs complectendis ſequerentur, memorabili id portento præpotens Deus teſtatum voluit efficere, quandò biennio poſt illud Vuormatiæ à Carolo V. & Impe-

Miraculū inſigne.

Brentius contra Petrū Sotū.

Imperij ordinibus contra Luterum promulgatum edi-ctum, ad fines Vuittenbergæ vitulum caluo capite & cucullatum, ſtupendo illo quidem, ſed cumprimìs ac-commodato oſtento vacca peperit. Fertur autem Lute-rus etiàm mortuum quandoquè quibuſdam immur-murationibus excitare voluiſſe, Villielmum illum Ne-ſenum in Albi ſubmerſum, ſed accidit illi quod Perſius ait: Parturiunt montes,naſcetur ridiculus mus.

Hoc anno Carolus Cæſar Traiecti habuit Conuen-tus aurei velleris, & Italiæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Flan-driæ principum aliquot noua electione illud auxit ſo-dalitium. Indè Ratisbonam ad Comitia iturus cùm Traiectum ſuperius veniſſet, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germaniẹ occurrunt, vt certiùs cognoſce-rent de fama, qua iam vulgatum erat, Cæſarem mili-tem conſcribere. Sed eodem quoquè tempore rumor erat, Proteſtantes neſcio quid moliri in Cæſarem, ſua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non imme-ritò Cæſarem ad arma paranda mouere potuiſſent. Vbì autem viderunt legati, Cæſarem nullum circa ſe inuſi-tatum habere militum præſidium, meliùs ſperare cœ-perunt, itaque diſcedunt. Erant cum Cæſare cuſtodiæ cauſa equites cataphracti quingenti. Vbì Spiram venit, Palatinus cum vxore Cæſaris nepte eum adijt, venit etiàm eò Lantgrauius Heſſiæ: atque vterque non diù pòſt diſceſſit, quòd Cæſar non vſquequaquè votis illo-rum reſpondere videretur. *Conuetus aurei velleris.*

Dum Ratisbonæ Comitia aguntur, quò iam Cæ-ſar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias ſuas elocat, Annam Alberto Bauariæ, Mariam Guilelmo Cliuenſi-um Principi. Interìm Cæſar ad ſe tribunos & centurio-nes aliquot clàm euocat Ratisbonam, neque id latuit Proteſtantes, qui omnia accuratiſſimè explorarent. Itaque Cæſarem adeunt, ſcire cupiunt, cui bellum fa-cturus ſit, ſe quidem paratos imperata facere. Cæſar non negat aliquot ſe cohortes conſcribere in quoſdam refractarios & rebelles, quos edomare conſtituerit: qui ipſi auxilio ſint, illis ſe benignum & clementem domi-num fore, cæteros non alio quàm hoſtium loco habitu-rum. His auditis, Legati domũ proficiſcuntur. Hoc bel-li Germanici inter alia quoddam fuit initium: Cęſar diù multa diſſimulârat, ſed pactis cum Turca inducijs, pace quòquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit ſibi vlteriùs diſſimulandum, præſertìm cùm vir prudentiſ-ſimus *Ferdinandus elocat duas filias*

ſimus non ignorâſſe videatur, quid plerique moliretur. Erant per id tempus Luteranorum ſiue Proteſtantium magnę vires, porrò Cæſaris exiguę copiæ,& magna gerendi belli in ipſo initio impedimenta ac difficultates, præſertìm quòd Cæſaris conſilia etiàm ab amicis ad hoſtes perferri diceretur. Auguſtani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæſareanos vrbe non arceant, quô minùs ad bellum neceſſaria comparare queant. Venerunt autem ad Cæſarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hiſpanorum duo millia expectabãtur & octingenti, è Gallia Ciſalpina eiuſdem gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conſcribi iuſſa ſunt, ſed locis valdè diuerſis, quod Cæſari magno incommodo fuit. Proteſtantes interìm ex Auguſta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Cluſam properant, vt Italos à Pontifice miſſos excludant. His Proteſtantium copijs præerat Sebaſtianus Schertelus vir militaris. Itaque Cluſa arx munitiſſima deditione capta eſt. ſunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, ſed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præſidio impoſito Cluſæ & Fieſſæ, quæ duæ omninò viæ erant, quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum ſuis copijs rectà petijſſet Ratisbonam, vbì Cæſar tum erat, rebus omnibus imparatiſſimis, meliùs ſuorum rebus conſuluiſſet. Sed eo conſilio Deus illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Copiæ Cæſaris. *Proteſtãtes obtinẽt Cluſam.* *Item Fieſſam.* *Primus error Proteſtantiũ.*

Dum hæc geruntur, Saxo & Heſſus ſcribunt Cæſari literas, quibus ſe teſtantur in officio permãſuros, aut ſi quas iniurias intulerint, de illis velle ſatisfacere, ſi lege agere ſinantur. Cæſar illis nihil reſpõdit, quippe qui ſciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòſt omnes eorum copiæ Danouertum cum Saxone & Lantgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæſar tum admodùm immunitus fuit. Atq; hìc quoquè ſummam rei benè gerendæ occaſionẽ Proteſtantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cæſarem vel è tota Germania excludere potuiſſent, ſi cum omnibus copijs rectà Ratisbonam contendiſſent. Non eſt igitur dubium, quin à Cæſare ſteterit Deus. Et hic eorum ſecundus eſt error.

Copiæ ingẽtes Proteſtantiũ. *Secundus error.*

Interìm Ferdinãdus rex Pragam peruenit, cũ Mauritio Saxone acturus de bello in Electorẽ Saxoniæ concitan-

citando. Fuerant Mauritio cum Electore continentes inimicitiæ, ſed eæ pauloantè ſopitę erant. At poſtquàm Cæſar proſcripſit Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege coniunctus, Saxonis ditiones vaſtare inſtituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum æneatore ad Cæſarem in caſtra mittunt, qui epiſtolam perferunt ad teli amentum deligatam. Hic vetus Germanorum mos eſt belli denunciandi. Videbantur illi digni eſſe ſupplicio, ſed incolumes dimiſſi ſunt cum tabulis proſcriptionis, nullis præterea literis alijs additis. Cæſar quidem eorum epiſtolam nec inſpicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cæſarem à Põtifice peditum circitèr decem millia, equites leuioris armaturæ ſeptingenti. His alij ducenti equites à Coſmo Medice Florẽtino Principe, & centum à Ferrarienſi duce miſſi acceſſerunt. Venerunt & Hiſpani, præſtanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cæſare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hiſpanorum circitèr octo, equites haſtati mille ſexcenti: & præter hos alij, ità vt in ſumma eſſent bis mille cataphracti, & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ præſertim peditum, longè ſelectiſſimæ: nec tamen aderant, quæ in Belgio à Burano conſcribebantur. Cum hoc exercitu & trigintaſex tormentis æneis Cæſar ad hoſtem contendit, qui tum circa Ingolſtadium ſtatiua habebat. At Saxo cum Lantgrauio Ratisbonam iter intendit prudentèr quidem, ſed ſerò. Cæſar enim mox Ratisbonam ſubſidia equitum & peditum mittit. Itaque Ingolſtadium Proteſtantes reuertuntur, quò ſe etiàm Cæſar contulit. Non defuiſſet tum Proteſtantibus occaſio rei benè gerendæ, ſi totis viribus Cæſarem oppugnâſſent, aut illius ad Ingolſtadium iter anteuertiſſent: atquì certè non in multitudine exercitûs, ſed in Numinis fauore certa eſt belli victoria. Igitur Cæſar Ingolſtadium præoccupat, & opportuno loco caſtra metatur. Loci natura hæc erat: Siniſtrum latus ripa fluminis & loca paluſtria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipſum tuta ab hoſtibus reddebat: à dextra & à fronte, aperta planities, ſed leuitèr faſtigiata. Ab hac vtraque parte Princeps Albanus, quem Cæſar eius belli ſummum Imperatorem eſſe voluit, incredibili celeritate tranſuerſam foſſam & vallum perduxit. Non diù pòſt vtraque & Cæſaris & hoſtium caſtra ea propinquitate inter ſe coniuncta ſunt, vt tormento-

Proteſtãtes bellũ denunciãt Cæſari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

Cæſaris caſtra ad Ingolſtadium.

rum pilis contingi poſſent. Ibì Cæſar equo vectus ſuos *Cæſar hortatur ſuos* obequitabat, nè quicquam pilarum denſos imbres reformidarent adhortans, & vt præſenti animo, priſtinæ virtutis & ſecundiſſimorũ præliorum memores, hoſtis impetum ferant, locum quiſque ſuum ſtrenuè tueatur. Quæ Cæſaris oratio & præſentia dici vix queat, quãtum alacritatis & bonæ ſpei militi attulerit. Atquì hoſtes ex alia parte horrendum in modum tormenta diſplodunt, & pilarum imbribus vallum & acies Cæſareanas complent: ſed paucos admodùm, Deo ſuum Cæſarem euidentiſſimè protegente, lædunt. Cæſaris agmen ſæpiſſimè traiectum eſt, atq; circa eumipſum tam denſæ volitabant pilæ, vt in maximo diſcrimine verſaretur. Accidit *Cæſaris diſcrimẽ.* quãdoquè, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret, vt præſentiſſimum illi immineret periculum, ſi vel leuitèr reſultâſſet, & non præpotẽtis Dei iuſſu eodem loco defoſſus & immerſus hæſiſſet. Sæuiſſima illa tormẽtorum tempeſtate, quæ octo ampliùs horis cælum commouit & vndas, in ea Cæſaris acie vnus ex ſtipatoribus peremptus eſt, equi duo, & ſignum militare vnum diſcerptum: nullum aliud grauius damnũ datum, ſingulari proculdubiò beneficio Dei, *Conſtantia Cæſareanorũ.* qui ſeruat ſperantes in ſe. Fuit autem in Cæſareanis hoc eximiæ conſtantiæ & inuicti animi haud obſcurum argumentum, quòd nullus ſuum viſus eſt locum deſerere, licèt nongentis hoſtiũ globis terribilitèr eo vno die peterentur. Alio die rursùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hoſtes redeunt. Cæſar ad ſuos alacritèr accurrit, eorum animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunquè nõ longè aberat. *1900. pilæ in caſtra Cæſaris coniecta.* Quàm fuerint hoſtes in diſplodendis tormẽtis pertinaces & crebri, vel indè conſtare poteſt, quòd præter alios qui vel in caſtra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti ſunt.

Cùm autem Cæſar illorum caſtris in dies propiùs ſuas munitiones coniungeret, multisq; illi quotidiè incommodis afficerẽtur, non ſinè magno dedecore eo loco decẽdunt, cùm anteà comminati eſſent, ſe Cæſarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tempus Comes Buranus ſuas copias, quas Cæſari in Belgio coẽgerat, Rhenum mirabili induſtria ac ſolertia inuitis hoſtibus traducit. Ad Francofurtum poſteà cum illis leuiori commiſſo prælio, non paucos occidit, reliquis vſqueadeò perterritis & properè in fugam

gam ruentibus, vt non priùs fuga deſiſterent, quàm in oppidum perueniſſent. Cæſar Buranũ admonet, vt iter cautè inſtituat: hoſtes à ſe diſceſſiſſe, atq; ad ipſum properare. Progreſſi verò hoſtes, ad Danouertum caſtra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ conſulturus, Laugingam Bauarię oppidum, deditione facta, in fidem accipit, atque indè Danouertum redit. Buranus breuì poſteà cum ſuis copijs, quæ erant longè ornatiſſimæ, ad Cæſarem Ingolſtadium incolumis peruenit. Ea re fracti ſunt nonnihil Proteſtantium animi. Biduò pòſt Cæſar Neoburgum petit, inter denſiſſimam miſſilium multitudinem, quæ ab hoſtibus è murò iaculabantur, loci naturam & ſitum oppidi ſummo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolſtadium redit, poſtridiè caſtra mouet, atque recta ad Neoburgum regione conſidet. Neoburgenſes ad eum legatos mittunt, ſeque eius voluntati permittunt: idem faciunt tribuni & ordinum duces, qui illic præſidio relicti erãt. Id quidem Cæſari ob eius loci opportunitatem, commodiſſimè euenit. Cæſar hoſtium præſidiarios milites omnes pro ſua clementia incolumes dimiſit, cùm iure in eos, tanquàm qui in Principem ſuũ arma tuliſſent, animaduertere poſſet. Eo triduo Cęſar more militari exęrcitum ſuum recenſet: repertus eſt equitum numerus millium circitèr nouem, peditum circitèr quadragintaquinque.

Burani copia ad Cæſarem veniunt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæſaris exercitus.

Neoburgo Cæſar Vuendingum cum exercitu proficiſcitur, atque aduentanti Senatus vrbem diditurus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæſari, hoſtes cum omnibus copijs ad ipſius caſtra contendere, neque iam procùl abeſſe. Tum ille, licèt dextrum pedem podagra affligeret, equum conſcendit, pedem linteo ab ephippio penſili ſuſtentat, atque hunc in modum tota die inter ſuos obequitat, contemptis acerrimis podagræ doloribus: verùm hoſtes nebulæ beneficio vſi, quæ ea die denſa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipſi hoſtes ad dimicandum paratos, ille reſpondit: Per me non ſtabit, quô minùs, fauente Deo, fiat pugnandi poteſtas: Et mox vt erat in equo, (non enim podagra ſinebat eum deſcendere) arma induit, & acies procedere iubet. Verùm hoſtes cœptum iter Norlingam versùs nihil intermittentes, Cæſareanos pugnæ auidos ſua ſpe fruſtrantur. Videns autem Cæſar ad pugnam eos elici non poſſe, ad alia conſilia cõuertitur. Mittit clàm Octa-

uium Farneſium cum Italicis copijs & Schamburgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad Danubium ſitam repentè occupent. Ea res proſperos habet ſucceſſus, & oppidani ſubita Cæſareanorum irruptione perterriti, ſeſe dedunt, non minori hoſtium damno, quàm Cæſaris commodo. Cæſar poſtera luce eò cōtendit, hoſtibus interim nihil ſe mouentibus. Altero indè die Dilingam Auguſtani Epiſcopi oppidū, ſed quod tum hoſtium præſidio teneretur, venit. Hoſtes mox fugiunt ex oppido, & ciues libentiſſimis animis tum Cæſarē, tum Epiſcopum recipiunt. Indè quoquè Lauginga ſe dedit, licèt initio ſuperbè reſpōdiſſent incolæ. Idem facit Gudelinga. Ità paulatim Cæſaris res creſcebāt, Deo illum adiuuante.

Danouertum occupant Cæſareani.

Intereà nunciatur Cæſari, à Ferdinando & Mauritio in Saxonia rem proſperè geri, Saxones pulſos & profligatos, & magnam eius ditionis partem in vtriuſque poteſtatem eſſe redactam. Hoc nuncio Cæſar exhilaratus, multa tormenta in lætitiæ ſignum, & vt hoſtes intelligerent hæc iā ad ipſum perlata, diſplodi iubet. Iam hyems appetebat, nec deerant, qui Cæſarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd caſtra loco admodùm incommodo ſita eſſent. Sed Cæſar commodiſſimo caſtris locandis loco reperto, eò traducit exercitum, cunctis vſqueadeò gratulantibus, vt eum locum caſtra Cęſaris appellârint. Ex eo loco vehementèr afflixit hoſtes, emiſſis longè lateque equitibus hippoſclopiſtis & leuioris armaturæ, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ anguſtias venerint, vt quinque continuos dies milites frumento & pane caruerint.

Saxonia à Ferdinādo & Mauritio vexatur.

Inopia frumēti apud Proteſtantes.

Sub his anguſtijs Saxo & Heſſus nacti idoneum hominem, per Iohannem Brādeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis conditionibus cum Cæſare agere cœperūt: ſed cùm Cæſar alias proponeret, quàm ipſi vellent, nihil effectum eſt. Dolendum quidem eſt, Principes illos ſuorum concionatorum malis conſilijs eò adductos eſſe, vt tam ſe Cæſari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capeſſerent, cùm rarò ſoleat benè cedere, ſi quid cōtra magiſtratum temerè attētetur. Et hoc quidem bello, cùm eſſent illorum longè auctiores quàm Cæſaris copiæ, tamen quatèr caſtris excedere compulſi ſunt. Vbi porrò Cæſar intellexit hoſtium equitatum cum parte peditum in Franconiam

coniam iter habere, omnibus modis anteuertẽdum putauit, nè tam opulenta illi potiti prouincia, vires iam non mediocritèr eliſas redintegrarent. Itaque licèt difficili anni tempore, tamẽ nihil ſibi ceſſandum putauit, donèc Rotenburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt ſe illi Boffingenſes, Norlingenſes, Dinckelſpulenſes. Vbì Rotenburgenſes eius ſensère aduentum, pridiè obuiàm progreſſi, magno ſtudio ſe ſuaque omnia illi permittunt: neque enim illi reliquis fœderatis conſenſerant, neque auxilia illis vlla ſuppeditârant. Vbì hoſtes ſensère Rotenburgum à Cæſare teneri, non mediocritèr perturbantur, atque paulò pòſt ſinguli domum reuertuntur. Lantgrauius vbì Francofurtũ venit, obſecrantibus decurionibus & ciuibus, vt quid faciendum ſit edoceat, reſpondit optimam ſibi rationem videri, vt vnaquæque vulpecula ſuam caudam tueatur. *Rotẽburgum Cæſari ſe permittit.* *Proteſtãtes domũ abeunt.*

Saxo quoquè, aliquot contractis diſperſarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Eccleſiaſticis magnam vim pecuniæ extorquet. Cæſar verò Buranum in Belgium remiſſurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionem inducat, vel ad deditionem vi adigat Francofurdienſes. Ipſe Cæſar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hoſtium præſidiũ omne & robur poſitum eſſe non ignorabat, iter ſtatuit conuertere. Sed tantus iam omnes terror inuaſerat, vt pleræque ciuitates à fœderatis deſciſcerent, & ad eius amicitiam adſpirarent. Rotenburgo diſcedens, Halam Sueuiæ inſigne oppidum peruenit. Eam enim tum recèns Cæſar in fidem receperat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquandiù hærere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & ſupplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cæſar principiò nonnihil aſperum ſe non ſinè cauſa exhiberet. Miſerat enim non paucos equites ſubſidio Proteſtantibus. Sed in Cæſare hoc fuit admiratione dignum, quòd nõ tam illatæ iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati eſſet memor. *Palatinus veniã petit & impetrat.*

Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenſes, & tandèm admiſſi coram Palatino, qui ægrotanti Cæſari aderat, capite demiſſo & vultu mœſtiſſimo ad Cæſaris ſeſe pedes abijciunt, & eius clementiam implorant. Cæſar quoquè illis ignouit certis conditionibus. *Item Vlmenſes.*

Deindè Cæſar Hala egreſſus, Hiſpanos & aliquot

Princeps Vuirtenbergicus Cæſari cõciliatur.

Francofurtum occupatum.

Germanorum amor in Cæſarẽ

Auguſtani redeũt in gratiã.

Item Argentoratenſes.

cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergẽſem, atq; mox ipſe cum reliqua exercitûs parte ſubſequitur. Ea re cognita, Vuirtembergenſis Princeps nõ ferẽs ditionis ſuæ vaſtationem, atque animaduertens omnes vicos, omnia ædificia & oppida omnia, in Cæſaris poteſtatem venire, à Cæſare pacem petit, & impetrat non recuſatis conditionibus, quas Cæſar præſcripſerat. Interim veniunt literæ à Burano ad Cæſarem de occupata Francophordia. Poſtridiè ad eum veniunt à ſeptem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cæſaris gratiam propenſiùs adſpirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tãto belli maximi ſucceſſu vtebatur. Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius poteſtate erant; Auguſtani ſoli cũctantiùs ſeſe dedidêre. Cæſar indè Vlmam venit, ſuſceptus honorificentiſſimè & amantiſſimè. Fuit enim Germanorum in Cęſarem amor ſingularis, ità vt eum patrem blandiſſima voce appellarẽt: quin & exteræ nationes & hoſtes etiàm ipſi non mediocritèr ipſi afficiebantur. Eſt enim ea virtutis vis, vt in ſuî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Auguſtani Cæſaris exercitu aduentante, ad Cæſarẽ legatos mittunt, ſed ijs cõditionibus propoſitis, quas Cæſar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe ſpõtè exceſſiſſet, ad Cæſarem redeunt, veniam ſupplicitèr petũt, & à clementiſſimo Principe impetrant, adeò vt mitiſſima conſuetudine ſua dextram ſingulorum appræhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Poſtremò etiàm Argentoratenſes fide publica ad eum veniunt, & ſe in priſtinam clientelam reſtituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorem temerè ſuſcepti, euentus, ad quod Imperij Ordines impulerunt impuri apoſtatæ & ſeditioſi eccleſiaſtæ, qui ſalua Cæſaris ampliſſima authoritate, res ſuas ſaluas eſſe non poſſe facilè peruidebant. Ex ipſis autem atrociſſimis religionis & dogmatum diſſidijs, quæ inter illos vigent, haud obſcurè poteſt animaduerti, non magnoperè illis curæ eſſe Reipublicę & Chriſtianorum ſalutem, ſed vt ſuis priuatis rebus conſulant, quantunuìs interìm ſurſùm deorsùm moueantur omnia. Ipſe quidem Luterus in libello, quem nõ diù ante obitum ſuum ad Saxoniæ principem & Lantgrauium ſcripſit, ad hoc Germaniæ bellũ claſſicum canit, dum inter cætera ait, Quiſquis arma nõ corripit dum poteſt, is non vtitur rebus à Deo collatis.

Quid

Quid verò hoc eſt aliud, quàm ſubditos in ſuos magiſtratus concitare?

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata eſt ea conditione, vt certa pecuniæ ſumma Anglis intra octauum annum numeretur: ea perſoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, ſed interìm ab Anglis retineatur. Eam pacem, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonæ caritas apud Gallos ſecuta eſt. *Pax inter Gallos & Anglos.*

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Auguſti. Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua aſſeruabatur pulueris tormentarij immenſa vis, quæ illo cælitùs lapſo igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent ſupremum adeſſe mũdi diem. Fuit id reuerà ſpectaculum horroris & terroris pleniſſimũ. Momẽto temporis porta illa mirabilitèr diſſipatur, & non modò turris, ſed etiàm vicinorum murorũ fundamenta reuelluntur, & longè lateque per aëra iactantur: foſſarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti, partìm grauitèr ſaucij reperti ſunt. Ludebant quidam chartis in caupona, ſed ſubitò oppreſſi pereunt: materfamiliâs domûs ſola euaſit incolumis, quòd magno ſuo commodo in cellarium deſcenderat, ceruiſiam allatura. Quidam poſt triduum è ſpecu progreſſus, ſciſcitabatur num mundus adhuc ſubſiſteret. *Incẽdium Mechlinia*

Saxoniæ princeps Elector, vbì percepit Ferdinandum & Mauritium ipſius vaſtare ditiones, nec à Cæſare ea, qua vellet, conditione pax obtineri poſſet, copias diſperſas partìm colligit, atque in itinere, vt ſuprà attigimus, magnam pecuniæ vim, præcipuè ab Eccleſiaſticis extorquet: Gemundam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues ſe dedentes pecunia mulctat, à Francophordiẽſibus nouem aureorum millia accipit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldenſem abbatem & alios quoſdam Catholicos eodem modo tractat, licèt eſſet à Cæſare proſcriptus. *Saxo extorquet pecuniã.*

ANNO 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipſiam Mauritij principis oppidum grauiſſimè oppugnat, ſed re infecta diſcedere compellitur, quòd vrbs fortiſſimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdiſſimè vrbs dilacerata fuit atque deformata. Indè profectus, amiſſa per Thuringiam & Miſniam, licèt diffici- *Oppugnat Lipſiam.*

 li anni

li anni tempore, recuperat, quinetiàm Mauritij oppida capit, præter Lipſiam & Dreſdam, multa quoquè alia ad ſe traducit, ſed non diù occupaturus.

Hermannus Epiſc. loco mouetur.

Per hoc tempus Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus, cùm nulla poſſet ratione à ſententia inuehendi in ſuas ditiones Luteriſmi deduci, iuſſu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouetur, & ei Adolphus ex illuſtri & antiqua Scauuenburgenſium Comitum familia ſubrogatur. Fuerat is aliquot annis Hermanni coadiutor, multis præclaris dotibus ornatus, & Catholicæ religioni addictiſſimus. Vbì autem ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœceſi reſtituit, Bucerana commenta prorsùs aboleuit, & verum paſtorem reipſa declarauit. Id quidem maturè accidit præclariſſimæ diœceſi, quæ iam multis locis ità erat nouis dogmatìs infecta, vt difficilis omninò curatio videretur, nisì Deus manum appoſuiſſet ſuam. eiuſdem autem Hermanni frater Fridericus Bonnenſi præpoſitura exuitur, eaque clariſſimo viro Iohanni Groppero, præter omnem eius expectationem, cõfertur. Eius viri pro tuenda apud Coloniam Agrippinam & totam Colonienſem diœceſin Catholica religione ſuſcepti labores, vſqueadeò eum celebrem reddiderũt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium ampliſs. ſenatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die ſcripturæ ſacræ & ſanctiſſimorum patrum lectioni incubans, atque à fœdiſſimo concubinatu, quo ſe plerique ex Clero turpitèr dehoneſtant, vſqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domum reuerſus, famulã inueniſſet lectum ipſius ſternentem, vehementiſſimè commotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectũ è feneſtra cubiculi proijceret, hocipſo ſanè egregium animi ſui erga continentiam zelum & ardorem præclarè declarans. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Eccleſiaſtici, & carnis petulantiam victûs parſimonia, ſacræ lectionis & feruentium precum aſſiduitate, vigilijs opportunis, mulierum vitanda conſuetudine, & id genus alijs pietatis ſtudijs edoment, deſinantque aduersùm ſe prouocare iram præpotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemq; Catholicam religionem lacerandi ac proſcindendi præbere occaſionem.

Vetus religio reſtituitur.

Iohannes Gropperus.

Exemplũ continentiæ.

Anglia

Sub Ianuarij finem Henricus Angliæ rex, anno 38. regni

regni ſui, vita excedit. Is Pontificem quidem Romanum ferre non potuit, quòd repulſam apud illum paſſus eſſet in approbando Annæ Boleniæ coniugio, ſed tamen religionem veterem in pleriſque retinuit. Succeſſit ei Edouardus filius, nouem annorum puer, ſub quo paulò pòſt Zuinglianiſmus in eo regno ſatus eſt. Proteſtantes ad regem Henricum legatos miſerant, qui ab eo contra Cæſarem auxilia peterent, ſed id fruſtrà fuit. *regis obitus.*

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciſcus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Proteſtantes de ſuppetijs ferendis ſolicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dogmatum perſecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipſe non mediocri rerum multarum cognitione præditus, quam ſibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs diſciplinis cupidiſſimè loqueretur, haberetque in eum vſum apud ſe viros doctiſſimos, qui ex Poëtarum, Hiſtoricorum, Coſmographorum atque aliorum authorum libris ſempèr aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Græcia, qui veterum monumenta conquirerent, confecitque Bibliothecam optimis libris refertiſſimam, vndè nonnulli poſteà in lucem prodiêrunt. Poterat Eccleſia vel florentiſſima noſtris temporibus euadere, ſi non incidiſſet inter Carolum Cæſarem & hunc Franciſcum regem illa perpetua ferè ſimultas, quæ rebus Chriſtianis, hauddubiè propter peccata noſtra, magnam attulit calamitatem, præſertìm quòd interìm Turcarum auctæ ſunt vires, Chriſtianorum imminutæ, & portentoſæ hæreſes mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ ſuper alias ab inferis in orbem noſtrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Franciſco in regno ſucceſſit Henricus filius, anno ætatis ſuæ viceſimooctauo, qui mox Annam Momorantium Coneſtablium, quem Latinè Magiſtrum equitum dicimus, in priſtinam dignitatem, qua iam totos ferè annos ſex caruerat, reſtituit: porrò quoſdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potentiſſimorum Galliæ & Angliæ regum obitus nõ mediocritèr afflixit Proteſtantes, qui ſe ſperârant ab illis contra Cæſarem ſubſidia habituros. *Franciſci regis mors* *Bibliotheca Franciſci regis.*

Cæſar cùm adhùc eſſet Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererentur, & vt is Boëmos ſolicitaret, vulgus ad ſe alli- *Cæſar bellum Sa-*

xonicum meditatur ceret, Ioachimicam vallem, ærarijs ſecturis & auri argentique fodinis abundantiſſimam Ferdinando eripuiſſet, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta eſſet valetudine. Putabat enim rebus maturè opem ferendam, antequàm viribus confirmatis hoſtes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditum circitèr decem, equitum quatuor millia. iamq; vſqueadeò Boëmos in ſuas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragenſi incluſas tenere. Itaque Cæſar nullum neque laborem, neque periculum, neque valetudinis detrimentum ſubterfugiens, præter copias, quas iam præmiſerat, Germanos & Hiſpanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmenſibus acceptis, iter ingreſſus eſt.

Vuirtenbergicus fit ſupplex Cæſari. Eo die, quo Vlma diſceſſurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in ſella geſtatoria, quòd podagra præpeditus, pedibus conſiſtere non poſſet. Tandèm admiſſus ad Cæſarem, per Cancellarium demiſiſſimè eius iram deprecatur, errorem ſuum palàm confitetur, & in poſterum ſummam fidem & obſeruantiam pollicetur. Hoc ſpectaculum Vlmenſibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem ſtuporem attulit, quòd illum quoquè ſupplicem Cæſari viderent, quo nullus è vicinis principibus eſſet potentior. Cæſar vbiquè vſus clementia, ſub certis conditionibus noxam omnem afflicto Principi condonat : & confeſtìm Vlma diſcedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudeſcens, magnam videbatur moram allaturus : ſed præter omnium expectationem celeritèr conualuit. *Albertus Marchio capitur.* Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cæſar præmiſerat, cuiuſdam illuſtris fœminæ proditione apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occidit, reliquos ferè in poteſtatem redigit : ipſum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum.

Dum Cæſar eſt Norlingæ, Argentinenſium legati ad eum veniunt, veniam deprecantes. Eos quoquè Cæſar in fidem & clientelam accepit, quibus viſum eſt conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæſaris ſacramento rogarentur, quòd anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori contigerat. *Cæſar venit Noribergam.* Indè Cæſar Noribergam venit, magna ciuium gratulatione exceptus. Ibì dies quinque confirmandæ valetudinis cauſa permanſit. Conſtituerat ad Egram, quod eſt Boëmiæ oppidum,

cum

cum Ferdinando & Mauritio coràm conferre. Ibì Boë-morum apparuit à ſuo rege defectio, qui crebris arboribus ſuccifis, Ferdinandum & Mauritium tranſitu prohibere conati ſunt: attamen longiori circuitu tandèm ad Cæſarem cum copijs ſuis, tribus ab Egra milliaribus, in caſtra venerunt. Erant illis grauis armaturæ bìs mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè inſtructi. Paſchalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum ſumma laude hactenùs in Catholica religione conſtantèr permanſit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs præmittit, ipſe mox ſequitur, in id vel maximè intentus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille ſe vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitiſſima loca reciperet. Erat per id tempus Saxo apud Miſniam oppidum, quod Mauritio paulò antè eripuerat. Eò ſe confert Cæſar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iã non ampliùs tribus milliaribus eſſet à Miſnia, comperit Saxonem Vittembergam iter conuertiſſe. Intererat inter eum & Saxonem Albis latiſſimus fluuius, quem omninò tranſmittere conſtituit, nè Saxo ex ipſius manibus elaberetur. Erat res ſummæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidum in vlteriori fluminis ripa cum valida manu conſedente. Interìm nunciatur Cæſari, vadum in ampliſſimo flumine repertum eo loco, vbì & hoſtes eregionè ſederent, & fluuius trecentos in latitudinem paſſus pateret, vndarumque impetu & mole vel ſpectantibus horrorem incuteret.

Egra vrbs Catholica.

Vadum in Albi repertum.

Iam hoſtes ſecundo flumine nauibus deferebantur: ſed id Cæſareani conſpicati, maximo impetu in ipſum flumen irruunt, & brachijs atq; humeris ſolis ex aqua extantibus, denſiſſimã pilarũ grandinẽ in hoſtes mittunt, ità vt & è nauibus in terram ſe eijcere, & præcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt aũt commodiùs pedites & tormenta traduci poſſent, Cæſar pontẽ curauit ex nauibus fieri: ſed quòd latior eſſet fluuius, quàm vt naues ab ipſo allatæ ſufficerent, milites hortatur, vt hoſtium conciſum pontem capiant. Atque eccè confeſtìm decem Hiſpani pedites veſtes deponunt, gladios tranſuerſos ore mordicùs comprehendunt, flumen tranant, inter tela hoſtium innumera ſcaphas arripiũt, cæſis aliquot hoſtibus, & ad citeriorem ripã pertrahũt incolumes. Saxo tum concioni intererat, ſed Cæſaris

Cæſareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hiſpanorum.

audit

audito aduentu, concio ſilet, conclamatur ad arma, & miles ripæ defendendæ adeſſe iubetur. At Cæſar incredibili celeritate equites vadum tentare, pontemque ex ſcaphis coniungere monet. Erat tum illic ruſticus quidam iuuenis robuſto corpore, cuius equos bijuges hoſtes pridiè eius diei abſtulerāt. Is Cæſari vadū oſtendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturæ equites, quibus ſingulis ſinguli milites ſclopetarij, à tergo equis inſidentes, adiuncti ſunt. Indè cataphracti equites ſubſequuntur. Cæſarem vehebat equus Hiſpanus, coccino ſerico villoſo, cui ex auro fimbria erat, inſtratus. Ipſe armis inauratis conſpicuus, & conchiliata faſcia bombycina, auro diſtincta, ſuperindutus, caſſide Germanica capiti aptata, breuem haſtam venabulo ſimilem manu tenebat. Et ſic ille princeps, ruſtico præeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorem pertendit ripam, atque cum eo equitatus omnis ſaluus in terram euadit. Ruſticum autem centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciunt equites.

Cæſar Albim equo tranſmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaque Cæſar omnia in celeritate poſita cernens, ſolo equitatu hoſtem adoriri conſtituit. In ipſo autem itinere, dum hoſtes inſequitur, incidit in ſtatuam Chriſti è cruce pendentis, cuius pectus tormenti globulo traiectum erat. Id ille pius Princeps conſpicatus, magno animi dolore correptus, ſuſpicit in cælū, &, O Deus, inquit, modò velis, facilè potes tantum ſcelus vlciſci: ſicque cœptum proſequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerendæ occaſione, Cæſari indicat ſe iam in hoſtes irruere: tum acris à Cæſareanis in hoſtem fit impreſſio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatum prædæ & cædi obijcerent. Iam ad Locheranam ſyluam ventum erat, quæ paſsìm tanta armorum multitudine conſtrata viſebatur, vt inſequentibus Cæſareanis moram adferrent. Sed & occiſorum & ſauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt pleroſque Cæſaris milites viceni & ampliùs captiui circunſiſterent. Cæſareanis verò Saxonicos ſumma contentione inſequentibus, breuì ad Cæſarem, qui in media circitèr ſylua conſtiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phriſio armatus: cumque ad Cæſarem perueniſſet, velletque ex equo deſcendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæſar mitiſſimum

Facinus Euangelicum, ſcilicèt.

Capti multi.

num ſecutus ingenium ſuum, neutrum permiſit. Tum lle capite nudato, Ego, inquit, potentiſſime & clemen-iſſime Cæſar, me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæſar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà ſecùs eceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumul-u, non Cæſarem eum, ſed Carolum à Gandauo, qui ſe alsò Cæſarem diceret, in literis publicis ſcribebant.) Addidit quoquè Cæſar, optimo merito ſuo ad eiuſmo-li fortunam ipſum eſſe redactum. Quo audito, ille ſub-icuit: humeriſque preſſis & capite demiſſo terram in-uens ingemuit, vultu ſanè miſerabili. Indè iterùm pe-ità Cæſare, vt ipſum ſic tractare velit, vt ſolent capti Principes. Ego verò, inquit Cæſar, te vt meritus es, tra-ctabo. Mox in caſtra abducitur. *Saxo captus ſit ſupplex Cæſari.*

Eo die Mauritius princeps in ſummo periculo fu-t. Cùm enim hoſtes perſequeretur, quidam ex illis à ergo eum adortus, bombardam dorſo admouit, ſed nani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille te-nerarius mox à Mauritianis diſcerptus eſt. Capta ſunt n eo conflictu tormenta quindecim, & magnus belli-carum rerum apparatus: poſtridiè quoquè ſex alia ormenta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præ-la, impedimenta, ſigna legionaria & equeſtria. Captus etiàm eſt Erneſtus Brunſuicenſis. Cæſar non ampliùs quinquaginta equites amiſit. Victoria hac potítus eſt . Calendas Maij. Iulius Cæſar olìm Pontico triumpho rium verborum titulū prætuliſſe fertur, *Véni, Vidi, Vici.* js verbis nonnihil immutatis ſic noſter Cæſar, longè lli ob veram pietatem præferendus vſus eſt: *Véni, Vi-li, Deus vicit*: vt oſtenderet, ſe non ſuis viribus, ſed liuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Erneſti deindè cuſtodia Alphonſo V iui mandata eſt. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cæſar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiërat, vt facilè etiàm diuturnam obſidionem paſſura videretur. *Mauritij periculū.* *Nota Cæſaris modeſtiam & pietatem.*

Obitèr prætermittendum non eſt, qua in parte Al-bim Cæſar vado traiecit, poſtera die non niſi natando, & ægrè quidem, id fieri potuiſſe. Graues quidam ſcri-ptores ſic ſentiunt, non ſinè miraculo & præſenti Nu-minis ope Cæſarem illud latiſſimum flumen cum tan-tis copijs vado tranſijſſe. Quo autem die Saxo captus

eſt,

eſt, æſtus fuit longè grauiſſimus, & ſol velut ſanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, ſed etiàm in Gallijs.

Cæſar Saxonem vita donat. Iam Cęſar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuenſis principis, cuius ſoror in Saxonis matrimonio viſebatur, precibus flexus, capitali ſententia Saxonem abſoluit, vitamq́ue ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisq́ue omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Thuringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerſo rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex ſola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatæ ſint: *Gotha munitiſſima.* Gotha nullis viribus expugnabilis ſolo æquatur. In ea fuêre centum tormenta maiora, minora quamplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus ſtudio breuitatis. Accepta in deditionem Vuittemberga, biduo pòſt Saxonis coniunx cum multis in Cæſaris tabernaculum venit ex vrbe, atque ad Cæſaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humaniſſimè in amplexum recipitur. Ea res omnium animos ad ſummam commiſerationem flexit. Cæſar vbì multis eius precibus mitiſſimè reſpondit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentiſſimè à ſe dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipſam inuiſit.

Scytha et Afer parati militare Cæſari. Per id tempus partìm à Scythica quadam gente ad Boryſthenis ripam, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cæſari oblata ſunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cæſar liberalitèr dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs non eſſet habiturus opùs.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæſaris victoria cognouit, non immeritò conſternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus ſe coniungit: qui tum plurimùm apud Cæſarem gratia & authoritate valebant. Cæſar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, oſtendit: ſed cùm Lantgrauius ad poſtulata ſempèr aliquid vel adderet vel demeret, Cæſar tandèm reſpondit, nihil ſe cum Lantgrauio velle agere, rebus ille ſuis vt vellet

con-

conſuleret. Id reſponſum non mediocritèr eius perterruit animum, & ab vna iam Cæſaris peruulgata clementia ſalutis ſibi præſidium petendum ſentiens, datis ad Mauritium literis, compoſitionis conditiones à Cęſare pręſcriptas, manu ſua deſcripſit & tradidit, iiſdemque paulò pòſt apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus eſt. *Lantgrauius ſe permittit Cæſari.*

Verùm antequàm iſthæc tranſigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & ſex peditum Vuittenberga celeritèr Pragam proficiſcitur, & Cæſar cum omnibus copijs ſuis ad Lantgrauium edomandum contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus diſcederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæſari valedicunt, orantque ſupplices, vt Pannoniæ à Turcis oppreſſæ afflictis rebus opem ferre velit. Cæſar eis liberalitèr reſpondet, & ſingulis præfectis ac decurionibus trecentorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita ſtipendia in ſingulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prædicârunt. Hiſpanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hoſtium ſcaphas nando appræhenderant, ſingulos veſte holoſerica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adſcribit. *Liberalitas Cæſaris in Hũgaros. Itẽ in Hiſpanos.*

Cæſar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentum. Ibì tum repentè oritur ſeditio inter Germanos & Hiſpanos, hauddubiò triſtem habitura euentum, nî Cæſar non ſinè periculo intèr duas acies, furore & amentia cæcas, medium ſe oppoſuiſſet. Erant adhuc apud Cæſarem Boëmorum legati: eos ad ſe vocat, hortatur vt ad officium & ſanitatem redeant, ſe alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boëmos perſcribit. *Seditio militaris.*

Dum hæc geruntur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, poſtridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentiſſimi nobiles, qui ſe id nunquàm viſuros putârant. Lantgrauius coram Cęſare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius ſupplex Cęſarem honorificentiſſimè appellat, veniam petit, & obſeruantiam ac fidem in poſterum pollicetur, ac iureiurando confirmat. Cæſar per oratorem reſpondet, ſe licèt grauiſſimè læſum, tamen ſupplici noxam condonare, capitis pœna, proſcriptione & carceribus perpetuis abſoluere. His alijsq; nõnullis dictis, *Lantgrauius ſupplex veniam precatur.*

Lant-

Lantgrauius ſurgit, ſed Cæſar ei neque dextram dedit, neque vllum beneuolentiæ genus exhibuit. Intererat huic ſpectaculo Henricus Brunſuicenſis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Poſteà Albanus Lantgrauium ſecùm in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud ſe detinet. Id verò præter ſpem accidit Lantgrauio, qui ſe longè maiori libertate vſurum putârat. Conditiones quibus ſe dedidit, ex multis hæ ferè ſunt: Lãtgrauius & eius clientes omnes Cæſari iurent, & vltrò eius voluntati ſe permittant. Ipſe ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis impoſita (ea erant ampliùs ducenta) Cæſari tradat. Henricum Brunſuicenſem reſtituat. Vitam Cæſaris beneficio habeat. Perpetua cuſtodia non aſſeruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neque Lantgrauius ipſe, neque Principes interceſſores ſatìs conſiderâſſe videntur, qua vtiquè in Cæſaris arbitrio cuſtodiæ vel breuiandæ vel prorogandæ facultas conſtituta eſt. Tulit principiò grauitèr captiuitatem ſuam Lantgrauius: ſed cùm ſuis ipſius ſcriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatem vtrunque Principem, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & ſeditioſorum concionatorum conſilia adduxêre.

Lantgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriuſque Germanici, quorum alterum poteſt Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæſar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cæſari obtigerat, felicitèr edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clariſſimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noſter Carolus Maximus intra tres ferè menſes Saxoniam omnem ſibi parére coëgit. Poſt demolitas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæſar tormenta omnia, quæ vtroq; hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iuſſit, eaque hunc in modum diſtribuit: Mediolanum 50. totidèm Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hiſpaniam mittit. Poſteà Noribergam contendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores ſua authoritate adderet. Breuì pôſt certior fit, Boëmos iuſſa facere paratos, ad officium rediiſſe. Dum Noribergę mora-

Cæſar totam domat Germaniam.

Cæſar tormenta capta vt diſtribuerit.

moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant ſe nunquàm cum fœderatis conſenſiſſe, neque, vt pro certò etiàm conſtat, omninò contra eum conſpirâſſe. Bremenſes quoquè per Danorum regem in fidem Cæſaris recipi vehementèr orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunæburgicus. Hamburgenſes primi omnium in deditionem venerant, miſſis Noribergam ad Cæſarem legatis, qui magna pecuniæ ſumma mulctæ nomine perſoluta, vrbem, quod nunquàm anteà contigerat, in Cæſaris clientelam conferrent. Ità iam Cæſar latè rerum in Germania potiebatur, ſed pro mitiſſimo ingenio ſuo ea vbiquè in deditios hoſtes vſus clementia & lenitate, vt non defuerint poſteà, qui dicerent illum non ea vſum fuiſſe ſeueritate, quam res poſtularet. Verùm prudentiſſimus princeps, qui ſuæ felicitatis æmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateque omnia circunſpiceret, non eſt putandus in ea ampliſſimæ victoriæ proſperrimis ſucceſſibus quicquam temerè ſtatuiſſe. Cùm autem tantæ fuerint tamque inſtructæ hoſtium copiæ, & Cæſar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo feciùs tamen omnem hoſtium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabilitèr triumphârit: facilè, qui volunt, animaduertere poſſunt, à pio Principe ſtetiſſe Deũ: hoſtes verò, tum quòd ab auita Patrum ſuorum religione ſanctiſſima ad noua ſeditioſorum dogmatiſtarum commenta deſciuiſſent, tum quòd in Principem ac dominum ſuum arma temerè ſumpſiſſent, diuina ope deſtitutos fuiſſe, atq; ideò nihil vſquàm ferè felicitèr geſſiſſe.

Lubecenſes alieni à conſpiratione.

Cæſar victor fauore Numinis.

Eo tempore, quo Cæſar è Vuittemberga exceſſit, & Mauritius, ſeptemuirali dignitate auctus, ſuos milites in vrbem immiſit, clariſſimus vir Iulius Pflugius in Epiſcopatum Numburgenſem miſſus eſt, quem tum occupabat Nicolaus Amſdorffius egregiè Luteranus. Is Amſdorffius poſt colloquiũ Vuormatiẽſe vltimũ, quod anno Chriſti 1557. habitũ eſt, vbì ſectarij inter ſe conuenire non potuerunt, ſcriptum edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quoſdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Oſiandrum damnare noluerunt: atque hoc ipſo nomine, quòd hos & eorũ ſectatores damnare noluerint, eos ab Auguſta-

Iulius Pflugius.

na Confeſſione diſceſſiſſe ait. Eodem ſcripto apertè damnat Zuinglianos atque etiàm Adiaphoriſtas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, ſicut etiàm id genus alia non rarò iam ſuprà memoraui, vt lector intelligat, quàm præclarè inter ſe in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatque ſibi à talibus, modò ſuæ velit ſaluti conſultum.

Boëmi cũ rege ſuo in gratiam redeunt.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia eſſet Lætmeritię, Cæſar ei auxilio miſit ſigna octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenſes, quibus eos ſibi præſtò eſſe iubet in arce Pragenſi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & ſupplices ab rege offenſo veniam petunt, & eius ſe voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinandus, regis Ferdinandi filius, & Auguſtus Mauritij frater, & nonnulli alij proceres. Itaque ſub conditionibus quibuſdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quoſdam, qui ad diem citati non venerant, ſeuerior ſententia pronunciata eſt. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles inſtàr Pragenſium abſque conditione ſeſe dedunt. Caſpar Pflugius, quem fœderati ſibi caput conſtituerant, læſæ maieſtatis damnatur, & promittuntur aureorum millia quinque in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum eſt, punitis ſeditionis authoribus.

Cõuentus Auguſtanus.

Induciæ cum Turcis quinquennales.

Ad Iulij tertium diem Cæſar Bambergæ, vbi tum erat, Imperij conuentum indixit: iubetque ad Calendas Septembres conuenire omnes Auguſtam. Ipſe ſub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lãtgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cæſarem Auguſtæ morantem venit à Solimãno Gerardus Veltuuichus, quem Cæſar legatum miſerat Byzantium, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Cõuentus frequentiſſimus, tametſi non ſinè morſu eum Sleidanus armatum vocat ob Cæſaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant Electores omnes, & præter alios Imperij principes etiàm Cæſaris ſoror Maria Belgij prudentiſſima gubernatrix, & neptis, Lotharingiæ vidua. Maximilianus Auſtriacus Cæſaris nomine paucis præfatus eſt, ac deindè Cæſar per ſcribam, vt moris eſt, propoſuit, quæ vellet ijs Comitijs tractari.

Petrus

Menſis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloyſius, Pauli Pontificis filius, Placentiæ

centiæ domi ſuæ confoditur, & Ferdinandus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanenſi ditioni Cæſaris nomine præerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more ſuo acerbè perſtringit non Aloyſium modò, ſed ipſum quoquè Pontificem, quem non ſolùm Aſtrologiæ, ſed & Necromantię admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi temperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpendo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribunt, & eius virtutes prædicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramentarius hæreticus dignus non fuit, qui illum reprænderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil æquè familiare & ſolenne eſt, præſertìm apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſiæ paſtorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatem & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Chriſtum ipſum laceràſſe videantur. Olìm longè ante mille annos Conſtantinus piiſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatæ illi eſſent querelæ aliquot Epiſcoporum, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorum accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidem voluit, coram Epiſcopis combuſſit: addiditque & illud: Si in Epiſcopum incideret alienum coniugium violantem, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſionem mali crearet. Sed hæc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

Aloyſius perimitur.

2. Reg. 19.

Conſtantini Magni memorabile exemplū.

Hac tempeſtate Angli Scotos prælio ſuperant ductore Somerſeto regis auũculo. Pugnatum eſt ad Muſſelburgum. Scotis præerat Iacobus Hamiltonus, Arranæ comes & regni Scotiæ gubernator. Dubio aliquandiù marte acritèr certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria penès Anglos fuit. Cauſa belli fertur, quòd Edouardo regi ſponſa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti ſe facturos receperant. Poſt eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & ſuæ ditionis fines in Scotiam

Anglorū de Scotis victoria.

proferunt. Porrò domum reuerſi, cum ſtatuis & imaginibus ſacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & ſacerdotibus ineundi matrimonij faciunt poteſtatem. Præclarũ ſanè Euangelium, quod à contumelia Chriſti & ſanctorum eius, atque à ſacris Veneris amplexibus ſua fundamenta orditur. Sed hæc quandoquè vindicabit Chriſtus, & ſuas ſanctorumque ſuorum iniurias egregiè vlciſcetur, Venerisque putidos ſacerdotes mittet in ſtagnum pice & ſulphure in omnem æternitatem arſurum.

Principes omnes cõcedunt in ſententiã Synodi Tridentinæ.

In Auguſtano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis ſe ſubmittunt, Cęſare plurimùm eam in curam incumbente, vt religio collapſa in Germania poſſet inſtaurari, & hæreſes profligari. Porrò vero, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam ſpem accidiſſet, multùm his comitijs laboratum eſt pro eius impetrãda liberatione. Vxor eius Auguſtam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cæſarem intercedunt, ſed nihil tum impetrari potuit. Priuſquàm intercederetur, Cæſar rem omnem, vt cum Lantgrauio actum eſſet, paucis ordine ad ſtatus omnes expoſuit, nec erat quiſquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauritius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidiſſe videtur, vt antè dictũ eſt, quòd neque hi duo principes, neque Lantgrauius ipſe ſatis perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Poloni legati in Comitijs.

ANNO 1548. in comitijs Auguſtanis rex Polonus ſuos habuit Legatos, qui illius ius in Pruſſiam Ordinibus Imperij declararent, & Proſcriptionem Cameræ Spirenſis in Albertum Pruſſiæ quondàm Magiſtrum, abolerent. Is Albertus mutata Pruſſicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam ſe dederat, nomenque Magiſtri in Ducem mutârat. Cæſar vbì Poloni regis poſtulata cognouit, Vuolfgango Pruſſiæ Magiſtro dat orationis exemplum, qui die 23. Ianuarij reſpondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoſcendi quibuſdam datum eſſet, communi omniũ conſilio deliberatum eſt, ſententiam à Cameræ iudicibus in Albertum latam, eſſe proſequendam. At cùm difficilis eſſet executio, in Cęſarem omnia reijciũt. Non diù pòſt obijt Sigiſmundus Poloniæ rex valdè Catholicus, &

Mors Sigiſmundi regis.

iam

iam ætate grauis. Natus ex patre Caſimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eum ordine regnârunt fratres eius natu maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus eſt 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus pernicioſus ampliſſimo Poloniæ regno. Nam eo extincto, hæreſes abominabiles, etiàm Arrianorum & Neſtorianorum, illic paulatìm criſtas erexerunt. Succeſſorem habuit filium Sigiſmundum Auguſtum, excelſo animo principem, & paternis veſtigijs in Catholica religione inſiſtentem. Teſtatur enim de illo ampliſſimus Cardinalis Vuarmienſis Stanislaus Hoſius, cuius apud omnes peruulgata eſt pietas & doctrina, eum, cùm peterent nonnulli in comitijs Vuarshauienſibus, vt de cauſa religionis cognoſceret, conſtantèr admodùm recuſâſſe, dixiſſeque non ſui id eſſe muneris: regem ſe, non Pontificem, agere velle: ſatìs ſibi negocij eſſe cum prophanis cauſis. Eadem fuerat & Sigiſmundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cantionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euangelij doctrinam in ſuo regno prædicari pateretur. Tum ille animo verè heroico pureque ac germanè Chriſtiano, Non eſt meum, inquit, de puritate verbi cognoſcere: munus hoc Epiſcoporum eſt, quorum iudicio etiàm ego ipſe libens me ſubmitto, quorumque iuriſdictionem in omnibus ſaluam eſſe volo. Vtinàm hanc tanti regis conſtantiam plerique alij ſecuti eſſent politici magiſtratus, quibus ab impoſtoribus iſtis noui euangelij buccinatoribus peſtifera adulatione perſuaſum eſt, ad ipſos pertinere, vt de fide & religione ſibi iudicium vſurpent: quæ res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt ſibi faciliùs deuincirent principum & potentum animos, homines nequiſſimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorum eſſe ſceleratè aſſeuerârunt, vt de religione ipſi cognoſcãt: quanq̃ hac in re non idẽ ſentiunt fratres euangelici, ſed alij hanc, alij diuerſam ſententiã propugnant. *Vox digna rege Catholico*

Erat hoc tempore Concilium nõnihìl diſtractum, Patribus alijs ob aëris incommoditatem Bononiã profectis, alijs Tridenti remanentibus. Interìm Cæſar veritus, nè tardiùs, quàm expediret, Concilium religionis negocium abſolueret, quibuſdam negocium dat formulæ cuiuſdam conſcribendæ, qua per Germaniã vterentur vſque ad Concilij definitionem. Hi fuêre Iulius *Concilij patres partìm Bononiæ, partìm Tridenti.*

Conſcribitur INTERIM. Pflugius Epiſcopus Numburgenſis, Michaël Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbì clàm venit, à principe librum de religione à tribus illis, quos diximus, conſcriptum accepit & legit. Rogatus à principe, vt ſubſcriberet, recuſauit, quòd magis eſſet Catholicus; quàm Buceri Euangelium ferre poſſet. Ea re grauitèr principem offendit. Porrò ipſe domum rediјt. Eo tempore Colonienſis Archiepiſcopus Adolphus primitias, vt vocant, ſeu primum ſacrificium fecit Auguſtæ, præſentibus Cæſare, Ferdinando rege, & reliquis principibus maximo numero, quibus poſteà epulum dedit magnificentiſſimum.

Primitiæ Colonienſis Archiepiſcopi.

Muleaſſes Auguſtã venit.

Per hos dies Auguſtam venit Muleaſſes Tunetanus rex, proprij filij, vt ſuprà dictum eſt, in ſe expertus crudelitatem, vtroque adempto lumine. Secutus eſt eum paulò pòſt etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate priſtinam viſus eſt retinere animi excelſitatem, erecta ceruice inambulans, & inſigni plerunquè cultûs & geſtûs grauitate veteris fortunæ maieſtatem repræſentans.

In libello, quem diximus iuſſu Cæſaris conſcriptum, inter cætera pacis tuendæ cauſa permittebatur, vt qui apud Proteſtantes ex ſacerdotum ordine vxores duxiſſent, vſque ad Concilij determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranque ſpeciem Euchariſtiæ hactenùs ſumpſiſſent, non compellerentur calice carere. Hæc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non poſſet Cæſar tale aliquid ſtatuere. Verùm optimus princeps nihil ſibi ſumebat in eiuſmodi rebus authoritatis, ſed quàm poſſet commodiſſimè cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, ſenſìm in priſtinum gradum reuocari, ſalua ſemper Pontificis & Tridentinæ Synodi authoritate, quam ille prorsùs inuiolatam voluit: facileque videbat, ſi vi adhibita inuitos ad omnia ſubitò mutanda cogere voluiſſet, nihil niſi grauiſſimos Reipub. motus expectandos eſſe: quanquàm ego hac in re nihil velim ſtatuere, ſed libentèr ſequi rectiùs ſentientium iudicium. Hoc quidem eo rerum ſtatu nimìs fuit inſolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic paſsìm vocaretur INTERIM, quidam ſcriptores Euangelici miris modis in eam vocem luderent, & ſannis atque conuicijs petulantèr proſcinderent,

derent. Veriſimile eſt, iam tum agitari cœpiſſe conſilia, quibus ſe ſperarent breuì in priſtinum gradum reſtitutum iri. Vuittembergæ quidem Mauritius Philippum Melanchthonem, Pomeranum, Crucigerum reſtituit. Antequàm autem Cæſar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici miſit, hoc ipſo ſanè animi ſui religionem teſtatus, quòd in religionis negocio nihil ipſe per ſe vellet conſtituere. Pontifex verò quid eo in libro diſpliceret, non tacuit: quemadmodùm autem Pontifex reſcripſit, ſic eſt à Catholicis liber receptus. *Cæſaris erga Pontificem obſeruantia.*

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Auguſta in Hiſpanias proficiſcitur, habens apud ſe Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatione tum fuêre præclari Euangelici concionatores, qui ſibi vix vſquàm tutum ſupereſſe locum viderent: & mirabili metamorphoſi, qui priùs acerbiſſimè inter ſe contendiſſent, in hac publica, vt ipſi ſcribunt, Eccleſiæ calamitate, priuatarum offenſionum obliuiſcebântur. Et ridiculum ſanè fuit ſpectaculum, quoſdam egregiè Luteranos tum videri apud Zuinglianos ſibi latibula quęrere, quoſdam etiàm Helueticis miniſtris amantiſſimè ſcribere, cùm tamen animis alij ab alijs diffiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hæreticos appellâſſet. Brentius quoquè inſignis Luteranus Hala Sueuica pulſus, Baſileæ aliquandiù moratus eſt. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgangus Muſculus ex Auguſta ad Heluetios ſe recipit. Andreas Oſiander, relicta Noriberga, fit Prutenorum infauſtus apoſtolus. Eraſmus Sarcerius à Guilhelmo comite Naſſouio diſcedit. Erardus Sneppius cum multis alijs Eccleſiaſtis ex Vuirtenbergenſis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculum erat, nè Euangelium in tota Germania occumberet, niſì quòd horum Euangelium eiuſmodi eſt, vt votis omnibus optandum ſit, vt ex toto orbe terrarum, tanquàm certa quædam Reipub. pernicies, penitùs proſcribatur. Saxo captiuus induci non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinæ ſubſcriberet, dicens, ſi hoc faceret, ſe contra conſcientiam facturum, & admiſſurum peccatum in ſpiritumſanctum, quod ſit prorsùs irremiſſibile. Sic iam perſuaſi erant aliquot Germaniæ principes à verſutiſſimis apoſtatis. Sed ſi illi tam pernicioſum

Maximilianus Auſtriacus it in Hiſpaniam.

Euangelici præcones quærunt latibula.

Saxo non poteſt deduci à ſententia.

putârunt diſcedere ab hominum fanaticorum,& inter ſe tam pertinacitèr & odioſè diſſidentium commentis,quàm nos conſtantes eſſe debemus in ea retinenda religione, quam omnibus ſeculis, quibus Chriſtum agnouit, Germania coluit, & totus vbiquè terrarum Chriſtianus orbis ſempèr retinuit? Scilicèt grande piaculum eſt deſerere,quod ab apoſtatis monachis didiceris: & pietas eſt,puerilitèr ab eo deficere,quod indè ab Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia tenuerit.

In Anglia hoc tempore ſub puero rege Miſſa abrogata eſt,& non diù pòſt Stephanus Epiſcopus Vuintonienſis, vir longè doctiſſimus, cuſtodiæ mandatur. Porrò Concilium Tridenti continuatur. Eo tempore

Edictum Venetorũ de libris hæreticis. Veneti edicto cauent,vt libri à Catholica religione diſcrepantes,ad certos homines adducantur, idque intra dies octo, quibus elapſis, inquiſitum iri aiunt, & qui depræhenſi fuerint, non impunè abituros: ijs,qui deferant huius edicti contemptores,munera promittunt. Hæc moleſtiſſimè ferunt homines,ſed ſi ſaperent,gauderent magiſtratus ipſorum ſaluti maturè conſulere: atque vtinàm vbiquè terrarum proſcripti eſſent libri omnes, ex hæreticorum hominum officinis profecti. *2.Tim.2.* Nam ſermo eorum, quod veriſſimè dixit Apoſtolus,vt cancer ſerpit.

Conſtantienſes Cæſari obtemperant. Conſtantienſes,quòd nollent Cæſari obtemperare in quibuſdam, ab illo proſcribuntur. Id illi non ferentes,quòd res plena eſſet periculi,habita deliberatione, Cæſaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittunt. Porrò miniſtri Euangelici, & in ijs facilè primus Ambroſius Blaurerus apoſtata monachus,aliò ſe conferunt.Lindauienſes paulò antè pertinaciores,Conſtantienſium exemplo territi,libellum & ipſi recipiunt.

Senatus Auguſtæ mutatur. Auguſti menſis die tertio Cæſar ſenatum Auguſtæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe eſſent, nouumque conſtituit: Tribus quoquè ſimilitèr abrogat, & ciuium conuenticula, nè deincèps fiant, interdicit. Religionem quoquè ad libelli præſcriptum vt mutent, ſenatui nouo grauitèr imperat: ſicque relicto *Itémque Vlmæ.* præſidio, Vlmam petit, atque illic itidèm Senatum loco mouet,alium ſubrogat,& Martinũ Frechtum miniſtrum euangelicum cum ſocijs concionatoribus,quòd nollent libellum recipere, in cuſtodiam duci iubet. Senatus libellũ recipit.Ex concionatoribus iſtis quatuor

perti-

pertinacitèr in ſuo permanſêre errore, duo ſaniora ſunt conſilia ſecuti.

Argentinēſes legatos ad Cæſarem Spiram mittunt. Ibì non inuento Cæſare, Moguntiam vſque ſequuntur: ſed propter conſiliarios quoſdam abſentes, iubētur Coloniam Agrippinam vſque cum ipſo proficiſci. Hîc Cæſari literas offerunt. petunt ſibi decreti,quod libello ſępè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: ſe enim de ſua ſalute valdè eſſe ſolicitos, nec audere cōtra conſcientiam agere. Ità mirum in modum trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâſſent, quādò ab auita & catholica religione auocabantur. Contrà oportebat cūctantiſſimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnē prorsùs ſuſpectam habere: porrò ad religionem omnibus ſeculis & toto orbe excultam, etiàm vltrò & incunctantèr reuerti. Itaque illic trepidauerunt timore, vbì non erat timor. Tandèm Argentinenſes hoc à Cęſare reſponſum accipiūt, vt cum Epiſcopo ſuo tranſigant. Iam enim obtulerant ſe ad permittēda aliquot templa Catholicis, dies feſtos & ieiunia obſeruanda, & alia quædam. *Trepidatio præpoſtera.* *Pſal. 13.*

Paulò ſuprà de Conſtantienſium proſcriptione dictum eſt. Erāt hoc nomine in ſummis anguſtijs, nec humanum apparebat auxilium, Cæſare tunc longè lateq; in Germania triumphante. Tandèm igitur multis diuexati modis, quod proſcriptis euenire ſolet, Auſtriacæ domui ſeſe dedunt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iuſiurandum accipiunt. Eſt Cōſtantia vel ſola Conſtantienſi Synodo vbiquè notiſſima, vrbs non admodùm magna, ſed elegans & amœna. Habet Epiſcopum, cuius diœceſis amplitudine reliquos ferè Germaniæ Epiſcopatus excedit. Habet enim ſupra mille & octingentas parœcias vel parochias, & quadringenta monaſteria. Obitèr huc adſcribere libet, quod de Rhenanis Epiſcopatibus quidam dicunt: Curienſis eſt ſummus, quia iuxta Rheni fontes, Conſtantienſis ampliſſimus, Baſileēſis amœniſſimus, Argentinenſis nobiliſſimus, Spirenſis religioſiſſimus, Mogūtinus authoritate venerabiliſſimus, Colonienſis opulentiſſimus, Treuirenſis vetuſtiſſimus. *Diœceſis Cōſtantienſis ampliſſima.*

Apud Burdegalenſes in Aquitania fit tumultus ob ſalinarium vectigal & tributa extraordinaria. Res non *Seditio Burdegalenſis.*

multùm à defectione abeſſe viſa eſt: ſed Rex Henricus tempeſtiuè occurrens, miſſo cum exercitu Anna Momorantio, ſeditionis authores tollit è medio, & Burdegalenſes egregiè caſtigatos, cogit in ordinem. Ademptę ſunt illis campanæ omnes, nè ijs ad turbas ciendas abuterentur, priuilegiorum literæ exuſtæ omnes, & quia regis præfectum occíderant, cogũtur humum, vbì conditum eius cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum eſſet, &c.

Grauis caſtigatio ſeditioſorum.

Cæſar tãdèm in Belgium redit, ſeruato apud ſe Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod eſt Flãdrię oppidum, miſſo. Paulò antè ad Calendas Octobris Cameræ iudicium conſtituit, aduocatos tres de Luteriſmo ſuſpectos remouet, cæteris omnibus inter alia præſcribit, vt Catholicæ Eccleſię dogmata ſequantur, aut loco moueantur. Ad Cæſarem in Belgium, relicta Gallia, venit eius ſoror Eleonora Franciæ regina, idque Henrico rege annuente.

Cæſar Camerã conſtituit.

Hoc ferè tempore Philippus Hiſpaniarũ rex ad patrem Cęſarem, relicto in Hiſpanijs Maximiliano fratruele, annorum 21. iuuenis ex Hiſpania Genuam proficiſcitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & indè alijs Italiæ locis magnificentiſſimè excipitur. Mediolanum ingredienti præſtò fuêre Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienſes, Senenſes legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo.

Philippus rex in Italia accipitur honorificentiſſimè.

Theologi Proteſtantium Vuittembergenſes & Lipſenſes per hoc tempus inter ſe de voluntate Principis Mauritij conueniunt aliquot locis, & nonnihìl ad Cæſaris ſcriptum ſeſe accommodant, edita religionis formula in Mauritij ditione ab omnibus ſeruanda. Indè grandis poſteà inter Luteranos orta tempeſtas eſt & altercatio. Ij poſteà dicti ſunt molles Cõfeſſioniſtæ, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his ſcribunt in præfatione ſeptimæ Centuriæ authores hiſtorię Magdeburgicæ, rigidi Confeſſioniſtæ: An nõ ex ipſis ſcholis (Vuittembergenſem & Lipſenſem intelligi volunt) vbì hæreſiarchæ in altis pulpitis, cincti clypeis politicorum ſedent, prodeunt complures iam annos libelli famoſi, tetros errores continentes? quibus quales pulli excludantur, & qualem poſteritatem habiturus ſit filius Dei, luculentèr demonſtratur: nempè vt reuerſus ad

Molles Cõfeſsioniſtæ.

iudicium

iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus. Ità illi Stoici Luterani ornant Melāchthonem & ſocios eius molles Confeſſioniſtas, quos etiàm alijs locis egregiè lacerant, & rursùs mirificè lacerantur & proſcindūtur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Chriſtianos, vt à talium communione & doctrina quamprimùm recedant.

ANNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgium, & cum eo, præter alios, Cardinalis Tridentinus. Cæſar aduētanti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauritius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberalitèr pollicetur.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cæſar, cumq; nollent decretū religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignationem. Hæc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euāgelium, erantque hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani concionatores, Nicolaus Amſdorffius, quem Cæſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur commouiſſe ciues, vt pertinacitèr Cæſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melanchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cum Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis, qui nec latum vnguem vlla in re à Luteri placitis diſcedendum putabant, cōtra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, niſì fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt ſuperintendens Ratisbonenſis. Hęc verò rigidorum & mollium Confeſſioniſtarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) contentio tandèm eouſq; progreſſa eſt, vt miſer Illyricus tota ferè Saxonia proſcriptus, Ratisbonam vſq; ad Nicolaum Gallū profugerit. Vehemens eſt enim Illyricus, & in quibuſdam libellis ſupplicatorijs mirabilitèr vrget & inſtat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen non interſint nisì Synergiſtæ, Maioriſtæ, & Adiaphoriſtæ, cum quibus ſolis ſibi rem eſſe vult, ac mirum in modum quiritatur de Confeſſione Auguſtana, quæ

Magdeburgenſiū pertinacia.

Illyricus falſarium vocat Melanchthonem.

multis ſit locis deprauata: crimenque falſi alicubì Melanchthoni prçceptori impingit, quòd & confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mentitur Illyricus, cùm in confeſſo ſit, Auguſtanam confeſſionē non ſemèl à Melanchthone mutatam. Tales ergò cùm eſſent Magdeburgi buccinatores, pertinacitèr diù ſeſe Cæſari oppoſuerūt, peſſimo quidem obſtinatæ rebellionis exemplo.

Hoc anno prodijt in lucem ſcriptum quoddā contra ſeptimam Synodum Niceæ habitam, ſub nomine Caroli Magni. In eum librum prçfatur quidā Eli Phili. vt Oedipus meritò adhibendus ſit, qui illud nobis nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla ſit mentio, vt librum alioquì vel maximè ſuſpectum, iſthçc omnia magìs etiàm ſuſpectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tanto Principi adſcriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra ſanam fidem moliatur, quandò cum veritate non poteſt. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro iſtis nouis dogmatiſtis, qui apertè doceat ſanctā Romanam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, cæteris Eccleſijs à Domino prçlatam, pro cauſis fidei, cùm quæſtio ſurgit, (ſic enim loquitur) omninò eſſe conſulendam. Et id quidē hoc ſcripto ſibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tempeſtate, qua Nicçæ habita ſynodus eſt contra Iconomachos, quidā in eius acta inciderūt, & vt appáret, quç ab illa ſynodo de Imaginibus venerādis prolata ſunt, iſti de cultu diuino adorandis intellexerunt. Ad oppugnādam ergò eam Synodum ſe conferunt, conſcribunt quatuor libros, eosque Carolo Magno, vt probabilis eſt coniectura, dedicant. Is verò mittit eos examinādos Adriano Pontifici, cuius & amantiſſimus & obſeruantiſſimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, ſicut teſtatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipſum epiſtola, quç iam in Conciliorū Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in membrana deſcriptam ex Gallijs habui, ſed aliquot locis mutilam. Habetur autē etiàm Romæ, vndè eam expectamus. Cùm ſit autem certiſſimum, in Synodo Nicena Adriani legatos non adfuiſſe modò, ſed prçfuiſſe etiàm, quî fieri poteſt, quod Eli Phili in ſua præfatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordienſi, cui æquè

Lib. 1. cap. 6.

Liber ſub Caroli Magni nomine editus.

æquè legati Adriani interfuêre, Nicenam Synodum damnandam curauerit, aut contra eam quicquam ſcribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani ſcriptum extat, quo libri illi quatuor grauitèr confutantur, idq́; ea verborum ſeueritate, vt perſpicuum ſit, nō à Carolo, ſed ab alijs eos eſſe elucubratos. Hāc plagam verebatur Eli Phili: itaque & ſuum, & loci, & typograhi nomen ſuppreſſit, vt in illum quoquè quadret illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. *Ioan. 3.* Mirum autem in modum Caluinus & Illyricus cum ſuis hos quatuor libros iactitant, nec vident ſtulti longè plura in ijs haberi, quæ illorum impia commenta deſtruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hæreticos in more poſitū eſt, vt vndecunquè arripiant occaſionem infeſtandi Catholicam Eccleſiam. Vt imagines oppugnent, cogunt religioſiſſimum & inprimìs Catholicum Principem fieri iconoclaſtam: nec pudet eos pro ſe allegare illum eximium regem, qui tot olìm Epiſcopatus, monaſteria, collegia, aliaque ſacra loca fundauit, & ampliſſimis reditibus auxit & donauit, quæ iſti perditi homines hodiè deſtruunt, diripiunt & euertunt, non impunè tot ſacrilegia laturi, ſi ille Carolus verè Magnus hodiè ſupereſſet. *Hæreticorum veſana impudentia.* Paucis hæc annotare volui, vt videat pius Lector, quanta ſit iſtorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnēt cum religione & pietate Chriſtianiſſimi illius regis Caroli, tamē audent Eccleſiæ Dei illius nomine inſultare, qui fuit Catholicę Eccleſię vindex acerrimus, & fidiſſimus atque conſtantiſſimus defenſor ac propagator. Quòd autem fingunt in Francophordienſi Synodo, aſſentiente Carolo, damnatam eſſe Synodum Nicenam, tam eſt pudendum & inſolens mendacium, vt eorum impudentiam nemo ſatìs admirari queat. *De Synodo Francofordieñſi.* Vt enim iam antè dixi, vtrique Synodo interfuêre legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè confutati ſunt, nec dubium eſt eius legatos non diuerſa, ſed eadem de re vna ſtatuiſſe. Tum verò decretū Synodi Francophordienſis, quod proferunt, eorum os impudens planè confundit. Sic enim habet, quemadmodùm ab ipſis profertur: Allata eſt in medium quæſtio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Conſtantinopoli fecerunt.. Iam efferebant ſe hæretici, putabant ſe planè victores abijſſe: & quauis talpa cæciores, non videbant nullam hîc Nicenæ, ſed Conſtantinopolitanæ Synodi mentionem fieri. Habita enim non longè ante

Nicenam

Nicenam Synodum, fuit Conſtantinopoli pſeudoſynodus de imaginibus profligandis, eamque hîc intelligi oportere certum eſt. O quàm ſunt iſti ad nocendum intenti, quorum tamen improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunquè itá fraudes illorum palàm retegit, vt mirum ſit illos vnquàm auſos prodire in publicum, magìs etiàm mirum ſit non ſibi cauere homines ab iſtorum inſidijs & malis artibus. Citant etiàm pro ſe Abbatis Vrſpergēſis teſtimonium, ſed iuſto Dei iudicio occæcati non vident, ibì quoquè non Niceni Concilij, ſed Conſtantinopolitanæ pſeudoſynodi nomen expreſſum.

Philippus rex in Belgio vt exceptus.

De aduentu regis Philippi in Belgium paulò ſuprà memini. Ingreſſus eſt ille egregius Princeps Bruxellas ſumma patris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarum ſtudio. Quæ deindè ſecuta eſt æſtas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenem principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi cauſa circunducitur, liberalitate conſumpta eſt, adeò vt non deſint, qui annotârint ſolos Antuerpienſes in publica hac congratulatione ſupra centena tricena coronatorū aureorū millia expendiſſe: quos reliquæ ſanè quàm opulentæ vrbes pro ſua quæque virili & facultate imitatæ ſunt. Eſt enim omnis illa ditio prædiues certè, & mira in ſuum Principem beneuolentia.

Erat interìm etiàm in Gallijs ſumma lætitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificentiſſimè Pariſijs acceptis: & poterat Reipub. certa pax & tranquillitas diù optata tandē cumulatè etiàm obtingere, ſi inter hos potentiſſimos reges, Carolum Imperatorem, eiusque filium Philippum, & Galliarum regem Henricum, firma & ſyncera concordia conſtitui potuiſſet. Sed eam necdùm merebantur corruptiſſimi hominum mores, & effrenis peccandi licētia, cui caſtigandæ noua parabantur flagella, non multò pòſt exardeſcente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòſt dicemus.

Diſſenſiones in Anglia.

In Anglia hac tempeſtate feruebant inteſtinæ animorum diſſenſiones & acerbitates, atque in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda diſſidia, quæ parit hoc nouum Euangelium ab hominum monſtrificis ingenijs ab inferis excitatum, in quo tum proponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: ſed cùm à veritatis ſtudio & ſpiritu ſint alieni, in mul-

in multas repentè factiones diſtrahuntur, & habent ſingulæ malè detorta quædam ſcripturæ loca, quibus imperitæ concioni vera ſe docere perſuadeant : ſed impudentiſſimam eorum vanitatem ipſa doctrinæ varietas & pugnantia coarguit, quæ nihil poteſt cum veritate habere cõmercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas ſeditiones compeſcuit, ſumptumq́; ſupplicium eſt de illarum authoribus. Cæſus autem eſt etiàm Thomas Semerus Britãniæ Amiralius, quòd in affectati regni ſuſpicionem veniſſet apud germanum fratrẽ ſuum, qui tum regni protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum autem inter ſe Angli tumultuantur, rex Galliarum ea arrepta rei gerẽdæ opportunitate, in maximas annonæ & rerum neceſſariarum anguſtias adduxit Boloniæ arcem, ademptis Anglis partìm vi, partìm deditione Ambletula & Monlamberto, quæ ſunt loca Boloniæ vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hoſtem alibì quoquè diſtineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commiſſo prælio, reginæq́; reſtituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerant. *Thomas Semerus ceditur.*

Idem Henricus rex cùm eſſet Pariſijs, ſeueritèr animaduertit in quoſdam hæreticos, habuitque ſolennem & publicam ſupplicationem ad Deum & ſanctos eius. Deindè ſcripto quodam typis excuſo teſtatur ſe Catholicę fidei, authoritatis Apoſtolicæ, & cleri ſuſcepturum patrocinium: palamque declarat, quàm ex animo deteſtetur noſtrorum temporum hęreticos & hęreſes, partìm è cineribus excitatas, partìm recèns inuentas à Lutero, Carolſtadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæreſiarchis, hominibus monſtroſis & peſtiferis, quas etiàm velle ſe ait è ſuis ditionibus extirpare, & in reos grauiſſimè vindicare. Hæc quidem ille rex Catholicè, & vt decebat regem Chriſtianiſſimum: atque ea in re ſecutus eſt patrem Franciſcum, qui noua dogmata ferre non potuit, & ſæpè acerba ſumpſit ſupplicia de hæreticis. Videbant ſanè illi reges, quàm nihil ferè niſì tumultus & ſeditiones, diuinarum humanarumque legum contemptum, magiſtratûs odium & faſtidium, & multa alia horrenda mala pariat nouum iſtud Euãgelium. Et felices ſanè atque florentes illæ ſunt reſpublicæ, in quas exitioſa dogmata minimè irrepſerunt. Speramus autem fore quandoquè, Deo benè propitio, vt *Henricus Franciæ rex ſe Catholicum declarat.*

omnes

omnes intelligant, quàm nihil niſi meræ fraudes & impoſturæ fuerint, quæ ſub puri verbi Dei & ſynceræ doctrinæ ſpecioſis titulis nouorum dogmatum architecti & ſatores orbi venditârunt. Sed hæc & id genus alia alibì diximus, quanq̃ etiamſi crebrò repetantur, non poſſunt videri ſuperflua, quòd expediat horum ſæpiſſimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacem ac vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, extra quam nulli poteſt eſſe vera ſalus.

Diſputatur in Anglia cum Martyre. Menſe Maio in Anglia diſputatum eſt Oxoniæ ab eius Academiæ Theologis cum Petro Martyre, monacho apoſtata, profugo ex Italia. Diſputationi præerant legati regij, qui poſteà ſcripto edito, viſi ſunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquandiù Bucerano more ſolebat de cœna Domini, vt ipſi vocant, loqui: ſed vbì aduertit eum loquẽdi modũ à ſua mente alienum eſſe, quod Bucerus non magnoperè curâſſe videretur, noluit ampliùs Buceri imitari ſimulationem, ſed apertè profeſſus eſt Zuinglianiſmum. Iuit autem in Angliam etiàm Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deeſſet.

Octobri menſe Argentinenſes cum Epiſcopo ſuo tranſigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quędam alia inter vtroſque componuntur.

Solimanni filius ad Perſas profugit. Hoc anno primogenitus Turcæ Solimanni filius ad Perſas confugit. Erat Solimannus propenſior in ſecundæ vxoris liberos, è quibus alterum Muſtaphę primogenito, hortatu vxoris, prælaturus videbatur. Id indignè tulit Muſtaphas, Perſarumq́ue fretus copijs, aliquot Perſis loca finitima expugnat. Solimannus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Perſas in fugam conijcit: ſed cùm Perſæ longè lateq́ue omnia incenderent, è Solimanni exercitu, rerum inopia preſſi, ad centum millia periêre, coactusq́ue eſt Solimannus re infecta diſcedere.

Paulus 3. excedit è viuis. Decima Nouembris die, anno ætatis ſuæ 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus ſcribit ſuo more, & vt vita functum acerbiſſimè & odioſiſſimè traducat, citat librum Italicum Bernardini Ochini, longè contumelioſiſſimum. Si quis ità ſcriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm liber ille perſtringit Pontificem, nemo ęquo ferret animo. Et hic viſus eſt dignus Sleidano Sacramentario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliam ſuis illis præclaris commentarijs

tarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum le-ctione delectantur, illi facilè quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recuſaturi videantur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperantiæ inprimìs ſtudioſus: quæ res illi tam raram conciliauit ſenectutem. Porrò qui ſtupris, libidinibus, comeſſationibus & largioribus poculis aſſiduè vacant, vix poſſunt ad eam pertingere ſenectutem. Fuit idem Pontifex multa rerum peritia ac prudentia, & apud omnes plurimùm gratia valebat, Italiamque diuturno liberauit bellorum tumultu, & perpetuam ſeruans pacem, vulgò dictus eſt pater patriæ, bonus paſtor, bonus Reipub. Sleidanus & tota nouorum dogmatiſtarum cohors non niſì mordere nôrunt ſummos illos Eccleſiæ paſtores.

ANNO 1550. ipſo Purificationis die ſolenni Argentinenſis Clerus Miſſam in tribus templis rursùs celebrat, iam pluſquàm viginti annis intermiſſam. Ibì itidèm Sleidanus mirè eſt facetus, & cæremonias eccleſiaſticas haud ſecùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus eſt Argentinę tumultus occaſione quadam, & vſqueadeò res periculi plena fuit, vt indè vſque ad Pentecoſten rursùs diuina officia intermiſſa ſint. Oderant Clerum pleriq; vrbis incolæ, nec alio quàm idololatriæ loco habebãt pleraſq; omnes Catholicæ Eccleſiæ cæremonias: porrò apoſtatę Buceri identidèm repetitæ inceſtæ nuptiæ, horrendæ in Euchariſtiã & alia ſacramenta blaſphemiæ, diuinarum ac humanarum rerum pluſquàm Babylonica confuſio, purum putum Euangelion videbãtur. Hæc quidem faciunt, vt minorem apud nos admirationem habeant, quæ Antichriſti temporibus futura creduntur. Habebit ille plurimos, qui eius impietati conſentiant: ſed habent etiàm horum temporum prodigioſi dogmatiſtæ, qui cupidè illorum abſurditates amplectantur, idque adeò, vt non deſint, qui ſcribere auſi fuerint, nec adorandum Deum, nec præſidium ab eo expectandum. Et hoc quidem dogma eſt Ochini. Quid verò deterius ex ipſa Antichriſti ſchola prodire poterit? Neq; verò multò tolerabilior eorum doctrina eſt, qui Miſſam vſqueadeò execrantur, nec ferre poſſunt vt in Euchariſtia Chriſtum adoremus.

Miſſa rurſùs Argentinæ celebratur.

Galliæ & Angliæ reges pacem faciunt, Boloniam

Pax inter

Gallos & Anglos. Angli reddunt Gallis, à quibus certa illis pecuniæ ſumma numeratur. Quòd Angli Boloniam reſtituerent, pleriq; nō mediocritèr admirati ſunt. Et vt maior ſit inter reges neceſſitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici ſit eques.

Edictum in Luteranos. Huius anni menſe Ianuario ſenatus Burdegalenſis in Gallia reſtituitur. Hoc tempore Cæſar grauiſſimum in Luteranos ſuis in hæreditarijs ditionibus promulgat edictum: ſed antè quàm promulgaretur, vnà cum Philippo filio Auguſtā ad comitia proficiſcitur, Saxone quidem ſibi adiūcto, Lantgrauio autem Mechliniæ, munitiſſimo Brabantiæ oppido, relicto.

Iulius 3. Pontifex. In defuncti Pontificis Pauli locum ſubrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Montanus, & vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileum magnus Romæ hominum concurſus, qui Luteri & eius ſimilium blaſphemijs ſurda aure præteritis, pia animi deuotione loca ſacra Romanæ vrbis inuiſebant, & largiſſimarum condonationum, quas Indulgentias vocamus, participes ſeſe reddere ſtudebant. Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgentijs, quia ſua ſterili fide ſecuri, rectà proficiſcuntur in Orcum. De indulgentijs poſſent multa dici, ſed iſtis nouis Euangelicis nunquàm poſſunt ſatis multa dici. Si tamē audire dignantur, dicam quid *Synodi Tridentinæ de Indulgentijs ſententia.* Tridentina Synodus ampliſſima de his ſtatuerit. Verba Synodi hæc ſunt Seſſione 25. Cùm poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate, diuinitùs ſibi tradita, antiquiſſimis etiàm temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgētiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. His contenti ſunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent, ſola fide ſua migraturi quò digni ſunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitioſa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abundantia cordis os illius talia euomere obſcœna & pudenda. Parceret ſaltem lectoris pudori, ſi nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immò & cum multo huius infelicis ſeculi applauſu, ab iſtis quiduis iactatur in Pontificem: ſed mendax Sleidanus fidem non meretur.

Iulij

Iulij menſis die 26. Cæſar Comitia auſpicatur Auguſtæ. Et hæc quoquè Sleidano armata dicuntur, quòd Cæſar vrgeret quædam, quæ id genus homines nollent. Mauritius, qui anteà Cæſari ſe ſubmiſerat, ad hũc conuentum mittit legatos, per quos oſtendit ſe non alitèr probaturum Concilium Tridentinum, niſi etiàm Auguſtanę Confeſſionis Theologi habeant definiendi poteſtatem, & Pontifex non obtineat locum præſidis in Concilio. Hæc abſurda è ſuis abſurdis habuit Theologis. Scilicèt rei, immò iam olìm damnati, nõ vnius, ſed multarum hæreſum, in Concilio ſententiã ferent. Quis vnquàm audiuit eiuſmodi abſurditates? Videtur Mauritius iam tum coxiſſe bellum in Cæſarem, de quo pòſt audiemus. *Comitia Auguſtana.*

Extremo Auguſto menſe Grãuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cæſarem ſummum obtinuerat dignitatis locum, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatenſis Epiſcopus, poſteà verò Mechlinienſis Archiepiſcopus & Cardinal. multæ vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cæſarem familiaritate, in magna quoquè poſteà gratia apud Philippum Cæſaris filium, potentiſſimum Hiſpaniarum regem, ob multas egregias dotes, multamque in rebus dexteritatem. *Granuellanus occumbit.*

Per hoc tempus Aphrodiſium Aphricæ munitiſſimum oppidum Siciliæ prorex magna vi expugnat. Obtinebat in ea vrbe nidum ſuũ inſignis archipirata Dragutus, qui maria ſuis excurſionibus adeò habebat infeſta, vt nulla ratione diutiùs tolerari poſſet Capta ſunt in ea vrbe à Cæſareanis, & in ſeruitutẽ abducta ad octo circitèr barbarorum millia. Ea res vehementèr offendit Solimanni animum, nouisq; bellis materiam præbuit. Coniunxerat ſe enim illi non ità pridèm Dragutus. Imperator deindè ablatis omnibus, quæ in naues conijci poterant, Aphrodiſium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari præſidio firmando ac tuendo, ſumptus poni viderentur. *Aphrodiſium expugnatur.*

Hoc quoquè tempore Magdeburgenſes magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolenſi, & in acie non ſinè multorum hominum cæde vincuntur: capti ſunt plurimi, & tormenta, currus, & inſtrumẽta militaria omnia in Ducis Georgij poteſtatem veniunt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum ſeſe accingunt. In ijs fuère Mauritius & *Magdeburgenſium clades*

Obſidio Magdeburgi. Elector Brandeburgicus cum Alberto patruele, itemq́; Henricus Brunſuicẽſis, cœptaq́; eſt vrbs obſideri Octobris 4.die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicentur, & Mauritius rerum ſummæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia ſexaginta menſtrua, & pro ſumptibus factis centum millia.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. ſucceſſerat, annos natus duos & ſexaginta, Concilium indicit Tridenti continuandum, iubetque vt adſint omnes ad Maij Calendas, ad quos pertinet intereſſe. Interìm Mauritius fortitèr rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua vrbe (eſt enim vrbs ipſa tripartita) multis cæſis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brandeburgico inſtat apud Cæſarem de dimittendo Lantgrauio. Cæſar reſpondet, nõ ipſum modò, ſed & filios eius & conſiliarios ità ſe gerere, vt nondùm poſſit in libertatem reſtitui. Inſtabat verò Cæſar, vt edictum religionis omnes executioni mandarent, & videbantur omnia poſſe in tanta Cæſaris fortuna paulatìm in Germania ad priſtinum ſtatum reduci, niſi ſatan impediuiſſet bello Gallico, de quo pòſt dicemus.

Vrbs noua capitur.

Lantgrauius fugã meditatur. Lantgrauius captiuitatis valdè pertæſus, conſilia fugæ cum ſuis ex Haſſia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hiſpanis attentè vigilantibus. At tamẽ reperti ſunt duo, qui ſuam ei operam addicerent. Hi toto itinere ab Haſſiæ finibus Mechliniam vſque celeres diſponunt equos, & iam parùm aberat, quin res proſperos haberet ſucceſſus: ſed ad Hiſpani præfecti notitiã perfertur, & in ipſo propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli compræhenſi capite plectuntur, & Lantgrauius arctiori cuſtodiæ mãdatur. Cæſar hos conatus indigniſſimè tulit.

In Auguſtanis Comitijs multùm fertur Carolus Cæſar egiſſe cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij ſucceſſionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæſar, qui ſciret Philippi ampliſſimas ditiones & vires, Reipublicæ Chriſtianę illo promouendo conſulere voluerit, quandoquidem & Turcæ vicini, & alij Imperij hoſtes non niſì ſumma potentia arceri poſſint. Cur autem Ferdinandus ea in re, vt aiunt, Cæſari non acquieuerit, me latet, nec eſt noſtrum, Principum conſilia ſcrutari.

ANNO

ANNO 1551. in Pruſſia Andreas Oſiāder nouum de iuſtificatione dogma è ſuo cerebro fabricat, videlicet, hominem Chriſtianum eadem prorsùs iuſtitia, qua Deus eſſentialitèr iuſtus eſt, iuſtum eſſe oportere: hanc verò iuſtitiam homini inſeri &c. Contra hunc, licèt alioquì ſtrenuus eſſet Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acritèr ſcripſerunt, ſed ità, vt & illi Oſiandro, & illis rursùs Oſiander multas execrandas hæreſes impingat. Inprimìs autem Vuittenbergenſes, & in his Melanchthonem perſtringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Eccleſiam Dei, etiàm mutuò ſe egregiè laceſſere & perturbare non deſinunt. Et quanuìs tam multos haberet Oſiander contradictores Euangelicos, tamē in ſuam ſententiam pertrahere potuit Albertum Pruſſiæ Principem, qui eius aduerſarios, & in his Ioachimum Merlinum inſignem Euangelicum, è ſuis finibus exegit. Quis non rideat, apud iſtos infauſtos rerum nouatores Euangelij ſui doctrinam totiès in nouas mutari formas, easque tam diuerſas, atque inter ſe mirè diſcrepantes? Sed dolendum maximè eſt, dum iſti ità in rebus grauiſſimis ludunt, miſeræ plebi tam miſerabilitèr ac nimiùm exitiabilitèr illudi. *Oſiandri nouum dogma.* *Luterani contra Oſiandrum.* *Merlinus proſcribitur.*

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus, monachus Apoſtata, & qui contra omniū ſeculorū & Chriſtianarum gentium morem, cùm eſſet ſacerdos, ad tertias vſque nuptias progreſſus eſt. Audiui ego ex quodam graui longeque doctiſſimo viro, fuiſſe eum Iudæum, & cùm quandoquè puerum quendam neſcio ex qua fœmina ſuſtuliſſet, eū circuncidiſſe. Vtrùm autem hæc prorsùs certa ſint, nō poſſum affirmare, præſertìm quòd ille quoquè qui hæc referebat, ſe ab alijs accepiſſe diceret. Vnum hoc certum eſt, fuiſſe hominem peſtilentiſſimum. Faceſſant importuni quidam, qui talem virum pacis & pietatis ſtudioſum prædicare non dubitant: nam ſeipſos ſatìs produnt, quàm ſint parum ſyncerè catholici, & veræ pietatis amantes. Si qua in eius viri toto pectore hæſiſſet ſcintilla veræ pietatis, nunquàm auſus fuiſſet tantæ ſibi turpitudinis cōſcius, pręſertìm poſt publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentię votum, in cuiuſquam boni viri prodire conſpectum. Sanè inter Euāgelicos buccinatores haud teme- *Bucerus extinctus*

rè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum ſuperet. Multa arte conatus eſt pręclaram Colonienſem diœceſin in ſuos errores pertrahere, & iam aliquouſquè progreſſus erat, ſed Deus præpotens illius conatus citò diſſipauit. De eius horrēda morte multa tum dicta fuêre, ſed quia non ſatìs conſtant, nolim ea huc adſcribere.

Statua crucifixi ſudat.

Menſis Martij die 14. in oppido Bernburgenſi ſub concionem ſtatua Chriſti in cruce pendentis, magno & ſtupendo miraculo ad quatuor horas largitèr ſudauit. Erant qui ſudorem illum ſubindè abſtergerent, ſed rurſùs magna copia manauit. Multæ hac noſtra ætate, dũ regnant paſsìm hæreſes, ſtatuis & imaginibus iniuriæ & contumeliæ petulantèr illatæ ſunt, nec adhuc ceſſatur, licèt non deſint id genus prodigia, quibus poſſent importuni homines abſterreri. Videntur valdè ſibi Euangelici, ſi ab hominũ oculis imagines & ſtatuas Chriſti & diuorum remoueant, nec pudet eos Iudæorum & Turcarum aliorumque Mahometanorũ imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoquè ratione via ſternitur Antichriſto.

Robertus Vuaucop cæcus fit Archiepiſcopus.

Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Pariſiorum. Is à puero cæcus, vſque eò Pariſijs in literis proceſſit, vt Theologiæ doctor creatus ſit. Indè Romæ fit ſacerdos, ac paulò pòſt Archiepiſcopus Armachanus in Hybernia, & poſteà ſub Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoquè Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino, quem D. Hieronymus ſuum vidẽtem appellat, conſtat, à parua ætate captum oculis, ad ſummam eum euaſiſſe eruditionem, atque adeò etiàm geometriam, quę vel maximè viſu indiget, ad perfectum didiciſſe.

Parma Gallicum præſidium accipit.

Galliæ rex Henricus in ſuam fidem & clientelam recipit Octauium Farneſiũ, & Parmę imponit Gallicum præſidium inuito Pontifice & Cæſare. Ea res initium prębuit calamitoſiſſimo & diuturno bello Gallico, quo totius Germaniæ, immò & Europæ in priſtinum ſtatum reſtitutio, prorsùs impedita eſt. Pontifex Cæſaris, tanquàm defenſoris Eccleſiæ, opem implorauit cõtra Farneſium, nec eam Cæſar Pontifici negare potuit, quòd Parma tum eſſet ditionis Pontificiæ.

Sub Maij finem Philippus Cæſaris filius Auguſta diſcedit in Italiam, indè in Hiſpaniam, comitante Maximiliano, quẽ patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant.

Augu-

Auguſti die 26. Eccleſiæ Auguſtanę miniſtri Euangelici, Cæſaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur, nec vſquàm omninò concionari intra Cæſaris ditiones. Intra Auguſtam vetat Cæſar Luteri dogmata doceri. Eodem modo actũ eſt cum Memmingenſibus & alijs Sueuiæ concionatoribus. Erat in ijs quidam, cuius Dalila iam proxima eſſet partui. Is petit ſibi copiam fieri vxoris, vt ipſe vocabat, inuiſendæ. Tum Atrebatenſis Epiſcopus cumprimis eruditus, ad ſuos conuerſus, vxorem iſte vocat, ait, quæ ſcortum eſt. Et reuerà non niſi ſcorta, immò ſcortis peiores ſunt, quæ vel ſacerdotibus, vel monachis iunguntur. Horum autem profligatio magnum omnibus vbiquè terrorem incuſſit, qui hauddubiò idem ſibi quoquè formidarent: potuiſſetque hac ratione facilè populus miſerè ſeductus in viam reduci, expulſis prauis & ſeditioſis doctoribus, cùm eccè in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Galliæ rex Cæſari bellũ mouet. Mauritius deindè cum Gallo fœdus ferit, eam gratiam pro maximis beneficijs Cæſari rependens: Cæſaremque vehementèr & Gallus & Mauritius afflixerunt, tam inopinato nec vſquàm indicto bello: immò cùm Cæſari Mauritius omnem interìm obſequentiam polliceretur, & Gallus videretur nullas belli iuſtas cauſas habere. Quicunque autem huius in Cæſarem inexpectati belli authores fuère, non diù poſteà ſuperuixère, & plerique omnes in ipſo ætatis flore dura morte periêre. In Gallię Chriſtianiſſimo rege mirum fuit, quòd ſe eo quoquè nomine ſcriberet bellum Cæſari facere, vt Saxonem & Lantgrauium, qui erant præcipui Luteranæ doctrinæ patroni, in libertatem aſſereret, cùm tamen ipſe in ſua ditione Luteranos & aliarum ſectarum homines ſeueriſſimè perſequeretur.

Exiliũ cõcionatorũ Auguſtæ.

Itemq; aliorum.

Bellũ Gallus Cæſari facit.

Hoc tempore Turcica claſſis, Melitæ arce fruſtrà tentata, Tripolim Aphricæ vrbem expugnat, & Gallus naues aliquot Belgicas capit & diripit. Per Pedemontium quoq; aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæſar Pontifici ferret opem contra Octauium, quem, vt diximus, ipſe in ſuam fidem accepiſſet. Cæſar eius facti publico ſcripto rationem reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit: Viginti & duæ naues onerariæ multis mercibus onuſtæ, fretę inducijs, vt quidam ſcribit, è Belgio tendebãt in Hiſpanias. Eius rei per nauẽ ſpeculatoriã certior factus Polinus Gallus,

Tripolis à Turcis capta.

adnauigat ad naues, ait ſe vehere reginam Scotiæ, orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris cauſa tormenta omnia diſplodant. Faciunt id nimiùm creduli. & eccè repentè ille in exarmatas naues impreſſionem facit, & nouem duntaxàt euadentibus, reliquas cum mercibus, quarum pretium quingentiès mille aureis ſcutatis æſtimaretur, Rotomagum pertraxit, magna quidem nauiculatorum iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Continuatio Concilij. Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rurſùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiſcopi Electores, Moguntinus, Colonienſis qui paulò pòſt aduenit, & Treuericus: & pręter hos etiàm aliquot Germanię Antiſtites. Rex Gallię eò miſit Legatum, excuſauitq; ſe coram Patribus Concilij, cur ipſe hac vice ſuæ ditionis Epiſcopos non eſſet paſſus ire ad Synodum. Erat tum propter Parmenſe bellum nõnulla offenſio inter Pontificem & Regem. Teſtabatur nihilominùs per legatum Rex, ſe erga Religionem & Romanam Eccleſiam animo futurũ ſyncero & integro. Et certè Catholicam religionem in ſuo regno egregiè tutatus eſt, & ſi illi longior contigiſſet vita, nunquàm eas hæretici in eius regno turbas excitâſſent, quibus poſt eius obitum Gallia miſerabilitèr quaſſata eſt. Atque hoc ipſo tempore, quo propter Parmenſe bellum alieno in Pontificem viſus eſt animo, edictum longè grauiſſimum contra Luteranos in ſuo regno propoſuit, præmia etiàm magna delatoribus pollicens.

Magdeburgenſes ſe dedunt. Nouembri menſe Magdeburgenſes, longa iam obſidione preſſi, in gratiam his cõditionibus recipiuntur: Supplices à Cęſare veniam petant, in Auſtriacã & Burgundicam familiam nihil faciant, Cameræ ſe ſubmittant, Auguſtano decreto poſtremo pareant, aureorum quinquaginta millia perſoluant in vſum fiſci pro belli ſumptu, tormẽta maiora duodecim Cęſari tradant, & quędam aliæ durę ſatìs. Sleidanus hanc eorum laudat conſtantiam, quòd illi Cæſari & toti Imperio tam pertinacitèr reſtitiſſent, qua re dicit eos ſummam nominis gloriã apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo ſanę mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionem proſcripti à Cęſare, ſuo exemplo alios quoq; ad rebellandũ inuitent. Sed Sleidanus ad tam pręclarũ facinus audendũ etiàm alios, dum

laudat,

laudat, inſtigat & accendit. Porrò Mauritius Magdeburgum in Cæſaris, Imperij & ſuam fidem adigit, & relicto in vrbe præſidio, abſcedit.

Sub Decembris initium Mauritius, Elector Brandeburgicus, & multi alij Principes partìm per literas, partìm per legatos apud Cæſarem pro Lantgrauio rurſùs intercedunt. Cæſar, qui de Mauritij cum rege Gallorum fœdere & bellicis conſilijs nihil ſciret, (adeò tectè & diſſimulantèr à Mauritio gerebantur omnia) reſpondet ſe expectare in dies Mauritium, cum illo ſe ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipſorum interceſſionem apud ſe pondus habuiſſe. Paulò pòſt Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauritium, ait Cæſaris hoc dubium eſſe reſponſum: Patrem ſuum tabeſcere ſqualore carceris, (licèt non ſit veriſimile, Cæſarem tam duritèr egiſſe cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauritius, qui ſua conſilia mirificè celârat, hoc Cæſaris non incommodo accepto reſponſo, ſtatìm ad bellum gerendum animum adijcit, tempusq́ue anni idoneum expectat. Habebat iam exercitum quo Magdeburgum obſederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Thuringiam hyemabant, & multa, præſertìm Eccleſiaſticis, atque in ijs Moguntino Epiſcopo, damna dabant. Ea res permouit tres Electores Epiſcopos, vt domum cogitarent.

Interceditur pro Lantgrauio.

Mauritius bellum parat.

ANNO 1552. Germanicum in Cęſarem bellum ſuſcipitur, Galliæ rege cum Mauritio & alijs quibuſdam ſeſe coniungente, & defenſorem Germanicæ libertatis palàm ſcribente. Cæſar necdùm quicquam comperti habuit de Mauritij machinationibus, quippe qui omne ſtudium Cæſari per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cæſari quoquè perſuaderet milites ob non ſoluta ſtipendia tumultuari, cùm tamen eius ſacramento tenerentur. Hæc quidem in illo principe, quem Cæſar ampliſſimis auxiſſet honoribus & beneficijs, minimè probantur. Nam ad Lantgrauij liberationem nihil opùs erat tam pernicioſo bello, quo Germaniæ plerique Principes diriſſimè afflicti, ciuitates magna damna perpeſſæ ſunt, Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauritij ſocius tantum damni dedit, quantum credi vix queat: & quo deniquè

Bellum in Cæſarem ſuſcipitur

latiùs ſerpente, ipſe Mauritius florente ætate extinctus eſt. Si acceſſiſſet Cæſarem, vt & ſe facturum dixerat, & Cæſar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexiſſet, & Lantgrauium longè faciliori via liberâſſet. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magìs, vt eſt veriſimile, importuna Luteranorum dogmatiſtarum inſtantia, eum ad hoc bellum Cæſari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Concilium bello diſſipatur.

Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatum eſſet, paulatìm Concilij patres domum abeunt: neq; enim tutum erat, cum armato milite de religione diſceptare. Ità tot Cæſaris conatus, tot ſumptus & labores eo importuno bello periêrunt. Iam Mauritius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij ſcribit, facti ſui rationem reddit: Cæſarem, non tamen nominatìm, acerbè perſtringit, & moderatiſſimo Principi multa impingit, quæ in illum minimè quadrant. Appáret, illas literas non à Mauritio, ſed ab aliquo impuro apoſtata vel Melanchthone conſcriptas, præſertìm quod ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lantgrauio, vbì rursùs imputat Cæſari, licèt obliquè, ſtudium arripiendæ Monarchiæ. Sed dum ſic ſcribit, videtur optimo Principi propemodùm nimiam improperare clementiam, qua nisì ille in Germanos vti voluiſſet, non valdè difficile fortaſsìs ei fuiſſet, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuiſſent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apoſtatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicèt Carolus Cæſar apud ingratos & in tot ſectas diſſectos Germanos Monarchiam affectauit. Habuit ille longè potentiſſimus Princeps, hodieque habet Hiſpaniarum ſereniſſimus rex Philippus filiùs eius tantam, tamque amplam & præpotentem in nouo Orbe Monarchiam, vt tota Europa vix digna ſit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Galliæ regem, & cum eo ſe percuſſiſſe fœdus ſcribit, aitque Cæſari decretum eſſe, Galliæ regem omnibus fortunis euertere. Hoc quidem Cæſarem voluiſſe, nuſquàm appáret, nec hoc quiſquam facilè credet, qui Cæſaris res geſtas inſpexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius non ſuo, ſed alieno calamo ſcripſiſſe putatur.

Cæſaris in nouo orbe potentia.

Albertus Brandeburgicus

Edidit etiàm ſcriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, ſocius Mauritij, quem Cæſar captiuum in libertatem reſtituerat, Is inter cætera in hoc ſcripto ait,

Cæſa-

Cæſarem induxiſſe militem externum in Germaniam, qui & plurimum det damni per agros, & complures ad inopiam redigat, & omne genus inſolentiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites, quàm in eum ipſum Albertum Principem competat, qui tot modis vexauit Germaniam, teſtes eſſe poſſunt multæ amplæ Germaniæ prouinciæ. Valdè etiàm perſtringit Commentarium Ludouici ab Auila clariſſimi viri Hiſpani de Cæſaris bello Germanico, ipſumque Ludouicum vocat hominem impurũ & mendacem, quod quidem in eum virum non competit, quem Cęſar admodũ habuit multis annis familiarem. Et ipſe quidem Ludouicus etſi vno loco nõnihil inſimulat Albertum negligentiæ, idque eo tempore quo captus fuit, tamen alibì honorificam eius mentionem facit, & dicit Cæſarem vel maximè lætatum fuiſſe, cùm eum ſibi videret ex captiuitate reſtitutum, magnisque eum affeciſſe beneficijs.

cõtra Cæſarem.

Ludouicus ab Auila perſtringitur.

Galliæ quoquè rex, cur hoc bellum ſuſceperit, publicis literis declarat. Is nominatìm perſtringit Cæſarem non ſemèl. Iam omnes iſti erant ad bellum inſtructiſſimi, & ingentes poſt ſe militum turbas trahebant, cùm interìm Cæſar omnia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis non vno loco hoſtilitèr appeti, & iam propè in ipſas hoſtiũ manus incidere, tam eſt humanæ infirmitati moleſtum, vt non pauci etiàm ex longè minoribus caſibus legantur ſubitò vel apoplexia, vel alio morbo extincti: & eſt veriſimile, Carolo Cæſari hanc inopinatam perſecutionem non paucos vitæ annos detraxiſſe: quãquàm nec illi diu ſuperuixerunt, qui in eũ tam hoſtilitèr incurrerũt. Scriptum iſtud Galliæ regis typis fuit excuſum lingua populari, & in fronte præferebat pileũ inter duos pugiones. Subtùs erat titulus regis, qui ſe libertatis Germanię & principum captiuorũ vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc ſymbolũ repertũ in antiquis numiſmatîs, & ab illis, qui Iuliũ Cæſarem occiderunt, vſurpatum. Hiſtorici interdùm ſcribunt, ſeruos ad pileum vocatos, hoc eſt, ad libertatẽ, cuius inſigne eſt pileus. Iã antè dixi, multos fuiſſe admiratos, quòd ille rex, qui diceretur Chriſtianiſſimus, eos principes ex Cæſaris Catholici manibus vi extorquere voluit, qui eſſent Luteranorũ pręcipui patroni, cùm tamen ipſe in ſuo regno hoc ipſo ferè tẽpore decretũ ſeueriſſimũ in Luteranos promulgâſſet.

Galliæ rex perſtringit Cæſarem.

Mauri-

Mauritius occupat Germaniæ vrbes.

Mauritius cum ſocijs progreditur, multas Germaniæ vrbes occupant, abrogant, magiſtratus à Cæſare inſtitutos, ipſi nouos creant: nec hoc contenti, etiàm pecuniam & tormenta exigunt: & hoc erat Germaniæ reſtituere libertatem, cùm ipſi non eſſent illarum ciuitatum domini, immò bellum facerent ſuo Principi. Auguſtam quoquè paruo præſidio munitam deditione capiunt. Interìm Galliæ rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio ſubtrahit, Lotharingiam occupat, ducē puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metenſibus durum eſt iugum impoſitū, nec præter meritum, vt quidam putant, quòd Luteri dogmata non admodùm reſpuere viderentur. Ità rex Galliæ, qui ſe libertatis Germaniæ vindicem ſcribebat, breui tempore ab Imperio tres abſtraxit epiſcopatus, adiutus Germanorum auxilijs. Viſus eſt etiàm Galliæ rex tentare Argentinam munitiſſimum Germaniæ oppidum, ſed id fruſtrà fuit. Mauritius Auguſtæ mutauit Senatum, à prudentiſſimo Cæſare conſtitutum, & veterem vnà cum tribubus reſtituit. Indè ſex diebus Vlmam oppugnant, ſed oleum atque operam perdunt: quanquàm Albertus Brandeburgicus Vlmenſium vicos & oppida vaſtauit incendijs, pecuniam extorſit, eodem inſtituto vtens apud Vlmenſium vicinos.

Imperio tres Epiſcopatus adimuntur.

Vlma fruſtrà oppugnatur.

Eſt Vlma potens & nobilis Sueuiæ vrbs, quam tamen ipſam conſtat olìm à Carolo Magno Chriſtianiſſimo Imperatore attributam fuiſſe ampliſſimo illi monaſterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto ſtudio quondàm ſanctiſſimi Imperatores, Reges & Principes, exædificandis & ditandis Eccleſijs & monaſterijs incubuerint, adſcribam hoc loco fragmentum literarum Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monaſterio iam dicto, idque ſanè longè maiori pietate, quàm hodiè infames apoſtatæ incitant reges & principes atque magiſtratus ad expilanda & deſtruenda monaſteria. Eſt verò hoc literarum exemplar:

Vlma datur monaſterio Augienſi.

CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Auguſtus: Si ſanctorum monaſteriorum loca, nè labantur, frequentèr ſuſtentamus, ſuſtentando ditamus, non ſolùm Deum per hoc nobis placamus, ſed etiàm noſtri totius regni ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorum comperiet induſtria, qualitèr Vlmam noſtram regalem villam, pro animæ noſtræ ac parentum noſtrorum remedio, ad monaſterium

rium quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemanniæ partibus ſita, Sintleohefuna nuncupatur, vbì venerabilis præſul Hetto ſpirituali turmæ præeſt, cũ omnibus appendicijs ſuis & locis adiacentibus tradimus atque transfundimus : vt fratres ibidèm regularitèr ſubſiſtentes, & diuino operi die nocteque iugitèr inſudantes, dum ſumptibus alacritèr procurantur, aſſiduis eorum precibus Deum nobis propitium facere dignentur. Et vt prædictus Hetto cum fratribus ſuis monachis & clericis in præfata inſula, exterioribus curis remotis, Deo ſeruire liberiùs atque ſecuriùs inſiſtere valeat, cum ipſius Abbatis deſiderio, ſuorumque monachorum rogatu, Adelbertum cognatum noſtrum in ſupradicta Vlma aduocatum ac defenſorem conſtituimus &c. Datum anno ſalutis 813.

Ex quibus literis inter cætera obitèr licet animaduerti, quàm vanum ſit iſtorum nouorum hominum commentum, qui monaſteria olìm non niſì Chriſtianas ſcholas fuiſſe ſomniant, in quibus pueri inſtituerentur. Nam etſi etiàm in quibuſdam monaſterijs habebantur monachi doctiſſimi, qui iuniores fratres in humanis ac diuinis literis inſtituerent, at tamen præcipua monaſteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & miniſterijs. Pudet ſanè pigetque referre, quàm multa & impudentèr & petulantèr, atque etiàm imperitè & ſtolidè hac de re à quibuſdam ſectarijs confinguntur. Scripſit quidam Guilielmus Radenſis epiſtolam dedicatoriam in Chronicon Hirſaugienſe Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus eſt in laudando illo Abbate, ſed quædam tamen illius obliquè perſtringìt. Cogor eſſe breuis, alioquì in breui epiſtola multas illius hominis ineptias, nè quid grauius dicam, oſtenderem : & tamen videtur ſibi belliſſimus euangelicus. Ait ſatìs liquere, monaſteria olìm nihil aliud fuiſſe quàm Chriſtianas ſcholas ad ætatem iuuenilem in omni genere literarum & bonis moribus vſque ad annos maturioris ætatis inſtituendam. Itaque putat poſteà ſic inſtitutis licuiſſe indè diſcedere, & abire quò vellent : nam mox ſubiungit : Quæ quidem nunc triſtiſſimi ſunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico, quo ſe vult tueri, abundantiſſimè hominis vecordia confutatur. Nam in monaſterijs monachi inſtituebantur iam monaſticen profeſſi, aut certè profeſſuri, tametſi fortaſsìs etiàm admittebantur honeſtorum virorum id petentium pueri nonnulli,

Monaſteriorum præcipua ſtudia.

nulli,

nulli, vt cum literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent. Nec tamen ſic dabatur opera literis, vt nihil prætereà aliud fieret ab eis. Immò poterat delirus iſte ex Regula Diui Benedicti, de cuius monachis potiſſimùm agit Tritthemius, id perſpicuè diſcere, non licuiſſe monachis quicquam diuino operi, hoc eſt, precibus horarijs & cultui diuino in tẽplo abſoluendo anteponere, niſi id fortaſsis certas ob cauſas rationi cõſentaneas alicui permitteretur. Itaq; monaſteria eò potiſſimùm ſpectabant, vt in ijs ex monaſticæ regulę pręſcripto in caſtitate, paupertate & obedientia (cuius obedientiæ votum iſte miſer vocat impijſſimum) viueretur, vt diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur, idque ex Regulæ & Obedientiæ præſcripto. Hoc verò iſti tenebriones vocant triſtiſſimum carcerem, non vtiquè ſic dicturi, ſi vel micam haberent Chriſtianæ pietatis. Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati, quantam animi libertatem & iucunditatem pariat eiuſmodi propriæ voluntatis abnegatio & ſtudium obedientiæ : contrà verò, quàm verè miſera & dira ſit ſeruitus ſuæ obſequi voluntati, ſuis indulgere affectibus & deſiderijs, quemadmodùm faciunt hoc tempore apoſtatæ monachi, qui pertæſi Euangelicæ illius vitæ, quæ in monaſterijs benè inſtitutis cernitur, ad ollas Aegypti & ſeculi atque carnis voluptates rediêrunt : cumque ſuam turpitudinem & fœdiſſimam apoſtaſiam in ſacco & cinere plorare deberent, è diuerſo in reprobum dati ſenſum, criminantur vitam monaſticam, & vbiquè magiſtratus inſtigant ad abolenda monaſteria, eorumque reditus & facultates in pios ſcilicèt vſus conuertendas. Ità factum eſt, vt multis locis monaſteria deſtructa ſint, quædam verò mutata in ſcholas, vbì pueri inſtituantur, contra ipſam monaſteriorum primam inſtitutionem & fundationem. Porrò reditus eorum & facultates ſic diſtribuuntur, vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Eccleſiaſticis portionem ad ſe adducant viles apoſtatæ, qui cum ſuis inceſtis Dalilis viuunt ex eis non paulò ſuauiùs, quàm olìm eis in ipſis monaſterijs licuiſſet. Sed veniet ille dies, quandò diuitias quas deuorant, euoment, & de ventre illorum extrahet eas Deus. Luent quæ fecerunt omnia, nec tamen conſumentur: iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum ſic & ſuſtinebunt.

Nihil operi Dei præponẽdum.

Monaſteria in ſcholas à quibus mutata.

Iob 20.

Et

Et quarè tandèm ? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis, (Sunt enim monachi ex profeſſo pauperes, & licèt pleraque monaſteria habeant non paruas facultates, tamen neceſſarijs contenti monachi, reliqua longè meliùs quàm iſti deſertores expendunt, nec quicquam priuatìm indè ſibi ceu proprium vendicāt) rapuerunt, & non ædificauerunt eam, nec eſt ſatiatus venter eorum. Reuelabunt cæli iniquitatem eorum, & terra conſurget aduersùs eos. Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus ſibi vendicauit Auguſtinianum monaſterium, quod fundatum erat pro monachis triginta, nec id quidem in ſcholam publicam conuertiſſe eum legi, ſed cum ſua Catharina vixit ibì genialitèr, idque non modò non repræhendente, ſed ſummè etiàm applaudente cæco hoc mundo. O fœdiſſimam rerum mutationem. Olìm ſanctiſſimi & potentiſſimi reges & principes innumeris extruendis & ditandis monaſterijs exatiari non potuerunt, & ea re, vt paulò antè ex literis Caroli Magni didicimus, Deum ſe placare, & totius regni ſtatum corroborare credebant: hodiè contrà, ad ſceleratorum apoſtatarum ſuggeſtionem, paſsìm excinduntur & euertuntur, hauddubiè non ſinè euidenti regnorum & ditionum multarum euerſione. Nam certè in monaſterijs inſtabatur precibus nocturnis atque diurnis, & erant in illis permulti, quorum preces Deus contemnere non potuit: & tum florebat Reſp. & erant opes & copiæ in regnis, magna annonæ vilitas, vberes rerum prouentus. Conferantur ſanè ea ſecula, quibus in precio fuère monaſteria, cum hoc noſtro reuerà miſerrimo & infeliciſſimo ſeculo, quo nihil ferè eſt contemptius monaſtica vita, & re ipſa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuerſitatem comperiemus. Non volunt attendere homines, tanto ſempèr omnia rebus in humanis feliciùs ſuccedere, quāto maior impenditur cura, ſtudium & opera in cultū diuinū. Sed Luterus & ſui aiūt eū Dei cultū, qui eſt in monaſterijs, eſſe impiū & idololatricū. Quid verò aliud diceret Luterus cū toto grege ſuî ſimiliū apoſtatarū? Lōgè alitèr de monachis ſenſerūt omnium ętatū & ſeculorū optimi quiq; & doctiſſimi homines, atq; etiā pijſſimi & inuictiſſimi principes. Et certè niſì ſuę impietati vel maximè obſiſtere videret malus dęmō vitę monaſticę profeſſores, nūquàm tā atrocitèr

Ibidèm.

Luterus occupat monaſterium.

Reſpublica quādò floruerit.

per

per Luterum & id genus peſtes eos eſſet inſectatus. Verùm ab eius farinæ hominibus vituperari, id demùm eximiè laudari eſt : maximè cùm iſti non ſolùm ea vituperent, quæ ab omnibus bonis prædicantur, ſed interìm etiàm palàm impudentiſſimè mentiantur. Ità ille bonus vir, cuius ſuprà memini, Guilielmus Radenſis in illa ſua Epiſtola hoc quoquè addit : Nunc nemo ferè eſt, (aut ſaltem pauciſſimi) qui vel à limine ſacras literas in monaſterijs, ab Antichriſti fermento non repurgatis, ſalutârit, nedùm profiteatur. Immò ſi quis ſit, qui Bibliorum lectioni intendat, inque vſum transferre vel ſaltem cogitet, hunc ſtatìm hæreticum, ſchiſmaticum, inobedientem, apoſtatam ac Luteranum proclamitant &c. & rursùs : Authores, inquit, bonos exurunt &c. nam nimìs longum eſt eius nugas & calumnias referre. Obſecro, quid in his hominibus vel mentis vel frontis eſt, quos non pudet tam turpitèr mentiri? Vt nihil dicam de alijs monaſticis ordinibus, quorum mihi non tam nota ſunt exercitia & ſtudia, atquè noſtra. In Carthuſiano inſtituto, quod ego me amplexum lætor, quotannìs tota ſacra Biblia publicè in omnium fratrum auribus perleguntur, partìm in templo, partìm alijs certis locis : pſalterium totum hebdomadîs ſingulis recitatur, vt cætera priuata ſtudia præteream : & tamen non verentur iſti ſcribere, arceri monachos à Bibliorum lectione, & qui Biblia legant, eos hæreticos vocari. Et hæc quidem & id genus alia plurima, licèt ſint impudentiſſimæ vanitatis, tamen perſuaſerunt permultis : & hoc illis ſufficit, potuiſſe ſcilicet id ipſos efficere, vt quanuìs ſceleratè & prodigiosè mentirentur, tamen verà dicere putarentur. Et videas ſanè hodiè perplures, qui huiuſmodi multa petulantèr confingāt, aut ab alijs horum temporum nouatoribus hauſta, admodùm confidentèr iactitent, & in hoc ſibi bellè ſcioli & præclarè religioſuli videantur, ſi poſſint inſultare monachis. Ità noſter Guilielmus Radenſis, cuius ſemèl atque iterùm memini, rursùs ait, ordines quoſdam Peruerſis ſuis (ſic enim vocant, quos nos Conuerſos dicimus) omnium librorum lectionem aliquot ſeculis penitùs interdixiſſe. Scripſit iſte egregius vir ſuam hanc epiſtolam Magdeburgi anno 1559. cuius vrbis concionatores quidam Luterani, in quibus & Illyricus, mirabilitèr oppugnârunt Vuittenbergenſes & Lipſenſes theologos, & fortaſsìs iſte Radenſis fuit vnus ex illis.

Calūnia Hæreitci.

Mendaciū poſuimus ſpem noſtram.

Magdeburgici oppugnant Vuiteber gicos.

Tali-

Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixè velle reſpondere, non niſi bonas horas perdere eſt. Audiant miſeri illi, multos hodieque in monaſterijs inueniri monachos, qui ſe à talibus humani generis peſtibus irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinàm verò præpotens Deus quandoquè pectoribus hominum, malè ab iſtis faſcinatorum, adſpiret lumen gratiæ ſuæ, vt videant quorum hominum prodigioſa commenta ſequantur, mâlintque ſimiles eſſe Caroli Magni, & innumerabilium aliorum religione & pietate præſtantium Maiorum ſuorum, quàm iſtorum reuerà miſerorum hominum, quorum horrendam cæcitatem tanto magìs execrabitur poſteritas omnis, quòd eam ipſam pro magna Euangelij luce iactitârint. Scio hæc non admodùm commodè hoc loco inſeri: ſed candidus lector boni conſulet, quòd interdùm iſtorum inſolentiæ reſpondemus, quorum alioquì amentiam & ſtultitiam irridendo & contemnendo prætergredi mallemus, niſì nos ſimplicium minusque peritorum periculum, quippe qui horum fraudulentis mendacijs non rarò euertantur, cogeret veritatis ſuſcipere patrocinium. Verùm his obitèr commemoratis, iam ad narrationis ordinem reuertamur.

Conuenitur intereà Lincij, quod eſt Ferdinādi regis oppidum, atque ibì cum Ferdinando Mauritius de pace tractat, nec Cæſar ſe valdè difficilē præbet, certis tamen conditionibus, quas cùm Mauritius ſinè ſociorū conſenſu ſe diceret per omnia accipere nō poſſe, ità diſceditur, indicto rursùs cōuentu Paſſauij. Cæſar iam militem conſcribebat. Epiſcopus Auguſtanus nō mediocri ab Mauritij ſocijs dāno afficitur. Cameræ Iudices Spira excedūt nō ſinè cauſa. Magna eſt in Germania, ꝓ cuius libertate iſti ſe dicebant arma cepiſſe, rerū confuſio & perturbatio, multis etiā Proteſtantibus ad ſummā inopiā redactis. Vndecimo die Maij veniūt literæ ad regem Galliæ à Mauritio de pace cum Cæſare cōponenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs ſperâſſe putatur, biduo pòſt redit in Lotharingiā. Et hæc fuit merces, ꝙ Mauritiū Cæſari bellū mouentē tā magnis impendijs adiuuerat. Mauritius quidē paulò pòſt redit cū Cęſare in gratiā, & militē ſuum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorū poſthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania verſatur, Cæſareani duce Martino Roſſemio Gallias inuadunt, & Campaniæ Gallicæ fines lōgè lateque

Gallus redit in Galliam.

Mauritius Cæſari conciliatur.

teq́ue vaſtant incendijs. Mouit hoc quoquè regem, vt ſuos potiùs limites tueretur, quā in Germania hæreret.

Mauritij periculū. Mauritius Lincio digreſſus, victoriā obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbì non longè abfuit à ſupremo vitæ diſcrimine, nisì celerrimè ex militum ſtipendium poſcentium manibus elapſus eſſet. Vbì Cęſar cognouit de capto Erebergo, mox Oeniponte diſcedit feſtinabundus, & cum eo Ferdinandus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem reſtituerat, ſed is à Cæſare diſcedere noluit, abeuntemq́ue ſecutus eſt Villacum vſque, quod eſt in Carnis oppidum. Vix Cæſar abièrat, cùm Mauritius adeſt cum ſuis, ingreſſusq́ue Oenipontem, res omnes Cæſaris, Hiſpanorum & Cardinalis Auguſtani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil læſis. *Oenipontem Mauritius obtinet.* Auguſtæ paulò pòſt ſcriptum edunt, quo à Cæſare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cæſari ſe obſtrinxerant, abſoluunt neſcio qua authoritate. Ità permiſſum eſt, immò & mādatum illis præclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificandam doctrinam: & hoc quoquè erat libertatem Germaniæ reſtituere. ô miſeram libertatem.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgāgo Teutonici Ordinis Magiſtro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque inſupèr pecuniam extorquet. Indè verò in Noribergenſium agrum ſeſe confert, & tam immanitèr eorum omnia vaſtat & populatur, vt vicos centum, caſtella & ciuium villas ſeptuaginta, & cū his templa, poſtquàm ea ſpoliâſſet, atque ter mille iugera ſyluæ ad eos pertinentis combuſſerit. *Noribergenſium clades.* Bambergenſis epiſcopus duriſſimis conditionibus pacem ab eo redimit. Vuirciburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur, & prætereà in ſe eius debita recipere, quæ erant circitèr trecenta quinquaginta aureorum millia. *Item Bambergenſes & Vuirciburgici.* Sueuicæ ciuitates numero ad vigintiſex, & in ijs Auguſta, per legatos hortabantur Noribergenſes ad pacem cum Alberto faciendam: ſed illi præter alia, quæ eos ab hac pace abſterrerent, à Cæſaris & Ferdinandi fide diſcedere noluerunt. Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his conditionibus cum eo pacem facere compulſi ſunt: Aureorum ducenta millia depēdant, licèt iam antè Mauritio & ſocijs eius centum millia dediſſent: tormenta magna ſex inſtructa *Noribergenſes afflicti grauiſſime.*

rebus

rebus omnibus tradant: principes confœderatos fauo- re proſequantur &c. Et hæc ipſa ciuitas Auguſtanæ erat Confeſſionis. Hoc ſucceſſu fretus Albertus, Vlmenſibus quoquè dira minatur: ſed illi reſpondent negatiuè ad ea quæ poſtularet. Si Romanus aliquis Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Epiſcopus ità diuexâſſet vrbem aliquam, nullum Sleidanus & eius ſimiles ſectarij ſcriptores, eius atrocitatis exaggerandæ finem facerent. Et multus eſt Sleidanus in commemorandis pecunijs, quæ è Germania & alijs regnis Romam exportentur. Et hæc facit vir bonus, vt inuidiam conflet Pontificibus. Verùm ſub hoc nouo Euangelio tantam rerum ferè omnium iacturam fecit Germania, totque damna & clades perpeſſa eſt, vt pecunię omnes Romam exportatæ, pro nihilo habendæ ſint: nec adhuc calamitatum vllus apparet finis. Hoc verò bonus Sleidanus non videt, & libens patitur hærere in calamo, non paſſurus, ſi ad Pontifices exagitandos iſthuc pertineret. Tales nimirùm ſunt pleriq; omnes ſcriptores ſectarij, qui ſe Euangelicos vocant.

Galliæ rex Lucemburgenſem ditionem inuadit, populationibus & incendijs graſſatur, Danuillerium oppidulum deditur, & poſteà Iuodium valdè munitum, in quo erat Erneſtus Mansfeldius Comes, qui cum multis alijs in regis poteſtatem venit. Porrò Mauritius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbì & Principes aliquot coràm aderant, & abſentium multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauritius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt cognoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi conuentu de illis rebus, quæ eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis omnis compoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinum, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinenſibus milites ſuos quouis tempore intra vrbem recipi, & præſidium quoquè admitti, & quædam alia. ſed nihil impetrauit. Non tuliſſent impunè, niſì eoipſo temporis puncto, quo hæc ferè exigebat, rumor allatus eſſet de Mauritio ad pacem ſpectante. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præſidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit ſubſcribere, ſed pergit oppugnare Francofordiam. Reuerà dici

Gallus vaſtat Lucemburgenſes.

Cõuentus Paſſauienſis.

non pòteſt, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabilitèr flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæſare, exercitûs ſui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam Rex Galliæ fertur non æquo tuliſſe animo.

Cæſar venit Auguſtam. Iam Cæſar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Auguſti Auguſtam venit, Senatum à Principibus inſtitutum remouet, & priorem, quem ipſe creârat, reſtituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenſes Gallorum ope Hiſpanos milites è ſua vrbe eijciunt. Lantgrauius è cuſtodia dimiſſus, vbì ad Traiectum ſuperius venit, rursùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns coniunctas, Hiſpanis cuſtodiendus traditur, donèc Cæſar conſuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuerim occupat. Moguntiæ arcem Epiſcopi & quædam alia loca flamma vorax abſumpſit. Treuerica quoquè ditio ignes & dira multa pertulit, & cum aliquot monaſterijs arſit etiàm quædam Epiſcopi arx, haud procùl à Treueri. Epiſcopus Treuirenſis erat in arce munitiſſima apud Confluentiam, quò etiàm ſe contulit Colonienſis Epiſcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, ſi Albertus (vt ferebatur) militem nauibus per Rhenum deuehere voluiſſet. In hoc Principum Confœderatorum bello, Vlmenſes in Cæſaris fide conſtantiſſimè permanſerunt, licèt ſex dierum (vt diximus) obſidione premerentur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cæſar intrat Argentinã. Cæſar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed non niſi cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoque illic prandio, rursùs egreditur. Tandèm iam appetente hyeme, importuno tempore cœpit oppugnare *Metis obſidetur.* Metim, 22. Octobris die. Vrbē illā Galli mirum in modū communiĕrant. Albertus Brandeburgicus hoc tempore, cùm non poſſet cum Gallię rege de ſtipendio conuenire, quorundam precibus cum Cæſare redit in gratiam. habebat apud ſe 50. ſigna peditum, nec paucos equites. Aumalius Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectione, cùm iam ei legionem vnam peditum, cui Rifebergus præerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt longè pauciores haberet equites, magna vi Gallos in fugam conijcit, multos etiàm nobiles cædit, Aumaliũ ipſum capit, & in Germaniam mittit cuſtodiendũ: moxq; ad Metim ſe

cum

cum Cæſaris exercitu coniungit. Fuit hoc Nouembris quarta die. Cæſar 20. die Nouembris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorum horrenda tonitrua vltra vigintiduo Germanica millia-ria ſint audita: ſed quòd ſæua eſſet hyems, & tempus omninò importunũ, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finem. Ex exercitu multi frigore & contagione periê-runt. Guiſius princeps, qui vrbem propugnauit, egregia in milites Cæſaris, morbo aut vulneribus, nè exercitum ſequi poſſent, impeditos, vſus eſt humanitate & libera-litate, benignè eos excipiens, & rebus omnibus neceſ-ſarijs adiuuans. Fuit hoc ſanè facinus Chriſtiano prin-cipe dignum, & merita apud omnem poſteritatẽ laude celebrandum. Et certè idem ille princeps religionis ca-tholicæ fuit conſtantiſſimus propugnator, quæ res illi tandèm mortem conciuit, vt poſteà indicabimus. *Terribilis oppugnatio.*

Ab alia parte Cæſaris Belgicæ copiæ vaſtant Gal-liam, & Heſdinum expugnant. Interìm ex Hungaria Mauritius domum redit. Porrò Henricum Brunſuicen-ſem hoc ferè tempore non mediocritèr afflixit Volra-tus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auſpi-cijs, cùm is Gallicarum eſſet partium.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idque ab ipſis Germanis, qui ſe Germa-nicæ libertatis vindices profiterẽtur, pręterquàm quòd etiàm tres Germaniæ Epiſcopatus Gallus ſibi vendica-uit. Videbantur iam Euangelici præcones reſtituti, cùm eccè Ioachimus Vueſtphalus, Eccleſiæ Hambur-genſis paſtor, claſſicum canit, nec finit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emiſit hac inſcriptione, *Farrago confuſanearum & inter ſe diſſi-dentium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorum libris congeſta.* Hoc telo præter ſpem Tigurini & re-liqui eius generis ſymmyſtæ, inprimìs Caluinus percu-titur: Vult Ioachimus hoc libello oſtendere, Zuinglia-nos in varias & pugnantes inter ſe opiniones ſciſſos eſ-ſe: quę ſit propria nota ſeductorum. Certè ipſe quoquè Luterus 8. Zuinglianorum ſectas in breui ſua Confeſ-ſione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctio-res, vt nocentiſſimum Zuinglianorum errorem oppri-mant: Deniquè dicit eſſe dignas Zuinglianorum bla-ſphemias, quæ potiùs ſceptro magiſtratûs, quàm ſtylo refutentur, Paulò antè Caluinus Tiguri oſtenderat, *Germaniæ clades & damna.* *Luterani inſtaurãt bellum in Zuinglianos.*

idem ſe cum Tigurinis de cœna ſentire: ſed hoc Ioachimus per ſimulationem factum dicit. Nemo quidem contra hoc Vueſtphali ſcriptum quicquam hoc anno edidiſſe viſus eſt, ſed non ſempèr impunè feret, quòd auſus eſt tanta contumelia afficere Caluinum cum ſuis. Obitèr hîc obſeruanda ſunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauritij opera ipſis aliquam eſſe redditam libertatem & Cæſarem grauiſſimis bellis teneri implicatum: ſed eccè dum ſibi à Cæſare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua ſe bella transferunt, & tam dirè inuicèm ſe lacerant & inſectantur, vt parùm à Catholicis paſſi videri poſſint. Hoc tamen dubitandum non eſt, qui Cæſarem impediuerunt, nè poſſet cœptam Germaniæ ab hæreticis contaminatæ reſtaurationem proſequi, eos Chriſtianæ Reipub. cladem haud vulgarem attuliſſe. Sed de his alij fortaſsìs ſcribent copioſiùs.

Giapan inſula apud antipodes.

Hoc anno Giapan inſula, in extremæ Aſiæ finibus à Luſitanis, quorum eſt longè lateque prolatum Imperium, etiàm in remotiſſimis ab orbe noſtro regionibus, de amplectenda Chriſti religione ſedulò pertentatur. Eſt ea gens in parallelo Germaniæ & Galliæ ad Antipodes ſita, diſciplinarumque omnium gnara. Itaque difficiles ſe præbent, nec volunt Luſitanis morem gerere, niſì id priùs faciant Sinarum populi, de quibus iam magna ſpes eſt, quòd poſſint ad fidem Chriſto benè propitio traduci, vtì infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuum gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorum eſt ampliſſimum imperium, ferturque idem rex aliquot milliarium murum contra Tartaros exędificâſſe, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominum, nè qua à Tartaris fiat irruptio. Giapan inſula vergit ad Septentriones, & vt Hiſpani numerant, à Sinarum regione versùs Aquilonem diſtat leucis ſexcentis: & corporum quidem colore, linguæ accentu, veſtimentis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm ſimiles ſunt. Habet inſula in longum leucas ſexcentas, alicubì in latum trecentas.

Sinarum populi Germanis aſsimiles.

Libri hæretici cōburuntur Metis.

ANNO 1553. menſe Ianuario Galli apud Metenſes inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos. Mirum profectò eſt, cùm Germani Principes, qui Gallum contra Cæſarem ſibi adiunxerunt, id eo partìm

tìm nomine ſe feciſſe teſtati ſint, nè Auguſtana Confeſſio, hoc eſt, Luteri doctrina opprimeretur, tamen cum eo rege percutere fœdus voluiſſe, quem ſcirent Luterano dogmati eſſe infeſtiſſimum: nec minùs mirum eſt, regem Henricum Gallum eorum voluiſſe principum amplecti fœdus & amicitiam contra Cæſarem, quos & ipſe odiſſet religionis nomine, & quos non dubitaret à ſe quoquè animis eſſe alienos cauſa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metenſis Epiſcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum conſtituit Senatum.

Albertus Brandeburgicus rursùs conſcribit militem. Fœdus contra eum vel potiùs ſui defendendi cauſa aliquot principes ineunt. Mauritius cum Henrico Brunſuicenſi fœdus percutit, & Epiſcopis Vuirceburgenſi & Bambergenſi atque Noribergicis ſuam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Epiſcoporum & Noribergenſium fines ſęuit incendijs & direptionibus, Bambergam & Suinfurtum Imperij vrbem capit & præſidio munit, quædam Noribergenſium caſtella & oppida occupat. *Fœdus cõtra Albertum.*

Cæſar oppidum Morinorum munitiſſimum Terouennam Gallis vi eripit, diripit, incendit, euertit. Captus in eo fuit Coneſtablij filius. Turca hoc tempore aut circitèr mare Iönium & Tyrrhenum infeſtum habet. Sunt qui ſcribant Gallos ſe eis coniunxiſſe. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe eſt, Chriſtianos contra Chriſtianos cum Turcis Chriſti atrociſſimis hoſtibus ſe coniungere. Dum Albertus in Franconia graſſatur, Mauritius & ſocij exercitum eò mittunt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obſidibus è Noribergica ditione, in Saxoniam celerrimè aduolat, multos Erphordienſis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu commotus, omnes ſuos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberſtatenſi Clero magnam pecunię vim imperat, Henrici Brunſuicenſis agrum incendijs vaſtat. Ferdinandus rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergenſes eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu ſingulare quoddam inauditæ crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atque Laufum ditionis Noribergicæ oppida occupâſſet, & oppidanos & ruricolas & pecudes incluſerit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pu- *Terouẽna euertitur.* *Albertus graßatur*

eros, mulieres aliquot grauidas, & non paucos ægrotos conflagrâſſe.

Eduardus rex decedit.

Iulij ſexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circitèr annorum ſexdecim adoleſcens, magno quidem dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo ſibi polliciti eſſent: nec minori illorum dolore ſucceſſit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à ſe ſeparârat, filia, virgo prudentiſſima, & Catholicæ religionis amantiſſima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, aitque tantæ expectationis regem ſeculis aliquot Europam non habuiſſe, quippè qui noui euangelij doctrinam vehementèr amâſſet. Sed Sleidani encomia plus vituperationis quàm veræ laudis adferunt, nempè ab hæretico ſacramentario profecta, qui non laudet niſi ſuî ſimiles.

Prælium Saxonicũ immane.

Nona die Iulij committitur in Saxonia prælium cruentiſſimum à Mauritio & Alberto, atque vtriuſque copijs. Mauritius cum ſuis victoria potitur, ſed ipſe lœtali accepto vulnere, paulò pòſt moritur, Albertus incolumis effugit. Periêrũt in eo bello duo Henrici Brũſuicenſis filij, & permulti comites, præter alios. Multa eo die millia periêrunt, illis inter ſe infeſtiſſimis ſignis concurrentibus, qui ſe Germanicæ libertatis aſſertores ſcripſerant. Hoc quidem in bello videre erat Mauritium, Lantgrauium, Brunſuicenſem Henricũ & Epiſcopos Vuirciburgicũ ac Bãbergeñ in ijſdẽ verſari caſtris: Porrò Alberto ſtudere Ericũ Brunſuigiũ, Mauritij ſororiũ. Fertur Mauritius duriſſima obijſſe morte, & ſe mirum in modum ob nimios dolores velut in ſpiras contraxiſſe. Sed nihil huius pro certo aſſeuerare velim. Sũt qui ſcribant eum noua cum Gallo rege conſilia tum agitâſſe. Vtcunquè ſit, Cæſarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello præter ſpem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioquì non bonam, non mediocritèr perturbâſſe videatur, cùm ipſe in ſe Cæſaris ſummam eſſet expertus beneuolentiam.

Mira rerũ metamorphoſis.

Sub hoc tempus ſanguineæ guttæ repertæ ſunt in folijs arborum, auditi canum importuniſſimi latratus, & mutuæ dilaniationes, equorum velutì fremitus & concurſationes armorum. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima neceſſitudo, quæ tandèm hunc habuit euentum.

Heſdinũ

Superiori anno Heſdinum, arcem munitiſſimã, diximus Cęſareanos expugnâſſe. Eã Galli recuperauerãt,

At

At hoc anno, menſe Iulio, rursùs Gallis eam vi extor- quet Cæſaris exercitus, cæſo Horatio Farneſio Gallia- rum regis genero, multisque captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareſchallo Marchiano. *rursùs expugnatur*

Mauritio ſucceſſit Auguſtus frater eius, qui regis Danorum ſororem habet in matrimonio. Per id tempus maximus terræmotus concuſſit Miſniam Auguſti oppidum. Saxo, quem Cæſar captiuũ duxerat, electoriam dignitatem & poſſeſſiones ablatas, ab Auguſti optimatibus, itemque à Cæſare repetebat, ſed Auguſtus manſit in poſſeſſione.

Epiſcopi Vuirciburgicus & Bambergẽſis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iuſſu regis rapiuntur ad ſupplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, ſed fruſtrà.

Eduardus rex Angliæ hoc anno, vt diximus, moritur. Is ſibi ſubſtituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex ſorore: porrò Mariã & Elizabetham ſorores ſuas exhęredat. Aſſentiũt proceres plerique, ſed populus & nobilitas omis fert indigniſſimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipſam Hẽricus moriens Eduardo voluit ſuccedere. Multùm Northũbrius Dux conatus eſt impedire, nè Maria in regno ſuccederet: at ſucceſſit tamen, Deo illam benè iuuante, & multis ad eam confluentibus. Porrò Iohanna ducitur in cuſtodiam, captusque Northumbriæ Dux, Londinum adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti ſunt etiàm eius liberi, & frater, & nonnulli alij proceres, & Eduardi præceptor Iohannes Checus, qui tamen poſteà dimiſſus eſt. Deindè Maria regina Londinum venit in arcem, atque ex carcere liberat locoq; reſtituit Stephanum Vuintonienſem & Tonſtallum Dunelmenſem, doctiſſimos Epiſcopos, ducemque Norfolciæ, & quoſdam alios Catholicos. Vuintonienſi addit ſummæ dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northumbrius Auguſti die 22. capite plectitur: multi Euãgelici ſuperintendentes in carcerem conijciuntur. Northumbrius cùm iam ſupplicio afficiendus eſſet, palàm ſuum errorem cõfeſſus eſt, & quia Edouardo regi puero ſuaſor fuerat mutãdæ religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus eſt omnes ad Romanæ Eccleſiæ amplectẽda dogmata: ſimul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex ſectis naſci ſoleant, quales etiàm Anglia iam vidiſſet inteſtinis exagitata diſſidijs, & Germania

Iohanna Suffolcia.

Maria ſuccedit Eduardo.

fœdiſſimè confuſa. Adextremùm ait, ſe velle mori catholicè: atque ità cæſus eſt. Petrus martyr, monaſtici inſtituti deſertor, inſignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Albertus vincitur. Henricus Brunſuicenſis Albertum, nouas conſcribentem copias, in pugna vincit. Turcica claſſis Corſicam inſulam Genuenſium capit, aliquot demptis oppidis. Cæſar Heſdinum ſolo æquat, & cùm vellet Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, non paucis occiſis & captis. Galli Cameracum tentant, ſed fruſtrà: & cùm vſqueadeò propè Cæſaris ad Valencenas caſtris ſe coniunxiſſent, vt res ad prælium ſpectare videretur, plurimis deſideratis abeunt 18. Septembris die, in reditu longè lateq; omnia vaſtantes incendijs. Lutetiam ſæuiſſima vaſtat peſtis, & rex multos Euangelicos comburit. Brūſuicenſis Henricus cum exercitu proficiſcitur contra Albertum in Franconiam, & licèt non deeſſet ei occaſio quoſdam Principes, à quibus læſus fuerat, egregiè diuexandi, tamē commodum & humanum ſe præbet, & ſinè maleficio exercitū per eorum fines ducit.

Caluinus Seruetum afficit ſupplicio. Geneuæ Caluinus Seruetum Hiſpanum, valdè impiè de ſacroſancta Trinitate ſentientem, extremo curat ſupplicio affici. Mirum hoc erat, non ſolùm quòd Caluinus nihilo eſſet illo melior, ſed etiàm quòd iſti Euangelici nolunt morte affici hæreticos. Porrò verò Caluinus ſuum hoc factum vſqueadeò illuſtre eſſe voluit, vt totam hiſtoriam ſcripto euulgato compræhenderit, & in hæreticos gladio vindicandum docuerit. Tanta eſt nouæ huius Euangelicæ doctrinæ conſtantia.

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, non probaturus, vt appáret, ſi Pontifex aut Catholici eam hęretico illi intuliſſent. In ſumma: quicquid facit Luterus, Caluinus, Zuinglius, & id genus peſtes, id nō poteſt non eſſe euāgelicum: ſi quid eiuſdē generis faciat Pontifex Romanus, ſæua tyrannis eſt & facinus Antichriſtianum. O cæcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs commeruerat mortem atquè Seruetus ille: nec refert ſecùs de illo ſentire miſeros, quos ille miſer euertit. Luterani ſanè ſi habuiſſent illum, tractâſſent illum haud alitèr, nî fallor, atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur

ab

ab hoſtibus. Galli Vercellas ex improuiſo capiunt, factaque direptione, indè recedunt, quòd Gonzaga Cęſaris præfectus ſuperueniret.

Turcica Solimãni claſſis multa damna infert ditionibus Cęſaris, quę ad mare vergerẽt, Siciliæ, Calabrię, Corſicæ quoquè, quã (vt dixi) occupârunt, permultis cęſis Corſis & Genuẽſibus. Interìm diuina vltio Solimannum illum domi perſequitur. Erat ei filius natu maximus Muſtaphas. Hunc ſuſpectũ habens de regno ipſius inuadẽdo, ad ſe eum accerſit Alepiã in Syriam, vbì tum regiã habebat Solimannus. Muſtaphas patri ſtatìm obtemperans, ad eum cum magnis properat muneribus. Vbì ſe de equo demiſit, nullas ſuſpicatus inſidias, in Solimanni tabernaculũ ingreditur, iuſſusq́; acinacẽ deponere, ad Solimannũ eius manũ oſculaturus propiùs accedit: ſed ô crudelẽ patris animũ, antequàm acceſſiſſet, à regijs miniſtris, vt eis imperatum erat, ſubitò comprę-henſo funis in collũ inijcitur, & inſpectante patre ſtrangulatur. Eadẽ hora ſignifer eius, ex nobili Michaëliũ familia Venetijs ortus, capite plectitur. Fertur poſteà Solimannus eam filij necẽ multis lachrymis proſecutus. *Claſſis Turcica vexat Chriſtianos.* *Solimannus ſuum iugulat filium.*

Albertus Brãdeburgicus à Cameræ iudicibus proſcribitur, tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno Catholica religio magna ex parte reſtituitur: Regina Philippo, Caroli Cæſaris filio, deſpondetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerant Euangelici in ſolo regno Anglię, & quidam Iohannes Foxus, de quo infrà fortaſsìs plura, martyrum iſtorum Angliæ hiſtoriam conſcripſit. Sed ab horum martyrum conſortio libera nos Domine. Ne Luterani quidem iſtos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, quàm Luteri dogma ſecuti videantur. Ineptus quidam ſcribit, exules Angliæ priuatìm in Germania multos de vera ſententia verborum cœnę priuatìm docuiſſe, ijs verbis non ſolùm catholicos, ſed etiàm Luteranos perſtringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vueſtphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo, Recta fides de cœna Domini: quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgẽſi, vt eam inſtrueret aduersùs Sacramentarios.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis, ſed ſacramentarius, permiſſu reginæ Mariæ ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturũ: ſed *Iohãnes à Lasko à Luteranis vbiquè repellitur.*

quòd

quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vtì nec ſacramẽtarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxoniæ vrbes, Lutero addictas: ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam inexpiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores, Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula, in Phriſię Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum, vbì refocillarentur. In eos acritèr inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccleſiaſtæ, ità vt compulſus ſit Iohannes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorũ in Anglia Eccleſia, quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent nõ euulgatam. Et quis nõ rideat, dum iſta legit? Prodijt etiàm, Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios, in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos cõmentarios in Geneſim ſingulis propè folijs explodere, & cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus cõmentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O miſeros, qui tales ſequuntur duces in rebus grauiſſimis, ad animarũ vel ſalutẽ vel exitium ſempiternũ pertinentibus.

Embdæ recipitur.

Hoc anno fuit quidam Pariſijs, qui ſe Iohannis Apoſtoli & Euangeliſtæ mente perfuſum diceret. Porrò & Baſileæ & Pariſijs viſus eſt, qui genio Petri Apoſtoli ſe duce frui contenderet. Alius quoquè Baſileæ aſſerere non dubitauit, ſe Moſis angelum habere, prædixitque regem Galliæ ante menſis Iunij initium Proteſtantium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò cõmouit, ſed vbì vidit regem Franciæ conſtantèr in auita religione permanere, ſubduxit ſe, veritus laqueum, furcifer. Non finxiſſent iſti, opinor, talia, niſì vidiſſent homines plerosq; incredibili ſtoliditate quibuslibet commentis facilè commodare fidem.

Homo portentoſus Pariſijs.

Item Baſileæ & Pariſijs.

ANNO 1554. 2. Ianuarij è viuis exceſſit Luſitaniæ rex Iohannes, Iohannis tertij filius, anno ætatis ſuæ 17. In matrimonio habuit Caroli Cæſaris filiam Iohannam, quæ ab illo grauida relicta, eiuſdem menſis die 20. Sebaſtianum principem enixa eſt. O quàm multi

Sebaſtianus Luſitaniæ rex naſcitur.

multi in rerum omnium ſumma affluentia tum aufe-runtur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miſerę vitę huius incertitudine quo-tuſquiſq; eſt, qui non ſibi Neſtoreos propemodùm pol-liceatur annos?

Eodem anno Cæſaris ampliſſimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginę omninò confi-ciunt, inuitis ſeditioſis quibuſdam, qui authore Viato rebellionem excitârunt. Regina turbam ad arma con-citatam mira dexteritate ſedat: Viatus capitur, & in car-cerem ducitur: Dux Suffolcius, ſeditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij fi-lius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer ſibi ſubſtituerat, capite mulctantur. paulò pòſt etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuenſis, Saxoniæ Ducis coniunx, & vndecimo poſt eam die dux Iohannes Fridericus maritus eius. *Cõficitur matrimo-nium Phi-lippi & Mariæ.*

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs reſtituitur, & multi Euangelici indè aufugiunt, ſedesq; ſuas apud Germanos diuerſis locis captant. Elizabetha reginæ ſoror, quòd anteactæ ſeditionis conſcia putare-tur, in cuſtodiam datur. Hæc religionis mutatio mole-ſtiſſima fuit Euangelicis, qui ſibi illo in regno certum perfugium collocârant, ſi quid alibì aduerſi accideret. *Religio reſtituta in Anglia*

Albertus Brandeburgicus omni ditione ſua eijci-tur, & Blaſſeburgum, præcipuū eius propugnaculum, obtinet rex Ferdinandus. Intereà Brunſuicenſis Henri-cus per inferiorem Saxoniam aliquot principes & vr-bes, multos quoquè nobiles & illuſtres pecuniam po-ſcit. Alteræ eius & Epiſcoporum ac Noribergenſium copiæ, pulſo Alberto & expugnato Suinfurto, quoſdam alios mulctant in Germania ſuperiori. Porrò Carolus Sabaudiæ princeps moritur, relicto Philiberto, qui Cæ-ſari militabat. Galliæ rex Cæſaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinantum capit, diripit, ar-ces ibì demolítur, Mariæburgo præſidium imponit. Cę-ſare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binſiū op-pidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultiſſimos hortos habuit, fœdiſſimè diripit, inflam-mat, & omnia longè ac latè populatur & incendit. Eo-dem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cęſare-anis profligatur, & Senenſes grauiſſima premuntur ob-ſidione. *Galli ve-xant Bur-gundos.*

Philip-

Philippus rex in Angliam. Philippus Caroli Cæſaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quartò pòſt die Vuintoniam, vbì ad ſummã cum multa nobilium turba progreſſus ædem, ab Epiſcopo Vuintonienſi & quibuſdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò ſequenti die, ipſis ferijs D. Iacobi, *Nuptiæ.* regali magnificentia nuptiæ celebrantur. Cæſar eò miſerat legatũ, qui ſuo nomine regnum Neapolitanũ filio nuptiarum cauſa concederet. Poſteà cum multo ſplendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finẽ Octobris, Mediolanenſis quoq; principatûs poſſeſſionẽ Cæſar ei tradit per legatos, Ipſe interìm iuxta Heſdinum, ſuperiori anno ab ipſo captum & euerſum, nouã munitionem & oppidum contra Gallos condit.

Comitia Angliæ. Nouembris die 12. Londini in Anglia publica inchoantur Comitia. Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè ſummo honore exceptus. Is in publico conuẽtu hortatur omnes ad eccleſiæ Catholicæ amplectẽdam communionem & vnitatem. Ibì ſanè regni Ordines petunt veniam ſchiſmatis contra Pontificem admiſſi, orantq; vehementèr, vt à *Anglia Eccleſiæ conciliatur.* cenſuris Eccleſiaſticis abſoluti, recipiantur in Eccleſiæ ſinum. Altero die inter alia, quæ narrare longũ eſt, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in omnes abſolutionem pronunciat. Hæc irridentur ab iſtis nouis Euangelicis: ſed quantuncũq; procaces ſint & inſolentes, niſì abſoluantur horrendi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint cõſtricti tenentur, nunquàm Dei vultũ conſpicient. Olìm ſolebat *1.Cor.5.* plerunq; malus dæmon inuadere eos qui eſſent excommunicati: quod cùm hodiè raro fieri videatur, Excommunicatio, qua nulla eſt pœna ſeuerior, & formidanda magìs, in contemptum abit. Interìm tamen, etſi corpus non videtur obſidere, animam certè anathemate percuſſi malus dæmon obſidet. Et indè eſt, quòd in ſummum Pontificem adeò atrocitèr incurrunt plerique omnes hæretici, quia ſciunt illi datas eſſe claues regni cælorũ, *Matt. 16.* & ligandi atq; ſoluẽdi primariam in terris poteſtatem, quam, licèt eis rumpantur ilia, tamen eripere ei nõ poſſunt.

Vueſtphalus in Sacramentarios ANNO 1555. Ioachimus Vueſtphalus præco Hamburgenſis, nouum edit ſcriptũ contra Sacramentarios. In præfatione ſcribit, Regem Daniæ & ſenatum Hamburgẽſem edicto prohibuiſſe, nè quis ciuium Anabaptiſtas,

ptiſtas, Sacramentarios, vel alios ſectarios hoſpitio reciperet. Hoc edictum renouatum eſſe ob grauiſſimum periculũ, quod Luteranis Eccleſijs à Sacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Aliæ quoq; eius littoris vrbes ſub graui pœna vetuerunt, nè quis Zuinglianos hoſpitio reciperet. Iſthuc quidem eſt ſapere, lupos arcere à grege, niſì quòd ſatanas ſatanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea ſeueritate erga ſectarios omnes vſi eſſent Catholici, non tam latè ſerpſiſſent tot monſtroſæ hæreſes.

Diù tacuerat contra ſuum genium Iohãnes Caluinus, ſed nunc tandèm primam contra Vueſtphalũ defenſionem euulgat. Vueſtphali quidem nomine abſtinuit, ſed eo conſilio, vt ipſe ſcribit, vt ſi fortè ſanabili eſſet ingenio, tacitè eius ignorantia ſepeliretur. Verùm ſenſit Caluinus non edentulũ Vueſtphalum. Mox enim libellum conſcripſit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiuſdam ſacramentarij falſam criminationem.* Prodijt eodem tempore Timanni Luterani, Bremenſis paſtoris, Farrago contra Sacramentariorum diſſentientes inter ſe opiniones. Terrebant hæc Luteranorũ fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaque menſe Aprili ex Embda migrat Francophordiam, vbì ei permiſſum eſt conſtituere Eccleſiam peregrinorum. Sic vocari voluit illa non admodùm magna ſynagoga. Sed quàm miſerum eſt, quamque horrendum, ea ratione dici peregrinos? Quanto conſultiùs feciſſent, ſi ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe adiunxiſſent, futuri deincèps ciues ſanctorum & domeſtici Dei? Eſt tamen hìc quoquè non negligentèr obſeruandum iuſtum Dei præpotentis iudicium, quo factum eſt, vt qui eam profiterentur ſectam, quę multos Catholicos è ſuis ſedibus expuliſſet, multisq; modis diuexâſſet, ipſi iam ferè nuſquàm poſſent certam & tutam obtinere ſedem. *Caluinus in Vueſtphalum.* *Vueſtphalus cõtra Caluinũ.*

Menſis Martij die 18. moritur Sebaſtianus ab Hauſenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, & ei ſubſtituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & inſigni virtute conſpicuus.

Eiuſdem mẽſis die 23. obit diem ſuum Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte comperta, Moronus Cardinalis, itemque Auguſtanus & reliqui Cardinales Romam celeritèr aduolant, noui Pontificis creandi cauſa. Eligitur autem ab omnibus Marcellus Ceruinus, *Iulius 3. moritur.* *Marcellus 2.*

uinus, retento ſibi nomine Marcelli, multa & eruditione & probitate venerabilis. Sed quod dolẽdum eſt, eius Pontificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitu die viceſimo Senenſes ad ſummam rerum omnium egeſtatẽ redacti, Cæſari tandèm ſe dedunt poſt diuturnam obſidionem. Marcellus ſucceſſorem habuit Iohannem Petrum Caraffam, ſenem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus eſt Paulus Quartus.

Sena deduntur Cæſari.

Paulus 4.

Sub veris initium apud Heluetios nata eſt diſſenſio propter quoſdam Locarnorum ſubditos, qui trans Alpes poſiti, Zuinglianiſmũ complexi erant. Id Quinquepagici cum cæteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbantibus. Tandèm compulſi ſunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus ſuis diſcedere. Eorum bonam partem Tigurini in ſuam vrbem & agrum receperunt.

Diſſenſio apud Heluetios.

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad ſe legatis prouinciarum, dominiorum & ciuitatum Burgundicæ domûs, poteſtatem regnandi & gubernandi terras ipſi ſubiectas vltrò tradidit. Eo tẽpore ſedentis Cæſaris dextrum latus Philippus filius, ſiniſtrum Maria ſoror eius ità claudebant, vt terna ſedilia triangulari ferè linea eſſent conſtituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, labores ſuos & annos Regni ſui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauitèr, & copioſè. Lachrymabatur autem Cæſar ipſe. Porrò filius Philippus rex, & Maria regina Pannoniæ, & plurimi proceres mirabilitèr doluerunt, & multi in profuſiſſimas lachrymas eruperũt, etiàm illuſtres aurei velleris equites. Inter cætera dixit palàm optimus Imperator, quòd nemini ſciens & prudens iuſtitiam negârit. Aderat inter alios Hannoniæ Seneſcallus, podagræ morbo vexatus. Illi Cæſar ſemèl atque iterùm humaniſſimè iuſſit ſedem poni, quam tamen ille modeſtiſſimè recuſabat. Finita oratione, Guilielmi Principis Auraniæ, & Burenij comitis humeris ſe ſuſtentans, ex conſpectu ampliſſimi theatri abſceſſit.

Carolus V. Philippo filio permittit Burgũdiæ adminiſtrationẽ.

ANNO 1556. aliquot Sacramentarij dogmatis ſigniferi Luteranis egregiè reſpondent. Principiò Henricus Bullingerus Apologiam edit, qua oſtendere nititur, Tigurinos miniſtros in Orthodoxa & Catholica fide ſanctè perſeuerare. Crede, ſi vis. Deindè Bernar-

Zuingliani reſpondent Luteranis.

Bernardinus Ochinus cōtra Vueſtphalum defenſionem conſcribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hoſtis non eſſet moleſtus, etiàm Caluinus ſecundam ſuam defenſionem, piam ſcilicèt & Orthodoxam de Sacramentis, contra Vueſtphali calumnias euulgauit. Si Romanus Pōtifex & tota Chriſti Eccleſia, auſi eſſent, inuitis Zuinglianis iſtis, hoc pacto calamū ſtringere in Luteranos, omnia illorum ſcripta non alitèr acciperentur, quàm Papiſtica commenta, quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. Sed vt iſthæc calumnia faceſſeret, viderentque homines ab iſtis noui Euangelij præconibus non ipſum verbum Dei, quod tàm impudētèr iactitant, ſed priuatas quorunq; opiniones ꝓ Dei verbo, imperitis obtrudi, permiſit ſapientiſſimo conſilio etiàm inter ſe atrociſſimè & pertinaciſſimè digladiari miſeros & omi lachrymarum fonte plangendos, vt qui necdùm eorum laqueis implicati ſunt, caueant, nè quandoquè irretiantur: qui autem irretiti ſunt, ocyſſimè ſeſe explicare nitantur. Acceſſit his Luteranorum hoſtibus auctarij loco Iohannes à Lasko, qui ad Poloniæ regem & eius regni ordines omnes ſcribit Epiſtolam, qua & Zuinglianum dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius ſcripturæ & Catholicæ Eccleſiæ conſenſu pugnare, neque citra Dei contumeliam, eorum doctrinam retineri poſſe. Poterant tot hoſtes miſeris Luteranis ſufficere, ſed iritati crabrones non tam facilè conquieſcunt. Angli exules apud Geneuam edūt Latinè Nicolai Ridlæi libellum de Cœna Domini. Hunc Ridlæum hæreſeos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eum in martyrum album retulerūt. Hunc in modū iſti præclari Euangelici noua bella atrociſſimè inſtaurârunt, immò potiùs ſimulatam concordiam in apertiſſima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, confeſſiones, epiſtolæ, theſes, præfationes vtrinquè à doctis paritèr & indoctis euulgabantur, & maiori, quàm vnquàm anteà, impetu res agitata eſt. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiam vocabant, & multas habuêre ſynodos, quibus de opprimendis Sacramentarijs actitârunt. Atq; hæc & multa alia ſcribunt ipſi Zuingliani: adduntque Luteranos pleroſque ſe iunxiſſe Papiſtis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidem eſt, non paucos Luteranos ad Catholicos ſeſe recepiſſe, agnito errore ſuo: ſed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglia-

Diſſidia Euangelicorum.

Luterani in Zuinglianos ſæuiunt.

nos. Ex iſta enim mutua diſſenſione, cùm vtrinquè non niſì verbum Dei creparent fratres Euangelici, complures ad ſanitatem redierunt, nec cum talibus quicquam voluerunt habere commercij, quos non minùs à ſe inuicèm, quàm à Catholica Chriſti Eccleſia diſſidere viderent. Erant in hoc negocio vehementes Saxonici miniſtri, Heluetij viſi ſunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cereuiſiam mouendo cerebro, ſi nimiùm bibas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam fratres veriſimile eſt pro more gentis potare largitèr. Indè tot fumi & craſſi ſpiritus, qui cerebrum pertentant, immò obruunt, faciuntque nihil ferè ſobriè ab iſtis vel dici vel ſcribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc poſſit forſan ratio reddi, quòd miniſtri Saxonici egérunt tumultuosè, Heluetici paulò ſedatiùs. Sed vtcunquè ſit, optimè dixit Sapiens, Inter ſuperbos ſempèr ſunt iurgia. *Prou. 13.* Quin & Erardus Snepffius Luteranus confeſſionem de Euchariſtia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perſtringit.

Intereà moritur Conradus Pellicanus, ex Frãciſcano apoſtata Zuinglianus. In eius locum Argentorato à Tigurinis accitus eſt Petrus Martyr Florentinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè ſcriptum quoddam Eraſmi Alberi Luterani contra Carlſtadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptiſtas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè diſputat cum Iuſto Velſio (qui apud Coloniam Agrippinam parùm fauſtus hoſpes aliquandiù hæſerat, quin & in carcerem cõiectus fuerat) de libero arbitrio: cumq; ille magnus Sophos, qui apud Geneuenſes tantùm non deus aliquis habitus eſt, cum miniſtris eius loci de cauſa Sacramentaria conferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus eſt, non ſinè crimine læſæ maieſtatis, ſi penès Geneuates ſit ſententiæ pronunciandæ poteſtas & authoritas. Sunt qui in ſcriptis ſuis indicare videantur, Velſium, abiuratis erroribus, reuertiſſe ad Catholicam Eccleſiam. Res mihi necdùm penitùs comperta eſt: ſed ſi ità tamen eſt, gratulandum eſt homini docto, quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoſcere lapſus ſuos. Vtinàm eius exemplum reſipiſcentiæ, ſi modò certa eſt, plurimi imitentur, & redeant in viam dum adhuc dies eſt, priuſquàm illa æternæ

Diſputatio Caluini cum Velſio.

ternæ noctis tetra caligine inexplicabilitèr inuoluantur.

Inter Carolum Cæſarem, filium eius Philippum & Galliæ regem, quinquennales non ità pridèm erant pactæ induciæ, ſed hoc anno rursùs ruptæ ſunt, & ad arma vtrinquè magna miſerorum hominum, qui interìm opprimebãtur, infelicitate cõcurſum eſt. Moritur quoquè 4. Calendas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò poſt eum Iohãnes Treuirenſis Epiſcopus ex Comitibus Eiſenbergicis. Eius ſedem obtinet Iohannes à Läten/cuius inter alias corporis & animi dotes, eximia prudẽtia & in Catholica religione cõſtantia prędicatur.

Mors epiſcopi Treuerici.

Exceſſit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend. D. Epiſcopus Cyrenẽſis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendiſſimo Archiepiſcopo Colonienſi à ſuffragijs, magna eruditione & facundia vir, longiorique vita digniſſ. probitate vitæ & ſtrenuo concionandi labore de Eccleſia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atq; ea re inter illuſtres Dominos Capitulares ſummi templi Colonienſis, haud procùl à ſacello, vbì trium Magorum corpora aſſeruantur, honorificè ſepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis die XX. Septembris, & ei ſuccedit germanus frater eius Antonius ex comitibus Schauuenburgicis. Ità breui tẽpore quatuor Rheni Electores è medio ablati ſunt. Menſe Februario viſus fuit in cælo cometes, qui plerũq; terris dira minari ſolet.

Obitus Adolphi Archiepiſcopi Colonienſis.

Eſt in Caluini diſcipulis quidam non poſtremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Pariſijs ex opulentis ſacerdotijs vltra ſeptingẽtos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpiſſimam, ac varia libidinum ſpurcitie contaminatam. Erat hæc quædam ad deteriora paraſceue, talesque mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus prorsùs à Deo reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hæreſeos labyrinthos detruderetur: quod & factum eſt. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco ſacrilegio ſacerdotijs vel beneficijs Eccleſiaſticis. Sed quemadmodùm in Caluino alijsque hæreſum architectis multa fraus & dolus, miraque inconſtantia fuit, ità & in hoc Beza, quemadmodùm vel vnum hoc præclarum facinus, quod ſubijcimus, declarabit. Anno hoc 1556. venit ille ad Electorem Palatinum Ottonem Hen-

Facinus veteratoriū Theodori Bezæ. ricum, qui erat Luteri placitis addictiſſimus, cum Farello homine peſtilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, aliosque id genus habuit diſcipulos, atque ob metum ſeditionis à Baſileenſibus proſcriptus & in exilium abire iuſſus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum ſimulatione confeſſionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, ſed etiàm Heluetios ſubſcribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis ſibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opùs habebat, maximè quòd rex Francorum ſeuerè in Caluiniſtas animaduerteret, quem eo nomine apud Principē accuſabat tyrannidis, orans vt regem à propoſito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confeſſio ad verbum habebat, verum & reale, ac ſubſtantiale corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpecie rerum viſibilium repræſentari & exhiberi. Dixiſſes Caluiniſtas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: ſed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confeſſione lætabantur, & quòd putarent conuerſos eſſe Sacramentarios, communis gratulationis ergô miſerunt eam Duci Vuirtenbergico. Is quoquè tam inſperatam metamorphoſim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Germania, agiturque de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbì de re tota certiores fiunt, tanta hominis impoſtura acritèr dolent, & eam Confeſſionem magna contentione oppugnant, Bezamque falſi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defeciſſe videri. Nam tametſi in quibuſdam Luteri placita non inuiti ſequuntur, at in re Sacramentaria erràſſe Luterum, plùs Lutero vidiſſe Zuinglium contendunt. Quid verò interìm Beza? num ſe deſerit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. Vult perſuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum eſſe, & aliud agere atquè ſimulare. Nec dubium eſt, quin nouum hoc Euangelium his artibus ſit inſtructiſſimum, iјsque & ortum, & auctum, & propagatum ſit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbì autem Deo benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus iſtorum præſtigiæ, quibus homines dementant, euaneſcent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm ſuam ille culpam agnoſceret. Redit indè vir optimus ad ſuos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem

Confeſſio Bezæ ſimulata.

Nota fraudem.

dem poſteriori expiaret, atque re ipſa teſtatum efficeret ſe Germanis illuſiſſe, in Vueſtphalum & Heshuſium ſtringit calamum, palamque profitetur, non aliam in Cœna Domini eſſe corporis & ſanguinis præſentiam, quàm in Baptiſmo, in concione, in Lectione Sacræ ſcripturæ, atque in priuata meditatione quotiès mens fidelis ad Chriſtum aſſurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs diſcedere videatur, fatetur in Cœna Domini ſubſtantialitèr ac realitèr verum & naturale Chriſti corpus eſſe & exhiberi: ſed Cœnam non vult eſſe id, quod inter homines ex Domini præſcripto geritur, eius verò præcipuam partem in cælis peragi, cui nos fide interſimus & ſpiritu. Ità iſti infelices ſibi inprimìs, deindè etiam alijs portentoſis verborum ſtrophis illudunt, atque in ſanctiſſimis religionis negòcijs haud alitèr atquè in ſcena verſantur, in alias atque alias ſubindè transformati formas, vt cùm ijdem perpetuò loquantur, diuerſos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas poſteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis ſacratis ſpolia abegit, & tantùm non apud homines miſerè faſcinatos principatum & regnum obtinere viſus eſt. Faxit clemens & bonus Deus, vt tamen vel tandèm nobis pateſcant oculi, & videamus quàm ſplendidè iſti nobis imponant, quàm omnia in ſummã & ſempiternam animarum noſtrarum perniciem machinentur, quàm nihil ſpectent minùs, quàm vt rebus ſalutiq; noſtræ conſulant.

Auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ.

Rex Ferdinandus neceſſaria contra Turcarum irruptiones præſidia comparare volens, petit à ſubditis ſuis eam in rem ſubſidia. Auſtriaci inferiores apud Viennam conueniunt, ſeque imperata vltrò facturos recipiunt, modò ipſis permittatur Euangelium. Id ſi fiat, ſperare ipſos omnia contra Turcas ex ſententia ceſſura. Nihil tum impetratum eſt, quòd facilè videret ſapientiſſimus Rex, nunquàm adeò infeſtos fuiſſe Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Luteri Euangelium miſeri homines amplectuntur. Et reuerà niſì aliqua ratione tandèm Germaniæ ſua priſtina religio reſtituatur, & nouà dogmata, quæ tot nobis pariunt ſectas & hæreſes, atque inteſtinas animorum acerbitates & ſimultates, prorsùs eliminentur, fieri non poteſt, quin vel Turcico vel Moſcouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vaſtetur, & duriſſima ſeruitute oppreſſa, leuitatis & temeritatis ſuæ meritas pendat pœnas. Vtinàm

nàm vel Græciæ ſumma calamitas doceret tandèm Germanos maturè ſapere. Sed fortaſsìs peruenit in nos quoquè ira Dei vſque in finem. Magnum profectò eius iræ argumentum eſt, tam horrenda cæcitas & vaſta caligo, vel potiùs inſania quædam, quæ nos non ſinit noui huius Euangelij fructus longè peſſimos intueri. Luterus viſus eſt nouam mundo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè ſtatìm complexi ſunt, cordatiores cunctantiùs eam admiſerunt, permulti penitùs reſpuerunt. Vbì animaduerſum eſt, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, ſuos habere ſucceſſus, mox alij ſuper alios exiſtunt homines importunis ingenijs, & ipſi quoquè nouam mundo lucem venditant, aiunt ſe vidiſſe, quod Luterus necdùm viderit. Ità repentè intra vnam Germaniam multiplex nimiùm credulæ turbæ Euangelium obtruditur, & incredibili ſtultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carlſtadianum, Anabaptiſticum, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Oſiandrinum, &c. Nec vidēt miſeri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci ſe ſinūt, ſe in tam varias & mirabilitèr inter ſe pugnantes ſectas ſeduci, vt iam permulti ſint, qui prorsùs ignorent, quid potiſſimùm ſequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoque patiuntur, quòd ſtultè & pueriliter quibuslibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione conſtantiſſimè perſeuerare, quam tot perpetuis ſeculis vniuerſa Germania & Catholica Chriſti Eccleſia coluiſſet, quam hodieque tot ampliſſima regna & prouinciæ colant. Interìm verò dum ſeductoribus obtemperant, qui non Chriſti, ſed ſuam gloriam quærunt, & miſerorum animas negociantur, in multas diſcinduntur factiones: indè animorum exiſtunt diſſidia & pernicioſiſſimæ diſſenſiones, ſimultates, inimicitiæ, vndè neceſsè eſt Germaniæ vires prorsùs eneruari & ſensìm collabaſcere, dum inter ſe Germani tam miſerè diſtrahuntur. Atque ità Turcis, qui hæc non ignorant, creſcit animus, creſcunt vires: nec dubitare quiſquam ſanæ mentis poteſt, quin illi in omnem occaſionem ſint intenti, & vbì eis commodum viſum fuerit, totis viribus nos ſint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppreſſuri, quod quidem illi nunquàm vel ſperare auſi eſſent, ſi apud nos Maiorum noſtrorum ſacroſancta religio inuiolata

1.Theſ.3.

Cæcitas horũ temporum.

Diſcordia religionis perdit Germaniam.

olata & inconcuſſa permaneret. Sed de his ſatìs, quippe quæ & ſuperiùs non ſemèl haudquaquàm temerè inculcata ſint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non eſt paſſus mutari religionem: at nihilominùs miſit exercitum contra Turcas & aliquotiès felicitèr cum illis pugnatum eſt, multis cæſis, multa quoquè præda abacta.

Sacrilegiū, & horrendum facinus.

Accidit hoc ipſo anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quædam vilis, Dorothea Lazezka nomine, Chriſtiana quidem profeſſione, in oppidulo Sachazeto, non longè ab arce Louitz / cuidam Iudæo annis aliquot ſeruiebat. Interìm verò Iudæus ille ſæpiùs eam ſolicitat, vt ſacroſanctum Chriſti corpus, more Chriſtiano cum cæteris acceptum, ipſi perferat, in eius flagitij præmium promittit ei daleros tres, & veſtem ſericis fimbrijs ornatam. Et quid non mortalia cogis pectora auri ſacra fames? Fœmina ſcelerata conditionem accipit, tantillo illecta munuſculo, & in ipſo Paſchatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibì cum cæteris accedit ad aram, & inſtàr Iudæ accipit Euchariſtiam, ac paulò pòſt ex ore extractam in ſudariolum reponit, & tertia Paſchatis feria Iudæo hero ſuo illam tradit: ad quem tres alij Iudæi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Ioſephus veniunt, fortaſsìs ab illo inuitati, ſacroſanctam Euchariſtiam in ſuam ſynagogam deferunt, pugionibus & cultris confodiunt. Et eccè repentè ex illa hoſtia multus emánat cruor, quem perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicem transfundunt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier ſceleſta Sachazeti compræhenditur, indè Iudæus eius herus. Hi confitentur rem geſtam omnem. Per id tempus Poloniæ rex Sigiſmundus Vilnæ erat, quæ eſt Letuaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Euchariſtiæ vtranque ſpeciem neceſſariò putarent porrigi oportere. Vbì Rex quid eſſet actum cognouit, mandat oppiduli præfecto ſecundario, vt rem eam diligentèr inueſtiget, & ſi ità factum ſit vt narratur, in omnes eius flagitij complices extremo ſupplicio animaduertat. Itaque Dorothea & Iudæus, priùs habita quæſtione, die Veneris poſt CHRISTI aſſcenſionem flammis exuruntur. Reliqui Iudæi ſceleris ſocij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc inſigni miraculo, qualia ſæpè etiàm aliâs circa

Iudæi ſæuiunt in Euchariſtiam.

Iudæus capitur.

Iudæus exuritur.

Item alij Iudæi.

ſacratiſſimam Euchariſtiam contigêre, eorum caſtigare incredulitatem, qui perindè àc ſi non ſit totus Chriſtus ſub vtralibet ſpecie, ità prorsùs infidelitèr & inſipientèr calicem efflagitant: qui ſi eſſent in ijs, quæ ſunt Chriſtianæ religionis, benè inſtituti, ſcirent nunquàm poſſe Chriſti corpus, poſtquàm è ſepulcro rediuiuum ſurrexit, ab anima, à ſanguine, à diuinitate ſeparari, ſicq́; libentiſſimè vnius ſpeciei perceptione contenti forent. Commodiſſimè quidem iſthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & plerique illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miſerat Aloyſium Lipomanum Veronenſem Epiſcopum, virum multa probitate & eruditione ſpectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipſe ſanè Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocritèr in Catholicæ Eccleſiæ retinenda communione confirmatus, & propenſiùs etiàm Romani Pontificis legatum admiſiſſe.

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Carolus Cęſar, poſtquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Zelandiam abit. Indè cum duabus ſororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempeſtatem, in Hiſpaniā vento admodùm propitio nauigat. Quò poſtquàm peruenit, quodam in loco ſaluberrimo atque amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanum eſt ſodalitium, Deo ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupiërat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna continentia vitæ, magna morum temperantia, magna vini cibiq́ue abſtinentia in illo relucente. Ità piiſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdam inſimulatus immodicę regnādi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem Deo vacaturus incluſit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudentiſſimum principem nimiæ pertæſum ingratitudinis, tandèm priuatum omninò vitæ genus delegiſſe, vbì ſoli Deo & ſibi vacaret. Non deſunt qui putent magnæ cuiuſdā infelicitatis fuiſſe, ab auguſto imperio ad tantam vitæ priuatæ humilitatē deſcendiſſe: ſed hoc mundi huius ſpiritus ſuggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in ſancta Chriſti religione ſunt inſtituti, optimè nôrunt, Deo ſeruire, id demùm regnare eſſe, nec quicquam eſſe glorioſius, quàm om̄em mundi gloriā, tanquàm rem caducam & vanā, generoſo

Vacat ſoli Deo & ſibi.

& ex-

& excelſo animo Chriſti amore contempſiſſe.

Per hoc tempus aut circitèr Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badenſis, è ſuis ditionibus veterem profligant religionem, & nouam introducunt. Non eſt mirum, vt etiàm aliâs dixi, populum libentèr amplecti noua hæc dogmata, quia plauſibilia ſunt & ſuauia veteri homini: permittunt direptiones rerum Eccleſiaſticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mundi contemptus, ſtudium continentiæ, ſobrietatis, pudicitiæ, & id genus virtutum, papiſtarum ſunt commenta. Sola fides iuſtificat. Confeſſio peccatorum & pœnitentia, nugæ ſunt & carnificinæ papiſticæ. Quis non hæc libentèr audiat? quis non cupidè amplectatur? Et tamen longè ſecùs docet ſcriptura omnis, & ipſa quoquè, quantunuìs diſſimulemus, longè diuerſum nobis teſtatur conſcientia. Qui autem ſunt Chriſti, ait Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. *Gal. 5.* Hoc fac, & viues. *Luc. 10.* Eant Euangelici cum ſuo iſto blandiſſimo Euangelio, quò volent. Vbì ad Chriſti tribunal venerint, ſentient ſe toto cælo erráſſe.

Religio mutatur in Palatinatu.

Menſe Septembri horrenda tempeſtas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorũ deſæuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus deſcendens, quędam ędificia ſubruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immanitèr ſæuiêrunt, vt eius loci homines ſupremum mundi diem adeſſe putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos ſecum raperet, nec vllum tandèm, quò ſe euolueret, haberet exitum. Totum itaque circuniacentem agrum occupat, & tanquàm lacum efficit. At poſteà reperto exitu, magno erumpens impetu, multa ſecum iumenta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacentem regionem afficit.

Tēpeſtas horrida apud Locarnenſes.

Torrens ex pluuia

Peſtis hoc anno multis locis plurimos extinxit, præſertìm Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui ſuis commentarijs magnam orbi Chriſtiano peſtem inuexit. Decreuerant contra illum ſcribere viri duo longè clariſſimi, Coloniæ Agrippinæ præclara lumina, Iohannes Gropperus deſignatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, ſi & Sleidano & ipſis vita prolixior cõtigiſſet. Nemo me putet hominis illius odio ſępiùs illũ perſtringere. Mihi ille nec de facie vnquàm no-

Sleidanus peſte moritur.

tus fuit. Mendacia & errores tetros illius deteſtor. Multi, immò plurimi, nôrunt Iulium Pflugium Numburgenſem Epiſcopum, quo ob multam ætatem nemo ferè meliùs nouerat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat ſibi à quodam mihi notiſſimo, qui tum eius in aula verſabatur, legi. Porrò verò inter legendum, cùm aduerteret res ipſi notas mala fide à Sleidano narrari, ſępiùs exclamabat: Ibì nebulo ille ſcelerate mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentiſſimus Imperator, cùm ipſi quoquè legerentur Commentarij Sleidani, itidèm ſubindè exclamabat: Nebulo ille mentitur, nebulo ille mentitur. Et ſanè datum erat ab eodem Imperatore negocium cuidam, vt comitiorum acta ob Sleidani mendacia confutanda ſyncerè excuderentur: ſed neſcio quo caſu res illa impedita fuit, & omnia in Hiſpanias transferri iuſſa feruntur. Certè hæretico homini nunquàm tutò credi poteſt.

Dauidis Georgij hiſtoria.

Hoc anno obijt Baſileæ Dauid Georgius, peſtilentiſſimus hæreticus, cuius ſuprà mentio facta eſt. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæſar in inferiori Germania eius dogmata perſequeretur acerrimè, Baſileam ſe contulit Calendis Aprilis, anno ſalutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis ſtatu diligentèr explorato, queſtus de ſuis calamitatibus, quas Euangelij cauſa perferret, à Senatu ſupplex petit, vt Chriſti Ieſu & Euangelij cauſa in ciuitatem cùm familia ſatis ampla recipiatur. Senatus liberalitèr reſpondet, & copiam illi facit cum ſuis Baſileam commigrandi. Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, ſermo grauis & ſedatus, totius corporis motus, ſtatus, inceſſus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatem compoſitus. Senatûs accepto reſponſo, octauo Calendas Septembris redit Baſileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & ſeruis, reliquoque comitatu, & in ciuitatem adſcribuntur. Deindè intra vrbem domum ſibi comparant, extra vrbem arcem & prædia quædam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità ſe comparant, vt viri boni & religioſi viderentur, nec quiſquam de eis ſiniſtrè ſuſpicaretur. Huiuſmodi artibus id homo verſutus effecit, vt à pleriſque magno in precio haberetur. Hanc autem falſam opinionem augebat magna vis auri, & precioſæ res quas ſecùm

Admittitur Dauid Baſileæ.

Domū & arcem ſibi emit.

cùm attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: præterea regalis propè ſplendor & apparatus,ſed cum quadam modeſtia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illa familia ſinguli quiq; ſuas functiones, nec quiſquam ſupra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, ſed Iohannem à Bruck ſe nominabat,triaque ab illis diligentèr curabantur: primùm,nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria conditionis fuiſſet: poſtremò, nè dogma ſuum vlli vel Baſileenſi vel Heluetio aperirent. Interìm in Germania inferiore & alijs ſemotis locis, literis, libris, nuncijs ſectam ſuam continentèr fouebat, apud Heluetios incredibili ſilentio tegebat. Sed quid humana poſſit verſutia contra conſilium præpotentis Dei? Ex ipſis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt. Ex ijs facilè principem ad ſe vocat, cui alioquì plurimùm confideret, nec ſinè ſtomacho ex illo percontatur, cur de re certiſſima dubitare voluerit: an non credat, ſe verum eſſe illum Dauidem à Deo miſſum, vt his extremis tēporibus regnum Iſraëliticum reſtituat, Iacobíque tabernaculum inſtauret? Sed poſt multam diſputationem iſte manſit in ſententia, & à Dauide illo fertur abalienatus, monuiſſe etiàm permultos, vt à perniacioſiſſima ſecta quamprimùm diſcederent.

Ampla familia.

Mutat ſuū nomē.

Deficit ab illo quidam coniunctiſſimus.

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem acceſſit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta eſt: altera, quam in paſcuis magnificè extruxerat, cum precioſa ſupellectile conflagrauit: nec diù pòſt domûs, in qua ipſe habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò moleſtiſſimè tuliſſe fertur aduentum cuiuſdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Baſileæ Dauidem ipſum totamque eius familiam deſcripſiſſet. Eo percepto nuncio, primùm eius coniunx morbo correpta moritur, & mox ipſe quoquè excedit è corpore, qui ſe Chriſto Domino prætulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Chriſti 1556. 8. Calēdas Septembris. Sepultus eſt honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocritèr perturbauit diſcipulorum animos, qui eum nunquàm moriturū putârant: niſì quòd homo veteratorius falſa perſuaſione eorum ſuſtentabat ſpem, quòd pollicitus eſſet ſe intra trienniū reuicturum, & præſti-

Diuinitùs in eū animaduertitur.

Moritur impius.

turum

turum ea, quæ ipſis ampliter promiſiſſet. Poſt obitum eius paulatim cœpit latens fraus aperiri, ità vt plerique iam ſentirent eum, qui ſe Iohannem à Bruck/atque etiàm ab arce, quam Baſileæ emerat, Iohannem à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium eſſe, ſectæ peſtilentiſſimæ authorem, qui ſe regem & Chriſtum ſceleratiſſimè aſſeruiſſet. Hæc fama permouit Senatum Baſileenſem, vt rem diligentiùs inueſtigandam ſuſciperet. Itaque 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hîc totam hiſtoriam vnum in locum congerere, nè poſteà ſit neceſsè per partes abſoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mares, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam accerſuntur. Vbì eò venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla præfatus de illorum ſimulatione & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à Bruck ſit proprium hominis defuncti nomen, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quæ eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, non aliam ſe tenere religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à Bruck, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docendi, quàm adhortandi cauſa quædam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſileenſium concionatorum dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cúmque hac ratione nihil eſſet compertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogantur. At nec ſic quicquam repertum eſt. Itaque iubentur omnes iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittuntur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus ſcripta omnia conquirant, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta cõquiſitione, permulti libri & literæ repertæ, cũ ipſius Dauidis ad viuum picta imagine abſportantur, danturque Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinandæ, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligentèr quod iuſſi erant, & Dauidica ad ſenatum referunt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, ſeptemuiros rerum capitalium, qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihil titubare viderentur, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatentur, qui ſe Ioannem à Bruck dixiſſet, eum eſſe Dauidem

Fit inquiſitio in defunctum.

Perquiruntur ſcripta illius.

Proditur nomen impij.

dem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot eſſent turbæ excitatæ. Porrò cùm eis nonnulla doctrinæ eius decreta proponerentur, fatebantur ſe illam doctrinam nunquàm ex eo audiuiſſe, nec in libris eius inueniſſe, ſed ſe prorsùs eam deteſtari. Quòd ſi tamen in aliquo errârint, vel etiamnùm errent, cupere inſtitui rectiùs. Hæc vbì ad Senatum ſeptemuiri retulerũt, miſſi ſunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erant, quàm ad eiuſdem familiæ fœminas omnes. Vbì ad eos ventum eſt, vno ore tam viri quàm fœminæ reſpondent, ſe deteſtari ea quæ ipſis tanquàm Dauidis Georgij inuenta eſſent propoſita, & eam complecti fidem, quæ Baſileæ tradatur. Deindè Senatus Dauidicæ doctrinæ capita quædam Academię & Concionatoribus cenſenda proponit. Omnes igitur à Rectore Academiæ conuocantur, veniunt ad Concionatores, cunctique ea capita damnant. Poſteà Senatus iubet homines è carceribus educi, & ſub certis aliquot conditionibus dimitti. In ijs conditionibus etiàm illa fuit, vt Dauidicos libros omnes, ſiue typis excuſos, ſiue manuſcriptos, qui vllo modo Dauidicum fermentum redoleant, quos apud ſe habeant, mox in curiam apportent, nec vllum Batauica lingua ſcriptum librum apud ſe retineant. Hac quidem ratione poſſent facilè extingui hæreſes omnes, ſi ſic cum omnium damnatorum dogmatum ſcriptis ageretur. Sed hanc legem in ſuis ſcriptis non facilè tulerint dogmatiſtæ Zuingliani & eorum ſimiles.

Biduo pòſt Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere, libris, & reliquis ad eum pertinentibus, in aream productis, extremum iudicium inſtituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius pernicioſam ſectam multi vtriuſque ſexûs, atque etiàm propria mater eius, in inferiori Germania vita mulctati fuerint, atque ea cauſa ipſe indè aufugerit, licèt aliud Baſileæ prætexeret. Deindè pronunciant, eius ſcripta omnia flammis exurenda, eius cadauer ſiue oſſa, & quicquid reliquum in eius ſepulcro fuerit, effodiendum, extra portam in ſupplicij locum, vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta à carnifice trahendum, illicque ſimul omnia in cineres redigenda, ſicut cum ipſo Dauide fieret, ſi ſupereſſet. Porrò bona eius omnia in ærarium publicum inferenda. Poſtremò, ſi quis contra hoc iudicium quicquam dixerit, fecerit, eadem pœna plectendum. Sic illius in- *Iudicium in defunctum.*

us inſani hominis memoria prorsùs abolita eſt. Cùm carnifex cadauer eius comburere voluit, priùs illud ità erexit, vt ab omnibus, qui hominem nouiſſent viuum, facilè agnoſceretur. Nam ſatìs adhuc integrum erat, præſertim flaua barba. Erat autem hoc modo ornatus: In capite villoſum è ſerico pileum purpura ſuffultum habebat, & è roſmarino corollam: caput puluini non ignobiles fulciebant: ipſe vndulata toga, quod camelotum vocant, veſtitus, ac ſindone munda inuolutus: Sic enim hæredes eum ſepeliēdum curauerant. Combuſtus eſt autem cum ſcriptis ſuis coram maxima hominum frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licèt patre, vt aiunt, ludione natus, & ipſe in prima ætate pingēdi vitri artem ſit ſecutus) ſed malo prauoque, quod ex plurimis eius libris, Hollandica lingua cōpoſitis, poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omnium aliarum, niſì patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adſcribam: Auſus eſt ſcribere, omnem doctrinam Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti, & apoſtolorum ac diſcipulorum eſſe imperfectam, & inutilem ad abſolutam conſequendam felicitatem, atq; in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſque tempus coërceret: ſuam verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed ſpiritu ſancto natum: ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, veroſque Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idque nō cruce, vel morte, aut rebus aduerſis, vt alter Chriſtus, ſed clementia, & ſpiritûs Chriſti, qui ipſi à patre ſit datus, amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi & retinendi, ſeque in extremo die totum mundum iudicaturum: ſe maiorem eſſe Ieſu Chriſto, quòd hic ex muliere in carnem natus ſit, ſe verò è Spirituſancto cæleſtem Chriſtum natum & vnctum. Multa alia abſurda nimìs & impia ſcripſit homo perditus, & tamen hæc omnia conatus eſt adſtruere ſententijs ſcripturæ diuinæ. Ità nullus ferè eſt tam ſceleſtus & abominandus hæreticus, qui non iactitet Dei verbum. Cur igitur tandèm non cauent ſibi homines ab iſtis noui Euangelij in tot ſectas diſtracti prȩconibus, ſub prætextu puræ doctrinȩ & verbi Dei & ſynceri Euangelij horrendos in orbem errores inuehētibus, & innumeros in tartara abducentibus?

Cadauer vt ſepultum fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius.

Impia eius dogmata.

tibus? Obitèr autem obſeruanda eſt ſeueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta ſunt, idemque ſupplicium intentatum ijs, qui quippiam contra hoc iudicium dixiſſent, feciſſent. Nos quidem, qui Catholici Deo fauente ſumus, ſatis nouimus iurè animaduerti grauitèr in hæreticos. At tamen cùm Pontifex & Catholici magiſtratus id faciũt, quàm bellè audiant apud ſectarios, ſcripta eorum probant. Scilicèt cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum eſt : cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata ſunt cadauera Buceri & Fagij. Id indigniſſimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi ſtomacharẽtur in Geneuẽſes ſuos, apud quos traditur ante annos non admodùm multos cadauer cuiuſdam, qui ritu Catholico ſacramenta ſibi miniſtrari petièrat, in crucem actum. Omnia licẽt præconibus euangelicis, Pontifici & Catholicis nihil licet. Vna eademque res cùm ſit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum ſimilibus, purum putum euangelion eſt & eximia virtus : cùm ſit à Pontifice aut Catholicis, facinus eſt Antichriſtianum, impium, execrabile.

Cadauer in crucem actum Geneuæ.

ANNO 1557. octauo die Ianuarij mortuus eſt Albertus Brandeburgicus, qui intra paucos annos mirabilitèr afflixit Germaniam : Primò cum Mauritio perſecutus eſt Cæſarem, indè Noribergenſes, quos maximis affecit damnis, & Epiſcopos Herbipolenſem atque Bambergenſem. Poſteà à Gallo rurſùs defecit ad Cæſarem, cæſis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrimè conflixit, in quo multa Germanorũ millia periẽrunt vna die, & Mauritius ipſe cum duobus Henrici Brunſuicenſis principis filijs, multique comites. Niſì Deus maturè eum abſtuliſſet, putatur maiora fuiſſe moliturus. Per id genus homines ſolet Deus interdùm caſtigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant hiſtoriæ, Attilam Hunorum crudeliſſimum tyrannum ſe appellâſſe flagellum Dei, quo ſcilicet hominum ſcelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis ſuæ 35.

Mors Alberti Brãdeburgici

Moritur etiàm Bona Sforcia, huius, qui nunc apud Polonos rerum potítur, Sigiſmundi regis mater, cùm antè ſeſe Barium in Apuliam, relicto Poloniæ regno,

in quod ſenſim teterrimæ hæreſes irrepere cœperunt, contuliſſet.

Cadauera Buceri & Fagij exuruntur. Die 21. Februarij in Anglia combuſta ſunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbi condita fuerant, more Chriſtiano expiatum, & denuò conſecratum eſt. Et quidni Catholici ſic tractent damnatorum dogmatum aſſertores, quandò idem, vt ſuprà dictum eſt, Dauidi Georgio fecêre Baſileenſes? Nihil debet Chriſtianis commercij eſſe cum damnatis hæreticis, ne in ſepultura quidem. Olim D. Ioannes Apoſtolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiuſdem Apoſtoli diſcipulo ſe accepiſſe teſtatur lib. 3. cap. 3. contra hæreſes) cùm balneo eum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticũ cerneret, quanta potuit celeritate indè ſe proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum concidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volet, Hiſtoriam Nicephori Eccleſiaſticam lib. 3. cap. 14.

Liberalitas Philippi regis. Eodem ferè tempore, cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternę pietatis æmulator, aliundè curauit frumenta apportari in vſum multorum, & idemipſe ſupra tria millia pauperum ſuis ſumptibus in ea fame aluiſſe dicitur.

Hoc tempore recruduit bellum inter Galliæ & Hiſpaniæ reges. Anno ſuperiori orta erat contentio quædam inter Pontificem & Philippum regem. Iamq; dux Albanus nomine Philippi multo conſcripto milite non pauca in Italia loca & in ijs oſtia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationem attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hiſpaniæ reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam miſit, qui iuncti Pontificis copijs, ad magnam annonæ inopiam Philippi exercitum adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuaſurus Neapolim, & Mediolanum tentaturus, Guiſium in Italiã miſit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil laceſſiti à Valentiæ vrbis incolis, eam hoſtilitèr expugnârunt, præſidiumque firmiſſimum impoſuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodèm verò tempore alius Galli exercitus Arteſiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniam alieniſſimo anni tempore Duacum fruſtrà tentârint, Lenſam autem vrbem vi ceperint, multa præda abſportata, & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro ſeruatæ anno,

reſciſſæ

reſciſſæ ſunt, & ſæuiſſimum deintegrò bellum exarſit. Verùm interìm dum Galli exercitus hæret in Italia, Philippus Hiſpaniarum rex inſigni potítur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Miſerat Philippus Philibertum Sabaudiæ principem cum inſtructo exercitu, qui in hoſtium terras irruens, tandèm deimprouiſò ad oppidum D. Quintini deflectit, caſtraque illic figit, vrbemque obſidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Coneſtablium cum trigintaduobus ſignis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & vigintiduobus ſignis peditum Gallorum, & quinque, vel (vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormentis. Eos Mommorantius iubet hoſtem leuibus prælijs diſtinere, ipſe interìm in oppidum conatur alimenta inuehere. Verùm Philibertus Princeps, quem Philippus rex ſuis copijs præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circitèr decem millia, quorum ſinguli præter haſtas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiàm ſclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, geſtabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cæduntur, plurimi capiuntur, reliqui abiectis armis ſeſe dedunt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobilium. Coneſtablius ipſe captus eſt vnà cum filio ſuo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in caſtra venerat, perducti ſunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atque tormenta bellica capta ſunt, & ingentia ſpolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijſſe putantur. Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Auguſti menſis diem. Aliquot pòſt diebus Philippus rex venit in caſtra, & quòd ſe dédere nollent Galli, qui in S. Quintini oppido erant, vrbs ipſa validè oppugnata, & die 26. Auguſti vi expugnata & direpta eſt. In ipſa vrbe captus eſt Amiralius Franciæ, cum multis alijs nobilibus. Non eſt hîc prætermittenda inſignis pietas regis Philippi. Ante ipſam vrbis expugnationem præconis voce edixit, nè Sacramenta & ſacra milites prophanent, nè quid in reliquias ſancti martyris Quintini, quæ illic reuerentèr aſſeruabantur, committant, nè ſacerdotes iniuria afficiant, vt parcant ſenibus, cœnobitas & virgines Deo ſacratas

Victoria Philippi ad S. Quintinum.

Copiæ Gallorũ.

Exercitus Philippi.

Capti Galli.

Oppidum S. Quintini direptum.

Pietas Philippi.

cratas nè lædant. Ex ipſa deindè vrbe imbellem turbam curribus per media caſtra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitisque contra vim cuſtodibus, in patriam reduci curat, ſingulis aureis in ſingulos pro viatico diſtributis. Porrò victoria paria ingentes Deo gratias egit. Capto S. Quintini oppido, arces aliquot proximæ Han & Caſtelletum victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactusque eſt ſuos ex Italia reuocare, & nouum repentè conſcribere militem.

Caluini fermento Gallia corrũpitur. Vt autem eſt hæreticorum in omnem occaſionem mirabilitèr intenta verſutia, dum ſic bella feruent in Galliâ, & rex alijs negocijs diſtenditur, ipſi ſua agunt clàm conuenticula, & ſpargunt in illo Chriſtianiſſimo regno peſtilentiſſima Caluinianæ impietatis dogmata. Die 5. Septembris ſummo manè in cuiuſdam *Capiũtur Caluiniſtæ.* priuati hominis ædibus, qui tunc procùl aberat, Lutetiæ depræhenduntur permulti viri & fœminæ, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conueniſſe dicebantur, & ferè omnes in vincula conijciuntur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapſi erant.

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, ſcripto edito conatus eſt teſtatum facere, Zuinglianum dogma non diſcrepare ab Auguſtana *Mutata crebrò cõfeſſio Auguſtana.* Confeſſione. Philippus Melanchthon eam Confeſſionem ſubindè mutauit : & tandem etiàm Zuinglianis feneſtram, qua in eam irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm teſtatus eſſet de cœna Domini magis ſibi placere Zuinglij, quàm Luteri, doctrinam : immò etiàm conqueſtus eſt quandoquè de Luteri, tyrannide, quam diù paſſus eſſet. At prima Confeſſionis Auguſtanæ editio, quam Cæſari Auguſtæ Proteſtantes exhibuêre anno 1530. nulla ratione admittit dogma Sacramentarium.

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani, qui Embdæ nidulum obtinuerant, libellum edunt ſancti Chriſti martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis, quem regina Angliæ Maria ob impiam hæreſim vita mulctârat. Sic enim viſum eſt illis profugis ornare hominem impium, non Chriſti, ſed ſatanæ martyrem, pſeudoepiſcopum, non Archiepiſcopum. Et quid non audent iſti ? Inuenti ſunt olìm hæretici,

retici,qui & Cain & Iudam venerarentur,quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent.Tanta eſt hę- reticorum inſania. Cranmerus hic à Reginaldo Polo diligentèr admonitus fuit, vt ad ſanitatem rediret, cumque eius reſipiſcentiæ ſpes non modica initiò appareret, Polus à regina Maria veniam impetrauit homini, licèt ea non religionis duntaxàt, ſed etiàm ſua cauſa meritò illi eſſet infenſa. Verùm poſteà animaduerſa eius ſimulatione, ad quam fictus eſſe videbatur, & qua omnibus in rebus tota vita, vt grauis quidam vir ſcribit,vſus ſempèr fuerat, flammis abſumptus eſt. Et is quidem ex Catholico primùm Luteranus, mox ex Luterano factus fuerat Zuinglianus, homo inconſtantiſſimus, quem oblata quælibet vitæ ſpes facilimè immutaret. *Hæreticorum ſtultitia.*

Atquì Ioachimus Vueſtphalus Luteranus Epiſtolam edit contra Caluini conuicia : breuem quoquè reſponſionem ad ſcriptũ Iohannis à Lasko, in qua oſtendit Iohãnem à Lasko cum ſuis à Confeſſione Auguſtana in cœna Domini diſſentire, etiamſi aliud callidè ſimulet. Idem Vueſtphalus Confeſſiones Eccleſiarum Saxonicarum collegit,& in libellum redactas edi curauit contra Caluinum. Et quanuìs Eccleſiæ Saxonicæ ſtrenuè defendunt & mordicùs retinent ſanctiſſimi patris ſui Luteri doctrinam, tamen libellus, quo earum confeſſiones continebantur, diuerſis compræhenſæ Epiſtolis,à Zuinglianis,ô rem indignam,per iocum dictus eſt Epiſtolę obſcurorum virorum.Itáne etiàm Luterani iam obſcuri vocantur, & quidem à ſymmyſtis Zuinglianis,cùm apud eos orta ſit mundo noui Euangelij lux ? Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Qui Eccleſiam tuam,quæ non niſì vna eſt,& ſola rectè Catholica dicitur,ſibi irridendam & lacerandam ſumpſerunt, iurè ſe inuicèm irrident & lacerant, & omnibus cordatis hominibus irridendos propinant. *Vueſtphalus contra Zuinglianos.* *Zuingliani rident Luteranos.* *Pſal. 118.*

Menſe Auguſto Caluinus librum euulgat hoc titulo : *Vltima admonitio ad Ioachimum Vueſtphalum,cui niſì obtemperet,eo loco poſthàc habendus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc ſcripto,vt titulus habet,ſuperbas Magdeburgenſiũ & aliorum cenſuras,quibus cælum & terram obruere conati ſunt. Sic iſti Euangelici fratres omnibus oſtendunt,quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs ſentire de ipſis debeant: *Caluini ſcriptum contra Vueſtphalum.*

atque vtinàm puderet nos cæcitatis noſtræ, quòd nolumus vel ſerò animaduertere, quàm miſerè nobis imponant ſub puræ doctrinæ prætextu infauſti tenebriones iſti. Romanus Pontifex cùm iſtos hęreſeos damnat, cenſuram eius contemnimus, & tamen illi ipſi inuicèm ſe condemnant & hęreticos vocant, idque tantum pondus habet, vt hoc nomine & Luterani Zuinglianos, & Zuingliani Luteranos ferre nequeant.

Zuinglianus cõtra Luteranos. Menſe Septembri Martinus Micronius ſacramentarius Apologeticum ſcriptum euulgat, quo partìm Vueſtphalum, partìm Suerinenſes miniſtros Luteranos confutat, & ſuos ſymmyſtas tuetur. At rursùs Paulus Eizenus, Eccleſiæ Hamburgenſis ſuperintendens, ſcribit defenſionem veræ doctrinę de Cœna, nempè Luteranæ. *Luteranus contra Zuinglianos.* Eo conſilio ſe ſcripſiſſe dicit, vt contradicentibus veritati Dei, & multas ſimplices animas ſuis impoſturis in perditionem ſeducentibus reſiſtat: manifeſtè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quæ Vueſtphalus & Timannus iam antè contra eos attulerant. Et quidem impoſtores & ſeductores eos vocat. Porrò quidam Adamus Chriſtianus (appáret nomen eſſe fictitium) libellum edit, quo ſarciendæ inter Euangelicos concordiæ viam oſtendere molítur: ſed oleum & operam perdit. Inter ſuperbos enim ſempèr ſunt *Prou. 13.* *Matt. 11.* iurgia. Nolunt iſti à Chriſto diſcere, mites eſſe & humiles corde. Putabat forſan Caluinus, ſe ſua poſtrema terribili admonitione Vueſtphalum proſtrauiſſe penitùs: *Vueſtphalus contra Laſkum.* ſed eccè tibi nouum Vueſtphalus librum cudit hac inſcriptione: *Iuſta defenſio aduersùs inſignia mendacia Ioannis à Lasko &c.* Librum dedicat Francofordienſi Senatui, hortaturque vehementèr, nè Zuinglianos foueant: nec dubitat inexpiabili (ſi in Caluini foro diſceptetur) blaſphemia eos Zuinglianos, qui ſupremo ſupplicio affecti ſunt, martyres diaboli dicere. Vſqueadeò nihil commouit Caluinus ſua admonitione Vueſtphalum.

Colloquium Vuormatienſe. Hoc anno colloquium indictum eſt Vuormatiæ inter Catholicos & Luteranos. Accidit ibì quiddã longè fœdiſſimum, quod operæprecium ſit ad poſteritatis notitiam tranſmittere. Erant Euangelicarum partium duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petiêrunt, quandoquidem multijuges Sectæ ſub Auguſtana Confeſſione ſe compræhendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter ſe diſſideant, vt tamen declarare ve-

re velint, quas ipſi ſectas Auguſtanæ Confeſſioni vel conſentaneas, vel diſſentaneas ſtatuant. Nam decretum erat, inter eos ſolos colloquium habendum, qui eſſent vel religionis veteris, vel Auguſtanæ Confeſſionis: excluſis reliquis ſectis omnibus. Ibì in diem vſque decimumſextum certàtum eſt inter Euangelicos theologos, nec tamen res componi potuit, quòd alij ex ijs Sectas quaſdam, tanquàm à Confeſſione Auguſtana diſcrepantes excluderent & damnarent, alij retinendas, eisque parcendum cenſerent. Ea contentio & altercatio eouſque progreſſa eſt, vt ex duodecim quinque reiecti ſint, nec eos deincèps Collegarum & ſymmyſtarum loco habere voluërint reliqui ſeptem. Itaque quinque illi à ſuis ſocijs excommunicati, relicto Colloquio, domum abièrunt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euangelicos conciliandæ concordiæ: ſed ea vſqueadeò iniri non potuit, vt ipſi Euangelici in duas propemodùm æquales partes turpiſſimè diſſecti, Catholicis non immeritò dubitationem attulerint, vtra pars Confeſſionem Auguſtanam ſequatur. Nec leuibus de rebus iſti Euangelici theologi inter ſe rixabantur, ſed de præcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iuſtificatiône, De Operibus, De Sacramētis, præſertìm de Euchariſtia. Et certè quinque illi excluſi theologi literas ſigillis ſuis munitas noſtris theologis tradidêre, quibus teſtantur, omniuarias hactenùs ſectas & corruptelas irrepſiſſe, & earum authores Confeſſioni Auguſtanæ ſe immiſcuiſſe, & ſub Auguſtanæ Confeſſionis prætextu, tanquàm eiuſmodi hæreſes illi conſentaneæ ſint, eas defendere voluiſſe, &c. Quandò verò ipſi quinque eas à Confeſſione Auguſtana excludere & ſpecificè condemnare voluërint, à ſuis reliquis ſeptem Collegis & ſocijs ex eorum conſortio extruſos eſſe &c. Itaque iſtis ità inter ſe diſtractis, & quòd à ſeptem reliquis, qui Vuormatiæ remanſerant, nunquàm impetrari potuit, vt multiplices ſectas à Confeſſione Auguſtana ſpecificè ſepararent atque damnarent, nè fruſtrà cum Euangelicis Colloquij labor omnis inſumeretur, neceſſariò hac vice Colloquium intermitti & ſuſpendi oportuit. Prodièrunt poſteà ſcripta acerbiſſima, præſertìm Nicolai Amſdorffij & Nicolai Galli, quibus mirabilitèr lacerant illos ſeptem, qui alios quinque reiecerunt. Inter alia ſic habet Amſdorffius in libello, cui titulum fecit, Publica Confeſſio

Mira inter Euangelicos concertatio

Reijciuntur quinque Luterani.

Nota literas 5. excluſorum.

Luterani in Luteranos debacchantur.

puræ doctrinæ Euangelij, & confutatio præſentium Suermerorum: Brentius, inquit, & Adiaphoriſtæ (Philippum Melanchthonem & ſocios intellige) iam in Colloquio Vuormatienſi Zuinglium & Oſiandrum ob linguarum & artium inſignem peritiam, condemnare noluêrunt: noſtros autem, qui in colloquium illud conſentire recusârunt, niſi illi damnarentur, ſannis & contumelijs laceratos, è Colloquio excluſerunt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam & Oſiandrinam hæreſes tranquilla conſcientia amplecti non poſſumus. Et quamuis Theologi, qui in Vuormatienſi colloquio poſt noſtrorum diſceſſum permansêre, publicè editis ſcriptis teſtati ſint, ſe ab Auguſtana Confeſſione nolle diſcedere, re tamen ipſa diuerſum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos & Oſiandrinos execrari nolint, non poſſunt Auguſtanæ Confeſſioni adhærere, &c. Poſteà nominatìm ſex damnat Sectas ac diris deuouet, quæ tamen ferè omnes ad Auguſtanam Confeſſionem ſe referunt. Nicolaus Gallus præco Ratisbonenſis, in ſuis Theſibus & Hypotypoſibus inter cætera diſertis verbis ità ſcribit: Non ſunt leues inter nos (Euangelicos) concertationes, nec de rebus leuibus, ſed de ſublimibus doctrinæ Chriſtianæ articulis, de Lege & Euangelio, de Iuſtificatione & bonis operibus, de Sacramentis & vſu Cæremoniarum: nec vlla ratione componi & tranſigi poſſunt &c. Sic nimirùm iſti ſcribunt, & verum eos hac in parte ſcribere, cùm alia multa, tum præſentis anni Colloquium declarat. Quarè verò permittit Deus iſtorum pudendos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogantia profectas opiniones in eiuſmodi fœda abire diſſidia, & implacabiles animorum diſſenſiones ac acerbitates, niſi vt vel manibus ac pedibus tandèm palpare poſſimus, ab iſtis hominibus non verbi Dei veritatem, quæ ſempèr vna eſt, & vbiquè ſuî ſimilis, ſed ſub prætextu verbi Dei, mendacium (quod varium ſempèr eſt, & inconſtans ac multiplex, & ſubindè in alias atq; alias formas transformatur) miſeris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbem noſtrum inuehi? Qui iſthuc non videt, planè cæcus eſt & excors: & cui non dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, ſempiterna apud inferos damnatio, is dignus non eſt qui Chriſtianus vocetur.

Nota.

Non leuibus de rebus conflictantur Euangelici.

ANNO

ANNO 1558. Henricus Gallorum rex, paulò antè non mediocritèr afflictus amiſſione exercitûs ſui ad S. Quintini vrbem, ſuos ex Italia reuocatos cum alijs recèns conſcriptis, duce Franciſco Guiſio, mittit contra Philippum. Guiſius primò ità ſe comparat, tanquàm ſit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat anni tempus longè alieniſſimum: atq; eccè per exploratores certior factus, Caletum non ſatìs firmo Anglorum præſidio teneri, derepentè conuerſo itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemque omnium opinione inexpugnabilem, ſeptimo obſidionis die, hoc eſt, 9. Ianuarij, aut circitèr, in regis Gallorum poteſtatem redigit, cùm iam annis ducentis Angli eam obtinuiſſent. Fuit hoc facinus audax & propè incredibile, præſertìm tam iniquo anni tempore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, caſtellum munitiſſimum, direptumque incendit. Hoc quoquè oppidum Angli ſupra ducentos annos Gallis ereptum poſſederant. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam propè conſternati, animos recuperant. Horrendum in modum tormentis diuerberatum fuit Caletum: nec præſidium militum arci & vrbi impoſitum, eam quam oportuit, præſtitit in defendendo conſtantiam, multumque, amiſſo loco illo munitiſſimo, Angliæ rebus deceſſit. Vrbs ipſa deditione ſub certis conditionibus venit in Gallorum manus. Eduardus tertius eius nominis Anglorum rex, anno Chriſti 1346. Caletum vndecim menſes obſeſſum, è Philippi ſexti Franciæ regis manibus extorſerat: ſolebantque dicere Britanniæ reges, donèc Caletum haberent, claues Galliæ ſe in cingulo circunferre.

Caletum expugnãt Galli.

Item Guiennam.

Menſis Februarij die 24. quo die in hanc lucem editus fuit, & anno 1530. Bononiæ à Clemente VII. incredibili ſplendore Imperij inſignia acceperat, miſſa inſigni legatione ad Principes Electores, qui Francofurti conuenerant, Carolus Cæſar Imperium in fratrẽ ſuũ regẽ Ferdinandũ transfert, & vt Septemuiri id gratum & ratum habere velint, orat. Indè 13. Martij die principes electores Ferdinando maximi Imperij dignitatẽ deferũt, & tandèm Imperator ipſe & Principes omnes domum repetunt. Vt in multis alijs, ſic in hoc quoquè facto Caroli V. Cæſaris longè optimi ſumma apparuit modeſtia & humilitas, qui ſua ſponte ſe Imperio abdicârit, cùm interìm non deeſſent, qui illi

Carolus V. Imperio ſe abdicat.

ambitionem & regnandi libidinẽ improperarent. Vtinàm digni eſſemus multos tales habere Imperatores. Deincèps priuatus in multa pace vixit aliquot menſes optimus Princeps, quod etſi miſerum & inglorium videtur pleriſque huic mundo deditis, vt iam antè dixi, tamen ſpontè renunciâſſe tanto Imperio & omnibus quæ ſunt huius mundi, inprimìs glorioſum & multa laude ac prædicatione digniſſimum eſt. Non enim debemus nos, qui Chriſtiana religione initiati ſumus, id genus in rebus hominum ethnicorum, aut etiàm huic mundo nimìs deditorum opinione duci, ſed oculos habere defixos in Chriſtum verum Deum ac Dominum

Phil.2. noſtrum, qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.

Vueſtphalus in Caluiniſtas, &c. Huius anni initio Vueſtphalus, minimè Caluino ceſſurus, aliquot ſcriptis Apologeticis fœdiſſimas, vt ipſe ait, Sacramentariorum calumnias diluit, & Luteri de Euchariſtia doctrinam tuetur. Edidit etiàm Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, ſequuturæ Apologiæ aduersùs eius furores præmiſſæ, &c. Hic eſt enim eius confutationis titulus. Mox ſecuta eſt Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoquè Magdeburgicus li-

Nota. brum euulgauit, de vetere & nouo Chriſto; aitque veterem Chriſtum prędicari à Luteranis, nouum, à Berengario excogitatum, annunciari à Sacramentarijs. Non poſſunt dicere Euangelici hæc eſſe Papiſtica commenta, ſed ſunt purum putum verbum Dei, vt quidem ab vtraque parte iſti miſeri iactare ſolent. Cur igitur tandèm alij alijs non cedunt, & hactenùs ſe errâſſe confitentur? Sed hoc non ſinit ſpiritus ille, quo reguntur.

Epiſcopus Herbipolen. interficitur. Menſis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia, omnibus charus Princeps & Epiſcopus Herbipolenſis, nefando latrocinio in ipſa vrbe Herbipolenſi & Mœni ponte crudelitèr interficitur.

Theonuilla expugnatur. Rex Galliæ duce Guiſio Theonuillam oppidulum munitiſſimum, multis ſuis deſideratis, expugnat, ſed Lucemburgum fruſtrà oppugnat. In Theonuillæ expugnatione glãde ictus P. Strozza interijt. Eius morte & rex ipſe, & exercitus omnis Gallorum, & vniuerſa Francia non mediocritèr indoluit. nam multis in rebus

ſtrenu-

ſtrenuam Galliæ operam nauauerat. Alius verò Gallorum exercitus ad Grauelingam à Philippicis partìm deletus, partìm captus eſt. Multa peditum & equitum vexilla Gallis ablata ſunt: omnes machinæ, quas partìm ex vrbibus nupèr occupatis abſportârant, recuperatæ ſunt: aliquot belli duces, Comites, nobiles, & quinque Gallici ordinis equites capti ſunt. Paulò pòſt Danckerca vi expugnatur, & Gallorum ad tria millia cædũtur. Aegmondanus Comes, vir ſtrenuus & bellicæ rei peritiſſimus, huius prælij dux fuit. *Gallorum ſtrages.*

Die 18. Iunij moritur Antonius Colonienſis Archiepiſcopus, è Comitum à Schauuenburg familia, habuitque ſucceſſorem Iohannem Gebhardum è Mansfeldicis Comitibus. *Epiſcopus Colonienſis obit.*

In Hiſpanijs obijt Eleonora Caroli Cæſaris ſoror, Franciæ regina. Eius exequiæ Lutetiæ Pariſiorum diebus 13. & 14. Aprilis in ſummo beatiſſ. Mariæ virginis templo celebratæ ſunt. Et 24. Aprilis Henricus Galliarum rex, Mariam Stuardam Scotiæ reginam, Franciſco Delphino filio ſuo Pariſijs dat vxorẽ, nuptijs regia magnificentia celebratis. *Obitus Eleonoræ.*

Die 21. Septembris, cùm iam aliquot dies acutiſſima febre tertiana laboràſſet, è viuis felicitèr exceſſit pijſſimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorum Imperator potentiſſimus. Ante mortem in illa ſua optata ſolitudine dies ac noctes precibus ad Deũ fundendis conſumebat, mundo ſe iam, immò & Deo deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpuſculo, vt in æterna vita Deum perpetìm laudare poſſet. Cùm eſſet in precibus ardentior, ſæpè & valdè piè pro Eccleſię concordia Deum orabat, inquiens, *In manus tuas Domine tradidi Eccleſiam tuam.* Sæpè lapſus ſuos publicè ingemiſcens lamentabatur, & toto vitæ ſuæ ſpatio nullum diem ſe dicebat Dei ſeruitio dignè & vt par erat impendiſſe. Crucifixi Seruatoris imaginem per multos dies vlnis, oculis, oreq́; complexus, ſeptimo à tranſlato Imperio menſe, præſente Archiepiſcopo Toletano, omnibus Sacramentis Eccleſiæ imbutus, maximã vim lachrymarum effundens expirauit, anno ætatis ſuæ 59. Ante mortem poſt ſacram vnctionẽ, licèt iam antè corpus Domini accepiſſet, iterùm illud ſibi dari petijt, dicens, *In me manes, ego in te maneam.* Sic mortuus eſt pijſſimus & ſempiterna memoria *Diem ſuũ obit Carolus V.* *Precatio eius.*

dignus Princeps Carolus V. de quo,ob totius Eccleſiæ ædificationem,hoc loco viſum eſt breuem hiſtoriã annectere,vt pro multis & maximis eius in Eccleſiam beneficijs, hanc qualemcunq; illi impendamus grati animi ſignificationem,& cognoſcat poſteritas omis, qualem noſtra ætas, alioquì longè calamitoſiſſima ob hæreſum & nouorum dogmatum prodigioſam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Hiſtoria Caroli V. optimi & religioſiſſimi.

Et quidem,vt iam initiò dictum eſt, natus eſt Gandaui,idq; anno ſeculari,anno Iubileo,anno gratiæ. Nimis eſſet longum, omnia ſingulatìm perſequi, quæ in huius Principis tota vita viri grauiſſimi obſeruârunt. Porrò verò ſingulari quadã Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum, dubitari non poteſt. In eum enim ſtatum, cùm ille ad Imperium prouectus eſt, iam res Chriſtianæ in Germania reciderant, vt niſi tanta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoque fauore præditus Imperij habenas accepiſſet,de Germania propemodùm deſperandum fuerit, præſertìm in dies magìs ac magìs increſcentibus ſectis & erroribus, atq; Turcis eam ob cauſam Germaniæ extrema minitantibus. Poſtquàm enim in Germania mutata eſt priſca & auita religio, vires quoquè Germaniæ labefactatæ ſunt,& multa Imperio detraxerunt Turcæ, Moſcouitæ, & plerique alij, idque paruo negocio, ob animorum diſſenſiones, quas noua religio peperit. Statìm poſt natum Carolũ multa omni in re præclara hominum ingenia extitêre: multos Italia,Germania, Gallia, Hiſpania,Britannia,Sarmatia,Hũgaria doctiſſimos viros protulit: poteratq; eo nomine hoc ſeculum longè feliciſſimum videri, ſi non plerique ſuis ingenijs in Dei contumeliam abuti voluiſſent.

Cæſaris forma externa.

Quòd ad Corpus Caroli attinet, erat illi cutis candida, capillus flauus,oculi glauci,& pæti, in quibus cũ ſumma grauitate mira inerat amabilitas : genæ ſucculentæ,brachia & femora carnoſa,vẽter ſubactus,rotundum, neruoſum & compactum tergum, graciles ſuræ, naſus aquilinus, labra rubricantia, lata, craſſa : pedes, manus,auriculæ breues: digiti vtrinque longiores, neruoſum collum, humeri lati, pectus latum & frons lata, vultus ſerenus, placidus, mitis : ſtatura media. Atque hanc corporis formam vſque ad annum ætatis quadrageſimum incolumem retinuit, multa omnium admiratione.Patrem habuit Philippum Auſtriacum,regem Caſtellæ

ſtellæ & Legionis: matrem Iohannã, filiam Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Caſtellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cæſar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Erneſtus, Erneſti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorum rex, & huius pater Rudolphus, æquè Romanorum rex.

Genus Caroli V.

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, diſciplinarum capeſſendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè ſtudioſo, clemente, honeſto, magnanimo, forti, reconciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ non cupido, liberali, largo, amabili, dulci, verſàtili, prudente, ſapiente, prouido, cunctabundo, non præcipiti, non effreni, modeſto, moderato, æquo, iuſto, bono, veraci, triſtitiæ & grauitati magìs quàm leuitati aut lætitiæ dedito, raro hilari, ſempèr conſtante atque trãquillo, vbiquè ſuî ſimili, nuſquàm & nũquàm diſſimili, aut ſui immemore.

Ingeniũ.

Mechliniæ à puero educatus eſt apud Margaretam Maximiliani Cæſaris filiam. Primam eius pueritiã gubernauit Pontifex Biſontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & poſt hunc Guilielmus à Croia Marchio Ariſcotiæ. Porrò Maximilianus Cæſar, Caroli auus & tutor, cupiens eum optimis & literis & moribus imbui, Adrianum Florentium Vltraiectinum, virum grauem & eximium theologum, ei præceptorem adhibuit. Adrianus Caroli ingenio benè perſpecto, nihil ſui officij in eo optimè inſtituendo prætermiſit. Carolus verò, optimæ indolis iuuenis, morigerum ſe præbuit promptiſſimè, & lectioni, ſcriptioni, alijsque literarijs exercitationibus grauitèr incubuit. Guilielmus à Croia Marchio, rebus militaribus, luctationi, iaculationi quæ fit arcu, equitationi, ſaltationi, armorum vſui & venationi operam dare eum permittebat. In omnibus facilè ſuperabat commilitones ſuos, nè tamen eos contriſtaret, victoriæ brauium illis impertiebatur. Multa ei quotidiè proponebantur veterum heroum ex ſacris & prophanis hiſtorijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinandi aui materni bellica facinora: quibus fiebat, vt literarum ſtudia ſensìm refrigeſcerent, præſertìm dicente Adriano Florentio, virum principem magìs bonos mores, quàm bonos colores complecti debere, cumque iam vltrò pietati deditum, ad ſtudia pietatis amplectenda ex-

Educatio.

Adrianus Florẽtius Caroli præceptor

Guilielmus à Croia.

timu-

Adrianus it in Hiſpanias. timulante. Interim Adrianus legationis nomine abit in Hiſpaniam, & Carolus totum ſe confert ad Rempublicam.

Inauguratur Carolus Belgio. Anno ætatis ſuæ 15. ſui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratus eſt, ſumma cum Belgarum omnium gratulatione, maximis illi exhibitis triumphis, idq; nõ rarò. Deindè magnoperè ſtuduit regum & principum ſibi affinitates, quòd eæ plurimùm faciant ad pacem publicam, conciliare: & primò quidem totum ſe ad Franciſci Gallorum regis amicitiam contulit, qui tum *Conciliat ſibi reges.* recèns regni titulum obtinuerat. Luſitano regi Eleonoram, Daniæ regi Iſabelam, Pannoniæ Mariam ſorores ſuas collocauit. Henricus Angliæ rex eius materteram Catharinam, Ferdinandi Hiſpaniæ regis filiam, iam antè coniugem acceperat.

Abit in Hiſpaniã. Anno ætatis ſuæ 17. primò in Angliam, mox in Hiſpaniam nauigat, matrem & regni proceres humanitèr & piè tractat, dum regnis Hiſpaniæ inauguratur. Interìm verò adfertur ad eum de obitu Maximiliani Cæſaris. Habebat tum ſecum quoſdam principes viros, qui eum cuperent in Imperio ſuccedere Maximiliano. At Carolus veritus, nè Franciſcum Gallię regem, qui putaretur Imperiũ petiturus, ea re offenderet, ſuam illi mentem aperuit. Franciſcus rex reſpondit, nihilo magìs ſe offenſum iri, quàm ſi duo vnã virginem expeterent: perageret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum. Itaque *Eligitur in Imperatorem.* Imperium Carolo defertur 19. die menſis Iulij: quæ illi cauſa fuit maturiùs in Germaniam redeundi. Relicto igitur Adriano iam Epiſcopo Dertuſenſi, præceptore quondàm ſuo, eique ſumma in Hiſpanijs poteſtate tradita, in Belgium redit, & Aquiſgrani in regem Romanorum coronatur & vngitur. Eo tempore conſtans in- *Coronatur Aquiſgrani.* ter Carolum & Franciſcum regem pax fuit.

Conuẽtus Vormatiæ Indè ad Conuentum Vuormatienſem abit anno ætatis ſuæ 21. vbì Luterum damnauit, & graui edicto paci publicæ conſulere voluit. Erant tum Principes quidam in ea ſententia, vt dicerent, Lutero, licèt fide publica Vuormatiam accerſito, non eſſe ſeruandã fidem. At Carolus eum iuſſit in Saxoniam reduci, dicens Fidem rerum promiſſarum, etiamſi toto mundo exularet, tamen apud ſe conſiſtere oportere. In his Comitijs dum *Bellũ fit Cæſari.* eſt Cæſar, bellum ei mouetur in Belgio, in Italia, in Hiſpania. Et ille quidem palàm teſtatus eſt, ſe ad bellum & arma capeſſenda prorsùs inuitum deſcendere; porrò

rem

rem omnem Deo committere: ſibi verò id maximè do- lere, quòd interìm Turcis in Germaniam via ſterneretur.

Multa per omnem vitam vir mitiſſimus & clementiſſimus bella geſſit ſempèr ferè adeò propitio Numine, vt hoſtibus ſuis, ipſiq; adeò potentiſſimo Turcarum principi, ob perpetuã in conficiendis bellis felicitatem, terrori fuerit. Fuit autem hoc in illo admirabile, & eximiæ virtutis euidens argumentum, quòd neque tum, cùm rex Gallorum Franciſcus in pugna Ticinenſi captus, neque cùm Clemens Pontifex & Roma ſuperata nunciaretur, vllum dedit lætitiæ ſignũ nec publicè nec priuatìm, ſed Deo ſupplicationes ſeptem dierum decreuit: porrò pro Põtifice ex ſæuiſſimi militis manibus liberando, dierum quadraginta. Nam certè Pontificem Romanum, vt verè Catholicus princeps, ex illa ſumma voluntate ſua non amauit tantùm, ſed coluit etiã. Itaq; quamprimùm militum efferos animos, qui Pontificem obſidebant, pecunia placari iuſſit. Nec diù pòſt Galliæ rex, Italicis quibuſdam illi ſe coniungentibus, Neapolim inuadit: ſed eccè tibi præpotens Deus abſentis Caroli Cæſaris curam gerens, fœda lue illas hoſtiles copias adeò attriuit, vt plurima ſanè & peditum & equitum millia Gallus ſe amiſiſſe quereretur. Inter hos autem Chriſtiani orbis inteſtinos motus & bella ciuilia, valdè ſe pius princeps conſolabatur, quòd in nouo orbe ab ipſius præfectis ſubacto, innumeræ gentes Chriſtianam fidem in dies amplecterentur.

Virtus eximia.

Obſeruãtia erga Põtificem.

Et quidem inter cæteros eius præfectos Ferdinandus Corteſius, in regno Mexicano, & Franciſcus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges & prouincias totidèm acerrimis prælijs ſubiugârunt, & Chriſtiana religione initiari curârunt, alijs etiàm eò ſuam operam accommodantibus. Eſt autem hoc notatu dignum, quòd noui orbis incolæ Temiſtitani nullis literis ſiue characteribus vtuntur: ſed res geſtas Maiorum, imaginibus quibuſdam auium ac ſtirpium annotârunt: Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt cælũ & terram poſt certa ſpatia peritura, & animas immortales rectè & malè factorum præmium & ſupplicium apud cælites laturas. Porrò ante cæli & terræ interitum Solem priùs & Lunam occubituros, quos interìm pro dijs coluerunt. Credunt quoquè Peruaci carnis reſurrectionem: ſed planè barbarum eſt, quòd eam ob cauſam mariti

In nouo orbe multi reges ſubacti.

Peruacorum opiniones.

mariti cum vxoribus & familia magìs chara ſepeliri ſolebant,& quidem eodem momento,eodemque in loco, vt tanto citiùs ſimul reſurgerent.

Multitudo hominũ in orbe nouo. Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino (ſic enim vocant) Chriſti fidem complexi ſunt, quantum eſſe poſſit in hoc veteri orbe noſtro. In ſolo regno Mexicano iampridèm fuère octoginta ſanctiſſima monaſteria,& in dies plura fiunt. Sunt ibì magni vbiquè populi, multæ & validæ vrbes, pulcherrima ædificia & palatia ex latere & candido quoquè marmore: incredibilis frugum,auri,argenti, ęris,& aliorum metallorum copia. *Amplitudo vrbis Mexicanæ* Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia ædium habet: vicina autem municipia, alia ſeptem, alia quindecim,alia viginti,alia triginta, alia quadraginta, alia ſexaginta, alia ſeptuaginta domorum millia obtinent: *Palatium ampliſſimum.* Marchionis Ferdinandi Corteſij palatium ſolum tanta eſt amplitudine,vt cùm ipſe,& ſenatus Caroli Cæſaris, & multi præfecti & tribuni militares illic omnes laxiſſimè habitarent, ſeptem tamẽ ducatorum millibus partes ædificij vacuæ quotannìs elocarentur.

Potentia regũ Cuſconiorum In regno Peruaco quanta fuerit regũ Cuſconiorum potentia,antequàm Caroli armis domiti eſſent,vel indè facilè conſtare poteſt, quòd duas illi vias militares è ciuitate Cuſcone in ſeptingentas Leucas direxerant, quarum vna per alpes,altera per valles ducebatur: atque in his vijs ad ſingulas ſeptenas leucas diuerſoria,quas ipſi tumbas vocabant, cõſtituerant, in quibus ſingulis ſempèr nudus, exarmatus, famelicus quadraginta aut ampliùs millium hominum exercitus, ſubitò appellens, veſtiri,armari, paſci in longũ tempus poſſet. Et quidem *Atabaliba immẽſum auri pondus offert* Atabaliba vltimus Cuſconij rex, qui multos ſub ſe habebat reges, Cæſaris Caroli ſubactus armis, ſeptuaginta milliones aureorum Carolinorum,(id eſt,ſeptuagiès dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorum Cęſaris diſſenſione & auaritia factum eſt, vt poſt ſeptiès quadraginta auri vaſa appenſa, morte violenta ablatus ſit,non minima Caroli Cæſaris iactura. Miranda quidem ſunt hæc, ſed id multo mirabilius, quòd tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè præſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeamus, noſtro æuo gentes ampliſſimas & opulen-

pulentiſſimas, relictis dæmonum cultibus, ad vnius viui & veri Dei cultum traductas eſſe, dum interim in his Europæi orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensim ad atheiſmum quendam & paganiſmum relabimur.

Eſt hoc quoquè admiratione dignũ, quòd pleriſq; Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtũtur eiuſmodi, quod valdè affine & ſimile ſit Flandrico, præſertim Gandauenſium idiomati. Nec verò ſinè maximo ſudore & multis periculis nouus orbis in Caroli Cæſaris ditionem redactus eſt. Sunt nanq; ibì multæ ampliſſimæ ciuitates, multi altiſſimi montes, rupes inacceſſibiles, profundiſſimæ voragines, denſiſſimæ ſyluæ, frequentes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendę beluæ: ſed hæc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cæſaris virtuti & pietati ceſſère, Hiſpano veterano milite nullos pro Cæſare & Chriſti fide propaganda labores recuſante. *Idioma Mexicanorum.*

In ſolo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cæſar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicũ, (in qua, vt diximus, tèr quadraginta ſunt millia ampliſſimarum ædium, quam Corthesius ob ſeditionem totam iuſſerat concremari, auguſtiſſimè totam nouam ædificari voluit, vndè etiàm Palatiũ Caroli vocatur vrbs ipſa. In noſtro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces conſtruxit Carolus Cæſar, putà Carolomontium, Philippopolim, Heſdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti arces validiſſimas in Belgio, atque alibì complures alias. *40. vrbes Cæſar condit in regno Peruaco. Structura Cæſaris in noſtro orbe.*

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. tèr ſeptem milliones aureorum Carolinorum coronatorum ſiue ducatorum (million ſignificat deciès centena millia) Carolo Cæſari obtulit, vt priuilegium & legem quãdam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorundem ducatorum etiàm Philippo Caroli Cæſaris filio alter legatus poſteà obtulit. Ex ipſo nouo orbe ſeptem decades millionum auri feruntur in Hiſpanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus precioſioribus noui orbis: quæ ſumma ſi ritè ſupputetur, penè incredibilis euadit: ſed ſunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior ſumma pecuniæ, demptis tamen his auri ſummis, in milites & præfectos Cęſaris annis quadraginta in nouo orbe ſubigendo & muniendo *Opes ex nouo orbe allatæ.*

niendo conſumpta eſt. Per hos autē auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Caſtellanorum ducatorum Carolinorum.

Orbis nouus vbi repertus. Et quidem in Auſtraliori veteris orbis noſtri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vaſtitates repertæ ſunt, quæ magnitudine ſpatiorum longè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Auſtrum porrigātur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicârint in mari.

7. Senatus noui orbis Porrò in nouo orbe ſeptem Carolus Cæſar eſſe voluit ampliſſimos Senatus, quorum quidam Cācellariæ vocātur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba eſt Gubernator, & in noua Gallicia ſunt quatuor Prætores, qui vocantur Alcaldes maiores. *Duo Proreges.* Conſtituit quoquè duos Proreges, alterū qui pręſit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatque Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latiſſimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitās in Mexico. *Magiſtratus varij.* Sūt quoquè Gubernatores plurimi ſiue proconſules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi præſides prouinciarum. Sunt & præſides vrbium, itemq́ue Conſulares prouinciæ, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos ſupradictos Proreges pertinet.

Archiepiſcopus Fani Dominici. In Fano Dominici eſt Archiepiſcopus, & habet ſeptem ſub ſe Epiſcopos, videlicet, Xaliſconium, Mechauacanum, Guaxacam, Taſcalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. *Item in Regibus.* In Regibus, quæ eſt vbs regni Peruaci nobiliſſima, eſt Archiepiſcopus, cui inter cæteros ſubſunt Epiſcopi, Cuſconus, Quitonus, & Charcas: & quotidiè plures creabantur. Porrò rex Caſtellæ eſt patronus omnium Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, dignitatum & beneficiorum Eccleſiaſticorū noui orbis: & ipſe illos deſignat permiſſu Romani Pontificis.

Magnitudo noui orbis. Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali in dimenſione littorum obtinet ſeptem millia leucarum communium Gandauenſium, quarum tèr ſeptem leucæ conficiunt vnū latitudinis ſiue altitudinis gradum, ſi à ſeptentrione Boreali in Auſtralem plagam metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemæus attribuit ſeptuaginta millia paſſuum, quę efficiunt ſeptuaginta millia-

ria

ria Italica. Porrò vetus orbis noſter habet trecētos ſexaginta gradus: & totidem dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: ſed illis interſerebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Paſcha noſtrum.

In mari autem Auſtrali noui orbis dimenſio continet in ſe tèr mille quingētas leucas communes. Noſter vetus orbis, quacunque eas, conficit ſeptem millia leucarum communium. Si ſingulis climatibus mille leucas attribuas, ſeptem erunt orbis climata Si decem parallelos ſingulis climatibus inijcias, & ſingulis parallelis ſingulas leucarum centurias adijcias, ſeptuaginta parallelos & ſeptuaginta centurias leucarum orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum ſinguli continent tèr ſeptem leucas cōmunes Gandauenſes, in quos Ptolemæus orbē partitus, ſpatia telluris marisq; diſtribuit. Eſt autem omninò veriſimile & ferè neceſsè, in Auſtrali noui orbis plaga, hoc eſt, ad polum antarcticum & fretum Magellanicum, vbì aræ & columnæ Caroli Quinti conſtitutæ ſunt, eſſe latiſſima, vaſtiſſimaque terrarum ſpatia. *Magnitudo orbis noſtri.*

Fuit quidam Sebaſtianus à Cano appellatus, qui vltra æquinoctialem egreſſus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egreſſus fuerat nauigans, in Hiſpanias reuertit, ac in tellure vtrorunq; Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europæ littora circunnauigauit, vltra lineam æquinoctialem ſe extendens, quam veteres inhabitabilem ob æſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut nō potuit tantillo temporis ſpatio progredi. Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mundum totum non ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatum, idque multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerum interclusam, magìs vitæ hominum impedimēto eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes: conſtanterque affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum compræhendi altero mundi hemiſphærio, & noſtro eſſe æqualem, illique in æquilibrio reſpondere. *Sebaſtiani à Cano nauigatio ſtupenda.* *Terra omnis habitata.*

Eius orbis ſeptē ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris *7. Prouinciæ maiores noui orbis.*

Kk attin-

attingunt, & Gronlandiam, Islandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt Terra firma: Quarta, Andalouſia noua: Quinta, Breſilia, quæ páret Regi Luſitaniæ: & hæ prouinciæ omẽs poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima prouincia eſt, quæ nuper reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico longiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico. Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexicó, & iiſdem ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & æquinoctia appárent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidem anno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papæ à Carolo Cæſare illuc cum authoritate eiuſdem Põtificis miſſus: eodémq; anno prædicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaq; incrementa fides Chriſti accepit, & quidem ea ipſa fides, quam Germani & pleriq; alij Europæi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs malè perſuaſi, vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſent, dubitareturque quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolennis, cui tãquàm Papæ Vicarius præſedit Martinus Valẽtinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tãtùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Martinus Valẽtinus Chriſtum annunciat nouo orbi

Synodus Mexicana

Idola omnia ex templis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim pateſiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena centena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in

Multitudo baptizatorum.

inſula Fani diui Dominici quindeciès centena homi-num millia fuiſſe reperiantur, & quandoquè in proceſ-ſione centum millia hominum ſe Chriſtiano more ce-ciderint virgis. Eodem anno 1524 miſit Corteſius ex Me-xico Carolo Cæſari per Diegonem de Soto ſeptuaginta millia Caſtellanorum ducatorum aureorum, vnamque colubrinam argenteam, quadragintanouē millibus au-reorum Carolinorum æſtimatam. *Colubrina argentea.*

Et ô diuinam prouidentiam, ô terribilem Deum in conſilijs ſuper filios hominū, ſeptimo anno poſt natum in Germania dogma Luteranum, in nouo orbe Marti-nus Valentinus vitæ ſanctitate & miraculorum operi-bus inclaruit, & cæcis gentibus Euangelij lucem ſynce-ram, quam Germania Martino Lutero apoſtata infami duce faſtidiuit, inuexit. Qua de re Catholici quidā hos verſus ſcripſere: *Pſal. 65.*

Inuito potuit Romano præſule Luter
Sacramenta Dei vellere, non premere.
*Septem poſt annos *validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iſte duodenis ſociatus fratribus, ipſum
Prototypum ſequitur legis Euangelicæ.
Hunc ſequitur (quemnam ſequitur Germania?) Cæſar.

** Alludit ad Valentiā, Martini huius patriam.*

Et certum eſt, omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magìs ac magìs Chri-ſtianos. In archiuis Caroli Cæſaris lectum eſt, vnum quendam ſacerdotem ſeptiès centena hominum millia baptizâſſe: alium tèr centum millia, alium centū mil-lia: alios plures, alios pauciores. In ſolo Mexico referūt multi ſumma fide digniſſimi triginta fuiſſe dynaſtas, quorum quilibet habuerit ſub ſe centum millia homi-num, aut circitèr: & tria millia toparcharū, qui & alios ſub ſe haberent clientes fidutiarios, & beneficiarios Vaſallos, valuaſores & valuaſinos: qui Dynaſtæ certa anni parte familiam ſuam alebāt in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumæ: & ex ea non licebat illis diſce-dere ad ſuas prouincias, nisì regis permiſſu, ac relictis ſiue filijs ſiue fratribus ſuis in ciuitate obſidum loco: &, quod dictu horrendum eſt, mille plerunquè homi-nes vno die in ciuitate Mexicana immolabantur. Sed om̄ia idola exturbata ſunt, dęmonibus ſilentiū indictū, *30. dynaſtæ regni Mexicani.* *Horrenda ſacrificia.*

oracula & præſtigiæ conticeſcere iuſſæ ſunt, pluralitas vxorum in vnius conſortium redacta, ſeptem illis Sacramenta & cæteri Romanæ Eccleſiæ ritus reuerentèr traditi ſunt, nobis interìm in Europa de horum cõtemptu & nouorum dogmatum complexu petulãtèr nobis applaudentibus, & tanquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotens, ſpretis nobis contemptoribus, ſuam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hæretici tabeſcant, omnes illas facit Romani Pontificis obſeruantiſſimas, & veteris religionis ſtudioſiſſimas. Solent iactare iſti temulenti noui Euangelij præcones, ſe Romano Pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miſeri, vt ipſos irrideat qui habitat in cælis, & tantò Romanum Pontificem in remotiſſimis noui orbis regionibus faciat maiori ſtudio ac veneratione affici, quantò in Europa apud pleroſque minori in precio eſt. Noſtrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire præpoſitis noſtris, permanere in ea religione, quam à ſanctis Maioribus noſtris accepimus, exercere nos in operibus bonis, ſobriè & iuſtè & piè viuere in hoc ſeculo, & omnia peregrina dogmata vitare. At dum iſta nos negligimus, eccè Chriſtus ſe confert ad Indos & antipodes, offerturq; regnum Dei gentibus facientibus fructum illius, & nos hìc in tot ſectas & errores diſtrahimur, vt referre pudeat O nos miſeros, qui in ſumma quoquè miſeria nos felices & beatos putamus.

Pſal. 2. *Heb. 13.* *Matt. 21.*

Quòd autem in nouo orbe vſqueadeò propagata eſt fides Chriſti, vel maximè illuſtrem reddit Carolum Cæſarem, cui vtiquè id præcipuè ſtudio fuit, vt fides Catholica illic modis omnibus diſſeminaretur. Dicebat autem peccata noſtra meruiſſe, vt Eccleſia diſcinderetur, & vt authorem oſtenderet, Vnus homo, inquit, nobis ſcribendo perdiderat rem, Luterum videlicet ſignificans. Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incendium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratæ ſunt, quibus totus apud nos cõflagraret orbis Chriſtianus. Quàm autem hoc ſit verum, tædet referre, cùm res ipſa id plus ſatis teſtetur. Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima, ex multis rebus felicitèr geſtis comparata, & Mauritanorum, & Libycorum, & Tartarorum, & Scytharum, & Sophi regis Perſarum, & Prætoianis, qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex, legationibus

Dictũ Cæſaris de Sectis.

Legationes ad Cæſarem.

nibus perquàm honorificis affectus eſt. Fuit autē idem ipſe magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad menſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. Nec vnquàm veſtitui nimio indulſit: nuſquàm purpura Tyria, nuſquàm precioſa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit: ſed atra lanea veſte & diù lugubri, præſertìm à coniugis obitu, eſt vſus, vt & in re omni familiari attentus, nuſquàm immodicus eſſet. Nuſquàm præter modum lauta vtebatur ſupellectile, nuſquàm mirifici incendebantur odores, nuſquàm menſis epulæ conquiſitiſſimæ inferebantur, niſì certa ratio aliud hortaretur. Et in menſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat, ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata, ſolitaria, honeſta, non opiparè apparata, eſſe conſtaret. Nunquàm pecuniæ præter cauſam prodigus fuit, cuius expendendæ magnam ſempèr rationem habendam cenſuit, non ignarus, quantam pecuniæ vim bella abſumerent.

Cibi & potûs parſimonia.

Veſtitus.

Supellex

A vinolentiæ, vanæ gloriationis, & voluptatum vitijs adeò ſempèr fuit alienus, vt qui illum & à puero optimè nouerant, eandem illi tum indolem, quæ nunc in ſene & extrema ętate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adoleſcenti, & iuueni, & viro fuiſſe affirment, ſempèr in eo pudore ingenuo mirificè relucēte. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idque ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſæpiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, quàm alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta transfugiſſet, & ab illo interrogatus, cur relicto Cæſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritiæ, libidinis & iniuſtitię Cęſaris feciſſe reſponderet, Solimannus ait, nihil horum ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percontando & indagando cognitam haberet Cæſaris vitam, nec poſſe horum vitiorū labem in illo hærere, qui tam ſanctè & piè leges cæremoniasque Dei & Maiorum ſuorum obſeruaret: iuſſitque hominem Solimannus à ſuo conſpectu remoueri, & poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimonium ab eo redditum, qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet.

Pudor ingenuus.

Lenitas & placabilitas.

Nota Solimāni de Carolo V. teſtimonium.

Peritia idiomatū. Multas Cæſar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hungaros, Boëmos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſempèr non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur, idq; quàm humanitèr & beneuolè accepit, tam liberalitèr ac munificè reddidit à quibus acceperat. *A riſu abhorret.* A riſu fuit abhorrēs, quod idem de Carolo Magno legitur: interìm tamen in apophthegmatibus, & acutè, ſalsè, breuitèr, facetè dictis valdè elegans fuit, ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone & Neſtorea eloquentia appareret. Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulæ & ſyllabæ, & conſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cùm ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatis ſuis ità ſe comparabat, vt eſſent ſinè ioco ioci. Atque ex ipſa natura magìs ad condolendū & collachrymandum, quàm ad ſubſannandum aut irridendum vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. *Cōdolentia erga miſeros.* Indè accidit, vt non rarò in lachrymas ſolueretur, cū pro hominibus calamitoſis ei preces offerrentur, & plerunquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Preces quotidianæ. Quotidè ſuas manè horas Canonicas, vt vocant, legebat, easque ità extendebat, vt bìs tātùm ferè, quantum presbyteri, ſempèr manè legerit. A cœna ſempèr redibat ad longiſſimas preces ſuas, quæ duarū plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potētiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pendebat, quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tam inſignes victoriæ: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli eum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cæſari, Afri Hannibali compararint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi & militiæ æquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingu-

ſingulas bellorũ expeditiones, nouas ſibi preces ipſe & componebat, & ſua manu conſcribebat, quæ prolixitate ferè æquarent ſeptẽ illos Pſalmos vſitatiſſimos, easq; priùs examinandas dabat ſuis Confeſſarijs, & ab eis approbatas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nõnunquàm per ſpeciem exonerandæ veſicæ aut alui ab agmine ſecedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret. *Preces in bellis.*

Cùm bella gereret, ipſe primus ſempèr ſuo in agmine fuit, nonnunquàm quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugitèr reſidens. In omnibus expeditionibus bellicis audaciſſimus fuit, vt ità mortem planè contemnere videretur: adeò ſe ad omnia pericula impauidum offerebat, vt nuſquàm ob bombardarũ ictus caput inclinaret, nuſquàm pedem moueret, nuſquàm expalleſceret. Et in caſtris ità ſe audactèr ſupra humanum modum contra hoſtes gerebat, vt occidi velle in militia videretur. In omni quoquè ætate nunquàm cupidus vitæ, ſempèr mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in caſtris, & in ipſo iuuentutis flore dicebat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Eam verò inuſitatam animi fortitudinem indè partìm habuit, quòd nullam expeditionem in hoſtes ſuſceperit, niſì animo trãquillo & optima conſcientia. *Fortitudo et magnanimitas in bellis.* *Phil. 1.*

Plerique viri militares dicere ſolebant, Cæſarẽ vincere quidem nôſſe, ſed victoria non perindè vti nôſſe aut velle: quibus Cæſar reſpondit, Iulium Cæſarem, quem illi obijciebant, & alios veteres ethnicos vnum tantùm habuiſſe finem, videlicet honorẽ: nobis Chriſtianis duos eſſe propoſitos, putà & honorem, & animæ ſalutem. Sæpè etiàm dixit: Etſi totum expugnâſſem Franciæ regnum, redderem illud regi, modò id exiguũ, quod meum eſſe contendo, mihi relinqueret. In ſeruandis matrimonij legibus ſempèr caſtiſſimus fuit: & licèt non deeſſent, quę eum ad libidinem illicerent, eas tamen ſempèr conſtantiſſimè reſpuit. Sæpè ipſemet feneſtrã clauſit, nè inſpiceret prętereuntes formoſiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm ſe ducturum vxorem, ſi fratrem Ferdinandum tam fœcundum fore ſciuiſſet. *Dictum Cæſaris.* *Caſtitas in matrimonio.*

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus eſt, niſì decoris & honeſti reſpectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, niſì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus eſt.

Supra modum acuto & perſpicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & ſapien- *Ingenij acumen &*

 tiam

prudẽtia. tiam præſtantiſſimi viri ſæpè mirarentur. Sæpè ſuam ſententiã ſcripto compræhenſam, ad aliquot ſuos principes & duces mittebat, & illorum tamẽ iudicio, vt erat mirabili modeſtia, ſe ſubmittebat: ſed illi ferè ſempèr eius ſubſcribebant ſententiæ, eumque meliùs quàm ſeſe rem perſpexiſſe fatebantur. Hinc conſtans fama fuit

Elogium Cæſaris. ſempèr, *Carolum ſapientiſſimum ſenatorum, fortiſſimũ centurionum, pientiſſimum iudicum fuiſſe*: quam iudicij pietatem nõ ſemèl in illo experti ſunt potentiſſimi ſatrapæ, cùm illis grauiſſima eſſent crimina intentata. Tres bel-

Nerui belli. li neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs ſi aliquo carendum eſſet, militem veteranum ſe potiſſimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum conſideret. Cùm eſſet in cubiculo cum ſuis familiaribus & domeſticis, nuſquàm quiſquam vel læta vel triſtia ad eum eſſe perlata, ex eius

Conſtantia oris. vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultûs Cæſarei conſtantia, & quaſi perennis quædam ſerenitas. Quotidiè tres quartas horæ partes genu flexo orabat manè, longa talari ſupra ſubuculam indutus veſte: ac tum nemini in cubiculum patebat ingreſſus. Poſteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat,

Vt diem trãſegerit ac tum preces Eccleſiaſticorum Horarias dicebat. Indè ſe veſtiebat. Pòſt ad Rempublicam gerendam ſe componebat. Hinc ad Sacrum audiendum ſe conferebat, quod in omni vita ſempèr audiuit, præterquàm in bello Africano ſemèl. A Sacro rectà ad menſam, nunquàm ad negocia ibat, niſì grauis accidiſſet caſus. Cùm Miſſæ ſacrificium ad medium perductum eſſet, menſa parabatur: cùm ipſe è ſacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturalitèr delectabatur, ſed ità tamen, vt haberet rationem valetudinis. In menſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamẽ libentèr aliquid nonnunquàm, præ-

Audit omnes. ſertìm ex ſacris depromptum. A prandio omnes prolixiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors, ſupplicesque omnium libellos accipiebat.

Largitas in eleemoſynis. In præſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens, ſæpè ſeptiès vno die eos erogârit, neſcientibus præfectis & œconomis ſuis. In virili ætate & ſenili in largiendis eleemoſynis ad puellarum matrimonia, iuuenũ ſtudia, ſenum vitã ſuſtentan-

dam,

dam,captiuos ab hoſte redimendos,ęgrotos curandos, omnium regum,principum,Cæſarum liberaliſſimus ac munificentiſſimus eſt habitus. Quæcunque autem eius generis donabat,clanculùm faciebat,tum accipientium pudori, tum ſuæ modeſtiæ conſulens. In Germanos, ab hæreticis rebus ſuis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares, liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè tales dedit eleemoſynas, quin lachrymas multas profunderet, grauiterque doleret, non ſe poſſe egenis omnibus ex æquo ſubuenire. Habuit autem œconomos ſempèr circùm ſe attentiſſimos, quorum ſeueritate fiebat,vt princeps natura liberaliſſimus,non eſſet profuſus in eos,quos non eſſe egenos putaret.

Quidam ſapientiſſimi proceres, Cæſari intima familiaritate coniuncti, ſæpè eum admirati ſunt, atque planè ſui temporis miraculum naturæ Carolum fuiſſe confitebantur: tanta erat in Carolo & morum,& ſapientiæ,& pietatis præſtantia. Tandèm optimus princeps ſentiens ſe viribus deficere, & multam erga ſe multorum ingratitudinem expertus, toti mundo & omnibus mundi honoribus valefecit, & in ſolitudinem ſeſe contulit, nauigans ex Belgio in Hiſpaniam. Sed in ipſo itinere nunciatum ei eſt, Ouranum Africæ promontorium liberatum obſidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia, conciſa ab Hiſpanis: atque etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidibus precioſis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hiſpalim eſſe allata. Per id tempus ſtupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Deniquè feliciter ex hac luce in lucem ſempiternam migrauit optimus, pijſſimus, potentiſſimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa ſecula non viderunt.

Miraculũ naturæ Carolus.

Aurum et gẽmæ allatæ ex nouo orbe

Atque interìm tamen non deſunt, præſertìm aliquot Gallici ſcriptores, qui tantum principem non ſemèl acerbè perſtringant, & apud omnes traducere conētur: quos oportebat modeſtia vti, præſertìm in principem religioſiſſimum, cui ipſi ſuis ſcriptis apud cordatos omnes non ſolùm nihil detrahent, ſed eoipſo efficient etiàm, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hæc quidem in Caroli V. longè potentiſſimi & pientiſſimi Imperatoris commendationem

Maria regina exceſsit è viuis. nem pro noſtri inſtituti breuitate dicta ſint ſatis. Caroli Cæſaris mortem paulò pòſt ſecutus eſt obitus Mariæ ſororis eius, fortiſſimæ & prudentiſſimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio præfuerat. Sub finem Nouembris mortua eſt etiàm Maria Angliæ regina longè piiſſima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia reſtituta fuit religio Catholica. *Item Maria Anglica.* Non mediocritèr illam afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio: tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri: nec huius doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. ſoceri ſui. Accedebat his omnibus hydropiſis, quæ cùm initiò eius intendiſſet ventrem, creditum eſt, eam è Philippo rege concepiſſe: nec adhibebantur matura remedia, nec ipſa eam quam oporteret, ſectabatur victûs rationem. Indè in febriculam incidit, quæ ſuis ſensìm aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes digniſſimam heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, ſed quem non niſi trimeſtrem mors præpropera enecârat, pro regno terreno fruiturum regni cæleſtis immenſa gloria. Itaque cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tũ mutuus vigebat amor, ſolam Mariam ſibi ſupereſſe cernerent, ad quam regni ſucceſſio deuolueretur, hoc vnum ſummoperè curârunt, vt ea piè & honeſtè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Edouardi 4. Anglorum regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm ſuprà meminimus, tum ipſi Henrico regi ſanguine iuncta, tum ſingulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea præ omnibus viſa eſt vel maximè idonea, cui Maria quàm rectiſſimè inſtituenda committeretur. *Mariæ reginæ educatio.* Et ea quidem in ſuam eam curam & diſciplinam recepit, & moribus ſanctiſſimis, omnique virtutum genere, vt pòſt res ipſa ſatis declarauit, excoluit: verùm poſteà cùm nulla poſſet ratione adduci, vt à Catholicæ religionis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm ſeptuagenaria iuſſa eſt capite plecti, vt iam antè dictum eſt: nec ipſa ſola, ſed etiàm filius eius natu maximus, & duo alij eius conſanguinei, religionis cauſa, eodem rege iubente, cæſi ſunt.

Mortua Maria Angliæ regina, eodem anno Reginaldus Polus Cardinalis & Archiepiſcopus Cantuarienſis

enſis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè ſtemmate clariſſimus, eam tam breui ſecutus eſt, vt inter vtriuſque obitum, quod mirum videri queat, non niſi ſedecim horarum ſpatium interceſſerit. De cuius inſigni viri vita & virtutib⁹ pauca hoc loco cõmemoraſſe operęprecium fuerit, maximè quòd Sleidanus non vno loco in hæreſeos ſuſpicionem eum vocare videtur, tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quæ quidem eſt iniuria non mediocris in talem virum. Et vt breuitèr genus eius attingamus, patrem habuit Richardum Polum, qui frater conſobrinus fuit Henrici 7. Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Clarentiæ duce orta eſt, qui fuit germanus frater Edouardi 4. Anglorum regis. Is verò Edouardus filiam procreauit Eliſabetham, quæ nupta Henrico 7. peperit eidem Henricum 8. Angliæ regem. Itaque & paternum illi & maternum genus fuit longè clariſſimum. Natus verò eſt anno ſalutis 1500. menſe Martio, non diù poſt Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quandoquè de Romana curia loqueretur, dixerit ſe quidem nouiſſe neminem, qui Polo eſſet melior. Mater Margarita puellum piè inſtituit, adoleſcentulum miſit ad gymnaſium iunctum Carthuſiæ, haud ità procùl à Londino diſtanti. Indè abijt ad Oxonienſem academiam. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profectus eſt, non mediocri iam tum literarum cognitione præditus. Habebat pro generis ſplendore ſic ſatìs honeſtam familiam, morumque ſingulari venuſtate facilè omnium erga ſe amorem & beneuolentiam demerebatur. Alebat domi ſuæ aliquot doctrina præſtantes viros, in ijsque Chriſtophorum Longolium Belgam, qui apud ipſum mortuus eſt: quorum ille opera & conſuetudine vſus, in omni ſcientiæ genere & linguarum cognitione maximos progreſſus fecit. Quinto anno poſtquàm in Italiam venerat, exacto, iuſſus domum redire, priùs Romam adijt, præſertìm quòd tum annus Iubileus ageretur, locaque ſacra, quæ in ea vrbe plurima ſunt, pia animi deuotione inuiſit, non id vtiquè facturus, ſi Luteri fermento infectus fuiſſet. Reuerſus deindè in Angliam, ſumma omnium voluntate & gratulatione, quòd ob mores amabiliſſimos & multam doctrinam omnibus eſſet gratiſſimus, à rege & petijt & impetrauit eam domum, quam Iohannes Coletus ad Carthuſiã, cuius ſuprà memini, vbi puer vixerat Polus,

Obitus Reginaldi Poli.

Genus Reginaldi Poli.

Natiuitas.

Studia.

Familia.

Reditus in Angliam.

Polus, exædificauerat. Ibì ſanè delectatus Carthuſianorum ſodalitio & inſtituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca ſolitaria & monaſteria, quotiès opportunum fuit, libentèr expetijt, magìs ab ipſa natura literarum ſtudijs & contemplationi quàm actioni deditus) biennium permanſit, donèc rege malè perſuaſo Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Pariſios profectus eſt, vt impendentes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno abſoluto, reuocatus à ſuis in Angliam, iterùm duos annos in ſua illa Carthuſienſi habitatione religioſè & piè exegit. Tum verò per quoſdam rex conatus eſt illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium conſentiret. Hæc res illum vehementèr anxium cùm haberet, tandèm viſus eſt ſibi eam inueniſſe rationem, qua nec regi aduerſaretur, nec ſuæ conſcientiæ prorsùs deeſſet. Orabat autem obnixè Deum, vt in tanto animæ periculo minimè ſe

Polus obmuteſcit.

deſereret. Ingreſſus indè ad regem, vt illi mentem ſuam explicaret, mirabili Dei prouidentia & voluntate ità obmutuit, vt aliquandiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipſe ſibi reperiſſe videbatur, non tam veritati ſolidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur.

Henrico 8 mentẽ explicat ſuã

Deindè reddita loquendi facultate, ſumma cum modeſtia, in nullo prorsùs regi aſſentatus, humaniſſimè eum admonuit, vt à diuortio, quo priſtinam eſſet gloriam obſcuraturus, & animam perditurus, ſeſe maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculum, & inſigne erga Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui paſſus non eſt, vt aliqua ex parte ſuam conſcientiam regiæ machinationis qualicunque approbatione contaminaret. Ea reſponſione rex, qui ſperârat Polũ, quod ipſe magnoperè optaret, approbaturum, ità commotus eſt, vt eum inter loquendum tantùm non occidere cogitârit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, ſed etiàm aliorum in ſe animos hoc reſponſo concitauit. Itaque facilè animaduertens quo in diſcrimine verſaretur, per quoſdam regi charos obtinuit, vt ipſi è regno abſcedere

Abit in Italiam.

liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauium: cumque virorum doctiſſimorum amicitia delectaretur, ijs tamen vtebatur familiariùs, quorum eſſet ſpectata pietas in Deum. Venetijs cùm eſſet, Caſpari Contareno & Petro Caraffæ, qui poſteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atque tum temporis cum nonnullis ſanctius quoddam & ſeuerius vitæ genus, cuius ſectatores

tores

tores Theatini dicti ſunt, inſtituerat, familiaris admodùm fuit. Non multò pòſt, licèt inuitus, à Paulo 3. in Cardinalium eſt collegium cooptatus anno 1536. Multa ſtudioſè prætereo, nè longior ſim, omnibus optimi viri virtutibus commemorandis. Miſſus deindè eſt legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Pariſijs eſſet, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regem vehementèr inſtaret, vt Polum ſibi traderet, iuſſus eſt poſtridiè indè abire: id quod propterea Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de ſeruando illo fidem datam falleret, vel etiàm diutiùs retinendo Anglum iritaret. Etſi verò id permoleſtum accidit Polo, tamē mox Cameracum petijt, & quidem non abſque magno diſcrimine. Interìm Angliæ rex eum tanquàm Maieſtatis reum proſcripſit, & qui eum tuliſſet è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium conſtituit. Indè verò non difficilis coniectura capi poteſt, quibus ille nullo non loco obiectus eſſet periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, eum ad ſe interpoſita fide publica euocauit, & ſex menſes ſumma humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cæſarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum contra Gallum decem menſium ſtipendia Belgico Senatui, in quo erat etiàm Leodienſis Cardinalis, pollicitus eſt, ſi Polum in ſuam poteſtatem traderent. Reuocatus pòſt à Pontifice Polus, Romam eſt reuerſus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cæſarem & Galliæ regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hiſpanijs & Gallijs reuerſo aliam, ſed multo tranquilliorem, putà Viterbienſem, Pontifex ei detulit, in qua multos annos magna cum laude verſatus eſt. Indicto autem Tridenti Concilio, Pontifex illum cum duobus alijs Cardinalibus ſuum voluit eſſe legatum, qui Concilio Pontificis nomine præſideret: idque bìs idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antiſtitum abſentiam nihil potuiſſet effici. Et fuit ſanè inter illos legatos ſumma animorum charitas & conſenſio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipſe ſi quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum eſſet, atque etiàm in id genus ſcribendis literis Poli opera perlibentèr & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III. duos & eo ampliùs menſes maior Cardinalium numerus

Fit Cardinalis.

Proſcribitur à rege Angliæ.

Manet apud Leodienſem Epiſcopū.

Præſidet in Concilio Tridenti.

Recuſat ſummum Pontificatum.

rus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro ſanè inſignis continentiæ & modeſtiæ exemplo, nè qua humana affectione duci ſe paterentur, ſed ante omnia Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem ſpectarent. Erat tum ex Cardinalium numero, qui ei ambitionem obijceret. Cui ille grauitèr admodùm reſpondit, ſummi illius ſacerdotij onus non tam ſibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum exiſtimaret. Per id tempus apparuit ſanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatûs expectatio, neq; aliquorū atroces calumniæ eius cōſtantiam perturbârūt. Deniquè fuiſſet ille tum proculdubiò creatus Pontifex, ſi ſe à Farneſio eiusque ſocijs Cardinalibus de more adorari permiſiſſet. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum ſe velle tempus: differrent rem in craſtinam lucem, Deum non tenebrarum, ſed lucis amantem eſſe. Poſtera die mutata ſunt Cardinalium ſtudia, nec deerant, qui tantam animi virtutem ignauię & ſtupiditati tribuēdam putarent. Creato deindè Iulio tertio cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, quod eſt Benedictini inſtituti cœnobium, in ſumma illic tranquillitate vixit. Poſtquàm verò Maria in Anglia rerum potita eſt, Pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam mittere voluit, ſed ob certas cauſas ea re dilata, legationem aliam ei decernit, de pace inter Cæſarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vſque ad Cardinalem Auguſtanum, ſed ibì hærere iuſſus eſt à Cæſare, ad quem ibat, donèc accerſeretur. Fecit id quidem Polus, ſed interìm tamen datis ad Cæſarem literis, oſtendit quàm parùm deceat Pontificis Legatum eius aditu prohiberi: quàm ea res hæreticis magnam ſit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæſar contemptu Pontificis aut Legati, ſed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio, cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britanniam aduentus. Eo matrimonio breuì pòſt contracto, Polus ad Cæſarem Bruxellas venit, acceptus ab illo Principe perhumanitèr. Multa illic ſapientèr locutus eſt ad Cæſarem de pace cum Galliæ regè facienda, & Cæſar ſanè libentèr eum audiuit, nullasque ſe pacis conditiones honeſtas & quibus minimè dubia pax confici poſſet, recuſare teſtatus eſt. Ijs auditis,

Viuit apud Monachos Benedictinos.

Venit ad Cæſarem.

tis, adijt Polus etiàm Galliæ regem, cum quo itidèm ea ratione de pace egit, vt rex eum non ſinè ſpe pacis dimitteret. Eo autem abeunte, plurimùm ſe dolere rex ait, quòd non rectiùs eum antehàc nouiſſet. Nam ſe nullum alium quàm ipſum maluiſſe creari Pontificem. Reuerſus ad Cæſarem Polus, in cœnobio quodam prope Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs, regina Maria Polum miſſis legatis ad ſe accerſit, abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius familiam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille, Cæſare annuente, in Britanniam abijt menſe Septembri anno 1554. ſecundiſſimo vſus vento, cùm diù antè contrarius perpetuò flauiſſet. In Britannia vbiquè honorificè inprimìs exceptus eſt, ab ipſo etiàm rege & regina. Rex ſanè illi proceſſit obuiàm, & perhumanitèr eum amplexus eſt. Regina quoquè tantam ſe ex eius conſpectu voluptatem capere teſtata eſt, quantam tum cepiſſet, cùm regina eſſet declarata. Manſit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ædes magnificè reginæ iuſſu inſtructas, multis primarijs viris comitantibus, deductus eſt. Tertio indè die cum rege, qui illi extra cubiculum obuiàm proceſſit, de rebus quarum cauſa venerat, tractaturus, ab eo literas perplures Roma miſſas, quibus legationis authoritas non parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipſo ſanè mirificè lætatus. Poſtera luce rex ad eius domum acceſſit, diuque cum illo familiaritèr locutus eſt de Britanniæ regno ad Eccleſiæ vnitatem reuocando. Sequenti die conuentus fuit in ipſa regia, præſente quoquè Polo legato, qui in eo conuentu benè longam habuit orationem, gentis eius vſus idiomate. Ea oratione gratias egit, ꝙ ipſi aditũ in regnũ, legibus antè præcluſum ab Henrico latis, patefeciſſent: ait ſe propterea veniſſe, vt eos cũ Deo & Eccleſia in gratiã reſtitueret: quas eſſent calamitates perpeſſi interìm dũ ab Eccleſia ſe ſeparâſſẽt, & quãta omni tẽpore ſedis Apoſtolicę in eos extitiſſent beneficia, cõmemorauit: hortatus eſt, vt oblatã ipſis modò gratiam amplecterẽtur & aſſeruarẽt. pluraq; dixit alia, quæ ab illis omnibus non abſq; ſignificatione propẽſę erga ea voluntatis audiebantur. Indè regni Cancellarius Epiſcopus Vuintonienſis regũ & totius cõuentus nomine Legato gratias egit, ſeq; de ijs quę ꝓpoſuiſſet, in deliberationẽ ituros ait. Abeũte verò legato in ꝓximũ cubiculum,

Item ad Galliæ regem.

Abit in Angliam.

Habet orationem ad Anglos.

lum, idē Cancellarius paucis repetijt, quæ erant dicta à Legato, & hortatus eſt vt in viam, à qua ſe quoquè deflexiſſe fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità conuentus eo die ſolutus eſt. Altero manè magno omnium conſenſu decretum eſt amplecti Eccleſiæ Catholicæ concordiam & vnitatem. Die ſequenti, in quem feriæ S. Andreæ Apoſtoli inciderant, omnes iterùm in regiam conuenerunt, miſſique à regibus ſunt ad Polum Legatum Epiſcopi ſex & totidem viri proceres, & cum ijs Arondelli Comes, regię domûs præfectus, qui Legatum in regiam deducerent. Is venit cò Legati ornatu atque omnibus inſignibus, multumque honorificè à regibus acceptus eſt. Ibì Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in ſententia, cupiantque ad Eccleſiæ vnitatem & Pontificis maximi redire obedientiam. Mox ab omnibus acclamatum eſt, id planè ſe velle: ſimulque à Cancellario ſupplex libellus porrectus eſt regibus, quo vniuerſi ſe fatebantur præteriti ſchiſmatis & quæ in Romanam ſedem peccâſſent, ex animo pœnitere: orabantque reges, qui ab hac labe alieni eſſent, veniam ipſis à Pontifice per Legatum impetrarent, vtq; in matris Eccleſię gremium benignè reciperentur. Lecto eo libello à regibus, redditus eſt Cancellario, qui eum palàm recitauit. Indè ſurgentes reges Legatum adeunt, eumque ipſis occurrētem regina & ſuo & regis nomine orat, vt quod ſupplici libello petebatur, præſtare nè grauaretur. Mox cùm omnes reſediſſent, Legatus multa quæ ad rem pertinere viſa ſunt locutus, quibus illos apparebat nō mediocritèr permoueri & affici, ſurrexit, & cunctis in genua procumbentibus, vniuerſos abſoluit, vixque ab eo dictum eſt, In nomine Patris & Filij & Spiritûſſancti, cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente autem Polo abſolutionem, regina & plerique alij præ gaudio & ſtudio pietatis illachrymârunt. Poſt abſolutionem omnes inuicèm ſe amplexabantur, mutuoque gratulantes ſæpiùs dicebant, Hodiè renati ſumus. Deindè in regiæ ſacello cantatum eſt, Te Deum laudamus. Altera die, petentibus id magiſtratibus, Polus Legati ornatu Londinum ingreſſus eſt, obuiàm ꝓcedente tota ciuitate, quæ illum ad D. Pauli templum deduxit, vbì præſente rege & vniuerſa regni nobilitate, Miſſa ſolenniter celebrata eſt, & Legatus omnibus Pontificalem benedictionem & indulgentiam de more impertiuit.

Angli petunt conciliationē

Abſoluuntur Angli à Polo.

pertiuit. Poſteà data opera eſt, vt religio inſtauraretur, religioſi viri reuocarentur, hæretici qui ex locis omnibus ceu ad aſylum quoddam eò confugerant, expellerentur, Epiſcopi Catholici, doctrina & pietate præſtantes inſtituerentur. Regina quoquè tres ad Pontificem Legatos miſit, qui ei ſuo, regis, regni totius nomine obedientiam deferrent. Ij Legati Iulium Pontificem paulò antè obijſſe inuenerunt. Eius ſucceſſor Marcellus paucorum dierum pōtifex cùm fuiſſet, magno Poli dolore extinctus eſt.Ità factum eſt, vt Paulo 4. hæc obedientia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiſcopatum Cantuarienſem, licèt multùm anteà reluctanti, attribuit. Eum ille ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perſcriberet, à quo ſanè in Cardinalium conſeſſu vnà cum regina mirificè laudatus eſt. Poſt hęc ſacerdotij ordinem ſuſcepit, & pallio Londini accepto, ibidèm primum Sacrum peregit. Abſoluto ſacrificio, ad frequentiſſimum auditorium concionatus eſt, vti etiàm aliâs non raro. Iam verò vt poſſet adeſſe gregi ſibi credito, apud reginam inſtabat, copiam ipſi faceret ad ſuos Cantuarienſes ſe conferendi. Regina ſentiens eius operam ad multa ſibi cumprimìs neceſſariam, maximè quòd non deeſſent etiàm in ipſius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non eſt paſſa illum à ſe diſcedere. Et theologi quoquè, alijque viri optimi in ea erant ſententia, vt dicerent non poſſe illum, ſalua conſcientiæ pietate, eo rerum ſtatu reginam deſerere: ſed & rex ipſe Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & conſilijs omnibus adminiſtrandæ Reipub. non intereſſe modò, ſed etiàm præeſſe. Hoc verò initiò ille modis omnibus à ſe amoliri conatus eſt, ſed regibus in ſententia permanentibus, ità tandèm aſſenſit, ſi Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati ſempèr plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de reſtituendis bonis illis, quæ Eccleſijs Henricus rex ademerat, regijsque vectigalibus adiunxerat, & ad regias poſſeſſiones pertinere voluerat. Ea in re promptiſſimum inuenit reginæ animum, quæ ablata omnia Romani Pontificis & eius legati Poli arbitrio permiſit, quæ Polus adhibito Epiſcoporum conſilio, prudentiſſimè Eccleſijs diſtribuere inſtituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum,

Religiōis in Anglia inſtauratio.

Angli obedientiam promittūt Pontifici.

Polus Pontificis Romani obſeruantiſſimus.

tuum, quos ijs in locis habuerant eccleſiaſtici florente Catholica religione. Quæ verò ab alijs paſsim obtinebantur, ea conſentiente Pontifice tum quidem exacta non ſunt, quòd ſpes eſſet refloreſcente in eo regno religione, pleroſque ſua ſponte ea reddituros. Atque hîc obitèr obſeruāda eſt verſutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatiſtarum, quorum parens Luterus fuit, quòd illi perſuadent magiſtratibus, res eccleſiaſticorum iure illis auferri poſſe, & tum in priuatos, tum alios vſus conuerti. Id enim propterea illi facere videntur, vt magiſtratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et ſolet hæc res magnas parere difficultates, cùm ad Eccleſiæ vnitatem redire cupiunt, qui ſe ab illa ſeparauerant. Sciunt enim multa eſſe Eccleſijs ablata, quæ æquum ſit reſtitui, & tamen plerunque non apparent vndè poſſint reſtitui. Itaque illi quidem prudentiſſimè ſibi conſulunt, qui id genus fraudulentas perſuaſiones non audiunt, nec ſibi vſurpare volunt, quę ſemèl Deo & Eccleſijs dicata ſunt. Sed ad rem. Polus deindè cernens ob ſuperiorum temporum perturbationes collapſam diſciplinam Eccleſiaſticam, Synodum habuit Angliæ Epiſcoporum omnium, cui etiàm permulti alij è clero interfuêre. In ea Synodo poſt multos tractatus conſcripta eſt totius Anglicanæ Eccleſiæ reformatio, quæ illis temporibus maximè congruere viſa fuit, quam tamen non priùs edere voluit Polus, quàm eſſet à Pontifice approbata. Multùm prætereà illi negocij erat cum hæreticis, quorum permulti in regno ſupererant. Et ille quidem ſtudebat lenitèr cum illis agi: ſed quòd plerique pertinacitèr ſuis erroribus inhærerent, locus miſericordiæ non relinquebatur. Quoſdam ſanè in viam reduxit, & in ijs Iohannem Cicum, hominem doctiſſimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm coram regina, multis omnium ordinum adſtantibus, veniam erroris petijſſet, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis. Creſcebat interìm in Anglia Catholica pietas, & tum Londini, tum alibì aliquot monaſteria Poli opera & reginę pietate iam erant reſtituta. Et poterant omnia paulatìm ad priſtinum reuocari ſtatum, niſì interìm obortis bellis, & multis alijs accidentibus incommodis, regina è rebus humanis dolore animi & morbis corporis confecta exceſſiſſet: quam paucis horis ſecutus eſt, vt antè diximus, Polus: qui duplici quartana correptus febre, cùm

Fraus & dolus Hæreticorũ.

Synodus Anglica.

Ioannes Cicus reſipiſcit.

cùm ſe vehementèr eo morbo exhauriri animaduerte-ret, teſtamentum ſcripſit, in quo præter cætera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicam ſummam obſeruantiam ſuam egregiè expreſſit. Ingraueſcente autem in dies morbo, Eccleſiæ ſacramentis ſe, vt pium & catholicum virum decebat, præmuniuit: & licèt admodùm fractis eſſet viribus, tamen quotidiè, vt anteà ſempèr fecerat, Miſſam audire voluit, & cùm ventum eſſet ad eum locum, quo ſolet ſacra hoſtia eleuari, miniſtrorum auxilio è lecto ſurgens, flexis humi genibus, Chriſtum in Euchariſtia admodùm humilitèr & reuerentèr adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipſe vltrò à nemine admonitus, extremæ vnctionis ſacramentum ſibi miniſtrari voluit, ſicque ad vltimum vſque ſpiritum mentis planè compos, tandèm ità lenitèr animam reddidit, vt non tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menſes, eodem anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus, quę bona fide à me ſcripta ſunt, colligat prudens lector, quàm alienus fuerit ſummus ille vir ab omni hæreſeos labe, quam tamen illi adſpergere non veretur infidus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Chriſtianus Danorum rex.

Nota pietatem.

Poli mors.

Eodem anno Moſcouitarum Princeps potentiſſimus in Liuoniæ Torpatenſem ditionem ingentem mittit exercitum, trecentorum millium hominum, qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vaſtant, & per multa milliaria omnia cæde, rapinis, fœdiſſima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ætati, neque ſexui parcitur. Pueri infra annũ decimum necantur, intra decimum & vigeſimum conſtituti, Tartaris feris hominibus venduntur: ſupra viginti annos, trucidantur omnes. Pecus omne, quod in Moſcouiam abduci nõ potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatenſi prouincia præda abigitur. Quadraginta dies hunc in modũ ſæuitum eſt, paucis arcibus & vna Torpatenſi ciuitate vim hoſtilem euadentibus. In Germanos ille Moſcouitanus exercitus præcipuè ſæuiebat: depræhenſos omnes, mares quidẽ brachijs trũcatis, fœminas ſectis vberibus dirè cruciant: plerosq; in fruſta diſcindunt, & mẽbta palpitantia hàc illàc diſpergunt. Multa nobiliũ & populariũ, immò infinita propemodũ turba cũ vxoribus & liberis & rebus omnibus intra Torpatũ

Moſcouitæ populantur Torpatenſes.

Exempla barbaræ crudelitatis.

vrbem ſe recipiunt, etiàm ex ijs qui decem, immò & viginti milliaribus indè diſtarent: ſed cùm nimiā multitudinem vrbs capere non poſſet, ſupra millia decem in oppidi foſſas confugiunt. Erat videre miſeria, alios aſperrimo hyemis frigore, alios inedia, alios poſtremò hoſtili gladio confectos, paſsìm ruere. Nam ſæuiſſimi Moſcouiorum milites, vbì miſeros in foſſis latitantes conſpiciunt, præcipites in eos irruunt: gladijs, lanceis, ſagittis immanitèr conficiunt, eratq; plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hoſtium multitudine abſterriti, non fuère auſi miſeris ferre opem: tandèm multis in eos tormentis exoneratis, hoſtes abſcedunt. Indè porrò in Teutonici Magiſtri ditionem per Leidenſe territorium proficiſcuntur, eademq; illic horrendæ crudelitatis exempla edunt, adeoq; populantur omnia, vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanſerit. Eundem in modum ſe gerūt in regione Neruienſi, quæ & ipſa páret Magiſtro Teutonico. Vbì ſatìs tandèm cædibus, rapinis & incendijs graſſatum eſt, in Ruſſiam immenſis aucti ſpolijs reuertuntur. Nemo illis Liuoniæ procerum auſus eſt ire obuiàm, ità vt impunè illi omnia vaſtarent & diriperent.

Pereunt multi.

Ditio Magiſtri Teutonici vaſtatur.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuendenſi oppido, & poſt multam diſceptationem in eam ſententiam itum eſt, vt ſexaginta aut ſeptuaginta aureorum millibus pax ab hoſte redimatur. Quod etſi turpe videri poterat, poſt tantam acceptam cladem, tamen in præſens non aliud occurrebat conſilium. Interìm verò dum Liuonienſium legati longiſſimis viarum emenſis ſpatijs ad Moſcouiæ Principem contendunt, (abeſt enim vrbs Moſcouia à Torpato centum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimeſtres inducias Ruthenicę Neruiæ incolis vim adferunt, duabus colubrinis in eos diſploſis, & non paucis occiſis. At tamen Moſcouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihil ſe commouent, ſed celerrimo nuncio rem totam ad principem ſuum referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuonienſium legati Moſcouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignari, Principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementèr commotus, induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemque impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis complexi ſint, omnem

Liuones violant inducias.

omnem illos fidem, pudorem, conſtantiam abieciſſe, dictitat. Iubet redire ad ſuos, pecuniam reddere Magiſtro, ſe breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturum. Ad fines Moſcouiticæ & Liuonienſis ditionis, duæ erant vrbes cum ſingulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: ſed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non niſì fluuiolus intererat. Itaque Liuones è ſua Neruia duas, vt dixi, colubrinas in Ruthenorum Neruiam exonerârunt, alijsq; prætereà Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent, confluentibus, aliquot Ruthenorum cædes ediderunt. Ea res animum Moſcouiæ Principis ab omni pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conſcribitur è Moſcouia & Tartaris exercitus, qui primò Neruiam Germanicam occupant vi, arcem deditione capiunt: ciues Neruienſes Moſcouiæ Principi ſacramentum dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruienſe territorium longè lateque ad quindecim Germanica milliaria fœdiſſimè rursùs diripit & vaſtat, multaque in ſui Principis ditionem redigit. Pòſt in Torpatenſem diœceſin aduolāt, Epiſcopi arcem Nienhuſium, octodecim à Torpato vrbe milliaribus diſtantem, obſident & deditione accipiunt, vita viris & fœminis donata: ſed cùm ex arce ad duo milliaria exceſſiſſent, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus ſpoliatos dimittunt. Habebat Magiſter Teutonicus aliquot equitū turmas, ſed cùm audiret Moſcouitam cum vniuerſo agmine aduentare prælij committendi cauſa, deſerto Torpatenſi epiſcopo, ad viginti quinque ferè milliaria aufugit. Porro Rutheni equites ad triginta millia cœpto pergunt itinere, Germanos quoſque obuios trucidant. Totius exercitûs Moſcouitici dux Petrus Siſegaleider, ſtrenuus olìm pirata, cum omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia, & ſclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obſidendum progreditur. Erant hominum ad trecenta millia. Interìm Germanos quoſdam appræhenſos, crudelitèr tractat: viris brachia, fœminis vbera & nares præcídit: ſicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt ſe dedant, imperat: nî faciant, eadem ratione ſe omnes mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe diſceſſerant, paucique qui vrbem defenderent, relicti erant, partìm Catholici, partìm Luterani. Catholici intra Eccleſiæ cathedralis immunitatem, vt vocant,

Duæ Neruiæ.

Neruia Germanica expugnatur.

Nienhuſium capitur.

300000 *bellatorū.*

vocant, ſuas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenſes apud ſe ferebant, qui non Catholicam religionem eiuràſſet. Moſcouitę vbì ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt. Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus: & licèt Catholici vrbem conſtantèr defenſuros ſe reciperent, & Senatum atque ciues Luteranos ad conſtantiam hortarentur, at nihilo minùs paulò pòſt intolerandis conditionibus ſe dedunt Moſcouitis. Modò vita & facultates ipſis ſaluæ maneant, Pontifici & imperio Romano renunciant, & præſtito ſacramento, in magni Moſcouię Ducis imperium concedunt. Præclarè nimirùm, vt qui ex Catholicis facti erant Luterani, ex Luteranis fierent Moſcouitæ, qui ferè Græcorum ritus & religionem ſequuntur. Eàm deditionem indigniſſimè tulére Catholici, qui etiàm vitam cum ſanguine potiùs ſe fuſuros dicerent, quàm vrbem hoſtibus prodant, & ab auita religione diſcedant. Ea re cognita, Dux exercitûs Moſcouitici nunciat obſeſſis, neminem ſe cogere, vt ab iurato imperio Romano in Moſcouij Principis ditionem tranſeat. Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illęſis abire. Itaque cùm Catholici foris hoſtes, intùs ciues aduerſos haberent, ab vrbe excedunt. Erant omnes viri & fœminæ ad quadringentos. Fuit hoc quoquè triſtiſſimum ſpectaculum, dum maritus ab vxore, frater à ſorore, liberi à parentibus diuelluntur. Qui in vrbe remanſerunt, Pontifici & imperio Romano valefaciunt, & Moſcouitico iugo colla ſupponunt. Longum eſſet enarrare, quantam cladem Liuoniæ ampliſſimæ prouinciæ dederit Moſcouiticus exercitus: ſed omnia recto Dei iudicio, quia à priſca religione ad Luteri commenta dilapſi, cum religione paritèr priſtinam virtutem & conſtantiam, atque robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites. Olìm cùm Catholici eſſent, religioni & pietati addicti, decem illorum millia, Moſcouitarum octoginta millia collatis ſignis in fugam vertere potuère. At poſtquàm partìm Luteri, partìm Zuinglij, partìm Anabaptiſticum Euangelion amplexi ſunt, Moſcouitis prædæ ſunt. Et iurè quidem ferunt Moſcouiticum iugum, qui Pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm verò miſerum eſt, non videre homines, dum ſub Euangelij prætextu à Catholica Eccleſia ſe ſeparant, mox in diuerſas & pugnantes ſectas diſtrahi: Indè porrò exi-

Torpatū oppugnatur.

Catholicorū conſtantia.

Virtus priſcorum Teutonicorū militum.

rò exiſtere animorum diſſenſiones, quibus neceſsè ſit tandèm etiàm ampliſſimas Reſpublicas interire, cùm veriſſimè dictum ſit, Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ collabuntur? Sed hæc, Turcico demùm aut Moſcouitico preſſi iugo, intelligemus. *Saluſtius.*

ANNO 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Mariæ reginę locum Angli ſubſtituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia ſuſceperat. Ea, religione vetere ex toto regno exulare iuſſa, Zuinglianiſmum aut Caluiniſmum reſtituit. Sed dum illud regnum religionem mutat, Deus Optimus Maximus inter potentiſſimos planeque Catholicos reges Henricum Galliæ, & Philippum Hiſpaniæ, pacem largitur multis cõditionibus initam, quas nimìs longum eſſet huc adſcribere. Iam vtriuſque regis prouinciæ tot annorum perpetuis bellis defeſſæ erãt, nec ſinè grauiſſima Catholicæ religionis iactura diutiùs protrahi potuiſſent, hæreticis intereà ſuum virus clàm ſpargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum conciliatione, vt eſſet pax firma & ſtabilis, regi Philippo deſpondetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, & ſoror eius Margarita Emanueli Philiberto Allobrogum clariſſimo principi. *Elizabeth ſubſtituitur Mariæ* *Pax inter Galliæ & Hiſpaniæ reges.*

Menſis Februarij die 24 in Principum & Procerum ex tota penè Europa frequentiſſimo Conuentu Auguſtæ exequiæ celebratæ ſunt Caroli V. pientiſſimi & potentiſſimi Imperatoris: idque ſingulari ſtudio & ſolennibus cæremonijs, atque magna animorum commiſeratione. *Exequiæ Caroli V.*

Die 14. Martij obijt Romæ clariſſimus vir D. Iohannes Gropperus, Eccleſiæ Colonienſis in tuenda Catholica religione ſingulare decus & ornamentum, quem Pontifex Paulus IIII. in Cardinalium ordinem ampliſſimum cooptârat. Sepultus eſt in Eccleſia Germanorum ad pedes optimi Pontificis Hadriani VI. *Iohannes Gropperus moritur.*

Eodem menſe Martio quiddam prodigioſum accidit in ea regione Angliæ, quam veteres Cambriam, hodiè Vualliam vocant. Annoſa quædam fraxinus vi tempeſtatis deijcitur, trunco ad ſeptem pedes è terra extante. Is verò cùm media ſuî parte eo ventorum turbine diſſectus eſſet, in eius parte interiori crucis admiranda

Crux in fraxino. effigies conſpicitur humano pede longior, colore nucis auellanæ. Ager, in quo ea arbor fracta eſt, hominis fuit non vulgaris, ſed torquati equitis: & quod maiori quoquè admiratione dignum eſt, ea arboris pars, quam ventorum impetus à trunco auulſam humi ſtatuerat, eandem omninò crucis figurã referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei ſtupendæ miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trunco crux illa perdurauit, non ſinè ſtupore eam adſpectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuum pictoris manu & arte expreſſa, ipſis viſenda deferretur: quod etiàm factum eſt, idque adeò, vt in exteras quoquè regiones multa eius exẽpla peruenerint. Succeſſerat iam in regno Angliæ Mariæ reginæ pijſſimæ Elizabetha, quæ religionem, vt dixi, mutauit, permiſitque Caluiniſtas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolitur *Hæretici hoſtes crucis Chriſti.* ſtatuas & imagines, & nec ipſius Chriſti figuram & effigiem pati poteſt. Voluit autem præpotens Deus illos Antichriſti ſatellites hoc ſtupendo Crucis in arbore exiſtentis prodigio admonere, vt ab impietate ſua maturè animum reuocarent, deſinerentque perſequi Crucem illius, quæ idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes ſit memoria ineffabilis illius charitatis, quæ filium Dei compulit ob noſtra expianda peccata, ad tam immane & ignominioſum vſque ſupplicium ſe deijcere & offerre. Ipſa *Effigies Crucis in baſilica reginæ Angliæ.* quidem regina Elizabetha, licèt admodùm moleſtè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in baſilica aulæ ſuæ Chriſti crucem erectam retinere, nec æquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchantes. Et quid tandèm aliud eſt ità paſsìm deijcere & profligare ſacras illas Chriſti crucifixi imagines, niſì ab hominum memoria penitùs tollere omnem memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti ſumus? Sæuitum porrò eſt immanitèr in Anglia in ſtatuas & imagines, & è templis ità illæ exturbatæ ſunt, àc ſi nihil ab ethnicorum ſimulacris diſtarent. Nec tamen ſatìs fuit impijs hominibus, eas è templis exegiſſe, ſed in campum raptatas pro ſcopo collocârunt, ad quem ſagittas & iacula contorquerent. ſed neque hîc impietas ſiſtere

ſe po-

ſe potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, ſed etiàm Chriſti ipſius imagines in ignem con-iecisse ludus fuit. Alij eò amentiæ & furoris progreſſi ſunt, vt Chriſti à cruce pendentis imaginem, ea potiſſimùm parte, ſagittis è trunculo tereti & cauo magna vi ſpiritûs efflatis, conficiēdam ſibi propoſuerint, qua non abſque ſingulari myſterio è latere ſanguis profluxit & aqua, & in tam nefario & omni ſuppliciorũ genere vindicando flagitio inter ſe cōtenderint, quis primus illud ſacratum latus traijceret, aut telo cor transfigeret: idq; in ipſis Londini ſuburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna eſt interim Chriſte Deus patiētia tua, ſed tarditatē ſupplicij quandoquè grauitate compenſabis: quanquàm hocipſum omne fermè vincit ſuppliciũ, vt iuſto tuo iudicio ſinantur homines in tam horrendę impietatis barathrum ire præcipites. *Nota impietatem.*

Paulò poſt illud in arbore apparentis Crucis inuſitatum prodigium, nempè circiter Pentecoſten, in Cantia, quæ eſt Angliæ pars alia, mulier quædam in ſubucula ſua Crucis vidit expreſſam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine effic̄ta, neque acu vel filo intexta, ſed è Cæleſti quodam influxu nata cernebatur. Fruſtrà hæretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Chriſti crucem abolere conantur. Obitèr hìc hęreticorum fraus quędam commemoranda venit. Profertur ab illis edictum Valentis & Theodoſij de non effingendo ſigno Chriſti. Prima fraus eſt, quòd conſtat Valentem in imperio nunquàm conſociatum fuiſſe Theodoſio; altera fraus eſt, eaque apud hæreticos valdè ſolennis, quòd à Theodoſio quidem edicto cautum eſt, nè quis ſignum Crucis ſculperet aut fingeret, ſed additum eſt, humì. Hanc voculam illi impoſtores omiſerunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Chriſti iniuriam, quòd eius ſignum pedibus calcaretur: itaq; nè deincèps humì exprimeretur, vetandum putauit. Vetuit hoc idem Romæ fieri ante paucos annos Pius 4 Romanus Pōtifex. Ità iſti malæ fidei homines miſerandum in modum incauto lectori imponunt, nec timent illos æternos æſtuantis gehēnæ ignes, quibus in omnem æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur. *Crucis effigies in ſubucula.* *Inſignis fraus Hæreticorũ.*

Viceſimaſecunda Iunij magnificentiſſimo apparatu celebrātur nuptiæ Philippi regis & Elizabethæ filiæ Henrici *Nuptiæ Philippi regis.*

Henrici Galliarum regis. Aderãt Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmondanus cum alijs proceribus & nobilibus. Cumque paulò pòſt etiàm Philiberti & Margaritę ſororis nuptias eſſet celebraturus Henricus rex, & interìm certamina equeſtria fierent publicè, ipſo rege omnium admiratione fortiſſimè ſe gerente, eccè repentè poſtremi diei concurſu, à quo tamen permulti eum retrahere conabantur, inprimìs regina coniunx, haſta in regis pectore frangitur, & eius fragmentum per galeam adactum, in cranium vſque altè defigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, ætate, opibus, gloria florentiſſimus, occumbit. Eius obitus Galliæ regno incommodiſſimè accidit, pleriſque res nouas molientibus, & praua dogmata complectentibus, quod illo ſuperſtite nunquàm auſi fuiſſent. Omninò ſtatuiſſe fertur, ſi ei ſuperuiuere licuiſſet, acerrimè in toto regno ſuo perſequi eos omnes, qui noui Euangelij commenta ſequerentur. Ei in regno ſuffectus eſt Franciſcus filius natù maximus. Eiuſmodi verò exempla admonent homines, vt meminerint nihil eſſe ſub ſole diuturnum: tum quoquè apud præpotentem Deum non eſſe perſonarum acceptionem, ſed cùm ei viſum eſt, tollere eum è medio ſublimes & humiles, diuites & inopes: quarum rerum prudens & ſagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt ſempèr animus ſit ergā Deum pius, & à rerum labentium atque fluxarum ſtudio & amorę liber & abſolutus. Hæc enim magnam præſtant pectoris tranquillitatem.

Mors Hēnrici regis Gallorū.

Paulus 4. decedit.

Die 18. Auguſti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Eſtenſis Ferrarię dux: itemque Iſabela Hungariæ regina, cui rara felicitate contigit, vt & regis eſſet filia, & regis ſoror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoctus nebulo inter populares religionis nomine ſeditiones excitat planè barbaricas, quæ deindè quorundam nobilium adiutæ ſtudijs, eius regni ſtatum mirè perturbârunt.

Beza contra Vueſtphalum.

Caluinus poſt vltimam ſuam Ioachimi Vueſtphali admonitionem, pro ſua maieſtate nihil deincèps contra eum ſcribere conſtituerat. Itaque Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno ſcriptum edit contra Vueſtphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, ſed non martyr Chriſti, aduersùs Stephani doctiſſimi Vuintoni-

enſis

enſis Epiſcopi librum, quo is Capernaitarum (ſic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Eſt hoc Martyris ſcriptum longè peſtilentiſſimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, ſummaque vi audet ſacras literas & antiquos patres & Cõcilia ad ſceleratiſſimum dogma ſuum confirmandum detorquere, cùm certiſſimum ſit, hæc omnia ab illo vel maximè diſſentire. Sed huiuſmodi mendacijs miſeræ plebeculæ illi atrocitèr imponunt. Faciebat hoc homo verſutus, quia videbat tot teſtimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintonienſi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarentur, & non prorsùs à periculo abeſſent Sacramentarij.

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua ſcriptũ publicum ediderunt, itemq; comites Mansfeldenſes aliud ſcriptum, quibus vndecim enumerãtur ſectæ, & vt execrabiles hæreſes cõdemnantur. In ijs ſunt etiàm Melanchthonici, Maioriſtæ, Adiaphoriſtæ, & Sacramentarij. Porrò in Heidelbergenſi academia periculoſum ortum eſt certamen inter Tilmannum Heshuſium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorum funeſta altercatione à Melanchthone quærit, quid ipſe hoc in negocio ſentiat. Melanchthon ſic reſpõdet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxiſſe videatur. Sic iſti miſeri ex erroribus alijs in alios labuntur, ſempèr ſeipſis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratisbonenſis Luteranus, huic Melanchthonis ſcripto egregiè reſpondet.

Luterani ſectas multas damnant.

Contentio Heidelbergenſiũ.

Rex Danorum ſuis & ſociorum principum armis Thietmarſos liberos populos, vel qui libertatẽ ſibi vendicarent, in duram redegit ſeruitutem. Solebat ille populus Archiepiſcopo Bremenſi parére, & Catholicæ religioni eſſe addictus: & eatenùs permanſit inuictus. At vbì Luterizát, & religionem veterem abijcit, inſigni ſeruitute preſſus, dat ſuæ leuitatis pœnas. Atque hi ſunt præclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis ſtudere gnauitèr, & interim ſuos ſectatores vel Turcicę, vel Moſcouiticę, vel alię moleſtiſſimæ ſeruituti addicit. Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Thietmarſi domantur à rege Danorũ.

Pſal. 118.

ANNO

Pius 4. fit Pontifex.

ANNO 1560. die 2. Ianuarij, Romæ Pontifex Maximus renunciatus eſt Iohannes Angelus Medices Mediolanenſis, & Pius 4. dictus, qui ſumma cum laude Pōtificatum adminiſtrauit. Eodem anno obijt in Polonia Iohannes à Lasko vir nobilis, ſed inſignis ſacramentarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthō, Luteriſmi egregius propagator, licèt in Euchariſtię negocio Zuinglianiſmi quàm Luteriſmi eſſet ſtudioſior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Eccleſiæ, vel hoc ſolo nomine, quòd modeſtia quadam vſus, multorum ſibi incautos animos cōciliauit, cùm Luterus planè importunus & vehemens, inuiſum ſe nonnullis hoc ipſo redderet. Fertur autem Melanchthon aliquot Luteri ſcripta limâſſe & caſtigâſſe, quæ alioquì in lucē ſic emiſſa, vt Luterus impotenti quodam animi impetu & inſolentia ea confecerat, plurimùm Luteri dogmatìs detractura fuiſſe putantur. Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramētarijs, quippe à quorū dogmate nō valdè abhorreret. Iohannem Criſpinum ad edenda denuò Oecolāpadij ſcripta hortatus eſt, Bullingero & Caluino de rebus ſuis ſępè ſcripſit familiaritèr: multìs ſtudioſis author fuit, vt Tigurū & Geneuam, ob cognoſcendam liquidò de Euchariſtia ſententiam, ſe conferrent. Et quia illum nō puduit à ſanctiſſimi patris ſui Luteri dogmate Euchariſtico diſſentire, ipſius quoquè diſcipuli & alumni & viuum & mortuum multis conuicijs, vt quidam ſcribit ſacramentarius, lacerârunt. Et quídni illum lacerent ſui diſcipuli, quandò ille totiès lacerauit matrem Eccleſiam Catholicam?

Melanchthō exhalat ſpiritum.

Melanchthon familiaris Zuinglianis.

Hiſtoria Magdeburgenſis

Magdeburgenſes miniſtri grandia aliquot volumina ediderūt Hiſtorię ſuæ Eccleſiaſticæ. Hoc anno quarta Centuria eius præclaræ, immò peſtilētiſſimæ & perniciosiſſimæ, vt grauiſſimi viri teſtantur, hiſtoriæ prodijt. Et vt magìs mireris, Matthias Illyricus cum ſocijs eius Hiſtoriæ authoribus, eam reginæ Angliæ dedicāt, nec dubitant in ea Epiſtola Nuncupatoria Zuinglianos acritèr perſtringere, vt qui philoſophicis rationibus Teſtamentum Domini adeò euacuent, vt corpus & ſanguinem Chriſti, quo ad pręſentiam & Communicationem, iuxta clariſſima, euidentiſſima & potentiſſima verba ipſius Chriſti, prorsùs remoueant, miraq; verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetuſtos Patres ab ipſis ſtare, iſti contrà hoc

His verbis ſeipſos quoquè iugulant.

pror-

prorsùs negant, & ſecum facere Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandèm aſſentiemur?

De hac Magdeburgenſium hiſtoria operæprecium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea conſcribenda verſati ſint, Lectori explicare. Iactitant illi ſe omnia ad ſolius veritatis amuſſim exigere, & hoc proculdubiò perſuadent imperitis: ſed qui alicuius ſunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mendacia, tot in Patres ſanctiſſimos intoleranda conuicia, multaque alia nulla ratione ferenda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis ſtudio fuiſſe, vt nobis veram & Catholicam texerent hiſtoriam, ſed vt veras hiſtorias patrumque ſcripta in multorum perniciem deprauarent & contaminarent. Conſtat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea conſcribenda poſuiſſe, nec vlli peperciſſe labori, vt vndecunquè conquirerēt, quæ poſſent Catholicæ Chriſti Eccleſiæ aliquid adferre detrimēti, illorumque praua dogmata vel in ſpeciem confirmare: ſed vtinàm illorum mala mens tam poſſet ab omnibus perſpici, quàm illi ſedulò mirabili aſtu & vafricie eam ſtudent celare. Erūt hauddubiò in Catholica Eccleſia, qui quandoquè prolixè illis reſpondeant, & impoſturas omnes producant in lucem: nec ità pridèm vir doctiſſimus Alanus Copus Anglus ſex Dialogos edidit, in quibus permultæ illorum calumniæ, fraudes, & mendacia reteguntur: cuius ego veſtigijs inſiſtens, pauca quædam inde contra iſtos infidos hiſtoricos mutuabor, meiſque ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibì copioſiſſimè & elegantiſſimè habentur. Pro meo verò inſtituto breuis ero, ità tamen, vt lector ex ijs, quæ à me annotabuntur, de tota illa in multas Centurias diſtributa Hiſtoria, nullo negocio poſſit ſtatuere. Hoc inprimìs vel maximè deplorandum eſt, in ijs hominibus, qui ſemèl obſtinato animo à Catholicæ Eccleſiæ caſtris ad ſathanæ ſynagogas defecerunt, tantum ineſſe nocendi ſtudium & conatum, vt nihil prorsùs prætermittere videantur, quod poſſit in miſerorum mortalium certam perniciem cedere: qui ſi ſoli perirent, poſſet hominum deplorata malitia id iure meritoq; pati videri: iam verò quandò contenti non ſunt ſibijpſis exitium attuliſſe, ſed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos ſecum in æſtuātis gehennæ æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet

Dialogi Alani Copi.

bet immanitatem & barbariem, vt nullus vnquàm pro dignitate ſatìs id explicare queat. Et eſt ſanè multùm formidandum, niſì Deus iſtorum machinationibus potēti virtute ſua finem imponat, & Eccleſiam ab hac hominum fæce repurget, non quieturos illos, donèc Patrum ſcripta corrumpant, quæcunque illorum opiniones deſtruūt, maximè cùm iam ante multos annos conſtet, Luterum harum turbarum authorem, in ipſis diuinæ ſcripturæ libris tam multa adulteraſſe, certumque ſit, & Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd ſcripturas deprauent. Quid enim nō auſi erunt homines incredibili audacia & petulantia, qui etiàm in Deum ipſum, & in ſanctos cum Deo in cælis regnantes, palàm cōtumelioſi & blaſphemi ſunt? Porrò verò cùm non ignorent Romanos Pontifices Chriſti in terra vicarios, pro ſuæ ſedis primaria authoritate hæreticis ſempèr iuiſſe obuiàm, & eorū elatas ceruices fortitèr compreſſiſſe, mirabilitèr cùm cæteri hæretici omnes, tum iſti Magdeburgenſes centuriones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm, quos pro Chriſto ſuſcepta mors, aut alioquì incōparabilis vitę ſanctimonia & eximia doctrina egregiè commendat. Hinc eſt, quòd non pudet eos in dubium vocare, num Petrus Apoſtolus vnquàm Romæ fuerit, & cùm multorum Patrum citent teſtimonia, quibus perſpicuum ſit Romæ Petrum fuiſſe, idque teſtetur orbis vniuerſi conſenſus, tamen non multùm referre exiſtimant, quid in quamlibet partem credas: ſcilicet veteratoria arte in id intēti, vt ſi Petrum Romæ non fuiſſe hominibus perſuadere poſſint, iam illud quoquè obtineant, Romanos Pontifices non eſſe Petri ſucceſſores, nec alijs epiſcopis præferri eos oportere. Caluinus hac in re, vt in multis alijs, Proteus eſt. In Inſtitutione ſua ſcribit ſe propter conſentiens antiquitatis hac de re teſtimonium non pugnare, quin Petrus fuerit Romæ mortuus: at in Epiſtolam D. Petri ſcribens, Niſì, inquit, maria & terras momento tranſuolauerit Petrus, procùl ab Italia mortuum eſſe conſtat. Belliſſimè ſanè, in re apertiſſima tam pulchrè ſibi conſtant, vt agnoſcas mendacij ſpiritum iſtorum ſibi pectora vendicaſſe. Iam verò quòd & Magdeburgici, & Caluinus, & hæretici omnes Romanum Pontificem cogunt in ordinem, nec Romanam ſedem volunt alijs eſſe antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè

Hæretici Patrum ſcripta corrumpunt.

Hæretici infeſti Pontificibus.

Caluinus Proteus. Lib. 4. Cap. 6.

gìe

giè coarguit, cùm non ſint neſcij, Romanis Pontificibus non modò de omni antiquitate præcipuos ſempèr eſſe delatos honores, ſed ipſum etiàm Carolinum librū, quem falsò illi religioſiſſimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotentèr Catholicæ Eccleſiæ inſultant, diſertis verbis affirmare, Romanam ſedem nullis ſynodicis conſtitutis cæteris eccleſijs eſſe prælatam, ſed ipſius Domini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos eſt ſcriptum illud, cur hæc & multa alia eius ſcripti non recipiunt? Sed improba verſutia ſatìs habuit aliquid inueniſſe, quod ex illo ſcripto nobis obijceret, etiamſi non neſciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis poſſint rectiùs obijci, quā quæ nobis ab illis. Eſt ergò hoc magnoperè in iſtis infauſtis hominibus obſeruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occaſionem intenti ſint, & ſi quid vſpiàm in patrum ſcriptis occurrat, quod pro ipſis facere videatur, id mirum in modum exaggerent, cætera omnia floccipēdant: quòd ſi eiuſmodi aliquid occurrat, quod truncatum ſi ſit, incauto lectori fidem poſſit facere, cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas ſententias citare, quæ tamen ſi integræ proferantur, illorum opiniones deſtruant. Nec infrequens apud illos eſt, dum allegant aliqua ex patribus vel aliundè, ea omittere, quæ ſi abſint, ab illis Patres ſtare videantur: ſi adſint, eos oppugnare certum ſit. Quæ omnia hominum ſunt flagitioſorum, & falſa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium. *Lib. 1. Cap. 6.*

Recitāt Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias conſcripſerunt, nefarium quoddam crimen ſanctiſſimi martyris & Romani Pontificis Cornelij, (ſic enim illis collibitum eſt tātum tractare virum) voluntque Cypriani teſtimonio docere, Cornelium contra Chriſti inſtitutionem populo non niſì aquam in calice porrexiſſe: addunt alias blaſphemias, in Romana ſede myſterium iniquitatis, vt in alijs rebus, ità & in Cœnæ Dominicę deprauatione maturè laborare cœpiſſe. Hęc iam prima fronte illorum hominum in Eccleſiam & Pontifices Romanos inexpiabile odium perſpicuè ſatìs præ ſe ferunt: ſitq; illis iuſto Dei iudicio, vt odio & liuore occæcati, toti orbi conſpuendos & irridendos ſe propinent, nec id tamē animaduertāt. Primò enim intolerabilē iſthęc narratio habet vani *Cent. 3. Ca. 6. & 7.*

tatem,

tatem, quaſi ille inſignis Epiſcopus & martyr, quē tam
Lib. 4. prolixè ipſe Cyprianus commendat, tam vel ſtupidus,
Epiſt. 2. vel impius fuerit, vt contra Chriſti inſtitutionē pro ſan-
guine meram aquam porrigeret. Deindè Epiſtola illa
Lib. 2. Cypriani, quam pro ſe allegant Magdeburgici, non ad
Epiſt. 3. Cornelium ſcripta eſt, ſed ad Cæcilium Africæ Epiſco-
pum, qui illi Carthaginenſi de rebaptizandis hæreticis
Synodo interfuit: & audent impoſtores iſti contra
omnium exemplarium fidem, pro Cæcilio Cornelium
ſubſtituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait
In Epiſtolam ad Galatas. D. Hieronymus, ſcripſit B. Cyprianus librū valdè opti-
mum: quem vtinàm iſti potiùs legiſſent, & ex eius le-
ctione ſeſe corrigere maturâſſent, quàm falsò produce-
rent Cypriani Epiſtolam, nihil ad Cornelium pertinen-
tem. Colligat hinc prudens lector, qua fide iſti homi-
nes in rebus noſtræ religionis verſentur. O calamitatem
temporum horum. Et tamen has hiſtorias multi cupi-
diſſimè arripiunt, eisq; auidiſſimè lectis putant ſe Crœ-
ſi opes inueniſſe. Vtinàm tales vel admoniti, ab horum
fraudibus ſibi cauerent. Et nè putet lector me illos in-
iuria afficere, eodem ipſo ſexto capite tertiæ Centuriæ,
vbì hanc Cœnæ deprauationem Cornelio affingunt,
mirabili & incredibili ſtoliditate & cæcitate animi ſui
prauitatem omnibus produnt, dum illam Epiſtolam,
quam aliâs Cornelio ſcriptam nugantur, non illi, ſed
Cæcilio ſcriptam, contra ſuam ſententiam affirmant.
Ità repentè illi ſuî immemores, de vna eademque re, pu-
gnantia eodē capite loquuntur. Quis tantam fraudem
vnquàm pro dignitate vel deplorare vel deteſtari ſuffici-
at? Volebant illi Cornelium Pontificem & martyrem
odio Romanæ ſedis ſumma ignominia afficere, & ſibi-
ipſis ſempiternæ ignominiæ, dum ſuam ipſi malitiam
produnt, apud omnem poſterititem notam inurunt. Nec
eſt iam quòd miremur iſtos Euangelicos, immò hære-
ticos homines, in noſtrę & aliquot ſuperiorum ętatum
Romanos Pontifices tam petulantèr incurrere, quandò
nec illi tam antiquo & celebri Pontifici & martyri par-
cunt. Omnis verò illa Pontificum iniuria in Chriſtum
redundat, qui talium contumeliarum vindex acerrimus
erit, immò etiàm nunc eſt, quandò iſtorum nugatorum
fraudes & mendacia non ab alijs magìs, quàm ab ipſis
aperiri ſinit. Eadem fide iſti viri egregij non raro vtun-
tur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Ro-
manæ ſedis principatum proferendis ſententijs: & ſi
qui-

quidem par eſſet illorum voluntati facultas, iamprì-dèm ſuis mendaciorũ cuniculis eam ſedẽ penitùs euer-tiſſent. Sed fruſtrà ſudant miſeri. Eſt autem hoc admi-rabile, quòd cùm patres omnes, vbicũquè fert occaſio, virgula cenſoria notatos, nihil velint habere authorita-tis vel ponderis, ſed impudẽtèr & procacitèr reijciant, rursùs tamen ſi quid apud illos ſit, quod ad ipſorũ cau-ſam tuendam aliquid ſubſidij adferre poſſe videatur, id vel miſerè mutilatũ, vel etiàm vi detortum, vel per ca-pillos attractum, cogãt ſuis ſeruire mẽdacijs. Ità cùm B. Cyprianus Eccleſiaſticæ vnitatis & concordiæ ſem-pèr fuerit ſtudioſiſſimus, adeò vt etiàm qui diuerſam ab ipſo de rebaptizandis hæreticis ſequerentur ſenten-tiam, illos à ſua noluerit cõmunione ſeparare, nihilo minùs ex eo iſti præclari centuriones allegant, quibus vnitatem Eccleſiaſticam oppugnent, quæ nulla eſſe po-teſt, niſì cum Romana Eccleſia, quam idem ipſe Cypri-anus principalem, quam radicem, quam matricẽ, quam vnitatis originem appellat, cæteræ per orbem Eccleſiæ conſentiant. Porrò inſignem illam eiuſdem Cypriani ſententiam, qua ait: Eccleſia vna eſt, quæ vna intùs eſſe & forìs non poteſt. Nam ſi apud Nouatianum eſt, apud Cornelium non fuit: Quòd ſi apud Cornelium fuit, qui epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſſit, No-uatianus in Eccleſia non eſt: hanc (inquam) ſentẽtiam, quæ non vnius Cypriani, ſed aliorum quoquè ſanctiſſi-morum Patrũ eſt, confidentèr reijciunt. Sed quarè tan-dèm? Vident hìc legitimæ ſucceſſionis mentionem in-ijci, quam cùm ipſi in ſuis ſynagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderũt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Nõ mittebam prophetas, & illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeant ſuarum Eccleſiarum Apoſtolicas & continuatas ſucceſſiones, ibì videbis aut obmuteſcere, alioquì nimiùm loquaces, aut atrà bile percitos ferri in rabiem. Quam verò iſti vnquàm poſſint proferre ſucceſſionem, cùm neque ſibi-ipſis diù conſtent, nec idem ſempèr doceant, ſed ſubin-dè in alias formas ſua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis ſudatur, vt oſtendant Romanos Ponti-fices Concilij Niceni Canones deprauâſſe, vt ſibi ſupra alios authoritatem vſurparent: & hìc ſinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis inſimulant Innocentium I. Zoſimum, Bonifacium, Cæleſtinum, tam vetuſtos & ſanctos Pontifices, è quibus aiunt Zoſimum, vt falſum

Cyprian. de Rom. Eccleſia.

Lib.1. Epiſt.6.

Legitima Epiſcoporum ſucceſſio.

Hiere.23.

teſtem, poſt tres annos & nouem menſes diuinitùs ex-
Cent. 5. tinctum eſſe. Mirum autem in modū hìc iactitant Syn-
Cap. 10. odum 6. Carthaginenſem, cui Auguſtinus interfuit, quam etiàm ampliſſimam & ornatiſſimam vocant, a- iuntque eius Synodi patres, comperta Romanorū Pontificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Pontifici iuris in Africanas eccleſias conceſſiſſe. Quæ omnia eiuſmodi ſunt, vt indocto lectori nimiū perniciosè imponant, doctos verò admirari cogāt iſtorum hominum improbitatem & deterrimam mētiendi libidinem. Non opùs habebant Romani Pontifices vel Nicenæ Synodi, quòd ad ipſorum primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quæ incidere non poſſet, niſi in hominem longè ſceleratiſſimum, cùm in Euangelio ex-
Iohan. 21. tent Chriſti Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium ſua-
Luc. 22. rum paſcendarum & fratrum ſuorum cōfirmandorum attribuit poteſtatem. Nec Africani patres Romanæ ſedis authoritatem cōtempſerunt, aut illi quicquam detraxerunt: quod ſi vel maximè feciſſent, quod iſti hæretici nunquàm docere poterunt, tamen extat Synodus œcumenica Sardicenſis, cui 300. epiſcopi ſubſcripſêre, quæ plurimum tribuit Romano Pontifici, meritoq́; antefertur illi Synodo Carthaginenſi, quę tamen nihil facit pro hæreticis, ſi propiùs inſpiciatur. Nam etſi nonnihil hæſitabant quidam epiſcopi, num eſſent Niceni Concilij canones, qui ab Apoſtolicæ ſedis legatis proferebantur, at nihilominùs profitebantur, ſe eos tantiſpèr ſeruaturos, donèc integra exemplaria Nicenæ Synodi ab Alexandria, Antiochia & Conſtantinopoli adferrentur. & cùm Legati Pontificis inter cætera dixiſſent, vt hac de re ad Romanum Pontificem quoquè ſcriberent, Aurelius Carthaginis epiſcopus, reliquis omnibus approbantibus, ait in hæc verba: Neceſsè eſt, vt noſtræ paruitatis literis ſancto fratri & conſacerdoti noſtro Bonifacio ſingula, quæ tractamus, pleniſſimè intimemus. Quibus verbis ſatìs indicant ſuam erga Pontificem obſeruantiam. Sed hæc omnia diſſimulant verſuti hæretici, vt imperitum lectorem fallant. Nec ignorant, etiamſi in Nicenis canonibus hodiè non legantur illa, quæ à legatis Pontificis in hac Synodo Carthaginenſi proferebantur, tamen haberi ea in Synodo Sardicenſi, quæ certè authoritatis habet plurimū, cui etiàm magnus ille Oſius interfuit, quem conſtat Nicenæ quoquè Synodo interfuiſſe. Sed appàret (quod maxi-
mopere

mopere dolendum eſt) in iſtis hominibus quædam animi malignitas, in hoc ſolùm intenta, vt errorem ſuum pertinacitèr etiàm per fraudem & mendacia tueatur. Hinc eſt quòd hoc loco aliquid valet apud eos hęc Synodus Carthaginenſis, cùm alioquì etiàm ipſam Nicenam, & Chalcedonenſem, & in vniuerſum Synodos omnes reijciant, vbicunquè illis collibitum eſt. Quid verò Pontifici Romano Africani Epiſcopi tribuerint, cùm multa alia, tum tres illæ epiſtolæ, quæ in Auguſtini Epiſtolis leguntur, putà 90. 92. & 95. ſatìs declarant; in quarum prima, nempè 90. his vtuntur verbis epiſcopi Synodi Carthaginenſis ad Innocentium: Hoc geſtum domine frater ſancte, charitati tuæ intimādum duximus, vt ſtatutis noſtræ mediocritatis etiàm Apoſtolicæ ſedis adhibeatur authoritas. Hæc & id genus alia plurima fraudulentèr celant cēturiones noſtri, contenti fragmentum aliquod hincindè excerpſiſſe, quod prima fronte pro ipſis facere videatur, vt ſic incautum Lectorem decipiāt. Pluribus hoc loco illorum de Pontificibus mendacia confutaremus, ſed eſt ab inſtituto noſtro alienum: hoc vnum addendum eſt, Auguſtinum diſertis verbis affirmare, ad Mauritaniam Cæſareenſem iniuncta à Zoſimo Apoſtolicæ ſedis Epiſcopo eccleſiaſtica neceſſitate ſe eſſe pertractum. Itaque ille tantus Africę epiſcopus reuerentèr agnouit Zoſimi authoritatem, quem tamen iſti Centuriones aiunt vt falſum teſtem poſt tres annos & nouem menſes diuinitùs extinctum: & vt magìs eorum prodatur improbitas, eadem Epiſtola 157. idem aſſerit Auguſtinus Pelagium & Cæleſtium hæreticos à Papa Innocentio & Zoſimo toto Chriſtiano orbe damnatos eſſe: quibus verbis luculentèr confirmat, Pontifices Romanos toti Chriſti Eccleſiæ præſidere. Sed de his ſatìs: atque vtinàm vellent tandèm animaduertere homines, quàm mala fide ab iſtis nouis dogmatiſtis religionis grauiſſima negocia tractentur. Prætereo hoc loco, quàm contumelioſè Centuriones noſtri proſcindant Leonem I. & Gelaſium ſanctiſſimos atque doctiſſimos Pontifices, quamque impudentèr mentiantur, patres quinti ſeculi rara aut nulla edere teſtimonia de Romanorum Pontificum præ alijs authoritate, & Iulium antiquiſſimum & ſanctiſſimum Pontificem ſibijpſi canones de ſuo iure mentitum eſſe: quæ omnia nihil ſanè iſtis celeberrimis Pontificibus derogant,

Hæretici Synodos reijciunt.

Epiſt. 157.

Cent. 5. Cap. 10.

Cent. 4. Cap. 7.

ſed horum centurionum produnt teterrimam in Pontifices liuorem & odium, deploratamque nequitiam & impietatem, quam etſi ad tempus fert magna Dei patientia, tamen quandoquè ſeueriſſimè caſtigabit. Quàm verò fœdum & probroſum eſt, quòd iidem Centuriones ex Socrate & Zozomeno Canonem proferunt, quem modò vnà cùm Muſculo deprauatè translatum, eò pertinere volunt, nè eccleſiæ citra Romani Pontificis conſenſum dedicentur, modò non hac de re, ſed de Pontificum Romanorum prærogatiua, qua epiſcoporũ cauſas ex remotiſſimis prouincijs ad ſuum tribunal reuocabant, agere apertè profitentur, idque in eadem centuria? immò etiàm eodem omninò folio de hoc Canone pugnantia ſcribunt. Porrò eius Canonis hæc ſententia eſt, non oportere abſque ſententia Romani Pontificis Cōcilia celebrari, vt habet vetus Epiphanij Scholaſtici verſio, vel decreta Eccleſijs ſancire, vt quidam recèns vir doctiſſimus tranſtulit. Qui ſanè Canon cùm ſit antiquiſſimus, præclarum Romanorum Pontificũ authoritati reddit teſtimonium, quod Centuriones ferre non poſſunt, & citant tamen, vt ſeipſos turpitèr pudefaciant. Et id genus fœdiſſimi lapſus crebri ſunt apud iſtos & alios noui euangelij præcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quaſi quibuſdam furijs agitati vndecunquè praua ſibi commenta conquirunt, mirabilitèr occæcari videmus, & ruere præcipites in fœdas antilogias & putidiſſimas abſurditates: nec tamen pudet ſui homines perfrictæ frontis, & leuiùs ferunt, quòd ſciãt ab imperitis iſthæc non facilè animaduerti.

Antilogiæ Centurionum.

Et hæc quidem de oppugnatis fruſtrà à Centurionibus iſtis Romanæ ſedis Pontificibus dixiſſe ſufficiat: iam veniamus ad ea, quibus illi ſacerdotum cælibatum euertere conantur. In ijs non poſtremum locum obtinet epiſtola quædam, quam illi volunt eſſe Vldarici Auguſtani Epiſcopi. Hoc quidem obſeruandum eſt, legem de cælibatu ab ijs incunctantèr vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipſi belliſſimi Euangelici fratres, plerique omnes periuri ſacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis omnium diuinarum humanarumque legum repagulis, blandiſſimæ dominæ Veneri ſe totos conſecrant, & alios vt idem hilaritèr factitent, verbis, ſcriptis, exemplis prouocant & extimulant, id verò purum putum

Hæretici vt oppugnent cælibatũ ſacerdotum.

tum eſſe verbum Dei, & hoc credunt, neſcio quo lethargo oppreſſi, mortales. Sed abſit, vt plus tribuamus iſtis cæcis & inſanis apoſtatis, quàm omnium retrò ſeculorum ſanctiſſimis & eruditiſſimis patribus, & iudicio totius orbis Chriſtiani. Porrò videamus, quam iſti nobis pertexant fabulam ex Epiſtola Vldarici ſcilicèt. Vldaricum vocant, quem Vdalricũ dicunt alij, ſanctiſſimum Auguſtæ Vindelicorum quondàm epiſcopum. Huic iſti tenebriones quandam auſi ſunt affingere epiſtolam, vt nullius eos flagitij pudet, ſcriptã ab illo ad Nicolaum I. Romanum Pontificem. Sed impudens commentum, vtriuſque & Vdalrici & Nicolai inſpecta ætate, inſtàr fumi diſſipatur. Nam Nicolaum Pontificem doctiſſimi viri ſcribunt obijſſe diem ſuum anno Chriſti 867. Porrò Vdalricus obijt anno Chriſti 973. Itaque hinc colligat prudens Lector, quales nobis Chimæras pro eccleſiaſticis hiſtorijs obtrudãt Magdeburgici cẽturiones. Quorsùm verò attinebat ab iſtis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum iſtorum portentoſis dogmatibus pugnat? Sed verſutiſſimi homines, omni eius ſanctiſſima vita poſthabita, inuenerunt Epiſtolã, quam illi non ſinè inſigni in tantum virum contumelia attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit paſtor & Doctor Eccleſiæ fideliſſimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatiſtarum Euangelicorum, fuit Vdalricus puer in monaſterio benè inſtituto S. Galli educatus, indè à parentibus traditus eſt Adelberoni Epiſcopo Auguſtano, cui inprimìs ob morum integritatem charus fuit. Factus Epiſcopus Auguſtanus, tempus omne ferè orãdo & legendo tranſmiſit, rigidus caſtigator corporis ſui, ſempèr abſtinuit à carnibus, & plurimùm delectabatur offerendo Miſſæ ſacrificio. Viſitabat crebrò totius diœceſis ſuæ clerum & populum, inquirebatque diligentèr, num populus ſanæ doctrinæ & Eccleſiaſticis præceptis obtemperaret. Profectus Romam, indè ſanctorum reliquias abſportauit, multaque fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tandèm obijt annos natus 84. Quis verò non totus obſtupeſcat, talis viri vel tenuem mentionem fieri à Centurionibus? Sed certè ità illi ad ſua mendacia tuenda intenti ſunt, vt parùm curent etiàm illa pro ſe citare, quæ ipſorum paradoxa penitùs deſtruant. O quàm immanes & horrendi iſtos quandoquè angores corripient, vbì ventum

Epiſtola S. Vdalrico falsò attributa

S. Vdalrici vita.

erit ad extrema. Sed ad Epiſtolam veniamus. In eius parte quadam ſcribitur, Gregorium eius nominis primum Romanum Pontificem, inueniſſe Romæ ſex millia capitum infantilium in piſcina, à parentibus enecatorum ob cælibatum, ad quem eos Gregorius compulerit, cuius eum poſteà vehementèr pœnituerit. O verè prodigioſam iſtorum hominum mentiendi libidinem: Quis, oro, alicuius nominis vel exiſtimationis author, huius cõmenti in ſuis ſcriptis vel tenuem vnquàm mentionẽ iniecit? Non tulit cælibatûs legem primus Gregorius, ſed totus orbis longè ante Gregorium eam agnouit. Subdiaconos quidem in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem, niſì priùs caſtitatẽ promitterent: ſed ea caſtitatis lege etiàm Leonis I. tempore, immò etiàm longè ante Leonem, vt ex Epiphanio lib. 2. tom. 1. hæreſi 59. & Concilij Elibertini Can. 33. doceri poteſt, iam tenebantur ſubdiaconi. Et quid tam ridiculum, tam abſurdum, quàm credere, illis paucis annis, quibus Eccleſiæ præfuit Gregorius, ſubdiaconos Siciliæ vnius tot procreâſſe pueros, eoſque & immani crudelitate priùs iugulare, deindè iugulatos per longa maris & terræ ſpatia ad Romanam piſcinam apportare voluiſſe, quaſi defuerint Siciliæ vel flumina, vel maria, in quæ multò & tutiùs & faciliùs infantes demergerentur? Et mirum ſanè, ſubdiaconos omnes hoc inter ſe tanta concordia potuiſſe reperire conſilium, vt infantes ſuos vniuerſos tam barbara feritate occíderent, tamque ſtulta vecordia Romam vſque deferrent, nec tamen quiſquam eſſet qui tantum ſcelus efferret in publicum. Apparet ſanè quanta in his hominibus, quamque meditata modis omnibus Catholicæ Eccleſiæ nocendi & labem aliquam adſpergendi inſit animorum contentio, qui ad huiuſmodì teterrima figmenta corradenda confugiunt, hoc ipſo ſatìs ſuperque teſtatum efficientes, non ſe habere, quod in Eccleſiæ doctrina, niſì per fraudes, mendacia, calumnias, repræhendant. Et vt nihil pro illis facit tota, quam ſuccinctìm expoſui, Vdalrici ſancti Pontificis vita, ità ſi epiſtolam, quam ſceleratè illi affingunt, recipiendam velint, iam in multis cogentur damnare ſeipſos, & à ſuis dogmatìs diſcedere. Hæc ipſa enim Epiſtola, magna ſeueritate ſacerdotibus & monachis coniugio interdicit, & Romanũ Pontificem vt ſummæ ſedis Epiſcopum, vt omnium Epiſcoporum patrem, vt vniuerſalis Eccleſiæ caput, vt Apoſtoli-

O portentoſum figmentum

Epiſtola cõmẽtitia pugnat cũ hæreticis.

poſtolicum reuerentèr agnoſcit. Verùm hæc iſti ſuauiſſimi dominæ Veneris myſtæ & iuratiſſimi Pontificum hoſtes, non admittent vnquàm, nè ſi miſeris abſque Dalilis ſuis cubandum ſit, vel lemures patiantur infeſtos, aut frigore enecentur. Nam vt ſuis illis liceat frui inceſtis connubijs, hinc tantas illi turbas cient: & cùm non ignorent omnium ætatum ſanctiſſimos Pontifices & patres id genus ſcelerata damnare coniuga, hæc illis cauſa eſt tam atrocitèr in Pontifices & patres debacchandi. Qui ſi aduersùm ſuas impuras & obſcœnas libidines bellum ſuſciperent, & cum Apoſtolo corpora ſua caſtigarent, & in ſeruitutem redigerent, iam & ſibi & alijs longè profectò meliùs conſulerent. Interim verò, vt Apoſtolorum principis verbis vtamur, ſuperba vanitatis loquentes, pelliciũt in deſiderijs carnis luxuriæ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore cõuerſantur, libertatẽ illis ꝓmittẽtes, cũ ipſi ſerui ſint corruptionis.

1. Cor. 9.

2. Pet. 2.

Et in hac quidem parte, vt probent ſacerdotum coniugia eſſe verbo Dei conſentanea, multam ponunt operam Centuriones noſtri, & tamen vbì multùm ſudârunt, non nisì oleum & operam ſe perdidiſſe non ignorant, oppreſſi omnium ſeculorum perpetuo conſenſu, & grauiſſima authoritate. Nam & apud Græcos non licet ſacerdotio initiatis vxores ducere. Quid verò hic tantus conatus ſpirat aliud, quàm pectus Veneri deuotum, & ſpurciſſimis libidinibus miſerabili captiuitate & deterrima ſeruitute addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamen etiamſi rumpantur, non poſſunt. Et hoc loco plurimum apud eos pondus habet vnius Paphnutij exemplum, quem volunt in Concilio Niceno patribus authorem fuiſſe non indicendæ continentiæ ſacerdotum ordini, cùm tamen hæc Paphnutij hiſtoria admodùm dubia & incerta ſit, & à Socrate ferè tota pendeat, qui Nouatianus fuiſſe videtur, à quo Zozomenus eam mutuatus eſt, quem iſti belliſſimi Centuriones, ſi contra ipſos faciat, totius ſuperſtitionis mancipium faciunt.

Quòd ſi verò veteris Eccleſiæ & ſanctorum patrum hac de re conſentientem ſententiam & doctrinam inquiramus, inueniemus tantæ antiquitatis eſſe ſacerdotum continentiam, vt qui eam oppugnare inſtituit, nihil nisì ſuam ſtultitiam & impudentiam prodat. Sed non eſt huius loci adferre omnia, tamen quandò illi, vt paulò ſuperiùs oſtendimus, ex 6. Carthaginenſi

Sacerdotũ continentia perantiqua.

Synodo adferre non dubitârunt,quæ contra Pontificem Romanum facere viderentur,nos breuitèr ex 2. Carthaginenſi Concilio, cuius authoritatem hîc iſti impudentes floccipendunt,annotabimus, quæ continentiam ſacerdotum vel maximè confirment, vt videat etiàm hac in parte lector, quanta ſit horum centurionum improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap. 2. hæc ſunt verba : Epiſcopos, presbyteros & diaconos ità placuit, vt condecet ſacroſanctos antiſtites, & Dei ſacerdotes, necnon & Leuítas, vel qui ſacramentis diuinis inſeruiunt, continentes eſſe in omnibus, quô poſſint ſimplicitèr, quod à Deo poſtulant, impetrare, vt quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſeruauit antiquitas, nos quoquè cuſtodiamus. Hæc illi Patres vno ore omnes decreuerunt, ſed apud Centuriones & totum noui Euangelij buccinatorum gregem non habent pondus, quia libidinum mancipia doctrinam pudicitiæ ferre non poſſunt. Et interìm nõ pudet eos pro ſe citare patres Africanos, quaſi apud illos vlli omninò,nedùm Africani, patres aliquid habeant authoritatis,vbicunquè illorum teterrimis erroribus & ſpurcis libidinibus non conſentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitam multitudinem. Fortaſsìs autem dicturi ſunt, hunc Africanum Canonem accipiendum eſſe de miniſterij temporibus, quibus ſit abſtinendum à fœminis : ſed patres omnes huic interpretationi reclamant, perpetuamque volunt eſſe eorum qui in ſacris ordinibus ſunt,continentiam,propterea quòd, vt ait D. Ambroſius, die noctuque pro plebe ſibi commiſſa eos oportet orare. Quid facient Oriẽtis Eccleſiæ, inquit D. Hierony. contra Vigilantium, quid Aegypti & ſedis Apoſtolicæ ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes : aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt. Verùm noſtri blandiſſimi centuriones cũ Dormitantio (ſic enim eodem loco vocat Vigilantium D. Hieronymus) libidini frena permittunt, & naturalem carnis ardorem (vt ait idem) ſuis hortatibus duplicant, & cùm Chriſtus ſuum Euangelium auſpicetur ab agenda pœnitentia, iſti etiàm homines diuinis miniſterijs addictos vocant ad ſacrificia Veneris, vt nihil ſit quo diſtemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus. Sed eant ſanè, & ſtrenuã ſuæ Veneri apoſtatæ monachi & periuri ſacerdotes nauent operam : veniet illa dies, quandò inceſtas libidines vltrices æſtuantis gehennæ flammæ egregiè concremabunt, & in omnem

Diſt. 84. *Cùm in præterito.*

In 1. *Timot. ca.* 5.

Matth. 4.

omnem æternitatem diriſſimè excarnificabunt.

Habent verò noſtri Centuriones permulta, quibus monaſticæ quoquè vitæ inſtituta infeſtiſſimè exagitant, idque adeò, vt nullam apud eos fidem propemodùm mereri videatur, quicquid in eorum inſtitutorum approbationem adferri poſſit. Et cùm monaſtica vita tot habeat ab omni antiquitate illuſtria teſtimonia, eximia encomia, innumeros eosque omni virtute, doctrina, miraculorum gloria clariſſimos ſectatores, tamen non verentur iſti impudentiſſimi nugatores palàm aſſerere, monachatum verbo Dei aduerſari, eſſe genus vitæ ſuperſtitioſum, & ad totos trecentos annos à Chriſto nato, nullum reperiri monaſticæ vitæ fide dignum teſtem, niſi Epiſtolas decretales Pontificum, & Vincentium, qui in Alexandria Aegypti mentionem monaſterij fecit, vbì fabulam ſeu legendam Eugeniæ recitat: ſic enim iſtis viſum eſt loqui. Cum huiuſmodi hominibus, immò potiùs Chimæris contendere, quid eſt (oro) aliud, quàm bonas horas malè collocare? Et tamen propter ſimplices, quibus miſerandum in modum illudunt, detegendæ ſunt illorum fraudes, idque breuitèr, nè nimiùm ab inſtituto deflexiſſe videamur. Obſeruet autem Lector, ad quantam impietatem iſti deuoluti ſint, qui cùm plurima etiàm ex vetuſtiſſimis ſcriptoribus adferant monaſticæ vitæ teſtimonia & miracula à monachis edita, tamen omnia aut ſcelerate irrident, aut malitioſè eleuant, aut prorsùs tãquàm figmenta reijciunt, cùm alioquì fragmentum quoddam Epiſtolæ cuiuſdam Vldarici, quem illi S. Vdalricum eſſe voluerunt, tam impotentèr nobis obijciant, àc ſi è medio Chriſti Euangelio petitum ſit. Itaque ſi quid vel parùm ipſis fauere, Pontifici & Catholicę Eccleſiæ aduerſari videatur, id etiamſi ab obſcuro & ignoto homine editum ſit, tamen vrgent, obijciunt, exaggerant mirum in modum. Si verò ipſorum impijs commentis perpetuus reclamet omnium ſeculorum conſenſus, totusque orbis terrarum, prorsùs nihili pendũt, & incredibili temeritate reijciunt, aut ſaltem aliò impudentèr detorquent. Habemus monaſticæ vitæ inſignes teſtes & encomiaſtas, Dionyſium Areopagitam, Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & innumeros alios: ſed quæ ab iſtis de monachis ſcripta ſunt, aut negant eſſe illorum, aut fabuloſa videri volunt, aut egregiè proſcindunt & lacerant,

Hæretici oppugnãt vitã monaſticam.

Cent. 2. cap. 7.

Nota vafriciem & impoſturã

rant, & euidentiſſima Diuinæ Maieſtatis miracula eximiasque monachorum virtutes, dæmonum prçſtigias & mandatorum Dei tranſgreſſiones vocant. Quid igitur iſtis cæcis & perditis ſycophantis ad ſummam impietatem reliqui eſſe poteſt? Quid facerent iſti, ſi res & geſta monachorum non niſi ab obſcuris & incertis authoribus prodita haberemus, cùm à grauiſſimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis patribus conſcripta, vſqueadeò exibilent & proſcindant? Sed hac ſua impudentia id tamen quandoquè conſequentur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatę nequitiæ fuiſſe.

Centuriatores dati in reprobum ſenſum

Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam ſileam) ſcripta, & eas ipſas, de quibus agimus, Centurias legunt, perſpicuè animaduertunt eos datos in reprobum ſenſum, & plenos malo dæmone, ea ſcribere, quæ nullæ piæ aures ferre ſuſtineant. Eius generis ſunt, quòd hiſtorias ſanctorum monachorum à grauiſſimis patribus ſcriptas, tanquàm fictitias & nugaces ac ſuperſtitioſas exibilant: quòd D. Gregorium incomparabilis ſanctitatis Rom. Pontificem, in Dialogis ſuis totum aiunt ad monachorum præſtigias celebrandas effundi, cuius ea, quæ de D. Benedicto ſanctiſſimo viro ſumma fide & integritate conſcripſit, quòd plena ſuperſtitionis eſſe dicant, ne relatu quidem digna iudicant: interim tamen inter alia miracula, quæ (vt ipſi blaterãt) ſuperſtitionem & idololatriam redolent, illud in ſuis illis mendaciorum & blaſphemiarum Centurijs recenſent, ex eodem beatiſſ. Pontifice Gregorio, vt iubẽte Benedicto vas vitreũ continens pauxillum olei, foràs proiectum in ſaxa, non ſit confractũ. Multa prætereà alia diuinæ potentiæ miracula, tũ ex Gregorio Põtifice Romano, tum Gregorio Turonenſi & alijs, quæ pij omnes non ſinè admiratione & veneratione legunt, cõmemorant, eaq; ſpeciali titulo his verbis compræhendunt:

Cent. 6. cap. 13.

De miraculis ſuperſtitionẽ & idololatriã redolentibus. Non eſt iã certè, quòd horũ temporũ monachi doleant ſe ab iſtis noui Euãgelij prodigioſis præconibus parùm cõmodè accipi, cùm ſic tractent priſcos illos lõgè ſanctiſſ. monachos: immò verò intelligant hinc, niſi monaſtica vita malis dæmonibus vel maximè inuiſa, Deo verò inprimìs grata foret, nunq̃ ſatanã per hos ſuos adminiſtros tam atrocitèr eam inſectaturũ fuiſſe. Sic iſti egregij Centuriones verbis D. Hieronymi recitant Hilario.

Cent. 4. cap. 10.

larionem, ſummæ perfectionis monachum, à ſexageſimoquarto anno vſque ad octogeſimum pane abſtinuiſſe, incredibili feruore mentis, vt eo tempore quaſi nouus accederet ad ſeruitutem (Hic addunt miſeri iſti, ſuperſtitioſam) Domini, quo cæteri ſolent remiſſiùs viuere. Cogitur ergò etiàm Hilarion eſſe ſuperſtitioſus, quem talem ac tantum virum fuiſſe ſcribit Hieronymus, vt ſi eius conuerſatio vitaque ab ipſo quoquè Homero conſcribenda foret, vel inuideret materiæ, vel ſuccumberet. Sed non fruſtrà in Hilarionem tam petulantèr incurrunt monſtroſi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euangelicorum apoſtatarum ſpurciſſimis libidinibus longiſſimè diſtare: & poterant illi ſanè, ſi non totos ſe Veneri deuouiſſent, diſcere ab illo, quemadmodùm petulantia carnis edomanda ſit. Cùm enim pubeſcenti iam corpori illius, vt de eo ſcribit D. Hieronymus, ſolita voluptatum incendia diabolus ſuggereret, ille iratus ſibi, & pectus pugnis verberans, Ego, inquit, aſelle faciam vt non calcitres: nec te hordeo alam, ſed paleis. Fame te conficiam & ſiti, graui onerabo pondere, vt cibum potiùs quàm laſciuiam cogites. Simul etiàm frequentèr orabat & pſallebat. Verùm hæc noſtri Centuriones vſqueadeò non ferunt, vt mox impiam ſuperſtitionem ſint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipſo Apoſtolo coguntur audire, quòd caſtigârit *1. Cor. 9.* corpus ſuum, & in ſeruitutem redegerit. Et eum igitur, ſi auſi ſunt, ſuperſtitioſum vocent. Eſt autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs, vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs: atque hæc non dæmoniorum, ſed Chriſti & Apoſtolorum eius doctrina eſt, cum qua nihil habent commercij noui iſti Epicuri de grege porci, quorum omnis philoſophia definit in tartareos deæ Veneris amplexus & oſcula, cui illi quotidiè gnauitèr ſacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatriæ teterrimum ſcelus conferri queat, quàm in ſanctos illos priſcorum temporum monachos, qui vni Deo viuo & vero ſe totos conſecrârunt. Sed ad *Nota impietatem.* narrationem redeamus. Audent iſti Centuriones Benedictum, Patroclum, & alios pleroſque multa ſanctitate conſpicuos monachos, incunctantèr pronunciare Antichriſti notis inſignes fuiſſe, *Cent. 6. cap. 10.* Brigidam virginem toto orbe, apud Scotos inprimìs, celebrem appellare magam, Martinum Turonenſem Epiſcopum *Cent. 5. cap. 10.* longè ſanctiſſimum, dicere necromanticum, quem etiàm

etiàm fatentur vitam monaſticam, quam ſuperſtitioſam illis vocare libitum eſt, ante epiſcopatum coluiſſe. Et in his tam confidentèr & ſceleratè pronunciandis nulla retrahuntur religione, nec verentur nè præpotens Deus tam nefarias ſanctorum ſuorum iniurias & blaſphemias è veſtigio, vt ſæpè aliâs fecit, vlciſcatur. Sed hîc meminiſſe oportet eius ſententiæ, quam in

Eccles 8. ſcriptis diuinis legimus: Etenim quia non profertur citò contra malos ſententia, abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam ſuſtentatur, ego cognoui, quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius. Iſtorum enim hominum effrenata impietas & horrenda occæcatio hominibus pijs religioſam quandam inijcit ſolicitudinem, vt diuino timori accuratiùs & ſtudioſiùs inhęreāt, nè quandoquè & ipſi excidant è gratia, & in eiuſmodi reuerà expaueſcendam prolabantur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur tenebriones iſti ſanctiſſimorum monachorum Hilarionis & multorum aliorum admirabilem abſtinentiam, & ſummam cibi potuſque parſimoniam, vitæque auſteritatem: nec vident cæci,

Matt. 11. vel potiùs perfidiosè diſſimulant, Iohannem Baptiſtam

Luc. 7. ab ipſo Chriſto eximijs ornari præconijs, quem diuinæ

Matt. 3. literæ teſtantur vixiſſe locuſtis & melle ſylueſtri, vſumque veſte è pilis camelorum confecta. Aiunt monaſticum viuendi genus aduerſari verbo Dei, cùm præcipua eius vitæ inſtituta, ab ipſo Chriſto & eius Euangelio petita ſint. Vouent monachi obedientiam, caſtitatem, paupertatem. Earum verò virtutum clariſſima exempla in ipſo Chriſto relucent, cuius tota vita ſumma fuit erga patrem cęleſtem obedientia: nihil caſtius, nihil pau-

Matt. 8. perius orbis habuit, cùm ipſe de ſe locuples teſtis ſit, fi-

Luc. 9. lium hominis non habere vbì caput ſuū reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credentium vita, quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes ſub Apoſtolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & plerique à nuptijs prorsùs abſti-

Act. 2. nerent? Omnes qui credebant, ait S. Lucas, erant paritèr, & habebant omnia communia, & erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Talis quoquè fuit priſcorum monachorum vita, hodieque tales eſſe conantur omnes boni monachi. Cùm ſit aūt doctrina Chriſti

& Apo-

& Apoſtolorum prorsùs aduerſa prauis animi cupiditatibus & fœdis carnis voluptatibus, permulti horum temporum pſeudomonachi pertæſi eius doctrinæ, cucullum excuſſerunt, & ad vomitum reuerſi, contra fidem Deo datam, inceſtis ſe polluerunt nuptijs, & omni calcata obedientia, etiàm res alienas, qui proprias priùs deſeruërant, vſurpârunt, ducuntque ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamen prodigioſa quadam impudentia iactitant ſe puram adferre doctrinam & ſyncerum Chriſti Euangelion, cùm indè longiſſimè abſint. Nam velint nolint, fateri cogentur illos ſanctiſſimos priſcorum temporum monachos, totos ſe compoſuiſſe ad Chriſti & Apoſtolicæ doctrinæ imitationem, hodieque in multis benè inſtitutis monaſterijs idem ſtudium ſpectari: quam vitam cùm ipſi deſeruërint, nihil aliud quàm viles & deteſtabiles apoſtatæ cenſendi ſunt, prorsusque à Chriſti & Apoſtolorum doctrina alieni. Obijciũt nobis ſtupendi Centuriones, monachos fruſtrà colere Chriſtum mandatis hominum: nos verò dicimus, vt iam antè quoquè diximus, præcipua monachorum ſtudia, putà, obedientiæ, paupertatis & caſtitatis, ipſum Chriſtum habere authorem. Et interìm tamen ex ijs, quæ ad obedientiam pertinent, multa ſunt ab hominibus mandata: ſed cùm non ſolùm nihil officiant pietati, ſed plurimùm etiàm eam promoueant, rectè à monachis obſeruantur. Atque hîc cæcos iſtos & ſtupidos magiſtros ſtultitiæ ſuæ admonere atque etiàm arguere & conuincere poterat exemplum Rechabitarum, qui quòd ex præſcripto patris ſui Ionadab vinum non biberent, non ſolùm non repræhenſi, ſed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati ſunt: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Pro eo quòd obedîſtis præcepto Ionadab patris veſtri, & cuſtodîſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa quæ præcepit vobis: propterea hęc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus. Hæc, niſì fallor, negare non poterunt Centuriones noſtri, animales, ſpiritum non habentes, non aliud eſſe quàm purum putum verbum Dei. Deſinãt igitur carpere obedientiam monaſticam, & ſui gregis apoſtatas monachos & impuros ſacerdotes hortentur ad reſipiſcentiam, vtque ſe vltrò reſtituant ſuauiſſimo ſanctæ obedientiæ iugo, nullam alioquì vnquam partem cum Chri-

Exemplũ Rechabitarum.

Hier. 35.

Philip. 2.

Chriſto habituri, qui factus eſt obediens Deo patri vſq; ad mortem crucis. Non eſt inſtituti mei, omnia huc adferre, quæ pro monaſtica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâſſe ſat habeo. Extat ſcriptum Philonis de vita cōtemplatiua, in quo multa habet, quę non parùm momenti ad monachatûs defenſionem adferent, ſed ſtudendum eſt breuitati. Et ille author vixit Apoſtolorum temporibus. Sanè haud obſcurè indicat Chriſtianos illos, de quibus agit, habuiſſe monaſteria, in quibus ab alijs ſeiūcti, ſanctæ vitæ myſterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis nuncio remiſſo, extra muros in ſemotis locis habitâſſe, & miram ſectatos eſſe cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâſſe. Sed hoc grauiſſimum Philonis teſtimonium noſtri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Chriſto nato nullum fide dignum Monachatûs teſtem extitiſſe, maligno & fraudulento ſilentio ferè totum inuoluerunt. Quæ verò Philo hîc ſcribit, ea Euſebius Cęſareenſis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen ſimili verſutia iſti Centuriones diſſimulant. atque hac illi fide in rebus Eccleſiaſticis explicandis verſantur. Non eſt verò dubitandum, quin illorum præclarum Euangelium, quod non niſì mendacijs, fraudibus & impoſturis nititur, vbì præpotenti Deo viſum erit, perindè vt ſuperiorum ætatum hæreſes omnes, quandoquè ſit ruiturum. Porrò monaſticæ vitæ ſtudium & hactenùs ſemper fuit in Eccleſia, & deincèps quoquè, Deo fauente, ſempèr permanebit. Apoſtatas autem & deſertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tempore vultûs ſui, & in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Atque vt magìs tabeſcat iſtorum in monachos odium, libet D. Hieronymi ex epiſtola quadam ad Marcellam verba huc adſcribere: Certè flos quidam, inquit ille, & pretioſiſſimus lapis inter Eccleſiaſtica ornamenta, monachorum & virginum chorus eſt. Et id genus permulta alia poſſent ex alijs omni genere doctrinæ & ſanctitatis celeberrimis patribus adduci, ſed non eſt huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monaſticam vitam oppugnant, ſui produnt pectoris putentiſſimam ſentinam, ſeq; ab omni Chriſtiana pietate & Chriſti atque Apoſtolorum eius moribus & doctrina prorsùs abhorrere demonſtrant. Quòd autem

Philo de vita contēplatrice

Pſal. 20.

Hieronymi de monachis ſententia.

tam

tam immanitèr & ſceleratè proſcindunt multos incomparabili ſanctimonia illuſtres patres & monaſticæ vitæ cultores, & eorum ſanctiſſimam vitam, & inſignia miracula ad ſuperſtitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiuſmodi eſt, vt vel ex eo ſolo ſatìs ſuperque poſſit intelligi, totos illos eſſe occupatos à malo dæmone, atque ab omni ſpe ſalutis prorsùs excidiſſe, quòd illos etiàm malitiosè calumnientur & lacerent, quos conſtat iam beatam cum Chriſto in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in iſtis hominibus appáret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni ſpurcitiei & impietati deditiſſimum, à Chriſto verò & eius ſpiritu atque omni iuſtitia & ſanctitate longè alieniſſimum, Cimmerijsque oppreſſum tenebris, & in id vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos ſecum in damnationem trahat. Habent verò noſtri Centuriones etiàm cum Diuorum inuocatione in illis ſuis præclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm non poſſint negare, multa eius inuocationis luculenta teſtimonia extare in vetuſtiſſimorum Eccleſiæ Doctorum lucubrationibus, eò validiſſimi & inuicti athletæ confugiunt, vt quæ illorum ſcripta huius mentionem faciunt, ea aut negent eorum eſſe vera & genuina, aut ab alijs blaterant eſſe corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipſum Euangelium & omnis ſcriptura diuina iſtis erit adulterina & ſuppoſititia, vbì diſcrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hanc Sanctorum inuocationem minimè putant eſſe ferendam, ſummam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum ſpiritus, tam eſſe omnipotenti Deo familiaritèr & inſeparabilitèr coniunctos, vt nec illi quicquam velle poſſint alitèr quàm velit Deus, nec quicquam illis vnquàm aut velit aut poſſit negare Deus, cum quo iam vnus ſpiritus ſunt, & cum quo iam prorsùs vnum illis & nolle & velle eſt. Quod ſi intelligerent rudes & craſſi iſti Centuriones, deſinerent carpere ſanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipſum Deum, cui ſunt cōiunctiſſimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterũ iam olìm damnatorũ hæreticorum lacunis hauſerunt: nec pudet eos toti obſtrepere Eccleſiæ cum paucis tèr execrãdis hæreticis, Euſtachio in Gan-

Hæretici oppugnãt Sanctorũ inuocationem.

in Gangrenſi Synodo antiquiſſima damnato, & Vigilantio, quem pro dignitate egregiè perſtringit præclarum illud Eccleſiæ lumen Hieronymus, cui tamen iſti impudentes Centuriones Vigilantiū non dubitant opponere. Atq; multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulentèr ſimulant ſe ſuam poſſe tueri ſententiam: ſed ijpſi vel ſoli abundè ſufficiūt ad eorum confutandam ſtultitiam, tametſi multos alios veteres patres vſitatiſſima illa diſſimulandi arte prætereūt. Quid verò bonæ frugis adferre poteſt iſthæc fraus & dolus malus, dum grauiſſimi patres aut citantur quidem, ſed vel mala fide, vel quæ in eorum ſcriptis apertè docent ſanctos inuocandos, ea dicuntur adulterina & ſuppoſititia, aut etiàm permulti patres ſilentio inuoluuntur, nè ſi eorum prolata ſint teſtimonia omni exceptione maiora, Centuriones noſtri tanto pondere oppreſſi, toti orbi ſe irridendos propinent? Tam enim vetus & conſtans eſt in Eccleſia Dei de ſanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non niſì inſignem ſuam prodant amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem eſt non poſtremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Auguſtanæ Confeſſionis impudenti vanitate iactitat, apud veteres ſcriptores, ante Gregorium primum Romanum Pontificem, ſummum eſſe de hac inuocatione ſilentium. Non eſt huius operis citare patrum ſententias: fecerunt id permulti noſtra ætate doctiſſimi viri.

Cent. 4. Cap. 6. & 8.

Melanchthonis vanitas & impudentia.

Pugnant autem Centuriones noſtri etiàm cum reliquijs ſanctorū & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni ſunt. Et hìc quidem pectus ſuum egregiè, vt ſæpiſſimè aliâs produnt, dum Vigilantium hæreticum haud obſcurè inter pios doctores numerare videntur, eumque de martyrum ſuperſtitioſo, vt ipſi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè ſcripſiſſe dicunt, porrò D. Hieronymum eius ſcripta parùm firmis rationibus conuellere, magisque conuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus ſuperare. Addunt verò etiàm Auguſtinum oſtendiſſe in Africa ſuo tempore ſuperſtitioſum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris concurſum, dementatis populis quibuſdam illuſionibus, quę pro miraculis habitæ ſunt. Nec his contenti, illud quoquè adijciunt, apud Theodoretum illud eſſe memorabile, has mar-

Reliquiæ ſanctorū proſcinduntur ab hæreticis.

Cent. 4. Cap. 8.

Cent. 5. Cap. 6.

Cent. 5. Cap. 25.

martyrum reliquias ethnicos nihili feciſſe, exiſtimantes ſe inquinari, ſi ad eorum ſepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidèm ait eſſe extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hęc ſufficere ad iſtorum oſtendendam inſaniam, quandoquidem & Vigilantius hæreticus laudem, & D. Hieronymus repræhenſionem apud illos habet, & quæ D. Auguſtinus vt inſignia Dei miracula recitat, ea iſti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones, volunt illuſiones fuiſſe. Tum poſtremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponunt, quaſi iam ab ethnicis dæmonum cultoribus, quid nobis agendum ſit, diſcere debeamus. Sed ipſi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelligant, eos dum martyrum reliquias contemnunt, ad ethnicorum eſſe deuolutos impietatem. Auguſtinus ſanè apertiſſimè teſtatur, facta ſuis temporibus multa miracula, Deo faciente per quos vellet, & quemadmodùm vellet: eaque ità recenſer, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem noſtram. Libet huc ex eodem Auguſtini loco breue adſcribere miraculũ, vt iſtis ſtomachus moueatur. Sanctimonialis quædam, inquit, cùm ęgritudine laboraret, ac deſperaretur, ad memoriã Stephani martyris tunica eius allata eſt, quę antequàm reuocaretur, illa defuncta eſt. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto ſpiritu, ſalua facta eſt. Sed vtcunquè inſaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilantium deteſtabiles hæreticos, teſte Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipſos Centuriones ridet martyrum reliquias, ſunt tamen miracula hæc, quæ ab Auguſtino prolixè commemorantur, illius ipſius facta virtute, qui olìm ad vmbram prætereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non eſt autem magnoperè mirandum, quòd belliſſimi euangelici noſtri Centuriones cum ſuis ſymmyſtis buccinatoribus ità debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & ſanctorum reliquias edita, cùm ſe cernant hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò deſtitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem reſtituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Eccleſiæ & eius clariſſimis membris ſanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blaſphemia opera Dei non verentur atrociſſimè ca-

De ciuit. Dei lib. 22. cap. 8.

Ibidèm.

Miraculũ ex S. Auguſtino.

Act. 5.

Hæretici cur lacerent Sanctorum miracula.

lumniari, & dæmonum illuſionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati & perditi, qui non contenti vexâſſe Eccleſiam etiamnùm in terris militantem, etiàm in illam iam cum Chriſto in cælis feliciſſimè triumphantem, ſuos ſtylos & blaſphemas linguas acuunt, habituri quãdoquè ampliſſimã mercedẽ tam nefariæ peruerſitatis. Quàm enim eſt illa eorũ intolerãda impudentia, quòd ſcribere non verentur, totis quingentis à Chriſto annis nullum verum miraculum à ſancto aliquo poſt mortem editum reperire ſe potuiſſe, cùm tam multa vnus recitet Auguſtinus, quæ ſe certò ſciuiſſe, quibuſdam etiàm præſentem interfuiſſe affirmat? vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes iſti videntur velle inſimulare mendacij, quaſi eadem vanitate fuerit Auguſtinus & alij ſancti Patres, qua ſunt iſti egregij Centuriones, quos non pudet fortitèr & inſignitèr mentiri. D. Ambroſius Epiſtola 85. præclariſſima ad ſanctorum Geruaſij & Protaſij reliquias declarata miracula recitans, ſuper quas etiàm multa indumenta iactata ait, vt tactu ipſo medicabilia repoſcerentur, ità ſubiungit: Gratias tibi Domine Ieſu, quòd tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, hoc potiſſimùm tempore, quo Eccleſia tua, præſidia maiora deſiderat. Non adſcribit ille, vt noſtri ſtupidi Centuriones, ſanctorum miracula dæmonum illuſionibus, ſed pro ijs Chriſto gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare poteſt, quod Sermone 19. de Arrianis dicit idem Ambroſius: Non alitèr, inquit, eorum operibus inuiderent, niſì fidem in his fuiſſe, quam iſti non habent, iudicarent, & fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare non poſſunt. Multa hìc ſtudiosè prætereo Centurionum noſtrorum commenta & fraudes, quòd nimìs longum ſit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hæreticorum.

Multùm etiàm miſeros iſtos torquet reliquiarum ſanctorum translatio, quam more ſuo audactèr vocant ſuperſtitioſam, & interìm ipſi non ignorant, rem eſſe in Eccleſiæ vſu & praxi antiquiſſimam, nec tamen verentur cæci & miſeri dicere, eam partìm ex ethnica ſuperſtitione primùm cœpiſſe, & mirum in modum mendacibus prodigijs & ſignis confirmatam, magìs magiſque creuiſſe. Eſt hæc illis impietas cum impijs Porphyrio & Eunomio communis, vt miracula & ſigna

Translatio reliquiarum.

Cent. 4. cap. 6.

gna diuinitùs exhibita, præſtigias dæmonū eſſe calumnientur. Legimus in D. Hieronymi ſcripto cōtra Vigilantium, ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei ab Cōſtantino Imperatore translatas eſſe Cōſtantinopolim, & apud eaſdē dæmones rugijſſe: ab Archadio quoq; Auguſto Samuelis oſſa de Iudæa translata in Thraciā, & Epiſcopos eius cineres in ſerico & vaſe aureo portâſſe. Habemus in his multisq; alijs celeberrimis exēplis Catholicæ Eccleſiæ morē antiquiſſimū, qui apud nos lōgè plùs valere debet, q̄ innumeræ Centurionū & ſimiliū tenebrionū calūniæ & blaſphemię. Eant illi in tenebras cū ſuis portētoſis calūnijs, nos in Eccleſia Catholica Chriſtū ducē & authorē ſequimur, cuius ſpiritu ſcimus eccleſiā regi, nec poſſe errare vnq̄. Hoc verò tamen obſeruatu dignū eſt, multa ab iſtis Cēturionibus diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriā ſanctorū totius ferè Europæ, vel ſilētio vel mendacio ſupprimi & aboleri. Eſt in Sicilia templū Philippi, qui fuit Petri Apoſt. diſcipulus, & ab illo miſſus in Siciliā, ad quod quotannìs eo die, qui illi ſacer eſt, multi à dęmonibus liberātur. Et expediret profectò, noſtros quoq; eò adduci Cēturiones, ſi fortè abiecta p̄fidia liberari poſſent à malis dæmonibus, qui eos ad hæc & id genus alia cōſcribēda impellūt. Anno ſalutis 1541. ducētæ penè fœminæ ad hoc templū expulſis tetris ſpiritibus curatæ ſunt. Huius Philippi Centuriones iſti nec mentionē quidem facere voluērūt. In eadē Sicilia aliud templū eſt S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuiſunt rabidi canis morſu infeſtati, curantur. In Hiſpanijs celebris eſt memoria Iacobi Complutenſis Franciſcani. Huius meritis & interceſſione, vt ait Michaël Medina doctiſſ. theologus, varij ac deſperatiſſimi morbi frequentèr pelluntur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hiſpaniarum regis Philippi vnicus idemque chariſſimus filius, teſte eodem Medina, poſt omniū medicorum deſperationem, poſt totius regni mœrorem, poſt regiæ domûs luctus, ex capitis confractione penè à morte receptus ſit. Sed hæc noſtri Centuriones, aut non vident, aut præſtigias dæmonum eſſe ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilem audaciam & immanem pectorum cæcitatem nemo vnquàm ſatìs & admirati & abominari poterit. Nam etiàm inſignia illa miracula, quæ Euſebius teſtatur, edita eſſe ad illam herbam, quæ ad imaginem Chriſti, apud Panea-

Miracula apud reliquias ſanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. cap. 8.

Lib. 7. ca. 18. vel iuxta Ruffinum, 14.

dem à muliere, quam Chriſtus ſanguinis fluxu liberâ-
rat, ſtatuta fuit, vſqueadeò obſcurare non verentur, vt &
Cent.4. herbam illam ſuperſtitioſam vocent, & imaginem hor-
cap.13. rendo fulmine diſruptam ſceleratiſſimè mentiantur,
cùm eam quidem imaginem Iulianus apoſtata iuſſerit
deijci, & ſuum in eius locũ ſimulacrum ſubſtitui, quod
mox ignis cęlitùs immiſſus ità diſiecit, vt collum atque
pectus à reliquo corpore auulſerit: porrò Chriſti ima-
go, quam ille ſceleſtus ſuo loco mouerat, à Chriſtianis
in templum translata eſt, vt iſtos impudentiſſimos nu-
gatores tam turpis mendacij meritò æternùm pudere
debeat: quemadmodùm & immanis blaſphemiæ,
quòd Chriſti beneficia per illam herbam, curãdis mor-
bis omnibus efficaciſſimam exhibita, ad ſuperſtitio-
nem trahere non dubitant: quanquàm nè inſigne hoc
de Chriſti fulminata imagine mendacium ipſi confin-
xiſſe videantur, nouo mendacio eius rei teſtem citant
Zozomenum, cuius alioquì vilis apud illos authoritas
eſt; qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos,
ô fidiſſimos hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Eat iam
Lector, & in ſcribendis hiſtorijs eos bona fide verſari
ſibi perſuadeat, quos neque piget, neq; pudet tam pro-
fligatæ vanitatis. Tales ſunt noſtrorum temporum hi-
ſtorici Euangelici.

Si hoc loco adferre velim, quæ illi de imaginibus
non venerandis eadem fide & integritate ſcribunt in
ſuis malè conſutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et
hîc tamen illorum atroces morſus & vipereas linguas
Cent.4. pati cogitur etiàm illa Magni Conſtantini ſanctiſſima
cap.13. mater Helena, quam pro ſua teterrima conuiciandi li-
bidine mulierem ſuperſtitioſam vocant, nec volunt ab
ea Domini Crucem eſſe inuentam, cùm id teſtentur
tam multi peruetuſti patres: immò verò ipſi ijdẽ Cen-
turiones parùm attenti ad illud, quod vulgò dici ſo-
Cent.4. let, mendacem eſſe memorem oportere, in eadem Cen-
cap. 6. turia, vbì iſthuc non admittunt, itidèm affirmant his
verbis: Helena mulier ſuperſtitioſa illuc profecta ad-
orandi cauſa, reperta Domini cruce, duo templa ædifi-
cari curauit. Hoc verò in illis rarum non eſt, vt parùm
ſibi conſtent, quod mendacibus euenire neceſsè eſt. Sic
in eadem centuria & negant apud Euſebium extare
mentionem inuentæ crucis, præterquàm in Chronico,
cui tamen id volunt à poſterioribus inſertum, & aiunt
id apud illum haberi lib.3. de vita Conſtantini. Eodem
modo

modo alibì ſanctiſſimam Longobardorum reginam Theodelindam, ſtolidam & ſuperſtitioſam, alibì in eadem Centuria mulierem pietate & eruditione inſignem, atque etiàm piiſſimam vocant. Hoc quidem pacto cæca impietas ſeipſam deſtruit & euertit. Pertinent autem etiàm ipſi ad eorum numerum, quos Apoſtolus vocat inimicos Crucis Chriſti, cuius venerationem non ferunt, belliſſimi diſcipuli ſanctiſſimi patris ſui Luteri, qui in concione quadam aſſerere non dubitauit, ſe quidem ſi omnes Crucis Chriſti particulæ apud ipſum eſſent, eò illas proiecturum, quò nulli mortalium pateret aditus. Et quanuìs Centuriones Conſtantinum citent, qui Crucis fuit præcipuus venerator, tamen non verentur Centuria 3. cap. 10. Crucis vſum ad Montaniſtarum errorē reuocare. Et eſt reuerà magnus ad ethniciſmum atque adeò atheiſmum ſub hoc nouo Euangelio factus progreſſus, dum plerique eò tandèm deuoluuntur, vt nulla ratione adduci queant, Crucis vt ſignum frontibus ſuis imprimant: quod quidem efficere apud nos poteſt, vt minùs admiremur, tantas eſſe hodiè dæmonum vires, quippe quæ creſcant hominum amentia, ſalutaria remedia contra illorum inſidias & inſultus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm longè ante mille annos vſitatiſſimum apud Chriſtianos fuerit, Crucis ſignum in fronte digito pingere. Eſt apud Auguſtinum memorabilis ſententia, quam huc adſcribam in gratiam Cēturionum & eius farinæ quinti Euangelij buccinatorū, vt pudefiāt: Quid eſt, inquit, quod omnes nouerūt, ſignū Chriſti, niſì Crux Chriſti? Quod ſignū niſì adhibeatur ſiue frontibus credentiū, ſiue ipſi aquæ qua regenerātur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo aluntur, nihil eorū ritè perficitur. Auguſtino lōgè vetuſtior Tertullianus, ad omnem, inquit, progreſſum atq; promotū, ad omnem aditum & exitū, ad veſtitū & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacūq; nos conuerſatio exercet, frontē ſignaculo terimus. Sed noſtri Euangelici cum his nihil habent cōmercij, ſicut nec cum Eccleſia Dei, extra quam illi ſuas condunt ſynagogas, in quibus ſpiritu vertiginis agitati, portentoſa ſubindè effingunt paradoxa, aut iam olìm exploſa refingūt, in quibus etiàm illud eſt è Brētij ſchola profectū, Cruce ſe ſignare, ad ſuperſtitionem & magiā pertinere, nec magìs ad pietatē facere digitis Crucē formare, quā ſi manibus

Cent. 6. cap. 6.

Ibid. cap. 2. & 3.

Phil. 3.

Luteri impia vox in Crucē Chriſti.

Tractatu 118. in Iohannem.

De Corona militis

Brentius contra Sotum.

Idem in præfat. in reſponſ. Smidel. ad refut. Hoſij.

in aëre circulum deſcripſeris: item illud: Signũ Crucis non eſſe Apoſtolicæ traditionis, nec elementum eam, ſed figmentum appellandam, & non eam, ſed aſinum potiùs adorandũ, qui naturalẽ dorſo portet crucẽ: deniquè omnem hunc Chriſtianum cultum, magiam eſſe & idololatriam. Puto equidem non longè iſtos abeſſe ab ethniciſmo, vel potiùs atheiſmo, qui in tam immanes blaſphemias prolabuntur. Sed ſic ſolet iratus Deus punire eos, qui ſibi plùs ſapere videntur, quàm ſapiat totus orbis. Væ miſeris mortalibus infeliciſſimi ſeculi huius, qui in iſtos tã exitioſos & blaſphemos dogmatiſtas inciderunt. Sanè Cẽturiones noſtri cùm multos citent vetuſtiſſimos patres, & in ijs Ambroſiũ, Auguſtinum, Chryſoſtomũ, qui præclarè ſentiánt de Crucis ſignatione, non tamen verẽtur eorum hac de re ſcripta vocare ſuperſtitioſa, & vehementèr contumelioſa in meritum Chriſti, atq; cum fide pugnantia. Et eam quidem Auguſtini ſententiam, quam paulò antè adſcripſi, ipſi quoquè habent, & cùm negare nõ poſſint eſſe Auguſtini, eam tamen putant illi non eſſe tribuendam. O cæcos & ſtupidos Centuriones. Non vident dum tot ſanctiſſ. patrum proferunt ampliſſima teſtimonia, nihil ſe conſequi aliud, niſì vt totus orbis eos vt impios hæreticos exibilet & execretur, qui à totius Eccleſiæ ſententia & conſenſione diſcedant, & tot patribus ſummam audeant irrogare contumeliam. Latet autem in hoc ipſo magnus quidam iſtorum dolus, qui dum vetuſtiſſimis illis patribus fidem & authoritatem detrahere moliuntur, facilè id conſecuturos ſe ſperãt, vt aliorum omnium, qui per mille deincèps annos ſcripsêre, teſtimonijs pondus omne detractum videatur. Sed dabit quandoquè Deus pius & bonus, vt iſti Centuriones, vbì eorum fraudes & præſtigiæ hominibus innotuerint, ceu vaniſſimi impoſtores ab omnibus explodantur & exterminentur, & cum ſuis mendaciorum Centurijs in ſolas terras relegentur, ſi nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò reſipiſcant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Eccleſiam ſibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præſentes & poſteri intelligant, quales viri fuerint, qui noſtra ætate Eccleſiam Chriſti oppugnârunt.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergenſi, vbì Brentius eſt ſuperintendens, promulgatum eſt edictum contra Sacramentarios.

Baſileæ

Baſileæ prodijt liber Iohannis à Lasko, cum hac inſcriptione: *Reſponſio ad virulentam, calumnijsq́; ac mendacijs conſarcinatam Ioachimi Vueſtphali Epiſtolam quandam, qua purgationem Eccleſiarum peregrinarum Francforti conuellere conatur &c.* Adeò etiàm poſt fata Laskus non deſinit eſſe infeſtus miſero Vueſtphalo: qui ſi ſe defendere velit, cum vmbris illi pugnandum erit. Porrò Theologi Ienenſes Supplicationem edunt ad Principes & Ordines Confeſſionis Auguſtanæ pro legitima ſynodo, in qua Luterani ſoli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduerſarios condemnent. Non dubium quin illius ampliſſimæ ſynodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miſerè faſcinatam plebem, quàm ea omnia ſacroſancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita ſint. Et quid eſt abſurdum magìs? O quò prolapſa eſt Germania.

Iohannis à Lasko ſcriptum poſthumum.

Supplicatio Ienenſium.

Quin & Tilmannus Heshuſius libellum Ienę edit contra Sacramentarios, & mox in ipſa Præfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Chriſtianum diffuſum eſſe, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro ſuum, id eſt, Luteranum de Cœna dogma ex ſcripturis & patribus probare conatur. Idem contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridèm Superintendentes Heidelbergenſes huiuſmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechiſmi extra eccleſiam eijciantur, & eorum ſcripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotentiſſimus exagitator & euerſor, iam à ſuis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ ſtructoribus.

Heshuſius in Sacramentarios.

Nota Lector.

Franciſcus 2. Galliæ rex poſt celebrem ſui apud Rhemos inaugurationem, cū multo comitatu Ambęſias ſe confert: vbì paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummum ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè Deus miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptum eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias ferentibus, qui & ipſi Caluiniſticum Euangelium complexi erant. Regina Scotiæ longè optima Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dū à Galliæ rege con-

Regis Galliæ periculū.

Scotia Caluinizat.

tra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoq; plerique Caluiniſmum ſuſpirabant. Interìm enim, dum Henricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bello implicatus tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummā nactus opportunitatē, peſtilentiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit non Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaq; Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcēs, omnibus regni Ordinibus Conuentum indicit religionis componendæ cauſa. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo increbreſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annorū puerum magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſdam, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe conſilium de hocipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Franciſci, & eius liberis, proceribus, bonis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis: atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpirationis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannum ſubſignatorem, Spifamiū ſuaſorem, omnes Galliæ prædones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat, legat religionis & regis aduersùs exitioſas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno feruntur viſa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conſpectus: multaq; in Gallijs, Germania, Polonia portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Franciſcus rex occumbit.

ANNO 1561. Conuentus fuit Principū Auguſtanæ Confeſſionis Numburgi in Thuringia. Quidam Zuinglianus ſcribit, in hoc Conuentu acerrimè actum eſſe, vt ferebatur, de Zuinglianis ſolenniter, & q̄ apertiſſimè condemnandis, ſed id quorundam Principum bonitate eſſe impeditum. Miſit ad eū conuentum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum, nobili apud Venetos ſtirpe editum, cui Cæſar Ferdinandus ſuum quoquè Legatum adiunxerat.

Cōuentus Numburgenſis Euangelicorum.

xerat. Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiātur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euangelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calumniarū Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heſhuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librum edit hoc titulo: *Victoria veritatis, & ruina Papatûs Saxonici.* Sed quia ſublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, non potuit ruere, nisì fracta ceruice: ſepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla ſit memoria. Hoc quidem cōtendunt Sacramentarij, ſed Luterani non deerunt ſuo Lutero Papę Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quædam Buceri ſcripta Euchariſtica diuulgat, & in præfatione ſua queritur, Luteranos importunitate & iniuſtitia ſua curſum Euāgelij impedire. Adextremùm dicit, Si magiſtratus ilis hominibus per triduum gladium ſuum concederet, crudeliſſima ſtatìm ſecutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint, probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, cōdemnare, proſcribere, palo propè & cruci affigere, in ipſas propè vſtrinas & rogos impellere &c.

Caluinus cum ſuis contra Luteranos.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipſiæ Martinus Kemnicius Brunſuicenſis Apoſtolus Repetitionē edit ſanæ doctrinæ de vera præſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de perſonali vnione duarū naturarum in Chriſto, in quo veram corporis & ſanguinis præſentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabeſcentibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptam nollent. At tamen Petrus Martyr illi reſpondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripſit alium quoquè libellum Brentius contra Bullingerum, qui nihil minùs forſan ab illo expectârat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc anno quidam impius, blaſphemus & tèr exe crabilis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in ſacroſanctam Trinitatem, in Chriſti Ieſu diuinitatem, in ipſum quoquè Spiritumſanctum, in ſanctiſſimam Dei

Blaſphēa Sectarij blaſphemi dogmata.

genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchariſtiæ Sacramento, de Baptiſmo deniquè, quod ſatanicam vocat inſtitutionem, tam horrenda & abominanda palàm dixit & aſſeruit, vt nullæ piæ aures ſinè horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accerſiuit: Venite hùc: non enim poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramentis Luterũ. Docuit inter alia, non eſſe Trinitatem, ſed vnum Deum: non Chriſtum, non Spiritumſanctum. Huic tam impię opinioni quædam alia planè cõtraria emerſit in Polonia, dicentibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnum, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamen aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: Porrò Athanaſij ſymbolum iure ſathanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſpondent purum putum eſſe Euangelion, & eam doctrinam ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantum theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum per ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cum tali theſauro abeãt illi quò digni ſunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Conuẽtus Lunæburgenſis.

Saxones Luterani Lunæburgi Conuentus agunt, damnantque hæreſeos Albertum Hardenburgiũ Zuinglianum. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramentis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxonię populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nunc ſunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangeliũ tanquàm certam veritatem amplexi ſunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliæ Chriſtianiſſimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blaſphemias deficiunt, & res necdùm ſatis ſopita eſt.

ANNVS

ANNVS 1562. inprimìs infauſtus & luctuoſus fuit florentiſſimo & Chriſtianiſſimo Franciæ regno, in quod iam ſensìm irrepſerant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sæuitũ eſt hoc anno mirabilitèr & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in ſacroſanctam Euchariſtiam, in res Deo ſacratas, in templa, in monaſteria, in calices, vaſa ſacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euãgelij buccinatoribus, qui inter alios verbi miniſtros ſe dicebant, octo vel nouem erãt deſertores monachi, quos euomuerat Chriſtus ex ore ſuo. Omniũ verò dux & ſignifer Theodorus Beza, in bonis Eccleſiaſticis egregiè iam antè etiàm luxuriatus fuerat. Tales ferè plerique omnes fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatiſtæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam poteſtatem in eiuſmodi impios & deploratos apoſtatas, quibus ceu aptiſſimis malitiæ ſuæ organis & adminiſtris ad omniuariam abutitur in miſeros & incautos homines ſpargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ ſatellites inter aulicos quoſdam ſuum cœpêre virus ſpargere, & quos in ſuam potuêre naſſam pertrahere, illis perſuadere conati ſunt, nè nefas eſſe putarent mẽtiri, fallere, fingere, agere prædas & ſacrilegia perpetrare: nec huic belliſſimo euangelico Thraſoni deerat ſuus quidam verbi Dei egregius prætextus, ſub quo perditiſſimi noſtræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hæc doctrina plauſibilis, ſenſimq; per hanc apud quoſdam non infimos ſibi gratiam conciliârunt. Ea obtenta, in eam cogitationem incubuêre, ſua vt conſilia in opus cõferrent, ſtatueruntque menſe Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidem aliud ex illa pręda quàm aurum Tholoſanum relaturi. Id vt ſuos haberet ſucceſſus, ſocios ſuos omnes iuſſerunt quantam maximam poſſent hominum turbam cogere, & hoſpitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione ſuas illas pręclaras prædas nocte vna, abſque ciuium prohibitione, poſſent agere. Interìm iactabatur ab illis, ſi quod animo deſtinârant, re ipſa poſſent conſequi, ante Maium menſem haud obſcurè ipſorum pium propoſitum & conſilium perfectum iri. Sed vt ſunt verſuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, ſi Senatûs iniuſſu hæc ſacrilegia & templorum

Hæretici ſæuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

Verſutia hæreticorum.

rum

rum direptiones fierent, alias nationes id illis probro daturas & peſſimè interpretaturas, neque pleroſque Galliæ proceres & homines eas rapinas toleraturos: præſtare igitur, vt res differatur, atque intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati conflandi, vndè Regis voluntate & conſenſu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem ſic nonnullis viſum tum fuit, ſed plerique Aquitani huius moræ impatienies, magno impetu in ſua regione omia comminuerunt. Eſt enim in hoc nouo Euangelio ſpiritus quidam vehemens, qui miſeros homines agit præcipites ad audenda ea, quæ ſani homines nunquàm auderent. Cùm enim malè perſuaſi ſint ab impoſtoribus pſeudoprophetis, hactenùs ipſos ambulâſſe in tenebris, iam demùm veram appræhendiſſe lucem, non ſobrietatis, ſed amentiæ muſto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, nõ verbis, ſed flammis vindicanda, tamen ſe putant rectè & religioſè agere: quæ perſuaſio falſa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias auſint liberiùs, quanto eas arbitrantur magìs Deo gratas. Et hæc quidem de imperita multitudine dici poſſint: nam multi etiàm non errore, ſed malitia peccant. Porrò autem etiàm Pariſijs viſebantur plures ſolito homines armati ad conciones procedere duobus in locis, nec obſcurè licebat animaduerti, non nisì peſſima quæque iſtos machinari. Nam & minas vulgo intentabant, & verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoq́ue planè ſpectabant, vt cuius cauſa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuiũ, ab Hugoniſtarum (ſic vocabantur ſocij Caluiniani) factione alienus, gladium geſtâſſet, is vt ſeditioſus compræhendebatur, cùm tamen iſti Hugoniſtæ omne genus armorũ circunferrent. Ipſis Iohannis Euangeliſtæ ferijs, cùm Hugoniſtæ frequentes admodùm ad concionem iuiſſent, & ea abſoluta Catholici ad preces veſpertinas in ſancti Medardi æde campanas pulſarent, Hugoniſtæ eam pulſationem iniquo tulêre animo, eaq́ue verbi Dei prædicationem interturbari querebantur. Indè igitur arrepta occaſione, in ædem necdùm benè exædificatam armati impetum fecerunt, vna manu gladium, alia ſclopettum geſtantes, effractiſq́ue valuis omibus, miſeram plebem inuaſerunt haud alitèr, quàm ſi bellum denunciatum eſſet. Erat ibì cum plebe cõcionator Catholicus, quem iſti

Furor hæreticus.

Pariſijs hæretici inſoleſcunt.

Templum S. Medardi inuadunt.

iſti viri Euangelici ità tractârunt parùm Euangelicè, vt ille iam procumbẽs in genua, capitis ſui ſectionem expectârit: ſed ictus illi intentatus, tunicam ſcidit, & carni non leue inflixit vulnus, nec tamẽ caput penitùs amputauit, deindè enſe, quoàd collibitum eſt, illum egregiè verberârunt. Quoſdam etiàm alios enecârunt, nec paucos ſauciârũt. Ipſam verò ſacroſanctam Euchariſtiam, quod ſinè horrore dici vix poteſt, homines emotæ mentis confregerunt, & humì abiectam pedibus proculcârunt. Tam verò atrox bellum ſtatuis indixerunt, vt ne vna quidem ſuperfuiſſe feratur, cui non amputârint caput, haud alitèr quàm ſi vitali illæ ſpiritu animatæ fuiſſent: nec feneſtræ vitreæ huius furoris expertes eſſe potuêre, è quibus multas comminuerunt, atque etiàm aras non paucas demoliti ſunt, calices, reliquias, veſtes ſacras & quicquid abſportari potuit, abſtulerunt. Horum dux quidam ad ſummam vſque aram adequitans, clamitabat, Pilla tout / Pilla tout / id eſt, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuiſſet audaciſſimus & flagitioſiſſimus, is præ omnibus palmam referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebãt catholicos Pariſienſes, tum Deo, tum regi ſuo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriuſque ſexûs homines vulneratos, in puteos ſinè vlla miſericordia detrudi, atque ità crudelitèr enecari: nec tamen quiſquam auſus erat tam barbaricam miſerorũ necem vel lachrymis vel gemitu proſequi. Si quis è catholicis vel ſuſpexiſſet tantùm, haud ſecùs, atquè ſeditionis ſtudioſus, verberabatur.

Euchariſtia conculcatur.

Catholici aliquot in puteos demergũtur

Miſeram quandam mulierculã capillis appræhenſam, per plateas raptabant & immanitèr percutiebant, eam vnam ob cauſam, quòd plorabũda dixiſſet, En quibus premimur anguſtijs, num perpetuò tam miſeri futuri ſumus?

Ibant autem Hugoniſtæ per vrbem Pariſienſem inſtructa acie equites iuxtà àc pedites, diſtrictis gladijs, alta voce clamantes, Euangelium Euangelium: non Chriſti vtiquè, qui non ſic ſuum annunciauit Euangelium, ſed Caluini & Bezæ, inſignium Antichriſti antambulonum, qui ei ampliſſima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm ſunt idololatræ Papiſtæ? & id genus multa alia digna talibus viris & tali euangelio. Nec verò occurrebat populo catholico, quid ad hęc reſponderet, aut quò ſe verteret.

Menſe

Conuentus Senatûs regij. Menſe Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt ſtatuerēt, toleraríne deberet in Gallijs gemina religio, & Hugoniſtis templa permitti. Tādèm, vt quidam ſcribunt, permiſſum eſt Caluiniſtis impunè concionari, baptizare, ſacramenta contemnere, ſed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Pariſienſium lenirētur, multa ipſorum cauſa facta dicebantur, quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas eſſe Caluiniſtis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametſi non vetabātur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluiniſtæ ſe mirificè tuebantur poſteà, nec dubitabant dicere, proceres illorum approbâſſe religionem, cùm tamen diſertis verbis in eo edicto haberetur, nolle ipſos duas approbare religiones. Iam porrò ſectarij confidentiùs quàm antè ſuis ſe induebant armis, idque ſub ſpecioſo edicti huius exequendi prætextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miſerabili tumultu ità facilè opem ferre, erantque etiàm quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obſcurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum confuſionem in illo florentiſſimo regno regi puero longè optimo & ſummæ ſpei adſcribat. Si regi Franciſco, huius regis Caroli fratri, diuturnior vita contigiſſet, hæreticorum conatus non illos fortaſsìs progreſſus habuiſſent. Sed propter peccata hominum permiſit Deus aliquid poſſe impium Bezam cum ſuis ſocijs apoſtatis monachis, rursùs vbì immenſæ eius bonitati viſum erit, regnum illud Chriſtianiſſimum ab omni hæreticorum fermento repurgaturus. Cùm autem hæc ità gererētur, vt paulò antè dixi, Senatus Pariſienſis, quem Parlamentum vocant, diſertis verbis ad ea ſic reſpondit: Nec poſſumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis ſatìs declarârunt, quàm eſſent plerique animis alieni ab iſtorum hominum conatibus & machinamentis. At tamen ob armatæ multitudinis metum, poſteà nonnihìl mutata ſententia, edictū illud paſſi ſunt certa quadam ratione non aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perſtrepebant. Verùm nec ſic quidem ſatisfactum ſibi putabant Caluiniſtæ, quippe qui non hoc vnum ſpectarent, vt illis ſuo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id ſe obtinuiſſe lætarentur, quòd hac ratione populum in ſuam naſſam poſſent pertrahere.

Quandò

Quandò verò poteſtas illis facta nõ fuit noua templa conſtruendi, miniſtri ſeu buccinatores Caluiniani à rege impetrare moliti ſunt, vt liceret ipſis in Catholicorum templis ſua agere miniſteria: qua in re mirabili vſi ſunt vafricie. Simulabant enim ſe cũ Catholicis in ipſorum velle redire Eccleſias, modò quædam remouerentur, quæ ipſi cenſerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omẽs, qui ipſis id negandum putarent. Hæc autem illi ſic petebant, vt ſuarum rerum incrementa indè oritura non ambigerent. Tandèm definitum eſt, vt cum Caluinianis miniſtris Catholici Theologi de religione corã Regina diſputarent: & miſſæ ſunt ilicò literæ ad facultatem Theologicam Pariſienſem, vt quatuor aut quinq; è ſuis mitterent reſponſuros ad ea, quæ ipſis eſſent proponenda. *Simulatio Caluiniſtarum.*

In hac diſputatione à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait inſignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, ſi habeat obſequentes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidam apoſtata Franciſcanus. Commodùm ſanè iſtis hæreticis euenerat, quòd huic diſputationi intereſſe non potuit ampliſſimus & doctiſſimus Lotaringię Cardinalis, alibì tum grauibus negocijs occupatus, qui aliâs in Poſſiaca diſputatione os impurum iſtius Thraſonici Bezæ oppreſſerat, præſente Regina & multis regni proceribus. Intereà ciuibus Pariſienſibus glorioſi Euangelici fratres perſuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta eſſe, & pugnare cum ſcripturis ſacris, victoſque à Caluinianis eſſe Theologos Catholicos. At Pariſienſes illis reſpondebant, maiores & præpoſitos ſuos non minorem agere curam ſalutis ſuæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis ſuis maioribus & præpoſitis habere ſe doctrinam ſuam velut per manus traditam, in qua illi haud alitèr atquè in fide Ieſu Chriſti, & in regis ſui, tanquàm legitimi principis & domini ſui obedientia, potiùs mortem eſſent oppetituri, quàm vnquàm tranſituri in caſtra frementium belluarum atque ferarum, nouorum ſcilicet Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miſcerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd ſi verò omninò oporteat ipſos rationem reddere religionis ſuæ, miſſuros ſe eò aliquot homines doctos ſuis ſumptibus. Deindè vrgebant ſummoperè Theologos *Diſputatur coram regina cũ hæreticis.*

logos aliquot, vt ad diſputationis locum celeritèr profi- ciſcerentur. Nauabant id temporis ſtrenuam operam Catholicæ tuendæ religioni præter alios etiàm Guiſij principes, Magiſter equitum, Mareſchallus ſancti Andreæ, & ciues atque mercatores Pariſienſes, qui ſe primos oppoſuerunt Caluinianis, multumq; poſuêre ſtudij, operæ & diligentiæ in obſecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum conſilia & machinationes impedirentur.

Defenſores Catholicæ religionis.

Primum autem diſputationis caput fuit, quòd Caluiniſtæ concionatores cuperent ſtatuas, imagines, reliquias, templorum ornamenta deſtruere, confringere & eliminare: aiebantque non ſe redituros ad religionem noſtram, niſì priùs hæc & alia pleraque ipſis moleſta profligarentur: ſcilicèt in gratiam apoſtatarum recedendum eſt ab Eccleſiæ Catholicæ inſtitutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcicæ iconomachiæ ſubſcribendum. Fuit autem reſponſum illis abundè à Theologis Catholicis, ſed illi ab hac ſua ſententia diſcedere noluerunt. Erant tum quidam miniſtrorum Caluinianorũ fautores, qui vt illos in ſuo propoſito confirmarent, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes exploderentur, dempta Chriſti crucifixi. Sed id miniſtri ferre noluerunt, nihilo magìs propitios erga Chriſti, quàm Diuorum imagines, ſeſe declarantes. Sed neque Catholici eos audiendos dicebãt. Si enim Chriſti imago veneranda eſt Chriſti cauſa, quem repręſentat, itidèm Sanctorum imaginibus honor habẽdus eſt propter eos, quorum ſunt imagines. Non deerant verò, qui hanc controuerſiam ad Romanum Pontificem vel Synodum œcumenicam referendam ſtatuerent: verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos ſempèr in vſu & more poſitum fuerat, iam in dubium verteretur. Et Caluiniani quidem hinc anſam arripuêre ſuis ſacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prętexendi. Et eſt tunc quoddam ab eis ſcriptum editum, in quo illi affirmare non dubitârũt, ſe plena regis authoritate imagines confregiſſe, vt ſuam impietatem in regem reijcerent, & ſceleratiſſimè illum apud omnes traducerent. Sed & ſermone paſsìm apud omnes iactabant, ſe diſputatione obtinuiſſe, vt cum imaginibus bellum gererent, theologicamque facultatem & Epiſcopos ab ipſis ſtare: nec talium mendaciorum pudebat belliſſimos Caluini diſcipulos. Iam quidam proceres Caluiniani

Vanitas Caluinianorum.

clàm

clàm militem conſcribebant,alij eorũ ſocij parùm humanitèr clerum tractare cœperunt. In pagis multi paſtores vel parochi occidebantur, quibuſdam ſacerdotibus præcidebant auriculas,easq; ſuis affigebant pileis. Duces & ſigniferi ſectarij non deerant ſuis machinationibus promouendis: neq; ignorabant quanti ipſorum intereſſet,ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere: ea enim in poteſtatem redacta,reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tunc ſunt quandoquè Pariſijs in cõcione ſeptingenti vel octingenti homines in equis, præter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgaritèr cõmouebantur, quòd præcipui è ſectarijs ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis, prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius, cuius præſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum, qui iam ſpe deuorauerãt facultates optimorum ciuium. Sic non deeſt præpotens Deus ſpem ſuam in ipſum collocantibus.Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi præreptum cernerẽt. Porrò ex vrbe excedentes,aliò commigrârunt,vbì habita conſultatione, cùm intellexiſſent abeſſe præter alios etiàm Guiſium principem, altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem rediêrunt vrbem occupãdi animo. At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent, nì cæſos ſe vellent, actutùm Aureliam omes profugerunt, vbì facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire,vt oppidum illud conſeruarent, nec vlli damnum darent, cuique libera relicta facultate viuendi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum, quo cautum eſſet, nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur.Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quęrebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti ſolent hæretici omes & perfidioſi ac ſimulati Chriſtiani, apud quos nullus eſt Dei timor, & honeſtum eſt propemodùm mentiri, fallere,periurare,nullis ſtare promiſſis. Admiſſi igitur intra vrbem Aurelienſem, in dies magìs ac magìs templa vaſtanda & expilanda ſuſceperũt, idque planè contra edictum, cuius ſe volebant videri patronos & conſeruatores. Et primò quidem libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vaſtauerunt, imagines confregerunt, ſepulcra & feneſtras vi-

Periculũ Pariſienſium.

Hæretici profugiũt Aureliam

Tẽpla Aureliæ vaſtantur.

treas diſſipârunt, ſedilia & quicquid ex ligno fabrefactum erat, Vulcano conſecrârunt, & in eundem ignem coniecerunt libros ſacros in Abbatia repertos, multis interìm vſi petulantiſſimis ſermonibus. Deindè ſuos eò equos introduxerunt ſtabulatum, tantáque barbarie in illud monaſterium ſæuiêrunt, vt nullum eius murum integrum reliquerint. Quoſdam etiàm ex monachis, qui illic remanſerant, ceperunt, coniectoſque in carcerem vi eò adigere voluerunt, vt ipſis indicarent ſacras reliquias quas abſconderant. Erant in ijs iuuenes quidam, qui magnis pollicitationibus ineſcati, ſacra oſſa prodiderunt: quę illi ſcelerati & nefarij homines flammis exuſſerunt, vt quantùm in illis erat, rursùs beatiſſimos martyres ſemèl pro Chriſto cæſos, ad carnificinam reuocarent.

Erant in monaſterio illo duo iam affecta ætate ſenes, non ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quodam peſtilentis domûs ſolario ſedebat incluſus ad menſes quatuor, clàm illi victum ſuppeditante quodã eius amico. Orabat verò diù noctuq; Dominum, illud mortis expectans genus, quod Dominus ipſi vellet euenire. Alter paſtoris funct⁹ officio in illa parœcia, per id tempus itidèm à monaſterio clàm receſſerat, latitaturus in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòſt iſti ſacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miſerum hunc ſenem, qui iam Euchariſtiam ceu breuì moriturus acceperat, inueniſſent, percontati ex eo ſunt, eſſétne monachus & ſacerdos certi cuiuſdam monaſterij. Illo id minimè negante, reſtim in collum & ſubter brachia eius iniecerunt, ſicque nudum deorsûm pertraxerunt. Vt autem viderunt iam ferè extremũ illum ducere ſpiritum, cruentiſſimi carnifices lœtifero ictu caput eius pulsârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc contenti, homines omnis humanitatis & pudoris expertes, ad arborem cadauer alligârunt, & pro animi voluptate ſclopettis illud traiecerunt. Poſtquàm verò iam dictum monaſterium vaſtauerunt, ad alias Eccleſias progreſſi ſunt, ſed multa cum ſimulatione, vt eſt ſolenne apud hæreticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli poſthàc templo quicquam detrimenti allatum iri: ſed hoc eum habuit euentum, quòd reliquis Eccleſijs non alitèr accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctiſſimi Aniani, eius vrbis antiqui Epiſcopi, ſacra oſſa immaniſſimè tractârunt & exuſſerunt. Conculcabant homines

Summa crudelitas in moribundum ſenem.

Simulatio Caluiniſtarum.

mines impijſſimi conſceleratis pedibus ſacroſanctam Euchariſtiam, vel etiàm ſclopettorum globulis traijciebant.

Fabricę & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebātur: quòd ſi non ſatis exactè quiuiſſent, in cuſtodias ducebantur, & interdùm grauiſſimè torquebantur, niſi pecunia ſe redemiſſent. Summam ſanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpiſſent, populus ea re permotus clamabat, Quid iſthuc rei eſt Domine Deus? Iam enim ſibi perijſſe videbantur, cernentes ardere templum ſuum. Res precioſas templorum ex auro & argento fabrefactas, ſiue clinodia ſub eo prætextu auferebant, quòd dicerent ſe ea velle ſeruare regi, cùm indè poſteà nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Veſtes ſacræ omnes prędæ ceſſerunt, quibus ad magnum ludibrium abutebantur, non temperantes interim ſibi ab immanibus blaſphemijs in Deum & cultum illius. Interdùm ſeſe oblectandi cauſa vnum aliquem è ſuo grege ſacerdotalibus induebant veſtimentis, tanquàm iam iturum ad ſacrificandum: eumque cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij cauſa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaq; fœda & abominanda deſignabant, indigna planè quæ apud Chriſtianos referantur. In templis & ſacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamē deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fæx non paulo plùs delectatur, quàm Chriſti crucifixi aut ſanctorum eius. Monumenta omnia eleuatiora perfregerunt, & in pleriſque oſſa recondita combuſſerunt. Ipſum quoquè cadauer regis Franciſci eius nominis 2. qui frater fuit Chriſtianiſſimus ęquè Chriſtianiſſimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde ſanctæ Crucis conditum combuſſerunt, animi crudelitatem in extinctum declarantes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adoleſcens Aureliæ deceſſerat, cùm illic ageret conſultandi cauſa, quibus rationibus regni ſui calamitatibus poſſet mederi.

Nota impiam petulātiam.

Comburitur corpus Franciſci 2. regis.

Campanas & candelabra templorum belliſſimi Caluiniſtæ in bombardas transformare inſtituerunt: valuas deſtruxerunt, libros exuſſerunt, atq; tēpla deformârunt, vt ſpeciem templorū omnem amiſiſſe viderentur. Baptiſteria cloacarum loco habuêre. Quaſdam Ec-

cleſias in cellaria mutârunt & armamentaria. In templo Franciſcanorum repoſuerant puluerem tormentariũ, in quem poſteà ignis incidit, & conſumpſit omnia. Clerus & religioſi tot malis circundati, pro ſe quiſque ſuæ ſaluti conſulere compulſi, ex vrbe illa euadere, ſeq; clàm ſubducere conati ſunt. Nam ſi quos comprehendiſſent, eos inſimulabant furti, quòd templorum clinodia ſurripuiſſent. Faciebant hoc illi fratres euangelici, vt occaſionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis ſe poſſet eximere, niſì ſacrum Baptiſma & Confirmationem abiurâſſet.

Nota facinus euãgelicum. Accidit vt quodam die inueniret̃ ſacerdotem in ſolario Miſſæ ſacrificium offerentem, & Catholicos confirmantem atque conſolantem. Illum ſic vt erat ſacris veſtibus indutum per plateas duxerunt vſque ad portæ excubitores, vbì capiti eius impoſita galea, & haſta in humeros iniecta, totum diem compulerunt ieiunũ perſtare inter illos perditos nebulones, qui excubias agebant, à quibus benè liberalitèr fuit irriſus, & conuicijs atque ludibrijs exagitatus.

Parochus quidam vexatur ab hæreticis. Parochum S. Paterni, virum grandæuum, putà ſeptuagenarium, nolẽtem deſerere ouiculas ſuas, ſed eas quotidianis ſermonibus confirmantem, & de Dei benignitate ac miſericordia benè ſperare iubẽtem, cùm poſt menſes quatuor eis tandèm proditus fuiſſet, captus & præſidi cuidam traditus eſt. Is præſes iampridèm hoſtili in eum erat animo, quòd permultis annis contra Hugoniſtas, & hunc præſertìm præſidem aliosque nonnullos iudices, Catholicam religionẽ Aureliæ propugnâſſet, crebroque eos malè adminiſtratæ iuſtitiæ accuſâſſet, adeò, vt eo nomine delirus, imperitus & ſeditioſus quoquè habitus fuerit. Ità enim ſolent iſti euangelici homines infamare eos, quos cupiunt extinctos. Et tamen, vt ſcribunt graues viri, ſi in illo Galliæ Chriſtianiſſimo regno, immò etiàm apud alias nationes, pauci quidam nouandarum rerum cupidi, à locorum præſidibus initiò mox oppreſſi fuiſſent, & ex iuris præſcripto in eos eſſet animaduerſum, non tot millia poſteà perijſſent. Habet enim hoc hæreſis omnis & falſa doctrina innatum ſibi, vt niſì in ipſis ſuis initijs radicitùs extirpetur, paulatim creſcat in immenſum, & longè lateque omnia horrendum in modum depaſcat & depopuletur. Vidimus proh dolor eius rei in diebus noſtris exempla multa

multa nimìs, quæ abundè, quod dicimus, teſtari queant, etiamſi vetera nulla ſuppeterent. Sed ad rem. Cùm ſic, vt diximus, venerandum hunc parochum Caluiniani captum tenerent, haud ſecùs eum tractabant, atquè olìm Chriſtum ſatellites Herodis, illudentes & mendacijs ſtudio effictis virum bonũ onerantes, inter alia hoc etiàm illi affingentes, quòd voluërit regem Chriſtianiſſimum prodere: tum etiàm quòd adulterinos nummos cudiſſet. Hoc illis bonis viris ſic viſum tum fuit illi pio ſacerdoti imponere, quòd ipſi eſſent id temporis occupatiſſimi multifarijs cudendis numiſmatîs ex illa præclara immanium ſacrilegiorum præda. Ad extremum liberam ſe illi abſcedendi poteſtatem facturos dictitabant, ſi abiurata religione Catholica, ipſorum teterrimis paradoxis aſſentiret. Atque eius gratia crebrò ad illum mittebant ſuos miniſtros, qui cum illo diſputarent, & eum euerterent. Sed ille vir pius, in Chriſto benè firmatus, quo plùs ab iſtis moleſtiæ pertulit, eo factus eſt robuſtior, & in recta fide conſtantior. Tandèm multò etiàm acriùs eum infeſtare cœperunt, vt à fide deficeret: cumque interrogatus ab illis, vellétne ab animi ſui propoſito diſcedere, prorsùs pernegaret, optatiusque ſibi eſſe diceret vitam perdere, quàm vel ſuos parochianos deſerere, vel tam nefarium illis de ſe exemplũ præbere, ſuſpendio eum adiudicârunt. Itaque ad illud ſupplicium proficiſcens, inter eũdum loquebatur de Chriſti paſſione, orabat pro ouiculis ſuis & pro vrbe illa. Cùm verò iam ſcalam aſſcẽdiſſet, multas fecit optimas adhortationes ad dominos, ad illorum miniſtros ſeu concionatores, & ad populum, oſtenditque illis ipſorum aduersùm Deum, religionem & regem Chriſtianiſſimum peſſimi exempli rebellionem, ſimul Deum laudans pro hac ipſi collata gratia, quòd poſſet pro fide occumbere, populumq; admonens nè cuiuſquam periculi cauſa ab auita religione ſe abduci paterentur. Hac verò eius dicendi libertate & conſtantia excanduerunt tum domini quidam, tum concionatores Caluiniani: porrò è plebe plerique ingemiſcentes lachrymabantur, quòd ille tam affecta ætate ſenex, ea animi fortitudine mortem exciperet religionis ergô. Vt autem Caluiniani ſuæ cauſæ patrocinarentur, rursùs per concionatorem quendam eum compellârunt, ſi quidem à ſua religione diſcedere vellet, licere ipſi incolumem abire. Verùm illo talia impiorum hominũ promiſſa fortitèr contemnente,

Nota figmenta Hæreticorum.

Adiudicatur ſuſpendio.

temnente, ab illis peremptus eſt.

Poſtquàm autem intra Aureliam nihil reliqui ſibi fecerant Caluiniſtæ, in quod ſuam tyrannidem exercerent, pręter ciues Catholicos, quibus non parùm infeſti fuêre, magno numero ꝓfecti ſunt in pagos, vbì ſuo more templa egregiè expilârũt. Quòd ſi in illorum manus incidiſſet ſacerdos aliquis, illum ad equos ſuos alligatum cogebant poſt ipſos aliquandiù curſitare: ea voluptate exatiati, vel oculos ei eruërunt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia præciderunt, ac poſtremò ad arbores alligatum bombardarum globulis confecerunt. Quorundam ſecârũt capita, alijs è facie cutem detraxerunt, & primores digitos amputârunt. Quibuſdã in locis fœdiſſima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominum, ne ipſis quidem paruulis parcẽtes. In pago quodam haud ità procùl ab Aurelia plùs minùs 25. homines compræhenderũt, in quibus erant aliquot puſiones. Sperabant ij pueri ſe horũ cruẽtas manus, conſcenſa ædis ſacræ turri, poſſe euadere. Verùm in ipſam turrem ab illis coniecto igni, duo paruuli è feneſtra ſuî ſeruandi cauſa exiliêrunt, quos nefarij homines excipientes, rursùs in ignem deportârunt, & miſerandum in modum concremârunt.

Immanis barbaries in Clerũ.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia reperiſſent, ſtatuam Ludouici xj. Gallorum regis, brachijs & cruribus amputatis, fœdiſſimè truncârunt, mox etiàm præfecto capite abiecerunt. Pòſt effracto eius mauſoleo, cadauer ad cineres vſque combuſſerunt. Putantur in illo rege ea cauſa tantam exercuiſſe immanitatem, quòd ille hæreticos ſolitus fuerit ſeueritèr caſtigare. Eadem barbarie vſi ſunt in ſacello Longauillano, vbì conditi erant magnates plerique omnes è regio ſtemmate oriundi: quorum corpora conuulſerunt, & membra cæſa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inueniſſent optatam prædam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iuſſerunt, vt intra triduũ Aureliæ comparerent, reſponſuri ad ea quę ipſis eſſent proponenda: quod ſi non facerent, vbicunquè poſteà reperirentur, laqueo ſe ſcirent enecandos. Et eò ſanè rem tandèm perduxerunt, vt in ipſorum manus theſauri peruenerint, quibus ſuo more vſi ſunt. Poſteà ad Nauarræ reginam profecti, ea inſpectante id genus alia Euangelica facinora deſignârunt, proiectis & exuſtis cadaueribus parẽtum & cognatorum regis Nauar-

Facinus ſacrilegũ in Ludouicũ regem.

rx.

ræ. Quodam in loco deſtruxerunt ſepulcrum cuiuſdam ducis Iohannis, qui ſanctus habetur, itemque omnium ſucceſſorum eius, quorum omnia corpora in cineres redegerunt.

Theodorus Beza concionator & dux iſtorum, non exigua è tot ſacrilegijs conflata pecunia, conſultius ſibi fore putauit, ſi ab Aurelia diſcederet, procùl à periculo abfuturus. Metuebat enim ſibi à Rege, qui magno conſcripto exercitu hæreticis imminebat. Perſuaſit autem belliſſimus Beza ſuis hominibus ſe iturum in Germaniam, & indè copias auxiliares adducturum. Intereà bìs térve quadam in regione Galliæ concionatus, cùm ſe ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicoſos eos vocauit: vt verò ab eis præclarè & inprimìs Euangelicè ſe vlciſceretur, omnes illorum parochos & ſacerdotes iuſſit trucidari, cùm iam anteà ſæpè eos numerata pecunia ſe redimere compuliſſet. *Beza vult ire in Germaniam.* *Crudelitas Bezæ.*

Inter alias ab ipſis occupatas vrbes, etiàm Turones obtinuerunt: qua in ciuitate è tribus templis ingentem auri & argenti vim rapuerunt, præter gemmas: fuit id damnum propè irreparabile. Aliud quoddam oppidum præcipuo quodam feſto die cùm ingreſſi eſſent, ſub finem ſacrificij cùm Agnus Dei caneretur, in eccleſiam armati irruerunt, contentisq́; vocibus clamârunt, Apagite perfidi ſacerdotes, priùs quàm fruſtatìm concidamini. Ex pręcipuis quidam dictitabant: Eià nos hîc iam ſacrificemus, nam iſti poſthàc ſuas hîc Miſſas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immeritò animis conſternati, ſed ab illis ſicarijs capiebantur, & ad ſuas ædes raptabantur, daturi quicquid haberent. Interìm his minis illorum circunſonabant aures, quòd eorum ſanguinẽ canibus hauriendum præbituri eſſent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui iſtos prædones ad eius ædes adducentem iuſſit abſcedere, quòd regis iniuſſu nihil haberet in ipſius domo negocij. At ille nolens cedere, & impreſſionem faciens in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput ſecante peremptus eſt. Eo viſo, alij facto impetu eum vinctum tradiderunt præſidi, qui eum laqueo adiudicauit præter ius fasque. *Turonum direptio.*

Eſt verò & aliud quiddam ab eis deſignatum planè tragicum, & omnem vincens modum immaniſſimę crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus eſt. Huic primò virilia amputârũt, mox ea cocta illũ edere *Flagitioſiſsimum hæreticos*

rum facinus.

compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc ſpiranti ventriculum ſeu ſtomachum è corpore euulſerunt, perſcrutaturi homines mortalium omnium perditiſſimi, vbinàm illud edulium hæreret. Quid hac fœdiſſima barbarie vel ab ipſis feris belluis, vel immaniſſimis Scytharum populis poſſit attentari flagitioſius, & ab omni humanitate remotius? Hæc nimirùm diſciplina hauritur è ſcholis quinti Euangelij, cuius author Luterus, inſignis verò præter alios promotor Caluinus fuit.

Hæretici mirè ſæuiunt in Nortmānia.

Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflammârunt, exuſtis vnà rebus ſacris: qua in re eam illi adhibuêre obſtinati animi peruicaciā, vt ipſos cineres, ex his incendijs remanentes, non modò vendere noluërint, ſed etiàm penitùs diſſipârint & aboleuerint.

Item in Aquitania.

In Aquitania crudeliſſimè graſſaturi erant, nî maturè conatibus illorum eſſet itum obuiàm. Nam quodam loco Catholicos viuos in puteos demerſerūt, paruulos medios diſſecârunt, ſacerdotum ventres ſciderunt, & inteſtina lignis quibuſdam glomeratìm illigata extraxerunt.

Inter omnia verò ſummę impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, quòd ſacroſanctam Euchariſtiam indigniſſimè tractârunt, pedibus eam conculcantes, canibus proijcientes, ignibus concremantes, & ſclopettorum globulis traijcientes. Quid hęc autem portendāt, quáve tandèm ratione præpotens Deus has ſuas iniurias, quas non ibì tantùm, ſed alijs etiàm Europæ locis perpeſſus eſt, vlturus ſit, ipſe nouit: quem vtinàm maturè agenda modis omnibus pœnitētia ità nobis reddamus propitium, vt auertatur ab ira furoris ſui. Inſani mortales non penſant illos æternos gehennæ ignes, quibus in omnem æternitatem pro tantis ſceleribus atrociſſimè cruciabuntur: vt interìm ſileamus præſentis vitæ vltiones acerbiſſimas.

Itidèm Pictauij.

Pictauij quoquè ſuæ atrocitatis exempla inſignia iſti perditi & miſeri ediderunt. Graſſatum eſt illic quoquè ab iſtis horrendū in modum in templa & ædes Canonicorum. Aſſeruabantur ibì oſſa Hilarij ſanctiſſimi Pontificis, quem D. Hieronymus non immeritò vocat tubam Latini ſermonis contra Arrianos, atque etiàm Radegundis reginæ Franciæ, cuius fuit eximia in Deum pietas & vita ſanctiſſima; aliorum quoquè ſanctorum, Hæc oſſa & ſacratas reliquias illi impuri nebu-

nebulones proiecerunt, & more ſuo combuſſerunt, vnà quoquè bibliothecas inflammantes. Nolunt enim extare patrum monumenta, quibus eorum poſſint impia commenta facilè confutari. Lugduni quoquè præter alia facinora euangelica, illius antiquiſſimi & ſanctiſſimi martyris Irenæi oſſa concremârunt, & in templa mirum in modum ſæuiêrunt, nè haberent Catholici vbì ſacrificarent. Apud Turones illius itidèm incomparabilis ſanctitatis Epiſcopi Martini ſacras reliquias in ignem proiecerunt, & cineres in aërem diſperſerunt. Huiuſmodi, inquam, diſciplina proficiſcitur ex Caluini & Bezæ ſchola, & tam præclara facinora edere docet nouum euangelium. Et nondùm volunt intelligere miſeri mortales, quos duces præceptoresque ſequantur? Si Turcæ & Tartari hæc feciſſent, omnem impietatis & crudelitatis modum exceſſiſſe dicerentur: Iam verò ab illis hæc perpetrata ſunt, qui ſe euangelicos iactitant, cùm ſint quibuſuis Turcis & Tartaris longè immaniores. Aberat aliquandiù à Galliæ regno illuſtriſſimus ille princeps Franciſcus Guiſius, ſed hæreticorum graſſantibus tumultibus, à matre Regina & regis Senatu in regnum è Lotharingia reuocatus eſt, qui ſanè & Chriſtianiſſimo regi, & illi ampliſſimo regno fidiſſimam nauauit operam. Conſcripſit enim exercitū iuſſu regis, & iam multi erant cum rege, ità vt diuerſi exercitus ad diuerſas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur: at tamen quòd tardiùs illæ copiæ conuenirent, non potuit primis hæreticorum conatibus obſiſti. Vbì ad Turones ventum eſt, ea vrbs hęreticis erepta eſt cum alijs minoribus oppidis ad Ligerim fluuium poſitis. Ereptum eſt etiàm Andegauum. Iam enim pleriq; pertæſi erant tam barbaræ immanitatis & ſacrilegæ direptionis templorum: ità factum eſt, vt non minori facilitate ad regis ſui obedientiam ſe reciperent, quàm ab illa dudùm diſceſſerant. In Aquitania multi à regis exercitu cæſi ſunt ſectarij, duce quodam inſigni, qui aliquotiès felicitèr cum illis congreſſus, non paruā ſtragem edidit. Intra Tholoſam aliquot continuis diebus certamen acre erat Catholicis cum Caluinianis: ſed hoc ipſo duce opportunè ſuperueniente, Caluiniani fuſi fugatique ſunt. Indè verò ad obſidionem montis Albani, vrbis munitiſſimæ, in quam magnæ hæreticorum copiæ ſeſe abdiderant, profectus eſt. Longum eſſet ſingula perſequi, neque id in præſens commodè poſſem,

Irenæi oſſa cremātur.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

Pictauiũ recipitur. quòd necdùm certam omninò rerum omnium eo tempore in Gallijs geſtarum notitiam contraxerim. Pictauium quidem venit Mareſcallus S. Andreæ, qui in 4. Mareſcallis facilè primus eſt. In eius exercitu erant ad decem hominum millia, aut circitèr. Venit ante vrbem 8. Calend. Auguſti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt ſe dederent, nihil neque in rebus aut corporibus, neque in religione ſua paſſuri detrimenti, modò agnoſcerent Regem ſuum. Hoc quidem ſic illis crebrò propoſitum eſt, ſed nihil effectum, illis reſpondentibus ſe agnoſcere ſuum regem, & illi parére ſe velle : ſed illum non habere quicquam in mandatis à rege contra ipſos. Literas etſi oſtentaret, tamen eas non eſſe regis: & ſi maximè eſſent, regem eſſe puerum, ignorare quid fieret, impelli illum tranſuerſum à duce Guiſio. Hanc cantionem plerique omnes Caluiniſtæ cantillabant in Gallijs, cùm ad Regis obedientiam reuocarentur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Mareſcallo, leuibus vtrinquè prælijs ſubindè certatum eſt, donèc à Turonibus aduecta ſunt tormenta. Tum verò ipſis Auguſti Calendis vrbs tormentorum ictibus validè quaſſata, & eodem die proditione capta & direpta eſt. Cæſi ſunt initiò non pauci hæretici, ſed maxima pars & quidem ſeditionis capita, in pedes ſe coniecerunt. Tandèm tota vis belli ad Aureliam obſidendam conuerſa eſt. Accidit autem, vt Caluiniani illi cum Catholicis confligerent accerrimè : & quidem Caluiniſtæ primùm aliquandiù rem proſperè gerunt, cæſo ſummo Franciæ Mareſcallo S. Andreæ, quem infenſiſſimè oderant, capto etiàm ipſo Coneſtabile, & multis primæ nobilitatis viris. At vbì Guiſius cum extremo agmine ſuperuenit, victoria ex eorum manibus extorquetur, & ipſe Condæus Caluinianorũ caput capitur, & totus peditatus ad internecionẽ deletur. Ferũtur ex Cõdæi partibus cecidiſſe eo prælio ad ſexdecim millia. Ex regijs quoq; permulti ceciderunt, & in ijs nobiles & egregij duces. Cõdęus in cuſtodiã ducitur, & qui ab eius grege capti erãt ex regijs, Aureliã abducuntur. Ammiralius ſecundus à Condæo, ab hac pugna redit Aureliam, vrbemq; mirificè communit. At Guiſius ad obſidendam vrbem cum omni exercitu reuertitur.

Prælium funeſtum.

Abdyſu Patriarcha Aſſy.

Hoc ferè tempore Abdyſu Aſſyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longiſſimo itinere, vt Pontificem inuiſeret, atque ab eo confirmaretur : ad cuius

cuius etiàm genua prouolutus, obedientiam promiſit: iurauit etiàm ſe Conciliorum Oecumenicorum & ſpeciatìm Tridentini ſtatutá atque decreta omnia ſuſcepturum, ſeruaturum, & ſuos omnes docturum. Habet autem multos ſub ſe Epiſcopos, & ingenuè faſſus eſt, ſe de Synodi Tridentinæ legitima congregatione nihil ambigere. Ipſe quoquè ad Synodum illam acceſſiſſet, niſi eum neceſſaria negocia in patriam reuocâſſent. Et quia in itinere à Turcis ſpoliatus erat, Pontifex eum eiusque presbyteros & diaconum, veſtimentis & rebus omnibus ad eius ſacerdotium pertinentibus, & viatico donauit. Fidem ſuam in Concilio Tridentino die 7. Septembris anno 1562. hunc in modum abſens profeſſus eſt: Confeſſus ſum puro corde & fide non ficta coram Reuerendiſſimis & illuſtriſſimis D. Michaële tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio, S. R. E. presbyteris Cardinalibus, in hanc formam: Ego Abdyſu filius Ioannis de domo Martia, ex ciuitate Geziræ in Tigri flumine, olìm monachus S. Antonij monaſterij ſanctorum Rochæ & Iohannis fratrum, electus Primâs ſiue Patriarcha ciuitatis Muzal in Aſſyria Orientali: Iuro quòd ità corde credo & ore confiteor Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem, approbatis omnibus & ſingulis illis, quæ ipſa approbat: & damnatis ſimilitèr omnibus, quæ ipſa damnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & retenturum eſſe profiteor & promitto, & omnes fratres meos Metropolitas ſiue Epiſcopos ac diœceſanos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos ità credendum & tenendum eſſe docebo, & modis omnibus quibus potero, perſuadere conabor. Ità me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. In quorum omnium fidem, hanc meam fidei profeſſionem & atteſtationem manu mea ſcripſi &c. Romæ die 7. Martij, Anno 1562.

rius venit Romam.

Profeſſio fidei patriarchæ Abdyſu.

Cùm vrbe excederet, rediturus ad ſuos, petijt ſtudioſiſſimè, vt Tridentini concilij Canones & decreta ad ipſum perferri curarentur: ſe enim omnia ſeruaturum. De ſacris literis ſæpè interrogatus, grauitèr & copioſè reſpondit. Nominabat etiàm & ſe habere dixit libros omnes veteris & noui Teſtamenti, etiàm quos Hebræi & hæretici ex Canone reijciunt. Antiquos doctores Græcos & Latinos, eoſdem ferè quibus nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè verſos dili-

Apud Aſſyrios quæ ſcripta diuina & Patrum habeantur.

Sacramenta. *Cõfeſsio.* *Canon Mißæ.*

diligentèr ſe legiſſe nonnullos etiàm, quorum nomina nobis ſunt incognita. Sacramentis vti ſe ac populos illos ijſdem ferè quibus nos: Confeſſione auriculari, precatione pro ſalute mortuorum, Canone ijſdem ferè verbis in celebranda Miſſa, conſecratione prorsùs eadem. Imagines diuorum pijs precibus venerari. Fidem ab Apoſtolis Thoma & Thaddæo, eorumque diſcipulo Marco olìm accepiſſe, hodieque retinere ea loca, vbì ipſe degeret. Ità Eccleſiæ dignitas & ſalutaris doctrina per 1500. annos in tam longinquis gentibus inter tot perpetuas infidelium vexationes, eadem in hunc vſque diem permanet, quam apud nos Euangelici præcones oppugnant & lacerant.

Maximilianus fit Romanorum rex.

Anni huius menſe Nouembri Francofurti in Romanorum regem communibus omnium Electorum Principum ſuffragijs eligitur Maximilianus Boëmiæ rex, Cæſaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus inſignis, de quo omnes boni ſibi pollicentur, eum in ſeruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parentis Ferdinandi ſanctiſſimorum & pientiſſimorum Cæſarum conſtantiam & integritatē præſtiturū, ſicut etiàm iam non ſemèl præclarè prçſtitit. Temporis anguſtia non patitur rem totā accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic geſta ſint, omnia ordinè deſcribere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofurtum, præter literas ad Cæſarem Ferdinandum datas à Turca Solimanno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum miſiſſe Cæſari dono captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione principum quorumcunque redimi paſſus eſſet: petere autem, vt & ipſe Cçſar captiuos Turcas dimittat.

Legatus Turcæ cū muneribus.

Cõuentus Lunæburgenſis.

Menſe Maio Lunçburgi Conuentus fuit Principum & Ordinum Imperij, Circuli, vt vocant, inferioris Saxoniæ, in quo præcipuè actum eſt de Bremenſibus Caluinizantibus, & decretum factum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè ſensìm Caluinus etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani precones cogerentur ſolum vertere. Tilmannus Heshuſius ſcribit piam defenſionem præſentiæ corporis Chriſti contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuerſum ſcribit Thomas Eraſtus Medicus, abutēs Chriſti, Pauli & Patrum teſtimonijs. Porrò Bullingerus

egre.

egregiè ſe tuetur contra Brentium. Triſtiſſimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex ſcriberent ſe à Saxoniæ Principibus è Schola Ienenſi dimiſſos eo quoquè nomine, quòd Sacramentarijs ſe oppoſuerint. Et quidem, niſì fallor, hodieque miſerè exulat Illyricus inſignis Luteranus. Deniquè Brentius de vera præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, librum edit contra Martyrem & Bullingerum. Hoc ſcriptum dũ ille Martyr impugnare ſtatuit, magno Brentij commodo exhalat ſpiritum Nouembris die 12. Pro talibus non eſt orandum, quia immunes ſunt à Purgatorio.

Calamitas Illyrici & ſociorum.

ANNO 1563. Bullingerus Brentio reſpondet. Ità eſt inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinam iactitent. Mirum eſt, Principes & reliquos magiſtratus non aduertere iſtorum dogmatiſtarum vanitatem, & quanto cum periculo coniunctum ſit, talibus fidem commodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hæc euangelicorum controuerſia tandèm funeſtum & lamentabilem exitum habeat. Et quid mirum, ſi funeſtum habeat exitum quintum iſthuc Euangelion, cùm non ferè niſì turbulentum & ſeditioſum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur iſti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementèr traducunt apud indoctum vulgus: ſed ſunt ex noſtris, qui quandoquè in Tabulas quaſdam viſitatorias iſtorum Euangelicorum Viſitatorum inciderint, in ijsq; plura & deteriora à coniugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm poſſint apud Catholicos in tam auguſto orbe ſcortationes reperiri. Quidam Luteranicus ſacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam, vxorem duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via ſterneretur. Interrogatus cur tantum admiſiſſet facinus, reſpondit coniugium in Luteranis ſacerdotibus non reſtinguere vagas libidines. Innumeris id poſſet exemplis doceri, vt maximè quoquè repræhendendi videantur, qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia ſacerdotibus, contra omnia omnium ſeculorum & ætatum exempla. Non frenatur libido libidini indulgendo, ſed gnauitèr potiùs reluctando, & pijs ſtudijs perpetìm vacando.

Adulteria Euangelicorũ concionatorum.

Menſe

Dæmoniaca puella non poteſt liberari ab euangelicis.

Menſe Martio anni huius in ſuburbio Auguſtæ Vindelicorum apud S. Georgium, textor quidam filiam habuit annorum viginti, à malo dæmone obſeſſam & diriſſimè vexatam, adeò vt parentes eius tantam calamitatem cernere ampliùs non ſuſtinentes, Auguſtanæ Confeſſionis Luteranos concionatores eiuſdem vrbis (erant enim ipſi quoquè Luterani) conſilij & opis petendæ cauſa adièrint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis Euangelicis præconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati ſe virtute & efficacia Luterici euangelij ſatanam illum expulſuros: ſed ſatanas ſatanam non eijcit. Conati tamen ſunt aliquid facere, ſed ſecurus eos contempſit teter ſpiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat. Nè tamen nihil feciſſe putarentur, iuſſerunt parentes diligentem habere puellæ curam: poſſe enim Deum facilè rursùs liberare puellam, ſi eius permiſſu id illi acciderit. Porrò virgo quædam, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine, cum famula Magdalena ex pia quadam Chriſtianæ charitatis commiſeratione ad eandem puellam inuiſendi gratia in hypocauſtum venit, perſpectaque eius miſeria, cùm exiſtimaret non poſſe eam vel vnum ſuperuiuere diem, ægrè tandèm parentes puellæ permouere potuit, vt accerſitum mitterent D. Simonem ſacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Auguſtæ catholicum eccleſiaſten. Rogatus ille, vt laboranti puellæ & ſummis angoribus comprehenſæ ſuam præſentiam non negaret, ad iter ſe accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dæmoniacæ abeſſet, illa miſerandum in modum clamitare, minitari ſui præfocationem, nî dimittatur, ſimul etiàm magno impetu velut è lecto ſe præcipitare velle. Sciſcitante verò Anna, quam diximus, ecquid ſibi vellet, dicit potum ipſam petere.

Vis aquæ ſacratæ.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam luſtralem ſiue benedictam: qua hauſta, mox cœpit miſerabilitèr ſeſe agitare, & ſursùm deorsùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viſo, ij qui circunſtabant, cernere & re ipſa comperire ſe dicebant vim quandam ſacratæ illi aquæ ineſſe. Nulla enim deincèps requie potita eſt puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam ſeruabant, teſtatus ſit ſe ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare

bare velle, etiamſi vrbem Auguſtam lucraturum ſe ſciret ea opera, niſì parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore ſuo exhalâſſe fœtorem, vt omnes ſibi pereundum exiſtimârint.

Cùm ſic illa igitur magìs magìſque exagitata ſæuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limen domûs, vbì ea iacebat, acceſſit. Tùm verò illa barbaricum in morem immanitèr vociferari, furere, bacchari, Theologo atrocitèr maledicere. Miſſum me facito, inquit, ſacrifice, probè equidem te ſentio, præfocare me vis, furcifer, ſcelus, nequam perditiſſime. Ijs auditis, Theologus dixit pàtri puellæ, vt eam liberam ire ſinerent. Sed cùm immodicè ſæuiret ac ferociret, clamaretque ſe anima & corpore ceſſiſſe in ius & dominium mali dæmonis, idem Theologus petijt, vt pedibus eius vincula inijcerentur. Itaque ipſus eius parens mantili eius colligauit pedes, percontans interim ex Theologo, velletne eam duritèr ligari. Cui ille, Minimè, inquit. ſiquidem fruſtrà à te vincietur, niſì Deus eam vinctam tenuerit. Tum illa miſera horrendum in modum ad tabulatum vſque ſeſe efferatè intendens, conſtrictoſque pedes ſupra caput adducens, ſe expoliauit, tantamque vim præ ſe tulit, vt quatuor illi viri, de quibus antè diximus, alios duos ſibi adiungere cogerentur, quòd non poſſent ſoli eam tenere. Qui ſimul omnes clamabant, I E S V S, I E S V S: malus dæmon eam abſportat. Poſtquàm verò Theologus ſæpè dictus Dei cœpit implorare opem, teter ſpiritus ad quartam ferè horæ partem continentèr in puella mirè furere & maledicere, tum quoquè craſſa admodùm viri voce multa & ſciſcitari & reſpondere difertis verbis non ceſſauit. Initiò his vſus vocibus eſt: Ha, ha, he, equidem ſacrifice non migro ex hoc domicilio. Simulatquè verò à Theologo dictum eſt, Præcipio tibi &c. aliquantò pòſt reſpondit: Compellórne igitur hinc ingredi? Ait Theologus: In nomine Ieſu regis gloriæ præcipio tibi. Tum aliqua interiecta mora, multa nequam ſpiritus lugubri voce locutus eſt, & modò ſuperiùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tādèm permiſſum eſt illi per feneſtram abſcedere. Anteà verò quàm id fieret, puella in grabato ſe pronam inuertit, ducenſq; rhonchos cœpit tumultuari & ferocire, tanq̃

vomi-

Lingua atra & immanis. vomitura: atque interim ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longiſſimè protenſa eſt, osque carbonum inſtàr nigrefactum eſt, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idque ſic aliquandiù perdurauit.

Liberatur dæmoniaca. Deindè ſursùm mox erectis luminibus, comploſisque manibus, Deo laudes grateſque agens, ità ait: Iam nūc ego agnoſco & video Deum meum. Multas quoquè Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num ſe ſentiret liberatam, ſempèr illi reſpondit, Liberata ſum, Deo gratia. ſed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protenſa lingua, mihi perpetìm inuentem, vt ad ipſum veniam. Itaque docuit eā Theologus, vt ter ſibi imprimens crucis ſignum, diceret, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, reſpondit: Quotiès crucem exprimo, dæmon euaneſcit, ſed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè inſtituit, vtque abrenunciaret ſatanæ, & totam ſe Deo ac Domino ſuo addiceret: quæ omnia illa ſe facturam bona fide recepit, & ſacroſanctam Euchariſtiam accipiens, paulatìm integræ ſanitati reſtituta eſt. Hanc hiſtoriam quiſquis ſyncero perlegit animo, facilè videt, apud ſectarios nullam eſſe dæmonum expellendorum poteſtatem, eamque apud Catholicos in hunc vſque diem permanere. Nec erit quiſquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare auſus ſit, cùm graues viri eam apud Auguſtanos compertiſſimam eſſe teſtentur.

Nota vim Crucis.

Hoc anno cùm princeps Guiſius fortiſſimè Aureliam obſideret regis Galliarum nomine, & quodam die ad veſperum nauigio Ligerim traijceret, domum iturus, in ipſo itinere à quodam ſceleratiſſimo proditore, quem hoſtes prece & precio ad tantum facinus impulerant, tribus ſclopetti globulis in humero dextro lœtalitèr vulneratur, nec multis pòſt diebus ſuperuixit, magno quidem Caluinianorū Aurelianēſium commodo, qui propedièm in eius manus venturi putabantur, ſi paululùm ei diuturnior contigiſſet vita. Eius obitus regno Franciæ longè infauſtiſſimus fuit. Ante mortem aliquot diebus ſuperuiuens, omnes ſuos grauiſſima oratione admodùm piè & religiosè inſtituit, & tandèm Catholicæ religionis ergô tam proditoriè occiſus, Chriſto ſpiritum reddidit. Eo mortuo, Condæus liberatur è cuſtodia, nec diù pòſt Lugdunenſes ha-

Princeps Guiſius à ſicario perimitur

Religio

ctenùs

ctenùs refractarij, regi ſe dedunt, & Catholica apud illos religio reſtituitur. Porrò rex neceſſitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit. *Lugduni reſtituitur.*

Menſe Decembri finis optatus impoſitus eſt Synodo Tridentinæ, in qua multa ſanctiſſimè & ſaluberrimè decreta ſunt: ſed Euangelici dogmatiſtæ in ſuis fæcibus hærent, perguntque ſuos & tueri & propagare errores. Fuerunt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & viri complures longè doctiſſimi. Multos in eam Synodum ſumptus fecit Romanus Pontifex Pius IIII. Itemque Ferdinandus Imperator religioſiſſimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & ſolitis cæremonijs coronatus eſt Maximilianus, Romanorum & Boëmiæ rex prudentiſſimus. *Maximilianus coronatur Hūgariæ rex.*

ANNO 1564. Rex Daniæ & Lubecenſes bellum, quod ſuperiori anno in regem Suediæ ſuſceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis,

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolſtadij obijt vir doctiſſimus Fridericus Staphylus, ætatis ſuæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittenbergæ familiaritèr cum Lutero & Melanchthone, ſed tandèm magna Dei benignitate conuerſus ad Catholicam fidem, hæreticorum fraudes & mendacia atq; fœdiſſimas antilogias ità cœpit proferre in publicum, vt omnium illorum in ſe plùs quàm Vatinianū concitârit odiū. Fuit is vir Græcè Latineq; doctiſſimus, & hæreticorū myſteria nouit ad vnguē, quæ paulatìm ſtatuerat ad omnium notitiam perferre, nisì eū mors impediuiſſet. Anno 1558. Coloniæ typis excuſa eſt theologiæ Luteranæ trimembris Epitome, ipſo Staphylo authore. Is libellus mirabilitèr offendit hæreticos omnes, & cùm nō eſſent inter ſe concordes, hoc tanto oblato aduerſario ad ſyncretiſmū conſtituendū ſe mutuò hortati ſunt, quô cōmunibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factum eſt. Sed ille acritèr eis reſpondit, adeò vt poſteà quidam Luteranus eū magnum diabolū vocârit, quandoquidem infeſtiſſimis eos, & propè ipſorum telis & armis oppugnabat, luculentèr eorum oſtendens fœdiſſimas antilogias, & mutuas diſſenſiones, idq; ex ꝓprijs illorum ſcriptis. Erat inter alios eius hoſtes qui- *Fridericus Staphylus prodit fraudes hæreticorum.*

Impudētia Smidelini dam Goppingenſis præco, Iacobus Smidelinus. Is incredibili ſtultitia & impudentia auſus eſt aſſerere, nullam inter Euangelicos eſſe in doctrinæ fundamēto diſcordiàm; cùm tamen non ſolùm à Staphylo, ſed etiàm ab ipſis Luteranis diuerſum oſtēderetur. Sed quid non audet hæreticorū perfricta frons? Cum hoc Smidelino præcipuum fuit Staphylo certamen, non quòd dignus eſſet cuius ineptijs & calumnijs reſponderetur, ſed ob hominis contundendam impudentiam, & Catholicam fidem ab illius calumnijs vindicandā. In Apologia ſua idem Staphylus de quodam iuuene concionatore Luterano commemorat hiſtoriam lectu dignam, quā hoc loco inſerere paraphraſticôs non grauabor, vt nôrit poſteritas, quàm monſtroſos ediderit dogmatiſtas ętas noſtra. *Exemplū memorabile.* Iuuenis quidam concionator Miſnenſis (Eſt aūt Miſnia pars Saxoniæ) cùm eſſet aliquandiù concionatus in Miſnia, voluit in Saxoniam proficiſci, (ampla eſt enim Saxonia, & latè patet) idq; ſpe obtinendi alicuius miniſterij Euangelici. Erat autem ipſe quidē Adiaphoriſta, id eſt, Melanchthonicus: porrò ea Saxoniæ regio, quò ſe contulit, Illyricanum habuit ſuperintendentem. Quanuìs autem Matthias Illyricus diſcipulus fuerit Melanchthonis, tamen in quibuſdam acerrimè diſſidet à ſuo præceptore, ſicut & Melāchthon à ſuo magiſtro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano ſuperintendente, quam religionem profiteretur, reſpondit, ſe ſentire cum Melāchthone & Georgio Maiore. Ergò, inquit ſupintendens, māmaluca es tu & apoſtata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melanchthonis doctrinā. *Melanchthonicus repellitur ab Illyricanis.* Porrò ſciſcitanti ſuperintendenti, nū crederet bona opera eſſe pnicioſa ſaluti, ille quidē reſpondit, nō ſe id credere, ſed potiùs prodeſſe ea ſaluti: mox verò tanq̄ Euangelij hęreticus iuſſus eſt ex ea vrbe totaq; regione diſcedere. Iā enim Melanchthonis diſcipulus Illyricus, Melāchthonis diſcipulū ferre nō poterat. Paſſus igitur miſer hîc repulſam, è Saxonia ſe trāſtulit in Pruſſiā, opulentā & vberem regionem. Ibì tū regnabat Oſiandrinū Euangeliū. Petijt verò ab Oſiandrino quodā Eccleſiaſticū miniſterium: ſed illo percontāte, nū crederet hominē eſſentiali Dei iuſtitia iuſtū fieri oportere, & nū eos qui diuerſum ſentiant, nō alio quàm hæreticorū loco haberet, iſtoq; reſpōdente alitèr docere Melanchthonem, atq; etiàm Illyricū, nec ſe ità poſſe de hominis Iuſtificatione ſentire: ilicò ceu hæreticus

ticus reiectus eſt, & ex Pruteni principis ditione profli- *Item ab* gatus. Venit igitur in Poloniã ad Caluinianos, ſed cùm *Oſiandri-* nollet eandẽ cu eis cantilenã canere, nec à Luteri Eu *nis.* angelio deficere ad Zuinglianiſmũ, ab illis itidẽ haud ſecùs atq; hæreticus repulſus eſt. Itaq; excluſus à Cal- *A Calui-* uiniſtis, ad Picardos ſe cõtulit, ſperans ab illo hominũ *niſtis.* genere ſe in eorũ ſectã & contuberniũ receptum iri. At illi volebant, vt reliquis ſectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinam tanꝙ optimam complecteretur. Quod cùm illi non eſſet integrum, miſer ab illis perindè vt à ſuperioribus compulſus eſt fugæ ſe com- *A Picar-* mittere. Indè ad Sileſianum quendam nobilem ve- *dis.* nit, à quo interrogatus, ecquidnam de Suencfeldij Euangelio ſtatueret, an crederet externum miniſterium eſſe ſuperuacaneum, internũ verbũ, ſeu verbi prędicati energiam, eſſe ipſum Dei filiũ, reſpondit ſibi eã videri antiquã hæreſin, quæ ab Illyrico, Philippo, Caluino & alijs multis palàm editis ſcriptis oppugnata ſit. Quod reſponſum moleſtè ferens nobilis Suencfeldia- *A Suenc-* nus, hominẽ à ſe repulit: atq; ità rursùs ille in pedes ſe *feldianis.* cõijcere cõpulſus eſt. Tot igitur locis repulſam paſſus, ad Anabaptiſtas in Morauia nõ infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo, ſed vt eorum myſteria & inſtitutũ exploraret. Verùm ab illis callidè ſanè præuentus, fidẽ eis ſuam exponere iuſſus eſt. Quæ cùm illorũ placitis non valdè concordaret, nihil mo- *Ab Ana-* rati, quòd ille longos ſuos circuitus prætexeret, nõ ali- *baptiſtis.* tèr quàm hæreticũ eum à ſe eiecerunt. Et tamẽ hę ſectę omnes ſingulatìm ſibi vendicant puram Euangelij doctrinã, eamq; cæteris omnibus detrahunt. In tanta aũt doctrinæ varietate fieri quî poteſt, vt vera ſint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandèm facient miſeri mortales, qui in hos errorum Labyrinthos præcipitantur, vel potiùs ſua leuitate induci ſe ſinũt? Tam diuerſis ex orbis noſtri angulis clamant certatìm pugnantiſſimi dogmatiſtæ, noui Euangelij buccinatores, Eccè hìc eſt Chriſtus: & tamen ſimul mentiuntur omnes, cùm non poſſit eſſe Chriſtus, nisì in vna ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia, à qua iſti omnes turpitèr defecerunt Sed vt ad noſtrum iuuenem concionatorem redeamus, venit ille tandèm Viennam Auſtriæ, vbì in Catholicum quendam incidens, ſuas illi moleſtiſſimas peregrinationes & aduerſos caſus, & in quibus verſatus eſſet hæreſibus, enarrauit, ſimul obnixè orans, vt ad

obtinendam ſolidam certamque doctrinam, & ſcripturæ diuinæ genuinam interpretationem, auxilio ſibi eſſet. Fuit hoc proculdubiò diuinæ gratiæ opus, vt homo tot exagitatus difficultatibus, tandèm quandoquè rediret ad ſe, & perſpecta falſitate, quàm hactenùs pro Euangelij luce eſſet amplexus, in viam reduceretur. Poſſunt enim hæreſes de ſe polliceri veritatem, ſed exhibere non poſſunt. Eſt verò ab illo Catholico hoc ei datum conſilij, vt eum ſcripturæ ſenſum, qui sempèr & vbiquè receptus fuit, amplecteretur, porrò priuatos omnes & ſingulares ſenſus repudiaret. Fieri enim non poteſt, inquit idem, vt priuatæ opiniones Catholicum ſcripturæ ſenſum ferant, multò etiàm minùs, vt inter ſe conſentiant, ſibique conſtent. Cùm enim non ſint iſti in eo corpore, quod viuit de ſpiritu Chriſti, & eius perpetuo ductu ac moderamine gubernatur, ſed ceu aridi palmites à vite Chriſto præciſi, foràs proiecti ſint, ſpiritu vertiginis huc illucque impelluntur, & ſua commenta venditant cæcis & incautis mortalibus pro verbo Dei. Ità quod ſingulis viſum eſt, hoc pro Euangelio obtruditur: cùm autem alijs alia magìs placeant, nec alij alijs velint cedere, naſcuntur dogmata mirè diuerſa, & ſingula tamen pro veris defenduntur, & ab euerſis hominibus recipiuntur. Accidit autem hoc iuſta quidem, ſed nimiùm formidanda ira Dei, vt in iſtos laqueos incidant homines, & pro veritate recipiant mendacium, dum nolunt audire Eccleſiam Dei, & ijs viuunt moribus, qui talem vindictam mereantur. Eſt autem certè doctrinę veritas non apud hęreticos, ſed in Eccleſia quærenda, de qua præclarè dictum eſt ab Irenæo: Tantæ oſtenſiones cùm ſint hæc, non oportet adhuc apud alios quærere veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium diues, pleniſſimè in eam contulerint omnia, quæ ſint veritatis, vtì omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus: omnes autem reliqui, fures ſunt & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem ſunt Eccleſiæ, cū magna diligentia diligere, & appræhendere veritatis traditionem. Quid enim, etſi quæ de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nónne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli cōuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum & reliquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem ſcri-

A Catholico reducitur in viam.

Iohan. 15.

Aduerſus hæreſes lib. 3. capite 4.

Iohan. 10.

ſcripturas reliquiſſent nobis? nónne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Chriſtũ credunt, ſinè charactere vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligentèr cuſtodientes. Hæc Irenæus martyr & Epiſcopus ante mille trecentos & eo ampliùs annos. Vt autem ad Staphylum redeamus, ſcribit ille quodam loco ſe de noſtrorum hæreticorum impoſturis, corruptelis, fraudulentis machinationibus habere ciſtas aliquot libris & epiſtolis plenas, quæ etiàm veniſſent in lucem, niſi mors eum abſtuliſſet. *Nota de Traditione.*

Menſe Iulio ipſis ferijs D. Iacobi Apoſtoli, diem ſuum obijt ſanctiſſimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide conſtantia multa dici poſſent. Etſi verò turbulentiſſima fuit noſtra ætas, tamen non immeritò gratulari ſibi poteſt de duobus ſanctiſſimis & religioſiſſimis, & Catholicæ religionis obſeruantiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinando eius germano fratre, quorum ad omnem poſteritatem ſacroſancta & celeberrima erit memoria. Inſiſtit eorum veſtigijs Maximilianus 2. Ferdinandi filius, qui hodiè gratulante Eccleſia Dei, Romani Imperij habenas moderatur. *Obitus Ferdinandi Cæſaris.*

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnandam arcem munitiſſimam, *del Peuol di Velex* appellatam, ſub dominio Turcarum ad Africæ oram ſitam, vndè frequentèr impij piratæ in mare Hiſpanicum incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat. Vbì claſſis vniuerſa, centum videlicet triremium, abſque alijs nauibus, quarum certum non habemus numerum, Malacam vrbem appulit, magnam illic peditum & equitum tormentorũq; bellicorum & commeatûs copiam accepit, atque indè ſoluens vltimo Auguſti menſis die, tranquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit, expoſitoque in terram milite, oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita, & mari vndiquè ſepta, difficilimum aditum non ſolùm hominibus, ſed ipſis etiàm ibicibus præbens. Cùm autem *Claßis Philippi regis.*

per ſingula momenta validis tormentorum ictibus verberaretur, eccè præter omnium expectationem 6. die Septembris Turcæ milites, qui eam cuſtodiebant, intempeſtæ noctis ſilentio turpitèr indè aufugiũt. Manſerunt autem trigintaquinq; Turcæ, quòd fortaſsis ob natandi imperitiam fugæ ſe mandare non poſſent: ijq; viui in Hiſpanorum poteſtatem venêre. Dici verò non poteſt, quanto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omnium animos perfuderit. Fatebatur Dux ipſe illuſtriſſimus, & totus exercitus magno clamore teſtabatur, à Deo exercituum immiſſum hoſtibus terrorem, vt ex ea arce turpitèr abſcederent, quæ vix multò tempore & multò ſanguine potuiſſet obtineri. Impoſitum indè eſt fortiſſimum illi arci præſidium contra barbarorum incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem recipe-rent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoque impetu, vt apud illos moris eſt, eos aggreſſi, partìm cæſi, partìm vſque ad 5 vel 6. millia vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate inſignes, qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſiæ eò ſe contulerant, vt exercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe generalis, tum multi alij primarij Duces, & alij nobiliſſimi & illuſtres viri peccata ſua confeſſi fuêre, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs áccepêre. Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies, nullo ſuorum fuſo ſanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionem redegerunt. Scripta ſunt hæc à quodam viro graui & fide digno, qui huic expeditioni præſens interfuit.

Arx Turcica expugnatur

Præſidiũ Hiſpanicum.

Sinenſes multi ad Chriſtum conuertuntur.

Huius anni 1564. menſe Septembri literæ venerunt ex Iaponum & Sinarum regionibus, vbì iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas vocãt, quibus ſignificabatur, magnum illorum infideliũ numerum, ad octo millia, in quibus ſunt reges & principes, permultique proceres & optimates gentilium, relicto dæmonum cultu, Chriſti Ieſu fidem eſſe complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiuſdam Sinæ conuerſione operatus eſt Dominus. Eſt ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atque ingeniorum ditiſſima. Dormiebat ille, & vidit in ſomnijs tanquàm vnum ex Patribus Societatis Ieſu, qui eum vt Chriſtianus fieret hortabatur, comminatus, nì conſentiret, inciſurum ſe

forfice,

forfice,quam in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod eſt ignominioſum & infame apud eos: & eo renuente, abſcidit aliquot. Idipſum vidit per tres continuas noctes, ſed in poſtrema abradebantur ei omnes capilli capitis. Tum ille mox adijt Patres illos Societatis Ieſu,& petijt baptizari: qui hominem complexi, docent eum quæ ſunt religionis noſtræ, ac deindè baptizant. Porrò iſthæc viſio non dubiam illis ſpem fecit totius gentis illius ad Chriſti fidem traducendæ.Benedictus Deus, qui illis longinquiſſimis & ab orbe noſtro remotiſſimis nationibus,fidei ſuæ & gratiæ lucem impertit. Sunt enim Sinarum populi ad extremos Orientis fines longiſſimo à nobis interuallo diſſiti.

Colloquium Mulbrunnēſe. Menſe Aprili anni huius, Mulbrunnæ habitum eſt aliquammultis diebus Colloquium inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluiniſtas. Interfuère Colloquio Principes duo,Palatinus Elector, & Dux Vuirtebergicus.Theologi vtriuſq; Principis diù multumq; inter ſe diſceptârunt, ſed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volentibus,vllā concordiam inire & cōciliare potuerunt.Defendebāt Vuirtebergici Theologi, quorum principes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Domini(ſic enim illi loquuntur)adeſſe ſubſtātialitèr & realitèr corpus & ſanguinem Domini, & nedùm à bonis, ſed etiàm à malis ore percipi vtrūque: cōtrà Palatini tam corporalē præſentiam,quàm quòd ab impijs ſumeretur Euchariſtia, pernegârunt.Ibi tum multùm ſudatū eſt à Smidelino, vt perſuaderet Chriſti corpus perindè atq; diuinitatē, non modò in cœna,ſed etiàm locis omnibus,id eſt,vbiquè præſens adeſſe. Eam ſtultiſſimā & hactenùs inauditā opinionē hauſiſſe videtur ex Brētio ſymmyſta vel potiùs præceptore ſuo. Nā iſti homunciones dum ſuis fidunt ingenijs,ex alijs in alios labuntur errores,quantoq; acriùs in id incūbunt, vt Eccleſiā Catholicam oppugnent,eo deteriùs occæcātur, longiusq; à luce veritatis in inexplicabiliū errorū tenebras recedūt. Nituntur quidē Brētius & Smidelinus docere,Chriſtū corporalitèr in Euchariſtia præſentē:ſed cū id cōprehēdi nulla ingenij vi poſſit, ſed ſimplicitèr & incunctātèr credi oporteat,ſub panis & vini ſpeciebus reuerà Chriſti corpus & ſanguinē adeſſe,iſti ꝓdigioſum dogma cōfingūt, Chriſti corpus tā eſſe vbiq; præſens,q̄ eſt diuinitas. Sed humanæ cæcitatis figmentum eſt, non doctrina Chriſti, *Prodigioſum dogma Brētij &c.*

ſti, neque Catholicæ Eccleſiæ. Porrò Caluiniſtæ vel Zuingliani dum nullo pacto ſuis imbecillis ingeniolis conſequi poſſunt, vt ſe Chriſtus corporalitèr præſentem in Euchariſtia exhibere queat, inſtàr Capernaitarum dicunt: Quomodò poteſt hic carnem ſuam dare ad manducandum? itaque ad tropos confugiunt, & euidentiſſima ac luculentiſſima Chriſti verba, quibus hoc & ipſe inſtituit, & in Eccleſia conficitur Sacramentum, ſæua & impia interpretatione ad figuratam locutionem detorquent. Sed audiunt vtrique, & Luterani & Zuingliani: Nisì credideritis, non intelligetis. Si dicis, Quomodò poteſt fieri? audis ab Eccleſia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, Quomodò poteſt fieri? Porrò incredibilem & execrandam habet impudentiam, quòd cùm tam Luterani quàm Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamen incunctantèr & crebrò aſſeuerant, ab ipſis ſtare veteres Patres omnes. Et hoc quidem imperitis, & in Patrum monumentis parùm verſatis, perniciosiſſimè illi perſuadent: ſed qui vel vtcunquè Patrū ſcripta nôrunt, illorū ſatìs mirari non poſſunt improbitatē & impudentiam. Interìm Eccleſiā Catholicā vtriq; inſimulant idololatriæ, propterea quòd Chriſtum in Euchariſtia adoramus: ſed abſit vt illorum blaſphemiæ nos ab hac adoratione abſterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Auguſtino in Pſalm. 98. Quia Chriſtus in ipſa carne hìc ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisì priùs adorauerit: inuentum eſt, quemadmodùm adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorādo. Ità Auguſtinus. Verùm his obitèr dictis, ad Colloquium Mulbrunnenſe redeamus. Longa ſanè (vt dixi) diſputatione præclari illi Theologi fruſtrà tempus triuerunt, & non ſolùm nulla inter eos conſtituta pax eſt, ſed ſimultas & odium acrius exarſit. Nam eodem anno Vuirtenbergici de actis eius Colloquij ſcriptum Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa eſt Latina epiſtola, qua inter cætera inſignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diù pòſt grande opus Germanicū euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicātur, & ſcriptum Vuirtenbergenſiū mendacij crebrò inſimulatur, atque prolixè cōfutatur. Certè verum dicit Sapiens: Inter ſuper-

Iohan. 6.

Eſa. 7.

Sectariorum vanitas.

Euchariſtia adoranda.

Sectarij mutuis ſe ſcriptis lacerant.

Prou. 13.

perbos ſempèr ſunt iurgia. Eſt autē hoc cumprimìs admiratione dignum, quòd Smidelinus, qui palàm auſus eſt ſcribere, inter Euangelicos præcones nullam eſſe in doctrina pugnantiam, iam longiſſima diſputatione, in qua ſolus ipſe loco Vuirtenbergenſium loquebatur, Brentio ſe intra ſilentium tenente, perpetuò cōtra Caluiniſtas cōtendit, & quàm fœdè in rebus grauiſſimis inter ſe diſſideant, toti orbi luculentèr oſtendit. Sed hanc deplorati hominis vanitatem & verſutiam miſera plebs non aduertit. Si qui verò aduertunt, & tamen id genus hominibus in religionis rebus, vndè ſalus ſempiterna pendet, fidem adhibent, illis ego nihil ſentio eſſe deploratius atque infelicius. Scilicèt nulla eſt inter iſtos præclaros inſignium blaſphemiarum buccinatores diſcordia, cùm nullā vnquàm poſſint conficere concordiam, nec deſinant palā editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipſo Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant ſectarios, (ſic enim Palatini interpretantur) porrò Vuirtebergenſes Palatini aiunt noua, falſa & inaudita dogmata proferre. An nō præclarè inter ſe conſentiunt, qui id genus elogijs ſeſe inuicèm ornant? Nō debent iam iſti ægrè ferre, ſi à Catholicis tales appellātur, quales ipſi ſe inuicèm ſalutant. Inter colloquendū Boquinus Zuinglianus dicebat, nō de ſcriptura, ſed de eius intelligentia inter ipſos quæri: ibì Smidelinus egregiè prodidit verſutiam ſuam & omnium iſtorum ſectariorum, dicens Boquinum hoc ipſo ſibi arma eripere, quibus cōmunitèr vtantur contra Papiſtas. Hoc enim certiſſimum eſt, non propterеà ad ſcripturas prouocari ab iſtis infidis hominibus, quòd ſcripturæ pro ipſis faciāt, ſed quòd facilimè poſſint ſcripturas ad ſua in ſpeciē adſtruenda mendacia detorquere. Itaque ſi adigas illos ad ſcripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis, ſed ex perpetuo Catholicæ Eccleſiæ Doctorum conſenſu petenda eſt, iam planè iacent omnia hæreticorū commenta. Hoc cùm ipſi non ignorēt, vſqueadeò ſolas crepant ſcripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres ſimul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant, vbicunquè ab illis diſſentiunt. Itaq; Luterus ipſe quodam loco ſcribere auſus eſt, ſacra Biblia eſſe hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & ſectarij omnes impudentèr prouocant, hæc ſola valere volūt: & tamen res ipſa loquitur, quòd ea alitèr Luterani, alitèr Zuingliani, alitèr alij ſectarij interpretantur. Ità cogunt ſinguli

Smidelini impudentiſſima vanitas.

Sectarij mutuis ſe ornant elogijs.

Sectariorum verſutia.

guli illam veraciſſimam ſacrorum Bibliorum ſcripturam ſuis mendacijs ſeruire & adſtipulari, non abſque ſumma incommutabilis veritatis Dei contumelia & blaſphemia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè omnes in more poſitum, vt ſcripturas ſuis cõmentis prætexerent, & ità ſcripturas ſcripturis oppugnarent. Nec defuerunt, ſicut nec hodiè deſunt, qui ſcripturas deprauare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falſarios, qui corruperint Lucæ Euangeliſtæ verba: contrà Palatini aſſerunt, Vuirtebergicos ſuis ſomnijs ſcripturam peruertere.

Præclara encomia ſectariorum. Quis igitur iſtis fidem commodet, qui tam egregia de ſe mutuò teſtimonia dicunt? Addunt Palatini, Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè & negatiuè ſolere reſpondere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangeliũ, quem hominem etiàm ipſi Palatini Zuingliani in multis ſibijpſi contrarium oſtendunt, vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuiſſe pondus apud pleroſque.

Atqui verò è diuerſo & Luterus, & Ioachim9 Vueſtphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter ſe pugnent. Nos hæc teſtimonia aliorum de alijs libentèr amplectimur, & à toto eiuſmodi dogmatiſtarũ grege, toto pectore & animo nos ſeparamus & ſecedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab iſtis infauſtis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Eccleſia catholica diuelli ſe paſſi ſunt. Verùm dabit quandoque benignus Deus gratiam ſuam, vt videant homines quod hactenùs magno ſuo malo videre noluerunt, quàm infidis non Euangelij, ſed portentoſæ vanitatis buccinatoribus, animas ſuas crediderint. *Luterani noui ſuffraganei.* Ridiculum verò eſt, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat ſuffraganeos, quòd necdùm inter ſe concordent, quínam ſint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri ſcripta deprauârint. Adijcit etiàm, Luteranos voluiſſe Luterum nouum efficere Papam, vt ipſi eius Cardinales, & temporis ſucceſſu etiàm ſucceſſores eſſe queãt. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad ſe eam dignitatem deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis inuideat Papam noſtrum Romanum Pontificẽ, eiuſque Cardinales, quandò etiàm ſectarij ſuos volunt habere Anti-

Antipapas & Pſeudocardinales? Sed hæc quidē de Colloquio Mulbrunnēſi annotâſſe breuitèr ſatis ſit, de quo ingēs ſcriptum, vt dixi, Palatini, & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis ſciret quàm præclarè inter ſe conſentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare poſſint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat ſpiritus Chriſti, qui facit vt ſit credētium cor vnum & anima vna in Domino. *Acto. 4.*

ANNO 1565. immane facinus perpetratum eſt Leodij. Abbas quidam Præmonſtratenſis ordinis famulum habuit, quem certa de cauſa iuſſit à ſe diſcedere, & alium ſibi dominum quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interìm hæret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapſis diebus, Abbate è quodā conuiuio iam ſerò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale ſuſpicantē fera & pluſquàm barbara crudelitate in ipſo cubiculo iugulat, multamq́; ſecū pecuniā è cubiculo eodē auferens, equum Abbatis ſternit & abſcedit, cùm priùs neſcio quæ mendacia de Abbate ad familiam retuliſſet. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & poteſt & debet, vtì ſic vitam inſtituant ſuam, nè imparati hinc exeant. Nam propter eiuſmodi dubios vitæ caſus & mille pericula, inter quæ quotidiè verſamur, Chriſtus Dominus in Euāgelio crebrò nos admonet vt vigilemus. Horrēdum ſanè fuit ità ſubitò ac improuiſè necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâſſet Abbas vitam ſuam committere: ſed tamen ſi animus fuit pius & diuinæ voluntati religiosè ſubditus, nihil quidem Abbati nocitum eſt: ſed crudeliſſimum facinus ſceleratū homicidam & temporarijs & æternis ſupplicijs, niſì dignam agat tāti ſceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium. *Immane latrocinium.* *Matt. 24. 25.* *Marc. 13.* *Luc. 12.*

Prodijt hoc anno ſcriptum benè longum Iohannis Marbachij ſuperintendentis Argentoratenſis contra Caluiniſtas & Zuinglianos, cui mox certatìm, ſed breuitèr ab iſtis reſponſum eſt, adeò vt etiàm medicus quidam Zuinglianus, poſtpoſitis interìm pharmacis & potionibus, aculeatè in illum ſcripſerit. Videtur autem etiàm iſte Marbachius Brentianam vbiquitatem docere. Caluiniſtæ eum tāquàm ineptum & indignū reſponſo contemptìm perſtringunt. Habet certè in ſuo libro ineptias multas, & tantum tribuit Lutero, vt eum omnibus *Marbachius Vbiquetarius Brentianus.*

bus etiàm veteribus Patribus nõ dubitet anteferre: egregieq́ue eum commendat ob exagitatũ & oppugnatum Papatum: quodq́ue nimìs eſt intolerabile, ait ſe & ſuos Luteri doctrinam haud ſecùs, atquè ipſius Chriſti verba & doctrinam, accipere, cùm tamen luce meridiana clarius ſit, Luterum ſæpè pugnantia ſcripſiſſe, & certè nulla ratione dignum fuiſſe, cui id tribueretur, quòd errare non potuerit, cùm multos nefandos & pudendos errores ab inferis excitârit. O prodigioſam huius ſeculi cæcitatem, quòd videre non poteſt, quàm nihil videant, qui ſe veram demùm Euangelij lucem in orbem inuexiſſe gloriantur. Piget & pudet tam cæcis Doctoribus confutandis tempus terere, præſertìm cùm nec huic inſtituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenum eſt, quòd iſte Marbachius ſcribit, ſe ſuosq́ue adiutores Eccleſiæ Argentinenſis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicæ Eccleſiæ de Euchariſtia doceant. Cùm enim Argentinę Zuinglij dogma diù receptum fuerit, iſte iam Argentinenſibus apud omnes leuitatis & inconſtantiæ notã inurit, tanquàm qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranũ complexi ſint, quod fortaſsìs Argentinenſes non æquo ſint animo laturi. Eſt quidem mirabilis in Germania rerum confuſio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmum, & rurſùs alios à Zuinglianiſmo ad Luteri placita deſciſcere, vt interìm alias innumeras ſectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias ſectas deficiẽdi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconſtantiam, niſì redeant ad vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, cui & rector & protector adeſt ſpiritus veritatis, quem hæretici habere non poſſunt. Hoc quidẽ certo certius eſt, multùm conniti iſtos inſignes Euangelicos dogmatiſtas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: ſed tanta eſt eius authoritatis vis & pondus, vt etiamſi illis rumpantur ilia, nihil tamen ſint relaturi aliud, quàm ſummum dedecus & ignominiam ſempiternam. Perſtitit hactenùs Romanæ Eccleſiæ ſedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hæreticorum omnium inſultus, perſtabit etiàm hauddubiò vſque in mundi finem. Deceſſit nonnihil in Europæ aliquot angulis illius ſedis authoritati, ſed longè plus acceſſit in ampliſſimis noui orbis atque remotiſſimarum gentium vaſtiſſimis regionibus. Et vt tabeſcat liuor improbus & amens furor viliſſimorum homuncionum,

Sectarij oppugnãt Romanam ſedem.

ium, qui prauis confingendis dogmatibus & cõtumeliosis edendis ſcriptis, eius ſedis ex profeſſo hoſtes ſe declarant, libet hîc inſerere pauca quædam de rege Luſitaniæ longè potentiſſimo, qui hoc anno literas ſcripſit Patribus Societatis Ieſu Romæ cõgregatis, in hũc modũ: Patres Societatis Ieſu, qui nũc eſtis Romę in cõgregatione generali, rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defenſorẽ Eccleſiæ Romanæ, ſicut confido me futurũ auxilio Dei. O quantùm deſidero oſculari pedes ſanctiſſimi patris. Hæc ille inuictiſſimus Luſitaniæ rex. Fuit verò etiàm hoc ipſo anno Coloniæ vir quidam grandæuus & venerabilis, miſſus ex Thebaide ab Alexandrino Aegypti patriarcha, qui eiuſipſius patriarchæ nomine Romano Pontifici obedientiam promitteret, vel potiùs ſcriptum adferret, quo is patriarcha obedientiam promittebat. Ità irridet præpotens Deus miſerrimorum homuncionum impotentiam, qui ſe putant illam ſedem poſſe deſtruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neq; ſubdoli hæretici euertere potuerunt. Elidant igitur inſana licèt capita ſua in parietes, ſalua manebit ſua authoritas Romano Pontifici: atque ea ipſa hæreſum architecti & buccinatores omnes peſsùm prementur, & penitùs opprimentur. *Legatus patriarchæ Alexandrini.*

Idem Luſitaniæ rex Chriſtianiſſimus petijt à ſummo Pontifice, vt duo Epiſcopi mitterẽtur in Iapponam remotiſſimam à noſtro orbe inſulam, vbì mirè increſcit religio Chriſtiana, & obſeruantia erga Romanum Pontificem. Porrò feruntur illic eſſe homines acuti & inſignes philoſophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate ſuffulti. Quæ quidem libentèr nos commemoramus, vt pudefiant inſolentes & miſeri homũciones, qui ſe putant magnam cladem attuliſſę Romanæ ſedi, dum tam varijs, impijs & inter ſe mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quaſdam perdiderunt & corruperunt. Veniunt ad fidem barbaræ nationes, dæmonum cultrices: Aethiopiæ rex longè potentiſſimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque eſt ampliſſimum imperium, iam Luſitanis magna iunctus eſt amicitia, & per eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum inſulæ & regiones auidè doctrinam Chriſti amplectuntur, & ſæpè integræ ciuitates ſacro ablutæ ſunt Baptiſmate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iocunditatem: *Indi conuertuntur ad fidem.*

tatem; itaque nõ pigebit paululùm ijs immorari. Poſtquàm reges Luſitani longiſſima nauigatione in Indiæ vſque & orbis extremos fines aditum ſibi fecerunt, eam in curam ſummoperè ſibi incumbendum putârunt, vt miſeros homines dęmonum teterrimo cultui addictos, ad Chriſti religionem traducerent Ea in re longè pijſſima, & quæ illis regibus cedet in gloriam ſempiternam, vſi ſunt opera Patrum Societatis nominis Ieſu, qui iam paſsim Ieſuitæ vocantur. Ex ijs plerique apud illas barbaras & feras nationes ea vitæ ſanctimonia, eo animas Chriſto lucrifaciendi ardore emicuerunt, vt non facilè fidem habiturus ſit Lector, ſi ſingula referre velimus.
Eſa. 39. Sed non eſt abbreuiata manus Domini, vt non poſſit etiàm hodiè innouare ſigna, & immutare mirabilia. Inter
Frãciſcus Xauier. hos Patres facilè primus fuit Franciſcus Xauier, ex primis ſocijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc inſtitutum cepit initium. Is Franciſcus incredibili charitatis feruore ſuccenſus, diſcurrit per Indię regiones, & iam in Sinarum vſque regionem penetrare geſtiebat, tametſi id ſinè ſummo vitæ diſcrimine fieri non poſſet, cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum ſit, nè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis tranſgreſſori capitis ſupplicium conſtitutum eſt. Sed perfecta
1. Iohã. 4. charitas foràs mittit timorem, & iam Franciſcus cum mercatore quodã tranſegerat, oblato ei pro naulo 300. aureorum pipere, quod eleemoſynæ nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionẽ eum inueheret. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt autem Chriſtus oſtenderet, quàm illi charus eſſet vir ille æterna memoria dignus, poſt eius obitum corpus il-
Corpus exanime manet incorruptũ. lius vltra menſes 15. ità ſeruauit integrum & illæſum, vt recèns mortuum putaretur, & ſuauiſſimum ſpiraret odorem, tametſi aliquandiù & calce fuiſſet obrutum, quæ etiàm oſſa conſumit, & humõ opertum, vbì humana corpora facilè putreſcunt. Ità voluit præpotens Deus honorare eum, qui illam fidem annunciâſſet cæcis gentibus, quam ſectarij horum temporum Papiſticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Franciſci geſta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè dixi-
Sinenſes populi. mus. Eſt ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & diſcendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobiliſſimus habetur, & authoritate cæteros antecellit: & tamen etiàm ex

ijs

Js iam multa millia Chriſto nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in Chriſtum crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorũ opera vſus, partìm blanditijs, partìm terroribus illos ad priſtinam ſtultitiam retraxit. Sed non defuit vltio diuina tam fœdæ apoſtaſiæ. Ager anteà fertiliſſimus repentè ſterilis factus eſt, vt toto eo tempore, quo in apoſtaſia perdurârunt, quanuìs crebrò ſererent, nullos fructus attulerit, oriza ſementi ſeruata computruerit, aquæ dulces nunquàm illic comperto miraculo in ſalſas verſæ ſint. Et quanuìs ea calamitate multi interiĕrint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanæ ſuperſtitioni deditorum, quin pergerent à Chriſti fide abducere quos poſſent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta eſt, vt armis rem gererent, & Luſitanis vi reſiſterent. Sed eccè ſubitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humì omnes proſternuntur: ſol propè meridianus adeò obſcuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cælo, & dæmonum delubra aliaq; omnia ædificia proſternunt: arbores ità euertuntur, vt radices ſursùm, rami deorsùm ſpectarent. Pauci deindè Luſitani, ceſſante hac tempeſtate, innumeram illam turbam aggreſſi, multos ex illis cædunt, nihil ipſi prorsùs læſi. Redeunt tandèm ad ſanitatem homines perfidi, & tum ipſi, tum alij multi, ethniciſmi erroribus implicati, ingenti numero fidem complectuntur, adeò vt intra vnam hebdomadam ſupra 15. hominum millia Chriſtianiſmo adiungerentur, quin & ex alijs inſulis permulti eò confluebant, vt Chriſtiana religione initiarẽtur. Nec defuit diuina clementia reſipiſcentibus. Nam agris reddita fertilitas eſt, aquis dulcedo priſtina. Hæ Maluccarum gentes longiſſimo à nobis interuallo ſeparantur. Creſcit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitiſſimis habentur Chriſtianorum propugnacula: nam à Mauris & Indis non parùm infeſtantur. Eſt Indiæ regnum quoddam Biſnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel eſt, vbì Apoſtolus Thomas & viuus annunciâſſe CHRISTI Euangelium, & mortuus conditus fuiſſe, hodieque totus illic aſſeruari confirmatur totius gentis eius teſtimonio. Eſt ſepulcrum in rupe exciſum, in quo viſitur corpus ſatìs amplum & procerum, ſuauiſſimum ſpirans odorem, quod in hunc vſque diem tanquàm Thomæ Apoſtoli, in multa apud

Malucca.

Vltio diuina in apoſtatas.

Thomas Apoſtolus vbì conditus.

apud omnes eius loci homines veneratione habetur. Sunt illic quoquè Chriſtiani, & plures fiunt. Cùm primùm annis ſuperioribus apud Indos Frãciſcus Xauier, cuius ſuprà meminimus, Chriſtum prædicaret, ad illos homines conuertendos non parùm illi contulêre pueri idololatrarum: quippe qui mirabili zelo & feruore parentes idololatras repræhenderent, atque etiàm accuſarẽt, & miſſi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmonibus ſacrificâſſent, idola per præceps in cautes deturbarent, aut flammis exurerent, alijsq; multis modis eis illuderent: adeò vt parentes non niſi clàm admodùm eiuſmodi nefanda ſacrificia exercere auſi fuerint. Eoſdem pueros, cùm omnibus ipſe coràm adeſſe non poſſet, qui eius operam efflagitabant, ad ægrotantes mittere ſolebat, qui conuocatis vicinis & domeſticis, ſymbolum cum precibus quibuſdam crebrò recitabant, aſſerentes fore vt ſanitati reſtituerentur, ſi crederent in Chriſtum: Ità factum eſt, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, Dei erga ſe miſericordiam experirentur. Huiuſmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cùm in noſtro orbe fratres Euangelici, tam longè ſint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialitèr: abſq; fœminis cubare nimìs moleſtum eſt: vigiliæ, preces, ieiunia, execrationi illis ſunt tanquàm Papiſtica commenta: & quid mirum, ſi tales nulla ſigna faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Chriſto animas lucrifaciunt. Certis conſtat grauium virorum teſtimonijs, Franciſcũ illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longiſſimis ſæpè etiàm nocte tota precibus incubuiſſe, attentiſſimis meditationibus mirificè animũ occupâſſe, parciſſimo plerunquè cibo contentũ fuiſſe, labores incredibiles libentiſſimè, & quidem non ſinè diuinarum affluentia conſolationum, quas iſti carnales & pſeudoeuangelici buccinatores neſciunt, noctesque diesque pertuliſſe, non ſemèl præſentiſſima mortis diſcrimina adijſſe, quæ illi à barbarorum perſecutionibus imminebant, deniquè totum ſe Deo & lucrandis animabus impendiſſe. Nec mirum, ſi talem vitam conſecuta ſunt inſignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ conſolationes, quibus vſqueadeò ſæpè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non raròinter orandum excla-

Pueri perſequũtur idola & eorum cultores.

Miracula apud Indos.

Franciſci Xauier vita.

exclamârit: Domine, plus ſatìs animi voluptatum. Sæpè etiàm inter dormiendum auditæ ſunt eiuſmodi ex eius ore voces, O bone Ieſu, ô Domine, ô Creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarum & laborum longè fuit appetentior, quàm quãtumlibèt auarus auri vel argẽti, quod ſanè eſt haud vulgaris ſanctitatis perſpicuum argumentum: neque ſe eripi volebat diuinitùs, ſi quę incidiſſent res difficiles & moleſtæ: adeò iam didicerat cum Apoſtolo gloriari in tribulationibus: & certè præſtitit ei Deus quod appetebat, vt innumeris ſubindè calamitatibus premeretur, quæ illi ampliſſima in cælis præmia conciliabant, inſignesque coronas. Obijt tandèm Cantanæ in regione Sinarũ, mirabili ante mortem feruens deſiderio videndi Saluatoris. Is Pater primus, vt iam antè dixi, noſtra ætate Indis Chriſtum prædicauit, & innumeros ad fidem traduxit, quem deindè plures alij ſecuti ſunt Societatis Ieſu Patres, qui hodieque immenſos proferunt fructus apud Indos & vicinas inſulas, è quibus vnus in quibuſdam literis ſuis ſcribit in hunc modum: Cùm venit in mentem laborum, quos olìm impigrè alacriterque neſcio qua de cauſa ſtultè ſuſcipiebam ac ſuſtinebam, pudeat nunc in difficultatibus periculisque pro Chriſti religione adeundis defatigari. In præteritorum verò peccatorum memoriam dum redeo, nunquàm diuinis rebus tractandis, Chriſtique cultu conſeruando & longè lateque diſſeminando ſatiari poſſum, cùm mihi videatur, quod veriſſimum eſt, nihil omninò eſſe quod facio præ eo quod debeo, quia ſeruus inutilis ſum. Ità ille, qui triennio manſit Ormutij, quæ inſignis Perſici ſinûs vrbs eſt, adeò ſolis ardoribus expoſita, vt homines in aqua viuere cogantur: quique tres duntaxàt horas plerunquè ſomno indulgebat, & ſupra naturæ vſum duobus integris menſibus quotidiè vnius horæ ſomno contentus vixit, charitatisque & pietatis officijs mirum in modum addictus ſempèr fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs confectus laboribus, magno ſuî apud omnes deſiderio relicto, Chriſto ſpiritum reddidit.

Rom. 5.

Obitus.

Luc. 17.

Ormutiũ.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra trecenta Chriſtianorum millia fuiſſe ferũtur: nec dubium quin interìm plures acceſſerint. Erat in ea ꝓuincia quidam Societatis Ieſu Pater, Criminalis nomine, qui ſingulis menſibus totam perambulans, curam omnium ſingularem gerebat: cumque hoſtes barbari cum perdi-

Promontoriũ commorinum.

turi aduentarent, poſſetque facilè eorum iniuriam omnem conſcenſa naui declinare, è naui exilijt, & tum pueros tum alios multos in littore conſiſtentes Chriſtianos, nè Maurorum minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tandèm barbarorum militum lancea confixus, ad templum quò multi Chriſtiani confluxerant, abijt, ibique ante altare orans, cæſo capite, Chriſto ſe martyrem conſecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religioſa, digna quæ martyrio clauderetur. Mos illi erat quotidianus, trigeſiès ad orandum in genua incumbere. Socij eius alij in vincula cõiecti, alij barbaris vẽditi, alij verberibus affecti ſunt. Succeſſit illi Henricus *Henriquez*, qui ſtrenuam inprimìs operã in illo Promõtorio animabus lucrandis nauauit, vir multa virtute conſpicuus, cui ſocius adiunctus erat Paulus Valleus magnæ* perfectionis & ſanctimoniæ, qui toto menſe in carcere detentus, nihil in cibum ſumpſit neque etiàm petijt aliud, niſì orizam aridam & aquam. Non eſt operis huius omnes commemorare, qui in illis remotiſſimis Indorum populis & regionibus innumeros noſtræ religioni adiunxerunt, in quibus nouis Chriſtianis viget feruor fidei Chriſtianæ, cùm hoc in orbe miſerè tepeſcamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur. Accidit quodam tempore vt nauim Turcæ caperent, & in ea præter Luſitanos plurimos, etiàm 30. pueros Indorum, ętate quidem teneros omnes, ſed adeò animi virtute robuſtos, vt cùm grauiſſimis ſupplicijs à Turcis cogerentur Chriſto nuncium remittere, vinci nulla ratione potuerint. Eſt inſula versùs Septentrionem haud procùl à Sinarum ſiue Chinarum ampliſſima regione, quam Giapan vel Iapaniã vocant, ante hos paucos annos à Luſitanis mercatoribus inuenta, in longum obtinens ſexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes, è quibus rex Bonganus facilè omnium eius inſulæ opulentiſſimus, iampridèm ſignificauit Proregi, qui nomine Luſitaniæ regis Indiæ præfectus fuit, ſe noſtræ religionis eſſe cupidum. Laboratum eſt apud illas gentes, & Domino ſuam gratiam largitèr adſpirante, iam ante aliquot annos ſupra quadraginta millia Chriſtianæ fidei iugum manſuetis humeris acceperunt, nec dubium, quin aucto operariorum numero & labore, auctus plurimùm ſit ille numerus. Sunt homines eius inſulæ

Criminalis martyrium.

Conſtantia 30. puerorum.

Giapa Inſula.

ſulæ rationi obſequentiſſimi, & bona cumprimis indole atque ingenio. Ità fit, vt nec in gratiam, nec metu cuiuſquam, ſed recta incitati ratione, & Chriſto ſuam illis gratiam liberalitèr impertiente, alacres accedant ad fidem: & quia perſpicaci ſunt ingenio, rationes & argumenta probè aſſequuntur, & acutè ad interrogata reſpondent: ſi qua in re hæſitant, modeſtè petunt adiunctis rationibus ſeſe inſtitui. Poſtquàm ſalutaribus vndis tincti ſunt, cum multo ſpiritûs feruore diſputãt aduersùs parentes & familiaritate coniunctos, eosq́; erroris conuincunt: porrò noſtram fidem egregiè propugnãt. Tanta in illis animi conſtantia appáret, vt citiùs vitam quàm fidem ſint deſerturi. Plerique nobiles & viri primarij magno numero in Chriſtum credũt, & quo quiſque eſt perſpicacior, eo minori negocio fit Chriſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſqueadeò rationi eſſe conſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus Deus habet ſempèr, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiant amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hæreſes erroresque auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinenſes vocant, ad Chriſti ſanctiſſimam fidem traducuntur, quorum ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianum. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum præclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Chriſti. Quid nos hîc dicturi ſumus, qui eam religionẽ, quam tot ſeculis noſtri coluêre Maiores, homines graues & conſtantes, quamque modò illæ à Chriſto hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuitèr & inſipientèr, nè quid duriùs dicam, deſeruimus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & ſeducendos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantæ leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Seilam in illis longinquis locis ſita, ambitu ſuo trecenta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant, paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitaniæ rex non pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè Chriſtum annuncient. Eius inſulæ rex iamdiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorum vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xantanæ páret, cuius etiàm alia tria regna agno-

Sinarum ditio ampliſsima.

Seilam inſula.

Malacca vrbs.

ſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habẽt Luſitani, & eſt ibì quoquè Collegium Patrum Societatis Ieſu, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, non abſque ingenti incolarum fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & veniunt, poſthabito cultu dæmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei, homines à Chriſto & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt ſi omnia exactè proſequi velimus, longè ab inſtituta nobis breuitate recedendũ ſit. Eſt verò ea inſignis Chriſti clementia, quòd plerique ex ijs, qui recentes ad fidem veniũt, nullam dant requiem ſibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionem perducant. Quæ quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adſcribere libuit, vt deſinant homines importuni gratulari ſibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vident feros & barbaros populos amplecti fidem Romanæ Eccleſiæ, quam ipſi oppugnant, & reuerentèr ſuſcipere totius Eccleſiæ patrem & paſtorem, Chriſti in terris Vicarium. Doleant potiùs ſe vera Chriſtianæ fidei luce deſtitutos errare turpitèr, & alios quoquè in errorẽ inducere. Reſipiſcant maturè & agant pœnitentiam, quia bonus eſt Dominus, nec vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Quòd ſi in ſua duritia & improbis conatibus pertinaci animo perſiſtere perrexerint, nihil quidẽ nocebunt Romano Pontifici, ſed ſeipſos potiùs malis dæmonibus effuſè irridendos propinabunt, ac paulò pòſt vnà cum illis, quos ſeduxerint, in ignem præcipitabunt pice & ſulphure ſempèr arſurum. Chriſtus in euangelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Ea precatio & promiſſio, ad Petri illam Romanam ſedem pertinet, in qua hodieque perſeuerat fides vera, quæque eſt magiſtra omnium Eccleſiarum. Quòd ſi hoc non vult credere ſuperbus hæreticus, habet Chriſtus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libentèr ſibi perſuaderi patiantur. Faxit pius & miſericors Deus, vt in viam redeant, qui ab huius Sedis obedientia diſceſſerunt: quia certè non eſt ouis Chriſti, qui non vult illi obedire, cui Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas. Sed de his ſatis.

Feruor nouorum Chriſtianorum.

Ezec. 18.

Luc. 22.

Sub finem anni 1564. & initio anni ſequentis tanta fuit hyemis aſperitas & ſæuitia, vt multis locis vites ad ſolum vſque planè interierint, & grandes quoquè arbo-

Frigus.

arbores exaruërint. Secuta eſt poſteà mira aquarum inundatio, quæ locis non paucis, præſertìm Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ædificijs cladem intulit. Sæuiſſima quoquè peſtis aliquot his annis continuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerent mortales irati Numinis iram planè effuſam eſſe, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeò vt non pauci homines ob famis immanitatem & ſibi & alijs manus attuliſſe ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetuſta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu abſorpti ſunt, vt nulla eorum veſtigia ſupereſſe ferantur. Atq; vtinàm hæc flagella duras ceruices noſtras vel tandèm inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens Deus, vt agnoſcamus ſcelera noſtra, & deſinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed vult vt flagellis caſtigati, emēdationem meditemur, nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè ſub prætextu Euangelij nouas ſubindè hæreſes amplecti, faſtidimus Patrum noſtrorum tot ſeculis ad nos vſque religiosè cultam fidem, votifragos & impuros monachos inceſtis nuptijs pollutos, aliosque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos ſepultas hęreſes iam ab inferis excitant, non alio quàm Apoſtolorum Chriſti loco habemus, eorum blaſphemias & impia commēta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua in dies diuinæ iræ graſſari flagella, nouas inauditasque clades exiſtere, omnem ab hominibus mutuam fidem, charitatem, beneuolentiam prorsùs exulare: quæ omnia neceſsè eſt euenire, cùm hæreſes & ſectæ vigent. Vbì enim vera & Catholica fides deficit, ibì paritèr corruere neceſsè eſt pietatem & virtutem omnem: porrò è diuerſo emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non poteſt non conſequi & perſequi diuinæ iuſtitiæ ſeueritudo, multis ijsque horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapſi ſunt menſes, quòd in cuiuſdam regni Comitijs publicè diſputatum fuit, num Chriſtus ſit Deus. Tales impietatis progreſſus faciunt, qui à Catholicæ Eccleſiæ, quam ipſi Papiſticam vocant, contubernio ſibi diſcedendum ſtatuerunt. Quid illic ad Mahometanam ſuperſtitionem reliqui eſt, niſì vt circuncidantur, & Chriſtum abiurent? Quid iſti ſentiant de totius noſtræ religionis Sacramētis, inſtitutis ac legibus,

Aquarum inundatio

Peſtis.

Fames.

 qui

qui Chriſtũ negant eſſe Deum? Certè non eſt quòd miremur ab iſtis & alijs ſectarum architectis ac præconibus tot blaſphemias & contumelias iactari in Sacramenta, in ritus & cæremonias, in omnia deniquè ſacra & inſtituta Chriſtianiſmi. Sed non dormitat ſempèr Chriſtus. Expergiſcitur quandoquè & vlciſcitur iniurias ſuas: quanquàm, vt non ſemèl dictum eſt in ſuperioribus, hæc ipſa eſt grauiſſima & vel maximè horrenda Dei ira & vindicta, quòd ſinit homines ad tantam impietatem & amentiam deuolui, quibus ſatiùs eſſet vel mille peſtes ſano animo in corpore pertuliſſe, aut certè nunquàm natos fuiſſe. Verùm de his aliâs.

Melitæ oppugnatio. Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Melíten inſulam magnis viribus ſibi ſumpſit oppugnãdam. Ea inſula milliaribus ſexaginta ſeparatur à Sicilia: ambitus eius eſt milliũ paſſuum ſexaginta, longitudo 22. latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinque. Hanc inſulam ſi cepiſſet Turca, non dubitabat ſe in Siciliam & Italiam facili compendio traiecturum. Claſſem igitur ingentem, milite & armis inſtructiſſimam, mittit, quæ ità prorsùs ſeſe comparauit, tãquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditionem redactura. *Prou. 21.* Sed rectè dictum eſt à Sapiente: Non eſt conſilium contra Dominum. Noluit benignus Deus, vt immanis barbaries ſæuiſſimi hoſtis illud ſibi munitiſſimum Italiæ propugnaculum vendicaret. Eſt autem ille truculentus Chriſtianorum omnium hoſtis vel maximè infenſus Rhodienſibus militibus, quos hodiè Melitenſes vocamus, quòd non ignoret illos ex profeſſo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipſum & eius ſimiles Chriſtianiſmi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omni ferè Chriſtianorum aliorum ope deſtitutos: ſed pari apud Melitam conatui non idem adfuit ſucceſſus. Apparabatur Byzantij ingens nauium vis, & res omnes ad oppugnationẽ neceſſariæ: neque id latuit Valettanum militiæ Melitenſis magiſtrum, quippe qui ſuos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaque habito ſuorum concilio, ad reſiſtendum ſe comparat: inſulam, vbicunquè viſum eſt opportunum, egregiè munit, resque neceſſarias conquirit. Erant in Turcica claſſe præter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui conuehendo accommodas, tum liburnicas, hemiolias & ſcaphas, centum & ſexa-

ſexaginta octo triremes munitiſſimæ, porrò nauigia ſimul omnia ad 240. Ea claſſis partim primò in Marſaſiroccum portum appulit: ſed non ſatis illi fidens, in alium, quem maiorem vocant, ſeſe tranſtulit. Habebant Melitenſes milites in inſula non contemnendas vires, magniſque animis hoſtem excipiebant. Erant Turcici exercitus principes duo, alter terreſtribus copijs, alter vniuerſæ claſſi præfectus, ille Muſtapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunquàm in adminiſtrando bello non ſatis conueniebat. Nam cùm Muſtapha ante Draguti aduentum tormenta è nauibus extrahenda cenſeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti acceſſum differendam. Erat enim Dragutus rei militaris peritiſſimus, & ad difficilia obeunda vir ſtrenuus, adeò vt Solimānus iuſſerit, nè quid eo inconſulto in caſtris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs ſexcentos pedites. Sed iam antè cùm vniuerſa claſſis Marſaſiroccum portum attigiſſet, milites ad viginti millia in terram expoſiti, foſſas, tuguria, tentoria, ſtationes apparare cœperant. X. Calendas Iunij Pialis Baſſa cum 7. millibus peditum ad Sancti Michaëlis oppidum explorandum ſe confert, ſed quòd frequentes indè pilæ volitarent, propiùs accedere non potuit. Inito verò peracri prælio, aliquot è Turcis cæſi ſunt, ſignumque militare eis ereptum. Conſultatione indè habita, num arcē Sancti Elmi, vel Burgum priùs obſiderent, vbì arx viſa eſt primo loco obſidenda, eamque hoſtes è monte accuratè ſpecularentur, rurſùs ad pugnam ventum eſt vel leue certamen, in quo complures Turcæ, pauci Chriſtiani periêrūt. Iam agger ab illis inſtituebatur ad Sancti Elmi arcem, vt indè eam acritèr pulſarent, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit eſſe diuturnus ob fulmina arcis creberrima, quibus hoſtes ſternebantur quotidiè, & agger proſternebatur. Sub his autem augebantur in dies hoſtium copiæ, ab ipſa etiàm Alexandria miſſis ſex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in Sancti Elmi arcem miſit Hiſpanos 400. qui rebus ſæpè præclarè geſtis, non paruas hoſtium ſtrages edidêre, paucis ſuorum deſideratis. Miſerat autem ex Inſula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obſidione: idemque à Toletano in Inſulam remiſſus, magna animi tum induſtria, tum virtute, quanuìs non ſinè ingenti periculo,

Triremes 168.

Turcæ exeunt in inſulam.

culo, tandèm ad Valettanum redijt, & ab eo iuſſus nocte eadem iterùm proficiſci ad Toletanum, ſe dat itineri, ſignificaturus Toletano Inſulam maioribus egere præſidijs. Iam illuceſcebat dies S. Elmo ſacra, & eccè mirabili impetu, ceu œſtro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quandoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculum quoddam obtinuerunt, vbì ſe contra noſtros communiêrunt. Sed cùm foſſam illam, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, replere conarentur, cæſi ſunt illic octingenti, ijque ex illorum numero, qui cæteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, poſteà in foſſis ſpiritum exhalârunt. Sunt autem & ex Chriſtianis cæſi 45. & nonnulli ſauciati. In eorum locum, vt arx tutior eſſet ab hoſte, Valettanus miſit pedites ducentos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remiſſum in Siciliam, Syracuſas veniens, duas illic Melitenſes triremes offendit, quas priùs edoctas quà deberent proficiſci in Inſulam, eò pergere iuſſit cum peditibus quadringẽtis. Ipſe Meſſanæ Toletanum adijt, ſuaque illi mandata expoſuit, hortans ad ferendum ſuppetias obſeſſis. Id temporis Toletanus claſſem habebat necdùm ſatìs inſtructam. Intereà Melitenſes dum ſuſtinent Toletani aduentum, ſeſe egregiè aduersùs importuniſſimum hoſtem tuentur: Valettanus inprimìs ſedulò ſuum facit officium, ad labores impiger, ad pericula imperteritus. Illæ autem duæ ſupradictæ triremes non eum tenuêre curſum quem erant edoctę: itaque res ea admodùm incommodè cecidit Melitenſibus, quorum arx in magno diſcrimine verſabatur.

Turcarũ impetus.

Dum his rerum difficultatibus laborat Melita, Pius 4. Romanus Pontifex, omni qua potuit rationę illi mox opem tulit, conſcripto milite & certa pecunia conſtituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormentarij magna vi. Et ipſa ſanè periculi magnitudo poterat meritò permouere omnes, vtì Melitenſibus nè deeſſent: quos ſi Turcicus tyrannus ſibi ſubiugâſſet, dubium non erat, quin de tota Italia, immò vniuerſa Repub. Chriſtiana idem ille fuerit cogitaturus. Miſſi ſunt igitur cum Pompeio Columna ſexcenti pedites Neapolim, ſimulque plerique viri illuſtres ſua ſponte eò ſecuti ſunt, pręclaram ſuo ſumptu Reip. Chriſtianæ in tanta neceſſitate operã nauaturi. Erãt tũ aliquãmultæ trire-

Pius Pontifex mittit ſubſidia Melitenſibus.

mes

mes Neapoli, quæ cũ his cohortibus ꝑfectæ ſunt Meſſanam, vbì claſſis Philippi regis Hiſpaniarum inſtruebatur. Nec latebat Turcas augeſcere vires & claſſem Chriſtianorum: itaque ſibi maturandum rati, ſtatuunt totis viribus & continenti labore oppugnare arcẽ, donèc ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem ſibi aditũ fore ad reliqua Inſulæ præſidia occupanda. quod ſi æſtate nõ ſuccederet, tamen in ea arce & portu Marſamuſetto decreuerant eſſe in hybernis. Summa igitur animi & corporum contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo aſſiduis propè pilarum verberationibus mœnia deijciunt. Quarto die cùm nonnihìl remiſiſſent ea horrenda tormentorum tonitrua, commiſſum eſt leue certamen, Turcasq́; eos præſertìm qui cum Draguto recèns venerant, inſolentiùs ſeſe ingerentes, fortiſſimè noſtri repreſſerunt, ſeq́;, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, ſeptem aut ad ſummum octo duntaxàt cæſis è noſtris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, noſtris interim ad arma conclamantibus. Initum eſt vtrinquè trium ferè horarum certamen acerrimum, cuius tandèm hic fuit euentus, vt Turcæ omni ſua ſpe fruſtrati, plurimis quoquè è ſuis amiſſis, per ruinas præcipites detruſi ſint. Indè verò ad quatiendos muros redeunt, & cùm ſex diebus continuis propè aſſiduè eo in opere verſati eſſent, cum toto exercitu arcem inuadunt, certam ſibi victoriam pollicentes, quòd ad tredecim globorum ferreorum millia in eam contorſiſſent. Irruunt in noſtros ferocitèr, & erat ſanè aliquandiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorum paucos circunſiſtente. Erat tum inter Melitenſes equites Baraganus quidam vir ſtrenuus. Eius eximia virtute primùm nonnihìl repreſſi hoſtes ſimul & exterriti, multis deindè è noſtris ad illum confluentibus, non pauci occiſi ſunt. At Turcis recentiora ſempèr auxilia capientibus, Valettanus ſuis trecentos ſubſidio miſit, qui Turcarum pontem ex triremium antennis fabrefactum inflammârunt, quo collabente, plures 800. Turcis extincti ſunt, & ſexcenti vulnerati. In hac pugna è præſtantioribus Turcis ad duo millia cæſi ſunt: alij volunt, ad quatuor millia cecidiſſe: è noſtris centum cæſi, totidemque vulnerati. Verùm Turcæ nihìl hac ſuorum amiſſione retardati, nouis tormentorum ictibus arcem concutiunt, atque

Oppugnatur arx S. Elmi.

Turcarũ pertinacia.

 muris

muris diſiectis tanta vi noſtros adoriuntur, vt propè re deſperata in fugam verſi ſint. At tamen cùm antè decreuiſſent fortitèr pro religione occumbere, hoſtibus ſe opponunt : pugnatur horis quinque atrocitèr, è noſtris cadunt ducēti, ex hoſtium numero permulti. Dragutus in eo prælio ictus in capite, biduo pòſt moritur. Nocte ſequenti perpetuò cum hoſtibus dimicatum eſt, muros ſcandere molientibus, ſed ſempèr fortiſſimè repulſis. Hanc tam crebram ſuorum cladem indignè ferebant Baſſæ. Itaque claſſe tota ad arcem adducta, vires omnes periclitari ſtatuunt, & vel abire victores, vel victi ſuccumbere. Sed antè quàm iſthuc attentarent, pontes & ſcalas cæteraque opportuna & neceſſaria præparabant. Valettanus his animaduerſis, metuens ſuis qui erant in arce, ſuorum priùs habito conſilio, mittit ad obſeſſos tres inſignes viros è ſuo ordine, qui arcem inſpiciant, & de relinquenda ea hoſtibus, quippe cuius iam muri deiecti eſſent, quæque ab hoſtibus defendi ampliùs non poſſet, cum illis agant. Ibant illi tres non abſque præſentiſſimo vitæ periculo, multis in eos diſploſis ſclopettis: cumque arcem contemplati eſſent, ac ſummæ conſtantiæ & præclaræ ſpei reſponſa à præſidiarijs militibus accepiſſent, ad Valettanum redeunt, & duo quidem ex ijs confirmabant poſſe arcem defendi, ſed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorsùs ſubruta cernerentur.

Dragutus perit.

Obtinuit autem eorum ſententia, qui locum minimè deferendum cenſebant, in eamque à cæteris itum eſt: ſed ea infauſtum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus neceſſarijs celeritèr comparatis, arcē terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribilitèr quatiunt. Certatum eſt à noctis medio in horam vſque diei tertiam, nec tamen noſtri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine viſi ſunt inferiores, multosque fortiſſimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Chriſtiana religione ſe totos præpotenti Deo ſacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad ſolum vſque radebantur, cecideruntque ex illis egregijs viris quadringenti. At nec ſic reliquis quicquam de animi magnitudine deceſſit, ſed incredibili virtute defixa iam hoſtium ſigna lacerârunt, centuriones, ſigniferos & multos cohortium præfectos trucidârunt.

Porrò

Porrò tandèm non mediocritèr ſole incaleſcente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (ſempèr enim feſſis Turcis recentes ſubmittebantur, quæ res noſtrorum vires exhauſit) cæduntur à barbaris hoſtibus milites Chriſtiani ad vnum omnes, ſed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adſperſi ſanguine. In ea pugna è noſtris deſidérati ſunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Chriſtianus ambigit, tam conſtantèr & fortitèr pro religione & Reipub. Chriſtianæ defenſione oppetitam mortem, immortali memoria, ſummisq; præconijs eſſe digniſſimam. Turcæ occupata arce, ſingulari quodam immaniſſimæ crudelitatis genere ſeuiêrũt in milites triginta, etiamnùm ſemiuiuos repertos. Primùm ſingulis pectus ferro ſcindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora poſtremò tam fœdè truncata, vbì à noſtris ſpectari poſſent, exponunt. Nec his contentus Muſtapha, ea veſtibus cruce candida ſignatis induta iubet in mare iactari, vt Melitenſibus inſultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos omnes iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, ſed captos mox iugulari. Cæſorum capita versùs hoſtium caſtra iactata ſunt. Miſit deindè Muſtapha ad Valettanum, qui ex eo percontaretur, num qùam accepturus eſſet deditionis conditionem. *Melitenſes in arce S. Elmi cædũtur.*

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è ſuo conſpectu quamprimùm iuſſit abſcedere. Id tulit indigniſſimè Baſſa, multaque diriſſima Chriſtianis minitatus eſt. Erat in Turcicis equitibus Philippus Laſcaris, è nobili inprimìs Græcorum familia, propenſo in Chriſtianos animo. Is vbì perſenſit Baſſæ commotum animum in Melitenſes, ad Valettanum transfugit, eique hoſtium conſilia explicauit, neque ſegnem poſteà in Turcis propulſandis operam nauauit. Eum, cùm Romam poſt Turcarum deceſſum veniſſet, Rom. Pontifex liberalitèr pro ea in Chriſtianos fide & beneuolentia muneratus eſt. Porrò verò dũ in his anguſtijs res eſſent Melitenſium, commodum illis è Sicilia ſuperuênere, licèt tardiuſculè ob maris tempeſtatem, octoginta equites Melitenſis ordinis & ſexcenti pedites. Horum aduentus mirificè eorum recreauit animos, qui etiàm à Valettano contenderunt, ipſis vt permitteret defendendum S. Michaëlis oppidũ, cui iam Turcæ primas erant admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. *Laſcaris transfugit ad Melitenſes.*

Per-

Permiſit id Valettanus, ſed nullo tamen è prioribus eius loci defenſoribus indè reuocato. Ab his nouis militibus paulò pòſt è Turcis cæſi ſunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore caſtra Turcarum laborare cœperunt dyſenteria, Deo contra illos pro Chriſtianis pugnante. At illi de ſuo conatu nihil remittebant, ſed ſeptuaginta canonibus, in quibus erant tres maximi baſiliſci, permultis locis ſimul oppidum S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atque in eum vſum aliquot ſibi aggeres extruxêre, putà nouem, quibus ſingulis ſena impoſita erant tormenta, quæ nullo neque noctis, neque diei tempore ab oppidi & Burgi quaſſatione ceſſabant. Iam verò è Sicilia ſexcenti Hiſpani, & equites Melitenſis ordinis atque à Pontifice Max. miſſi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam ſe conferebant: ſed ijs ex Melita ſignum diſcedendi datum eſt, cùm adhuc procùl abeſſent, quòd Valettanus neque magnoperè fortaſsìs tum illis haberet opùs, neque eos vellet in præſens periculum venire, Turcis omnes Inſulæ aditus accuratè obſeruantibus.

Algerij rex iungitur Turcis.

Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs mille ducentis peditibus ad Turcicam claſſem acceſſit. Is inſigne aliquod facinus deſignaturus, petit à Baſſa copiam oppidi à mari oppugnandi, eamq́; facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportuniſſimè pertendit eo in loco, vbì erant Turcæ oppidum inuaſuri, quæ illis non paruo ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilo minùs Idibus Iulij terra mariq́ue oppidum infeſtant, ſed tormentorum ictibus, quæ in vrbe diſplodebantur, 12. depreſſa ſunt nauigia, & ad duo Turcarũ millia ſubmerſa. Qui verò à terra oppidum oppugnabant, cùm ad quinque horas cum noſtris conflixiſſent, multis è ſuis interfectis, è noſtris ducentos occíderunt. Erant ſanè Melitenſes ob perpetuam cum hoſtibus tam atrocibus tamq́ue multis conflictationem in magno periculo, coëgitq́ue ea res Valettanum rurſùs ſcribere Toletano Siciliæ proregi de mittendis auxilijs. Et is tum quidem miſit nonnihil ſubſidij, plus miſſurus, nisì res ſummi fuiſſet periculi propter Tùrcas itinera omnia obſidentes, qui etiàm interceperunt celocem vnam, miſſam à Toletano, qua multa pharmaca ægrotantibus aduehebãtur. Fit verò rurſùs ab hoſtibus noua oppidi diuerberatio,

eaq́ue

eaque tam perpes & vehemens, vt ægrè noſtri potuerint diſſipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis conſtruitur, quem cùm è noſtris quidam immiſſo igni inflammare inſtituerent, infecto negocio, plerique omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Pariſottus, Valettani nepos. Indè cùm diùſatìs mœnia verberâſſent, ter repetito inſultu, pertinaciſſimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, ſed multis ſuorum amiſſis, noſtriſque fortiſſimè & conſtantiſſimè reſiſtentibus, coacti ſunt redire in caſtra. Poſt illud acre certamen vires hoſtium noſtri contemnere cœperunt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos ſeſe conuertunt, ſed noſtrorum prudentia is quoquè labor nullos habuit ſucceſſus. Calendis Auguſti concrematus eſt à noſtris hoſtium pons, quem in mœnium foſſa fecerant. Paucis pòſt diebus rursùs barbari in oppidum irruunt, ſed fruſtrà, ſuorum trecentis deſideratis. Arctiſſimè tum temporis obſidebatur oppidum à Turcis, ità vt noſtri vix vnquàm tutò vel reſpicere extra muros poſſent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam diſplodendorum ſclopettorum peritiam, quibus noſtros continentèr impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis eſſent muri proſtrati, vt vel plauſtris peruium eſſet iter, vtrunque locum ſumma vi Turcæ inuadunt, tantuſque erat ab vtraque parte tormentorum, ſclopettorum, armorum, clamorum ſonitus, vt inſula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egreſſi, in fugam compulerunt hoſtes qui aquam ſeruabant, quibus vt auxiliarentur, reliqui ab oppido inuadendo ſe reuocant, properantque ad ſuos, ſed vtrobiquè ſuccumbunt. In eo prælio è noſtris centum ceciderunt, & totidèm vulnerati ſunt: Turcæ ampliùs mille & quingenti interfecti ſunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non ſinè magno Dei beneficio ea erat parta ex hoſtibus victoria, Valettanus cum omni populo ſolennitèr templum adijt, Deo laudes grateſque acturus. Eodem autem die, vt noſtri laſſitudine frangerentur, rursùs Baſſa ſuos iubet in oppidum facere impetum, ſed repulſus eſt æquè vt antè, magna ſuorum ſtrage edita. Et quanuìs victoriam iam deſperaret, tamen nè apud Solimannum ſæuiſſimum tyrannum ignauiæ vel negligentiæ accerſeretur, crebras in oppidum irruptio-

Turcæ irrumpere nituntur in vrbem.

Immanis Turcarũ impetus.

ptiones caſſo labore faciebat. Erant iam admodùm ac-ciſæ Turcarum vires & copiæ, permultis occidione de-letis, plurimis vulneratis : quibus de rebus per quen-dam è Melita profectum certior factus Toletanus, de-creuit cum ſeptuaginta triremibus adire Syracuſas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dum hæc fiunt, ex oppido S. Michaëlis quidam ad Baſſam Tur-cicum transfugit, oſtendit nulla interpoſita mora op-pidum inuadi oportere, ſolos quadringentos ſupereſſe oppidi propugnatores. Eius fuga noſtros incitauit ad muniendum oppidum ſanè quàm diligentèr, licèt ingens eſſet murorum interruptio. Hoſtes occultiſſimè rursùs cuniculum agunt, in eoque ſpes omnis muri ſubruēdi collocata erat: ſed is quoquè cuniculus à no-ſtris & depræhenſus, & fruſtratus eſt. Itū porrò in con-cilium eſt à Turcis, hærendúmne ſit diutiùs in inſula, an indè recedendum. Maior pars cenſuit, relicta Meli-ta, domum abeundum. At ſummus dux maluit expe-ctandum Solimanni reſponſum. Dum igitur manent in inſula, nihil relinquunt intentatum : ſempèr aliquid militaris exercent operæ, ſuntque ſeduli in inſtituen-dis pontibus, agendis cuniculis, foſſiſque implendis. Iam penè conſumptus erat puluis tormentarius, & ta-men rursùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè contentione pilarum ictibus verberant, muroſque ſolo ęquant. Habebant pręter alia tormenta tres baſiliſcos, quorum pilæ ad ducenta pondo accederent. Ijs mira-bilitèr mœnia perfregerunt. Deindè tèr repetito cona-tu horrendum in modum in vrbem impreſſionem faci-unt, ſed egregiè contuſi & conſciſſi, noſtrorum inuicto robore repulſi tandèm retrocedere coguntur. Eo in cer-tamine oppidani omnes fortiſſimam propugnandæ vrbi operam nauârunt, adeò vt etiàm adoleſcentuli ar-ma in hoſtes inferre, & virili conſtantia fœminę arma-tæ, ad arcendos à mœnibus hoſtes accedere non dubi-târint. Igitur plurimos è ſuis Turcæ perdiderunt, è no-ſtris 60. deſiderati ſunt. Erant tum, qui rebus ſuis me-tuentes hortarentur Valettanum, vt lautiorem maio-riſq; precij ſupellectilē in S. Angeli caſtellū transferri iuberet, vbì ab hoſtibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda eſſet ſubſtantia, quàm ipſa corporum vita & ciuium ſalus. Itaque nè plùs illi caſtello, quàm pugnantium virtuti & fortitu-dini tribuere viderentur, voluit vt demptis tormento-

Turcarū ſedulitas.

Ciuium Melitenſium magnanimitas.

rum

rum miniſtris, præſidiarij omnes ex illo caſtello in Burgum dimicaturi accederent. Nec diù pòſt iterùm magnis viribus Turcæ oppidum adoriuntur, ſed fruſtrà, non paucis ſuorum trucidatis. Redeunt igitur ad caſtra, moxque incredibili furore mœnia concutiunt, accurritque ad Valettanum quidam clamans, Omnes periuimus. Iam enim tria ſigna in vrbem Turcæ intulerant. Tum verò Valettanus repentè ſumpta galea & haſta, ſuos hortatus vt imbelles Turcas fortitèr cæderent, diuina freti benignitate, quæ ipſis hactenùs ſempèr adfuiſſet, in hoſtes facit impetum. Eum verò mox ſecuti equites Melitenſes, tum etiàm adoleſcentes & fœminæ, Turcas omnes intra mœnia ingreſſos conficiunt, ingredi conantes vi repellunt. Ea pugna ad occidentem vſque ſolem perducta, etſi hoſtibus maximè calamitoſa fuit, tamen etiàm è noſtris ampliùs ducentos abſtulit. Turcæ tandèm cum ignominia ad ſua caſtra recedunt. Iam Toletanus inſtructam habebat claſſem, cumque lectiſſimis triremibus ſeptuagintaduabus, quibus decem millia peditum, & ducenti equites Melitenſes, & quadraginta equites S. Stephani vehebantur, Syracuſas versùs iter intendit, miſſa interìm triremi & naue ſpeculatoria, quæ apud Melitam res Turcarum exploraret. Noſtri autem in Inſula loca à Turcis deiecta gnauitèr inſtaurant, vt redituros hoſtes fortiùs ſuſtinere, & acriùs reprimere poſſint. Turcæ eo die ſupremam collocaturi operam oppido & Burgo expugnãdis, egregiè ſe communiunt, duobus quibuſdam confectis ad tabulati formam operimentis, quæ à noſtris igni miſſili concremata ſunt: hoſteſque & ab oppido & à Burgo repelluntur. Nocte ſequenti Turcæ octoginta cæduntur. Porrò Toletanus iam Melitam aditurus, obuiam habuit nauem onerariam è Syria ad Turcas miſſam cum magna panis nautici copia, ſex millibus cadorum pulueris tormentarij, multiſque globis ferreis. Eam, exemptis priùs ſexaginta Turcis, Syracuſas miſit. Erant intereà Melitenſes perpetuò in opere, nullam obtinendi oppidi rationem & conatum Turcis prætermittentibus: qui etiàm paulò pòſt cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hìc quoquè bìs inſultantes, bìs æquè à noſtris reijciuntur. Die ſequenti magnis propoſitis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Muſtapha paratos eſſe ad inuadendũ oppidum.

Periculũ Melitenſium.

Nauis oneraria capitur à Toletano.

pidum. Deindè ſeptimo Calend. Septembris terribilis redintegrata eſt pugna, per murorum ruinas ſumma vi intrò contendentibus Turcis, periculaque omnia fortitèr contemnentibus. Tum quidem diù ancipiti belli euentu vtrinquè atrocitèr pugnatum eſt: ſed ad extremum cùm è noſtris 113. è Turcis ampliùs mille ducenti cecidiſſent, hoſtes re infecta abſcedere coguntur. Erat ſanè in noſtris tanta animi magnitudo, eaque virium ſtrenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniunt à Toletano, quibus ſignificabatur breuì adfuturam claſſem Chriſtianorum. Nec deſiſtebant Turcæ noſtris faceſſere negocium, nec noſtri aut illis parcere, aut ſibi deeſſe viſi ſunt. Quodam die è noſtris vigintiquinque Turcas trecentos inuaſêre, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Chriſtianorum claſſis ad Sacrum Iunonis, quæ eſt inſula perexigua non longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id tēpus indicauit Valettano, Turcas ſequenti die decreuiſſe omnibus copijs oppugnare oppidum, & nisì eo potiantur, ab inſula recedere: multa etiàm ampliſſima eſſe propoſita præmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erat ille ſupremus barbarorum conatus abſque ingenti noſtrorum periculo futurus. Verùm præpotens Deus nō paſſus eſt viros fortiſſimos & de Repub. Chriſtiana præclarè meritos, illis ſæuiſſimis & immaniſſimis belluis obijci trucidandos. Itaque illo benè iuuante, è claſſe Toletani principis expoſiti ſunt in inſulam Melitam ad octo millia & trecenti milites.

Terribilis Turcarū irruptio.

Exponuntur 8000 militum Chriſtianorum.

Porrò Toletanus, dum iſti ad Valettanum ſe conferunt, triremem ingreſſus, Orientem verſùs nauigat cum vniuerſa claſſe. Quæ vbì à Melitenſibus ciuibus conſpecta eſt, tormenta & ſclopettos omnes gratulationis ergô diſplodunt: itemque Toletanus ſuarum triremium tormenta omnia ſemèl atque iterùm exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturus, vt maturè Turcica præda potiretur. Iam hoſtes quatriduò ſuas res in naues inferre cœperant: cumque iam extremam oppidi oppugnationem inſtituerent, Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Chriſtianis veniſſe auxilia. Mox à Turcis claſſicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggeres inflammantur. Ex omnibus tormentis vnus ſolus regius Canon in Inſula

reli-

relictus eſt, qui pilam vomeret pondo centum viginti.

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuiſſe, ſi noſtri in illos impetum facere voluiſſent. Ad extremum cùm Turcæ cum recentibus Chriſtianis pugnam conſerere inſtituerent, ſupra mille quingenti, & eo ampliùs à noſtris cæſi ſunt. Deniquè à Melita immanes illi barbari receſſerunt, relictis illic ſuorum cadaueribus ad vigintitria millia: & præterquàm quòd illam inſulam horrendum in modum ferro & igni vaſtatam, domos quaſſatas, vrbium mœnia diſiecta reliquerunt, etiàm hominum non paruam edidêre ſtragem, ità vt ad quinque millia è noſtris deſiderati ferãtur, & in ijs equites Rhodienſes vel Melitenſes 240. Habebunt illi inſignes viri ſempiternam apud omnem poſteritatem eximiæ virtutis ſuæ laudem, quòd pro Deo, pro religione, pro Rep. Chriſtiana tam fortitèr & conſtantèr ſeipſos totiès ad præſentiſſima mortis diſcrimina offerre non dubitârunt. Annotârunt quidam, à barbaro hoſte ad ſeptuagintaocto millia pilarum in inſulam coniecta. Fatentur autem etiàm ipſi equites Melitenſes, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute ſe eſſe ſeruatos. Et eſt ſanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Chriſtianam paterna ſolicitudo, qui ampliſſimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Chriſtianos omnes ad precandum Deum pro ſalute Melitenſium & totius Eccleſiæ. Nec dubitandum eſt, eas Chriſtianorum preces ferociſſimi hoſtis truculentos conatus vel maximè eneruâſſe. Poſtremò etiàm Catholico & inuictiſſimo Hiſpaniarum regi Philippo maximæ ab omnibus habendæ ſunt gratiæ, quòd Melitenſibus in tanta rerum difficultate non ſinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fuſiùs multo quàm anteà ſcripſi, poſteaquàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit.

Turcæ Melitam relinquũt

78000. pilarum.

Eodem anno etiàm felicitèr in Hungaria res geſſit Maximilianus Cæſar contra Turcas & alios quoſdam, duce fortiſſimo & clariſſimo Lazaro Schuendio, viro rei militaris peritiſſimo, nec minùs optimis literis inſtructo, atque inſupèr Catholicæ religioni addictiſſimo. Multa illius egregia facinora referuntur, & erunt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi necdùm

Maximilianus Cæſar contra Turcas.

omnia ſatìs aſſecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa etiàm præclarè geſta ob eorum ignorationem prætermittam, id impræſentiarùm præſtare non licet.

Hoc anno prodijt Vuittēbergę liber quintus Chronici Carionis, expoſitus & auctus à Caſparo Peucero Is Peucerus gener eſt Philippi Melanchthonis Is bonus & Lutericè euangelicus vir, pro modeſtia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico ſummos Pontifices, quos cupit Imperatoribus, regibus & principibus Chriſtianis reddere vel maximè inuiſos. Ego pauca huius Chronici legi: (quid enim attinet, talium hominū furioſa & maledica ſcripta legendo, bonas horas malè perdere?) ſed in ijs paucis tam multa inueni, quæ hominis in Pontifices & Catholicam Eccleſiam pluſquàm Vatinianum odium ità perſpicuè declarent, vt vel ex ijs ſolis de tota eius hiſtoria ſatìs ſuperque poſſit ſtatui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidi hiſtorici officio permanere, qui ad eaſipſas animum adfert odio & liuore cæcatum, & prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noſter quodam loco: Vt præcedens, ità tota ſequens hiſtoria euidentèr
Fol. 41.
teſtatur, verè fuiſſe Pontifices ἀλάστορας Eccleſiæ & Imperij, & flagellum Dei, vt de Attila vetuſtas prodidit. Quid, obſecro, his dici poſſit atrociùs, cùm tamen certò conſtet, permultos ex Pontificibus fuiſſe viros ſanctiſſimos, quibus etiàm maximi & potentiſſimi Imperatores, reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit iſta progenies viperarum? Sed ad tempus habent iſti, permittente Deo, facultatem quandam illos Eccleſiæ paſtores, non ab homine, ſed ab ipſo Chriſto, velint nolint hæretici, inſtitutos, ipſamque Catholicam Chriſti Eccleſiam infeſtandi & proſcindendi: paulò pòſt obſtruetur os loquentium iniqua, & ſempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri deſertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitentiā agere tam immanium blaſphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti ſunt, tamen non ſolùm hoc non faciunt, ſed etiàm gloriantur in ſuis maleficijs, & in plùs quàm Cimmerijs tenebris haud alitèr, atquè in ipſa meridiana luce, ſeſe impotentèr & impudentèr efferunt.

Peucerus ardet odio Pontificū.

Alibì

Alibì quoquè habet hic noſter, nè ſolos Romanos Pontifices oppugnâſſe videatur : Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Epiſcopi, cùm impatientia alterius imperij poteſtatem politicæ gubernationis rapuerunt, vſi occaſionibus ſuperſtitionis, qua faſcinatæ tenebantur mentes omnium ordinum. O os impurum. Itáne ſuperſtitioſi fuerunt hactenùs omnes ordines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæteriſque id genus præclaris ſcilicèt viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc eſt intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, Principes, & tot ſanctiſſimos atque religioſiſſimos maiores noſtros? Si ego aut Catholicus aliquis ſic ſcriberet, quàm atrocitèr in nos debaccharetur Peuceri ſtylus? Non hîc iam perſequar, qua modeſtia quáve fide ſcribat, Epiſcopos poteſtatem politicæ gubernationis rapuiſſe, vſos occáſionibus ſuperſtitionis. Pertinet hic Peuceri morſus ad tam multos potentiſſimos Epiſcopos, & Imperij Principes, qui facilè eam Peuceri à ſe calumniam depellent. Quòd ſi verò aut tempus, aut huius ſcripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego poſſem ex hoc præclaro Chronico excerpere. Sed nolim ego tempus tam malè collocare. *Fol. 56.* *Nota Peuceri calumniam inſignem.*

Quàm autem ridiculum eſt, nè quid grauius dicam, quòd idem noſter Peucerus ſocerum ſuum Philippum Melanchthonem, quem omnes boni execrantur, quique à Lutero ad Zuinglij vel Caluini caſtra defeciſſe, à Caluinianis palàm aſſeritur, audet appellare hominem ſanctiſſimæ memoriæ. Longè alitèr de illa atra tellure ſcribit Illyricus eius diſcipulus cum ſocijs ſuis, diſertis verbis illum affirmans & Confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulteràſſe. Quod crimen falſi non cadit in hominem ſanctiſſimæ memoriæ, maximè cùm Luterani tam pertinacitèr iactitent, Confeſſionem Auguſtanam & Luteri ſcripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò poſſit eſſe ſceleratius, quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc non Melanchthon modò, ſed & Luterus & totus nouorum dogmatiſtarum grex & fecit ſempèr hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hæc tantùm attingo, nã accuratiùs ea excutere iam nõ libet. Hoc quidẽ in Peucero notatu dignũ eſt, quòd Gregorium Magnum Romanum Pontificem *Fol. 24.* *Melanchthon falſarius.* *Peuceri calumnia in Gregorium I.*

eius nominis primum, virum ſumma doctrina & incomparabili vitæ ſanctimonia, totoque orbe longè celeberrimum, audet appellare ſuperſtitionum architectum. Niſì planè fallor, poteſt hęc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inſpiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiuſmodi hominibus alitèr ſentiendum ſit, niſì planè veniſſe eos in profundum malorum, totoſque datos in reprobum ſenſum. Atq; vtinàm ſoli perirent, & non tam multos ſecum in gehennam pertraherent. Sed certè ſtabunt quandoquè illi beatiſſimi Pontifices contra iſtos miſeros & deploratos homunciones, & ſuas de illis iniurias egregiè vlciſcentur.

Fol. 17.

Iam verò etiàm ſcholaſticos Theologos noſter Peucerus prorsùs Euangelicè ſcilicèt exagitat. Ait enim: Sunt in manibus ſcripta Scholaſticorum, qui in vno Magiſtro Sententiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, nè terram amittant, cælo bellum inferunt, præferentes ſententijs diuinis Romana decreta, & teſtimonia ſacra, ſicubì poſſunt, ad decreta Pontificum, non è diuerſo hæc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his pauciſſimis verbis inſunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentiſſimè? Nec opùs eſt his reſpondere, cùm ipſa ſe deſtruant tam impudenti vanitate, & cæca impudentia. Et fortaſsìs Peucerus noſter nunquàm vel à limine ſalutauit ſcholaſticos Theologos, ſed à ſuo illo ſanctiſſimæ memoriæ ſocero Melanchthone hanc præclaram hauſit doctrinam, vt tam luculentèr calumnietur Theologos ſcholaſticos.

Fol. 16. Peucerus ſcholaſticos exagitat.

Sed quid Melanchthon parceret ſcholaſticis, qui nec veteribus illis ſanctiſſimis patribus parcit in ſuo illo libello de Eccleſia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è ſublimi loco pronunciat de illis Eccleſiæ luminibus, cogitque tot Patres ferre hæretici cenſuram? Eat igitur Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus eſt. Sed quid me neceſsè eſt perſequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blaſphemias? In præfatione ſanè vel epiſtola liminari eius ſcripti, quædam inſupèr habet non prorsùs negligenda: ea vbì paucis excuſſero, hominem iubebo ire, ſi volet, ad ſolas terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm.

Melanchthon flagellat Patres.

quàm. Sed hæc interìm Lector ſciat eo animo hîc mihi commemorari, vt nôrint omnes, etiàm qui poſt nos futuri ſunt, quales viri illi fuerint, qui noſtra ætate bellum aduersùs Eccleſiam Dei ſuſceperunt. Nec dubito, quin poſteritas omnis non alio eos loco habitura ſit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valentinos, Manichæos, Arrios, Neſtorios, Vigilantios, & id genus diras peſtes orbis terrarum. In præfatione igitur ſua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare ſapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui ſapientiæ laudem quærunt, ſtrepitu applauſuque vulgi capi ſe ſinant. Hoc quidem ſi cauiſſet Luterus, non eas hodiè turbas in Eccleſia videremus: immò verò nisì Luterus totus eò incubuiſſet, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, nunquàm eius iam olìm damnata paradoxa tantos progreſſus habuiſſent. Tum verò etiàm in ſcribendis hiſtorijs plurimùm tribuit Peucerus iudicio ſcriptoris, cùm ab hiſtorico id potiſſimùm exigatur, vt rem geſtam non pro ſuo vel affectu vel iudicio, ſed quemadmodùm habet veritas, ſimplicitèr exponat. Quòd ſi variant de vna re ſcriptores ſuperiorum temporum, non dubium quin eorum præferenda ſit ſententia, quorum probatior eſt fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontifices, de quibus ipſe nihil poteſt pro ſuo iudicio ſtatuere aliud, quàm fuiſſe & eſſe Antichriſtos, vt eos vocat ſuus Luterus. Atque ſi quid de Pontificibus ſcribendum ſit, eos potiùs ſequendos ſibi ſtatuit, qui eos acerbiſſimè exagitent, vt fecit noſtra ætate Sebaſtianus Francus, & partìm etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis hiſtoricorum temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios Pontifices omittam) quem tamen grauiſſimi authores teſtantur virum inculpatum, immò ſanctiſſimum fuiſſe, eumque non immeritò laudibus efferunt. Addit poſteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum Bauarum rabiosè exagitare ſcriptores Pontificios, veras cauſas & ſceleratas molitiones Pontificum prorsùs diſſimulâſſe. Hoc ſic viſum eſt ſcribere Peucero, nullo allato ſuæ affirmationis teſtimonio, tanquàm nobis ſufficere debeat, αὐτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidem rabiosè: Ex vna falſa hy- *Rabies Peuceri in Pontifices.*

potheſi detexi Pontificia omnia, ſcilicet Pontificem iure diuino armatum eſſe vtroque gladio, & caput eſſe ac dominum Eccleſiæ & regnorum mundi. Puto ſanè aduertere Lectorem, hæc non niſi rabioſè poſſe dici. Quid enim ſibi vendicat Pontifex in regnis mundi, niſi vt pro officio ſuo, quo vniuerſus Chriſti grex, ad quem pertinent etiàm reges, ipſi paſcendus incumbit, admoneat omnes, & ſi quem videat ſuam poteſtatem vertere in tyrānidem, omnibus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecêre ſempèr etiàm ſanctiſſimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vſurpârunt ſibi regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Chriſtianiſſimorum ac potentiſſimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furioſè iactat Peucerus contra Pontificum authoritatem: ſed non eſt opùs, eius ineptijs & calumnijs omnibus reſpondendo tempus amittere. Qui in hiſtorijs fide dignis verſati ſunt, hominis commenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuam in Eccleſia Chriſti nullam habet præ alijs vllo iure, ſed ſola conſuetudine introductæ tyrannidis. Nec hìc vllum adfert ſcripturæ locum, ſed ſatìs habet pro ſua inſigni authoritate id affirmâſſe. Quàm ſit autem hæc vana & temeraria aſſertio, nihil attinet indicare, cùm ſit totiès à noſtris ex ipſis etiàm ſcripturæ diuinæ clariſſimis ſententijs oſtenſum. Verùm iam etiàm plus quàm Imperatores ipſi auſi ſint, ſibi vſurpat Peucerus, cùm ſubiungit, ſe non facultates eripere Eccleſiæ, ſed regna, quę Chriſtus non contulit aut commendauit Eccleſiæ. Iam ſcripſerat paulò ſuperiùs, Epiſcopos tenere regna. Hæc ergò eis eripit: ſed benè habet, quòd Peuceri verba non niſi aërem verberant. Nam Epiſcopis Peuceri authoritas nec pilum quidem auferet. An non verò hoc eſt cuiuſdam intolerabilis arrogantiæ, vt homo priuatus tantum ſibi ſumat in Epiſcopos, qui ſunt etiàm Principes Imperij? Sed non ſe diſcruciet his curis Peucerus. Manebunt Deo benè propitio Epiſcopis ditiones ſuæ, etiàm vbì Peucerus computruerit. Sed hoc ſcilicet eſt claſſicum canere ad inuadendas Epiſcoporum ditiones. Quid ſi verò catholicus aliquis talia ſcriberet contra politicos principes, an non cælum terræ miſceri Peucerus antè omnes vociferâretur? Ait etiàm Peucerus noſter, vt obitèr lectori offeram occaſionem admirandi

Nota impudens mendacium Peuceri.

Peucerus vult Epiſcopis eripere regna ſua.

randi

randi peritiam illius in rebus geographicis & hiſtoricis, Cathaynæ regnum ſe extendere vſq; ad ſinum Perſicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos eſſe Roſſos, cùm Roſſi non adeò magnam Europæ partem tunc occupârint, & ſinus Perſicus à Cathaynæ regno plurimùm diſtet. Sed hæc fortè leuicula ſunt: illud prodigioſum eſt, quòd ait certamina, quæ Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudentèr circunferebant, extiterunt, regno Pontificio primò inclinationem, mox ruinam attuliſſe, cùm hodieque Pontifici maneat ſua dignitas, creſcatque multis locis apud remotiſſimas à noſtro orbe nationes. Sed ea fide ſolent verſari fratres Euangelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quòd mox ſubiungit ſe hiſtorica & religioſa fide vſurũ. *Fides euangelicorum fratrum.*

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem ſanè non niſi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inſpexiſſe videtur. Nam pro Surio legit Surrianũ, & è Surriano mox pro Euangelica modeſtia efficit ſcurram, perindè àc ſi quis pro culice legat cuculum, & repentè cuculum transformet in crocodilum. Deindè plenis velis in hunc miſerum Surium, ne verbo quidem vnquàm ab eo læſus, incurrit: ait eum impudentèr res manifeſtè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me eſſe ſimilem ſui Melanchthonis, (vt alios omittam) quem, vt antè dixi, Illyricus eius diſcipulus falſi reum agit, & peragit. Iam verò in totum monachorum chorum rabidè deſæuiens, vocat eos deploratum profligatumque hominum genus, quorum plusquàm caninam impudentiam, & audaciam pluſquàm diabolicam, iam multis ſeculis orbis Chriſtianus ſit deteſtatus. Qui vnus locus ſatìs ſuperque ſufficit ad detrahendum fidem omnem toti hiſtoriæ Peucerianæ, cùm certiſſimè conſtet, monachos cunctis retrò ſeculis, & ab ipſis adeò Eccleſiæ naſcentis initijs, in magna apud Chriſtianos omnes exiſtimatione fuiſſe. Quòd verò ſubijcit diſtichon Pij II. hoc nos libentèr amplectimur, ſed hactenùs, vt oſtendamus illud in neminem magìs, quàm in ipſum Luterum, poſſe quadrare. Eſt autẽ eiuſmodi diſtichon:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus, plenaq; fraude anus.

Reuerà enim iſte effrenis & diſſolutus apoſtata talia *Luterus* atten

effrenis apoſtata. attentauit, qualia fortaſsis nec ipſe ſatanas auderet, ità vt nos non inuideamus Peucero tam inſignem magiſtrum. De effreni enim monacho, qualis fuit Luterus, non de illo, qui intra ſui monaſterij ſepta degens, vitam viuit monaſticæ profeſſioni congruentem, hoc diſtichon loquitur. Porrò verò etiàm modeſtiſſimus vir Surio id videtur tribuere, quòd in ſcribenda hiſtoria vſus ſit præceptore diabolo. Nam etſi Peucerus maledicentiam vocat, tamen Surius ſatìs ſibi benè conſcius eſt, nihil ſe cuiuſquam hominis odio ſcripſiſſe, multò verò minùs vſum eſſe præceptore diabolo, cum quo familiaritèr ſanè verſatum ſe eſſe, & ab eo didiciſſe, quę contra Miſſæ ſacrificium euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis præceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blaſphemum filij Dei hoſtem, & mox dira ei imprecatur, his vtens verſibus;

Vtq; repertori nocuit pugnacis Iambi.
Sic ſit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriuſculè tractat inclytæ Germaniæ noſtræ proditores & perditores, Luterum & cæteros prauorum dogmatum architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatìm prodiêrunt, quòd illorum mutuas easque acerbiſſimas altercationes, odia, conuicia, quibus ſe inuicèm egregiè proſcindunt, traducit, fœdiſſimas antilogias oſtendit, & pleraque alia illorum myſteria profert in lucem: quæ quidem omnia cùm ex ipſorum ſcriptis euidentiſſimè doceri queant, tamen non pudet Peucerum in eadem ſua liminari epiſtola ſcribere, doctrinam Eccleſiarum Lutericarum irrefragabili authoritate, perſpicuitate quanta nullius ſit doctrinæ, certitudine immota verbi cæleſtis ſe ſuosque inſtauratores & propagatores tueri: ſcilicèt præclarè ſe ſuosque tuetur, quæ toties in alias mutata eſt formas, cuiusque propagatores inter ſe odioſiſſimè digladiantur. Putat Peucerus omnes homines aut fungos, aut talpas eſſe, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos reſtinguere calumnias meritis & innocentia ſua. Nos verò palàm teſtamur, Luterum, Bugenhagium, Bucerum, & cęteros deſertores monachos, huius quinti Euangelij propagatores, vel eo ſolo nomine, quòd auſi ſunt poſt ſolennem perpetuæ continentiæ profeſſio-

feſſionem ad inceſtas nuptias tranſire, eſſe perpetuò execrabiles & infames, qui fidem Deo datam irritam fecerint: cui immani flagitio ſi addas tot impios iã olìm damnatos errores & hæreſes, tot nefanda ſacrilegia, ſacramentorum prophanationes, multaque alia ab iſtis deſignata, facilè conſtabit, quàm nihil ſint dicendi minùs, quàm viri boni tum ipſi, tum Melanchthõ quoquè & alij omnes noui dogmatiſtæ, qui quidem monachi non fuêre, ſed tamen apoſtatarum iſtorum blaſphemias editis libris defenderũt, aut nouas hæreſes condiderunt. Quòd ſi verò Peucerus ferre non vult hos à nobis hæreticos dici, nunquã certè negare auſus erit & Zuinglianos à Luteranis, & Luteranos à Zuinglianis hęreticos propalàm vocari, atque etiàm à pleriſque Luteranis prorsùs damnari & reijci Melanchthonicos & Adiaphoriſtas. Hæc cùm ſint toti orbi teſtatiſſima, tamen iactat Peucerus doctrinam eccleſiarum ſuarum, eamq; ait vocem eſſe filij Dei, perindè àc ſi mortales omnes lethargo correpti ſint, nihilque prorsùs oculis quanuis apertis videant. Quæ verò poſſit eſſe atrocior in Dei filium blaſphemia, quàm eius vocem dicere eam doctrinam, quam ipſi quoquè Luterani in mutua lite ponunt, atque alij in alijs execrantur, nisì fortè ipſe Dei filius, qui eſt incommutabilis veritas, ſibijpſi contrarius eſt, & pugnantia docet? Quòd ſi ad Eccleſiæ Catholicæ ſententiam reſpicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu hæreticam condemnat, quæ aures ferre ſuſtineant, à Peucero impias hæreſes dici vocem filij Dei? Sed his ego nimiùm immoror. Poteſt iam Lector intelligere, quæ ſit horum temporũ labes, in quibus id genus perniciosa ſcripta innumera ab importunis ingenijs in lucem edita ſunt, nec adhuc edi ceſſant.

Euangelici inuicèm ſe hæreticos vocãt.

Nam hoc ipſo quoquè anno prodijt Latinè ſcriptum aliud benè magnum aduersùs Synodum Tridentinam, à Pio 4. indictam, cuius architectos fuiſſe liquidò appáret præcones quoſdã noui euangelij, cum quibus ſolis mihi hìc res eſt. In eo certè ſcripto tanta acerbitate præter alia inuehuntur in Romanos Pontifices, vt etiàm ipſis ſectarijs poſſint meritò de odij & liuoris nimia immanitate ſuſpecti haberi. Sic ſensìm proficiũt in peius, & profundiùs ruunt, qui ſemèl ab Eccleſia diſceſſerunt. Reuerà terribilis Deus in conſilijs ſuper filios hominum, qui occulto quidem, ſed iuſto tamẽ iudicio permittit imperitã & miſeram plebeculam ab iſtis im-

Scriptum aduersùs Synodum Tridentinam.

Pſal. 65.

 maniſſi-

manifſimis lupis,qui nullum faciunt perdendarum animarum finem, tam atrocitèr in fraudem impelli, & in horrendos errores induci, idque ſub ſpecie eximiæ pietatis & pretextu verbi Dei. Sed non eſt hoc nouum: fuit id apud hereticos omnes ſuperiorum etatum ſempèr in more poſitum, vt mendacijs niterentur, & ementita quadam veri ſpecie incautos fallerent. Hoc præclarè fecerunt, & faciunt noſtrę ætatis noui dogmatiſtæ, quorum certè incredibilem verſutiam ſi principes & populi Germaniæ aliarumque nationum videre potuiſſent, puto equidem nunquàm in eorum dogmata conſenſiſſent,neq; illos apud ſe vlla ratione tolerâſſent. In hunc quidem ſcopum omnes iſti mirabili vafricie collimant, vt Romani Pontificis & Conciliorum labefactent authoritatem. Quod vbì ſemèl obtinuerunt, iam illis ſalua ſunt omnia. Quòd enim ſcripturam iactant,fraudulentèr & falsò id faciunt, non ſcriptura, ſed ſcripturæ praua interpretatione nitentes. Itaque in hoc prolixo opere neruis omnibus contendunt euertere omnē Pontificum & Conciliorum etiàm vetuſtiſſimorum authoritatem, adeò vt & ipſam quoquè Nicenam primam & Chalcedonenſem longè ampliſſimas Synodos carpere non vereantur: & ſanè confidentèr de omnibus in vniuerſum ità illi pronunciant: Hominū traditiones, Concilia, Synodi, congregationes, & harum decreta profectò multiplicitèr labi, errare, decipi, falli poſſunt, & multis modis à verbo Dei ac veritate in omnem partem diſcedere. Id poſteà docere conantur allatis aliquammultis Concilijs: qua in re certè luculentèr produnt nequiſſimam animi ſui calliditatem, vel potiùs malignitatem, quòd Synodos partìm prouinciales, partìm ab Eccleſia damnatas, paritèr permiſcent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, qui alias ab alijs ſecernere non poteſt. Itaque primo loco collocant Synodum Carthaginenſem ſub Cypriano, quæ ab hæreticis baptizatos cenſuerit rebaptizandos, quaſi neſciant eam Synodum nūquàm receptam ab Eccleſia, tum vero non œcumenicam, ſed prouincialem fuiſſe. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare poſſe, ſed de œcumenicis legitimè celebratis, id planè pernegamus. Eæ nanque repræſentant Eccleſiam, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Mox ſubiungunt illam ſacroſanctam Nicenam primam, quam aiunt de militibus ſtatuiſſe Canonem, qui Iohannis

Nota hæreticorum de Concilijs omnibus ſententiā & verſutiā.

Baptiſtæ

Baptiſtæ ſententiæ contrarius ſit: tum etiàm feciſſe poenitentiæ Canones, è quibus multum ſuperſtitionis irrepſerit poſteà in Eccleſiam. Obſecro, quid iſtis ad ſummam, immò plùs quàm ſatanicam arrogantiam reliqui eſſe poteſt, qui tam nefariè lacerant illam ſanctiſſimorum patrum, quibus hauddubiè adfuit, ſicut promiſit Chriſtus, ipſe ſpirituſſanctus, Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc non in illos patres magìs, quàm in ipſum redundat ſpiritūſanctum. Sed benè habet, quòd ità perſpicuè ſe nobis totos inſpiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant, nihil prorsùs ambigere poſſumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Chriſtus ait: Si Eccleſiam non audiërit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Et eſt profectò iſtorum planè deplorata & inſanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob cauſam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, niſì cogeret ſalus miſeræ & imperitæ plebis, quam iſti horrendum in modum vnà ſecum perdunt. Si ſic enim liceat Conciliorum etiàm grauiſſimorum decreta non modò eleuare, ſed per ſummā contumeliam impia dicere: quid, quæſo, ſupereſt nobis ad immanē quēdam atheiſmum, quò certè iſti nos adducere moliuntur? Non eſt huius loci, iſtorum fraudes omnes perſequi; nam longum eſt, & ab inſtituto meo alienum, præſertìm cùm illi pleraque adferant, quibus lectorem incautum fallere ſe poſſe non dubitant, quæ ſi ſingulatìm fuſiùs explicare velimus, lectori ſtomachum mouebimus. Certè eodem loco aiunt; Chalcedonenſe Concilium tetro errore monachis & monialibus virginibus coniugij vſum interdixiſſe. Qua vna ſententia ſimul damnant veteres ſanctiſſimos patres omnes & vniuerſam Chriſti Eccleſiam, quæ idem ſempèr ſenſit: immò & ipſam ſcripturam diuinam, quæ grauiſſimè præcipit vota Deo reddere. Et ſufficeret quidem hominibus, in quibus nō prorsùs lumen omne tum fidei, tum rectæ rationis extinctum ſit, ad iſtorum amētiam & tetram impietatem liquidò cognoſcendam, hanc eorum tam prophanam & ab omni Chriſtiana pietate prorsùs abhorrentem ſentētiam dicidiſſe: at ſit tamen neſcio quo tremendo Dei iudicio, vt cùm iſti non ſinè magno ſcelere & ſumma impudentia, tum Chalcedonenſis Concilij ſanctiſſimum decretum lacerent, tum monachis & monialibus coniu-

Synodus Nicena carpitur ab hæreticis.

Matt. 18.

Itē Chalcedonenſis

coniugia permittant contra fidem Deo datam, tamen habeant permultos, qui illis potiùs accedāt, quàm ampliſſimæ Synodi Chalcedonenſis & vniuerſæ Catholicæ Chriſti Eccleſiæ ſententiæ & authoritati. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca. Itáne plùs apud nos ponderis habet impuriſſimorum apoſtatarum prodigioſus inceſtæ libidinis appetitus, quàm grauiſſima totius orbis Chriſtiani, quē vel maximè Synodus illa Chalcedonenſis repræſentat, ſententia & authoritas? Vtinàm verò ſuam intelligerent turpitudinē eiuſmodi non coniugiorum, ſed inceſtarum libidinum aſſertores, & quantam ſibijpſis apud bonos omnes & poſteritatem omnem fœdiſſimæ ignominiæ notam inurāt. Sed fronte ſunt plerique omnes plùs quàm meretricia, & neſciunt erubeſcere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miſerè ab eis dementatum, & alij malè ab eis perſuaſi, cognoſcant eius ſceleris immanitatem, quo ſe obſtringunt apoſtatæ monachi, cum fœminis ſub honeſta coniugij ſpecie ſacrilegè cubantes, & eos profectò toto pectore deteſtabuntur. Et reuerà ſi legiſſent plerique veterū, ſanctiſſimorum Patrū ſcripta, peſſimè iſtos impuros apoſtatas acciperent. Quandò igitur iſti hucuſquè impietatis progreſſi ſunt, vt tam execrabilem cōcubitum palàm doceant ſanctum eſſe matrimonium, fruſtrà ſanè cum illis agitur de rebus noſtrę religionis. Itaque nolim tempus terere commemorandis alijs, quæ in memorato ſcripto ab iſtis adferuntur: nā & multa ſunt, & partìm impudentiſſimæ calumniæ, partìm iam olìm damnatæ hæreſes. Hoc tamen certum eſt, in hoc opere conflando nihil eos diligentiæ, nihil acerbitatis prætermiſiſſe, vt ſemèl omnem pectoris ſui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Chriſti Catholicam Eccleſiam euomerent. Interìm non vident, quàm ſint ipſi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreſes in vulgus ſpargant, qui inter ſe atrociſſimè de ipſis turpiſſimis erroribus ſuis digladientur, atq; mutuò palàm ſe hæreſeos condemnent, falſi reos agant, & liberalitèr atque prorsùs ſuo more euangelicè ſe immanibus conuicijs proſcindant, atque eiuſmodi emblematis ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitioſiſſimi nebulones, ornari mereatur. Quæ cùm ex ipſorum libris certiſſimè oſtendantur, nihilominùs viros ſe dici & haberi volunt pios & euangelicos, Eccleſiæ repurgandæ ſtudioſos,

Turpitudo apoſtatarū cum fœminis cubantiū.

ſos, & neſcio quid non. Sumunt ſibi authoritatem in Pontifices, in Concilia, in Patres omnes, in totam deniquè Eccleſiam. O plùs quàm caninam impudentiam, plùs quàm ſatanicam arrogantiam. Sed valeant putidi & deplorati hæretici, vt etiàm ipſi ſe inuicèm ſalutant. Ego ſatìs habeo annotâſſe, his infeliciſſimis tẽporibus eiuſmodi ſcripta ab iſtis importunis dogmatiſtis eſſe ſparſa in vulgus, quod ſub Euangelij prætextu miſerè perdunt. Hoc quidem certiſſimum eſt, huiuſmodi ſcriptis euulgandis nihil ſe conſecuturos aliud, quàm vt apud cordatos lectores omnes, totamque poſteritatem non alio quàm inſignium hæreticorum loco habeantur, ſenſimque eorum malus animus & fraudulentæ machinationes in principum aliorumque notitiam perducantur: tum verò actutum actum erit de illis, ſicut & de omnibus ſuperiorum ætatum om̃ium hæreticis, qui ad tempus diuina permittente iuſtitia Eccleſiam diuexârũt, ſed tandèm vt fumus cum ſempiterna ſui nominis ignominia euanuerunt. Vnum hoc loco paucis ex ſuprà dicto contra Synodum Tridentinam ſcripto adijciam, vndè certo certiùs colligat Lector non hęc temerè à me dici. Aiunt ſupradicti vſque eò auctas fuiſſe ſuperſtitione & barbara inſcitia tenebras in doctrina eius temporis, vt & ipſi Theologiæ & ſacrarum literarũ ſtudioſi, qui ſuperiore ſeculo, & ante annos 40. ſcholaſticam Theologiam didicerant, confeſſi ſint lectionẽ quidem ſe frequentâſſe diligentèr, & tempora ſtudijs Theologicis perdiſcendis conſtituta compleuiſſe ſedulò, verè tamen affirmare poſſe, ſe toto illo quinquennio aut ſexennio, quo in ſcholis didiciſſent, nullam de filio Dei vel nominis ſaltem mẽtionem à præceptoribus factam audiuiſſe: atque ità occupatos fuiſſe homines miſeros ineptiſſimis libris Magiſtri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium eius farinæ Scholaſticorum, vt Prophetarũ & Apoſtolorum ſcriptis legendis nullus omninò relictus eſſet locus, ac ne quidem vlla de his in Schola mentio fuerit reliqua, nedùm vt his aliquid ſerij ſtudij attribueretur. Hæc illi. Quæſo te Lector, quid his fingi poſſit vel ab ipſo malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumelioſius? Quis credat quinque vel ſex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij Dei, cùm ipſimet fateantur occupatos fuiſſe in libris Magiſtri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de Chriſto pro-

Pagina 10

Nota intolerabilem calumniam.

prolixè agit? O portentoſam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicandam mentiendi libidinem.

Conuiciũ in Scholaſticos. Iam quòd Magiſtri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimiliũ libros vocant ineptiſſimos, non certè facerent, ſi non ipſi eſſent omnium ineptiſſimi, & indigni prorsùs qui iis viris vlla ex parte comparentur. Scioli iſti grandes ſibi ſophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcunquè trilingues interdùm ſint, nôrintq; ſcribere Latiniùs quàm illi patres, quos ſanè præter alios noſtræ ætatis doctiſſimos viros, Chriſtophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & inſigni eloquentia celeberrimus, ſumma vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumq; rerum cognitione, optimi cuiuſq; iudicio ſcribit eſſe commendatos.

Alia calumnia. Deniquè, quòd aſſerere non verentur, nullam in ſcholis prophetarum & Apoſtolorum quinque vel ſex annis habitam fuiſſe mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentiſſimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magiſter, quo eos totos fuiſſe occupatos aiunt, plurima è ſcriptis diuinis loca commemorat.

Hinc igitur colligat Lector, quæ iſtorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quæ verecundia ſit, qui talia ſcribere non dubitent. Et hi nimirùm ſunt, qui Concilium Tridentinum contumelioſè lacerant, ſe verò Eccleſiæ reformatores iactitant. Sed tamẽ, vt dixi, quandoquè ſentient homines, quibus præſtigijs orbi ab iſtis illudatur.

Obijt hoc anno menſe, nî fallor, Decembri Pius 4. Romanus Pontifex, qui ſanè Eccleſiæ Dei, maximè in abſoluendo Concilio Tridẽtino, tanto paſtore dignam nauauit operam.

Pius V. fit Pontifex. ANNO 1566. die 7. Ianuarij in Romanum Pontificem electus eſt Michaël Giſelerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus eſt Pius V. Eodem die ſummo manè de alio quodam actum fuit, cui etiàm ad Pontificatum pauca ſuffragia deerant: à prandio autem inter primarios quoſdam ſermo habitus eſt de Cardinali Alexandrino, & paulò pòſt omnibus Cardinalibus in eius electionem mirè & præter omnium expectationem conſentientibus, ille eductus è cella, Pontifex maximus ſalutatus eſt. Nemo erat qui ambigeret

bigeret à Domino iſthûc factum eſſe: tanta erat etiàm abſque ſcrutinio votorum concordia. Et ſanè quæ eius electionem adhuc ſecuta eſt in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, niſì eum diuinitùs ad hoc ampliſſimum munus eſſe vocatum. Ante coronationem, quæ celebrata eſt, niſì fallor, 17. Ianuarij, habuit Cardinalium congregationem: (conſiſtorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi non ſolet) ea peracta, quidam ex inſigni familia petijt Epiſcopatum quendam. Reſpondit Pontifex, ſe quidem illi cupere ſummoperè gratificari, nec defuturum, ſi alià in re prodeſſe ei poſſit: ſed Epiſcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus eſſe videretur, non ſatìs literis & eruditione inſtructus. Cùm autem ille ſuæ eruditionis teſtimonium proferret, Ego, inquit Pontifex, hac in re, quæ mihi ſatìs cognita eſt, teſtes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulſam paſſus eſt. Porrò ad Cardinales adhuc præſentes conuerſus Pontifex, hortatus eſt, nè quicquam ab ipſo peterent, quod vel contra diuinum obſequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Eccleſiæ facere videretur. Addidit etiàm, ſe quidem in rebus licitis & honeſtis Chriſtianos principes iuuare conſtituiſſe: contrà verò, ſi quid præter fas & decorum peterent, nulla ſe ratione illis daturum.

Epiſcopatum petẽs reijcitur.

Extant præclara de eo teſtimonia, quòd ità ſe prorsùs comparet, vita illius vt quandam referat imaginem priſcorum illorum Pontificum, quorum ſanctitatem veneramur. Familiam ſe dixit eiuſmodi habere velle, quæ & vita & habitu cæteris exemplo ſit: nec tam miniſtrorum numerum aut cultum corporis, quàm virtutem & integritatem ſibi ſpectandã conſtituit. Magnum ſe oſtendit fore iuſtitiæ patronum & vindicem. Melitenſibus Turcicam denuò obſidionem expectantibus liberalitèr ſanè vniuerſas Pontificatûs maximi opes pollicitus eſt, & iam miſſurus erat ſubſidio tria millia peditùm, niſì poſteà cognouiſſet fruſtrà Turcarum aduentùm formidari. In conſanguineos ſuos mirabili vſus eſt frugalitate, adeò vt tres è ſorore nepotes non ſolùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, ſed etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum ex eis, doctrina & pietate conſpicuum, tandèm in Cardinalium ſenatum cooptaret. Fidei catholicæ conſeruandæ ac propugnandæ perquàm ſtudioſus eſt: preci-

Familia Pij V.

precibus aſſiduis feruentèr incūbit, quas dicit eſſe Pontificum præſidia. Statuas Vaticanorum hortorū, à quibuſdam eius deceſſoribus magno ſumptu & ſtudio ibì collocatas, Populo Romano ad Capitolij ornamentum largitus eſt. Ad menſam ſedens, vt eſt in ſumendo cibo potuque parciſſimus, ità in adhibendis precibus & gratiarum actione plurimus. Epiſcopos non patitur abeſſe diù à grege ſuo. Eſt quædam ſanè in eo ſeueritudo, ſed eam incredibili humanitate ità tēperare nouit, vt omnibus charus ſit. Poſſunt ab eo boni ſperare virtutis præmium, mali formidare ſupplicium aut pœnam, quæ ab illo iam non leuis conſtituta eſt in blaſphemos, nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationem tāto Pontifice dignam & inſtituit, & porrò in rem conferre pergit: & domeſticæ quidem familiæ numero permultū detraxit, vt poſſit Eccleſiæ rebus neceſſarijs largiùs opitulari. Catholicis quibuſdam longè ab Italia degentibus, ſed vel penuria, vel carceris moleſtia laborantibus, partìm mittenda pecunia, partìm ſcribendis literis humanitèr opem tulit, & ferre decreuit. Quàm prorsùs abſit ab omni auaritia, ſatìs declarat, quòd pleraque à Romana curia iuſſit exulare, quæ magnam vim pecuniæ conflare poſſent: & certè difficilimo quodam tempore cùm illi diſpēſationis cuiuſdam obtinendæ cauſa, quæ alioquì concedi ſoleret, multa eſſent oblata aureorum millia, prorsùs ea accipere recuſauit: idq; illi perpetuū eſt: nec enim tā id ſpectat, quid poſſit ex re qualibet obuenire compendij, quàm quid iuſtitia & æquitas repoſcat. In reſignatione beneficiorum eccleſiaſticorum ſimplici, multa ſæpè admittūtur parùm ad eccleſiæ leges & vtilitates accommodata: eam igitur ſtatuit deincèps non temerè admittere, nè hac occaſione res Eccleſię velut iure quodam hæreditario ad poſteros tranſmittantur, aut etiàm indignis, aut parū idoneis eccleſiaſtica beneficia conferantur.

Preces ad menſam.

Reformatio inſtituta.

Pius V. quàm alienus ab auaritia.

Simplex beneficiorum reſignatio.

Oblatus ei quandoquè fuit à quodam magno principe annuus triginta milliū aureorum prouentus, ſed eum ille magno animo recuſauit. Vir quidam illuſtris nepoti Pontificis filiam ſuam vxorem obtulit cum dote egregia, vt poſſet Pontifici ſanguinis affinitate coniungi. Eius verò erga ſe beneuolentiæ Pontifex gratias quidem egit, ſed neque Ducis, neque Marchionis, neq; Baronis titulis ſuam ſe velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruiſſet.

Erat

Erat Iudæus quidam Elias nomine, multa & eruditione, & prudētia, & opibus inter ſuos inſignis, & quidem Synagogæ iam præfectus, & ſacerdos maximus. Is Pōtifici, cùm adhuc Cardinalis eſſet, & de noſtra complectenda religione multùm cum eo egiſſet, pollicitus erat, ſe tum Chriſtianæ religioni ſuſcepto baptiſmo velle accedere, cùm ipſe Romanus Pontifex crearetur. Huic igitur, iam ad Pontificatum præter illius omnem, vt apparet, exiſtimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatum Pontificem: fac igitur quod pollicitus es. interìm verò curabat pro illo preces Deo offerri. Paulò pòſt Iudæus ad Pontificem redit, & ſe velle Chriſto nomen dare affirmat. Monet verò Pontifex, vt maturè ſecū deliberet, & ſi ex animo cupiat fieri Chriſtianus, ſibi ſignificet. Non multa interiecta morula, indicat ille Pontifici, ſe diutiùs veritati & ſpirituiſancto obluctari non poſſe: prorsusque ſe conſtituiſſe cum tribus filijs & nepote tranſire ad caſtra Chriſtianorum. Ea res ſummo Pontificē affecit gaudio, hominemq́; complexus, & gratias Deo agens, tertio Pentecoſtes die in præſentia Cardinalium ferè omnium, magnaq́; populi mirificè gratulantis præſentia, ſuis eum & alios manibus baptizauit, multisque eis conceſſis priuilegijs, vnum è filijs ferè ſeptennem ſibi in filium adoptauit, atque in Collegio Germanico cum ſuis nepotibus curauit educandum. *Iudæus conuertitur à Pontifice.*

Porrò Michaël (ſic enim à baptiſmo Elias dictus eſt) multam nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cæcitate pertrahendis: neque id ſanè fruſtrà, paulò pòſt triginta ex ijs ad Catechiſmum perductis. In feſto ſacroſanctæ Euchariſtiæ, licèt fractis eſſet viribus, & medicorum opera vteretur, attamen verè pius Pontifex non ſella pro more geſtatus, nec corona Pontificia ornatus, ſed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediens, illud præſtantiſſimum corporis Chriſti voluit circunferre ſacramentum. *Circūfert Euchariſtiam Pontifex.*

In Tridentina Synodo ad Pontificē reiecta fuit cura edēdi Catechiſmi, Breuiarij, & Miſſalis. Catechiſmū iam curauit Latinè edendum, idemq́; eius iuſſu in Gallicam, Germanicam, & Polonicam linguam trāsfertur. *Catechiſmus editus.*

Maximiliano sereniſſimo Cæſari noſtro cōtra Turcas dimicaturo pijſſimus Pontifex opem laturus, tres ſupplicationes indixit, quibus ipſe quoq; intereſſe voluit, vniuerſum iter iā ętate grauis & affecto corpuſcu-

lo, pedibus conficiens, & Deum aperto capite iunctisq; manibus attentiſſimè deprecans. Aderant & plerique Cardinales & prælati, nobiliumq; & vtriuſq; ſexûs ingens multitudo. In prima ſupplicatione mulier dæmoniaca horridos & immanes edens clamores, ad Pontificem adducta eſt: quæ licèt à pluribus teneri vix poſſet, mox tamen vbi à Pontifice benedictione tertiò repetita conſignata eſt, in terram mortuæ ſimilis corruit: ſed poſteà incolumis ſurrexit. In ſecũda ſupplicatione tres aliæ à dæmone occupatæ, ad Pontificem adductæ, & triplici benedictione accepta ſanatæ ſunt, è quibus vna non ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt ſæpiùs tentatum id eſſet. In tertia quoquè ſupplicatione alia quoquè à dæmone vexata, Pontificis precibus reſtituta eſt. Ea Pontificis pietate, & erga expellendos dæmones comperta virtute, animi hominum mirè accenſi videntur: tanta erat ob promerendam Iubilei gratiam ſua peccata confitentium multitudo.

Dæmoniaca curatur.

Itẽ 3. aliæ

Item alia.

Capta fuit per hos dies nauis longa inſignis cuiuſdam piratæ, in qua Chriſtiani octoginta captiui viſeban tur, qui decem & eo ampliùs annis miſerrimam pertulerant ſeruitutem. Eos, cùm Romam veniſſent, Pontifex humaniſſimè accepit, & veſtibus atq; pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem ſe recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudęis ampliùs centum, doctrina & opibus præſtantes, ad Chriſtianam religionem acceſſerint. Porrò in vſum catechumenorum emit Pontifex magnificentiſſimas ædes, quibus etiàm ſuos reditus haud contemnendos attribuit.

Iudæi ad fidem veniunt.

Huius anni Auguſto menſe morbus periculoſus vrbem inuaſit, ità vt plurimi cum tota familia decumberent peſſimè affecti. Ibì ſanè videre erat Pij Pontificis ſingularem pietatem. Nam ſingulis miſit pecuniam, omnibus decem medicos adhibuit, multaq; alia ſolatia inſigni liberalitate impertiuit, adiunctis etiàm religioſis viris, qui animarum curam gererent. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur ſub hoc Pontifice Romæ morum reformatio: & licèt iam ſenio affectus ſit, at tamen ipſe vult audire, videre, cognoſcere controuerſias pleraſque omnes: aſſiduis incumbit precibus, multùm ieiunat, in victu ſumma vtitur temperãtia, quotidieq; rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipſe quoquè fatetur, inter hæc tot tantaq; negocia, quibus continenter

Liberalitas Pontificis in ægrotos.

tèr occupatur, tam proſpera aliquandiù vſus eſt valetudine, vt vix vnquàm rectiùs valuërit.

A piratis redimi curauit nepotem ſuum exigua quidem pecunia, fortaſsè Turcis neſcientibus quòd eſſet Pontificis nepos. Hunc ad ſe accitum, non alio habitu videre voluit, quàm quo fuerat vſus dum ſederet ad remos captiuus, qui vilis erat. Admonuit autem eum ſanè grauitèr, vt ex anteacta miſerrimè in ea ſeruitute vita, diſceret ad bonam frugē ſe recipere, & Deo ſeruire. Deindè equo & equeſtri officio, vndè centū aureos annuos habeat, donatum, ad ſuos remiſit. Hoc & pleraque alia facilè teſtantur, quàm nō ſit ſtudioſus cognatos & propinquos ſuos ad opes & honores prouehendi. *Nepos Pōtificis redimitur à piratis.*

Solebant adhiberi inſtrumēta muſica, quotiès Pontificis & cardinalium habebatur conſiſtoriū. Eam conſuetudinem voluit ſublatam. Crebrò vrbis Eccleſias viſitat, & ad Clerum concionatur. Familiam ſuam magno ſtudio reformat, quòd ſciat indè exempla manare ad Eccleſiaſticos omnes, vt ipſi quoquè ſe ſuosque ad ipſius exemplum componant. Initio menſis Octobris familiares ſuos omnes conuocauit, concionem ad eos habuit, & inter alia, quæ ijs obſeruanda præſcripſit, voluit vt ſinguli ſuum indicarent nomen, ordinem & ſacerdotia. Sacerdotes vt minimùm tèr in hebdomada ſacrificium faciāt, cæteri, præſertìm diaconi & ſubdiaconi, ſaltem quintodecimo quoquè die communicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Eccleſiæ prouentus percipientes, habitum iuſſit ferre clericalem atque tonſuram, nec veſtes habere niſì ex lana ſimplici abſq; vllo ſerico. Turgida femoralia pati non vult. Aulicos ſuos omnes, nè ocio tempus malè perdant, iuſſit ſacræ lectioni, quam tèr in hebdomada ſacri Palatij Magiſter habet, intereſſe: Fiunt etiàm in aula prælectiones Philoſophicæ. Porrò non paucos ſuis libros Eccleſiaſticorum ſcriptorum dedit, vt ijs legendis, dum Pontificem viciſsìm obſeruant, tempus vtilitèr tranſigant. Nihil in ſuorum moribus, habitu, colloquijs, & tota deniquè viuendi ratione vitioſum, & quod praui ſit exempli, tolerat. Præfecto cuſtodiæ corporis ſui mādauit, det operam, vt milites ſui tranquillè & ſinè inſolentia viuant. *Familiæ reformatio.* *Prælectiones in aula Pontificis.*

Impudicas mulieres, publico propoſito edicto, ab vrbe expelli iuſſit. Erant tum Romanorum plerique, qui ſe vehementèr opponerent, dicerentque, ſi meretrices ab vrbe excluderentur, magnum id Reipub. annui *Meretrices proſcribūtur.*

quæſtûs diſpēdium allaturum: Pontifex tandèm ità eis ſilentium impoſuit, vt aſſeueraret ſe cum tota Curia ſua aliò migraturum, niſì illa hominum fæx profligaretur. Ità illæ coactæ ſunt diſcedere, interìm tamen nonnullæ in vicis ignobilibus ob peiora vitāda relictæ ſunt, cùm priùs in vijs publicis & ſplēdidis ædibus magno numero habitarent. Quædam ex ijs, quæ præ cæteris maiorem infirmis animis tentationū & ruínarum materiam præbituræ videbantur, à tota ditione Eccleſiaſtica nominatìm relegatæ ſunt.

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romę degunt, hoſpitia publica & cauponas Vrbis conuiuandi & compotandi gratia adeat, nec quiſquam in ijs ludere ſinatur. Eo edicto multa flagitia & peccata reſecata ſunt, effectumq; vt hoſpitia aduenarum commoditati ſeruiant. Nebulo quidam obſcurus maledico quodam Paſquillo vel famoſo carmine Pontificem contumelioſè proſcidit. Is tandèm compræhenſus, & Pontifici oblatus, cùm ab omnibus diceretur ſeueriſſimè plectendus, iuſſus eſt à Pontifice carmen ſuū recitare, tum exponere, cuius vel conſilio vel voluntate id ſcripſiſſet. Dicente eo ſe non niſì mali dæmonis id inſtinctu

Clemētia in maledicum.

compoſuiſſe, Pontifex reſpondit: Si tu mihi vt ſummo Pontifici maledixiſſes, nō ferres impunè. At nunc quia in fratrem Michaēlem, in monachū ſcarponem, in Cardinalem Alexandrinum conuicia iactâſti, abi líber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs,

2.Reg. 6.

ſemper & animo retinebo, & libens confitebor, & ero vilis & abiectus in oculis meis.

Tuta itinera.

In tota Eccleſiæ ditione accuratiſſimè edixit, vt itinera à latronibus tuta ſeruētur: ſi quis à latronibus cędatur, ait ſe pœnam exacturum ab illis, in quorum vicinia id accidiſſet. Nobiles quidam Poloni ab hęreſi Dei benignitate ad fidem ſanam Catholicæ Eccleſiæ reuertiſſe ferebantur. Id vbì Pontifex reſciuit, mirificè gauiſus eſt, datisque ad illos humaniſſimis literis hortatus eſt ad perſeuerantiam. Mirum enim in modum lætatur reſipiſcentia eorum, qui fraude diaboli in hæreſin prolapſi ſint. Cognatos ſuos & conſanguineos omnes iuſſit ab vrbe abſcedere, præter nepotem Cardinalem, & alterum in Collegio Germanico literis incumbentem: in quo appáret animus ab omni immoderata erga ſuos affectione prorsùs líber. Cardinalibus quoquè grauitèr mandauit, vt familiam ſuam ad habitûs & morum hone-

honeſtatem informent.

Euocauit quandoquè ad ſe Cardinales,qui pręſunt inquiſitioni, itemq́; Rotæ auditores,(quod iudiciū eſt in vrbe exactiſſimum atq; præcipuum) reliquosq́ue qui Romæ iudicijs præſunt, doctiſſimaq́; oratione hortatus eſt omnes, vt in exercendis iudicijs ſynceros & integros ſe præbeant, minas etiàm intentans ijs, qui ſecùs facerent. Meretricibus,quas in vnum vrbis angulum reiecit,ſeueritèr præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes,iuſſit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis deſignauit templa, quæ ſacrificij & Concionis auſcultandæ cauſa petant. Ex ijs pleræq; nupſerunt, aliæ complures cupiunt,honeſta reperta conditione, ex ea ſe turpitudine extrahere: nec Pontifex ſe defuturum illis dixit, quas paupertas à ſectanda pietate remoraretur. Eas autem,quę ſinè ſacramentis in ijs ſordibus decederent, in ſterquilinio vult ſepeliri,quod multis calcar addet ad meditandam reſipiſcentiam. Eſt Romæ Academia, quam vulgò Sapientiam vocant. Ea iam collapſa erat,& eius liberales annuos prouētus quidam ſibi vendicârant. At Pontifex eos iuſſit reſtitui, vt ijs alantur ſcientiarum omnium egregij profeſſores. *Oratio ad Iudices.* *Meretrices redeūt ad bonam frugem.* *Academia reſtituta.*

Iuſſit etiàm, quod ante eum fecerat Pius II. vt qui Magiſtratu defuncti ſint, adminiſtrationis ſuæ totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per totam Italiam mittere Viſitatores,qui ab Epiſcopis,Collegijs Canonicorum & Monaſterijs rationē gubernationis repoſcant. Monaſticam diſciplinā,quę multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò collapſa eſt, ſummoperè curat reſtituendam, atq; inprimìs apoſtatas omnes ſeueriſſimo anathemate percuſſit:nè qui tamen ex ijs animū deſpondeāt, hortatus eſt primarios monachorū p̄fectos, quos Generales vocant, vt ſuos ſinguli apoſtatas requirant, eosq́ue piè & humanitèr tractēt. Verùm ex ijs plerique attrita ſunt fronte & indomabili corde, qui ſeipſos, deſperantes, tradiderunt impudicitiæ, ſecumq́ue alios, quoſcunque poſſunt, trahere conātur in puteum abyſſi: qui vtinàm per principes arcerentur vbiquè à docendi functione, quia reuerà longè omnium pernicioſiſſimi ſunt id genus deplorati apoſtatæ,poſteaquàm in hęreſin prolapſi ſunt: id quod tum in noſtra Germania, tum vicinis regnis & prouincijs res ipſa plùs ſatìs declarauit. Sed ijs omiſſis,ad Pontificem redeamus. Is ſanè huius anni ſacrum illud tēpus, quod aduentū Domini *Pontifex vt Aduentum exegerit.*

mini vocamus, tametſi ſenilis ætas à ieiunijs illum facilè eximeret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus, largioribus eleemoſynis religioſiſſimè voluit obſeruare, libenterque ſacris concionibus adfuit: quo exemplo permulti ad illos ſacros dies piè tranſigẽdos incitati ſunt: nec interìm tamen optimus Pontifex quicquam de ijs, quæ ad ſuum officium pertinerent, prętermiſit, nec detrectauit ſolito more priuatis perſonis humanitèr prębere aures.

Non vult parci Cardinalibus

Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm ſit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut contra illos ferre ſententiam, vel latam exequi audebat. Id ſentiens Pontifex, grauiſſimè edixit, vti nec ipſis Cardinalibus, ſi ſint de ære alieno delati, parcatur, ſed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferantur, domus ipſa diripiatur, donèc creditoribus ſit ſatisfactum. Atque interìm erga illum mira eſt Cardinalium obſeruantia & reuerentia.

Vt coluerit feſta Natalitia

Feſta Natalitia huius anni magna deuotione coluit, adeò vt in ipſa nati Saluatoris ſacratiſſima ſolennitate horam circiter decimam nocturnis precibus & primæ Miſſæ intereſſe curârit, deindè in domeſtico ſacello primam & ſecundam Miſſam deuotiſſimè fecerit, cunctis familiæ ſuæ hominibus ſua manu Euchariſtiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Miſſam ſolenni ritu celebrârit, porrò etiàm pomeridianæ concioni interfuerit. Poſſent multa alia de hoc digniſſimo Pontifice commemorari, ſed hæc in præſens ſufficiant pro hoc anno. Vident, nisì fallor, noſtri Euangelici præcones, hæc quæ diximus, eiuſmodi eſſe, vt non poſſint meritò non laudari. Deſinant igitur carpere & proſcindere Romanos Pontifices, imitẽtur huius Pij V. virtutes. Sed ſat ſcio, progenies iſta viperarum hęc quoquè præclarè geſta dente canino arrodet, & peſſimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more poſitũ eſt, vt ſi videant Catholicos, præſertìm Pontifices & qui in Clero ſunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas, & qui ſuis meritis in gloriæ Chriſti derogationem fidant: ſin autem malos in ijs mores quoſdam cernant, eos ad vulgus odioſiſſimè traducant: nec dubitem dicere, ſi è cælis ad nos deſcendant Petrus & Paulus ſanctiſſimi Apoſtoli, & ità viuant vt olìm in terris vixerũt, iſtos noſtros portentoſos noui Euangelij buccinatores

permulta

permulta habituros, quæ in illis atrociſſimè lacerent & proſcindant.

Et quid mirum eſt, eos etiàm optimos quoſque & Catholicæ religioni addictos rodere, conuiciari, proſcindere, cùm etiàm mutuò ſeſe, vt ſæpè dixi, tam hoſtilitèr inſectentur? Eſt hæc quędam pœna gigantææ arrogantiæ, qua iſti tument, ponuntq; etiàm in cælum os ſuum. Vt enim homines poſſint intelligere, quàm nihil tutum ſit eorum ſequi doctrinam, miſit inter eos Deus diſſenſionis ſpiritum, quo mirabilitèr exagitati, non deſinũt publicè editis libris innumeris mutuò ſe horrendum in modum conſpuere & lacerare. Oſtenſum eſt hoc iam crebrò locis ſuperioribus, nec tamen vnquàm ſatìs oſtendi poteſt: adeò illi ſempèr manẽt ſuî ſimiles. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, eduntur que identidèm ab vtraque parte ſcripta plurima, quibus alij alios oppugnant. Eſt inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterque iam grandæuus. Iſti pro more ſui Euangelij ſe honorificè inuicèm tractant, ſed tamen Bullingerus aſtutè nonnihil ſe premere conatur, & miſcet mella piperi, nec poteſt tamẽ imperare ſibi, quin ſubindè egregiè perſtringat aduerſarium Brentium. Scripſerat Brentius de maieſtate Chriſti librum contra Petrum Martyrem apoſtatam Franciſcanum & iſtum Bullingerum. Huic libro reſpõdit Bullingerus. Rursùs adfert ſuum ſcriptum contrarium Brentius, quem Bullingerus vocat Arabiũ tibicinem, & ſcriptum eius acerbiſſimum & caliginoſiſſimum. Adeò verò prolixum quoq; fuit, vt Bullingerus arbitretur annũ propè integrum in eo Brentium conſumpſiſſe. Et quanuìs non ſinè magno tædio, vt ipſe ſcribit, librum hunc nebularum vaſtum inſpexerit & euoluerit Bullingerus, obitèr duntaxàt perſtringendũ duxit: ſed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius ſe ſentiat nõ valdè mollitèr acceptum: nec mirũ, cùm ipſe, ſi Bullingero fides habenda eſt, longè ſit maledicentiſſimus. Et vt Lector nôrit, quo de ſcripto Bullingeri agam, nouerit anno 1564. edidiſſe eum Repetitionem & dilucidiorem explicationem quandam, eique ceu coronidem apologeticam addidiſſe, qua perſtringit Brentij recognitionem. (ſic enim eſt titulus libri Brẽtiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditèr cenſere, Brentium peccare enormitèr edendis libris ſuis maledicis, &c. eum

Spiritus diſſenſionis inter hæreticos.

Contentiones inter Brentium et Bullingerum.

Bullingeri de Brentio teſtimonia.

eum petulantiſſimè conculcare fidem & doctrinam Eccleſiarum, nempè Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei ſpiritu bono doctum, iudicare ipſum Bullingerũ inanes & ſinè fide profundere voces, & ceu aprum Calydonium vineam Domini euertere. Dicit, quiſquis Brentij reliqua his coniuncta inſpexerit propiùs, illum viſurum apertè virulentis redundare edaciſſimi liuoris morſibus. Non ſic ſcriberet Bullingerus de Brentio, ſi is in Romanos Pontifices aut monachos ea ſcripſiſſet, quæ ſcripſit in hæreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm deſinunt lacerare Pontifices, debent nonnunquàm id genus atrociſſimos morſus mutuos ſentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obierat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, ſicut & Melanchthonem, cuius quidem Melanchthonis etiàm teſtimonium profert contra Brentium, quòd ſcripſerit, vt tranſſubſtantiationem, ità & vbiquitatem corporis Chriſti excogitatam eſſe non ità pridèm, & portentoſam. Et verum quidem ſcripſit Melanchthon, doctrinam vbiquitatis corporis Chriſti non ità pridèm excogitatam eſſe: ſed quòd idem de tranſſubſtantiatione aſſerit, ſuo more mentitur, cùm ipſe quoquè non neget, D. Ambroſium ſenſiſſe panis naturam mutari in Euchariſtia, idemque ſentiant veteres ſancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipſum Melanchthonem vnà cum Brentio fuiſſe Zuinglianis infenſum, adeò vt exiſtimauerit ſe bona conſcientia illos pro fratribus agnoſcere non poſſe, ſed tamen tandèm factum eſſe illorum ſummum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametſi pertinacitèr de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpiſſimæ leuitatis & inconſtantiæ, tam varias vna eademque de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plurimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu ſcriptas Epiſtolas poſſe proferri, neque id leuitati aut inconſtantiæ, ſed ſaluberrimo eius profectui eſſe tribuendum. Scilicèt egregius profectus eſt, ex Luterano transformari in Zuinglianũ. Vellet autem Bullingerus etiàm Brentium ità proficere, quem, quia id non vult, vocat ceruicoſum, irreconciliabilem, & Iohannem in eodem. Præclara ſunt hæc hæretici de hæreticis teſtimonia: pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus,

Melanchthon olim hoſtis Zuinglianorũ, poſt ſummus amicus.

Brenti-

Brentium abuti veterum teſtimonijs ad ſuum inſtitutum commonſtrandum; quaſi verò non idem faciat etiàm Bullingerus, & deſertores omnes Catholicæ Eccleſiæ. Quàm autem abſurda eſt Bullingeri doctrina, quandò ipſe quidem Brentium ait verborum ludere præſtigijs, cùm id faciat ipſe Bullingerus, ſimul aſſerens & Chriſtum ſe è cælo non detrahere, vtiquè ſecundùm humanitatem, & tamen eum vera ſua carne fideles ſuos in Cœna paſcere. Sed talibus præſtigijs illudunt iſti indoctæ multitudini, atque vtinàm vel tandèm reſipiſcant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus longè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Brentio, quem dicit nupèr natum, nec ſemèl depræhenſum lolio victitare & ſtrychnum bibere. Sed ſi patrum authoritas apud iſtos hæreticos, tam Brentium quàm Bullingerum, eorumque ſimiles valeret, iampridèm eſſet pax reddita Eccleſiæ, & profligati eſſent errores omnes, quos iſti ab inferis excitârunt, aut è ſuis cerebris partìm effinxerunt. Verùm tanti illi faciunt tum Patres, tum Concilia omnia, quanti volunt, immò ſanè prorsùs nihili, vbicunquè ab ipſorum impijs commentis & prauis dogmatis diſcrepant. Pergit Bullingerus contra Brentium, eumque dicit tergiuerſari, ſuffugia latibulaque quærere, ſeſe implicare, & quid dicat ignorare, deniquè ſimplices circumagere, & naribus trahere, Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, ſed homo verſutus ſeipſum ſuo ſibi enſe iugulat. Nam idem præclarè faciunt etiàm ipſi Zuingliani, dum negant Chriſti corpus haberi ſubſtantialitèr in Euchariſtia, & tamen affirmant vera nos eius carne veſci. Itaque vbiquitatem Brentij meritò ridet Bullingerus, ſed nòn minùs ipſe meritò ridetur à Brentio, dum negat corporalem Chriſti in Euchariſtia præſentiam. Atque vtinàm contenti illi eſſent, in ſuas iſtas inextricabiles incidiſſe perplexitates & labyrinthos, nec miſerrimam plebeculam ſecum eò pertraherent. Sed ad rem. Adijcit porrò Bullingerus, Brentium vociferari, negocium ſibi eſſe cum virulenta excetra, & cum ſcorpionibus veneñatiſſimis, deniquè cum homine effronte, cum ſophiſta, omniumque mortalium nequiſſimo, & quidem his emblematîs perfrequentèr ornare Bullingerum. Quis non credat vera dicere Brentium, tantum Luteri diſcipulum? Sed iam Bullingerus eò ſe confert, vt doceat Brentium, qua ratione de vbiquitate agere debeat. Nam

Præſtigia hæreticorum.

Nota.

Nota teſtimoniũ Brentij de Bullingero.

Nota fructus noui Euangelij.

ità diceret, inquit: Vbiquè gentium in Eccleſia ingraueſcit faſtus, ſuperbia, auaritia, vſura, blaſphemia, calumnia, ſpurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, inceſtus, ira, cædes, contentio & inuidia. En hi ſunt fructus iſtius noui Euangelij, quos etiàm ipſi eius præcones fateri cogũtur. Nos his addere poſſumus, vbiquè ingraueſcere inceſtas libidines apoſtatarũ. Sed his tot malis an non illi præclaram obtulêre occaſionem, qui ſolam fidem crepant, Eccleſiæ ſacramenta conuellunt, inſtituta Eccleſiaſtica exibilant, carnis libertatem prædicant, & iam olìm condemnatos errores pro verbo Dei imperitis venditant? O vtinàm quandoquè videant homines, quę hominum commenta pro verbo Dei amplexi ſint. Poterat his flagitijs fieri medicina, ſi non eſſet exploſa ab iſtis infauſtis dogmatiſtis diſciplina Eccleſiaſtica: quæ etſi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elanguit, non tamen docetur vulgus impiè ſentire de Canonibus pœnitentiæ, quemadmodùm hæretici iſti faciunt, quos non pudet palàm ſcribere, in illa ſanctiſſima Nicena prima Synodo factos eſſe pœnitentiæ Canones, ex quibus poſteà multùm ſuperſtitionis irrepſit in Eccleſiam, vt meritum Chriſti non parùm hac ratione obſcuraretur paulatìm.

In libro contra Synodum Tridentinam.

Iſti enim tenebriones laxant miſeris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiuſmodi pœnitentiæ Canones non ſolùm non obſcurare, ſed illuſtrare etiàm meritum Chriſti, dum homines hac ratione retrahuntur à vitijs, monenturq; ſic viuere, vt merita Chriſti ipſis bono eſſe queant. At poſtquàm Luterus cum ſuo ſatellitio docere cœpit, Solam fidem iuſtificare, & tollere peccata, Confeſſionem peccatorum non eſſe neceſſariam, Liberum arbitrium rem eſſe de ſolo titulo, & dum facit quod in ſe eſt, peccare mortalitèr: Docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem quàm timere, Papam vel Eccleſiam non poſſe condere leges morum ſeu bonorum operum, & id genus alia portentoſa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata eſt vitæ diſſolutio, vt ipſe quoquè Luterus poſteà faſſus ſit ſui Euangelij homines decuplo peiores euaſiſſe Sodomitis. Arripuerunt enim improuidi mortales ab iſtis ſeductoribus ſub ſpecioſo libertatis Euangelicæ prætextu oblatam ipſis teterrimam carnis & vitiorum ſeruitutem, & certè nulla his malis poteſt vnquàm ſperari medicina, niſì profligatis iſtorum hominum

Luterus in Aſſertionibus ſuis.

impijs dogmatis redeatur ad vnitatem Catholicæ Eccleſiæ, & in ea inſtauretur collapſa multis locis Eccleſiaſtica diſciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm ſeriò conatur, nec infelicitèr ea in re progreditur. Donèc autem erunt homines in tot ſectas inter ſe diſſectas & procacitèr corrixantes diſtracti, hæc quæ Bullingerus commemorat, ſcelera & peccata non poterunt non in dies magìs magisque augeri, quandoquidem ſectarum iſtarum ſigniferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione ſoluunt, prauisque erroribus imbuunt, abſtractosque à Chriſti corpore, quod eſt Catholica Eccleſia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciunt. Quorum enim in cordibus fides corrupta eſt, in ijs Chriſtus habitare non poteſt: vbì autem ille non habitat, dubium non eſt, illic ſibi domicilium conſtituere tartareos ſpiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Ait Brentium ſcribere de ſe, nempè Bullingero, quòd atram in ſe bilem releuet, meraque & pura mendacia proferat. E diuerſo probat Bullingerus, Brentium bellè conſentire cum doctrina Suencfeldiana, cùm tamen id Brentius perneget. Præclara ſunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus iſti gigantes ſe mutuò ornant: & tamen hi ſunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miſeram plebem, quæ tales habet dogmatiſtas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuinglium feruere odio, & Adria iracùndiorem atræ bilis nimbos, æſtus, tempeſtatesque, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuinglium omnigenis conuicijs perfundere, atque ex vera filij Dei Eccleſia illum excludere, doctrinamque Zuinglianam vocare impiam, atque inter cætera obijcere Zuinglianis iconomachiam, quàm ſanè vſqueadeò non negat de ſe ſuisque Bullingerus, vt apertè fateatur ſe ſuosque & dici & eſſe malle iconoclaſtas, quàm iconoplaſtas. Itaque & hac in parte videmus diuerſa Luteranos & Zuinglianos ſentire, Luteranos iconomachiam damnare, Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brentio grauitèr obijcitur Bullingero, quòd ab irato & furioſo Lutero, ad placidum & extra contentionem loquentem, ſe ſcripſerit appellare. Eccè videmus etiàm hæreti-

Brentius Suencfeldianus.

Brentius ardet odio Zuinglij &c.

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

reticos in Lutero aduertiſſe furorem: & fuit ille ſanè impotens & rabioſus homo: cur igitur non pudet talem furiam ſequi? Sed Luterum Luterani tertium volunt eſſe Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait ſe dona in Lutero & multa & magna libentèr agnoſcere. Sed in religionis negocio furioſum eſſe, quis quæſo inter Dei vel infima dona numeret? O cæcos doctores, cæci, immò furioſi, doctoris aſſeclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatores, immodeſtiam hominis excuſantes, dixiſſe palàm, heroica ingenia non rarò corripi furore, non poëtico quidem illo, ſed planè Diuino aut Theologico.

Ità habuit Luterus ſuos adulatores, qui eius furorem, diuinum dicerent. Quid hîc poſſumus aliud, quàm lugere hominum ætatis noſtræ cæcitatem, qui iſta tam abſurda ſibi ſinunt perſuaderi? Pergit Bullingerus, & ait ſatìs hîc apparére, quàm anhela mente Brentius in ipſius inhiet exitium. Deindè cõmemorat quaſdam Brentij antilogias pugnantesque ſententias, vt qui quandoquè ſcripſerit, verbum ad panem ferre id quod continet, nempè corpus Chriſti: nunc autem ſcribat, non poſſe crimen Papiſticæ magiæ effugere, qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpus Chriſti adduci: cùm tamen & Luterus multis locis ſcribat, teſte Bullingero, verba Cœnæ conficere corpus & ſanguinem Chriſti: ità vt iam ipſius Brentij iudicio non ipſe duntaxàt, ſed & tertius Elias Luterus, magus ſit appellandus. An non hæc ſunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius dum ſibijpſi contraria ſcribit, ſua ipſius ſententia ſit magus. Sed abſit, vt Chriſti ſermonẽ, quo ſacroſancta Euchariſtia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & ſentiat Brentius cum ſuî ſimilibus, daturus quãdoquè pœnas æternas tam nefariæ blaſphemiæ. Ait porrò Bullingerus, tantùm non rumpi Brentium præ nimia ira, obijcientem Zuinglianis malitiam fingendi, mentiendi, rectè dicta calumniandi, deprauandi, inuertendi, & quid non? adijcientem etiàm, ſibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in ſchola Epicurea negocium fore. Egregia ſunt hæc: ſed necdùm ſatìs multa Brentio. Rursùs autem nè Bullingerus taceat Brentio, ait illum ſummis viribus contendere, cælum, in quod aſſcendit Chriſtus, nec locum eſſe, nec loci quidem nomen. O inſaniam. Pergit Brentius, referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatem ab

Brentij antilogiæ.

alijs

aliis manifeſtatam oppugnare: ſed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptiſſimas & ſtultiſſimas quaſdam delirationes, cogiturque ferre Bullingerum iſta palàm ſcribentem: Ità ineptè & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia, vt vel hinc pij & curabiles lectores intelligerent, refugiendum ſibi eſſe à doctore, qui poſtquàm Archytæ crepitaculum diù & abundè pulſauit, tandèm ſe ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus aſſeueret. Hæc de Brentio Bullingerus, ſed quæ in ipſum quoquè Bullingerum pulchrè quadrent: ſicut & illud, quod ait Brentium ſcripturæ Diuinæ & etiàm Auguſtini ſententijs abuti: quod certum eſt omnes iſtius infauſti Euangelij buccinatores & feciſſe hactenùs, & facere. Abſit enim, vt vel ſcriptura Diuina, vel ſancti Patres illorum teterrimis erroribus vlla ex parte faueant, tametſi non pudet eos pro ſe ſacra Biblia Patresque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdiſſimum Brentij de inferno errorem, fatentis infernum quidem eſſe, negantis verò locum eſſe. Ità Brentius cælum tollit paritèr & infernum: nec minùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento ſubſtantialem corporis Chriſti præſentiam. Non poteſt, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in ſcripturis detorquendis, & quòd nulla neceſſitate recedit à receptis concordi in Eccleſia conſenſu expoſitionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari: ſed neque in Bullingero, in quem hęc non minùs quadrant quàm in Brentium, à quo ſe Bullingerus ſcribit eiectum ex Eccleſia Chriſti, ſed contemnit æquè Brentij vt Romani Pontificis excommunicationem. Ait enim ſe brutum iudicare Brentij fulmen. Meritò ſanè contemnuntur eorum fulmina, qui ſummi Pontificis anathemata contemnunt, & fit iſtis quod Eſaias ait, vt qui ſpernunt, ipſi quoquè ſpernantur. Hoc tandèm certo certiùs eueniet omnibus iſtis ſuperbis gigantibus, qui Eccleſiæ paſtores in ſummum contemptum apud ſuos adduxerunt, & iuſto Dei iudicio à ſe inuicèm intolerabili contemptu afficiuntur: id quod Bullingerus ſatìs prodit in hac ſua breui Coronide, dum addit, Brentium per prolixum & impexũ librum ſuum, nempè recognitionem, omnes propè paginas adſperſiſſe contumelijs atque conuicijs, porrò ſub finem libri furioſo curſu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata eſſe diabolica & impietatis plena,

Bullingerus de Brentio.

Brentij de inferno error.

Eſa. 33.

Nota.

na, redundare illorum omnia deprauationibus, ſtro-phis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non eſſe leuem, ſed pro ſua fœcunditate alios atque alios magìs ſacrilegos ſecum trahere; ſatanam per illos ſibi viam præſtruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Eccleſiam hæreſis Neſtorij, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis noſtræ religionis, ſed inducatur in Eccleſiam ethniciſmus, Thalmudiſmus & Mahumetiſmus. Hæc ſunt ſanè luculenta de Zuinglianis Brentij Luteranorum hodiè Coryphei teſtimonia & encomia. Porrò de Brentio è diuerſo teſtatur Bullingerus ſub finem huius coronidis, illum propter ſingulares ſuas opiniones furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipenni amicitiam diſſecare. Hæc ego ſanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuitèr huc adſcribere volui, vt videant tamen vel tandèm miſeri mortales, quos duces in rebus grauiſſimis ſequantur, qui tam atrocitèr inter ſe diſſentiunt, tam immanitèr ſe mutuò proſcindunt. Quòd ſi vel meum inſtitutum pateretur, vel mihi ſtudio eſſet omnia illorum ſcripta excutere, quàm mùltos ego Codices conficerem ſolis eorum contentionibus & conuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctantiùs illi principiò admiſſi eſſent, nec tam facilè fides habita foret noua paradoxa ſub ſpecie verbi Dei proferentibus. Quid verò de nobis dicturi ſunt poſteri noſtri, cùm hæc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos & nuncios accepiſſe, qui non niſì tetros in orbem errores inuexerint, & præter hoc etiàm inter ſe odioſiſſimè & pertinaciſſimè diſſenſerint? Faxit præpotens Deus, vt vel ſerò videamus.

Non mihi hoc propoſitum eſt, vt iſtorum hominum abſurditates & mutuas acerbitates omnes commemorem, nec tamen poſſum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earum cognitio ſuas non mediocres vtilitates, & poſſunt illæ certè mouere homines, vt ab illorum contubernio celerrimè ſe expediant. Excuſa hoc anno eſt menſe Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (niſì tamen fallor) vnus eſt ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgenſium architectis. Eſt is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus.

Liber de bonis & malis Germaniæ.

In hac admonitione ille primò ſe pollicetur explicaturum præcipua Dei beneficia, Germaniæ potiſſimùm ab anno 1517. collata, putà Eccleſiaſtica, Politica, œconomica, & communia quædam. Primum beneficium vocat Biblia ſacra in clariſſimam lucem producta, quæ multis ſeculis pro obſcuro libro vbique locorum ſint habita, penèque ſitu & ſqualore interiërint: laicos publicè tantùm audiuiſſe Legendas Sanctorum: Theologiæ ſtudioſos in ſcholis ad ſcholaſticorum diſputationes & Summas tantùm aſſuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referendo beneficio tam multa benè luculenta habet mendacia. Simul verò etiàm noſtram Bibliorum Latinam verſionem carpit, & Luteri Germanicam vſqueadeò prædicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spirituiſancto, & omnium aliarum gentium verſionibus illam anteponat. Sed oſtenſum eſt à viris doctis, permulta loca ſua non verſione, ſed peruerſione, Luterum corrupiſſe: & ſanè vſqueadeò non ſatisfecit Germanis Luteri verſio, vt poſteà nouam cuderint Tigurini. Videt Lector quàm ſint veritatis ſtudioſi homines iſti, cuius guſtum quendam hæc pauciſſima præbent. Proh dolor, tam malè collocari bonas horas & ſcribendis & legendis id genus fœdis & pernicioſis mendacijs. Addit mox, pueros & puellas iam Biblia Germanica legentes, proprium ac genuinum ſenſum abſque longis commentarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm præſtando damno ſuo, quàm bellum ſenſum è ſcripturis diuinis tot inſana capita elicuerint, dum certatìm aliæ ſuper alias emergunt hæreſes, ſingulis ſua fœda commenta ſacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quanta eſt horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipſos Luteri diſcipulos inter ſe atrocitèr digladiari, & ſingulos crepare ſcripturas, non dubitant tamen ſcribere, tam clara & lucida nunc prodijſſe Biblia Germanica, vt pueri & puellæ genuinum ſenſum facilè aſſequantur. Nam ſi hoc verum eſt, cur etiàm grandes iſti ſophi inter ſe tam turpitèr corrixantur?

Alterum Germaniæ à Deo impenſum beneficium eſt, inquit Vuigandus noſter, præcipuorum articulorum fidei illuſtratio, qualis ab Apoſtolorum temporibus hucuſquè in hoc mundo non eſt cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut neſcio *Nota inſaniam.*

qui-

quibus furijs agitatum, præ inſania non videre quid dicat? Proh ſcelus, tam denſas tenebras, quas iſti, Argi ſcilicèt, in orbem inuexerunt, etiàm fidei illuſtrationem eximiam dici.

Calũnia in S. Patres.

Deindè etiàm tam priſcos illos quàm ſcholaſticos patres hic inſignis tenebrio calumniatur: aitque diſcrimen legis & euangelij prorsùs obliteratum fuiſſe poſt Apoſtolorum tempora, ſed per Luteri miniſterium dilucidè explicatum. O portentum in ſolas terras relegandum. Talibus floſculis ſcatet hic Vuigandi libellus. Addit verò, in Papatu inuocationem à Deo ità auerſam, atque ad mortuas creaturas (ſic vocat ſanctos cum Chriſto in cælo vitam beatam viuentes) conuerſam, vt nulla inter gentes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoſcit Lector Stoicum Luteri diſcipulum, nouumque Vigilantium. Iſti impij homines ferre non poſſunt inuocationem ſanctorum, quam etiàm ſe gloriantur profligâſſe, ſed certè magno miſerorum hominum malo, qui ſolebant ab omni antiquitate non ſinè fructu ambire diuorum ſuffragia, quos ſcirent iam Chriſto coniunctiſſimos, pro ardentiſſimo illorum erga nos amore, plurimùm ſibi præſtare poſſe. Verùm iſti miſeri & cæci vt alieni ſunt ab illo corpore, cuius caput Chriſtus eſt, & cuius omnes ſancti membra ſunt, ità quoquè nullo eius ſpiritu vegetantur, ſed traditi ſatanæ, vnà cum illo ſanctos inſectantur, nec eos à nobis inuocari volunt. Sed audiunt illi à nobis ex Auguſtino:

Contra Fauſtum, libro 20. cap. 21.

Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra iſtos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de ſuperſtitioſis ritibus à baptiſmo amotis, (ſic enim ille impius vocat tam antiquas baptiſmi cæremonias) de integra cœna reddita, de clauibus non ampliùs raſo & inuncto hominum generi (putà ſacerdotibus) ſeruientibus, & id genus alia purè Luterica, id eſt, verè impia, nolo hìc commemorare. Nam apparet hominem nihil habere hominis, ſed totum obſeſſum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cæleſtis ſimpliciter, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum eſſe à theologis Germaniæ, quale in omnium patrum ſcriptis poſt Apoſtolos nullum inuenitur. Et tamen iſti theologi tam bellè inter ſe conſentiunt, quàm olìm

Cadmæi

Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui iſthæc monſtra apud ſe ferre queunt.

Quid verò poſſit his dici monſtroſius? En qui noluimus audire ſanctos patres, iam iſtos cogimur audire inſanos tenebriones, qui reuerà præ inſania neſciunt quid dicant. Nanque addit hic noſter: Plus rerum in vno aliquo ſcripto exegetico Luteri in prophetam aut pſalmum inuenias, quàm in multis libris Patrum. O nugatorem. Certè blaſphemijs & maledictis egregiè ſcatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichriſtus Papa à Lutero ſpiritu oris Chriſti interfectus eſt. Hoc quidem Luterus ſummis viribus conatus eſt, vt Chriſti in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, ſed fruſtrà. In eo autem ſcelere etiàm laudare illum, hominis eſt penitùs perditi & profligati, qualis certè eſt Vuigandus iſte, cuius valdè execrabiles voces puto nec ipſis ſuis ſymmyſtis probari: qualis eſt etiàm illa, aſinum Cumanum Romanum Pōtificem ſibi armis cruentis niti vſurpare poteſtatem articulos fidei deſtruendi ac erigendi pro arbitrio: quod dici non poteſt, niſi à ſceleratiſſimo & deploratiſſimo nebulone. Certè quandoquè aduertent homines iſtorum virus aterrimum & intolerandam animi malignitatem, odiúmque in Pontificem & Catholicam Eccleſiam plùs quàm Vatinianum. *Calūnia in Pontificem.*

Alia deindè recenſet Vuigandus Dei beneficia, de profligatis monachis, de excluſa idololatria, id eſt, inuocatione & veneratione defunctarum creaturarum, vt ipſe vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichriſto Romano Pontifice, de copia doctiſſimorum virorum & ſalutarium Eccleſię miniſtrorum, (per quos vtiquè non niſi Stoicos Luteranos intelligit) de copia item innumerabilium librorum à Germanis theologis, Lutero & ſimilibus, editorum: quæ quidem eiuſmodi ſunt omnia, vt nemo niſi Germaniæ proditor & hoſtis, ea poſſit beneficia vocare. Nam vt alia omittam, cùm fateatur iſte Vuigandus tot libros ab iſtis Luteranis ſcriptos, vt in mundo nunquàm plures in lucem venerint, (quod tamen eſt putidum & craſſum mendacium) poteſt hinc ſanè liquidò colligi, quàm immanes ſumptus in eos libros impēſi ſint, nō ſolùm nullo Germaniæ fructu, ſed etiàm damno illius inæſtimabili. Nam

cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros ſcribendos, excudendos, emendos collata eſt, & infinita propè ſit, & non niſì in Germaniæ & multorum aliorum certiſſimam perniciem ceſſerit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hæreſin pellecti ſunt: quis vnquàm verbis vllis poſſit conſequi, quantùm & Reipub. vtilitatibus, & animarum ſaluti tot perditiſſima & peſtilentiſſima ſcripta nocuerint? Et interìm tamen ſolent iſti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Romam exportetur è Germania: nec volunt videre ſe proditores & perditores eſſe Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hæreſes venditant incautis, & immenſam pecuniæ vim exhauriunt ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis euulgandis, quæ vulgus imperitum auidè emit, ſed nec precio exiguo, nec paruo ſalutis ſuæ detrimento.

Hæretici qui ſint Vuigando.

Septimum beneficium vocat Vuigandus, repreſſionem hæreticorum, in quibus ille numerat Anabaptiſtas, Sacramentarios, Antinomos, Enthuſiaſtas, Cothurnifices ſeu concionatores Chriſti & Antichriſti, per quos intelligit haud obſcurè Melanchthonicos & Adiaphoriſtas, quæ noſtra, vt ipſe dicit, luce & potentia verbi ſui Deus profligauit. Hìc iam videt lector hominis egregij Luterani cenſuram non modò de Sacramentarijs, quos illi ex profeſſo oderunt, ſed etiàm ſymmyſtis ſuis Melanchthonicis & Adiaphoriſtis. Qui enim Luteri doctrinam omnem mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoriſtas, qui in quibuſdam à Lutero deflexiſſe videntur, ferre non poſſunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè perſequantur, & quidem valdè acerbè, vt eſt hæreticorum genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam ſæpè dixi, & eſt crebrò dicendum, dum iſti noua ſempèr acerbitatis ſuæ argumenta in lucem edunt, quæ tamen ab illis miſerè euerſi non aduertunt. Verùm obſeruatu dignum eſt, quòd porrò adijcit Vuigandus, ſuum & ſuorum eſſe, confiteri & ſtatuere aliquam ſaltem Eccleſiam, licèt exiguam, permanſuram vſque ad extremum diem. Iam enim Stoici iſti Luterani in eas rediguntur anguſtias etiàm à ſectarijs alijs, vt propemodùm ſuæ doctrinæ ſucceſſum deſperare videantur. Et certè in eas anguſtias ſenſìm redigentur omnes horum temporum hæretici, & tandèm veritas, aliquandiù ab iſtis oppreſſa, eluctabitur.

Tranſit

Tranſit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì ſplendidè adulatur magiſtratibus, & mentitur turpiſſimè, ab Apoſtolorum temporibus neminem æquè àc Luterum illuſtrâſſe doctrinam de authoritate & officio Magiſtratuum. Tandèm ſtultiſſimus homo doctrinæ Lutericæ oblítus, poſtquàm multus fuit in Pontificibus & monachorum operibus proſcindendis, ait magiſtratus pro ſuis multiplicibus laboribus æterna præmia conſecuturos eſſe. Vbì igitur nunc eſt illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum eſſe ſecundùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certiſſimus eſſe debet, ſe ſempèr mortalitèr peccare, ſi ſua vita ad iudicium Dei iuſtiſſimum comparetur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus æterna præmia debentur? Ità iſti cæci doctores dum veritatem oppugnant, ſæpè pugnantia docent: id quod Lutero quoquè accidit in doctrina meritorum, & alijs pleriſque. Tertium bonum politicum dicit eſſe, quòd ſubditi magiſtratui promptiùs nunc obtemperant: quod quàm ſit vanum & commentitium, res ipſa loquitur, & tumultus Ruſticorum, multaque id genus alia ſatìs ſuperque declârarunt: & nisì Deus Luteri conatibus obſtitiſſet, cerneremus profectò quæ hodiè magiſtratûs eſſet authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, communia, nè ſim Lectori oneroſus, ineptienti Vuigando relinquo, nec ijs commemorandis tempus perdere volo.

In Aſſertionibus, art. 32.

Ibid. articulo 35.

Accedit deindè Vuigandus noſter ad mala Germaniæ enumeranda. Hìc principiò duo ſchiſmatũ genera ponit, vnum à Sacramentarijs, alterum ab Interimiſtis excitatum. Sacramentarios dicit, ſuperſtite Lutero, Helueticos tantùm quoſdam montes fuiſſe tenere coactos: illo extincto, ſeminatores iſtorum zizaniorum longè lateq; eſſe progreſſos. Putabant Sacramentarij ſe præclarum quippiam præ Lutero vidiſſe, ſed vident ſuam doctrinam à Vuigando zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitent ſe quoque eſſe Auguſtanæ Confeſſionis, at diſertis verbis dicit Vuigandus, eos nec partem fuiſſe eius Confeſſionis, cùm ea Auguſtę Carolo V. exhiberetur, nec deincèps ſeſe eidem adiunxiſſe. Et verũ diceret Vuigandus, ſi non Melãchthon illã confeſſionem ſubindè recoxiſſet, atq; tãdèm ad caſtra Sacramentariorũ deflexiſſet. Addit aũt Vuigandus, non in re

Schiſmatum duo genera.

ſacramentaria tãtùm,ſed in alijs quoquè articulis non poſtremis publicè ſacramentarios impingere.

Interimiſtæ. Accedit deindè Vuigãdus ad alterum ſchiſmatum genus,ipſis planè,vt dicit,inteſtinum,eoque longè perniciosius.Sub hoc compræhendit Melanchthonicos & Maioriſtas,tametſi nominatìm non exprimit. Iſtis tribus perplexas,ambiguas, flexiloquas,vafras,& aſtutas locutiones,eosque, licèt impium, vt ipſe vocat,dogma illud, Bona opera ad ſalutem eſſe neceſſaria, & pleraque alia mendacijs & fucis ſtabiliant, tamen ſinè omni fronte ſcriptitare,ſeſe à ſyncera Dei &Luteri doctrina ne pilum quidem declinâſſe. Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, ſed ſola fide cum Lutero ſuo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota ſatanicam malignitatem. Tertium malum vult eſſe Vuigandus,quòd remiſſiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus Pontifex. Eccè tibi hominis deploratiſſimã amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hoc ipſum pro magno malo numeret,quòd abſtinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in Pontificem. O plùs quàm Cimmerias inſani pectoris tenebras. Ait enim: Neceſsè eſt,ſi Eccleſia Chriſti iterùm purganda eſt, vt alacri pectore, & coniunctis vocibus atque ſtylis ardentiùs ac luculentiùs Antichriſtus oppugnetur, quàm aliquot annis factum eſt. O quas dabunt iſti olìm pœnas tantæ peruerſitatis: ſed homines impij, qui iam in profundum venerunt malorum, contemnunt donèc in illum abyſſi puteum detrudantur. Non vident iſti miſeri & omni lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Chriſtianũ, quàm iſta teterrima maledicendi petulantia, præſertìm paſtori Eccleſiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas,omnemque illi illatam iniuriam & contumeliam, ſibi factam ducit. Sunt hæc profectò eiuſmodi, vt pijs animis vberrimam ſuppeditent plorandi materiam, quòd populus Chriſtianus precioſiſſimo Chriſti Ieſu ſanguine redemptus,ab iſtis immaniſſimis lupis & ſceleratiſſimis nebulonibus tam miſerè ſeducitur, & ad proſcindendum & conſpuendum Pontificem etiàm incitatur. Sic Chriſtus non docuit, neque Apoſtoli eius: ſed hanc doctrinam hauſit à Lutero Vuigandus, & ab ipſo ſatana Luterus.

Quar-

Quartum malum Vuigãdus iſte ait eſſe ignauiam vigilum Eccleſiæ Dei (ſic vocat illum Luteri cœtum, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt ſanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos ſolam eſſe de Euchariſtia controuerſiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus difertis verbis teſtatur, non de rebus friuolis & ineptis, ſed de ſummis capitibus doctrinæ cæleſtis eſſe inter ipſos diſceptationem. Quin & inter ipſos Luteranos non leues contentiones ſunt, vocatque hic noſter Vuigandus quoſdam noſtræ ætatis Pelagianos, haud obſcurè ſignificans Lipſenſes dogmatiſtas, quos etiàm impoſtores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali ſtratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit, explodenda eſſe tã fraudulenta ſpectra orationum, quibus ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui Sacramẽtarij. Sed & Vuigandus cum ſua teterrima maledicentia pariter profligandus eſt.

Luterani & Zuingliani de quibus inter ſe diſſentiant.

Sextum Eccleſiæ malum Vuigandus vult eſſe intempeſtiuam & pernicioſam philoſophiæ cum Theologia permixtionem. Hoc loco rurſùs, non tamen nominatìm, Vuittenbergenſes & Lipſenſes dogmatiſtas perſtringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miſeras ouiculas crudeliſſimè diripere ac deglutire. Multa hîc enumerat, quæ ex Philoſophia contra veritatem Euangelij habeant iſti, quos modò dixi, Vuittenbergenſes, Lipſenſes, & Sacramentarij. Refert ibì, ſe audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populum declamantem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protuliſſe. Et hoc quidem Vuigandus ſe deteſtari indicat, quaſi verò ſuus Luterus non planè amatorium & Venereum nobis euangelium protulerit, omnibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in coniugio quoquè degentibus permittens dicere, Si non vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum eſt Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellentes, incipiunt velutì idola coli. Melanchthonem & quoſdam alios molles Confeſſioniſtas, qui in nonnullis à Lutero diſceſſerunt, videtur hîc quoquè carpere. Enatum enim fuit non leue diſſidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc

eſt,molles & rigidos Confeſſioniſtas,nec res adhuc ſopita eſt. ſcripſit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius diſcipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis damnatus eſt Melanchthon cum ſuis.

Iuuentus à quibus corrumpatur.

Octauum malum dicit, quòd iſti proſopolatræ in multis magnis & paruis ſcholis iuuẽtutem virulentèr inficiunt. Dolet Vuigando,quòd Luteri dogmata quędam euaneſcunt, & veretur plurimùm, nè tandèm ille cum ſuis è tota Europa proſcribatur. Eccè verò iam ab ipſis quoquè Luteri diſcipulis dicit Vuigandus infici miſeram iuuentutem. Cur tandèm non euigilant homines, & ſe totos ab omni iſtorum hominum commercio ſemèl expediunt? Satìs ſuperque à Catholica Chriſti Eccleſia admoniti ſunt, à Lutero & eius ſymmyſtis buccinatoribus reliquisque noui euangelij pſeudoprophetis perdi iuuentutem, & tętros in orbem errores ſpargi,nec fidem tamen ſaniſſimis admonitionibus habere voluerunt. En iam ipſi Luteri diſcipuli ſuos condiſcipulos palàm affirmant corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis ſimul omnibus, redeant ad Catholicæ Eccleſiæ vnicum ouile, nec ſibi ſempèr ab iſtis tenebrionibus tam turpitèr illudi patiantur.

Iuuentus petulans & maledica.

Nonum malum eſt, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulantia & maledicentia ſtolidæ iuuentutis, quam malè imbutam à proſopolatris dicit furere, tantùm non dira conuicia euomere in pios Eccleſiæ doctores,(ſe ſuosque intelligit) fœda, obſcœna,crudelia,impia & ſcelerata ſcripta, paſquillos & picturas effundere, certare inter ſe impudentiſſimis mendacijs confingendis,qualia diabolos propemodùm ipſos puderet proferre,& vt quiſque in his artibus magìs excellit,ità ſuis eſſe præceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quæ omnia dicuntur de Melanchthonicis, Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus. Aduertit hinc Lector, quàm ſint vera & iuſta præpotentis Dei iudicia. En iſti miſeri nullum faciunt finem maledicendi ſummo Pontifici: tam multis ſupra modum contumelioſis ſcriptis, paſquillis & picturis in illum Chriſti vicarium petulantiſſimè incurrerunt, & eccè ex ipſis Lutericis ſcholis prodeũt diſcipuli,qui,qua menſura ipſi menſi ſunt Pontifici, illis copioſiſſimè remetiantur. Quis hìc non manibus ipſis & pedibus palpet, vlciſci Chriſtum iniurias Vicarij ſui? Et ſunt hæc tan-

tùm initia quædam iuſtiſſimæ vltionis, quæ, niſì reſipuerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores &conuiciatores in æuum ſempiternum. Taceo hîc de conuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis ab iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nunquàm poſſunt. Sed Chriſtus ſuo tempore non deerit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatem agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Decimum malum noſter Vuigandus id ait eſſe, quòd typographiæ omnes latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, dirisque conuicijs in probos ac fideles Dei ſeruos (Vuigandùm ſcilicet, Illyricum, &c.) inuehi : contrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergenſium & Lipſenſium) indicare vel Apologias opponere pro ſe ſtudēt, ijs præla arctiſſimè occluduntur. Eccè rursùs euidentiſſimum Dei iudicium in Luteri rigidos ſectatores, & hoſtes Eccleſiæ Catholicæ. Iam longè ſuprà dixi, cùm Luterus & ſui primum inciperent noua dogmata ſpargere, typographos illorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè alienisque ſumptibus excudiſſe. At nunc Luteri fidiſſimis diſcipulis & ſymmyſtis etiàm apud Luteranos præla arctiſſimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, iſti Luterici Pontifices territant typographos ſuis fulminibus, nè quicquam contra ſe ſuáve dogmata patiantur in ſuis officinis imprimi, in quos prorsùs nihil poteſtatis habent. Quis hîc non & miretur & laudet diuini iudicij æquiſſimam cenſuram ? Volebat Luterus cum ſuis prorsùs profligare Romanum Pontificem, at nunc ille cum ſuis profligatur à ſuis : quique contemnebat adeò Romani Pontificis excommunicationem, vt ſcribere non dubitârit, docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in ſuis diſcipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipſi quidem per ſummam arrogantiam dici volunt, qui ſinè vlla authoritate excommunicent typographos, ſi illorum ſcripta excudant, qui puras putas ipſius blaſphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Eccleſiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione

Præla non patēt Lutericis.

Nota.

In aſſertionibus.

tione ſolos illos regnare, ſolos triumphare, & tranquillam ſedem ſibi parare. Vellent certè plerique Luterici ſuperintendentes Papalem ſibi, ſi poſſent, parare ſedem: quæ ſi illis contingeret, ſentiremus mox quantam illi ſibi ſumerent authoritatem, cùm interìm miſeri non ceſſent Pontificem calumniari, quòd is ſibi ius vſurpet, etiàm vbì nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt ſuprà quoq; retuli, de diſcipulis ſuis, Lutero quàm ipſi addictioribus, ità ſcribit: Cogunt concilia, quandò & vbì ipſis placet, atque vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm Hæc Melanchthon. Sed non multùm diſſimilitèr conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipſenſibus.

Nota.

Vndecimum malum Eccleſiæ, Vuigandus dicit Eccleſiaſticæ diſciplinæ laxationem. Spectatum admiſſi, riſum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult Papiſta fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, ſcandaloſi & impœnitentes peccatores, Eccleſiæ Chriſti publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere diſcant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentiæ præconem. Adijcit porrò: Blaſphemare veritatem, ignominia afficere miniſtros verbi Dei, rapere Eccleſiaſtica bona, (nota Lector) ſcortari, inebriari, rapere, vſuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata eò magìs inualeſcunt quotidiè, quia libertatem creſcendi habent. En quanta eſt vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipſius atrociſſimi hoſtes fateri cogantur. Certè autem ſi reſtituatur vbiquè Eccleſiaſtica diſciplina, etiàm Vuigandus ipſe cum toto grege apoſtatarum monachorum & pſeudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum eſt, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ ſub iſtis infauſtis carnalis libertatis præconibus in immenſum excreſcunt, etiàm bonorum Eccleſiaſticorum rapinam commemorat, cùm vix vllo vnquàm ſeculo tot ſint perpetrata ſacrilegia & bona Eccleſiaſtica direpta, quot ſub Luteri euangelio, qui ſanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui ſeſe facultateſque ſuas & exiſtimationem in hoc expenderent, vt Epiſcopatus, Collegia & Monaſteria funditùs delerentur: aitque, eos qui

Vuigandus Papiſta.

Indulgentiæ Luteri

qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Chriſtianorum & charorum Dei filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati ruſtici in Germania, maxima rebus Eccleſiaſticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictum eſt. Voluit Luterus iuſtis poſſeſſoribus auferri bona Eccleſiæ: at nunc Vuigādus quiritatur rapi bona Eccleſiaſtica, quaſi ipſe cum ſuis ſymmyſtis pſeudoprophetis quicquam habeat iuris in Eccleſiaſticis bonis, & nō potiùs in ipſum ſociosque ſuos quadret ſacrilegij crimen, ſi res Eccleſiaſticas veris poſſeſſoribus ablatas ſibi vſurpant, vt ſanè faciunt multi. Catholici potiùs conquerantur, Luterum cum ſuis pſeudoprophetis docuiſſe homines rapere bona Eccleſiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigando & ſuî ſimilibus auferuntur ipſorum res, manifeſta eſt vltio Diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipſi alijs faciendum docuerunt.

Duodecimum malum Eccleſiam perdens, vult noſter Vuigandus illud eſſe, quòd nullæ legitimæ Synodi obſeruantur. Porrò nihil hîc agi dicit de Romani Antichriſti, ſed de Eccleſiæ Synodis, quæ Confeſſionem Auguſtæ exhibitam retinet. Vbì ſanè & à Romano Pontifice, & à Zuinglianis, & à Vuittēbergenſibus & Lipſenſibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa ſola rata & legitima erunt Cōcilia, quæ vel Vuigandus noſter, vel Illyricus, vel Cyriacus Spangebergius, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciūtur. Eccè quò proruit cæcus hæreticorū furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptiſtę & innumeri alij ſectarij non ferēt niſì ſuæ ſectæ Synodos. Quis verò iſtis prodigioſis teterrimorum errorum buccinatoribus authoritatem contulit Synodos cōuocandi? Quid non ſibi ſumit deplorata iſtorum arrogantia? Nolunt Romano Pontifici vllum eſſe ius conuocandi Synodos, & illud tamen ſibi arrogant, qui nec id quidem merentur, vt inter infima Eccleſiæ membra numerentur. Obitèr obſeruandum eſt, eſſe quoſdam Luteranos Vuittenbergæ, qui doceant opera bona ad ſalutem eſſe neceſſaria: at hos Vuigandus vocat pſeudoapoſtolos. Vuigandus enim cum ſuî ſimilibus ſola fide beatus eſt, modò ſempèr crumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantem. Extat Eraſmi non minùs verè quàm

Luterani quid quærant. falsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, cenſum & vxores: reliqua omnia præſtat illis Euangelium.

Synodi Euangelicorum. Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod ſi diceret Papiſta, eſſet peccatum plùs quàm mortale.

Redeat ergò Vuigandus cum ſuis ad Catholicam Eccleſiam, cui adeſt doctor & rector Spirituſſanctus. Nam extra illam conciliabula cogi poſſunt, legitima Concilia nulla ratione haberi poſſunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania augmenta ſumunt & dominantur, & plurimi iſtis erroribus ſuffocati intereunt. En importuniſſimus homo Synodos vrget, cùm ille cū ſuo Lutero omnes Eccleſiæ Catholicę ſuperiores Synodos, vbicunquè libitū eſt, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & ſanctiſſimas, & plurimas intra Catholicā Eccleſiam celebratas: illas audiat. Quòd ſi illas audire non vult, quæ inſania eſt, vt nos putet ſua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibuſdam Luteri placitis, quodq́; hac occaſione ipſe cum ſuis in contemptum venit: & non dolet illi, quòd Lutero authore tā multi à Catholica Eccleſia ad fœdiſſimas hæreſes defecerunt. Sed paulatìm non Luteri tantùm, ſed aliorum quoquè noſtræ ætatis hæreticorum praua dogmata vt fumus euaneſcent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum eſt: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iam aliquot annis veritas, ſed quandoquè eluctabitur.

Cæſareopapatus. Tertiumdecimum malum eſt Vuigando Cæſareopapatus, quo dicit deſtrui Chriſti vineā. Hìc primò Lutericè inuehitur in Papæ dominium, & more ſuo egregiè mentiens, inter cætera ait Pontificem Cæſaribus diademata pro arbitrio impoſuiſſe vel depoſuiſſe, & pleraq; alia, quę vel mediocritèr eruditi nòrunt eſſe meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex ijs nonnullos ſuis terminis excedentes, ait pedem alterum ſuperbè in Eccleſiam collocare, eam pro ſuo arbitrio regere, miniſtros verbi non tantùm oſculatores, ſed mera ſcabella ſuorum pedum eſſe velle, religionū formulas ſeu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eoſque poſteà cum imperio & armatis minis doctoribus ærumnoſæ Eccleſiæ Chriſti (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionem

Politici Domini carpuntur à Vuigando.

ample-

amplectantur: mandata affigere atque exhibere, quibus præſcribitur, quomodò & quatenùs miniſtri verbi Dei errores & peccata repræhendere debeant, nempè, vt errores graſſantes (Vuittenbergenſium & Lipſenſiū &c.) non refutent, falſos doctores nō indicent, nec moneant eos cauendos eſſe: peccata hominū, quantunuìs in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere ſtringant, nè quis animaduertere queat ſe peti, ſibi ſcilicet agendam eſſe pœnitentiam. Neminem eſſe excommunicandum, nisì de ſententia politicorum: Nemini eſſe denegandum vſum ſacramentorum, nisì ex arbitrio aularum vel curialium, quæcunq; tandèm illa cauſa ſit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigandus, Papa excommunicationis fulmen ſuæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici ſuas minas de expulſionibus, de carceribus, de gladijs audaciſſimè ſubijciunt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa ſumit Cæſareopapatus, & verſa vice eccleſiaſticus Antichriſtus in politicū degenerat. Hæc omia noſter habet Vuigandus, qui poſtquàm delaſſatus ferè eſt Romanum Pōtificem Antichriſtum per calumniam appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magiſtratibus. Quis verò etiàm in his non miretur & prædicet diuini iuris æquitatem? Noluerunt iſti euangelici dogmatiſtæ Romani Pontificis agnoſcere authoritatem, iam coguntur ferre politici magiſtratûs longè grauius (vt ipſi indicant) iugum. Sed nunquàm ſibi politici magiſtratus tantum in res Eccleſiaſticas ſumpſiſſent, nisì Luterus cū ſuo dogmatiſtarum grege ad hoc eos incitâſſet.

Antichriſtus Politicus.

Decimumquartum malum, inquit Vuigandus, eſt odium & profligatio ſeriorum & ſalutarium verbi Dei doctorum, & ſubſtitutio ac copioſus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iuſtiùs conqueri Catholica Chriſti Eccleſia poſſet, dum profligatis Catholicis concionatoribus, ſubſtituti ſunt quinti Euangelij buccinatores blādiſſimi, nec nisì placentia loquentes, qui miſeræ multitudini ſolam fidem ad ſalutem ſufficere perſuadent. Sed tamen audiamus, quid de ſe & ſuis ſymmyſtis porrò dicat Vuigandus; Traducuntur, inquit, ſynceri & fideles verbi Dei miniſtri odioſiſſimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, ſeditioſorum, turbulentorum hominum; muti verò canes & palpatores (Vuittēbergicos & Lipſicos Adiaphoriſtas &c. dicit) ornātur encomio pulcherri

Nota.

mo pacificorum, placidorum, ſalutariũ Doctorum. Addit adhuc miſer Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter miniſtros verbi Eceboli & Gnathones, qui peccata potentum cõtra ipſorum dicta factaque, mira fraudulentia excuſare atque ornare, carbonesque ignitos ſupponere nõ verentur, vt magìs accenſi politici, in doctores ſynceros (Vuigandum, Illyricum, Spangebergium &c.) audentiùs ſæuiant, eosque è ſuis locis exturbent, ità vt iam etiàm plerique ex illis parturientium dolores ſuſtineant. Hæc omnia Vuigandus Stoicè Luteranus, contra molles Luteranos cõcionatur: nec aduertit cæcus homo, ſic ſe iam tractari à ſuis cõdiſcipulis, vt ipſe cum ſuis tractare ſolet Catholicos, præſertìm clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere ſufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab iſtis neochriſtianis non mediocritèr diuexati, & in ſummas anguſtias ſæpè redacti ſint? Reddit Deus paria Vuigando & ſocijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc omnia ferant à Luteranis. Non dormitat ſempèr vltio diuina: lento gradu procedit, ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſat.

Nota. *Luterani parturiũt.*

Animorũ inter principes diſſociatio.

Iam verò etiàm ad politica mala ſe confert noſter Vuigandus. In ijs primũ locum tribuit Gubernatorum diſſociationi, & non firmæ inter eos animorum cõglutinationi. Hanc certè animorum diſſociationem nulli magìs acceptam ferre poteſt noſtra inclyta Germania, quàm Lutero & aſſeclis illius, qui dum nouas opiniones in religionẽ inuehunt, homines in diuerſas ſententias trahũt: & reuerà niſì data fuerit opera, vt iſti à Lutero & ſocijs eius alijsque pſeudoprophetis intra hos quinquaginta annos diſſeminati errores, funditùs extirpentur, & ad priſtinam religionis concordiam redeatur, non poſſumus non peſſima quæque timere & expectare. Itaq; ſi vult Vuigandus cum ſuis ſymmyſtis fungi officio boni viri, palàm confiteatur ſe turpitèr erráſſe, ſe cum ſuis ſocijs pro puro verbo Dei non niſì è malo cerebro enatas prauas opiniones miſeræ plebeculæ venditáſſe, agat publicam pœnitentiam, volutetur in ſacco & cinere: & qui cum ſuo Lutero tam multis fuit author ad amplectendos errores, etiàm multis ſuo exemplo præeat ad agendam pœnitentiam, & cõplectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Non libet hìc omnia Vuigandi adſcribere, nè ſim longior, ſed non eſt tamẽ omittendum ſextum malum politi-

politicum, quod ille vocat rapinam & abuſum bonorum eccleſiaſticorũ. Nam ſacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimis rapacitèr contrectare, immò per fas nefasque ſuæ profanæ poſſeſſioni ſubijcere. Sed quis hoc faciendum docuit, nisi Luterus & ſui diſcipuli? At verò Vuigandus dicit, hanc eccleſiaſticorum bonorum direptionem aurum Tholoſanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Eccleſiaſticorum ſummam inopiam rapi. Obſecro te Lector, perpende quid iſte miſer dicat, & inuenies quantunuis vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verum dicere. Quis dubitet, non poſſe cuiquam bono eſſe earũ rerum, quæ Deo ſemèl dicatæ ſint, direptionem? Et tamen ſub Luteri Euangelio quàm multa Eccleſijs erepta ſint, & quidem non ſolùm nullo commodo, ſed multiplici etiàm Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimìs in aperto eſt. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum ſuo Lutero & ſocijs ad hæc deſignanda præclara facinora facẽ hominibus prætulit, dignus ſanè qui vel ob id ſolum & præſentis & futuræ vitæ pœnas luat. Libentèr autem commemorat Vuigandus illud Eſaiæ, Erũt reges nutricij tui, quia perquàm vellet ſuauitèr percipere largos Eccleſiæ prouentus, & foueri munuſculis principum, cùm interìm nihil illi minùs, quàm reditus Eccleſiaſtici debeantur. Multis quidẽ locis Eccleſiarum & monaſteriorum bona conuerſa ſunt partìm in vſus id genus miniſtrorum euãgelicorum: ſed veniet ille dies, quandò ab æquiſſimo iudice ad vltimum vſque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

Rapina bonorum eccleſiaſticorum.

Eſai. 49.

Octauum malum politicum eſt Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipſe dicit, verecundiæ fines perrupit atque exceſſit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille ſcripſit palàm, minùs virum fœmina, & fœminã viro carere poſſe, quàm cibo, potu, ſomno? Pudeat Vuigãdum & ſui ſimiles horum vel meminiſſe, nec dubitent ſe ſuo hoc blandiſſimo propagando euangelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinẽ laxâſſe habenas. Cùm enim Luterus ipſe continentiam profeſſus, virginem Deo ſacratam ſibi iungere nõ dubitârit, quod nihil erat aliud, quàm ſpurciſſimam doctrinam ſuam ſacrilegę libidinis fœdiſſimo exemplo adſtruere, nemo iam ambigere poteſt,

Luxuria ſub nouo Euãgelio.

De vita coniugali.

teſt, illum & doctrina & moribus inuitâſſe mortales omnes, etiàm illos qui ſolenni voto ſe Deo dedicârunt, ad explendas ſtrenuè carnis voluptates: hincq; factum eſſe, vt luxuria omnes verecundiæ, immò & diuinarum & humanarū legum, fines perruperit. Adijcit verò Vuigandus, luxuriam inter ſummos, mediocres & infimos impunè excreſcere: vbì ſanè etiàm principes perſtringit. Sed quicquid huius eſt, nulli magìs quàm Luterico euangelio debetur.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non eſt numerus neque finis, vt ipſe ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichriſti præſtigias. (ſic vocat doctrinam Catholicæ Eccleſiæ, cuius Paſtor eſt Romanus Pontifex, qui Vuigando eſt Antichriſtus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videant tandèm homines iſtorum ſuauium euangelij noui buccinatorum præſtigias, pro verbo Dei ipſis obtruſas: ità enim fiet, vt ocyſſimè ſeſe ad Catholicam Chriſti Eccleſiam recipiant, & ab iſtis impoſtoribus toto pectore ſeſe quàm longiſſimè ſubducant.

Iuuentus ſit deterior.

Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem ſubindè fieri deteriorem, intractabiliorem, eaque vitia audere perpetrare, quibus olìm adulti vix erāt obnoxij: reſonare triſtes querelas paſsìm de iuuentutis petulantia & malitia, quæ incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem veriſſimè dicuntur à Vuigando, ſed non vult fateri homo improbus, his tot iuuentutis ſceleribus ampliſſimas feneſtras aperuiſſe doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi poteſt ex ijs, quæ ſuprà non vno loco memorauimus. Luterus & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & ſummis licere voluit penè quicquid libéret, dum multa palàm ſcribit, quæ non ſtylo, ſed laqueo & flammis vindicanda ſint. An non hominis planè perditi, & dominæ Veneri deuotiſſimi eſt, quòd in libro de vita coniugali ſcribit, non eſſe libertatis vel conſilij, ſed neceſſitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulierem, & quælibet mulier virum? magìs hoc eſſe neceſſarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea cauſa teneri ſacerdotes, monachos & moniales, poſthabitis votis ſuis, liberis operam dare? Proh ſcelus. Et miratur adhuc Vuigandus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus, iuuētutem prorsùs effrenem exiſtere? Hęc quidem ex Vuigādi exiguo libello in Catholici Lecto-

ris

is gratiam ſtrictìm annotare volui, vt videat iſtorũ eu-
ngelicorum hominum mutuas diſſenſiones, & ſe gra-
uletur illorũ inſidioſiſſimis laqueis non eſſe irretitum:
imul etiàm agnoſcat fructus noui huius euangelij,
quos nec ipſi tacere poſſunt. Mihi quidem non parùm
noleſtiæ adfert, ex illorum maledicis & impijs ſcriptis
hæc aliaque excerpere: ſed tamẽ vt tum præſentes, tum
poſteri videant iſtorum cæcitatem, impietatem, impu-
dentiam, fraudes & dolos, odioſiſſimeque diſſentien-
tes aliorum ab alijs animos, tametſi pro ſe ſinguli cer-
tatìm vociferentur, ſe purum docere euangelium, non
volui ſubterfugere laborem, qui poſſit cordato Lectori
non mediocrem adferre fructum, tum ad euitandas
iſtorum hominum ſectas, tam miſerè diſſectas, tum
ad conſtantiùs permanendum in vnius ſanctæ Catho-
licæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ ſana, & ſyncera, ac ſtabili
doctrina.

Exijt etiàm hoc ipſo anno ſcriptum valdè acerbum
cuiuſdam Chriſtophori Vualtheri Vuittenbergæ de-
morantis, aduersùs Iohannẽ Aurifabrum Vinarienſem,
eiusque primum & ſecundum operum Luteri Tomum
Iſlebienſem. In hoc breui libello mirè iſte Chriſtopho-
rus rixatur cum Aurifabro concionatore de corruptis
Luteri operibus, tractatque hominem Luteranũ Lute-
ranus planè Lutericè. Obijcit illi, quòd Luteri Concio-
nes deprauatè & truncatìm ediderit: ait hominẽ contra
ſuam conſcientiam palàm mentiri, conuicia probraque
iactare, ſuumq; iſthuc ſatanicũ propoſitũ & iniquitatẽ
tueri. Ornat miſerum concionatorem multis bellè Lu-
tericis elogijs & emblematîs, quibus iſtorũ ſcatẽt libri.

Tomi operum Luteri corrupti.

Adfert quoquè ipſius Luteri verba, conquerentis
pleroſque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipſius
conciones edere ſub ipſius nomine. Et cur non patere-
tur ſuarum Luterus blaſphemiarũ deprauatores, cùm
ille non ſit veritus ſacras literas corrumpere? Interìm
tamen dolendum eſt, tantam eſſe hæreticorum auda-
ciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros.
Cùm enim iſtud faciant libris Luteri hæretici, quis du-
bitet eos idem audere in libros ſacræ ſcripturæ & ſan-
ctorum Patrum? Hîc verò nisì legum vigilet ſeueritas,
quod tandèm doctrinæ chaos habituri ſumus? Non de-
ſunt ſanè, qui etiàm veteribus illis præcipuis Eccleſiæ
doctoribus manus impuras admotas eſſe conqueran-
tur. Verùm hoc nouum non eſt apud hæreticos. Id qui-
dem

dem omnem vincit admirationem, quòd iſte Chriſto-phorus Vualtherus, quem appáret hominem eſſe valdè inſulſum, non dubitat ſcribere, multos è præcipuis Patribus à Papiſtis & monachis eſſe vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter ſe conſpirârunt Papiſtæ & monachi, vt omnes patrum libros adulterarēt. Sed hoc dicunt iſti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipſis Patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per ſummum ſcelus accommodare. Scire autem debebat rudis iſte & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: ſed eiuſmodi adminiculis ſeſe fulcire mēdacia, quæ ſalua eſſe non poſſunt, nisì malis artibus id efficiant, vt veritas ab ipſis ſtare videatur. Eat Vualtherus, & reſpondeat latiùs præfationi Nicolai Amſdorffij inſignis Luterani, in primū operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbì propalàm aſſeritur, in Tomis Vuittenbergenſibus multa omiſſa eſſe: reſpondeat etiàm ſuo Aurifabro, & deſinat ore impuro & maledico tot ſeculorum carpere monachos & Papiſtas.

Inſignis calumnia.

Extant hodieque vetuſtiſſima ſanctorum patrum manuſcripta exemplaria, nihil diſcrepantia ab ea Catholicæ Eccleſiæ doctrina, quam hodieq; Papiſtæ profitentur, vt meritò iſtum inſulſum officinæ typographicæ correctorem Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in monachos & Papiſtas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iſte, Sebaſtianum Munſterū apoſtatam monachum, repræhendiſſe Luteri verſionem in 2. capite Ionæ prophetæ, quòd alitèr verterit locum quendam Luterus, quàm habeat Hebraiſmus, vel Hebræorum expoſitores: at Luterum ſic illi reſpondiſſe, Non eſſe curandos Hebraiſtas Grammatiſtas, qui in ſenſu ſcripturæ ſint Rabiniſtæ, id eſt, animal ſinè intellectu. Hoc quidem pulchrum eſt Lutericæ modeſtiæ exemplū. nam ſic ille ſuos tractare ſolet aduerſarios, conuicijs ſcilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modeſtiam etiàm Vualtherus iſte nō ſegnitèr æmulatur. Idem autem ipſe in hoc ſuo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeant iſti cum ſuis mutuis emblematîs quò digni ſunt: mihi ſatìs eſt, indicâſſe etiàm Luteri opera hodiè ab ipſius amiculis & diſcipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter ſe atrocitèr digladiari: à qua contentione etiàm Matthias

Luterus à Munſtero repræhenſus.

Matthias Illyricus non eſt alienus.

Multa hoc anno alia ſectariorum ſcripta typis excuſa ſunt, quibus illi euangelici fratres inter ſe contendunt benè largitèr. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani ſuam contra Heydelbergenſes Caluiniſtas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenſes eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohannes Marbachius præco Argentoratenſis, & valdè prolixo ſcripto cõtra Caluiniſtas vel Zuinglianos defendit Luteri de Euchariſtia doctrinam. Scripſerat ille etiàm tres Conciones, ſed eas Iohannes Syluanus tam egregiè proſcindit, vt in ipſa opuſculi inſcriptione non vereatur ſcribere, eas plenas eſſe erroris Eutychiani. Eſt nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brentianæ non inſtrenuus propugnator. Et nè deſint hominibus miſeris libri, quibus & legendis tempus peſſimè amittant, & emẽdis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus conciones nõ paucas, in quibus ſuo more pergit Lutericũ confirmare & propagare Euangelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffenſis libello euulgato vbiquitatẽ ſuo modo videtur velle defendere. O quot immanes impenſæ collocantur in pernicioſos libros, nec eſt eiuſmodi conſcribendarum & in miſerrimum vulgus diſſeminandarum nugarum, errorum, hæreſum finis vllus. Nec hîc tamen quiſquam cõqueritur exhauriri homines perditiſſimis ſumptibus, quos in eiuſmodi ſcriptis cõparandis ponunt: taceo quòd interìm miſeri in varias de religione ſententias magìs magiſq; diſtrahuntur, & quẽadmodùm religione, ſic etiàm animis inter ſe diſſentire docentur. Verùm hæc peſtis iam eò vſquè progreſſa eſt, vt haud facilis appareat medicina, meritoque ſupplicitèr rogandus ſit Deus, vt maturè tãdèm Chriſtiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipſo anno 1566. cùm Chriſtianiſſimus Imperator Maximilianus II. non obſcurè cognouiſſet, Turcarum tyrannum Solimannum ingentem belli apparatũ inſtituiſſe, atq; tum Hungariæ, tum Germaniæ atrocitèr imminere, in Comitijs Auguſtanis egit cum Imperij Ordinibus de conſcribendo milite aduersùs ſæuiſſimi hoſtis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitum inſtructiſſimus coactus eſt exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de ſuo in Chriſtianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnãdum Sigethum, locum ſanè & natura

Solimannus immine Chriſtianis.

& arte valdè munitum. Vndiquè enim paluſtrem habet aditum, poſitumq́; eſt in Sclauoniæ finibus. De aduentu Solimanni certior factus Comes Nicolaus Serinus ex ſpeculatore quodam decimaquinta Iunij, qui bona fide diceret Turcarum copias duo milliaria occupare in longum, easq́; Sigethum vel Egar petituras: quem pòſt etiàm alij ſpeculatores ſecuti, aduentum Turcarum indicârunt: nec tamen vllus certò affirmare potuit, quò Turcæ iter ſuum intenderent: His, inquam, Comes Serinus 17. Iunij cognitis, mille pedites & equites quingentos mittit, qui periculum faciant, manusq́ue cum Turcis obuijs conſerant: aut certè illis non inuentis, oppidum Sicloufchum expugnent. Ij cùm Sicloufcho appropinquâſſent, præmittunt ducētos pedites & equites centum: qui cùm ad Turcarum caſtra perueniſſent, in eos impetum faciunt, eosq́; diſijciunt, cæſis nō paucis, multis propè nudis fuga ſibi conſulentibus. Ipſe quoquè belli pręfectus, quem Vuegum illi vocant, graui accepto vulnere, in paludibus perijt. Porrò filius eius cum tribus Turcis captus eſt ab illis. Deniquè Turcicis rebus præſtãtiſſimis & pecunia, octo camelos, ſexaginta equos, & quinquaginta mulos onuſtos, ſex quoquè plauſtra ſpolijs omiuarijs impleta, ſecùm ad arcem Sigethanam reportârunt, præter veſtes magni precij, quibus nobiles induti, in Sigeth reuerſi ſunt: itēq; duo rubri coloris ingentia ſigna. Fuit ea ſanè præclara victoria.

Nicolaus Serinus Comes.

Turcæ cæduntur à noſtris.

Ingens præda.

Menſe Iulio ſæuiſſimi tyranni iuſſu pons ſtratus eſt per Drauū, paludes, prata & ſtagna vnius milliaris longitudine. Iam antè tertiò id fruſtrà tētauerat præfectus Hamſam, cui Solimannus id negocij dederat: ſed tandèm cùm ei ſuſpendium minatus eſſet, omni vi contendit ad Drauum flumen. naues omnes & illi vſui ligna opportuna cōportat, infra Eſſecum opus inchoat, non modò ruſticos Turcæ tributum perſoluentes, ſed etiàm nobiles cogit operi manus admouere, neq; vllam interdiù neq; noctù ſibi dat requiem, donèc pons ille confectus eſſet, idq́; ſpatio dierum decem. Animaduerti indè poteſt, qua ſeueritate vtatur in ſuos homines barbarus ille tyrannus, vt mirum non ſit tam magnos illum habere progreſſus, quandò imperij ſæua vis nihil non extorquet à ſubditis. Nam & pauloantè iuſſerat Solimānus, vt per pagos & paſsìm palus ſanguine tinctus circunferretur. Per eum verò pontem poſt alios etiàm ipſe Solimannus Drauum tranſmiſit, venitq́ue in agrū Muhatſch,

Drauus ponte cōſternitur.

hatſch, atque illic caſtra metatus, aliquot dies hæſit, donèc exercitus omnis trāſiret. Prima die Auguſti indè Sigethū contendit: tertia die Oroslanum Budæ Baſſam capite plectit: quinta die nō lōgè à Sigetho caſtra ponit.

Eius copioſiſſimum militem cernēs aduentare Nicolaus Comes Serinus, omnes, qui tum in arce & oppido Sigetho erant, nobiles & ciues in arcem interiorem conuocat, ſtansque in medio illorum in platea minoris arcis, eorum animos confirmat, hortatur, nè frangantur tanta hoſtium multitudine, nec dubitent Deum Opt. Max. ſi veris precibus ab ipſis inuocetur, minimè eis defuturum: vtque ſummoperè dent operam, nè qua inter ipſos ſit animorum diſſenſio, ſed honeſti memores, mutua inter ſe beneuolentia & concordia iungantur. Præſtitit deindè primus ipſe iuramentum Deo, & Cæſareæ Maieſtati, illi afflictæ prouinciæ atque militibus: atque vt idem alij quoquè facerent perſuaſit. Aliquot etiàm ſanciuit leges, vt omnia rectè atq; ordine gererētur. Iuſſit prætereà maius oppidum dirui: in noua vrbe ſtramen à tectis in ædes transferri, vt faciliùs flammis abſumi poſſet, quandoquidèm non niſi lignis & ſepibus cincta erat. Fuêre tum Sigethi, qui arma tractarent, ad duo millia, trecenti. *Comes Serinus confirmat Sigethanos.*

XXXI. Iulij milliari vno à Sigetho conſederūt Turcarū nonaginta millia: quos ex caſtris ſecuta ſunt centum Turcarū millia. Aliquot diebus pugnabāt cum illis, qui erant in arce, nec paucos è ſuis Turcæ amiſerūt, pilis tormentorū extinctos, donèc ſexta Auguſti die ipſe Solimannus in caſtra venit, cuius tentoria in colle quodam fixa ſunt, cui vineæ adiacent. ¶Ad ſolis occubitum tormenta omnia, atq; etiàm Ianizarorū bombardę manuariæ diſploſæ ſunt tanto cæli fremitu & fragore, vt tonitrua cælo deſcendere viderentur. Indè immani vociferatione ab omnibus ter exclamatū eſt, Halla, id eſt, Deus: à Sigethanis contrà Ieſus acclamatum. Septima Auguſti die à Turcis iactus eſt agger, & in eum tormēta comportata. Eodē die Comes Serinus ſepta omnia, hortos & arbores excindi & comburi iuſſit. Octaua Auguſti Turcæ ſummo manè tribus locis nouū oppidū tormentorū pilis verberare incipiunt: eſtq; ab illis extructus agger in ipſa palude ſeu foſſa arcis, in eumq; maiora tormenta euecta: quibus nona Auguſti Sigethi arx interior vexata eſt, multumq; damni datū turri & cāpanis, atq; etiā hominib⁹, cū die noctuq; cōtinentèr diſploderētur. *Exercitus Turcarū. Horriſonus tormētorū ſtrepitus. Oppugnatur noua ciuitas.*

Id cōſpicatus Comes Serinus, nouā vrbē inflāmandā curauit à ſuis, veterēq; occludēdā. X. Auguſti Turcę vetus oppidum tribus locis maioribus tormētis oppugnant, & machinas in nouā vrbē deducunt: pontem ex lignis, ruderibus atq; humo efficiunt, vt poſſint per loca paluſtria commodiùs ingredi. Huic rei Turcæ omnes, vt celeriùs conficeretur, ſuā compulſi ſunt nauare operam, apportare ligna & arbuſta, nec vnquàm ab oneribus ferendis feriari. Licebat tum ſyluam & agros omnes Turcis, camelis, equis & iumentis refertos intueri. Ità effecti ſunt pontes ex duabus partibus ab vrbe versùs arcē, è quibus Ianizari, rebus ex ſaccis, lana & ſuccidia conſtipatis benè muniti, dēſiſſimo glādiū imbre ità à mœnibus arcis repellebāt Sigethanos, vt nemo illic cōſiſtere poſſet. XIX. Auguſti Turcæ magnā ciuitatē in ſuam redegêre poteſtatem, multis cæſis fortibus viris, qui in arcem ſe recipere nequiuerunt, quòd Turcę mira celeritate eos anteuerterent. Eà clade accepta, & tot amiſſis rei militaris peritiſſimis viris, nō immeritò reliquos dolor ingens obtinuit: qui quidem omẽs cum Serino Comite in arce ſe incluſerunt, Turcis oppidum iam inhabitantibus. XX. Auguſti quatuor locis arcem tormentorum globis pulſant, ad eamque viam ſibi duobus locis ruderibus, arbuſtis & terra muniunt. XXVI. Auguſti dum in arcem interiorem incurrunt Turcæ, multos è ſuis deſiderant, & in ijs Miſerskium Baſſam. duo quoq; ſigna eis eripiuntur, ac tandèm ſumma cum ignominia recedere coguntur.

Pontem faciunt Turcæ.

Vrbs maior obtinetur à Turcis.

Multi pereunt Turcæ.

Secūda die Septembris Ianizari magno propugnaculo ſuffodiendo ſtrenuam operam nauare cœperunt, triduoque tantum conſecuti ſunt, vt multa comportata materia, & puluere adhibito tormentario, quinta Septembris illud incenderint. Quæ res maximo Sigethanis detrimento, Turcis adiumento fuit. Indè enim ſinè intermiſſione Cæſareæ maieſtatis tormenta, quæ illic erant, in hoſtes exonerabantur. Porrò autem Ianizari in propugnaculum portæ contiguum irrumpentes, & maxima vi in arcem contēdentes, bis repulſi ſunt, etiàm ipſo Comite Serino fortiſſimè cum illis manus conferente. Sed iam igne nimiùm increſcēte, coactus eſt cum illis, qui ſupererant, in arcem interiorē ſe recipere, multis amiſsis ſtrenuis militibus, multiſque fœminis & pueris captis, qui in Turcarum caſtra miſerandò ſanè ſpectaculo abducebantur. Dici vix queat, quanta com-

meatûs & omnium rerum ad victum neceſſariarum co- piã in maiori arce flamma vorax abſumpſerit, ità vt neq; noſtris neque Turcis vſui eſſe poſſent. Sed tamen tor- menta omnia illis ceſſerunt. In arce interiori non niſi duo magna tormenta erant, & 14. bombardæ, nec ad modùm magnus commeatus, ità vt triduo illo mulie- res & infantes fame & ſiti perirent. Tanta autem cele- ritate, tantoque impetu arx exterior noſtris erepta eſt, vt vix daretur elabendi ſpatium. VII. Septembris die veſperì, & deindè manè Turcæ inijciunt ignem in arcis interioris loca illa, in qbus Comes Serinus morabatur: moxque ſumma vi conantur in arcẽ irrumpere. Cumq; diutiùs tolerari non poſſet flamma nimiùm aucta, Co- mes Serinus indutus nouis ſericis veſtibus, centum du- catos & claues arcis miſit in tunicam ſuam, aitque ad ſuos, dum gladio tractãdo manus ipſius apta foret, ne- minem illi centum illos ducatos & claues erepturum: ſe verò haudquaquàm è Sigetho abiturum, ſed omnia forti animo toleraturum. Indè è ſuo conclaui in plate- am interioris arcis procedens, omneſq; illic equites & pedites diſtrictis gladijs præſenti animo ſe expectare cõ ſpiciens, ità ferè ad eos locutus eſt: Videmus iam, quẽ- admodùm omnipotens Deus igne in nos animaduer- tat, vtq; hoſtis igne nos ſuperet, cuius ſanè potẽtia non perindè nobis noceret, atquè hic ignis. At tamẽ pœnam hanc æquis animis perferre nos decet, qua nõ ob noſtra duntaxàt, ſed etiàm prouinciæ huius peccata nos affi- cit Deus. Noſtis autem, quid anteà promiſerimus: & hactenùs quidem, Deo ſint gratiæ, ſtetimus promiſſis. Eadem porrò in nobis fides & conſtãtia perſeueret. Res ipſa declarat, etiamſi velimus, hoc in loco durare nos non poſſe, tum quòd incendio abſumimur, tum quòd pauci admodùm ſumus, tum etiàm, quòd victus non ſuppetit, vobiſque infantes & fœminæ inedia pereunt. Procedamus igitur in exteriorẽ arcem, pugnemus cum hoſte fortitèr, æternùm cum Deo hauddubiè victuri, ſi occubuerimus. Ego verò primus vos antecedam, vos ad meum exemplũ componite. Ego profectò nun- quàm vos deſeram. His dictis, cùm ter ſanctiſſimũ Ieſu nomen appellâſſet, vexillumque Cæſareæ maieſtatis ſi- bi preferri iuſſiſſet, nudo enſe & exiguo ſcuto munitus, reliquis armis repudiatis, ex arcis porta progreditur, re- liqui ſequuntur: pugnant acritèr cum Turcis in ponte, tribus locis à Ianizaris glande percutitur Comes Seri- nus,

Ignis abſumit maximã commeatûs copiam &c.

Arx exterior capitur.

Extrema oratio Comitis Serini ad ſuos.

Comitis Serini cædes.

nus, atq; in terrã corruit, Turcis ter Halla, id eſt, Deus, exclamantibus. Noſtri fugiunt in arcem interiorẽ, cæduntur omnes à Turcis, ſumma vi inſequentibus, paucis demptis, quos quidã pileis Turcicis tectos abduxêre. Infantes & mulieres in captiuitatẽ trahuntur. Tanta in ipſis mœnibus interioris arcis cadauerum copia cernebatur, vt ſanguis hauriri facilè poſſet. Tandèm verò flamma ad puluerem tormẽtarium, in quadam turri aſſeruatũ perlata, aliquot domos funditùs euertit. Solo illo incendio graſſante, vt Turcæ ipſi aſſerunt, vno illo in loco Turcarum plùs minùs tria millia extincta ſunt: quæ res totis caſtris magnos clamores, ingentemq; luctum excitauit. Eodem die præciſum eſt caput Serini Comitis, vt Solimanno exhiberetur. Sed ille tyrannus iam crudelem animam expirârat ante dies aliquot, mira interim arte genero eius Mechmet Baſſa id celante, adeò vt etiàm Doctorem medicum, nè per eum proderetur, clàm enecârit. Noluit Deus lætari tanta victoria teterrimum illũ Chriſtiani nominis hoſtem. Extinctus eſt 4. Septembris: moxque extitit ſæuiſſima tempeſtas, adeò vt omnia Solimanni tentoria diſijcerentur atque euerterentur, ex omnibus caſtris fœnum & palea abriperetur. Eodem ferè tempore apud Tulniam Danubius adeò turbidus & lutulentus viſus eſt, vt per triduũ nullus eius vſus fuerit. Octaua Septẽbris caput Serini Comitis inter alia noſtrorũ militum capita palo affixum eſt, manſitq; ſic toto illo die, certatìm ad id cõtemplandum Turcis aduentantibus. Si quis Turca attuliſſet caput Sigethani militis ad Solimannũ, vel eius generum, decem ducatos recipiebat. Vtinàm tandèm líberet Deus Chriſtianos ab iſtis cruentis belluis. Liberâſſet ſanè iampridèm, ſi non obſtarent mali mores Chriſtianorũ. Caput Serini Comitis nõ diù pòſt ſerico inuolutum, & ſubtili linteo tectum, à Budenſi Baſſa miſſum eſt per duos ruſticos in caſtra Imperatoris Maximiliani. Indè cum multis lachrymis Tſchacaturnum delatũ, in monaſterio S. Helenæ apud primam eius vxorem & filiam duosq; filios conditum eſt. Non fuit autem Turcis incruenta hæc victoria. Nam, vt ipſe Ianizarorum præfectus retulit, cæſa illic ſunt Turcicorum equitum octodecim millia, Ianizarorũ ſeptem millia, exceptis alijs, qui in ſcripta relati non ſunt. Periêrunt etiàm ſummi nominis tres vel quatuor Baſſæ &c.

Magna Turcarũ clades.

Solimannus ante captũ Sigethum mortuus.

Nota.

Caput Comitis Serinenſis mittitur in caſtra Imperatoris.

Hoc eodem anno 1566. cœptum eſt in Belgicis Catholi-

tholici Hiſpaniarũ regis Philippi ditionibus planè Tragicè tumultuari, resq́; ſpectare videbatur ad religionis excidiũ, niſi præpotẽtis Dei benignitate malorũ hominum conatus eſſent retardati. Quæ ibì tum acciderint, itemq́; anno ſequẽti, paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum hominũ literis & ſcriptis accepi. Anni ſuperioris menſe Octobri venerant à potentiſſimo Hiſpaniarum rege Philippo literæ ad illuſtriſſimã Belgij Gubernatricem, quibus ob fidei Catholicæ conſeruationem promouendam ſeriò mandabatur, vt per oẽs Belgicas ipſius ditiones executioni darentur edicta omnia Inuictiſſimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduersùs hæreticos, quæ ab ipſo quoq; rege poſteà eſſent confirmata, itemq́; Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quędam capita, è quibus pręcipua ſequuntur:

Tumultus Belgicus.

Vt Parochi ſuorum parochianorũ omnium nomina, totamq́; familiam deſcribãt, & qua quiſq; in platea degat, & cuius ſit conditionis. In ijs ſi qui ſint, qui non ità pridèm in ipſorũ parœcijs habitare cœperint, petãt ab illo parocho vitæ illorũ teſtimoniũ, ſub quo proximè morati ſint: id ſi non ſuppetat, intra certum tempus exhibere iubeant. Ab ignotis quoq; coniugatis eius ſacerdotis, qui illos coniunxit, repetant teſtimoniũ, ſcire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicæ Romanæ Eccleſiæ morẽ ſecuti ſint: atque tum horum, tum aliorum omnium, qui in illorum præſentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in ſcripta redigant.

Aliquot capita ſeruanda.

Vt non parochi duntaxàt, ſed etiàm Confeſſarij omnes ipſis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciant Parochi & eorum vicarij erga conſcribenda nomina & cognomina baptizandorũ infantum, eorum parentum, & ſuſceptorum.

Vt vtriuſq; ſexùs didaſcali omnes ſe ſiſtant coram Epiſcopis, expoſituri cõditionem, patriam, religionem ſuam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Epiſcopi de ijs facti certiores, vel admittant, vel reijciant, aut certè differant illos & ſuſpendant. Si qui verò nõ ſe ſiſtant, aut non velint reſpondere Epiſcopis, ijs fas non ſit iuuentutem inſtituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemoſynis, Catholici ſint, ſuaq́; peccata confiteantur, & cõmunicent. Si qui tales nõ ſint, ijs

 à præ-

à præfectis pauperum negetur eleemoſyna.

Has literas illuſtriſſima Gubernatrix huius anni 1566. menſe Ianuario, ad Epiſcopos & Magiſtratus oẽs perferendas & publicandas curauit: quæ tametſi nihil habent æquitati & rationi non conſentaneum, tamen à turbulentis quibuſdam hominibus tumultuum Belgicorum cauſa omnis in eas confertur. Et quidem earum occaſione in vulgus ſparſi ſunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magiſtratibus perſuaſum eſt, harum literarum edictis Hiſpanicam introduci Inquiſitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm ſub Carolo V. ijs in regionibus fuiſſet inquiſitio, talis deincèps ſeruaretur ob religionem conſeruandam. Porrò autem & libelli ſupplices à quibuſdam oblati ſunt, quibus petebatur, nè Hiſpanica Inquiſitio induceretur in Belgium. Eſt etiàm ab aliquot nobilibus hac occaſione ictũ fœdus, in quod initiò quidem etiàm Catholici quidam feruntur conſenſiſſe, quòd ad Hiſpanicam Inquiſitionem attinet, qui tamen poſteà ab illis ſe ſeparârunt. In eo fœdere non abſque graui iniuria Catholicus Rex acerbè & iniquè perſtringitur, quòd ſumma vi inuehere conatus ſit Inquiſitionẽ pernicioſam, & non modò alienam à ratione, Diuiniſque & humanis legibus aduerſam, ſed quæ omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Rumores de Hiſpanica Inquiſitione

Fœdus nobilium.

Iuſſit autem Rex, vt Inquiſitores ità ſuum exercerẽt officium, vt hactenùs feciſſent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur iſthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiuſmodi eſt, vt non immeritò Catholici ab eo diſceſſerint, qui tamẽ fortaſsìs hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiuſmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm ſe tradunt iſtius noui Euangelij ſeditioſis dogmatibus, quæ reſpublicas mirum in modum labefactant & euertunt, hominumq́ue animos ad turbas & tumultus ciendos impellũt. Exempla paſsìm extant plùs ſatìs multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominum, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione ſoluunt, & laxant vitijs habenas, tametſi videri nolũt. Sed ad rem. Agitabantur interìm conſilia, ſed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihìl ſeſe aperirent. Nam menſe Martio quidam ſectarius Brugis ſupplicio affectus, inter alia dixit, ſe quidem poſtremum

ſtremum hæreſis nomine pœnas luiturum : quòd ſi verò ad menſem vſque Maium ſupereſſe liceret, nihil ſibi fore periculi.

Porrò Calendis Aprilis libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem prudentiſſimum Latinè ſcriptus eſt, eidemque poſteà oblatus in Comitijs Auguſtanis eiuſdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij Dei conuenientèr & credere & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de Inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe præbeat monitorem, nè pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumq; Burgundicam prouocet iram Dei : tum etiàm poſtulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent. *Libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem.*

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executionem tantiſpèr prorogari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam : Non eſt quòd formides. Geux, id eſt, mendici ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârunt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimum illud **Viue les geux**, Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtuntur mendici, hauſto vino. Porrò etiàm veſtes ſibi ſumpſerunt coloris cinericei, & ad latus appenderunt vaſcula lignea, quorum laminis argenteis hæc inſcripſerunt : V. Aprilis 1566. **Viue les geux.** *Fœderati veniunt Bruxellas* *Symbola fœderatorum.*

Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus communicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandam edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regem, & ſimul etiàm illorum negocium ſedulò curare apud illum : & tamen non ea ſe eſſe authoritate, vt iam olìm cœptam Inquiſitionem, edictorumque *Reſpõſum Gubernatricis.*

rumque executionem abrogare queat: præſertìm cùm non ſit è re Belgicarum ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Poſſe autem ipſos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias ſit animo, quòd Brabantiæ ordinibus iam pollicita ſit, nulla illos inquiſitione vexatum iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum reſponſum quoddam Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promiſiſſent, neminem deincèps religionis ergô pœnas daturum, niſi fortè ſeditionis aut magni cuiuſdam offendiculi cauſa, donèc à Rege ex conſenſu Ordinum vel ſtatuum certi quippiam decerneretur: verùm id commentitium fuiſſe, deindè in publico cōuentu Equites illi demonſtrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo ſymbolo ſuam in regem Catholicum fidem proteſtarentur, ad collum ſuſpenſam ferre cœperunt illius effigiem fuſilem argenteam vel auream, referentem formam numorum veterum: in cuius altera parte viſebantur manus duæ ſe mutuò cōplectentes, cum appoſita mantica & dictis vaſculis: eiusque hæc erat vtrinquè inſcriptio, *Fideles au Roy iuſques ala beſace*: id eſt, Fideles Regi vſque ad manticam. Eſt verò etiàm in vulgus alter quidam ſparſus numus æreus, in cuius vno latere hęc legebantur: NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE, cum inſculptis ſymbolis domûs Burgundicæ.

Symbolū aliud fœderatorū.

Numus æreus.

Cōuentus Ordinum.

Menſe Maio in Flandria, Arthefia, Hannònia, Hollandia, Zelandia, Phriſia, Namurco ordines tres, Eccleſiaſticus, Nobilium & Magiſtratuum conuocati ſunt, ſuam ſinguli exprompturi ſententiam de regiorum edictorum moderatione, quæ quidem capita habet 54. à quibus, nihil tale ſperantibus ſectarijs, pleraq; omnia approbata ſunt, præſertìm ab Hannonienſibus, Artheſijs ac Flandris: additis tamen nonnullis capitibus.

VI. Maij cuiuſdam oppidi Magiſtratus & ciues libello ſupplici apud dominum ſuum, vnum ex confœderatis nobilibus, egérunt, nè pateretur nouam apud ipſos religionem introduci: ſed id fruſtrà fuit. Ego de induſtria abſtineo nominibus. Erunt aūt hauddubiò, qui omnia prolixè annotabunt & edent in lucem: mihi ſufficit, pro meo inſtituto res breuitèr commemoràſſe.

Altera Iunij miſſa eſt dicta moderatio ad Antuerpienſem Magiſtratum. Id vbì reſciuit plebs, prætextu

textu iniuriæ ipſis ea moderatione irrogatæ, libellum ſupplicem quibuſdam obtulêre, ij rursùs Magiſtratui, cuius hæc erat ſumma, nè illa moderatio admittere. tur, vtpotè à Cardinaliſtis confecta. Sic autem in odium illuſtriſſimi Cardinalis Granuellani Catholicos principes appellabant. Porrò Bruxellis IX. Iunij ſparſæ ſunt ſchedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Conſules, ſcabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum ſinè conſenſu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia conſenſeritis, fruſtatìm cæſi malè peribitis. *Libellus ſupplex Antuerpienſium.* *Chartulæ minaces.*

XII. Iunij eodem exemplo alter ſparſus eſt libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium præ ſe ferret nomen & titulum, nec tamen eſſet niſi ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inſcriptio: Admonitio, qua boni & fideles ſubditi & incolæ inferioris regionis, eiuſdem gubernatores & ſtatus eorum admonet, quæ ipſi in religionis negocio ſentiant & poſtulent conſtituenda. In hoc libello vrgent pacem publicam inter Catholicos & Confeſſioniſtas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipſi quidem aiunt, cùm tamen nihil ſeruarent minùs, quàm quæ illic ſancita erant. Nam tametſi illic permiſſum fuit Confeſſionis Auguſtanæ Ordinibus ſua viuere religione, at ſimùl tamen diſertis verbis interdictum eſt, nè Catholicorum Ordinum ſubditos ad ſuam cogant religionem, vel illis abſtrahant, & contra ſuperiores ſuos in ſuam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum ſubditis, inuitis ſuperioribus, licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant ſinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantique eam volebant eſſe ponderis etiàm apud Belgas, vt tametſi initiò ſe videantur referre ad Belgij ordines generales in vnum coactos, tamen poſteà palàm affirment, neque Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù pòſt ea, quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabantiæ, ſed etiàm aliarum prouinciarum Belgicarum approbata eſt, & cum reſponſis omniũ ordinum, ità vt ſe curaturam receperat illuſtriſſ. Gubernatrix, in Hiſpanias profecti ſunt Equites aurei velleris, Marchio Bergenſis, & Dominus de Montigny. *Libellus Gallicus.*

At

At verò ſectarij iam non contenti libellis ſupplicibus egiſſe, maiora auſi ſunt. Nam remiſſa nonnihil inquiſitione, quanuìs non expreſſo conſenſu, ſub finem Maij, & hoc ipſo quoquè Iunio menſe, cœperunt Sectarij ſua in agris habere noctis & tenebrarum conuenticula, & quidem euocatis ad eam rem ex Germania ſuperiori, è Saxoniæ oppidis maritimis, ex Gallia, Anglia, Embda, alijsquè locis noui euangelij tam bellè inter ſe conſentientis miniſtris & buccinatoribus, qui vel inuito rege & magiſtratibus, ſuos errores & hęreſes diſſeminare non dubitârunt.

Conuenticula in agris.

XXVI. Iunij publico propoſito edicto id genus exteri omnes iuſſi ſunt è ditionibus Belgicis excedere: & qui populum euerterent, iuſſi ſunt comprehendi, quandoquè certas daturi pœnas. Verùm id ſuam non habuit executionem, pleriſque nobilium ſectariorum metu nihil attentare auſis contra tales prædicatores: quo factum eſt, vt etiàm clara luce non ſint veriti palàm concionari. Ex primis ferè fuiſſe aiunt Flandros quoſdam occidentales, & Iperenſibus vicinos, quos videre licebat armatos enſibus, ſclopettis & fuſtibus ire ad conciones. Nec Antuerpienſes poſtremi eſſe voluerunt ad res nouandas. Iam anteà in ſylua quadam cœperant: porrò Dominica die ante natalem S. Iohannis Baptiſtæ in viculo Burgerholtz dicto, non longè ab vrbe, duæ habitæ ſunt conciones, vna Teutonica, Gallica altera, & quidem per viros nouo euangelio dignos, nempè tinctorem & coriarium. Secuti deindè ſunt & alij ingenti numero in Hollandia, Zelandia, Phriſia: nè qua tamen vis metuenda foret, armati concionibus intererant. Quin & in Flandria Iperenſes, Gandenſes, Hondeſcotani, Aldenardenſes, Bergenſes, Casletani, Tornacenſes & Inſulenſes ſimilia attentârunt. Brugenſes ſanè ad duos ferè menſes reſtiterunt, hodieque conſtantes permanent, qui apud eos dicuntur Francotæ: (eſt autem magiſtratus perpetuus, quartum Flandriæ membrum referens) Egregiam quoquè Deo & regi ſuo fidem præſtiterunt Bruxellenſes, Louanienſes, Dordracenſes, atque vniuerſa ferè Artheſia & Hannónia, demptis Valencenis.

Contra exteros concionatores.

Armati eunt ad conciones.

Brugenſium conſtantia.

III. Iulij illuſtriſſ. Gubernatrix grauitèr vetuit, nè qua vel priuatìm, vel publicè conuenticula fierent, concionatoribus capitis ſupplicium, alias pœnas auditoribus intentans: atqueetiàm ſexcentorum aureorum præ-

Contra conuenticula.

præmium proponens, ſi quis concionatorem ſectarium compræhendiſſet. At hîc dormitante executione, nihil effectum eſt. Immò verò Antuerpienſes maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitârunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Miſſus eò fuerat Comes Meganus, vt de præſidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coactus eſt re infecta diſcedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ ſumma donatus eſt à ſectarijs: Cùm autem 8. Iulij ſub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio pręſidio Comitem Arenbergium, multùm ſudatum eſt, ſingulis ad ſuas fores excubias agentibus. Accidit paulò pòſt die quodam tres ardere ædes: tum plebs accreſcentibus animis facta iam audacior, ingentibus concitatis turbis, exclamauit: Ad cædes, Ad cædes: ſeditio eſt. Et ſanè, nisì prudentia magiſtratûs itum eſſet obuiàm, actum fuiſſet de illo celeberrimo emporio. Viſebantur quoquè non ſemèl affixæ Canonicorum ædibus chartulæ, hæc verba continentes: Verbum Dei: iugulentur ſacrifici: In malam crucem ſacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum eccleſiaſticos, tum ciues catholicos pleroſque, vt indè abſcederent: ſimul etiàm theſauri infiniti ea occaſione exportati ſunt. Miſſus eò fuit à Curia ob motus ſedandos princeps Auraicus: cuius aduentu etſi pacatiora facta ſunt omnia, attamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm ſolito ardentiùs viſa eſt: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, ſex conciones foràs habitæ ſint.

Tumultus Antuerpiæ.

X V. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quò etiàm miſſi fuêre Comes Egmondanus & Dux Areſcottanus, ſed nihil egerunt. Mutata verò ſententia, colloquium indictum eſt in Duſle, ad 18. Iulij. In hoc conuentu Trudonenſi vſi ſunt confœderati habitu nigro, collo iniecta catęna ferrea, cum appenſa regis effigie ac vaſculis ligneis. Oblatus eſt ibidèm confœderatis libellus ſupplex mercatorum & plebis nomine, petentiũ protectores, nè in ſuæ religionis exercitio impedirentur, donèc per ordines legitimè congregatos aliud ſtatueretur. Iam antè petierant ſolum conuentum ordinum, modò verò etiàm legitimè coactum adijciunt, non abſque cauillo. Porrò viua voce polliciti ſunt ſe arma poſituros. Reſpon-

Cõuentus Trudonenſis.

ſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtiæ cancellos non efferantur. Interìm verò principibus Auraico & Egmondano in Duſle (qui pagus eſt haud procùl Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum continere in officio, ità tamen, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

Principes agūt cum fœderatis.

XVIII. Iulij ipſorum legati ad principes memoratos venerunt in Duſle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentarentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummoperè curarent impedire conciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere: præſertìm cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ. Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpanias ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum conuentui, ob excludenda ſæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil reſponderunt, quòd non eatenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt.

Gubernatrix præmonet ciuitates.

Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes omnes datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictiſque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarent. Id quidem præter alios ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonito ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent conciones forenſes introducere: qui ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domeſticum conſcri-

ſcribere, vt ſi qui extarent tumultus, comprimi poſſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere Sectarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante principe, id temporis necdùm militem conſcribere voluerunt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hannoniæ quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi oppido egreſſi conuentum diſſipârunt, quibuſdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere iuſſerunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in Duſle propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt ſe morigeros fore & Catholico regi & illuſtriſſ. Gubernatrici. Tertiò aiunt, quòd ad Inquiſitionem attinet, non eſſe ſeruatam fidem. Quartò, moram regij reſponſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos ſe eſſe fatentur opponere ſe patriæ totius exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre, id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, non poſſe doceri, ſuorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficiàs, eſſe inter ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non eas improbent. Septimò, ſe quidem illas conciones hactenùs fruſtrà eſſe impedire conatos: proindè rogare ſe, ipſius Celſitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, ſe de Regis erga ſe fide nihil ambigere, eiusque aduentum ſibi etiàm in votis eſſe: neque enim ſe quicquam deſignâſſe, cuius ille debeat obliuiſci. Quandò tamen compererint ipſius Celſitudinem ſibi non ſatìs fidere, publica etiàm fama ſe perduellionis & læſæ maieſtatis inſimulari, compulſos ſe externa ſibi auxilia comparare: at tamen mâlle ſe, vt ipſius Celſitudo cum aurei velleris Equitibus ſecuritatem promittat. Deniquè in conuentu Trudonenſi non ſe negant mercatoribus alijsque popularibus fidem addixiſſe ſuam, ſed ea cauſa tamen id ſe feciſſe, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Reſpondent fœderati.

Calendis Auguſti rurſùs alio prolixo ſcripto mentem ſuam fuſiùs explicant. Intellexerant enim illuſtriſſ. Gubernatricem id deſiderare. In hoc ſcripto inter cætera aiunt, non ſibi deeſſe iuſtas conquerendi cauſas.

Aliud ſcriptum fœderatorũ.

quòd

quòd mox poſt oblatum libellum ſupplicem quidam Equites aurei velleris ſe prorsùs ab ipſis tãquàm à perduellibus abalienârint, ſuoſque conſanguineos monuerint, nè aut ipſis confœderarentur, aut ſi id feciſſent, ab ipſis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis ſtudio præterimus. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix ſe illis 20. Auguſti reſponſum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpienſium. Interìm Antuerpiæ vno die ſupra bìs mille chartulæ diſtractæ ſunt, quibus hæc continerentur: Permittitur libera fidei ſuæ profeſſio hominibus eccclеſiæ reformatæ, (ità vocant hæreſibus deprauatos) modò ſe commodos & fidos regi ſubditos præſtent, neque vllas turbas cieant, tum etiàm Magiſtratui morem gerant. Sed quanam ratione illi poſſint dici fideles Regis ſubditi, qui ſectas, ipſo vel maximè inuito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipſi mox declarârunt. *Vaſtantur eccleſiæ, & monaſteria.* Nam X. Auguſti incitante turbas apoſtata quodam Auguſtiniano, ipſis D. Laurentij ferijs ſacellum eius apud Casletum Flandriæ vaſtatum eſt. Poſtridiè Balliolani, ac 13. eiuſdem menſis Iperenſes ordinum mendicantium aliaque monaſteria & templa omnia tã intra quàm extra vrbes inuaſerũt, imagines omnes, Chriſti Crucifixi ſigna, altaria, baptiſteria, Euchariſtiæ ædiculas, organa, ſedilia, ſacella, ſuggeſtus, candelabra, codices confregerunt: ac deindè Casletani, Poperingani, Hondeſcotani, Rosbrugani, Bergenſes, Armentereriani, Rotornacenſes ac alij, aut ſaltẽ ab illis omnibus deſignati, ornamenta omnis generis, theſauros, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut fruſtatìm comminuêrunt & inflammârunt, aut abſportârunt: & quod eſt ſanè apud homines è religione Chriſtianos dictu quoquè horrendum, ſacroſanctam Euchariſtiam homines impij & ſceleſti pedibus conculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerunt: *Iniuria in S. Euchariſtiam &c.* eodem modo etiàm ſacras tractantes reliquias diuorum: ſacro oleo & chriſmate calceos inunxerunt, miriſq; ludibrijs Chriſti à Cruce pendentis & ſanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Chriſtus es, ſi filius Dei es, ſi quis ſanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux: atque ità tuam imaginem non confringemus. *Bibliothecæ perduntur.* Iam verò etiàm vix vnquàm præſtando ſtudioſorum, & totius Eccleſiæ damno teterrimi illi nebulones multas paſsìm inſignes

gnes bibliothecas prorsùs diſſipârunt & perdiderunt. Hæc autem tot tamque atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidem perpauci, ab Auguſti die 10. vſq; ad 25. eiuſdem, non ſinè magna ad poſteritatem ignominia, per Flandriam, Hollandiam, Zelandiam & Friſiam perpetrârunt. Porrò Brugenſes circa hæc tempora cùm intellexiſſent ingentem aduentare ſectariorum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas conciones inuehere, non immeritò formidare viſi ſunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, ſclopettis & fuſtibus armati, qui è regione vrbis bìs concionati, nihil prætereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus, ab eius vrbis magiſtratu accerſitus, qui miſſo caduceatore, iuſſit homines ſeditioſos è Brugenſium finibus excedere. Eſt autem certè non mediocritèr hac in parte laudandus ſupremus Brugarum prętor equeſtris ordinis dominus de Ogniez, qui xj. Auguſti ſummo manè 50. ſectarios ingredi volentes, portis obſeratis excluſit, qui nihil boni animo concepiſſe haud iniuria videri poſſint. Ij ipſi autem cùm ſe excluſos cernerent, ad mœnia vrbis ſuos cantillârunt pſalmos, & ſibi mutuò neſcio quas buccellas porrexerunt. Fortaſsìs ſuam illam præclaram ſeruârunt cœnam homines prophani in loco prophano, apud quos nullus ordo, nulla religio, ſed confuſio plùs quàm Babylonica.

Prætor Brugenſis.

XV. Auguſti, ipſo ſolenni die aſſumptæ in cælos beatiſſimæ matris Dei, rursùm Antuerpiæ tumultuari cœptum eſt. Iam ſuggeſtus poſitus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: ſed impediti ſunt authoritate Principis Auraici & magiſtratûs. Dominica proxima celebrata eſt non abſque multorum metu ſolennis annua ſupplicatio in honorem eiuſdem ſacratiſſimæ Virginis: ſed tum Antuerpia blaſphemijs & contumelijs in illam tantam Virginem perſonabat. Cruciatur enim in impijs hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & ſanctorum veneratione: itaque quod per ſe non poteſt, per ſuos adminiſtros eam modis omnibus abolere & proſcindere non ceſſat. Sed illa ſacratiſſima Virgo conteret ſatanam cum omnibus ſatellitibus eius. Poſtridiè ex vrbe diſceſſit Auraicus princeps. Rati tum Sectarij ſe inueniſſe ſui conſilij & voluntatis explendæ opportunitatem, ſeptem ea die conciones partìm à Caluinianis, partìm à Luteranis haberi

Tumultus Antuerpiæ.

curârunt. Die Martis ſequenti cùm veſpertinas in æde Virginis matris preces perſoluerent Canonici, ſartor conſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoque nouo teſtamentó, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium ſclopetto læſit. Indè ortus tumultus, templum omne ipſamque vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimæ Virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multiſque maximi precij rebus ornatiſſimum.

Iconomachia Antuerpienſis. In hoc igitur quidã ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurræ plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiam, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & diſiectis ſtatuis, aris, imaginibus omnibus, ipſa quoquè ædicula ſacroſanctæ Euchariſtię, cuius precium ferunt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorum. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerunt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderunt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oletum immiſerunt, ſupellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datum ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi, in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari, horrida ſanè fuit Catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero eſſent & monaſterijs, omnibus non fruſtrà ſummo timore correptis, atque huc illucque diffugientibus, pleriſque nihil nisì præſentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo ſacratas è ſuis cœnobijs ſeminudas profugientes, vt ſectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furioſis hominibus obſerata ſunt, nè liceret Miſſæ facere ſacrificium, quod illi cane peiùs & angue

Antuerpia, Babylonia. oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, ſinè rege, ſinè lege, ſinè ſacrificio.

Habe-

Habebant verò in dicta æde primaria ſua conuenticula & Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & ſeditiones natus. Is ſe plebi inſanienti ducem & ſigniferũ prębuit ſeditioſis concionibus ſuis. Nè quid aũt ad ſummam vrbis confuſionẽ deeſſet, facta Caluinianis & Luteranis intra eã concionandi poteſtate, auſi ſunt poſteà etiã Anabaptiſtæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magiſtratu, palàm quidem habere conciones deſiêrunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantiſſimæ hæreſes Caluinianorum, Luteranorum, & Anabaptiſtarum eàm inſignem vrbẽ fœdiſſimè diſtractam contaminârũt. Hoc quidem memoratu dignum eſt, quòd cùm in æde primaria diù multumq; ſudatùm eſſet ab iconoclaſtis in deijcienda Cruce Chriſti auguſtiſſima, vtriuſq; ſanè latronis imagines adhuc permanere paſſi ſint. O miſeros, qui nec ipſam paſſi pro omnibus Seruatoris noſtri memoriam ſibi refricari conſpecta imagine ferre queunt. Decreuerant autem Sectarij ad certum diem occupare domum Senatoriam ſanè ampliſſimam & ſumptu maximo exędificatam, turrim quoquè ędis D. Virginis, & carceres ſuî muniendi cauſa, nouoque creato magiſtratu, ſibi Antuerpiam vendicare: ſed diligentia Senatûs ea conſilia malorum hominum impedita ſunt. *Tres ſectæ Antuerpiæ.*

XXII. Auguſti etiàm Buſcoducenſes iconoclaſtę in templo Diui Iohannis, cui ad ſummum ſplendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui eſſe videbatur, omnia ſimili amentia vaſtârunt & conquaſsârunt, atque conciderunt: nec alijs eius oppidi ſacris ædibus & monaſterijs licuit conſceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum eſt atrocitèr in Franciſcanorum & Dominicanorum cœnobia: tametſi eſſent in ijs viri benè religioſi & pij: ſed tales ferre non poſſunt Euangelici apoſtatæ & ſeductores, quòd ſciant, eorum concionibus & alijs ſanctis ſtudijs & exercitijs, ſuos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthuſia quoquè eius loci miſerè diſcerpta eſt: Hæc ſunt noui Euangelij præclara facinora, atque in ijs excelluiſſe, hoc palmam tuliſſe eſt. *Buſcoducenſes iconoclaſtæ.*

XXIII. Auguſti Gandaui ſimile bellum indictum eſt ſtatuis & imaginibus; & poſtridiè apud Valencenas & *Gandaui &c. ima*

gines de-ſtruuntur. Tornacum. Ab ijs omnibus, ſicut & Buſcoducenſibus, etiàm in ſanctorũ reliquias & ipſam SS. Euchariſtiam, atque etiàm magnatum quorundam ſepulcra ſæuitum eſt, ſpe obtinendi cuiuſdam theſauri. Et Tornaci quidem magna vis auri & argenti quoquè, nisì fallor, reperta eſt. Qui apud Gandauenſes eiuſmodi flagitia deſignârunt, 300. aut 400. tantùm fuiſſe putantur, & quidem ex fæce plebis omnes, vt mirum ſit, tam paucos, tamque nihili homunciones, talia vel attentare potuiſſe. Iactabant illi quidem, ſe mãdato Comitis Egmondani ea facere: verùm ſceleſti illi, vt graues viri ſcribunt, falsò id affirmabant. Interìm tamen ſub hoc prætextu mirè illi graſſati ſunt in monaſteria omnia, præſertìm verò in Abbatiam Blandinienſem, & cœnobium Dominicanorum, excìſis, præter ingentis precij marmora, etiàm inſtructiſſimis bibliothecis, quarũ Blandinienſis, ſi qua alia, vel maximè referta cernebatur vetuſtiſſimis codicibus. Quis verò ſanæ mentis dubitare queat, dum ſic optimos quoſq; codices immani barbarie perdunt iſti, nihil eos ſpectare aliud, nisì vt fides Catholica, quæ ex eiuſmodi libris plùs q̃ dici queat, aſſeritur & confirmatur, prorsùs peſsùm eat? Et audẽt tamen iactare belliſſimi homines, ſe cupere modis omnibus inſtauratam veram fidem. Sed id perſuadeant fungis & ſtipitibus. Sentiunt, ſentiunt miſeri vetera patrum ſcripta longè lateque ab ipſorum impijs commentis diſſidere: itaque nè ex ijs confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad inſtitutum redeamus. Ceſſatum eſt ijs, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluiniſticæ ſunt conciones habitæ. Alijs quoquè locis Euangelici buccinatores ſtrenuam nauârunt operam, graſſantique huic incendio affatìm materiæ ſubijcere ſtuduerunt.

Bibliotheca Blandinienſis.

Tumultus Mechliniæ. Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechliniç tumultuatum eſt, iamque à Franciſcanorum & Carmelitarum monaſterijs initia ſumebantur confringendarum imaginum in ſacris ædibus: verùm ciuibus ſe opponentibus, eodem die ſub veſperam extra oppidum, monaſterium Hanſuuicenſe & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati ſunt. Igitur Mechliniæ quoquè à die Martis ad Dominicum vſque, Diuina ſunt intermiſſa officia. Duces huius tumultûs duodecim plùs minùs adoleſcentes ſecum habebant, ijque paulò antè

capti-

captiuum quendam Viluordiæ impotenti audacia è carcere extraxerant.

XXIIII. Auguſti, ipſis D. Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm inſania efferbuêre impij iconoclaſtæ. Eſt ijs in locis inſigne virginum pijſſimarum cœnobium Magdendalenſe, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinum pertinent, ſed etiàm feneſtras vitreas, & pleranque ſupellectilem confregerunt. Iam apud Brugenſes ſparſus rumor erat, aduentare à Gandenſibus 60. millia ſectariorum, qui, ſi reſiſtere pergant, Brugenſes circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipſe dies Brugis quoquè conſtitutus vaſtandis templis & contetendis imaginibus: id vt commodiùs fieri poſſet, hic rumor concitatus erat. Itaque rursùs in motu fuit ciuitas, totaque nocte iuſſu magiſtratûs res quæque præciosiores & præſtantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ ſunt: ſingulis quoquè templis adhibiti cuſtodes, qui perpetìm ea ab ſectariorum iniurijs tuerentur. ſiquidem minæ in dies ſua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magiſtratum celeritèr euocatus eſt miles præſidiarius. Erant 40. duntaxàt ſclopettarij, quorum aduentu vrbs illa magno periculo liberata eſt. Mox etiàm conſcriptus eſt miles domeſticus ſumptibus Cleri & ciuium: erantque paritèr tum domeſtici, tum exteri milites ducenti, qui omnem iconoclaſtarum conatum impediuerunt. Habebunt ſuæ conſtantiæ laudem ſempiternam Brugenſes: habebunt & Louanienſes & Bruxellenſes, qui vi ferroque ſectarijs ſe oppoſuerunt: itemque in Flandria Aloſtani, Teneramondani, Curtracenſes, Dunkercani, præſertìm verò Inſulenſes, qui magnæ prudentiæ exemplo ſectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compreſſerunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu ſe conſtantes præbuerunt, digni certè ſunt, qui apud omnem poſteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

Aldenardi ſæuiũt iconoclaſtæ.

Præſidiũ Brugẽſe.

XXV. Apud Traiectum inferius ſectarij in quatuor parœciarum templa, Dominicanorumq; & Franciſcanorum monaſteria irruperunt. Poſtridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic ſuo more concionati ſunt diebus octo. At quinq; Canonicorũ Collegia, reliquaque cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnem à ſe

Traiectẽſis tumultus.

ſe depulerunt, & diuina officia more ſolito celebrârũt. In Hollandiæ quoquè pleriſque oppidis more ſuo impotentes Sectarij debacchati ſunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, paucisque minoribus municipijs: multumque ſæuitum eſt in mendicantes monachos, abſque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permiſſum erat, quantum vellent.

Datur ſecuritas. Dum hunc in modum noui euangelij atrox Tragœdia agitur, illuſtriſſ. Gubernatrix tum Catholici regis, tum ſuo nomine diploma euulgat 23. Auguſti, ſecuritatemque in præteritum confœderatis nobilibus præſtat: ſimul etiàm oſtendit Inquiſitionis ceſſationem, donèc Rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his cõditionibus data eſt, vt deincèps regiæ maieſtati fidem debitam præſtent, turbis & tumultibus præſentibus compeſcendis paritèr incumbant, iconoclaſtas non ſinant vltrà progredi, immò eius ſacrilegij reos puniant: dent operam, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magiſtratui, & nobilibus Catholicis: ſummo connitantur opere, vt plebs tantorum malorum magiſtra, confeſtìm arma ponat, & nè cõciones ſectariæ fiant, vbì hactenùs habitæ non ſint: vbì verò factæ ſint, poſthàc ſinè armis, abſque ſcandalo & tumultu fiant. Ad extremum vnà reſiſtant, quibuſcunque exteris hoſtibus & rebellibus, nouæque religionis hominibus perſuadeant, vt quæ à regia maieſtate ex Ordinum cõſilio poſthàc decreta fuerint, ijs per omnia ſe morigeros præſtent.

Fœderati ſcribunt Sectarijs. XXIIII. Auguſti quidam ex confœderatis nobilibus ad miniſtros, conſiſtoria & mercatores datis literis hortantur, vt modeſti ſint donèc ipſi veniant ad ſedandos tumultus, ſecuroſque iubent eſſe, nihil ipſis ob ſuæ religionis exercitia moleſtiæ illatum iri. Poſtridiè ijdem ipſi cùm decem alijs, tam ſuo quàm confœderatorum omnium nomine iurant, ſe ſeruaturos omnia ab illuſtriſſ. Gubernatrice propoſita, ſuumque fœdus reſcindunt, quandiù ea ſecuritas permanebit. Itaque eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & concilia Ordinum, concilium quoquè priuatum, poſtero autem die ad cætera prouincialia concilia, cunctasque primarias ciuitates literæ expeditæ ſunt, quibus & ea ſecuritas, & Inqſitionis ceſſatio publicata eſt.

Edictum cõtra Iconoclaſtas. Porrò XXV. Auguſti publico edicto conſtitutum eſt capitis ſupplicium & bonorum confiſcatio in omnes icono-

iconoclaſtas, templorum & monaſteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorum amiſſio promulgata eſt in magiſtratus, prætores, atque in vniuerſum in omnes illos, qui eius farinæ homines non arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati ſua haberent cōuenticula. XXVIII. Auguſti dominus Bacquerzelius miſſus Aldernadum ad ſedandas turbas, apud Gerardi montem caſu reperit etiamnùm graſſantes iconoclaſtas eoſipſos, qui Aldernadum inuaſerant. Mox pulſu campanæ conuocatis ad arma ciuibus & ruſticis, necopinantes aggreditur: cæduntur ex illis decem aut 12. primarij: poſtera luce in crucem tolluntur 21. cæteri maximo numero flagellantur & proſcribuntur. Non diſſimilis ſtrages nefariorum hominū eodem ferè tempore edita eſt apud Marchenas opulentum Benedictinorū cœnobium. Fefellerant illi fidem domino de la Tour, de non vaſtanda Parochiana eccleſia ſuæ ditionis, atq; etiàm SS. Euchariſtiam impijſſimi flagriones pedibus conculcârant. Is igitur Duaco euocat aliquot nobiles, ijsq; & ſuis agricolis ſtipatus, è monaſterio ꝓdeuntes aggreditur, cædit è prophanis multos, cōplures vulnerat, miniſtrumq; quendā, illorū ducem, agit in crucem. Iam in Artheſia & Lucemburgenſi ditione miles conſcribebatur regis nomine, vt refractarij homines ſub iugum mitterentur. Tumultuabantur enim multis locis Sectarij, atque adeò etiàm Bruxellis mirè inſtabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clauſis obſiſtebant magiſtratus, nè poſſent egredi ad conciones, conſentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in conſiliū ſolent adhiberi. Redierat verò Antuerpiam princeps Auraicus, moxq; maiori quàm anteà numero miles domeſticus ſcriptus eſt, ad bìs mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm ſupplicio affectus eſt Anglus quidam & alij duo ſacrilegi, treſque ad triremes damnati: ſeuerè quoquè ſub graui pœna mandatum, nè ſectarij Catholicis moleſtiā in diuinis officijs faceſſerent, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia Eccleſiaſtica. Sunt tamen & Sectarijs permiſſæ conciones in noua vrbe, modò nè in templis fierent. Itaque & Luteranus præco iuſſus eſt relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data eſſet Sectarijs facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluiniſtæ, alia Luterani ſibi vendicarent.

Cædūtur Iconoclaſtæ.

Bruxellēſes inſtāt pro concionibus.

Porrò Mechliniæ vltima Auguſti ſumptum ſupplicium eſt de iconoclaſta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illuſtriſſ. Gubernatrix ſub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conſcriberet, aut ſuum militiæ nomen daret. Id propterea factum eſt, quòd didiciſſet iam iconoclaſtas alicubì cogere exercitum, vt ſe vlciſcerentur. Hoc verò menſe per Flandriam vbique tractatus ſunt initi cum ſectarijs, & ab illis ſubſignati, ijs in locis, vbi anteà illorum erant habitæ conciones. Gandaui quidem XI. Septemb. his conditionibus actum eſt, Vt neque impediant, neque impediri ſinant catholicos, aut cultum diuinum antiquitùs ſeruatum ; Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes concionentur, ſed ſolis diebus feſtis & Dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magiſtratu attribuendis contenti ſint ; Vt nè quibus vtantur armis ; Vt quatuor tantùm miniſtros habeant, quorum non niſì duo ſimul concionentur, ſintq; Belgæ natione ſub ditione regis Catholici, neque aliundè exulare iuſſi ; Vt ij miniſtri iurent Magiſtratui, ſe in politicis omnibus debitam præſtituros obedientiam, nec vſuros verbis, quæ ſcandalum vel ſeditionem mouere queant : Vt ſectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant ; quin & adſiſtant Magiſtratui in omnibus, quę ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt miniſtri alios hortentur ad præſtandam Magiſtratui obedientiam & modeſtiam. Ea omnia ſectariorum, quos vocant, conſiſtoriales præſtito priùs iuramento ſubſignârunt : alij in proximo conuentu ſublatis digitis iureiurando confirmârunt ; atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, ſecuritas data eſt. Atquì verò non alibì duntaxàt, ſed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum eſt, & accerſitus diuque retentus Hermannus ille ſeditioſus, cuius ſuprà mentionem habuimus.

Tractatus initi cum Sectarijs.

Erant etiàm Brugis ſectarij homines. Ij ipſo exaltatæ S. Crucis ſolenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio ſuas audiunt conciones, vt populus Catholicus ſuę deuotione fruſtraretur. Verùm à prædio partìm compulſatis campanis omnibus, partìm milite illuc miſſo, compulſi ſunt ad eum rediſſe locum, vbì X. Auguſti primùm id fecerant. Sed illic quoq; eorũ interturbata eſt cõcio à militibus & Hiſpanis qbuſdã, quos illi iniuria affecerant.

Extra Brugas fiunt conciones à Sectarijs.

Vulne-

Vulneratus eſt vtrinquè vnus atq; alter: ſed planè actũ fuiſſet de ſectarijs, niſi tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauitèr conqueſti ſunt Sectarij multi numero & ſeditioſi, nec dubitârunt minas intentare magiſtratui. Itaque certas ob cauſas, quòd & conuentũ eſſet cum illis certis conditionibus, vt ſuprà dixi, & multùm illi minitarentur, & libellum ſupplicem valdè ſeditioſum exhibuiſſent, Senatus illis coactus eſt permittere loco iam dicto conciones ſuas, donèc adueniret Comes Egmondanus: ſimul etiàm ſeditionis metu proponere edictũ, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirent conciones, neq; alij alios iniuria afficerent. Interìm tamen non deerant Catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterent, multiplici fœtore locum illum complerent. Eſt verò etiàm oblatus à Catholicis libellus ſupplex magiſtratui, nè permitterentur illæ conciones; cuius rei cauſa etiàm facultates & vitam ſe libentèr profundere velle dictitabant: ſed & magiſtratus ſedulò in id incubuit, vt quantùm quidẽ in ipſis eſſet, homines ab adeundis illis concionibus retardarent. *Nota piũ zelum.*

Extremo ferè menſe Septembri quidam non poſtremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cum aliquot ſocijs vel aſſeclis ingreſſus in templũ oppidi ſui, aras & imagines diſſipauit, exactamque ex indice vniuerſam eccleſiæ ſupellectilem, igni iniecit: & nè quid ſupereſſet, etiàm priuatorũ ædes excuſſit. Idem ipſe ex pago quodam ſacroſanctam Euchariſtiam cum arcula argentea ablatam, pſittaco ſuo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrendam iniuriam ſuam qua tandèm ratione vlturus ſit ille præpotentis Dei filius, ipſe nouit. Ad eiuſmodi prorsùs barbaras immanitates iſtius noui euãgelij ſceleratiſſimi præcones mirificè inflammant homines; ſed deuorabunt eos illæ tartareæ aues morſu amariſſimo, & in omnem æternitatem ſingulares & exquiſitas dabunt pœnas tantis iniurijs affectæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, niſi dignã legerint pœnitentiam, & eos quos miſerè deceperunt, in viam reuocauerint. *Deut. 32.*

Dauentrienſes permiſerunt ſuo paſtori, vt plebem ad Auguſtanæ Confeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerunt. Hollandi iterùm tumultuari cœperunt, Delphis, oppido Hol- *Tumultus Hollãdiæ.*

landiæ, fœminæ, vel certè viri fœmineis vſi veſtibus, Franciſcanos expoliatos ex vrbe eiecerunt. Amſterodami & Carthuſiani & Frãciſcani expulſi ſunt è ſuis monaſterijs: idem paſſæ fuiſſent etiàm Deo dicatæ virgines, niſi ciues obſtitiſſent.

Eodem ferè tempore ſectarijs Furnenſe oppidum inuadere conantibus, egregiè reſtiterũt incolæ, aliquot cæſis, cæteris in fugam actis. Conſpirauerant illi cum quibuſdam incolis, ſed ſcalæ ad muros admotæ, deprehenſæ ſunt. Eodem autem menſe cùm non remitterent ſectarij Flandrẽſes, exemplo Antuerpienſium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armẽteriæ & quibuſdam alijs locis permiſſum eſt ſua ſibi fana cõdere, extra muros tamen.

Fana ſectariorũ in Flandria.

IIII. Octobris Mechliniæ verſi in tumultũ Sectarij, volebant iconoclaſtas è carceribus eripere. Eum tumultũ ſedauit Comes Hochſtratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen poſtero die coactus eſt captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandeſtina intra vrbem cõuenticula prohibita ſunt: miniſtro ſuſpendij, auditoribus exilij pœna cõſtituta. Breuì pòſt in Hollandiã abire compulſo Principe Auraico, (erat enim generalis Burgundiæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Traiecti inferioris præfectus) opportunè illi apud Antuerpienſes ſubſtituitur idem Comes Hochſtratanus.

Nam die 17. eius menſis, niſì ille præſtò fuiſſet, non templa modò, ſed etiàm mercatorum & diuitũ domos expilâſſent importuni Sectarij. Sub veſperam enim illius diei denuò in primariã beatiſſimæ matris Dei ædem irruperunt, duce quodam nobili Antuerpienſi, prætextu quidem iconoclaſmi ob reſtaurata ſacella quædam: re autem vera, (vt habita quæſtione faſſi ſunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ędibus monetariorum, tanquàm munitionibus quibuſdam, ipſa nocte diuitum ædes diriperent. Verùm Comes coacto milite eos templo exegit, læſiſq; non paucis, factionis capita aliquot compræhendit. Quòd autem literæ minaces eo die ſparſæ eſsẽt cõtra Minoritas, milites quoſdam miſit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte appræhenſus, manè ſeptima hora in medio foro ſuſpenſus eſt. At pergebant tamen ſectarij, & quinque fana gnauitèr intra vrbẽ conſtruebant: in ijs Caluiniſtarum Gallorum cætera vincebat

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. *fana Sectariorum Antuerpiæ.*

cebat

cebat magnificentia. Si illam pecuniam dediſſent hominibus miſeris & egenis, rectiùs conſuluiſſent ſibi.

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam ſuas habere conciones. Iuſſi verò à præfecto diſcedere, cùm non parérent, diſploſis tormentis in fugam acti ſunt, paucis vulneratis, nemine tamē interempto. Porrò Ericus Dux Brunſuicenſis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Aloſti miniſter quidam nō contentus loco Concionibus ipſorum attributo, cùm propiùs vrbem acceſſiſſet, cruci datus eſt. Tertia Nouembris apud Brugenſes non abſq; ſeditionis periculo tertiò tumultuatum eſt. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm ſolerent ad ſuas quiſq; domos diuertere, multis iam introgreſſis, partìm ad portas ſubſtiterunt. Secuti ſunt illos viri 50. qui mox conſpectis mœnibus, pſalmos ſuos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbē ingreſſi erant, ad portas recurrerunt. Iuſſi autē eas cantiones miſſas facere, ſimulque, ità iubente Conſule, porta obſerata, tympaniſtę manum grauitèr fauciârunt. Itaq; alij milites excubias agētes, ſclopettis petunt ſectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerant, è quibus tres paulò pòſt expirârunt. Tum verò ſectarij arma corripiunt, ſed à milite repentè in vnum coëunte diſtinentur. Ità tum impedita ſunt conſilia & machinationes hominum malorū. Aliquot eius factionis coniecti ſunt in carcerem. *Tumultus Brugenſis*

XI. Nouembris ipſis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuaſit, dira minitantibus ſparſo rumore Sectarijs: & fuiſſet ille fortaſsìs nón prorsùs vanus, niſì Comitis Hochſtratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obſtitiſſent.

Hoc menſe Nouembri venerūt Antuerpiam à Confeſſioniſtis euocati ſex miniſtri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòſt Latinè & Teutonicè ſuam edidêre Confeſſionē, quam appellârunt Confeſſionem miniſtrorum Ieſu Chriſti in Eccleſia Antuerpienſi, conſentientem cum Auguſtana Confeſſione. Ediderant iam anteà ſuam quoquè Caluiniſtæ Teutonicè, dictam breuem fidei Confeſſionem. *Miniſtri Luterici veniunt Antuerpiam.*

Vtraque

Vtraq; à Catholicis doctiſſimis & grauiſſimis viris confutata eſt. Porrò autem Luterici buccinatores non admodùm magnos vidẽtur Antuerpiæ ſucceſſus habuiſſe, quòd Caluiniani primas ſibi facilè vendicarent. Et certè cùm poſteà indè diſceſſiſſent, & Spangẽbergius Coloniã veniſſet, quodam ex illo percontante, quis rerum ſtatus eſſet Antuerpiæ, aut aliquid eiuſmodi, ille reſpõdit: Antuerpiæ Chriſtus pendet inter duos latrones, Papiſtas & Caluiniſtas: ſignificare volens, vt arbitror, Luteranis ibì non multum eſſe loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui ſe id ex eius ore audiuiſſe affirmabat. Non dubium, quin in illa opulenta regione libentèr nidificâſſent Illyricus, Spangenbergius & eius farinæ euangelici præcones, ſed eorum votis ſucceſſus defuit.

Nota reſponſum euangelicum.

Sectarij Brugenſes quid exegerint.

Eodem menſe non contenti Brugenſes Sectarij ſua habere cõuenticula, etiàm alia ſuæ ſectæ exercitia, putà, baptiſmum, matrimonia & ſepulturas more, Antuerpienſium & Flandrorum occidentaliũ introducere moliebantur. Ea re motus Brugenſis Epiſcopus, cùm non poſſet ſolis concionibus illis reſiſtere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta eſſet mentio in ſuprà memorata ſecuritate, prorsùs impedirentur. Itaque Senatus paulò pòſt ſectarium quendam, quòd prolem ſuam forìs baptizari iuſſiſſet, exilio mulctauit. Sed eam ob cauſam permulti ſectarij ad curiam venerunt, expoſtulaturi de collega ſuo: atquì dilati ſunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi ſtatueretur. Illa verò & Brugenſes rectè feciſſe rẽſpõdit, & poſteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippe quæ nunquàm ipſa probâſſet.

Tranſigitur cum Sectarijs Traiectẽſibus.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodẽ modo trãſegit, quo Egmondanus cum Flandris: præterquàm quòd hîc adiectæ fuère conditiones iſtæ, Vt nè quis impediat comprehenſionem iconoclaſtarum aut prędonum; Vt nè quis diſtrahat, aut penès ſe ſeruet libellos famoſos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magiſtratus: Vt nè quis famoſas cantilenas, aut quod populum ad ſeditionem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel ſectarius cõcionator in partem aduerſam inuehatur, aut iniurius ſit: ſi ſecùs fecerint, concione priuentur. liceat verò vitia generatim perſtringere & carpere.

Eodem

Eodem menſe duo mercatores Hiſpani valdè opulenti, ſed Caluiniſtæ, Geneua accerſiunt Antuerpiã miniſtrum Caluinianum, ſuæ nationis hominem, nempe Hiſpanum, qui publicè Hiſpanis concionaretur. Sed cęteri Hiſpani catholici & illi & auditoribus mortis intentârunt minas: à magiſtratu quoquè cauſa vitandi tumultûs prohibitus eſt. Itaq; præter clancularias coitiones nihil ille bonus vir auſus eſt attentare.

Eodem quoquè menſe multùm inſoleſcere cœperunt Valencenenſes, non contenti cõcionibus ſectæ ſuę intra ipſam vrbem, & quidem in æde primaria S. Gaugerici: ſed etiàm quodam die cogentes clerum omnem ex vrbe diſcedere, magiſtratu nihil auſo reſiſtere ob nimiam improborum hominum multitudinẽ. Monebantur quidem ab illuſtriſſ. Gubernatrice, vt Catholicis ſuas redderent eccleſias, ſed ſurdis ea dicebantur. Iam verò etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerunt celebrationem cœnæ Caluiniſticæ certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua ſanè pręter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illuſtriſſ. Gubernatricis, more apud illos receptum eſt, vt ante omnia ſolennitèr abiurent Romanam Catholicam Eccleſiam, polliceanturque ſe non redituros ad illam, ſimulq; iureiurando confirmẽt ſe eam Eccleſiam prorsùs perſecuturos. Hæc quidem digna eſt ad tam prophanam cœnam præparatio. O humanorum pectorum inexhauſtam cæcitatem. Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix huius menſis die 26. datis ad illos literis exegit, vt militem præſidiarium reciperent, præſertìm cùm certò conſtaret, duos illorum miniſtros pro concione palàm dixiſſe, eius vrbis Caluinianum conſiſtorium (ſic enim vocant) non teneri obedientiam præſtare magiſtratui. Addidit autem Gubernatrix, ſe per omnia ipſis ſeruaturam, quæ nobilibus fœderatis addixerat. Etſi autem magiſtratus initiò, & plerique ciues non ſe pręberent refractarios, at ſeditioſi illi miniſtri plebi perſuaſerunt, nè pręſidium vrbi imponi paterentur.

Inſoleſcũt Valencenenſes.

Nota morem cœnæ Caluiniſticæ.

XIIII. Decembris iteratum eſt edictum de nõ capiendis armis contra Catholicos, adeoque Regẽ ipſum, additum eſt autem, licere vnicuilibet id facientibus armata manu ire obuiàm, tanquàm perduellibus & hoſtibus patriæ, atque etiàm illorum ædes diripere, pręſente tamen loci præfecto.

Eodem die Valencenenſes pronunciati ſunt regiæ *Valence-*

maie-

nenſes de- cernuntur rebelles. maieſtati rebelles, tum quòd nollent admittere præſidium, tum quòd primi ipſi in cohortes regias apud monaſterium S. Saluij maiora tormenta exoneràſſent, atq; cœnobium Carthuſianorum & S. Vedaſti eccleſiã, iam ſecundò vaſtâſſent & diripuiſſent, cùm tamen initio menſis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti eſſent accipere præſidium. Ea autem in Valencenenſes lata ſententia, per omnes vrbes publicata eſt, ſimilis quoquè in eos omnes, qui illis aut commeatum, aut arma apportarent. Paulò pòſt facta eruptione, ad tria millia, vt fertur, egreſſi ex vrbe, à regio exercitu in vrbẽ compulſi ſunt, cæſis ex illis circitèr ſexaginta. Erat tum obſeſſum oppidum multo milite regis, qui prohiberet nẽ qua vel alimenta, vel auxilia obſeſſis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt ſuis ferrent ſuppetias. Scriptus autem eſt miles præcipuè in Flandria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & conciones ſchiſmaticæ, ipſi quoquè primi manifeſtè rebellarent. Iunxerunt ſe autem illis ex Tornacenſibus maiori numero collectæ copiæ. Ipſo verò nati Seruatoris ſacratiſſimo die, more bellico ſub ſuis quique ſignis cœpère progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacenſis officialis inflammârunt, monaſteria vicina expilârũt, atq; etiam pagorum adiacentiũ templa: nec parcendum putârunt ædibus domini de Vuaterloſio, quòd è templi turre vnà cum paſtore templum ipſum ab illorum impetu vindicâſſet. Sed tamen non prorsùs impunè tulère ſuam audaciam. Nam huius Flandrorũ cohortis ante alias præmiſſæ certior factus Dominus Raſſegemius, Inſulæ, Duaci & Orcheſij præfectus, ipſo S. Iohannis die feſto miſit contra illos 50. equites & 200. pedites ſclopettarios: qui cum Caluinianis quadringentis conferta manu, ceciderunt ex illis 150. cæteri, qui ad dictam Vuaterloſij turrim ſe receperant, immiſſo in templũ igni, vel flammis, vel fumo extincti periérunt, nullo è regijs cohortibus deſiderato.

Nota hæreticorum facinora in tantis ſolennitatibus.

Cæduntur Caluiniſtæ.

Hoc ipſo autem die ſocij ſectariorum ex Tornacenſibus collecti, monaſteria Carthuſianorum & monialium priùs euaſtata & direpta incenderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerũt pro noui huius euangelij pudore & verecundia. Abbatiſſam enim cum aliquot ex iunioribus in itinere compræhẽſam, per omnia ferè Tornaci compita irridendam circunduxerunt, alijs quibuſdam vetulis miros terrores incuſſerunt, & per

Sectarij vexant moniales.

omnem

omnem noctem benè multis ludibrijs & contumelijs miſeras exagitârunt: atq; ægerrimè ſanè ſtupra impiorum hominum euadere illæ potuerũt. Eà eſt diſciplina & modeſtia noui euangelij. Altero manè, feſto die SS. Innocẽtum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus precioſioribus, & quæ ad victum pertinent expoliatã, flammis permiſêre. Indè, nondùm comperta ſtrage ſuorum, illis laturi opem, in pagum Vuaterloſium venerunt. Porrò Dominus Raſſegemius dimiſſis tota nocte nũcijs ad præſidia & nobiles vicinos Catholicos, itemque ad ruſticos in eiuſmodi euentus paulò antè in militiam adſcriptos, id ſua ſuorumque diligentia aſſecutus eſt, vt manè ſexta hora ad ipſum conuenerint duo peditum ex vicinis pagis millia, trecenti pedites ſclopettarij, & equites cẽtum. Aduerſarij erant ad tria millia. Cœptum eſt vtrinquè leuibus quibuſdam prælijs agi, Caluinianis Tornacum ſe ſenſìm recipientibus. Atque eccè de improuiſo occurrit illis Dominus Norcarmius Hannoniæ præfectus, magnis inſtructus copijs, decem peditum ſignis, & equitibus ampliùs ſeptingentis. Is confeſtìm Sectariorum diſſipat copias, & circiter ſeptingentos aut octingentos interficit, ſeptem aut octo duntaxàt è ſuis amiſſis, è quibus duo equites, alter Raſſegemij, alter Norcarmij, quòd ſe mutuò non agnoſcerent, per errorem mutuis concidêre vulneribus. Atque ea res, quòd ab vtraque parte noſtri putarent ad hoſtium numerum pertinere eos, qui regi militabant, in cauſa fuit, quòd cùm inter vtroſq; cõcluſi facilè ad internecionem omnes Caluiniani cædi potuiſſent, permulti euaſerint.

Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis ſuæ pœnas quaſdam luit ea hominum fæx, quæ illis quoq; ſacratiſſimis diebus tot flagitia deſignârat, & repreſſi ſunt immanes ac ſæuimalorum hominum conatus, quos iam impotentèr iactabant, nempe flammis ſeſe abſumpturos monaſteria & templa omnia extra vrbes ſita, idque intra paucos dies, neque in Flandria duntaxàt, ſed etiàm per omne Belgium, cæteris eouſquè necdùm prorumpere auſis.

Eodem menſe etiàm Traiectum inferius ſemèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, ſed nihil conſecuti, cœperũt muris admouere ſcalas, vel etiàm feras portarum effringere, aut id genus alijs ſtratagematîs fruſtrà eò conniti.

Hactenùs huius anni in Belgio res geſtas ità cõmemoraui,

moraui, vt tamen Geldriæ motus necdùm attigerim. Itaque hoc loco, quę ibì quoquè acciderint, paucis annotabo: Lector dabit veniam, quòd non apto ſatìs ordine hæc commemorantur. Nam ſeparatìm hęc ad me ſcripta peruenêre. Prima Auguſti die huius anni Nouimagij, quæ eſt inſignis Geldriæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum eſt, nè quis vlli alteri, quàm Geldriæ præfecto, militaret. Is præfectus eſt Carolus illuſtris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hæreticisque profligandis virtus enituit. X. Auguſti, ipſis ferijs inclyti martyris Laurentij Caluinianus quidam præco, monachus Apoſtata, extra mœnia Nouimagij in Iudæorum cœmeterio virus ſuum concionando ſpargere cœpit, habuitque frequens auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illum feruorem nonnihìl reſtinxit, homineſq; domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco cōcionem habuit, permultis ex pleriſque oppidis ad eam confluentibus. Mirum eſt, ità feruere miſeros homines ad audiendas ſeditioſorum hominum conciones, è quibus tamen nihil bonæ frugis, ìmmò verò certam animarum perniciem reportant. Sed tenebriones iſti nôrūt ſua blandiloquentia ineſcare incautos, & mendacijs fallere. Concionator iſte, vt dixi, apoſtata monachus fuit, Ludouicus nomine: & eſt notatu dignum, quòd iſta præclara multiplicis noui euangelij dogmata per nullos ferè magìs, quàm eiuſmodi votifragos monachos diſſeminentur: vt quod ab apoſtata Lutero cœpit, apoſtatas quoq; habeat propagatores. Erant autem certè Nouimagij perplures Catholici, quos non parùm affligebat iſtius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Et in ipſo quidem aſſumptæ in cælos glorioſiſſimæ Virginis matris peruigilio honeſtiores quique ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohannitarum conuenerūt, vt inter ſe conſultarent de profligando lupo illo: vbi etiàm recitati ſunt libelli ſupplices, à bonis benè confecti, quibus conabántur eius vrbis rempublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factioſi, quibus reclamantibus, re infecta diſceſſum eſt.

Zelus Nouimagenſium.

Porrò verò D. Bartholomæi feſto die apoſtata ille ſub horam quintam à ſui ſtudioſis in oppidum introductus eſt, & parùm ſanè abfuit, quin importuni homines in

Cōcionator apo-

in ipſam ſummam ædem mox impreſſionem facerent. *ſtata Nouimagiũ intrat.* Eã ob cauſam vaſa precioſa & ſacræ veſtes veſperì clàm è templo exportatæ ſunt. Altera die, quæ erat Dominica, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocant, cœmeterio apud arcem Falconiam ſuam habuit concionẽ ſub arbore: & quia metus erat, (quòd ferè ad ſeditiones ab iſtis cõcionibus incitari ſoleant homines) nè à peracta concione in ſummum templum impetum facerent, & ſuo noui huius euangelij more omnia diriperent, ægrè abſolutum eſt ſummæ Miſſæ ſacrificium. Nonæ preces, ſacerdotibus ſibi fuga cõſulentibus, prætermiſſæ ſunt: quicquid erat ſupellectilis, quæ tolli poſſet, incredibili celeritate è monaſterijs omibus in ciuium domos elata eſt: porrò templa clauſa ſunt. Vbicunquè enim iſtud nouum euangelium nidificat, ibì mox ſilent diuina officia omnia, vt quædam vaſtitas & horrida barbaries introduci videatur.

Die feſto decollationis S. Iohannis Baptiſtæ, à quibuſdam è Senatu deductus eſt ille concionator in templum S. Iohannis, populo licèt inuito, & certè niſì quidam è magiſtratu obſtitiſſet, hominem indè ciues expuliſſent. Erant enim in Senatu Caluiniſtico fermento deprauati, qui etiàm poſteà loco moti ſunt.

Calendas Septembris Senatus pronunciauit atque ſanciuit ſub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in templis aut monaſterijs diuina officia interturbaret, vel res eccleſiaſticas diriperet: ſimul etiàm licere voluit Ludouico ſuas habere conciones, donèc eſſent finita comitia, idq́; in æde S. Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorum, vir inſignitèr eruditus, cum Ludouico in diſputationem ingreſſus eſt. ſed ſectariorum frequẽtia & conuicijs obrutus, non potuit eam proſequi, licèt multis modis illo Ludouico eſſet ſuperior: & certè Ludouicus ad primam quæſtionem reſpondere non potuit. Vincunt autem facilè hæretici clamore & contumelijs, vbì ratione non poſſunt. *Diſputatur cum heretico.*

In ferijs S. Matthæi Apoſtoli Ludouicus in eodem templo infantem baptizauit, parentibus, vt id permitterent, pecunia corruptis. Eſt hoc quoquè facinus euãgelicum, & eiuſmodi artibus promouent euangelium ſuum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuiũ

bonorum intra vrbem illam. Nam ea nocte vigiles, vt appáret, Geuſiani vel Caluiniſtæ, deiecerant ſepimentum ante imaginẽ Saluatoris à cruce pendentis in cœmeterio S. Stephani. Eius rei indignitate adeò cõmoti ſunt catholici ciues, vt in ſcholã conuenerint, vbì etiàm ſingulis noctibus ſeruabantur excubiæ. Superuenerunt autem etiàm quidã primarij è Senatu, ſciſcitantes quid ille ſibi conuentus vellet: reſponderunt ciues, irent viſum quid in S. Stephani cœmeterio deſignatum eſſet. Illi contrà hortabantur, vt eum diem ſaltem ſuſtinerẽt. Tum ciues: Satìs, inquiebant, multi dies effluxêre: rurſusq́; conclamabant, Ad arma, Ad arma: neque enim diutiùs iſthæc toleranda nobis ſunt. Hac ipſa die, Deo benè propitio, noſtra iura & priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt, & opinione celeriùs forum armati occupãt: ſimul etiàm ambos conſules in forum pertrahunt vnà cum labaro ſeu vexillo inſigni, qui ſe à catholicis ſtaturos iureiurando confirmârunt. Tubæ quoquè ſonitu per omnẽ vrbem denunciatum eſt, vt ciues & indigenæ omnes quamprimùm ad labarum aduolent, alioqui non alio quàm Regis & vrbis hoſtium loco futuri. A prandio indicunt Conſules ſilentium noui euangelij buccinatoribus, eosque in pedes ſe conijcere iubent. Et illi boni viri aut aufugerant, aut alicubì deliteſcebant. Manſerunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimam vſq; ſequentis diei: quo die ante prandium quinque ſectarij è Senatu eiecti ſunt, & totidem catholici in eorum locum ſubrogati. Similitèr quinque è Magiſtris ſocietatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo ſemper aſſident Senatui eius vrbis, quibus alios eiuſdem numeri catholicos ſuffecerunt Hoc enim de conſtituenda porroq; conſeruanda Reip. pace conſultantibus, magna omnium conſenſione neceſſarium viſum eſt, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delaſſati, præſtito priùs Senatui iuramento, dimiſſi ſunt.

Catholici Nouimagenſes non ferũt iconomachos

Eodem autem die à prandio complures fœminæ, zelo religionis incitatæ, arreptis fuſtibus & haſtilibus in templum Iohannitarum irruerunt, vt nouum Caluiniſtici buccinatoris ſuggeſtum euerterent: ſed quòd fores eſſent clauſæ, nihil efficere potuerũt. Manè alterius diei ante quintam ciues impetu facto illam egregiam cathedram deiecerunt, protractamque in medium forum, luculentis ignibus exuſſerunt.

Nota zelũ fœminarũ

Altera

Altera Octobris allatæ ſunt in Senatum Nouimagenſem literæ, miſſæ à quibuſdam primarijs fœderatis nobilibus, quibus accuſabantur ciues tyrannidis in Senatum. At illi non magnoperè moti illis literis, reſponderunt, ſuo quandoquè tempore declaratum atq; compertum iri, rem alitèr ſe habere, iurèque Senatores loco motos eſſe.

XIII. Octobris etiàm Tilam, munitũ Geldriæ oppidum, quidam ſectarius eclcefiaſtes ingreſſus eſt, ſed eum Scultetus, vt vocant, mox extra portam eduxit. Incredibilis eſt iſtorum improborum hominum feruor ad corrumpendos omnes ſuo teterrimo fermento. *Tilam ingreditur eccleſiaſtes.*

X V. Octobris Geuſij Nouimagij in cœmeterio S. Antonij congregati, per legatos à Senatu petièrunt reſtitui ſibi ſuum concionatorem, itemq; exules, ſeruata vtrique parti ſua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus, quòd multi abeſſent. Itaq; die 18. Octobris redièrunt Geuſij in Senatum, ſuaſque preces obtulerunt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actum eſſet, pertæſus tandèm moleſtiarum quæ à Geuſijs ferebantur, ſemèl expediri penitùs voluit. Paulò poſt duodecimam Geuſij non abſque faſtu, & magnos præ ſe ferentes ſpiritus, in foro ambulabant, & in arce Falconia reſponſum expectabant. Ea res malè habuit ciues catholicos, rursùsq; è ſumma turri ſigno dato ad arma recurrunt, atq; intra ſemihorulam forum omne complent, neq; indè diſcedere volũt, donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accerſitus adeſſet. Erant etiàm nonnulli Geuſij in armis, ſed repentè diſparuerunt. Decreuerant illi ſanè occupare forum, expectabantq; militem ſubſidiarium: ſed eorum conſilia irrita fuère. Altera die venit illuſtris Comes Meganus, atque à pijs & catholicis ciuibus amantèr & hilaritèr in vrbem introductus eſt. Erant ad ſeptem circitèr millia ciuium, qui illi ièrant obuiàm Porrò Comes plùs minùs ſexaginta equites ſecum adduxit, eſtque honorificè perductus in arcem Falconiam. Eo facto, iuſſerunt conſules populum arma deponere, & abire domum. *Catholici non amplius ferunt Geuſios.* *Comes Meganus venit Nouimagiũ.*

XXIII. Octobris in Senatu decretum eſt, vt 100 pedites conſcriberentur, qui cum totidem Comitis peditibus vrbem diù noctuque cuſtodirent.

Pridiè Omnium Sanctorum, iuramentum præſtitère ciues Nouimagenſes Senatui, obtemperaturos ſe Conſulibus, nõ aurẽ præbituros peregrinis pſeudoprophetis, *Nouimagenſes iurant Senatui.*

phetis, non illaturos damnum rebus eccleſiaſticis, ſed vim illis allatam, haud alitèr atquè à ſeipſis prohibituros, &c. Hunc quidem in modum Nouimagenſium res ſeſe habuêre: vndè poteſt perſpicuè videri, quàm illi digni ſint multa laude, quòd tanta conſtantia pro conſeruanda Catholica religione, & fide erga catholicum regem Philippum decertârunt, nec paſſi ſunt apud ſe præualere impias hæreſes, quibus iam multæ prouinciæ miſerabilitèr dilaceratæ ſunt. Vtinàm verò eam fidem & cõſtantiam multi alij declaràſſent, nec locum vllum impijs dogmatiſtis præbuiſſent. Ruræmundenſes certè aliquandiù hæreticas conciones apud ſe habuerunt, & erant Catholicorum res ſępè ea in vrbe admodùm afflictæ, donèc tandèm clemens & pius Dominus illam catholicæ paci & vnitati reſtituit, & piorum luctus conuertit in gaudium.

Colonienſis Magiſtratus laudatur.

Intereà verò dum in Belgio iſti tumultus graſſarentur, & metus ingens eſſet, nè illa perditorũ hominum fæx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudẽtiſſimus ſanctæ Vbiorum Coloniæ Senatus, immortali ad omnem poſteritatem laude digniſſimus, ſumma cura & vigilantia tumultus omnes intra ſuos limites anteuertere & auertere ſtuduit, Deoq; prępotente illius optimos conatus mirabilitèr fortunante & adiuuante, in hunc vſque diem eius ampliſſimæ vrbis celeberrima Reſp. priſcum illud ſuũ in aſſeruanda mordicùs ſemèl recepta religione ſingularis conſtantię nomen ſibi optimo iure vendicat, nec ſibi turpiſſimam hęreſeos labem adſpergi ſuſtinet, fruitura hauddubiò eam ob cauſam tum Dei Opt. Max. largiſſima benedictione, tum apud poſteros omnes laude eximia atque perenni.

Maſecani rebellant.

ANNO 1567. initio menſis Ianuarij, aut certè ſub finem anni ſuperioris, etiàm Traiectenſes ad Moſam, atque Maſecani, aduersùs dominum ſuum Leodienſem Epiſcopum criſtas erexerũt, & auſi ſunt etiàm illi bellum indicere ſtatuis & imaginibus, cõcionesq; ſectarias inuehere, porrò præſidiũ recuſare.

Eodem tempore illuſtriſſ. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondanus per Flandriam ea, quæ ſuprà diximus, ſectariorum exercitia omnibus interdixerũt: ſed necdùm id temporis obtemperatum eſt.

VII.

VII. Ianuarij Comes Arenbergius Phriſiæ præfe-ctus, eam gentem primus omnium ad tranquillitatem reuocauit, accepto à tribus oppidis Tranſiſſulanis iure-iurando, nihil eos ad Regis vſque aduentum noui mo-lituros: Leuuardia quoquè recepta ſub his conditioni-bus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emi-grent ſub pœna capitis & bonorum omnium confiſca-tionis miniſtri, apoſtatæ, & ſacerdotes vxorij omnes: quæ pœna etiàm illorum receptatoribus conſtituta eſt: Vt templa & monaſteria omnia in priſtinum ſtatum re-ſtituantur: Vt nihil in religione ab illis innouetur: Vt nulla noua feriant fœdera, icto verò renuncient: Vt re-gia edicta more ſolito publicent, tradantque tormenta & bellicas munitiones omnes. *Phriſia pacatur.*

Tornacum verò etiàm mox occupatum fuit à do-mino Norcarmio, introductis per caſtrum nouem pedi-tum ſignis, & paulò pòſt laqueo addictis duobus mi-niſtris, & 15. alijs ſectarijs è primoribus eius loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta ſunt, & tum exerci-tia Caluiniſtica, tum conciones omnes ceſſare iuſſa: qui verò cum Clero omni anteà pulſus erat, denuò reſtitu-tus eſt Epiſcopus. *Tornacũ occupatur*

Per id tempus miſêre ſuos homines Valencenen-ſes ad illuſtriſſ. Gubernatricem: ſed nihil actũ eſt: im-mò verò cùm paulò pòſt ex vrbe pabulatum egreſſi eſ-ſent, cæſi ex illis ſunt circitèr 130. augebantur autẽ in dies copiæ vrbem obſidentium. *Cæduntur Valence-nenſes.*

Eodem, ni fallor, menſe cùm Tornaci contra pro-hibitionem domini Norcarmij quidam ſectarius præ-co rursùs concionari attentaret, diſploſum eſt in eum tormentum maius, quo ictu multi adſtantes vulnerati ſunt. Inſulenſes autem matronæ die quadam in vnum coëuntes, infantes ſuos omnes ab hæreticis baptizatos, vi ablatos in templũ apportârunt, vt quæ omiſſa erant, ritu Catholico ſupplerentur. Idem in infantibus ruſti-corum fieri curauit dominus Raſſegemius.

XIX. Ianuarij Eccleſiæ, quæ ſe ſcilicèt reformatas vocant, rursùs libellum ſupplicem porrexêre nobilibus fœderatis. In eo præclari illi reformatores multùm qui-ritantur de non ſeruata ſecuritate ipſis promiſſa: de ex-ercitijs ſuæ religionis etiàm ſub capitis pœna interdi-ctis, quæ tamen illi nobiles interpretati eſſent ſub con-cionibus permiſſis contineri: de ſociorum ſuæ ſectæ & miniſtrorum perſecutionibus & afflictionibus, contrà *Libellus ſupplex Sectariorum.*

quàm polliciti eſſent nobiles: de infantibus quos ipſi baptizâſſent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingunt Catholicis) de multis ipſorum ſymmyſtis, qui metuentes ſibi, patriam, coniuges, liberos dimiſerint: de Valencenenſium miſeria maiori, quàm vnquàm ab hoſtibus paſſi ſint: de milite totam Belgicam implente, à quo miſerè ipſorum ſocij expolientur & opprimantur multis locis. Addunt etiàm modeſtiſſimi viri ſe hactenùs omnem modeſtiam & obedientiam præſtitiſſe ſub ſpe dictæ ſecuritatis: monentque nobiles, vt cogitent an non iure de ipſis poſſint conqueri, quòd ſub libertatis prætextu ab ipſis tãquàm ad victimam ducti ſint, & ad extremum malorum peruenerint. Tum quoq; orant, perſpicuè vt declarent nobiles, an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia ſuæ religionis permiſerint exercitia, cùm tamen in literis non niſi concionum ſit mentio facta: & ſi ità ſit, dent operam, vt pacta cõuenta vtrinquè obſeruentur, liceatque ipſis ſecurè citra vllam moleſtiam ſua habere exercitia, (hoc eſt, impunè homines in errores inducere, & in clerum atque monachos, reliquosque Catholicos acuere & armare.) Vtque etiàm fratres Valencenenſes à ſuprema hac calamitate extrahantur. Hæc & pleraque alia in ſuo illo ſupplici libello habent iſti optimi viri, qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint, & innumeros pios atque Catholicos homines ſummo mœrore affecerint, dum nefarij ipſorũ conatus reprimuntur, tam lamentabiles, tanquàm planè innoxij & iniuriam paſſi, querelas edunt. Sed non ſempèr dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm inſolentes & procaces Sectarij multa contra fidem datam attentâſſent, atque in dies peiora molirentur, illuſtriſſima Gubernatrix volens modis omnibus illorum cõciones profligare, Calendis Februarij cuidam magnæ authoritatis viro negocium dedit, vt Mechliniæ ex miniſtris coram magiſtratu adeſſe iuſſis percontaretur, vellèntne ſpontè ſuas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem miniſter ait ſe non fore difficilem, tantùm liceat ipſi craſtino die ſuis valedicere: at Caluinianus reſpondit, ſe id non poſſe ſalua & integra conſcientia. Eccè tibi religioſi hominis valdè arctã conſcientiã. Itaque poſtridiè Brabantiæ Satrapa, Droſſardum quem vocant, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis ſub

media concione Caluiniſtarum miniſtrum Martinum Sinetiū cum duobus alijs, qui primi eò miniſtros euocauerant, abripuit, itemq́ue alium è Concione Luteranorum, ſecumq́ue omnes Viluordiam abduxit. Ibì tum ſanè miſerè trepidatum eſt ab Sectarijs, equitibus per medias turbas iſtos abſportantibus: certè pleroſque videre erat vtriuſque ſexûs, relictis penulis ſuis ſe ſubducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita eſt.

Martinus Sinetius apprǽhēditur.

Sub idem tempus venerunt Antuerpiā aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt ſatisfaceret precibus memoratis ſectariorum, libellum ſupplicem oblaturus, ſcripſit illuſtriſſ. Gubernatrici, num gratus illi foret ſuus ſuorumq́ue acceſſus ad illam. Reſcripſit illa, quantùm ex literis eiuſdem nobilis quidam colligunt, ſe nimiùm placidè accepiſſe libellum ſupplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repentè mala extiterint: nolle ſe deincèps id genus libellis faſcinari, neque ipſorum cupere aduētum. Tum etiàm die ſexto menſis huius vetuit, nè certi quidā fœderati nobiles, quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videar eorum infelicitati inſultare, intra Bruxellenſe oppidum admitterentur.

Itaque VIII. Februarij idem ille nobilis reſpondit Gubernatrici, ſimulq́ue nobilium quorundam fœderatorum nomine libellū ſupplicem illi miſit, quo ſe quidem purgare nituntur, aiuntq́ue ſe ea fide, quæ nobiles deceat, curâſſe vt tranquillitas Belgio redderetur: potuiſſeq́ue omnes ſopiri turbas, ſi quemadmodùm conuentum erat, ità proceſſum fuiſſet. At cùm in dies omia rectiùs ſuccederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni expectaretur, præter omnem ſpem mutationem accidiſſe inſignem, planè contrariam promiſſis Principum, quibuſcum tractatus fuerit initus. Nam extare literas, quibus nouæ religionis interdicantur exercitia, cùm tamen permiſſæ ſint conciones, ſub quibus comprænhenderentur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui ſecuritatem ipſi promiſerint, ſua ſpe fruſtratum, omnia in ipſos conferre, & quòd promiſſis non ſteterint, inſimulare, vtì poſſit ipſius Celſitudo ex adiuncto ipſorum libello ſupplici intelligere. Addunt & alia quædam de vi illata miniſtris, & quòd eò tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodq́ue Gubernatrix non fidat

Libellus ſupplex fœderatorum.

fœderatis, ipſosque à principum colloquijs & vrbibus regijs arceri velit, & vt perduelles in itineribus appræhendi, & pleraq; alia. Orant etiàm velit declarare, num vnà cum concionibus exercitia quoquè permiſerit nouæ religionis, vtì ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, qui contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaque poſt conuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt; ſin minùs, ingentia eſſe formidãda mala, in ijsq; multam popularis ſanguinis profuſionẽ. Poſtremò petunt breue reſponſum, vt ſciant quid ipſis faciendũ ſit. Hæc præcipua ferè ſententia eſt eius ſupplicis libelli, cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſpõderit, mox ſubijciemus.

Martinus Sinetius ſuſpenditur. Eodem autem ipſo die in crucem actus eſt ſupradictus Mechlinienſiũ miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quãtùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicam Eccleſiam reuertiſſet. Sectarij id pernegant, eò quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. *Eius recãtatio.* Chirographum eius tale fuit: Quinta Februarij Magiſter Giſlenus paſtor Capellæ (apud Bruxellas) cũ F. Petro Luxo Priore Carmelitarum vocati fuerũt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui poſtquàm mecum diſputâſſent de varijs quæſtionibus, præſertìm de Baptiſmo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus ſum verbis & factis omnes dedocere, quos eundem docui: renuncians ex animo omnibus erroribus, me ſubmittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumentum veritatis hoc ipſum ſcripſi, & manu propria ſubſcripſi Martinus Sinetius. Et rurſum: Præſcripta confirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

Gubernatrix reſpondet. XVI. Februarij illuſtriſſima Gubernatrix ad libellum ſupplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hanc ferè ſententiam reſpondit: Non ſe aſſequi, qui ſint illi nobiles, quíve populus, à quibus ij ſupplices libelli prodiẽrint, cùm plerique nobiles fœderati ſibi ſatisfactum putent, tum ceſſatione inquiſitionis & edictorum, tum ſecuritate propoſita, atque adeò in dies ſe offerant miniſterijs regiæ Maieſtatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm ſatìs mirari ſe non poſſe, illos ſibí perſuadere exercitia illa ſe

vnquàm

vnquàm permittere voluiſſe, cùm è diuerſo non obſcurè oſtenderit moleſtum ſibi eſſe, quoſdam nobiles populo ſecuritatem, quo ad illa exercitia, præſtitiſſe mox à conuentione inita, idque contra ſuam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent ſe amoturos arma, ſcandala & tumultus publicos, ſcandalorum nomine etiàm dicta exercitia compræhenſa fuiſſe, quibus ipſa ne verbo quidem aſſenſum præbuerit. Sed & ſi qui attendant, quanto animi angore conciones locis ſolitis ſinè ſcandalis & armis haberi permiſerit, eos ſcire proculdubiò, quàm longè à ſua mente abfuerit ipſorum exercitijs præbere conſenſum, putà, vt noua ipſi ſibi deligerent Conſiſtoria vel magiſtratus, collectas & onera ſubſidiaria regis ſubditis imponerent, idque, vt ipſi iactitant, ad aliquot aureorum milliones: vt ſacramentorum adminiſtrationem ſibi vſurparent: vt in totam politiam confuſum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia ſuo ritu contraherent, vndè mira ſucceſſionum confuſio ſequitur: vtì deniquè ea facerent, quæ ſub exercitiorum prætextu in ſuis concionibus non verentur attentare: è quibus pleraque cùm ſibi tum regis, tum magiſtratuum authoritatem vindicent, ſe profectò valdè ſuî fore immemorem, ſi ijs aſſentiatur: cùm præſertìm ſui officij ſit, eam authoritatem tueri. Itaquè ſe rectè ait magiſtratibus contrariam mentem ſuam explicuiſſe. Si qui verò ſecùs populo perſuaſerint, illorum eſſe, ſe apud illos excuſare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipſis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem ſpectat, tametſi eò illam ipſi detorſerint contra animi ſui ſententiam. Itaque iuſtam tum ſibi indignationis cauſam ſuppetere, quòd hæc tam falsò ſibi affinxerint; tum regiæ Maieſtati, quæ intellexerit populum ab ipſis ità animatum eò audaciæ proceſſiſſe, vt ſub religionis prætextu vetita religionis exercitia inuehat, ſuoque nouo magiſtratu regium magiſtratum in ordinem cogat: quod non modò non ſit approbaturus vnquàm Rex, ſed etiàm ſubditorum ſuorum auxilio vindicaturus. Quòd verò dicant ipſam veniſſe contra pacta conuenta, eius generis omnia niti falſa nimiumque laxa verborum ſuorum interpretatione, rectèque quarundam vrbium magiſtratus ea non permiſiſſe: qui tamen ſi modum exceſſerint, oportuiſſe ipſos ad ſe quere-

Exercitia nouæ religionis.

las deferre, vt remedium adhiberetur. Sed neque eo nomine ſe feciſſe contra conuenta, quòd poſt ea quidam ob ſua maleficia appræhenſi ſint: interim autem ſilentio præterire ipſos iconoclaſmum & templorum vaſtationes, quæ poſt eam conuentionem facta ſint, etiàm à quibuſdam fœderatis nobilibus, introductasque in oppida conciones, cùm anteà in agris tantùm haberentur: item Eccleſias occupatas, monachos profligatos, exteros concionatores accerſitos, cùm promiſiſſent ſe conciones impedituros: in loca quædam ab his nouitatibus aliena, eas introductas: plebem ab ipſis animatam, regias domos occupâſſe, tormenta & bellica inſtrumenta cum ſupellectili exportare, regios præfectos & magiſtratus abijcere, ità vt quidam non ſinè vitæ periculo euaſerint: tum quoquè vrbes regias occupare, in aciem ſub ſignis militaribus coire, minari cædem aut profligationem Eccleſiaſticorum & regiorum miniſtrorum, in quibus etiàm ipſa non ſit excepta, & Catholicorum omnium: immò etiàm re ipſa diripere, inflammare, euertere monaſteria, templa, ædes nobilium & aliorum. Ex his verò omnibus, & literis ab ipſorum exercitu, ad Valencenenſes quidem ſcriptis, ſed interceptis, haud difficilem capi poſſe coniecturam, quò hæc euaſura fuerint, niſì præpotens Deus per fidos regis miniſtros anteuertiſſet: nempè ad ipſius quoquè regis profligationem. Quòd ſi, vt iactant, velint regi præſtare ſe obſequentes, eximant à vulgi animis hanc vanam de permiſſis exercitijs perſuaſionem, videàntque vt regi iam aduentanti ſe purgare queant. Quòd verò exercitus dimitti velint, & ità gladium illi auferre, cui à Deo traditus ſit, ſimul etiàm edicta omnia reſcindi, non difficilè iudicari poſſe quorsùm id tendat. Hæc & pleraque alia reſcripſit illi nobili illuſtriſſima Gubernatrix, quam ſanè in hoc rerum tumultu dubium non eſt, ſæpè in maximas fuiſſe anguſtias coniectam.

Haſſelleſes fiunt rebelles ſuo domino.

Per hoc tempus ſeditioſus ille Hermannus, cuius anteà iam meminimus, Haſſellenſibus Epiſcopi Leodienſis ſubditis author fuit vel hortator, vt & conciones intra oppidum haberentur, & imagines atque ſtatuas diſſiparent & confringerent, templaque diriperent: atque adeò medio foro ille ſectarius Eccleſiaſtica ornamenta & ſupellectilem omnem incendit. Idemque Haſſellenſes rebellare docuit aduersùs Leodienſem

Epiſco-

Epiſcopum, apud quos ſanè etiàm adeò ille gratioſus fuit, vt Tungrenſibus ad aliquot dies illum, vt quidam aiunt, expetentibus, hominem accommodare noluerint, niſi ipſi conſules vades darentur: ſimul etiàm ad medium vſque iter, quo Tungrenſes occurriſſe ferunt, cum 300 aut 400. militibus illum deduxerint. Accidit verò apud Haſſeletum res memoratu digna, & miraculi loco habita. Occupati erant iconoclaſtæ media noćte deturbanda crucifixi Seruatoris imagine: & eccè ſemel atque iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem aliis indicaret, omnes iurare voluit. Tandèm Haſſeletum ab Epiſcopo Leodienſi obſidetur, & pręco Hermannus timens pelli ſuæ, relictis illis, quos euerterat, callidè ſe ſubduxit, deliteſcens in curru fœno onuſto. Pulchrum hoc fuit ſtratagema euangelicum. *Miraculum.*

Ad Buſcoducenſes refractarios miſſus fuit quidam ex ſectariorum Antuerpienſium capitibus, qui illi oppido præeſſet. Noluerant enim admittere regium præſidium, & multa inſolentèr ſanè egerāt ſectarij eius loci. Miſſus eò paulò antè fuerat Cācellarius Brabātię cū illuſtri Barone Merodenſi & Peterſſeon, Comite Olenſi &c. vt turbas illic ſedarent: quos illi non ſunt veriti ceu captiuos apud ſe detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad ſexdecim ſigna peditum, vt commeatum & auxilia ab ea excluderet. *Cancellarius Brabantiæ tenetur captiuus.*

XVI. Februarij Antuerpiæ ſub horam decimam veſpertinam arſit cœnobium Franciſcanorum, & maxima ex parte conflagrauit. Sunt qui culpam conferant in ſectarios: ego nihil huius affirmo, tametſi illi benè maiora auſi fuère. Data ſanè opera eſt, vt illi patres Franciſcani per calumniā tanquàm qui carnes in Quadrageſima comediſſent, traducerentur, eius rei perſuadendæ cauſa iactatis in hortum illorum aſſis carnibus. Sed & honeſtæ quædam matronæ (alij dicunt meretrices à ſectarijs ſummiſſas fuiſſe) ingreſſæ erant monaſterium, vt ſarcinas contemplarentur. Eas Sectarij, teterrimo in vulgus ſparſo rumore, tanquàm illorū patrum ſcorta compræhenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti teſtarentur, eo ipſo temporis momento illuc eas fuiſſe è ſuis domibus introgreſſas. Vſqueadeò iſti Euangelici homines ardent odio monachorū; atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore Chriſti.

Erant Antuerpiæ è ſectariorum colluuie aliquot copiæ

copiæ conſcriptæ. Eæ iuſſæ ſunt ea vrbe excedere. Porrò non parùm multos extra vrbem illi ſibi adſciuerunt vndiquè aduentantes. Miſit autem ad eos magiſtratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs ſexaginta, vt quâ authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miſerè irriſerunt, viq́ue extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, Viue les geux.

At tamen non diù poſt, ducibus quibuſdam è nobilibus fœderatis, partìm in Hollandiam, partìm in Zelandiam nauibus profecti ſunt. In itinere autem primò Fliſſingenſes, deindè propugnaculum maritimũ Rammekenſe inuadere conati ſunt ſuî communiendi cauſa: ſed neque ijs in locis, neque vſpiam alibì admiſſi ſunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare niſi ſunt, ſed obſtitit Comes Meganus cum decem peditum cohortibus: qui ſimul atq; oppidum illud ingreſſus eſt, mox conſiluêre ſectariæ conciones omnes, & ſeditioſi ſe in pedes conijcere cœperunt: captus tamen eſt vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata ſunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites ſectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectenſium infeſtarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amſterodami quidam è fœderatis primarijs nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporij in varias factiones, vt eſt ſolenne in hoc nouo Euangelio, diſtracti, quotidiè ad aliquot horas viſebantur in armis. Fuiſſent autem ſuperiores Catholici, nisì Senatus peiora metuens, eos placâſſet.

Traiecti ſilent conciones ſectariæ.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris, ità vt Catholicus Rex poſtulârat, iurârunt ſe ſeruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præſtando ſe abſtinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam pręſertìm, alij nobiles fœderati omnes iuſſu Comitis Egmondani præſtitêre. Scripſit etiàm idem Comes ad omnes Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri poſſet, ſinè vi abolendis concionibus ſectarijs: atque in ipſo Quadrageſimæ initio per omnem Flandriam excurrens, ſingulis vrbibus perſuadere conatus eſt, vt eas conciones miſſas facerent:

Iuramentum equitum aurei velleris.

ſed

ſed vix vlla obtemperauit, donèc poſteà alijs id vijs effectum eſt.

XI. Martij, aut circitèr, Brugenſes, vt ſectarios miniſtros à concionando deterrerent, miſerunt certos homines ad locum concionis, qui miniſtrum iuberent craſtina luce ſe ſiſtere ad præſtandum iuramentum, quemadmodùm in alijs oppidis feciſſent: nî id faceret, ſciret ſibi concione interdictum iri. Sed ille iam ad menſes aliquot Brugenſium ſectariorum belliſſimus concionator non auſus comparére, fuga ſibi conſuluit. Itaque proxima Dominica ſiluit concio. *Brugenſis Cōcionator fugit.*

Aldernadi quoquè à die nona menſis huius nulla eſt permiſſa concio, idque hac occaſione: Contra iuramentum, ab ipſorum conſiſtorialibus præſtitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaq; miſſi ſunt milites præſidiarij, qui ea, quàm diximus, die impedirent, nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus, duos ſauciârunt. Milites ſuî defendendi cauſa diſploſis ſclopettis, nouem è ſectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòſt octodecim extincti ſint: quodque admiratione dignum eſt, vix vnus euaſit ex eius oppidi iconoclaſtis, qui non aut ibì, aut paulò pòſt interiërit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis, Princeps Auraïcus & Comes Hochſtratanus perſuadere niſi ſunt ſectariorum capitibus, vt vel ad tres menſes omitterent conciones, & interim ipſorum fana ſigillo regio obſignarentur, ſed fruſtrà: immò paulò pòſt ingens ibì tumultus extitit, qualis alibì nuſquàm, idque hac occaſione: Rediërant ex Hollandia & Zelandia aliquot ſectariorum copiæ, eæque nouis quotidiè acceſſionibus auctæ, valdè diuexabant agros Antuerpienſibus vicinos, agricolas exagitabant, & tum cuiuſdam officiarij regij ædem, tum templa vicina expilabant. Habebant iſti id temporis ſymboli loco caudas vulpinas, à pileis vel galeis pendentes. Ea re cognita, miſit contra illos Gubernatrix Droſſardum Brabantiæ vel Satrapam, cum aliquot equitum & peditum cohortibus, tumultuariè ex Flandriæ & Brabantiæ præſidijs accerſitis. Illi decimotertio Martij improuidos ſummo manè adoriuntur, ordines diſſipant, permultos cædunt, & quidem ſupra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti ſunt. Plurimi quoquè in Scalde fluuio periërunt, plures in horreo *Ingens tumultus Antuerpiæ. Cædūtur Sectarij.*

horreo quodam exuſti: cæteri pauci in oppidum euaſerunt. Captus etiam in fuga eſt quidam non poſtremi nominis, qui multa Geuſiorum arcana detexit, ſecumque habuit catalogum eorum omnium, qui nomen militiæ dederant. Volebant iis ſuppetias ferre Sectarij Antuerpienſes, ſed à Principe Auraico & Hochſtratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at ſuorum accepta ſtrage, mox vltrò in vrbem redierunt. Nec ſanè ab iniurijs & minis in Principē abſtinuêre iam regreſſi, vique extorſerunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus inſtructi, forum frumentarium occupârunt, moxque ſignis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochſtratani atque magiſtratûs ſtudio tandem effectum eſt apud quoſdam Sectariorum primarios, vt ea die pax eſſet & concordia. Interim tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia ſoluerunt atque dimiſerunt.

Poſtridiè cùm nouam ſeditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata eſt: Vt 12. cohortes ſectariorum cum 8. cohortibus ciuium ſemper in excubijs ſint: Vt nullus externus admittatur: Vt ſectariorum in excubijs ſemper ſit maior numerus, & quædam alia. Hæc ſi impetrarent, pollicebantur ſe nulla clero, templis Catholicis damna daturos. Verùm eodem ipſo die fidem datam fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui ſe ab Haſſeleto ſubduxerat, rurſus aggreſſi ſunt cœnobia expilare & vaſtare, inprimis autem Franciſcanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt ſuæ indulgerent libidini, quoſdam Franciſcanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onuſtos circunduxerunt: qui quidem, illo bombardarum pondere ſauciatis humeris, diù poſteà decubuerunt. Quin & claues ſibi vendicârunt, & Hermanno ſuo tradiderunt: mox celeres nuncios mittunt Valencenas, hortantur nè ſe dedant, quandoquidem etiàm Antuerpia ab ipſis ſtet. At tamen ſedatus ea die tumultus fuit, nè quid prætereà attentarent.

Franciſcani illuduntur.

Sequentis diei ſummo manè illi inter ſe conſpirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaque pulſato tympano conuocant Caluiniſtas & Confeſſio-

niſtas omnes, vt ob defenſionem Euangelij in antedictum forum frumentarium paritèr conueniant. Res erat ſummi periculi, actumque fuiſſet de illius ampliſſimi emporij opibus, deque magiſtratu & Catholicis omnibus, niſi prudenti conſilio Principis & Comitis atque magiſtratûs, alterius tympani pulſu ad ferendam maturè opem accerſijſſent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magiſtratui aſſiſtere vellent, in forum ſe reciperent. Confeſtìm igitur in vnum coiêrunt non modò ciues Catholici Germani, Hiſpani, Itali, Luſitani, ſed etiàm Confeſſioniſtæ Luterani, Catholicis ſe iungentes aduersùs Caluiniſtas tanquàm ſeditioſos. Ibi tum clamari cœptum contra Caluinianos: Viue le Roy, id eſt, Viuat Rex, & Geuſij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluiniſtæ ex vrbe eiecti fuiſſent, niſi ob vitandam mutuam ciuium cædem, quidam ſe ſequeſtros interpoſuiſſent. Itaque conuentum denuò cum illis eſt, ſed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus, ijs videlicet atque alijs conſimilibus, vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora reſtituant, vt nulli niſi Magiſtratui fas ſit ſigna militaria erigere. Ex eo tempore fracti ſunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deincèps eo in loco auſi ſunt attentare: porrò illorum capita ſe ſensìm ſubduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Eſt verò ſub certis quibuſdam conditionibus etiàm pax illis communis conſtituta. *Obſiſtitur Caluiniſtis.*

Hoc ferè tempore, nempè Dominica Iudica, id eſt, decimaſexta Martij, quidam Caluinianus præco ſingulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortaſsìs homo improbus ſe in ea præclara vrbe aliquem poſſe tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & niſi abſens ab vrbe tum fuiſſet clariſſimus vir Conſtantinus Liskyrchius eius anni conſul, & alia quædam obſtitiſſent, næ ille furcifer haud impunè tuliſſet tantam audaciam. Et certè non fuit ille auſus denuò illo in loco habere concionem, & ſi ſanè fuiſſet auſus, ſenſiſſet Catholicum Coloniæ Agrippinæ magiſtratum non defuturum ſaluti & tranquillitati Reipub. ſuæ. Mox autem à prudentiſſimo Magiſtratu ſeueritèr prohibitum *Concio hæretica extra Coloniam.*

eſt, nè

eſt, nè quis extra vrbem ad Conciones eiuſmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytę Coloniæ.

Legatio ad Valcnceneſes. Hoc menſe ab illuſtriſſima Belgij Gubernatrice ad Valencenenſes miſſi ſunt Dux Areſcottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius menſis ſub fide publica euocârunt ad ſe homines viginti, quos illi deſignarent, ad Colloquium ſub horam tertiam pomeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd ſe dicerent impeditos: ſed poſtridiè ob id tantùm miſſi ſunt quidam, vt audirent conditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant æquiſſimæ. At illi tunc diſceſſerunt, & die XV. eiuſdem menſis Valencenenſes iam ab Antuerpienſibus animati, reſponſum eiuſmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm victis conueniret. Itaq; iam memorati Principes re infecta diſceſſerunt, arctiusque obſeſſi ſunt Valencenenſes.

Eodem tempore ad vnum è primarijs fœderatis nobilibus, qui tū Amſterodami degebat, ſecundus miſſus eſt legatus Secretarius priuati Cōcilij regij, admoniturus eum nomine illuſtriſſ. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quędam prætereà alia faceret, nì publicus hoſtis declarari vellet. Vbì is ad eum venit, hoc ſolum obtinuit reſponſi, non eſſe illum eiuſmodi legatum, cui oporteat reſponſum reddere. Erant tum Amſterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hoſpitio, ad quod ſe Secretarius contulerat. Ij ſanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec ſemèl minas mortis intentârunt, literas & munimenta eius omnia abſtulerunt. Magiſtratus, metu primarij illius nobilis, nihil ſe commouebat, donèc is negaret ſuo iuſſu factum. Tum verò, non recuperatis tamen ſuis munimentis, ſcapha accepta à Sculteto & Conſule, ſolo hoſpite conſcio, illorum euaſit manus. Paulò pòſt ille primarius nobilis, publicus patriæ hoſtis pronunciatus eſt.

Legatus Gubernatricis malè tractatur.

Haſſeletū deditur. Sub id tempus Haſſeletum ſe dedidit Epiſcopo Leodienſi his ferè conditionibus: Vt impenſas obſidionis Epiſcopo præſtent: Vt ſuo ſumptu cœnobia & templa reſtaurent: Vt deincèps Catholicam fidē profiteantur. Hæc ſunt lucra & compendia noui euangelij, & indè naſcentis rebellionis. Eſt autem miles oppido ſinè cæde recepto impoſitus.

XVI. Mar.

XVI. Martij, aut certè Dominica Lætare, Brugenſes Sectarij rursùs quendam ſibi adſciſcũt eccleſiaſten, ſartoris famulum, vix natum annos 22. dignũ ſanè tali patella operculum. Venerunt eò miſſi à Brugenſi magiſtratu & à Francotis, & diſertis verbis homini, nè concionaretur, interdixerunt. At ille tamen à meridie id attentans, vbì ſub veſperam vrbem ingreditur, in ipſa porta comprææhenditur, & in carcerem mittitur. Indè ceſſârunt conciones eiuſmodi apud Brugenſes. ſemèl tamen atque iterùm ſuos pſalmos teutonicos cantillârunt, donèc viceſimaſexta Martij conuenticula illis omnia publico edicto vetita ſunt. *Eccleſiaſtes capitur.*

Sub finem Martij rursùs Antuerpiæ Sectarij ſua habere conuenticula ſecreta, arma coëmere, & ad tumultum ſpectare cùm viderentur, multique mercatores exportatis indè rebus ſuis abſcederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones ſectarias omnes prohiberi, tametſi nondùm obtemperatum fuit: voluitque conſtantèr militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò Roede Roede vocant, mandauit, vt authores omnes tumultûs illius Antuerpienſis, vnaque ſectariorum miniſtros omnes comprææhenderet. *Conuenticula noua Antuerpiæ.* Rod Rüt.

XXII. Martij Dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijsque vicinis oppidis tormentis, Valencenarum mœnia tanta vi & aſſiduitate verberauit, vt ciues mox colloquendi facultatem petiêrint. Ea ſub veſperam non negâta, aiebant ſe paratos deditionem facere eis cõditionibus, quas anteà recusârant. Verùm non ſunt auditi. Poſtridiè duobus & viginti tormentis ſummo manè quatiuntur mœnia, turis cuiuſdã templi deijcitur, magno illato vicinis ædibus detrimento, nec cœpto abſiſtitur, licèt horribili clamore oppidi matronæ manibus deditionem inſinuarent, donèc ante meridiem ad multum ſpatium diiiectis mœnibus, facilis militi in oppidum pateret ingreſſus. Iam verò ſummè ad inuadendum anhelante milite, ipſo meridiano tempore ſinè vlla conditione ſe permittunt Regis voluntati. Eòdem itaque die, qui erat Palmarum Dominicus, à meridie cum maxima copiarum parte ingreditur Dominus Norcarmius, oppidumque Regi Catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obſeratis portis Michaëlem Herlinum ditiſſimum mercatorem cum filio & duobus noui euangelij præconibus, totius *Valencenæ expugnantur.*

rebellionis capitibus, in carcerem conijcit. Ea verò Valencenarũ, vrbis munitiſſimæ, expugnatio omnibus ſectarijs animũ ademit. Mox aũt miſſi ſunt ex hoc exercitu, qui Cambreſiũ, ditionis Epiſcopi Cameracẽſis oppidulũ à ſectarijs occupatum, oppugnarẽt. Sed vbi eius loci incolæ acceperũt Valẽcenas deditionẽ feciſſe, oẽs profugerunt, portisq; patentibus miles ingreſſus eſt.

Traiectenſes Moſani ſe dedunt.

Aprilis menſis initio Traiectenſes ad Moſam ſe Regi miſſis Bruxellas legatis dediderunt, militemque regium apud ſe introduci paſſi ſunt. Fuerant illi diù rebelles, indè perſuaſi à ſectarijs buccinatoribus, multaque more ſectariorum egerant: ſed eiuſmodi conatus plerunquè triſtes habent exitus, punitque temeritas vel maximè ſeipſam. Quanto illi rectiùs ſapiunt, qui ſeditioſorum hominum repudiatis concionibus, permanent in officio, nouandisque rebus abſtinent?

Conditiones acceptæ ab Antuerpienſibus.

VII. Aprilis illuſtriſſ. Gubernatrix cum Antuerpienſibus, qui ſuos ad illam legatos miſerant, his fermè conditionibus tranſegit: Vt ſectarij miniſtri & cõcionatores omnes quamprimùm Antuerpia diſcedant: Vt omnes ſectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Conſiſtoria, conuenticula, collectæ pecuniariæ, & ſimilia ceſſent: Vt templa direpta vel diruta, in priſtinum ſtatum reuocentur: Vt cultus diuinus vbiquè reſtituatur, itemq; conciones Catholicæ aliæque Eccleſiaſticæ cęremoniæ omnes, idq; ſinè vllo impedimẽto vel iniuria tam in perſonas Eccleſiaſticas, quàm eorum res & facultates: Vt nouorũ fanorũ ſtructura conquieſcat, cũctaq;, vbi rex iuſſerit, ſubruantur: Vt nihil interim innouetur, neq; quicquã fiat religioni Catholicæ contrariũ: Vt ciues & incolæ omnes obediant Regi, cunctaq; eius edicta, etiàm ab harum turbarum initio propoſita ſeruent: Vt poſthàc non ferant in ſua Rep. vllos exules, errones, aduersùm Regem conſcriptos, exteros ſectarios, fugitiuos, apoſtatas, & ſimiles: Vt Magiſtratui reddatur priſtina authoritas, & debita præſtetur obedientia: Vt milites præſidiarij, donèc illic erunt, iurent ſe Regi parituros & ſeruaturos iam dicta. Hæc ſi fiant, viciſsìm promiſit Gubernatrix, eius vrbis ciues neque in illa, neque alia Belgij ciuitate perquiſitum, moleſtatum, impeditum, perſecutum iri religionis ergô, donèc Rex cum ordinum cõſilio aliud ſtatuat, cui tum illi perindè vt alij Regis ſubditi, obtemperare debebunt. Si qui autem ad regiorum edictorum pri-

ſcriptum, quòd ad religionem attinet, gerere ſe nolent, aut obediant, aut diſcedant, quemadmodùm Rex cum ordinibus decreuerit. At hinc excipiuntur tamen ij omnes, qui rei ſint maieſtatis, deſtructionis & direptionis templorum atq; iconoclaſmi, latrociniorum, rebellionis, conſpirationis in regiã maieſtatẽ, & criminum conſimiliũ. Porrò in his omnibus regiæ maieſtati conſenſus ſaluus erit, cui etiàm ſe ſcripturã pro ipſis illuſtriſſ. Gubernatrix affirmauit, modò interìm ſileãt conciones & exercitia omnia nouæ religionis. Poſtremò hortabatur, vtì hæc omnia q̃ celerrimè exequerẽtur, ità citiùs impetraturi hactenùs malè geſtorum veniam. Eę verò cõditiones omnes ab Antuerpienſibus acceptæ & admiſſę ſunt, ſicq; paulatìm ibì res meliùs habere cœperunt.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buſcoducis. Cùm enim iuramentum exigeretur ab eo, quem ſuprà diximus miſſum Antuerpia eſſe, vt illi oppido præeſſet, nec id niſì ſub ea forma, quam ipſe conceperat, præſtare vellet, Sectarij perruptis Curiæ foribus, Magiſtratum cum ciuibus conſilia communicantem inuadunt, & bonos ciues omnes in fugam compellunt. Verùm pius & clemens Deus eas turbas ità ſedauit, vt ſub veſperam ſuam quiſque domum ſpontè repeteret. Porrò die 11. Aprilis exauthorato milite, ſolutis à Senatu ſtipendijs, Antuerpienſis ille diſceſſit, moxque ad horam tertiam Cancellarius Brabantiæ & Peterſomius dimiſſi ſunt, & Bruxellas vſque à 32. ſagittarijs deducti. Simul etiàm conſcripti à magiſtratu milites 400. qui excubias agerent, planeque exulare iuſſa omnis concio ſectaria. Itaq; ſectarij plerique ſuis ſecum exportatis rebus, indè aufugerunt.

Tumultus Buſcoducenſis.

Cancelarius dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia exceſsère nouem miniſtri ſectarij eius vrbis, partìm Caluiniſtæ, partìm Luteraniꝭ mox etiã omnia illorũ fana ꝓphana, iuſſu Curiæ à magiſtratu obſignata ſunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Paſcha ſublatis iuſſu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata ſunt ſectariorum fana, Iperis inprimìs, & Balioli atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Areſcottano, ex fani Sectariorum trabibus tria ſunt ſtructa patibula, in ijsque mox ſuſpenſi perplures. Deindè etiàm Gandaui tanto militum impetu vnius horæ ſpatio

dirutum eſt fanum Sectariorum, vt vẽdita ſtatìm omni materia, præter ſtramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoq; paſsìm per vniuerſam Flandriam de ijs, qui circa Domini natalem ad arma concurrerant, & de iconoclaſtis omnibus ſupplicium ſumi, ità vt per trimeſtre in ſola Inſulenſi vrbe ad octoginta in crucẽ ſublati ſint ex pagis vicinis. In Hollandia quoquè & Zelandia ſensìm tranquillitas reddita eſt, profligatis ſectariorum concionibus, & eorum fanis euerſis.

XXIIII. Aprilis Antuerpiæ ſolennis Miſſa celebrata eſt de ſacroſancta Euchariſtia in templo beatiſſimæ ſemperq; virginis Mariæ: & quidem iam aliquot menſes illud ſacrum ſiluerat. Adhibitus autem eſt ſolennis campanarum ſonitus, iam canonicis reuerſis, & mercatoribus frequentiſſimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera omnia omnis generis opibus & ſarcinis oppleta cernerentur. Eſt tum illo in templo, tum in cæteris omnibus magno ſudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentum rudera omnia exportarentur. Eodem die domeſtici milites omnes exauthorati ſunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atque ſub veſperam alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitantibus, res ad tumultum ſpectare videbatur. Verùm prudentia Magiſtratûs itum eſt obuiàm, accito milite regio iam ad vrbem aduentante. Itaque xxvj. menſis huius ſummo manè, duce Comite Mansfeldio, in oppidum intromiſſa ſunt 16. peditum ſigna: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimentis intrò receptis, & ad viarum angulos obiectis, nè quid maligni homines poſſent attentare contra illos.

Peditum 16. ſigna veniunt Antuerpiam.

XXVIII. eiuſdem venit Antuerpiam illuſtriſſ. Gubernatrix cum pleriſq; aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, ſtipata equitibus ſeptingentis ad ſuum & vrbis præſidium: itemque trecentis alijs, qui foris inuigilarent, nè qui tumultus exiſterent. Ingreſſa vrbem, rectà contendit ad primariam ſacratiſſimæ virginis matris ædem, vbì, omnibus anteà præparatis, mox ſolenne ſacrum de S. ſpiritu factum eſt, totius vrbis campanis concrepantibus: inprimìs autem pro gratiarum actione decantato, Te Deum laudamus.

Gubernatrix intrat Antuerpiam.

Calendis Maij, aut certè pridiè eius diei ſub mediam noctem Amſterodamo diſceſſit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus

bus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad na-
iem cum omni ſua familia & ſupellectile: vbi valedi-
cens nobilibus illis, mandauit, vt indè abſcederent
quamprimùm, nulla tamen cuiquam vel vi, vel iniuria
llata. Illi igitur biduo pòſt cum vniuerſis copijs ſuis *Carthu-*
ndè abièrunt. Porrò Carthuſianum cœnobium extra *ſia Amſte-*
Amſterodamum ſitum, priùs ſexaginta milites diripue- *rodamen-*
unt: ijdemq; indè profecti, Abbatiam Egmondanam *ſis diripi-*
miris modis vaſtandam & expilãdam ſibi ſumpſerunt, *tur.*
monachis non mediocritèr diuexatis, & Priore miſerri-
mè captiuo aliquouſquè pertracto. Indè prætereuntes
Alcmariam vrbem, opima præda iam dicti monaſterij
& multis theſauris onuſti, vicinum Regularium cœno-
bium itidèm expilârunt. Eſt verò illos perſecutus Co-
mes Meganus, ſed aſſequi non potuit, donèc ſuis eſſent
coniuncti, qui erant ad quatuor millia, & eo ampliùs,
armis omnis generis egregiè inſtructi. Prohibuerat au-
tem Gubernatrix ſub pœnis grauibus, nè illis auxilio
eſſent certa quædam oppida. Vndè factũ eſt, vt aliquot
locis fruſtrà tentârint conſcenſis nauibus abſcedere.
Tandèm tamen oppiduli cuiuſdam incolas vi adege-
runt, vt naues concederent, quas ingreſſi omnes abſceſ-
ſerunt, exceptis centũ, qui tardiùs aduenerant: qui qui- *Sectarij*
dẽ ſtrenuè cũ regijs copijs cõfligentes, pleriq; oẽs ceci- *ſuccum-*
derũt, 20. verò cõpræhenſi ſunt, & 10. mox ſuſpẽdio ne- *bunt.*
cati. Qui aũt Vianæ & locis vicinis erãt, ſuorũ accepta
clade, omnes mutato habitu fugerunt: ſi qui verò ex
ijs depræhendebantur, mox ſuſpendio addicti ſunt.

Porrò nobiles quidã fœderati, horũ duces, in pecu-
liarẽ quandã nauim ſe receperunt, nauta ſanè inuito,
qui etiã paulò pòſt Comiti Arenbergio obuiàm veni-
enti illos prodidit. Erãt enim benè poti, ſomnoq; obru- *Nobiles*
ti, ità vt à militibus Arenbergianis cõpræhenſi ſint cen- *capiũtur.*
tum & tres, in quibus erant nobiles 63. Simul etiã in ea-
dem naui præda cœnobij Egmõdani apprehenſa eſt, &
30. aut 40. millia dalerorũ. Nobiles capti Viluordiã iuſ-
ſu illuſtriſ. Gubernatricis magna ex parte abducti ſunt.
Ea aũt res ſectariorũ audaciã prorsùs cõtudit, maximè
ꝙ à captiuis multa illorũ arcana & machinationes de-
tegerẽtur. Viana poſteà occupatur ab Erico Duce Brũ-
ſuicẽſi, & ditio Traiectẽſis redit ad pacẽ & tranqllitatẽ.

X. Maij aliquot peditũ ſigna regis nomine ingreſſa
ſunt Amſterodamũ, & paulò antè Buſcũducis. Iam ferè
rebellio omnis, cunctaq; Sectariorum exercitia & con-

cioncs in nihilum redacta viſebantur, non ſinè ſingulari præpotentis Dei benignitate, qui etſi ad tempus permiſit in illis opulētis & Catholicis regionibus aliquid poſſe ſectarios, citò tamen illorum conatus repreſſit, flexus hauddubiò precibus ardentiſſimis & lachrymis piorum hominum vtriuſq; ſexûs, quorum illis in locis ingens ſanè copia eſt. Eodem aūt die Antuerpiæ, præter alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclaſtæ & quatuor alij ſuſpenſi ſunt. Porrò etiàm id temporis illuſtriſſ. Gubernatrix iuſſit Antuerpiæ ſingularum familiarum nomina & cognomina deſcribi, itemque arma in ſingulis ædibus reperta. Fana autem hæreticorum donauit exteris militibus, ea conditione, vt ſolo æquarent. Sunt qui dicant, pro quinq; fanorum ſectariorum materia oblata eſſe aureorum Rhenenſium 14. millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti ſunt, atque in ijs plerique iconoclaſtæ & templorum expilatores.

Legati principum ad Gubernatricem.

Sub diem XX. eius menſis aliquot Germaniæ principum legati venerunt ad illuſtriſſ. Gubernatricem, orantes, vt qui confeſſionis eſſent Auguſtanæ in Belgio, ijs libertas concederetur, neque ob priùs admiſſa quicquam moleſtiæ inferretur, & id genus alia. Reſponſum illis eſt, non poſſe hac de re quippiam conſtitui, donèc Rex ſuam explicet voluntatem: porrò illuſtriſſimam Gubernatricem orare, nè ſe negocijs religionis in Belgio admiſceant. Ità tum nihil impetratum eſt. Intereà verò dum illi ijs in locis eſſent, tam Confeſſioniſtarum quàm Caluinianorum fana ſub haſta veniêrunt, idque in commodum militum præſidiariorum: ſolum fiſco adiudicatum, poſteà pars quibuſdam militiæ ducibus permiſſa.

Marchio Bergenſis moritur.

XXII. Maij in Hiſpanijs obijt Marchio Bergenſis. Eius coniunx necdùm comperta morte illius, hoc ferè tempore conſulem oppidi Caluiniſtam iuſſit in carcerem includi, edixitq; palàm, vt ſolū verterent, quicunq; vel proles ſuas baptizari curâſſent in fano ſectariorum, aut eorū more inijſſent cōiugia, aut cœnam Caluiniano ritu celebrâſſent, neque vellent reſipiſcere. Feruntur autem circiter 700. tum indè aufugiſſe.

Edictum Antuerpiæ promulgatum.

XXIIII. Maij Regis nomine illuſtriſſ. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob ſedandas turbas omnes, quæ illic religionis cauſa deincèps oriri poſſent. In eo autem nulla fit mentio eorū, quæ hactenùs ad-

admiſſa eſſent. Scripſerat enim Rex, ſe ſibi ſeruâſſe eorum tum punitionem, tum condonationem, pro meritorum qualitate. Huius edicti hæc ferè ſumma fuit:

Primò, vt iuxta edictum anni ſuperioris, in Iulio euulgatum, præter bonorum omnium confiſcationem miniſtri ſectarij & concionatores morte mulctentur, ac ſuſpendantur. Eadem pœna plectantur, quicunq; ſuas ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiſerint: itemq; receptatores, fautores, ſuſtentatores illorum, ſi tamen id pro more habeant, aut ſint hæretici obſtinati: Qui talia adeunt conuenticula, pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex, num quadam ducti curioſitate id fecerint, an verò armati: Concionatores ſub pœna capitis ſolum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniantur pro liberorum & familiæ ſuæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, niſi conſtet illos horum culpas pro viribus impediuiſſe: Vt citiùs prodantur conuenticula, quiſquis illa detexerit, ſi eius ſit ſectæ, & ad fidem Catholicam conuertatur, hactenùs admiſſorum habeat veniam & impunitatem: Vt magiſtratus & prętores, illorum alioquì rationem reddituri, contra ea conuenticula aduigilent. I.

Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictum, iconoclaſtæ omnes, & id genus templorum ac monaſteriorum expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiſcatione & laqueo plectantur: ſitque cuiuis fas eos cõpræhẽdere, & Magiſtratui adducere. Omninò etiàm mãdatur magiſtratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis omnibus obſiſtant, ſub pœna arbitraria, præſtandiq; damni, quod eccleſijs illatum ſit. Idem facere teneantur, qui ſint eccleſijs vicini, aut ad eccleſiarum parœciam pertineant, non modò erga parochiales eccleſias, ſed etiàm alia eiuſdem parœciæ ſacella. II.

Tertiò, vt qui Sectarij ſua exercitia, putà, baptiſmum, matrimonium, cœnam, pſalmodiam, publicum cantum in conuenticulis, ſepulturam, & ſimilia coluerint, in crucem agantur, aut capite plectantur: illis verò auxilio qui fuerint, pœna mulctentur arbitraria. III.

Quartò, vt infantes nothi mox in eccleſiam ferantur, & ritu Catholico tingantur. Habeant etiàm parochi librum, in quo annotent diem baptiſmi, nomen baptizati, parentumque & ſuſceptorum: pœna arbitra- IIII.

ria conſtituenda in parentes, qui non iuſſerint baptizari: Si verò ſectariorum more fiat, pœna capitis & bonorum confiſcationis in baptizantem, & baptizandos offerentem. Obſtetrices quoquè deintegrò iurent, ſe indicaturas infantes magiſtratui, ſi à partu intra horas 24. non baptizentur: & ſi id negligant, puniantur.

V. Quintò, vt nullus ludimagiſter iuuentutem inſtituat publicè vel priuatìm, niſì priùs de fide examinatus à Scholaſtico & duobus à Senatu deputatis, præſtitoque iuramento, iuxta formam præſcribendam, de non prælegendis libris aut dogmatibus ab Eccleſia Catholica damnatis. Seruent verò hæc ante decimum diem poſt huius edicti publicationem, idque ſub pœna arbitraria: quòd ſi verò deincèps errores aut hæreſes docuerint, capite & bonorum confiſcatione mulctentur: parentes autem, qui ad eiuſmodi ſcholas ſuos pueros miſerint, pœna arbitraria.

VI. Sextò, vt prætores & Magiſtratus cum Viſitatoribus exactè obſeruent decreta omnia de typographis & bibliopolis promulgata, & immorigeri, capitis & bonorum confiſcationis pœnas luant, ſi ſic aſſueuerint: alioquì pœna extraordinaria, non tamen capitis, plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur.

VII. Septimò, quicunque regijs ſubditis collectas pecuniarias impoſuerint, abſq; Regis iuſſu, authoritate, permiſſu vel conſenſu, etiamſi vltiò conferant, vt pœnam ferant arbitrariam, & ampliùs quadruplo reſtituant, quàm acceperint, partìm fiſco regio, partìm pauperibus applicandum. Vt etiàm ſectarij ſub pœna arbitraria non illiciant in ſuas ſectas plebeculam ſimplicem eleemoſynis aut operis præſtandis. Si qui verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem conſcribendũ, aut in poſterũ id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorũ Fiſco cedant.

VIII. Octauò declarati ſunt rebelles omnes conſiſtoriorum præfecti, & vetita deincèps conſiſtoria omnia tam intra, quàm extra vrbes, itemque cõuenticula, prætextu cœnæ Caluiniſticæ, Colloquij, viſitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque ſub eadem pœna.

IX. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24. exules, fugitiui, errones, apoſtatæ omnes, ij præſertìm qui ſub religionis prętextu eò aduenerint: & qdẽ ſub pœna

aut

aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum.

Decimò, vt quicunque aliundè in Belgium confluxerint, ſi ſint exules, iubeantur quamprimùm abſcedere ſub pœna in exilij literis expreſſa: ſin alij ſint, adferant teſtimonia Parochi & Magiſtratûs ſui de vita ſua & cauſa diſceſsûs ex alijs ciuitatibus. X.

Poſtremò interdicuntur ſcandala omnia ac impedimenta, motusquoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Eccleſiaſticos, in monaſticen profeſſos, & quidem ſub pœna capitis & confiſcationis bonorum, ſi graue ſit ſcãdalum: aliàs arbitrariæ caſtigationis. Hæc autem omnia ſuum habebunt robur, donec aliud de religionis negocio conſtituatur. XI.

Sub finem menſis Maij tumultuati ſunt Sectarij Steenbergij, nisì fallor, cœperuntq; denuò aliquot vaſtare Eccleſias. Verùm miſsis eò Antuerpia 300. militibus, plerique fugerunt, nonnulli in crucem acti ſunt.

In Iunio ſumptum eſt Valencenis ſupplicium de quatuor primarijs Geuſeis vel Caluiniſtis eius loci: è quibus vnus erat opulẽtus ille mercator Michael Herlinus cum filio, & duo concionatores. Is Michael, prolata in ipſum & filium mortis ſententia, cultello pennario aliquot ſibi vulnera ſub pallio inflixit, in quibus nonnulla exitioſa fuiſſe feruntur. Ea re ex profluente ſanguine animaduerſa, productus eſt ad ſuppliciũ. Porrò Sectarij verſi in tumultum, nitũtur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monentibus, vt ſedatè ſe gerant. Itaque diſploduntur à milite aliquot ſclopetti in ſeditioſos, quibus ſex perempti, complures grauitèr vulnerati ſunt. *Sumitur ſupplicium de 4. Geuſeis.*

Accidit verò quiddã memorabile Cambreſij, quanquàm incertum habeo quo menſe & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apoſtata hęreticorum eccleſiaſtes. Is ſe dominum Philippum dici voluit. Captus tandèm, pernegat ſe eſſe eum monachum, qui putabatur. Et quanuìs diuerſum teſtarentur plerique homini familiaritèr noti, & ipſa quoquè eius mater, optima & catholica mulier, quæ eum certis indicijs docebat eſſe ſuũ filium, & hortabatur, vt monaſticum habitum reciperet: ille impudentèr ait, Mulier, nõ noui te. Verùm multis tandèm conuictus teſtibus, nõ potuit negare ſe eſſe illum fratrem Iohannem Carmelitanum. Itaque in caſtro Cambrenſi ſuſpẽditur, ſed ab hę- *Apoſtata mutat ſibi nomen.* *Suſpẽditur*

reticis ſublatus, in vicina quadam foſſa ſepelitur. Eccè autem ſpargitur latè rumor, Iohannē excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerant qui ſe dicerent eum vidiſſe rediuiuum, cumque audiuiſſe concionantem. Sed vt impudens commentum palàm poſſet coargui, magno ſtudio Catholici eius cadauer perquiſiêrunt, inuentumque iam fœtens & horridum denuò ſuſpenderunt, nec illud poſteà amotum eſt. Talibus figmentis delectantur noſtri euāgelici præcones, & cùm vera miracula nulla habeant, ad eiuſmodi prodigioſa commenta confugitur.

Denuò ſuſpenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multisque alijs Flandriæ locis, plerique profugi Sectarij ad certam diem citati ſunt ſub pœna confiſcationis bonorum. Illis verò non ſe ſiſtētibus, bona illorū partim fiſco addicta ſunt. 106. Tornaci vno die è ditionibus Regis centum & ſex Geuſei Tornacenſes proſcripti ſunt, & bona eorum confiſcata. Multi ibidèm in caſtro habebantur in vinculis, quorum vix pauci euaſuri putabantur. Aldernadi quidam è præcipuis Sectarijs cùm ſemèl habita quæſtione nihil eſſet confeſſus, & tandèm teſtibus conuictus, vereretur ad alteram quæſtionem ſe abreptum iri, vel ferre non ſuſtineret publicæ necis ignominiam, de feneſtra domûs præcipitem ſe eiecit, ſed ſingulari Dei benignitate, qui non vult mortem peccatoris, eo caſu extinctus non eſt, ſed reſipiſcens, & peccata ſua confeſſus, Catholicè mortuus eſt.

Geuſei proſcripti.

Gandaui pridiè Apoſtolorum Petri & Pauli ingens rumor ſparſus fuit, poſtridiè futuram concionem hæreticam, & quòd Sectarij præcones 4. iam eſſent vrbem ingreſſi. Perlata res eſt ad magiſtratum, & diligenti habita inquiſitione, primus author in vincula coniectus eſt: nec vlla fuit concio hæretica: ſed ipſo apoſtolorum feſto die, quo futura dicebatur, ad ſacras reliquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex caſtro, vbì ob Geuſeorum metum aliquandiù fuerant, in templum S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier ſanata eſt. Et certè aliquot ibi tum miracula facta eſſe adeò certum eſt, vt in publica acta relata ſint.

Miraculū ad reliquias S. Liuini.

Eodē propè tempore haud procùl Brugis quidam Sectarij rursùs ſua habere cœperunt conuenticula, id prætexentes, quòd non niſi vſque ad S. Iohannis ferias, vt ipſi dictitabant, conciones vetitæ eſſent. Sed miſſus eò præfecti Flādriæ vicarius cum aliquot è caſtro Gandenſi

denſi leuis armaturæ equitibus, ludimagiſtrum quendam, qui concionem habiturus, paulò antè infantẽ ſuo more baptizauerat, compræhendit, & poſtridiè manè in crucem egit: ſunt & alij quidam compræhenſi, cæteri fuga dilapſi.

Vltima Iunij apud Harlingeñ Phriſiæ caſtrum in captiuos quoſdã, quos ſuprà diximus in naui vna à comite Arenbergio compræhenſos, lata fuit ſentẽtia. Porrò nobiles 7. confœderati ad Gubernatricem miſſi fuerant, & de cæteris eius ſententia expectabatur. Itaque præter alios partìm exulare iuſſos, partìm ad triremes damnatos, patibulo ſeptem addicti ſunt, è quibus vnus duntaxàt ad fidem catholicam ſe recipiens, peccata ſua cuidam Franciſcano patri confeſſus eſt, petijtq́ue Miſſam fieri, in eaq; ſacroſanctam Euchariſtiam ſibi porrigi. Quod cùm factum eſſet, atq; ille cum alijs ſuſpẽſus, iam ſpiritum exhalâſſe putaretur, animaduertit præfectus eum etiamnùm animam agere. Iuſſit igitur lictori, vt mortem vno adhuc ſaltu illi acceleraret. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus eſt. At ille humì collapſus, paulò pòſt tum à Deo, tum à præfecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit, traditusq́; chirurgo curandus, hodieq́; fortaſsìs ſupereſt. Quotquot verò illi ſpectaculo aderant, miraculi loco iſthuc habuêre, quòd ſacroſanctæ Euchariſtiæ virtute à morte ſeruatus eſſet homo ille. Et multi ſanè in Phriſia, hac re permoti, quotidiè redeũt ad Catholicam Eccleſiam. Eſt verò res à commiſſarijs perſcripta ad illuſtriſſimam Gubernatricem, qui ſe etiàm funem accuratè inſpexiſſe addidêre, certoq́; comperiſſe eundem fuiſſe, quo cæteri eſſent ſtrangulati, minusq́; quàm cæteros ponderis habuiſſe, ſicq́ue ruptum fuiſſe, àc ſi enſe diſſectus eſſet.

Exemplũ memorabile.

Multi ad fidem redeũt Phriſones.

XVIII. Iulij illuſtriſſ. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuerſa eſt, cùm ad id vſq; temporis Antuerpiæ fuiſſet. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum præſidio relictus eſt.

Ante hos autem dies Ruræmundæ in Geldria Geuſei quidam rursùs ſuum habuêre eccleſiaſten, qui primò apud Nouimagenſes, deindè in Maſeque concionatus fuerat. Illum volebant Rurȩmundam introducere, vt feſto die Viſitationis beatiſſimæ Mariæ virginis concionaretur. Illud autem obtinere cùm non poſſent, extra vrbem habita concio eſt in pago quodã. Egreſſi ſunt eò extra Ruræmundã Geuſei quingenti, aùt circitèr, vt aiunt,

Ruræmundẽſes ſunt in motu.

aiunt, cõcionem audituri. Catholici interim aduocant vicinum quendam ſatrapam, orantque vt præſidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxque portæ vrbis occluduntur. Redeunt indè à concione Sectarij, mirantur clauſas portas, rogant eas aperiri, & ſe intromitti. Catholici negant ſe illos agnoſcere pro ciuibus. Iterùm redeunt, ſeque intrò recipi petunt, vt poſſint adeſſe vxoribus & liberis ſuis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murum, vt fertur, demiſerunt, ſed eos admittere noluerunt. Hæc quidem de rebus inferioris Germaniæ, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adſcribere volui. Alij hauddubiò quãdoquè prolixiùs omnem hiſtoriam ſeparatìm deſcribent.

Gotha deditur.

Huius anni menſe Aprili, cùm aliquãdiù iuſſu Imperij obſeſſum fuiſſet, deditur Gotha oppidum cum arce munitiſſima & propè inexpugnabili, ibique præter alios captus eſt Vuilhelmus Grumbach, & paulò pòſt grauiſſimo ſupplicio affectus, cum alijs quibuſdã. Eſt autem notatu dignum, quòd eodem ferè tempore, niſi tamen fallor, cæſus eſt iſte Grumbach, quo anno 1558. crudeliſſimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolẽſis Epiſcopus Melchior Zobel, cuius ſuprà meminimus. Verùm hac de re, quòd parùm certi habeã, nolo plura ſcribere. In Belgium iam adueniſſe dicitur cum inſtructo exercitu illuſtriſſ. Dux Albanus, ibidemq; etiàm Catholicus Rex Philippus expectatur. Non dubium, quin hæretici criſtas demiſſuri ſint, qui illas ditiſſimas regiones fœdiſſimè perturbârunt, & damnis maximis affecerunt. Quòd ſi verò illic nidificare & proſperis frui ſucceſſib9 eis licuiſſet, maiora ſanè attentâſſent. Sed habet humana malitia certos ſibi præfixos limites & cancellos, quos prætergredi non poteſt. Vtinàm verò tandèm redeant ad ſanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque ſub prætextu purę doctrinæ & Euangelij, orbem erroribus & diſſidijs impleuerunt, miſeramque & imperitam plebeculã aduersùm ſuos legitimos magiſtratus incitârunt, atque in varias easque fœdiſſimè pugnantes & diſſectas opiniones & ſectas diſtraxerunt. Quod etſi ad tẽpus paſſus eſt Chriſtus præpotẽtis Dei filius, qui pro illa fudit ſanguinem ſuum, tamen quandoquè ſeueriſſimè vindicabit & pœnas exiget ęternas ab illis, qui illi ad perditionem ſe duces & authores præbuerunt. Immò verò vbi immenſæ

illius

illius bonitati viſum erit, etiàm in hac vita, niſì reſipuerint, egregiè caſtigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas ſuas, ab illis diſperſas & diſſipatas, in ouile catholicæ & vnicæ Eccleſiæ ſuæ, præſtabitque vt agnoſcant errorem ſuum, doleantq́; vehementèr ſe audiuiſſe voces alienorū, eosque ſummè deincèps fugiant & execrentur, quemadmodùm crebrò ſuperioribus ſeculis eum feciſſe conſtat. Et certè etiàm hoc ipſo anno pro ſingulari benignitate ſua ad Catholicæ Eccleſiæ gremium reduxit illuſtrē & magnæ apud Germaniæ principes authoritatis Comitem ab Helfenſtein Vlricum, adeò vt is corā multis & grauibus viris Luteraniſmum & Auguſtanam confeſſionem, cui, niſì fallor, inter primos ſubſcripſerat, abiurârit & anathematizârit, totusque ad Catholicam Romanam Eccleſiam redièrit. Fuit autem cum fratre ſuo altero illuſtri Comite apud ampliſſimum Auguſtanum Cardinalem vltra tres hebdomadas, profligatisque à ſua ditione hæreticis & vxorijs miniſtris atque cōcionatoribus, catholicos ſacerdotes & concionatores acciuit, qui magno ſtudio incumbunt in viam reducendæ miſeræ plebeculæ, altaribus inſtaurandis, & ſacris imaginibus reſtituēdis, idque ſanè proniſſimis, vt quidam grauis vir ſcribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatum homines, plerique ſeſe colligunt, & ad pacem & vnitatē vnicæ matris Catholicæ Eccleſiæ reuertuntur, frementibus pſeudoprophetis, qui dolent è ſuis faucibus eripi ouiculas Chriſti. Quinetiàm medicinæ celeberrimus profeſſor D. Venerandus Gablerus, tanti Comitis exemplum ſecutus, redijt ad catholiciſmum. Adfuerat is Petro Paulo Vergerio è corpore migranti, apud quem mira quædam viderat, quę illi animum videbantur perfregiſſe, vt non modò Catholicus, ſed pientiſſimus quoquè Catholicus fieret. Sanè aiunt viri graues, hūc apoſtatam Vergerium ſub mortem teterrimos exhalâſſe fœtores, ac bouis inſtàr horrēdos edidiſſe boatus: & alia quædam, quę ſpero quandoquè certiùs prodituros eos, qui morienti adfuêre. Mihi needùm licuit omnia exactè cognoſcere. Inter alia verò permulta, quæ Comitem eximiū ab Helfenſtein ad catholicam Eccleſiam reuocârūt, illud non poſtremum fuit, quòd, ſicut ipſe ait, in Auguſtana Confeſſione nullū neque in doctrina, neque in cæremonijs fundamentum vel concordiam inuenerit, neque apud ſuos

Comes ab Helfenſtein redit ad eccleſiā.

Medicus inſignis fit catholicus.

ſuos concionatores inuenire potuerit, ſed ſit ab ijs ab alijs ad alia remiſſus atq; reiectus, & vnà cum ſuis ſubditis in vaſtiſſimos errores abductus: tū etiàm, ꝙ ſicut Luterus, ità & omnes poſteri illius in ſuis ſcriptis incōſtantes ſint, & modò hæc, modò illa ſibijpſis pugnantia doceant. Benedictus Deus, qui præſtitit tanto Comiti, tot annis aberranti, vt iſthæc videret tandèm, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt vel ſola meritò cordatos omnes permouere poſſint, nè quicquam velint deincèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui euangelij doctrina habere commercij. Videbunt quandoquè eadem etiàm alij, Deo benè propitio, moxquc vt viderint, redibunt in viam, & iſti hactenùs tot homines miſerè faſcinantes errores vt fumus euaneſcent, eorumq; authores & buccinatores niſi ad ſanitatem rediêrint, ſeſe abdent in tenebras.

De aduentu verò Albani Principis in Belgium id annotatum video à quibuſdam, quorum ſcripta extant: cùm illum in Italia aliquandiù tenuiſſet tertiana febris, tandèm cum inſtructiſſimo exercitu nouem millium veteranorum Hiſpanorum, ſeptem milliū Allobrogum peditum, mille equitū leuis armaturæ & quadringentorum cataphractorū, mouiſſe versùs Germaniam inferiorem, ineunte menſe Iulio. Suſpicabantur tū quidam moliturum eum quippiam cum tāto exercitu aduersùs Geneuenſes, à quibus non longè aberat: ſed illis prætermiſſis, ſuſceptum proſequebatur iter, breuiq; in Belgiū peruénit, acceptusq; Bruxellis honorificè à Gubernatrice, multa ex ea didicit de ſtatu regionis. Multi tum ex Geuſeis è Belgio diſceſſerūt, ab Albano ſibi metuentes: qui exercitum ſuum per aliquot loca vicina ea ratione diſtribuit, vt ſi opùs foret, intra biduum omnes ad ſe euocare poſſet. Miſit tamen etiàm pleroſque equites & pedites ad loca præcipua, quæ magìs præſidio indigere viderentur, additis mandatis, vt regiæ maieſtatis nomine intra vrbes reciperentur.

Alij pauciores Hiſpanos ſcribūt

Ad aduētū Albani multi Geuſei è Belgio abeunt.

Non dubium eſt, quin in tam perturbata republica, qualis tum erat inferioris Germaniæ, quę Catholico Hiſpaniarum regi páret, multa animo agitanda fuerint Albano Principi, vt poſſent rebelles ad obedientiā, malè ab hęreticis dogmatiſtis perſuaſi & euerſi, ad Catholicę Eccleſiæ ouile reuocari. Opùs erat ſanè non modò inſigni prudentia & induſtria humana, ſed etiam ſingulari fauore & gratia Dei, ſine qua certè parùm humanitùs

effici

effici potuiſſet. Cœpit igitur Albanus paulò pôſt quoſdam primarios viros, quotquot compræhēdere potuit, rapere in cuſtodiam: & in ijs Comites Egmondanum & Hornenſem. Buranum Comitem Louanij detentum, miſit in Hiſpaniam. Egmondanus ſcripſit præfecto caſtri Gandauenſis, vt traderet illud Hiſpano militi. Capti ſunt & alij vigintiquinq;. Horum omniū ea cauſa fuit, quòd in fœdere cõtra regiam maieſtatem fuiſſent. Miſſi ſunt omnes iſti cum tribus Hiſpanorum millibus in caſtrum Gandauenſe, & illic diligenter aſſeruati, donec aliud de eis eſſet conſtitutum. *Multi traduntur in cuſtodiam.*

Porrò Albanus princeps ad ordines & ſtatus Belgij miſit literas regis, quas credentię vocant, ſimul indicās, quid à regia maieſtate ipſi eſſet demandatum. Hortabatur omnes, vt regi ſuo morigeros ſe præberent, arma ponerent, catholicæ religioni ſe accommodarent. Atq; vt faciliùs domare poſſet, ſi qui pergerent eſſe refractarij, Antuerpiæ curauit caſtrum munitiſſimum exædificandum, idq; breui ſanè tempore, quòd ingens eſſet eorum manus, qui illi ſtructuræ ſuam operam nauarēt. De caſtri illius amplitudine & munitione ſatiùs eſt nihil dicere, quàm parùm pro dignitate. Aiunt magnum ea re plerifq; terrorem fuiſſe allatum, præſertìm quòd quorundam facultates fiſco regio addicerentur, quibus volebat Albanus hominum furioſorum ſcelere euerſas & vaſtatas eccleſias atq; monaſteria, ſtatuas quoq; & imagines confractas, inſtaurari. Multi tum partìm in Angliam, partìm in Germaniam ſeceſſerunt. Hæc ſi præuidere voluiſſent, qui malè à ſectarijs perſuaſi, rebus nouis contra regis ſui voluntatem ſtudere, religionemq; perturbare non dubitârunt, rectiùs profectò & ſibi & vniuerſæ regioni conſuluiſſent. Multa ſępè attētant homines parùm attenti, quid quãdoquè accidere poſſit, atq; ità tum ſeipſos, tum alios plerunq; in grauiſſima diſcrimina adducunt. Sed hanc in partē illi confidentiùs peccant, qui ſub prætextu pietatis aut religionis ſecùs faciunt, quàm deceat bonos & cordatos homines. Ij enim, ſi non ſuccedant mali eorum conatus, conſolantur ſeſe, licèt non rectè, rectæ voluntatis, vt ipſi putant, conſcientia. Atquì hoc pacto facilè ſeſe tuebuntur etiàm ſæuiſſimi tyranni, qui Eccleſiam Chriſti atrociſſimè vexârunt, quòd putarent religioſè ſe illud facere. Sed error non efficit, vt culpa vacent. Quàm multa planè impia, noſtra ętate deſignârunt ſub Euangelij prętextu *Caſtrum fortiſſ. Antuerpiæ extruitur.* *Temeritas multos perdit.*

Neochri-

Sub prætextu Euangelij quot mala perpetrata.

Neochriſtiani, quas turbas, quas cędes, quas tragœdias multis in locis excitârunt non ſine irreparabili Chriſtiani orbis detrimento? Excuſant ſe, quòd zelo puræ doctrinæ id fecerint: ſed interìm nulla re magìs, quàm ſana doctrina premuntur & impietatis arguuntur. Hæc eò dicta ſint, vt non ſibi blandiantur, qui tumultus in Belgio & alijs locis excitârunt, & poſteà in magnas calamitates inciderunt, tanquàm id propter Euangelium & fecerint, & patiantur. Quod enim illi Euangelium dicunt, perpetuus totius orbis Chriſtiani conſenſus damnat & reijcit, nec alio quàm falſæ doctrinæ loco habet.

Princeps Auraicus magnas contrahit copias.

Cùm ſic autem Albanus Dux ſeſe compararet, princeps Auraicus & Ludouicus frater eius, qui in Germaniam ſe receperant, in eam curam & cogitationem incumbebant, vt poſſent in Belgium reuerti: nec deerant, qui ſolicitati ab eis, multa eis pollicerentur: quorum etiam ope & auxilio ad equitum tria, peditum duodecim millia princeps Auraicus cõtraxit. Quibus tamen ſolis fortaſsìs ille parùm attentare auſus fuiſſet, niſì ſibi planè perſuaſiſſet, fore vt ſi cum ijs copijs in regis ditiones eſſet ingreſſus, vltrò ei adeſſent Belgæ, commeatuque & omnibus rebus neceſſarijs ipſum adiutarent: quod tamen longè ſecùs euénit. Nec interìm ſibi deerat Albanus Dux, in rebus bellicis longè exercitatiſſimus: ſed modis omnibus ſtudebat populum in officio continere, ſeueroque propoſito edicto, iubebat omnes & ſingulos veterem religionem colere, adire templa, diuinis officijs intereſſe, arma ſua tradere oppidorum & pagorum præfectis.

Edictum Albani Ducis.

Liberalitas regis Philippi in Gubernatricem.

Cumque ſic Belgicis rebus animum intẽderet, Parmenſis princeps, quæ hactenùs Belgij Gubernatrix fuerat, à rege Philippo petijt copiam in Italiam reuertendi. Rex annuit petenti, & aliquot coronatorum millibus regia liberalitate ei oblatis, annuo quoq; quatuordecim millium coronatorum redditu perpetuo atque hæreditario illi aſſignato, peramãter ei per literas gratias egit, ob ſuſceptos toleratoſque in ſtrenua & fida Belgicarum ditionum adminiſtratione labores. Ijs literis & nũcio accepto, illa, omni ſua authoritate in Albanum Ducem translata, menſe Aprili, anno 1568. è Belgio diſceſſit in Italiã, vbì ab Octauio Duce marito ſuo humaniſſimè excepta eſt. Porrò Albanus cùm Bruxellas veniſſet, typis excudendum atque euulgandum cura-

Gubernatrix redit in Italiã.

curauit exemplum collatæ ipſi à rege poteſtatis, amplioris ſanè, quàm fuiſſet Parmenſis principis, & Gubernatricis Margaretæ, quippe qui etiam ſupremus belli dux eſſet conſtitutus, multaque authoritate in deſtituendis atque inſtituendis locorum præfectis, alijsque rebus cõſtituendis vti poſſet. Permultis ea res parùm gratę fuit. Gandauenſes, aſſumpto Comite Egmondano, qui tum necdùm in cuſtodiã traditus erat, initio menſis Septembris veniunt Bruxellas ad Ducem Albanum, proponunt ei quàm incommodum ipſis futurum ſit, ſi queadmodùm alicubì iam fecerat, velit eis auferre oppidi claues & id genus alia. Albanus ad ea reſpondit, ſe id curaturum, quod eſſet è re ſui regis, ſicque dimiſit illos.

Eodẽ menſe Septembri, & quidem primo eius menſis die, quidam Abbas Brabantiæ, ablata ſecum magna pecuniæ ſumma, excuſſo cucullo, extra regis ditiones abijt, & viduam quandam opulentam duxit vxorem, ſic enim Euangelici hodiè loquũtur, cùm non ſint vxores, ſed inceſtę concubinæ Is Abbas aliquandiù concionatus erat catholicè, habebatq; frequens auditorium: ſed cùm ei neſcio qua de cauſa interdictum eſſet, nè cõcionaretur, mutata religione, factus eſt Auguſtanæ confeſſionis. Porrò apud eos, qui Auguſtanam confeſſionem complectuntur, nõ ſolùm nihil habet turpitudinis, ſed magnam etiàm laudẽ meretur, ſi monachus, nulla habita diuinarum humanarumq; legum ratione, non ſtet promiſſis, ſed contra votum ſuum adiungat ſibi fœminam, & cum ea propalàm viuat perquàm amãter & familiaritèr. Hoc ſcilicèt lumen in orbem Chriſtianũ inuexit pura doctrina, quam iactant Euangelici in ſuam ipſorum ignominiam & dedecus ſempiternũ. Auertat illud lumẽ Chriſtus Ieſus lux vera ab omnibus, q nolũt ab illo quandoquè mitti in tenebras exteriores, vbì erit fletus & ſtridor dentium. Obſeruandùm hìc obitèr eſt, Abbatem hunc leui occaſione primùm à catholica religione, mox etiàm à monaſtica profeſſione defeciſſe: vt intelligas eos, qui à catholica fide deficiunt, tanquàm diuinę gratiæ ope deſtitutos, perfacilè ruere in deteriora, ſeipſosq; deſperãtes, quod de quibuſdam Apoſtolus ait, tradere impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Solent imperiti homines dicere, deſperatione fieri monachum, ſed certè deſperatio apoſtatam facit citiùs, quàm monachum. Moleſta enim eſt

Abbas Apoſtata.

O cæcas hominum mentes.

Matth. 8. 13. 22. 24. 25.

Ephe. 4.

Deſperatio num faciat monachum.

Aa a veteri

veteri homini monaſtica diſciplina : itaq; fit, vt qui cæleſtia non appetunt, nec ſpe futuræ beatitudinis nituntur, ſalutē facilè deſperent, ſicq; redeant ad latā & ſpatioſam mūdi viam, quam in monaſterijs ſibi preclusam vident. De ijs loquor monaſterijs, in quibus viuitur ad monaſtici canonis præſcriptionem. Sed ad rem.

Comites Egmondanus & Hornenſis ducūtur in cuſtodiam.

Cùm Albano Duci diſplicuiſſent, quę Gandauenſes propoſuerant, conuocauit Belgij ſtatus & præfectos, legitq; eis mandatū Catholici regis. Deindè iuſſit detineri Comites Egmondanū & Hornēſem, vt iam antè diximus. Captus eſt etiàm Comitis Hornēſis ſecretarius cū actis & ſcriptis omnibus domini ſui. Pauloantè in Hiſpanijs quoq; in cuſtodiā miſſi ſunt frater Comitis Hornenſis, & alij duo. Inter Antuerpiam & Bruxellas nocte compræhenſus eſt dñs à Strael, vir magnæ authoritatis & valdè opulentus, eiusq; bona omnia in ædibus eius Antuerpiæ coram aliquot magnis viris in ſcripta relata ſunt. Hac Albani ſeueritate animaduerſa, plerique aufugerunt, alij ſedatiùs & moderatiùs ſeſe geſsêre, vtì iam partìm anteà attigimus.

Armamētarium Mechliniæ ardet.

24. Octobris Albanus princeps Antuerpiam profectus eſt, cùm cognouiſſet caſtrū eouſq; exædificatum, vt poſſent illic milites ſua habere domicilia. Cùm veniſſet Antuerpiam, accuratè inſpexit ſtructuram caſtri. Intereà dum ille eſt Antuerpiæ, Mechlinienſe arſit armamentarium, in quo erat puluis tormētarius: ſed cùm extra plateā eſſet, nihil pręterea detrimenti attulit, niſì quòd ſuſtulit omnes, qui in eo erant, & molendinū perdidit. Doluit ea res non immeritò Albano Duci.

Secundum bellum ciuile in Gallijs.

Per id tempus Galli iterùm tumultuari cœperunt, & alterum ſerere ciuile bellum nō ſine ſumma pernicie patriæ ſuæ & regni florentiſſimi. Scripſimus quædam ſuperiùs anno ſexageſimoſecundo, quænam ab Hugonotis (ità enim vocātur, qui ſe reformatæ religionis videri volunt) tum perpetrata fuêre. Confirmat ea ſcriptum quoddam docti cuiuſdā viri, qui ſe pleraq; vidiſſe cōfirmat. Eſt typis excuſum hoc anno ſeptuageſimotertio, vndè hoc loco quædā adſcribere viſum eſt, quandoquidem nonnulla ex ijs etiàm ad ſecundū tumultum ptinent, de quo iā dicturi ſum⁹. Ait ergò: Ruinæ & crudelitates, quas hęretici in noſtros exercuêre, vix à poſteris credentur: Altaria deſtructa, imagines cōminutæ, tēpla multis locis incenſa, multis diruta: quid dico multis? Sanè numero incredibili, vtpotè ad decem millia & ſupra.

ſupra. Quæ reſidua fuère, ad vſum equorum cõmutata, aut in ſpeluncas latronum conuerſa. Aureliæ auguſtæ Crucis templũ, mirabili opere & cęlatura, Lugduni fanum Iuſti ſupra forũ Veneris ſitũ, actis cuniculis & inçenſo puluere corruerunt. Sanctorum oſſa aut concremata, aut in profluentẽ deiecta. Sic D. Martini apud Turones, Irenæi, Iuſti, & Bonauenturæ apud Lugdunẽſes, Hilarij apud Pictauos, apud Engoliſmenſes diuorum omnium, qui ibì ſepulti erant, corpora amiſimus. Monaſteria ſupra ſexcenta ſolo æquata, plurima incenſa: quã calamitatẽ pertulit magna Carthuſia Allobrogũ, tertio lapide à Gratianopoli. Vaſa aurea atq; argentea, quę Maiorum pietas templis reliquerat, partìm ab hæreticis per ſacrilegiũ rapta, & in pecunias verſa: partìm à præfectis prouinciarum in vſum belli accommodata. Euchariſtia porcis obiecta, pedibus protrita, oleo ſacro cocta, & quod maximè horrendum eſt dicere, tergendis natibus adhibita, cùm eam vocitarent irriſorio apud Gallos nomine Iohannem Album, ſtultum appellantes Chriſtũ, quòd ſub figura panis corpùs ſuũ occuluiſſet. Precioſa veſtis, aulæa oĩs generis, & gẽmata ſacrorũ ornamẽta amiſſa, ex vaſis æneis tormẽta cõflata. Bibliothecæ, q̃ in noſtra Gallia inſtructiſſimæ atq; antiquiſſimę fuère, paſsìm arſerũt. & poſt pauca, q̃ nos ferè anno 62. cõmemorauimus: Multę vrbes ferro igniq; vaſtatę, multæ multa auri põdo ſeditioſis extrema minitãtibus tradere coactæ: alię diuturno militum præſidio vexatæ, mœnibus nudatæ, pecunia mulctatæ, vectigalibus oppreſſæ: ciues in exiliũ acti, aut in oculis vxorũ & liberorũ trucidati, agri hoſtilitèr vaſtati, coloni per ludibrium interempti, Francorũ opes aliò translatæ. Documento futura poſteris Gallia, quàm pręſens atq; efficax rerũ publicarũ venenũ ſit ciuilis diſſenſio. Plùs enim ea duobus hiſce tumultibus, q̃ omnibus externis poſt hominũ memoriã bellis attrita eſt. Veteres crudelitates hęretici partìm renouârũt, partìm nouas exercuerũt. Tyberio voluptati fuit, miſeros è p̃ruptis locis deorsùm agere pręcipites: quo genere ſupplicij etiã cæteri plurimũ vſi. Ad Petiã fortẽ cohors præſidiaria, q̃ accepto iureiurãdo venerat in deditionẽ, tali mortis acerbitate integra interijt. Oppidũ eſt in comitatu Venetico Moruaſiũ, ad lit⁹ Rhodani ſitũ, cui imminet altiſſima rupes. Oppidani metu pculſi, arcẽ rupi impoſitã, in quã præſidij cauſa cõfugerant, dediderũt. E veſtigiò cõtra morẽ militarem

Hugonotarum facinora in Gallijs ſanè horrenda.

O plùs quàm ſatanicã impietatem.

Ciuilis diſſenſio quàm pernicioſa.

Tyberij crudelitas.

ducenti crudeliſſimè necati, reliqui, quorum magnus erat numerus, ex faſtigio rupis acti præcipites.

Nota rem memorabilem. Duo tum ibì memorabilia acciderũt: Quidam oppidanus inter cæteros datus in præcipitiũ, arbuſculæ in media rupe prominentis felici caſu ramum arripiẽs, ſuſpenſus hæſit: mille dein ſpectantium hoſtium telis impetitus, nihil læſus eſt. Qua re illi attoniti, iterato iureiurando hominẽ ſe ſeruaturos, funes dimiſerunt. At ille renuens, cælitumq; omniũ implorans opem, hoſtiũ crudelitatem euaſit. Eum hominem rex Carolus, quo tempore ſalutari conſilio ſingulas regni prouincias luſtraturus adijt, illac iter faciens videre voluit: filiæ dotẽ, illi annuas pecunias in alimenta conſtituit. Puella quędam ſedecim annos nata, per medias hoſtiũ acies virili animo tranſiens, cùm patrem occiſum putaret, ſola arcẽ petijt: in qua alijs ſuper alia iactis cadaueribus, multis audacter euolutis, ægrè patrem inuenit, confoſſum quidẽ multis vulneribus, ſed tum leniter adhuc ſpirantem. Humeris ergò impoſitum, ſpectante hoſte, domum tulit, neq; ſolùm vitæ, verùm & ſanitati reſtituit. Itèm aliquantò pòſt: Apamenſes hæretici feſtis Pentecoſtes ſigno dato, ſupra ducentos ex gente Catholicorũ interfecerunt, conſulis domũ incenderũt: cuius incendij ardentibus flammis, cum duobus liberis vir conſtantiſſimus eſt extinctus. Mulieribus grauidis vterus ferro cæſus, infantes ad ſaxa acti, antè mortẽ accepêre, quàm vitã. Ad fanũ Macarij (vt paulò ſuprà habetur) in Vaſconia ab hæreticis Catholici viui aggeſta humo obruti, pueri medij ferro ſecati: Sacerdotũ viſcera fuſte intorta ſensìm extracta. Quis hæc credat, qui ipſe non viderit? & tum verè ità acciderũt. Conſtat ſupra quinquiès mille ſacerdotes omnis generis vtroq; tumultu & lentis & crudelibus ſupplicijs eſſe peremptos, quibuſdã eorum pellem detractã, qui octauo aut nono demùm die quasì ad inſaniam redacti, ſpiritum exhalabant. Multis caput amputatũ: alij militari ſupplicio minoribus tormentis expoſiti, aut ænearum machinarum ori illigati, emiſſo igne in fruſta diſtracti, plurimi vnco ſummo gutturi affixo, dolore & inedia confecti, non pauci in templorũ crucibus ſuſpenſi. Plurimi etiam ſulphureo puluere inſtructi, lardoque peruncti, miſſo igne arſerunt. Alij candentibus verubus viui per poſteriores partes infixi, alij clauis ferreis, in abraſam capitis partẽ adactis, extincti: nonnulli exenterati, quorũ viſcera frumento reſperſa,

Eccè tibi humanitatem planè Euangelicam, ſi dijs placet.

5000. ſacerdotum crudeliter necata.

in

in alimentum porcorũ ceſſerunt. Ad caſtrũ Longumellum ſacerdos vir ſanctiſſimus ab illis capitur: qui cùm fratris pecunia ducentis aureis ſeſe redemiſſet, tale ſupplıciũ pertulit: Penem fune ſtricto alligàrũt, ad tertium vſq; lapidem incitatis equis, fratre eiulante & ſequẽte, traxerunt, ad focum ſuſpenderunt, vt ſubiecto fumo extingueretur. Deniq; inſtàr porci, linea recta in partes dilaniârunt. Coloni eius hominis ſanctitatẽ vſque hodiè lugent. Multi ſuperſunt adhuc mutili, diſſectis naribus, amputatis auribus, pedibus ſciſſis aut aduſtis, vnguibus extractis, cęcati, vulnerati, ſenſibus ſpoliati, qui harum crudelitatum præ ſe ferunt veſtigia. Sacræ virgines innumeræ violatę &c. Hęc omnia adeò ſunt vera, vt hęretici etiàm multo plura, & his acerbiora ſe feciſſe, etsi non ſine diuina interdùm vltione, glorientur. Hactenùs ex ſcripto illo, non ità pridèm impreſſo. Puto autẽ hæc eiuſmodi eſſe, vt vel ſola ſufficiant abundè declarare, quales efficiat portentoſum huius ſeculi euangeliũ. Et quis interìm ſatìs admirare poſſit iſtorum hominũ impudentiam, qui cùm talia auſint, quæ omnem ferè vincant quantunuìs barbarorũ hominum immanitatem, tamen ſe pacis ſtudioſos iactitent, culpam omnem horum tumultuum in catholicos conferãt, ſe ad arma capeſſenda nõ ſua voluntate, ſed catholicorum improbitate adactos, palàm teſtentur. Reſpondet quidam ad ea inprimìs grauitèr & eruditè, vt nôſſe poſſunt omnes, q legere nôrunt. nam iſthoc quoq; ſcriptũ impreſſum habetur. Iam dico, inquit inter cætera, vos in Caluiniana ſchola ità eſſe inſtitutos, ità informatos, vt quæcunque meditamini, quæcunque agitis, quô priùs facta, quàm cœpta eſſe audiantur, ea ipſa in aduerſarios exoneretis, eorũq; innocentiæ & integritati veſtraș fraudes, veſtras machinatiões, veſtra veneficia, veſtras cædes imputetis. Hæc ille. Sed iam ad hiſtoriam propiùs accedamus: Anno ſexageſimoſecundo quędam in Gallijs pax inita eſt cum ſeditioſis, licèt quibuſdã catholicis reclamantibus, qui moleſtè ferrẽt permiſſum ſectarijs Hugonotis, vt ſuo more viuerent, & ſua neſcio quæ ſacramenta miniſtrarent. Videbatur tum quędã à bellis regno illi reddita tranquillitas vſq; ad præſentem annum, putà 1567. ſed interìm tamen, quemadmodùm Galli ipſi ſcribunt, per omnes vrbes & oppida dira quędam fames ac peſtis graſſabatur, ità vt Lugduni triginta hominũ millia & eo ampliùs extincta ſint. Nõ valdè autẽ iſthuc admirabitur,

Eccè in quibus gloriantur Euangelici fratres.

Caluinianæ ſcholæ artes.

Fames & peſtis in Gallijs.

bitur, quiſquis accuratè conſiderare velit ea, quæ paulò ſuprà à ſectarijs in regno illo incredibili crudelitate & impietate deſignata diximus. Hoc quidem ſine horrore commemorari nō poteſt, quòd tum Lugduni matrona quædam nobilis, cùm vidiſſet filiā ſuam iam nubilem peſte correptā, ex altiſſima ædium parte ſecùm præcipitem eam in viam egit. Valdè luctuoſa fuit Galliæ lues illa, per ciuitates & pagos omnes ità diffuſa, vt ab eius contagione nullus ferè locus immunis eſſet. Obijt tum etiàm inter alios Iohannes Caluinus Geneuenſium hæreſiarcha, vir peſtilentiſſimus & arrogātiſſimus, diuina maieſtate in illū per extremæ vilitatis vermiculos animaduertente. Obijt enim morbo pediculari miſer homuncio, qui ſuo fermento innumeros corrupit, & ampliſſimas vias Antichriſto muniuit. De illo paſsim ſuprà dictum eſt: nos eo relicto, ad alia tranſimus. Libet autem rursùs quædam hîc ad verbum deſcribere ex eo, quem paulò antè audiuimus tragœdias Galliarum referentem.

Immane facinus.

Fœda mors Caluini.

Seditioſi, inquit, noua conſilia agitare cœperūt, ſibi capiendum eſſe regem, & Lutetiam occupandā. Etenim ſpem animo conceperāt, ea vrbe, quam ſemper impijs conatibus ſuis infeſtam ſenſerant, redacta in poteſtatem, fore vt haud magno negocio toto regno potirētur. Vndiquè coniurati conueniunt occultè: indicitur per miniſtros facinoris dies: qui vt erant tractandorum animorum magni artifices, fraudulētis perſuaſionibus quàm ardentiſſimè poterant, ad apparatum belli iuuabant: atq; vt tepidos & meticuloſos nonnullos ad concepta flagitia faciliùs inducerent, aſſerebāt Catholicis decretum eſſe, quos intra biduum hæreticos vſpiàm in ſua gente reperirent, è medio tollere atq; trucidare. proindè tutius eſſe, quamoccultiſſimè domos deſerere, atque omni aſtu ſuas fortunas & capita tueri. Itaq; tertio Calendas Octobris anni 1567. cùm iam copiarū aliqua pars nocturnis itineribus in vnum confluxiſſet, exinopinatò apparuêre inſidiæ. Minimū abfuit, vt nō omnia, antequàm fierent palàm, hoſtes occuparent, vaſtarent atq; euerterent. Et pòſt pauca: Erat rex Meldis, decimo à Lutetia lapide, in quam vrbem cōuenerant ſex millia Heluetiorum, quos aulicorum conſilio euocatos (cùm dicerent Hiſpano exercitui, quē Albanus regulus, trāſitu per Gallas impetrato ductabat, minimè fidendum) rex decreuerat penès ſe habere, Hæ cohortes à diuina

Nota miniſtri Euāgelici ad quid hortētur ſuos.

proui,

prouidentia,quę in maximis quibuſq; periculis coronæ Gallicæ nunquàm defuit,in eas partes cælitùs deſtinatæ videbantur. Etenim ſi nō illæ ante omnia præſtò fuiſſent,non tantùm Valeſiam gentem,quæ regum hodiè proſapia eſt, verùm vniuerſam quoquè orthodoxam religionem vna dies euerterat. *Periculum regis Galliarum ab Hugonotis*

Ergò comparatas ſuo capiti inſidias rex cùm intellexiſſet, inſtructo ad pugnam, quem penès ſe habebat, Heluetiorum exercitu, conſilio Nemoroſi reguli ea in re vſus,media nocte, nihil tale opinantibus ſeditioſis, Lutetiam properat. Hoſtes, cùm paulò antè diuiſiſſent ſuas copias,antequàm in vnum cogi poſſent, cum Heluetijs congredi non auſi,prædam è manibus amiſère. A Lutetianis interim eductæ celeriter ex vrbe decem millium copiæ, regi periclitanti ad quintum ab vrbe lapidem iêre obuiàm. Magna ibì Catholicorū,poſteaquàm regem è tam præſentibus periculis diuina ope ereptum vidêre, congratulatio, magnus animorū motus aduerſùs impios,facinoroſos.& ſceleratos hæreticos. Perbellè autem euaſit Cardinalis S. Crucis, qui animi gratia regem inuiſere cupiens,ex Italia in Galliam fuerat profectus. Cùm enim cerneret ſe iamiam intercipiendū,miſit ante ſe plures,qui hoſtibus ſignificarēt ſe lento greſſu ſequi cum familiaribus. Inimici ergò, nè detegerent qui eſſent,primos illæſos abire ſiuerunt. Cardinalis verò cum reliqua turma,eádem via, qua venerat, properè retrocedens,prædæ auidos illuſit. *Cardinalis S. Crucis vix euadit manus Hugonotarum.*

Mouit exindè ſe exercitus ſeditioſorū ad phanum Dionyſij,quo in loco veteres regū theſauros, qibì aſſeruabātur,ſe intercepturos ſperabāt. at illi pridiè Lutetiā tranſlati erant. Interim decuriones Pariſiorū,diſpoſitis in muro ęneis machinis,&incitatis ciuibus ad cuſtodiā vrbis,ſummę rerū diligēter proſpiciebāt. Calēdis Octobris ſecunda noctis vigilia 16. frumentarias machinas, patētib⁹ cāpis via Dionyſiana ad vſum ampliſſimę vrbis diſpoſitas,hoſtes incendūt. Flāma tāta fuit,vt vrbs tota ardere videretur:q̄ res ingentē metū ciuibus attulit,maximè verò,cū intellexiſsēt hæreticorū conſiliū fuiſſe,eo quaſi ſigno dato coniuratis, qui intra mœnia erant, in proprias ædes incendijs excitatis,concremare ciuitatē. Etenim in multis locis faſciculi diſpoſiti cum puluere, Deo ità prouidente, reperti ſunt,rebelleſq;,qui erant in vrbe, effractis domorū foribus,aut capti, aut trucidati. *Pariſienſiū fides erga regem.* *Incenduntur 16. molæ.*

Mox verò edicto regio cautū eſt, vt omnes vtriuſq;

Edictum pium regis Franciæ. ſexûs homines ſigno S. Crucis inſignirētur, niſi qui mal lent eueſtigiò caput amittere. Pulchrum erat videre roſaria collis pendētia, varijs crucibus adornata. Cautum inſuper eſt omnibus, ſuarum ędium curam agere, arma geſtare, vaſa repleta aquis præ foribus habere, ante ſingulas domos lāpades ardere, totas noctes inſomnes ducere, vna manu, exemplo filiorum Iſrael, ędificare, & altera ſe tueri. Sæpiùs circuibant & omnia ſcrutabātur tribuni. Licitum erat tali rerum articulo, iuxta conſiliū Chriſti, vendere tunicam, & emere gladium. Eādē nocte pellis hominis in publico vico inuēta eſt, quę pios multùm terruit. Si quis minimum verbum in fauorē ſeditioſorū protuliſſet, eum cuiq; necare erat liberū. id quod accidit in multis. Poſtero die ad arma conclamatū cùm eſſet, ilicò catenæ ferreę tranſuerſis vijs extenſæ, omnia armatis repleta, domus & feneſtræ lapidibus, cū hoſtes iam in vrbe eſſe dicerentur. Si quis terga verteret, aut fugam attentaret, confeſtìm trucidābatur. Itaq; conſilij decreto ſtatuūt ſeditioſi vrbem fame ad deditionē compellere, quod ob infinitam incolarum multitudinem factu haud difficile videbatur, præſertìm obſeſſis vndiq; vijs, impeditoq; cōmeatu, propterea quod pons Carrētinus, ad cuius vicū Matrona Sequanę iūgitur, ab hoſtiū turmis interclusus eſſet. Extabant in eo fluminū cōcurſu quàm plurimę farinariæ molæ, quę & ipſę in poteſtatē venerant hęreticorū. Miſerat eò rex pręſidiariā cohortē, quô arcē vndiq; pręmunitā, contra hoſtiū impetus defenderet. Cęterū proditione pręfecti militū perdita vniuerſa res, tā validā in vrbe famē fecerat, vt quod pridiè quinq; ſolidis cōparari poterāt, poſtero viginti venundarentur. Captus interìm proditor, laqueo finiuit vitam in via arenaria.

2. Eſd. 4.

Luc. 22.

Hugonotæ valdè infeſti Pariſienſibus.

Fames Lutetiæ.

Eodem die cohortes quędā vrbe egreſſæ, incurſione in hoſtes facta, duas ingētes naues onuſtas panibus intercepêre, quæ pauperibus fame pereuntibus eueſtigiò ſunt in eleemoſynam erogatę. Intereà peditatus veteranorum militū equitatusq; vtriuſq; armaturæ plurimus conuenerat. Quamobrē tertio Idus Nouēbris prodijt ex vrbe regius exercitus. peditū decē, equitū quatuor erant millia, cū machinis ęneis quatuordecim. Qua re per exploratores cognita, dato ſigno, è fano Dionyſij promouerūt tria millia peditū, equitū verò quatuor millia. Maiorū tormentorū nullus apud eos apparatus erat. Duces fuerūt Ludouicus Cōdęus & Colingij fratres. Quarè in campis Dionyſiacis, vno lapide ab vrbe Pariſiorū, acris

Exemplū inſignis humanitatis.

Ammiralius & Andelotus.

pugna

pugna occũbente iã ſole cõmiſſa eſt. Cęſi in vniuerſum equites quingenti, & circiter quadringenti pedites. Ardorem pugnæ nox interueniens diremit, quæ ſi vel vna hora interueniſſet tardior, actum fuerat de vniuerſis ſeditioſis. Eo prælio cecidit Anna Momorantius, octo prioribus certaminibus clarus, modò cùm in primis ordinibus pugnaret, ab Edouardo Scoto, quem ignominioſa morte liberâſſe ferebatur, ſeptem vulneribus confoſſus, poſt biduum extinctus eſt. Ex hæreticis interempti Comites duo, Saltuanus & Claromontanus Dampetra, multique alij in armis nobiles. Qui certamini ſuperfuêre, ad fanum Dionyſij reuerſi, tota nocte trepidârunt. *Hugonotæ permulti cædũtur.*

Poſtero die, antequàm ab exercitu regio obſideri poſſent, præmiſſis ſarcinis, valetudinarijsque relictis, fuga diſceſſionem fecêre. Quòd verò templum S. Dionyſij & buſta regum ferè omnia intacta reliquêre, cauſam fuiſſe aſſerunt, quoniam ibi Ludouicum Borbonium Condæum in regem coronauerant, monetamque auri tali inſcriptione cuderant: Ludouicus XIII. Dei gratia Francorum rex, primus Chriſtianus. Hucuſque author ille. Obitèr Lector obſeruet, quòd dicit Condæum appellatum eſſe primum Francorum Chriſtianum regem. Ergò omnes ſuperiores reges Chriſtiani non fuêre, truſique ſunt in tartara. Abſit autem, vt tam malè ſentiamus de multis Francorum Chriſtianiſſimis regibus. Poſsẽt hîc multa dici, ſed res ipſa per ſe adeò turpis eſt, vt nulla ſit confutatione opùs. Nè quis autem dubitet vera eſſe, quæ author ille, cuius verbis quædam in Gallijs geſta, commemorauimus, de Hugonotarum conſilio ſcribit, voluiſſe eos ſcilicet regem capere, extat Petri Carpentarij, hominis Caluiniani ſcriptum, in quo ille palàm aſſerit, eò ſpectare, eò tendere omnes Cauſariorum conatus (ſic enim ille Caluinianos quoſdam appellat) vt reginam matrem cum catulis eius tollant. Eius rei exitum polliceri eos ſibi authoritate vatis illius impuriſſimi; (ità homo Caluinianus, Bezam, nì fallor, Caluinianorum pontificem & regem, vt ipſe loquitur, appellare non dubitat) eius orationem vtì oraculum, eius ſcripta vtì libros Sibyllinos excæcatos homines (vtiquè Caluinianos) recipere: eum ſegnitiem & languorem Cauſariorum ſemper incuſâſſe, quòd quietè & pacificè viuendo, hoſtilem animum erga Papiſtas & erga regem deponere viderentur.

Nota, Cõdæum dictũ, primũ Chriſtianũ Francorum regem.

Hugonotæ quid ſpectent.

tur. Ait ſatìs certis indicijs ſe accepiſſe, eum apertè regis caput petere, & multa alia, quibus Caluinianorum furores & amentiam, immò & hoſtilem in regem Gallorum animum ſatìs declarat. Nec verò nobis debet vitio verti, ſi ea ſcribamus de Caluinianis, quæ è Caluinianorum ſcriptis promuntur. Ait idem Carpentarius, ſe ſæpiùs obiurgâſſe Cauſarios aulicos, (Caluiniſtas dicit) quòd illos non puderet homines flocci & nihili, & omnibus vitijs & probris coopertos, impenſis publicis alere, & illis ſuas legationes & negociationes magìs ſerioſas & graues demandare. At illi, inquit, mihi in aurem obmurmurabant, Breuì magnum & pulcherrimum facinus conficient. Ex quo facilè colligebam, Cauſam in ſuo ſinu, tanq̃ in vagina reconditos habuiſſe latrones & ſicarios, à quibus magìs principibus, quàm priuatis, timendum eſſet. Deniquè illos intelligebam vndiquè colligere homines feroces, audaces & manu promptos ad ſcelus perpetrandum. Sic ille. Vt autem Lector meliùs hæc aſſequatur, idem Author Cauſam, cuius creberrimè mentionem facit, dicit nihil aliud fuiſſe, quàm quorundam hominum, ſanè Caluinianorum, qui pace vti & quietè viuere noluerunt, illicitam coitionem & factionem, ad interturbandam tranquillitatem publicam, contra leges & edicta Principis initam. Ab hac ergò Cauſa vocat Cauſarios, huic Cauſæ addictos: quos etiàm ait conuentus aſſiduè habuiſſe, in ijs nullum verbum de Deo, pace & tranquillitate tractatum: de bello, de ſuſcitando tumultu verba fuiſſe: publicè religionem præ ſe tuliſſe: in abdito, remotis arbitris, nihil aliud, quàm arma & bellum ſpirâſſe. Sub finem iubet eum, cui hæc ſcribit Carpentarius, Bezæ incendiario & furiæ, (ſic enim loquitur) denunciare ſuo nomine, vt quieſcat: nî id faciat, breuì, Deo permittente, futurum, vt omnes Principes & Reſpublicæ, quæ Caluinianam religionem profitentur, detecta Cauſæ proditione, & Cauſariorum conſpiratione, qui ſpecie religionis & libertatis Chriſtianæ, omnes ſtatus regnorum & rerumpublicarum exagitare & euertere conentur, ad illos Cauſarios opprimendos arma arripiant, & cætera, quæ ibì ſequuntur, in quibus etiàm meminit Sebæ hominis ſeditioſi, qui à Dauide rege defecit, quem, ſi li-

Nota lector, quid machinētur Caluiniſtæ.

Vide quibus de rebus in ſuis conuenticulis agăt.

2.Reg.20.

ſi literæ nominis & res attendantur, ait eius, de quo hæc ſcribit, typum fuiſſe. Vndè perſpicuè licet animaduerti, de Beza eum dicere, cui etiàm hoc fert teſtimonium, eum Cauſæ ſuperſtites grauitèr increpare, quòd Principes Galliæ, ſæpè ab illo anteà ad necem notatos atque deſignatos, non occíderint. Hæc ego idcircò ex Carpentario Caluiniano huc annotare volui, vt nè quis putet falsò à Catholicis affingi ſeditioſis, quòd Francorum regi necem moliti ſint. Sed non poſſunt tantùm homines importuni, quantum vellent. Facilè autem Lector ex his paucis, quæ vel ex ſolo Carpentario adduximus, conijcere poteſt, quales viri ſint illi, qui ſe reformatæ religionis & Euangelicos iactabundi gloriantur. *Beza quid Galliæ principibus ſit machinatus.*

Cùm autem Gallorum rex Carolus à proprijs ſubditis ſuis ità oppugnaretur, Albanus princeps miſit ad eum Comitem Arenbergium, cum non parua manu equitum & peditum: quorum aduentus fuit Regi non minùs gratus, quàm opportunus. Attamen hoc anno nihil admodùm deincèps memorabile geſtum eſt in Gallijs. Magnum profectò fuit, Regem cum omnibus ſuis è tam præſenti diſcrimine ereptum fuiſſe. Poſtquàm autem Hugonotæ ſe inferiores conſpexère, in Lotharingiam profecti ſunt, vbì ſe illis coniunxère Germanorum magnæ copiæ: quibus illi iam audaciores effecti, redeunt in Gallias, oppidis omnibus pecunias imperant, efficiuntque vt omnes paſsìm eius regni prouinciales ad arma concitentur. Capta ab eorum ſocijs eſt Bleſarum ciuitas. Henricus Valeſius, regis Gallorum frater, regio exercitui præfectus eſt, cui ad priores copias iam acceſſerant Itali, Galli Narbonenſes, Aquitani, Heluetij. *Hugonotis ſe Germani coniungunt.*

Per id tempus in extremis Belgarum finibus aliquot peditum ſigna Geuſeorum nomine confluxère. Quæ res cùm incolarum animis terrorem attuliſſet, ab Albano principe miſſus eſt Comes Meganus cum non contemnenda manu, cuius aduentu regiorum animi erecti ſunt. Pergebat interìm Albanus in exædificando caſtro Antuerpienſi, petijtque à Belgicis ditionibus quadraginta millia coronatorum, quorum media pars illi ſtructuræ, reliqua per-

ſol.

ſoluendis militi ſtipendijs applicaretur. Spargebantur autem ab hæreticis libelli famoſi in Albanū, vt quem ferro non poſſent, ſtylo confoderent.

Salentinus creatur epiſcopus Colonienſis.

Sub finē huius anni, cùm ſe vltrò abdicâſſet pontificatu electus in Archiepiſcopum Colonienſem Fredericus illuſtris Comes à Vueda, in eius locum 23. Decembris ſubſtitutus eſt, magna quidem omniū gratulatione, Salentinus illuſtris Comes Iſenburgicus, multa doctrina, inſigni probitate ac pietate, rara prudentia, multisque alijs egregijs virtutibus diuinitùs ornatus. Faxit rerum præpotens Deus, vt, quemadmodùm boni omnes id ſibi de illo principe pollicētur, Colonienſem ditionem omnem ità gubernet ac moderetur, vt & temporariæ & Eccleſiaſticæ res ſub illo eos habeant proſperos ſucceſſus & incrementa, vna eademque vera Catholica fides ità conſeruetur, atque aduersùm fallacioſa & exitialia hæreſum portenta muniatur, vt ad diuini nominis cedat gloriam ſempiternam, & totius gregis ſui ſalutem.

Pax infirma in Gallijs.

ANNO 1568. in Gallijs pax quædā confecta eſt, ſed non valdè diuturna. Erant Aureliç Hugonotæ cum milite aduentitio: quem locum, vtpotè egregiè munitum & opportunum, per inſidias occupârant, atque in ea ſola vrbe & eius ſuburbijs feruntur vltra quinquaginta ſacras ædes ſubruiſſe, ità vt vix illarum veſtigia apparerent. Faciunt, quod facturus eſt Antichriſtus: ſub prætextu religionis, omnes religionis & pietatis officinas euertunt.

Aureliæ quot templa euerſa.

Geuſei Friſiam vexant.

Porrò huius anni initijs aliquot nobiles Geuſei, qui è Belgio profugerant, duce Ludouico Naſſouio, principis Auraici fratre, magno inſtructi exercitu, in Friſiam irrumpunt, magna dant damna eccleſijs, monaſterijs, itemque alijs Catholicis: ſed præſidia Hiſpanorum magno eis impedimento ſunt, vt non poſſint pro ſuo arbitratu, quod cupiunt, efficere. Albanus princeps Antuerpia Bruxellas reuerſus, vbì comperit principem Auraicum, & eius fratrem Ludouicū magnas cogere copias, quibus Belgium occupent, freti clandeſtino multorum prouincialium fauore: miſit, huius anni, menſe Februario præſidium Hiſpanorum in caſtrum munitiſſimū Bredanum, quod fuerat principis Auraici, miſit etiàm ad alia loca Geuſeorū milites, additis mandatis, nè cui præter regem parērent.

Miſit

Miſit etiàm Louanium Comitem quendam, qui filium principis Auraici Antuerpiam adduceret. qui poſteà miſſus in Hiſpanias, literis operam dedit Alcalæ, quæ eſt patria Ferdinandi Imperatoris longè pijſſimi. Rex Catholicus ei fertur quotannìs præbere duo millia ducatorum. Aiunt Egmondani Comitis filium, nisì ætas tenerior obſtitiſſet, pariter in Hiſpaniam abiturum fuiſſe.

Ea tẽpeſtate ad Picardiæ fines quidam Geuſei in ſyluas ſeſe abdebant, multas ex prætereuntibus agebant prædas, nec paucos miſerè iugulabant, multaq́ue flagitiosè deſignabant. In eos immiſſi ab Albano Duce Hiſpani equites & pedites, homines ſceleratos partìm egregiè profligârunt atque conciderunt: partìm magno numero viuos ceperunt, quorum bona pars palàm diris eſt ſupplicijs affecta. Volebat Albanus princeps etiàm in alios, qui ſub Margareta gubernatrice rebellionis capita & incentores fuiſſent, animaduertere. Publicè igitur propoſito edicto, iuſſit principem Auraicum & Ludouicum fratrem eius, aliosq́ue ad certum diem ſe ſiſtere. Sed nemo id facere auſus fuit, demptis quibuſdam humilis conditionis hominibus. Pergente autem Albano, triginta Antuerpiæ ciues, rebellionis nomine compræhenſi ſunt: ad Bacchanalia alij trigintaquatuor capti. Idem Gandaui, Tornaci & Mechliniæ factum.

Geuſei in Picardiæ finibus quid fecerint, quid perpeſſi ſint.

Intereà princeps Auraicus fertur per quoſdã Germaniæ Principes ſibi voluiſſe conciliare regem Philippum: ſed cùm tandèm nihil fieret, Dux Albanus modò hos, modò illos iubebat in cuſtodiã recipi: quæ res multis cauſa fuit, relictis omnibus ſuis rebus mobilibus, aliò commigrandi, ijs præſertìm, qui haberent, vndè poſſent alibì ſuſtentari. Per id tempus plerique ſeditioſi duce quodàm barone, ad mille quingentos coiêre, infeſti inprimìs templis, ſacellis, monaſterijs, quæ inflammabant, milliari vno ab Antuerpia & circiter. Contra illos miſit Albanus dominum Beouorenſem, qui nullis ſuorum amiſſis, nequam homines cecídit, ijs, qui ſuperfuêre pugnæ, pleriſque omnibus ſubmerſis, centum & mille ſuſpenſis. Ea cauſa tumultuatum eſt Antuerpię, ſed ſedata res eſt.

Seditioſi quidam cæduntur apud Antuerpiam.

Poſtquàm principis Auraici filius in Hiſpanias per mare miſſus eſt, Albanus Italos equites Tornaco euocatos cum multis alijs, per diuerſa loca diſtributis, ad tuen-

tuendos Belgij fines iubet proficiſci, nouum quoque conſcribit militem, quòd verebatur pace in Gallijs compoſita, nè quid in deſcenſu aduersùs Belgicas ditiones Hugonotæ & qui illis militârant, attentarent.

Diximus iam ſuprà, Bleſenſem vrbem captam ab Hugonotis. Ea hoc anno, menſe Februario à Rege recuperata eſt. Multùm in eo fuêre Hugonotæ, vt Carnutes quoquè expugnarent, ſed fortiſſimè propugnantibus qui intra vrbem erant, coacti ſunt re infecta obſidionem ſoluere. Feruntur ſanè rebelles Hugonotæ ſpontè contuliſſe pecuniam, quæ externo militi numeraretur: atque etiàm nobiles Hugonotæ vltrò obtuliſſe & impendiſſe precioſiſſima quæque, putà, torques, annulos aureos, vaſa aurea & argentea.

Pax Pariſijs proclamata. Martio menſe cum Hugonotis pax confecta eſt, & proclamata Pariſijs. Ciues Pariſienſes paulò antè, rei benè gerendæ ſpe, deciès centena millia aureorum, vt quidam ſcribit ex Gallijs, in bellum alacri animo contulerant. Quibuſdam ea pax propter conditiones adiunctas, inuiſa fuit, & certè diuturna non fuit, vti pòſt audiemus.

Scripta eſt hoc anno Conſtantinopoli Epiſtola quædam iam typis excuſa. Extat nomen eius qui *Vide quid Euangelici etiàm apud Turcas moliuntur.* ſcripſit, & ad quem ſcripta eſt. In his literis fit mentio cuiuſdam non poſtremi Hugonotæ, expreſſo etiàm eius nomine, qui ex Gallijs venerit Conſtantinopolim, & ibì multa egerit cum ſupremo Baſſa, homine aſtutiſſimo, de Hugonotis in Turcarum Imperatoris fidem & tutelam ſuſcipiendis. Sed cùm intellexiſſet Baſſa, Hugonotas aduersùs ſuum regem Carolum rebellare, vt habent eæ literæ, valdè in hominem commotus eſt. Turpe autem certè eſt, quod Hugonota ille ſcriptum obtulit Baſſæ, in quo non negauit Hugonotas regis Galliarum ſubeſſe imperio, ſed rebellare ei propter religionem ipſorum, quæ ſit Turcicæ proxima. Item paratiſſimos fore Hugonotas ad turbas & ſeditiones in Alemannia procurandas, quandò id Turcis commodum videretur. Item Hugonotas, ſi in Turcarum Imperatoris tutelam reciperentur, eius maieſtatis fore ſocios vtiliſſimos: quòd non ſolùm regem ſuum vexare poſſent, nè affinem ſuum regem Hiſpaniarum contra Turcas ſiue conſilio, ſiue milite iuuet: ſed etiàm per aliquot potentes Alemanniæ Principes, qui Hugono-

ta-

tarum rebus manifeſtè faueant & auxilientur, ipſum Romanorum Imperatorem impedire in omnibus conſilijs eius, quæ cōtra Turcas ſuſciperet. Hęc tam fœda, tam prorsùs ab omni Chriſtiana pietate, immò etiàm ab omni humanitate aliena auſus eſt Hugonota ille Turcis proponere, ità vt is, qui has literas ſcribit, teſtetur hæc palàm iam dici & circunferri per totam Conſtantinopolim. Reſpondit autem illi Baſſa per interpretem, Hugonotas longè inferiores eſſe, quàm vt ad illorum amicitiam ſeſe demittat ſupremus orbis princeps: nec fidem haberi debere iſtis ſocijs, qui proprium etiàm regem proderent & impugnarent. Turcas ſolitos eſſe cum Imperatoribus, regibus & magnis principibus agere, non cum perfidis ſeruis, & rebellibus ſubditis. Hæc & pleraque alia in illis literis habentur: è quibus poteſt intelligi, ipſos Hugonotas fateri, ſuam religionem Turcicæ eſſe proximam: tum quàm parati ſint ad gratificandum Turcis, ad excitandas ſeditiones in Germania, & cætera. O miſeram ſanè hoc æuo Chriſtiani orbis conditionem, qui à nullo magìs proditur Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus, quàm ab illis, qui vel maximè Chriſtiani & reformatæ religionis videri volunt. Sed hæc valeant, indigna prorsùs, quæ literis annotentur, nisì quòd expedit nôſſe, quid clàm iſti moliantur.

Turcarum princeps contemnit Hugonotas

Menſe Aprili certis nuncijs ad Albanum Ducem allatum eſt Germanos, facta in Gallijs pace, reditum parare in Germaniam, ſed priùs Belgiū inuiſere conſtituiſſe. Confeſtìm ergò mittit versùs Leodium Hiſpanos & Italos equites omnes, cum peditatu Galliæ ciſalpinæ: curat etiàm nouas conſcribendas copias. Interìm detegitur nefanda in caput eius quorundā conſpiratio, qùi eum cum Hiſpanis corporis eius cuſtodibus, ad Abbatiam quandam haud procùl Bruxellis proficiſcentē è medio tollere volebant. Captus eſt, qui hoc tetrum facinus deſignaturus erat. Per id tempus nihil ferè hominum ſermone ferebatur, nisì de proditionibus & clandeſtinis machinis. Dolebat enim multis, quòd Albanus quadam ſeueritate in ſeditioſos vteretur. Nè quis autem ſibi perſuaderet his rebus perterreri eius animum, nihil de adminiſtranda iuſtitia ille remittebat, & omnibus ſe ſpectandum exhibebat.

Conſpirāt quidam in caput Albani principis.

Prodijt tum quoquè in lucem, veniſſe quoſdam Leodium, ſub veſtibus geſtâſſe arma, quibus eius vrbis Epi-

Sicarij Epiſcopo & Clero Leodienſ. necem machinantur

Epiſcopum & clerum omnem perimerent, eorumque facultates diriperent, vſuri illis ad debellandos Hiſpanos: ſed capti omnes, meritas dedêre pœnas. Princeps Auraicus, quorũdam ope & opibus adiutus, conſcribit ad nouem millia equitum, peditum quindecim. Non deſunt, qui affirment conſiſtoria hæreticorum iamtum in Belgio inſtituta fuiſſe, eaque nummos ad hoc bellum ſuppeditâſſe: Idem feciſſe profugos ex ditionibus regis Catholici. Non latebat Albanum, quid Princeps moliretur, & qui hincindè fierent concurſus armatorum hominum. Itaque Hiſpanos ferè omnes miſit Namurcum, duo millia peditum & equites quingentes Traiectum ſuperius, Comitem à Boſſu Hollandiæ præfectum, ad alia tuenda loca. Indiès tum aperiebantur nouæ machinationes. Captus quidam Antuerpiæ eſt, qui pecunias elargiebatur, vt ſeditiones excitarentur. Prodidit hoc Germanus quidam, cui eam in rem duplex ſtipendium promiſerat. Bruxellis quoquè & alijs locis libelli impreſſi ſpargebantur, quibus prouincialium animi in Hiſpanos incitarentur. Diligens verò inquiſitio fiebat, vt poſſent eorum authores reperiri.

Nota nequam hominis conatus.

Menſis Maij initio comperit Albanus magnam Germanorum manum per Moſam in Belgium iter intendere. Contra illos miſit aliquot ſigna peditum & equites quingentos, qui hoſtes in fugam compulerunt, cæſis mille quingentis, cùm ex regijs non niſi quadraginta deſiderarentur. Sed tamen pergebant illi non parùm faceſſere negocij, præſertìm vicis & pagis. In Geldriam venit quidam Comes cum duobus equitum & quatuor peditum millibus: ſed ea regio ità erat ab Albano commeatu & præſidijs communita, vt nihil ſibi ab hoſtibus, tametsì quotidianæ ad eos acceſſiones fierent, metuendum exiſtimarent.

Friſiam hoſtes oppugnant.

Porrò autem, quod iam ſuprà attigimus, Ludouicus comes Naſſouius cum tribus equitum, & decem peditum millibus in Friſiam irrupit, occupauitque Dammum & Vedam, Groningam obſidione cinxit. Aiebat ſe arma cepiſſe ob religionem tuẽdam, proſcriptos reſtituendos, & Reipublicæ commodis promouendis. Symbolum eorum, qui ſub illo merebant, eiuſmodi erat: Aut recuperare, aut occumbere. Imperator quidem, vt aiunt, eũ reuocare conatus eſt, ſed fruſtrà. His omnibus probè compertis, Albanus hoſtibus maturè occurrendum ſtatuit, luſtratoque exercitu ſuo, pro-

produxit Germanorum & Hiſpanorum peditum ſigna octoginta, & Burgundionum alia quadraginta, & aliquot ſigna equitum. Ex ijs miſit Comitem Arenbergium cum aliquammultis Hiſpanis & Germanis peditibus, & non parua equitum manu, vt Ludouicum Naſſouium è Friſia profligarent. Simul autem eodem tempore edixit, vt quicunque religionis cauſa è Belgio profugiſſent, in Belgium redeant, ſuoque ſe magiſtratui ſinguli repræſentent: alioquì bona ſua omnia amiſſuri, & perpetuò exulaturi. Sed quòd omnes pelli ſuæ metuerent, nemo comparuit. Ferebatur tum rex in Belgium ex Hiſpanijs venturus, à quo ſperabant ſe faciliùs veniam impetraturos.

Contra eos Albanus mittit exercitū.

Ludouicus Naſſouius certior factus de aduentu regij exercitûs, leui primùm certamine vſque in noctem cum illis congreſſus, Dammum ſe contulit eadem nocte cum omnibus ſuis. Regij cùm putarent eos hærere eo loco, vbì pridiè conflixerant, manè alterius diei ad illos contendunt, ſed nemine reperto, vbì tandèm didicère quem ad locum profecti eſſent, eos inſecuti ſunt. Ibì tum illi in regios, quorum equitatus necdùm aduenerat, impreſſionem faciunt, eos in fugam vertunt, cæſis tribus Hiſpanis ducibus, quos capitaneos vocant, & pleriſque alijs egregijs viris. Cæſus eſt etiàm ipſe Comes Arenbergius. Poſt horam vnam ſuperuenit Curtius Martinengus Comes cum multo equitatu, cuius aduentu regij recreati, ad hoſtes redeunt, Groningam magna arte quatuor peditum Arenbergij, & totidèm Germanorum ſigna cum leuis armaturæ equitibus introducunt. Multùm ſanè intererat, vt ea vrbs hac ratione communiretur, propter ſeditioſos, qui iam commouere ſe cœperant. Hæc Geuſeorum victoria regiorum temeritati potiùs, quàm illorum virtuti militari, tribuenda eſt. Si enim regij equitum aduentum ſuſtinuiſſent, hauddubiò ab illis ſtetiſſet victoria. Authores huius temeritatis, Albano iubente, pœnas luerunt. Illa Comitis Arenbergij, viri ſanè ſtrenui, cædes, Geuſeorum cauſam deteriorem fecit. Lata eſt ſententia in Comites Egmondanum & Hornenſem, & vterque Bruxellis palàm capite plexus eſt, & capita ad horas duas palis ferreis affixa ſunt, vt eo ſpectaculo omnes ſui officij admonerentur. Antè obitum ſcripſit Egmondanus ad regem Hiſpaniarum lite-

Regij ab hoſtibus cæduntur.

Comes Arenbergius cæditur.

Comites Egmondanus et Hornenſis capite plectuntur.

literas, quibus veniam ab eius maieſtate petijt, eique coniugem & liberos ſuos commendauit. Et pro certo quidem habitum eſt, regem ſingulari erga eos vſurum humanitate & clementia. Debent hæc exempla mouere homines, nè quid agant contra Principes ſuos: Strenuam ſanè operam non ſemèl nauârat Egmondanus regi ſuo, ſed tandèm illi fœderi ſe admiſcens, damnatus eſt læſæ maieſtatis & perduellionis. Mortem fertur æquo tuliſſe animo, & ad eam peccatorum confeſſione, quam fecit Iprenſi Epiſcopo, viro ſanè longè optimo & doctiſſimo, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ perceptione ſeſe præparâſſe. Corpus eius impoſitum eſt plumbeo loculo, & in quodam eius oppido humatum: Comitis Hornẽſis cadauer in eius Comitatu ſepultum eſt. Comitis Egmondani obitum non ſolùm Belgæ, ſed etiàm Hiſpani milites omnes, immò & ipſe Dux Albanus lachrymis proſecutus eſt. Magnum autem terrorem Belgis omnibus hæc res incuſſit, ijs præſertìm, qui ſibi malè erant conſcij: & niſi ſpes fuiſſet publicandæ intrà dies paucos generalis cuiuſdam condonationis & ignoſcentiæ, permulti fugiſſent. at ea tamen condonatio non pertinebat ad eos, qui aduersùs Regem arma tuliſſent, & templa effregiſſent.

Sed vt ad Friſiæ res reuertamur, in ſuperiori conflictu, quo Comes Arenbergius captus eſt & perijt, regijs adempta ſunt ſex magna tormenta, multa pecunia militi perſoluenda, & pleraque alia, ſtetitque victoria ab illis, qui cum Naſſouio erant, non tamen incruenta, cæſo inter alios fratre eius Adolpho Naſſouio. Interìm nihilominùs Albanus princeps authores ſeditionis Belgicæ perpetìm perſequebatur, & nè cogerentur Hiſpani, quorum opera ad res neceſſarias vti volebat, tempus omne terere captiuis cuſtodiendis, menſe Iunio Bruxellis in quoſdam animaduertit, in quibus fuêre etiàm nobiles Battenbergij cum pleriſque alijs, qui cum tympano ducebantur ad mortem. Plexi ſunt capite Catholici quidam, quòd in Regem ſuum arma tuliſſent. Cæſus etiàm eſt, qui caput fuerat conſpirationis aduersùs Albanum, cui in ipſa ſacra Palmarum hebdomada Catholico ritu confeſſionem facturo, & Euchariſtiam ſumpturo, necem ſtruxerant.

Adolphus Naſſouius occumbit.

Eodem

Eodem menſe Iunio quidam captus eſt apud Groningam Friſię munitum oppidum, qui faſſus eſt ſe cum tribus alijs voluiſſe Groningam quatuor locis inflammare, vt ità Geuſcis, qui cum Ludouico Naſſouio erant, facilior daretur aditus ad vrbem capiendam, præſertim quòd non deeſſent intrà vrbem, qui eis fauerent. Is infauſtus proditor in quatuor partes diſſectus eſt. Fertur tum Ludouicus in caſtris ſuis habuiſſe ad *ſedecim millia hominum, quibus duobus in locis obſidebat Groningam: ſed id fruſtrà ſanè, præſertim cùm nulla admodùm tormenta, muris quaſſandis idonea apud ſe haberet, & vrbs ipſa rebus neceſſarijs eſſet inſtructiſſima, Comite Megano cum octo ſignis peditum Germanorum & mille Hiſpanis, Curtio quoquè Martinengo Comite cum trecentis equitibus eam facilè contra eas copias defendentibus. Ipſe quoquè Albanus princeps tum ſeſe parabat ad iter in Friſiam, hoſtes indè exturbaturus. Priùs tamen Comitis Egmondani ſecretarium, propria confeſſione conuictum, ad quatuor alligatum equos diſcerpi iuſſit, & quatuor alios viuos concremari. Qua re adeò plerique conſternati fuêre, vt ex Antuerpia quadraginta non infimæ ſortis homines in Angliam & alia loca aufugerint.

Proditor Groningæ luit diras pœnas.

Sunt qui hæc ità ſcribant: alijs forſan nõ ſatis veriſimile videbitur tam magnas fuiſſe copias.

Ineunte Iulio menſe Albanus cum ſeptendecim Hiſpanorum ſignis in Friſiam contendit. In itinere aliquot locis reliquit præſidia Hiſpanorum ſexcentorum, qui recèns ex Hiſpanijs aduenerant. Multa vbiquè induſtria Princeps ille vtebatur, quippè rei bellicæ longè ſcientiſſimus. Sunt qui ſcribant, edictum de Inquiſitione in hæreticos, ab eo tum promulgatum eſſe Antuerpiæ & alijs locis, nemine reclamante, cùm tamen ſuperioris tumultûs Belgici cauſam fuiſſe non minimam eam Inquiſitionem quidam affirment. Intereà Groningenſes à Geuſeis obſeſſi, crebras ex vrbe faciebant eruptiones, nec paucos proſternebant.

Groningēſes obſeſſi ſæpè erūpunt.

Iunij vigeſimoſecundo die apud quandam Abbatiam ducentos trucidârunt, & totidèm ceperunt, non niſi decem è ſuis amiſſis. Sed non longè tum à periculo aberat Comes Curtius, equo eius cadente. Comes quoquè Meganus ſub collo ictus globulo fuit in thorace, aut circitèr. Cernens autem Ludouicus Naſſouius

de exercitu ſuo perire multos, bis ad iuſtum prælium prouocauit Vitellium, qui ab Albano regijs copijs præfectus erat: ſed Vitellius licèt cum hoſtibus confligendi eſſet cupidiſſimus, reſpondit necdùm ſibi opportunum eſſe: breuì tamen fore. Nolebat enim, abſente Duce Albano, ſe ſuosque in diſcrimen conijcere dubij euentûs, qualis ferè ſolet eſſe præliorum.

Comes Bergenſis occupat Bergas.

Rurſùs amittit.

Per id tempus Comes Montenſis occupauit Bergas oppidum ſuum, cæſo præſidio, quod Meganus Comes ei impoſuerat. Ea re permotus Albanus princeps, miſit è ſuis quoſdam, qui ex hoſtium manibus oppidum extorſerũt, relicto illic præſidiario milite, qui nomine Philippi regis illud obtineret. Iubente quoquè Albano, tormenta aliquot Mechlinia in Friſiam aduecta ſunt. Iulij decimoquarto venit Albanus Groningam, & hoſtes aufugiunt. Regij eos inſecuti, aliquot ceciderunt. Sed quòd illi pontem fregiſſent, non ſunt cæſi vltra mille. Eorum diſceſſus Albano perquàm moleſtus fuit, quippe qui ſperârat fore, vt ad manus veniretur, nec pugnam illi detrectarent. Itaque 16. Iulij cum toto exercitu ſuo ad duo milliaria abeuntes illos inſequitur, relictis Groningæ mille ſexcentis equitibus Ducis Brunſuicenſis, vt eſſet firmius præſidium, poſſetque liberiùs hoſtem perſequi. Ea enim regio ob multas paludes & foſſas parùm opportuna eſt equeſtribus copijs. Indè didicit auctum eſſe hoſtium numerum acceſſione multorum peditum & equitum, (Erant enim in Friſia multi Caluiniani, qui hoſti fauerent, Albanum & Hiſpanos odirent) & in Ludouici Naſſouij caſtris iam militare duodecim millia peditum, equites ampliùs quingentos. Cum quibus copijs ille loco tutiſſimo & propè inexpugnabili caſtra metatus, ſuſtinere voluit aduentum fratris ſui Principis Auraici, vt coniunctis viribus Albanum faciliùs profligarent. Albanus, motis caſtris, quendam locum occupat, de quo certò illi conſtaret, ex hoſtibus neminem fugere poſſe, quin in ipſius manus incideret. 21. Iulij manè cum exercitu ad hoſtem iter intendit, qui ad duo milliaria indè aberat.

Geuſei cæduntur.

Albanus quo ordine ſuum in-

Explorata indè locorum opportunitate, primò mittit centum equites ſclopetarios, qui ad leuia certamina hoſtem prouocent. Eos ſubſequi iubet quingentos

tos pedites ſclopetarios, & trecentos dupliciarios mi- *ſtruxerit exercitũ,*
lites cumprimis inſignes. Iis ſubiungit mille alios
ſclopetarios: atque ijs aliquot cataphractos. Poſt hos
ſuccedunt Hiſpani, atque indè ſex Germanorum pedi-
tum ſigna: mox quindecim ſigna Burgundionum.
Indè rursùs equites trecenti leuis armaturæ: ad ex-
tremum alij equites trecenti. Hoc ordine regius ex-
ercitus, Albano diſponente, contra hoſtes profectus
eſt, ad quos debellandos ſingulari quadam arte &
induſtria Albanus vſus eſt: nec diù ſibi cunctandum
exiſtimauit, quòd hoſtium machinatione foſſarum
aquæ increſcerent, quibus ſperabant ſe illius exer-
citum ſubmerſuros: & à cælo pluuia impendéret,
quæ magnum eſſet ſclopetarijs impedimentum al-
latura. Mandauit igitur filio ſuo Ferdinando à To-
leto, vt cum ea, quam diximus, inſtructa acie mo-
ueret contra hoſtes ad certum quendam locum, vbi
ipſum ſecuturum expectaret. Commiſſum eſt præ-
lium duabus horis ante meridiem, & Albani Du-
cis filius duabus à meridie horis eò peruenit. Vt au-
tem viderunt ſclopetarij inſtructam aciem à tergo
ſequi, vſqueadeò animis confirmati ſunt, vt impe-
tu facto in hoſtium tormenta, ea vi occupârint,
moxque in hoſtilem aciem facta impreſſione, eos *Magna*
in turpem fugam coniecerint. Continuata eſt hæc *ſtrages*
pugna vſque in veſperam alterius diei, ità vt ſinè *edita Geu*
intermiſſione hoſtes cæderentur à regijs, ſolumque *ſeorum in*
omne cæſorum cadaueribus, lanceis, ſclopetis, ali- *Friſia.*
jsque armis adeò oppletum cerneretur, vt vix lice-
ret vltrò citroque ingredi. Quibus ea offerebatur
occaſio, vt poſſent in aquas ſe demergere, illi feli-
ces ſibi videbantur: tantus eos terror inuaſerat. In-
cidit hoc prælium in viceſimumprimum Iulij, pe-
riêruntque hoſtium ſeptem millia, regiorum non
niſì octò deſiderati ſunt & totidèm vulnerati. Ca-
pta ſunt ex hoſte ſigna militaria viginti, ſedecim
magna tormenta. Quatuor ſigna ipſi hoſtes in aquas
abiecerunt. In cæſorum numero non pauci fuêre
Belgæ profugi & deſertores. Comitum Ludouici
Naſſouij & Hochſtratani res ceſsêre victori: tam-
etsì Hochſtratanus biduo antè diſceſſerat, & Ludo-
uicus nauicula Embdam confugerit. Multa pecu-
nia, multa ſupellex argentea capta, cum equis par-

tìm equeſtribus, partìm currilibus quingentis ſupra mille, prædaque multa. Inſignis hæc fuit victoria, & à Catholicis eius cauſa non vno loco Deo ſolenniter actæ gratiæ.

Tertium ciuile bellum in Francia. Hoc anno ſub finem Auguſti tertium ciuile bellum in Gallijs motum eſt. Quæ tum illic geſta ſint, non meis, ſed Galli cuiuſdam, hominis ſanè docti, verbis huc adſcribam, quemadmodùm etiàm ex eodem ſuprà quædam annotaui. Eſt Epiſtola ad quoſdam magnificos viros ſcripta, habeturq; impreſſa. Ego non omnia ex ea deſcribo, ſed quæ meo inſtituto ſufficiant. Alij quandoquè copioſè res aliquot ſuperioribus annis geſtas conſcribent.

Hugonotæ paſſim à regijs profligantur. Ait ergò: Matiſcona Sequanorum, proſtrato tormentis muro, cæſiſque ſeditioſis, à Mantuano capta, apparatus bellicus, qui è Geneua mittebatur, interceptus, ſulphurei pulueris copia ingens, armorum omnis generis maximus numerus. In Delphinatu Iohannes Adreſſius, verſa in hæreticos ira, quam ſuperiori tumultu in Catholicos exercuerat, oppida, arces, vrbes plurimas ferro aperuit, ſupra ſex millia cecídit. In Comitatu Foreſiorum ad fanum Germani Vallis, duce Muntacellario Vaſcone & Iacobo Vrffæo, pugnatum eſt cum duobus millibus hæreticorum, quos Ponſonatius, qui eo prælio perijt, contraxerat. Catholici vicerunt, eò quòd equite ſuperiores eſſent. Qui eo prælio ſuperfuêre, adiunctis in fuga pluribus cohortibus, atque viribus earundem acceſſione recuperatis, iterùm cæſi ſunt circa Bilhomum: vbì niſì victores noſtri euaſiſſent, planè conclamatum fuerat de omnibus. In prouincia Phocenſi acerrimè quoquè dimicatum: productis ingentibus è Maſſilia tormentis, & Ciſterone oppido, cis Druentiam flumen obſeſſo, Catholici ſuperiores extitêre. In Occitana apud Murgonem prælium commiſſum, duce Tendano Comite, & Suza viro fortiſſimo, & Ioiſa Aruerno. Ex hæreticis mille quingenti cæſi, plures vulnerati: quos oppidani, qui euentum pugnæ expectabant, in fugam verſos trucidârunt. Ex noſtris, eò quòd inſtructiores eſſent, & tormentis abundarent, pauci deſiderati. In Aquitania Monlucius decem vexilla, quæ Rupellam iter intenderant, profligauit: quam vrbem Farna-

Rupella

cus Præfectus à Rege deficiens, magno regni detrimento prodiderat. Aumalius quinque cohortes peditum, Briſſacius ad fanum Spinæ in Campania quatuor equitum turmas eximprouisò adorti, afflixêre: Mantuanus ad fontes aquæ bellæ, equites mille. Is domum rediens ad importunas preces parturientis vxoris, ab hoſtibus penè centum interceptus eſt. Qui cum Mantuano erant itineris comites vigintiquatuor, etsì inermes, primi tamen enſes in hoſtes vibrârunt à vertice armatos, & tam dextrè ſuperis fauentibus dimicârunt, vt ſex vltra viginti coniectis in fugam, cæteros exanimes reliquerint: duo de noſtris mortui. Mantuanus tormento genu læſus, atque ex vulnere in febrim incidens, tamen auxiliante Deo & Virgine matre, cui ſe ad templum ſuum Lauretum deuouiſſet, euaſit incolumis.

à quo prodita Hugonotis.

Votum Mantuani ad virginẽ matrem.

In Neuſtria Germani equites ſexcenti à Rimeriano cæſi. In Sequanis exules, qui ab alijs ſeditioſis fecerant ſeceſſionem, cùm à nemine reciperentur, eſſentque fermè ſeptingenti, conſilium capiebant de occupando per proditionem Iohannis Vinarij oppido. Id Vantous vir nobilis reſciens, valida manu ſeptus, circunuentos ad vnum omnes miſerè iugulauit, quandam vrbem Hannoniæ, muro diù quaſſato, cepit, diripiendamque militi tradidit. Antiſſiodoro recepta, externi hæretici abiêrunt. Quo animaduerſo, Catholici, qui in vrbem reuerſi fuerant, abeuntes perſecuti, in itinere oppreſſerunt. Duæ Occitanorum cohortes in Turonibus à Præſide Ambaſianorum cæſæ ſunt. & poſt pauca: Præterire non poſſum Claudiæ Turoniæ factum, è nobiliſſima apud Aruernos Turoniorum gente. Ea abſente Iuſto Turonio filio, quem Rex legatum in Italiam ad Pium Pontificem miſerat, ab hæreticis obſeſſa, virili animo ducis munus implens, cum paucis militibus diù eorum impetum ſuſtinuit, arcemque Turoniam, in Rhodani anguſtijs ſitam, cum oppido ſeruauit.

Claudiæ Turoniæ virile facinus.

Hæc quidem ille, ſed breuiùs, quàm vt tantæ rei ſufficiant: nec tamen hactenùs mihi viſa eſt hiſtoria, à Catholico ſcripta, vbì prolixè res Gallicę commemorentur. Hæretici multa de ijs ſcribunt, ſed illis fides tutò haberi non poteſt. Scribũt qdam, regẽ Galliarũ miſiſſe præſidiũ Rupellã, ſed Rupellenſes id recusâſſe,

Condæumque ſolicitâſſe, & eum veniſſe eò decimono-no Septembris: ſecutam verò eius vxorem cum aliquot nobilibus Hugonotis. Admiralij quoquè fratrem, qui anteà Cardinalis fuerat, profectum in Angliam, & eius gentis reginam inuitâſſe ad Hugonotas adiuuandos.

Edicta regis Fräciæ cõtra hæreticos.

Porrò Galliarum rex aduersùm hæreticos menſe Octobri edictum propoſuit, vt eorum miniſtri è regno excedant, ſola Catholica religio obſeruetur. Alterum quoquè edictum publicatum eſt, eoque hæreticis honores & dignitates ademptæ. Horum edictorum exempla Hugonotæ ad ſymmyſtas ſuos in Germaniam & Angliam miſerunt, vt eos incitarent ad maturè ferendam opem laboranti Euangelio Caluini.

Eodem menſe in territorio Pictauenſi terræmotus fuit. Hugonotæ verò, vt neruum belli pecuniam ſibi conflarent, præter magnam auri ſummam, quam ab exteris accepêre, bona Cleri in ditione Pictauenſi mobilia quidem diripuerunt, immobilia diſtraxerunt, cùm eius rei nulla eſſet apud eos poteſtas, niſì quòd reformatis iſtis omnia licent, maximè in Clerum, cuius hoſtes ſunt acerrimi. Feruntur tunc grandem pecuniæ ſummam, quam mutuò ab amicis acceperant, partìm campanarum metallo perſoluiſſe. Argumento id eſt, multas eos è templis campanas abſtuliſſe. Eiuſmodi officia grata ſunt malis dæmonibus, qui oderunt campanas, tanquàm tubas quaſdam regis æterni. Sed antequàm pergamus in harum rerum commemoratione, redeundum eſt ad Albanum principem, & Belgicas res, quæ hoc anno geſtæ ſunt.

Res Cleri ab Hugonotis direptæ.

Cùm Ludouicus Naſſouius, amiſſis copijs ſuis, vix regiorum manus effugiſſet, rursùs collegit quas potuit vires, & ad fratrem ſuum principem Auraicum ſeſe adiunxit. Habebant illi duo fratres iam magnum exercitum, quorundam ope adiuti, putabantque ſe, Albano profligato, Belgio potituros. Albanus Dux non ignarus quid molirentur, & quas haberent copias, luſtrato apud Traiectum inferius exercitu ſuo, ad eos profectus eſt, daturus operam, nè per Moſam fluuium in ditiones regis ingrederentur. Simul autem publico edicto, magnis propoſitis pœnis, ſtatuit, vt quiſquis profugorum, proſcriptorum, in cuſtodias ab-

Magnæ copiæ principis Auraici.

abductorum, & ſupplicijs affectorum quælibet bona mobilia ac immobilia obtineret &c. ea certis hominibus traderet. Eodẽ tempore venêre à rege Hiſpaniarum quadringenta coronatorum millia, & bis mille quingenti Hiſpani milites, qui eueſtigiò ad Albani caſtra profecti ſunt. Ex ijs cognitum fuit, in Hiſpanijs Comitis Hornenſis fratrem cum tribus alijs capite punitum eſſe.

Albanus mouet cõtra illum.

Albanus Dux vbì cum exercitu Traiectum ſuperius attigit, Moſam tranſmiſit, commeatûs auertẽdi cauſa, vt hoſtium conatus retardaret. Sed cùm metus eſſet, nè fortaſsìs per Burgundiam ad Condæum abirent, ſuasq́; vires cum illo coniungerent, miſſa eſt ab Albano pecunia illius prouinciæ præfecto, qua, ſi res poſceret, militem ſibi compararet, cuius opera fines ſuos ab hoſte tueretur. Atq; ità porrò mouit caſtra Albanus cõtra principem Auraicum, qui tum apud Rhenum ſuas habebat copias, quas auxerat ſignis quatuordecim Nicolaus ab Hagſtat, cuius ea cauſa bona omnia fiſco ſuo addicta eſſe voluit illuſtriſſimus Archidux Auſtriæ Ferdinãdus, quæ quidem bona in ipſius ditione eſſent, quòd, ipſo prohibente, auſus eſſet cogere militem contra regẽ Philippum. Erãt tum in Albani caſtris ſex millia equitũ & triginta peditum; quibus ille volebat ditionis Leodienſis homines inuadere ac debellare, quòd multi ex eis hęreſi deprauati, Epiſcopo ſuo, egregio & ſapientiſſimo principi, debitam nollent præſtare obedientiam, atq; eo inuito, regis Philippi hoſtibus in eam regionem ſe aditum præbituros recepiſſent, vt quidam ſcribit, qui huic bello interfuit. At tamen conſultius ei viſum eſt, priùs explorare, quorsùm iter hoſtes intenderent, vt vbì maior videretur incumbere neceſſitas, illic potiſſimùm ſuas eis vires opponeret. Menſe Septembri ad eum perlatum eſt, principem Auraicum Rhenũ tranſmiſiſſe cum octo millibus equitum, & *vigintiquinque peditum. ſic quidem habent impreſſi codices, niſì mẽdum eſt in numeris. Signis eius militaribus inſcriptũ erat, Pro lege, grege & rege: iuſſitq́ue proclamari, ſe Ducem Albanũ inuiſere velle. Ab illuſtriſſimo Iuliacenſi principe petijt commeatum & copiam traducendi per eius fines exercitûs: ſed nihil impetrauit. Adiunxit ſe tũ illi nobilis quidam cum mille quingentis equitibus, qui planè decreuerat nec vngues præcidere, nec pilos radere, donèc Egmondani Comitis, cui ſanguine iunctus erat, necem

Symbolum militare principis Auraici.

vltus eſſet. Non multùm ſylueſtri homini abſimilis is videbatur.

Porrò Albanus Dux caſtra mouit ad milliare vnum à Traiecto Moſæ, illic hoſtium aduentum præſtolaturus. Detinebantur per id tempus ab Auraico naues aliquot, itemque mercatores Belgæ Francophordiam ituri, è quibus pecuniam extorſit, qua opùs illi erat ad tantas alendas copias. In caſtris eius orta ſeditio eſt inter Germanos & Gallos, quam cùm ſopire vellet, vulneratus ipſe eſt, & tormentorum eius præfectus perijt. Albanus interìm hærebat circa Traiectũ, ſcire volens quã in partem hoſtis tãdèm promoturus eſſet. Certò autem comperit, non eum in Franciam moliri iter, quod anteà rumor ſparſerat, ſed præmiſſis per Rhenum machinis bellicis, tendere contra Geldriam. Vbì Kerpenam venit Auraicus (qui vicus eſt regis Hiſpaniarum, nec ità procul Colonia Agrippina abeſt) ducentorum militũ præſidium ibì reliquit. Valdè incerta erant eius conſilia, id eſt, quid tamen animo moliretur. Labebatur tempus, nec quicquam memorabile efficiebat, cùm tamen ſcribant quidam, potuiſſe eum interdùm oblata opportunitate rem benè gerere. Iam autumnus aderat, & multa pluuia ruebat è cælo, quod eſt illis regionibus familiare. Vt verò in futurum vernum tempus in hybernis aleret tam copioſum militem, non ferebant prouentus eius, tametsì non defuêre fortaſsìs magnates quidam, qui clàm ſuppeditarent impenſarum partem quandam. Sed nemo ferè tam prodigus eſt rerum ſuarũ, vt ſemper dare velit, præſertìm vbì dubius eſt euentus. Non deerant, qui ſuſpicarentur habere eum in vicinis regis ditionibus, qui ei ſtuderent, vellentque ei prodere loca quædam, atque ea cauſa hærere eum, & moras nectere. Sed Albanus Dux loca omnia, vbì poſſet aliquis proditionis metus eſſe, ità communierat, vt eiuſmodi machinationes, ſi quæ eſſent, nullos habituræ ſucceſſus viderentur. Etsì autem apud Leodienſes quidam magìs illi, quàm Albano, addicti putarentur, attamen ciuitas ipſa cum Epiſcopo & eius primario Clero ſe coniunxit, conſcriptaque ſunt ſex peditum ſigna, & in vrbem recepta. Ità factum eſt, vt neque Albanum, neque Auraicum intrà oppidum admittere vellent.

Auraicus detinet naues & mercatores aliquot.

Nihil efficit memorabile.

Leodij præſidiarius miles cõſcriptus.

Diſciplinæ militaris cenſura & ſeueritas in caſtris Auraici, vt tum quidem publicè ferebatur, perexigua

gua

gua erat : deerant naues, quibus pontem efficerent, non magnus ſuppetebat commeatus, non puluis ſulphureus & pilæ, ità vt multi exiſtimarent hoc rerum ſtatu conatus eius diuturnos eſſe non poſſe. Albanus contrà rebus omnibus inſtructiſſimus erat, habebatque in Moſa vaſto flumine pontem factitium ex nauibus, nec deerant naues, quibus poſſet alterum, ſi opùs foret, efficere. Tandèm menſe Octobri Auraicus iter ſuis copijs per Moſam præter omnem expectationem loco, qui per id tempus vadoſus erat, effecit, non tamen ſinè iactura aliquot equorum & hominum. Ea arte animaduerſa, Albanus ità ſe comparauit, vt hoſtibus omnem adimeret opportunitatem ſeſe communiendi, atque ijs in locis hybernandi, niſì vellent in patentibus campis ſua metari caſtra, quod fieri ſinè maximo illorum detrimento non poſſet. Oppoſuit autem caſtris ſuis, vbi plus periculi impendére videbatur, machinas quaſdam reticulatas, miro artificio confectas, quibus facilè à ſe repentinos hôſtium, præſertìm equeſtrium, incurſus auertere poſſet. Iam propè coniuncta erant vtraque caſtra, cùm eccè viceſima Octobris Auraicus ſeſe loco mouens, obuiàm progreditur copijs auxiliaribus, quas ab Hugonotis expectabat. Mouet caſtra etiam Albanus, ſequitur ſensìm abeuntes, qui ſanè temerè admodùm tranſmittere inſtituebant fluuium, qui Brabantiam à Leodienſi ditione ſeparat. Cùm enim iam quidam tranſijſſent, miſit Albanus è ſuis aliquot Hiſpanorum millia & équitatum non contemnendum, à quibus permulti hoſtes cæſi ſunt, & capti non pauci, atque in ijs nobilis quidam, Auraico inprimìs charus, qui poſteà, iubente Albano, capite punitus eſt. Non parùm ea clades perturbauit Auraicum, hæſitque aliquot dies illo in loco. Ex captiuis hoſtibus cognitum eſt, veniſſe quidem ad Auraicum copias, quas ex Gallia expectârat, ſed non niſì magnam caſtris eius calamitatem & inopiam attuliſſe, ità vt multi inedia conficerentur.

Auraicus ducit ſuas copias per Moſam.

Temeritas hoſtium.

Cæduntur multi à regijs.

Ijs cognitis, Albanus hoſtes illos nō magnipendit. Sub finem Octobris Auraicus annonæ & pecuniæ egeſtate compulſus, cùm nulla ſpes alicuius ſubſidij affulgeret, caſtra mouit quanto maximè fieri potuit ſilentio, Albanus abeūtes inſequitur, cuius iam exercitus mul-

Auraicus clàm motis caſtris, fugam meditatur.

multorum equitum & peditũ acceſſione valdè auctus erat. Auraicus per Moſam rursùs in Germaniam ſe rediturum ſperans, vbì ſenſit à Leodienſi Epiſcopo id non permitti, nec ſinè ingẽti periculo traijcere poſſet, quòd iam aquæ Moſæ intumuiſſent, conuerſo itinere in Gallias contendit ad Hugonotas, idque tanta celeritate, vt quanuìs Albanus non ſegniter fugientẽ perſequeretur, eius tamen exercitum ad iuſtũ certamen attingere non poſſet: licèt ab eius equitatu non parùm damni datum ſit illis. In ipſa fuga, quod dolẽdum eſt, paſsìm regis ditiones miſerè inflammauit, non ſinè multorum miſerorum hominum maximo detrimento. Tandèm è Belgio exceſſit, magno quidẽ liberatus periculo, ſed omni ſua ſpe fruſtratus.

Recedit è Belgio.

Etsì autem Albanus Princeps alia ratione debellare eum potuiſſet, at tamen noluit vir prudentiſſimus ſuum militem temerè periculo obijcere, cùm in eiuſmodi prælijs ſæpè admodùm ancipiti euentu pugnetur: multoque illuſtrior victoriæ laus ad eum reditura ſit, quòd nulla ferè ſuorũ iactura & in Friſia primùm hoſtes conciderit, & deindè è tota Belgica regis Philippi prouincia eos profligârit. Nemo ſanè eſt, qui huius anni inſignes aliquot victorias & multa præclarè geſta ad eius eximiam laudem dubitet pertinere: ſed de his quandoquè alij ſcribent, qui in eiuſmodi erunt magìs exercitatu, omniaque certiùs comperta habebunt. Ego breuis ſum more meo. Porrò è Belgio excluſo hoſte, Albanus Cameraci hæſit nonnihìl cum vniuerſo exercitu. Deindè quibuſdam per fines eius regionis diſtributis, pleriſq; dimiſſis, præſertìm Germanis, nonnullis Antuerpiam & Valencenas ablegatis, reliquis in Hollandiam, Cameraco diſcedens, Bruxellas venit, moxq; in templum ingreſſus eſt, vbì cantatum eſt, ità vt par erat, Te Deum laudamus. Pro inſigni enim victoria nemo iuſtiùs laudari debuit, quàm rerum omnium præpotens Deus, in cuius ditione cuncta ſunt poſita, in cuius manu ſunt omnes fines terræ, qui dat dignis victoriam.

Albanus venit Cameracum.

Indè Bruxellas.

Eſther 13.
2. Mac. 15.

Hoc ipſo anno 68. habitum eſt Colloquium Altenburgi inter præcones Euangelij ſecũdùm Luterum. Inchoatum eſt 20. Octobris, & durauit vſque ad nonum Martij diem anni 69. Etsì autem facilè aduerterent illi, non ſinè ſumma ignominia tam fœdas altercationes in publicum euulgari, tamen committere non potuerunt, præſertìm Ienenſes dogmatiſtæ, quin & Latinè & Germanicè

Colloquiũ Altenburgenſe inter Luteranos

manicè valdè prolixè typis imprimendas curarent. Horum caput fuiſſe videtur Iohannes Vuigandus, egregius Luteranus. Res eſt admirationis plena, quòd cùm ex vtraque parte non Zuinglij aut Caluini, ſed Luteri Euangelium profiteantur, & interìm nihilominùs odioſiſſimè inter ſe diſſideāt, tamen miſeram plebem adeò ab illis teneri faſcinatam, vt videre non poſſit nulla ratione poſſe illos puram & ſanam adferre doctrinam, quod tamen vtrinquè mirè iactitant, qui tam pertinacitèr inter ſe corrixētur. Magna eſt hæc profectò ira præpotentis Dei. Vuittenbergenſes & Lipſenſes nōnihil ſe videntur accommodâſſe ad Interìm Cæſareum, de quo longè ſuprà diximus, vt, quemadmodùm Ienēſes aiunt, ingentem indignationem atque pericula effugere poſſent. Id malè habet Stoicos & rigidos Luteranos, quòd, vt ipſi afferūt, ex eiuſmodi Interimiſticis actionibus pullularent nouæ locutiones, noua dogmata priùs improbata, & quædam cæremoniæ rurſùs admitterentur. Vndè id illi conſecuturum verentur, vt ſenſìm Luteri doctrina euaneſcat, ac tandèm prorsùs exibiletur. Et cùm Luterus ipſe non ſemèl pugnantia ſcripſerit, homines ſtultiſſimi ab eius ſententia putant nullo pacto diſcedendum: eosque docere volūt grauiter peccâſſe, qui ad Catholicos aliquanto propiùs accedendum ſenſerint: quibus inter alia etiàm hoc obijciunt in præfatione huius Colloquij, quòd Miſſalia & Agendas Papiſticas denuò conati ſint in Eccleſiam introducere, quāuìs pauliſpèr circuncisas & correctas: itèm docere neceſſitatem bonorum operum ad ſalutē & iuſtitiam. Obijciunt etiàm, quoſdam ex illis, cùm eſſent commonefacti ab ipſis, velut apros ſylueſtres in alios exeruiſſe dentes, idque publicis ſcriptis editis. Iam verò cùm ad hoc Colloquium ventum eſſet, aiunt aduerſarios ſuos plurimū ipſis ſempèr negocij feciſſe in transferendo ſtatu controuerſiæ, & in ponendis miris artibus inſidioſis pedicis, quibus conſtringerentur incauti: diù ipſos in Theſi circunduxiſſe & quæſtiunculis, irriſionibus, contumelijs, ſatyricis inuectiuis exagitâſſe: ſuas corruptelas & falſa dogmata (quæſo lector aduerte) tantùm horriſona quasì tempeſtate maledicorum verborum abſque omni fundamento & timore Dei conatos eſſe tutari. Itèm inter alia propoſuiſſe eos, veſtem nuptialem nō eſſe ſolam fidem, ſed fidem & bona opera. Sed hoc quoquè annotant in hac Præfatione, noluiſſe eos permanere vſque ad

Oculos habent, & non videbunt.

Luterani alij quid alijs obijciant.

Eccè tibi candorem Euangelicum.

Corruptelæ & falſa dogmata Luteranorum.

ad finem in colloquio, ſed varijs ſermonibus id eos egiſſe, vt Ienenſes putarentur mirabilia portenta in medium allaturi fuiſſe, ſi in Colloquio ipſi manſiſſent. Porrò autem ipſi ſe referunt ad verbum Dei, id eſt, vtrunque Teſtamentum, ad veram Auguſtanam Confeſſionem & Apologiam, ad libros Luteri. Sed quid facturi ſunt miſeri, cùm de Luteri libris deprauatis ipſi Luterani inter ſe corrixentur, ſatisque indicent ipſam quoquè Auguſtanam confeſſionem corruptam eſſe, cùm hîc aiunt, ad veram Confeſſionem ſe referre? Et hoc quidem veriſſimum eſt, ità vt iam ſub ea confeſſione etiam Caluiniani & Zuingliani deliteſcant, frementibus Luteranis rigidis, qui eos hauddubiè cum ſuo Lutero execrantur. Multas deindè cauſas adferunt editi huius Colloquij, in quibus ſeptimum locum obtinet, quòd altera pars non ſolùm Colloquiũ ſuo priuato arbitrio abruperit, ſed etiàm ſinè omni cunctatione ſynodũ ex quibuſdam ſuarum partium theologis coëgerit, ibique ipſorũ partem abſentem ſuo calculo & decreto damnârit: eam damnationem mox in ciuitates & aulas principum ac potentum ſpargere non dubitârit. Octauum verò locũ ſibi vendicat, quòd pars altera abſque vllo fine inuectiuas edit, vt M. Selneccer, D. Pfeffinger in ſuis libris impreſſis, Iohannes Maior in ſuis libellis famoſis & alij. Hæc & pleraq; alia ex Colloquij huius ſola Præfatione ſuccinctè collegimus, quę ſanè eiuſmodi ſunt, vt iſtorũ hominum cæcitatem & deploratam ſtultitiam toti orbi adeò prodant, vt meritò gratulari ſibi & ingentes Deo gratias agere debeant, qui Dei benignitate ſeruatos ſe ſentiunt, nè ad iſtorum tam miſerè perpetuò corrixantes ſynagogas cum præſentiſſimo æternæ ſalutis ſuæ diſcrimine ſe adiungerent. Mirum eſt, iſthęc aut nõ animaduerti, aut negligi etiàm à pleriſq; doctis viris. Præclara ſanè lux allata eſt orbi Chriſtiano ab iſtis cæcis & infauſtis magiſtris, quos malus dæmon tenaciſſimè habet ſuis caſſibus implicatos: quorum etiàm & ingenijs & linguis & ſtylo egregiè nouit vti ad euertẽdos incautos, qui non nôrunt ex fructu cognoſcere arborem. Mira in iſtorum Ienenſium, ſicut & aliorum hęreticorum, ſcriptis nõnullis magnæ cuiuſdam religionis & pietatis ſimulatio ineſt: & niſi hæreticorum artes calleas, putabis Angelos, non homines, loqui. Ità crebrò timorem Dei, pietatem, Deum omnia inſpicientẽ, Deũ ipſos regentem & confortantẽ, Chriſtum, vt citò veniat, ipſos oran-

O miſeros & inſulſos theologos.

Synodus Luterano-rum dãnat Luteranos

Inuectiuæ Luterano-rum in Luteranos infinitæ.

Matth. 7.

Hypocriſis & ſimulata religio hæreticorũ

trãtes, & multa id genus alia, prophano è pectore prodeuntia, ſcripto & ſermone crepant: vt non immeritò Chriſtus dixerit, etiàm electos, ſi fieri poſſit, in errorem *Matt. 24.* miſſum iri. Sed qui propiùs eos intuetur, lupos rapaciſſimos, animas miſerorum iugulare & vorare cupientes facilè agnoſcit: idq; illi vel maximè, qui Deum recto & puro corde quęrunt, colunt & amãt, quos nunquàm ſinit Deus eiuſmodi vulpecularum fraudibus circunſcribi. Porrò homines leues mundi vanitatibus deditos, voluptatum amantiores quàm Dei, pruriẽtes auribus, facilè iſti pſeudoprophetæ pertrahunt in naſſam ſuam, libertatẽ illis promittentes, cùm ſint ipſi ſerui corruptionis. *2. Pet. 2.* Et certè vt hodiè viuunt homines, nõ valdè mirum eſt tam multos labi in fœdos pudendosq; errores, & ab iſtis delicatis & ſuauibus magiſtris in tam pugnantes rapi ſectas. Illi facilè perſeuérant, qui diuino timori & amori inhærent, qui, vt propheta Micheas admonet, ſoliciti ambulant cum Deo ſuo, & abſtinent à carnalibus *Mich. 6.* deſiderijs, quę militãt aduersùs animam: quorum con- *1. Pet. 2.* uerſatio in cælis eſt. Nõ dereliquiſti quęrentes te Domi- *Pſal. 9.* ne, ait propheta Dauid. Poſſunt tamen etiàm boni nonnunquàm induci in errorẽ, ſed citiùs reſipiſcunt, quandò ſola ignorantia & humana quadam infirmitate labũtur. *2. Tim. 2.* Optimè admonet Apoſtolus, vbì ait, Diſcedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Hoc qui faciunt, Deo benè propitio, hæreticorum pręſtigijs non facilè patebunt. Sed ad rem.

Aiunt ijdem Ienenſes in ſua Præfatione, impium eſſe inſtitutum quorundam politicorum præpoſterè ſapientium, qui velint iſtas contentiones affabrè conciliare, acsì tãtùm de verbis litigetur, vbì de rebus grauiſſimis confertur. Hoc certè illi ſic ſcribũt, & ſua ſponte fatentur de rebus grauiſſimis ipſos inter ſe litigare. Et tamèn non pudet quoſdam ex iſtis ſectarijs palàm editis libris affirmare, & miſerrimæ plebeculæ perſuadere, nullam inter Euangelicos eſſe doctrinæ diſcrepantiam, nullas contentiones. Et ſic permulti ſentiunt, & interìm tamen non ſentiunt fœdiſſimè & indigniſſimè ſibi ab iſtis illudi. Si nullę inter eos lites ſunt, cur tot cõtentioſa ſcripta ab illis euulgãtur? Si verò, quod ipſi palàm aſſerunt, & res ipſa euidentiſſimè teſtatur, etiàm de grauiſſimis rebus corrixãtur, cur illis fides adhibetur? O miſerã mortaliũ cęcitatẽ. Sed hęc fortaſsìs extra inſtitutũ, at ſunt tamen annotatione digna, quæ ſi plerìq; ex

Vide Lector, quibus de rebus inter ſe contendant ſectarij.

animo

animo recta ſecum via reputare vellent, haud difficulter redirent in viam. Ad has præſtigias pertinet etiàm illud, quòd in hoc præclaro Colloquio negant opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem, & rursùs diſertis verbis affirmant, neceſſarium eſſe, vt per pœnitentiam redeamus & conuertamur ad Deũ. Quæ enim poteſt eſſe pœnitentia ſine deteſtatione peccati & ſtudio bonorum operum? Sed has fraudes vulgus non aduertit. Omnis autem ſcriptura diuina, plena eſt ſententijs, quibus doceatur, homini ad ſalutem neceſſaria eſſe bona opera. In ſupremo mundi die non eſt dicturus Chriſtus, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi, quia crediḋiſtis, ſed, Quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare &c. nec impijs tum dicturus eſt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ, quia non crediḋiſtis, ſed, Quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Quæ loca abundè ſufficiũt ad horum confutandam imperitam & inſulſam theologiã, quam ex Luteri ſui lacunis hauſerunt, non ex verbo Dei, neq; ex ſanctiſſimorum & doctiſſimorũ patrum monumentis. Hactenùs de Colloquio Altenburgenſi egiſſe ſatìs ſit, cuius ſola Præfatio vberem nobis materiam ſuppeditat ad iſtorum hominum ſtultitiam declarandam. Quòd ſi verò ex toto Colloquio floſculos alios colligere vellem, contexerem coronam, iſtorum monſtroſis capitibus dignam. Sed abeant illi cum ſuis putidis mendacijs ad ſolas terras, ego ad hiſtoriam reuertor.

Præſtigiæ hæreticorũ

Matth. 25.

ANNO 1569. ineunte, ob quaſdam Hiſpanorum res in Anglia detentas, Antuerpiæ mercatores Angli & eorum facultates malè acceptæ ſunt. Porrò in Anglia par pari relatum illis, qui è regis Hiſpaniarum ditionibus eſſent, ceſſatumque eſt à mutuis commercijs, non ſinè magnis vtriuſque partis incommodis.

Inter Albanum & Angliæ reginam ſimultas.

In Gallijs, vt quidam ait, cuius extat ſcriptum, tertius tumultus, quo Hugonotæ rursùs arma corripuerunt, cùm iam omnia præcedentibus euerſa atque diſſipata fuiſſent, quicquid etiàm reliquæ ſpei fuerat, tum in agris, tum in ciuitatibus abſtulit. Longum eſſet, inquit idem, recenſere, quot oppida, quotque prouinciæ penè funditùs ſint euerſæ. Tres exercitus, interdũ quatuor tota hyeme Gallia aluit, omnia deſperata: facta eſt Gallia quasì viduã, Plorãs plorauit in nocte, & lachrymæ

Tertius tumultus Franciæ quàm perniciosus.

mæ eius in maxillis eius. & paulò pòſt: Interim tamen reperta ſunt ſupra ſeptingenta millia, qui non curuauerunt genua ante Baal: ſed tribulatione ipſa robuſtiores effecti, opes, fortunas, corpus, animam deniq; ipſam non recuſârunt ponere. Qui vi & ferro hoſtibus ſe opponentes, multa præclara apud Toloſam geſſêre. Iuerūt ad decem millia, qui inſtructi zelo diuino, & ardentes amore iuſtitiæ, prędia ampla, vxores & liberos egregios reliquerunt, Chriſtoque ſeſe deuouentes, proprijs militârunt ſtipendijs, ſolo victu cōtenti. De reliquo nudi, nudum Chriſtum ſequentes, cum hac inſcriptione, Eamus & nos, & moriamur cum Chriſto. Propoſitū habebant ij omni die tremēdis adeſſe myſterijs, & Deiparam veſpertino tempore ſalutare ſolita antiphona, Salue regina &c. Itaq; diuino magìs, quàm humano auxilio freti, multas vrbes ab hæreticis occupatas receperunt, multa hæreticorum millia oppreſſerunt. *Multi Catholici cōſtantes in Francia.* *Iohan. 11.*

Cùm autem regnum pluribus partibus eodē tempore à ſeditioſis vaſtaretur, coact⁹ rex diuidere ſuas copias, partem fratri Henrico Valeſio tradidit, partem regulo Aumalio, tertiā ſibi in præſidium reſeruauit. Leuia certamina vndiquè ſæpè cōmiſſa. Tandèm ab Henrico regis fratre hoſtes intercepti, impietatis ſuæ dignas pœnas pendere coacti. Eo prælio cecidit & contritum eſt caput ſerpentis Ludouici Condæi cum triginta ex precipuis ducibus ſeditioſorum: numerus vulgi promiſcui incertus. Si tria capita, quæ reſidua ſunt, eâdem fortuna dempta fuiſſent, omnia eſſent in Gallijs placidiora, quæ tamen eneruata iam & ad extremā miſeriam videbātur redacta. Ex noſtris Briſſacius, vir omni tempore lugendus, fortiter dimicando cecidit, in cuius morte arx cum oppido capta, igne & gladio conſumpta eſt. Hæc ex ſcripto illo excerpſimus. *Condæus in Gallijs perit cum multis.*

Sectarij, qui hoc bellum ſcribunt, mirè prædicant Condæum, & inter cætera aiunt eum in præcipuo ſigno militari hæc inſcripta habuiſſe, Pro Chriſto & patria dulce periculum. Et reuerà pro Chriſto & patria dulce periculum, ſed quid hoc ad Condæum & ſocios Hugonotas, qui aduersùs legitimū regem & dominum ſuum totiès rebellârunt, & florētiſſimum Galliæ regnum miſerandum in modum deuaſtârunt? qui catholicam religionem & Chriſti Eccleſiam modis omnibus oppugnârunt? Accidit Condæo, quod ferè ſolet ſeditioſis, vt malè pereant. Multa poſſent adferri exempla, ſed mi-

ſeri mortales nolunt nec alieno quidem periculo ſapere. Per id tempus, quo cæſus eſt Condæus, Carolus Galliarum rex erat in Metenſium vrbe cum regina matre & alijs multis. Viceſimo die Martij, qui fuit Dominicus, publica apud Metenſes inſtituta eſt proceſſio per ciuitatem, oratumque in ea eſt pro pace & victoria aduerſùs hæreticos. Ei proceſſioni interfuit rex ipſe Chriſtianiſſimus cum Carolo Lotharingiæ Duce, Carolo Cardinali Lotharingiæ, Cardinali Burbonio, duabus ſuæ maieſtatis ſororibus, multiſque alijs proceribus & nobilibus. Regina mater tum parùm commoda vtebatur valetudine. Proxima nocte allatus eſt ad regem nũcius de interfecto Condæo & hoſtibus ſuperatis. Itaque rex media ferè nocte ſurgit è lecto, properat ad ſummam ædem, alta voce coram primario altari depromit canticum, Te Deum laudamus: iubet campanas omnes ſolenniter pulſari, cunctis ad rei nouitatem obſtupeſcentibus. Deindè eiuſdem diei hora tertia pomeridiana, ipſo iubente, ſolo æquatur ſynagoga Caluiniſtarum, ad portam S. Barbaræ conſtructa. Lætabantur his omnibus catholici, hæretici pudefiebant. Pòſt etiàm publico edicto rex vetuit, nè qua ſua exercitia in ea vrbe atq; ijs locis hæretici haberent.

Carolus Frãciæ rex apud Metẽſes quid egerit.

Apud Metenſes interdicũtur exercitia Caluiniana.

Hoc anno (vt ſcribit doctiſſimus vir Nicolaus Sanderus Anglus lib. 7. De viſibili Eccleſiæ Monarchia) Pius V. Pontifex Maximus reuerendum presbyterum Nicolaum Mortonum Anglum, S. Theologiæ doctorem miſit in Angliam, vt certis illuſtribus & catholicis viris authoritate Apoſtolica denũciaret, Elizabetham, quæ tunc rerum potiebatur, hæreticam eſſe: ob eamque cauſam omni dominio & poteſtate, quam in Catholicos vſurpabat; iure ipſo excidiſſe, impuneque ab illis velut ethnicam & publicanam haberi poſſe, nec eos illius legibus aut mandâtis deincèps obedire cogi. Qua denunciatione, inquit idem, multi nobiles viri adducti ſunt, vt non ſolùm ſibi ipſis conſulere, verumetiàm de fratribus liberandis cogitare auderent. Non tamen illorum nobilium conatus illos habuêre ſucceſſus, quos ſperauerant, fortaſsis quòd Catholicis omnibus ea denunciatio necdùm innotuiſſet. Sanè fidem illi catholicam egregiè confeſſi ſunt, & multi eorum pro fratribus animas poſuerunt, & reliqui ſeipſos in libertatem vendicârunt. Sumpſerant illi quidem arma pro fide tuenda, ſed ferè quingenti ex ijs capti ab hæreticis & morte

Excuſus eſt Louanij Anno 71.

In Anglia quidã occiduntur.

morte affecti ſunt, cùm in fide conſtantes permanerent. Permulti autem Eccleſiæ pauloantè reconciliati, ſeriò ſibi gratulabantur, quòd priùs abirent è vita, quàm pacem nupèr acceptam violarent: oſtendebantque ſibi iucundam non fore vitam in illo regno, quod iamdiù in Chriſto viuere deſijſſet. In ijs facilè princeps fuit Plumtreus presbyter, vir doctus & pius, qui cùm poſſet viuere, ſi vellet abiurata fide Catholica, hæreſim amplecti, ait ſe nō optare eam vitam, quæ ipſi animę mortem eſſet allatura. In eadem cauſa duo viri nobiles de familia Nortonorum crudeli morte extincti ſunt, Thomas Nortonus, & eius nepos Chriſtophorus. Primùm enim ſuſpenſi, deindè adhuc viuentes, diſſectis viſceribus, membratim diuiſi ſunt, quòd nollēt à fide deſciſcere, & Elizabetham legitimam reginam confiteri. Hæc omnia prolixiùs Sanderus commemorat, nos pleraque more noſtro contraximus.

Plumtreus presbyter mauult mori, quā abiurarē fidem Catholicam.

Poſt cædem Condæi, quam paulò ſuprà annotauimus, Hugonotæ non planè abiecerunt animos, ſed iterùm collegêre vires, ducibus Admiralio & Andeloto: quibus ex Germania magnas copias auxiliares adduxit Vuolfgangus Bipontinus Dux, de quo ſcribit is, quem ſuprà non ſemèl citauimus, quòd innumeris malis & aduſtionibus Gallias preſſerit. Eius aduentu multùm erecti ſunt ſeditioſorum animi. Sed eccè tibi ipſo menſe Maio perit Andelotus, perit etiàm repentino morbo ſpatio horarum vigintiquatuor Vuolfgangus Dux. Multa prætereà præcipua capita quaſì eodem tempore mortem obiêre, vt non deſint, inquit ille idem, qui iudicent metu grauioris ſupplicij, perditis iam ac deploratis rebus, mortem eos veneno præueniſſe. Sic vbiquè vigilat diuina prouidentia, nec vltra certos limites ſinit progredi hominum conſilia & conatus. Sed has quoquè res volumus alienis potiùs, quàm noſtris verbis ad poſterorū notitiam tranſmittere. Scribit idem ille in hæc verba: Poſt ereptum rebellibus primi nominis ducem Condæum, & amputatum quaſì authoritatis ſuæ caput, tum demùm verè apparuit fraudum totiusque conſpirationis ſecretius conſilium: ſcilicet Admiralium eſſe, cuius conſilijs & auſpicijs res tam horrendæ cœptæ tentatæque fuiſſent: Condæum nomen ſolum, & quā ex generis ſplendore habuit, authoritatem dediſſe. Eo enim ſublato, ſumma rerū omnium Admiralio deuoluitur: & ille quidē quod hucuſq; vafrè

Hugonotæ ſuas inſtaurāt copias

Andeloti obitus

Itèm Vuolfgangi Bipontini.

Caput rebellium in Gallijs.

egit ſub alieni nominis præſidio, apertè abhinc impi-
Pœnæ rebellium in Francia. grequecapeſſit. Paulò ſuperiùs idem ſic habet:

Edicto publico conſiſcata ſunt omnia tam mobilia quàm immobilia bona, domus, prædia, poſſeſſiones, caſtra, ciuitates eorum, qui contra proprium regem arma rebellionis ſumpſerāt: omnesque ſectariorum fautores, qui in aliqua dignitate erant, magna cum infamia nominis, publicè omī magiſtratu atq; officio ſunt ſubmoti. Qui autem in horum locum ſuccesſêre, ſinguli antequàm vllam munerum partem capeſſerēt, facere profeſſionem Catholicæ fidei ad vnum omnes per vniuerſum regnum coacti. Maximè verò illuſtris fuit Caſparis Colignij Admiralij Galliæ proſcriptio & condemnatio, 13 die Septembris Lutetiæ facta: vbi homo iſte, omnium iſtorum malorum ſuccentor & anteſignanus, poſt ablatos honores, dignitates, bonaque vniuerſa, magno omnium ordinum conſenſu diris deuouetur, imagine eius patibulo ſuſpenſa, ſignis gentilitijs vbiquè locorum deiectis, liberis etiàm, omnibusque eius poſteris, honoribus, dignitatibus & ipſis nobilitatis prærogatiuis in vniuerſum perpetuò priuatis. Captus etiàm eſt ſub id tempus Scotus quidam nobilis, ſupplicioq; affectus, quòd poſt necatum Condæi iuſſu Lutetiæ Minalium præſidentem, in reginæ quoquè matris cædem manus armauerat. Iam ſequuntur ea, quæ ſubiungit idem illis, quæ paulò antè attigimus:

Proſcriptio Admiralij.

Certa itaq; de hoſte ſuo Gallia, indigniùs quidem tot mala ab authore non ità priùs illuſtri ferre viſa eſt: iſtarum tamen ærumnarū finem videre, aut ſperare ſaltem nondùm potuit. Etsì enim hoſtium regni vires nuperiori prælio vehemēter accıſæ, & illorum, qui ſupererant adhuc ex cōiuratione, res tam anguſtæ videbantur, vt poſthàc ad delendas mali reliquias minori opùs eſſe negocio putaretur, terrorem præſertìm faciente regis iuuenis feruida admodùm in perſequendis puniendisque quoquo modo rebellibus cōſtantia, collegit tamen ſeſe ſatanę ſemen, perditionis manipulus ſub Admiralij ſignis, ſic vt iuſtum referre poſſet exercitū. Quibus cùm ea quoquè equitum peditumq; manus, quam Pontanorum Dux Gallię intulerat, commodùm iuncta eſſet, nihil iam apud illos amiſſum videbatur, nihil minùs inſtructū, cum quo non auderent de ſumma rerum fortunarumq; omnium dimicare. Noua igitur ſuborta regi neceſſitas, noua Hērico fratri proceribusq; vigilias

& cu-

& curas peperit, vt tandèm in id vnum deueniretur ab omnibus conſilium, nec pacem ab armatis ſperandam, nec in ſpeciem aliquam oſtenſam accipiendam: ſed authores rebellionis cum exercitu delendos eſſe ſimul, ac ob id nullam amittendam occaſionem fore, quę iuſtam aliquam pugnam exhiberet; id quod menſe Octobri anno 1569. accidit. Hoſtes quidem, quod ferè ſolitum eſt deploratis hominibus, magnam iactitabant audaciam, nihil niſi pugnas, cædes & extrema quæque ore perſonantes. Aſt vbi pugnādi fieret facultas, vbi laceſſiti etiā in prælium vocarentur, non ità cordatos vidiſſes, cauſæ nimirùm iniquitate ferociam comprimente & animos: adeò vt manifeſtum iam ſit, exercitum illos duxiſſe, non ad prælia facienda, ſed ad prædandum flammaque vaſtandum patriam. Nuſquàm enim ipſi aduerſos quæſiuerūt mucrones, nuſquàm depræhenſi etiàm in facinore, fixerunt pedem: ſed prędonum latronumq; more vagantes, regiorum ſignorum maieſtatem ægrè ſuſtinuerunt, donèc tandèm ab inſequēte ſeu inhærente potiùs exercitu regio, in pugnam vel inuiti traherentur.

Hugonotæ timidi ob malā cauſam, non audent cōfligere.

Laborabat vehementer eo tempore Pictauium obſeſſum, cùm graui obſidione ſex hebdomadas cinctum fuiſſet, & mœnia tormentis diù multumq; concuſſa, vlteriorem protectionē prorsùs negare viderentur. Hanc quidem vrbem firmo intùs tuebatur præſidio generoſiſſimus Dux Guiſanus, pluribus alijs principibus viris ſtipatus; verùm ob diuturnitatē obſidionis, & hoſtiū crudeles inſultus, plurima obſeſſi paſſi ſunt: adeò quidem omnia afflicta & deſperata cernebantur, vt aſininis & equinis carnibus veſci cogerentur, quòd neq; argento, neque auro, vllóve precio commeatum comparare poſſent; & licèt frumentum adeſſet, deerat tamē & modus & cōmoditas frumentū molēdi. Regij itaq; & liberandorum tam illuſtrium hominū ſtudio piè commoti, & vt hoſtiū vires, vrbi tam periculosè imminentes, diſtraherent, vicinum oppidum Chaſtellerault, ad fluuiū Viennam ſitum, obſidione graui cingunt. Hac ratione in auxilium ſociorum pertracti hoſtes, Pictauium ad dies aliquot deſerunt. Interìm refectus Guiſanus cum ſuis, vires animoſq; reſtaurat, & redeuntes ad obſidionē hoſtes eruptione facta diſſipat, proſtratis ex ijs ad duo millia, nec tamen abſq; ſuorū cæde & ſanguine. Nam in eo cōflictu quatuordecim interiêrunt bellicoſiſſimi & fortiſſimi regiarū partium duces. Magnam ſummæ virtu-

Fuit hoc menſe Augusto & Septēbri.

Magna fames Pictauij, dū obſidetur.

Cōflictus cum Hugonotis ad Pictauiū.

tis laudem tum adeptus eſt Dux Guiſanus, qui & intùs vrbem prudenter tutatus eſt, & hoſtes fortiter profligauit, paternæ nimirùm fortitudinis ſemina in filio optimo iam egerminabant.

Indè viciniores ſibi factos hoſtes regij diligentiùs obſeruare, ſubindè eueſtigiò perſequi, idq; curare omninò, vt vel terga inuaderent, cùm auerſos in fugam oculos petere non daretur. Ad viceſimumnonū igitur diem Septembris prope Camecōtourum adortos in prælium laceſſunt: ſed ſuperato Maſuille fluuio ponteq; deiecto, pugnā ipſi detrectant, amiſſis tamen ſex equitum, duobusq; peditū ſignis. Prima & altera Octobris pari modo prælij facultatem negant, niſì quòd congredi auſos trecentos illorū equites velitando regij conficiūt. Tertia porrò Octobris dies Gallias de ſuorū ſcelere & perfidia edocuit. Ea fuit lux, quę legitimo magiſtratui ereptum penè gladiū ſuum reſtituit, & impietati ſuas pœnas dedit. Hoſtes enim etsì ꝑpetua fuga latebras & munitiones ſuas peterent, ac eo præſertim die loci bonitate egregiè protegerentur, ità vt paludibus & aquis circuncircà muniti, non niſì ab vna parte inuadi poſſent, à regij tamen exercitûs leuioribus copijs in pugnā rapti, manibus tādèm vti coacti ſunt, cùm pedū, quibus euaderent, non oēs pariter haberent beneficiū. Campus eſt ad eā rē perquàm idoneus, 4. milliariū Gallicorū, inter S. Iouini, Moncontourum & Ernaux oppida, vbì inſtructa acie hoſtes incedebāt, obiecta à tergo tormentorū, q̄bus collē quendā cōmodū occupârāt, tutela. hūc deijcere oportuit, anteq̄ integri alicuiꝰ ꝑlij occaſio inueniretur. Quod & induſtriè factū eſt ꝑ emiſſa cōtraria tormēta. Cū itaq; hoſtes & loci natura, & fati volūtate in pugnā pertractos ſe cernerēt, minimè ſibi deſunt, conceduntq; leuiores velitationes à manè vſq; ad horam poſt meridiem primam: vbì coniunctos infeſtiſſimos exercitus, fortuna in ſacrificium ſibi oblatos accepit. Veſperì prioris diei in caſtra venerāt regis Nauarræi Condenſisq; filij cum tormentis & aliqua militum manu, quos & ipſos pueros armis onerârat Admiraliꝰ. Et paulò pòſt: Admiralij opera acies diligentiſſimè erat inſtructa, qui tamen ex veteri ſua arte ſibi cauit poſt principia, exercitum deſerens, Rupellamq; aufugiens, quò eum, qui ex prælio ſupererant, poſteà ſecuti ſunt. Equites Germani, admixtis Gallis equitibus lancearijs, primam occupârunt aciem, duce Volrado Comite Manſfeldio. Peditatus Germanicus, quē Pontanorū Dux re-

Hugonotæ detrectāt pugnam.

Copiæ Hugonotarū vt inſtructæ ad prælium.

bellibus adduxerat, ſub Gerolzecchij Grãuuileriq́; veteranorũ ducum auſpicijs ſocios habuit equites Admiralij Vaſcones. atq; ità nec milite, neq; arte etiã inferiores fuerunt hoſtes: quorũ magna pars equites inprimìs albis induti, quæ caſſaquelia illis dicebantur, in pugnã proceſſerant, conſilio, cui euẽtus minimè reſpondebat. Id enim illis animi erat, vt nemini parceretur ex regijs: cũq́; ardor pugnæ teſſeras fortè abſtuliſſet, caſſaquelia iſta cõcepto furori man⁹ cohiberẽt, hoſtisq́; haberetur, quicunq; tali colore nõ amictus obuius fieret. Sed perniciosiſſimum fuit malis conſultoribus illis hoc conſilium, Germanis præſertìm, quos conterraneorũ miſericordia, & aliqua ex veteri militari diſciplina pietatis ratio, inclinata iam acie, ſaluare potuiſſet: ſed hæretici habiti ſunt, Hugonoti & rebelles inclamati omnes iſti albi, adeoque illorum parſum nemini. *Malum conſilium conſultorũ peſsimum.*

Regijs copijs ſub Henrici fratris auſpicijs prudentiſſimi & fortiſſimi duces prẹfuerũt, dextrũ latus tuente Petro Erneſto Comite Mãsfeldio. Suberãt huic equitum Germanorũ turmẹ nouendecim ſub ducibus Lãtgrauio Haſſiæ, Rhenigrauijs ſeniore & iuniore, Comite Vueſterburgio & domino Betſtenio, qui eſt dñs Paſſampierre. Siniſtrũ latus defendendũ ſuſceperat Dux Guiſanus, cui aderant Marſcallus Coſſe, Villequier, Carnauallet, Lauignan & magna pars Gallicæ nobilitatis, cũ eius gentis cataphractis. Medij ſteterunt pedites, Heluetiorum trigintaocto ſigna, Clero Pfeifferoq́; primarijs ducibus, penès tormenta maiora. Indè Burgundi Pontificijq́; ſub illuſtribus ducibus, dominis de Valette, Chauigni, Thore, Mompenſerio & alijs, cum Pontificijs quoquè cataphractis, leuiorisq́; equitatûs ſignis aliquot. Henricum regis fratrem obſeruârunt cum ſelecta equitum Gallorum Germanorumq́; manu Duces Aumalius, Martignes, Marchio Badenſis Philibertus, Mariſcallus Byron, Tauannes, Comes S. Floræ & alij optimi ac præſtantiſſimi harum rerum magiſtri. *Copiæ regiæ quos duces habuerint.*

His ordinibus vtrinq; atrociſſimè pugnatũ eſt, ità vt nemo fuerit, cui non exercendẹ virtutis ſuæ facultas egregia data ſit eo die. Germani equites Hugonoti in aduerſos primùm cataphractos & ſclopetarios Gallos impreſſionem fecerũt tanta vi, vt hi quidem cedere cogerentur, quos tamen ducum virtus bìs in aciẽ reduxit. Indè laborantibus ab vtroq; latere adſunt equites Germani regij, ſic vt Germani Germanos adorti, ducibus *Atrociter inter ſe cõcurrunt hoſtiles exercitus.*

vtrobiq; Comitibus Manſfeldijs, religione & armis iam contrarijs, omnẽ iræ ac furoris magnitudinẽ in cognata viſcera effunderent. Incredibile dictu eſt, quanto ardore ibì ſit pugnatum, quantaq; ſæuitia, cùm ſæpè fratrem frater, amicum veterẽ ex amico vetere nouus iam hoſtis, conterraneum certè quiſq; ſuum obuiũ habuit. Et poſt pauca: Dum itaq; in ſeipſos ſic ſæuiunt Germani, & rebellium equitatus Gallicus lanceis inſtructus, ſocios pugnantes deſereret, ipſi quoq; Germani equites fugam arripiunt, præcurrente illis gnauiter Admiralio, donèc tandèm & fugæ & noctis beneficio erepti, inſequentibus regijs, tutò reſpirare poſſent. Interìm Galli equites leuioris armaturæ, itemq; pedites cum auxiliaribus Pontificijs & Burgundionibus, rebelliũ peditum ordines, & adiunctos illis Admiralij equites Vaſcones adorti, tantam ſtragem edunt, quãta vix inter Chriſtianos edita memoratur. Cæduntur ibì ad internecionem vigintiſex illa Germanorũ peditũ ſigna vnà cum veteranis ducibus Gerolzecchio & Granuuilero, qui ſub infelicib⁹ Pontanorũ Ducis auſpicijs Gallias ingreſſi fuerant: de quorũ clade non ſuperfuiſſe putatur, q̃ ad ſuos nunciũ referret. Ceciderunt etiã cum ijs equites illi Vaſcones, longiùs iã à fugientibus ſocijs interclusi. Hactenùs ad verbũ ex ſcripto illo ſuprà memorato. Summa occiſorũ rebelliũ 10. millium numerũ excedit pręter inconditã caſtrenſem plebẽ. Tormenta ex hoſte capta oĩa. Ex regijs vltra quingentos deſiderati non ſunt. Cecidit aũt Philibertus Badenſis Marchio, magno ſuî apud Catholicos Gallos relicto deſiderio. Is fortiſſimè illo die pugnauit. Porrò q̃ de rebus Gallicis ex eo, quod ſæpiùs cõmemoraui, ſcripto attuli, ea omnia ſcripti huius Author partìm ſeipſum vidiſſe, partìm ex fide dignorũ virorum ſcriptis & relatione accepiſſe teſtatur.

Hugonotæ fugam capeſſunt.

Ingẽs ſtrages rebellium, & ſociorum.

Miſerat autem regi Gallorum ad hoc bellum ſubſidio Pius V. Pontifex Maximus ad mille ducentos equites, & quatuor millia peditũ. Rex quoq; Hiſpaniarum Philippus per Albanũ Ducẽ miſit ingentes peditum & equitũ copias, qui laboranti Chriſtianiſſimo regi ſuppetias ferrent, ſub duce Comite Manſfeldio.

Auxiliares copiæ regis Frãciæ.

Huius etiàm anni menſe Maio, ipſoq; adeò primo eius menſis die Albanus Dux enſe & pileo inſigni à Pio V. Pontifice donatus eſt, ob res præclarè ſanè in Belgio aduersùs hoſtes geſtas, egregieq; defenſam religionem. Eximia profectò hac in parte in Dei Eccleſiam, il-

Pius V. mittit Albano ensẽ & pileum inſignem.

lius

lius principis Albani merita extant, vt qui incredibili felicitate & celeritate perturbatiſſimum religionis ſtatum in Belgio non ſinè præſenti Dei auxilio ſuo loco reſtituerit, hæreticorumque conatus mirificè compreſſerit: qui tum per omne Belgium cœperant nidificare, & nisì maturè reſtitum illis eſſet, de religione actum fuiſſet. Sed eam rerum tranquillitatem poſteà perturbauit, vt quidam aiunt, decimarum vel decimi nummi exactio, ab Albano tum inſtituta. Magnum hoc illi Principi non ſolùm apud Belgas, ſed etiàm apud exteros pleroſque odium peperit, nec paruam opportunitatem attulit Geuſeis proſcriptis & exulibus ſub hoc prætextu multa in Belgio loca occupandi. Vndè poſteà tot conſecuta ſunt mala, tanta annonæ & omnium ferè rerum caritas, tot oppreſſiones & cædes Catholicorum, templorum & monaſteriorum direptiones, religionis euerſiones & mutationes, regiarum ditionum vaſtationes & populationes, aliaque mala innumera, vt ſatis deplorari non poſſit. Quidam graues viri conabantur Albanum principem ab hac ſententia deducere, prædicebantque ei euentura ea, quæ pòſt acciderunt: at ille non ità facilè cedendum exiſtimauit, nihil ſibi à Geuſeis metuens, quos ſciret regiæ maieſtati longè impares: hauddubiò id permittente Deo, vt hominum peccata caſtigarentur. Magna & horrenda ſacrilegia paulò antè in Belgio perpetrata erant, immanes iniuriæ irrogatæ diuiniſſimæ Euchariſtiæ, multaq; alia nefanda & deteſtanda flagitia deſignata ab hæreticis. Ea ſatìs expiata cùm non eſſent, flagella parabantur, quibus punirentur. De ijs iam ſuis locis nonnulla dicturi ſumus, quemadmodùm ab alijs accepimus, qui pleriſque rebus geſtis interfuêre, eaſque, vt poſſint ſciri ab omnibus, etiàm ſcriptis compræhenderunt.

Noui motus exiſtũt apud Belgas.

Nemo eſt, qui non per ſe facilè intelligat, incredibili ſumptu & maximis impendijs conſtitiſſe regi Catholico Philippo bellum, quod aduersùm rebelles, ipſo iubente, ſuſcepit & confecit Albanus Dux. Itaque hoſtibus profligatis, rebus politicis ad tranquillum ſtatum redactis, eccleſijs ex Catholicę religionis præſcriptione inſtauratis, quæ à Geuſeis ſatanico furore in templis, monaſterijs, collegijs, flammis exuſta aut euaſtata erant, denuò reparatis, cùm iam ſpes affulgeret, fore vt deincèps Belgicæ optimi & Catholici regis Philippi ditiones pace & tranquillitate fruerentur, Albanusque

Decimi nummi exactionem cur instituerit Albanus.

nuſque ea cauſa magna ex parte exercitum à ſe dimiſiſſet: viſum tum fuit illi, & quibuſdam alijs, quandoquidem diuturno bello exhauſta eſſent regionis ęraria, & interim tamen ob futuros compeſcendos motus (Non enim poterant deeſſe in tanta proſcriptorum & profugorum turba, qui in omnem occaſionem, ſeſe in libertatem vendicandi, aut noui quippiam moliendi, intenti eſſent) ſaltem ad tẽpus miles præſidiarius alendus eſſet, rationes conflandæ pecuniæ ineundas eſſe. Itaque Albanus ſtatus Belgij Bruxellas accerſit, petit ab eis decimum, & viceſimũ, & centeſimũ nummum. Decimum quidem omnium rerum mobilium, quę diſtraherentur: viceſimum verò omnium immobilium diuenditorum: porrò centeſimum iuſtæ æſtimationis omnium tam mobilium, quàm immobilium, quem prouinciales omnes ſemel regiæ maieſtati perſoluerent. Hac pecunia dicit ſe velle ſtipendia ſoluere militi, qui eſſet locis opportunis præſidij loco imponendus: tum etiàm loca oppignorata redimere: reliquum referre in regis ærarium, vt ſi qui bellorum exiſtant motus, faciliùs coërceri poſſint. Reſpondent prouinciales, ſe certam pecuniæ ſummam numeraturos, & in centeſimum quidem nummum conſentiunt: quàm ſit aũt durum & moleſtum, etiàm decimum & viceſimum reddere, exponunt. Actum deindè eſt in omnibus Belgij prouincijs, vt centeſimus nummus dependeretur: Friſij & Geldrenſes, facta eis poteſtate, eum redemerunt. Feruntur autem penè omnes ſtatus conſenſiſſe etiàm in decimum & viceſimum, ſed certis conditionibus. Non deerant autem, qui odiosè tum multis locis inſectarentur Albanum, dicerentque eum regis Philippi iniuſſu, immò illo etiàm inſciente iſthæc attentare. At verò ea difficultate vſi ſi eſſent plerique in ſuppeditanda Geuſeis pecunia, nunquàm illi eos progreſſus habuiſſent.

Prouinciales offerunt certam pecuniæ ſummam.

ANNO 1570. Iacobus Nothus, qui Scotię tũ prȩerat, miſera morte perijt, idq;, vt quidã ſcribũt, nõ ſanè immeritò. ꝙ putaretur regẽ Scotię peremiſſe, & reginã ſororem in fugã compuliſſe. Fuerat is, vt quidã in ſuis ſcriptis annotârunt, Abbas deſignatus, ſed pòſt turpiſſimus apoſtata effectus & immanis proditor, crudeliſq; & perfidioſus tyrannus, ab homine, vt fertur, Caluiniano priuati cuiuſdam odij cauſa interfectus

Iacobi Nothi in Scotia cædes.

ſectus eſt. Hæc quidem alij ſic ſcribunt palàm.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator bellum mouit Venetis propter inſulam Cyprum. Vnus ille ex quatuor Solimanni filijs relictus erat, cùm alios duos, Muſtapham & Baiazetem, pater ob rebellionis ſuſpicionem interfici iuſſiſſet, ſæuus tyrannus in proprium ſanguinem, qualis fuit etiàm Selymus pater eius in fratres ſuos: & tertius Zeangir, gibbo deformis, ſibi ipſi manus attuliſſet, non ſuſtinens immitis parentis tyrãnidem. Selymus igitur in tam immenſas opes, tamque vaſtum imperium ſuccedens patri Solimanno, (qui annis illis 47. quibus apud Turcas rerum potitus eſt, ſingulari ingenio & magna bellicę rei laude & gloria multa geſſit, Deoq; ob hominũ peccata pmittente, Chriſtianos vehemẽter afflixit, & præter alia Rhodum atq; maximã Hungariæ partẽ nobis extorſit) bellum barbara quadã inſolẽtia, nihil penitùs læſus, Venetæ Reipub. fecit. Anno ſuperiori, qui erat eius imperij tertius, cõſtituerat ſecũ, quemadmodùm ante eũ aliquot Ottomanni principes feciſſent, Xenodochiũ, quod ipſi Almaratũ vocant, conſtruere, adiuncto illi fano quodã & ludo literario, aut ſi mauis, ſynagoga Mahometica, vbì Turcarũ liberi præclarã illã delirantis Mahometis legem edocerentur. In eiuſmodi Xenodochijs licet cuiuſcunq; tum nationis, tum religionis hominibus peregrinis cũ equis & ſeruis triduò gratuita quadam hoſpitalitate ſine vllis impenſis proprijs perfrui. Multa quoquè ibì præſtantur pauperibus eius vrbis beneficia, ità vt ampliſſimi redditus ad ea ferenda onera neceſſarij ſint. Poſſent ſanè videri eximia quadam humanitate duci principes illi, qui eiuſmodi loca inſtituunt, ſed inanis duntaxàt oſtentationis cuiuſdam cauſa & gloriæ ſtudio eos permoueri, vel indè ſatìs liquet, quòd nefas apud illos eſt, alios prouentus eiuſmodi locis aſſignare, quàm quos bello obtinuerint: ſcilicèt, vt ex rapina faciant ſacrificium, cùm Deus apud Prophetam teſtetur, ſe odio habere rapinam in holocauſtum. Habet Conſtantinopolis tria eiuſmodi Xenodochia, primum Mahometis eius, qui expugnauit illam vrbem: alterum Baiazetis filij eius, tertium Solimanni, qui ante paucos annos obijt: cuius quidem templum ex lapide precioſo miro artificio extructum eſt, attributis ei Xenodochio ſiue Collegio redditibus oppi-

Selymus Turca mouet bellum Venetis.

Nota de Xenodochijs ab Turcarũ principibus inſtitutis.

Eſa.61.

Anno ſcilicet 1566

oppidi & regionis Zigethanæ, de cuius expugnatione ſuprà diximus. Sed hi tamen redditus non ſufficiunt. Itaque Selymus Adrianopoli ſuum volens condere Xenodochium, quibuſdam admonentibus, Cyprum illi deſtinauit, vndè poſſet tantas habere opes, quæ non ſolùm ipſius Collegio dotando abundè ſufficerẽt, ſed etiàm facilè ſupplère poſſent. quod Solimanni patris collegio deeſſe videretur.

Armamẽtarium apud Venetos ardet.

Poterat aũt Selymo ad mouendum bellum facilè addere animos, ꝙ anno ſuperiori armamentarium Venetorũ arſiſſet, multis cadis pulueris ſulphurei intẽpeſta nocte incenſis, vndè magna ei vrbi illata fuère damna, noui muri partìm euerſi cum cœnobio Cæleſtinorũ, in quo moniales degebant, è quibus vna extincta eſt, reliquæ ferè mutilatæ, loca vicina propemodùm omnia deturbata, Muranum oppidum, vbì parantur vitra, non mediocritèr afflictum. Tantus verò eius incendij fragor fuiſſe fertur, vt etiàm in Iſtria auditus ſit.

Incendiũ Conſtantinopoli.

Etsì verò etiàm Conſtantinopoli eodem ferè tempore quidam aſſerant innumeras conflagrâſſe domos ac ędificia, magnam quoquè pulueris tormentarij vim apud Tanam, vbì ingenti ſtudio à Turcis aſſeruabatur, à Moſcouitis inflammatam: non tamen id retardare potuit potentiſſimum tyrannum, cui ſemper immenſæ opes ſuppetunt: quippe qui etiàm Arabes & alios quoſdam, initio eius imperij ab ipſo deficientes, iam edomuerat, & cum Perſarum rege pacem confirmarât. Subſcripſerat quidem etiàm articulis fœderis cum Venetis icti, ſanctéque ſe eos ſeruaturum promiſerat: ſed eius tum fortè immemor, magno illuſtris regni Cyprij deſiderio illectus, ex primario Baſſa, qui eius ſororem habet in matrimonio, viro prudenti ſciſcitatur, quid agendum putet ea in re, quam ipſe iampridèm animo concepiſſet. Eſt enim multa Baſſarum apud Turcas Ottomannos authoritas, & vetuſto more eos debent Imperatores adhibere in conſilium. Itaque Mahometus Veſir, primus inter Baſſas, grauitèr dehortari cœpit Selymum, nè bellum inferret Venetis, inter cætera etiàm affirmans, Solimannum ſeueritèr illi, cùm abiret è vita, mandâſſe, vt cum Venetis amicitia coleretur: & ipſum quoquè Selymum paulò antè pollicitum, ſe illis amicum fore. Addidit etiàm alias rationes, quas nos breuitatis ſtudio omittimus.

Mahometus Veſir dehortatur Selymum à bello Venetis inferendo.

Quanuìs autem huius Baſſæ mirabili induſtria & arte

ırte ad imperium commodiſſimè & opportuniſſimè ːuectus eſſet Selymus; attamen meritorum eius immemor, non ſolùm eius conſilium reſpuit, ſed etiàm ɔer contumeliam Chriſtianum appellauit. id enim ıpud barbaros illos probro datur. Adhibuit verò in ːonſilium Muſtapham & Pialim magnæ dignitatis Baſſas, qui egregiè eum ad bellum ſuſcipiendum iñcitârunt, oleum camino addentes. Igitur in ſententia ſua confirmatus Selymus, iubet parari res ad bellum ɔpportunas. Mox inſtruitur Conſtantinopoli & alibì ingens armorum apparatus, diuerſis in locis maris Aegæi panis biſcocti varijque commeatûs magna coɔia comparatur, pedites equitesque aſciſcuntur. Nondùm certò cognôrant Veneti, quid his ſibi vellet Selymus, ſed quòd iam fama ſparſiſſet, eum in Cyprum adieciſſe oculos, liceretque ipſis ſaluo fœdere arma paɾare, maturè ſuis rebus proſpiciendum putârunt. Huc accedebat, quòd interìm nuncius Venetias allatus eſſet, duas ipſorum naues Selymum detinuiſſe: itemque ſuis itinera intercludi. Erant illa haud obſcura impendentis belli præludia, facileque ex ijs conijcere poterant, quid ipſis à Selymo expectandum foret. Data igitur ab illis opera eſt, vt in Creta inſula & alibì claſſis inſtrueretur, & vt de his certior redderetur Pius V. Pontifex maximus, atque etiàm Catholicus Hiſpaniarum rex Philippus, & plerique alij Chriſtiani Principes.

Eum Selymus reſpuit.

Veneti quoquè ad bellum ſe cõparant.

Porrò Selymus legatum miſit Venetias, qui Cyprum peteret, ſed precibus armatis: in Rhodum quoquè ablegauit Amuratem Raiſum cum trieribus vigintiquinque, qui Venetos à ferendis Cypro ſuppetijs prohiberet. Legatus Turcicus in ſenatum admiſſus, quid Selymus vellet, propoſuit: & quid Veneta reſpublica nollet, audiuit, moxque dimiſſus eſt. Non enim putabant è re ſua fore Veneti, tam opulentam inſulam tyranno permittere, eum in modum paulò pòſt etiàm plura fortaſsis petituro. Intereà Conſtantinopoli ſoluit Piali Baſſa decimoſeptimo Aprilis die cum triremibus octoginta, & biremibus triginta. Vbi autem menſe Maio ex legato didicit Selymus, fruſtrà ſe petijſſe Cyprũ à Venetis, non parùm id admiratus, (quippè qui Venetos nihil tale auſuros ſperârat) iuſſit detineri eorum legatum cum tota familia. Indè decimoſexto Maij, Turcica claſſe planè inſtructa, Hali Baſſa ſoluit Conſtantinopoli cum trigintaſex triremibus, duo-

Selymus petit Cyprum à Venetis.

Nihil impetrat.

Detinet Venetorũ legatum.

duodecim biremibus, ſex onerarijs nauibus, vno galeone, mahonicis octo, paſſacauallis, quibus equi veherentur, quadraginta, multisque alijs egregiè inſtructis nauigijs. Piali in itinere, non ſinè magno ſuo detrimento Tinam Venetorum inſulam in Aegeo mari populatus eſt. Per id tempus deceſſit è vita Petrus Loredanus Venetiarum Dux, eique ſubrogatus eſt quinto Idus Maij Aloyſius Mocenicus. Breui tum temporis ſpatio à diuerſis oblata ſunt Venetis aureorum millia quadragintaſex & octingenti: ſoluta ſtipendia in militum quindecim millia & ſeptuagintaocto. Multi verò polliciti ſunt operam ſuam in conſcribendo & adducendo illis milite, quæ ſumma hominum millia quinquagintaocto exceſſura erat.

Pecunia Venetis oblata à diuerſis.

Arcem occupant Veneti.

Quarto Calendas Iunij Veneti arcem quandam in Mainæ promontorio, Turcis ſeſe deſperatione dedentibus, occupârũt, cuniculisq; immiſſo puluere tormentario planè euertetunt, ingentiq; præda onuſti, cum captiuis versùs Corcyrã contenderunt. Porrò Piali Baſſa cum triremibus centum ſexaginta, biremibus & trieribus paruis ſexaginta, alijsque diuerſis nauibus Cyprum petebat. Habebant tum Veneti claſſem ſanè inſtructiſſimam, in diesque nauium augebant numerum. Turcæ verò Calendis Iulij ad Limiſum Cypri oppidum appulêre, nulloque reſiſtente, in terram egreſſi, multos captiuos abduxerunt. Sequenti die veniunt ad Salinas cum claſſe, & illic quoquè nemine prohibente, magno ipſorum commodo copias omnes & tormenta in terram exponunt, eoque rerum ſucceſſu lætantur barbari illi. Equitatus erat in inſula longè minor, quàm vt auderent hoſtem deſcenſione prohibere, præſertìm quòd à Salinis Nicoſia abeſſet ad paſſuum triginta millia. Equites, qui ad Salinas erant, ijs relictis, Nicoſiam profecti ſunt. Rex Hiſpaniarum Philippus etiàm ante initum fœdus, iuſſit Iohannem Andream Auriam cum quinquaginta triremibus Venetis auxilio eſſe. Turcæ viceſimoſecundo Iulij caſtra mouent, & Nicoſiam contendunt. Feruntur tum in eorum exercitu fuiſſe quatuor millia equitum, ſex millia Ianizarorum, & quatuor peditum millia, præter alios permultos, qui ſuis ſtipendijs militabant. Conabatur Muſtapha Baſſa eos, qui in vrbe erant, prouocare ad prælium, ſed cùm id illi detrectarent, ad vrbem obſidendam & capiendam ſeſe comparauit. Extructis

Turcica claſsis petit Cyprum.

Nicoſia à Turcis obſidetur.

tructis

ructis itaque inter alia aggeribus, ex ijs quatuor diebus continuis ità verberabat ſexaginta machinis bellicis oppidum, vt interdiù non niſì quatuor horis meridianis ceſſaret, idque ob nimios ſolis ardores, vt interim & ſuos milites reficeret, & machinas refrigeraret.

Dum hæc geruntur, quidam è Cypro cum triremi in Cretam venit, certum nunciũ adferens earum rerum, quæ à Turcis fierent in Cypro. Porrò claſſis Pontificis Maximi & regis Catholici Meſſana ſoluens, ad Cretam properabat. Pontificis copijs præerat Marcus Antonius Columna, regijs Iohannes Andreas Auria: quorum vterque cùm intelligeret quantoperè illi, à quibus mittebantur, cuperent Venetis opem ferre, non deerãt officio ſuo. Turcæ autem ſuos conatus parùm proficere conſpicati, ad interius vſque oppidi vallum, quantunuìs acritèr renitentibus illis, qui intùs erant, penetrant, illicque multa effoſſa humo, ingentem foueam efficiunt, in quam multi intromiſſi ſclopetarij, ſinè vllo periculo noctes atque dies infeſtabant eos, qui ad murum vrbis tuendæ cauſa accederent. Deindè intra mœnium quoq; foſſas fodiendo peruenêre, aggeribus ex terra faſciculisq;, quos equites procùl adferebant, congeſtis aduersùs ictus eorum, qui in vrbe erant, quos ſenſiſſent vtiquè infeſtos, niſì aggerũ præſidijs ſe tutati eſſent. Tum verò obſeſſi tanto periculo cõmoti, ex oppido dimittũt ad mille pedites, duce Piouaneo Vicẽtino. Perueniunt illi vſq; in hoſtiũ conſpectũ, tantumq; illis terrorẽ afferunt, duabus illorũ munitionibus occupatis, vt bona illorum pars in pedes ſe coniecerit. Sed tandèm ab equitibus confirmati, noſtros in vrbẽ compellũt, opima barbarorũ præda onuſtos. Capti tum ſunt à Turcis plùs minùs centum Itali & Græci, & cũ ijs Piouaneus. Poſt eum diem, quòd res magno conſtaret periculo, ex oppido ſibi erumpendum minimè putârunt obſeſſi. Turcis aũt in vrbis munitiones ſcalis appoſitis crebrò euadere nitentibus, tametsì ab obſeſſis fortitèr reijcerentur, coacti ſunt oppidani à Famaguſta literis obſcuriùs exaratis ſubſidiariũ militem petere. Sed eæ literæ à Turcis interceptæ, nihil impetrârunt: immò vt propenſioribus animis oppidani ſeſe dederent, oſtendebant illis Turcę captiuos nũcios, quibus eas literas cõmiſerant Famaguſtam perferendas. At nec ſic tamen animos illi deſpondent.

Nicoſiani facta eruptione, Turcas mirè perturbant.

Dum

Dum autem in his anguſtijs ſunt Nicoſiani, claſſis Pontificia & regis Hiſpaniarum in Cretam peruenit octaua Septembris die, honorificè paulò antè accepta à Zaneo Venetæ claſſis imperatore. Iam verò inter ſe totius claſſis duces cum alijs egregijs viris conuenerant de conferenda cum Turcis manu: quos ſi ſuperâſſent, Cyprum liberatum iri non dubitabant. Pugnabant interìm Turcæ fortitèr ad Nicoſiam, ſed cùm ſtrenua Chriſtianorum opera, vrbem egregiè propugnantium, multos è ſuis amitterent, compulſi ſunt ab Hali & Piali Baſſis ſubſidia petere. A quibus miſſa ſunt ad eos peditum Turcarum viginti millia. Ij octauo Septembris venêre Nicoſiam: quibus copijs freti Turcæ, ſequenti nocte magna vi in vrbis expugnationem incumbunt: ſed repelluntur ab oppidanis non ſinè magna vtrorumque cæde. Tandèm occupant Turcæ vrbis munitionem vnam, & quanuìs indè quoquè fortiſſimè depulſi eſſent, tamen multitudine ſuperiores, multos cædunt ſtrenuiſſimos milites, ipſumquè Palaſſum ducem cum alijs nobilibus: atque in oppidum ingreſſi, magnas edunt hominum ſtrages, ipſo quoquè Epiſcopo Nicoſienſi interfecto. Tandèm Muſtapha Turca in vrbem ſe confert, iubet ſuos ceſſare à cæde, promittit Chriſtianis vitam, ſi ſe dedant. Et multi quidem faciunt quod Muſtapha hortatur: ſed plerique tamen mâlunt vitam profundere, gnauitèr aduersùs illos immaniſſimos Chriſti hoſtes pugnando, quàm Turcicam pati ſeruitutem: ità vt vix relicti ſint ex nobilibus viginti quinque aut triginta cum paucis è plebe, qui omnes capti ſunt. Ità ceſſit Nicoſia Turcarum tyranno, prædæque data, direpta eſt à milite. Miſerandum ſanè ſpectaculum, tantum fundi Chriſtianorum hominum ſanguinem, eorumque ditiones ità ſensìm venire in poteſtatem barbarorum cum ſumma ignominia & detrimento nominis Chriſtiani. Intrà vrbem reliquit Muſtapha quinque Turcarum millia, è quibus mille fuêre equites, qui ei præſidio eſſent. Hali autem viginti millia ad claſſem reduxit. Indè Muſtapha cum reliquis contendit Famaguſtam, vrbem benè munitam. Multa tentat, vt frangat eorum animos, qui in arce erant, cogatque ad deditionem: ſed cùm milites ſpe ſua firmiores conſtantioresque cerneret, quippe qui non tyrones, ſed in bellicis rebus benè exercitati eſſent, caſtra ponit tribus paſſuum millibus ab arce.

Turcæ magnis aucti copijs, magna vi oppugnant vrbem.

Capiunt eam.

Captam diripiunt.

Antè

Antè autem, quàm vrbem illam oppugnandam ſuſciperent, Turcici Baſſæ miſêre ſex paruas triremes exploratum, quid Chriſtianorum claſſis moliretur. Vbì ad eos rediјt explorator cum triremibus ſuis, & aliquot captiuis Chriſtianis, è Creta abductis, è quibus de claſſe noſtra cognouerat, communicato inter ſe conſilio, Baſſæ inſtruunt claſſem ſuam, paſſisque velis versùs Limiſum nauigant. Chriſtiani verò cùm venti opportunitate freti Rhodum contenderent, in ipſo itinere certiores fiunt de capta Nicoſia. Magno itaque dolore affecti ſummi totius claſſis duces, poſt longam deliberationem ob rationes minimè contemnendas ſibi reuertendum cenſuerunt potiùs, quàm cum hoſte, tanta victoria elato, temerè congrediendum. Ità tum reditum eſt, miſſa tamen à Zaneo, Venetæ claſſis imperatore, nauicula celeri, quæ nuncium afferret Famaguſtanis de ferendis illis ſuppetijs. In reditu claſſis Pontificis & Venetorum ex tempeſtate non paruum damnũ pertulit, quibuſdã fractis triremibus, & tormentis aliquot armisq; alijs naufragio amiſſis. *Chriſtianorum claßis retrocedit.*

Porrò autem cùm Turcæ animaduerterent Chriſtianorum claſſem nuſquàm in ipſorum venire conſpectum, maiores etiàm ſpiritus ſumpsêre: quodque ſuam claſſem in Cypro non magno ſibi vſui fore exiſtimarent, eam dimittere voluerunt Conſtantinopolim, vt aut illic, aut in mari Aegeo hyemaret. Vt verò Imperatori ſuo Selymo munus aliquod offerrent, quo maiorem eius conciliarent beneuolentiam, galeonem, vt vocant, Mahometis ſummi Baſſæ, & duas alias naues flore iuuentutis apud Nicoſiam captæ impleuerũt, multa non parui precij addita præda. Sed eccè dum parant abitum, atq; ex galeone puluerem ſulphureum volunt Muſtaphæ petenti exportare, nobilis quædam fœmina captiua, mortem ſibi oppetendã potiùs, quàm ſpurcis illis libidinũ mancipijs ſeruiendũ, exiſtimans, puluerem illum incendit. Sunt tamen, qui eius rei culpam in galeonis gubernatorẽ conferãt. Sed id captiuis omnibus repentinã mortẽ attulit, tribusq; illis nauibus omniq; prædæ excidiũ: ſolo gubernatore cũ tribus captiuis euadente. In ipſo itinere Petrus Iuſtinianus, Melitenſiũ equitũ ductor, cum quinq; triremibus fortè occurrit octodecim Turcicis triremibus: à quibus facilè ſuperatus, duas triremes amiſit, cũ reliquis ipſe euaſit. Nouẽbris initio cęſus eſt etiàm à Turcis ſu- *Ex incenſo puluere ſulphureo multi captiui Chriſtiani pereunt.*

pra Parium Vincentius Maria de Priulis, quem Veneti exploratorem miſerant cum Angelo Soriano. Sed ea cædes, illo acritèr pugnante, multo ſanguine hoſtibus conſtitit. Oportet ſanè magno illũ fuiſſe animo, quòd cùm non niſì vnam haberet triremem, cum quinque Turcicis congredi non dubitauit, binasq; illis eripuit, plùs etiàm auſurus, ſi à milite copioſiori inſtructior fuiſſet: ſed tandèm cum omnibus ſuis interfectus eſt.

Porrò Turcica claſſis venit Conſtantinopolim, vbì magni fiebant apparatus in ſequentem annũ. Iam enim non Cyprum duntaxàt, ſed multa etiàm alia loca Turcæ ſpe deuorârant. Et poſſent illi non adeò difficultèr in quaſdam anguſtias redigi, aut certè multis modis retardari, ſi Chriſtianorum eſſent & vires & animi coniuncti. Dum autem apud Chriſtianos alij aliud volunt, & apud pleroſque diſſenſiones vigent, barbari in dies creſcunt viribus, & paulatìm Chriſtianorum ditiones ſibi ſubigunt. Dolenda ſunt hæc, ſed tamen ſic pergunt homines, & vltrò ipſi ſe produnt hoſtibus ſuis. Sic olìm Romanorum vires nulla re alia magìs, quàm inteſtinis bellis & diſſidijs fractæ & eneruatæ ſunt. Eſt autem hoc quoquè genus quoddam grauiſſimæ iræ Dei, cùm ſinit in magnis rebuſpublicis exiſtere ſimultates, quæ non poſſunt non certam illis perniciem afferre. Ijs enim debilitantur earum vires, & hoſtibus magna eas debellandi accedit opportunitas. Innumera ſunt in hiſtorijs exempla, ſed non valdè mouent, donèc vexatio det intellectum auditui. Deberemus autem certè alienis periculis vel ſerò cautiores effici, antequàm immanes illi barbari totum orbem Chriſtianũ deuorent, quod eos & cupere & ſummoperè conari dubium non eſt.

Turcarũ vires quid augeat.

Cùm hoc, nî fallor, anno Pius V. Romanus Pontifex contra Angliæ reginam ſententiam tuliſſet, eamque hæreſeos condemnâſſet, & omni regnandi poteſtate excidiſſe declarâſſet, multaque id genus alia publicè denunciâſſet, eaque typis excudenda curâſſet, exemplar in Angliam perlatum eſt ad Iohannem Feltonum virum nobilem & Catholicum. Is ergò pro Catholicæ fidei zelo nolens homines ſuæ gentis eã Pontificis latere ſententiam, hoc anno 1570. in ipſo Corporis Chriſti feſto Londini ad fores Epiſcopi apud ſummam ædem eam publicè affixit. Manſerunt autem eæ literæ, quibus ſententia hæc continebatur,

Vide de his Nicolaum Sanderum, De viſibili Monarchia Eccleſiæ lib. 7.

loco

loco illo publico, clara luce affixæ ad octauam ferè horam ſequẽtis diei,& viſæ à plurimis,à multis lectę, à nonnullis etiã deſcriptæ ferũtur. Alius quidã Feltono eas affigẽti adſtitit,ſed is veritus periculũ,fuga ſibi conſulendum putauit,ſimul adhortans Feltonũ,vt ipſe quoq; ſe ſubduceret. At ille fugere nolens,teſtabatur ſe per Dei gratiã non recuſaturum, quicquid ea cauſa ferendũ eſſet. Interìm diligentiſſimè inquirebatur,quis eas literas tali loco propalàm affigere auſus eſſet: tandemq; Feltonus cõprehenditur,primũq; interrogatus, quid ei de ijs literis videretur, reſpondet poſt aliquam deliberationẽ,ſi quidẽ verè Pij Pontificis Maximi literæ ſint,meritò eas ſibi venerãdas videri. Se enim agnoſcere illũ eſſe Ieſu Chriſti Vicariũ in terris. Ità ille prolocutus,ducitur in carcerẽ: deindè in iudiciũ,quod ipſi duodecimuirale vocãt, producitur, vtrùm literas illas affixerit,interrogatur,reſpondet hunc in modum: Ego libero vos omni vlteriori ſolicitudine & labore,meque fateor id feciſſe. Mox illi acclamant,Feltonũ inſignem eſſe proditorem,ſimulq; omnes eum condemnant.

Iohannes Feltonus traditur in cuſtodiam.

Dãnatur à duodecimuiris.

Itaq; octauo mẽſis Auguſti die ad ſuppliciũ trahẽdus, in ipſo carceris veſtibulo veſtẽ holoſericã exuens, ad populũ adſtantẽ dicit ſe ob fidẽ Catholicã mori, ꝙ ſummi Põtificis primatũ cõfiteretur, negaretq; reginã ſummũ Eccleſiæ caput. Moxq; in cratẽ iniectus,oculis in cælũ directis, pſalmos pœnitẽtiales dicit attentiſſimè. Vbì ad locũ ſupplicij ventũ eſt,è cratè leuatur,ſcalamq; cõſcendẽs,videt ianuã,ad quã Pontificis ſententiam affixerat,manuq; ad illã extenta, Verè,inquit,ibì literæ Põtificis Maximi contra prætenſam reginã propoſitæ fuerũt,& nũc pro fide Catholica mori paratus ſum. Monitus à quibuſdã,vt à regina veniã peteret, reſpondet: Non læſi eam: ſed ſi quẽ læſi,ab illo & à toto mũdo veniã peto. Deindè ſublatis in cælum oculis, animã ſuã cõmendat Deo,funis in collũ eius inijcitur, hæretq; aliquãdiù ſuſpenſus: indè præciſo fune viuus in terrã demittitur, amputãtur virilia, & in ignẽ conijciũtur, vẽter ſcinditur,viſcera extrahũtur,cor euellitur, caput præciditur, corpus quadripartitò diſſecatur. Eo ſpectaculo & tãta nobilis viri cõſtantia hominũ animi admodũ ꝓmoti ferũtur. Hæc nos partìm ad verbũ,partìm aliquantò ſuccinctiùs ex Nicolao Sandero, cuius ſuprà mentio habita eſt, deſcripſimus. Neq; verò puto quenq̃ repræhenſurũ,ſi nos bona fide annotemus,quid

Extremo ſupplicio afficitur.

alicubì paſſi ſint nonnulli pro Catholicæ fidei aſſertione, quandò Foxus Anglus & quidam alij Euangelici grandia texunt martyrologia ſuorũ martyrũ. Et Foxus quidem & Latino & Anglico ſermone ſcripſit martyrologiũ, è quibus Anglicum ad tantam creuit magnitudinem, inquit Alanus Copus, vt mole laboret ſua: atq; in eius Calendario, vt teſtatur idem Alanus, non ſolùm Zuingliani, Luterani, Anabaptiſtæ, alijq́; hæretici, ſed & in quos propter furtũ atq; ſacrilegiũ, propter magiã & dãnatas artes, propter læſam deniq; maieſtatẽ capitali pœna animaduerſum eſt, ſanctiſſimorum Chriſti martyrũ locũ occupãt: porrò veteres Catholicæ eccleſiæ martyres, vt eorũ nomina ꝑpetua obliuione ſepeliantur, è Calẽdario impiè ſubducti, & noui quinti Euangelij pſeudomartyres nimìs quàm arroganter ſuppoſiti ſunt. Hæc quidem Alanus. Quàm verò turpe & fœdum eſt, in idem Calendariũ & Luteranos & Zuinglianos paritèr referri à Foxo, cùm tamen conſtet, Luterũ Zuinglianos & Sacramẽtarios omnes palàm hæreticos pronunciâſſe: qua ſententia, etiàm Caluinus & Caluiniani omnes comprehenduntur: nec poterunt eam Caluiniani paruipendere, cùm Caluinus diſertis verbis ità ſcribat de Lutero: Non diſſimulanter teſtamur, Luterum nos habere pro inſigni Chriſti Apoſtolo, cuius maximè opera & miniſterio reſtituta hoc tempore fuerit Euangelij veritas. Quibus verbis & ſe ipſum & omnes ſuos miſer Caluinus planè condemnat, eum virum inſignem Apoſtolum appellans, cuius ſententia ipſe cum omnibus Sacramentarijs in hæreticis numeratur. Sed hæc obitèr tantùm cõmemorare volui, vt nè quis putet in me reprehendendum, ſi quid interdùm de noſtris martyribus afferam, cùm Foxus Anglus tam prolixè recenſeat ſuos, Pantaleone attexente ab illo prætermiſſos: putà Zuinglium, & qui cum illo in bello ceciderũt, atq; etiàm ſeditioſos illos, qui in Gallijs cęſi ſunt, quòd in regem & patriam ſuam conſpirâſſent. Sunt enim Euangelici præcones promptuli ad carpendos Catholicos, & cùm ſibi omnia licere velint, Catholicis cupiunt omnia interdicta.

Dialogo 6. cap. 16.

Foxi martyres.

Contra Artic. Louanienſ.

Lib. 1. de lib. arbit. contra Pighium.

ANNO 1571. Veneti diligenter in eam curam & cogitationem incumbere pergebant, vt poſſent laborantibus Cyprijs maturè opem ferre. In magno enim periculo verſabatur Famaguſta, Nicoſia iam in hoſtium poteſtatem redacta. Inſtitutus ab eis

erat primarius Cypri gubernator Sebaſtianus Venerius: ſed cùm is ob incommodam valetudinem eò proficiſci non poſſet, Quirinus vir fortis & ſtrenuus cum vndecim triremibus & quatuor nauibus onerarijs, quas Veneti Famaguſtæ ſubleuandæ deſtinârant, viceſimoſexto Ianuarij die ad Cyprum peruenit. Conatæ quidem ſunt ſeptem Turcarum triremes inuadere quatuor has naues onerarias, ſed ad conſpectum earum triremium, quas ductabat Quirinus, ità territi ſunt Turcæ, vt mox retroceſſerint, amiſſis tribus è ſuis triremibus, quas tormẽtorum pilis Veneta claſſis demerſit. Poſtquàm autem onerariæ naues Famaguſtam attigêre, magno omnes gaudio affecti ſunt. Intereà autem dum illæ exonerantur, præclara quædam facinora à Quirino aduersùm Turcas edita ſunt, captis duabus eorum nauibus commeatu inſtructis, & euerſis quibuſdam ſupra Gambellæ ſcopulos ab eis conſtructis munitionibus haud procùl ab arce Famaguſtæ. Verùm ille decimoſexto Februarij à Cypro diſcedens, quinto pòſt die in Cretam reuerſus eſt, vbì ex Senatûs Veneti literis comperit, ſe quidem claſſis curatorem eſſe deſignatum, porrò Sebaſtianum Venerium ſummum totius claſſis imperatorem.

Famaguſtam perueniunt 4. naues onerariæ.

Non diù autem latuit Turcarum Imperatorem, in Famaguſtam annonam importatam, & aliquot Turcicas naues tum interceptas, tum depreſſas à Venetis. Itaque indignabundus confeſtìm iubet ceruicem præcídi Chij præfecto, Rhodianum verò ea præfectura priuari, quòd nō prohibuiſſent Venetos à ferendis ſuppetijs Famaguſtanis. Ità illi barbari haud ſecùs, atq; pecudes quaſdam, mactant ſuos homines: qui plerunq; humili loco nati, ob operam ſtrenuè nauatam, ab illis ſæpè ad ampla munera prouehuntur, rursùsq;, ſi quid commeruiſſe videantur, aut exauthorantur, aut etiàm capite puniuntur. Quibus duabus rebus, putà & honoribus & ſupplicijs propoſitis, facilè in officio continentur, qui Turcarum tyrannis ſeruiunt. Vt enim munifici ſunt in viros ſtrenuos, ità ſeuerì admodùm in ignauos, & quos putant ſuo muneri defuiſſe. Declarat hoc præter alia multa, quòd Selymus, necato Chij præfecto, Rhodienſi exauthorato, ſcripſit Eubœæ gubernatori, vt collectis celeritèr Aegei maris cuſtodijs, Chium contenderet, atque illic eius mandata opperiretur: ſi ſecùs faceret, ſciret ſe palo affigendum. Durum

Seueriſſimè animaduertit Selymus in duos præfectos.

ſanè imperium. Timeant Chriſtiani, nè ſub iugum talis Imperatoris ob ſua peccata mittantur. Sed ad rem.

Miſit etiàm Selymus Hali Baſſam Conſtantinopoli cum quadraginta triremibus, vt collectis eorum marium cuſtodijs, in Cyprum contenderet. Nec his contentus Selymus, multas alias inſtruebat triremes, vt poſſet tota potiri Cypro, & ea auctus præda, etiàm vlteriùs progredi. Hali Baſſæ, cùm in Chium perueniſſet, acceſſit Eubœæ gubernator cum alijs triremibus quadraginta. Atque ità ille octoginta inſtructus trieribus, ſub Aprilis initiũ perrexit iter habere ad Cyprum, non mediocria Muſtaphæ auxilia allaturus. Eum ſecutus eſt paulò pòſt Conſtantinopoli Portanus Baſſa. Vbì in Cyprum peruenit Hali, ad Idus Maij illic hæſit. Poſteà, ità conſulente Muſtapha, indè abiens, aliquot duces, triremes, aliasq; naues, quæ inſulæ præſidio eſſent, reliquit. Ijs verò nauibus Muſtapha quotidiè ex continenti & milites & alia neceſſaria in Cyprum aduehebat, metuens ſibi à Venetorum claſſe, licèt copiæ eius identidèm augerentur. Potuit autem facilè communire ſeſe, quòd ferè omni ex parte vicinæ regiones pareant Turcico imperio. Multi autem etiàm vltrò ſuis ſtipendijs militaturi ad eum cõfluebant, ſpe prędæ illecti, quã ſibi è Famaguſta opulẽta vrbe pollicebãtur.

Magnæ Turcarũ copiæ veniunt in Cyprum.

Tandèm Muſtapha circa Idus Maij, è Nicoſia ſecùm abſportans quindecim magna tormenta, ad Famaguſtam caſtra poſuit. Ad hominum millia quadraginta operam nauabant comportandis aggeribus, foſſisq; egeſta humo efficiendis, idq; ea ratione, vt ab oppidanis impediri non poſſent: præcipuè verò noctibus in ijs operibus verſabantur. Contrà aũt vrbem muniebant obſeſſi, & omnia diligentèr curabãtur ab eis: nec raro ex vrbe erumpentes, hoſtium conatus non parùm retardabant: tandèm tamen, ꝙ magnæ eſſent barbarorum vires, ab eiuſmodi eruptionibus abſtinendum cenſuerunt. Decimonono Maij ex decem aggeribus vrbem verberare cœperunt ſeptuagintaquatuor tormentis, in quibus erant quatuor immanes baſiliſci. Qui in vrbe erant, magna induſtria coniectis globis in hęc hoſtium tormenta, è præcipuis quindecim perfregerunt, & ad triginta hominum millia intra dies decem interemerunt. Sed quòd hac ratione multum decederet de puluere tormentario, coacti ſunt aliquid remittere de illa

Famaguſta à Turcis obſidetur.

Verberatur 74. tormentis.

Turcarũ occidũtur 30000.

illa pilarum iaculatione. Non diù pòſt iniectus ignis in cuniculum, horrendo ſpectaculo momento temporis ampliùs mille Turcas extinxit, ex oppidanis centum. Poſteà alius incenſus cuniculus, Turcas quadringentos oppreſſit. Intereà in vrbe etiàm fœminę omnes in turmas diſtributæ, vtilē nauabāt operā lapidibus & aqua comportanda, qua hoſtium ignes extinguerētur.

Cùm aūt Turcæ in expugnāda porta Limiſina fruſtrà laborarēt, inueniūt tandèm eius obtinendæ modū quendā ꝓpè inauditū. Magnū cōportant aceruū ligni, quod tædā vocāt, quodq; & facilè ardeat, & oleat grauitèr: addūt etiàm aliam materiā, & paritèr inflāmant. Indè tāta extitit ignis vis, vt nulla aquarū copia ab oppidanis potuerit extingui. Is ignis quatriduū durans, & calore & fœtore compulit obſeſſos, porta illa clauſa interiùs recedere. Iam verò neceſſariarū rerū omniū magna cœpêre inopia laborare, ſed adhuc ſuſtentabat eos ſpes, ducū virtus & militū audacia. Equi, aſini & feles quoq; in cibū ceſſerant omnes, ſolo pane fabisq; victitabant, aquā aceto permixtā bibebāt: neq; ea tamen diù ſuppetebant. Ad extremū in tanta rerū penuria cōpulſi, primores vrbis petunt à Bragadino, qui arci præerat, vt honeſtis cōditionibus vrbs hoſti dedatur, cui tamē alioquì prædæ futura ſit. Bragadinus vt poteſt eos cōfirmat, iubetq; bono eſſe animo: mittitq; celeriter in Cretam, qui, quo loco Cypri res ſint, exponant. *Ingens penuria commeatûs apud Famaguſtam.*

Intereà Philippus Hiſpaniarū rex fratrem ſuū Iohannem Auſtriacū totius expeditionis ſummū imperatorē deſignat, (Iam enim opera Pōtificis Pij V. ictum erat fœdus inter ipſum & regē Hiſpaniarū atq; Venetos) mādatq; ei, vt abductis ſecū Rodulpho & Erneſto Maximiliani Cæſaris filijs, ſoluat ex Hiſpania. Igitur initio Iulij venit Genuam cum quadragintaſeptē triremibus. Biduo antè Venerius cū Venetorū claſſe Meſſanā appulerat, cui adiunctæ erāt duodecim Pontificis & quatuor Melitenſium trieres. Porrò Turcica claſſis Supportū, Dulciniū, & Antiuariū occupauit. Id qdē admiratione dignū videri poteſt, Curzolam, cùm viri præ ignauia eā deſeruiſsēt, à fœminis fortiter defensā eſſe. *Iohannes Auſtriacus totius expeditionis ſummus imperator deſignatur.*

At verò Famaguſtani, dū nulla affulgeret ſubſidiorū ſpes, & hoſtes vrbi vehementer iminerent, extrema neceſſitate cōpulſi, tandē his cōditionibus ſeſe dedūt: Vt Venetis ſalua ſit vita, arma, facultates, cōcedāturq; eis quinq; machinæ bellicæ, terni pulcherrimi equi, & in *Famaguſtani ſe dedunt.*

Cretam vſque tutum iter: Græcis autem liceat manere domi ſuæ, rebus ſuis frui, & Chriſtianam colere religionem. Hęc verò omnia ſe ſeruaturum confirmauit Muſtapha propriæ manûs ſubſcriptione. Statìm igitur cœperunt militem nauibus imponere, & iam duces quoq; abire volebant, cùm eccè poſtridiè Nonas Auguſti Bragadinus ſcribit Muſtaphę, ſe cum clauibus ad ipſum venturum, & petit ab eo, nè quiſquam interìm moleſtia afficiatur. Aſſentit Muſtapha, laudat Bragadini virtutem, iubet ſinè vllo metu eũ quandocunq; velit, ad ſe accedere. Nihil igitur formidans Bragadinus, ſub veſperam cum multis nobilibus & quinquaginta gregarijs militibus venit ad tentorium Muſtaphę. Ibì primùm ab illo comitèr accipiuntur, & cùm eos aſſidere iuſſiſſet, loqtur cũ eis familiaritèr. Deindè verò obijcit Bragadino, ſed falsò tamen, quòd durantibus inducijs captiuos quoſdam ſupplicio affecerit: moxque exiliens ſtomachabundus, iubet omnibus vincula inijci, atque ità extra tentorium productos, ipſo inſpectante, in fruſta diſcindi. Bragadino autem tertiò mandat, vt caput præcidendum porrigat: illique conſtanter porrigenti, aures abſcindit: mox in terram eum procumbere iubet, atque os impurum homo impius & crudelis iactandis in Saluatorem noſtrum conuicijs & blaſphemijs laxat, &, Vbinàm eſt, inqt, modò Chriſtus tuus, vt opem tibi ferat? Bragadinus tacet ad omnia. Nec enim dignus erat homo perfidus & cruentus carnifex, cui vir tantus vel verbum reſponderet.

Vide exemplum inſignis crudelitatis & perfidiæ in Muſtapha.

Erant tum in hoſtium caſtris etiàm alij milites & Chriſtiani plùs minùs trecenti, nihil ſibi à tanta perfidia metuentes. Ij omnes ſubitò quoquè necati ſunt. Qui iam naues conſcenderant, detenti & ſpoliati ſunt. Incidit hæc horrenda Chriſtianorum cędes in ſeptimum Auguſti diem. In arce relictus erat à Bragadino Tiepolus. Eum Muſtapha ſuſpendi iuſſit. Neſtor Martinengus Comes, cùm ad paucos dies hinc indè in Græcorum ædibus latuiſſet, tandèm captiuum ſe tradidit Turcæ cuidam, in eiuſque caſtris manſit, cùm ei pollicitus eſſet aureos nummos quingentos.

300. ferè Chriſtiani necantur.

Decimoſeptimo Auguſti, qui Veneris dies erat, & ſpurcis illis hominibus feſtus, producũt Bragadinum, præſente ſemper Muſtapha, ad ſingula loca vrbis diruta, cogunt in ſingulis locis binas aſſcendendo & deſcendendo terræ menſuras ferre, deindè cùm tranſiret

Crudele ſpectaculũ immaniter ve-

iret Muſtapham, humum exoſculari: mox ad mare eum adducunt, & ſedi impoſitum vſque ad antennas ſupra malum pertrahunt, vt à Chriſtianis omnibus, qui adhuc in portu erant, conſpiceretur. Indè in forum eum reducunt, & vinctum illic viuumque non ſinè immenſo cruciatu excoriant. At ille tantam crudelitatem fert animo inuicto, & inter ipſos cruciatus obijcit tyranno perfidiam, Deumque rogat, vt ſuî miſereatur, ſeque illi commendat. Ad extremùm pellem eius à corpore detractam carnifices paleis & ſtramine farciũt, atque ad antennas ſuſpenſam, per maritima Syriæ loca ludibrij cauſa circunducunt, omnibuſque oſtentant. *xati & excarnificati Bragadini.*

Poſſunt hæc cõmonefacere nos, quid expectandum nobis quandoquè ſit, ſi in horum manus inciderimus. Vtinàm ſæpè memores ſimus illius ſententiæ Saluatoris: Nisì pœnitentiam egeritis, omnes ſimilitèr peribitis. Etsì autem, vt benè ſperandum eſt, Bragadino præſertìm, alijſque Chriſtianis libenter pro Chriſtiana religione hanc cædem perpeſſis, nihil ea detrimenti, immò verò multum etiàm glorię & felicitatis attulit, attamen eiuſmodi clades vtplurimùm propter hominum peccata accidunt, & dũ alios ità ſeueritèr caſtigat Deus, alios inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed per eas cupit nos reuocare in viam, à qua peccando excidimus. Quandò autem alienis periculis nihilo efficimur cautiores, plerunquè in eadẽ ipſi quoquè incidimus. Nòn eſt autem, cur admodùm mirum nobis videatur potuiſſe Turcas, Chriſtiani nominis hoſtes infeſtiſſimos, Cyprum expugnare, cùm in Famaguſtæ obſidione fuerint ſtipendijs conducti ad octoginta millia, Ianizarorum millia quatuordecim, & ſua ſponte militantium millia ſexaginta: ſimul omne genus hominum ducenta millia. Obſeſſa eſt Famaguſta diebus ſexagintaquinque, intrà quos cẽtum & quadraginta ferrearum pilarum millia in vrbem coniecta ſunt ex bombardis. Aliquot egregij viri à Turcis captiui abducti ſunt, & in ijs Neſtor Martinengus Comes, qui tamen fuga elapſus, ordine pleraque geſta expoſuit ſereniſſimo Venetorum principi. Ad Cypri defenſionẽ relicta ſunt à Muſtapha peditũ viginti, equitum duo millia. Non eſt dubium, quin more ſuo ità cõmunituri ſint eam inſulam, vt eius recuperandæ nulla ſpes relicta videatur. *Luc. 13.* *Turcarum copiæ ad Famaguſtam.* *Pilæ ferreæ vibratæ in vrbẽ 140000.*

Hoc anno in Angliam miro quodam caſu reductus *Iohannis*

Storæi hi-ſtoriola. Iohannes Storæus, illic vitam acerba morte finiuit. Fuit is Iuris vtriuſq; doctor, & in Oxonienſi Academia profeſſor regius. Indè Londinum euocatus, Cancellarij munus obiuit apud eius vrbis Epiſcopum. Sed quòd per id tempus magna eſſet ſub Henrico rege in Anglia rerum perturbatio ob repudiatam Catharinam reginam, conſultius fore putauit, ſi laicus permaneret potiùs, quàm ad Clerum accederet. Duxit igitur vxorem Iohannam Vuarſam honeſtiſſimam virginem: cumque cuiuſdam præcipui oppidi decurio factus eſſet, in publicis regni Comitijs cum multa gratia ſententiā dicebat ſuam: id quod magna libertate apud eam gentē antiquo more poſſunt decuriones. Poſteà verò defuncto Henrico rege, ſub Edouardo ſucceſſore pro catholica religione orationem habuit, qua ſic quorundā animos offendit, vt in cuſtodiam ductus ſit. Indè tandèm ægrè liberatus, in Belgium ſe contulit. Regina autem Maria Edouardo ſubſtituta, in Angliā reuerſus, hæreticæ prauitatis factus eſt Inquiſitor: quod cū odioſum inprimìs ſit, apud illos præſertìm, q ab Eccleſiæ vnitate deficiūt, fieri nō potuit, quin multos ſibi caperet inimicos. Poſtquàm autem regina Maria ex hac vita feliciter abeunte, in eius locum ſubrogata eſt Elizabetha, quidam ex ijs, quos ille publica lege antè cohibuerat, eius nimiā cœpêre calumniari crudelitatem. Ille verò in publicis Comitijs de crudelitate ſua, regnante iam Elizabetha, ità reſpondit, ſe nulla in re alia peccâſſe, niſì quòd omiſſa radice, neſcio quos ramuſculos præcidiſſet, cùm potiùs debuiſſet robuſtiſſima quæque zizania radicitùs euellere. quod factum ſi fuiſſet, iam, inquit, non tot ac tanta videremus impietatis germina vbiquè ſtare, atque adeò florere. Id verò aduerſarij eius, tanquàm de regina dictum, arripientes, ab illo die non deſtiterunt criminari hominem, donèc in vincula conieciſſent. Poſt annos aliquot videt ſibi oblatam fugiendi è carcere opportunitatem. Itaque ſubducit ſeſe, & in Belgium rursùs traijcit. Louanij autem cùm eſſet, diù multumque animo angebatur, quòd martyrium diuinitùs oblatum ſubterfugiſſet. Atque ea cauſa libenter monaſticam profeſſus eſſet vitam, vt poſſet pœnitentia culpam illam, vt ipſi videbatur, expiare, ſi vxor idem facere voluiſſet. Sed ea recuſante, ità in propoſito permanſit agendæ pœnitentiæ, vt apud Carthuſianos crebriùs, quàm domì, verſaretur.

Fit Inquiſitor hæreticæ prauitatis.

Storæus in vincula ducitur.

Indè commodùm aufugit.

Inte-

Interìm rei familiaris anguſtia preſſus, operam
uam, quanuìs dehortantibus amicis, nauauit cuidam,
ui id muneris erat demandatum, in explorandis mer-
ibus, in Angliam è Belgio exportandis, & indè rursùs
n Belgium importandis, nè quid ea in re fieret contra
eges à Catholico rege latas. Accidit tum, nauim quan-
lam in Zelandiam deferri, prohibitis mercibus ple- *Quorundã*
ıam. Indicatur id ei, fitque magna ſpes non parui com- *aſtu redu-*
endij, ſi eam depræhendiſſet. Nihil ergò ſibi cauens *citur in*
comparatis ipſi certorum hominum conſilio inſi- *Angliam.*
lijs, abit in Zelandiam, ingreditur in nauim: ſed ſimul-
ıc ingreſſus eſt, nautæ vela ventis pandunt, abeuntque
:um illo iam captiuo in Angliam. Ille verò Anglia con-
ſpecta, tantum abeſt, vt dolore afficeretur, vt etiàm
gratias egerit Deo, quòd ipſi occaſionem redderet ob-
eundi martyrij, quam olìm oblatam reieciſſet. Ità gra-
tulantibus hæreticis mercatoribus, Catholicis verò
mirè dolentibus, Londinum perducitur, & primò in
Lolhardorum, deindè in Londinenſem turrim conijci- *In turrim*
tur. Habita de illo quæſtione, ſumma ſemper dicendi *conijcitur.*
libertate vſus eſt, dicens ſe non in Angliæ principis, ſed
regis Catholici poteſtate eſſe.

Porrò huius anni menſe Maio, ipſiusque menſis
quinto & viceſimo die productus in iudicium, damna-
tur læſæ maieſtatis, vt qui contra reginam Angliæ cum
quibuſdam Antuerpiæ conſpirâſſet. Quod etsì ille fa-
cilè confutare poſſet, tamen ſolam fori exceptionem
propoſuit, nullum ſe agnoſcere in Anglia iudicem di-
cẽs, qui iam regi Catholico ſubiectus eſſet, è cuius diti-
one primùm dolo malo, mox aperta vi contra ius omne
abreptus eſſet: neque ſe iam legibus vllis apud illud
tribunal reum ſiſti. Tandèm verò abſque vlla criminis
vel confeſſione, vel probatione, non tantùm morti ve-
lut contumax addicitur, verumetiàm perduellionis no-
minatìm condemnatur. Cur autem ille dixerit, nullum
ſe in Anglia iudicem agnoſcere, ea cauſa fuit, quòd ſci-
ret Pontificis ſententia declaratoria, de qua iam ſuprà
diximus, reginam omni iure regni dominioque priua-
tam eſſe, eoque magiſtratum nullum ab illa creatum,
eique adhærẽtem à ſe agnoſci poſſe, nè fortè ipſe etiàm
eodem anathemate innodaretur. Vt igitur conſcientiæ
ſuæ conſuleret, ſanguinem ſuum fundere non dubita-
uit, idque mira animi alacritate, quòd (vt ipſe vxori
ſuæ ſcripſit) breui mortis eius compendio ſciret
ſe

ſe penè ſeptuaginta annorum delicta per Dei gratiam expiaturum eſſe.

Non vult ſub mortē loqui cum miniſtro ſchiſmatico.

Vltimo indè Maij die is, qui præfectus erat carceri, percontatur ex eo, velítne ante mortem cum aliquo miniſtro colloqui: illo verò reſpondente, nolle ſe quicquā cum vllo ſchiſmatico habere commercij, colloquiū autem Catholici ſacerdotis ſe expetere: permittitur ad eū accedere reuerendus archimandrita Fecnamus, qui in eodem carcere ob fidem catholicam detinebatur, atque ij inter ſe tota penè nocte de rebus ad animæ ſalutē pertinentibus contuliſſe feruntur. Calendis Iunij crati inijcitur Storæus, & ad ſupplicij locum trahitur. Indè in currum translatus, fune priùs in collum impoſito, gratias agere ſe Deo dicit, inimicis ignoſcere, cum omnibus hominibus pacem habere, corpus ſuū libentiſſimè carnifici tradere, vt breui ſupplicio ad ęternam gloriam merito ſanguinis Ieſu Chriſti pertingat. Demùm conteſtatur ſe in ea fide mori, in qua baptizatus ſit, quæq; illi cum rege ſuo Philippo, cæteriſque Catholicis principibus & populis communis ſit: hortatur adſtantes, vt intrà vnam Catholicam Eccleſiam, cuius paſtor ſit D. Petri ſucceſſor Romanus Pontifex, conſtanter perſeuērēt. Sciſcitante autem ex eo Comite quodam, ſit'ne reginæ ſubditus, Non ſum, inquit. Porrò etiàm ex miniſtris noui Euangelij perquirenti, credátne reginam immediatè ſub Deo ſupremum caput eſſe Eccleſiarum Angliæ & Hiberniæ, ità reſpondet: Non diſputandi cauſa huc véni: neque ſi ego id negem, vos mihi aſſentietis. Vix ea prolocutus, amoto curru, hæret ſuſpēſus ad breue tempus: adhuc viuens, in terram demittitur, præciduntur verenda, diſcinditur venter, viſcera extrahuntur, caput truncatur, mēbra diſſecantur. Hęc nos ex Nicolai Sanderi libro 7. de viſibili monarchia Eccleſiæ, aliquanto compræhenſiùs deſcripſimus. Si quis totam hiſtoriam fuſiùs nôſſe velit, poteſt in ipſo authore legere: apud quem etiàm eodem libro permultos vtriuſque ſexûs inueniet nominatìm expreſſos, qui ꝓ Catholicæ fidei defenſione in Anglia vel carcere, vel exilio, vel alijs modis mulctati ſunt: de quibus poſtremò hæc addit ad verbū: Quidam iſtorū Epiſcopi ſunt: reliqui verò Decani Eccleſiarum, Archidiaconi, canonici, presbyteri, collegijs præfecti, Theologi, Iuriſconſulti, Medici, ludimagiſtri: deniquè omnes docti viri & graues, qui non tam verbis nudis loquūtur, quàm factis & rebus ipſis clamant: Sic

Diro ſupplicio affectus, abit è vita.

à Ma-

à Maioribus accepimus, ſic prædicatum audiuimus, ſic credimus: pro hac Petri cathedra, pro huius Pontificatûs primatu alij vincti ſumus, alij vinctis compatimur, alij bonorum noſtrorum rapinam cum gaudio ſuſcepimus, alij animas in charitate pfecta poſuimus, cognoſcentes nos habere meliorem & manentem in cęlo ſubſtantiam. Hæc ille: qui mox eodem loco ſubijcit exemplum cuiuſdam Archidiaconi, quod ad verbum huc adſcribemus, ſi fortè poſſit mouere noui Euangelij buccinatores, q libenter laxant linguas & acuunt ſtylos ſuos ad proſcindēdum conuicijs Pontificem, S. Petri ſucceſſorem, atque in eoipſo gloriantur, cùm deberent meritò formidare, nè quid tale, vel etiàm deterius quippiam patiantur, quale ille, quem iam cōmemorabimus Sanderi verbis: *Heb. 10.*

Fuit Vuritus quidā, vtriuſque Iuris doctor, & Oxonienſis Archidiaconus, qui fidem Catholicam frigidè amplexus, cūm nollet poſt ſtatum Catholicæ religionis in Anglia mutatum, dignitate ſua carere: dum quodam die apud presbyteros, ſuæ olìm iuriſdictioni ſubiectos, concionem haberet, íncidit in ea D. Pauli verba, quibus ait, Chriſtum in ædificationem Eccleſiæ, dediſſe quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autē prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores. Quibus recitatis, de ſuo (vt tēpori nimirùm ſeruiret) intulit, dicēs: De Papa hìc verbum nullum auditis. Quod cùm in extrema concione prolocutus eſſet, mox graui morbo correptus, atque adeò quaſì mutus effectus, & à ſuggeſtu non ad prandiū, vt conſtituerat, ſed ad lectum delatus, octauo pòſt die è vita exceſſit. Hæc quidē Sanderus, quæ ſi cui à me extra hiſtoriæ ordinem allata videbuntur, dabit veniam charitati, qua cupimus illorum ſaluti conſultum, quos dolemus ſinè vlla cauſa Pontificis odio ardere, in quorū gratiam ex Auguſtino contra Petilianum pauca adſcribemus, quandoquidem ſe offert occaſio: Cathedra, inquit, tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, in qua hodiè Anaſtaſius (nos poſſumus fidenter addere, in qua hodiè Gregorius XIII.) ſedet, cui nos in Catholica vnitate connectimur, & à qua vos nefario furore ſeparâſtis? Quarè appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? & cætera, quæ ibì ſequuntur. Sed ad inſtitutum ſeſe referat ſtylus.

Exemplū cæleſtis vltionis in quendam Pontificis obtrectatorem.

Ephe. 4.

Menſe Auguſto huius anni Iohannes Auſtriacus Neapo-

Don Iohā

d'Auſtria, venit Neapolim. Neapolim appulit, vbì ſingulari apparatu exceptus eſt. E Creta quoquè, mandato Senatûs Veneti iuſſi ſunt Meſſanam contendere, qui illic erant, ſeque cum claſſe fœderatorum coniungere. Quod quidem illi non ſinè animi dolore fecerunt, cùm ſe viderent hac ratione impediri à conuehendo commeatu in Famaguſtam, quam tum adhuc hoſti ceſſiſſe ignorabãt. Interim Turcæ Buduam è Caſtro nouo, vbì claſſem ſuam refecerant, reuerſi, more ſuo fingunt oppidanos è Turcis quoſdam iugulâſſe: atque ſub hoc prętextu vrbe direpta, habitatores omnes ſecum captiuos abducunt. *Turcæ Buduã diripiũt &c* Ad Valonam poſtquàm venêre, appulerunt eò etiàm Oluzalius & Caracoſſa cum ingenti præda & permultis captiuis. His rebus compulſus Senatus Venetus, legatos mittit Meſſanam, (quò iam Iohannes Auſtriacus peruenerat, illic quoquè honorificè inprimìs exceptus, obuiàm ei procedentibus M. Antonio Columna & Venerio, multoque bombardarum ſtrepitu eum ſalutantibus) vt maturent opem ferre afflictis Dalmatiæ rebus, quam Turcæ vaſtarent. Porrò Turcæ ad Corcyram appellentes, inſulã illam nauigijs & milite propè cinxiſſe videbantur. *Damnum eis illatum apud Corcyram.* Sed illic ità accepti ſunt, vt ex arce coniectis telis tres eorum triremes depreſſæ ſint, multique ex illis capti, & in ijs Baſſus Chriſtianus apoſtata, qui magna Selymi gratia fruebatur. Tertio Idus Septembris, non abſque Corcyræ infeſtatione, Turcæ indè recedunt, Pargamque venientibus, mandatum à Selymo Imperatore exhibetur, vt capta iam Famaguſta, victoriam perſequantur, omnes vicinas inſulas occupent, nemini parcant, atque ipſam quoquè Chriſtianorum claſſem diſſipent. Putabat tyrannus omnia iam ſe habere in manu, & quod velit fieri, id pro voto euenturum eſſe, nihil de diuina prouidentia cogitans, à qua pendet totius orbis gubernatio. Parent Turcæ imperioſo domino, atque in ſinum Corinthiacum ſe conferunt, vt bis cocto pane & rebus neceſſarijs inſtructa claſſe, Chriſtianos inuadant.

Claſſis Chriſtianorum. Porrò in Chriſtianorum claſſe tum erant Pontificis Pij V. duodecim triremes, Hiſpaniæ regis trieres octoginta & vna cum viginti nauibus onerarijs, Venetorum triremes centum & octo, ſex triremes magnæ, quas galeazas vocant, & binæ naues onerariæ. In vniuerſum cum aliquot Melitenſium equitum triremibus conſtabat ea claſſis ducentis & ſeptem trieribus, ſex ga-

leazis,

leazis,cum bono ſcapharum aliorumque nauigiorum numero. In quibus erant, præter remiges & alias operas neceſſarias,ad hominum viginti millia ex Italis, Hiſpanis atque Germanis: quibus accedebat non paruus numerus ſuis impenſis militantium. Erant verò inſtructi omnes tum commeatu, tum alijs rebus neceſſarijs. Cùm autem ſummi claſſis totius duces inter ſe conſultarent, qua ratione bellum ſuſceptum gerendum eſſet, tandèm in eam ab omnibus ſententiam itum eſt, q̃ fuit Aſcanij Corniæ, vt cum hoſtium claſſe conſererent manus. Itaque Iohannes Auſtriacus ſingulis quid agendum eſſet, quíve progrediendum, præſcripſit, vniuerſamq; claſſem in quatuor partes diſtribuit, in duo cornua, mediam aciem, & naues ſubſidiarias. In media acie erat ipſe ſummus imperator Iohannes Auſtriacus cum triremibus ſexaginta & vna. De reliquo claſſis ordine & diſpoſitione qui plura nôſſe cupit, poteſt apud alios legere: nos breuitati ſtudemus. Quod autem inprimìs decebat optimum imperatorem, qui ſciret victoriam à Deo potiſſimùm expectandam, vt eum poſſent in ea inſigni expeditione habere propitium, mandauit cunctis ducibus & trieriarchis clariſſimus princeps ille Auſtriacus, patris ſui Caroli V. imitatus pietatem, darent operam, vt qui ſub ipſis militarent, & cæteri omnes, piè ſancteque viuerent: Ità enim fore, vt in tam iuſta cauſa Dei auxilio & protectione fruerentur. Tum quoquè, vt vbì ad pugnam ventum eſſet, ſuum quiſque ſeruaret locum animo forti & minimè perturbato. *Claßis diſtributio.*

His ità conſtitutis, decimoſexto Septembris Meſſana ſoluerunt, & poſt aliquot dies venêre in Corcyram, vbì cognouerunt de Turcarum in ea inſula hoſtili planè animo deſignatis facinoribus. Indè in Cephaloniam appulêre, vbì literis Pauli Contareni, Zacynthi inſulæ præfecti certiores facti ſunt, claſſem Turcicam in ſinu Corinthiaco malè affectam hærere. A Creta quoquè allatæ ſunt literæ de capta Famaguſta, cuius rei nuncium in Cretam pertulerunt multi captiui Chriſtiani, qui è Turcarum manibus magno Dei beneficio cum biremi aufugerant. Ijs rebus confirmata ſententia, qua ſtatuerant cum illis feris hoſtibus fortiter confligere, claſſis noſtræ principes cum ſuis pergunt ire ad inuadendos illos. *Soluit Meſſana.*

Nec verò deerant illi rebus ſuis, ſed in portu Corin-

Turcæ ſe cõmuniũt. rinthiaco præter commeatum, etiàm decem Ianizarorum millia, & alia aliorum quatuor millia ſibi adiunxêre, & quanuìs non deeſſent ex primarijs Turcis, qui Hali Baſſam conarentur deterrere, nè cum noſtra claſſe congrederetur, tamen quòd ſic iuſſiſſet Selymus, & ipſe quoquè ſua ſponte ferueret ad pugnam, tandèm omnes communi ſententia decreuerũt Chriſtianos prælio opprimere, atque ex ijs parta victoria, reliquas Venetorũ ditiones inuadere, ſicq́ue viam ſibi cõmunire ad totum orbem Chriſtianum occupandum. *Ingentia ſibi promittunt.* Soluunt igitur Nonis Octobris, & ad Galangæ litora ſubſiſtunt. Noſtri quoquè poſtera luce ex Alexandriæ valle ſeſe mouent, modis omnibus daturi operam, vt hoſtem ad pugnam eliciant. Turcæ, tanquàm iam victoriȩ planè compotes eſſent, & longè imbecillior foret Chriſtus Deus noſter, quàm ipſorum pſeudopropheta Mahomet, multa edebant lætitiæ & gratulationis ſigna, ignari ſcilicet, ad quas pœnas à Chriſto Domino, ob illatas ſancto nomini eius cõtumelias & blaſphemias, ꝓpediè vocarentur. Poſtridiè Nonas Octobris ſummo manè tendũt ad claſſem Chriſtianorum, ſecundo vento vſi. Etsì autem nõ ampliùs duodecim millia paſſuum duæ illæ potentiſſimæ claſſes à ſe inuicèm diſtarent, non tamen interìm ſe cernebant. Vbì autem in mutuos venêre conſpectus, noſtri egregiè ad pugnam ſe comparant, *Chriſtiani ſe ad prælium comparant.* ſummo ſtudio ſingula quæque adornant, tormenta militaria magna, pilis catena cõiunctis, alijsq́; plumbeis & quadratis lapillis inſtructa, opportunis collocant locis, captiuos Chriſtianos ad triremes damnatos, ſolutis vinculis, libertate donant, vtq́; pro Chriſti nomine, à quo eſſent libertatem adepti, ſtrenuè decertent, armis muniunt. Ij verò alijs indiſcriminatìm admixti, pollicentur ſe egregiè facturos officium ſuum. Tota verò claſſis ſummo cum ſilentio optimè diſtributa eſt. Sed nec hoſtes dormitabant, noſtris obuiàm pergentes.

Porrò ſummus Imperator Iohãnes Auſtriacus, adiuncto ſibi Iohanne Cardona, ſcapham cõſcendens, totam claſſem magna celeritate circumit, *Iohannes Auſtriacus totã claſſem obit.* hortatur tum duces, tum milites, vt magno animo certent pro Chriſti Ieſu nomine, qui illis præſtò futurus ſit, modò ſtrenuos ſe viros præbeant. Hȩc atque alia illo optimo & fortiſſimo principe dicente, à multis reſpondebatur, nè quicquam de illorum virtute ambigat: facturos ſe quod deceat fortes viros. Columna quoquè & Venerius præ-

clarè

clarè ſuos confirmabant, nec quicquam eorum omittebant, quæ conſequendæ victoriæ opportuna forent: quibus rebus Auſtriacum principem mirè exhilarârũt. Qui cùm ad imperatoriam triremẽ redîſſet, tympanis, tubis, fiſtulis, alijsq́; inſtrumentis muſicis magìs etiàm accenſi ſunt animi militum, altaque voce Deus omnipotens trinus & vnus inuocatus eſt, & ipſa quoquè ſanctiſſima Chriſti mater, vt quæ plurimùm poſſit apud filium ſuum, reuerenter ſalutata. Porrò ſacerdotes Chriſti à Cruce pendentis effigies per naues ferentes, præclarè hortabãtur omnes, vt bono eſſent animo, nec dubitarent Chriſtum, pro cuius ſanctiſſimo nomine dimicaturi eſſent, è cælis ipſis laturum opem. Ijs ergò tum ſacerdotum, tum ducum verbis adeò inflammati ſunt omnium animi, vt nullum prorsùs periculum recuſaturi viderentur. Præſentis autem Numinis, eorumque conatus prouehentis, illud ſanè euidens fuit ſignum, quòd eodem momento in mutuam, poſitis odijs, redière concordiam, qui nulla antè ratione, vt id facerent, adduci potuerunt. Tanta vis eſt cæleſtis gratiæ, vt poſſit puncto temporis efficere, quod mortales nec ſperare auſint. Adeſt ergò etiamnũ Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, quam amici noſtri Papiſticam vocant. nam tota hæc claſſis, Catholicorum fuit Principum.

En quibus rebus paranda victoria.

Hæc reuerà mutatio dexteræ excelſi.

Habebant Turcæ in ſua claſſe triremes communes ducentas, trieres paruas quinquaginta, biremes viginti. Putabant autem illi noſtros mox fuga dilapſuros, præteritisque victorijs elati, nihil minùs quàm noſtros ſuperiores fore exiſtimabant. Minorem enim illi credebant claſſem Chriſtianorum, quàm reuerà eſſet: ſed cùm propiùs acceſſiſſent, noſtrorumque vires conſpicati eſſent, ſanè admirati ſunt. Verùm ea iam temporis & loci ratio aderat, vt conſultandi ſpatium non daretur. Itaque ad pugnam ſe parant, pollicentur duces militi gratiam ſui Imperatoris & ſpolia ampliſſima, quibus inhiant rapaces illi & feri homines. Aliud tum affulſit Chriſtianis fauoris diuini illuſtre argumentum. Ventus enim, qui noſtris hactenùs aduerſus, Turcis ſecundus fuerat, ab inſperato ità conſopitus eſt modo ſanè admirabili, vt ſumma maris tranquillitate vterentur. Sol quoquè radijs ſuis hoſtes verberabat, ſimulque ventus quidam ab Occaſu leniter ſpirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, à noſtris in hoſtes deferebat. Magna erant

Numerus nauium Turcicarũ

Magnæ præſentis Chriſti, noſtrisq́; fauentis indicia.

hæc præpotentis Dei beneficia, vt non immeritò illi potiſſimùm hæc adſcribenda ſit victoria: cuius tam præſenti ope & auxilio freta Catholicæ Eccleſiæ claſſis, ſæuiſſimos hoſtes debellauit. At verò Turcæ cum ingenti vociferatione & incitato curſu in noſtros feruntur, ſed adeò eorum claſſis perpetuis ſex magnarū triremium, quæ noſtram claſſem antecedebant, fulminibus afflicta eſt, magna hominum ſtrage edita, vt ſuperbiſſimi trucesque illi Chriſti hoſtes timore correpti, ordines ſeruare non poſſent. At pergebant tamen præfractis animis, & magnas illas triremes vi penetrare conabantur: ſed adeò malè tū accepti ſunt ab illis, vt tertia ferè claſſis eorum non ſinè multorum cæde deſtructa fractaque ſit. Nam quo minùs poſſent illos ictus celeri curſu deuitare, à vento tum nonnihil aucto retardabantur, qui etiàm fumo omni in illos adacto propemodùm omnem eis videndi facultatem adimebat.

Magna cædes Turcarum.

Audiebant tum noſtri fragores magnos ruinasque málorum, antennarum, nauium diſſipatarum: videbant non paucas illorum trieres flammis abſumi, pleraſque amiſſis gubernatoribus conſiſtere: innumeros ferè homines, remos, antennas, vaſa, diuerſi generis arma ferri ſuper aquas. Et hæc quidem omnia ſolìs illis ſex magnis triremibus, quarum vſus in nauali pugna necdùm compertus anteà fuerat, perpetrabantur: quod fuit ſanè admiratione dignum. Porrò in ſiniſtro cornu noſtrorum ingens ortum eſt prælium. In dextro quoquè ferè congrediebantur cum Turcis, niſì quòd vtriusque duces, dextri Chriſtianorum & ſiniſtri Turcarum, occaſionem ſuſtinebant rei benè gerendæ. In media acie, Auſtriacus, Columna & Venerius, egregiè ſeruato ordine, medio æquè Turcarum agmini occurrerunt, ſed ante conflictum magno hoſtium detrimento & terrore bìs terve, quædam quinquiès tormenta exonerârunt, cùm interìm Turcæ in multis ſuis bombardis ignē accendere non poſſent, & quas incendebant, earum ferè pilæ noſtrorum naues nullo dato damno præteruolarent. Quod indè accidit, quòd hoſtilium nauium proræ multo altiores eſſent noſtris.

Turcarum tormenta parū nocent claſſi noſtræ.

At neque his tamen fracti homines truculenti, ſed furoris quodam œſtro pérciti, incurrerunt in Chriſtianos: quo in congreſſu ex innumeris ſclopetorum aliorumque inſtrumentorum ignibus mare ardere videbatur. Cumque alij in aliorum naues inſilirent, ferreisque

iſque malleis militaribus, ſicis, gladijs, alijſque varij generis armis inter ſe confligerent, tantus fuſus cruor eſt, vt mare inſtàr ſanguinis ruberet. Dixi paulò antè, in ſiniſtro noſtrorum cornu ingens ortum fuiſſe prælium, Turcicis quibuſdam nauibus è ſuo dextro cornu in illud impetum facere nitentibus: ſed adeò illic quoquè noſtrorum virtute, illorum impetus retardatus eſt, vireſque & naues eliſæ ſunt, vt non pauci in mare præcipites ſe dederint, in continentē enatare volentes, multi ſuſtiterint, tum quòd effugiēdi deeſſet facultas, tum quòd de Chriſtianorum clementia benè ſperarent. Antiquitùs iam apud Turcas more comparatum eſt, vt primo congreſſu magnam præ ſe ferant audaciam, & mira ferocitate faciant in hoſtes impreſſionem: qui ſi fortiter ſeſe opponant, facilè animi in pedes illis décidūt, libenterque fugam capeſſunt: niſì ab infinitis copijs, quibus in terreſtri præſertìm pugna ſemper abundant, auxiliorum ſpes oblata ſit. Quæ cùm hìc nulla eſſet, vt ſe viderunt Chriſtianorum viribus impares, ſuoſque omnes ab illis trucidari, relictis trieribus aufugerunt. Interìm Chriſtiani, quos in ſua claſſe Turcæ captiuos habebant, ipſorum armis vincula ſua perfringebant, & ſuas iniurias vlciſcebantur. Multi quidem in ſiniſtro cornu Turcæ, priuſquā à noſtris includi poſſent, in mare ſe iactârunt: ſed naues eorum omnes captæ ſunt, & ſi qui in eis reperti Turcæ, pœnas ſuæ crudelitatis dedêre, ad vnum omnes interfecti. In media acie clariſſimus princeps Auſtriacus cum ipſo Hali Baſſa & duobus alijs ducibus ea virtute & felicitate congreſſus eſt, vt tametsì quinque triremum ferret impetum, & tèr ex ipſa Hali Baſſæ prætoria naui, cùm ad málum vſq; peruaſiſſet, non ſinè multa cæde repulſus eſſet, totam tamen nauim illam occupârit, ipſo Baſſa interfecto. Ibì tum à noſtris proclamata victoria eſt, nec iam cædendis, ſed colligandis hoſtibus ſpolijſque diripiendis operam dabant victores. Multi ibì capti & cæſi proceres Turcæ, Ianizari alijque milites propè innumeri. Soli illi euasêre, qui mox ab inchoato prælio minoribus nauigijs aufugerunt, in quibus fuit etiàm Portauus Baſſa. Fugit tamen etiàm Oluzalius cum multis triremibus, ꝙ noctis iam ſeſe ferè intendentibus tenebris, eū perſequendi facultas erepta eſſet. Poſt eā tā inſignē victoriā, quam Chriſtiani ex ſæuiſſima Turcarum gente quatuor

Mare ex ſanguine rubet.

Auſtriacus princeps capit nauim prætoriam.

Aliquot Turcæ aufugiunt.

horarum ſpatio retulêre, cùm claſſis noſtra ſingula[ri]
ducum induſtria in portum reducta eſſet, incredibili[...]
derepentè tempeſtas orta eſt, nullo Chriſtianorum de[...]
trimento, qui iam in tuto loco eſſent, vbì etiàm tridu[...]
feſtos egêre dies, Deo optimo maximo, vtì par era[t]
pro tanta victoria laudes gratesq́ue agentes.

Turcarum naues captæ 130.

Captæ ſunt Turcarum naues centum & triginta
eęq́ue omnes omni commeatûs genere inſtructiſſimæ.
Periêrunt autem plùs minùs octoginta, ad quadragin
ta ferè fuga dilapſæ ſunt. Præda ſic diſtributa eſt: Tri

Prædæ diſtributio.

remes Pontifici ceſsêre nouendecim communes cum
duabus paruis, Philippo regi quinquagintaocto cũ di
midia cõmunes, ſex cum dimidia paruę. Venetis trigin
tanouem cum dimidia communes, quatuor cum dimi
dia paruæ. Tormenta militaria Pontifex accepit no
uendecim magna; tria quibus lapides vibrantur, qua
dragintaduo minora. Philippus Catholicus rex quin
quagintaocto cum dimidio magna, octo cum dimidio
quibus ſaxa iaciuntur, centũ vigintiocto minora. Ve
neti triginta nouem cum dimidio magna, quinque & di
midium ex eorum genere, quæ lapides vomunt, octo[...]

Itèm captiuorum.

gintaſex minora. Captiui ſic ſunt diſtributi, vt Ponti[...]
fici venerint vnus & octoginta, Philippo regi mille ſe[...]
ptingenti tredecim, Venetis mille centum ſexaginta[...]
duo. Quæ hactenùs de bello Cyprio & Turcicæ claſſi[s]
excidio, Chriſtianorumq́ue clariſſima victoria, cui pa[...]
rem nullam vnquàm ex Turcis Chriſtiani adepti ſunt[,]
annotauimus, in ijs ferè ſecuti ſumus Iohannem Pe[...]
trum Contarenum, qui has res copiosè perſcripſit ad
Iohannem Grimannum Patriarcham Aquileienſem.

Pius V. ſub bello Turcico quid egerit

Libet autem ad huius victoriæ calcẽ adijcere non[...]
nulla, quæ ex Vrbe ſcripta fuêre, digna ſanè, quæ ad
poſteros tranſmittantur. Erant ſcripta Germanicè, no[s]
Latino ſermone reddimus ſuccinctè. Quandoquidem
(inquit is, qui literas ſcripſit) hæc victoria aduersùs
Turcas præter ſpem diuinitùs obtigit, pro indubitato
habetur, Pontificem Pium V. præclaro zelo, perpetuis
ieiunijs, largis eleemoſynis, nunquàm ferè intermiſſis
precibus, alijsq́ue pietatis & charitatis operibus eam à
Domino impetrâſſe. Cùm enim cognouiſſet ille Chri[...]
ſtianorum claſſem ſoluiſſe, & ad hoſtem contendere, in
intimum quendam palatij ſui locum ſe recepit, pre[...]
ceſq́ue attentiſſimas Deo cum lachrymis & gemiti[...]
bus fudit, in ijs noctes atq; dies perſeuerans, niſì quòd

inter-

nterdùm pro humanæ naturæ fragilitate neceſſario
ibo & ſomno vti compulſus eſt, idque ſanè parciſſimè:
uo quidem tempore ineuitabilis neceſſitatis alijs qui-
uſdam pijs & religioſis hominibus ſuas precandi vi-
es demandabat: vt ità nullum omninò tempus preci-
us vacuum abiret. Durauit autem optimus & ſanctiſ-
imus Eccleſiæ paſtor & pater in hac precum inſtantia
d eam vſque horam, qua noſtri Turcarum claſſem de
ellârunt. Quo tempore ex loco illo, in quem ſe abdi-
erat, iucundo vultu prodijt, hocipſo ſubindicans læ-
iſſimum ipſi allatũ nuncium, rurſusque ſe contulit ad
ractanda more ſuo negocia publica, à quibus interim,
dum eſſet in precibus, planè feriatus erat. Fertur ſanè
diuinitùs ei reuelata victoria illa, tametsì nihil eiuſmo
di ſanctitas eius præ ſe ferret. Poſtquàm autẽ ad quar-
tam noctis horam certum victoriæ nuncium eius ſan-
ctitas poſteà accepit per veredariũ, præ ineffabili ani-
mi exultatione ſeſe in lecto continere non potuit, ſed
mox humì proſtratus, cum lachrymis dixit: Deus re- *Pſal.* 101.
ſpexit in orationem humilium, & non ſpreuit precem
eorum. Scribantur hæc in generatione altera, & popu-
lus, qui creabitur, laudabit Dominum. Quia proſpexit
de excelſo ſancto ſuo, Dominus de cælo in terram
adſpexit: Vt audiret gemitus compeditorũ, & ſolueret
filios interemptorum. Nunc dimittis ſeruum tuum Do- *Luc.* 2.
mine.

Videtur diuinitùs cognouiſſe victoriam Chriſtianorum.

Sequenti die cum Cardinalibus, qui tum Romæ
erant, in ſancti Petri templum ingreſſus, omnipotenti
Deo cum ſumma humilitate gratias egit cum hymnis
& canticis alijsque Chriſtianis cæremonijs. Quibus
peractis, Cardinales omnes ad eum venerunt, de tanta
victoria eius ſanctitati gratulaturi. Eos verò ordine
ſingulos ille complexus, peramanter ſuo adſtrinxit pe-
ctori, oculis interìm lachrymas diſtillantibus. Cumq;
lætitiæ declarandæ cauſa in caſtro ſancti Angeli &
alijs Vrbis locis omne genus tormenta diſploderentur
& exonerarentur, confeſtìm vetuit, nè eiuſmodi ſuper-
uacaneæ expenſæ fierent: ſed illarum precium potiùs
in leuamentum & ſolatium earum conferretur anima-
rum, quæ in illa nauali pugna è corporibus exceſſiſ-
ſent.

Nota eius pietatem.

Hoc anno à Caluinianis in mari duodecim è Soci-
etate Ieſu perempti ſunt, quod hìc paucis commemo-
rabo, vbì priùs longè plurium eius Societatis, anno

ſuperiori æquè in mari occiſorum, hiſtoriam pertexuero. Quæ etſi debuit anno ſeptuageſimo reponi, tamen quandò tunc alijs occupato non venit in mentem, hoc loco referetur, non quidem prorsùs opportuno tempore, (incidit enim, vt dixi, in annum ſeptuageſimum) ſed non tamen ſinè lectoris pari fructu. Eo ergò anno Vlyſſipone profecti Nonis Iunij ad ſexagintanouem è Societate Ieſu cū Aloyſio Braſiliæ prouinciæ præfecto, octauo die Maderam appulerunt claſſem nauium ſeptē. Vbì cùm nonnihìl hærere vellet Aloyſius, nautæ vnius nauis ob multa in Palma, quæ eſt vna ex inſulis Fortunatis, negocia conficienda, copiam præcedendi & petunt, & impetrant. In ea naui cum multis è Societate erat etiàm pater Ignatius & Didacus Andrada. Ignatius, quòd multa in eo mari impendérent pericula, primò non ſuſtinet nauim illam ab alijs digredi: tandèm tamen aſſentit, ſed priùs confeſſione & Euchariſtia omnes curat præmuniendos. Soluunt indè pridiè Calendas Iulij: porrò quinto Nonas Iulias comperiunt Iacobum Soriam, hominem egregiè Caluinianum, non longè abeſſe cum ſeptem ferè nauibus. Et is quidem ab Aloyſio, decem nauium claſſem benè inſtructam aduersùs eum producente, territus, fugam inijt: ſed ità tamen, vt non diù pòſt occurrerit vni illi naui onerariæ, quam alias præceſſiſſe diximus, in qua Ignatius cum pleriſque alijs erat. Initiò quidem Luſitani nautæ, qui in eadem fuère naui, ad defenſionem ſe parant, & tres ex hoſtium naui in eam inſilientes momento temporis perimunt: ſed aucto Caluinianorum numero, cedere compulſi ſunt. Iis ergò in nauim vi irrumpentibus, Iacobus Soria præfectus claſſis Ieſuitas omnes iubet interfici, dicens eos ob praua ſerenda dogmata in Braſiliam proficiſci. In alios aliquāto humanior, cùm audiſſet presbyteros (ſic enim vocabat Ieſuitas) trucidatos, eos ferè paſſus eſt viuere.

Palma, vna ex inſulis Fortunatis.

Caluiniani quidam inuadunt nauim Luſitanorū.

Primus omniū cæſus ab illis Ignatius eſt, qui erat Braſiliæ Prouincialis, vt vocant, ſumptaque in manus beatiſſimæ Virginis imagine, hortabatur Catholicos ad officiū & ad pietatem: ac deindè ſublimē ferens eam imaginem, conſtanterque obuiàm procedens hoſtibus, ſeque Catholicum cum ſuis profitens, ab illis lanceæ tribus ictibus confoſſus eſt, imaginem illam tam tenaciter retinens, vt nec defuncto extorqueri è manibus potuerit. Occiſus mox eſt etiàm Didacus Andrada, & vterque

Cædunt Ignatium Ieſuitam.

Itèm Didacū Andradam.

que cum matris Virginis ſacra imagine iactatus in mare. Indè hoſtes properant ad alios Ieſuitas, qui erãt octo & triginta, omneſque talaribus tunicis, quanuìs non magni precij, nudatos, & bìs térve pugionibus confoſſos è naui proijciunt, quorundam ſanè etiàm amputatis brachijs, nè vlla ratione poſſent euadere. Sic illi feliciſſimè è corpore abeuntes, pro momẽtaneis cruciamentis à Chriſto recepti ſunt in vitam bonis omnibus, ijsq; ſummis & æternis, affluentem. Sed dolebat adhuc Soriæ tres è ſuis à Luſitanis interfectos. Indicantur cędis eius authores, onerariæ gubernator & duo eius adminiſtri. In eos ſæuitũ eſt planè atrociter. Viuentium diſſecta pectora, extractaque viſcera & in mare abiecta. Nec hìc tamen finis Caluinianæ modeſtiæ & Euangelicæ manſuetudinis. Caput vnius è collegio ſacratiſſimarum vndecim millium virginum ad carcheſij funem ſuſpendunt, imaginem quandam omni honore digniſſimæ matris Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui iniurias matris ſuæ & vult & poteſt egregiè vlciſci, cũ alijs permultis ſacris imaginibus in quodam angulo nauis collocant, & in eas ceu in ſcopum ſicas vibrant ſuas. Porrò benedicta roſaria & Sanctorum reliquias, libroſque catholicos contemptìm in vndas proijciunt. Hæc omnia duo narrauêre Luſitani, tam illuſtrium facinorum, quæ hodiè diſcuntur in ſcholis noui Euangelij, teſtes oculati. Superfuêre ex Ieſuitis triginta, qui poſteà in Braſiliam conſtanti animo profecti ſunt, licèt non ignorarent comparatas ſibi inſidias.

Mox 38. è Societate Ieſu.

Itèm 3. Luſitanos.

Iniuriæ illorum in ſacras reliquias & imagines.

Quidam ex illis magnas in itinere illo perpeſſi ſunt difficultates & moleſtias, ità vt præ immodico imbre non ſolùm eſculenta corrumperentur, ſed etiàm veſtes, quibus induti erant, penè putreſcerent. Pleriq; etiã tempeſtate ità diſiecti ſunt, vt incertum ſit, quò peruenerint. Quatuordecim reliqui, in vnam cum alijs quibuſdam coniecti nauim, qua ſola Aloyſius præfectus cœptum iter perſequi ſtatuerat, dies octo ſecũdo vſi vento, naues quinq; ſub ſolis occubitũ vident, quatuor Gallicas, vnã Anglicam. Et diſſimulato in noctem vſq; conſilio, deindè ab improuiſò in hanc Aloyſij nauem curſum intendunt. Aloyſius facilè aduertẽs hoſtiles eſſe, iubet ſuos ad arma ſe parare, & ſi ſic neceſſe ſit, pro Catholica religione fortiter occumbere. Deindè cõfitetur peccata ſua: idem cæteri faciunt, qui id poſſent in ea tẽporis anguſtia. Manè hoſtilis nauis, quam Galeonem vocant, ad

Aliam nauim Luſitanam inuadũt Caluiniſtæ.

ad Aloyſij nauem appropinquans, certis quibuſdam ſignificationibus iubet Luſitanos vela ſubmittere. Illis id detrectantibus, tèr magno in eos impetu facto, hoſtes ex eis quinque occidunt, ſeptendecim vulnerant, viginti ferè è ſuis amiſſis, circìter vndecim vulneratis, magniſque alijs acceptis incommodis: è quibus id maximè dolebat, quòd bombardarum ictu vela eorum dirupta eſſent. Quarto demùm inſultu Luſitanos ſuperant, quòd iam pauciſſimi eſſent relicti propugnatores. Irruunt in nauim Luſitanam hæretici ſexaginta: reſiſtit aliquandiù Aloyſius, ſed illo perempto, reliqui ſe dedunt, at nihilominùs obuij quique à Caluiniſtis trucidantur, & ſimul cum Aloyſio in mare iactantur. Mox accurrunt Caluiniſtæ ad Sanctorum reliquias & ſacras imagines, quarum illic ingens erat numerus, eas à Catholicis vi extorquent, trahunt per tabulata, cōculcant pedibus, deniquè flammis exurunt, & immanes euomunt blaſphemias, quæ ſinè horrore ſcribi non poſſint, in Sanctos, quorū illæ erāt reliquiæ. Huius claſſis præfectus erat Iohannes Cadauilius, eademque vehebatur roſtrata naui, qua anno ſuperiori vectus fuerat Iacobus Soria. Extant hæc omnia, iam diuerſis locis typis excuſa. Cùm ſic autem Luſitanos occidiſſent, ad patres Societatis ventum eſt, qui iam confeſſione peccatorū ſuorum ſeſe ad mortem præparârant: cumque ad confirmandos milites è tabulatis aſſcenderent, neminem ex ijs repererunt. Vnus autem ex patribus paulò antè aſſcenderat. Caſtrius is dicebatur. Eum Caluiniſtæ illi occupatum offenderunt audienda gubernatoris cuiuſdam confeſſione. Valdè igitur commoti, quòd ſacramenta miniſtraret homini extremum ſpiritum trahenti, permultis cum vulneribus certatìm confoderunt, eumque cum alijs duobus, quos è tabulatis prodeūtes confeſtìm peremerant, in mare deiecerunt. Reliqui vndecim hos ſecuti, liberè fatebantur ſe Catholicos eſſe. Eos tota die mirè exagitârunt hæretici: nocte ligatis à tergo manibus, duos primùm è naui præcipitant: nouem, qui ſupererant, in cuſtodiam traduntur, coguntur que & famem pati, & crebrò audire, Papiſtæ, latrones, ecquis tandèm vobis vitam eripiet? aliaſque id genus blanditias Euangelicas. Pòſt educti è carcere, dānantur capitis, ſuſpenſiq; eſſent è maximo nauis málo, niſì ſpes pecuniæ apud eos reperiēdæ rem ꝓtraxiſſet. Indè ſeptem ex oneraria in roſtratā abducūtur, rurſuſq;

Occidunt Luſitanos.

Indigniſſimè tractāt ſacras imagines & reliquias.

Caſtrium Ieſuitam dirè periment.

Itèm alios duos.

Alios mirè exagitant.

egregiè petulantium linguarum flagellis verberantur. Multa ibi tum nefanda iactabant hæretici in Romanum Pontificem, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos & cultũ eorum, in ſacroſanctã Euchariſtiã. Ad quæ cùm patres illi ſic, vt par erat, reſponderent, pugnis & alapis ſalutabantur, audiebantque inter cætera, Canes, fures, impoſtores.

Non poſſunt ferre modeſtiã, &c.

Erat inter eos Petrus Ferdinandus nouitius, omnium recentiſſimus. In eo moleſtiſſimè ferebant hæretici, ꝙ magnam vultu atque oculis præferret modeſtiam & religionem. Itaque arripiunt caput eius, vtraq; ſuſtollunt manu, infeſtant colaphis, digitis diſtendunt palpebras, paxillos mento ſupponunt, nè vultũ demittat, conuicijsque eum benè ſatis proſcindunt. Quæ ille tam iucundo tulit vultu, vt ſe etiàm tãto Dei munere, quòd ſcilicet pro illo pati poſſet, indignum putaret. Longum eſſet ſingula perſequi, quæ ibi tum dicta factaque ſunt: quæ qui fuſiùs nôſſe volunt, habent in libris impreſſa. Ad extremùm omnes ab hæreticis in mare magno impetu coniecti ſunt, atq; ibì alij citiùs, alij tardiùs ſubmerſi, mortem pro Domino libenter exceperunt. Duo, qui in oneraria naui relicti erant, ab hęreticis quoq; necati ſunt. Ex omnibus verò duo tum natandi peritia, tum Dei prouidentia incolumes euasêre, fortaſsìs Deo ſic volente, nè deeſſent qui ad aliorum notitiam has cædes perferrent.

Iactant Ieſuitas in mare.

Hoc eodem anno 1571. cùm iamdiù Geuſei in mari piraticam exercuiſſent, quaſdam Hollandiæ inſulas, Schellinck, Texaliam & Vuieringiam occupârunt.

ANNO 1572. Geuſei, quòd exacerbatos Belgarum animos ob exactum decimum nummum ſibi perſuaderent, ea re egregiè abuſi ſunt ad concitandos magìs magiſq; eorum animos, atque ità regias ditiones occupandas. Promittunt plebeijs, qui ferè rebus gaudent nouis, inprimiſque libertate, ſe eos erepturos ab illa immani Hiſpanorum ſeruitute. Itaque breui tempore munita aliquot loca ab illis obtinentur, primo Aprilis Briela, ſexto eiuſdẽ menſis, in quem tum ſacroſancta Paſchæ ſolennitas incidit, Vliſſingam munitum Zelandiæ oppidum. Biduo pòſt tumultuatum eſt Roterodami propter introductum in eam vrbem militem præſidiarium. Eodem menſe occupat Ludouicus Naſſouius Montes, ciuitatem primariam

Geuſei multa Belgij loca occupant.

Hannoniæ, inprimisq́; firmam. Octauo Maij obtinent Geuſei Valencenas, ſed paulò pòſt indè expelluntur.

Eodem menſe ſcripſiſſe fertur princeps Auraicus primarijs Hollandiæ ciuitatibus ex caſtro ſuo Dillenburgo, petijſſeq́; ab eis ſubſidia contra Albanum. Decimooctauo Iunij Veteresaquæ in Hollandia occupātur à Geuſeis. 23. eiuſdem menſis Gouda, 25. Dordracum, Harlemū, Leida, porrò in Zelandia Verenſe oppidū & Zirckzee. 26. Gorcomiū. Magni hi erāt ſucceſſus Geuſeorū, quibus illorū vires nō parùm auctæ ſunt. Secuta eſt aūt incredibilis penè omniū rerum caritas, ꝙ libera nauigatione mercatoribus intercluſa, vix obtineri poſſent ea, quibus vel maximè vti ſolent tum Belgæ, tum vicini Germani ad vitā ſuſtentandam: eaq́; Belgij calamitas, quam bellum hoc inteſtinum peperit, etiàm totam ferè Germaniam afflixit. Et certè verendum eſt, innumeros mortales, dum iſthæc in Belgio graſſatur rerum confuſio & perturbatio, fame & inedia perijſſe, quandò etiàm permulti non tenuis alioquì fortunæ homines ad quandam inopiam redacti feruntur.

Atque vtinàm mala hæc ſola corpora & facultates attigiſſent. Permultùm detrimenti accepit etiàm ipſa Catholica religio pleriſq; locis, cùm nō deeſſent, quibus libido quædam nouandæ religionis ineſſet. Albanus verò, collecto milite, initio menſis Iulij Montes obſedit Hiſpanis & Burgundionibus, ꝙ Germanorum copiæ necdùm ad eum perueniſſent. Venêre tum ex Gallijs duce quodam, qui magna eſſet apud Admiralium authoritate, quatuor aut quinque (video enim variare ſcriptores) peditū millia, & mille quingēti equites, in quibus plùs minùs quadringenti nobiles fuêre: quanquam alij in vniuerſum non niſi quadringentos fuiſſe equites aiunt. Ij volebant Montes obſidione liberare, ſed ab exercitu Albani magna ex parte cęſi ſunt. Qui fugæ ſibi præſidium captârunt, ij à ruſticis trucidati ſunt. E captiuis pleriq; laqueo necati feruntur, nonnulli certas ob cauſas dimiſſi. Multi verò paſsìm equites & pedites pro Auraico conſcribebantur, apud quos publica ferebatur fama, ſtipendia eis perſolutum iri in Gallijs, Anglia & Belgij ciuitatibus. Sectarij quidam in ſuis ſcriptis palàm editis multa infarciunt de Chriſtianiſſimo Gallorū rege, valdè opportuna ad cōcitandum bellum inter ipſum & Catholicū Hiſpaniarum regē, tanquam ille principem Auraicū & Ludouicum fratrem eius adiuuerit. quæ etiamsì vera eſſent,

Montes Hānoniæ obſidet Albanus.

Hugonotæ cæduntur.

quod tamē credi vix poſſit, celari potiùs deberēt publicæ pacis & trāquillitatis ſtudio. Nos Catholici ſi talia de magnis principibus ſcriberemus, egregiè aduersùm nos blaterarēt fratres Euangelici: at illi impunè ſcribunt de maximis regibus, quę illi nulla ratione agnoſcere velint. Quis enim credat, Chriſtianiſſimū Gallorū regem aduersùs Catholicū Hiſpaniarum regē affinem ſuū tale quippiā moliri voluiſſe, cùm in maximis difficultatibus non longè antè ſemèl atq; iterùm auxiliaribus eius copijs nō parùm adiutus eſſet? Alitèr certè de his rebus loquitur ſcriptū quoddā Pariſijs cū regis priuilegio excuſum, Admiraliū regis traducendi cauſa operam dediſſe, vt poſſet eum permouere ad ferendas ſuppetias Belgis rebellibus: ſed nihil prorsùs ibì additur regem illi aſſenſiſſe: ſed potiùs paulò pòſt iuſſu regis occiſum Admiralium, de qua re paucis nūc agendum eſt, antequàm in Montenſi obſidione pergamus.

Nuptiæ regis Nauarræ & ſororis Galliæ regis.

Nuptiæ Pariſijs regio planè apparatu celebratæ ſunt menſe Auguſto, Henrici règis Nauarræ & ſororis Francorum regis. In ijs fuit etiàm Admiralius cū multis alijs nobilibus viris. Cumq; is poſt eas celebratas nuptias è palatio regis 22. Auguſti domū iret, quidam, cui ille laqueū minatus erat, ſclopeti ictu è cuiuſdam domûs feneſtra in vtraq; manu & altero brachio eum vulnerauit. Eam rē, quòd mali exempli eſſe videretur, hominem tantę authoritatis ſclopeto appetere, idque haud procùl ab arce ſua, rex indignè tulit, ſtatuitq; in hominem illum ſeueritèr animaduertere, modò compræhendi poſſet. A prandio rex ipſe cū matre regina & fratribus ſuis venit ad Admiralium, conſolatur eum, promittitque ſe ità in eum, à quo læſus eſſet, animaduerſurum, vt ſibi ſentiat factum ſatìs. Eodem die & ſequenti crebrò mittit ad eum, qui videant & renuncient, vt ſe habeant vulnera eius. Sed ille acceptis ijs vulneribus magìs etiàm exacerbatus, falsò quidem ſuſpicabatur regis voluntate factum, vt ea ratione è medio tolleretur, Guiſiosque principes regia ope fretos hominem eò adduxiſſe, vt ſclopeto ipſum peteret. Conſtituit igitur & regem & principes illos perdere, nec quicquam iam ferè ab eius ore proficiſcebatur præter minas. Aiebat enim: Tametſi læſum eſt brachium, ſed caput incolume eſt: & ſi neceſsè erit ſecare brachium, equidem illorum repetā capita, qui mihi huius rei authores fuère. Putabant illi me ſublatum iri, ſed

Admiralius vulneratur.

Molitur regi &c. necem.

ſed ego illos anteuertam: & id genus alia. Si qui dicerent, regem eius calamitate dolere, reſpondebat non niſi figmenta ea eſſe: ſe illorum noſſe ſimulationes. Non ſibi defuturas rationes omnes illos comprahendendi. Hæc ille & capita conſpirationis, cum quibus poſtridiè eius diei, quo vulneratus fuit, clàm communicatis conſilijs, planè decreuit regem, regis matrem & fratres, & pleroſque regni proceres illis adhærentes tollere è medio.

Conſpiratio in regem.

Ad veſperam eiuſdem diei rex de his certior fit è quibuſdam huius nefarij conſilij conſcijs. Tum verò in tanto diſcrimine ocium nullũ rei certiùs explorandæ ſibi dari ſentiens rex, ſtatuit eas inſidias & machinationes abſque vlla dilatione fortitèr anteuertendas. Agebatur enim de ipſius, multorumq; Principum, & totius regni excidio, cui neceſſariò videbatur ſeuera executio opponenda, vt quod importuni homines in ipſius maieſtatem & alios Principes cogitâſſent, in eos ipſos deuolueretur, conſiliaque mala conſultoribus peſſima forent. Itaque manè alterius diei irruptio facta eſt in ædes Admiralij, & inter alios etiàm ipſe cęſus eſt atque è feneſtra præcipitatus, & præciſo capite cadauer ligato ad pedes fune tractum, & à pedibus ignominiosè ſuſpenſum. Ciues Pariſienſes, qui & Catholicæ religioni, & ſuo regi, vt decet bonos ſubditos, ſunt addictiſſimi, in ædes Hugonotarum irruperunt, multosque trucidârunt. Idem factum eſt Lugduni, Rothomagi, Aureliæ & alijs pleriſque locis. Regem Chriſtianiſſimum hoc nomine quidam ſectarij odioſè palàm libris editis traducunt, & tot Euangelicorum hominum cædẽ mirè exaggerant, gratulaturi fortaſsìs haud mediocritèr, ſi regia maieſtas & Papiſtæ omnes, vt ipſi per contemptum Catholicos vocant, ab Hugonotis iugulati eſſent. Non eſt obſcurum, quot Catholicorum millia Hugonotæ in Gallijs intra paucos annos priuata authoritate, nullo prorsùs iure trucidârint. Non puto ego fratres Euangelicos eo nomine valdè mœrere. Ferãt ergò in ſuis, quod in noſtris fortaſsìs etiàm egregiè probant. Interìm tamen video ne ipſos quidem hæreticos in hac Admiralij & aliorum cæde commemoranda conſentire. Scripſiſſem pleniùs hac de re, ſi mihi omnia magìs explorata fuiſſent. In ijs autem, quæ annotaui, Pariſienſe illud ſcriptum, cuius ſuprà memini, ferè ſecutus ſum. Hæreticis certè tutum non eſt commoda-

Admiralius interficitur.

A pedibus ſuſpẽditur

Hugonotæ in Gallijs cædũtur.

modare fidem. Conſtat autem, regi & reginæ matri liberisque eius Caluinianos necem molitos, etiàm ex cuiuſdam Caluiniani publico ſcripto, cuius iam antè mentio facta eſt. Sed nunquàm regibus & principibus magnis deeſt diuina protectio, quippè à quibus ſæpè totius regni & multorum populorũ ſalus pendeat. Ea igitur etiàm Chriſtianiſſimũ Galliarum regem Carolũ ſeruauit à ſtructis maieſtati eius inſidijs, quæ ſi ſuos habuiſſent ſucceſſus, actum ſanè in illo ampliſſimo regno de Catholica religione fuiſſet.

Accidit autem res valdè memorabilis Lutetiæ eo ipſo die, quo cæſus eſt cum ſuis Admiralius. In Innocentum puerorum cœmeterio (alij hoſpitali dicunt) arbor quædam multis annis ſterilis & arida, floruit, foliaque & fructus produxit. Cuius rei interpretationem alijs relinquimus. Certè permultis non immeritò magno & ſtupori & admirationi fuit. Quòd autem Hugonotæ tam malè habiti ſunt in Gallijs, id non parùm in Belgio Geuſeorum conatus retardauit. Intereà enim Germanorum copiæ ad Albanum venêre, è quibus alij Valencenas, plerique Buſcunducis ablegati ſunt: reliqui ad obſidionem Montium profecti: qua tum ſanè adeò arcta preſſi ſunt, qui intra vrbem erant, in orbem diſpoſitis caſtris, vt vix canis illæſus indè prodire poſſet. Oppidanis ad bombardæ ictum aquæ præſidio fuêre, vt paucis locis pateret acceſſus. Viceſimaſeptima Auguſti Hiſpani monaſterium vrbi valdè propinquum occupârunt, cæſis aliquot præſidiarijs. Multas ex oppido pilas è bombardis iaculabantur in monaſterium, ſed Hiſpanos tamen loco illo mouere non potuerunt. Vnum ex ſuburbijs oppidani incenderunt, vbì poſteà tormenta collocata ſunt, templo prorsùs inuiolato. 28. Auguſti Albanus in caſtra venit, iuſſitque ob cædem Admiralij, cuius nuncius ad eum perlatus erat, ſclopetarios omnes tèr diſplodere, idque ſub noctis medium, necdùm quicquam eius rei compertum habentibus obſeſſis. 29. & 30. Auguſti aduenêre tormenta vigintiquatuor. 31. Auguſti cœpta eſt oppugnatio, & ſequenti die continuata: quo die quatuor ex oppido tormentorum magiſtri ad Albanũ tranſfugerunt, omniaque illi indicârunt, quòd viderent fieri non poſſe, vt vrbs à tanta bombardarum vi ſeruaretur, quandò illo die in oppidum vibrati eſſent mille ſeptingenti & ſex globi. 31. Auguſti perlatum eſt in caſtra

Arbor arida Pariſijs floruit.

Arctiſſima Montenſium obſidio.

Montes oppugnãtur.

Mechliniam obtinent Geuſei. ſtra, Mechliniam munitiſſimam Brabantiæ ciuitatem ceſſiſſe Geuſeis. Prima Septembris nunciatum, ad trecentos Geuſeos cæſos, dum oppugnant Louanium: at tamen aliquot aureorum millibus vrbe redempta, poſtridiè Auraicum cum ſuis indè receſſiſſe. *Louaniū redemptum.* 3.4.5.6.& 7. Septembris primæ diei tonitrua bombardica non ſunt intermiſſa, donèc porta cum duobus fortiſſimis propugnaculis proſtrata eſt. Indè rurſùm perpetuis diebus continuata: quibus etsì multi oppidani læderentur, tamen data opera eſt, nè quid damni acciperent templa & monaſteria. Interìm verò, qui in vrbe erant, non ceſſabant communire ſeſe. Sexto Septembris duo millia equitum Germanorum venêre in caſtra, quorum aduentus Albano Duci gratiſſimus fuit. Sed hîc quoquè nonnulla intermiſcenda ſunt, antequàm obſidionem hanc abſoluamus, vt aliqua ſaltèm temporis ratio habeatur.

Geuſei occupant Gorcomium. Menſe Iulio huius anni expugnatum à Geuſeis eſt caſtrum oppidi Gorcomenſis, in quo erant præter alios duodecim Franciſcani, & quidam ſacerdotes ſeculares, moniti eò confugere à præfecto, viro religionis amantiſſimo. *Sæuiunt in Franciſcanos.* Ij Franciſcani cum aliquot ſacerdotibus poſt innumera flagella, cædes inhumanas & inaudita tormenta, vt habet hiſtoria, in Brielam inſulam deportati ſunt à Geuſeis, vbì iam medio foró paratum erat patibulum, quod illi coram multa populi frequentia circumire cogebantur non inuiti, litanias interìm & ſuauiſſimum illud canticum Salue regina, quod hæreticornm aures inſtàr ſagittæ ferit, depromentes. Indè in teterrimum abducuntur carcerem: ad quem ea nocte duo germani fratres patris Guardiani, qui martyrij deſiderio vel maximè ardebat, admiſſi ſunt, ijque multis modis perſuadere conati ſunt ei in hoſpitium abducto, vt diſſimulata Catholica religione ſe liberaret, alioquì certò periturus ea nocte. Quorum ille præpoſterum affectum contemnens, multa præclarè locutus eſt, quæ temporis anguſtia nos omnia annotare non ſinit: maluitque reduci in carcerem, quàm cum fratribus illis ſuis carnalibus indè incolumis recedere. Ad horam noctis ſecundā adeſt carnifex, Guardianus tanquàm nihil adſit periculi, ſuauitèr dormiens, ab illo excitatur, ducitur cum fratribus & filijs ſuis Franciſcanis extra portam Brielenſem ad horreum cuiuſdam à Geuſeis ex-

uſti

uſti monaſterij Regularium. Erat cum illis paſtor Gorcomenſis, doctrina & pietate clariſſimus, qui eadem nocte duriſſimè flagellatus, magnam præ ſe tulit animi conſtantiā, ità vt cùm circunſtantes carnificem rogarent, nè ea crudelitate hominem interficeret, ille contrà iuberet non ceſſare eum à flagellis, dicens ſe non modò non ſentire iam ictus, ſed eos etiàm ſummo ſibi eſſe refrigerio & ſolatio. Is ergò talis & tantus vir, theologus eximius, concionator facundiſſimus, lętiſſimus aſſcendit ſcalas, & laqueo necatus, vitam pro Chriſto & Romanæ Eccleſiæ fide libens profudit. Poſt hunc martyrij ſitientiſſimus eodem modo occiſus eſt Guardianus Gorcomenſis, cùm ſuos eſſet fratres oſculatus, hortatusq́ue vt pro Romanæ fidei confeſſione fortitèr mortem exciperent. Tertio loco immolatus eſt pater Hieronymus, fratrum illorum Vicarius, qui quòd ſigna præ ſe ferret Hieroſolymitanæ peregrinationis, duriùs tractatus eſt, conſciſſa diuerſis locis brachiorū eius tenera carne. Is erat ſpiritu valdè feruens, ſuaq́ue ardenti facundia valdè confirmauit aliorū animos. Cumq́ue eſſet tandèm laqueo extinctus, reliqui fratres omnes eundem calicem felicitèr exhauſerunt, dempto vno Gallo Brabātino, qui timore mortis à Catholica fide deficiens, ad hæreticos ſe adiunxit.

Paſtorem Gorcomē̄ſem ſuſpendunt.

Itē̄ Guardianum.

Hieronymum Vicarium.

Et reliquos Frāciſcanos cum alijs.

Aderat illic quidam ſacerdos ſimplex, iam quartò è manibus illorū ereptus. Is vt vidit fratres illos iucundis vultibus properare ad mortē, Et ego, inquit, cum fratribus mori volo: Video enim cælū apertum, & animas fratrū in illud recipi. Sed tā ſtupendo miraculo nihil moti hæretici, eum cū alijs iugulârunt. Ciuis quidam Gorcomienſis iàm viginti annis miſerè hernioſus, vt audiuit conſtantē horū fratrū mortē, Orate, inquit, pro me patres & fratres venerādi, quos inuicta Romanę fidei cōfeſſione nō dubito martyres effectos. Vix preces abſoluit, & momento temporis integerrimè curatum ſe ſenſit. Fuêre hoc tempore & loco ità, vt diximus, ſuſpenſi Franciſcani vndecim. Quibus addi poteſt duodecimus, quem Ruræmundæ in Franciſcanorum monaſterio Geuſei gladijs confoderunt. Porrò Gorcomij feruntur etiàm duo ciues pro Catholica fide in publico foro ſuſpenſi 30. Iunij. Necatus eſt etiàm laqueo apud Brielā Nicolaus Poppelius, iunior paſtor Gorcomenſis, cum tribus alijs presbyteris. Inter Franciſcanos Gorcomenſes, quod mirū videri poſſit, quidam ſuſpenſus

Nota rem miram.

Miraculū

Alij martyrio affecti.

ſus eſt annos natus nonaginta, olìm è Dania ob Catholicam fidem pulſus. Erant verò etiàm aliundè adducti Brielam duo Franciſcani, qui hoc eodem die, quo alij omnes, quos iam diximus Brielæ necatos, cum Canonico quodam regulari ſuſpenſi ſunt.

Itèm alij.

Iunio menſe aut circitèr capta eſt à Geuſeis Alcmaria, & indè Enchuſam abducti quinque Franciſcani, atque illic laqueo præfocati, ſicut & ſuperiores Gorcomenſes. Quidam laicus Franciſcanus Alcmarienſis poſt diuturnos carceris ſqualores, tandèm huius anni menſe Decembri eodem modo iugulatus eſt. Sunt etiàm alij duo ſic perempti hoc anno apud Brielam, è quibus alter fuit Delphenſis Carthuſiæ monachus.

Ruræmũdam capiunt Geuſei.

Menſis Iulij die 23. Geuſei Ruræmundam nobilem Geldriæ vrbem inuaſerunt, & quòd in ipſa oppugnatione quoſdam è ſuis amiſiſſent, atrocitèr in religioſos præſertìm ſæuierunt. Aberat tum eius vrbis primus Epiſcopus, reuerendiſſimus dominus Vuilhelmus Lindanus, doctrina & pietate valdè inſignis: quem ſi furioſus miles inueniſſet, multa in eum crudelitatis exempla, vt quidē veriſimile eſt, edita fuiſſent. Eius optimis libris, tota Gallia & Germania conquiſitis, pleriſque perantiquis & necdùm in lucem editis, inſtructiſſimam bibliothecam, licèt vix vni aut alteri cognito loco abditam, neſcio quo indice hoſtes repererunt, & horrendùm in modum diſcerpſerunt, atque vaſtauerunt. Non mihi iam vacat ſigillatìm omnia commemorare, quæ illic deſignata ſunt. Veniam ad Carthuſianos noſtros, in quos ſanè hoſtilitèr incurrerunt. Vox illis in ore valdè frequens, Gelt/Gelt/ Nũmos, Nummos. Oſtiarius frater laicus, quos Conuerſos vocant, cùm eis claues obtuliſſet, fracto ligonibus capite & cerebro excuſſo, primus ab eis occiſus eſt: mox alij duo laici, quorum alter & ſenex & morbidus lecto decumbebat, trucidati ſunt. Indè magno impetu irrũpunt in interius monaſterium, perfringunt fores, fratrē quendam ſenem ſcipioni innixum confodiunt. is presbyter erat. Alium quoquè patrem ſenem in cellula necant. Volebant etiàm alium grandæuum patrem interficere, ſed cùm quædam eccleſiæ ornamenta & vaſa apud eum inueniſſent, permiſerunt viuere, breuì tamen ſua ſponte ob ætatem exactam moriturum. Apud hunc erat iuuenis monachus, eius nepos, ſeruiens illi malè valenti. Hunc diris modis cogebant theſauros occultos

Epiſcopi Ruræmũdenſis inſignis bibliotheca vaſtata.

Aut nummos, aut ſanguinem.

Cæduntur & malè accipiuntur Carthuſiani.

tos prodere. Sed nihil extorquere potuerunt, quippè qui nihil haberet. Abductus verò ab eis in caſtra, cùm priùs graue eius capiti vulnus inflixiſſent, tandèm viginti daleris vitam redemit. Indè in ipſo templo immanitèr graſſati homines reuerà miſeri, & omni lachrymarum fonte plangendi, calices ſacros conculcârunt pedibus, multam ex templo rerum Deo ſacratarum, quæ non parui erant precij, prædam abſportârunt, nec vlla tamen præda expleri ità potuerunt, quin ſemper plura exigerent à fratribus illis. Cumque viderent nihil ſupereſſe prædæ, occultos magna vi theſauros exigebant, idque fruſtrà. Adacto igitur in pectus Diaconi cuiuſdam pugione, crudelitèr in ipſo templo eum interficiunt: duos vulnerant quidem, ſed non lethaliter: qui poſteà ſub alieno habitu à quibuſdā educti ſunt, vita ſeruata, cùm alter viginti, alter decem daleros numerâſſet. Porrò ipſius Carthuſiæ Procurator, cùm nollet dare, quod illi poſtulabant, bipenni in caput eius validè vibrata, paulò pòſt ſemiuiuus è templo extractus eſt, & in platea globulo traiectus. Alium quendam, traiecto eius femore ſclopeti ictu, tandèm bellicis inſtrumentis in capite cædunt, donèc animam expiraret. Ab alio quidam importuniſſimè nummos emungere tentans, vbì nihil dari vidit, eum ſica in pectus defixa occidit: fratrem illi adſtantem in ſiniſtro brachio atrocitèr vulnerauit, tertio mortiferam impoſuit plagam, ex qua poſt aliquot dies ille deceſſit è vita. Vnus ex his iam animam agebat in ipſo templo. Vidit id quidam ex illis ſicarijs, &, En, inquit, vt hiat, vt palpitat monachus iſte? inſultans homini morienti, quod in Turcis & Tartaris iurè repræhendas. Hoc monachorum odium peperit præclarum illud Euangelium, quod apoſtatæ monachi de ſub ſcamno, vt ipſi loquūtur, in lucem protulêre: & certè de ſub ſcamno, quia ab ipſis tartari tenebris, non è luce cælorum. Poſt hunc, quem diximus, alius venit in templum, & videns illic inter exanimes fratres iacere quendam ſeminudum & moribundum monachum, Eia, inquit, digna factis tuliſtis præmia nequam monachi, & ſimul neſcio quo vel malleo, vel alia re ſemèl atque iterùm percutit caput miſeri illius, vt ſanguine copioſiſſimè indè manante, etiàm ſenſibus deſtitueretur. Interìm ille adhuc compos ſuî dum eſſet, orabat Dominum. Cernens autem quidam labia illum mouērem, calcem ei

Vide Scythicā immanitatem.

bis in faciem impegit, ità dicens: Oras'ne adhuc perverſe monache? Tandèm quidã nobilis ex illo Geuſeorum exercitu, in templũ ingreſſus, & quadam humanitate commotus, illũ fratrem tam miſerè excruciatum, & penè natantẽ in ſanguine ſuo, per medios hoſtes eduxit extra monaſteriũ ad ædes ciuis cuiuſdã, vbi ſic quidem ſeruatus eſt, vt tamen centũ coronatos dependere coactus ſit pro vita ſua. Is poſteà curatus eſt, & nobiſcum in Carthuſia Colonienſi vixit aliquandiù piè & religiosè, hodieq; ſupereſt, ſicut & alij quidam ex illis Carthuſianis. Non parùm aũt crudelitèr trucidatus eſt quidam Carthuſiæ Confluentinæ monachus, qui tùm illic hoſpes degebat. Porrò Cuſtos Carthuſiæ Ruræmũdenſis, quem ſacriſtã vocãt, ſingularem illorũ Geuſeorum expertus eſt inhumanitatẽ. Detractus enim ab illis à teſtudine templi, vbi deliteſcebat, cogitur prodere res eccleſiæ: quibus ſublatis, volebant eũ ſaluum perducere in caſtra Principis. Sed ecce dũ eum in plateà horum ſocij conſpiciunt, illis inuitis, eum rapiunt, pungunt, tundũt, infligunt vulnera, proſcindunt conuicijs, naſum & ambas præcidunt aures, mentum in crucis modum fodiunt, cutem à capite partìm abſtrahunt, vt quidam affirmant. Inter hæc irridiculè aiunt illi: Concionare nobis monache. Ille reſpondet: Quid ego vobis concionabor, qui nõ vultis reſipiſcere? Ignoſcat vobis Deus, equidem libens ignoſco. Sed iam quæſo finem his tandèm cruciamẽtis imponite. Tum vnus ex illis ſclopetto eum traiecit, & ità abiuit è vita.

Crudelitas in Cuſtodẽ Carthuſiæ.

Erat p id tẽpus in illa Carthuſia dominus Paulus Vuaeluuyck, capellanus Epiſcopi Ruræmundenſis, vir rara eruditione & morũ integritate præditus, concionator quoq; egregius, & qui in publicis cõcionibus tũ vitia acritèr repræhẽdere, tũ hæreticorũ impia cõmenta luculẽtèr confutare conſueuiſſet. Hunc virũ illi homines ab omni humanitate alieni primũ ſpoliant crumena ſua, mox palliũ & pileũ auferũt: indè p monaſteriũ eũ circũducunt, iactãt in eũ probra & cõuicia, contundunt illũ egregiè. Ad extremũ in Carthuſię pomarium pertractũ, in capite grauiſſimè vulnerãt: indè globulo traijciũt. Nõ deſunt, qui dicant ab impuris illis nebulonibus illi viro pudico impudẽtèr precìſa verẽda, & in os ingeſta. Et quid non audet illa hominum fæx?

Paulus vualuyck vir optimus, à Geuſijs vexatur & occiditur.

Ipſius Carthuſiæ Vicarius aliquandiù latuit: pòſt inuentus ſpoliatur veſtibus, & tãdèm vita donatur promit-

mittenti ducentos daleros, quos extorquebant à paupere & inuito. Cùm autem oblata eſſet elabendi facultas, ſubduxit ſe ex manibus illorum: ſed quia fideiuſſerat pro illo alius quidam, pecuniam promiſſam, vel potiùs extortam, perſoluendam curauit. Porrò venerabilem patrem dominum Ioachimum, Carthuſiæ illius præfectum ſiue Priorē, ingenti pecuniæ ſumma mulctârunt illi homines, quos auri ſacra fames impellebat ad iſtam crudelitatem belluinam. Vidi ego oculis meis lacerā eius veſtem, in quam ſclopetum diſploſerant: ſed globulus, veſte nōnihil circa pectus diſcerpta, non ſinè miraculo in brachij quādā partē reſilijt, & leuitèr ſauciauit. Ille vir pius & venerabilis diū ab illis captiuus detētus eſt, tandemq; dimiſſus, Coloniā ad nos venit, ibiq; poſt dies nō multos animi dolore & tot periculis, quæ vix euaſerat, confectus, maximè quòd iam grandæuus eſſet, animam Chriſto reddidit. Miſerrimè autem Carthuſia illa Ruræmundenſis à prædonibus illis & alijs malis hominibus vaſtata, direpta & expilata eſt.

Prior Carthuſiæ Ruræmūdenſis vi acceptus à Geuſeis.

Eodem anno 7. Septembris proditione captum eſt à Geuſeis Aldenardum, Flandriæ oppidū valdè munitum. Miro quodam ſtratagemate in illud ſibi aditum fecêre, ſed me tempus non ſinit narrare ſingulatìm omnia. Potiti porta vna, rectà ſe in forū conferunt, iubēt ciues domi ſe cōtinere, nî capite puniri velint: mox portas omnes claudunt, adhibent cuſtodes, pars ad ſummum oppidi prætorem Iudocum à Corteuuile, ædes regias inhabitantem contendunt, munitas illas quidē, ſed illis tamen igne & ferro iam peruias: iubent prætori vt ſeſe dedat, & iuret Auraico principi: nî faciat, extrema minantur. Ille conſtantèr recuſat, dicens ſe regi Philippo iurâſſe, potiusque mori velle, quàm fidem regi datam fallere. Simul autem iubet ſuos armis ſe tueri: ſed hoſtium multitudine oppreſſus, multis ſclopetorum globulis traijcitur, proſtratusque, non paucis vulneribus conficitur, vir certè immortali laude dignus. Nec his tamen contenti Geuſei, veſtibus nudatum, è feneſtra in flumen præcipitant. Aedes illas ſiue caſtrum regis, horum dux Iacobus Blōmaert occupat, qui iam ſexennium ab ea vrbe, cuius fuerat ciuis, ob hæreſim & rebellionem exulârat.

Aldenardum venit in manus Geuſeorum.

Crudelitèr necatur prætor Aldenardenſis.

Hoc facinore perpetrato, quæruntur toto oppido paſtores & ſacerdotes, paſſimque reperti capiuntur,

Sæuitur in Clerũ & monaſteria.

trahuntur, cæduntur, proſternuntur, innumeris conuicijs & verborum iniurijs flagellantur. Monaſteria, templa, domus eccleſiaſticorum miſerandum in modum diripiuntur, ſublatis rebus omnibus, quæ tolli poſſent, cæteris confractis. E primario templo ablati ſunt ad trigintaſex argentei calices. Furta & ſacrilegia eius temporis omnia quis explicet? Eodem autem modo tractatæ ſunt ab illis bonis viris ædes ſacræ omnes extra vrbem illam. In cœnobio Franciſcanorum & alio quodam haud ità procùl ab vrbe nihil omninò integrum relictum, non ſcamna, non parietes, non vitra, ne ipſa quidem defunctorum ſepulcra, non altaria, non campanæ. Vbì primò in cœnobium Franciſcanorum irruperunt, importuniſſimis vocibus poſtulabant ſibi tradi quoſdam nobiles, quos illic deliteſcere ſuſpicabantur. Fratres illos vocant lupos, moriones, inſanos: trahunt, verberant, gladios, pugiones, ſclopos ad pectora & ceruices eorum apponunt, nec tamen efficere poſſunt, vt prodant illi nobiles, qui illic non erant. Diſcurrũt itaq; per omne monaſterium, ferro oſtia omnia aperiunt: non enim vel tantillas ferunt moras, quô poſſint clauibus reſerari. Erant illic tum paſtores quidam & ſacerdotes Aldenardenſes, qui non ſua, ſed ſubditorum cauſa ibì latére ſe poſſe exiſtimârant. Ij vt viderunt fruſtrà ſe abſcondi velle, in templum omnes ingreſſi ſunt, magno animo, quicquid Domino viſum eſſet, illic expectaturi. Illos Geuſei compræhenſos ſuprà quàm dici queat indignis tractauêre modis. Repertus ibì etiàm ab eis eſt Iohannes Mahuſius, iam olìm doctrinæ & virtutis ergô deſignatus Dauentrienſis Epiſcopus. Ei, licèt & ſenectute & morbis adeò affecto, vt mouere ſe loco non poſſet, mirum in modum inſultabant ſannis, ludibrijs, & vocibus quibuſuis etiàm ſcurris indignis, tum quoquè vellicabant, percutiebant, cucullo appræhenſum è lecto in pauimentum deturbabant, & à ſe quiſque ceu monſtrum quoddam ingenti clamore repellebant. Cùm ſe autem ipſe loco mouere non poſſet, nec illi eum vehere vellent, amicis pro eo deprecantibus, cum alijs in carcerem abductus nõ eſt, ſed illic vt truncus inutilis relictus.

In Franciſcanorũ cœnobiũ.

Compræhenduntur & indignißimè vexantur aliquot egregij viri.

Alios paſtores & ſacerdotes in caſtrum regis abduxerunt: quoſdam etiàm nobiles ac potẽtiores ciues in carceres detruſerunt, eos præſertìm, qui vel in ſenatu eſſent, vel anno ſexageſimoſexto magiſtratum geſſiſſent,

ſent, & grauius aliquid in hæreticos & ſuæ factionis homines ſtatuiſſent. Quos illi dum inquirunt, caſu in quibuſdam priuatis ædibus reperiunt Iohannē Vpſtal, ecclesiæ Pamelenſis paſtorem, & egregium eccleſiaſten. Hunc quidem ſe illæſum conſeruaturum ſanctè promiſit Blommaert capitaneus, ſed tamen communem poſteà cum alijs fortunam experiri coactus eſt. Et nè ſim longior, in vniuerſum vſque ad ſeptendecim in vnum includuntur cubiculum non valdè magnum, in quo non niſi vnus eſſet lectus. Vbì illi Catholici & egregij viri præclarè ſe inuicèm confirmabant & incitabant ad ferenda aduerſa omnia, atq; ipſam quoquè mortem pro iuſtitia & fide Catholica. Qua in re præcipuam nauabat operam eximius vir M. Paulus Coye, paſtor primarius eius vrbis: qui quidem non fuit ab initio cũ alijs ſacerdotibus cōpræhenſus, ſed cùm domi ſuę incredibiles ab hæreticis ferret moleſtias & vexationes, ſua ſponte ſe curauit captiuis adiũgendum. Omnes aũt ante omnia ſtudebāt cōſcientijs pura confeſſione expiandis: certiſſimeq; vno oēs animo conſtituebant quiduìs potiùs perpeti, quàm vlla in re venire contra Catholicam religionē, vel fidem Catholico regi præſtitam violare. Oblatæ illis tum fuêre carnes ſexta feria, ſed eas illi planè reſpuebant.

Paſtor Pamelenſis eccleſiæ quid paſſus.

Itèm paſtor vrbis primarius.

Quòd autem vererentur ſectarij laicos à paſtoribus confirmari, ſacerdotes omnes in vicinum caſtrum Pamelenſe abduxerunt: ſed lōgè maior erat in laicis illis nobilibus viris cōſtantia, quàm vt à ſemèl cōcepta ſententia ſe deduci paterentur. Venit enim ad illos nō diù pòſt quidā, qui à Montibus Hannoniæ profugerat, petens ab illis, vt regi Catholico, aut principi Aurantiò tanq̄ ſupremo patriæ gubernatori fidelitatis iuramentũ præſtarent, & pecuniā mutuā cōferrent in ſtipendia militum & vrbis munitionē: quod quidē poſtremum etiàm grauibus minis extorquere conabantur. Aurum enim illi fratres Euangelici ſitiebant. Sed vtrũq; æquè recuſârunt graues & cōſtantes viri. Aiebant enim, ſe literas regias vidiſſe, quibus Dux Albanus cōſtitutus eſſet gubernator: ꝓindè ſe Aurantiũ hac in re nō agnoſcere: nec ſe velle pecuniam contribuere ad cōmuniendam vrbem aduersùs Albanũ. Erant verò etiàm alij quidā ex magiſtratu eádem conſtantia, licèt in carcerē coniecti non eſſent: quos nunq̄ permouere potuêre Geuſei illi, vt Aurantio iurarent. Ex ijs pleriq; quotiès

Separãtur ſacerdotes à laicis.

Conſtãtiâ nobilium virorum.

Itèm aliorum è Senatu.

eo nomine acciti eſſent in domum ſenatoriam, vxoribus & familiæ vltimum vale dixêre, tanquàm mortem oppetituri potiùs, quàm iuſiurandum mutaturi.

Militum petulantia. Porrò in eos, qui in cuſtodia habebantur, milites petulantiſſimè ſuas exacuebant linguas maledicas. Vidiſſes illic alios diſtrictos vibrare enſes, alios bombardas in eorum capita dirigere, alios alias adhibere minas, ipſa morte acerbiores. Interìm ſentiunt Geuſei regium aduentare militem, nec ſe ſinè periculo diù Aldenardi hærere poſſe. Quamobrèm quarto Octobris die ſub horam ſeptimam veſpertinam ſacerdotes omnes reducunt in caſtellum regium, de illis & alijs ſupplicium ſumpturi. *Sacerdotes omnes alij poſt alios in flumen præcipitantur.* Primus omnium ad pœnam raptus M. Petrus natù maior: veſtibus vſque ad ſubuculam lineam nudatur, genibus, talis & manibus à tergo colligatis, per feneſtram in profluentem deijcitur. Is venerandus ſenex toto hoc captiuitatis tempore nihil ferè aliud in ore habuit, quàm illum Chriſti ſermonem, Fiat voluntas tua. Poſt eum reliqui ſacerdotes omnes alij poſt alios eundem in modum præcipitati ſunt in aquas. E quibus D. Iacobus Aubaynus vir ſenex & debilis, natandi prorſùs imperitus, euidenti miraculo ad litus, quod longè à præcipitij loco aberat, tam propinquus acceſſit in dorſo natans, vt multo clamore quoſdam è vicinis pratis ad ſe euocârit, qui eum è flumine extractum, atque ad ignem refocillatum incolumem conſeruârunt. *Vide rem admiratione digniſſimam.* Hunc in modum extincti ſunt paſtores illi & ſacerdotes tota Flandria celeberrimi. Valdè autem feſtinabant Geuſei. Decreuerant quidem illi poſt cædem ſacerdotum etiàm laicos nobiles viros ea ratione perdere, ſed Dei benignitate factum eſt, vt ſuam crudelitatem in eos exercere non potuerint. Superuenêre enim, qui admodùm vociferarentur, nî fugam ocyſſimè capeſſant, totum oppidum à regijs cinctum iri: quæ res nequiſſimis hominibus tantum terrorem attulit, vt ilicò in pedes ſe côijcerent, relictis illis clariſſimis viris, ſed miſerè ſpoliatis veſtibus ſuis. *Geuſei fugiunt.* Vnus tãtùm Petrus Bekenſis à quodam perdito nebulone extra cubiculum euocatus, in medijs gradibus multis eſt vulneribus confoſſus: cæteri omnes incolumes euasêre.

7. Franciſcani Zutphaniæ Eodem anno Zutphaniæ horribili ſupplicio affectus eſt à Geuſeis Guardianus Franciſcanorum eius vrbis, ventre eius diſſecto. Tãdèm cum ſex alijs fratribus ſuſpen-

ſuſpenſus eſt. Menſe Decembri haud procùl à Scheren- *ſuſpendũ-*
berch paſtor ad lentum circumactus ignem, ad extre- *tur.*
mum laqueo vitã perdidit, à Geuſeis necatus. Nouem- *Itèm alij*
bris 25. apud Goudam Hollandiæ oppidum duo vene- *quidam*
randi patres, Iohannes à Rixtel & Adrianus Lamberti, *alibi.*
à Geuſeis ceu feræ agitati, gladijs & pugionibus ſtimu-
lati, multis confoſſi vulneribus, per ſpineta raptati, ac
demùm ſuſpenſi & exenterati ſunt. Ibidèm 26. Octo-
bris quidam Canonicus Regularis, ex antenna nauis
ſuſpenſus eſt. Illuſtre inprimis martyrium fuit Corne- *Cornelij*
lij Muſij Delphenſis, Poëtæ Laureati, ſacrarum virgi- *Muſij cæ-*
num apud S. Agatham Delphenſem præfecti vigilan- *des.*
tiſſimi, hominis & doctrina & virtute clariſſimi, &
iam grandæui, quippè qui duos & ſeptuaginta ætatis
haberet annos. Is hoc anno, medio ferè Decẽbri men-
ſe, cùm ſibi ob aduentum Geuſeorum parùm tutum
exiſtimaret Delphis hærere, amicis præſertìm vrgenti-
bus, cum paucis Hagam Comitis ſe conferre voluit:
ſed in ipſo itinere captus à Geuſeo quodam, Hagam
abductus eſt. Indè Delphos reuocatus, medio fermè
itinere à quodam nobili Geuſeo intercipitur, & Lei-
dam cum cognato ſuo adoleſcente viginti plùs minùs
annorum perducitur, ibique mox in eculeum agitur,
acerbiſſimè torquetur & excruciatur, cognato iuuene
inſpectante, & ſimilia de ſe expectante, infandis exagi-
tatur verborum contumelijs, digitipedum, & quod di-
cere pudor eſt, virilia præciduntur. Paulò pòſt ſub
horam decimam veſpertinam ducitur ad patibulum:
ſed cùm præ defectu virium ſcalas ſcandere non poſ-
ſet, fune ligatur medius, & ità iniecto in collum
laqueo præfocatur. Eius ſanè mors ſimulatquè
Delphis nunciata eſt, incredibili ciues pleroſque
omnes dolore affecit. Corpus eius Leidæ humatum
eſt, anima viuit apud Chriſtum. Horrenda ſanè ſunt
hæc, & quæ ad viuum nobis priſcorum martyrum
cædes & cruciatus repræſentent. Et quid ni habe-
at etiàm hodiè Chriſtus martyres ſuos? An verò
abbreuiata eſt manus eius, vt non poſſit pro ſua re-
ligione decertantibus inuictum animi ſuppeditare
robur?

Eodem Decembri Delphis in publico foro ſuſpen- *Harlemẽ-*
ſus eſt Adrianus Iacobi, Harlemenſis ciuitatis ſyndi- *ſis ſyndi-*
cus: Chriſtophorus de Schagen vir nobilis, Harlemẽſis *cus ſuſ-*
ſcabinus, poſt multa tormẽta & carceres mẽte captus, *penditur.*

in vinculis mortuus eſt. Aliquot menſibus antè apud Brielam ſuſpendio iugulatus eſt Theologus quidam & paſtor in Vuarenhuiſen. Satis iam diù in tot cōmemorandis innoxiorum hominum cædibus verſati ſumus: redeamus ad Montenſem obſidionem.

Auraici repentinus ad Montes aduentus. Octauo Septembris Auraicus cū ſuis copijs opem allaturus obſeſſis in ea vrbe, adeò celeritèr ad caſtra Albani venit, vt vix dimidiæ horæ ſpatium eius militi relictum eſſet, quo ſe conferret ad aggerem hoſti obiectum. Qua autem via Auraicus ſe in oppidum euaſurum ſperârat, propugnaculū ſeu munimentum quoddam erectum erat, & in eo ſeptem tormenta magna cum duobus Germanorum peditum ſignis collocata. Habebat tum Albanus hoſtes in vrbe à tergo, à fronte Auraicum: nec tamen remittebatur quicquam de ſolita vrbis tormentaria verberatione. 9. Septembris manè viſi ſunt quidam equites Auraici propiùs ad caſtra Albani accedere, ſed poſt horas tres retrocedere, ſtupente Albani milite ad rei nouitatem. Poſteà ex captiuo cognitum eſt, pedites Auraici noluiſſe procedere, niſi perſoluto priùs ſtipendio, atq; ità ſingulis tum numeratos batzones binos, exiguum ſanè tanti laboris & periculi præmiū. Sub horā ergò 12. tendūt ad caſtra Albani equitum 28. & peditū totidē ſigna, vt ſcribit is, qui interfuit. Sed cùm iam in caſtra irrumpere vellēt, 7. illa tormenta exonerantur, Hiſpani præcipui ſclopettarij magna vi in eos incurrunt, ſubindè alij, ità vt cōpulſi ſint ſiniſtrorſùm cōtra Valēcenas digredi, amiſſis ampliùs centum quinquaginta peditibus, equitibus quadraginta. *Aliquot è ſuis amittit Auraicus.*

Vndecimo Septēbris Auraicus incendit caſtra ſua & aliquot pagos. ſed nè impunè diſcederet, Albanus ad mille quingētos Hiſpanos egregios ſclopettarios cū equitibus leuis armaturæ 50. qui oēs extrinſecùs interulis albis induti erāt, media nocte in eius caſtra miſit, qui mirabili ſtratagemate primò cęſis excubijs, mox ad 500. Geuſeos trucidârūt, multos abegêre equos, multos vulneribus debilitârūt. Auraicus, ea clade accepta, clara luce celerrimè indè receſſit in Brabantiā. Eodem die emiſſi ſunt ab vrbe quidam ægri & ſenes, è quibus pleriq; erant monachi & monachæ, quos Albanus in propinquum virginum cœnobiū deducendos curauit. *Rurſus multo plures.*

13. Septēbris maiori, q̄ vnq̄ antè, vi vrbs pilarū ictibus quaſſata eſt, ità vt in caſtris ruinę ędificiorū audirētur, 14. Septembris numerati ſunt ictus bombardarū mille

non.

nongenti & octoginta. 16. Septembris decreta erat, vt ferebatur, vrbis acerrima oppugnatio: ſed Comes Ludouicus cernens nullam affulgere ſpem, poſt triduani colloquij impetratas inducias, vrbem dedidit, ex qua egreſſi ſunt publica fide mille quingenti cum equis, armis & rebus ſuis. Conditiones, quibus vrbs dedita eſt, non adſcribimus, ad alia properantes. *Montenſis vrbis deditio.*

23. Septembris Albanus cum exercitu ſuo profectus eſt Bintzium, quod eſt tertio lapide à Montibus. Quòd autē magna eſſet aëris intemperies, triceſimo demùm die Mechliniam ad duo milliaria acceſſit, atque illic ſubſtitit, viſurus num Mechlinienſes vltrò ſe vellent dedere. Sed cùm nihil fieret, prima Octobris mouit caſtra. Porrò è Mechlinia aufugêre Geuſei, & cū aliquot centurijs ciuium ſuæ factionis Ruræmundam contenderunt tanto ſilentio, vt nemo in Albani exercitu ante alterius diei lucem id aduerteret. Ciues vrbis id primò indicârunt, ſpe veniæ impetrandæ. Qua de re cùm tractaretur, milites iniuſſi in oppidum per muros irrumpunt, nullo reſiſtente, eamque inſignem & opulentam vrbem miſerè deprædantur. Scribit quidam, qui interfuit, nihil ibì tum vilius habitum optimis codicibus, quibus plena erant omnia. Opimam ſanè prædam miles rapax indè abſtulit, variamque ſupellectilem vili precio diſtraxit. At tamen à monaſterijs diripiendis abſtinuêre omnes. Videre tū licebat Germanos milites quoſdam indutos togis ſacerdotalibus, monachorum cucullis, veſtibus magni precij pellibus ſubductis, ire in caſtra, faſciculis ſtramineis illis alligatis, vt ſignificarēt ſe cupere emptores. Intereà Albanus ad duo equitum millia iuſſit occupare Dieſtenſe oppidum, quod & factum eſt, Geuſeis fuga dilabentibus: ſed ea vrbs prædę non ceſſit: annonam tamen militi ſuppeditârūt ciues. Mox etiàm recuperata eſt Termonda, ſed non ſinè oppidanorū detrimento. Aldenardo iam exceſſerant Geuſei, è quibus tamen pleriq; flammis, in quendam locum igni iniecto, concremati ſunt. *E Mechlinia Geuſei fugiunt.* *Mechlinia diripitur.* *Multa loca Albanus recuperat.*

Intereà verò Auraicus repetebat Rurę̄mundam, milite eius, vt quidam ſcribit, paſsim omnia diripiente, & duci ſuo dira imprecante, pleriſque etiàm ſeipſos exauthorantibus, & illo inſalutato ad ſua recedentibus. Albanus cùm Traiectū ad Moſam veniſſet, pleroſq; equites à ſe dimiſit. Eò tum multarum ciuitatum venêre legati, purgaturi ſe apud illum & veniam deprecaturi. *Dimittit ferè equitatum omnem.*

17. Octobris miſit è ſuis, qui Ruræmundam occuparent. Interim dedidêre ſeſe aliquot oppida, Geuſeis fuga ſibi conſulentibus. Albanus indè Nouiomagū venit 26. Octobris, illic hybernaturus. Ibi dimiſſus ab eo eſt Holſatię Dux cū ſuis, itemq; Erici Ducis Brunſuicenſis equitatus. Porrò miſſus eſt exercitus ad Zuthphaniam obſidendam: quæ ſanè vrbs difficilè capi potuiſſet propter paludes, quæ illic ſunt, niſi frigoris beneficio regius miles adiutus fuiſſet. 14. & 15. Nouembris tormentis acriter oppugnata eſt. 16. die multi indè certatim profugerunt, è quibus non pauci à Germanis ſpoliati, multi in caſtra captiui abducti ſunt. Interim Hiſpani & Burgundiones in vrbem ingreſſi, duos Geuſeorum ſigniferos, quòd contra iuſiurandum ſuum in Montibus præſtitum militarent, à pedibus ſuſpendunt, alios milites ſclopettis & ferro confodiunt. ſed ij pauci erāt. Ea quoquè vrbs prædæ data eſt. Germani cùm fortiter eſurirent, magnam eſculentorū copiam ex benè refertis cellarijs in caſtra exportârunt. Inuenta eſt illic moneta è plumbo & ſtanno benè multa in domibus, quā Comes Bergenſis fertur cudendam curâſſe, cùm oppidum illud obtineret.

Zutphania capitur, et diripitur.

Moneta è plumbo & ſtanno.

18. & 19. Nouembris exercitus regis partim ad Nardenſe oppidum, partim aliò profectus eſt. De Nardenſibus diuerſa eſt relatio. Alij volunt crudeliter cæſos ciues contra fidem datam, alij vi occupatam vrbem, cùm aliquandiù defenſa eſſet à trecentis Gallis, qui pro certo dicebantur apud Montes Hannoniæ iurâſſe, ſe contra regem Hiſpaniarum nō ſumpturos arma. Prȩda autem omni ex vrbe exportata, ipſa inflāmata eſt. Feruntur ea Nardenſium cȩde admodùm exacerbati aliorum Batauorum animi, eoq; pertinaciùs in rebellione perdurâſſe. Sed hæc alij quādoquè certiùs indicabūt. Obitèr hoc teſtari poſſum, quemadmodùm à diuerſis accepi, toto hoc bello Amſterodamenſes, qui reliquas Hollandiæ vrbes opibus longè antecellunt, in regis ſui fide conſtanter admodùm perſtitiſſe, & multis modis, nō ſinè maximis tum impenſis, tum periculis & moleſtijs, ſuam erga regem Catholicum fidem & ſtudium declarâſſe: quæ res illis proculdubiò apud omnem poſteritatem eximiam conciliabit laudem, & ſingularis virtutis atq; integritatis exiſtimationem. Multùm ſudatum eſt à Geuſeis, vt hanc inſignem vrbem ſibi vendicarent, ſed id fruſtrà fuit: tametsì ei⁹ ſuburbia, & in ijs ad duo milia

Nardenſis vrbs concrematur.

Amſterodamenſiū egregia erga regem fides.

Eorū ſub-

lia

lia ædium exuſſerunt, monaſteria & collegia vicina mi- *urbia in-*
ſerandum in modum vaſtârunt, pecus omne, quod abi- *cenſa.*
gere non poterant, in aquis præfocârunt. quæ quidē ſic
literis annotata legi.

Menſe Decembri Albanus miſit filium ſuum Fride-
ricum cum non parua manu ad Harlemū obſidendum,
vrbem Hollandiæ ſanè haud ignobilē, ſed hactenùs pa-
rùm firmatā, à Geuſeorum verò præſidiario milite mi-
ris modis cōmunitam, vt ęgrè tandèm fame expugnari
potuerit. 10. Decembris regij milites ſinè tormentis vi
occupârunt aggerem, cęſis ad 150. Geuſeis, plerisq; alijs *150. Geu-*
tum ſubmerſis, tum vulneratis: ex regijs autem triginta *ſei cædun-*
deſideratis. Erat tum acerrimū frigus, moleſtū quidem *tur.*
militibus, ſed valdè opportunum Hollādiæ expugnan-
dæ, multis paludibus & aquis impeditæ. 11. Decembris *Harlemū*
ipſa vrbs obſeſſa eſt ad Septentrionem & Auſtrū, multa *obſidetur.*
interìm è propugnaculis & muris iactabantur ſcōmata
& ludibria. Eodem die prope Amſterodamum natus eſt
in villa quadam vitulus biceps, gemino dorſo, & octo *Monſtrū.*
pedibus, nec diù ſuperuixit. 13. Decembris in pago quo-
dam 12. Geuſeorum peditū ſigna & aliquot equites Har-
lemum petituri hærebant ſinè vllo metu. Itaq; Don Fri-
dericus miſit eò Hiſpanos quoſdam & Germanos ſclo-
pettarios, à quibus deimprouisò cæſi ſunt ſeptingenti, *700. Geu-*
ſeptem peditum, vnum equitum ſignum ereptū, reliqui *ſeioc ciſi.*
in fugam acti, pagus direptus. Ex regijs non nisì vigin-
tiquinq; periere. 18. Decēbris Geuſei non longè ab Am-
ſterodamo conati ſunt aggerem perfodere, ſed 19. die
Amſterodamenſes non ſinè multa illorū cæde eos pro-
fligârunt, non nisì trigintatribus è ſuis amiſſis.

Hiſpano militi propter frigoris acerbitatē permo-
leſta erat ea obſidio. Itaq; facto ponte, nō adiunctis ſibi
Germanis & Burgūdis, vi in oppidum penetrare conan-
tur Decēbris viceſimo die. Sed repulſi ab obſeſſis, & fra-
cto ponte, partìm ſubmerſi, partìm ſclopettorū & lapi-
dum ictibus extincti ſunt, ità vt ad ducentos ex ijs deſi-
derati ſint: quem numerum, ſi rectè memini, mirè tum
auxit rumor. Audiebantur verò ex vrbe puerorum & ali-
orum voces: Papau, papau, papenknecht, id eſt, Cleri vel
ſacerdotum adminiſtri. ſic enim irridiculè vocant hæ-
retici eos, qui operam ſuam nauant Catholicis. 29. De-
cembris clàm in vrbē peruaſerunt ſeptingenti Geuſei
pedites, pleriq; omnes Galli ſclopettarij, qui in Auraici
exercitu pręcipui fuiſſe feruntur.

ANNO

ANNO 1573. diù ea continuata eſt obſidio. 11. Ianuarij adeò perfracti ſunt vrbis muri tormentorũ pilis, vt inſtaurari non poſſent: ſed eorum loco obſeſſi altas foſſas & craſſos aggeres effecerunt. Multa ſanè in vrbe à Geuſeis inſolenter & petulanter fiebant ſaltando, clamitando, aras extruendo locis editioribus, ſtatuas illis imponendo, proceſſiones inſtituendo cum cymbalis & tintinnabulis, alta voce cãtando, Dominus vobiſcum, omnia quidem in contemptum Catholicorum. Scribit, qui interfuit, poſuiſſe illos in muro palos, & ad illos ſuſpẽdiſſe ſtatuas è tẽplis ablatas, cucullisq́; indutas, atq; eas haſtis confodiſſe & cecidiſſe: Quendã tunc conãtem eiuſmodi ſtatuã, monachi habitu indutã, enſe oblongo diſſecare, ab Hiſpano ſclopeti globulo traiectũ repentè corruiſſe. Magna erat per hoc tempus in caſtris regijs annonæ caritas, cùm in vrbem quotidiè multæ trahæ annona onuſtæ tum adhuc inueherentur, nec propter aquas prohiberi poſſent. At tamen ſecundo, tertio & quarto Februarij die aliquot trahæ cum ruſticis interceptæ ſunt, & nauis vna ſic ſatìs magna omigeno commeatu & mercibus onuſta. Octauo Februarij clara luce in oppidum penetrârunt centum octoginta trahæ ſeu vehicula hominibus & commeatu inſtructa. Ad eiuſmodi res multa arte vtebantur Geuſei, per glaciem ſibi vias muniendo. Multis interim modis ex vrbe vexabant regios, qui ſanè ſtrenuam nauabant operam cuniculis effodiendis: è quibus vnus iam ità comparatus erat, vt ſedecim vaſis ſulphurei pulueris in eo collocatis, magna ſpes foret vrbis obtinendæ: ſed cùm iam incendẽdus eſſet puluis, ignis caſu quodam impeditus, non potuit vaſa attingere. Nè autem à Geuſeis interciperentur, magno pòſt labore extracta ſunt. 17. 18. 19. & 20. Februarij, qui intrà oppidum erant, naues inſtruere, atque alias poſt alias educere cœperunt. Erãt ſimul quindecim paruæ & magnæ, quibus id conſecuti ſunt, vt à Leida, Delphis atq; aliundè naues ad eos tutò cõmigrare poſſent. Indè vſq; ad vltimum eius menſis diem tormenta ſiluerunt, nec ſe admodùm cõmouerũt etiàm obſeſſi: ſed pergebant tamen more ſuo ſacras imagines, ſtatuas, Cruces, ornamena eccleſiaſtica, & è ſtramine & fœno factitias effigies, ſacerdotum, monachorum, monacharum, Hiſpanorũ habitu indutas proponere, cõfodere, lapidare, circùm eas choreas ducere, iubil um canere,

Obſeßi multa faciunt in cõtemptum Catholicorum.

Cõmeatus multus in vrbẽ inuehitur.

nere, eas habere ludibrio, deniquè res turpiſſimas apud eas repræſentare, indè amputare capita, & per murū in Hiſpanos iactare. Præclara ſunt hæc, & Turcicæ impietati aſſimilia. ſed ſic inſtituit eos Caluini Euangelium, cuius ſunt tam eximij fructus. Proh dolor ad tātam inſaniam homines Chriſtianos poſſe deuolui. Eiuſmodi iniuriæ, Crucifixi Saluatoris & Sanctorum eius ſacris imaginibus illatæ, in Chriſtū & ſanctos eius redūdant. Et miramur adhuc alijs ſuper alias calamitatibus & diuinæ iuſtitiæ duriſſimis caſtigationibus & flagellis nos conteri, quandò hæc & id genus alia, pleraq; etiàm his immaniora, flagitia & facinora deſignantur?

Prima Martij quinq; benè armatorū Hiſpanorum ſigna, toto gratulāte exercitu, in caſtra venerunt. Porrò Geuſei, quos Aquaticos vocant, quòd mare infeſtū habeāt, rursùs conati ſunt haud procùl Amſterodamo aggerem perrumpere, & ferre ſuppetias Harlemenſibus. Sed Comes de Boſſu Hollandiæ præfectus atq; Amſterodamenſes, cùm decimooctauo huius mēſis die ad eorum claſſem perueniſſent, quaſdam eorū naues depreſſerunt, duas eis triremes abſtulerunt: porrò ſequenti die omnes in Vuaterlādia & circùm Amſterodamum egregiè profligârunt, cæſis vltra mille viris, multis captis, nauibus commixtìm paruis & magnis tribus & viginti eis ereptis. Eodē tempore, putà 17. & 18. Martij, ducenti equites atrati cum aliquot Germanis ſcloppettarijs è caſtris regijs in aggerem Geuſeorum, quem apud Leidam ſibi fecerant, irruperūt, eos in fugam compulerūt, aliquot equos, vaccas, vitulos, oues, & pleraq; alia cum nonnullis captiuis ruſticis in caſtra abduxerunt. Hæ res 20. & 21. Martij die magnum apud Harlemenſes ſilentium effecerunt, tam infauſto nuncio hauddubiò conſternatos: ſed eccè ipſo ſacratiſſimo Paſchatis die, qui erat Martij viceſimusſecūdus, fortaſsìs ſeſe vlturi, erumpunt ex vrbe in Burgundos & Germanos, vulnerantq; non paucos, nec ſinè vulneribus recedunt. Porrò viceſimoquinto eius menſis die rursùs eruptione facta, acriter cū Burgundis confligunt: iterumq; ſub veſperam eiuſdem dici præter omnium expectationem tribus locis equites & pedites ferè mille erumpunt, tria Germanorum ſigna & Burgundos ab aggeribus depellunt: Germani illi, abiectis armis, haſtis, ſclopettis, veſtibus & præda, fugiūt, vitam duntaxàt ſeruare cupiētes: Geuſei eorum inflammant caſtra, & vſq; ad pontē perſequūtur fugientes. Ibi

Geuſei in mari malè accipiūtur

Itémque apud Leidenſem aggerem.

Geuſei ex Harlemo erumpūt, & Germanos fugant.

tum

tum Germani ſe colligentes, illis reſiſtunt: ſed illi recurrunt ad vrbem, & obuia quęq; incendunt. Germani grauitèr admoniti officij & exiſtimationis ſuæ, in ſua quàuìs inflammata caſtra reuertuntur. Cæſorum numerus centeſimū vix excedit. Cæſi ſunt etiàm Geuſei, ſed pauci. Quidam tum ex illis captus affirmabat, in vrbe eſſe ad *quinq; millia exercitatorum militum, ciuiū octo millia, ſed anguſtum commeatum. Mirum videri poſſit, vndè tantæ copiæ Geuſeis acceſſerint, niſì quòd iā multis Hollandię & Zelandiæ locis dominabantur, nec deerant occulti fautores.

Alij, quatuor millia

Geuſeorum claßis fugatur.

Ineunte Aprili Comes de Boſſu, regius Hollandiæ præfectus, cum quadraginta nauibus mare Harlemicū occupauit, Geuſeorū claſſem fugauit, omnemq; commeatûs per canalem aduehendi aditū Harlemenſibus præcluſit. Octauo Aprilis Geuſei in mari habuêre naues centum & octo, & Harlemenſes quatuordecim: terra mariq; acritèr dimicantes, vt poſſent annonā & militem in oppidum importare: ſed diſploſis tormentis, Comes de Boſſu eos coëgit fugam capeſſere: naues & milites, qui ex vrbe prodiêrant, in eas redegit anguſtias, vt ægrè poſſent in vrbē redire. Nono Aprilis rursùs ex oppido terra mariq; erumpunt, ſed non ſinè multa ſuorum cæde. Hebdomada ante Pentecoſten ſexcenti milites Geuſei non longè ab Amſterodamo è nauibus egreſſi, vi conantur occupare aggerem, vt commeatum à regijs caſtris excludant. Mittunt verò cōtra eos è ſuis ſelectis ciuibus Amſterodamenſes ſigna duo. Confligunt illi cū Geuſeis, & interim vident Geuſei in illo aggere mille circiter foſſores, ad Albani caſtra tendentes: putant eſſe milites, & præ metu animis in pedes decidentibus, fugę ſe mandant, arma & veſtes quaſdam fimbrijs aureis ornatas abijciunt, per foſſas properant ad ſuas naues; ab Amſterodamenſibus verò ducenti ex eis trucidantur, octo eorum naues omnis generis commeatu inſtructæ auferuntur.

Item ſecūdò.

Amſterodamenſes fundūt & fugāt Geuſeos.

Viceſimaoctaua Maij regia claſſis in mari Harlemenſi Geuſeorum naues ampliùs centum in fugā vertit, magna & militi & nauibus damna dedit, naues eorū vigintiduas cū milite & rebus alijs cepit. In terra quoq; à regijs aliquot eorū propugnacula vi expugnata ſunt, in quorū vno tria peditū ſigna ſe dediderunt. Tum verò Harlemenſibus omnis ſubſidij aditus præcluſus eſt. Ineunte Iunio, cùm multùm imminuta eſſent caſtra regis

Iterùm fugatur claſſis Geuſeorum.

& morbis & prælijs, ab Italia magna Hiſpanorũ & Italorũ ſubſidia venêre. Conſcripta ſunt etiã Burgundionũ & Germanorũ aliquot ſigna:ſed ꝙ hi oẽs tardè in caſtra Harlemica aduenirẽt, Albanus è Belgij ciuitatibꝰ euocatos milites Harlemũ miſit. Hoc ipſo tẽpore, qdã ex Harlemo vltrò profugiẽtes, indicârũt magnã illic eſſe panis inopiã, obſeſſosq; animũ deſpõdere. Collegit tum Auraicus apud Leidã omnis farinę hominũ quinq; millia, Harlemenſibus annonã illaturus: ſed ꝙ id cunctantiùs procederet, cæterę rebelles ciuitates malè in eũ animatæ erat. Alibì verò Geuſei haud ꝓcul Amſterodamo aggerem occupârunt, perfregerunt, & illic propugnacula condiderunt, in quibus primò quatuor pręſidiariorum militũ ſigna collocârunt, aliquot etiàm triremes & naues eò adduxerũt, impedituri nè ab Vltraiecto in caſtra regis cõmeatus adueheretur. Porrò Auraicus, collecto ex tota Hollandia exercitu, mulcta quoq; pecuniaria conſtituta in eos, qui pręſentes illi expeditioni non intereſſent, famã ſparſit, ſe vi defenſurũ & liberaturũ Harlemenſes. Et regius quidẽ exercitus, vt id faceret, cupidè expectabat: ſed ille ex eo exercitu quatuordecim ſigna reliquit in aggere, quẽ diximus, annonæ regiæ auertendæ cauſa: cumq; maximè vellet vi Harlemẽſibus opem ferre, regij milites in eo erant, vt eum vndiquè cingerẽt. Atq; eo nomine 17. Iunij ſeptem Burgundionum ſigna, altero die trecẽti Hiſpani ſcloppettarij eò miſsi ſunt. At vbì id ſenſêre Geuſei, qui habebant ad 23. ſigna in ſuo exercitu, relicto aggere, more ſuo in pedes ſe cõiecerũt.

Initio menſis Iulij Hiſpani & Itali, quos paulò ſuprà diximus, Nouiomagum, indè Harlemum egregiè ſanè inſtructi venerunt: Germanorum quoquè nouæ copiæ aduentabant. Porrò autem qui ex vrbe quotidiè profugiebant, teſtabantur, magna inedia premi omnes intra oppidum, & iam in delicijs eſſe equos, canes, feles, radices, fructus immaturos, gramina, herbas, & pleraque alia, ab humano victu aliena. Equidem locutus ſum cum ciue quodam Harlemenſi, qui tum in vrbe fuerat, qui hęc vera eſſe affirmaret. Quinta Iulij omnia ad ſupremam oppugnationem comparata erant, niſì tempeſtas impediuiſſet. Sexta Iulij quidam ex profugis capti, faſſi ſunt ſponte ſua, tantam eſſe intùs famem, vt deliberent ſeptima vel octaua Iulij armata manu indè exire, & per Germanorum caſtra perrumpere. Omiſſa igitur oppugnatione, expectabant regij

Nouæ copiæ veniũt in caſtra regis.

Eccè tibi Saguntinã famẽ apud Harlemẽſes.

tum

tum illorum eruptionem, tum Auraici aduentum.

Cùm igitur qui in Zelandia & Hollandia rebelles erant, moleſtè ferrent Auraicum ad Harlemenſem ſoluendam obſidionem tãtam cunctationẽ adhibere, præſertìm quòd ipſi iam pecuniam, commeatum & alia neceſſaria deſtinâſſent, nona Iulij venit Auraicus cũ omni ſuo terra mariq; inſtructo exercitu, adducens ſecũ currus circiter quingentos, in quibus erãt arma, cõmeatus & tormenta egregia: primoq; irruperunt in caſtra Germanorũ, quæ ad nemus erant, eorumq; excubias interfecerunt. Id verò ſentientes regij milites, ex omni parte caſtrorum currunt ad arma, & cum hoſte confligunt. Et vtrinq; quidem certatum eſt acriter, ſed Burgundis & Germanis ſtrenuè ſe gerentibus, Geuſei fugiunt, eorum copiæ diſſipantur, mille ſexcenti ex ijs in ipſo conflictu cæduntur, quatuordecim ſigna militaria, decẽ tormentã & trecenti currus auferũtur. Interìm ex vrbe permultæ fœminæ & pueri prodeunt, ſe ſubducere cupientes, ſed cum magno eiulatu compellũtur reuerti in vrbem. Iam verò Harlemenſes omni ſpe deſtituti, poſt diuturnos tractatus, decimotertio Iulij ſe dedunt, victorisque arbitrio ſe permittunt. Aſſenſum eſt precibus eorum, nè ciuitas prædæ daretur, ſed vt ciues bona ſua mobilia æſtimarent, & eorum precium ſoluerent. Germani milites, qui in vrbe erant, vita donati ſunt, non paulo humaniores hac in parte experti Hiſpanos, quàm ipſi fortaſsìs erga Hiſpanos eſſent. At tamen Germani illi, itemq; Gaſcones & Angli, qui apud Montes Hannonię iurauerant ſe non militaturos contra regẽ, & cũ ijs aliquot ſeditioſi ciues, gladio, laqueo, & alijs modis necati ſunt. Cùm autem in ea vrbe hæreret miles, nec niſì perſolutis ſtipendijs progredi vellet, magna eſt amiſſa occaſio rei benè gerendæ, omnibus iam metu conſternatis, qui interìm ſe collegerunt & communierunt. Alcmariani quidam venerũt ad Hollandiæ præfectum, indicarũtq; ei, exulem Ruichauerum prope Alcmariam eſſe cum tribus ſignis militum, ſed ciues eum in vrbem admittere non velle. Confeſtìm igitur è regis copijs præmiſſa eò ſunt tria ſigna peditum cum duabus turmis equitũ. Eos ſextodecimo Iulij ſubſecutus eſt quidã nobilis cum tribus legionibus & tribus maioribus tormẽtis ad tentandos oppidanos, & Geuſeos fugandos. Eius oppidi portam occidentalem obtinebant Catholici, eam verò, quæ Eurum ſpectat, Geuſei, per quam Geuſeorum præſidium

Auraicus vi conatur annonam inferre in Harlemũ. E ſuis multi cadunt.

Harlemẽſium deditio.

Milites luunt pœnas.

ſidium intromiſſum eſt duas horas antè, quàm regius miles portæ occidentali appropinquâſſet. Tantam ve rò eius vrbis obtinendæ opportunitatem regij amiſiſſe feruntur, dum diripiendis ruſticorum in Heyloë & Egmonda fortunis diutiùs immorantur. *Alcmariæ Geuſei præſidium imponunt.*

Ex Harlemo quidam literas ſcripſit decimoſeptimo Iulij, è quibus nonnulla huc ad verbum adſcribam. Intromiſſus, inquit, haud difficulter in vrbem 16. Iulij, ſingula oculis perluſtraui. Duplicē vallum interiecta profunda foſſa Geuſei intra ciuitatem, qua parte quatiebatur murus, exteriori munitioni, quam Hiſpanus erexerat, obiecerat adeò firmum, vt facilè appareat, illic quidem ciuitatem vi fuiſſe inexpugnabilem. Verùm à tota boreali parte vetus murus eſt vtcunquè debilis, nullo aggere firmatus, ità vt mirari ſatìs nequeam vanitatem iconis, durante obſidione emiſſæ. Porrò quotquot intra ciuitatem fuerunt, tam gregarij milites, quàm ciues, pluſquàm Saguntinam famem perpeſſi ſunt: qua multis vtriuſque ſexus, præſertìm ſenibus & pueris, quibus effœtæ neque ſatìs vegetæ vires erant, enectis, tandèm manus neceſſitati dantes, cùm alioqui omnibus fame moriendum fuerit, ad deditionem compulſi ſunt, nulla alia conditione, quàm quòd direptionem mobilium ciues redimere poſſent ducentis quadraginta florenorum millibus, è quibus centū millia intra duodecimū diem numeranda ſunt, ad reliquum pactæ pecuniæ exoluendum longiori ſpatio conceſſo. Cæterùm vitæ necisque poteſtas in omnes milites iuxtà àc ciues, victoris arbitrio relicta eſt. Deditionis leges ſubſcriptæ ſunt idiographis præfectorum & ducum, tam præſidiariorum, quàm ciuium, vt nihil in poſterū vel querelis, ſi duriùs cum illis agatur, vel calumnijs, ſit loci relictū. Heu quę facies miſerorum ciuium? viri, mulieres, ſenes, iuuenes, nupti, innupti, omnes adæquè demiſſum gerūt vultum: corpora macie confecta, luridus in ore pallor, vacillantia crura: deniquè nihil non horridum in illis cernitur. Nihil hìc venale extat, quàm annona, quæ de nouo importatur. Rari equi, nulli canes aut feles apparent in ciuitate. hi deliciæ meræ ieiuno ventri fuêre. Maxima pars tergoribus boum ſale conditis, & aqua calce immiſſa maceratis, duabus vel tribus ſeptimanis ꝓximis vitam ſuſtentârunt: ſola aqua pluſquàm menſem reſtinxerunt ſitim. vna ſalis copia illis ſemper fuit, cæterorum omnium, quàm nebulonū, maxima penuria. Nunc

Geuſei vt cōmunierint Harlemum.

Fames Harlemica.

Deliciæ Harlemēſium ſub obſidione.

quanquàm pane & vino recreatiores ſint, tamen mortis metus omnes angit.

Gaſcones ſuſpẽſi etc. Nudiuſtertiùs ex præſidiarijs fermè ſexcẽti, Gaſcones omnes, laqueo, gladio & ſuſpendio periêrunt: herì gubernator vrbis ab Auriaco conſtitutus, cui nomen Pippardæ, Friſius natione, vnà cũ alio centurione Flandro capite mulctatus eſt: pſeudoeccleſiaſtes Martiniſta & gregarius quidam miles laqueo in foro ad furcam ſuſpenſi, omnibus ſpectaculo per integrum diem fuerunt. Præter quos alij quamplurimi milites ad trecentos, omnibus veſtibus vſque ad camiſiam exuti, & extra ciuitatẽ rapti, in aquas præcipitati ſunt: paucis eorum vita donata, intercedentibus confeſſoribus illorum Minoritis. Præſidiarijs Germanis fortaſsìs ignoſcetur, quanuìs non omnes ſint extra periculum. Lancelotus Brederodus è latebris extractus, cuſtodiæ traditus eſt. *Præſidium Harlemẽ.* Fuerunt in vrbe quatuor millia præſidiariorũ militum, qui redacti fuerunt, cùm deditio fieret, ad numerũ mille ſexcentorum militum, reliquis ferro abſumptis: nunc præter illos, de quibus ſupplicium ſumptum eſt, vix ſeptingentos ſupereſſe credo. Ciuibus adhuc parcitur, verùm portæ ciuitatis tam arcta cuſtodia ſeruantur, vt nemini exitus ſinè conſenſu Hollandiæ gubernatoris pateat. Hactenùs ex literis Harlemi datis.

Quãtùm autem retardârit expeditionis huius proſperos ſucceſſus cunctatio illa, quã attuliſſe aiunt milites, mouere ſe loco illo detrectantes, nî priùs eſſet numerata ipſis pecunia, idem alijs literis, eodem menſe Harlemi ſcriptis, ſatìs indicat his verbis: Miles ocio diffluens, aut ambulationibus ſe exercet, aut ſupinus recumbens apricatur, aut poculis certat, aut ludit alea &c. Interìm hoſtis oblatum mora noſtra temporis ſpatium amplectitur, reſpirat, conſilia defenſionis init, præſidia oppidis imponit, annonam, quæ ſufficiat in multos menſes, importat, puluere tormentario, alijsq; inſtrumentis bellicis omnis generis, alijsque ad obſidionem tolerãdam neceſſarijs inſtruit, ruſticos pagorum circunuicinorum incolas cum vaccis, ouibus, equis omnique ſuppellectili intra ciuitates cogit, detrectantium caſas, immò totos pagos, incendit. Hæc ille.

Aliquot Catholici Harlemi ſuſpenſi. Obiter hîc annotandum videtur, dum adhuc Harlemum obſidione premitur, ſuſpendio illic à Geuſeis necatos eſſe Maio menſe huius, nî fallor, anni catholicos viros, M. Lambertum Iuris vtriuſque Licentiatum

& con-

&c'conſulem Harlemenſem, octogeſimo ætatis ſuæ anno. Item M. Quirinum æquè conſulem eius vrbis. Tum quoque Franciſcum ſacerdotem, & Adrianum Alberti virum nobilem, atque Hugonem ciuem Harlemenſem. Porrò Vrſulam Quirini conſulis filiam ſanctimonialem in aquas præcipitatam & lapidibus oppreſſam: eius ſororem viduam iuxta ſuas ędes ictu lapidis enecatam. Multa prætereà hoc anno in Belgio à regijs & Geuſeis terra marique geſta ſunt, quæ cùm necdùm ſatis mihi comperta ſint, alijs ſcribenda relinquo.

Huius anni menſe Octobri, eiuſdemque menſis die ſeptimo, clariſſimus princeps Iohãnes Auſtriacus cum claſſe Catholici Hiſpaniarum regis Philippi ſoluit Iauagnana, & ſub meridiem ſequentis diei Guletam appulit: vbì ex Gubernatore atque ipſo etiàm Tunetano rege certiùs cognouit de ſtatu vrbis & regni Tunetani, atque adeò Mauros & Turcas, qui Tuneti erant, terrore quodam correptos, fugam meditari. Poſtridiè igitur circunſpecta loci opportunitate, militem in terram exponendum curat quarto à Tuneto lapide, mittitque bìs mille quingentos pedites Tunetum, qui reipſa compererunt, oppidanos omnes ex vrbe profugiſſe, partìm Carauanam, partìm Biſertam: atque ità nullo reſiſtente in oppidum ingreſſi, ad arcem contendunt, ducentos illic Mauros inueniunt, qui ſe dicerent regis Amidæ nomine arcem cuſtodire, nec tamen difficulter illos admitterent in arcem. Indicatur hoc principi Auſtriaco: ſed quòd iam nox eſſet, nihil ſe tum mouit ille. Alterius diei ſummo manè cum Paulo Giordano, Antonio Auria totoque exercitu Tunetum proficiſcitur, & in arcem veniens, nihil ferè præter magnam olei, lanæ, butyri copiam reperit.

Don Iohan Auſtriacus venit Guletam.

Tunetũ ab eius milite occupatur.

Vndecimo Octobris Guletam appulit Dux de Seſſia, vbì etiàm Marcellus Auria expectabatur. Tuneti rex, ità iubente Auſtriaco principe, interìm apud Guletam manſit, ibidèm apud claſſem manente Iohanne Cardona. Dum autem Auſtriacus Tuneti eſt, decimotertio Octobris nunciatur ei, è Turcis Tuneti præſidiarijs, qui ad tria millia fuêre, quadringentos, & cum ijs aliquot Mauros, Biſertam veniſſe, conatosque in oppidum ingredi, ſed à ciuibus & alijs, qui intùs erant, non admiſſos. Cumque Turcæ ferro ſibi aditum patefacere vellent, acriter certatũ eſſe, Maurosq; Biſertanos quoſdam captiuos Chriſtianos è triremi & galeone in portu

Turcæ à Biſertanis repellũtur

illo hærentibus ſoluiſſe atque armâſſe, & cum ijs pariter aduersùs Turcas dimicâſſe, Turcas partìm fudiſſe, partìm cum triremi & galeone cepiſſe.

Atque hæc quidem decimotertio Octobris facta ſunt, miſſiq́ue è Biſerta legati ſupplices ad illuſtriſſimum Auſtriacum principem, quos ille clementer excepit, Guletæq́ue Gubernatorem cum milite miſit occupatum Biſertam. Indè porrò regi Tunetano, qui adhuc apud Guletam erat, hanc denunciauit ſententiã: Quandoquidem ipſe antehàc diſcordię & perturbationis regni Tunetani author fuiſſet, regios hæredes ſpoliatos profligâſſet, ſemperq́ue erga legitimos ſucceſſores ſecùs atque par erat, ſe geſſiſſet, vndè id conſecutum ſit, vt Turca regnum illud inuaſerit & occupârit: regię Catholicæ maieſtatis hoc eſſe mandatum, vt captiuus in Siciliam commigret. Quod cùm ille grauiter acciperet, clementiamq́ue implorare inſtitueret, cum vxore & liberis in trierem coniectus, in Siciliam captiuus abductus eſt. In eius locum ſubrogatus eſt verus hæres iunior Muleaſſes, rege Catholico iubente, isq́ue magna bombardicorum fulminum gratulatione è Guleta profectus, tanquàm rex Tunetum venit, & ità quoquè exceptus eſt, iurauitq́ue Catholicæ regiæ maieſtati, vti cliens fidutiarius ſiue vaſallus, præſtiturum ſe quicquid ei tùm propoſitum fuit. E Tuneto antè exceſſerant Maurorũ quadraginta millia. Ij ſupplices libellos obtulêre Auſtriaco principi, vt eius poſſent clementiam promereri. Quam cùm humaniſſimus princeps eis non negâſſet, in dies redeunt Tunetum in domos ſuas. Videmus hîc, quàm propitius adhuc adſit Eccleſiæ ſuæ præpotens Deus, valdè quidem his temporibus afflictæ, ſed nondùm prorsùs derelictæ. Quantùm hodiè illi negocij faceſſant Turcę & hęretici, nemo eſt qui ignoret: ſed tamen vtrorumque conatus ità reprimit Deus, vt non poſſint id aſſequi, quod cupiunt. Illuſtres aliquot victorias è Turcis intra biennium Catholici reportârunt, & cùm iam videretur actum de Eccleſia, Turcis in Oriente, hęreticis in Occidente eam acritèr oppugnantibus, Turcæ præter omnem expectationem propè incredibili affecti ſunt clade, hæretici multa quidem machinantur, ſed ſæpè infelicitèr: ſi quid verò interdùm conſequi videntur, hocipſum tamen in totius ferè Germaniæ (vt nihil de alijs regionibus dicam) perniciem cedere videmus, quandò interìm

Biſertam occupat Auſtriacus.

Amida Tuneti rex captiuus.

terùm illi, dum potentiſſimi regis Philippi ditiones vexant, intolerabilem omnium propè rerum caritatem in Germaniam important.

Hocipſo anno Gregorius XIII. Pontifex Maximus, qui Pio V. ſucceſſit, Romæ Collegium Germanorum tantis auxit ijsque annuis & perpetuis prouentibus, vt poſſint illic quotannìs honeſtè ſuſtentari centum ſtudioſi Germani adoleſcentes. Summa horum prouentuum ſiue reditum ad decem millia coronatorum excreſcit. Multi Romam profecti ſunt è Germania adoleſcentes, vt illic & literis & vera pietate præclarè ac ſolidè inſtituantur. Id enim ſpectat optimus Pontifex (cui vel hoc ſolo nomine nunquàm ſe gratam ſatìs Germania declarare valebit) vt poſſint Romæ eos eruditionis & virtutis habere progreſſus, vt quādoquè Germanis ſuis & doctrina & optimis ſanctæ vitæ exemplis prælucere queant, eosque reducere ad vnum Catholicæ Eccleſiæ ouile, à quo eos dolet vulpecularum vineas demolientium, id eſt, verſutorum hæreticorum, Domini eccleſias & animas eccleſiaſticas, vt exponit hunc locum Theodoretus, corrumpentium & vaſtantium, fraude & malo dolo abſtractas. De qua ſanctiſſimi Pontificis tum liberalitate ſumma, tum eximio in Germanos animi ſtudio, propenſione ac beneuolentia, aliâs plura dici poterunt opportuniùs. Anguſtia temporis nunc cogit properare ad finem. *Gregorij XIII. liberalitas et beneuolētia erga Germanos.*

ANNO 1574. Geuſei tandèm deditione occupârunt Middelburgum, Zelandiæ ciuitatem. Conati ſunt autem etiàm alia quædam munitiſſima Belgij loca occupare, proditoribus quibuſdam ſuam operam ad id nauantibus, ſed ea res non ſucceſſit. Nouus Belgij Gubernator, qui Albano Duci ſucceſſit, quoſdam eo nomine fertur iuſſiſſe compræhendi Antuerpiæ, cuius nouum idemque munitiſſimum caſtrum parùm abfuiſſe dicitur à proditionis periculo. Ità ad omnem occaſionem ſuas res promouendi vigilant Geuſei: vtinàm ſic vigilarent contra malorum dæmonum inſidias, quibus innumeri hodiè mortales in illas æternas gehennæ flammas pertrahuntur. Mirum autem eſt, ſi putant illi poſſe ſe potentiſſimum Hiſpaniarum regem debellare. Rogandus

eſt Deus, vt tandèm imponat finem his calamitatibus. Et ille quidem feciſſet id iampridèm, ſi nos peccandi finem faceremus. Galliarum & Belgij tumultus variaſque res alij hauddubiò quandoquè prolixè conſcribent, cùm reddita erit tranquillitas. Ego hîc breuitèr admonitum volo Lectorem, in Gallijs à quodam ſuperioribus annis Gallicè redditum eſſe Commentarium meum, ſed multa prætermiſſa, vt mihi quidam graues viri indicârunt. Itaque nihil ibì ego agnoſco meum, niſì quod cum Latino meo conſentiat.

FINIS.

SERIES CHARTARVM
HVIVS OPERIS.

a, b, c, d, e. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Sſ, Tt, Vu, Xx, Yy, Zz. Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg.

Omnes integræ ſunt, Ggg, quæ dimidiata eſt, excepta.

ERRATA QVAEDAM ANIMADVERSA SIC CORRIGANTVR.

IN Indice b1.lin.3. lege SEQVENTEM

Pagina 310. lin. 36. tranſpoſitis quibuſdam verbis, legendum: Londronius cum tribus cohortibus in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, hortatu Turcarum, qui iam cædendo feſſi erant, ſeſe tandem &c. 544. lin. vlt. in margine, cap. 15. 588. 1. legiſſe: 631. 43. fraudis 741. 19. admirari 759. 17. Rineriano 764. 25. & 26. exercitati, 790. 14. Portauus 803. 30. triremium 804. 23. octingenti octoginta & vnus, &c. 809. 4. cultum 40. incidit,

85-122

J574
596c2